

שאלות ותשובות

משנה הלכות

חלק רביעי

בארבעה חלקי שלחן ערוך ובכמה מקצועות הש"ס אשר נשאתי
ונתתי והשבתי ליד ידי וחברי ותלמידי בדבר הלכה, וגם מה שהחלפתי
במכתבים עם גאוני וצדיקי הדור שליט"א, ולהבחיל"ח ששבקו לן חיים
זי"ע להשתעשע בדברי תורה בס"ד

אשר חנן ה' את עבדו מקים מעפר דל

מנשה הקטן

אבדק"ק אונגוואר וראש ישיבת בית שערם בברוקלין נוא יארק

בן לאאמו"ר הקדוש חסיד ועניו מרן ר' אליעזר זאב

שנהרג ונשרף עקה"ש, הי"ד

יוצא לאור ע"י

מכון משנה הלכות גדולות

שנת תשס"ט לפ"ק

Published and copyrighted 2008

הוצאה שישית עם הוספות ותיקונים

©

להשיג הספר:

מכון משנה הלכות

ת.ד. 23451

קרית אונוואר

רמות, ירושלים

(02) 586 9097

Machon Mishne Halachos

1578 53rd Street

Brooklyn, N.Y. 11219

(718) 851 0806

נסדר ונערך אצל "ישר"

347.528.6918

הקדמה

מה אהבתי תורתך
כל היום היא שיחתי

מ ה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי.
נ דבות פי רצה נא ה' ותמלא שאלתי.
ש בתי בבית ה' כל ימי חיי היא בקשתי.
ה יכלו לבקר ולחזות בנועמו כל ימי חלדתי.
ב אלקים אעשה חיל והוא יישר ארחתי.
ג ר לרגלי דברייך ואור לנתיבותי.
א כ אל אלקים דומיה נפשי ממנו ישועתי.
ל למוד וללמד ולחקות בעטני חדושי תורתי.
י ראיך יראוני וישמחו כי לדברך יחלתי.
ע ד זקנה ושבה הושיעני כי כך בטחתי.
ז דים הליצוני עד מאד ומתורתך לא נטיתי.
ר בבי רבבות העלו על מוקד כמו עיני ראיתי.

ז אב טרף ארי שרף רוב מבני אומתי.
א בי ואמי עזבוני ואני בצלך חסיתי.
ב אש ובמים הפילם הצר ומאדם שוא תשועתי.
ב יום אשר שברתי לישועה נהפך ליגונתי.
ג פלו הגבורים עקה"ש ואני לשוא חכיתי.
ד חל מבכה על בניה לאה מכה פניה למה זה הריתי.
ה וס נא על פרי בטני רחם שארית עדתי.
ו ל מה תהיה כאיש נדהם אשר לא יוכל לבא לעזרתי.
ז ל אני והושיעני כי פיקודיך דרשתי.
ח ל נקמות ה' מתי תנקום את נקמתי.
ט ה לעולם תאנף בנו חלילה, נא הוציאני מגלותי.
י חזק ואמץ לעבודך הקמן והצליחני במשנתני.

יתברך היוצר ויתעלה הבורא על כל ברכה ותהילה במה אקדם לפניך ה' אלקינו ואלקי אבותינו על כל החסד אשר עשית עמדי מיום היותי על האדמה עד היום הזה אילו פי מלא שירה כים ולשוני רינה כהמון גליו ושפתותי שבח כמרחבי רקיע אין אני מספיק להודות לך ה' אלקינו על כל החסד אשר עשית עמדי כאב רחמן גדלתנו מכבשני האש ושיני רשעים הוצאתני ברעב זנתנו ובשבוע כלכלתני מחרב הצלתני ומדבר מלטתני ומחליים רעים ורבים ונאמנים דילתני ואנכי עפר באושוויץ ואפר בבוכענוואלד שמת חלקי מיושבי בית המדרש ולא שמת חלקי בין יושבי קרנות אשר כל עמל אדם לפיהו אשרי מי שעמלו בתורה פיו יהגה חכמה לשונו תדבר משפט בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה והי' כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ובעטו עד הנה עזרוני רחמיך ולא עזבוני חסדיך ואל תטשני ה' אלקינו לנצח.

ותגדל עמי חסדך ושמת חלקי בין בניך למודי ה' בתורה המביא להלכה ולמעשה אשר אמרו ז"ל גדול הלימוד שמביא לידי מעשה (מגילה כ"ז ע"א) ואמרו ז"ל משחרב ביהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה בלבד (ברכות ח') ובגמ' (חולין ס"ו נדה נ"א) ולכתוב רחמנא קשקשת ולא בעי סנפיר א"ר אבוהו וכן תנא דבי ר' ישמעאל יגדיל תורה ויאדיר הנה דחק התנא אתיבה אחת בתורה שאין אנו מוכרחין ללמוד ממנו הלכה למה נכתבה ומצינו לחז"ל סוטה ז' ע"ב א"ר שמואל בר נחמני א"ר יוחנן יחי ראובן ואל ימות וזאת ליהודה ויאמר כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון עד שעמד משה ובקש עליו רחמים אמר לפניו רבש"ע מי גרם לראובן שהודה יהודה וזאת ליהודה מיד שמע ה' קול יהודה על איבריה לשפא ולא הוה קא מעיילין ליה למתיבתא דרקיעא ואל עמו תביאנו ולא הוה קא ידע למשקל ומטרח בשמעתא בהדי רבנן ידי רב לו לא הוה קא סלקא ליה שמעתא אליבא דהלכתא ועזר מצריו תהי' הרי מה שלא סלקא ליה שמעתא אליבא דהלכתא סימן קללה הוא ח"ו.

ובמס' עירובין דוד גלי מסכתא שאול לא גלי מסכתא דוד דגלי מסכתא כתיב ביה יראיך יראוני וישמחו שאול דלא גלי מסכתא כתיב ביה ובכל אשר יפנה ירשיע ע"כ ופרש"י דוד דגלי מסכתא כדאמר בברכות דף ד' ע"א שהיה יגע בתורה ומורה הוראות כדאמר ידי מלוכלכות בדם ושפיר ושליו ואומר מפיכוש רבי יפה דנתי יפה זכיתי וכו' ואמרינן נמי במו"ק ט"ז עדינו העצנו יושב בשבת תחכמוני זה דוד: ירשיע. לא היה זוכה להורות הלכה ע"כ, הנה קורא לשאול בחיר ה' בכל אשר יפנה ירשיע לפי שלא זכה להורות הלכה.

וברי' להבין קצת דברי חכמים וחידותם נראה דהנה כל אדם מישראל בכל אשר יפנה צריך להורות לעצמו הלכה כדת מה לעשות ואפילו להפנות מצד זה לזה אמרו כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא לימין וגם בכל דרכיך דעהו וא"כ אפילו אם כשהוא בביתו כשנסתפק בדבר הלכה ילך וישאול למורה הוראה או ילמוד ההלכה מתוך הש"ע אבל כשהוא בדרך האיך יעשה ואין לו ממי לשאול וא"כ מי שאינו לומד הלכה למעשה ח"ו בכל אשר יפנה ירשיע כי אינו יודע כדת מה לעשות. ובפרט כי דעת אנושי הוא היפוך דעת תורה ובה' אמרתי כבר כי אמרו ז"ל קרא למה סברא הוא משמע דלעולם הקרא היפוך הסברא הפשוטה הוא דאל"כ לעולם יש להקשות קרא למה לי סברא הוא א"כ באמת כל התורה הוא היפוך שכל אנושי רק כשאדם לומד תורה זוכה לדעת תורה כהלכה ולהורות כהלכה ואם אינו לומד אז הוא עושה היפוך דעת תורה ובזה מובן מאד מה שכתבו הראשונים ז"ל דעת בעלי בתים היפוך דעת תורה, וה' הטוב יכפר.

ובגמ' סנהדרין ק"ו א"ר אמי ד' מאה בעיי בעי דואג ואחיתופל במגדל הפורח באויר ולא איפשט להו חד אמר רבא רבואתא למבעיא בעיי אלא הקב"ה ליבא בעי אמר רב משרשיא דואג ואחיתופל לא הוה סברי שמעתתא מתקיף לה מר זוטרא מאן דכתיב ביה איה סופר איה שוקל איה סופר את המגדלים ואת אמרת לא הוה סברי שמעתתא אלא דלא הוה סלקא להו שמעתתא אליבא דהילכתא דכתיב סוד ה' ליראיו.

ובזה' יש לפרש מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה דבתפלה איכא תילי תילי הלכות ומי שמסיר אזנו משמוע תורה היינו הלכות התפלה א"כ אינו יודע כדת מה לעשות ולכן גם תפלתו תועבה שבלי תורה א"א להיות ירא אלקים שאינו יודע מה הוא, א"י לפמ"ש ז"ל אין עומדין להתפלל אלא מתוך הלכה פסוקה והנה הלכה פסוקה ומדרך העולם שאם שומעין איזה חקירה או דבר חידוש שלא שמעתו אוזן אזי עושה אזנו כאפרסם אבל כשלומדים ומשמיעים הלכות פסוקות אזי אינם רוצים לשמוע ובאמת נהפוך הוא כי בלי זה א"א להיות יהודי וז"ש מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה שאינו יודע האיך להתפלל.

ובם' חובת הלבבות בהקדמה בד"ה ואמרתי שמא המין הזה מן המצות וכו' כתב וז"ל ונשאל אחד מן החכמים על שאלה נכרית מענין דין הגרושין (כלומר שאלה זרה חקירה בדין גרושין ואינה נמצאת רק לפרקים רחוקות) והשיב את שואלו אתה האיש השואל על מה שלא יזיקנו אם לא ידענו הידעת כל מה שאתה חייב לדעתו מן המצות אשר אינך רשאי להתעלם מהם ואין ראוי לפשוט בהם עד שפנית לחשוב בשאלות נכריות אשר לא תקנה בהם מעלה יתירה בתורתך ואמונתך ולא תתקן מעוות במדת נפשך. והנה אני נשבע כי מחמש ושלשים שנה אני מתעסק במה שצריך לי ממצות תורתי ואתה יודע רוב טרחי בעיון ורב הספרים אצלי ולא פנתי לבי למה שפנית לבך לשאול עליו ע"ש שהאריך להוכיחו ולביישו על שאינו לומד הלכות למעשה במקום שחוקר בחקירות שאינם מועילות לו מיד.

ובשער' יחוד המעשה פ"ה בחלק השני בפתוי היצר כתב וז"ל וכאשר יתיאש היצר מפתותך בפנים האלה וכו' עד ואם ימלט מכל מה שזכרנו ויהיה מאנשי החכמה והבינה יעביר על לבו ענין קשה מעניני החכמה ויטריד אותו בשאלה ותשובה ובקושיא ובפירוק ומה שנתעלם ממנו בעיון מה שהי' צריך לעיין בו ומה שנשאר לו ללמוד מן החכמה ויחשוב עם נפשו לעסוק בו ויטרידהו בזה בכל מעשי העבודה ויפסיד עליו כפלים מה שתקן עליו. פי' ויטריד אותו בשאלה וכו' כלומר שיטרידו היצר בחקירות להוציא דבר חדש דרך

משל אם יהיה כך איך דינו ואם יהיה כך איך דינו זה הנקרא שו"ת וקושיא ופירוק הוא מה שקשה לאדם במה שלמד כבר והישוב לזה נקרא פירוק ע"ש והנה נראה דגם חקירות ושאלות ותשובות ועיונים בחכמת ה' הם מפתוי היצר שלא יוכל ללמוד תורה כל שהם אינם בדרך הלימוד ועיון הפשוט בתורה ובדברים הנוהגים וצריכין לו ובזה נראה מדיוק לשון הרמב"ם מה"ת שכתב דלאחר שלמד כל התורה יפנה לבו לגמרא שהוא הענין שו"ת וחקירה וקושיות ופירוקים ע"ש אבל קודם שלמד כל התורה יטריח בלמוד כל התורה כולה.

ובנמ' מנחות ל"ז ע"א בעי מיני' פלימו מרבי מי שיש לו שני ראשים באיזה מהן מניח תפילין א"ל או קום גלי או קבל עליך שמתא אדהכא אתא האי גברא וכו' ע"ש ועיין צאן קדשים דדבר זר הוא כאן וברש"י פי' משום דאחוכי חייכת בי ולכאורה מאי חיוך הוא זה אבל פשוט דכיון דלדעת רבי דבר זה אינו במציאות א"כ אין זה נוגע להלכה ואין צריך לשאול עליו והוא על דעת הנ"ל.

ומרגלא בפומי הנה הלכה הוא שבן ישראל בשעה שנעשה בן י"ג הא נעשה בן עונשין וכל אחת מתרי"ג מצות דקדוקיה ופרטיה אם יעבור ח"ו עליהם במזיד ענוש יענש ע"פ ב"ד ובשוגג יביא קרבן ויעשה תשובה ויכפר והנה מובן מזה דכשארם נעשה בן י"ג שנים כבר מחויב לדעת כל הלכות התורה וכל דיני שבת חמץ ומצה חיובי ב"ד ואיסורי כרת ומלקות עשה ול"ת דאל"כ האיך חייבה התורה לכל בן ישראל בשנת הי"ג לענוש אותו וא"כ מחיובי התורה ללמוד הלכות התורה עם בני זרע קודש בגיל הצעיר כל מה דאפשר עד שידעו עכ"פ בגיל שנת י"ג כדת מה לעשות ולא יתחייבו ח"ו עונשי התורה העוברים עליה וד"ל.

והגם כי יודע אני מן ערכי ומיעוט ידיעתי בתורה ואנכי תולעת ולא איש גם כי פגעי הזמן נגעו בי והלואי שאזכה לעצמי מ"מ לא מנעתי עצמי להוציא לאור גם ספרי זה מפני ג' טעמים. (א) כי ע"פ רוב לא באתי לחדש חידושים כי אם לפרש דברי רבותינו הראשונים ולא הייתי רק כמראה מקום ממקום למקום ומדמה מילתא למילתא קושר נימא בנימא עד היכן שידי הכהה מגעת ודבר זה הוא יותר בגדר מלאכה ואינה חכמה אלא שצריך לזה יגיעה רבה ושקידה נפלאה שלא למעול במלאכה ובאמת כי הרבה יגעתי ונדדתי שינה מעיני על גופי לא חסתי ובצע ממון לא אספתי ואחר תענוגי העולם הזה לא הלכתי הייתי ביום אכלני חורב וקרח בלילה, גם החיפוש והיגיעה היה לי לישועה ובספר לזכרון כתבתי, את אשר לשואלי השבתי, (ב) כי היות כוונתי להיות ממזכי הרבים ורוב דברים הם אשר נשאלתי מתלמידי וידידי וסמכתי על הא דכל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו. (ג) כי נתעורדתי מרבותי וידידי וחברי ותלמידי שליט"א להוציא לאורו ספרי זה אשר הוא ילד שעשועים אחר שספרי הראשונים ב"ה נתקבלו לרצון על שלחן מלכים מאן מלכי רבנן. ולכן הרהבתי בנפשי להוציא גם חבורי זה נוסף על הראשונות.

ואם אמור יאמר העובד לה' כי מילתא דאתיא בספרי הראשונים מה זה ועל מה זה להריקו מכלי אל כלי כבר סגרו בזה רבינו הרמב"ן על מס' גיטין בדיני דגרמי שאסף שם דברי הראשונים ז"ל ורבינו הרמ"א בפתיחא לד"מ הארוך כתב כגון זה אהא דאמרו וכל מי שצריך ואינו נוטל הרי זה שופך דמים ואסור לרחם עליו על נפשו לא חייס כל שכן על אחרים ואם בצרכי הגוף כן בצרכי הנפש על אחת כמה וכמה וע"ז סמך וקבץ כל מנהגי גאונים וכ"ש אנן לקוטי בתר לקוטי ודי בזה. ועל זה נפשי עלי עגומה אולי ח"ו מעלתי במקום אשר לא חפשתי כל צרכי או שהבאתי דבר ולא אמרתי בשם אמרו כי הזכרון לפעמים כוזב שחדשתי כן ואולי באמת הדבר כבר מבואר בספרים אמנם מה אעשה וכי אפשר לחפש בכל ספרי רבותינו הצדיקים הראשונים והאחרונים ז"ל ואני מבקש סליחה מעצמותיהם הקדושים ומתאבק בעפר רגליהם.

עוד זאת אבקש מחילה וסליחה מהרבנים ראשי ישיבות ות"ח בעלי השאלה שלא העתקתי דבריהם עם טוב טעמיהם ורק הזכרתי שורש השאלה ולא מלה במלה כי לא רציתי להתכבד בדברי זולתי ולהעמיד השאלות בשלמות ולהגדיל החבור על חשבונן וגם כי לפעמים הם בעצמם ידפיסו דבריהם בספר ואולי

ירצו לשנות מהדברים כפי דעתם הרחבה או להוסיף או לגרוע והנחתי הכל על דעתם הרחבה כי אין אני אומר קבלו דעתי. וגם זאת אבקש סליחה אולי פגעתי בכבוד ח"ו שום אדם שלא תוארתיו כראוי לו לפי גדלו וטובו פעמים לפי מיעוט הכרתי בו ופעמים לפי גודל ידידות ואני באמת מחשיב לכל אחד ואחד לפי גדלו וטובו וח"ו לא חשבתי לפגוע בכבוד שום ת"ח ח"ו.

וטרם אכלה לדבר הנני בבקשה ואזהרה לכל רב ראש ישיבה וחבר בעלי הוראות וכ"ש בעלי בתים שלא לסמוך עלי להלכה בכל דבר חדש שאינו מפורש בפוסקים עד שיבררו בעצמם או שישאלו לרב מובהק הבא בסוד ה' ועלי לא יסמוך כי לא באתי לידי מדה זו בעונ"ה גם כי הרבה כתבתי כד הוינא טליא, ואם לאחר שיביא את דברי לכור המובחן יבין ויכיר שדברי נכוחים יהי' זה שכרי שנתעורר על ידי ואז גם אנכי אשא כשיבא מכשורא והשי"ת יניחנו בדרך אמת ויזכינו ללמוד תורה לשמה וללמד לתלמידים הגונים ולהגדיל תורה ולהאדירה ולהוציא לאור שאר כתבי יד בחידושי תורה בס"ד ושלא יבש המעיין ויהי' שם שמים מתאהב על ידי.

דברי עבד לעבדי ה' העמוס בעבודת הקודש בכתף ישאו החותם ברעדה, בלב ונפש.

מנשה הקמץ

עש"ק לסדר למען יטב לך והארכת ימים ז' לחדש הרחמים התשכ"ט ברוקלין נ"י יצו"א.

שאלות ותשובות

משנה הלכות

חלק רביעי

אורח חיים

סימן א

אי יש חטאת באה נדבה

מוצי"ט פסח התשכ"ד ברוקלין נ"י

בימי הגאולה ישלח לעם סגולה, משיח צדקינו יבא ויגאלנו, ובתוכם מע"כ ידי"נ הרב הגאון הגדול המפורסם וכו' כג"ת מוה"ר מרדכי גיפטר שליט"א ר"מ ישיבת טעלז.

אחדשכ"ג צידדות וצאהבה נאמנה וכו' בדבר מה שנסתפק צהא דאין חטאת צאה נדבה אם היינו דוקא צדליכא חטא כלל או גם צדאיכא חטא ורק שפטור מחיוב חטאת וכגון צמתעסק וטועה צדבר מצוה עכ"ל. והנה צמתעסק צריך קצת לצאר צדרי כ"ג וצאחיה צמתעסק מיירי דהרי צמתעסק ליכא חטא ועיין שו"ת שיבת ציון שרצה לומר צמי שאוכל מאכל שיש צו חולעים צשוגג לא יהיה צו איסור דהוי צמתעסק דצבור שהוא צבשיל אחר ונמצא חולעים אלא שדחה לעצמו דמתעסק צחלצים ועריות חייב שכן נהנה וצענייתי דחיותו חוזר ונראה דהרוחנו עכ"פ צחולעים דמאיסי וכגון שרצים קטנים דנפשו של אדם חותה מהם ועיין הוריות י"א מיצידי אכל פרעוש אחד או יתוש אחד הרי זה מומר צבתי וראיתי דצבר זה שיצוש הוא דהרי עכ"פ נהנה הוא צשעה שאוכל אף שאח"כ כשנודע לו שאיסור אכל נפשו חותה מאיסור דהכא הוא צכל האיסורין כמבואר צסמ"ע חו"מ סי' רל"ד ויו"ד סי' קי"ט סי"ג ועיין ר"ש פ"ו דתרומות משנה ג' הציא ירושלמי טבלים נפשו של אדם חותה צהן וכתב דה"ה צאכילת תרומה ע"ש. ופשוט דכיון דצשעת אכילה נהנה הוא. ועיין שו"ת ארץ נצי סי' פ"ח מה שתי' ע"פ צדרי ירושלמי ורצה צאמת לסמוך קצת להלכה צאוכל חולעים צמאכל ולסמוך אצברת השיבת ציון דהוי צמתעסק ויש לי להאריך צדצריו ז"ל.

ובבר ראיתי למרן כק"ו רשכצה"ג צשו"ת צית שערים אר"ח סי' א' שהקשה מהא דאמרין צכריתות י"ט צמתעסק צחלצים ועריות חייב שכן נהנה ומאי שייך כיון דנפשו

של אדם חותה וקצה צאכילת איסור צשוגג, ומי' דמיהו צשעת אכילה נהנה הוא אף אח"כ כשנודע לו נפשו קצה וקלקולו יתר על תיקונו וכל שוגג הוא כן ועל הנאה צוה חייבו צחמנא ולכן גם צמתעסק חייב על הנאה כזו. והנה כי כן לדידן ממ"נ אם מיירי צמתעסק צחלצים ועריות הרי חייב שכן נהנה ואם צמתעסק דצבת ושאר איסורים הרי ליכא איסור.

והיות כי אהוצים עלי צדרי דודים אהפך צזכותיה דהנה הפנ"י שבת (מ"ו) ילא לחדש דכל צמתעסק צשבת היכא דפטור מצד מלאכת צחשבת יש צו איסור דאורייתא משום דצבת צמרה נטוו ואז עדיין לא נטוו על המשכן דכתיב צה מלאכת צחשבת וא"כ אז נאמרה המלאכה סתם אפילו צלא מלאכת צחשבת ואפילו לאחר שניתנה תורה ונאחדשה הלכה דצעינן מלאכת צחשבת וצלא"ה פטור היינו מצטא דוקא וכתר וסקילה אצל האיסור גרידא שהיה צמרה צלי מלאכת צחשבת לא פקע, אלא שדחה לעצמו חידוש זה מצוגיא ארוכה שבת (מ"צ) דמבואר דלר"ש דמלשאל"ג פטור מצבין אפילו גחלת של עץ כדי שלא יזיקו צה רצים ואם היה דאורייתא לא היה אפשר להחיר צוה ומחאי טעמא חזר צו מחידושו הנ"ל.

ובענייני אמרתי להשיב את צחשבתו הטובה דדיחוי זה מעיקרא לא הוי דיחוי לפמ"ש רצינו הגדול הבה"ג דנוק דרצים דינו כפק"נ דיחיד ודוחה שבת הציאו הר"ן ז"ל שם (ע"ב) ואף שהרצה פוסקים לא פסקו כוותיה ועיין טוש"ע אר"ח סי' ש"ח צקון המונח צרה"ר וצמג"א שם צשם הריצ"ש וצס' תו"ש מה שהקשו להריצ"ש וצמשובה אחת הארכתי צוה והראתי לדעת דאישתמיטתיה מינייהו דהצדיקים האחרונים שו"ת תשב"ץ ח"א סי' קל"ו ע"ש ועיין ש"ג ומאירי שבת הנ"ל, ועכ"פ לדעת הבה"ג ודעימיה לפי פ"י הר"ן צו שפיר יש ליישב דחיית הפנ"י דמשום כדי שלא יזקו צו רצים הכ"נ דהמירו אפילו גחלת של עץ שהוא דאורייתא, איצברא די"ל דצהא גם שאר פוסקים מודי דאף דפליגי אצה"ג צסתם איסור

שבת אבל כה"ג מודי וי"ל. עכ"פ לפ"ז י"ל דמתעסק הוא איסור דאורייתא. [וע"ע משנ"ה ח"ו סי' ע"ו].

ואף אם נדחוק את זה ונסכים לדחיית הפני"י דמתעסק פטור לגמרי מ"מ גם הא לא תבדל דידועים דברי הגרע"א בשו"ת סי' ח' שהעלה דמה דממעטין מאשר חטא זה פרט למתעסק לא דמתעסק לא נעשית עבירה בכלל אלא דמקרי עבירה בשוגג אלא דשוגג כהאי לא נכלל בשאר שוגגין אלא נמעט מקרא דאשר חטא דפטור מן הקרבן אבל מ"מ מקרי שגגת איסור אבל מה דממעטין מטעם מלאכת מחשבת אינו בכלל מלאכה כלל ולא נעשה העבירה כלל ע"ש מה שהאריך, והגם שצו"ת אבני נזר סי' רנ"א חלק עליו מ"מ באיסור סקילה כ' גם הוא ז"ל דגם דמתעסק נשאר קצת איסור ע"ש. [ועיין שו"ת חלקת יואב סימן ז' ויש להעיר עליו וז"ע].

והנה בשבועות י"ט פרש"י פרט למתעסק בדבר היתר ובה לידו איסור ולא נמכוין לגופה של זו כגון נמכוין לחתוך את התלוש וחתך את המחובר נמכוין לאשתו והרי אחרתו עמו במטה ונשמטה אשתו ובה אחרתו תחתיה והוא תמוה דמתעסק בחלצים ועריות חייב וכבר תמהו התוס' שם כן ובאמת כי בגמ' הוריות דף ה' פרש"י ג"כ פרט למתעסק בשבת אבל מתעסק בחלצים ועריות חייב שכבר נהנה ע"ש והוא כמבואר בכריתות י"ט ובבבא שבע הרגיש בזה והאריך שם ועיין תוס' שבועות הנ"ל מה שפי' דתרי מתעסק נינהו, א) כגון שמתכוין לחתוך את המחובר זה וחתך מחובר אחר דמיפטור מטעם דלא נעשית מחשבתו ולא שייך למיפטריה משום מתעסק. ב) נמכוין לחתוך את התלוש ולהגזיה את התלוש ונמנא מחובר ונעשית מחשבתו ומיפטור משום זה פרט למתעסק, ובחלב נמי איכא תרי מתעסק כגון נמכוין לאכול חלב זה ואכל חלב אחר דחייב בלא טעמא דנהנה דלא שייך למיפטריה משום מלאכת מחשבת ועוד מתעסק אחר כגון סבור שהוא שומן או רוק ובלעו דכה"ג פטור בשבת מדכתיב זה והכא ליכא למעוטי משום דנהנה, ועיין ב"ש הוריות הנ"ל.

ומדברי הכ"מ פ"א מא"צ הי"צ נראה דדוקא דמתעסק בחלצים ועריות יש בו חיוב ציד"ש שכן נהנה אבל בשאר איסורין מתעסק לגמרי פטור ואפילו חיוב צדי שמים ליכא וע"כ דלית ביה גם איסור תורה לדעתו דאטו מי שיעבור דאורייתא לית ביה חיוב ציד"ש והלח"מ פ"א משבת כתב ג"כ דמתעסק אפילו איסור דרבנן אין בו ע"ש ומנא חשיב בשו"ת ארץ נבי סי' ע"ו שהאריך הרבה להביא ראיות דמתעסק מותר לגמרי ע"ש מ"מ ספיקתו אחי שפיר לפי הפוסקים דמתעסק עכ"פ איכא איסור דאורייתא וכו"ל.

אלא דבעיקר החקירה לפענ"ד נראה לפשוט מתוספתא דנדרים פ"א הוצא שם בגמ' דף י' ע"א רבי יהודה

אומר חסידים הראשונים היו מתאזין להביא קרבן חטאת לפי שאין הקב"ה מביא תקלה על ידיהם מה היו עושין עומדין ומתנדבין נזירות למקום כדי שיתחייבו קרבן חטאת למקום, ופי' המפרש כלומר שהם מתחייבים שלא יעשו שום חטא ורואין להביא קרבן להתכפר עליהם לפי שאין הקב"ה מביא תקלה על ידיהם מה היו עושין כדי שיתחייבו קרבן שאין מביאין קרבן חטאת אלא על חטא ממש, ענין אחר לפי שאין הקב"ה מביא שום תקלה ושום חטא שיתחייבו קרבן חטאת ע"כ. ולפוס ריהטא נראה ביאור דברי המפרש דחסידים הראשונים קצת חטא היה אפשר שיבא לידן והיינו חטא כל דהוא והם רצו להתכפר אפילו על חטא כל דהוא כזה אלא שכיון שאין חטאת בא אלא על חטא ממש וזה כבר אין הקב"ה מביא על ידם ולכן לא היה צידם רק לנדור בנזיר ולהתחייב קרבן חטאת, וללישנא דתנא פ"י שאין הקב"ה מביא שום תקלה על ידם והיינו אפילו חטא כל דהו ממש, וקצת היה נראה דהני ב' לשונות תלוי בחלופי גירסאות דבמסכתא שם גריס שאין המקום מספיק להביא שגגה על ידיהם והגר"א ז"ל הגיה שאין הקב"ה מביא תקלה במקום שגגה וכן הוא בגמ', והנה לשון שגגה יש לפרש דדוקא שגגה ממש אבל תקלה קצת אפשר שמספיק אבל לפי גירסת תקלה משמע שום תקלה בעולם.

עוד יש לומר בביאור דברי המפרש דבא לישב בזה קושיא המפרשים מדברי התוס' חולין ושאר מקומות שפי' דהא דלדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן היינו רק במידי דאכילה דמאוס הוא שיאכל איסור אבל בשאר דברים מביא תקלה א"כ אכתי הני חסידים יכולין להביא קרבן חטאת אבל כבר הארכתי בחידושי לחלק בזה וישבתי בזה מקרא שכתוב דאין לדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא והלא החסידים אין הקב"ה מספיק להביא תקלה על ידם והחלוק פשוט בין לדיק לחסיד ולדיק הקב"ה רק במידי דאכילה אין מספיק לו לאכול איסור, וחסיד אין הקב"ה מביא שום תקלה אפילו שלא בדבר אכילה על ידו, וזה שדייק שאין באין לידי שום תקלה ושום חטא שיתחייבו קרבן חטאת.

ולדין עכ"פ הרוחנו לדייק מדכתב המפרש שאין מביאין קרבן חטאת אלא על חטא ממש נראה דבא לדייק דכל שאינו חטא ממש אף שיש לו חטא כל דהו אין מביאין קרבן חטאת, ואי נימא דבנדבה בא אפילו על כל דהוא חטא א"כ למה להן לנדור בנזיר ואח"כ להביא קרבן חטאת דממילא נקרא חטאת נדבה כמבואר בפוסקים היה להם לנדור בחטאת נדבה על חטא כל דהוא ולכפר על החטא כל דהו כדעת המפרש ללישנא קמא שהיו רוצים להביא קרבן להתכפר עליהם על החטאים הקלים אע"כ דלעולם לא בא בנדבה אפילו על חטא כל דהוא אלא בחיוב על שוגג ממש. ומיהו הפ"י השני

הפוסקים ועיין מג"א מה שהתפלא, ומ"מ לדידן נמי איפשיט ספיקת כ"ג דעל שאר חטאים ליכא חטאת נדבה דאל"כ אכתי תקשה גם בחטאת יאמר י"ר כיון דאיכא חטאת נדבה מכל מקום וכו"ל.

ובהא נלפענ"ד ליטב לשון המג"א באו"מ סי' א' סק"א שכתב וז"ל: אבל אחר פ' החטאת לא יאמר כן לפי שאינה באה נדבה אלא כשעבר בשוגג על דבר שזדונו כרת (טור) והנה בטור שלפני לימא לקיום הדברים הללו אלא כשעבר בשוגג על דבר שזדונו כרת אלא סיים סתם לפי שאינה באה נדבה ולפום ריהטא ז"ע מה הוסיף לן המג"א בדברים אלו אבל להג"ל נראה דהמג"א בא להשמיענו דבחטאת ליכא שום אופן שיצא נדבה כבא בחיוב אלא כשעבר בשוגג על דבר שזדונו כרת ודלא כאשם שעכ"פ במציאות שיצא נדבה וזה שהוסיף לפי שאינה באה אלא כשעבר בשוגג על דבר שזדונו כרת והיינו דוקא באופן זה ולא אחרת וזה לפענ"ד דיוק נכון. גם בט"ז שם סק"ו שהם באים נדבה כתב משא"כ חטאת אין בא אלא"כ עבר עזירה שחייבים עליה חטאת ע"ש. משמע דאם עזירה שאין חייבים חטאת אינו בא נדבה.

וראיתי צק' עולת תמיד שהקשה קושית מג"א אמהר"י אבוהב ז"ל דלפ"ד גם חטאת בא נדבה ותי' דמהר"י דייק מדאמרינן בגמ' שהיו מתאווין להציא קרבן חטאת ולא נאמר אשם אלמא דאשם היה אפשר להם להציא נדבה וכמ"ד מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום אבל חטאת לא היו יכולין להציא ע"ש. והוא לכאורה דבר נכון ופלא על המג"א שלא דייק להציאו בזה, ואפשר דפליג גם על זה. גם כי תי' זה אינו עולה אלא לפי גירסת הש"ס דילן אבל לפי גירסת התוספתא שכתבו ר' יהודה אומר וכו' שחסידיים הראשונים היו מתנדבין מזירות שאין המקום מספיק להציא שגגה על ידיהם היו מתנדבין מזירות בשביל שיציא קרבן ע"כ. ולא הזכירו חטאת כלל אלא קרבן סתם א"כ אפשר דהכ"נ אשם בכלל וי"ל דהע"ת אליבא דש"ס דילן כתב דגרסתיו עיקר.

שוב מנא תי' צשו"ת אמונת שמואל תשו' נ"ג מה שכתב הרצ"י צק"א א' בשם מהר"א שהאשם הוא כמו נדבה וכו' והמעין בנדריים יראה שלא אמרו כן אלא על החטאת וכו' תשובה אמר שמואל לק"מ דמ"מ כיון דע"י נדר זה באם יטמא יציא אשם מקרי נודר ונודע ותדע שהרי אחד ליטבא בקוף פ' בתרא דנדריים מקרי חטאת ואשם דנודר נודר ונודע לכ"מ וקרב צממה קטנה ואף דפריך וכו' אבל לענין תפלה של יהי רצון יכול לכיון לאשם נזיר דבא ע"י נדרו ונדבתו וק"ל ע"כ.

סובל צ' פירושים י"ל לפי שאין הקצ"ה מציא תקלה ושום חטא שיתחייבו קרבן חטאת ואולי מציאין הי' באין אפילו לידי חטא כל דהוא היו יכולין עכ"פ לנדב קרבן אבל י"ל דאין הקצ"ה מציא תקלה ושום חטא שיתחייבו קרבן חטאת ונדבה א"א בשום אופן וע"כ צריכין לנדור נזיר וכן נראה עיקר. גם מגירסת התוספתא שגרס שאין הקצ"ה מספיק להציא שגגה על ידיהם משמע דדוקא על שגגה מציאין קרבן חטאת ולא על מתעסק וי"ל.

שנית נראה לפמ"ש הטור או"מ סי' א' בפרשת הקרבנות כשיסיים פ' העולה יאמר יהי רצון מלפניך שיהא זה חשוב ומקובל לפניך כאלו הקרבתי עולה בזמנה וכן יאמר בפ' המנחה והשלמים והאשם, ואחר פ' החטאת לא יאמר כן לפי שאינה באה נדבה ע"כ. והקשה הצ"י שהרי גם אשם אינו באה נדבה ותי' כיון דתנן בכריתות כ"ה רבי אליעזר אומר מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום כבא נדבה דמי ובאמת כי כן מבואר בטור יו"ד סי' ה' דאשם תלוי בא נדבה ע"ש, ואשם ודאי כתב הצ"י דאפשר בכלל חטאת הוא כיון שאינו בא אלא על חטא ידוע ומאחר שכתב הטור דאחר פ' חטאת לא יאמר כן לפי שאינה באה נדבה ממילא משמע דה"ה אשם ודאי, ואפשר דכיון דשם אשם אשכחן שגא נדבה דהיינו אשם תלוי בכל אשם יכול לומר יהי רצון שיהא חשוב ע"ש. ומעתה אי נימא דגם חטאת בא נדבה עכ"פ כשגא עם חטא כל שהוא הדרא קושית הצ"י לדוכתיה למה לא כתב אשם ודאי ואין לומר משום דמשכחת עכ"פ אשם תלוי נדבה ממילא אשם ודאי בכלל דשם אשם קאמר דהרי בחטאת נמי איכא שם חטאת שגא נדבה ואפ"ה כתב הטור דלא יאמר יהי רצון אלא ע"כ דפשיטא ליה דבחטא ליכא לעולם חטאת הבא נדבה ואתי שפיר חלוק הצ"י בין אשם ודאי לחטאת דאשם עכ"פ איכא שם אשם הבא נדבה אבל בחטאת לעולם ליכא חטאת הבא נדבה וזה ברור. גם כי מנא' כריתות כ"ה ע"א תני רבי חיי וכו' אשם תלוי בא על הנבלה ומהשקליא וטריא שם נראה בעליל דאשם הוא דבא נדבה אפילו לר"א דאמרו לו אבל חטאת לא עלה על דעת לומר דבא נדבה לר"ע ע"ש והבן.

עוד צו שלישי דהצ"י הציא עוד שם בשם מהר"י אבוהב ז"ל ומהר"י בן לב ז"ל לישב דאשם בא נדבה שהרי אשם נזיר בא נדבת מזירות לפי שאמרו בנדריים י' שהחסידיים נודריים עצמם לנזיר כדי להציא קרבן א"כ נראה שיש לו לבא כמו נדבה ופלא דא"כ גם חטאת כן הוא דהרי עיקר הגמ' הוא שם דחסידיים הראשונים היו מתאווין להציא חטאת ואם קורא לזה אשם נדבה כ"ש דחטאת נדבה איקרי וא"כ מצינו חטאת נדבה ויאמר י"ר גם בחטאת וכבר דברנו מזה

שדימה בירושלמי הקורע בשבת דינא ידי קריעה עיין ב"י יו"ד סי' שמ"ו להמוציא מזה מרה"י לרה"ר דמה זה דמיון דהא במנה צעידן המנוה כבר כלתה העצירה דהואלא משא"כ בקורע בשבת על ממו צעידן המנוה היינו הקריעה, ישנה העצירה ואולי י"ל דראיית הירושלמי דהמוציא מזה בפיו מרה"י וצלוו ברה"ר דרך הליכתו דצעידן קיום המנוה היינו בליעתו נגמר העצירה דבליעתו זה הנחתו ע"י שבת ק"צ ע"א תוס' ד"ה והוציא ועיין פר"ח ה' פסח סי' תנ"ד וצ"אור הלכה. ולא הוה הוצאה כלל אחר יד כשבת ז"צ דהמוציא בפיו כלל אחר יד מקרי, דהכא בדבר מאכל איירי שדרכן להוציא בפיו בשעת אכילה והוה דרך הוצאתו כמ"ש כריתות י"ג אם היתה שבת והוציאו בפיו ועיין תוס' שבת הנ"ל ד"ה המוציא.

והנלפענ"ד לפמ"ש כק"ו מרן ר' עמרם בלום זללה"ה זכתי"ק בישוב קושיית התוס' פ' לולב הגזול דל"ל לכס' למעוטי גזול ת"ל משום מהב"ע ותי' דהרמב"ן פסחים פכ"ש הקשה איך יוצא במנה של טבל הא הוה מנוה הבא בעצירה ותי' שאין בטבל דין מהב"ע מפני שצידו לתקן כמו דאמרינן טבל מוכן הוא אלל שבת דאם עבר ותקן מתוקן. ודבריו ז"צ דמה ענין צידו לתקן אלל מהב"ע. ופי' דהא דאמרינן דאינו יוצא במהב"ע דילפינן גזול דומיא דפסח מה פסח דלית ליה תקנתא אף גזול דלית ליה תקנתא אין הפי' משום דעבד עצירה אינו יוצא ידי מנוה אלל הוא פסול הגוף כמו פסח דזהמה שא"י להקריזה שלא בעצירה פסולה להקריזה וכל חפץ שאינו יכול לעשות בו מנוה זו שלא בעצירה פסול למנוה זו ועיין כעין סברה זו בקט"ח סי' מ"ו אות י"ט ולפי"ז ספיר חידוש הרמב"ן ז"ל דבטבל כיון דצידו לתקן א"כ אפשר לקיים מנוה מנה בחפץ זה וספיר י"ח בו אף שעבר עצירה באכילתו בשעת קיום המנוה עכ"ל.

ובזה מיישב שם נמי שיטת הירושלמי ח"ל: דבמנה גזולה א"א לקיים זה המנוה בלי עצירה (ר"ל שהרי המנוה אינו שלו אלל של גזול וכל גוף המנוה הוא איסור שהוא של גזול) לכן המנוה פסולה למנוה ואינו יוצא זה (דהפסול הוא בעצם המנוה) אלל בצגד כיון שאפשר לקיים בו מנוה קריעה בלי עצירה בחול הצגד כשר לקריעה וקיים בו המנוה אף שעבר עצירה וכן בהמוציא מזה מרה"י לרה"ר אפשר לקיים זה המנוה בלי הוצאה מרה"י לרה"ר לכן המנוה כשרה למנוה אף שהוא עבר עצירה דהואלא חוה פ"י תמן גופה עצירה וא"א לקיים המנוה בחפץ זה בלי עצירה לכן פסול צרם הכא הוא עבר עצירה אלל יכול לקיים בחפץ זה המנוה בלי עצירה ולכן החפץ כשר למנוה עכ"ל. ועיין שעה"מ פ"ח מהל' לולב הלכה ה', ושו"ת זן יהודה סי' י"ח, וכת"ס או"ח סי' ל"ה.

ומבואן זל"ע מה שראיתי צפי' המוספתא חזון יחזקאל ליד ידי הגאון ר' יחזקאל אברמסקי שליט"א, בציאורים שם שפי' שמציא קרבן היינו קרבן חטאת דשאר קרבנות יכול להציא מבלי מירות ע"כ. ופלא הוא דמאי פשיטותיה דשאר קרבנות יכול להציא מבלי מירות והלא אשם ודאי נמי אינו מציא מבלי מירות וגם אשם תלוי במחלוקת שנויה וכיון דמוספתא כתבו קרבן סתם אולי דזיוק לא כתבו חטאת אלל קרבן, ואף שגרסתינו בגמ' חטאת מ"מ לא תקשה כנ"ל ועכ"פ הול"ל קרבן חטאת כמבואר בגמ' דבחטאת מיירי אלל מה שכתב הכרח משום דשאר קרבנות יכול להציא נדבה ז"ע, ועיין טור יו"ד סי' ה' בשוחט לשם קרבן מיר שחיתתו פסולה כתב דחשיב דבר הבא בנדר וננדבה ולפוס ריהטא משמע דכל קרבנות מיר חשוב בנדרה וה"ה חטאת וא"כ תקשה מכאן למ"ש לעיל בשם קצת פוסקים וי"ל. ועיין ביטעוה יעקב מה שהאריך לחלוק על המג"א וכתב דאשם נמי לא יאמר, ועיין ח"ס יו"ד סי' רי"ט ויש להאריך הרבה אמנם מחמת הטורדות והרבה תשובות אשר עלי להשיב שלא הספקתי קודם החג הנני מוכרח לקצר וכל טוב ממנו לא יצור.

ידיד נפשו דוש"ת בכל עת בכבוד והוקרה מרובה המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש.

בגשה הקמן

סימן ב

הגזול תפילין ומניחם אם יצא ידי חובתו

ב"ה. כבוד ידי"נ נחמד ונעים דזיו ליה כבר בתיה תל תלפיות עיניו כינונים על אפיקי ים התלמוד שמו מפארים מרי דחיטי וכו' הרב הגאון מוה"ר אפרים פישל הערשקאוויטש שליט"א אבד"ק האליין וכעת דומ"צ בקהל קלויזענבורג בארה"ב.

אחדשת"ר באהבת אמת, הנני בקצירת האומר אמירה נעימה בזה חקירה אשר צדק לן מר אי הגזול תפילין ומניחם הוה מנוה הבא בעצירה ואינו יוצא בהם. לכאורה נראה דהוה מהב"ע וראייתי מהא דירושלמי שבת פ' האורג הל' ג' תצרי"א צעי קמי ר' יוסי לא כן אר' יוחנן בשם ר"ש זן יולדק מנה גזולה אינו יוצא זה ידי חובתו בפסח (פי' לפי שבעצירה בזה וא"כ ה"ה בקריעה בשבת לא יהיה יוצא ידי חובתו לפי שבעצירה) א"ל תמן גופה עצירה צרם הכא הוא עבר עצירה כך אני אומר הוציא מזה מרה"י לרה"ר אינו יוצא זה ידי חובתו בפסח ע"ש.

וראיתי מלאכי אלוקים עולים ויורדים צפי' הא שמעתתא חוה רבות בשנים אשר הבאתי דברי הירושלמי אלו ומה שהקשה עליהם צחידושי הגרעק"א סוכה דף ל' מה

ולפי זה שפיר מיושבת קושית הגרעק"א שדימה הקורע בשבת להמוציא מנה מרה"י לרה"ר, כיון דמנחה הבא בעצירה פירושו שהחפץ נעשה איסור ואין נ"מ כלל אם בשעת קיום המנחה הוא עושה עצירה אלא עיקר הנ"מ אי אפשר לקיים המנחה בלי עצירה או לא ולכן ודאי בקורע אפשר לקיים בלי עצירה בחול, וכן במוציא מרה"י לרה"ר, אבל בגזול הרי הוא עצירה גופה ואין יוצאין בה ידי חובתו והבן.

ולדידן היוצא לנו מדברי מרן בדמקום שהעצם הגוף הוא עצירה מקרי מהב"ע וא"כ תפילין גזולים הכ"נ כיון דהגוף הוא עצירה וא"א לקיים המנחה כמו שהם בלי עצירה שהרי הם של גזל והיו דומיא דמנחה גזולה דאינו יוצא בהם משום מהב"ע ועיין ח"ס ח"ו בסופו בחידושו שם, ובמהר"ם שייך או"ח סי' רנ"ה, ונוכ"ז ת' או"ח סי' קל"ג ואילך.

ורא דקיי"ל בש"ע או"ח סי' י"ד ק"ד דמותר לטול טלית של חבירו שלא מדעתו ולבדוק עליה ובלבד שיקפל אותה אם מנחה מקופלת וכתב הרמ"א ה"ה בתפילין (נ"י פ' הקפינה) התם מיירי שאינו מתכוין לטול ולגזול אלא רוצה להתפלל בהם וללכת ידי חובתו בזה אמרינן ניחא ליה לאינש דליעבד מנחה בממוניה כיון שלא מחסרו אלא דבר מיעוט וגם זהא כתב מהרש"ל דאסור ליקח אותו מביהכ"נ לציתו או איפכא דהוה גזל וגם בביהכ"נ דעת הב"ח דדוקא באקראי אבל בקביעות לא ור"י כתב הביאו ב"י או"ח הנ"ל ח"ל: ואותם שלוקחים ציית וכו' ובלבד שיחזירו מקופל כמו שהיה שאם לא החזירו מקופל ודאי לא ניחא ליה והו"ל שואל שלא מדעת והוה גזל ועליו אמר הכתוב וצונו בך נאך ה' עכ"ל, ע"ש. ועיין ד"מ שכתב ליישב תמיהת הג"י אריטב"א שרצה לאסור תפילין לגמרי ולא דמי לטלית ע"ש. ועיין פמ"ג שם, דבכל גוונא ראו ליהרר כשצעליו עמו שישאלנו.

וראיתי בזה"ד סי' ק' שכתב דמותר ליקח אתרוג של חבירו מיום שני ואילך שלא מדעתו דניחא ליה לאינש דליעבד מנחה בממונו כל היכא דנראין הדברים דלא מחסר ממוניה דחצירה כל עיקר בהשתמשו בו אמרינן לא קפיד וניחא וכו', ולשון דלא מחסר ממוניה דחצירה כל עיקר נ"ע דודאי מחסרו קצת ג"כ בטלית אלא שהחסרון הוא דבר מועט ונ"ל דכוונתו שאינו מחסרו דהוה החסרון דבר מועט מאד שאינו בכלל חסרון מקרי ועיין מרדכי וצ"י או"ח הנ"ל.

ובל זה כתבתי להשתעשע בדברי תורה אבל לעיקר דינא נראה הדבר מפורש בש"ע או"ח סי' כ"ה סעיף י"ב מותר לבדוק על תפילין שאולין ולא על גזולין ועיין שו"ע הגרש"ז שם ובשו"ע א"ח סימן תרמ"ט כתב הטור ח"ל: כל הד' מינין פסולין בגזול בין לפני יאוש בין לאחר יאוש, והב"י

הביא שם גמ' דסוכה דף כ"ט ע"ב ושקיל וטרי אי צו"ט שני יוצא בגזול, וכתב ח"ל: וכתב הרא"ש והרב אלפסי שלא הביא אלא המשנה כדמסתבר ולא הביא פלוגתא דאמוראי דפליגי בגזול מכלל דס"ל כסתמא דתלמודא דקאמר קפסיק ומי ל"ש צו"ט ראשון ל"ש צו"ט שני ופסול ליה משום מנחה הבא בעצירה ואע"ג דקרא גבי קרבן כתיב ה"ה לכל המנחות כדמוכח בפ' הגזול קמא דקאמר הרי שגזל סאה חטין וכו' אין זה מצרך אלא מנאך ולא כשמואל דסבר דלא אמרינן הכי אלא במנחה שהיא מדאורייתא ולא מסתבר טעמיה דכיון דמצרך ומזכיר שם שמים מנאך הוא צמילי דרבנן כמו צמילי דאורייתא וכ"פ בה"ג ורב פלגא גאון גם הר"ן נראה דפסק כר"י וכן דעת הראב"ד והרמב"ן דהלכה כר"י דקיי"ל שמואל ור"י הלכה כר"י. וכן פסקו המחבר וש"ע. וא"כ הרי הדבר מפורש דהיכא שגזל דבר מנחה לא יצא זה וכמו שכתב במפורש הב"י ז"ל דלאו דוקא קרבן אלא ה"ה לכל המנחות כדמוכח פ' הגזול קמא וודאי דגם תפילין בכלל. אלא דהכא גדולה מהם דהתם עכ"פ שמואל פליג דלא הוה מנחה הב"ע צו"ט שני משום דהוה דרבנן אבל בדאורייתא גם שמואל מודה דמנחה דאורייתא אינו יוצא בגזול ועיין ב"י שם והכא הרי תפילין מנחה דאורייתא הוא א"כ לכ"ע אינו יוצא בה ידי חובתו בתפילין גזולים ח"פ.

ויבא דפשיטא לי לכת"ר דלאחר יאוש לכ"ע לא הוי מהב"ע או לאחר שקנאו ע"י שינוי לפענ"ד גם דא נריכא רבה בדגמ' גיטין נ"ה ע"א העיד ר' יוחנן בן גודגודא על חטאת הגזולה שלא נודעה לרבים שהיא מכפרת מפני תיקון המזבח ובגמ' אמר עולא דבר תורה צין נודעה וצין לא נודעה אינה מכפרת מ"ט יאוש כדי לא קני ומה טעם אמרו לא נודעה מכפרת שלא יהו כהנים עוצין ורב יהודה אומר דבר תורה צין נודעה צין לא נודעה מכפרת מ"ט יאוש כדי קני ומה טעם אמרו נודעה אינה מכפרת שלא יאמרו מזבח אוכל גזלות.

וברתום' שם הקשו מעולא דהכא ודמרוצה ב"ק ס"ז אדעולא דב"ב קי"ד דס"ל יאוש קונה ומי ר"ת דבכל מקום יאוש קונה לעולא רק לענין קרבן שיהא כשר להקרבה קאמר הכא ובמרוצה דלא קני משום דמנחה הבא בעצירה הוא ורבינו יצחק מי' דלעולם ס"ל לעולא יאוש לא קני אלא דיאוש ושינוי השם קני ובקרבן אף דהוי יאוש ושינוי השם דמעיקרא חולין ועכשיו הקדש מ"מ השינוי נעשה מחמת שהקדיש ולא הוה קנוי ליה קודם, פסליה רחמנא משום מהב"ע ולענין ברכה כתב דראוי להחמיר יותר ואפילו היכא דקנה קודם לכן בשינוי, חשוב מנחה הבא בעצירה אע"ג דכבר קנה אין להזכיר שם שמים עליו ע"ש ועיין עוד תוס' ב"ק ס"ז ובסוגיא שם וב"ב קי"ד. וכבר הבאתי דבריהם במקום אחר.

סימן ג

מי ששבר ידו ויש לו גבם (קעקע בלע"ו)
ביצד יעשה במצות תפילין

ב"ה אור ליום ה' לסדר והנה שלשה אנשים ומלאך רפאל
בתוכם ברוקלין נ"י יצו"א

שלום שלום לקרוב לה' יחזקהו א-ל נהור נהורך כשרגא
ה"ה הרב הגאון חוב"ט שמו מפארים פ"ה המפורסם פרי
עץ הדר בנש"ק כש"ת מוה"ר שלום יחזקאל שרגא רבין
הלברשטם שליט"א אדמו"ר מציעשינוב.

אחרשית"ה הנני בתשובה מאזהבה, בלאחד ששבר ידו
השמאלית ר"ל, והרופאים שמו (גבס) עליו
לרפאותו ולדבק שבר על שבר יחדיו ידובקו, ונסתפק מהו
לענין תפילין של יד אם השבירה הוא במקום הנחת תפילין
ועתה מונח עליו הגיפס, וכח"ר כל יקר ראתה עינו מה
שכתבו האחרונים באו"ח סי' כ"ז והנני להשתעשע בדבריו
היקרים לי מאוד.

ולפום ריהטא נראה דדבר זה תלוי במחלוקת הראשונים ז"ל,
ולכן אעתיק כאן דבריהם הקדושים ונראה מה
שלפנינו. הנה הרשב"א בתשובה ח"א סי' תכ"ז, ובח"ג סי'
רפ"ב, ובח"ה סי' י"ב, ובח"ז סי' ת"ט כתב להלכה ולא
למעשה דמותר להניח תפילין של ראש על הכובע והציא ראיו
לדבריו דהא תפילין של יד אין צריך להניחן על הבשר אלא
משום דכתיב בזה לך לאות ולא לאחרים לאות אבל של ראש
אדרבה דכתיב בזה וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך
ויראו ממך, ועוד הציא ראיו ממגילה כ"ד י"פזו זהב ונחנו
על בית יד של אונקלי שלו הרי זו דרך החינוכים ואם איתא
אמאי נקט תפלה של יד ולא קמני נחנה על בית יד ועל הכובע
אלא ש"מ דדוקא תפלה של יד ומשום דכתיב ביה לך לאות
אבל של ראש לא איכפת לן וע"ש מה שהאריך, והצי"ו הציאו
באו"ח סי' כ"ז ועיין מג"א ומתח"ש או"ח סי' כ"ז סק"ו.

והרא"ש ושאר פוסקים הראשונים ס"ל דיש בזה משום
חליצה אפילו בתפילין של ראש וכמ"ש באמת
הרשב"א בעצמו שם ח"ל: ואע"פ שלא ראיתי לאחד
מהראשונים ז"ל שנסתפקו בזה אלא נראה דעת כולם שאין
נותנין אותה על הבגד שבראש כדי שלא תהא חליצה בין
תפילין לראש וכו' ע"ש בתשו' המיוחסות סי' רל"ג. ח"ל
הרא"ש בתש' כלל ג' ס"ד, דע שצריך שלא יהא דבר חוץ
בין תפילין לראשו ובין תפילין לזרועו והציא ראיו לדבריו ע"ש.
ומה שדייק הרשב"א מגמ' מגילה כ"ד ב' שאמרו ז"ל בשל
יד שאין נותנין ע"ג אונקלי ולא אמרו משום חליצה אלא
משום לך לאות ולא לאחרים לאות ולא אמרו ג"כ דעל הכובע
ס"ל להראשונים דהתנא נקט מילתיה ביד וה"ה לראש

ורבינו הרמב"ם בפ"ג מה"ג ה"א נראה דפסק דיאוש לא
קני עיין לח"מ שם ובהגמ"י סק"ח וז"ע ובטוש"ע
חו"מ סי' שג"ג ס"ב כתב נתיאשו הצעלים מהגניבה אינו
קונה וצריך להחזירה ואם יש עם היאוש שינוי השם (אפילו)
שחזר לצרייתו י"א שקונה וכ"כ עוד צסי' שס"א ס"א. ובא"ע
סי' כ"ח כתב הרמ"א לחומרא וכתבו האחרונים הא דלא כתב
כן הרמ"א בחו"מ ולא הזכיר כלל דכתב הטור והרא"ש כמו
בא"ע משום דצקידושין אוליין לחומרא ועיין רי"ו נתיב ל"א
שכתב להדיא דצאוש לחוד קונה הגזלן מדרבנן ועיין מש"כ
עוד בחלק אדם נתיב כ"א ח"א הציאו באמרי צדוק, ועיין
קניא"ח סי' שכ"א סק"א.

ואישא עיני ואצטעה נפלאות לרבינו הרשב"א בשו"ת סי'
תתקס"ח שהאריך הרבה בזה שמעתתא אי יאוש
כדי קני אי לא קני ובתוך הדברים הציא דברי התוס' הנ"ל
שכתבו דאין לצרף אפילו בקני וחלק עליהם ח"ל: יש מי
שפירש אף ע"פ שקנאה מ"מ אין ראוי לצרף עליה ואינו
מחזור בעיני דבולבז והדס הגזולין הרי מצדן עליהם וסוכה
גזולה נמי מצדן עליה אלא מסתברא ה"ק אע"פ שהוא מצדן
עליה מ"מ מתוך גזל בל ידו וגזלן הוא מוטב לו שלא גזל
ולא צדק הקצ"ה שוגא גזל בעולה ואפילו קנאו צאוש ע"ש
שהאריך הרבה ולא הצאתי רק מה שנוגע לדידן. [ובאמת כי
דבר זה מחלוקת הט"ז והמג"א ועיין ביאור הגר"א או"ח
סימן כ"ה הנ"ל אי יאוש לאחר שקנאם צאוש].

ומעתה היוצא לדידן נראה פשוט דיאוש כדי לא קני באחריו
וכן בתפילין דכהדדי יננהו כמ"ש לעיל אלא דהיכי
דהוה יאוש ושינוי השם קודם המצוה (לאפוקי היכא דנעשה
שינוי ע"י המצוה כדלעיל) אז תלוי בשיטת הפוסקים לענין
ברכה אי שפיר יכול לצרף ולנאת בזה, יאוש חובת המצוה לכ"ע
ולדעת קצת פוסקים מצדן נמי ולדעת קצתם אינו מצדן.
ובא"ר הציא בשם אליהו זוטא או"ח סי' תרמ"ט ח"ל: כתב
רוקח אם לוקח לולב אי גזול הולך ונזח לפני הקצ"ה ואומר
גזול אני ומ"ה אומרים אי לו לזה שנעשה סניגורו קטיגורו
ע"כ. ועיין עוד ש"ע או"ח סי' י"א אם עשה חליצה מצדן גזול
פסולים ובט"ז שם ובא"ר השיג אט"ו ע"ש באריכות.

ומעתה בתפילין נראה פשוט דלעולם לא יאוש בזה בין לפני
יאוש ובין לאחר יאוש רק צאוש עם שינוי השם וזה
א"א בתפילין דתפילין שמייהו לעולם, וז"ע אם פותחן וחוזר
ותופרן בגידין שלו וצובען בצבע שלו אי זה מקרי שינוי מעשה.

אלו דברי ידידות מה שנראה לי כעת המברכו בברכת התורה
ללומדיה בלב ונפש.

מנשה הקמן

ועיין בב"י או"ח סימן כ"ז הנ"ל שנראה שהיה לו גירסא אחרת בענין רצועות של תפילין והקצצה ע"ש ודוק הטיב, ועיין ארחות חיים (להרא"ה) הל"ת ס"ק י"ח שהביא תשובת הרשב"א זו באריכות כמו שהוא לפנינו לענין רצועה ונראה ג"כ דס"ל להרשב"א דשל יד אית ציה חציצה. [וע"ע משנ"ה ח"ו סי' ח'].
עוד ראיתי בנח"א על ספר האשכול הל"ת שהאריך הרבה בזהאי ענינא, בחציצה לתפילין והביא שם חוס' וזכיס י"ט ס"ל דאפילו בתש"ר איכא חציצה, והר"ן אף שהביא שיטת הרשב"א מ"מ בסוכה ל"ז גבי לקיחה ע"י ד"א שמה לקיחה הקשה דהוי חציצה וכ' דאין חציצה פוסלת אלא היכא דאיכא קרא כטבילה או תפילין וכ"כ הריטב"א בסוכה אות ב'אות שהוא הרשב"א ז"ל כידוע ושכן פי' רבו הגדול אלמא להלכה ס"ל לתוס' ור"ן ורשב"א וריטב"א כרא"ש וגם ר' יונה הובא ברא"ש ה"ק ס"ל חציצה פוסלת בת', וכן כתב המאירי מגילה כ"ד דחציצה פוסלת בתפילין והביא רא' מירושלמי ע"ש אריכות גדולה. ובשו"ת תשצ"ך ח"א סי' ל' ג"כ דן בזה והקשה ארשב"א מפ' כל הללמים מ"ד ע"א מעטרת מלכים שהקשו והא' בעי אנוחי תפילין וגם מהא דירושלמי דר"י לא היה מניח תפילין שחש צראשו ואילו היה מותר על הכובע אמאי לא הניח וגם הקשה מהא דהעושה תפלתו עגולה סכנה ואין צה מצוה משמע שעל ראשו מניחה ואם היא עגולה דוחק על ראשו וצא לידי סכנה ע"ש וכנראה שלא ראה שו"ת הרשב"א בסי' י"ב חלק ה' ועיין שו"ת ריב"ש סי' קל"ו.

היוצא לנו דעכ"פ רוב הפוסקים חולקים על הרשב"א ולא ס"ל כותיה אפילו בשל ראש אלא דאסור להניחן על הבגד ויש לן שיטות גדולות דגם הרשב"א לא אמר אלא לענין של ראש דלית בזהו משום חציצה אבל בשל יד מודה דאין להניחן על הבגד או מטעם חציצה או מטעם אחר אבל עכ"פ על צד שצד דוקא גם בתשו' סי' רפ"ב ח"ג כתב דהא תפילין של יד אין צריך להניחן על הבשר אלא וכו' משמע דעכ"פ על הבשר דוקא בת' של יד יהיה מאיזה טעם שיהיה אפילו לרשב"א. ועכ"פ נראה דבדברי רשב"א שנויים ממקום למקום.

ובש"ע או"ח סי' כ"ז ס"ה כתב באדם שעלול לנזילות ואם יצטרך להניח תפלה של ראש על צדו לא יניח כלל יש להחיר לו להניח תפלה של ראש על הכובע דק הסמוך לראש ויבסס מפני הרואים, ובס"ז שם כתב אע"פ שיש לאדם מכה במקום הנחת תפילין יניח תפילין כי מקום יש צורע להניח שמי תפילין כי העצם הסמוך לצית השחי מחציו עד הקובד"ו היא מקום הנחת תפילין, והמג"א סק"א שם כתב דאם המכה גדולה פטור מתפילין עס"י ל"ח ס"ט. והנה

דתרווייהו כי הדדי נינהו וכ"כ להדיא הנמק"י במגילה הנ"ל דאין ליתן ע"ג האונקלי משום כך לאות ומשום דאין לעשות חציצה בין תפילין והזרוע.

והנה מפשטות הדברים נראה דבתפילין של יד גם הרשב"א ז"ל מודה דבעי דוקא על הבשר ולא נחלקו אלא בתפילין של ראש דהרשב"א מחיר על הכובע והרא"ש אסור אלא דבשל יד אף דמודה דבעי על הבשר מ"מ נחלקו בטעמם דטעם הרשב"א רק משום כך לאות ולא לאחרים לאות אבל ליכא משום חציצה, ודעת הרא"ש ודעימיה דצין בשל יד וצין בשל ראש צעי דוקא על הבשר ומשום חציצה.

ויש לי מקום עיון להרשב"א ז"ל שכתב לענין תפילין של ראש ח"ל ואי משום דכתיב בזה לטוטפות צין עיניך לא אחא קרא למימר שלא יהא דבר חוץ צינס לצין גובה של ראש דהיינו צין עיניו, אלא לקבוע מקום להנחתן הוא דאחא קרא ואלו כתיב והיו לטוטפות על צין עיניך היה במשמע שלא יהא דבר חוץ, וכדדרשינן גבי מנפת דכתיב ושמת המנפת על ראשו ודרשינן שלא יהא דבר חוץ צינה וצין ראשו, וכדדרשינן נמי גבי חציצה דכתיב מעל רגלו ולא מעל דמעל וגבי כמות נמי אמרינן שלא יהא דבר חוץ צינה וצין צשרו משום דכתיב ציה ולבש על צשרו, אבל גבי תפילין לא כתיב לטוטפות על צין עיניך וכו'. משמע דאי היה כתוב על, היה מודה לדרוש דאיכא חציצה אפילו בתפילין דראש ולפי זה תקשה הרי בשל יד כתיב וקשרתם לאות על ידיך וכיון דכתיב על משמע על יד ממש וא"כ בשל יד עכ"פ, אפילו לשיטתי' איכא אסור משום חציצה כיון דכתיב על ידיך. ובאמת בתשו' הרא"ש ז"ל כלל ג' ס"ד דרש מזה דלא יהא חוץ.

וז"ל הרא"ש ושאלת אם יכול אדם להניח תפילין בזרועו או צראשו על דבר חוץ דע שצריך שלא יהא דבר חוץ וכו' וטעמא משום דכתיב לאות על ידכה שלא יהא דבר חוץ צינו לידו כדדרשינן ילבש על צשרו שלא יהא דבר חוץ צינו לצין צשרו וכן דרשינן וכו' הרי דהרא"ש ז"ל הסתייע מדרשא דעל ידכה ועכ"פ כיון דהרשב"א מודה מדעל היו דרשינן גם צראש א"כ בשל יד למה לא דרש על וחוצץ.

איברא דראיתי בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תתכ"ז שכתב ח"ל, ולענין רצועה של יד מסתברא שיותר לכורכה על הבגד ולא אמרו שצריך שלא יהא דבר חוץ צינו לצין הבשר אלא על הקציצה שדינה כתפילין וכו' ע"ש. והנה מפורש כתב דלא אמרו שלא יהא דבר חוץ צינו לצין הבשר אלא על הקציצה נראה עכ"פ דעל הקציצה כן חוץ אם יש דבר צינו לצין הבשר ונמא דברי הרשב"א אלו סתראי נינהו

כל זמן שהוא על ידו ואפילו ע"ג סמרטוטין אבל מ"מ אינו על בגדו מבחוץ שכן דרך העולם לנאת בו כה"ג אחתי הוה לך לאות אבל אם הניחו על בגדו מבחוץ אף שכסוהו למעלה בבגד אחר מ"מ כיון דכבר יש לו בגד תחת התפילין שראוי לנאת בו בין בני אדם ועליהו הניח התפילין לאו לך לאות מקרי ולכן התנה סמרטוטין דוקא וז"ע. אלא שדעת שאר האחרונים דלא כמו"ק וס"ל דהמג"א מתיר אפילו בגד.

ובהדי שותא נפל מילתא בלצאי לפ"מ שנסתפק הלק"ט ח"צ ס"י מ"ב צבא להניח תפילין של ראש קודם שחגע הקציעה בבשר אחר שהגיעה לאויר הראש אי אמרינן בכה"ג קלוטה כמי שהונחה דמיא ועיין בזה"ט או"ח ס' כ"ה סק"ח ואי נימא כן א"כ בני שיש לו מכה על ידו או ראשו אם יניחו לו התפילין עד שיגיעו לאויר הקיצורת וכן בראש, ונמצא כבר הניח תפילין א"כ אפשר לכאורה שיקיים המצוה אפילו ציש לו מכה על ידו או ראשו באופן שיניח התפילין באויר היד או ראש, וז"ל דדבר זה שיצוה הוא כיון דאינו יכול להניחם שם באמת א"כ הו' בכלל כל הראוי לצילה אין צילה מעכצת בו והכא כיון דאין סופו להניחם מפני המכה כה"ג לא אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמיא וז"ע מגמ' גיטין בגט שזרק לה ברשותה ונשרף באויר, ובכל הסוגיא שם.

ברם בעיקר חקירת הלק"ט הנ"ל כבר האריך זקני צי"ש או"ח ס' כ"ד לישב ספקתו ובתי' השלישי כתב סברא נפלאה וחדשה דדוקא אם הדבר שהוא באויר צריך ליגע ולנוח בדבר שעומד במקומו אז אמרינן מיד שהגיע לאויר הדבר שעומד במקומו נעשה הדבר שעומד באויר שצריך לנוח כאלו כבר מונח שהרי כבר נעקר וצא לאויר המקום שהנחתו בו פועל קנין או חיוב אבל בתפילין וכי נורף תפילין הוא שיניחו על הראש אלא אדרבה הראש הוא שצריך שיגע בתפילין שהם באויר שהמצוה על הראש שיהיה עליו תפילין ואין שום נורף לתפילין שיונחו על הראש ועיין נדרים ט"ו ובראשונים שם דמשו"ה נדר חל על דבר מצוה לפי שמניח האיסור על החפץ ואין החפץ מחויב להעשות בו מצוה אבל שצוה אינו חלה לפי שהוא מחויב לעשות מצוה וא"י להפקיע אבל לפי זה הרי הראש אינו קלוט באויר התפילין לא שייך בו קלוטה כמי שהונחה דמיא דרק בדבר שהוא באויר אמרינן דהו' כנוגע במקום שהוא באוירו אבל לא אמרינן דדבר העומד במקומו הו' כדבר הנקלט באוירו והוא סברא נפלאה.

והנה דו"ז בעל ילקה"ג תמה אהלק"ט וספקתו הנ"ל מתוס' שבת דף ד' ד"ה אבל, דכשהחפץ צידו של עני או של צעה"צ לא שייך קליטה רק כשהוא באויר ולא ראה ז"ל

מדכתב המחבר בס"ה בתפילין של ראש שאם לא יוכל להניחם כלל מותר להניחם על הכובע דק, ובשל יד לא כתב רק שיניחם למטה מהמכה ולא כתב תקנה זו באם א"א לו למטה מן המכה רק על בגד משמע לכאורה דס"ל נמי דאין לו תקנה בש"י להניחם על גבי בגד ואפי' לא יניחם כלל דאל"כ תקנה למה בש"ר ביאר לן תקנה כשא"א להניחם רק ע"ג בגד ובשל יד לא ביאר אלא"כ דאין לו תקנה זו בשל יד וא"כ בשל יד לכאורה אין שום ספק.

אלא דעיני כת"ר שפיר חזו דהמג"א בסק"ו כתב דמותר להניח אפילו של יד על הסמרטוטין שע"ג המכה אם לא קגי בלאו הכי דהא לבוש בגד אחר ע"ג והא דלא הניחו הכהנים תפילין על הכתונת היינו משום דלא היו ראויין ללבוש בגד אחר ע"ג ע"ש ובאמת דהוא לפום ריהטא פלא דמנא ליה להמג"א לומר כן בדעת הרשב"א ועיין פרישה וב"ח משמע נמי דס"ל דבש"י הרשב"א מודה לאסור ושכן כתב הר"ן וז"ל דהמג"א ס"ל דזיל בחר טעמא הוא דכיון דכל עיקר האיסור הוא משום לך לאות ולא משום חציעה וא"כ כיון דלבוש בגד שני עליו הו' עדיין לך לאות, אלא דלשיטתו ז"ע לשונות הרשב"א שהצאתי לעיל שבצי דוקא על בשרו וז"ל דהוא יפרש דהרשב"א מייירי כשאין בגד אחר עליו אבל כשיש לו בגד אחר על בגדו לא צעי דוקא על בשרו.

וב"ב ז"ע בכוונת המג"א שמתיר להניח תש"י על הסמרטוטין דלכאורה משמע דרק על הסמרטוטין קאמר ולא על בגד וכמו שהבין החי"א בכלל י"ד סק"ק י"ד הביאו המ"ב אות י"ח וכן הבינו עוד קצת אחרונים אלא שכ"ת בנדרק תמה אחי"א דמ"ש סמרטוט ומ"ש בגד ובאמת כבר קדמו בזה המור וקציעה שהקשה כן אמג"א שהבין ג"כ דכוונת המג"א סמרטוט דוקא ותמה עליו דכיון דלא חיישין משום חציעה אפילו בגד ואפילו כמה בגדים מותר רק שיכסה בבגד מלמעלה משום לך לאות ע"ש, וסיים שאין עיקר ושורש לדברים הללו דל"ש על סמרטוטין ל"ש על בגדו אפילו על כמה בגדים הכל מותר באונס בתנאי שיהא לו מלבוש אחר על גביהו ע"ש, וכן כתב בש"ע הרש"י ס"ו, ח"ל: מ"מ אם אפשר יניח סמרטוטין על המכה ויניח התש"י עליהם בלא צרכה או יניחה על הבגד בלא צרכה רק שיוהר לכסות את התש"י שלא תהא נראית וכו' ע"ש, נמצא דהאחרונים מחלקין דאם מניח על הבשר היד ממש, אפילו לא כסוהו נמי מותר דעל היד לעולם הו' לך לאות אבל אם הניחו על הבגד צעי דוקא לכסות דאל"כ לא מקרי לך לאות ולא לאחרים לאות.

ובברת החי"א והמג"א לפי דעת המו"ק ז"ל דס"ל דכיון דהתורה אמרה והיה לך לאות ולא לאחרים א"כ

הדבר אללו בספק והניח הדבר על המנהג אל מ"מ וכו' והנראה לי בהוא דר"י לדעת המחיר שהיה מנהיג ליתן מנפת גדולה על ראשו כי כן נראה שהיה מנהיג או כמנהג הישמעאלים היום בכל המזרח ואם יסיר המנפת צימי הקור ויתן אותה על הכובע שתחת המנפת יזיק עזמו בהסרת המנפת כדי להדקן על הכובע וליתן אותן על המנפת לא איפשר כי הוא גדולה הרבה ונמצא התפילין עליה כמשוי או כמו נוי למנפת וינאה מכלל חנינה לגדולה ולעוצה וזה תשובה נמי להיא דעטרת מלכים דפרק כל הלמנים ע"כ ע"ש, והנה חידש לן המהר"ם ז"ל דבר יקר דליתן על המנפת ינאה מכלל חנינה לגדולה ולעוצה וא"כ כ"ש בגיפס שהוא עב ביותר וגדול על היד ואינו מרגיש כלל התפילין כשמוניחן על היד ואפילו דברים קשים ביותר כי הוא קשה כאבן ואינו מרגיש ולכן נראה פשוט דאינו מניח תפילין על הגיפס ואפילו בלא זכרה דאינו מועיל כלום בהנחתו וצפרט כי לפענ"ד גם דעת הרשב"א דעל של יד אין להניח על הבגד אף שאינו כדאי לחלוק על האחרונים ז"ל תורה הוא וללמוד אני נריך כנלפענ"ד.

שוב ראיתי בשו"ת חלקת יעקב ח"ב סי' מ"ג שדן בזה והשיב לנריך להניח על הגיפס וצמח"כ"ת לא ראה דברי המהר"ם אלשקר הג"ל, ולכן לפענ"ד צרור דכה"ג לא יניח תפילין עד שירפהו ה'. [ועיין מחנה"ש סימן כ"ז סק"ד שכתב וה"ה הני שערות מרובים ה"ה ככובע עבה ע"ש ואם כן כ"ש גאבאס דלכו"ע עדיף מכובע עבה].

ובמה שהביא עוד כת"ר מפמ"ג בא"א ס"ק י"א שכתב ובס"א א' אות ג' דאם המכה בכל מקום תפילין יש לו להניח בלא זכרה צימין יע"ש הנה לא ידענא כוונתו של הפמ"ג בזה ואודה ולא אבוש כי מה ענין להניח תפילין צימינו וממ"נ אם נחשוב ידו כאלו אינו מחמת החולי א"כ הוי בכלל נקטעה יד שמאלו שפטור מן התפילין ואם נחשבה כיש לו אלא שא"א לו להניח תפילין עליה מה שייכות ליד ימינו לזה ע"כ לפענ"ד דאין לו להניח על יד ימינו כלל אלא ימחין וישוב לה' וירחמהו ויחלימהו וירפאהו ואז יקיים המצוה כהלכתה ונתינתה מסיני.

שוב מנאמי להגרש"ז א"ח סי' כ"ז ס"ח, שכתב ג"כ דפטור כה"ג ופה שבתה קולמסי אף שנשאר עליה עוד דיו ויש להאריך הרבה מ"מ לקצר אני מוכרח מפני הטורדות.

והנני לברכו בברכת רפואה שלמה מן השמים והקב"ה יפיש חייכון ויסגי יומיכון ויתן ארכא לשניכון מרן די בשמיא יחא בסעדו כל זמן ועידן המברכו בברכת התורה בלב ונפש.

מנשה הקמין

שבאמת הלק"ט מעצמו רצה לומר כן ע"ש אבל ק"י כתב דלק"מ דדוקא בשבת כיון דעדיין אגיד צידו פטור דלא שמייה הנחה ע"י שבת ז"א ע"כ ולא מיבעיא לחי' ראשון שבתו שבת ז"צ ד"ה התם, דאגד גוף שמייה אגד ואפילו היינו ע"ג קרקע ואוחזו צידו ל"ש הנחה אלא אפילו לחי' שני שבתוס' שם דלמטה מג' דהוי לצוד אגד גופו ל"ש אגוד מ"מ הטעם משום אגד יד דאם נח באויר משום קליטה נריך שינוח כולו באויר אבל אגדו צידו חשוב טפי מה שמונח ציד מומי שמונח באויר אבל כשמונח ע"ג קרקע הנחתה צידו לא חשוב והוי כנח כולו אבל בתפילין דאינו מוזיק מה שאגוד במקום אחר רק אם מונחים על הראש ג"כ, וכיון דאמרינן קלוטה הרי הם כמונחים על הראש ואף שמונחים ציד ג"כ אינו פוסל ושפיר יש להסתפק דאמרינן קלוטה אף שהם ציד המניח ע"ש אלא דמ"מ העלה דלא אמרינן קלוטה.

ומעתה נחזור לדידן צמי שיש לו גיפס על ידו אל מי תדמי ואשור לו דאי נדמה זאת לבגד אף שלרוב הפוסקים אין הלכה כרשב"א אפילו בשל ראש וכ"ש בשל יד שלא צריא מילתא דילמא מודה להו הרשב"א דאסור ע"ג בגד מ"מ כיון דהאחרונים העלו דבמקום שא"א להניח באופן אחר יניח בלא זכרה אלא שיכסנו מלמעלה א"כ הכ"נ אם אפשר לו לכסות הגיפס מלמעלה עם התפילין היה נריך להניח תפילין על הגיפס בלא זכרה דכ"ש הוא לענין זכרה ממי שיש לו רק סמרטוטין שכתבו המג"א והאחרונים שלא יצרך.

אלא דבאמת לא צריא לי הא מילתא ולפענ"ד נראה יותר דאגיפס לא יניח כלל ולא דמי למניח על בגד או אפילו על בגדים הרבה שהבאתי לעיל לדעת מו"ק כל זמן שמכסן בבגד עליו דמ"מ התם עכ"פ הגוף מרגיש מהתפילין שעליו אלא שאין חיישינן משום חנינה, ולכן ס"ל להרשב"א דלחנינה לא חיישינן אבל הכא על הגיפס אין הגוף מרגיש כלל מהתפילין והוי כ"ש מכובע גדול או מנפת שכתב הצ"י ועטרת מלכים שכתב הרשב"א בעצמו שלא היו יכולין להניח תפילין על העטרה כנגד מקום שמוחו של חינוק רופש וגם הצ"י בש"ע כתב רק יש להחיר על הכובע דק הסמוך לראש משמע דכובע סמוך ועב אסור אפילו דדיעבד דהתם אין כאן עוד משום חנינה אלא אין כאן צין עיניך כלל היינו שאין גופו מרגיש בזה כלל. ועיין צ"י כאן בשם קיצור תשו' הרשב"א, ומ"ש לדחות ראית האוסרים דו"ק.

שוב האיר לי ה' עיני ומנאמי בשו"ת מוהר"ם אלשקר סי' נ"ו שכתב וז"ל: ובענין התפילין שכתב כ"ת אם יכולין להניחן על הכובע, ודאי דאע"פ שהרשב"א ז"ל מחיר עדיין

סימן ד

הלוקח תפילין בחזקת שהניחם אדם גדול
אי צריכין בדיקה

ב"ה כ"ג כסלו התשכ"ג ברוקלין נ"י יצ"א

מאלהי המערכה, שלום וברכה, יוסף ה' אלף פעמים ככה,
לכבוד ידיד נפשי נחמד ונעים פ"ה אי"א וכו' כש"ת הרב
הגאון מוה"ר יוסף פנחס הלוי לעוונינסאהן שליט"א
אבד"ק ציזעו. ברוקלין נ"י יצ"א.

(א) **אחדשת"ר** באהבה ובידידות יתירה ליראי ה' ולחושבי
שמו הנני להשתעשע בדבריו היקרים דכ"ת
אשר דקדק לן מר כת"ר דבדרי המג"א או"ח סי' ל"ט סק"ג
אהא דאמרו במחבר ס"ט המוכר תפילין ואמר שהיו של אדם
גדול נאמן ואינם צריכים בדיקה וכתב המג"א נאמן דעד א'
נאמן באיסורין כמ"ש ביו"ד סי' קכ"ו, וע"ש סי' קי"ט ס"א
דעכ"פ צעין שיהא מוחזק בכשרות ע"כ. ותמה כ"ג דלדברה
משם נראה מפורש היפוך שהרי הצי"צ בסי' קי"ט דעת
הרמב"ם ז"ל מפ"א ממ"א שכתב בדומן הזה אין לוקחין יין
בכל מקום אלא מאדם שהוחזק בכשרות ובש"ע לא פסק כותיה
אלא סתם דכל אדם בישראל הוא בחזקת כשרות, והש"ך שם
סק"א האריך להביא ראיות נגד דעת הרמב"ם ז"ל והצי"צ שכתב
גם דכ"מ דהמנהג אינו כדעת הרמב"ם ז"ל והא דפסק המחבר
בסי' א' דצעין שיהא השוחט נאמן וכן בס"ס ס"ה כתב ח"ל:
אין לוקחין בשר מכל טבח ששוחט לעצמו ומוכר אכ"כ היה
מוחזק בכשרות והוא לשון הרמב"ם וזה קשה גם על הטור
וז"ל דדעת הט"ו לחלק דשאני טבח שוחט דשכיחא טובא וגם
דיני שחיטות מרובים ובקל יכול לעשות שהייה או דרסה או
שאר פסולים ואם לא הוחזק בכשרות אסור ע"ש עכ"פ נראה
מפורש דמחלק הש"ך ז"ל דדוקא בשוחט לעצמו ומוכר צעי
מוחזק אצל בשר מילי לא ע"כ הקשה אדם קשה כצורל.

(ב) **ומה** שנלפענ"ד ראשונה דהנה הרמ"א ז"ל אף שצד"מ
כתב דהמנהג אינו כדעת הרמב"ם אלא מוחזקין
כל אדם בחזקת כשרות מ"מ בהמפה על הש"ע הביא דעת
הרמב"ם בהג"ה שם, ח"ל: וי"א אפילו ממני שאינו חשוד רק
שאין מכירין אותו שהוא מוחזק בכשרות אסור לקנות ממנו
יין או שאר דברים שיש לחוש לאיסור וכו' והנראה דהרמ"א
ז"ל חזר בו ממה שכתב צד"מ דאין המנהג כן או שיאמר
דצד"מ ג"כ רק כתב דאין המנהג ר"ל שאין נוהגין, אצל
באמת היה לנהוג כן כדעת הרמב"ם ולכן בש"ע הביא דעת
הרמב"ם ולא כתב כלל לא נוהגין כן, לומר דבאמת צריך
לנהוג כן, ודלא כמו שלא נוהגין ר"ל דאז לא נוהגין כן ולכן
באמת פלא על רבינו הש"ך ז"ל שהביא לעצמו רא"י מהד"מ
דלא נהוג כהרמב"ם מאחר דהרמ"א לא זכר כלום מזה נראה
דס"ל דצריך לנהוג כהרמב"ם ז"ל עכ"פ וכן כתב להדיא

הט"ו שם סק"צ לאחר שהביא דברי הד"מ כתב ח"ל: וכיון
שלא כתבו הרב כאן משמע שאין לנהוג (ר"ל כצד"מ) ונכון
הוא, ובפרט שאנו רואין קלקול הדורות ולא אפשר דרי. ועיין
דג"מ שם מה שכתב על הש"ך גם בערוך השלחן האריך
הרבה וחילק באופן אחר דבבשר אין איסור ליקח מכל אדם
אכ"כ שוחט ומוכר בעצמו אצל בשרי דברים ודאי דיש לחוש
לדעת הרמב"ם ז"ל כיון שרבינו הרמ"א פוסק כן וכן המנהג
פשוט בכל תפוזות ישראל כשאחד אין מכירין אותו שהוא
מוחזק בכשרות הצי"צ יין, או גבינה וחמאה, או קמח פסח,
או כרכשאות יבשות, או בשר מעושן, וכיוצא באלו מביא עמו
כתב הכשר מרב היושב על כסא ההוראה וביחוד בזמן הזה
ע"ש בס"ט מה שהאריך. ובאו"ח סי' ל"ט פסק ג"כ לענין
המוכר תפילין ואומר שהם של פלוני צריך להיות דוקא מוחזק
בכשרות ואז נאמן ע"ש.

ורבינו בעל הלבושים ביו"ד לבוש עטרת זהב גדולה סי'
קי"ט ס"צ כתב ח"ל: דכ"א בחשוד אצל במקום כל
אדם הרי הוא בחזקת כשר ויכול לאכול עמו וכו' דכ"א להתארח
אצלו אצל לקנות ממנו לא יקנה יין או שאר דברים שיש לחוש
בהן לאיסור כי אם ממי שמכירין אותו ומוחזק בכשרות ע"כ.
ופסק ג"כ כהרמב"ם ז"ל, אלא שדבריו ז"ל צ"ע ממה שכתב
בסי' ל"ט באו"ח סי' ס"ט בהא שמעמחא דאגן עסקין זה
ח"ל שם ואם אמר שהוא לקחן מאדם גדול שמוחזק בהן נאמן
ואינם צריכין בדיקה דעד אחד נאמן באיסורין וכל ישראל
בחזקת כשרין להעיד אעפ"י שיש לו צו תועלת דהא דמצינן
לדקוק כשאנו אומר כן לא משום דחשדינן ליה אלא חוששין
שמה יחזיק עצמו למומחה ואינו מומחה שזה יש לחוש בכל
אדם שאין מוחזקין בו אפילו הוא אדם כשר ע"כ. והני מילי
לכאורה סתראי מס' קי"ט, דהתם כתב מפורש דלא אמרינן
כל ישראל בחזקת כשרות וכן כתב להיפוך וצ"ע. עכ"פ בסי'
קי"ט פסק כהרמב"ם ורמ"א ז"ל.

גם הפר"ח ז"ל חולק על הש"ך יו"ד הנ"ל ומדחה הרא"י
שהביא מירושלמי אלא שצופו נראה מ"מ דעתו נוטה
להש"ך אצל לא כתב כן להדיא וצ"ע העלה דיש להחמיר
ובחכמת אדם כלל ע"א ס"א פסק ג"כ דבזה"ו ראוי להחמיר
וכן נראה מסקנת הבאה"ט ועיין פרי תואר סק"א ועוד
אחרונים ז"ל ומעמחא כיון דאית לן כל הני אחרונים ז"ל דס"ל
דהלכה כהרמב"ם וכתב"א דגם בשר איסורים צעין שיהא
מוחזק ואכ"כ דברי המג"א אחי כפשיטות דפסק כלל הני גאוני
ז"ל שפסקו כהרמ"א ומ"ש וע"ש סי' קי"ט ס"א כונתו אדברי
רבינו הרמ"א דצעי עכ"פ מוחזק בכשרות וזה פשוט.

(ג) **שנית** נראה דלכאורה צעיקר קושית הש"ך צ"צ לפענ"ד
שהקשה שם סתירת דברי הטור שצקי ס"ה

נכון בס"ד, וזוהי האירו לנו דברי רבינו הרמ"א בד"מ שם
בסק"א שאחר שהביא הב"י ז"ל שיטת הרמב"ם ז"ל דאין
לוקחין יין בכ"מ אלא מאדם שהחזיק בכשרות כתב הד"מ
ודברי הטור ג"כ קצת משמע הכא ואולי כוונתו זוהי למה
שכתבתי בס"ד. ולפי מה שכתבתי לא קשה מידי קושית
הש"ך ז"ל מסתירת דברי הטור דהטור כשהוא לעצמו באמת
נמי ס"ל כהרמב"ם דלקנות צעי דוקא מוחזק בכשרות
וממילא אחי שפיר נמי דברי הטור מס' י"ח ומס' ס"ה
דהתם מיירי הכל לקנות והתם צעי דוקא מוחזק בכשרות
והכל על מכונו יצא בשלום. ולפי"ז מה שחמה הדג"מ על
הש"ך ז"ל דמה ראי' מייתי הש"ך מדברי הטור לפענ"ד
אדרבה לא די שאינו ראי' להש"ך אדרבה ראי' נגד דברי
הש"ך ובאמת כי מאד פלא על רבינו הש"ך ז"ל שהביא שם
סוף דברי הד"מ ז"ל דהמנהג אינו כדעת הרמב"ם ז"ל,
ובחזק כדי דבור מקשה סתירה על הטור ומשני ליה והשמיט
תחילת דברי הד"מ דמפרש דברי הטור כדעת הרמב"ם ולא
קשה לי מידי וכנ"ל ונ"ע.

איברא דעיקר חלוק הש"ך ז"ל, עיין ד"מ יו"ד סי' א'
ס"ק י"ב שכתב אדברי הב"י שהביא דעת המרדכי
בשם ר"ח בפא"ט שצריך שיהא השוחט נאמן דלא חיישין
ציה שמה יאכל נבלות וטרפות לישראל והמרדכי כתב דלא
ידע מנ"ל דסתם ישראל בחזקת כשרות הם וכתב הב"י
דמדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ח מהמ"א נראה שקוצר בדברי ר"ח
וכתב עליו הד"מ ז"ל שם דזה אינו דהרמב"ם לא קאמר אלא
בשוחט לעצמו ומוכר לאחרים אבל בשאר שוחט לא קאמר
וע"ש דכן הוא, מ"מ נ"ל צומן הזה דכל אחד בודק הסבין
לעצמו ואינו מראה לחכם שצריך שיהיה אדם כשר כמ"ש
הרא"ש לקמן סי' י"ח וע"ל סי' קכ"ז מדין נאמנות ע"א
באסורין עכ"ל. וא"כ עינים לנוכח יציטו דחלוק הד"מ ז"ל
בין שוחט לעצמו ומוכר לאחרים ובין שאר אסורים וא"כ נ"ע
גם זוהי שכתב הש"ך ז"ל תירוצו זה מדעתיה דנפשי דנ"ל
דשאני טבח שוחט דהוא באמת תי' הד"מ ז"ל.

אלא דמעשה תקשה קושיא עצומה לפי שיטת הש"ך ז"ל
נמצא דברי הד"מ סותרים בדד"מ הנ"ל כתב כחלוק
הש"ך ז"ל דשאני שוחט והכא בסי' קי"ט בש"ע פרס מפה
כהרמב"ם דסתם ישראל אינו בחזקת כשרות וממלא סתירה זו
שהקשה אט"ו נשארה על רבינו הרמ"א ז"ל אבל אי נימא
כמו שכתבתי בס"ד אחי שפיר מאד דברי הרמ"א ז"ל דנ"מ
בין לאכול ובין לקנות וזה מדויק בלשונו הזהב של רבינו
הרמ"א ז"ל שכתב ח"ל: וי"א אפילו ממי שאינו חשוד רק
שאינו מכירין אותו שהוא מוחזק בכשרות אסור לקנות ממנו
וכו' מיהו אם נתארח אללו אוכל עמו הרי מפורש דמחלק

העתיק דברי הרמב"ם ז"ל בסתם ובסי' קי"ט כתב דסתם
כל אדם הרי הוא בחזקת כשרות ולפום ריהטא אחמי לא
הקשה ליה ג"כ ממה שכתב הטור דסי' י"ח ח"ל: כתב
א"א הרא"ש ז"ל, והאידנא נוהגין בכל גלות ישראל שאין
מאמינים לקצצים וממנים אנשים ידועים על השחיטה ועל
הבדיקה ולהם מחלו חכמים את כבודם כי הם זרזים וחיריים
מתוך כך נתבטל צדיקת החכם לגמרי גם למי ששוחט לביתו
וכו' והנה הכי נמי מפורש דעת הרא"ש ג"כ דאין מאמינים
לקצצים והצודקים ולא סמכין אסתם כל אדם דהוי בחזקת
כשרות ונ"ע דלפי"ז לקצצים כ"ע מודי להו דאין מאמינים
להם וא"כ קשה למה כתב הטור בסי' ס"ה וכתב הרמב"ם
ומיהו אין לוקחים בשר מכל טבח וכו' ולא זכר כלום מדברי
הרא"ש ז"ל שכתב ג"כ דלא סמכין בסתם דהוי בחזקת
כשרות וקצת יש לחלק דהרא"ש מיירי ממנהגא והרמב"ם
מדינא ונ"ע, אבל אם נחלק בין שוחט לשאר אסורים וכדעת
הש"ך אחי הכל שפיר.

(ד) **וימה** שנראה לפענ"ד עוד בישוב קושית הש"ך ז"ל
דלעולם יש לומר דס"ל להטור כדעת הרמב"ם
ז"ל דלאו כל אדם מוחזק בכשרות והא דכתב הטור דסתם
אדם מוחזק בכשרות היינו דוקא לענין לאכול עמו, ר"ל
דהטור מחלק בין לאכול עמו ובין אם רוצה למכור דכשרות
לאכול אלל אדם מישאל ואוכל עמו יחד אז אמרינן דאפילו
סתם בני אדם מהימן, אבל אם רוצה לקנות מישאל דבר
שצריך נאמנות של עד א' אז צריך דוקא שיהא מוחזק בחזקת
כשרות, וחלוק זה מבואר בלבוש הנ"ל שכתב דד"א בחשוד
אבל בסתם כל אדם הרי בחזקת וכו' דד"א להתארח אללו
אבל לקנות ממנו לא יקנה יין או שאר דברים וכו' כי אם
ממי שמכירים אותו ומוחזק בכשרות הרי שחלק בין להתארח
ולאכול אללו ובין לקנות ממנו, ובחלוק זה ידויק לשון הטור
בסי' קי"ט שכתב ח"ל: החשוד לאכול דברים וכו' ואם
נתארח עמו לא יאכל משלו דד"א בחשוד אבל בסתם כל
אדם הוא בחזקת כשרות ויכול לאכול עמו וכו' ולכאורה
יתור לשון איכא הכא דהני ג' תיבות יכול לאכול עמו נראים
כמיותרות, ומאי משמענו בהם דמי לא סגי כי אמר דד"א
בחשוד אבל בסתם כל אדם בחזקת כשרות וכו' וידענא דקאי
אלעיל. ועיין גמ' ע"ז דף ל"ט ע"ב וכולן אם נתארח אלל
בעה"ב מותר, מסייע לי לריב"ל דאריב"ל שגר לו בעה"ב
לביתו מותר מ"ט בעה"ב לא שציק התירא ואכל אסורא
וכו' ע"ש ובגמ' גיטין ל"ז ע"ב.

וימדקאמר ויכול לאכול עמו נראה לדייק דכוונתו זוהי
דדוקא עמו הוא דיכול לאכול אבל ליקח ממנו
הכ"נ דאסור אא"כ אית ליה חזקת כשרות וזה נראה דיוק

שיש לו והוא אומר שהם היו של גדול אחד אבל עכשיו הם שלו שקנאם או קבלם בירושה וכיון שהם שלו אינו נאמן בקתם אלא צעי דוקא מוחזק בחזקת כשרות וכדעת המג"א.

ואנהירין לן עינין וראיתי צפמ"ג או"ח סי' ל"ט ס"ק י"ג שכתב כן להדיא בדברי המג"א ח"ל: ועמ"א דעד א' נאמן באיסורין אפילו הוא פסול לעדות היינו בשל אחרים אבל בשל עצמו אם אין מוחזק בכשרות אין לוקח הימנו כמ"ש הר"צ בהג"ה יו"ד קי"ט וה"ה כאן דמוכר שלו לאחרים וכו' ע"ש. וא"כ אחי שפיר דברי המג"א באוריין תליתא. ומכאן קשה לי אמחאה"ש שרמז עליו כת"ר שליט"א באו"ח סי' ל"ט הנ"ל שהביא אדברי מג"א דברי הש"ך קי"ט הנ"ל דפליג הרמב"ם ז"ל וקשה ליה דלמה פסק המג"א נגד הש"ך ז"ל ודחק ליישב דהמג"א (נ"ל ט"ס מש"כ צ"ע שלי שם דרמ"א דימה כתיבת תפילין, ונ"ל דהמג"א) דימה כתיבת תפילין לשחיטה שגם בהם דיני כתיבה מרובים ובאמת כי דבר זה אינו כדאי אבל הרי הש"ך כתב שם דצעי תרי מילי שכיח טובא שיכשל וצקל יכול לעשות פסול ומנ"ל לומר דבתפילין ג"כ איכא הני תרי טעמי אבל לפמ"ש אחי שפיר לפענ"ד הכל. [וע"ע משנ"ה ח"ו סי' י"א].

ופה שבתה קולמסי אף שנשארה עליו עוד הרבה דיו מה שבאמת רציתי עוד להשתעשע את כת"ר אבל יאמין לי כי יצאתי ממחיצתי וגדרי גם כעת רק לכבודו הרם כי אני יש לי עוד כמה ענינים קודמים להשיב יתן בי ה' כח ואי"ה עוד חזון למועד ועד התם הנני ידיד נפשו המכבדו ומוקירו כערכו הרם ומברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן ה

מי שיש לו מבה על שמאלו
אם יניח תפילין על ימינו

עוד להרה"ג הנ"ל

בדי שלא להוציא הנייר, אציג כאן מה שאני נצוץ כעת צפמ"ג סי' כ"ז ס"ק י"א שהביא צפ"א א' אות ג' דאם המכה בכ"מ תפילין י"ל להניח בלא צרכה צימין ולא ידענא על איזה ספר כוונתו ז"ל וכ"ש דלא ידענא כוונתו בהנחת תפילין על ימין למי שכואב ידו ואם מי שיכאוב לו ראשו יניח תפילין של ראש על ידו ואף שאינו דומה כמוצן כי לפעמים מניח על יד ימין כשאין לו אחרת אבל בכה"ג לא ידענא כוונתו.

ושלם תנינא.

הנ"ל

בין מתארח לאכול עמו וצין הרוצה לקנות ממנו וכנ"ל ודו"ק כי זה נכון בצ"ד. שוב מנאחי בקונטרס אחרון צ"ע הרש"ו ה' שחיטה סי' א' סק"צ שכתב להדיא כן, וכתב שם דברי הד"מ שגם הטור ס"ל כרמב"ם דלא כש"ך שם ע"ש מה שהאריך. ולפ"ז יש ליישב דברי המג"א בסקי"ג הנ"ל דכיון דהכא מיירי במוכר תפילין ואומר שהיו של אדם גדול ונאמן, שפיר כתב המג"א דנאמן מטעם דע"א נאמן באיסורין אבל עכ"פ צעי שיהא מוחזק בכשרות דכיון דהכא צא לקנות התפילין ולקנות קי"ל כהרמ"א דסתם אדם אינו נאמן אלא צעי מוחזק בכשרות ולכן כתב הרמ"א והערוך השלחן דצעי להיות מוחזק בכשרות [עיי' משנה הלכות ח"ה סימן י"א וכפי שנתערר לי אח"כ אין להדברים מקור].

(ה) **ולפי** פי' זה עלה לן דבר חדש דאם הניח המוכר הני תפילין בעצמו וצריך עליהם או כבר שפיר מותר לקנותו אפילו מסתם צנ"א דנראה לפענ"ד פשוט דהיכא דהתירו לאכול בקתם אדם מישאל אף שאינו מוחזק בכשרות מ"מ מותר אח"כ לקנות מאותה בזהמה שנשאר ממנה לאחר שאכל ממנה דכיון שהותר לו לאכול מזהמה זו עמו אף שאינו בחזקת כשרות שוב א"א לומר דנאסרה החלק השני מה שאינו אוכל עמו כיון שאינו מוחזק בכשרות דמי אסרה וא"כ הכ"נ בתפילין אם הניח המוכר בעצמו וצריך עליהם הוה כמו אוכל עמו דאפילו בקתם שאינו מוחזק אוכל דהוה כנתארח אצלו והכ"נ לענין תפילין כנלפענ"ד.

ועוד צו שלישיה דלאחר התבוננות קצת איכא למימר דבאמת תי' הש"ך וחלוק הד"מ תרי מילי יניחו דתרי טעמי יניחו דהנה הש"ך ז"ל כתב ח"ל: ונ"ל דדעת הט"ו לחלק דשאני טבח שוחט דשכיחא טובא וגם דיני שחיטות מרובים וצקל יכול לעשות שהי' או דרוסה או שאר פסולים ואם לא הוחזק בכשרות אסור ע"כ נראה כוונתו ז"ל דהטעם לחלק רק משום דשכיח טובא ומשום דדיני שחיטה מרובים וצקל יכול לקלקל אבל הד"מ לא כתב לן טעמא כלום אלא כתב סתם דשוחט לעצמו ומוכר לאחרים אסור אם לא הוחזק בכשרות א"כ נראה החלוק פשוט דלטעם הש"ך ז"ל כל שנמאץ דבר כעין שחיטה דשכיח טובא והדינים מרובים ורק אז יהיה אסור אם אינו מוחזק בכשרות אבל במקום שאין שכיח ואינו רב הקלקול לעולם מהימן סתם אדם מישאל אפילו אינו מוחזק בכשרות. אבל לחלוק הרמ"א ז"ל הכל תלוי דאם הוא שוחט לעצמו ומוכר לאחרים אינו נאמן בקתם והא דנאמן צע"א היינו כשמעיד על של אחרים. נמאץ דהכל תלוי דאם הוא שלו ומוכר לאחרים לעולם צריך להיות מוחזק בכשרות ואם הוא מעיד בשל אחרים נאמן אפילו בקתם ולפ"ז שפיר מיושבים דברי המג"א דכיון דהכא מיירי במוכר תפילין

סימן ו

עוד במי שיש לו מכה על יד שמאלו

עוד להרה"ג הנ"ל

(ו) ומה שכתב על דברת הפמ"ג או"ח סי' כ"ז דמי שיש לו מכה על ידו השמאלית שנייה על יד ימינו וכתבתי דלא ידענא טעמיה דמר וכת"ר כתב דידכא יש צו צ' דיניס א"י שניחנו על היד ו-צ') שיהיה יד כהה וא"כ מי שאינו יכול לקיים יד כהה על כל פנים מקיים שיהיה על היד ורמו לגמ' (מנחות ל"ז) ולא אצו לומר שלא ידענא כוונתו צוה דהיכן מלא במי שיש לו צ' ידיים והאחת כואבת לו שמקיים מצות ידך על השניה ולפענ"ד לא מנאחי כן בגמ' שם אלא שאפליגו דחד אמר ידך זה ימין וח"א שמאל ואם היינו אומרים שהוא ימין היה מחייב תפילין דוקא על ימין וכמו לטוטפות צין עיניך שצא הקבלה מקום שמחו של חינוך רופס ואם מניח במקום אחר אינו כלום והכי נמי אם כבר צא הקבלה המקום לתפילין אין לו מקום אחר. ועיין שו"ת שבות יעקב ח"א סי' ג' וגם צוה פליגי עליו עיין שו"ת בשמים ראש סי' ק' מה שהאריך שם, אבל התם אין לו אלא יד אחת עכ"פ לע"ע לא ידענא פי' לרבינו הפמ"ג. ועיין מג"א סימן כ"ו סק"א.

שוב מנאחי צש"ע הגרש"ז סי' כ"ז ס"ח שכתב ג"פ בפשיטות שמי שאינו יכול להניח בשמאלו מפני המכה פטור מתפילין ש"י ח"ב.

ובענינא דיומא דשדר לן מר צירושלמי דתרומות מהו להדליק בשמן שרפה בחנוכה עזרתי עלי דצריו מקויא וזכרתי עליהן זכרת הנהיגין אבל כגון דא יסלח לי מאד על אשר לא אוכל להשתעשע בדצריו היקרים כעת כי לאו בעל מלאכה אחת אני וגם מה שכתבתי הוא רק משום אהבה מקלקלת השורה ואסתגר כעת בצרכת נס להתנוסס וזכה להפיץ תורתו חוזה וישמעו רחוקים ויצאו ויתנו לו כתר תורה העולה על גביהן.

מידיד נפשו המכבדו ומוקירו כערכו ובברכת התורה ללומדיה בלב חכם ויעמוד פנחס ויפלל בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן ז

תשעה שהתפללו שמ"ע ואח"כ קראו אחד מן השוק אי יבולין לומר חזרת הש"ץ

ב"ה אור ליום ב' בשלח התשכ"ו ברוקלין נ"י יצו"א כבוד תלמידי היקר המופלא והמופלג מלא פלג דייק וגרס הב' יודא קליינבארד הי"ו.

אחדש"ה מ' כאהבת אב לצנו, בדבר שאלתך שלא היו שם עשרה בשעת תפלת שמ"ע בלחש ואחר השמ"ע קראו אדם מן השוק להשלים המנין וחזר הש"ץ השמ"ע בקול רם ואמרו קדושה וכל סדר התפלה בחזרת הש"ץ והיו שם מפקפקין צהוראה זו מאחר שלא היה שם מנין בשעת תפלת לחש ותמכו עצמן אדברי רדב"ז הביאו המג"א סי' ס"ט שאם כולם התפללו ביחד ולא שמעו קדיש וקדושה אין חזרין ומתפללין לנאח ידי קדיש וקדושה והביאו א"ר סי' נ"ה, וכאן ס"ק ג' והרצ המורה סמך עצמו על תשובת מהרש"ג שפסק צוה להחירא וגם על תשובת אמרי יושר ח"צ סי' ט' ור"ת לדעת חו"ד צוה.

וראשונה אומר כי חלילה לי להורות במקום שיש רב מרא דאתרא מורה הוראה ועל פיו יצאו ועל פיו יבואו כי שמא ח"ו ילמח מזה איזה מחלקת אמנם היות כי ידעתיך כי לא ח"ו לקנטר כוונתך אלא להתלמד במקום אחר ומה שנפסק כבר נפסק לכן אכתוב לך מה שנהגה לי צוה להתלמד במקום אחר אבל צוה שהורה צוה הרצ בשעת הדחק אין להרהר אחר הוראתו. אמנם צוה שסמך עצמו על דברי מהרש"ג ואמרי יושר לפענ"ד שגגה היא ואפרש שיחתי.

הח"ם א"ח סי' י"ז הביא דעת הרדב"ז ז"ל שהחזיר ומתפלל היכי שכבר התפללו כולם ביחד הוא צרכה לצטלה ממש וכתב עליו הח"ס דצברה נכונה הוא וישרה הוא ושכן עמא דבר כרדב"ז ותשובה זו כתב למהר"ם ש"ק תלמידו ורמו עליה בשו"ת מהרמ"ש א"ח סי' מ"ד וכתב דאף דלו היו דברי הרדב"ז ז"ע מ"מ סיים דהח"ס ז"ל כתב לו דהמנהג שאין חזרין ומתפללין כרדב"ז וכן סתם המהר"ם ש"ק ז"ל ומה דן המהרש"ג תלמיד המהר"ם ש"ק ז"ל צנודן שאלתו שם סי' ט' במקום שהי' מנהג שאם יש ששה אנשים מתפללים שמ"ע בלחש ואח"כ קוראין ד' מן השוק ומתפללין שמ"ע בקול רם והשיב דאף דהח"ס והמהר"ם שיק חתמו כרדב"ז מ"מ הרי ג"כ לא כתבו אלא מכא מנהג שכן נהגו וא"כ דבמקום השואל היה המנהג לחזור ולהתפלל ודלא כרדב"ז כה"ג הניח להם על מנהגם ולזה סיים שם ח"ל: באופן שלפענ"ד פשוט שניח להם מנהגם ע"כ, מצואר דדוקא שניח להם מנהגם אבל היכי שאין מנהג לא הריע צנפשו לחלוק על הח"ס ומהר"ם שיק רצו ואף שצדד מקודם שם דאולי צכה"ג גם הח"ס מודה מ"מ הרי התנה דרך יניח להם מנהגם ומכא מנהג המקום הוא דהחיר להם.

אלא דמשו"ת אמרי יושר לכאורה רא"י להרצ המורה שהרי כתב שם ח"ל: ע"ד שאלתן ח"ל, ומ"ש המג"א בשם הרדב"ז דאם כבר התפללו וכו' הנה צתשו ח"ס א"ח סי' י"ז כתב דלא קיי"ל כהרדב"ז אלא לענין צרכו ולא לענין

הכ"נ דכה"ג חוזר ומתפלל אפילו לרד"ז וא"כ לפ"ז לא הי' צוה גם פלוגתא בין המחבר והרד"ז ו"ל ומר אמר חדא ומר אמר חדא דהמחבר מיירי כשהתפללו ביחידות כל אחד בביתו כה"ג אם ישנם עשרה חוזרים ומתפללים והרד"ז מיירי כשהתפללו בציה"ג, אמנם הרי דהנדיקים האחרונים לא ראו לפרש כן בדברי רד"ז, שוב ראיתי קצת סמוכין לפירושי הנ"ל בתשו' ארץ נבי (פארמער) סי' ל"ט ע"ש.

שוב הראה לי תלמידי הח' הב' יוסף יונה הי"ו בסידור ר' יעקב עמדין לאחר שמ"ע שמחיר להתפלל אם נתקבצו לאחר ש"ע וכן ראיתי בספרו מור וקציעה סי' ס"ט שהאריך הרבה וחלק על הרד"ז ו"ל ומיהו מועיל לן עדות הח"ס והבאים אחריו שפסקו דלא נוהגין כן וגם מדלא הביאו משמע דלא ס"ל כוותיה כיון שבאו דבריו בכל מקום ובפרט בסידורו.

וראיתי קדוש אחד מדבר בשו"ת מנחת אלעזר ח"ב סי' ע"ז בשלהי הסימן בכעין נידון דידן בציבור שאמר הש"ס קדיש קודם השמ"ע בעשרה והתפללו הנצור בלחש בלי מניין ואח"כ קראו אחד מן השוק אם כה"ג מותר לזרף ולחזור ולומר חזרת הש"ס ומשמע דמחיר ושכן ראה מעשה אלא דנ"ע שלא הביא כלל מהח"ס ומהר"ם שיק ומהרש"ג ואמרי יושר ושום אחד מהאחרונים שדברו מזה ופוסקים להיפוך, ונ"ע. ועיין שו"ת קרן לדוד סי' ט"ז בשוב שהתחילו תפלת הלחש בעשרה וינאו באמצע ת' הלחש וגמרו בלי עשרה ואח"ז באו להשלים המנין אם יכולים לחזור בקול רם וכחז כיון שהיו עשרה כשהתחילו בלחש והיה חיוב עליהם והחיוב הזה לא פרח רק אין יכולים מפני שבאמצע ינאו וכיון שעמה יש עשרה ואפשר לקיים חיובם מתפללים בקול רם וכמדומה שכן נוהגין ע"כ ע"ש משמע דבלא היו עשרה בהתחלת לחש פשיטא דאין מתפללין בקול רם כיון דלא הי' חיוב עליהם ע"ש ואין הפנאי מרשה יותר לעיין באחרונים עכ"פ דכל שלא הי' י' בשעת התפלה בלחש עכ"פ בהתחלת תפלת לחש אין לחזור להתפלל בקול רם במקום שאין מנהג.

סימן ח

אם יש לצרף קמן בשעת הדיחוק
ומהו נקרא שעת הדיחוק

עוד להג"ל

שוב אמרת דהטעם שלא הי' שם עשרה בתפלת לחש מפני שהצטרפו קטן למנין והי' שם אדם אחד שהתנגד לזה ולא רצה להיות שמה שיצרפוהו לעשרה עם קטן ולכן קראו איש אחר מן השוק. ואומר אני דקשה האחרון מן הראשון והנה ראשונה נראה דהאי שינא כדן עשה ועכ"פ הכי מפורש

קדושה ע"ש טוב טעמו א"כ גם בכה"ג ראוי לומר הש"ס כל השמ"ע ע"כ מבואר בדברי הרב, אמנם באמת דברי האמרי יושר כאן לא נאמרו ציור ופלא מה שכתב דהח"ס כתב דלא קי"ל כרד"ז שיהי' הח"ס כתב להדיא להיפוך דהלכה כרד"ז למ"ש הרמ"א ולמנהגינו ע"ש, וכן מבואר במהר"ם שיק מגדולי תלמידיו, שלו נכתבה תשו' זו וכן הביא מהרש"ג בשמו דדעת הח"ס לפסוק כרד"ז בין לקדושה וברכו ובין לקדושה ושמ"ע ע"ש וא"כ דבריו של א"י נ"ע, וממילא מה שסיים שם הח"כ דהרואה לסמוך אח"ס ולקרוא אחד מן השוק לאחר שהתפלל בלחש ולהשלים לעשרה ולחזור השמ"ע דהסומך על הח"ס לא הפסיד, הנה אדרבה דעת הח"ס דאינו חוזר ומתפלל.

ומעתה כיון שיעקר ההיתר נבנה על דעת האמרי יושר, והאמרי יושר בנה יסודו על דעת הח"ס וכתב שהרואה לסמוך אח"ס יחזור ויתפלל משמע דיעקר החירא הוא הח"ס, והרי הח"ס כתב מפורש דאינו חוזר ומתפלל וא"כ כיון שנפל היסוד נפל הבנין. שנית נראה דהרי האמרי יושר הביא שם דעת התהלה לדוד א"ח הנ"ל דכתב מפורש שבהתפללו כולם ביחיד שלא היו עשרה ביחד אינו חוזר ומתפלל וא"כ מבואר מהני פוסקים דאין חוזר ומתפלל כה"ג וכנראה דזה ג"כ דעת האמרי יושר אלא שכתב דמי שרואה לסמוך אח"ס יחזור ויתפלל וכיון דלדידן איפכא שמעינן דהח"ס מן האוסרים א"כ ליכא מי שמחיר בזה. גם בספר מ"צ סי' מ"ט כתב בפשיטות דאינו חוזר ומתפלל כח"ס ו"ל ע"ש ובערוך השלחן הגם שחלק על הרד"ז מ"מ כתב ג"כ דהמנהג הוא דאינו חוזר ומתפלל ונתן טעם מפני שהרמז"ם והגאונים מפרשים פי' אחר במשנה זו ולפי פירושם לא נשנה דין זה כלל במשנה ע"ש, עכ"פ נראה דעת האחרונים ו"ל דאינו חוזר ומתפלל.

הן אמת דלולי דמסתפינא הייתי מפרש פי' אחר בדברי רד"ז ו"ל דדוקא כשהיו עשרה בציה"ג וכולם התפללו ביחידות ולא ביחד בציבור כה"ג הוא דס"ל לרד"ז ו"ל דפרחה קדושה מינייהו כיון דהיו כולם בציה"ג והיו מחויבים בקדושה זו ואפ"ה התפללו ביחידות הוה ממש דומיא דשלשה שאכלו שנתחייבו צימון וברכו זה לעצמו זה לעצמו דפרחו מינייהו וצימון והכ"נ בתפילה וקדושה, אבל כשהתפללו תשעה בציה"ג וחסר העשירי כה"ג לא אמרינן פרחה קדושה מינייהו דכל כי עשרה שכינתא שריא והם לא היו עשרה בשעת התפלה ולא חלה עליהו קדושה דנימא פרחה מינייהו והוא לפענ"ד סבירא ישרה ולפ"ז הי' אפשר לישב שיטת הרד"ז מקושיה האחרונים ו"ל דאין בהמ"ז דומה לתפלה דהתם א"א לזרף בהמ"ז למפרע ועוד קשיות ולפמ"ש הדמיון הוא כפתור ופרח אלא דלפ"ז היה עולה לן דהיכא דלא היו עשרה וקראו אח"כ אחד להשלים

ומעתה כיון דאית לן כמה רבנותא דאפילו בשעהד"ח אין לנרף קטן לעשרה לעולם אפילו אם חומש כעין ס"ח בידו ובאמת כי לפענ"ד ז"ע שהרי קי"ל דאין לתת ס"ח לקטן כמבואר במג"א וא"כ כיון דקטן המנטרף הוא דוקא כשיש לו חומש בידו כעין ס"ח א"כ בזמנינו שאין לנו חומשים כאלו ליכא בכלל זירוף קטן, ומהו קשה לי מה דראיתי להגרמ"פ א"ח ח"צ סי' י"ח שכתב ליתן ס"ח פסולה לקטן ואני הקשתי לו דהא אין נותנין ס"ח לקטן וגם וכי מותר לנטול ס"ח בשביל זה והודה לדברי ואמר כי יאחו הס"ח בעני חיים בארון הקודש וגם על זה הקשתי דכי כדאי הוא לפתוח הארון הקודש ושיחי' פתוח בכל תפלת שמ"ע עכ"פ לפענ"ד קשה מאד המנא"ה זו. ועיין ר"א דייטש בס' דודאי השדה סי' ס' דהוא זלול ליתן ס"ח לקטן, והוא ז"ל כתב ודי בחומש דידן אמנם הרי דעת הראשונים דבעינן דוקא חומש כעין ס"ח כמבואר בשו"מ מהר"ם ב"ב הנ"ל ואף דלכאורה הדבר רק דדרבנן דהרי מפורש בר"ן מגילה כ"ג דהא דאין אומרים דבר שבקדושה בפחות מעשרה הוא רק אסמכתא מדרבנן והביאו הכ"מ פ"ח מתפלה ה"ה. וכ"כ הפמ"ג א"ח סי' נ"ה סוף סק"ד. ובדרבנן ה"י לן לזיל להקל כמבואר ברמ"א בחו"מ סי' כ"ה סעי' ב' מיהו הרי דעת הרמב"ם ז"ל דהעובר בצרכה לצטלה איכא איסור דאורייתא ולכן קשה להקל בזה גם כי אפשר דבכה"ג לא מקרי בשעת הדחק אף שראיתי לידיד נפשי הגר"מ פיינשטיין בספרו איגרות משה א"ח ח"צ סי' י"ח דהיכי דחיישין דילמא יפסוק המנין כה"ג מקרי שעהד"ח מ"מ לפענ"ד דכה"ג לא מקרי שעהד"ח היכי דדר בעיר שאפשר לקרא אדם מן השוק למנין שהוא גדול ולא מקרי שעהד"ח אלא אם הוא במקום שלא נמצא אדם גדול [ועיין מטה משה דין קדיש וזכרו סימן ס"ח ח"א, והר"ר פרץ בהג"ה בתשצ"ף הכריע במאזני זדק וכתב דלכתחילה אין לעשות כן כי אם בשעת הדחק שאין מנין בכל העיר עכ"ל ע"ש. מבואר דעת רבינו פרץ דשעת הדחק מיקרי כשאין מנין בכל העיר דוקא וכמ"ש בס"ד. וע"ז העיר לי תלמידי הרמ"א]. עכ"פ דידן כיון דבעינן להקל בתרתי אחד לנרף קטן בלי חומש כס"ח אלא קטן סתם והשניית לנרף קטן שלדעת רוב האחרונים אין מנרפין אפילו בשעת הדחק, וגם להקל כשהתפללו בלחש בלי עשרה כה"ג ודאי דבר תמוה להקל בכה"ג וח"ו לזלול כ"כ וישתקע הדבר ולא יעשה כן. וכאמור לא כתבתי כן אלא להתלמד במקום אחר כי בדבר מה שכבר נעשה ע"פ הוראת חכם אין להשיב וד"ל.

ובזה הנני רבך אוהבך הדו"ש הטוב בכל עת וי"ר שלילנא רבא תתעבד החפץ בגדלותך בלב ונפש.

מנשה הקמין

בשו"ת מהר"ם מרוטענבורק החדשות סי' רס"ח שכתב אודיעך שיש לך לזאת מביהכ"נ כשמנטרפין קטן לעשרה ולא תבא תקלה על ידך שלא לעבור על דברי ר"ת וכו', ובסימן תפ"ח הביא מחלוקת פוסקים ובסי' תפ"ט ועל קטן וחומש בידו כתב ר"ש בתשובה קורא אני עליהם עד מתי לעדה הרעה הזאת וכו' ואין להקל עכ"ל. נמצא דהאי שינא יפה עשה ע"פ דעת מהר"ם ב"ב ז"ל, והגם כי המג"א בסי' נ"ה ס"ק ה' כתב בזמנינו נוהגין לנרף קטן ע"י חומש שבידו, הרבה תשובות בדבר חדא דהרי המנא"ה"ש ופמ"ג שם ועוד אחרונים כתבו דאנו שאין לנו חומשים בגלילה כספר תורה אלא נדפסים אין לנרפו וכן דעת האחרונים הוצאו במ"ב שם ס"ק כ"ג והכין מבואר במהר"ם ב"ב הנ"ל דחומש היינו העשויה בגלילה כס"ח אבל אם אינו כך לכ"ע אינו כחומש לענין זה ובשו"ת משכנות יעקב סי' ס"ט העלה דאפילו בשעת הדחק אין להקל ועיין בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קס"ב, ובשו"ת פני מצינ סי' כ"ד, שכולם מסכימים שבזמנינו אין להקל שאין לנו חומשים בגלילה, וכן בשו"ת משיב דבר להנצי"ב סי' ט' כתב דאפילו בשעהד"ח אין להקל שאם יניחנו וינהגו כך בשעהד"ח ינהגו כן גם להלכה וכ"כ בשו"ת אבני זדק אור"ח סי' ז' ובספר האורה לתלמידי רש"י אות קנ"ו אותם שמסלימין קטן לעשרה ומאחזין בידו ס"ח לא נראה למורי ויש להחמיר ולא להקל פן ינא ממנו קדושת השם בלא עשרה בני מלוא דהיינו עדה דכתיב עד מתי לעדה, וכמדומה לי שראיתי בשו"ת הרשב"א או להריב"ש בכפר שזירפו קטן למנין נגד דעתו והחריס אותם הרי עכ"פ דדעת האחרונים ז"ל להחמיר בדבר ולא להקל.

הן אמת דבשו"ת מן השמים סי' נ"ג נשאל בזה והשיבו לו הקטנים עם הגדולים יוסף ה' עליכם ובשבילי הלקט השלם ח"א סי' ט' הביא בשאלת חלום ששאל הנדיק ר' יעקב ממורי"ש ז"ל והעתיק התשובה וגם רבינו צעל הלכות גדולות כתב בעניי הלכות זכור להשלים לתפלה ולזכרת הזימון אם קטן פורח הוא משלימין עליו ומזמנין עליו ואיזהו קטן פורח מנן י"ב שנה ועד בן י"ג שנה ואע"פ שלא הביא שמי שערות והוא שידוע למי מזכרים גם רב האי גאון פסק שמנטרף, והראצ"ה בצרכות סי' קכ"ח האריך בזה והביא מחלוקת הראשונים ומה שמפורש בירושלמי דקטן עושין אותו סניף לעשרה וכתב מיהו אכן אגמרא דידן סמכין דפליג אירושלמי ע"ש באריכות דפסק דבשעת הדחק יש להקל אבל לא בלאו הכי, ועיין בס' תהלה לדוד סי' נ"ה אות ה' מה שכתב הא"ר דאפילו בשעהד"ח אין לנרף קטן אפילו ע"י חומש שבידו וכ"כ השב"ש יעקב מ"מ אם הגיע לנ"ג שנים ולא בדקוהו אם הביא שמי שערות מותר לנרפו משמע דקודם איסור אפילו בשעהד"ח.

סימן ז

עשרה מתפללים ואחד מאריך בשמ"ע
אי יכול הש"ץ להתחיל בנ"י מכוונים

ב"ה כ"א תמוז התשכ"ד ברוקלין נ"י יצו"א
בין המצרים, ישלח לנו מדלג על ההרים, לגבר בגוברין,
וכו' כש"ת הרה"ג וו"ח נר"נ אי"א וכו' רבא"פ הלוי
שליט"א.

אחדשה"ז יסלח לי מאד אם לא תארתיו כראוי כי לא
ידעתי אכנהו ויקבל הכבוד הראוי לו ודבר
השאלה צדיהכ"נ שיש שם מנין מזמנא וע"פ הרוז כשהש"ץ
מתחיל תפילתו בקול רם אין שם ט' מכוונים משום שיש מהם
עדיין מתפללים אי יעי למיעבד הכי, ובש"ע מלא סמירה
דבסי"נ"ה ס"ו כתב דישן מאטרקף ובסי"קב"ד ס"ד מבואר
דאם אין ט' מכוונים לצרכותיו קרוב להיות צרכותיו לצטלה
משמע דלריך להיות ט' מכוונים דוקא וישן לא מהני ע"כ
תמנית דבריו. קושיא זו לאו דתתא הוא עיין פרישה סי'
קכ"ד שכתב אמה שכתב הטור קרוב צעני להיות צרכה ש"ץ
לצטלה כתב צ"י קרוב אבל לא ממש כי כבר כתב לעיל ריש
סי' נ"ה דאם התחיל בעשרה ואפילו יאלו מקאתן הש"ץ גומר,
וגם נתבאר צ"י דאפילו קנת ישנים או מספרים שמועות
אפ"ה הש"ץ מתפלל וגומר תפילתו מבואר דדברי הש"ע לאו
סתראי נינהו ויחדיו יהיו תמים צוה וצוה, והמג"א סי' נ"ה
סק"ח ג"כ הרגיש צוה והציא בשם מהר"ל ו"ל: וכתב
מהר"ל אע"ג דכתב הרא"ש דבעינן שיכונו ט' לצרכה הש"ץ
כמ"ש סי' קכ"ד ס"ד לא נהיגין הכי דהא חזינן דאפילו מי
שמיח ואינו שומע מאטרקף ע"כ, וממילא הכ"נ צעומד
בתפלה שמאטרקף עמהם וכמ"ש המחבר בסי' נ"ה.

אמנם הט"ז סי' נ"ה ס"ק ד' הרבה להקשות אדברי צ"י
וכתב דחלילה ללרץ אנשים פושעים שמיחים שיחה
בטילה אשר גדול עונם מאד כשאין מנין, ולענין ישן הציא
מהא דקיי"ל בסי' קכ"ד דאם אין ט' מכוונים לש"ץ דקרוב
להיות צרכה לצטלה וכ"ש כשהוא ישן דלריך לעוררו לכתחלה
ויש מהאחרונים שפסקו כוותיה, עיין פרי"ח וצרכ"י אלא
דמ"מ אפילו להט"ז צעומד ומתפלל מודה דמאטרקף אלא
שהט"ז מחלק בין שהוא עומד ומתפלל דיכול לשמוק ושומע
כעונה ולא כן הישן דאין לסמוך לכתחילה על הראוי לצילה
ועיין תוס' קידושין כ"ה סוף ע"א, ורע"ב, ומהרש"א חולין
פ"ג דמבואר להדיא מדצריהם דאין לסמוך לכתחילה על הראוי
לצילה ועיין עירובין ל"ח ע"ב מי שישן בדרך.

והמעייין צ"י מקור מוצא דין זה בהגהת מ"י בשם הר"ם
שאם אחד התחיל להתפלל ואינו יכול לענות עמהם
שמאטרקף אלא שטוב והגון להמתין עד שיגמור תפילתו כדי

שיחה גם הוא לענות עמהם ע"ש היטב צאריכות הלשון
משמע מינה דהני פוסקים לא ס"ל דיכול לשמוק משום
דשומע כעונה ודלא כט"ז דאי כט"ז א"כ אמאי טוב להמתין
עד שיגמור תפילתו כדי שיחה גם הוא אדרבה יפסיק הוא
וישמוק בתפילתו ויזכה עמהם והכי עדיף טפי מלטרות הציבור
להמתין גם מדהציא עוד רא"י מקטן המוטל בעריסה דמאטרקף
לריב"ל נראה מבואר דטעם הצירוף אינו משום דשומע כעונה
ודלא כט"ז, ועיין תוס' ברכות דף כ"א ע"ב ד"ה עד, ומ"מ
נהגו העם לשמוק ולשמוע מגדול המנהג ע"ש. ומ"מ לדין
בין להט"ז ודעימיה ובין להש"ע ודעימיהו לכ"ע נראה
דהמתפלל מאטרקף למנין עשרה, אף דהטעמים חלוקים, והא
נמי מבואר דאחד לאו דוקא אלא כיון דאיכא רוב מנין
שהתפללו יכול הש"ץ להתחיל מעיקר דינא.

שוב עיינתי בשו"ת מוהרמ"צ סי' תקכ"ט שכתב ו"ל:
ודאי טוב והגון הוא שיהיו ממתינים ליחיד עד שיגמור
תפילתו כדי שגם הוא יענה עמהם אפילו יש שם עשרה צמילוי
הי' טוב להמתין אם יש שהות ציוס להתפלל אבל משום דבר
שצקדושה כיון דהוא צדיהכ"נ מן האגף ולפנים מאטרקף
עמהם אע"פ שאינו עונה עמהם ונקדשתי בתוך צני ישראל
קרינא ביה דכל צי עשרה שכינה שריא דלא גרע מקטן המוטל
בעריסה וכו' וכ"ש האי יחיד דאיהו נמי בתפלה קא עסיק
ומקבל עליו עול מלכות שמים דמאטרקף צהדיהו וקדמא שכינא
ואחיא ע"כ מבואר להדיא כמ"כ בסי' ד.

וקצת יש להעיר מגמ' מנחות דף ד' ע"ב דרמי דר"ש
אדר"ש ומשני דמחשבה דלא מיינכרא פסול רחמנא
ופרש"י מחשבה דלא מיינכרא אם משקר אם לאו פסלה רחמנא
דחשיב ליה מחשבה אבל מחשבה דמיינכרא לכל שהוא מכוב
לא הוי מחשבה ומינה דן בשו"ת חכ"צ סי' נ"ד בסי' דיותר
יש לפסול במקום שאינו מוכח שקרו כ"כ ממקום שמוכח
דחסרון היכר אין לנו להקפיד עליו כ"כ להוציא אחר דליכא
למימר דלא איכפת לן ביה אבל חסרון שאינו ניכר איכא
למיחש שמא יאמר כיון שאינו ניכר לא איכפת לן ביה ע"ש,
וא"כ הכ"נ טפי הי' לן לאסור העומד בתפילה ומתפלל
מהעומד בשיחה ומשיח גם כי העומד בתפלה לדעת קנת
פוסקים אינו ראוי לצילה הוא כלל ובסמוך עוד נדבר מזה
בסי' ד. ומ"מ לדין כיון דהאחרונים פסקו דלא קיי"ל כהרא"ש
אפילו בשיחה בטילה, אף שהענין חמור מאד ומי הוא
אשר לא חש לגרמיה מ"מ פוק חזי מאי עמא דבר וכמו
שהעידו המג"א ושאר אחרונים וצעומד בתפילה גם הט"ז
מודה, ליכא צוה חששא לדעתי צעומד בתפילה, וכ"ש שאין
כדאי בשביל זה ח"ו לעשות מחלוקת או שיצטל המנין לגמרי
ומ"מ מהיות טוב אם רוצים מראות נפשם להמתין תבא

סימן יא

העומד באמצע ק"ש ושמוע הש"ץ סיים
ה' אלקיכם אמת אי יצא בו

עוד להרה"ג הנ"ל

בדבר שאלתו צהא דאיתא בש"ע א"ח סי' ס"א ס"ג
דמשלים רמ"ח תיבות של ק"ש צמה ששומעין
מהש"ץ שחזר ה' אלוקיכם אמת ומספקא ליה בעומד צאמצע
הק"ש ושמוע מהש"ץ אם שייך שיעלו לו לרמ"ח תיבות ע"כ.
והנה דבר זה צאנו למחלוקת הראשונים ז"ל לפוס ריהטא
בשצולי הלקט כלל א' סי' כ' כתב ומצאתי בשם רב פלטוי
גאון ז"ל יחיד שעומד בחפלה ומתפלל ושמוע קדיש או ברכו
או אמן יהא שמייה רבא אם חתם שים שלום עונה עמהם
ואם לא חתם אסור לו ולשמוק כ"ש צאמצע הצרכה ואין לו
בכך עון שכך אמרו חכמים כי אחא רב דמי אמר משל למה
הדבר דומה לשני עצדים שנצטוו בשני מלאכות כל אחד ואחד
צמלאכתו הוא עוסק ואין אחד עוסק צמלאכת חצירו עכ"ד
[ועי' משנ"ה ח"ו סי' כ"ו]. והכי איתא בצרכות דר"ע מפסק
לא פסק פי' אינו פוסק תפלתו לקדיש או ליהא שמייה הגדול
מבורך לענותו בצבור ורבינו חננאל ורבינו שלמה ז"ל פירשו
אינו פוסק ועונה אבל פוסק ושומק עד שהציבור עוין וחוזר
לתפלתו ויאל ידי חובתו ושמועה ששומע כעונה קיי"ל ור"ת
ורבינו יצחק בן אחותו ז"ל כתבו דאין להפסיק ולשמוק
דחשובה הפסק וכו'. והנראה צעני דלא חשובה הפסק
דמוכח בצרכות וכו' וכן מצאתי לרבינו ישעיה זצ"ל אע"ג
דאמרין שומע כעונה הני מילי בצרכות אבל בקדיש ומודיס
ואמן יהא שמייה רבא שהן קלוסין חשובין לפני הקצ"ה אינו
יואל ידי חובתו צשמיעה וכו' הלכך אל יתחיל אבל לאחר
שהתחיל להתפלל מפסיק ושומק ואינו עונה דכיון דשמוע כמאן
דעני דמי. והר"ר אברהם צ"ר שלמה זצ"ל כתב, היכא
אמרין שמוע ולא ענה יאל במקום שיוכל לענות כהך דסוכה
אבל העומד בחפלה שאינו יכול לענות לא יאל צשמיעה ודמיא
לדר' זירא דאמר ר' זירא כל הראוי לצילה וכו' ואנו כתבנו
מה שגראה לנו ע"ש. מצוה דדא הוא מחלוקת הראשונים
ז"ל צמתפלל ואינו יכול לענות עם הצבור ושחק אי אמרין
בכגון זה שומע כעונה וממילא אי צריך לשמוק, והטור א"ח
סי' ק"ד הביא מחלוקת הראשונים הנ"ל.

והב"י ז"ל בפירושו ובש"ע לפענ"ד דצריז סותרים דצסי'
נ"ה הביא דעת הגמ"י צפ"ח בשם מהר"ם שאם
התחיל להתפלל לצדו מצטרף עמהם אמן טוב והגון להמתין
עד שיגמור תפלתו כדי שיכה גם הוא לענות עמהם משמע
דצמפסיק ושומק לא הוה כעונה ואינו יואל וכן קצב בש"ע
שם צס"ו ואם התחיל אחד מעשרה להתפלל לצדו ואינו יכול

עליהם צרכה ואם לאו העומד בחפלה יפסיק ושמוק ויהיה
צכלל שומע כעונה. והנה אינו מתנה צצאם יש צציהכ"נ שלכם
מרא דאתרא אחר אין לצצרים הללו שכתבתי ממש עד שיסכים
לזה המרא דאתרא כי אין אינו אומר ח"ד לפני אדם צמקום
שים מרא דאתרא שלא צפניו, וכ"ש שאם יאמן מזה ח"ו עיין
של מחלוקת.

סימן י

ביאור דברי מג"א בנוסח בונה ירושלים
א"ח סי' קפ"ח

עוד להרה"ג הנ"ל

מה שהעיר צצצרי המג"א א"ח סי' קפ"ח סק"ג ד"ה נוסח,
שכתב ומהר"י גינצבורג אמר צונה ירושלים צצחמים
(ל"ח) וצרקנטי פ' עקב שהרב ר' יצחק בן הרב ז"ל היה
חומס צרוך ה' אלקי דוד וצונה ירושלים, ועיין פ"צ דצינה
ע"כ. ותמה כ"ת דלא מצא כלום צציה מזה. הנה נראה צזה
כונת רבינו המג"א ז"ל מאחר דהוא דרכו צקודש לתת לן
הלכה צרורה דת מה לעשות ועכ"פ להכריע צין המחלוקת
א"כ יקשה להקורא התלמוד הרוצה לדעת דת מה לעשות
האין יעשה צצש"ע הביא שיטות חלוקות והוסיף המג"א
והביא עוד לומר ולומר כך וצזה שינה מנוסח זה וא"כ הוה
לכאורה משנה ממטבע שטבעו חכמים ואם המטבע שטבעו
כך הוה כמרי"ג אינו צרקנטי וכו' והם עשו מעשה וצרכו
זה צכה וזה צכה א"כ איזה מהם לא יאל ועכ"פ אין מה
נעשה וע"ז כתב ועיין פ"צ דצינה וכוונתו לפ' צתרא דף
ל"ה ע"צ צמשנה משילין פירות וצגמ' חד תני משילין וחד
תני משחילין ואמר מר זוטרא מאן דתני משילין לא משחבש
ומאן דתני משחילין לא משחבש וכן עוד שם משירין ומשחירין
ומנשירין ואמר ג"כ מאן דתני משחירין לא משחבש ומאן
דתני מנשירין ומאן דתני משחירין לא משחבש והכ"נ צכל
הנוסחאות האומר כאחד מהן לא משחבש ולכן הביא המג"א
רק מה שמהר"י אמר ומה שהרקנטי אמר. עוד י"ל צאופן
זה דכונתו לפ"צ דף י"ז ע"א דמספקא להו ציו"ט שחל להיות
צצצת וצצת שחל להיות צר"ח או צחולו של מועד וכו' ומיישצ
צזה דלא תקשה האין היו מספקים צנוסחא זו צצצרי שהיו
נוהגים צכל יום וצקושיית הגמ' ונחזי עורא היכן תיקן והכ"נ
כיון דצרהמ"ו נוהג צכל יום לא שייך לומר דטעו צזה צמשך
הזמן מחמת שצכה כיון דנוהג צכל יום אע"כ דיואל צזה
וצזה מ"מ לאחר שנפקקה הלכה נוהגין כמנהג ולא לשנות
והכן. והוא אם לא נימא דצאמת ט"ס צמג"א וצ"ל ועיין
צרכות מ"ח, והראשון נראה.

באמצע הפרק ושומק נראה דינא לכ"ע. [שז מנאמי בסדר היום הוצא גם בסידור דה"ח הק"ש ו"ל, מי שלא השלים ק"ש וכבר הקדים הש"ך וסיים יותר טוב שיעמוד במקום שהוא ישמק וישמע לש"ך כשחזור ה' אלוקים אמת ואמר כך יגמור ק"ש ויעיל לו כיון שהוא עומד בתוך ק"ש וזה עדיף מלכוין בט"ו ווין. ועיין שע"ת סימן ס"א]. [וע"ע משנ"ה ח"ו סי' ס"ד].

ופה שבתה הקולמוס ידירו המכבדו בלתי מכירו וי"ר שיזכה לישב על מי נח וללמוד תורה לשמה ולהגדיל תורה ולהאדירה בקדושה ובטהרה דוש"ת בלב ונפש,

משנה הקמן

סימן יב

בהן שהתיר מנעליו ברצה ולא עקר רגליו עד מורים אי יעלה לדובן

ב"ה ב' בשבת לסדר ואברכה מברכיך ברוקלין נ"י יצו"א אל הנשר הגדול, אתו העוז והמשל, ממשלת שמים, תוי"ש, וה' אלקיו עמו, מלמד שהלכה כמותו, ה"ה ידיד עליון וידיד נפשי הרב הגאון המובהק צ"ת וכו' כקש"ת מוה"ר יוסף אדלר שליט"א מלפנים אבד"ק טורדא ואגפיה ונשיא לשכת ארט' בטרנס' רמאני.

אחדשהדר"ג וכו'. ועל ד"ת דשדר לן מר לצרר הלכה למעשה ולהתעלם באהבים ולהשתעשע בהם אף שאיני כדאי. צכהן שהתיר קשרי מנעליו כשהתחיל הש"ך ברכת רזה והלך ליטול ידי וילעלות לדוכן וכ"ג רמו לש"ך להאריך קצת בצרכת רזה עד שהכהן יוכל לחזור קודם גמר ברכתו ורצ אחד ילא בחפזו לקראת הכהן ואמר לו כי כבר איחר לבא וישאר בחוץ וטעמו כיון דלא עקר הכהן רגליו בתחלת ברכת רזה וכ"ג ביאר רחובות דכשנגדו טעה בדמיונו.

והנה אף שלהכריע איני כדאי מ"מ צכאן פשוט שטעה החולק בזה על כ"ג ונשאר מבחוץ בהלכה זו צמחכ"ת ואשתעשע קצת בדבריו האמתים מרישא לסיפא והנה עיקר טענת החולק מקורו בדברי הפרישה או"ח סי' קכ"ח שכתב אדברי הטור וכשהתחיל ש"ס רזה כל כהן וכהן שצצהכ"ג נעקר ממקומו לעלות לדוכן ואף אם לא יגיע שם עד שסיים ש"ס רזה שפיר דמי וכתב ע"ז הפרישה נעקר ממקומו לעלות לדוכן והיינו אחר הנטילה שאז ראויים, והנטילה צריכין להיות קודם רזה ע"כ. (והציאו כ"ג) ומשמע לכאורה דאם נעקר קודם הנטילה שאז אינו ראוי לנ"כ לא מקרי עקירה כיון שאינו ראוי לשאת את כפיו כמ"ש. וכן מנאמי צמנהגי פרנקפורט צצהכ"ג א' היה רק משפחה אחת מלויים משנות דור ודור שרחצו ידי הכהנים ורחץ הלוי קודם ידיו. צצהכ"ג

לענות עמהם מנטרף עמהם ובס"ו כשאחד מתפלל לצדו נכון שהאחרים ימחינו מלומר קדיש עד שיגמור כדי שיזכה גם הוא עמהם משמע דאינו יוצא באמצע תפלה משום שומע כעונה דאל"כ למה ימחינו עליו אדרבה יפסקו הוא וישמק ויזכה עמהם וכמ"ש לעיל דהכי עדיף משום טירחא לציבורא אע"כ דס"ל דאינו יוצא בשמיקה ושמיעה אמנם בס"י ק"ד אחר שהציא דעת רבינו יונה דלא הכריע ודעבד כמר עבד הציא דעת התוס' והר"ן דהלכה כרש"י דשומק באמצע התפלה ושומע כעונה וכן פסק בש"ע סי' ק"ד ס"ו אינו פוסק לא לקדיש ולא לקדושה אלא ישמק ויכוין למה שאומר הש"ס ויהא כעונה ודבר זה לפענ"ד ז"ע רב, כי נראין דברים אלו סתראי. וקצת יש לדחוק לפמ"ש תוס' ברכות דף כ"א ע"ב ד"ה עד, דלכתחילה אין לעשות כן דענייה חשונה טפי הדור מלוא ע"ש. א"כ י"ל דהכוונה דטוב והגון להמתין כדי שיכול גם הוא לענות ממש אף דשומע כעונה מ"מ משום הדור מלוא.

והצ"ח כפי מה שהבאנו לעיל בסמוך מצואר דס"ל דאמרינן שומע כעונה וכן נראה דלוא הסכימו האחרונים ז"ל דשומע כעונה ואפילו באמצע התפלה ישמק והכי נהוג עלמא ועיין שו"ת שאג"א סי' ו' וז'. א"כ עלתה לן לדידן נמי דודאי אם שמק ושומע מפי הש"ך ד' אלוקים אמת דינא בזה ידי רמ"ח תצות ואמינא אלא דכ"ש הוא מתפלה דהרי ק"ש קיל הוא לענין הפסק מתפלה כמצואר בש"ע סי' ס"ו ס"ד וי"א דאפילו קראוהו לתורה מפסיק ועולה ועיין סי' קל"ה א"כ כ"ש דלד"ה אם שמע באמצע הק"ש ילא משום שומע כעונה ומהיות וזירות אם יכול לסיים במקום שמפסיקים צק"ש מפני הכבוד או היראה ישמק שמה אצל אם לא עשה כן בכל מקום שהפסיק ילא משום שומע כעונה. ובפרט כי דבר זה אינו מפורש בש"ס אלא צמדרש פ' קדושים צתנחומא אל תהא ק"ש קלה צעיניך שרמ"ח תצות יש צה ורמ"ח אצרים יש צאדם אמר הקצ"ה שמור את שלי ואני אשמור את שלך ותמהו דהא לא הוי אלא רמ"ה עם צשכמל"ו ותי' ר' דניאל גאון הוסיף עליהם אל מלך נאמן ויעלה למנין רמ"ח ועיין צצבלי הלקט ותניא רבתי סי' ד' ובספר המנהיג סי' ל"ג ובתק"ו תיקון י' ד' פרש"י דק"ש דאינו רמ"ח תצין עם אמ"ן ובגין דלא יעצדון הפסקה תקינו למהדר ש"ך ה' אלוקים אמת, וציימי קדם לא היה מנהג זה לא צארץ המערב צא"י ולא צארץ המזרח וגם לא צארץ קטלויא אשר היתה מקדם צכלל ארץ ספרד והרמב"ן ילא צתקפו נגד הרו"ה ז"ל שהנהיג צעיר גירונדא לאומרו וצטל המנהג אשר הנהיג שם ועיין שו"ת המאירי הנקרא מגן אבות הענין הראשון מה שהאריך הרבה לישב מנהג אבותיו ומקומו לאמרו שלא יהא הפסק עכ"פ מנהגינו שהחזן חוזר ה' אלוקים אמת אם שמע

שהביא דעת הפר"ח שחלקו אצל עט"ז דס"ל דעקירה לרחוק לא הו' עקירה ובאמת המעיין שם צפנים יראה מפורש בא"ר שפסק להדיא דלא כפרישה וז"ל בס"ק י"ד: כשמתחיל הש"ך וכו' ובתב הפרישה שעוקר אחר נטילה שאו ראו והנטילה צריכה להיות קודם רצה ע"כ. וצדיעצד אס לא נטל קודם רצה ז"ע אס יעקור צרצה ויטול אח"כ דלשון הש"ס דקאמר כל כהן שלא נטל ידיו לא ישא כפיו ומשמע קצת דכל שנטל אפילו אחר עקירה נושא כפיו וכן נראה לדינא ע"כ הרי לן מפורש לדינא דחולק אפרישה.

איברא דנלפענ"ד לומר דלא נחלקו הפרישה וא"ר ומר אמר חדא ומר אמר חדא, והוא דלכתחלה הא"ר מודה להפרישה דנטל ידיו ואח"כ עוקר רגליו וצדיעצד הפרישה מודה לא"ר דאס עקר רגליו ולא נטל ידיו עקירה מקרי ונטל ידיו אח"כ ונושא את כפיו מ"מ. וכן נראה לדייק מלשון הא"ר שאחר שהביא דברי הפרישה כתב וצדיעצד אס לא נטל קודם רצה ז"ע וכו' והנראה דלא צא לחלוק אעיקר דינו של הפרישה דנטל ידיו קודם אלא דמיציעא ליה מה דינו צדיעצד והיינו אפילו לדעת הפרישה דס"ל דלכתחלה צעי נטילה קודם רצה ומודה ליה בזה אלא דמציעא ליה צדיעצד מה דינו והיינו לשיטת הפרישה ג"כ ופשיט ליה צדיעצד נטל אחר רצה וא"כ ליכא כאן מחלוקת כלל.

ובן נראה ג"כ לדייק מלשון הפמ"ג בא"א שכתב וז"ל: ועיין פרישה דראוי ליתול ידיו קודם רצה וכו' ומיהו אס עקר רגליו וידיו מטונפות רוחץ אח"כ וכו'. ולפוס ריהטא חרי תמיה קא חזינא הכא חדא דשינה כאן הפמ"ג מלשון הפרישה שהפרישה כתב והנטילה צריכה להיות קודם רצה ומשמע לעולם והפמ"ג כתב דראוי ליתול ידיו קודם רצה ולשון ראוי משמע דאינו עיכוב, שנית סיוס דבריו ומיהו אס עקר וכו' רוחץ אח"כ אינו צפרישה כלל ומנ"ל דכן הוא דעת הפרישה ועכ"פ הול"ל וצדיעצד אין הלכה כהפרישה אע"כ דס"ל דגם הפרישה לכתחלה הוא דאמר לגמריה ולא לעיכוב ואף שסיים הפמ"ג שם ועא"ר י"ד ט"ו כונתו בזה לומר דכן פי' הא"ר דצברי הפרישה וא"כ עלתה בס"ד שגם להפרישה אס לא נטל ידיו קודם רצה צדיעצד נטל לאחריו נמנא דצברי הכל הוא ואין שום רא' מהפרישה להרצ החולק בזה. וכן כתב בערוך השלחן וז"ל בסט"ז: ונ"ל דצדיעצד אס עקר רגליו צרצה ליתול ידיו מקרי ג"כ עקירה דהלא עוקר א"ע ממקומו לעלות לדוכן ע"י רחיצת ידיו ע"כ. שוב ראיתי שגם כ"ג הרגיש בזה ושגם הביא מחי"א וקיצ"ש צדיעצד מהני עקירה קודם נטילה.

ובאמת כי יש לי קצת מקום עיון עוד שהרי הכהנים כשעוקרים לעלות הולכין צמנעליהם ג"כ ואינם

אחרת היו צ' משפחות והמתין החזן עד שהלוי אומר רצה להודיע שרחצו כל הכהנים ע"כ, נראה הטעם דהרחיצה צריכה דוקא להיות קודם עקירה. ועקירה לרחוק לא מקרי עקירה וכ"כ העט"ז דעקירה לרחוק לא הו' עקירה נמנא לכאורה רא' להרצ החולק.

אלא דבאמת דברי החולק אין להם מקום להלכה משני טעמים. ראשונה דאפילו נימא דעקירה לרחוק לא הו' עקירה אפילו צדיעצד וא"כ צדידן נמי הרי לא מקרי עקירה מ"מ אומר אני דהכא שפיר אכתי היה יכול לעלות לדוכן שהרי לפי הנראה צערה שהלך הכהן ליתול ידיו התחיל הש"ך רצה, וכת"ר צוה לו להאריך שלא יגמור הצרכה עד שהכהן יטול ידיו ועכ"פ יעקור רגליו לעלות לדוכן קודם שסיים הש"ך רצה אצל לפי זה הרי צאנו למחלוקת האחרונים וז"ל היכי שלא עקר בתחלת רצה אי שפיר דמי עד סוף רצה ולפי הנראה מגדולי האחרונים דרך לכתחלה צעי לעקור בתחלת רצה אצל צדיעצד אס עקר עד סוף רצה מהני וז"ל הצרכ"י ס"ק ה': אצל אס לא עקר רגליו צרצה וכו' פירוש בכל צרכת רצה ולאו דוקא דהתחלת הש"ך לומר רצה והכי משמע צס"ס ופוסקים ותמה על הפר"ח שהניח צמונת דהטור והצ"י סצרי איפכא אלא שדחה דצריהם וזו הנחה שוצרת דגם הטור ומרן כך דעתם וכונתם כמו שנאמר וכו' ע"ש ועיין פר"ח וכ"כ להדיא צס"ע הרש"ז ס"י צ וז"ל: כל כהן שאינו עולה לדוכן קודם שסיים הש"ך צרכת עבודה שוב אינו עולה שנאמר וגו' הרי שכתב קודם שסיים ולא קודם שיתחיל רצה וכ"כ שאר אחרונים ואס כן צדידן כיון שכ"ג צוה שש"ך יאריך קצת עד שיטול ידיו ויעלה לדוכן קודם שסיים הצרכה א"כ פשוט דליכא כאן שום הו"א לומר שלא יעלה לדוכן ולצטל אדם מישראל מלקיים מ"ע.

איברא דגם צהא נחלקו הפוסקים אס רצה דוקא הוא או עד סוף צרכת הודאה הוא, והמטה משה סי' קנ"א וכ"כ הא"ר דרצה לאו דוקא הוא אלא השיעור עד סוף הודאה אצל הפר"ח והפרמ"ג בא"א סק"י צ ס"ל דרך עד המחזיר שכינתו לציון ונראה מעתה דאף דמצינו דהפרישה מפרש בזה דהנטילה צריכה להיות דוקא קודם עקירה אצל מ"מ נראה דצהא לא פליג אכל האחרונים הנ"ל צדיעצד גס העקירה מהני עד סוף הצרכה ולמה נימא דפליג בזה אכל הפוסקים שלא מצינו כן מפורש וא"כ נפרש דמה שאמר הפרישה ואריך שיטול קודם רצה היינו סוף רצה ולא תחלת רצה והיינו קודם שסיים ועד התם כל זמן צר צרכי הוא וא"כ כ"ש צדידן שהיה יכול לצרכי לכ"ע וזה פשוט וצורר.

שנית נראה דצדיק הדין נמי טעה הרצ החולק שהרי כ"ג שפיר עיניו חזי דצרי הא"ר והפמ"ג בא"א סק"י

וקצת יש להעיר מה שראיתי בא"ר ס"ק ט"ז סי' הנ"ל
 שהביא תשו' מהר"מ מינץ סי' י"ב שנתפסק בהא
 דאם לא עקר אינו עולה היינו מעצמו אבל אם אמרו לו
 לעלות צריך לעלות וקצת דעתו נוטה לזה וכתב דלמג"א
 אשתמיט זה ולכאורה קשה מאי פריך הש"ס דף ל"ח והא
 ר"א ור"א סלקי וי"ל דידוע היה הש"ס דסקלן מעצמן וכו'
 ולפי שיטה זו עלה לן דבר חדש דא"כ כל כהן מחויב לעלות
 לדוכן אפילו לא עלה לרצה כיון דהש"ס קורא כהנים לדוכן
 אבל בגליון הא"ר שלי ציינתי לעיין בס' לקט יושר או"ח נד
 25 שהביא שם דברי מהר"ס מינץ אלו והמהרש"י השיב לו
 וי"ל: אשר כתבת ודקדקת לפרש דהא דקא' תלמודא כל כהן
 שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה היינו דוקא מעצמו אבל
 אם אומרים לו לעלות עולה, הא ליתא ע"כ מכמה הוכחות
 חדא דשוב אינו עולה משמע דאינו עולה כלל (ומכאן ראייה
 למה שכתבתי בספרי ח"ג סי' י"ב הנ"ל דאינו עולה כלל
 משמע) ועוד דפריך תלמודא אהא דריב"ל והא ר"א ור"א
 סליקו ומאי פריך דילמא אמרו להם לעלות וסליקו ומו דפריך
 בתר הכי אהא דקאמר דסגי דעקר רגליו ופריך מהא דתנן
 דש"ץ אם הבטחתו שחזור לתפלתו רשאי והא לא עלה מאי
 פריך דילמא קאמר דרשאי כשיאמרו לו ע"כ. ופלא על הא"ר
 דאשתמיטתיה כל זה וכתב קושיות אלו מדנפשיה אמהר"ס
 מינץ ומי' אבל מהרש"י לא תי' כלום וגרסא דלא ס"ל
 לתירוץ אלו וי"ע. [וע"ע משנ"ה ח"ח סי' ט"ו].

והנני חוזר על הראשונות כי מאד שמחתי להשתעשע בדבריו
 היקרים לי מאד ידיד נפשו באמת הדשכ"ג המכבדו ומוקירו
 כערכו הרם והנישא בלב ונפש,

משנה הקמן

סימן יג

**אי מותר לקרות בתורה לבר מצוה ביום ראשון
 שלא יבאו לידי חלול שבת**

ב"ה מ"ג למט"מנים התשכ"א ברוקלין נ"י יצו"א
 בימי המנין, יזכה לראות הבנין, עם ביאת בר נפלי, מעושה
 ומפלי, ה"ה הרה"ג חו"ב פ"ה כש"ת מוהר"ר שמואל
 בוורק שליט"א.

אחדרשת"ר קבלתי מכתבך בדבר המגפה בענין החילול
 שבת בעונ"ה שנתקיים בכמה חתי כנסיות
 בשביל הבר מצוות שצאים קרוביהם למיניהם במכוונות עד
 סמוך לזיהכ"נ בשבת וכמעט בכל זיהכ"נ נראה חילול שבת
 בפרהסיא ממש ונפשו ששאלתו האם לא נוכל לעשות הבר
 מצוות הללו ביום ראשון, האם יש איסור להוציא ס"ת ביום
 הראשון ולקרוא בתורה, ואם יש איסור לצרך צרכה עליה,

חולצין אותם עד אחר רצה כשעולין לדוכן וכיון דאיכא תקנה
 שלא לעלות לדוכן במגעלים א"כ בשעת עקירה אינו ראוי הוא
 ואף שהוא דרבנן וגרסא דראוי גם כן לחלוץ הנעלים קודם
 רצה שוב ראיתי קצת שיטות שהביאו לחלוץ הנעלים קודם רצה
 ג"כ. ולא ראיתי מזהרים בזה.

והא ראוי שהביא כ"ג משיטת הרמב"ם הביאו המחבר דגם
 הנטילה בשחרית מהני וא"כ גם קודם נטילת ידיים
 לדוכן היה ראוי לולי דברי כ"ג אינו מוכרח לפענ"ד שהרי
 הפרישה הביא שם בסמוך ד"ה ויטול ידיו פי' אפילו אם נטל
 כבר שחרית ליתא צוה"ק פ' נשא שצריך הלוי לזנוק מים
 על ידי כהנים כדי ליתוסף קדושה על קדושה ע"ש וא"כ
 לשיטתיה איל דבעי נטילה אחרת לנשיאת כפים ולא סגי
 בנטילה שחרית, ואנטילה זו קאי דבעי דוקא קודם רצה וא"כ
 לפרישה אין לומר כן מ"מ לא צריכא ליה דראיותיו הראשונות
 אמתיות הן.

ולא אחדד מעיטי מה שעלה בלבי הרהורי דברים דראיתי
 לקצת מרבותינו הראשונים ז"ל שכתבו דקודם רצה היו
 קוראים הכהנים לדוכן ולא כמו שאנו קוראים בסוף הודאה
 ועלה בדעתי לומר דדוקא היכי דקוראים לדוכן קודם רצה
 ואם לא עלה אז בשעת הקריאה שוב לא יעלה דהקריאה הוא
 עיקר אבל כמו שאנן נוהגין דאין קוראין לדוכן עד לאחר
 הודאה א"כ כ"ז שלא קראו לדוכן אחתי יכול לעלות ועכ"פ
 כשיקראו כהנים יכול לעלות, וצפרט לפי הפוסקים שהצאתי
 לעיל דומן עקירה אינו תחילת רצה אלא סוף הודאה א"כ יש
 לומר טעם למה אנחנו קוראים כהנים בסוף ולא קודם רצה
 די"ל דבכיון עשו כן כדי שיוכלו כהנים לעלות אפילו לא עקרו
 עד לאחר רצה והא דאמרו כל כהן שלא עקר בצה שוב לא
 יעלה היינו דוקא במקום שקראו כהנים קודם רצה (ובסמוך
 אי"ה הביא מהר"ס מינץ ומשם ראוי קצת לסבירא זו).

ואי נימא כן ארווחנא בזה לישב קושיא חדא וגדולה הוא
 מה שנתלבטו בה הראשונים ז"ל עיין פסקי מהר"א
 סי' כ"ב ועוד, והוא מה שאמרו כהן שאינו עולה לדוכן
 יוצא לחוץ והקשו למה ליה לזאת לחוץ כיון שלא עקר בצה
 שוב אינו עולה וממילא יכולים ליכנס מיד אחר רצה ולמה
 להמתין עד לאחר צרכת כהנים ועיין רמ"א מש"כ בש"ע.
 ולהנ"ל י"ל כיון דאנן השתא לא קרינן כהנים קודם רצה
 אלא לאחר הודאה א"כ כל זמן זה אחתי לא הוה בכלל כיון
 שלא עלה ולכן עומדין בחוץ עד לאחר הקריאה וצוה אחי
 שפיר שיטת הפוסקים שיכול לעקור עד סוף ההודאה וי"ע.
 אבל מ"מ לא כתבתי זה ח"ו להלכה כיון שהפוסקים לא
 פירשו כן כמובן.

ואם אסור להצר מנזה לקרוא המפטיר בלי צרכות ואם היינו יכולים לדחות את הכל על יום ראשון הרבה היינו מרוויחים שלא נגרום את החילול שבת בעונ"ה.

דע לך כי הקשה לשאול ואני היום סמכוני באשישות והוא דבר חדש לחדש בעדת ישראל ואפי' היה להלכה נראה אפ"ה לא היינו מתקנים דבר שנוגע לכלל ישראל וכבר ידוע פתגם הח"ס חדש אסור מן התורה בדברים אלו אבל בר מן דין הכא ליכא שום סמך בהלכה לזה ולפי שכבר נשאלתי בעין זה אמרתי עכשיו בס"ד לסדר דברי מה שנראה לי מן השמים בענין זה בס"ד.

(א) **גרסינן** בגמ' ב"ק פ"ב ע"א עשרה תקנות תיקן עזרא שקורין במנחה בשבת וקורין בשני ובחמישי וכו' ופריך ושיהו קורין בשני ובחמישי עזרא תיקן והא מעיקרא הוה מיתקנא דתניא (שמות טו) וילכו שלשת ימים במדבר ולא מנאו מים דורשי רשומות וכו' עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת וקורין בשני ומפסיקין שלישי ורביעי וקורין בחמישי ומפסיקין בע"ש כדי שלא ילינו ג' ימים בלא תורה מעיקרא תקנו חד גבירא תלתא פסוקי אי נמי תלתא גברי תלתא פסוקי כנגד כהנים ליום וישראלים אחא הוא תיקן תלתא גבירא ועשרה פסוקי כנגד עשרה בטלנין ע"כ, ועיין חוס' שם ד"ה כדי. וצירושלמי מגילה פ"ד הל"א בסופו משה התקין את ישראל שיהו קורין בתורה בשבתות וי"ט ובר"ח ובחולו של מועד שנאמר וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל עזרא התקין לישראל שיהו קורין בתורה בשני ובחמישי ובשבת במנחה ע"ש.

ומפשמיות הדברים נראה דהירושלמי חולק אש"ס דילן וס"ל דעזרא תיקן לגמרי קריאת צו"ה ושבת במנחה והרי"ף הביא דברי הירושלמי בפ"ד דמגילה וז"ל: משה תיקן וכו', עזרא תיקן להם לישראל שיהו קורין שלשה בתורה בשני ובחמישי ובשבת במנחה. והמג"א סי' קל"ה סק"א תמה אהרי"ף ז"ל דבגמ' דידן איתא דבימי משה עמדו הנביאים שביניהם ותקנו שיהו קורין צו"ה ובשבת, ועזרא תיקן במנחה. ומי' דהא דכתב הרי"ף שעזרא תיקן צו"ה היינו מניין הקרואים כדאיתא בגמ' דידן ע"ש ובאמת ז"ע ארבינו המג"א ז"ל שכתב זה בלשון קושיא ומי' מדנפשיה שהרי כן כתב הרי"ף ז"ל מפורש בצ"ק הנ"ל וז"ל: ושיהו קורין בתורה צו"ה דמעיקרא הוה מתקנא תלתא גברי תלתא תלתא פסוקי דתנן וכו' ועזרא תקן תלתא גברי עשרה פסוקים כנגד עשרה בטלנין ע"כ וכן כתב הר"ן מגילה הנ"ל ע"ש.

והרי"ף ז"ל דייק בלשונו הטור שכתב עזרא תקן להם לישראל שיהו קורין שלשה בתורה וצירושלמי לא הזכיר כלום שלשה אלא עזרא התקין לישראל שיהא קורין

בתורה בשני ובחמישי ולא כתב שלשה והרי"ף ז"ל הוסיף חיבת שלשה להגיד דרך השלשה הם מתקנת עזרא, אף דקצת ז"ע דצ"ק נראה דפסק כלישנא בתרא שם דמעיקרא תקנו תלתא גברי תלתא פסוקי והכא כתב דלתלתא הוה כבר מתקנת עזרא וי"ל עכ"פ בצ"ק מפורש כתב כש"ס דילן. ולכאורה עלה בדעתי לומר דדעת הרי"ף ז"ל דהירושלמי לא פליג אש"ס דילן והרי"ף מפרש דמאי דאמרו צירושלמי עזרא תקן שיהו קורין צו"ה רצה לומר היינו לענין שלשה כש"ס דילן. או אפשר דהרי"ף ז"ל היה גורס בש"ס ירושלמי עזרא תקן שיהא קורין שלשה צו"ה וכן מנאמי ראה לגירסא זו מדברי הר"ם מגילה דף כ"ג ע"א שגרס נמי כן צירושלמי הנ"ל וז"ל: ירושלמי משה התקין וכו' עזרא תיקן שיהו קורין ג' בתורה בשני ובחמישי ובשבת במנחה אבל הקריאה בתורה מימות משה רבינו היתה שלא ישארו ג' ימים בלא קריאה בתורה וכו' נראה מפורש מדברי הר"ם כמ"ש בצ"ד דס"ל דהש"ס ירושלמי לא פליג אצבלי ומפרש הר"ם כן בכוונת הש"ס הנ"ל וא"כ הכ"נ י"ל להרי"ף ז"ל דכוונתם שהיה גורס כן צירושלמי וכן מפורש ג"כ ברא"ש הביאו הגת"כ חיים או שעכ"פ מפרש כן וזה לפענ"ד בצ"ד ברור ונמצא צ"ה שלום בין צ' השס"ס.

וראיתי בחי' מהרי"ץ חיות צ"ק הנ"ל שכתב דהרי"ף סמך אירושלמי שעזרא תיקן שיהא קורין צו"ה וכתב שהמג"א תפס להרי"ף מש"ס מרובה אבל צירושלמי מגילה נאמר בפשיטות עזרא תיקן קריאה צו"ה ע"ש ובמחכ"ת נעלמה מיני' דברי הרי"ף במקומו שכתב מפרש כש"ס דילן גם מה שכתב דצירושלמי נאמר בפשיטות לא דייק ז"ל דהרי"ף כתב שלשה מה שצירושלמי לא כתיב כן וא"כ דבריו ז"ע שם וכ"ש לפי מה שהראיתי לדעת בצ"ד דגם דברי הירוש' מתיישבין כש"ס דילן ואחי הכל על מכונו בשלום. אבל רבינו ירוחם נח' י"צ ח"ט כתב וז"ל: בשבת במנחה תקן עזרא שיהו קורין בתורה וכו' כך פשיט בקמא וכן צירושלמי כי בשבת שחרית תקן משה ובמנחה תקן עזרא ע"כ.

ודע דמנאמי לרש"י מגילה דף כ"א ד"ה בשני שכתב צו"ה בשבת וכו' עזרא תיקן שיהו קורין בשני ובחמישי בצ"ק והכא אשמעינן דשלשה הן וכו' ומלשון עזרא תיקן שיהו קורין וכו' ודאי משמע לכאורה דאעיקר התקנא קאי וגם מדסיים והכא אשמעינן דשלשה הן וז"ע דהאי לאו תקנת עזרא הוא אלא משה ונביאים וז"ע שלא הרגישו בזה האחרונים הנ"ל.

(ב) **אלא** שדברי הגמ' צ"ק הנ"ל ז"צ מה היתה כוונתם בתקנות אלו אי היתה כוונתם דבימים אלו מחויבים בקריאת התורה מתקנת חז"ל אבל בשאר ימים אי

בציבור מטעם ציטול מלאכה לעם ואפילו אם יסכימו כלם מ"מ אינו מועיל הסכמתם בזה כמו שאינו מועיל בשני וחמישי להוסיף וכ"ש הוא, וזה בס"ד ברור.

והמרדכי בשם הרי"צ"א והגמ"י הביאם הרמ"א או"ח סי' קל"ה כתבו דאם היו שני חתנים צדיה"נ צו"ה והם ישראלים מותר להוסיף לקרות ד' דלדידהו היו כ"ט שמותר להוסיף והט"ז תמה דהא הטעם דאין מוסיפין הוא משום ציטול מלאכה העם ומה יועיל דזה מועד של החתן כיון דלהקהל יש ציטול מלאכה ולהם אין מועד. ועוד דא"כ יפטר ג"כ כיון דלדידהו הוא יו"ט אלא ודאי דלא אזלינן בזה ידידה וכתב בלבוש דאין נוהגין להוסיף והט"ז סיים דשפיר עזדי דלא נהיגי כן עכ"ל. וכן פסק המג"א והכנה"ג והאחרונים דאין להוסיף ועיין ערוך השלחן. ומעתה הגע עמך ומה במקום שיש כבר חיוב קריה"ת ויש גם כן להקל מטעם דיו"ט דחתן הוא ואפ"ה פסקו האחרונים דאין להוסיף ואף נימא דאפי' בשאר ימים אי רצה קורא כ"ש להוסיף כאן וק"ל.

ולמען האמת מה שהקשה הט"ז הנ"ל דיקרא נמי מפטיר לולי דברי קדשו י"ל דהא דחתן יו"ט ידידה הוא היינו כעין חוה"מ דדבר האבד יכול לעשות וא"כ הוה דינו לענין מועד שלו לענין קריה"ת נמי עכ"פ כחובה"מ ובחובה"מ הא אפילו אכן נמי אין מפטירין אף דהוי מועד לכל משום דמותר בדבר האבד ואיכא ציטול מלאכה אלא דאעפ"כ קורין ד' לפי שאין כ"כ ציטול מלאכה כמו בחול וכמו שאמרו בגמ' ובש"ע וא"כ הכ"נ י"ל בקושיט הט"ז להרי"צ"א דחתן דאף אי נימא דהוי יו"ט שלו ואכן נמי קורין ד' בשבילו מ"מ אינו מפטיר משום ציטול מלאכה כחובה"מ כמוצן. אבל קושיטו הראשונה עומדת.

(ד) **עוד** צו שלישיה לפמ"ש בטוש"ע או"ח סי' תקס"ו שנחלקו בתע"ז אם לא היו שם עשרה מתענים בכמה קורין ויחל ואם קראו למי שאינו מתענה אי יעלה לתורה והח"ס או"ח סי' קנ"ז העלה דצ"ד נומות יומא קגריס לקריאת התורה ומותר לעלות וכבר הארכתי בזה בס"ד בספרי שו"ת ח"ב (סי' נ"ח נ"ט) וח"ג (סי' נ"ח) ע"ש והבאתי שם דברי מהר"ק בזה ואף להמקילים דמי שאינו מתענה יכול לעלות מ"מ לא אמרו כן אלא משום דכבר יומא דמחויב בקריאת התורה, גם נחלקו הפוסקים היכי דהציבור כבר קראו בתורה אם מותר לקרוא פעם אחרת עבור ד' או ה' אנשים, והח"א כלל ל"א ס"ק י"א הניח צ"ע, וכתב דלא דמי לפריסת שמע בסי' ס"ט דהתם כל יחיד מחויב אותה ברכה אבל הכא החיוב רק שישמע קריה"ת וחכמים תקנו שיברך משום כבוד הציבור וי"ל דלא תקנו אלא כשכל הציבור חייבין בקריאה אבל

בעי קורא אי בעי לא קורא או נימא דימים אלו דוקא תקנו ושאר ימים אסור לקרות בהם בציבור, ונראה לדייק כלישנא בתרא מלשון התקנא, דגרסינן שם עמדו נביאים שצנייהם ותקנו להם שיהו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת, וקורין בשני ומפסיקין שלישי ורביעי, וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת וכו', ולכאורה יתור לשון קא חזינא הכא דהני תלתא, ומפסיקין באחד בשבת, ומפסיקין בגו"ד, ומפסיקין בע"ש לישנא יתירא הוא, והול"ל תקנו להם שיהו קורין בשבת ובשני ובחמישי בשבת, ולמה ליה להאריך בלשונו ומפסיקין באחד בשבת ומפסיקין בגו"ד וכו' ודאי דכיון דלא היתה התקנה אלא להני ג' ימים בשאר ימים מפסיקין, ונראה לפענ"ד דכיון דייק התנא בלישנא דמפסיקין לומר דהתקנה היתה דוקא לקרות באלו ולהפסיק באלו הימים כלומר דבאלו הימים שמפסיקין ממילא אסור לקרות בהם אפילו אם ירצו ואפי' שפיר בדיוק הלשון אות באות בלי יתור ח"ו.

י"ל טעם קצת דאל"כ אכתי מה הואיל חכמים בתקנתן לקרות בשני ובחמישי יאמר האומר אני אקרא ביום שלישי וג"כ לא אעבור ג' ימים בלי תורה דהרי עיקר התקנה היתה משום שלא יעברו ג' ימים בלי תורה ואם נמיר לו לקרוא בכל יום אם ירצה יבטל תקנת חז"ל. ובזה מיושב נמי לשון המוס' שם שהקשו למה תקנו ב' דוקא ומשמע דבשאר ימים אסור והבן.

(ג) **שנית** נראה לפ"מ דשנינו במגילה דף כ"א בשני וחמישי ובשבת במנחה קורין שלשה אין פוחתין מהן ואין מוסיפין עליהם ופרש"י שלא יקשה לציבור מפני שהן ימי מלאכה ושבת במנחה סמוך לחשיכה הוא שהרי כל היום היו רגילין לדרוש ע"כ. והמאירי במאמר ה' קרית ספר דף פ"ד ע"ב כתב ח"ל: לא הוצרך לומר שאין פוחתין שהרי פרשנו שתקנת עזרא כך היתה ג' גברי לג' פסוקי אבל הוצרך לומר כן ללמד שלא להוסיף עליהם ומפני דשני וה' הם ימי מלאכה ונמנא בהארכתם בטיילה מלאכה לעם וכו' והוא הטעם שאין מפטירין בהם בנביא ע"ש.

והנראה דאף בימים שכבר תקנו לקרות בתורה ויש בהם חיוב קריאה מ"מ אסור בהם להוסיף מנין קרואים משום ציטול מלאכה לעם ואף אם יסכימו כלם לקרא יותר כגון דלא חיישי לציטול מלאכה אפ"ה לא שצקינן להו לקרות יותר ואפי' היו כלם בטלנין יושבי אהל שאינן עוסקין במלאכה כלל מ"מ כך תקנו ז"ל דאין להוסיף ועתה ק"ו הוא ומה ציוס שכבר תקנו לקרות צו כגון שני וחמישי ויש צו חיוב קריאה אסור להוסיף צו אפי' אחד מפני ציטול מלאכה ואפי' בהסכמת כל הקהל דליכא ציטול מלאכה, כ"ש בימים שלא תקנו כלל קריאת התורה ודאי דאסור לקרות בתורה

וכו' ואי נימא דעכ"פ קורא שלא מחיוב א"כ מאי איסורא
איכא א"ו דאין קוראין אלא בזמנים שתקנו לנו חז"ל [ועיין
משנה הלכות ח"ה סימן ל"ג].

סימן יד

אי מותר לקרות בתורה בציבור בברכות
בימים שלא תיקנו

עוד להג"ל

(א) **ובדבר** ספקתן אם יש חיוב איסור לצרף צרכה על
ס"ת להקורא ציוס דלא תקנו לקרא צה אמת
אגיד כי ראיתי זה מכבר ימים צשו"ת גו"ר הספרדי (י"ד
כלל א' סימן מ"ט אין הספר כעת ברשותי לעיין צו) שכתב
לענין קריאת התורה דהלואי שיקרא צתורה כל היום כולה
וצרכות, נראה מדבריו כפי שאני זוכר כעת דאין צו איסור
אבל לפענ"ד דבריו מופרכין ממנה מקומות וכבר הארכתי
צוה צמקום אחר חדא מכל הראיות האמורות לעיל ששקדו
כ"כ צתע"צ צמי שלא התענה ומי שכבר קרא ואי ליכא איסור
צרכה אמאי לא יעלה. גם צתשו' מהרש"ס סי' קע"ה כתב
צפשיטות דלא כהגו"ר ע"ש.

ונראה מאיזה טעם תקנו חז"ל צרה"ת הרא"ש קידושין דף
ל"א כתב צסם ר"ת צצרכת התורה לפניה ולאחריה
לאו משום מנזות ת"ת שהרי אפילו צירך הערצ נא או נפטר
צאהצה צבה חוזר ומצרך לחוצת קריאת התורה מדע שהכהן
הקורא צמקום לוי חוזר ומצרך וכ"כ התוס' שלהי ר"ה ע"ש
וכן פסק צש"ע או"ח סי' קל"ט ס"ט ומוסכם מכל הפוסקים
צצרכת קרה"ת לא נתקנה אלא לחוצת קריאת התורה ולצבודה
ומינה דהיכי דליכא חוצת קריאת התורה כגון דלא תקנו ז"ל
לקרוא צתורה כה"ג ודאי אסור לצרך צרכת קרה"ת דאי
משום ת"ת הרי ילא צצרכת התורה של עזמו צצוקר ואי
משום קריאת התורה מי תקן לו צצכה זו. [וע"ע שו"ת משנה
הלכות ח"ה סי' קט"ז].

ובש"ע סי' רפ"צ סעי' א' שכתב דמותר להוסיף על מנין
הקוראים צצצת כתב המג"א שם סק"י"א צסם
הרשב"ץ דעכשיו דכלן מצרכין אין להוסיף משום צצכה שאינה
צריכה וסיים וכן ראוי לנהוג אם לא צמקום חתונה או צרית
ועיין לצוש נראה דאף צצצת דמדינא דגמ' מוסיפין כמה
קרואין יש כאן חוצת קריאה ואפ"ה חשש להוסיף צבים משום
צצכה שאינה צריכה וא"כ כ"ש דהיכא דליכא חוצת קריאה
כלל ודאי דהוה כה"ג צצכה לצטלה ג"כ.

ואנכי חזון הרצתי למהרש"ס ז"ל או"ח סי' קע"ה שכתב
אמ"ש הנוצ"י מ"ת סי' ט"ו דצוה"ז אינו מוציא

לא צצציל יחיד ע"ש. וצמקום אחר הצאתי דהנוצ"י מ"ת סי'
ט"ו לא ס"ל כוותיה ועיין שו"ת מוהרש"ס סי' קע"ה ח"א
דג"כ האריך לחלוק אחר"א הג"ל לענין הלכה ופסקו דמותר
לחזור ולקרות.

והנה עכ"פ היכא דהציצור צבר קראו צתורה ורואים לקרות
עוד פעם זה אסור לד"ה ולא מספקא להו אלא
היכא דאיכא עכ"פ לפנינו אנשים שלא קראו עדיין וצבה
מספקא להו צצציל כמה אנשים מותר לקרות והמשפטי
שמואל הציאו המג"א סוסי' ס"ט כתב דס"ת שהוציאו
הראשונים וקראו צה אין לשניים להוציא פעם אחרת ולקרות
צה ועיין נוצ"י ומהרש"ס הג"ל, וכן צתע"צ הג"ל ג"כ לא
נחלקו אלא היכא דצבר איכא חיוב קריאה אי יכול לעלות
אבל היכא דליכא חוצת קריאה כלל ודאי דאין יכולין לקרות
ולעלות דאי נימא צציימים שלא תקנו צהם קריאה אי רואים
יכולים אעפ"כ לקרות א"כ אמאי אסרו לחזור ולקרות היכא
דצבר קראו כל הציצור וכן היכא דאין כאן צמענים ולא
יומא קגרים כגון צתע"צ דלא מד' תעניתים מאי כולי האי
אפילו ליכא חיובא מ"ת מותר לקרות צלא חיובא א"ו דרך
תקנו חכמים דלקרות צציצור אינו רשאי אלא ציימים שהם
תקנו ולא ציימים אחרים והצן.

(ה) **ועל** ארצעה לו אשיצנו לפמ"ש צעט"ז דאם צטלו צצו"ה
הקריאה צס"ת מצמת אונס יכול לקרוא הקריאה
של יום צ' ציוס ג' כדי שלא יצטל תקנת עזרא ושלל ילכו
ג' ימים צלא תורה משא"כ אם צטלו ציוס ה' אי הלכו ג"י
צלא תורה ועבר זמנו צטל קרצנו ודוקא שצטלו ציוס צ'
צשווג אבל אם צטלו צמזיד הוו מעוות שאינו יכול לתקן
ונחלקו עליו האחרונים ז"ל, ועיין ערוך השלתן סי' קל"ה
סק"ן ויש מי שאומר שאם ציטלו ציוס צ' וקראוהו ציוס ג'
(א"ר צסם גליון מג"א) ולא נהירא כלל לקרות צתורה ולצרך
צצכות ציוס שלא תקנו חכמים ויש מי שחולק מטעם אחר
דלא נתקן זה אלא צצצת שחרית ע"ש.

וגדוליה מוז ראיתי לכק"ז מרן ר' עמרם גאון ז"ל צשו"ת
צית שערים סי' נ' צמקום שלא צאו צצו"ה צצחרית
למנין ונשאל אי מותר לקרוא קריאת צו"ה לעת המנחה וכתב
דלא לקרוא ולעשות מילתא דתמיה צעיני המון מלצד שאפשר
דאפי' מדינא אסור וצפרט לפמ"ש הצרכ"י סי' הג"ל אות
צ' דהשתא דתקון צסדר הזמירות משניות וצרייתות ומומורים
וינא צוה י"ח תלמוד נמצא דאין כאן ג' ימים צלי תורה
ע"ש. והרי דכתבו מפורש דאפי' היכי דנאנס ולא קרא צצ'
לא יקרא צג' ואפי' לדעת עט"ז דקורא דוקא משום דנאנס
והוי תשלומין דיוס שני אבל היכא דהוציד גם לעט"ז אסור
לקרות ציוס ג' וציוס שישי לעולם אסור כיון דצבר עבר זמנו

לצטלה והרי הוא כנשצב לשוא ואסור לענות אחריו אמר ע"כ וכתב הריב"ש סוף סי' שפ"ד ח"ל: ואע"פ שכתב הרא"ש צפ' מי שמחו וזרכה שאינה נריכה מדרבנן ואסמכוה אקרא מ"מ רמיזא באורייתא וא"כ מי הוא זה ואיזהו אשר ימלאנו לבו לעבור על לא תשא ולהכניס עצמו בספק זרכה שאינה נריכה על לא דבר וגם העונה אמן עושה איסור כזכר דדברי הרמב"ם וכו' ע"ש.

(ד) ובגוף הגמ' יומא הנ"ל כתב שם המהרש"ם ז"ל ח"ל: ר"ל אמר משום זרכה שאינה נריכה פרש"י שיהא נריך לחזור ולזכר ע"כ ואם אימתא שציד האדם להציא עצמו לחיוב זרכה מה איכפת לן להציא ספר תורה אחר הא כבר פרש"י ז"ל שאם יציא ס"ת אחר היה נריך לחזור ולזכר, ויציא ויזכר, אלא שאנו דוחקים עצמינו לסבול את הקריאה בע"פ ואע"פ שהם דברים שכתב וכו' בחרו בזה יותר מלהציא עצמו לזכר זרכה שאינה נריכה גם אחר זמן רב ראיתי כתבו התוס' בשם ר"י ראה זו ר"פ כ"כ דף קי"ח וכ"כ הרא"ש ז"ל בפסקיו וכו' ע"ש מה שהאריך שם.

עב"פ נראה מפורש דאפי' היכא דאיכא חיוב קריאה אפ"ה כיון דמעיקר החיוב היינו יכולים לקיים בק"מ ראשונה שוב להציא ס"ת שניה מקרי גורם זרכה שאינה נריכה ואסור להציאה כ"ש צדידן במקום דליכא חיוב קריאה כלל ואפילו אי נימא דליכא איסור בקריאה לעצמה אצל לזכר ודאי אסור מה שבאמת נלפענ"ד דאפילו לקרות נמי אסור וכמו שצירתי בעזה"י. ומוזה סתירה מפורשת לצעל גו"ר שהבאתי לעיל דכתב והלואי שיקרא בתורה וכו'.

(ה) **ואשה** עיי' ואצטעו בשו"מ משיב דבר סי' ט"ז בקהלה שחנכו ארון קודש ועשו הקפות עם הס"ת בשמחת לצבם ור"ה אחד שיקרא בתורה בציבור ביום א' והרב מיחה בו ונתהוה מחלוקת צנייהם והמשיב דבר השיב לו דפשיטא דלקרא בצרכה ביום שלא תקנו חז"ל הוי זרכה לצטלה וגם לקרות בלא זרכה יש איסורא דדבר להוציא ס"ת ביום שאין בו קרה"ת והציא לו מירושלמי זרכות פרק ג' שאכלו דברה"ת אינו אלא בציבור ויש לחוש לדעת הירושלמי שלא לקרות בתורה בציבור בלא זרכה ואחר שהזכרה מה"מ אין נ"מ בין אם קוראין בזמן שהתקינו חז"ל אם לא דהאיך נעציד אם לקרות בלא זרכה יש לנו לחוש לדעת הירושלמי דקריאה בציבור בעי זרכה ולקרות בצרכה ביום שלא תקנו הרי הוא זרכה לצטלה וה"ה להוציא ס"ת ולקרות אף ביום קרה"ת אך לא בעת הקריאה כמו לאחר התפלה או בערב יש ג"כ איסור וכו' ואם אינו קטיל קניא יבאר איזה מקור ואם אין לו מקור נכון אינו אלא שטות וגסות רוח להתהלך בגדולות המפליאות לב ההמון ולדק מע"כ שמיחה בזה ולא

רבים י"ח צברה"ת כדבריו במג"א סי' רפ"ד סק"ד וסי' תקפ"ה סק"ז אבל גם בזמן הש"ס מוכח דלא הוציא אחרים וכמ"ס התוס' סוכה נ"ב א' ד"ה כיון דבקה"ת מהני הנפת סודרין משום דלא דמי לתפלה שמוציא רבים י"ח ועיי' מג"א סי' קכ"ד סק"ג בשם צ"ח ובאמת יש להוכיח כן מהא דמגלה כ"ד דקטן עולה למנין ז' ואינו יורד לפני התיבה ופרש"י משום דמוציא רבים י"ח ומוכח דבקה"ת אינו מוציאם ונ"ע בתוס' ר"ה ל"ג וכו' ובמחכמה נראה דבשעת כתבו לא זכר השר מדברי הרא"ש קידושין הנ"ל שסיים הרא"ש שם ועוד דילמא מה שאשה וקטן עולין למנין שבעה היינו באמצע כדאמר במגילה צפ' הקורא את המגילה עומד דף כ"א תניא פותח מזכר לפניה וחותם מזכר לאחריה ע"כ ע"ש ועיי' פרישה או"ח סי' רפ"ב סק"ב ז' וטור או"ח סי' קל"ט וק"מ ע"ש ודו"ק.

(ב) **עוד** הציא שם המהרש"ם ז"ל מתשו' מים רבים או"ח סי' מ"ח וסי' מ"ט באין מתענין שאין מתחייבים בקריאת התורה ועלו דהוה זרכה לצטלה דאין זרה"ת להוציא הרבים י"ח ע"ש נראה צ"ה ראה לדברי דכיון דאין הזכרה להוציא הרבים אלא מתקנת הקריאה הוא וכיון דעליו ליכא חיוב, ליכא עליו חיוב זרכה, ואי משום תורה הרי על זה כבר צריך זרכתו בצקר צברה"ת.

ובעמדי מתבונן נפל מילתא בליצאי מגמ' יומא דף ע' ע"א ובעשור של חומש הפקודים קורא על פה ופריך נגלול וניקרי אמר רב הונא צריה דר"י אמר רב ששת לפי שאין גוללן ס"ת בציבור מפני כבוד ציבור וניתי אחריתא וניקרי רב הונא צר' יהודה אמר משום פגמו של ראשון ור"ל אמר משום זרכה שאינה נריכה, ופרש"י שיהא נריך לחזור ולזכר, ובת"י שם כתב מכאן יש ללמוד דהשוטט הרבה בהמות או עופות ביחד אסור להסית בין שחיתת עוף לחזירו כדי לחזור ולזכר כיון שיכול ללכת בצרכה ראשונה ע"ש נראה דאפי' היכא דאיכא חיוב קריאה בתורה אפ"ה משום זרכה שאינה נריכה שינטרך לזכר על הס"ת אחרת דוחקים עצמינו לקרוא ע"פ שהוא מדברים שכתב ואי אתה רשאי לאמרם בע"פ ולא נחיר לו לזכר זרכה שאינה נריכה ולהציא ס"ת אחרת.

(ג) **הן** אמת דהרמב"ם נראה דלא הציא הא דר"ל ולכאורה נראה דס"ל כר' הונא צר"י משום פגמו של ראשון אבל ראיתי בשו"מ מהרש"ם או"ח סי' א' שכתב ח"ל: ואע"ג שהרמב"ם ז"ל לא הציא בפיה"מ ולא בהלכות עבודת י"ה אלא הטעם הראשון ולא הציא טעם ר"ל היינו שלא חש להאריך ומ"מ לא מצינו בשום מקום שדחה אותו אדרבה הוא ז"ל הזהיר הרבה על זרכה שאינה נריכה וכו' ובהלכות זרכות פ"ג ח"ל: כל המזכר זרכה שאינה נריכה הרי זה נושא ש"ש

צריך הערב נא וכו' חוזר ומצריך מדע דצמקום שאין לוי כהן קורא במקום לוי ומצריך אע"פ שכבר צריך בקריאה ראשונה עכ"ל. וכתב הב"ח שארי ליה מאריה כי הסמ"ג והתוס' אינן מדברים אלא כשהיה עוסק בתורה בפני עצמו אחר צרה"ח אבל ספיקו דר"י הוא כשלא עסק בתורה כלל ע"ש.

ולפענ"ד ראיית הב"י הוא מדכתב הסמ"ג והתוס' דברכת התורה נתקנה צרכה בפני עצמה לפני ולאחריה והיינו שהיא תקנה ולא שייכא כלל לצרכה התורה משום ת"ת וכמ"ש ר"ת והוא כמו צרכה הפטורה ורק משום כבוד הציבור תקנה וכיון שנתקנה צרכה זו לכל הקורא בתורה א"כ ודאי אפי' רק צריך צרה"ח שצריך לעצמו משום לימוד התורה לא פטור זו דהיינו תרי תקנות הם ואין להם שום שייכות אהדדי אף דמטבע אחת הם ור"ח דגם לאחריה מצרכין ואי משום ת"ת הרי אין מצרכין צרכה לאחר הלימוד וזה לפענ"ד ברור.

סימן יז

המפליג בספינה ויוצא בשיירה
ישוב למש"ב בח"ג סי' ל"ז

עוד להג"ל

וב"ש שאין דעתך מסכמת להחילוק שכתבתי בסי' ל"ז בח"ג צין הא דהתירו להיוצא בשיירה ומפליג בספינה משום דלא הוה רק ארעי ולא התירו כן צמי שרואה ליכנס כן בקציעות דע לך אהובי ידידי כי מעולם אין אני אומר קבלו דעתי ואני אמרתי מה שנלפענ"ד בסי"ד והבחר יבחר אבל מה שתממה האין התירו חז"ל חילול שבת למפליג בספינה הנה כנראה שלא הרגיש צמה שכתבתי שם דהוא רק מדרבנן והם אמרו והם אמרו, וזה פשוט אבל אדרבה אם יש לך ראיות אה"י אסיר תודה ועד התם נראה כמו שכתבתי.

ובמה שתממה שלא הזכרתי החילוק דציוצא בשיירה הוה פ"נ וצנעוול רעורו אין כאן פ"נ תמחול נא לעיין עוד הפעם בדברי מה שכתבתי שם בסי' ל"ז בד"ה ולכן שכן כתבתי ומחמת איזה סיבה כנראה לא התבוננת שם צמה שכתבתי לראשונה.

סימן יח

ישראל הנקרא לצבא (סערוויים בלע"ז)
ומוברחים לחלל שבת

עוד להג"ל

וב"ש דהא דהתירו לצ"י לילך לנצח מטעם פ"נ פגעו צה דאם לא ירצו אז יאמרו עלינו מרגלים אתם ואין

יחוש למאן דמנער ליה חרפתו על חקו תשוב וכו' ע"ש וב"ה שכוונתי לדעת הגאון ז"ל אלא שמה שזיה לו להביא ראיות צ"ע שהרי א"א לו להביא ראיות לקרוא ציום שאין צו קרה"ח מכל הני מילי מעליהם שהצאתי בסי"ד. ונע"ע משנ"ה ח"ח סי' קפ"ד].

סימן טו

אי יש איסור לקרות הפטורה ביום א'

עוד להג"ל

ובמה ששאל אם יש איזה איסור לקרות ההפטורה בלי צרכות ציום א' ודאי דליכא צוה שום איסור לומר קפיתל מן הנציאים ואדרבה מחויב ללמוד תורה בכל היום וזה לא גרע מלימוד התורה אבל לקרוא בתורה ולומר צרכות ח"י לית צוה שום ספק שאסור בזמן שאינו זמן קריאת התורה מתקנה חז"ל. ובר מן דין לא יחא לנפשי לתקן ליום א' שום חגיגות כי צעונ"ה דברים כאלו גורמים להתערב צהם צעונ"ה וא"כ רוצה לצרות מן האר"י ופגע בדבד וישתקע הדבר ולא יאמר, ועל הראשונים אנו מצטערים מה שהתחילו צמדינה זו לעשות שמחות בר מצוות, וחתונות ושאר שמחות דוקא ציום א' וכן הסאנדעי צרעקפעסט, וצעונ"ה אנשי חז"ל עוצדי ע"ז צטהרה הם השם ירחם ואתה צא וחושב להוסיף עליהם. ולפענ"ד אם א"א באופן אחר היותר נכון שלא לקבל צעלי מצות כאלו אלא ליום צ' וה' וצדיקים ילכו צם ופושעים יכשלו צם ואין אגחנו אחראים עליהם אם אינם שומעים לנו והגודר פרצות יגדור פרצות עם ישראל והשיב לצ צבות על ציים ויזכו לשו צתשוצה שלמה כנצואת החזה צצ"א.

סימן טז

מי שבירך ברבת התורה ומיר קראוהו לעלות
לתורה אי חוזר ומברך

עוד להג"ל

ובדרך אגב אציג כאן מה שראיתי להב"ח א"ח סי' קל"ט אהא שכתב הב"י לפשוט ספיקו של ר' יחיאל צמי שצריך צרה"ח ומיד קראוהו לעלות לתורה אי חוזר ומצריך הביאו הטור והב"י כתב מדברי הסמ"ג בסי' י"ט אל יקשה עליך העומד אח"כ לקרות בתורה שמצריך כי אותו אפילו צריך מיד על עסק התורה שעסק בפני עצמו הוא צריך לחזור ולצריך על קריאתו צציבור שנתקנה שם צרכה לפניו כמו שנתקנה צרכה לאחריה וכמו שנתקנה צרכה גם על ההפטורה ע"כ גם מדברי התוס' ר"ה צסם ר"ת דצרה"ח לאו משום ת"ת שאפי'

אני הרצה טורח זהפוסקים קודם שאני כותב תמחול נא
לעיין עוד אחרת דכדרי שם ותמנא כס"ד כדכרינו.

ומעתה הנני לסיים באהבה וידידות המצפה לרחמי שמים
מרובים וי"ר שנוכה לקבל התורה מתוך נחת והרחבת הדעת
ולראות בנחמת ציון וירושלים בביאת בר נפלי המכבדך
ומוקירך בברכת התורה ולומדיה בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן ב

ס"ת שנמצא חסר תיבת את באמצע הקריאה
אי צריך להוציא אחרת

ב"ה ראש השנה לאילנות התשכ"ד ברוקלין נ"י יצ"ו
מע"כ הרה"ג שלשלת היוחסין פ"ה אי"א נר"נ ור"ח ג"א
וכו' כש"ת מוה"ר קלונימוס קלמן גנאד שליט"א מרא
דאתרא דק"ק עדת ישורון.

אחדש"ת, למאן דלא קחוינא מזכרינא כבוד הראוי לו
ותשמי להשיצו חיקף בקצלי מכתבו היקר כפי

בקשתו למען כבוד התורה ולומדיה דכדרי שאלתו בקהלתו
בש"ק פ' זא השתא בקריאת התורה שמנאו יתיר תיבה
בפסוק ואמר ד' למשה נטה ירך על השמים ויהי חשך על
ארץ מצרים וגו' והיה כחב כס"ת נטה את ירך נוסף תבת
"את" דליתא בשאר ס"ת, ונמנא יתור תיבה זו, וכ"ת בתור
מרא דאתרא נזה להשלים סדר כל הקרואים בס"ת זו ולא
להוציא ס"ת אחרת וטעמו ונימוקו עמו מדכרי הרמ"א סי'
קמ"ג, ובאה"ט שם סק"ט, שהציא קצלה בשם הגאונים שלא
להוציא ס"ת אחר ציתור תיבה ועוד ראיות שהציא כדרכה של
תורה, והנה כנראה ממכתבו שפתחו פה צעלי הריצ על
הוראתו זו ורצה לשמוע חו"ד בזה.

ואומר אני גצרא רבא כיון דסמיך סמיך דהא איכא כמה
גאונים דס"ל דבס"ת פסול מזכרין עליו ויוצאין זו
ידי קריאה וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל בתשובה הציאו הצ"י
יו"ד סי' רע"ט בשם קל"ת פוסקים הגם שקל"ת פוסקים ס"ל
דהרמב"ם ז"ל חזר זו בחיבורו שכתב דכדרי הפוסלים ס"ת
שחקר אפילו אות אחת אמנם האחרונים כנראה קצלו לעיקר
הא דבתשובה גם מרן זקניי המהר"ל מפראג ז"ל פסק להלכה
למעשה שאין להוציא אחרת לעולם הציאו המג"א ובאה"ט,
והלום ראיתי קדוש אחד מדכר רבינו המו"ט בפרו"ד ס"ח
בהל' ס"ת שחבר הרא"ש ז"ל באות פ"ח שהאריך הרבה מאד
בכל הפוסקים המדכרים בזה ולצסוף חזק שיטת המהר"ל
דאין להוציא ס"ת אחרת אלא דוקא בחסרה יריעה כולה אבל
בחסר תיבות או פסוקים אין להוציא והציא שם כל הפוסקים
ע"ש אריכות גדולה מאד, וכיון שכ"ת סמך אהני פוסקים

רואים לעצוד עצודת המלך ויגורו עלינו גזירות רעות ותמהת
האיך יכולים לומר עלינו מרגלים צעת שאנחנו מסכימים
לעצדם כפלים ציום ראשון הנה טענתך ודאי טענה הוא
אבל צעונ"ה הגוים ההם משפטים כל ידעום וכנראה שאתה
לא יודע צעערן של ישראל וצאזיה אופנים הם מעללים עלינו
ומוציאים דצה אפילו כשאנחנו עושים הכל כמה שרואים
ממנו, אבל ראה נא צמרים שאמרו פן יקראנו מלחמה
ונוסף גם הוא על שונאנו ונלחם צנו ולהלן כשאמר תכבד
העבודה ואל יסאו דכדרי שקר אמרו צמדרש שטענו על
צנ"י שמצלין זמנם צשה"י ופה"י פ"י שצת היום ויו"ט היום
וכו', הרי דעל מה שאמרו שהיום שצת שלנו ואנחנו נעצוד
לכם למחרת כפלים גזרו עליהם גזירות, וטענת המן צזמן
מרדכי ואסתר, וגם שאר שונאי ישראל ימ"ש, וצודאי צמלכות
הזאת שאנחנו גרים צה שהוא מלכות של חסד יש צו שינויים
ולא ראי זה כראי זה אבל הצד השוה וכו' ועיין מש"כ שם
בסי' ל"ה צענין להכניס חק צבאי פה צברה"צ שיתנו חופש
לכל חיל ישראל.

סימן יט

אימתי אמרינן הלבנה בבתראי

עוד להג"ל

וב"ש צסי' צ' צשמי שכתבתי שם דאין אנו מקצלים דעת
אחרונים שחולקין על גדולי הראשונים מפני שדעתם
אינו כלום נגד דעתם כמ"ש הר"ם אלשקר, וע"ז הבאת
דכרי הד"מ יו"ד סי' ל ס"ק י"ג, וסי' ל"ח סק"ה, שחולק
על זה וס"ל דהלכה כבתראי, העלמת עין איכא הכא שהרי
אני צענמי הבאתי שם דכרי הרמ"א מחו"מ סי' כ"ה דכל
מקום שדכרי הראשונים כתובים על הספר והפוסקים
אחרונים חולקים על הגאונים הולכים אחר האחרונים דהלכה
כבתראי. וא"כ הבאתי ג"כ מדכרי הרמ"א צענמו ולא ידעתי
מאי הוסיף דכרי הד"מ שהציא בזה אבל אני דנתי שם
היכי שלא ראו האחרונים דכרי הראשונים אז אין הלכה
כבתראי ועל זה דנתי שם דמוזה היה השקלא וטריא, והוספתי
דאפי' היכא דידעו מהראשונים וחולקים עליהם איכא איזה
פוסקים כגון מהר"ם אלשקר דס"ל דאין יכולים לחלוק
עליהם, וסימתי דא"כ אין לאחרון לחלוק על הראצ"ד כיון
דלא הציא דכריו ולא שום אחרון מהם דנראה דלא ראו
דכריו מדלא הציאוהו וכמו שמופרש זהפוסקים שאם לא
הציאו צטח דלא ראוהו כיון שהוא סותר דכריהם ולכן לא
יכולים לחלוק עליו אם לא צראיות צדירות מש"ס או ראשונים
אחרים ח"פ ועיין ח"ס יו"ד סי' ר"ג וכנראה שלא טרחת
לעיין דכדרי אלא מקופיא חה גרמה אי הצנה אבל דע כי

טוב הוא מכבש שנכתב כשב שכתבו כל האחרונים ז"ל כפסק השל"ה דמוציאין אחרת משום דהוה תיבה אחרת.

איברא דנראה מדברי הרמ"א ז"ל בד"מ יו"ד סי' רע"ט מוכרח כמו שכתבנו ודברים אלו הם המקור לדברי הרמ"א באו"ח הנ"ל שכתב בד"מ שם לפשר בין הפוסקים שפסקו להוציא אחרת ובין הפוסקים שפסקו שלא להוציא לעולם וז"ל: ול"ג בודאי אם נמצא טעות מעט בחסירות וביחירות וכדומה יש לנהוג כדברי האגור וכו' אבל אם נמצא בה טעות גדול שאין שכיח בשאר ספרים יש לנהוג כז"י וכו' הרי שכתב בעצמו ז"ל דטעות גדול הוא מה שאין שכיח בשאר ספרים ובודאי שאין שכיח בשאר ספרים להיות תיבה מיותרת בהם.

ועיין בספר שער אפרים שער ו' ס"ק י"ט וז"ל בשלח, ויסע משה את ישראל שנמצא כתוב את בני ישראל צריך להוציא אחרת ובפ"ש שם בשו"ת חינוך ז"י סי' ה' בשם הגאון מהר"ם ר' מענדל"ש מקראקא דאף דלא נשתנה הענין ע"ש (וכן הבאתי לעיל בשם הלבו"ש) ופשוט דכל כיוצא בזה במקום שכתב ישראל וחסר תיבת בני שיש להוציא אחרת ע"כ, ופשוט דאין לחלק בין שיתר תיבת בני או שיתר תיבת את וכיון דפוסק אחרון הגאון ר' אפרים פסק כן והוא שיטת רוב האחרונים הנמשכים אחר שיטת הרמ"א ז"ל לדידהו שמעינן לכחילה. והנה כי כן נראה פשוט דגם מה שהביא מערוך השלחן ומ"צ שפסקו כרמ"א ודאי אמת הוא שהם פסקו כרמ"א ז"ל אלא מ"מ מהם ראוי צידוק דידן שהיה תיבה יתירה שצריך לחזור ולהוציא ס"ת אחרת, והמעין במ"צ שם ס"ק כ"ו כתב להדיא כן וז"ל: חסירות ויתירות כגון ווי"ן או יודי"ן מלאים או חסרים שלא נשתנה בהם הענין והמבטא אבל טעות שנשתנה במבטא אף שלא נשתנה הענין כגון כבש שהיה כתוב במקום כשב או שלמה שמלה צריך להוציא אחרת והם הם דברי הט"ז והמג"א ועיין א"ר שם.

עוד ראיתי להעיר במה שראיתי במכתבו שיצא לדייק שיתר אות אחת חמור מיתר תיבה ודייק כן ממה שכתב הבה"ט בסק"ט שם וז"ל: ונ"ל דיתר יש לסמוך על הבה"ט שהבאתי לעיל סק"ה ולהשלים הג' פסוקים או הפרשה עם זה שנמצא בטעות ומצרך או לאחריה ואח"כ מוציא אחרת ומשלימין המנין הקרואים בס"ת האחרת ובהו"ל דכל הפוסקים מודים ע"כ. וכפי הנראה דיין כמ"ע כן דהיה קשה ליה דאף כתב בסמוך מזה דבחסר ויתר תיבה שלמה אין צריך להוציא ס"ת אחר ובחסר רק אות אחת כתב דיש לסמוך על הבה"ט ולהשלים הג' פסוקים ולהוציא ס"ת אחרת ומזה דן דע"כ דיתר אות חמור אמנם כל זה גרמה לו לפי סלקא

וגאונים ועשה מעשה כוותיהו מאן חשוב בזה לחלוק על מרא דאתרא אין זה כי אם רמות רוחא דנקיטא ליה וכן לא יעשה, וכבר הביאו האחרונים ז"ל על כיוצא בזה דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד ולכן פשוט דאין לבעלי ריב פתחון פה כלל בזה ואם יעברו ח"ו יענשו כדין מביה ת"ח המבואר ברמז"ס ובש"ע ואין להאריך בזה יותר והשומע ישמע ויתצרך בצרכה השומע.

אמנם מה שכתב מעכ"ת שקמך בזה על הכרעת הרמ"א ז"ל וערוך השלחן ומ"צ או"ח סי' קמ"ג, ז"ע דנראה דס"ל דהרמ"א ושיטת הגאונים אחת הוא והמעין דדברי רמ"א יראה דשיטת הגאונים חולקת אשיטת הרמ"א וא"כ אדרבה לפי הכרעת הרמ"א והבא לחוש לשיטות אלו צריך להוציא ס"ת אחרת צידוק דידן, דמה שכתב הרמ"א ז"ל דמשום חסירות ויתירות אין להוציא ס"ת אחרת מפני שאין ס"ת שלנו מדויקים כל כך אין כוונתו בכגון שחסר ויתר תיבה שלמה אלא כוונתו בחסירות ויתירות כגון ווי"ן או יודי"ן מלאים או חסרים כגון אבותינו שכתב חסר וי"ו וכה"ג שלא נשתנה קריאת התורה אבל חסר ויתר שנשתנה ע"י קריאת התיבה צריך להוציא אחר וכו"ש שחסר או יתיר תיבה כולה כה"ג ס"ל לרמ"א ז"ל דמוציאין ס"ת אחרת וזה כוונתו במה שכתב והא דמוציאין אחר דוקא שנמצא טעות גמור והיינו שנמצא בו תיבה אחרת וזה הוא טעות גמור או שנשתנה התיבה ע"י חסר או יתיר דכיון שנשתנה התיבה מחמת החסר או יתיר נמצא דהוא תיבה אחרת וכיון שהוא תיבה אחרת הרי זה טעות גמור וחייב להוציא, ואף שהדבר לדעתי פשוט כן מ"מ אציא ראוי לדברי.

הלבוש או"ח סי' קמ"ג ס"ד כתב וז"ל: ומטעם זה ג"כ נאמר דהא דמוציאין ס"ת אחרת היינו דוקא כשנמצא טעות גמור שנשתנה משמעות הענין ע"י הטעות אבל טעות כגון חסרות ויתרות צידוקין ווי"ן, וכה"ג שאין הענין והלשון משתנה אין להוציא אחרת כיון שאין ס"ת שלנו מוחזקין בדוקין כ"כ, וכ"כ הט"ז בס"ק ז', והמג"א סק"ו שם להדיא, והוסיף הלבוש תיבה והלשון משתנה, ר"ל דאפילו הלשון משתנה ואין הענין משתנה מ"מ מוציאין אחרת. ובשו"ת חכ"ל סי' נ"ד בשאלה בס"ת שצפ"ח במקום החדש העשירי נמצא כתוב חדש העשירי בלי ה' ורצה השואל להחיר שלא להוציא אחרת והחכ"ל ז"ל כתב דהרובה לחוש לדברי הרמ"א צריך להוציא אחרת דע"כ לא מכשיר הרמ"א אלא בחסרות ויתרות שאין נכרין במבטא כגון אות ה' מלא או חסר אבל הניכר במבטא פשוט דפוסל. וכ"כ להדיא בשו"ת שבו"י ח"צ סי' ג' באמצע התשובה ע"ש, ובאמת כי יתיר תיבה לא

בזה ששגג השומע שמסר לכת"ר ולמה נשוייה לטועה ח"ו או חולק אכל הני פוסקים צלי שום ראי' מוכרת.

והגני חוזר על הראשונות דאף שהעלינו לכתחלה אם יקרה דבר כזה ראוי להורות לחזור ולהוציא ס"ת אחרת ביתור או חסר תיבה אצל כיון דדעידעז עשה מעשה והורה דכדברי הגאונים יש לו על מי לסמוך ואסור לפקפק על הוראתו בזה וכ"ש שאלא מזה ריב ומדון וכל נתיבותיה שלום וכמה טרחו בקריאת התורה משום דלא יתני לאנאוי ומי ששמו שלום ישים עלינו ברכה ושלום ויזכה לנהג נשיאתו צרימים ויהיו כולם קרים למשמעתו עבגנ"א.

ופה שבתה קולמסי, ידירו המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש, הרוש"ת באהבה,
מנשה הקמן

סימן בא

לעו"ד ממשתלי אי מותר למכור
ביהב"נ של ברבים

ב"ה י"ב תמוז התשכ"א ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד השר העו"ד משפטי החשוב מר' דאלינוער בראנקס
נ"י.

שלום וברכה כל הימים. הנני במכתבי דן כפי שנתבקשתי בחור יושב ראש של ועד ההלכה לחיגור הרבנים דארה"צ לצר לו דין תורת משה רבינו ע"ה בנידון ציהכ"נ בעיר צראנקס אשר רענס למכור לבית ספר עממי אשר ילמדו בו דת קטולית, וקנת בע"צ והרצ בתוכס מתנגדים להמכירה באמנם שהוא אסור מדין תה"ק שאנו מאמינים בה. וכיון שכל בית הכנסת צנויה משומרי הדת ולשמור הדת, אין לשום אדם רשות לחלל ציהכ"נ ולמכור נגד דין תה"ק והנה פשוט דאם זה נגד דתה"ק אסור למכור ואפילו יהיו הרואים למכור הרוב לא מהני בזה נגד התורה ודעותיהם בטלים וצפי' אמרו בתורה לא תהיה אחרי רבים לרעות ואפילו צ"ד של ע"א וראשי סנהדרין שהיו צישראל צומן הצית אם הורו דבר נגד התורה אינו כלום וכמבואר בתלמוד צמס' הוריות ואפילו בשוגג שהורו לעקור את כל הגוף אינה הוראה כמבואר שם דף ג' ע"ב ועכ"פ ודאי שאין שום כח יכול לשנות את דבר ה' ופוק חזי דוגמא זו צמדינחמי שיש לנו קאנסטיטוציאן דארה"צ אם יצואו למשל מיליאן אנשים תושבי אמעריקא ויעשו להם חברה וירצו לשנות הקאנסטיטוציא ורובם מהם יציעו כן לשנות ואפילו כולם יסכימו לשנות הקאנסטיטוציא כולה או מקצתה אין דצדיהם כלום ואם יעברו על דבר יענשו עונש הראוי להם אף שהם יטענו שהציעו נגד הקאנסטיטוציא יהיה זה ללעג וכ"ש נגד דבר ה' אשר שום

דעתך שפי' דצדרי הרמ"א ז"ל אצל לפי מה שציררנו לפי האמת זה אינו והצאה"ט קאי אדלעיל מיניה שהציא דעת הפוסקים דנריך להוציא אחרת, אלא שצאמנע הציא דעת המהר"ל והגאונים שס"ל שאין להוציא אף שלא ס"ל כן אלא כרמ"א ואחרונים ולאחר שהציא שיטות הגאונים, חזר לפי מה דפסק הרמ"א והוסיף דנ"ל דביתר אות יש לסמוך על הצ"ח לענין ברכה אצל ביתר תיבה או חסר פשוט דנריך להוציא ס"ת אחרת אפילו להצ"ח וכמ"ס להדיא ציו"ד סי' רע"ט ע"ש.

ובאמת כי רבו וגם רבו האוסרים אפילו בחסר ויתיר של אות דכן מבואר צוה"ק וצו"ת הרא"ש, ורש"א, וצמגדל עוז בתחלת הל' תפילין כתב שכן נהגו בכל ספרד וקטלוניא, וכן הסכימו הרמ"ה, והראב"ד, והרמב"ן, ודברי הרמב"ם בספרו ועוד כמה גדולי הפוסקים ודאי בכל אות ואות של חסירות ויתרות טעמא רבא וסודות גדולות אית צהו אלא דאין לא בקיאינן בזה, ועוד הלא כל התורה כולה שמותיו של הקצ"ה הוא וכמ"ס הרמב"ן ז"ל בהקדמתו על התורה וכן הזהיר מלא מזה ועיין חכ"ל הג"ל. ועיין שו"ת הרמ"ז סי' ל"ו אריכות גדול לאיסורא בכל זה מ"מ אנו אין לנו אלא דברי רמ"א ז"ל בזה כמוצן. וכמו שפסקו רוב האחרונים ז"ל.

וברגע ראיתי צו"ת חו"י סי' רל"ה מעשה היה צכפר ציום ש"ק שנמנא חסר תיבת את בתורה בקריאת רביעי ולא היה שם רק ס"ת אחת והאריך לבאר הוראתו שצוה להם לקרות תיבת את צע"פ ולהשלים הקריאה כיון דלא היה להם ס"ת משמע פשוט דאלו היה להם ס"ת אחרת היה מצוה להוציא אחרת כנראה למעיין שם, וא"כ מבואר דצחקר תיבת את נריך להוציא אחרת והכ"נ ציותר תיבת את, ואף שכתב החכ"ל בתשובה הנ"ל דיותר יש לפסול במקום שאינו מוכח שקרו כ"כ ממקום שמוכח והציא ראי' מרש"י ריש מנחות דרמי דר"ש אדר"ש ומשני דמחשבא דלא מיינכרא פסיל רחמנא ופרש"י מחשבה דלא מיינכרא אי משקר אם לאו פסול רחמנא דחשוב לה מחשבה אצל מחשבה דמיינכרא לכל שהוא מכוב לא הוה מחשבה אף אנו נאמר חסרון היכר אין לנו להקפיד עליו כל כך להוציא אחר דליכא למיחש דילמא אחי למימר דלא איכפת לן ציה אצל חסרון שאינו ניכר איכא למיחש שמא יאמרו כיון שאינו ניכר לא איכפת לן ציה דטפי איכא קפידא בשקר שאינו נראה מצחקר הנראה ע"ש. מ"מ הרואה שם יראה דצדידן אין נפ"מ בזה ודו"ק.

וימה שהציא צסם הגה"ק בעל מאור ושמש ששמע שפסק שלא להוציא ביתור תיבה שלמה היות כי לא הציא כן רק משמועה אולי הקבלה מהשמועה לא מדויקת הוא וי"ל

הר"ן דכדעה זו מוכח צירושלמי דגרסינן התם הדא דמימא צביהכ"נ של יחיד אבל של רבים אסור אני אומר שמא אחד מסוף העולם קנוי זה ועיין צ"י.

והחלוך בין הני טעמי הוה, דלדעת הי"מ דשמא יש אחד בסוף העולם שנתן כסף וחלקו מעכב היכא ידיעין צירור של לא נתנו כסף מעלמא ולא קבלו מדבות מאחרים רק בני הכרך צנאוהו או שצנה אחד הציהכ"נ ונתנו צמתנה לבני הכרך דאז ודאי ליכא לאיסתפוקי שמא אחד מסוף העולם הוציא צבינה כה"ג אפילו ציהכ"נ של כרכים היה נמכרת אבל לטעם הראשון והשני משום חומר הקדושה ואנשי העולם הצאים להתפלל לעולם ציהכ"נ של כרכים אינו נמכרת ואין נ"מ בין נתנו מעות ללא נתנו והעיקר מאחר שנעשה לכל צאי עולם עוזרים ושצים להתפלל צו ונתקדש לשמן נעשה ציהכ"נ של כל ישראל ואין כח לבני הכרך למכור חלק שאינו שלהם, ועיין פמ"ג ס' קנ"ג אות ו' צג' הפירושים הללו וצט"ו.

והנה לפי' הג' אילו היה ציהכ"נ הזה נצנית דוקא ממעות של מתפללי ציהכ"נ ולא היו מקבלים שום מעות מאנשים אחרים והיו כאן כולם והסכימו למכור היו יכולים למכור אף דהוא ציהכ"נ של רבים אלא דודאי זה דבר שאי אפשר שיהיו כולם שהיו צשעת קניית ציהכ"נ כאן, כמוצן שכמה אנשים עוקרים דירותיהם צמשך הימים אלא אפילו אי נימא דהיה אפשר מ"מ לעיקר דינא אגן לא קיי"ל כהפי' הג' אלא כפי' הראשון כמו שכתבו הרמב"ם, והרא"ש, והטור, והש"ע, וכן פסקו כל האחרונים ז"ל, וכן הוכיח הרשב"א ז"ל מדפריך שם מיתבי וכו' ואם איתא מאי פריך הא דשותפים מטמא צנגעים ודוקא שמיחד לכל אינו מטמא וכמ"ש צפ"ק דיומא וכאן משום שותף דלינתהו כאן לא מודצן אבל לפי' הראשון ניחא דמקודש לכל ואין לה צעלים דומיא דמקדש ח"ש וז"ל וכו' לא הו' עיילי צה דברים מעלמא. ומ"ש ואינהו עצדוה ר"ל שהם עשו לצורך עממן ולא לצורך רבים ע"ש ועיין ציאור הגר"א או"ח הנ"ל. והצ"ח כתב דהכי קיי"ל כפי' הראשון ולחומרא ועיין מחנה"ש שם.

וא"כ עלה לן דאסור למכור ציהכ"נ של רבים לד"ה, ולא מציעא לדבר חול אלא אפילו לעשותו דבר הקדש אחרת נמי אסור אם לא לעשותו ציהמ"ד דמותר לעשותו כמבואר בגמ' וצ"ע ס' קנ"ג, דמותר לעשות מציהכ"נ ציהמ"ד אבל לא מצית המדרש ציהכ"נ ע"ש אבל לשום דבר חול אסור למכרו, ואפילו היכא דכבר צנאו אחרת תחתיה נחלקו האחרונים ז"ל אי מותר למכור הראשונה. עיין מג"א או"ח ס' קנ"ג ס"ק ט"ו. וח"ס או"ח ס' ל"א, וגו' ת' ס' י"ט, ומיהו צא"ר פסק כמ"צ וכן צשו"ת מהר"מ מינץ

בר נש לא יוכל לשנות לא כמו הקאנסטיטוציאן שעכ"פ כל אנשי ארה"צ אם יסכימו ע"י הקאנגרעס והסענאט יכולים לשנות ולא כן תוה"ק שלא תהא מחולפת לעולם. ואפילו אם יצא נציא ויאמר שמן השמים נשלח לשנות הרי זה נציא שקר כמבואר בקרא וצפוסקים.

ועתה נחזה הדין עם מי גרסינן בגמ' מגילה דף כ"ה ע"ב צמשנה, בני העיר שמכרו רחוצה של עיר לוקחין צדמיו צית הכנסת, צית הכנסת לוקחין חיצה וכו', וצגמ' שם דף כ"ו ע"א ציהכ"נ לוקחין חיצה אמר שמואל לא שנו אלא ציהכ"נ של כפרים אבל צית הכנסת של כרכין כיון דמעלמא אחי ליה לא מצי מוצני לה דהוה ליה דרבים אמר רב אשי האזי צי כנישתא דמתא מחסיא אף ע"ג דמעלמא אחי לה כיון דאדעתא דידי קאחי אי צעינא מוצנינא לה מיתבי א"ר יהודה מעשה צביהכ"נ של טורקיים שהיה צירושלים שמכרוהו לר"א ועשה צה כל צרכיו והא התם דכרכים הוה ההיא צי כנישתא וז"ל הוה ואינהו עצדוהו ע"כ ופרש"י אבל של כרכין הוה להו צתי כנסיות דרבים והכל צעליהן ואין בני העיר לצדם צעלים להם ע"כ.

והרמב"ם פי"א מהל' תפלה הט"ז כתב וז"ל: צמה דברים אמורים שמותר למכור צית הכנסת צצית הכנסת של כפרים שלא עשו אותו אלא על דעת בני הכפר לצדם שיהיה להם להתפלל צו שאם רצו כולם למכרו מותרין. אבל צית הכנסת של כרכין הואיל ועל אנשי העולם נעשה שיבואו ויתפללו צו כל הצא אל המדינה נעשה של כל ישראל ואין מוכרין אותו לעולם ע"כ. וכ"פ הרא"ש, והטור, והש"ע או"ח ס' קנ"ג סעיף ז'. ואיפסקא הלכה צלי שום חולק דציהכ"נ של רבים אסור למכרו לעולם.

אלא דנחלקו המפרשים צטעם הדבר יש מפרשים כיון שרוב בני אדם רגילין ללכת שם להתפלל אעפ"י שאין נותנים כלום צבינו מ"מ כיון דלדעת אותן רבים נעשה חמירה קדישתא ואין יכולין למכור. וי"מ משום דנעשה ציהכ"נ של כל ישראל שהוא כמו שהקנו להם חלק להמתפללים צביהכ"נ ואינם יכולים למכור חלקם כיון דציהכ"נ נעשה של כל ישראל. וכ"כ הרמב"ם, והרא"ש, והא"ח צהל' ציהכ"נ ס"ק י"ח. וז"ל הנמק"י מגילה הנ"ל: אבל של כרכים שצאים שם מהרצה מקומות ונכנסין שם להתפלל כולם הם צעלי צית הכנסת דאדעתא דהכי צנאוהו ואין כח לבני הכרך למכור שאינו שלהם לצד. וי"מ משום דכיון דמעלמא קאחי לה רבים הוציאו צבינה ושמא יש אחד צסוף העולם שהוציא צה וחלקו מעכב לפי שאין בני העולם כפופין לבני עיר זו ולא לז' טווי העיר שצה אא"כ יש שם אדם חשוב כרב אשי שכל הנותן לצרכי ציהכ"נ על דעתו הם נותנים ועיין תוס' שם, וכתב

וראיתי למהר"מ שיק א"ח סי' ע"ב שהצין דברי הט"ו דס"ל דאפילו ציהכ"ג של כרכים התיר למכור אם

שהם מנהלי הציבור כגון הנשיא וטובי הקהל למכור מה שהוא של כל ישראל ומה שהם טוענים אחרי רבים להטות (מאדוארטי רולס) כבר הצאתי דוגד התורה ליכא שום רוב שיכול להחליט ואפילו נציא אמרה לנו התורה אם ירצה לשנות או להחליף לא תאצה ולא תשמע לו בר מן דין כי הם רק מיעוט כיון דהציבור שייך לכל ישראל הצאים לשם להתפלל הם רק המיעוט נגדם כמוצן.

ב"ז כתבתי להלכה ולמעשה כפי שעלתה לי מדין תוה"ק ומפי ספרים וסופרים רבותינו הנדיקים הראשונים ואחרונים אשר מיימהם אנו שומים ובאם יהיה להם איזה טענה אני אשמח לשמוע ולהסביר לכמ"ע אם לא שיש להם איזה טענה אחרת שמתירין למכור יודיעו את זה לי או לבר"ד חשוב וידונו בזה. ואני מקוה שכמ"ע צטח ישים לבו לרתה"ק.

הכותב למען האמת ותרה"ק ברגשי כבוד,

מנשה הקמן

בעמ"ס משנה הלכות,
ויו"ד ועד הלכה לאיגוד הרבנים

סימן כב

עוד בענין מכירת ביהב"ג של ברבים

ודע דבשו"ת דבר שמואל אבוב"ג סי' שמ"ו רמו עליו בגליון מהרש"א כתב דדוקא ביהב"ג של כרכין הוא דאין ממכרין אבל בהמ"ד של כרכים מצי מוזני דל"ש ביה כיון דמעלמא אחי דעלמא וזהירין בתפלה ולא בלימוד וחולק על מהר"ם דבוטן. ולפי זה יכא דבר פלא, ולשיטתו יכולנא למכור כל בתי כנסיות של כרכים דהנה בגמ' מגילה ובש"ע סי' קנ"ג או"ח קיי"ל דמוחר לעשות מציהב"ג בית המדרש אבל לא מציהב"ג ביהב"ג והמג"א בסק"א שם כתב דאפילו מציהב"ג דרבים בהמ"ד דיחיד שרי כמו שגראה בסי' נ' ס"ק י"ח ע"ש והנה ביהב"ג דהי מותר למכור אפילו של רבים וכ"ש של יחיד ומעתה קהל שהחליטו למכור ביהב"ג יכולים לעשות ביהב"ג תחלה או למכרו לביהב"ג תחלה אפילו ליחיד וכמו שהצאתי לעיל בשם הט"ו וכשהוא כבר ביהב"ג מותר למכרו אפילו של כרכים וזה דבר חדש וי"ע.

עוד נראה דהיכי שהלכו להם הרבה צעלי בתים ואין ביהב"ג ומתפלליה יכולים להחזיק את הציבור כגון שחייצין מעות על הבהב"ג או שההוצאות גדולות עד שא"א להני שנשתיירו להחזיק את הציבור ושהוציא הוצאות ויטערו לקגור את הציבור כה"ג לא חייבו על מיעוט המתפללים משום חלק האנשים דעלמא שהאנשים כאן יחזקו מנכסיהם

היכא דאיכא אחרינא להתפלל וזה עיקר האיסור בכרכים ועיין ט"ז לעיל סי' קנ"ג ס"ק כ'. אלא דראיתי גם להח"ס ז"ל שפי' כן בט"ו וכן שאר אחרונים כמהרי"ט ולפענ"ד מה שגראה כתבתי.

ובמה שהקשה שם מהרמ"ש על פסקי המג"א דבסי' קנ"ג סק"צ פסק כמ"צ בזה דאין סותרין בית הכנסת עד שיצנו חדשה ומשמע דאין חילוק בין של כרכים לכפרים לאחר שנבנית החדשה רשאין לסתור ותימה דלענין למכור פסק המג"א סי' קנ"ג ס"ק ט"ו דאפילו צנו להם חדשה אסור למכור בשל כרכין וקשה דא"כ דלא אזדא לה הקדושה דאין רשאין למכור אמאי רשאין לסתור דבר קודש, כבר הרגיש בקושיא זו המג"א בעצמו בסקט"ו שם וז"ל: ומשמע הכא בזהדיא דשל כרכים אפי' צנאו אחרת אסורים למכור הראשונה דהא עלה קאי והטעם דאין צידם ליפקע קדושתן אבל לסתור שרי דהא בקדושתן קיימי ומ"מ העלים והאצנים והקרקע בקדושתיהו קיימי ואסור להשתמש בהם וגם למכרן, דשמא יש אחד בסוף העולם דלא ניחא ליה שחפקע קדושתן וכ"מ ברי"ו נ"ג ח"ה ובירמז"ס וכו' הרי דהמג"א ז"ל הרגיש בזה וחילק צינייהו דצבונים ביהב"ג חדש מסתמא הסכימו כל העולם לסתור כיון דלא צריכי לתרווייהו אבל לא יכא מקדושתו דלוא לא הסכימו כל העולם ולכן לא יכא מקדושתה.

והא קושיא שהקשה כיון דאסור לסתור כל דבר קודש אא"כ עושה ע"מ לצנות והמג"א בעצמו כתב כן סי' קנ"ג ס"ק ו' ואסור לסתור דהוי כמותן אצן מן ההיכל נראה דקושיא מעיקרא ליחא דס"ל להמג"א ז"ל דהיכא צנו ביהב"ג חדשה ואח"כ סותרין הישנה זה הוא באמת סותר ע"מ לצנות היינו ביהב"ג החדשה ומאד הדין היה יכולין לסתור מיד כשהתחילו לצנות החדשה אלא מפני גזירה שגזרו ז"ל דאח"כ לא ליסתור אינש צי כנישתא עד דבני צי כנישתא אחרינתא או מטעם פשיעותא או מטעם צלוי לכל מ"ד כדאית ליה וא"כ מדינא האי צי כנישתא הותרה לסותרה דהוי ע"מ לצנות כשהסכימו לצנות חדשה אלא דאסרו לסותרה מקודם שנבנתה החדשה ולאחר שנבנית החדשה שפיר מותר לסתור הישנה ולא הוי ככלל הא דאסור לסתור כל דבר קדושה דהאי סותר ע"מ לצנות הוא ואחי שפיר פסקי המג"א ז"ל דלענין סחירה הוה ע"מ לצנות שמוחר אלא דלענין קדושה לא יכא מקדושתיה לאסור למכור כנלפענ"ד. ובעיקר קושית המג"א על המ"צ עיין בא"ר שהסכים למ"צ.

בחזור לדידן עכ"פ נראה דלכ"ע ביהב"ג של כרכים אסור למוכרה כ"ז שמתפללין בה ואין נ"מ בזה בין צנו אותה מכסף שלהם או מעלמא דלעולם אמרינן דאסור למכור לדבר חול וכ"ש לדבר מאוס. ואין כח ציד איזה אנשים אפילו

בית תפלה להם דאין חייבים להציל צממוס את של אחרים ועיין דף ג' ע"ב וזי הוא מחייב באונסין ובש"ע חו"מ סי' רנ"א ס"ח קי"ל דאין צריך לפזר ממון כדי שיציל לשל חבירו, ועיין מהר"מ שיק סי' ע"ג ובאגרות משה סי' נ' וממילא צ"ה"ג מותר למכור אפילו לזיהכ"ג של כרכים אבל המעות נשאר בקדושה וצריך לקנות זיהכ"ג אחר או להעלותו בקדושה דלזה לא הסכימו כל ישראל כנלפענ"ד.

סימן בג

אי מותר למכור ביהכ"ג של כרכים אחר שבנו חדרשה ואי יש נפ"מ לדבר חול או קודש ומה נקרא בדרך לזה ודין זמ"ה

ב"ה מוצש"ק ד' תמוז התשכ"ד ברוקלין נ"י יצו"א כבוד ידידי הרה"ג המפורסם חוב"ט וו"ח נו"נ וכו' כש"ת מוה"ר רפאל פֶּעֶלְקֶאוויטֶץ שליט"א רב דביה"מ כנסת ישראל פאר ראקאווי נוא יארק.

אחדש"ת צאהבה, בדבר השאלה שציקשני לעיין זה בענין זיהכ"ג של כרכים למכירה ובאזה"א חופן מותר למכור ואם שבנו זיהכ"ג אחרת אם מותרין למכור הישנה, (צ) מה הוא גדר של כרכים לענין זיהכ"ג ואם פאר ראקאווי נקרא כרך לענין זה.

והנה דין למכור זיהכ"ג של כרכים גרסינן בגמ' מגילה כ"ה ר"פ צני העיר, צני העיר שמכרו רחוצה של עיר וכו' צהכ"ג לוקחין ממנה תורה א"ר שמואל צ"נ אמר ר"י לא שנו אלא צהכ"ג של כפרים אבל צהכ"ג של כרכים כיון דמעלמא אחי לה לא מנא מוזני לה דה"ל דרבים א"ר אשי האי צי כנישתא דמתא מחסיא אע"ג דמעלמא קאחי לה כיון דאדעתיה ידי אחי צי בעינא מוזני לה ע"כ, ואיפסיקא הלכה כן צלי חולק צרמז"ס, ורא"ש, וטור, וש"ע או"ח סי' קנ"ג ס"ו.

אמנם היכא שבנו להם זיהכ"ג אחרת אי מותרים למכור את הראשונה צאנו צזה לידי מחלוקת האחרונים וז"ל דהמ"צ הביאו המג"א או"ח סי' קנ"ג ס"ק ט"ז כתב אדברי הרמ"א שם צשם רצינו ירוחם וצ"י צשם הרמז"ן צזיהכ"ג של יחיד דמותר למכור דכל זה לא מיירי אלא כשיש להם צ"ה אחרת אבל אם אין להם צ"ה אחרת אסור למכור וכתב המג"א על זה ומשמע הכי צהדיא דשל כרכים אפילו צנאו אחרת אסורים למכור הראשונה דהא עלה קאי והטעם משום דאין צידם ליפקע קדושתן אבל לסתור שרי דהא צקדושתן קיימי ומ"מ העצים והקרקע צקדושהיהו קיימי ואסור להשתמש צהם וגם למכרן דשמא יש אחד צסוף העולם דלא

ניחא ליה שחפקע קדושתן וכ"מ צרי"ו נ"ג ח"ה וכו' וכ"מ צרמז"ס ובמ"צ החיר להשתמש צאצנים אפילו צשל כרכים דמאי איכפת להו לרחוקים צאצנים כיון שיש להם צזיהכ"ג אחרת להתפלל צתוכה וכו' ולי"נ כמ"ש דמ"מ א"א למכור של אחרים צלא דעתן כמ"ש צח"מ סי' שני"ט ס"ב, ומכ"ש צדבר שצקדושה א"א ליפקע קדושתן דאל"כ ל"ל צמעמד אנשי העיר לימא מאי איכפת להו צלצנים אלא ע"כ כמ"ש וכן דעת מהר"ס מלוצלין, וכן פסק הנוצ"י ת' או"ח סי' י"ט שלא החיר אלא מטעם שלא יוכלו להתפלל צזיהכ"ג הישן וכמג"א שם סק"צ אבל אם יוכלו להתפלל אסור למכרם אפילו צזמ"ה ובמעמד אנשי העיר, וכן דעת הח"ס ז"ל או"ח סי' ל"א שכתב דהלכה כמג"א.

והא"ר חולק על המג"א והחזיק צדברי המ"צ אמנם הרי הנוצ"י והח"ס ראו דברי הא"ר וחולקים עליו א"כ הלכה כצמראי לכאורה. איצרא דהרי הא"ר נתן טעם לדבר למה שפסק כמ"צ וז"ל: כתב מ"צ דאפילו צכרכים הכי צבנו אחרת טובה מותר לסתור הראשונה דודאי כ"ע ניחא להו צזה וכן עצים ואצנים מהראשונה מותר להשתמש צהם ע"כ והיינו משום שבנו אחרת והוי כמכרו וצ"ו דמסתמא ניחא לכו"ע אבל אם לא צנו אחרת גם עצים ואצנים אסור והמג"א השיג עליו צחנם עכ"ל. מצואר דהא"ר הטעים דבריו דודאי כ"ע ניחא להו וזהו דעת המ"צ ומינה צאם ראינו דלא ניחא להו פשוט דכ"ע מודי דאסור למכור דהרי כל עיקר הטעם דהחירא משום דאומדין דעתן דניחא להו אבל צמקום שיש מנגדים פשוט דא"א למכור שהרי ראינו דלא ניחא להו לקצתם צסתירת צ"ה הישנה וצכה"ג אין להם כח לזמ"ה למכור צע"כ אפילו כשיש להם צזיהכ"ג אחרת שבנו מ"מ ראינו שהללו ניחא להו צזיהכ"ג הישנה ולא צהחדשה וזה צרור מאד.

אלא דגם צעיקר דברי הא"ר לכאורה צ"צ צמה שכתב דמסתמא ניחא לכו"ע צמכירה זו דטעם זה לפום ריהטא לא סגי אלא אי קי"ל כשיטת הפוסקים דהטעם צזיהכ"ג של רבים שאסור למכור הוא משום שכל העולם נתנו לצנינו והשתתפו צצנין הציהכ"ג הישן ויש להם חלק צזה ולשיטה זו אחי שפיר טעם הא"ר דסמכין אלאומדנא דודאי מחיל אבל לטעם הפוסקים דס"ל דלכן אסור למכור משום צזיהכ"ג של רבים צחמירא קדישתא ומטעם זה אין יכולין למכור א"כ מאי מהני טעם הא"ר דמסתמא ניחא לכו"ע, והא האי טעמא דניחא לכו"ע אינו מועיל כלום לטעם דחמירא קדישתא וא"א להפקיעה ואן קי"ל דטעם דחמירא קדישתא הוא העיקר כמו שכתבו הרמז"ס. והרא"ש, והטור, והשו"ע סי' קנ"ג ס"ו, וכן פסקו האחרונים וז"ל וכן הוכיח הרשב"א וז"ל מדפריך צגמ' מיתצי וכו' ואם איחא מאי פריך הא

סביבות הציהכ"ג השכונה היא טובה אבל אם יסחרו הציהכ"ג או ימכרו הצנין לדבר אחר ישמנה השכונה ויאלו הדיורים האילו ויזיקו לו צוה וכגון שיש לו שם בית ושאר רכוש שאם יכנסו לשם שחורים ירד המחר ועוד כמה אופנים דלא ניחא ליה בסחירת הצנין וא"כ כה"ג פשוט כיון דליכא אומדנא דמוכח ואדרבה ודאי ישנם אנשים דלא ניחא להו בסחירת הישן מודה המ"צ והא"ר דאסור למכור לכו"ע וכמג"א ודו"ק.

ואבתי למודעי אני נריך בדמקום שאסרו למכור ציהכ"ג של כרכים לאו דוקא לדבר חול הוא דאסרו למכור אלא כשאסרו למכור משום ציהכ"ג של כרכים אפילו לציהכ"ג אסור למכור או לשאר דבר שבקדושה כיון דציהכ"ג של כרכים אינו שלהם שיוכלו למכור כיון דעל דעת כל העולם הוקדשה כדאיתא בתוס' והרא"ש, וכ"כ רש"י ז"ל גבי מעיר גדולה לעיר קטנה וז"ל: ורצון אמרו אי איכא למיחש צין רב למעט הכי נמי איכא למיחש משום צרוז עם הדרת מלך ולא משכחת מכירה בציהכ"ג אלא לא חיישינן כיון דשקיל דמי ומעלה לה בקדושה. הרי שכתב דלא משכחת לה מכירה וכן משמע מדברי הרמב"ם שכתב דכרכין אין מוכרין לעולם ומשמע אפילו תשאר בקדושתה וכן הטור וכל הפוסקים כתבו צתם של כרכין אינה נמכרת ומשמע דאינה נמכרת כלל וכ"כ הפנ"י בשו"ת שלו סי' ו' להדיא באריכות א"כ אי נימא דדין ציהכ"ג של כרכים לו לכאורה אסור למכור כלל. ובמקום אחר הארכתי בזה באופן שיש היתר למכור.

ומעתה נבא לדון מה הוא נקרא כרך לענין זה ובגמ' מגילה דף ג' ע"ב אריז"ל כרך שאין עשרה בטלנין בו נידון ככפר (לענין קריאת המגילה) מאי קמ"ל תנינא איזהו עיר גדולה כל שיש בה עשרה בטלנין פחות מכאן הרי זה כפר ומשני כרך אינטריכא ליה אע"ג דמקלעי ליה מעלמא, ופרש"י כרך אינטריכא ליה דכל כרך אינו אלא מקום שווקים שנכנסין שם מכל ד' וגדול הוא יותר מעיר גדולה דמקלעי לה מעלמא אנשים הרבה ויש הרבה מהן בטלנין ממלאכה שאין עושין מלאכה אלא במקומן אפ"ה ציינן קבועין דזמנין דלא משתכחי, נראה דכרך נקרא כל שיש לו שווקים שנכנסין לשם מכל ד' שצאים שם ויש בה עשרה בטלנין כלומר אנשים שבטלים ממלאכה, והנה הני עשרה אנשים בטלים ממלאכה לא צעי כל זמן אלא כל שמתעבדין שם זמן מסוים כמה פעמים בשנה ואולי נריך עכ"פ רוב השנה שיהיה שם עשרה אנשים בטלים ממלאכה ממקומות אחרים דודאי משום דפעם אחת בשנה או שתי פעמים שיבאו שם איזה אורחים לא מקרי בשביל זה עדיין כרך אלא צעי יו"ד בטלנין זמן קבוע וכיון דיש כן וגם צאים אנשים מעלמא

דשותפים מטמא בנגעים וכו' ועיין ביאור הגר"א או"ח הג"ל, וב"ח ופמ"ג סי' קנ"ג, ג' טעמים ומה שכתב צוה. ופוק חזי דצרי רבן של ישראל המג"א ז"ל שנוהר מקושית הא"ר עליו וכתב ח"ל: ול"ג כמ"ש דמ"מ א"א למכור וכו' ומכ"ש דצדכר שבקדושה א"א ליפקע קדושתו. הרי שנוהר המג"א ז"ל בקושית הא"ר והוסיף ומכ"ש דצדכר שבקדושה דא"א ליפקע ולזה אינו מועיל מחילה ואומדנא דניחא לכ"ע. וא"כ לכאורה דצרי הא"ר דחיים ואולי מטעם זה דחו דצריה הח"ס והנוצ"י ופסקו כמג"א.

אמנם אפילו לדעת הראב"ד, ופי' אחד בתוס' ר"פ בני העיר דס"ל הטעם משום שנתנו מעות מכל העולם וע"ז ס"ל לא"ר דודאי מחלו ס"ל להמג"א דאף שיש לומר שמחלו מ"מ אין הולכין בממון אחר הרוב ואולי אחד לא מחל וראי' לזה שהרי כשאין להם ציהכ"ג אחרת מה"ט אסורים למכור לכ"ע לשיטה זו משום חשש שמא יש אחד בסוף העולם שנתן לצנין ולכאורה אפילו איכא אחד בסוף העולם נימא דחלקו בטל צרוז כיון דכל העיר צמעמד אחד כולם הסכימו למכור חלקם ואפילו הכי אמרינן דבשביל חלק קטן שלו אסורים למכור ולא אמרינן דבטל צרוז, וכן ראיתי למהר"מ א"ש שהקשה אמאי אסור משום חשש שמא יש אחד בסוף העולם שנתן לצנינו הרי אע"ג דחלקו בתוכו מ"מ כיון דעכ"פ הרוב הם בני העיר א"כ נהי דדין ממון שלו לא בטל מ"מ האיסור שגורם ליבטל כמו דפריך בציה"ה וליבטל מים ומלח לגבי עיסה וכן הקשו תוס' מעילה לענין פרוטה של הקדש ותי' דכיון דנשתתפו לצנין בהם אע"ג שחלקו מועט מ"מ אין בו דין חלוקה שיוכלו לחלק שלא מדעתו, וא"כ הכ"ג ס"ל להמג"א דלא סמכינן דדילמא ניחא וכנ"ל וא"כ דצרי הא"ר ז"ע.

עוד זאת אגיד דלפענ"ד נראה פשוט דאפילו להחולקים על המג"א ומתירין כשצנו אחרת והיינו הא"ר והמ"צ מ"מ זה דוקא שאם צנו ציהכ"ג חדשה באתו מקום שהיתה הישנה ולא איכפת להו לכו"ע בהישנה שהרי יש להם חדשה טובה הימנה, אבל אם בנאוה במקום אחרת רחוק מציהכ"ג הישן בהא ליכא מאן דפליג דאסור למכור והטעם בזה דעכשיו כבר ליכא פשיטותא כלל דניחא לכו"ע בחדשה שהרי איכא למימר דלא ניחא ליה בריוחוק מקום שנתרחקה הציהכ"ג ממנו ולא יוכל לילך לשם להתפלל מפני חולשתו או אפילו בקרוב מקום יאמר שלא ניחא ליה דרואה בשכר פסיעות ומעשים בכל יום דלא ניחא להו לאנשי להרחיק למקום אחר ובפרט זקנים או חלושי כח שאינם יכולים לילך ואנשים אחרים הצאים מסוף העולם לא ניחא להו שיהיה קשה להם למצוא מקום הציהכ"ג הידוע להם ומורגלים בו גם כי ישנם טעמים אחרים ולמשל במדינה זו שכל זמן שהציהכ"ג במקום זה ויהודים מתגרים

צלי קציעות הרי זה בכלל כרך ואסור למכור כי שמא יש בסוף העולם אחד שהיה רגיל לזא לעיר והיה סמוך לעיר הזאת והיה דרכו ליכנס ציהכ"נ זו ולדעתו הוקדשה, וכן מפורש ברא"ש שכתב ואפילו הסכימו כל הרגילין לכוון לעיר הזאת ולמכרה שמא יש א' בסוף העולם שהיה סמוך לעיר הזאת והיה רגיל ליכנס בה ולדעתו הוקדשה עכ"ל.

ומיהו גם כזה ראיתי שנחלקו רבותינו הנדיקים האחרונים ז"ל המג"א סי' קנ"ג סק"ז הביא דעת המ"צ דבאתרא דלא שכיחי רבים דאחי מעלמא ואע"ג דשכיחי עוזרים ושבים לפרקים כיון דלא קציעי בעיר אלא עוזרים ושבים דרך ארעי מקרי כפר וכ"מ דשכיחי רבים מעלמא תדיר מקרי כרך דמסתמא אדעתא דכולהו זנאוהו והמג"א חלק עליו דלכולי עלמא אפילו זנו סתם אמרינן דאדעתא דכולי עלמא זנאוהו, ובשו"ת מהר"מ מינץ סי' פ' הביא בשם מהר"י מולין דסתם ציהכ"נ בקהילות חסודות כשל רבים כיון שבאים שמה אורחים וכן נראה דעת הנוצ"י והח"ס הנ"ל דכל קהילה חסודה מקרי ציהכ"נ של רבים. ובשו"ת מוהר"ח אור"ז סי' ס"ה כתב דקהילות שלנו חסודים ככפרים צימי התנאים והאמוראים לפי שאנו מתי מעט ונשארנו מעט מהרבה ויותר היו ישראל ככפר צימיהם מעתה בקהילה גדולה ע"כ, ופשוט דאין כוונתו כזה על קהילות גדולות כשלנו שצ"ה ישנם אלפים בני ישראל אלא כוונתו על קהילות קטנות שהיו בזמנו שבאמת לא היו רק איזה מאות אנשים בכל קהילה דכי יאמר הר"ח ז"ל דזנוא יארק שישנם צלע"ה שלשת מיליאנים וחצי יהודים צלע"ה שאין זה כרך ושהוא קטן משהיו הכפרים צימי חכמי התלמוד, וא"כ אין מדבריו ראי' לדין כיון דלא ידענו מאי הוא כוונתו, גם כי ראינו דהפוסקים לא ס"ל כלל כוונתה שהי' הביאו צש"ע ובאחרונים דין ציהכ"נ של רבים וגדרים ותנאים הנריכים לזה ולדעת הר"ח כיון דקהילות שלנו חסודים ככפרים לא היה להביא כלל אלא פשוט דבקהילות שלנו גם הר"ח מודה וכנ"ל וזה ברור מאוד.

ומעתה פש לן כזה מחלוקת המ"צ והמג"א ובערוך השלחן סעיף כ"ד נראה דהסכים להמ"צ שכתב וז"ל: יש מי שכתב דרך לא מקרי אלא עיר שהסוחרים מתקבצים שם תדיר לסחורה או מזד סיבה אחרת מתקבצין שם תדיר כמו ערי הפלך וכיוצא בזה אבל מה שרבים עוזרים דרך שם צלי ישיבה קבועה בעיר לא מקרי כרך וכו' ולפ"ז מעטים בזה"ז צהכ"נ שנדונו כדרך לענין זה, וכן פסק בקובץ על הרמב"ם ז"ל פ"א מתפלה ה"טז, וכיון שהוא דדרבנן לכאורה הי' נראה לפסוק כמ"צ נגד המג"א בזה היבט דליכא צנ"א קבועים.

אבל מ"מ לענין נידון דידן היינו פאר ראקאווי, לפענ"ד פשוט דלד"ה הרי היא נידון כדרך שהרי פשוט דפאר ראקאווי היא מקום שמתקבצים שם אנשים הרבה בכל עת וכפי הנראה הם באים שם בקציעות אחדים או לחצי שנה וכדומה וצפרט צימי הקין וגם צימות הגשמים שבאים שמה לחופש ולאויר צח וכיוצא בזה וצלי ספק ישנם שם י' אנשים אורחים צטלים ממלאכה ג"כ הרבה פעמים בשנה ואולי כל השנה כולה פשוט דכה"ג גם להמ"צ ודעימיה מקרי כרך לענין צהכ"נ וליכא בזה שום פלוגתא דהוה פאר ראקאווי כרך לענין זה ולא כפר, גם כי פתוח מכל הנדדים שאנשים באים מכל הנדדים וגם כי אוכלוסיה צלי עי"ה מרובין הם וע"כ לפענ"ד צלי ספק שזה בכלל כרך הוא, וצדרך אגב כשדברתי עם ידי"נ הגאון ר' משה פיינשטיין ואמרתי לו מה שנראה לי בזה הסכים לדברי, והוסיף דאדרבה ציהכ"נ של פאר ראקאווי רק לאנשים הבאים מעלמא נצתה דידוע דלפני שנים היו היהודים צפאר ראקאווי שהולכים להתפלל מיעוטים ורק נצתה לבני ישראל יהודים הבאים לשמה לחופש כידוע דצימי הקין רוב המתפללים ורובא דרובא מהאנשים מהעירות אחרות ע"כ אין ספק בזה כלל וכלל כי פאר ראקאווי יש לו דין ציהכ"נ של רבים לענין זה.

עוד רגע אדבר דנראה לי לומר סברא חדשה צצתי כנסיות צמדינה זו כמעט בכלל ליכא ציהכ"נ של יחיד לשיטות התוס' ודעימיה, וגם דין של זט"ה לפענ"ד כאן צספק גדול ואפרש שיחתי. א' דהרי ידוע אשר רוב צתי כנסיות צמדינה זו הם נצבים על שם צע"מ דתי (רעליזעס קארפ. צלע"ז) ועי"ז נודצים נדבות והנודצים לצנות הבית הכנסת מחשבים זה ממסים שצריכים לשלם ואף שישנם קצת נדבות קטנות שאין מחשבים אותם אבל עכ"פ רוב או חלק גדול צא מכסף מסים. ב' וידוע כי ישנם חוקים מסוימים לכל מקומות דתיים מהממשלה ואין כח ציד זט"ה לשנות חוקים הללו צשום אופן ואדרבה אם ישנו ויעשו דבר נגד החוק ענוש יענשו או שיקחו מהם כח ההרשאה על הציהכ"נ. ג' גם ידוע כי ע"פ חוקי המדינה המוכר ציהכ"נ או שום מקום דתי אחרת אין להם כח לזט"ה להוציא הכסף לחולין לכל צריכהם ואפילו לשכר דדין זט"ה שצגמרא אלא מדינא דמלכותא הוא שצריך הכסף להגות למקום דתי אחרת או לצדקה עכ"פ צשום אופן אין כח ציד זט"ה להוציא הכסף שקצבו צשציל המכירה לחולין. ד' שהרי האחרונים ראו לחדש דצט"ה כיון דיש צידם לסגור דלתי ציהכ"נ ולא ליתן רשות להכניס רק למי שרוצים ליכנס, וכגון שאם יחליטו זט"ה שלא יכנסו ציהכ"נ שלהם רק מי שהוא חצר משלם מס יכולים לעשות כן א"כ נראה שהם צעלי צתים על הציהכ"נ לגמרי למי ליתן רשות ליכנס ולמי שלא

(ו) **פאר** ראקאווי לכ"ע נקרא ציהכ"ג של כרכים כיון דנצנתה לעם הצאים לשמה וישנם שם עוזרים ושצים ועשרה צטלין לעולם.

(ז) **סברא** חדשה דמנהלי צחי כנסיות צמדינתו אין להם כח של זט"ה שמלפנים, כיון דצחי כנסיות פה הם תחת פקות הממשלה ודיני דמלכותא, מכח שהם מקבלים הנחות ממסי המדינה.

ובאמת כי היה ראוי להאריך בכל פרט ופרט אמנם מחמת הטרדות והזמן קצר והמלאכה מרובה ודי לחכימה צרמזה אקצר וכל טוב לא יצטר.

ידידו הרוש"ת בלב וגפש,
מנשה הקמן

סימן בד

בדין שאסור לאכול קודם שיתן לבהמתו
ואי גם שאר צרכיו וצרכי מצוה אסור לעשות
ואי שייך זה בשו"מ

ב"ה ט"ו מנחם אב התשכ"ב ברוקלין נ"י יצ"א
בימי הנחמה, ירחם עם לא רוחמה, ובתוכם ידי"נ וידיד
נפש כל חי הגאון המפורסם צדיק כביר פ"ה ע"ה מרי
דחיטא כו' כהדר"ג מוהר"י וועלין שליט"א ראב"ד
בודאפעסט-ירושלים עיה"ק.

אחדשהדר"ג זלעפה אחזמי צשמעי מחולי כהדר"ג ישראל
בן סימא שליט"א זה זמן כציר, ואני קיימתי
פי צדיק לשמור ולבקש רחמים ולהתפלל על אריכות ימיו ושני
שנים שיש צהם חפץ ואף שאיני כדאי מ"מ צוכות מצות לא
תסורו מכל אשר יאמרו אליך יה"ר שתתקבל תפילתי לרחמים
ולרצון לצרות גופא ועוד ינוצון צשיצה דשנים ורעננים ויזכה
להכתב ולהחתם צספרן של צדיקים גמורין לחיים טובים
ולשלום צימים הקדושים הצאים עלינו לטובה צס"ד.

ובדרב"י תורה ששלח לן מר כ"ג שליט"א שהציא צגמי יוסף
צהשמותו לסי' ה' צשם ס' תורת המצוה (טורין)
דדוד המלך לא אכל ציום השצת דתענוג היה לו להתענות
וקיי"ל דאסור לאכול עד שיתן לבהמתו וא"כ כיון דהוא לא
אכל כה"י הכ"נ המה לא אכלו ולאיש אחר אין המצוה
להאכילם אצל כשמת ונפלו צירושא לפני שלמה צנו חל חיוב
מוזנס עליו ולכן שאל שתי שאלות יחד אצא מת ומוטל צחמה
וכלצים של צית אצא רעצים עיי"ש. ותמה כ"ג דמנ"ל הא
דהמתענה לא יתן כלל לבהמתו וכי המתענה אין צו משום
איסור נעצ"ת, והא דאסור לאכול קודם שיתן לבהמתו הוא
רק לענין קדימה אצל שלא יתן לבהמתו כלל ודאי אסור אף

ליתן אצל דצרחי פה עם סגן עו"ד ממשלתי (אסיסטנט
אטוירני דזענעראל) ואמר לי שמדיני הקארפ' הדתי שאין כח
ציד מנהלי ציהכ"נ צשום מקום או להצדיל למנהלי צית
תיפלחם אין כח ציד מנהליהם להחליט שלא להרשות ליכנס
למקום דתי למי שאינו חצר שאינו משלם מס כי כיון שמקומות
הדתיים הם חופשים ממסים א"כ הוא מקום השייך לכל
משלמי מס שיש להם רשות ליכנס שם להתפלל אלא שיש
לחצרי המשלמי מס קצת רשות יותר שהם יכולים לנהל המקום
לפי דעתם צעניני הדת כפי שרואים אצל אין להם כח צעלות
כמו על שלהם וכזט"ה, וא"כ צאמת אין כח ציד זט"ה צמדינה
זו חזקה על המוסדות וצחי הכנסיות, וצוה נסתר ג"כ היתר
אחרון אחד שרצה לחדש דכח זט"ה גדול הוא לענין זה
דצאמת צמדינה זו אין כחם גדול כלל מכח דינא דמלכותא
ועל אופן זה הם נצחרים כמוצן.

וביון שצברנו צעוה"י כן א"כ אדרבה ציהכ"נ של כרכים
כאן גרע לענין מכירה דאפילו נימא כא"ר והאחרונים
כמ"צ מ"מ הם דוקא דאיכא עכ"פ זט"ה שיכולים להפקיע
הכסף לחולין, אצל צדידן כיון דאין ציד הזט"ה להפקיע משום
דינא דמלכותא א"כ כ"ע מודים דאסור למכור דהדין לדינינו
דציהכ"נ של כרכים אסור למכור דדילמא איכא אחד צסוף
העולם שלא ניחא ליה שהרי כיון דצחי כנסיות יש להם שייכות
לכל אורחי המדינה מכח שהם משלמים מסים ויש להם קצת
חלק קטן ודאי איכא אחד צסוף העולם שלא ניחא ליה צסמירת
הציהכ"נ וזה סצרא חדשה וכשהרציתי סצרא זו לדי"נ הגר"מ
פיינשטיין קלסה מאד.

העולה לדידן:

- (א) **דביהבנ"ם** של רצים אסור למכור לעולם.
- (ב) **אם** צנו ציהכ"נ אחרת דעת המג"א, ונוצ"י, וח"ס ועוד
אחרונים דאסור למכור הישנה, והמ"צ והא"ר
חולקים.
- (ג) **היב"י** דהציהכ"נ החדשה נצנתה צמקום אחר רחוק קצת
מהראשונה אפילו להמ"צ וא"ר אין למכור
הראשונה.
- (ד) **אפילו** צמקום שהחירו לא החירו אלא שיקבימו ליה
צמעמד העיר אצל אם יש מנגדים להמכירה
אסור למכור.
- (ה) **במקום** שאסור למכור ציהכ"נ של כרכים לאו דוקא
לדבר חול אלא ה"ה לציהכ"נ אחרת, אם לא
צדרך היתר המצוואר אצלי צמקום אחר.

הרמב"ם והסמ"ג ז"ל אלא דלא נמלטנו עדיין למה לא הביא הרמב"ם קרא שמפורש ש"ס.

והנה בשו"ת שצו"ח ס' י"ג כתב בפשיטות דהאי דינא לא הוה אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא וצ"ל גלויי הש"ס ברכות דף מ' כתב דלא ראה השצו"י שו"ת מהר"מ בר ברוך ס' ש"צ וגם מסביר לא ידע ר"ל הגלויי הש"ס מנא ליה הא דלא הוה אלא אסמכתא ופלא שהקשה ליה להשצו"י ממהר"ם ב"צ ולא הרגיש כלל בכל הני פוסקים דס"ל דהוי מדרבנן וא"כ אדמקשה ליה ממהר"מ לימי ליה סיעתא מהרמב"ם והסמ"ג והמאירי דהוי דרבנן ורבים הם נגד מהר"ם ב"צ, ובאמת קל"ע ארבינו המג"א דהביא סתם דברי מהר"מ ב"צ דהוי דאורייתא נגד הני פוסקים, עכ"פ דברי השצו"י יש להם מקור גדול צין ההרים הגבוהים, גם מספר חסידים ס' תקל"א שהביא שם משמע דלא הוה רק אסמכתא בעלמא למעיין שם היטיב וז"ע.

וחזון הרבימי בשו"ת כת"ס או"ח ס' ל"ב ינא להסתפק אי שייך האי דינא בשו"ט די"ל דוקא לסעודת הרשות הוא דאסרה תורה לאכול קודם שיתן לזהמתו אבל באכילת מנחה כשצ"ח ויו"ט לא שייך האי דינא כלל ע"ש, ואי נקבל חקירת הכת"ס ז"ל היה אפשר לומר ולישז שיטת הת"ה דבשבת לא שייך האי דינא כלל אלא דזה שיבוש דאף דלא שייך דין קדימה אבל להאכילם ודאי צריך משום נעצ"ח ומלכד דריהטת הפוסקים דגם בשו"ט שייך האי דינא. וקצת הי' אפשר לצדד דזה היה ספקת שלמה שהיה לפניו שמי מנחה ליתן לאכול לזהמתו ולהעביר אציו מחמה ושאל דאיה מהם קדים ושלחו לו חתוך נבילה והנה לפני כלבים וכו' דגם עכשיו הם קודמין ועיין רש"י בשם רבותיו שהקדימו תשובת הכלב לתשובת הארי. עוד אמרתי הרהורי מחשבות למה אמר שלמה דוקא והכלבים רעבים ולא אמר סתם ובהמות של צית אבא רעבים וי"ל דכלבים דוקא מיבעי ליה שהקצ"ה משהה מזוונותם במעיהם ג' ימים כגמ' שבת וא"כ לכאורה אמאי מותר להאכיל כלבו בשבת אף שמוזנתי עליו והלא יכול להאכילו בעש"ק וביום ראשון וא"כ אפשר דאסור ליתן להם בשבת דלענין אכילת שבת הוי כאין מזוונותיו עליו ושלח להו עוד אבא מת ומוטל בחמה מהו לטלטלו והכא הרי לא היה יכול לעשות מע"ש וא"כ אם יתירו ליתן לכלבים בשבת אף שצידו היה להאכילם מע"ש כ"ש לטלטל אציו מחמה שלא היה צידו לעשותו מע"ש אבל חכמים שלחו ליה כדינא חתוך נבילה והנה לפני הכלבים וטול ככר או חניוק וכו' דעכ"פ אסור לטלטלו וע"ז השיב טוב לכלב חי מארי' מת.

בחזון לעניינינו דלכאורה יש לחקור אם מותר לאדם לעשות שאר צרכיו קודם שיאכיל לזהמתו ובגמ' אמרו רק

המתענה, וסיים כ"ג דצמקוס אחר האריך בזה ומי יתן לי ואטעום מדבשו מה שכתב מזה כי באמת זו היא תמיה גדולה וכי בשביל שהאדם יתענה בזהמה לא תאכל.

והנלפענ"ד דלכאורה יש לעורר למה הלכה זו שהיא גמרא מפורשת דלא יאכל אדם קודם שיתן לזהמתו לא נפקה שצ"ע כהלכה בפני עצמה אלא בדרך אגב באו"ח ס' קס"ז ס"ו שכתב דאסור לשות צין ברכה לאכילה ואם שח צריך לחזור ולצרך א"כ היתה השיתה בדברים מענין דברים שמצרכין עליו כגון שצריך על הפת וקודם שאכל אמר הביאו מלח וכו' תנו מאכל לזהמה וכו' ועיין טור שם דא"ר יהודה א"ר וכו', וכתב המג"א מאכל לזהמה הוה צורך סעודה דאסור לטעום קודם שיתן לזהמתו גמר' ע"כ. ולא ביאר דבריו כאן יותר אבל צפי' רע"א ס' ק"י הביא בשם שו"ת מהר"ם בר ברוך ס' ש"צ דהא דאסור לאכול קודם שיתן לזהמתו הוא דאורייתא ע"ש ונראה דהוא ס"ל דהוה איסור דאורייתא ג"כ וכדעת המהר"ם הנ"ל.

אבל הרמב"ם פ"ט מעצדים ה"ח כתב, מותר לעבוד בעבד כנעני בפרך ואע"פ שהדין כך מדת חסידות ודרכי חכמה שיהיה אדם רחמן ורודף דרך וכו' חכמים הראשונים היו נותנין לעבד מכל תבשיל ותבשיל שהיו אוכלין ומקדימין מזון הבהמות והעצדים לסעודת עממן הרי הוא אומר כעניי עצדים אל יד אדונייהם כעניי שפחה אל יד גבירתה וגו' משמע דס"ל דהוא רק ממדת חסידות ודרכי חכמה ולא דאורייתא, עוד יש לעיין למה לא הביא הרמב"ם ז"ל דרשת הש"ס מונחתי עשז בשדך לזהמתך אלא הא קרא דכעניי עצדים אל יד אדונייהם וגו' וכלל בזה גם קדימה למאכל בהמות, גם הסמ"ג צמ"ע פ"ו הביא לשון הרמב"ם ז"ל ומשמע נמי דס"ל דהוי רק מידת חסידות אלא דהסמ"ג צמ"ע כ"ז ד"ה שאר ברכות סעודה כתב שאסור לאכול קודם שיתן לפני בהמתו שנאמר ונתתי עשז בשדך לזהמתך והדר ואכלת ושבעת ובגמ"א כלל ה' הביאו והעיין משפט לא הרגיש בזה, שלא ציין רק למנחה פ"ו.

והמאירי ברכות הנ"ל כתב ומ"מ אם סח בדבר שהוא צורך אכילה וכו' אפילו צוה להם ליתן מאכל לפני בהמתו האולי ומנחיותיה של תורה ליתן מאכל לזהמתו קודם שיאכל דכתיב ונתתי עשז וגו', ולפוס ריהטא נראה דנקט דרש"א והוה מה"ת וכמ"ש ומנחיותיה של תורה אבל בגיטין ס' כ"ב כתב מפורש דהקרא אינו אלא אסמכתא וז"ל: אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לזהמתו דרך הערה אמרה תורה ונתתי עשז בשדך לזהמתך ואכלת ושבעת, ואנהיר לן עיינין המאירי ז"ל דהאי דרש"א דונחתי אינה אלא אסמכתא בעלמא ולא דרשה גמורה מה"ת וא"כ י"ל דזה ג"כ שיטת

הגמ' והדברים כפשוטם דגניצי הוה חליף ואזיל אלל ר"ה ור"ח ובקשו ממנו שיטעום כלום עמהם וגניצי עדיין לא נתן מאכל לזהממו צו ציום ואמר להם שאינו רשאי לאכול עמהם מפני שלא נתן עדיין לזהממו דהכי אמר ר"י אמר רב אסור לו לאדם שיטעום כלום עד שיתן מאכל לזהממו וכיון שהוא לא האכיל זהממו לא יוכל לטעום עמהם. ולא ידענא האיך מנא רבינו דגניצי היה תמוה מתמה עליהם או מביא סייעת לדבריהם ולעני"ד לא הא ולא הא אלא נתן טעם לדבריו למה אינו יכול לטעום אלא מפני שלא נתן עדיין לזהממו והם קבלו תירוץ. גם מה שהקשה האיך לא ידעו ר"ה ור"ח הך דינא דאסור לטעום לא ידענא מאי קשיא למר ומאן נימא לן דלא ידעו מדין זה ודאי יכול להיות דהם ידעו מדין זה רק שלא ידעו שגניצי עדיין לא נתן לזהממו ואמר להם דהכי אמר ר"י אמר רב אסור לו לאדם שיטעום וכו' והוא עדיין לא נתן, ואפילו נדחוק דכוונת הכת"ס ז"ל מדלא אמר גניצי סתם עדיין לא נתתי לזהממי אלא אמר הכי אמר ר"י אמר רב ומדייק מזה דאמר להם מה שהם לא ידעו אין זה תמוה שהרי בסמוך שם עוד אמר להם גניצי תרי הלכתא ולא ידעו מהא הלכתא עד ששאלוהו מנא לך הא והציא ראיא לדבריו וא"כ י"ל דהכא נמי הא לא ידעו אצל לא מוכרח דנראה דודאי ידעו ורק הוא שנתן טעם לדבריו. וכעין מעשה זו מצינו ג"כ בגמ' גיטין ל"א ע"ב דמביא שם מעשה דר"ה ור"ח דיתבי וחליף גניצי ואמר להו צמאי עסקיתו ואמרו ליה צרוחות אמר להו הכי אמר רב חנן בר רבא אמר רב וכו' ונראה דזה היה לשון גניצי וכנראה שהיה מחצב הלכות שנאמרו משמיה דרב.

ואדרבה אם באנו לדייק הייתי יכול לדייק איפכא דלכאורה היל"ל הכי אמר ר"י א"ר אסור לו לאדם שיטעום עד שיתן מאכל לזהממו ותיבת כלום מיותר הוא ומדהויף לומר אסור לו לאדם שיטעום כלום כוונתו שום דבר אסור לטעום ואפילו אינו שלו, מ"מ ח"ו שאני אומר להכריע מזה נגד רבינו הח"ס והלכתו, רק שאני אומר אם באנו לדייק הייתי יכול לדייק באופן זה אצל אין צידי להכריע צוה ומ"מ יש צוה קצת להכריע כשיטת הפוסקים דאפילו טעימה כ"ד אסור מדאמר שיטעום כלום ולא אמר שיטעום סתם ואיכא למימר אפילו דטעימה סתם גם אכילה צממע ועיין מור וקציעה אצל היכא דאמר דאסור לטעום כלום אולי משמע אף טעימה צלי אכילה וצ"ע עכ"פ דברי מרן הכת"ס.

והנלפע"ד דודאי אין אסור להתפלל קודם שיתן מאכל לזהממו ונראה דה"ה אם התחיל בכל מנחה שאין צריך להפסיק בצביל שיתן לזהממו והנה דוד המלך מצינו לאחר שבקש לגלות לו יום מותו והודיעו השי"ת שימות

אסור לאדם לאכול קודם שנתן לזהממו והאיך יהיה למשל להתפלל או ליכנס למרחץ או לעשות שאר צרכיו קודם שנתן לזהממו גם אימתי הוא זמן נתינתה ולא מנאחי לכאורה צוה שיהא אסור ואם אדם מאריך בתפילתו ובאמנע התפלה הגיע זמן אכילת זהממו שיטריך להפסיק ואח"ל דכיון דכבר התחיל בהיתר ודאי דאין מפסיק והדבר פשוט שהרי אפילו כשצריך המוציא ומוכר שלא נתן לזהממו ג"כ לכחלה לא יפסיק עד שיאכל וכמ"ש רבינו בה"ג והא"ח והרמ"א צ"ש הכל צו וא"כ כ"ש כשהתחיל בהיתר דאינו מפסיק, תבטיא היכא דבא זמן אכילת זהממו יחדיו עם זמן תפלה מהו להתפלל או לעשות שאר צרכיו. עוד יש לחקור צמי שאינו צביתו ורובה לאכול ולא נתן לזהממו מהו כיון דהכא אין זהממו לפניו אוכל או דלמא לא שנה כיון דאסרה תורה לאכול קודם שיתן לזהממו.

איברא דדבר זה למדנו מגמ' שלהי הנוקין גיטין ס"ב ע"א שם מהא דגניצי הוה חליף ואזיל ואמרו ליה רב הונא ורב חסדא לטעום מר מידי אמר להו הכי אמר רב יהודה אמר רב אסור לו לאדם שיטעום כלום עד שיתן מאכל לזהממו, והנראה דגניצי לא היה אז צביתו כדאמר הוה חליף ואזיל ואפ"ה אמר להו דאסור לו לאדם שיטעום כלום עד שיתן מאכל לזהממו הרי מבואר דאפילו אינו צבית אסור לו לאכול וכן מנאחי בשאילת יעב"ץ סי' י"ז שרמו לגמ' וראיה זו וא"כ למדנו דאפילו אינו צביתו אסור לאכול עד שיתן לזהממו הגם שיש צוה גדרים עד כמה הוא רחוק ואם צדעתו לחזור ויש צוה אריכות דברים. [וע"ע משנ"ה ח"ו סי' רט"ו].

ולא אכחד מעט מזה שראיתי דבר פלא לרבינו הכת"ס ז"ל בתשובה ל"ב הנ"ל שצביא ראיא לפי מרן הח"ס ז"ל דמשל אחרים מותר לאכול אפילו קודם שנתן לזהממו מגמ' גיטין הנ"ל מדאמרו ליה ר"ה ור"ח לטעום מר מידי אמר להו הכי אמר רב יהודה אמר רב אסור לו לאדם לטעום וכו' ויש להרגיש הלא תמוה קמתמה עלייהו דשלא כדין עשו דאמר ר"י אמר רב והל"ל הא אמר ר"י א"ר צלשון קושיא ותמיה קיימת ומדאמר הכי אמר ר"י משמע דסיוע הוא דקמסייע להו דהכי אמר ר"י אמר רב כדבריהם גם ז"ל איך לא ידעו ר"ה ור"ח הך דינא דאסור לטעום וכו'. ותי' דקושיא חדא מתורצת בחצרתה דודאי הם הקדימו מזונות לזהמות אצל דוקא כשאכלו משלהם אצל אמרו לגניצי שיטעום קודם שנתן לזהממו משלהם דכה"ג שרי ואמר גניצי דיפה הורו דכן דיוק ליטנא דאמר ר"י א"ר דאמר אסור לו לאדם דוקא משלו והאריך שם צוה ע"ש.

ולחלי דבריו הקדושים ולאחר בקשת סליחה מעצמותיו הקדושים דבר פלא פי' והרואה יראה שאין זה פי'

בשבת היה כל השבת עוסק בתורה ולא פסק פומיה מגירסא והיה עסוק בתענית לדעת ת"ה הג"ל ואצ"ל ראה לדבריו שהרי אמרו שעסק בתורה כל היום שלא ישלש בו מלאך המות ואילו פסק על רגע היה שולט בו וא"כ ע"כ דגם לא עסק בסעודה אלא התענה והיה תענוג לו דאל"כ אכתי בשעת הסעודה היה יכול לו דרך תורה אגוני ומגני ובה נאמר חרות ממלאך המות כמוזן וא"כ מוכרח דוד המלך התענה בשבת ומה דלא קשה מתפלה יש ליישב ואין כאן מקומו כמוזן, אלא מעתה כיון שדוד היה עוסק במצוה כל היום היה פטור מלהאכיל בהמתו וא"כ יש ליישב דברי הת"ה דגם הכלבים לא אכלו כיון שדוד היה מתענה בכל יום השבת והיה עסוק במצוה היה פטור מאכילת בהמתו ונתקן הענין אף להלשון והטעם לפי מה שהביא אינו מתאים, דלדעתו הפטור משום תענית ולדעתי משום עוסק במצוה.

שנית לולי דמסתפינא אומר עוד סברא והוא דכתב האו"ה הארוך סי' נ"ט הביאו הרמ"א א"ע סי' ה' דכל דבר הנצרך לרפואה או לשאר דברים לית ביה משום נעצ"ח ובעזר מקודש שם כתב דהגם דקיי"ל נעצ"ח דאורייתא מ"מ כיון שהותר לצורך כל דהו של אדם למלאות רצונו צד מה יש לומר גם במקום שמספקות אי יש תועלת בזה לא חיישין לנעצ"ח וכתב עוד שם בעגלון שאמר לו הנוסע למהר ליסע אף שאינו צריך כלום למהירות אין בו משום נעצ"ח ועיין גמ' שבת קנ"ה ע"ב אמר רב המנונא ש"מ אורח ארעא למשדא אומנא לכלבא וכו' הג"מ בדברא אכל במתא לא ובגמ' צ"מ פ"ח ע"ב שור שאי אתה מנווה להחיותו וכו', ועיין ש"ע הרש"ז ה' עוברי דרכים ונעצ"ח ובק"א שם מחלוקת הראשונים בין הוא גרס הנער ובין בא הנער בעצמו. וי"ל בזהמתו נמי אף שמונותן עליו מ"מ אם רוצה להרויח במה שאינו נותן להם יום אחד לאכול אין בו איסור משום נעצ"ח דעכ"פ יש לו תועלת מזה ורק במקום שאינו נותן בלי טעם עובר וי"ע.

עוד יש לומר לפי מה שכתב ציד אפרים או"ח סי' קס"ז הטעם למה דאסור לטעום וכו' משום דכל אדם אין להחזיק עצמו לזכאי שלפעמים אין לו זכות רק שאוכל בזכות הבהמות כדאיתא במדרש בעוצדא דאלכסנדר ואמר התם מקרא דאדם ובהמה תושע ה' וכיון שאוכל בזכות הבהמה ראוי להקדימה תחלה אכל זה שיך דוקא באכילה שע"פ דרך הטבע אכל אם הוא דרך נס אין סברא שהנס יהיה בזכות הבהמות וכ"כ צנין אריאל בפסוק למות שם אנחנו ובעירנו וא"כ הנס הוא בשביל האדם ולכן שפיר האדם קודם. וגם אני בענייני פירשתי בזה במקום אחר אצני גד ובני ראובן שהקדימו גדרות כאן לערים לטף ורז"ל אמרו שעשו שלא כהוגן והביאם רש"י ואמרתי דח"ו בני ראובן וכו' יחשבו הנאן

יותר מהצנים והלא אפילו קל שבקלים אינו עושה כן וכ"ש הני נדיקים אכל נראה דהם טעו וסבדו דכמו דאסור לאכול קודם שנתן לבהמתו נמנא דנעצ"ח דבהמה קודם לפי שאין בה דעת הכי נמי לענין דירה הבהמות קודמות ולכן אמרו גדרות כאן נבנה ואמר להם משה שנהפוך הוא דלענין דירה ודאי בני אדם קודמין. והנה אמרו במדרש דדוד המלך נולד נפל וע"פ דרך הטבע לא ניתן לו חיים רק בדרך נס שהניח לו אדם הראשון שבעים שנה וא"כ בו צרור שאין לו זכות בזכות הבהמה כלל גם כי אדוניו דוד מלכא משיחא ודאי אינו חי בזכות הבהמה ולכן אין עליו איסור לטעום קודם הבהמה כלל לעולם. אכל לפי טעם זה הרוחנו ג"כ דדוקא אכילה הוא דאסור קודם שאכיל לבהמתו דדילמא בזכות הבהמה הוא דניזון אכל שאר נרכיו דאינו תלוי בבהמתו בני אדם קודמין.

איברא דיש לנו ללמוד דבר זה מאנשי נינוה אחר שהתנבא עליהם יונה הנביא עד ארבעים יום נינוה נהפכת ושבו מדרכם הרע וקראו כוס ויצעקו ויאמר צנינוה מטעם המלך וגדוליו לאמר האדם והבהמה והצפר והנאן אל יטעמו מאומה אל ירעו ומים אל ישמו וצמפרים פירשו הטעם, אכל לכל הטעמים נראה מפורש שבמקום שבעלי הבהמה מתענים בשביל דבר יכולים להתענות גם בהמתם עמהם ולנער עמהם וא"כ מאד מיושבים דברי הת"ה דודאי דוד המלך בתעניתו על נפשו שירא שלא ימות בשבת גם בהמתו התענו עמו מכל הטעמים שצנינוה וממילא יש ליישב דבריו מקושיה כ"ג שליט"א.

אלא דבעיקר הדבר אף שאפשר לומר כן בכל השבת א"א לומר כן בדוד המלך כיום מיתתו שהרי קיי"ל דדוד המלך מת בשבועות כמבואר בירושלמי וצו"ט הא אסור להתענות וכ"ש עזרת דהכל מודים דבעינן נמי לכם וכיון דאסור להתענות צו"ט וכ"ש לפי שהביא כ"ג מחדושי מרן הח"ס על מס' שבת דף קי"א דצו"ט מצות אכילה דאורייתא מושמחת ואין עונג מפורש בו וכ"כ בתשובה חאו"ח סי' קס"ח ד"ה ודע, וא"כ אף שטרחתי לתרץ שיטתו אכל לא נתקיימה מחשבתו של הת"ה צנין השני מאמרים וכנ"ל.

ובאמת לולי דמסתפינא הו"א דשאלת שלמה היתה פשוטה דהרי קיי"ל מצילין המת מפני הדלקה וכיוצא בזה מקום שחיישין כעין הדלקה והנה דרכם של כלבים לאכול בשר מת וזה ששאל אבא מת ומוטל בחמה וכלבים של בית אבא רעבים ואולי ח"ו הכלבים הרעבים יטלוהו כנבלה וממילא מותר להאילו כמפני הדלקה ובה מיושב למה אמר דוקא וכלבים ולא זכר משאר בהמות ושלחו לו חתוך נבלה והנה לפני הכלבים וממילא לא יזיקו את המת והנה כבר וכו'.

אלא דמ"מ מה שרצה כ"ג לומר דזהא מיושנים דברי הכת"ס לפענ"ד אכתי ז"ע שהרי סוף סוף אדרבה מצינו עכ"פ דמזילין מוזן ללורך הבהמה וא"כ י"ל אדרבה דע"כ גם בשבת יש חיוב שלא לאכול מקודם שיתן לבהמתו אלא דלא נריך בכל ג' סעודות אלא בסעודה ראשונה קודם שהבהמה אכלה ואם אח"כ די לה באותה אכילה אוכל בלי נתינה לבהמה אצל היכא דאכתי לא אכלה הכ"נ דאפילו בשבת אינו אוכל וכנ"ל וז"ע. [ועיין משנה הלכות ח"ז סימן מ'.]

ומאד שמחתי בהערותיו היקרים מדברי מרן הח"ס חדושים למס' שבת קי"ד צענין אכילת יו"ט דהוי דאורייתא אבל לא מטעם עונג וכן בתשובתו באו"ח סי' קס"ח ובתורת משה עה"ת פ' נגעים ד"ה רש"י, ועיניו שפיר חזי כל רז לא חנוס ליה וגם אני צענייתי הארכתני קצת צעניינים אלו במקום אחר. וזה הנני חותם מעין הפתיחה ויה"ר דאימא מילתא דתתקבל.

ידיד נפשו הנאמן בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן בו

אי אינו יכול ליתן לבהמתו מאכל בהיתר
אי אסור לו לאכול

עוד להגאון הנ"ל

ובל מה שטרח צעה"צ זה לא טרח אלא בשבילי מה שהביא רא"י לדברי הכת"ס ז"ל צו נדברנו במכתב הראשון אי אמרינן בשבת נמי הא דאסור לאדם לאכול קודם שיתן לבהמתו, וכ"ג נראה לו רא"י מהא דקיי"ל בש"ע או"ח סי' ש"ה ס"כ דמותר לומר לאינו יהודי להמרות את האוונות פ"א דיום וכתב המג"א בשם שו"ת הרמ"א סי' ע"ט דאי ליכא א"י שרי ע"י ישראל וע"ש דנ"ח דהרמ"א לא ס"ל הכי ובס' תורת שבת סי' ש"ה דמשום נעצה"ח מותר להלעיט אבל שיהא אסור לאכול בשבת קודם שמלעיטים האוונות ע"י א"י לא נמצא בפוסקים כלל עכ"ל.

ולפענ"ד נראה לומר בזה סברא ישרה לחלק דלא אמרו דאסור לאכול קודם שיתן לבהמתו אלא במקום שיוכל ליתן לבהמתו לאכול בהיתר אז אסור לו לאכול קודם אבל במקום שהוא אינו רשאי ליתן לבהמתו בהיתר וכגון הכא דאסור להלעיט אוונות בשבת כה"ג לא אסרו לו לאכול קודם שיתן לבהמתו שהרי אינו יכול ליתן להם ומה יעשה, ואין לומר דמחויב לחזור אחר א"י קודם שיאכל ועוד דמי יימר שימצא הא"י ועכ"פ כל מקום שיש איסורא לא אמרו שאסור לו לאכול מקודם.

שנית נראה עוד סברא דלא אמרו ז"ל אסור לאדם שיאכל קודם שיתן לבהמתו אלא היכא שהוא צעמנו הוא המאכיל לבהמתו וכה"ג אמרו שיקדים בהמתו לו משום ונתתי עשב בשדך לבהמתך וגו' אבל היכי דהוא צעמנו אינו נותן מאכל לבהמתו אלא יש לו עצדים מאכילים לבהמתו דכה"ג גם לאחר אכילה לא יתן לבהמתו הוא אלא עצדו כה"ג מותר לאכול ולא מקרי קודם שיתן לבהמתו, ואפשר דלריך שיזמין שיהיה מה ליתן לבהמה אבל הוא מותר לאכול קודם שתאכל

סימן כה

עוד בהנ"ל

עוד להרה"ג הנ"ל

ב"ה אור ליום שנתלו בו המאורות לסדר חיי התשכ"ג.

ועל דצרת הכת"ס או"ח סי' ל"צ שהצאתי במכתבי הנעיר, שנסתפק אי שייך הא הלכתא דלא יאכל אדם קודם שיתן לבהמתו אפילו בשבת וכ"ג כל יקר ראתה עינו הצדולה משו"ת שצט סופר או"ח סי' מ' ובס' תוס' שבת סי' של"ד ע"מ שכתבו בש"ע דאם נפלה דליקה בשבת יכול להזיל מוזן ג"ס אף הראוי לבהמה דמש"ה מזילין מפני הדליקה גם לבהמה משום דאסור לאדם לאכול קודם שיתן לבהמתו גם בס' ילקה"ג לדו"ו, הביא תוס' שבת הנ"ל והתפלל על הכת"ס ובתפא"י שבת פט"ז מ"צ אות י"ג כתב מדנפשי' תוס' שבת, ובתפארת יעקב על משניות תמה עליו דבשבת לא שייך דין זה ככת"ס וכ"ג עיניו שפיר חזו בס' לקוטי המשנה דצח' הר"ן פי' הראוי לבהמה פי' למה שצריכה למאכל יום אחד ע"כ.

דברי כ"ג כאן משמחין ואמתיים הם וגם אני הקטן כבר תמהתי על האחרונים שהביאו ממרחק לחמם ולא ראו בפיה"מ להרמב"ם שבת הנ"ל ח"ל: מזילין מוזן ג"ס וכו' אדם חייב צלש סעודות בשבת הרי דדייק לכתוב אדם חייב צלש סעודות בשבת, ובחדושי המאירי כתב ח"ל: מזילין ג' סעודות שהוא מוזן הנריך לו לאותה שבת וכן הראוי לבהמה מזילין ממנו כשיעור שחובל להתפרנס היום וכו' הרי שכתב מפורש שחובל להתפרנס היום ועיין בס' שבת של מי שפי' דהא דקמני דמזילין גם לבהמה מלתא אגב אורחא קמ"ל דכ"ז שהוא אוכל מחויב לתת המזונות גם לבהמתו כמ"ש הרב הון עושר ע"ש ועיין שפת אמת שכתב דג"ס לא קאי רק על האדם לבהמה ליכא חילוק ופלא שכתב כן מדפנשי' ולא הרגיש בדברי הראשונים.

ומיהו בשו"ת יעב"ץ סי' פ"א פשיטא ליה להיפך וחולק על המג"א ז"ל ושכן הורה אביו הגאון החכ"ז ז"ל וגער על מי שאינו מוציא השם כתיקונו והציא ראיות לדבריו ואחת מראיותיו מדקיי"ל סי' קי"ד הרוצה לזאת ידי ספק אם הזכיר גשם בתחיית המתים שיש תקנה לדבר אם יאמר הזכרה ז' פעמים שחזקה בהרגלו הוא אומר וע"כ שצריך לומר השם כתיקונו כדרך שאומר בתפלה ע"ש אלא דלצטוף פקפק בדבר רא"י זו ושקשה להתיר לומר זכרה לצטלה ז' פעמים ע"ש ויפה כיוון זזה שחזר בו ולהדיא כתבו הפוסקים דזכרת המלך הקדוש והמלך המשפט אין לעשות תקנה זו מפני שא"א לחזור הזכרה עם השם ז' פעמים ואם יחזור המלך הקדוש בלא הזכרת השם אז יחזור להרגילו בשעת התפלה ומבואר דס"ל דאסור לחזור ז' פעמים עיין מג"א סי' תקפ"ב והזכר"י חולק שם די"ל דמהני אמירת ז' פעמים אף דאומר ברוך אתה השם וכ"כ הפר"ח ובש"ח כתב דנ"ל עיקר כמג"א וכ"כ רוב האחרונים וכ"כ הגרש"ז בש"ע שלו ע"ש ונראה דאפילו החולקים על המג"א אינם חולקים דאסור להזכיר הזכרה בשם אלא שסוברים דגם בלא הזכרת השם סגי אצל כ"ע מודי דאסור להזכיר השם אצל הראיות האחרות לכאורה חזקות הם.

איברא דמעתה אומר אני דמכאן רא"י מוכרחת דגדול אסור לומר השם בהזכרה וכמפורש דעת כל האחרונים לענין המלך הקדוש וגדולה מזו ראיתי בא"ר א"ח סי' קי"ד ס"ק י"ב ד"ה ז"פ אתה גבור וז"ל: משמע דמתחילין דוקא מאתה גבור אצל זהגה' סמ"ק סי' י"א משמע דאומר רק ורב להושיע משיב הרוח ומוריד הגשם ע"ש מבואר דאינו צריך כלל לומר השם גם שם ודלא כיעב"ץ ז"ל.

ותבט עיני בתשצ"ץ קטן לתלמיד הר"ם מרטענבורג סי' תי"ט שכתב וז"ל: ואינו קורא שם של ד' אותיות בתלמוד כי אם השם, נראה נמי דאסור להזכיר דרך לימוד אלא יאמר השם וזה ג"כ היפוך ממ"ש יעב"ץ ז"ל וכן ראיתי שהעירו עליו זזה הן אמת דאם רוצה המתעקש יכול לחלק דמלשון התשצ"ץ שכתב ואינו קורא שם של ד' אותיות י"ל דדוקא של ד' אותיות אצל שאר שמות קורא כדרכו מ"מ מהראיות שהצאתי לעיל וגם משאר אחרונים לא משמע לחלק הכי עיין באחרונים גם הא"ר סק"ד כתב בפשיטות דגדול בשעה שלומד הזכרות בש"ס אומר בלא הזכרת השם וכ"כ בערוך השלחן דגדול בלימודו יאמר השם אלקינו וגם הדורשים צריכים ומוזכרים פסוק שיש בו שמות אל יאמרו השם אף שיש מתירין נכון להתרחק ע"ש היוצא לנו דנראה פשוט דלכ"ע גדול הלומד אין לומר השם אלא בכינוי ולא במפורש.

וזזה מדויק לשון חז"ל זכרות דף מ' דאמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לזהמתו ולכאורה יש לדייק דהי"ל אסור לאדם לאכול קודם שתאכל זהמתו ולמה דייק שיתן וי"ל דזה צא להשמיטנו דוקא שיתן הוא מאכל אז אסור לאכול קודם שיתן אצל אם לא יתן הוא המאכל אלא אחר מותר לאכול דכה"ג כיון דאין דרכו לתת לעולם עליו אינו מוטל רק השתדלות וכל שמסרו לאחר כבר קיים את שלו. ואם כנים אנתנו זזה אחי שפיר דלא קשה מאווחות כיון דאינו יכול להלעיטן בעצמו מחמת איסור וגם לא ילעיטם בעצמו אלא עכו"ם כה"ג מותר לאכול קודם שיתן מאכל לזהמתו ואחי שפיר דלא קשה מכאן. הגם דצאמת אפילו בלי זה לא מוכרת כ"כ די"ל דאה"נ אם יש לו העכו"ם מיד יתן לאכול לזהמתו קודם ר"ל הא"י ילעיט האווחות אצל לפענ"ד הראשון עיקר.

ובעיקר הדין של איסור אכילה או טעימה קודם שיתן לזהמתו עיין צרכי יוסף סי' קס"ז וצראצ"ן זכרות דף מ"ה ובס' מחזיק זכרה וצמור וקציעה משמע להיפוך ובס' יוסף אומץ סי' ט"ז אות ו' ציין לעיין בתרומיהו ע"ש.

דברי ידיד נפשו דושלכ"ג באהבה ובלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן בו

הלומד עם הגדול אי מותר לפרוש השם
בלומד עם הקטן

ב"ה אור ליום ג' וארא התשכ"ח ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד אהובי ידידי הרה"ג ור"ח גר"נ וכו' כש"ת מוה"ר ר'
אפרים גרינבלאט שליט"א מעמפיס טענג.

אחדש"ת יקרתו הגיעני בדבר שאלתו בגדול הלומד עם גדול אחר לקרוא בסידור וזכרות אי מותר לו לפרט את השם כמו דקיי"ל א"ח סי' רט"ו בקטן שרבו לומד עמו שמותר לומר הזכרות כתיקונו לתינוקות אע"פ שהם מזכרין לצטלה בשעת הלימוד ע"כ. הנה דבר זה מחלוקת האחרונים ז"ל דהמג"א א"ח סי' הנ"ל ס"ק ה' כתב אצל גדול בשעה שלומד הזכרות בגמ' אומר בלא הזכרת השם וכ"מ בפיה"מ להר"מ פ' הרוואה ובתוס' ר"פ הרוואה ועיין מחזה"ש שם מאי משמע ליה שם והיכי מדייק. והמהרש"א סנהדרין ק"ד בזה"א על הפסוק ה' לא קראו רב אמר אלו הדיינין ושמואל אמר אלו מלמדי תינוקות פי' דמלמד תינוקות כשקורא עמהם אינו ראוי להוציא האזכרות בפיו ע"ש ונראה לכאורה דאפילו במלמד תינוקות חולק דאינו מוכיר האזכרות ועיין באחרונים מה שכתבו זזה.

בעל ז"פ השיב הרבה בגלויה ע"כ הנה שו"ת אצ"נ על א"ע
אין לי צייתי לעיין זו משום אומיות מחכימות, אבל כנראה
שגם הוא ז"ל לא אסר מהלכה דפשוט מה שאמרו דברי תורה
נריכין נניעות וסתר היינו דוקא שלא ללמדה צפרהסא ומשום
יהירא כמהרש"א צח"א סוכה הנ"ל ע"ש או משום עינא צישא
כלוחות הראשונות שנתנו צרעש אבל אין זה ענין שלא לכתוב
על גלויה לדעתי דבאמת חלוק קטן הוא כששלחו על הציא
דואר בין גלויה למכתב סגור דעל הציא דואר הכל מונח
יחדיו כמה איגרות יחד ושם אדם אינו קוראיו ולא היו
פרהסיא, ועוד שהרי לישראל אסור לקרותו דאסור לקרות
מכתבי חזירו צחדר"ג ונכרי אינו מצין ממילא מה שכתב זו
וא"כ באמת גלוי נמי סתר הוא ועיין מו"ק ט"ז ז' פריך
על הא דד"ת צסתר מקרא דכתיב חכמות צחוק תרונה ומשני
ההיא כדצבא דאס לומד תורה צסתר התורה מכרות עליו
מצחוק וזהו שאמר חמוקי יריכין אף שחלמוד צסתר כירך אס
כל זה יהיה הלימוד הזה מפורסם עוד פריך שם הכתיב לא
מראש צסתר דצרחי משמע דלא צריך סתר ומשני האי ציומי
דכלה דכשדורש לרבים צריך להיות פרהסיא וכשלומד
לתלמידים יחידים צריך להיות צסתר ופשוט דכתיבת תורה
בגלויה ולשלחו לא מקרי זה פרהסיא צצביל זה ולכן נראה
דאין צזה איסור וכדעת הגר"י רוצנן זצ"ל וגם כן ראינו
מגאונים קשישאי ז"ל ולא קפדו צזה וכה"ג ראינו ראי.

ובזה הנני מחמת הטרדות לקצר כעת והקוצרים אומרים יברך
וגר'. ידיד נפשו המברכו בברכת התורה ללומדיה, בלב ונפש,

משנה הקמץ

סימן כט

המסתפק אי אבל בשיעור לברך מעין שלש
ואבל מין אחר בשיעור ברכה אי יכלול הספק
בברכה

ב"ה עש"ק ל"ד למט"מונים התשכ"א ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד ידידי אהובי נחמד ונעים ור"ח אי"א ירו"ש משכיל
לאיתן חסיד ועניו שמו מפארים וכו' הרה"ג כש"ת ח.מ.א.
חרקוב שליט"א מנהל מרכז לעניני חינוך ליובאוויטש.

אחדשה"מ וס"ת צאהצה הנני צקצירת האומר צמי
שמסתפק אי אכל כשיעור שחייב לצרך עליו
מעין שלש צרכות ואכל מין אחר משצע מינים דודאי מחייב
עליו צרכה מעין שלש, ולמשל ששתה יין ואכל תאנים וצאחד
אכל כשיעור ומן השני מסתפק אי היה צו שיעור צרכה
אחרונה אס כשמצרך על המחוייב ודאי יכול לכלול הספק
ויאמר על העץ ועל פרי העץ ועל הגפן ועל פרי הגפן
וכדומה או דילמא חיישינן דלא מחוייב צדצר והוא הפסק.

ואבתי פש לן הערה אחת דשמא יש לחלק בין מלמד
אחרים ללומד לעצמו דילמא דוקא לעצמו כשלומד
הוא דאסור להזכיר אבל הלומד לאחרים מותר כשלומד
לחינוקות אבל כד דייקנין שיבוש הוא דודאי לא עדיף מלמד
מלומד דהרי עיקר החיוב ללמד לאחרים הוא מכח שהוא
מחוייב צדצר ולא יהא כח הלומד גדול מכחו של המלמד והא
דמותר צקטן הוא משום דע"כ מוכרחים אנו ללמדו עיין לבוש
וכיון דא"א צאופן אחר מותר אבל צגדול אסור וצדצרה ראייתי
צעקרי הד"ט א"ח ס' ה' שהציא צשם הרב מחס"י לחלק
דללמוד היה מותר וללמד אסור ע"ש מה שחלק עליו גם צזה
וכיון דהעלינו דללמוד אסור כ"ש ללמד וכן העלה גם צעקרי
הד"ט לכן נראה פשוט דאין להקל כדעת היעצ"ץ נגד כל
הני אחרונים וריהטא דשמעתתא כוותיהו נראה וצפרט לענין
הנאח שמות הקדושים ולא יהא אלא ספיקא דדינא כ"ש
שהראיתי לדעת צ"ה דמדינא אסור וכנ"ל.

לאחר כתבי קצנתי ספר המאורות שינא לאור מכת"י
וראייתי שם צפסחים ק' ע"צ ח"ל: והמנהג שנוהגין
עכשיו צארצות אלו שהחזן מקדש צצצחות וצמועדים צציהכ"נ
ואע"פ שאין אורחים סמוכים אלא על צעלי הצמים שמקדשים
על שולחנם נראה לי הטעם כי הוא להסדיר סדר צרכות
הקידוש לכל העם לפי שיש צכל קהל וקהל רבים מצני ההמון
שצריכין ללמוד ולא גרע מתפלה של פרקים שהוא לשלשים
יום שאמרו לעולם יסדיר אדם תפלתו ואח"כ יתפלל נראה
מצואר דס"ל דמותר ללמוד עם גדולים ולהזכיר השם שהרי
הקידוש מיירי שעושה עם ההזכרות ואפ"ה מותר וגם לסדר
התפילות נראה דס"ל כשם ואף שכנראה הפוסקים לא ס"ל
האי טעמא כמצואר צש"ע גם צעל ס' הצמים דחה סצרה
זו מ"מ לא נחלקו צעומק הדין דהי' אסור להזכיר ש"ש אלא
דאין טעם מספיק ע"ש נמא עכ"פ מכאן ראי' גדולה
להחכ"ס והיעצ"ץ מ"מ מהלכה נלפענ"ד כמו שכתבתי דאסור.
[ועיין יומא ל"ט ע"צ משמת שמעון הנדיק נמנעו אחיו
הכהנים מלצרך צשם ופירש"י שלא היו כדאי]. [וע"ע משנ"ה
חי"א סימן קע"ד].

סימן כח

בפסק הגה"ק באב"נ שאסור לבתוב ד"ת
במכתב גלוי

עוד להג"ל

(ב) **ועל** דצר הערתו צשולי הגליון מאצני מזר א"ע ס'י
קפ"ט שלא לשלוח ד"ת צמכתב גלוי כמצואר
צרש"י סוכה מ"ט ע"צ כצוד תורה צצניעה עדיף אלא שהגאון

לא מחלקינן זהו בספרות המצודות מן הלז ע"ש ופסקוהו
בש"ע או"ח סי' ר"ח סעי' י"ח.

ומעתה מהתם ק"ו לדין ומה התם שאכל כשיעור שלם
וודאי איכא חיוב זכרה על המאכל שמסופק בו אלא
שהספק איזה זכרה הוא מחויב אסרו לכללו בזכרת מעין ג'
המחויב זה ודאי כ"ש הכא דהספק אי איכא בכלל איזה חיוב
ואפשר דליכא כאן שום חיוב זכרה כלל ודאי אין להוסיף ולכלול
בזכרה המחויבת ואם יחלוק החולק ויאמר דליכא ק"ו דהתם
נמי אף דאיכא זכרה אבל זכרה אחרתא ולא שייך בזכרת מעין
ג' כלל והיה כלא היה כלל לענין הא זכרתא א"כ עכ"פ דידן
דומה לו היה וכהדדי נינהו דעכ"פ הכא והכא ספיקא היה
ופסקו הפוסקים דאין לכלולו וא"כ הכ"נ בספק כשיעור.

איברא דהט"ו או"ח הנ"ל ס"ק י"ט שדי ציה נרגא צפסק
הש"ע הנ"ל וכתב דהתה"ד לא מייירי אלא צמי
שרוצה לאכול דבר שיש בו ספק זכרה לכתחלה לא יכנס צפסק
זכרה על מנת שיכלול הספק זכרה אבל היכי דכבר אכל
ודיעדד הוא ואינו יודע מה יצרך מודה התה"ד צוה דיש לו
רשות להוסיף מה שצריך לו בשביל ספק מאחר שא"א לו
בענין אחר דהא ראיתו מר' ירמיה לא היה אלא לכתחילה
אבל צדיעצד נחא טפי להוסיף מה שצריך לו כיון שאין כאן
זכרה לצטלה דהא בלא הכי צריך לצרך ולא נאמר שלא יצרך
והסכים עמו הא"ר, וכן הסקימו כמה מהאחרונים ז"ל וא"כ
הכ"נ כיון דהכא כבר דיעצד הוא יש לסמוך אט"ו ולכלול
כיון דעכ"פ ליכא כאן זכרה לצטלה. ואפשר דהכא גם הט"ו
מודה דלא יצרך דליכא כאן שום חיוב ולא דמי לדהתם לגמרי
דהתם עכ"פ אכל שיעור גמור ויש עליו חובת זכרה צודאי
וצריך לעשות כל הצטדקות לפטור את עצמו מחיוב זכרה אבל
הכא צדידן כיון דלא אכל כשיעור וליכא עליו חיוב ודאי כה"ג
אפשר גם הט"ו מודה להמחבר דאין לכלול. [ועיין משנה
הלכות ח"ה סימן ל"ה ל"א].

העולה דנראה דודאי לכתחלה אין לשמות או לאכול דבר
שיסתפק בו כשיעוריה ולא יכול לצרך עליו זכרה
אחרונה אבל אם כבר אכל ואח"כ ראה שאין בו שיעור ואין
לו עוד להשלים השיעור ויש לו ממין אחר או שאכל מין אחר
ממילא הרוצה לסמוך אט"ו אין מוזהבין אותו כנלפענ"ד וצריך
להזהיר האוכלין צט"ו בשבט הרבה מנינים ולא אוכלים מכל
מין של זכרה כזית אם היה בזכרות משונות כגון יין ופירות
שידקדקו לאכול כשיעור.

אלו דברי אהבה אשר עלו במצודתי לפום ריהטא, והגני בזה
ידיד נפשו המצפה לרחמי שמים מרובים בביאת בר נפלי,
ובברכת התורה ללומדיה בלב ונפש,

מנשה הקמץ

ובהשקפה ראשונה אמרתי לכאורה דדבר זה תלוי בחקירה
אחת צטעם דהא דחצי שיעור פטור מן זכרה
אחרונה כלומר אי נימא דדין זכרה איכא נמי אחצי שיעור
ומחויב זה אלא שחסר השיעור ולכן אינו יכול לצרך מפאת
חסרון השיעור או דנימא דאחצי שיעור ליכא חיוב זכרה כלל
ולא תקנו חז"ל זכרה אחרונה אלא אשיעור שלם ועיין בספרי
שו"ת (ח"ג סי' קנ"ט-קס"א) שהבאתי מחלוקת הפוסקים
באיסור ח"ש מה"ת אי האיסור הוא ממש אחצי שיעור או
דהאיסור הוא מטעם דחצי לאינטרופי והנ"מ צוה יעיי"ש, ואי
נימא דדין זכרה וחיובה איכא נמי אחצי שיעור א"כ מאחר
דמצרך אשיעור שלם ממילא היה יכול לכלול הספק נמי ולא
היה הפסק בזכרה כיון דכאן איכא עכ"פ חיוב זכרה אלא
שליכא שיעורא וכיון דמצרך ממילא כולל נמי הספק, אבל אי
נימא דאח"ש לא תקנו זכרה וליכא חיוב זכרה כלל אח"ש א"כ
חיישין דילמא ליכא שיעורא והוי הפסק בזכרה וכעין שאמרו
בש"ע לענין האומר יעלה ויצא בש"ע ציום שאינו מחויב בו
דהוי הפסק ועיין באחרונים מה שפלפלו בחצי שיעור למצה
צמי שאין לו אלא חצי שיעור מזה וכדומה אי מזה לאכלו.

וקצת יש לומר דדמי להא דאמרו ספיקא דרצנן לקולא
ופי' המפרשים הטעם דלקולא משום דכה"ג לא
תקנו רצנן היכא דאיכא ספיקא וא"כ הכ"נ כיון דספיקא
כשיעורא הוא היה ספיקא דרצנן וכה"ג לא תקנו רצנן דין
זכרה כלל וצ"ע. כן עלה בדעתי בהשקפה ראשונה.

ולאחר הישוב קצת נראה צט"ד דדין זה תלוי בהא שכתב
התה"ד סי' ל' צמי שנסתפק בזכרה ראשונה שכתב
המהר"מ דבכל דבר שיש ספק בזכרה ראשונה יצרך שהכל
נהיה צדדו דעל הכל שאמר שג"צ ינא ומסתפק בזכרה
אחרונה דלית לן זה זכרה כוללת שינא זה צדיעצד על כל
דבר אי שפיר דמי לאכול צינים ותאנים או ענבים ולצרך על
התאנים ולכלול ג"כ הספק זכרה שמסתפק זה אם הוא
מזכרת מעין ג' ויצרך צנ"ר על הצינים ונא ידי כל הספקות,
והשיצ דלא שפיר דמי למיעצד שיכלול על הספק שום נוסח
אחרת מזכרה דמעין ג' אע"פ שאינו מוסיף שם ומלכות
וראיה מהא דמייתי התוס' והמהצרים מירושלמי דזכרות ר'
ירמיה לא אכל סולתי דמן יומי משום דהוי מסופק בזכרה
אחרונה אי מצרכין לאחריו מעין ג' על האדמה ועל פרי
האדמה וכו' ואין לחלק דספק דהתם משום דחכמים לא תקנו
מטעם זו על האדמה ועל פרי האדמה ולכך אין כוללים אותו
אבל מטעם דאשכחן בעלמא כגון על הגפן ועל פ"ה לעולם
נימא דכילינן לה דמה טעם לא נכלל בו כל ספיקות מה
צרך אם אנו מוסיפין דברים אחרים בזכרה מאחר שאין
מוסיפין בזכרה שם ומלכות וכיון דמילתא בלא טעמא הוא

סימן ל

המאחרים לעשות הקפות אי מוטב לאכול
קודם ערבית או להתפלל קודם למי שאינו
יכול לחכות

ב"ה ט"ו מרחשון רביעי בשבת התשכ"ב ברוקלין נ"י
יצו"א

רובי שלומים מגבאי מרומים וכט"ס יחולו על ראש כבוד
ידי"נ האהובי ירו"ש ת"ח ובעל מעש אשכל הסופר וכו'
מוה"ר דוד גרינצווייג הי"ו ירושלים עיה"ק.

אחרשה"ט מכתבו קבלתי ונדבר שאלתו כדת מה לעשות
בליל ש"ת אלז כ"ק אדמו"ר מרן מקלוצניבורג
שליט"א אשר דרכו בקודש להתפלל תפילת ערבית סמוך לחצות
ואח"כ ההקפות מה יעשו אנשים חלושי לב וסתם הרוצים לאכול
כי קשה עליהם לחכות עד אחר תפלת ערבית וביחידות לא רצו
להתפלל ונפלה בדעתו שישמעו קידוש מאחרים שכבר התפללו
ערבית ויוכלו לטעום לפני מעריב טעימה כ"ש והוטב צעירי
ידי"נ הרה"ג רי"א זלמנוביץ ראב"ד ק"ש, אלא שנתפסק עוד
אם אין להם מי שיעשה קידוש שהתפלל כבר ערבית אם יוכלו
בעצמם לקדש לטעום כדי שיהא קידוש במקום סעודה. גם
נתפסק איזה מהן עדיף להתפלל ערבית ביחידות ואח"כ לקדש
או לעשות כן לקדש בלי תפלה לכתחלה.

בנראה דפשיטא ליה לכ"ת דיש לו לקידוש שייכות עם
תפילת ערבית אבל באמת אין לקידוש שום שייכות
עם תפלת ערבית וגמ' מפורשת הוא פסחים דף ק' ע"א
אמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה לא כר"י ולא כרבי
יוסי אלא פורק מפה ומקדש וכו' והרמב"ם פכ"ט מה"ש
הי"א כתב מי שהיה אוכל צע"ש וקידש עליו היום והוא בתוך
הסעודה פורק מפה על השלחן ומקדש וגומר סעודתו וכו'
וצט"ע אור"ח סי' רע"א ס"ד אסור לטעום כלום קודם
שיקדש אפילו מים ואפילו אם התחיל מצע"י צריך להפסיק
שפורק מפה ומקדש וכו'. (ואגב ראיתי במפרשים שכתבו טעם
לפריסת מפה שפי' פורק מפה על הלחם אבל מלשון הרמב"ם
שכתב פורק מפה על השלחן משמע להדיא דלאו על הלחם
אלא לכבוד שבת הוא דפורק). עכ"פ מצוה דקידוש היום
אינו תלוי כלל בתפלת ערבית אלא מיד שקידש היום נתחייב
בקידוש. וכ"כ הט"ז שם וז"ל: ופשוט דא"ל להתפלל ערבית
אם הוא פורק מפה ומקדש כיון דהתחיל לאכול בהיתר ממש
כדין כל תפלת ערבית, ע"כ ע"ש.

אלא שאף שאין קידוש היום בתפלת ערבית מ"מ כיון
שהגיע זמן תפלת ערבית אסור לקדש מטעם דאין
לאכול קודם תפלת ערבית ואף דכתב המג"א בסי' רל"ה
דדוקא אכילה אסור אבל טעימה שרי הנה תרי תיבה איכא,

חדא שהרי בתוס' רע"א למס' ברכות פ"א אות ג' שדי ביה
נרגא ברבינו המג"א והאריך להקשות דאפילו טעימה נמי
אסור ע"ש, ואף אם נימא כהמג"א דנהגו עלמא כוותי'
וצמקום אחר צחי' למס' שבת הארכתי ליישב דברי המג"א
מ"מ קשה לומר להמקדש ואוכל שהוא טעימה כל דהו.
וראיתי בא"ר סי' רע"א שכתב וז"ל: ואם רוצה לקבל שבת
מצע"י ולקדש ולאכול ולהתפלל ערבית בלילה רשאי (מ"א)
וז"ל דמייירי חזי שעה קודם לזמן מעריב כדלעיל סי' רל"ה
ס"ב, וכ"מ מט"ז שכתב דהפורק מפה ומקדש א"ל להתפלל
ערבית כיון דהתחיל לאכול בהיתר ע"כ. ועיין מש"כ בסי'
רל"ה סק"ז ע"ש.

אבל באמת אין צריך לכל זה שהרי צט"ע סי' רל"ה ס"ב
כתבו אסור להתחיל לאכול חזי שעה סמוך לזמן ק"ש
של ערבית, והט"ז כתב דאין צריך חזי שעה אלא זמן מיעוט
והאחרונים הסכימו לחזי שעה כהש"ע. אמנם הסכימו
האחרונים היכא דאמר לחזירו שיזכירו להתפלל ערבית אחר
האכילה ליכא איסור אפילו להתחיל ולאכול לכתחלה קודם
ערבית אפילו כבר הגיע הזמן דעיקר הטעם שאמרו בגמ'
שאסור להתחיל משום שלא יאמר אוכל קמעה ואשתה קמעה
וכו' וישכח מלהתפלל וכיון שיש לו מי שיזכירו לא חיישין
שלא ישכח. וכל זה כתבו צמי שמתפלל ביחיד, עוד אמרו
דבמקום שמתפללין צניבור או במקום שקורא השמש לזיהכ"ג
להתפלל לא צריך גם לזה דודאי יזכירו ולפשוט לא חיישין
ע"ש, ובאחרונים.

ומעתה בנידן דידן נראה פשוט דמותר לכתחלה לקדש
ולאכול קודם מעריב צעמנו ולאכול סעודה כולה
כראוי לכבוד יו"ט חדא דנידן דידן מקום שמתפללין צניבור
הוא וגם קוראין לתפלה כידוע שקודם כניסת רבינו שליט"א
הגבאי או הצחורים יוצאים ומודיעים לעולם שהרבי כבר מוכן
לתפלה, ולמי שלבו נקפו יאמר למי שהוא להזכירו להתפלל
ערבית אף שאינו צריך לזה לפענ"ד מטעמים שכתבתי ועוד
טעמים שיש לי ואין רצוני להאריך, מ"מ כתבתי ליתר שאת
למי שרוצה, ואין צוה אז שום נדנד איסור ח"ו ויאכלו ענוים
וישבעו בשמחת יו"ט ואדרכה אסור לצער עצמו בתענית ציו"ט
וכל המצער עצמו עצירה היא צידו.

ומבמילא גם להתפלל ביחידות קודם אינו נראה, דהן א-ל
כביר לא ימאס ובפרט צימים הקדושים בצחינת
שאל מה דבעי ואתן לך כשהמלך עושה סעודה לבניו
ומשתעשע עמהם בשמחת התורה כמ"ש ז"ל ענין שמיני עצרת
שהוא רק לעם קדשו ובשמחתיו לא יתערב זר כידוע, מ"מ
אינו אומר במקום שיש לו מנין להתפלל קודם אם רוצה, אבל

ולתפלה ליכא שום חשש כמוכן, אלא שודאי דטבילה במקוה הוא תוספת טהרה וקדושה וזה יש לדייק גם מכהנים, ויה"ר שמחה לטהר צמי דגור וצמים העליונים אמן ואמן.

בברכת התורה ולומדיה בלב וגפש,

מנשה הקמן

זה תלוי בשיקול דעתו כי סוף סוף אדם בא מן השדה לחקל תפוחין להסתופף צבילה דקדושה של הנדיק ולדבקה בו ובעבודתו ותפלתו. עכ"פ צרור דאין שום נדנד אסור לעשות כמ"ש בס"ד.

סימן לא

במצות טבילת שחרית בכל יום קודם התפילה

עוד להג"ל

ובדרב הערתו להציא ראייה לטבילת שחרית קודם התפלה מכהנים שאסורים ליכנס למקדש ולעבוד עבודה בכל קודם שטבל ותפילות כנגד תמידים תקנוס ולכן צריך טבילה דומיא דעבודה מקדש בהקרבת קרבן ע"כ.

הנה אפילו נניח לכ"ת דקיי"ל כריצ"ל צרכות כ"ו, דתפלות נגד תמידים תקנוס וכן משמע פשטות לשון הרמב"ם פ"א מה"ת ה"ה, וצרבינו חננאל יומא כ"ח והא קיי"ל תפילות נגד תמידין תקנו, הגם שהלח"מ פ"י דגם הרמב"ם פסק כר"י צר' חנינא דתפלות אבות תקנוס ועיין רמב"ם פ"ט מהל' מלכים, אבות התפללו ובגמ' יומא כ"ח גלותי' דאברהם וכו', והמאירי צרכות הנ"ל כתב ועיקר המחלוקת מפני שהתפלות אבות תקנוס אברהם תקן תפלת שחרית וכו' יתחק תקן תפלת מנחה יעקב תקן תפלת ערבית וצאו אנשי כנה"ג וסמכו על קרבנות התמידים וכו'. וברש"י תענית כ"ח, ד"ה הללו דברי תורה, מנחה כדאמרין צרכות כ"ו ע"צ יתחק אבינו תקן תפלת מנחה שנאמר ויאל יתחק לשוח בשדה לפנות ערב ונעילה מד"ס ע"כ. ורמז עלי' צהש"ס ועיין מחזיק צרכה או"ח סי' פ"ט בשם מהרי"ט זהלון ומה שהאריך שם.

אבל אפילו נימא דנגד תמידים תקנוס, ועיין ש"ע או"ח סי' ז"ח ס"ד התפלה הוא במקום קרבן, וכן כתבו האחרונים, מ"מ ממקום שהציא ראי' תצא לדיניה שהרי כ"ת בעצמו הציא דברי הרמב"ם צהל' ציאת מקדש דכל המיסק רגליו טעון טבילה ומאחר דכל נפנה קודם התפלה צריך טבילה ע"כ ואני אומר אדרבה מכאן ראי' שהרי מעולם לא ראינו ולא שמענו שהמיסק רגליו צאמצע התפלה ילך עוד הפעם לטבול ולשיטתו אמאי לא נקטו הא מעלה דחד טעמא הוא עם טבילה בכל יום לשיטתו. וצו"כ וט"ז אסרו ז"ל לטבול קודם התפלה לכל אדם, וכה"ג צההמ"ק טבל צו ציוס חמש טבילות ועשרה קידושין. אבל האמת צרור דאין ללמוד ממעלת המקדש כלום לענינינו צוה, ואדרבה מדאמרו דכהנים הנכנסים למקדש בכל יום צריכין טבילה משמע דאחרינא לא טבלו אס צאנו לדייק אבל נראה כמ"ש דאין לדייק מכהנים לכל ישראל, גם כי צכהנים צעל קרי שטבל צריך הערב שמש

סימן לב

המשביר מכונת כביסה (וואש מאשין)
אוטומטית ביצר יעשה בשבת

ב"ה אור ליום ה' ועשו לי מקדש ברקלין נ"י יצור"א, התשב"ך

מאלקי המערכה, שלם וברכה, ויוסיף אלף פעמים ככה, בישועה והצלחה, את כבוד ידיד נפשי האמתי, כרעי כאחי, הרב הגאון המפורסם גן הדסים, וכו' כש"ת מוה"ר ישראל ארי' זלמנוביץ שליט"א בעמ"ס חי נפש, רב העיר ור"מ עכו תר"א.

אחדשבת"ר, את קסמי נחמי צידי להשתעשע צדצרו היקרים ששלח לי צנידון ישראל שיש לו פרנסה ממכונת כביסה אוטומטית שמכניס מכונה כזו אשר זורקים צה מטבע לתוך הקופה ונותנים הכביסה צמכונה ועל ידי נפילת המטבע לתוך הקופה מזיז שם הששמל ומתחלת לכנס והשאלה דת מה לעשות צצצת אס מותר לישראל להכניס מכונה כזו צצית נכרי והוא או שכניו הנכרים יכנסו צוה והריוח לישראל וכת"ר נגע צצ' פרטים שעליהם קוצב השאלה. א') אסור צציתת כלים צצצת כי צודאי הנכרי יכנס שם גם צצצת. צ') מה שישראל מרויח צצצת אס הוא שצר צצת. ותלה צוה לפתור עוד שאלה אחרת צאטומטין צרחוצות קרי' שזורקים צתוכו מטבע ונפלות משם סוכריות או סגריות וכדומה יש ג"כ להסתפק אס מותר לישראל לסדרו צחוץ ויקחו משם גם צצצת אס לא הוא כעושה מסחר צצצת.

ובת"ר פתח צהתירא וז"ל: צדין צציתת כלים דמצואר צטוש"ע סי' רמ"ו סעי' א' צפשיטות דמותר להשאיל ולהשכיר כליו לאינו יהודי ואע"פ שהוא עושה צהם מלאכה צצצת מפני שאין אנו מצויים על צציתת כלים, אבל הצ"ח הציא דברי הרוקח סי' מ"א שכתב צשם הירושלמי דאדם מוזהר על צציתת כלים ואפילו השאילים צאמצע השצוע צריך ללקחם צערב צצת. והצ"י תמה עליו שהוא נגד הגמ' אבל הצ"ח כתב לקיים דברי הרוקח והעלה דיש להחמיר לעצמו אבל לאחרים אי אפשר לאסור נגד רוצ הפוסקים שכתבו להחיר וכן הק"י כתב לקיים דברי הרוקח דצציתת כלים צאסור דאורייתא גם צית הלל ס"ל שאסור מדאורייתא מקרא דוצכל אשר אמרתי אליכם תשמרו (שמות כ"ג), וכן

כליו שלא יעצור על שציתת כליו וכן בהמתו אם השאילה לעכו"ם ולא החזירה לו קודם השבת אפילו בינו לבין עצמו ע"כ ומשמע דלענין שלא לעצור משום שציתת לא חלק בין כלים לבהמה. ולקמן נדבר מזה אי"ה גם הא דכתב דימכרנו לעכו"ם לשבת גם כן אין דעתי נוחה מהיתר זה דהני מכירות הם צעוג"ה כמטבע פסולה על פי רוב וגרסה ממש כחובל וטולול צפני המון עם וכמה דחקו רבותינו האחרונים ז"ל צענין מכירת העסקים והשדות לענין שבת. ואפילו לענין פסח דההיתר צרור ונתקבל בכל ישראל אנשי מעשה הרחיקו עצמם מלמכור חמץ ודאי ורחקו עצמם מנ"ל להחזיר מכירה כזו, והרא"ש כתב דעכ"פ נד אחד היינו מנ"ל הישראל הוא מכירה מעליותא ואחרים פירשו מטעם דג' דברים אינם ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו ולזה מהני מכירה כזו אבל לענין איסור שבת דעתי להרחיק היתר זה כל מה שאפשר. אף שלעיקר דינא קטנס עצה ממתני ואיני כדאי לחלוק עליהם ח"ו אפי' להחמיר. [וע"ע שו"ת משנ"ה חיד"ד סי' ק"נ].

ועתה נחזי אכן הנה צהא דשציתת כלים אין לי מה להוסיף כי הדברים מפורשים בצ"ע ופוסקים שם בסי' רמ"ו וכן שיטת הב"ח שם אמנם צמה שהציא שגם שיטת הראב"ן כן הוא לפענ"ד מרחק רצ צינייהו דדעת הראב"ן דוקא כשישראל עושה מלאכה בכלי ישראל או שי"ך צהו משום שציתת כלים אבל עם עכו"ם עושה מלאכה בכלי ישראל אין צו משום שציתת כלים ח"ל שם בסי' של"ט: ומותר לישראל להשאיל כליו לגוי צערב שבת כדי שיצא הגוי מפתח ביתו וגוי עושה צו מלאכה בשבת והא דאמר וכל אשר אמרתי אליכם תשמרו לרצות שציתת כלים מיירי כשישראל עושה מלאכה בכלים כגון לא יתן חטים לריחים של מים מצעוד יום ויטחנו בשבת והריחים והחטין של ישראל ע"כ. ומצואר דהראב"ן ז"ל מחלק בין ישראל העושה מלאכה בכלי ישראל או עכו"ם עושה מלאכה בכלי ישראל וכיון דאין צעכו"ם העושה מלאכה בכלי ישראל קיימין א"כ מדברי הראב"ן אדרבה רציה להיתר ולא לאיסור.

ובמה שהציא מאצן שלמה ג"כ האצן שלמה נראה דדייק בלשונו לומר והוא כעין דעת הרוקח שהציא צ"י בסי' רמ"ו והצ"ח שם מתוך דברי הרוקח ע"ש. ור"ל שדייק לומר והוא כעין דעת הרוקח ולא ממש כדעתו דרק לגבי ישראל ולא לעכו"ם וכת"ר העתיק ח"ל: וכן כתב הראב"ן צקימן של"ט וכן מצואר צאצן שלמה שדעת הראב"ן דעת הרוקח צאם ישראל עושה צו מעשה כגון שנותן חטים לחוך הרחיים שיטחון בשבת אבל צאמת שאין שיטתו דעת הרוקח לענייניו ולא היה לו להציאו בין הצ"ח והצ"ס ז"ל דהם ס"ל כדידן והוא ס"ל היפוך.

כתב הראב"ן סי' של"ט צמס' שבת וכן מצואר צאצן שלמה שם שדעת הראב"ן דעת הרוקח צאם ישראל עושה צו מעשה וכן מצואר צח"ס צחידושו למס' שבת, וכן צשורי כנה"ג, וצפמ"ג צא"א סק"ו להחמיר לעצמו עכ"ל.

ואני מצאתי עוד להוסיף על דברי כת"ר דכן מצואר גם צא"ר וכן נראה דס"ל להרא"ש צחוס' נדרים פרק אין בין המודר ופסקי הרא"ש ורמזים והא"ר סיים דוקא בכלים דקא עמיד מעשה כגון רחיים או מצודה דהפח נקשה ותופס העוף וכיוצא בזה, מיהו מ"ש הב"ח דאפילו צרחיים של עכו"ם אסור משום השמעת קול ליחא וסוגית הש"ס סתירה לדבריו ע"ש. וכתב כת"ר דא"כ צנידון דידן נמי שהנכרי עושה מלאכה דאורייתא בכלי של ישראל צודאי יש להחמיר עד כמה שאפשר על כן נכון מאוד היה אם אפשר למכור את המכונה על שבת צשטר מכירה ואם לאו יפקירנה צפני שלשה וצאצן צריה צינו לבין עצמו ע"כ.

והאי תנא צמאי דקא סיים פתח צרישא צמה שכתב דיפקירנה צפני שלשה או עכ"פ צינו לבין עצמו הנה צדין הפקר לענין שאר דברים איני נצוך מה דינו ואם שי"ך הא דינא צשאר דברים דלכאורה לא מצינו היתר זה רק לענין צהמה וגם שם רק צדחק גדול וכמ"ש מפורש צצינו הח"ס ז"ל צצו"ח סי' ס"ג. ורציתי צסוף תשובתו שהעיר מדברי הח"ס הנ"ל וכתב עליו דהמעין שם יראה שכל העטמים המצוארים שם לא שי"ך כאן כיון דהמכונה והאטומאט אינם נמצאים צרשות ישראל וגם ליכא מפני מראית העין וגם האיני יהודי אינו עובד לישראל, הני טעמי ודאי לשבת הן אבל מ"מ אין זה מכריע עיקר דין הפקר לכאורה שםפורש כתב הח"ס ז"ל דלא מצינו הפקר כזה רק צצהמות או לצ"ש לענין כלים ולא צענין אחר.

וז"ל הח"ס שם לאחר דסקיל וטרי צהאי מו"צ שהחזיר למכור טאצחק בשבת ע"י שיפקיר הצעה"צ הטאציק וישכיר עכו"ם וימכור לו הטאציק והח"ס ז"ל כתב וא"כ מצואר מזה דלא מהני הפקר אלא להפקיע שציתת צהמתו לא צאופן אחר וא"נ בשציתת כלים לצ"ש ע"י חוס' שבת י"ח ע"צ ד"ה דמפקרא להו אבל לא זולת צענין אחר ע"כ. הרי צצרור מילל הח"ס ז"ל דצענין אחר לא מועיל הפקר לענין הפקעת איסור. ואף שהציא שם עוד ראיות ומהתם איכא למידק דהני טעמי של הח"ס ליכא צדידן מ"מ נראה דרק להפס דעת המורה שטעה צזה הציא הני ראיות אבל לעצם ס"ל פשוט דלא מהני הפקר לענין איסורים וממילא קשה לדידן נמי להמציא היתר מטעם זה מה שלא מצואר וקצת צ"ע לח"ס מדברי הרא"ש והחוס' נדרים דף מ"ח ע"א שכתב הלכך בשבת יכול להפקיר

ובמקום אחר הארכתי בדברי הראב"ן הנ"ל לישב דברי הב"ח בס' רמ"ו ד"ה חנו רבנן, שכתב ויש ליישב קושיית החוס' והרא"ש דלכ"ס אפילו בדו"ה נמי שרי ותי' הב"ח די"ל דמייירי בקצץ, דמדינא שרי אפילו בע"ס דעכו"ס אדעתא דנפשיה קעביד והקשה ידידי הרה"ג מהרי"ד קליין שליט"א דלענין שציתת כלים דאין דיינין דאין הכלי שובתת מחמת מלאכת הגוי מאי מהני קצץ והראתי לדעת דהוא צאמת קושיית הפמ"ג והשצתי לו בס"ד דהב"ח אול זזה בשיטת הראב"ן הנ"ל דשציתת כלים דאורייתא דוקא כשישראל עושה המלאכה בכלים, משא"כ כשהעכו"ס עושה המלאכה לא הוי דאורייתא והכא בעכו"ס מייירי אלא דאעפ"כ חששו בע"ס משום שבר שבת ואסרו בע"ס והתירו בדוחק שלא נראה כשכר שבת עיין בספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג (סי' ל"ז-ל"ג) מה שהארכתי צוה.

(ב) **איברא** דגם ראיתו מרבינו הח"ס ז"ל לא ברירה לי לאסור שהרי הח"ס ז"ל כתב שם לפרש דס"ל להירושלמי ברייתא דשציתת כלים הוא אליבא דכ"ע אלא דמחלק בין כלי העושה זה מלאכה בידו לכלי שנעשה זה מלאכה מעצמה ר"ל דנהי דהיכא דהכלי עושה מלאכה מעצמה אפילו ע"י מעשה כגון רחיים מותר אבל היכא שאדם עושה מלאכה בידו על ידי כלי של ישראל כגון גוי החוצץ בנגרן של ישראל וכדומה מנווה על שציתת כליו ואסור והן הנה דברי הרוקח סי' מ"א וסי' ש"ד גבי ספינה דמיייתי בית יוסף בס' רמ"ו המעיין בפנים ברוקח יראה שכתב להדיא הטעם מפני שעשה מעשה בידים עם כלי או ספינה של ישראל ויאל לו זה מהירושלמי הנ"ל ולא מצינו ש"ס דילן חולק ע"ש.

נראה עכ"פ דהח"ס ז"ל מפרש ומחלק בין היכא דהכלי עצמה עושה העבודה אף דהוי מלאכה דאורייתא מותר ובין היכא דהעכו"ס עושה העבודה עם הכלי אסור משום שציתת כלים ולפי זה הכי נמי במכונת הכביסה כיון דהעכו"ס אינו עושה שום עבודה במכונה זו אלא המכונה עצמה כובסת הכביסה צמה שהחשמל מהפכה וע"י זה נעשה הכביסה במכונה מעצמה ולא ע"י אדם א"כ הוא ממש דומיא דרחיים שכתב הח"ס דלית זה משום שציתת כלים אפילו להרוקח משום דאין העבודה נעשית על ידי אדם לפי פי' הח"ס ז"ל וא"כ אדרבה לפי פי' הח"ס ז"ל יש להתיר בפשיטות במכונת כביסה ולא שייך ציה טעם דשציתת כלים כיון דאין עושה מעשה בידים ובהא כ"ע מודי דמותר משום שציתת לדעת הח"ס ז"ל.

(ג) **אלא** דצאמת דברי הח"ס ז"ל ז"ע צמה שכתב בשיטת הרוקח דנהי היכי דהכלי עושה מלאכה מעצמו אפילו ע"י מעשה כגון רחיים מותר וכו' וע"ז כתב והן הנה

דברי רוקח סי' מ"א משמע דפשיטא ליה דהרוקח מודה ברחיים דמותר לתת בו חטים בפשיטות וליכא שום אסור והלא כתב הרוקח שם מפורש בסמוך סי' מ"ז וז"ל: בידקא פותחין מים לגינה מע"ס ומניחין מוגמר תחת הכלי בשבת ונותנין קילור על גבי העין בשבת ואספליית ע"ג המכה ומתרפא כל השבת ואסור ליתן חטים לרחיים של מים לטחון בשבת מפני שמשמעת קול ע"כ. הרי מפורש מהרוקח דברחיים מודה לאסור לתת בו חטים והאיך פשיטא להח"ס להיפוך דכיון דהכלי עושה מלאכה מעצמו כגון רחיים מותר וי"ל דמה שכתב הח"ס כגון רחיים מותר לאו דוקא מותר לגמרי אלא ראונו לומר מותר מטעם שציתת כלים דאין בו משום שציתת כלים אבל מ"מ אסור הוא משום השמעת קול ואין זה קושיא על הח"ס, מ"מ לשון הח"ס ז"ל שכתב כגון רחיים מותר ז"ע דע"כ לדעת הרוקח לאו מותר הוא ולשון מותר משמע מותר לגמרי וז"ע.

אמנם לדין אי נימא כסדרת הח"ס ז"ל גם הא לא קשה דלענין כביסה כיון דאין כאן השמעת קול ממילא מותר אפילו לכתחילה גם לדעת הרוקח לפי פי' הח"ס דלא דמי לרחיים שמשמעת קול וקיל מיינה דאין בו שציתת כלל. וחילוק זה מצוהר ג"כ באו"ז הל' ערב שבת סי' ז' אחר שהביא דעת הרה"ח, והגאונים ורבינו צעל הלכות גדולות, שפסקו כרבה צנתינת חטים לרחיים משום דאושא מילתא כתב וז"ל: הילכך כל היכא דאושא מילתא דשבת ואיכא זילותא אסור דומיא דרחיים והא דתנן בש"א אין נותנין עורות לעבדן ולא כלים לכובס נכרי אלא כדי שיעשו מצעוד יום ויכולם צ"ה מתירין עם השמש פי' צעוד החמה וזרחת התם לא אושא מילתא שהעבדן צביתו מעבדן והכובס צביתו מכבסן והואיל וקצץ בדידיה קא טרח וכו' והכי נמי משמע בירושלמי שבת פ"א ה"ח דאמר התם אומני עכו"ס שהיו עושין עם ישראל צביתו אסור צביתם מותר וכו' וכן מצוהר בשו"ע סי' רמ"ג, דצביתו של עכו"ס לא מקרי אושא מילתא וכיון דהמכונה צביתו של עכו"ס היא עומדת א"כ ליכא משום השמעת קול וגם משום זילותא דשבת ליכא ושציתת כלים כה"ג ג"כ ליכא דהכלי עושה מעצמו ואין העכו"ס עושה עמה א"כ כה"ג ליכא חששא זו כנלפענ"ד. ואין לומר דהח"ס מפרש הא דכתב הרוקח הטעם ברחיים משום השמעת קול כמו שפי' הב"ח דברחיים של עכו"ס מייירי דקיל דלית זה משום שציתת כלים נמי אסור עיין צ"ח שם דכבר תמה עליו הא"ר דזה נגד סוגית הש"ס וגם כי הח"ס כנראה שם חולק על פי' הב"ח בהרוקח שם כמובן.

והנה כי כן נראה לפענ"ד לומר דאין לחוש כלל משום שציתת כלים אפילו להמחמירים לא מצעיא שלא

והנראה מפורש מדברי ה"ח דאפילו לז"ש זהמה דהחירו להפקיר מ"מ אסור ליעול השכר ואם נטול השכר הרי עבר על שביחת זהמחו למפרע ועל שכר שבת ולא אמרינן דמהפקר קא זכי גם מדכתב דלא מצינו ליעול שכר שבת ע"י הפקר דלא אשכחן דהיתירוהו נראה מפורש כדעת הח"ס הנ"ל דבכלים א"א להפקיר ופלא על הח"ס ז"ל שלא הביא לדבריו ראי' מדברי ה"ח הללו דהפקר לא מהני רק בזהמה וא"כ מה שרצה לומר ולהחיר בשביל הפקר זה אינו וכמ"ש.

(ו) **והנראה** צ"ד לומר כמה טעמי להחירא ראשונה לפי תי' ה"ח על קושיית החוס' והרא"ש ז"ל שהקשו דאי טעמא משום שביחת כלים הוא אפילו צדו"ה נמי אסור ותי' ה"ח ד"ל כ"מ שהביא הרא"ש צעמנו שם דשביחת כלים כי הא שאין מלאכת ישראל נעשה בהם אינו אסור אלא מדרבנן הלכך לא אחמירו צדו"ה אלא דלכאורה תקשה אי"מ אמאי לא נראה כמחליף בשלומו ותי' ה"ח ד"ל דמייירי בקצץ לו דמים דאז לא נראה שלוחו ולא תקשה מהא דהוי כשכר שבת ועיין ספרי משנה הלכות ח"ג סי' ל"ג הנ"ל.

ולפ"ז הכי נמי כיון דהמלאכה נעשית ע"י עכו"ם יכניס המכונה צדו"ה וכ"ש ציוס ראשון וגם קצץ לו דמים כה"ג ליכא משום שכר שבת וכ"ש דניחא לשיטת צעה"מ שבת י"ט שפי' דלצ"ש דו"ה נמי מותר ועיין מלחמות ור"ן שם ודו"ק.

שנית אני אומר לפמ"ש הט"ז צסי' רמ"ו סק"א לפי דעת הי"א צש"ע שהוא שיטת הרר"י דהך ברייתא לא אסרה משום שביחת שבת כלים אלא דנראה כשלוחו של ישראל ואע"ג דשרו צ"ה עורות לעבדן עם חשיכה דעכו"ם אדעתיה דנפשיה קעביד כיון דקצץ לו דמים שאני התם שאין ריות לישראל צמה שהעכו"ם עושה בצבת אצל בשכירות כלים יש ריות לישראל צמה שהכלים נשכרים מיחזי כשלוחו אצל צדו"ה מותר דלא מיחזי כולי האי כשלוחו דלא כחוס' שכתבו דכל כלים יש איסור שכר שבת וממילא אין חילוק בין עושין בהם מלאכה ובין אין עושין בהם יש איסור משום שכר שבת ע"כ. והנראה דעכ"פ דכשמשיכרו צדו"ה ליכא משום שכר שבת וא"כ הכי נמי כשמניחו צדו"ה וכ"ש ציוס א' דכה"ג מותר דהוה צהצלה.

(ז) **אלא** דבעיקר דין המכונה צריך לחקור למה הוא דומה שהרי הכא הוא מטיל צכים המכונת כביסה סכוס הקצוצ צכל עת שהוא רוצה לכבס וא"כ נראה דצאזותה שעה שמכניס המטבע הוא ששוכר המכונה ולא מקודם כלל וא"כ לא זה שהו שכר שבת אלא הו נמי משכיר צשבת. וכעין הדברים האלו ראיתי להגאון מהר"ם ש"ק צאז"ח סי' צ"ו

להורות כן לאחרים דצהא אפילו להצ"ח אין להורות כן אלא אפילו לעצמו איכא למימר דאיכא כמה ס"ס חדא דילמא הלכה דאין שביחת צכלים כלל, ואפילו אי נימא דאיכא שביחת דילמא כהראצ"ן דוקא כשישראל עושה מלאכה ולא עכו"ם ואפילו אי נימא כדעת הרוקח דלעולם איכא שביחת כלים אפילו כשעכו"ם עושה דילמא הפי' צהח"ס דהיכא דהכלי עושה המלאכה מעצמה ולא עושין המלאכה צידו ליכא משום שביחת על כן דעמי נטה צזה דאם מי שהוא רוצה להחמיר על עצמו הרשות צידו ותצא עליו צרכה אצל המיקל לא הפסיד, דכ"ש הוא מפסק ה"ח וצהא אולי כ"ע מודי גם יש עוד ספק אחד גדול דלאו ודאי הוא שיכבס צו העכו"ם צמכונה זו כנלפענ"ד.

(ד) **אלא** שאף שאין כאן חשש שביחת כלים מ"מ מידי חשש שכר שבת לא ילאנו שהרי העכו"ם משלם צעד כל כביסה וכביסה וכמ"ש כת"ר ודבר זה ודאי צריכה לפניס, ולפני ולפניס. וכת"ר לאחר שהאריך צזה סיים וצפרט לפי מה שציארנו לעיל צצכדי לצאת מחשש שביחת כלים צשבת ימכרנה או יפקירנה וא"כ ממילא אין כאן שכר שבת כי כל הכסף מה שהנכרי זורק לתוך המכונה הוא הפקר וכשישראל צא אחר השבת לקחת מה שנמצא שם מההפקר קא זכי' ליה ואין כאן שכר שבת ע"כ. וכל זה לשיטתי דס"ל דצעי מכירה או הפקר אצל כזר הצאתי לעיל דעתי העניה צזה צס"ד ולדידן קשה.

(ה) **איברא** דגם לפי שיטת כת"ר קשה לי מה שכתב דההפקר מותר ליקח הכסף וכו' ואחר הסליחה דבר זה א"א לומר ומפורש כתב ה"ח אדברי הטור אז"ח סי' רמ"ו הנ"ל צד"ה ובסמ"ק לאיסור ח"ל: ובסמ"ק החיר להשכירה צהצלה ע"י הפקר וכו'. נראה דאע"ג דפשיטא הוא דצלא הצלעה אסור משום שכר שבת כמבואר לעיל צתחלת סי' זה מ"מ חזר וכתבו כאן ואחא לאשמעינן דאע"ג דהפקירה והצמה קנויה לעכו"ם אפ"ה השכירות אסור אם היה שכור יום משום דלצסוף כשחזר חוצה צזהמה נטול שכר שבת למפרע דלא אמרו חכמים להחיר ע"י הפקר אלא לצ"ש דאסרי שביחת כלים כיון דאפקורי מפקיר להו שרי כדאמרין צפ"ק דשבת (דף י"ח) וה"ה לצ"ה צשביחת צהמה אצל ליעול שכר שבת ע"י הפקר לא אשכחן דהיתירוהו ועוד טעמא דמסתבר הוא אם הפקיר הפקר גמור האך נטול שכרו הלא אינו שלו ואם נטול שכר ה"ה שלו ולא הו הפקר א"כ עובר על שביחת צהמחו ועל שכר שבת וה"ל תרתי דסתרי אהדדי אלא כדי להחיר לו שכר צריך להשכירה צהצלה ומשום איסור שביחת צהמחו צריך שיפקירה ע"כ.

כעוצדא דחול שהרי אינו עושה שום איסור דדבר שנוטל שבר
צעברה וכו' ע"ש.

ומעתה צדיק נמי דודאי העכו"ם אדעתיה דנפשיה קעציד
וכ"ש הוא ממרחצאות דהכא מי יתן לו שלא יטריך
לכבוס לא היה מכבס כלל אלא דהוא נריך לו ועושה לעצמו
ולא רוצה בריות ישראל כלל ובודאי דלא נראה כשלוחו ולא
ניכר דעסק של מי הוא כה"ג לא הוא שבר שבת. ולא דמי
לשוכר כלי צעלמא דהתם הישראל הוא המשכיר לו צפירות
ונראה שהוא רוצה בשכר שבת משא"כ הכא דאין כאן ישראל
המשכיר אלא העכו"ם אדעתיה דנפשיה נכנס.

והעיקר הגדול צוה אללנו דאין איסור להרויח לישראל היכא
דראינו דעכו"ם אדעתיה דנפשיה קעציד ולא מחזי
כשלוחו ועיין ש"ע רש"י סי' רמ"ד צק"א וצנוצ"י סי' ל"ח
ד"ה ואני איני מסכים לסברה זו ואין איסור צמה שישראל
מרויח אם שיך לומר נכרי אדעתיה דנפשיה קעציד ע"ש
והכא ודאי אדעתיה דנפשיה עציד.

(ט) **ועוד** שלישיה והוא עיקר דנראה דקושיא מעיקרא ליתא
והוא שהרי המכונה הזו שמניחים אותה בצית
עכו"ם מושכרת לכל הכובסים שם (קאטטימערס צלע"ז) לא
רק לזמן הכביסה אלא שהמכונה שם מושכרת להם לכל עת
שינטרכו וזכיל עת שירצה אחד מהם לצא לכבוס אינו נריך
שאלה ושיכירות ממי שהוא דהיא כבר נשכרת להם ודמי
השיכירות שמשלם העכו"ם קודם הכביסה הוא על כל הזמן
ולולי שהיו כובסין גם צאמצע השבוע וזכיל הזמן מעולם לא
היה משכיר המכונה ולא היה מניחה שם בשביל כביסת יום
השבת דאין מספיק לשלם שכר המכונה אלא שאם ינטרפו כל
הכביסות יחד יעלה לכבוס השיכירות אשר על זה הסכים
הצעה"צ להניח שם המכונה דהרי יש לו סכום מסוים כמה
שנריך להרויח לכל הפחות צדדש עם מכונה אחת ונמצא פשוט
דכל הכביסה שהעכו"ם כובס צמכונה הוא רק חלק מהשיכירות
אשר הצעל המכונה השכיר להם המכונה צעצור הכסף והראיה
שאם יראה הצעל המכונה שלא הרויח כסף שיהיה כדאי לו,
יוציא משם המכונה ויציאה למקום אחר וזה פשוט, ואם תצא
אשה אחת צמטצע שלה ותצקש שיתן לה מכונה יחזק עליה
וא"כ פשוט דהאי מטצע הוא רק חלק מהשיכירות שהשכיר
הצעל המכונה את המכונה הזו, ולישראל אין נ"מ אם יכבסו
בחול או בשבת ודאי כה"ג הוה שכר שבת צהצלה הנצל
הוא בשכר השבוע. גם כי יש לומר קצת שהרי העכו"ם הכובס
בשבת ודאי כמו"כ יכבס לפעמים בחול כמו בשבת והוא נריך
למכונה זו צין בחול וצין בשבת. עכ"פ נראה פשוט דלדידיה
שכר שבת צהצלה הוא לפי שמעולם לא היה מכניס המכונה
זו בשביל יום אחד אלא בשביל כל השבוע ואדרבה אולי היה

שהקשה לרבותינו הנוצ"י, והח"ס שהחירו לשכור גוי צקצלות
להסיק מרחץ צהצלה והקשה שהרי כל שוכר פועל להסיק
מרחץ הוא שוכר את הפועל ומשכיר את המרחץ שצאו לרחוץ
אותה שעה ואי שוכר אותו להסיק א"כ צענין עשיית מרחץ
אין לו ריוח ואז הגוי שלוחו של ישראל להשכיר את צית
המרחץ וכליו לאיש שצא לרחוץ בשבת דזה צוודאי שיכירות
מקרי דמה לי שיכירות לשעה או לזמן מרובה וא"כ אז משכיר
הגוי לאיש שצא לרחוץ ואפשר דהמים שותן לו וזה משלם
עצורם הוי כעין מכר ועל זה אין הנאה ושכר לפועל ורק
אדעתיה דישראל עציד וזה אסור וממילא השכר שמקבל מאיש
ואיש הרויחן שם הוא של הצעלים והוי שכר שבת שלא צהצלה
ואפילו אם הגוי עושה כן מע"ש וצמוצאי ש"ק ונותן הכל
יחד לא מקרי צצציל זה הצלעה דאטו משום דעירצ המעות
מקרי הצלעה ע"כ ע"ש. וא"כ הכ"נ לכאורה ממש הוא כן.
וא"כ נפל פיתא צצירא ומעיקרא דדינא פירכא.

אמנם לפענ"ד נראין צוה דברי רבותינו הח"ס והנוצ"י
והלכה כרצ לגבי התלמיד והוא דנראה פשוט דהא
דאסרו שכר שבת לא אסרו אלא כשיד ישראל צאמצע ר"ל
כשישראל משכיר צית או שאר דברים לשבת או שמעמיד נכרי
על זה שיקח לו שכר שבת כה"ג אסור לו לישראל ליקח שכר
שבת אצל היכא שהעכו"ם עושה איזה עסק או שום מלאכה
אדעתיה דנפשיה ומגיע על ידי זה ריוח גם לישראל אף שהוא
נראה כשכר שבת לא מקרי שכר שבת ומותר דהרי אין
הישראל לוקח כלום והעכו"ם שהוא שעשה לעצמו וע"י הרויח
גם הישראל וכיון דהעכו"ם לנפשיה מותר להרויח ולעשות
מלאכתו או להשכיר זה לא אסרו על ישראל כה"ג.

(ח) **וראיה** לדבר מס' רמ"ה ס"ד, דיכול ישראל ליתן
לעכו"ם מעות להחזיק צהם ואע"פ שהעכו"ם
נושא ונותן צהם בשבת חולק עמו כל השכר צשוה מפני שאין
מלאכה זו מוטלת על ישראל לעשותה שנאמר שהעכו"ם עושה
שליחתו וכן אין העסק ניכר ממי הוא ע"כ. הרי דצמקום
שאין לנו לומר שהעכו"ם עושה שליחתו של ישראל ואין העסק
ניכר ממי הוא אלא העכו"ם עושה לעצמו אף שהישראל מרויח
לית לן צה ולא אסרו אלא צאופן שאין לומר כן דאז נראה
דעכו"ם שליחתיה דישראל עציד. ולזה, צהני מרחצאות נמי
ששכרוהו לעכו"ם צקצלות להחם המרחצאות ולקבל הרוחצים
ושכר הרוחצים מהם וצאם לא יקבל לא יקבל משכורתו ר"ל
שיסלקוהו נמצא דעכו"ם אדעתיה דנפשי' עציד ולאו שליחתיה
הוא מקיים. גם יש לומר שאם לא ישלמו צנ"א הרוחצים צה
לא יתמו ממילא המרחץ ונמצא אדעתיה דעצמו קעציד ואינו
צכלל שכר שבת ודו"ק צוה. ועיין שו"ת צי"ש או"ח סי' ער"ה
לכק"ו שכתב: נ"ל דאיסור שכר שבת הוא רק משום דמיחזי

חסר לו הכנסת יום אחד של שבת מניס המכונה הזו נמצא בדידה הו שירות בהצלה וזה ברור בס"ד.

ובזה מיושבת נמי קושי המהר"ם ש"ק הנ"ל ממרחק דודאי במרחק נמי בעל המרחק מעולם לא היה מתרצה להחם המרחק בשביל אדם אחד וגם לא היה מחזיק המרחק בשביל רוחני יום אחד אלא שמטרת כסף קטן של כל רוחן ורוחן וע"ז משכיר ומיחם המרחק וגם בשביל רחי"ת שבת בעצמו לא היה מיחם וא"כ כל מה שמשלמין נבלע בין שכירות כל השבוע וממילא הו שבת שבת בהצלה.

(ובהא) סברא שהבאתי נראה לי ליישב קושיא עזומה ממנהג העולם בעלי מלוגות ששוכרים חדר ללילה אחת וה"ה לשבת וזא בע"ש ולן בלילה וצין ליל הלך במוצ"ש ומקבל על זה שבת והו שבת שבת, והאחרונים הקשו כן מחסידים ואנשי מעשה שהולכים אלל רבותיהם הנדיקים ועיין שו"ת כפי אהרן (פרא"ג סי' ל"ב) ובמג"א או"ח סי' רמ"ו ס"ג כתב מפורש אצל לטול שבת שבת לחוד אפילו בחדר לדור בו אסור, ולהנ"ל יש לומר דדוקא במי שאין דרכו להשכיר בכל הזמן ועכשיו משכיר על שבת הו שבת שבת אצל בעלי מלוגות שהם משכירים חדרים לעולם וזה חלק משכירות המלון מכל השנה ועל זה לחוד לא היו מחזיקים המלון וא"כ כה"ג הו כעין משכורת בהצלה, וי"ע. [עיי' משנה הלכות ח"ה סימן מ"ה].

(י) ועל ארבעה לו אשיבנו לפמ"ש בצ"מ ז"ו ב' דהחירא ניחא ליה לבעל ליקני איסורא לא ניחא ליה ועיין נדרים ל"ה א' ובשו"ע או"ח סי' תמ"ח בעכו"ם שהביא דורון חמץ לישראל דאפילו לא אמר הישראל כלום אמרינן דהחירא ניחא ליה לישראל דליקנא רשות ולא איסורא ע"ש. וא"כ הכ"נ יכול לומר דאיסורא לא בעינא דליקנא ולא הו שבת שבת ולא דמי למעמיד עכו"ם בשכר אפילו בקבלנות שלוקח המעות בשביל ישראל אצל הכא הרי העכו"ם בעצמו בלי שום אמצעי של הישראל מניח שם הכסף אמרינן כה"ג לא ניחא ליה דליקני הכסף דאיסורא משום שבת שבת ולבתר שבת הו דקא זכי ליה.

(יא) וחמ"שיתו אוסיף עליו מה שהביא כת"ר בשם המהרש"ג או"ח סי' ס"ה ח"א במכונת דישה (דרעש מאשין) שנותנין לנכרי ודשים בו בשבת והישראל מקבל אחוים ממה שהנכרי עובד גם בשבת והאריך בהחירא ובתוך הדברים מטעמי דהחירא כתב שהרי פשוט דאף דשכר שבת אסור מ"מ מותר לקבל שכר בעד העצים והדלק (בענין) דהו דומיא דלוקח דבר של חצירו בשבת ואכלו או הפסידו דנריך לשלם ואפילו אם הרויח עי"ז חצירו כיון דהריוח בהחפץ

או בדבר המאכל לית לן זה דהו שכר שבת בהצלה דהריוח נבלע בתוך דמי הקרן של החפץ וממילא במכונת הדישה כיון שנריך לשלם בעד העצים והדלק הגם שהריוח בזה הו שכר שבת בהצלה ולא מוכרח שיחא שכר היתר הרוב כי אפילו שכר שבת הו הרוב רק שמקבל בהצלה ולא נקצ שכר שבת מותר ע"כ. וע"ז כתב כת"ר דנידון דידן נמי כיון דמכונות הכביסה מתקלקלות מכל כביסה וכביסה יכול לבקש דמי הקלקול ובתוכו בהצלה שכר שבת עכ"ל. ולפוס ריהטא ראייה נכונה היא זו.

(ב) איברא דא"כ נפל פיתח בצירא דצכל הכלים המשתמשים בהם בשבת ומשכירים אותם לימא כן דלית זהו משום שכר שבת דלעולם הכלים מתקלקלין קצת ע"י תשמישן ונפחתין משוין ויכול לבקש שכר הפחת שהוא הקרן ובתוכו יבלע גם השכר שבת והו בהצלה ואח"ל דישנם כלים שאינם נפחתין ועליהו הו דאמרו ז"ל דאסור להשכיר כלים משום שכר שבת, הלא בש"ע או"ח סי' רמ"ו ס"א כתב, וי"א דכלים שעושים זה מלאכה כגון מחרישה וכיוצא בה אסור להשכיר לעכו"ם בע"ש וציוס ה' מותר להשכיר לו ובלבד שלא יטול שכר שבת אלא בהצלה כגון שיסכור לו לחדש או לשבוע ולהשאל לו מותר אפילו בע"ש, הרי מפורש דכלי מחרישה שודאי נפחתת ע"י מלאכתה ואפה"כ נריך שהשכירות יחא בהצלה דוקא כגון שיסכרו לו לחדש או לשבוע, ואין לדחוק דהמחצר מיירי באופן שאין עושין מלאכה בשבת עם המחרישה ולכן אין כאן פחת רק שכר שבת גרידא, דזה לא משמע הלשון וגם משמעות הפוסקים לא משמע כן ואדרבה מלשון המג"א שם סק"ג משמע דכלי שעושין זה מלאכה בשבת גרע מאינו עושים זה מלאכה ע"ש.

ובפר מהרש"ג אין לי לעיין בו צפנים הדברים, אצל לפי העתק כת"ר נראה דלא קשה על הגאון ז"ל קושיא שכי הנראה הגאון ז"ל דייק בלשון דמותר לו לקבל שכר בעד העצים או הדלק ולכאורה ז"ע למה לו לחפש בזה עצים והדלק היל"ל דמותר לו לקבל שכר על קלקול מכונת הדישה שמתקלקלת ונפחתת ע"י הדישה ועכ"פ כמו שאמר עצים ודלק היל"ל גם על קלקול ופחת מכונת הדישה, אצל נראה דבכיון נשמר מזה המהרש"ג דכה"ג ודאי דהו שכר שבת בשביל מכונת הדישה בעצמה וכקושייתו וכמ"ש בש"ע ולכן המציא דעכ"פ העצים והדלק שהדליקו משלו מחזיקים הם לשלם לו וזה ודאי אינו בשכר שבת עבוד המכונה ובתוך דמי העצים יכול לבלוע יותר וישלמו לו אחוים מכל, עבוד הדלק שהזיקו לו והפסידו לו והכלל בזה דפרעון הו היכא שהזיקו לו או הפסידו או לקחו כל החפץ שלו ויציבים להחזיר לו

אותו החפץ אבל שבר הוא היכא דהוא משלם לו עבור מה שהוא משתמש בכליו וחוזר לו הכלים, והשכר הוא צאמת לעולם עבור השימוש והפחת כמובן. ולפי זה ודאי דאין שום ראי' ממחרש"ג הנ"ל.

זאת תורת העולה דלפענ"ד אין צוה שום איסור לישראל להכניס מכונת כביסה צבית עכו"ם שישתמשו בו עכו"ם ואפילו אם גם בשבת יכבסו זה העכו"ם וממילא לא צריך להחריש של מכירה ואמנם מאחר דהלכות שבת הם כהררים התלויים על חוט השערה ובהפך מועט נשתנה הדין והעולם עושים מה שלבס חפץ וצעינו ראינו גדולי עולם פותחים כפתחו של מחט והעולם פתחו כפתחו של אולם ועכ"פ כיון שתלוי באיסור שבת לא כתבתי את זה לסמוך עלי למעשה אם לא שיקרימו לזה כ"ק אדמו"ר מרן מקלוצניבורג שליט"א וכת"ר. ובדאי כה"ג הרוצה עוד לנהוג בהיתר דמכירה או ע"י שותפות הרשות נתונה, כיון דלדינא צרור דאין צוה שום איסור לפענ"ד.

ועלי להתנות פה דמה שכתבתי הוא רק להכניס צבית עכו"ם אבל להכניס צבית ישראל נשתנה הדין לגמרי גם במקום שיש לחוש חששה קרובה שיצאו לבס ממדחי אחינו בני ישראל אפילו צבית העכו"ם ז"ע כי יש צוה ענין של מכשול לרבים ח"ו והכל לפי ראות עיני המורה דצדיקים כאלו. [וע"ע שו"ת משנה הלכות ח"י סימן נ"א].

סימן לג

אטומאטין ברחובות קריה שמוכרין סובריות
(קענדי בלע"ז) מה יעשו הבעלים בשבת

עוד להרה"ג הנ"ל

(א) **וברין** האטומאט שמעמידין ברחובות קריה ונותנין שם סוכריות וכו' וכת"ר הביא פסק הגאון מהרש"ג ח"צ סי' קי"ז שכבר נשאל צוה וסיים שבאם האטומאט עומד ברשות הרבים באופן שהעכו"ם הלוקח משם איזה חפץ אינו נכנס לרשות הישראל כלל והכל רואים שאין הישראל עומד שם כלל ואינו יודע אם העכו"ם לוקח או לא ובאזה זמן הוא לוקח מותר גמור הוא ע"כ. והנה לכאורה אין לנו עוד להרהר דצד כי הגאון ז"ל היה פוסק מובהק בדור האחרון, אמנם לפי שראיתי בשו"ת גבעת הלבונו דפשיטא ליה לאיסורא באטומאט אמרתי לפלפל קצת צוה.

(ב) **הנה** במקח וממכר כתב רש"י ביצה ל"ז ע"א, צ' טעמים. או משום ממנא חפץ ודבר דבר, או משום גזירה שמא יכתוב. ובארעא דרבנן כתב צבי"ק קמ"ד דלשון ראשון מרש"י נראה דס"ל דמקח וממכר הוא מה"ת,

ובעפרא דרבנן שם האריך להקשות עליו דלא מצינו בשום מקום דמקח וממכר הוי דאורייתא. ועיין מאירי שכתב ו"מ דיש לו רמז מקרא וכונתו נראה צוה ג"כ ליישב לשון רש"י דהטעם ממנא חפץ דיש לו רמז מקרא. וקצת היה אפשר ליישב לפי מה שהביאו האחרונים ז"ל בשם הריטב"א ז"ל דאף במקח וממכר לא הוי אלא דרבנן מ"מ היינו צמא ומתן של אקראי בעלמא אבל לעשות מו"מ בקציעות אסור מה"ת שיהא השוק מלא לכל מו"מ והחנות פתוחה והחנותי מקיף ועיין ח"ס השמטות סי' קצ"ה, ובשו"ת צית שערים לכך"ו או"ח סי' פ"ט ד"ה ואשר, מה שהאריך צוה. ולפ"ז יש לומר דדעת ארעא דרבנן דצדרי רש"י צבגון שעשה מקח וממכר בקציעות הוי דאורייתא ונמצא דס"ל כהריטב"א צוה אבל באחרונים נראה דלא ס"ל כן.

(ג) **והנבעת** הלבונה צבי"כ"ה הביא ראי' לאיסורא מדברי הש"ע סי' ש"י, דאסור ליתן מעות לנכרי שיקנה בשבת ואף דזה רק באומר לו בפירוש שיקנה בשבת, מ"מ הרי מצוה שם דאם יום השוק הוא בשבת הוי כאלו אמר לו בפירוש לקנות בשבת וא"כ כאן הוה ג"כ בפירוש דהרי צרור לו דבדאי יקנה מי שהוא בשבת דלא ימלט והוה כאילו פירש והאריך שם קצת להביא ראיות. גם הביא משו"ת רע"א סי' קנ"ט, וכת"ס סי' מ"ו דאסור לעשות קנין ע"ש שיחול בשבת.

ובזה הגאון ז"ל צד גילו של כת"ר שג"כ הביא ראי' מסי' ש"ז ס"ד, דמותר לתת לאינו יהודי מעות מע"ש לקנות לו ובלבד שלא יאמר לו קנה בשבת וכן בגדים למכור ובלבד שלא יאמר לו למכרן בשבת וא"כ ה"ה דדין הלא הסחורה נתן שם בחול ואינו מקפיד מתי שיקחו, והוא מוסיף לה והוא מפריק דשאני התם דהסחורה כבר ברשות העכו"ם בשבת משא"כ כאן הסחורה עדיין ברשות ישראל והעלה למכור האטומאט או להפקירנו בפני שלשה, ומדברי הגאון ז"ל ראייה לכת"ר לאיסור ומטעמים אחרים כמובן. אלא שכיון דמצא אח"כ שהמהרש"ג ז"ל התיר בכל אופן נראה דכת"ר קבל דבריו אבל כיון דאיכא מי שפוסק להיפוך אולי חוזר וניעור צוה גם שיטת כת"ר.

(ד) **אמנם** לפענ"ד שיטת הגבעת הלבונה לא שמיע לן דמה שכתב דדמי להא דש"ע סי' ש"ז לא דמי כלל היכא שהישראל נותן הסחורה לעכו"ם הידוע צדיק, וידענו שיש יום השוק בשבת הוי כאלו אמר לו בפירוש למכור ציוס השוק ונראה כשלוחו אבל היכי דהישראל לא נתן צד שום עכו"ם כלום שום סחורה אלא שהניח המכונה עם הסחורה בחוץ וכל מי שרוצה ליקח יצא ויקח והעכו"ם לוקח לו לעצמו צלי שום אמירה כה"ג ודאי לא מחזי כשלוחו. ובמלאכת עכו"ם

לישראל עיקר האיסור הוא בשבת משום שליחות וכמ"ש לעיל ועיין ש"ע הרב סי' רמ"ג וכיון דהכי ליכא למיחש משום שליחות לא דמי כלל.

(ה) ויצדקו ג"כ דברי כת"ר מה שהביא דלא דמי להא דח"ס צסי' ס"ג במכירת טאצאק שאסרו למכור לנכרי ע"י שיפקירוהו ישראל דהכלל הגדול הוא היכא דיד עכו"ם באמצע נראה כשלוחו של ישראל אסור גם כי הפקר אינו מועיל כלל וכמ"ש לעיל. אלא שמה שהביא מהגרע"א וכת"ס ו"ל דהיכא דהמקח נעשה בשבת אסור ז"ע דהכי ודאי נעשה מכר בשבת ומאי נ"מ בין מקח למכר סוף סוף הוצאה מרשות לרשות הוא גם שבאצוני נור או"ח הסביר הטעם למה בשאר איסורים אם התחיל בע"ש גומר בשבת אפילו לכתחלה וליכא זיה משום איסורא וחילק דבשלמא בשאר מלאכות אם התחיל בע"ש אפילו מת המתחיל בשבת נעשה המלאכה מאליה אבל בקנין אם מת בטל הקנין וא"כ הקנין חולה בגוף האדם דוקא ע"ש סי' נ"א.

(ו) אמנם המהר"ם שיק ו"ל או"ח סי' קל"ו פשיטא לי' דגם בקנין מותר לעשות שיחול לשבת, וכן ראיתי לק"ז מרן צבי"ש או"ח סי' רס"ד ופשט לי' ממג"א סי' ש"ו סקי"ד דהקשה איך מקנין אתרוג ציו"ט ראשון של חג ותי' כיון שאינו אלא מתנה על מנת להחזיר שרי והקשה צבי"ש שם דלפ"ז תקשי מסוכה מ"צ ע"צ שאומר כל מי שיגיע לולבי לידו הרי הוא לו במתנה והוא מתנה גמורה לעולם הדק"ל הא אסור ליתן מתנה ציו"ט וע"כ כיון שמקנה צעיו"ט אף שהקנין חל ציו"ט שרי ע"ש מה שחזק עוד דבריו. גם המהרש"ג הנ"ל הרגיש בזה ולא חש לה וא"כ צדיקן דאינו מתנה לשום קנין גם כי באמת אפשר שלא יקנו כלל בשבת שאפשר יבאו קונים הרבה קודם השבת ויקנו הכל קודם שבת, עוד שכיון דליכא לפנינו הקונה ולא דמי למקח וממכר כלל שנימא שגורו עליו חכמים, וגם י"ל דלא ניחא לקנות הכסף עד הערב דאיסורא לא ניחא ליה לקנות ומה שלקח העכו"ם מהאטומאט הו' בחזרת שאלה אללו עד הערב שיקנה לו הכסף. או יאמר דהתם הרי עכ"פ מתנה שיחול הקנין בשבת וכיון שמתנה כן שפיר גזרו משום מקח וממכר אבל צדיקן דלא התנה כלל ליכא בזה משום מו"מ גם יש לי עוד הרבה טעמים להחירא גם בזה לפענ"ד.

(ז) אלא דמ"מ אף דלהלכה נראה להיתר למעשה צריך מתינות וזפרט שהשאלה נוגע לארצנו הקדושה רובם ישראלים צ"ה וראשית אולי הדברים ידועים של מי המכונות הם ועכ"פ ישנם כמה אנשים היודעים של מי הם וכשיראו מוכרים בשוק יוכלו מזה לנמנע מ"ו קלקולים אחרים גם כי נראה כמקח וממכר בשוק גם כי בחצוצות צעירות

אשר צעו"ה רוצם הלוקחים הם ישראלים אפילו בשבת וא"כ ודאי צריך עיון משום מכשול ואף דודאי דלפני עור ליכא בזה דלא הו' בחרי עברי דנהרא אבל מ"מ מסייע ידי עוצרי עבירה הוא וגם לפעמים אולי הו' לפני עור ממש באופן שלא יוכל לקבל דבר זה באופן אחר, ולזה באמת אינו מועיל שוב גם המכירה לעכו"ם או שותפות אבל לאידך גיסא א"כ אין לדבר סוף. אם לא שיוכלו לסגור המכונות על יום השבת, ואולי היו יכולים לתקן שיהיה להם מטבע מיוחדת דוקא להאטומאט מטבע שאינה יוצאת, כה"ג היה אפשר להציל מכמה עבירות דאזתה מטבע היו קונים מן הקאמפאני או במקומות מיוחדים לזה וא"כ היה כבר קנוי הסוכרי' בזה המטבע שעבור כל מטבע נותנים סוכרי' אחת והמטבע לא היה רק להוציא את הדבר וכה"ג אולי אין צו איסור שבת ודוק כי קצרתי בזה.

ומעתה הנני בזה ידיד נפשו הארכתי קצת להשתעשע בדבריו היקרים לי, והנני בשלהי המכתב לזכרו עוד הפעם בצרכת מו"ט על התעלותו לכסא הרצנות דעכו תו"א וי"ר שיעלה מעלה מעלה ברום המעלות ותצנה ותכונן כסא ממלכתו עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים.

ידיד נפשו באמת המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש, **מנשה הקמן**

סימן לד

אי מותר להניח מאכל חי על תנור חשמלי אוטאמאטי שיתחיל לבשל בש"ק

ב"ה ליל ששי ל"ד למסבנ"י ה'תשכ"ח ברוקלין נ"י.

נשאלתי בחיל אחד מארה"צ, שנשלח למקומות הרחוקים והוא שומר התורה ובש"ק קשה לו לסדר מאכלו, כי בכל השבוע יכול לבשל לעצמו אבל בש"ק אינו יכול להטמין לו מאכלו, אבל צידו הוא לתקן לו מאכל חי בעש"ק ולהשימו על התנור חשמלי, ויש לו שעון אוטומאטי אשר ידליק את התנור החשמלי ביום השבת בעת שירצה ויתבשל לו המאכל בשבת ונפשו בשאלתו אי שפיר דמי להניח תנור כזה מתוקן עש"ק שיתחיל ויגמור הבשול בש"ק או לא.

תשובה. זו מספר שנים שהעיר לי הגה"צ מוה"ר ישראל וועלץ אבד"ק צודאפעסט צירושלים עיה"ק,

משו"ת הלכות קטנות ח"א סי' קפ"ט, שכתב שם כיון דאין שבות במקדש למה לא היו מבשלים השעיר של יוה"כ בהמצאה לשום חבל ארוך שידליק כשיעור יום ראשו אחר ידליקו והשני כרוך על העצים ויתנו הבשר צדוד ואש לא ישימו וכשיגיע הלילה יציערו העצים ונסתפקו הבחורים אי הותר כל שבות במקדש או לא הותר שבות במקדש אלא בדבר שהוא כורך

קרצן וכמה שבותין היו שם כהנהו דסוף עירובין עכ"ד. והקשה הגאון הג"ל מס' מתא דירושלים על ירושלמי מועד דף י"א שהביא בשם מורו הגאון בעל חת"ס ששמע מעשה שעשו אנשי פרנקפורט צענין צישול קאפפע בשבת שהיו מסדרין ע"ס דקיס זע"ז ושמו למטה מע"ש חבל של גפרית שקורין לונט והחבל הלו היה מהבהב כל הלילה וכאור היום הגיע סוף החבל אלל העצים ואז נדלקו העצים ונתבשל הקאפפע וכו' והו"ד צילקוט הגרשוני סי' רנ"ה.

ובתשובה הג"ל הארכתי קצת לחלק בין הא דהל"ק"ט, להא דחכמי פראנקפורט, דהתם צביהמ"ק היה צריך להשים צמר השעיר ציבה"כ שהוא זמן האיסור וגם ה' נתבשל בשבת שהוא זמן האיסור וכה"ג ודאי יש בזה עכ"פ משום שבות ועיין כריתות י"ט שבת ויוה"כ ועשה מלאכה בין השמשות ואינו יודע צביה מהן עשה ר"א מחייב חטאת ור"י פוטר אר' יוסי לא נחלקו על העושה מלאכה בין השמשות שהוא פטור שאני אומר מקצת מלאכה עשה היום ומקצת עשה למחר על מה נחלקו על העושה בתוך היום וכו' והנה מבואר דכיון דתרווייהו היו יומי דאיסורי חמור אלל הכא הרי בשעת הנחה הוא כולו היתר אפשר דמותר לכ"ע.

ולפום ריהטא אמרתי דמסבירא נראה להיתר שהרי המעשה חמין לשבת קי"ל דמותר להטמין איזה רגעים קודם שבת על התנור צמר חי שלא נתבשל כלל דכיון שהוא מסיח דעתו ממנה עד למחר מותר כמבואר בש"ע א"ח סי' רנ"ג, וסי' רנ"ז, ואפילו הוחס התבשיל מע"ש נמי מותר להשהות ולא גזרינן שמה יחתה כמ"ש הרב האי גאון מוצא ברשב"א פ"ק דשבת ועיין מ"צ סי' רנ"ג אות י"א וצביאור הלכה שם והנה המניח צמר חי לגמרי על התנור ע"ש בין השמשות והוא לזמן ומניחו על אש קטן ודאי יקח זמן רב עד שיתחיל הבישול ממנו א"כ בשעה שיתחיל הבישול הוא כבר לילה ממנו והוא כבר שבת ואפילו הכי כיון דהניחה על התנור ע"ש אף שכל הבישול נעשה בשבת מ"מ מותר התבשיל ואדרבה אולי ה' מתחיל הבישול ע"ש אז הוא אסרינן מטעם גזירה, אלל כל שכל הבישול נעשה בשבת מותר מאחר שהונח בע"ש וא"כ מצינו לכאורה דאבישול לא קפדה תורה שלא יתבשל בשבת אלל אומן הנחה וכל שהניחו בזמן ההיתר אף שכל עיקר הבישול נעשה בשבת היתר גמור הוא, וא"כ הכ"נ צדידן כן הוא לכאורה.

עוד ראוי נראה משו"ת מהר"ם ש"י"ק א"ח סי' קנ"ז, ושו"מ מ"ת ח"א סי' ה' שהתירו להעמיד שעון בע"ש שידליק נר בשבת כיון דהפעולה נעשה ממילא, וכ"כ בשו"ת ריב"א ואף שהיו צוה גם אסרינן פוק חזי מאי עמא דבר וכולן נוהגין להיתר וזה דלא כשו"ת לב חיים ח"ג סי' ס"ח, שאוסר

צמי שהדליק בשבת ע"י זכוכית שהניחו לפני השמש מע"ש עיין אורחות חיים ספינקא סי' רנ"ה. אלל דראיתי בשו"ת זקן אהרן ח"א סי' ט"ו ט"ז שהאריך להוכיח דאף דהתירו הגאונים הנ"ל לענין הדלקת נרות אלל לענין צישול ולחמם תבשיל לא התירו וי"ל דשאלתו היתה בזה שזוכן מע"ש שידליק בשבת והעכו"ם הניח התבשיל על התנור בשבת קודם שהתחיל הזרם ואז הכ"נ דאסור אלל אולי היה נותן עוד מע"ש אפשר דגם הוא ז"ל ה' מחיר זה וק"ל. ועיין ש"ע א"ח סי' של"ח, זוג המקשקש לשעות עשוי ע"י משקולות מותר לערכו ולהכינו מצע"י כדי שילך ויקשקש כל השבת ועיין מג"א דכיון דידעינן דמע"ש עורכין לא חיישינן משום מראית העין כה"ג.

וראיתי בשו"ת מהרש"ג ח"צ סי' ז' שחידש צשציעי של פסח שחל להיות ע"ש וזהו להטמין צעוד היום גדול כדי שיתבשל מצעוד יום כמאלל צ"ד עפ"י דברי המג"א סי' תקכ"ז סק"א, בשם המוס' פסחים מ"ז והגמיהרש"ג חולק עליו דאדרבה יש להזהיר לאחר ההטמנה באופן דודאי לא יתבשל ציו"ט אלל בשבת ואז לא יהיה שום חשש איסור דאורייתא כיון שלא יתבשל כלל ציו"ט והגמיהרש"ג האריך בפלפולו ותלה דבריו במחלוקת האחרונים ז"ל בהמניח על התנור לבשל בשבת וגמיר צמו"ש אי חייב על הבישול שהרי עיקר המלאכה נעשה בשעת הנחה וכדעת נמק"י צ"ק גבי אשוי משום חזיו דהמניח בע"ש הוה כאלו עשה כל המלאכה דק"ל דהמניח בשבת ונתבשל צמו"ש אינו חייב ואחר הדחוויה ינא להביא ראוי לשיטתו מתמיהת המנ"ח והוא, דהמנ"ח הביא שם בסוף מצוה רצ"ח, על הא דמבואר במנחות צ"ח דכשחל יוה"כ ע"ש הצצלים היו אוכלים כשהוא חי ואמאי לא המציאו להניח אותו על האש יוה"כ"פ סמוך לחשיכה באופן שהלילה יהיה בשבת ולא יהיה איסור דאורייתא וסיים צ"ע. והגרש"ג כתב דבאמת משם ראיה דאסור צכה"ג משום דהוי מבשל ציבה"כ ע"ש. ופלא שלא ראה ז"ל דברי הל"ק"ט שכבר הקשה כן ותי' דהוה משום שבות ולאו בכל שבות התירו צביהמ"ק וגם באמת היו אופנים אחרים שאפשר לעשות וממילא אין מכאן ראוי וגם מה שהביא מהא דאמרנו צש"ס בפתח השופך שמן צנר הדולק חייב משום מצעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה ולא אישטמיט לומר בשום דוכתא דזה הוא דוקא באם לא היה בשמן הנשאר כדי לדלוך כל השבת אלל אם היה כדי לדלוך כל השבת ונמצא שלא היה הכיבוי ממילא רק בחול וכן להיפוך פטור משמע מסתמית הפוסקים דבכל ענין חייב.

תחת תבשילו אלא היכא דזרור דלא יוכל להתבשל צליה אמרינן דעד הצוקר ודאי ייחנו והאי טעמא גופא יחוש צוקר שאם לא יתבשל צמירה יחוש דלמא יחתה או יגיס הקדירה ואין זה גזירה חדשה אלא הא גזירה גופה כמוצן ולכן אם הוא באופן שא"ל לחתות וכגון שיניחנו בתנור מוסגר ונעול ומעצמו ידליק לפענ"ד אין שום איסור בדבר אם יתחיל צוקר ויתבשל כולו בשבת וכנ"ל.

ומיהו היות כי הדבר הוא חדש אין אני מתיר כעת רק לחיל הנ"ל או בדומה לו בשעת הדחק ואם יסכימו עמי עוד צ' גדולי הוראה או נכחים לדבר אי להתיר לכ"ע, אבל עד התם לא כתבתי רק בשעת הדחק וכנ"ל.

החתום לכבוד התורה ולומדיה בלב ונפש,

מנשה הקמני

סימן לה

בתפלת לבה דודי שתקן מהר"ש אלקאבאי
שמור קודם זכור

ב"ה מוצש"ק י"ד כסלו התשכ"ז ברוקלין נ"י יצ"א

חיים חן וחסד ורחמים אל כבוד ידי"ו הרב הגאון המפורסם חסיד ועניו בנש"ק וכו' כש"ת מוה"ר חיים ריווען שליט"א בעמח"ס בכ"ח.

ובדבר אשר ענותותו דמר שנו כאן שרצה לחוות דעתי צפ"ה התפלה של לכה דודי שהתחיל הממחר מהר"ש אלקב"ץ זצ"ל בשמור וזכור והקשה לו רב נכבד אחד דהרי זכור הוא קודם צמורה בצורות הראשונות ושמור צפ"ה ואתחנן, וא"כ היל"ל זכור לשמור וצפ"ה תירוש ויזהר תי' משום דבא הממחר לרמוז שמו בתפלה ולכן שינה וכ"ג פקפק עליו דבשציל זה לא הי' לו לשנות הסדר וכתב דאדרבה הממחר צדיק כתב כן לפי שזכור ושמור צדיבור אחד נאמרו וא"כ שניהם שוים ואין כאן אחד קודם לחברו וצא זה הממחר לרמוז בהתחילו בשמור, עכ"ל. ורואה שאחווה לו דעתי העני' צה.

הנה צמה שדחה דברי המירוש ויזהר יפה כיון מאד הגם שראיתי עוד איזה אחרונים שכתבו כן מ"מ אין דעתנו נוטה להם שאם הי' רוצה לרמוז שמו הי' לו להוסיף תיבה אחרת ולא להקדים המאוחר, גם פירושו הוא נאה מאד דאם צדיבור אחד נאמרו א"כ אין כאן מוקדם ומאוחר, אלא דקצת יש לעיין ממשנה יומא פ"ג מ"א בן קמנר לא רצה ללמד על מעשה הכתב פי' שהי' קושר ד' קולמסים צד' אלצעותיו וכותב שם בן ד' אותיות כאחת, ויחא שיהא כולו נכתב צבת אחת שלא יהא רגע השם חסר והנה נראה דאפילו אם כותבים הכל יחד מ"מ איכא סדר וודאי אין להקדים אחד לשני וא"כ

ולאחר הסליחה אין דמיונו עולה יפה דהנותן שמן צגר הדולק בשבת או המסתפק ממנו אפילו יש שם שמן הרבה מ"מ הרי השמן הנוסף כיון שהוא לח צלח הרי נתערב עם שאר השמן והרי הוא מדליק השמן ששפך צכלי ממש והרי אותו השמן שהוא שפך דולק בשבת, ואין זה דומה כלל לתבשל צמוצ"ש שאינו עושה שום איסור בזמן הבישול אלא מחמת ההנחה הוא דבעינן לחייבו וזה פשוט מאד. וכן המסתפק משמן שצנר אפילו יש שם שמן הרבה הרי כל השמן הוא מעורב א"כ בשעה שנוטל מהשמן הרי נוטל גם משמן הדולק ולכן פשוט דצכל אופן אסור וזה פשוט, והא לא דמי אלא להא דקיי"ל דאסור ליעול עצים הדולקים צבר מן האש ציו"ט משום מכבה והכ"נ כן וגם יש עוד לחלק באופן אחר אלא דהדבר למותר ולכן לא אאריך.

והנה צפ"ה חלקת יואב מה"ק א"ח סי' י', ומהד"ת סי' י"ג יואב ג"כ לחלוק אדברי מנ"ח וס"ל דמבשל בשבת ונגמר צחול חייב ודלא כמנ"ח והגאון מהר"מ אריק צספרו אמרי יושר ח"צ סי' קצ"ב האריך לחלוק עליו והציא דהרש"ש שבת ע"ג כתב כהחלקת יואב ומיהו סיומא דמילתא הציא ראיות מפ"צ דתרומות מ"ה ומש"ס צכלי שבת קי"ד מהא דרב יוסף אמר אין דוחין שבות להתיר, ומפסקים מ"ז לרצה דאית ליה הואיל ע"ש כי דבריו נכונים לפענ"ד ועיין שו"ת צי"ש א"ח סי' י'.

שוב האיר ה' עיני וראיתי דשאלתן הוא מחלוקת האחרונים וז"ל דבשו"ת מחנה חיים ח"ג סי' פשיטא ליה לאיסורא ר"ל דהגם דמותר להתחיל מלאכה בע"ש והיא נגמרת מאליה בשבת מ"מ אסור לעשות צחול לגרום שיהיה גם התחלה גם הגמר בשבת אמנם צפ"ה תורת חיים מצנו ז"ל הרצה להשיג עליו וצפ"ה שציתת השבת, "מלאכה הנעשה מאליה" בשבת (דף כ"ג ע"ב מדפי הספר) ג"כ חלק עליו והציא לחלוק עליו מהגאון מוהרי"ס חרל"פ והגאון ר' צבי פסח פראנק זי"ע דליכא צזה שום איסור והגאון מהרז"פ הציא דברי הב"מ והפנ"י והח"ס שהחליטו דבאיסור שבת ל"ש שלד"ע משום דעכ"פ גופו שובת ממלאכה לפ"ז אין מקום לאיסור מדאורייתא גורם מע"ש שמתחיל המלאכה בשבת מאליה ע"ש וצריך פוקח עורים כי צ"ה גם אני הקטן כיונתי להא ראוי במכתבי להגאון מהר"י וועלץ שליט"א, והציא עוד ראיות מירושלמי ע"ש עכ"פ כנראה רוב צנין ורוב מנין והסברה נותנת דאין צזה שום איסור וכן נראה להלכה. ומיהו פשוט דצריך להיות באופן שיהיה התבשיל סגור באופן שלא יוכל לצא להגיס הקדירה או לעשות איזה פעולה בקדירה בשעת בישול דהא לא גרע מתבשיל בע"ש שאם יכול להתבשל צמירה עד שיוכל לאכלו צערב אסור להשהותו דחיישינן שמא יחתה

על לכה דודי לקראת כלה פני שבת נקצלה, וכיון דכך הוא
סדר קצלה שבת לילה קודם ליום א"כ שמור חכור דדבור
אחד דשמור קודם לזכור שהוא בלילה והוא ביום [ועיין משנה
הלכות ח"ה סימן מ"ג].

ובמעתה יש לומר דבר נאה לפי דק"ל דכ"ע מודי דבשבת נחנה תורה וא"כ כיון דבשעת נתינתה ה' ציוס השבת הקדים צדצרות ראשונות וזכור את יום השבת לקדשו דבכניסת שבת אכתי לא נתנה תורה אבל צדצרות שניות שכבר נתנו לאחר קבלת שבת א"כ כבר בשעת כניסת שבת נתחייבו בשמור ולכן כתבו שם שמור את יום השבת דעל הכניסה נאמרה ונמלא דלעולם תרוייהו איתנייהו דצדצור אחד נאמרו אלא דלענין צדצרות ראשונות שה' ציוס נשמע הזכור קודם וצדצרות שניות נשמע השמור קודם דכך הוא הסדר וא"כ לדידן כיון דכבר נתחייבו מע"ש, לעולם שמור קודם לזכור ושפיר תקן הרמב"ם למשה צוית על הר סיני מלות שבת שמור וזכור. ואפשר לדייק עוד לשון על הר סיני שכתב הרמב"ם ז"ל דלכאורה למ"ד דכל עשרת הדצרות כל ישראל שמעו א"כ למה למשה צוית אבל להנ"ל י"ל דקאי על לוחות שניות דבו צוה שמור וזכור דצראשונות וזכור ושמור נאמרה דזה קדים וזה רק למשה צוית וי"ל.

עוד ללעג'ד לומר דידוע דהמחבר מהר"ש אלקב"ץ ה' מגדולי המקובלים ועשה הכל ע"פ רוח קדשו שהופיע עליו בדברי קבלה וה' רבו של הרמ"ק וגיסו שחבר ספר הפרדס ועוד חבורים קדושים בדברי קבלה כידוע. והנה הרמ"ק ז"ל בספרו הפרדס ח"ב שער כ"ג בשער ערכי הכנויים פ"ז אות זכור כתב, זכור כענין זכור ושמור והם תפארת ומלכות וכן מוסכם צפי כל המקובלים באומרים זכור לזכר ושמור לנצבה. וצוהר חדש פ' יתרו דף מ"ט בפסקוק אנכי ה' אלקיך, אנכי כלל דדכר ונוקבא כחדא וכלא אקרי זכר מ"ט בגין דאילו נטיל לנוקבא ואכליל לה בגויה וכו' וכד איהו אמשכית לנצלה בזהה ואחא איהו לנבה כד"א עד שהבאחיו אל בית אמי כדין איהי נטלא שמה וכלא אקרי שמור מ"ט בגין דאיהו אמשכית ליה לנבה ונטלת ליה כדין כל ביתא קיימא ברשותהא ולא אדכר אלא איהו בלחדהא ולעלמין לא מתפרשין דא מן דא עכ"ל.

וּפִי' הַרְמִ"ק דִּהְעִינִן כִּי הִנֵּקְבָה עִיקְרָא בְּשִׁמְאַל וְהִזְכֵּר בִּימִין (כד"א שְׂמַלּוֹ תַּחַת לְרֵאשִׁי וַיִּמְיִנו תַּחֲבֻקִּי) וְצִהְדוּוּ וְהִזְכֵּר אֶל כָּד הִנֵּקְבָה אִזּוּ יִהְיֶה הִזְכֵּר טַפֵּל אֶל הִנֵּקְבָה וְהִנֵּקְבָה עִיקְרָא וְהִזְכֵּר אִזּוּ עוֹלָה בָּשָׂם וְצִהְיֹות זְוֹגָם כִּךְ הִנֵּה יִדָּק אֲמָרוּ כִּי שֵׁינֵהֶם שְׁמֹור מִזֵּד הַשְׂמַלּוֹ הַגּוֹבֵר וְאִם א"א אִם לֹא שִׁתְעַרֵּב עִמָּה בְּחַי' זְכוֹר מִזֵּד הַהִתְעוֹרְרוֹת הַיִּמִּין גַּם אֶל הַזְּוֹג כִּי הֵא בָּלָא הֵא לֹא סָגִיא עִכ"ו הִזְכֹּר לֹא יַעֲלֶה בָּשָׂם

הכ"נ הי' אפסר לומר אף דזכור ושמור צדיצור אחד נאמר ומ"מ יש סדר למשנה לדידן דזה אחר זה נשמעין, ובאמת דבמכילתא וצירושלמי נדר' פ"ג ה"צ חשיב הרבה דברים שנאמרו צדיצור אחד זכור ושמור, וכן מחלליה מות יומת וציוס השבת שני כבשים, וכן לא תלכש שעטנו גדילים תעשה לך, ערות אשת אחיך יצמה יבא עליה, ובתש"ו מהר"ם אלשק"ר סי' ק"צ כתב צאם רה"ג דכוונת הענין שנאמרו צדיצור אחד דכיון דהני שני עניינים סותרים זה את זה ולכן צעשה שאמר הקצ"ה מחלליה וגו' זה צעשה אמר וציוס השבת להקריב שני כבשים לומר דעשה דוחה ל"ת שלכך נאמרו שניהם כאחד ע"ש, וכבר כתב צבעין זה הרמב"ן ז"ל עה"ת פ' יתרו עה"פ זכור את יום השבת צא"ד ואמת הוא ג"כ כי מדת זכור רמוז במלות עשה ומדת שמור מל"ת ולכן מ"ע גדולה שדוחה ל"ת ולכן אמרו דאחי עשה ודחי ל"ת.

ובמה שנלפענ"ד דראשונה צריכים אנו למודעי דהר"ש אלקב"ץ לאו יחידיא הוא וכבר קדמו רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל בקדר התפלה שלו בנוסח כל הזכרות האמנעיות שכתב חו"ל: בצרכה אמנעית של מוסף שבת למשה צוית על הר סיני מצות שבת שמור וזכור ובו צויתנו ה' אלקינו להקריב לך קרבן מוסף וכו'. הרי שכתב ג"כ שמור וזכור ולא זכור ושמור בזה מופרך נמי טעם האחרונים משום הזכרת שמו שהרי הרמב"ם ג"כ הקדים שמור לזכור, אלא דהא גופא קשיא למה הקדים שמור לזכור ולפ"מ שכתב כ"ת גם זה אחי שפיר.

והנראה בזה צתרי אנפי חדא לפמ"ש הרמב"ן ז"ל פ' יתרו הנ"ל ח"ל: ואני תמה אם נאמר זכור ושמור מפי הגבורה למה לא נכתב בלוחות הראשונות ויתכן שהיה בלוחות הראשונות ובשניות כתוב זכור ומשה פ' לישראל, כי שמור נאמר עמו חו כוונתם באמת ובמדרשו של ר' נחוניא בן הקנה הזכירו עוד סוד גדול בזכור ושמור ועל הכלל תהיה הזכירה ציוס והשמירה צלילה, והו מאמר החכמים שאומרים בע"ש צואי כלה צואי כלה צואי ונלא לקראת שצת מלכה כלה ויקראו לצרכת היום קדושא רבא שהוא הקדוש הגדול ותצין זה ע"כ, ועיין רבינו בחיי שפי' ג"כ בזכור על היום נאמר ושמור על הלילה וזוהי הוכיח חוס' שצת דהקדים זכור לשמור כלומר דמוסיף מיום על הלילה והו זכור קודם לשמור ולפ"ו י"ל שיצת הרמב"ם דלא ס"ל חוס' שצת כלל ולכן כתב שמור וזכור ודו"ק. והנה כלל לנו הרמב"ן ז"ל דהזכירה הוא ציוס ושמירה צלילה ורמז לדבר זכור את יום השצת אלא דלפ"ו אחי שפיר מאד דצריך להקדים שמירה לזכירה דכיון דכניסת שצת הוא צלילה שעליה מרמז שמור וזכור קאי על היום א"כ אחי שפיר מאד תקון התפלה שתקן שמור וזכור שהרי קאי

ולכן נמי הוא זמן זווה הגשמי שמעורר מאתערוחא דלעילא ולתתא יש להאריך אצל אין לי עסק בנסתרות. עכ"פ נראה דבדיוק כתב המחבר שמור וזכור ולא ח"ו משום להעלות שמה שניה הקדריס. אלא שראיתי בקדר היום בנוסח ע"ש בלכה דודי שהי' נוסחתו זכור ושמור ולא בנוסחתו וכן ראיתי מציאים בשם רמ"ק אמנם לפי נוסחתו אחי שפיר וכמ"ש כנלפענ"ד.

ויסלח לי על אשר כתבתי קצת בפנימיות התורה אף כי אין אני עוסק בזה הרבה מ"מ כיון דבחנו צענין התפלה שחברה ויסדה מגדולי המקובלים ומקורה הוא לפי שיטת המקובלים גם כי הרמזין ז"ל מזכיר קצת מענין קבלה צענין זה ולכן רשמתי מזה.

ובזה הנני ידי"נ הטרוד מאד דוש"ת מכבדו ומוקירו כערכו הרם בלב ונפש,

בגשה הקמן

סימן לו

עוד להנ"ל

מה שנסתפקתי כרגע בדיוק הגרע"א משניות פ"א מ"א דברכות, דאסור לטעום אפילו טעימה קודם התפילה וכדעת התה"ד סי' ק"ט וכן דייק דס"ל התוס' ולכאורה נ"ע שהרי התוס' שבת דף ט' ע"ב ד"ה בתפלתו, בסופו כתבו להדיא דלא קיי"ל כריצ"ל דאמר אסור לטעום אפילו פירות ומבואר דעת התוס' דמותר טעימה עכ"פ ובחידושי הארכתי בס"ד.

ידידו הנ"ל

סימן לו

להוריד הטם עם הנרות לאחר שכתבו ע"י שעון ששמו על הט"ס ע"ש

ג' בהעלותך התשכ"ב ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ ידידי ורב חביבי היקר באנשים ת"ח ובע"מ פ"ה וכו' אי"א וו"ח נר"ג הרה"ג ר' חיים שלמה בקר הי"ו אכאש"ל.

אחדש"ת, בדבר ספיקתו אם מותר לשום טם צערב שבת לשום הנרות ועל הטם ישום שעון ודעתו להוריד הטם עם הנרות לאחר שיכבדו עם השעון, והשעון עליו כדי שיהא צסיס לדבר האסור והמותר כמבואר בש"ע ומקום ספקתו שצדעתו ליטול אח"כ השעון מן הטם אולי משו"כ אי"ו נעשה צסיס לדבר המותר כמו באיסור דאמרינן שצאס

ולא הימין מפני שהם טפלים אל השמאל שמור הא הנקבה ולכן גברה ידה ועיקר השם מתייחס אליה שמור ודאי ושניהם יחד שמור. ובהזדווג הנקבה אל הזכר ר"ל אל זד הזכר אז תהיה הנקבה טפלה אל הזכר והזכר עיקר והנקבה אינו עולה בשם ובהיות הזווג כך ידק אמרו צו כי שניהם זכר מזד הימין הגובר ואף אם אי אפשר שלא יתערב צו כח השמור מזד ההתעוררות השמאל גם אל הזווג כי הא בלא הא לא סגי' עכ"ז הנקבה לא תעלה בשם ולא השמאל מפני שהם נטפלים אל הימין וזכור הוא הזכר ולכן גברה ידו ועיקר השם מתייחס אליו ודאי שניהם מתייחסים יחד זכור והענין הזה יוצן היטב במה שפי' בשער הנז' פכ"ג מעלין ענפים מתפרדים לימינא ולשמאלא כי צחקד וגבורה הם ידו"ד אל הימין אדני"י אל השמאל יאהדונה"י בתפארת כי שם הזווג צשו' כדפי' שם וכו' ע"ש.

והגם כי איני צקי צחכמות אלו ואני רק כעור ממשש מ"מ היוא מדצרי' הפשוטים לכל מצין הוא דזכור ושמור הוא צבחינת זכר ונקבה וצבת מלכתה הוא צבחינת כלה וכל דאלו זכר אצל הנקבה צטל הוא לגבי נקבה ונקרא על שמה ואם להיפוך אז היא נקראת על שמו מפני שאחד טפל לשני והוא מוצן מאד. ומעתה אחי שפיר מאד דבע"ש שהוא צבחינת זווה זכור ושמור ויוא' החתן לקראת כלה כדאמרו צואי ונא' לקראת כלה שבת מלכתא וא"כ צטל הזכור לגבי השמור שהוא הכלה שבת מלכתא ונקרא כולו שמור ומעתה אחי שפיר דבעל הפייטן שהתחיל לכה דודי לקראת כלה פני שבת נקבלה וא"כ הוא צבחינת הזכר הולך אל הנקבה א"כ צטל הוא לגבי נקבה ולכן פשוט דשמור קודם לזכור דהזכור צטל הוא לגבי השמור שצא' לקראתה ואחי שפיר בדיוק דברי הפייטן שהתחיל צשמור וזכור דכל הפייט מיירי מענין לצאת לקראת הכלה.

ומעתה צצקד שכבר הכלה הולכת אחר הצעל שזו כבר לאחר הנישואין ולכן ציום כבר נקרא זכור וכמ"ש הרמזין זה אפשר סוד ר' נחוני' צן הקנה, דצלילה מקרי שמור וציום זכור, וצזה אחי שפיר מאד נוסח התפלה דצלילה אומרים וינוחו צה כל ישראל וציום אומרים וינוחו צו וצשעת מנחה אומרים וינוחו צם ועיין צאצודרהם מה שכתב צזה, ולהנ"ל אחי שפיר מאד דצלילה כיון דהזכור אזיל אלל שמור וא"כ נקרא כולו שמור על שמה לכן אמר וינוחו צה שכולו על שמה נקרא וציום שכבר האשה הולכת אחריו אומר וינוחו צו שכולו נקרא על שמו ולכן ציום זכור הוא ולעת ערב שמתקרב הפירוד של מוצ"ש אומרים וינוחו צם והוא דבר יקר צס"ד. ומה"ט נמי אמרו ז"ל שעות ת"ח צליל שבת כיון שהוא עת הזווג הרוחני של זכור ושמור דכרא ונוקבא

אין בדעתו להניחו כל היום אינו נעשה בסיס לדבר האסור הכ"נ לענין בסיס לדבר ההיתר אם אין בדעתו להניחו כל היום אולי אינו נעשה בסיס לדבר המותר. וגם אי צריך להיות חשבו יומא מהנרות.

הנה לפי דעת הרי"ש ז"ל הביאו המג"א או"ח סי' רע"ט, שהקשה אהיתר הפת בכלל ולמסקנא העלה דהוי כאלו אחתי וא"כ מכת תנאי קאחי לה וסמך אדעת הרמב"ן והר"ן ז"ל והרשב"א והרשב"ץ ועוד ראשונים עיין ב"י שם דס"ל דמהני תנאי וכיון דדרבנן הוא סמכין אהני פוסקים להיתר, ובזה מיושב קושית האחרונים מה שהקשו הא"י מהני היתר הלחם לפי מה שיי"ל בסי' ש"ט דצריך להשמין להדליק בשבת ליל קדשו א"כ אין לך דבר חשוב יותר משמן בשעה זו וכ"ש פת, ולפי דעת הרי"ש הוא רק משום תנאי א"כ אין נ"מ אם חשוב יותר או לא, דכל שנותן פת כל שהוא מראה בזה כאילו התנה בפירוש וא"כ ודאי אין נ"מ אם אינו שם כל היום.

שוב דקדקתי בשו"ת תשצ"ץ ח"א סי' קל"ז שכתב להדיא כמו שכתבתי ח"ל: וכן ראיתי נוהגין במקומנו לתת פתיית לחם מצע"י צנרות הדולקות כדי לטלטלן אחר כבייתן ונ"ל שהטעם הוא מפני התנאי ש"י הרמב"ן ז"ל מהירושלמי ויש משתבשין לומר שאותן פתיית לחם שנותנין שם הוא כדי להכשיר לטלטלו כמ"ש צמת יניח עליו ככר או תינוק וזה טעות דא"כ אפילו בשבת ה"י מותר וגם אמר להדיא לא התירו ככר או תינוק אלא למת בלבד. אבל יש עוד לומר שאותן פתיית שיהי' בסיס לדבר האסור ולדבר המותר וגם זה טעות שלא התירו לטלטל כשהוא בסיס לדבר האסור והמותר אלא כלי שמלאכתו להיות אצל כלי שמלאכתו לאיסור מפני שנעשה בסיס לדבר המותר אין מותר לטלטלו. יותר מצינו אלו לא נעשה בסיס לו ויראה מזה שאין נוהגין לתת אותן פתיית אלא משום תנאי שהוכיח הרמב"ן ז"ל מהירושלמי וה"ה שכלל אותן פתיית מותר לטלטל אם התנה בפי מצע"י וכן נמי אם אחר שנתן צנר נפלו משם מותר לטלטלן ולפי טעם ראשון ה"י אסור לטלטלן, והאריך שם בדבר ופשוט שכתב פתיית לחם קתם ולא צ"י חשוב יותר מהנרות וגם לטעם משום בסיס לדבר אסור והיתר שהביא שם ג"כ כתב קתם פתיית ולא צ"י חשוב יותר כמוצן.

אבל אפילו לשאר פוסקים דס"ל דזה צאמת היתר מכת זה וזה גורם בסיס לדבר היתר ואיסור, ודאי דאין צריך להיות ההיתר שם כל היום והגע ענמך דא"כ עשית להיתר איסור שאם יצטרך להיות שם ההיתר כל היום והיה אסור לטלו משם א"כ נעשה מוקצה לבו ציוס שמופרש ממנו, ואדרבה ההיתר הוא דוקא שיכול לטלו ציוס השבת ועי"ו

נעשה בסיס לדבר המותר ופירושו שמוחר לטלו בשבת ולא ידענא איך עלה על דעת כ"ת לפרש שההיתר יצטרך להיות עליו כל השבת, והא דצריך להיות האיסור כל השבת לעשות בסיס לדבר האסור אדרבה משם ראינו דאלו לא היה דעתו להניחו שם כל השבת לא נעשה בסיס לדבר האסור וא"כ נשאר היתר והצ"ח עכ"פ זה פשוט שאין ההיתר צריך להשאר שם כל השבת וכן מורה לשון הצ"י ע"ש [ועיין שו"ת רבינו משולם איגרא ח"א סימן ב' ובמשנה הלכות ח"ה סימן מ"ט], מ"מ אין צונו להאריך בזה מפני צ"י טעמים חדא דאין דעתי לע"ע נוטה ולא נוטה להיתר זה ולא נהגו כן במקומותינו וכמו שכתב הד"מ חל"ק: ואני לא ראיתי נוהגין כן גם הצ"י בש"ע כתב דאין לסמוך אהיתר זה ועיין אחרונים, אבל מ"מ אין לנוח מ"י שנהג בזה כדעת הרמב"ן ועכ"פ אם בארצנו הקדושה הנהיגו כן אולי משום שאין שם גוים להוריד הנרות בשבת ומקום נר דירות קטנות ואנשים צה עומדים נפופים ומשתחווים רווחים רווחא לצשומי שכיח ולית אחר דפני ואולי צרפו עוד דעת המרדכי דהוא כאסמטניס ואין להאריך בזה. שנית אין צרצוני לפסוק בזה הלכה במקום שיש שם מורה הלכות הראב"ד ידיד נפשי הגר"ד קליין שליט"א ואולי לפעמים יראה מי שהוא מה שכתבתי לכ"ת ואולי שם המורה יורה דת של תורה להיפוך נמצא ח"ו חלול השם ולכן אין אני אומר בזה שום דבר, רק הא ודאי פשוט דאין צריך להיות ההיתר כל היום. [וע"ע משנה ח"ה סי' מ"ט].

ובזה תנוח דעתו ידידו המברכו בברכת התורה ולומדיה בלב ונפש.

משנה הקמן

סימן לח

חלוק (מיש חלאמעל בלע"ז) שיש לו אבנא
אי מותר לצאת בו בלי קשירה

ב"ה ז' טבת התשכ"ג ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד אהובי ידידי שמואל לקח פי שנים תורה ויראת שמים ה"ה הרב הגאון צמ"ס חוב"ט זך הרעיון וכו' כש"ת מוה"ר שמואל אוינסדארפער שליט"א ר"מ מתיבתא ראשית חכמה מאנטריאל.

אחדשית"ר את קסמי נתתי צידי להשמעשע את כת"ר ולהתעלם צהצים בדבר ספיקתו צמי שיואל במלבוש שקורין (טיש חלאטעל) שיש לו כעין אבנא סביב לקשר צו ולפעמים מניחו בלי קשירה ושתי קצוות תלוים מלפניו ויואל צו והאבנא מונח בצוללות שאינו נופל לארץ אבל אינו תפור על הצגד אם מותר לנאת בלי קשירה בשבת או לא.

ובן מפורש בש"ע או"ח סי' ש"א סכ"ג דהכל תלוי בחבור וז"ל הרמ"א ז"ל: וכן מותר לזאת במטפחת שמקנחין בו האף שקורין פזילי"ט וכתב עליו הב"ח שכתב כן להחיר ע"פ הסמ"ג בשם הירושלמי דכל המחובר לכסות ה"ה ככסות וליכא למיחש לדילמא נפיל ואיתויי דחשיצי להנהו תפירות כאלו הוא אריג ובטיל לגבי כסות והציאו הט"ז ס"ק י"ד, ומג"א ס"ק ל"ד שם ע"ש. ובסמך שם אמה שכתב בש"ע ב' מלבושים כתב המג"א ס"ק מ"ט, ומ"מ אין חשודין כמשוי כיון שהם מחוברים בכתנות בטלי לגביהו עסק"ג וכתב המחנה"ש עסי' כ"ג ר"ל דמבואר שם דדבר המחובר בצגד בטל לגבי צגד ע"ש ומבואר בכל מקום דדוקא מחובר לצגד בטל לגבי צגד ועיין ש"ע שם סלי"ט וא"ר ס"ק ס"ד. וכ"כ במג"א שם ס"ק מ"ט וז"ל: כיון שהם מחוברים בכתנות בטלי לגביהו. הרי מבואר דדוקא משום שהם מחוברים הוא דבטלי ובלי חיבור לא ע"ש.

ובערוך השלחן סי' ש"א סק"ז בא"ד כתב וז"ל: ואכלינו צגד בית שקורין שטוב חלאט שיש בו שניים ארוכים ומאחוריו המה תפורים וכורכים בהם סביבות הצגד כמו אצנט בטלי ודאי לגבי הצגד ומותר לזאת בהצגד אפילו בזמן שאינו קשור ותלויות מאחורי הצגד, והפמ"ג שם בא"א סקמ"ט כתב וז"ל: ולפ"ז אותן שלאף מאנטיל שתפור בו המיינו אם רוצה לחבור חגורה על השלאף מאנטיל יתיר המיינו בו ולא היו משאוי כי בטל הוא לגבי צגד ע"כ, והנה נראה מבואר דכל הני פוסקים כבר דברו מדין שלנו והתנו דדוקא כשהחגורה מחוברת ע"י תפירה או דוקא בטלי לגבי צגד אבל כשאינו מחובר אינו בטל והוי משא.

ואין לומר דהני עניבות שנכנס בהם החגורה עושין אותן חיבור שבוש הוא דו"ל בחר טעמא הוא שהרי כתב הב"ח ע"פ הסמ"ג בשם הירושלמי דכל המחובר לכסות ה"ה ככסות וליכא למיחש לדילמא נפיל ואיתויי והכי ודאי איכא למיחש לדילמא נפיל ומעשים בכל יום שהחגורה נופלת מהמלבוש וגדולה מזו נחלקו הפוסקים דאפילו בקשירה ס"ל קצתם דלא הוה חבור ובענייני אחרתי להציא רא' דקשירה הוה חבור מגמר' הנ"ל דפריך מ"ש כילה מטלית שאינה מוויינת כהילכתה ולכאורה מאי פריך הא שני ושני טלית שאינה מוויינת כהילכתה הציית שהם על הטלית הם רק קשורים ולא מחוברים בתפירה ולכן הוי משוי אבל כילה הרצועות מחוברים בתפירה וע"כ מוכרח לומר דאין נ"מ בין קשירה לחבור בתפירה כל זמן שנחתצר הוה חבור ובטל ועיין ט"ז וש"ע הרש"ז ז"ל וז"ע. וכיון שעלתה לן כן ממילא איפשט לן ספיקן דאסור לזאת בלי שיקשור החגורה.

ולפום ריהטא עלה בדעתי מהא דאמרו בגמ' שבת דף קל"ט ע"ב אמר רב אבין בר רב הונא אמר רב חמא בר גוריא מתעטף אדם בכילה ובכסכסיה ויוצא לרה"ר בשבת ואינו חושש, מ"ש מדרב הונא דאמר ר"ה אמר רב היוצא בטלית שאינה מוויינת כהילכתה בשבת חייב חטאת לציית לגבי טלית חשובי ולא בטלי הני לא חשיצי ובטלי. ופרש"י כסכסיה רצועות התלויות זה ולא אמרינן הך רצועות לאו לצורך עיטוף נינהו והוי משאוי ההיא שעתא שאין כסכסין עשוין אלא לנטותה בזהל ע"כ. והטוש"ע כתב באו"ח סי' ש"א כילה וכו' הלכך מותר לזאת ברצועות התלוים באצנט אע"פ שאין המנעלים קשורים בהן דלא חשוב ובטלו אגב אצנט אבל אם הם של משי חשובי ולא בטלי ואסור ע"ש. נראה לכאורה דכיון דלוצש הצגד ומתעטף בו כהלכתו של מלבוש אין הרצועות הצגד נחשבות כמשא ואפילו אינן משמשות כלום לציית הצגד וא"כ הכ"נ האי חגורה צדידן אף שלא קשרה מ"מ בטלה היא לגבי צגד כמובן.

אמנם כד דייקין קצת בזה שמעתתא נראה דאדרבה דהתם ע"כ הני רצועות התלויות זה הם מחוברות ודוקות בטלה והם צעם נעשים חלק מהכילה אלא שמ"מ היה קשה ליה לתנא דכיון דאין עשוין אלא לנטותה קס"ד דהוי משאוי כיון דאין רריכין להצגד עכשיו ומשמעין לדבר הו"א דלא לבטלו אפילו שהם מחוברות קמ"ל דכיון דאינו חשוב צפני עצמו הוא בטל לגבי כילה ורא' דהתם מייירי ברצועות מחוברות מדפריך ומדמה לה לטלית מוויינת משמע דכהדדי נינהו.

והנה השבלי לקט ענין שבת סי' ק"ז כתב וז"ל: ואחי ר' בנימין כתב וכו' א"כ הני נשי דידן שיש להם כתנות שלובשין אותן ובהן המיינים תפורין לחבור מתניהן ואח"כ חוגרין עוד חגורה של משי או רצועה של כסף טוב להן שלא תחגורנה המייני הכתנות שלא יהיו חשובין כשני המיינין ודי להן בחגורה או ברצועה וא"ת הרי המייני הכתנות נחשבות כמשאוי כיון שהן מחוברין בכתנות ובטלין לגביהו שריין דאמר מר מתעטף אדם בכילה ובכסיה ויוצא זה לרה"ר וכו' ע"ש, הציאו גם הב"י ואחרונים ז"ל. והנראה מפורש מדברי השבלי לקט דהא דאמרו בגמ' מתעטף אדם בכילה וכו' הני רצועות מחוברין היו וכמו שכתבתי, וממילא למדנו עוד דאם לא היתה החגורה מחוברת לכתנות לא היה מתירה שלא תחגורנה דא"כ הוי ודאי משוי ואסור וכמו שכתב להדיא דכיון שהן מחוברין בכתנות ובטלין לגביהו שריין אבל בלא חיבור לא היה מתיר ומדהציא ראייה מכילה משמע דהתם נמי מחוברין הן.

במציצו למדין עכ"פ דחגורה שאינה מחוברת אל הצגד אינה בטלה לצגד ואם לא חגרה החגורה הוי משוי.

סימן מ

אי מותר לצאת בתכשיטין תחת הכפפות
(האנשיך בלע"ז) בשבת

עוד להג"ל

ג) ומה שנסתפק עוד באשה שלצשה כפפות (האנשור) בשבת באופן שמותר ויש לה על ידה תכשיטין כגון הטבעות ושעון וכדומה אם מותרת ללכת בהם כיון דהם מכוסים וליכא תכשיט כה"ג, ולפענ"ד נראה פשוט דמותרת ללכת בהם תכשיטין שהתירו חז"ל ללכת בהם לא אמרו שיהא צריך לראותם בכל עת אלא כיון שהתירו תכשיטין ללכת בהן מותרות ללכת בהם כדרך העולם שיוצאים בהם וכיון שכן יוצאין בהם בחורף זה דרך לבושן ופוק חזי כל הנשים בעולם משימים תכשיטים צואריהן ושאר תכשיטין במלבושיהן ועל ידיהן ולבושין על זה מלבוש העליון ויוצאין לחוץ ומכסין כל התכשיטין במלבוש העליון הנקרא (קאט) ומעולם לא שמענו פוסק פה ומנפץ על זה וגם כבודו לא קשה ליה האריך יוצאים צרידי הזהב על צואריהם תחת מלבוש העליון אבל פשוט דאין צוה שום חשש ואם יצאו לבית חזרתם או לביתם ויסירו המלבוש העליון יסירו תכשיטיהם. ואולי היתה כוונת כת"ר משום דניחוש דלמא שלפא ומחויא לה אמנם כיון דאין השתא קיי"ל דזמן הזה לא חיישינן דלמא שלפא ומחויא לה א"כ לית צוה שום חשש מטעם זה, אלא דצריך יציאת נשים בהאנטשון ההיתר לא צריך כל כך וצפרט צעירות גדולות כנול יאריך דלעת כמה יש כאן רה"ר דאורייתא, מ"מ כגון דא ליכא למימר אכשר דרי ואולי שמוטב שהיו שוגגין ואל יהיו מזידין מ"מ המחמיר תצא עליו צרכה שילמד את ביתו שלא יצאו בהם בשבת כלל ותצא עליהם צרכה.

ובזה הגני מסיים בברכה יוסף ה' אלף פעמים ככה. כנפש ידידו עוז המברכו שיוכה להרביץ תורה ברבים מתוך נחת והרחבת הדעת ובברכת התורה ללומדיה בלב ונפש

מנשה הקמץ

סימן מא

מי שיש לו בלב לשמירת הבית

אי מותר להוציאו בשבת ורצועה קשורה בידו

ב"ה אור ליום ה' בא התשכ"ו ברוקלין ג"י יצו"א
כבוד ידידי רוב חביבי הרה"ג וו"ח נר"נ אי"א שמו
מפארים וכו' כש"ת מוה"ר שמואל מורק שליט"א. רב
בקניסברידז סענטער בראנקס.

אחדש"ת, בדבר שאלתו באחד שיש לו כלב לשמירת הבית
אם מותר להוציאו בשבת ורצועה שקשר בו צידו
כדי שלא יזיק בני אדם בדרך. הנה במשנה שבת נ"א וכל

וגדולה מזו כתב בספר חסידים סי' תשע"ג צהולך בשבת
צרה"ר אם לא ידבק אזורו במתניו הרי הוא שלא
לצורך עליו והוי משאוי בשבת ופי' האחרונים ז"ל דאף שהוא
חגור בחגורה זו אלא שהוא רפוייה ואינה דבוקה במתניו הוי
שלא לצורך והוי משוי ואסור ללכת בו ועיין דע"ת וצ"ס
ארחות חיים ספינקא ה"ל שבת סי' ש"א הציאוהו להלכה,
וצוה אמרתי שיש להזהיר אותן אנשים שהולכין עם
הויזענטראגער וגם חגורה על המכנסים ולא מדבקים החגורה
שאסור להם ללכת עם החגורה בשבת ורבים אינם יודעים
מזה, מ"מ צדיק נראה דאפילו אינו מהדק החגורה היטיב
כל זמן שקשרו מותר ללכת בו דבאמת זה הוא חלק מן החלוק
הנ"ל אלא כל זמן שאינו מחובר אסור ללכת בו משום דילמא
נפל או טעמים אחרים הנ"ל אבל כיון שקשר עליו ממילא
ינא מחשש זה ולא הוי משוי. ומנאמי בשו"ת חלקת יעקב
ח"צ אור"ח סי' ק"ל שדן צוה וינא להקל וכנראה שלא דיין
צוה, ואין לסמוך עליו צוה לפענ"ד.

סימן לב

מי שהכובע גדול ממדתו והניח נייר תחתיו
אי מותר לצאת בו בשבת

עוד להג"ל

ב) וברבר מה שנסתפק צמי שהכובע שלו גדול ממדתו
והניח נייר צפנים מתחת לשפה של הכובע שלא
יפול על אזניו ויוכל ללבוש היטיב אי שפיר דמי ללכת צוה
בשבת, לפענ"ד נראה מסתבר דשפיר דמי ללכת בו בשבת וראי'
מהא דאמרו דמותר ללכת בשבת במוך שבסנדלה אם גופה
נהנה וקיי"ל דבמנעל הסתום מכל כד אפילו אינו קשור מותר
עיין טו"ש ע"י ש"ג סעי' ט"ו, וגם מותר ללכת במנעל שנתן
בו קש ועיין מג"א סי' ש"ג הנ"ל סק"י בשם הגהת סמ"ק
דאולי אף ליתנו בשבת ללכת בו מותר עיין מחנה"ש שם.

והמעם דמותר ללכת באלו כתבו המפורשים ז"ל כיון דא"א
ליפול משם מותר ללכת בהם אבל אם הם פתוחים
אפילו מזד צריך לקשרו שם כ"כ צ"י ע"ש ועיין ש"ע
רש"ז סי' ש"ג סעי' וי"ט, וא"כ צדיק נמי כיון דמשמש
להנחת גופו שעי"ז יכול ללבוש הכובע כהוגן וליהנות ממנו
וגם הוי סתום מכל כד וא"א ליפול שכיון שמניחה על ראשו
סתום הוא מכל כד וא"א ליפול הוי ממש דומיא דהני קש
ומוך ומותר ללכת בהם וזה פשוט. ומטעם זה מותר ללכת
ג"כ בפעדערוויס במנעלו אם צריך לו וזה פשוט ודלא כחכם
אחד שאמר להיפוך. שוב מנאמי בשו"ת אפרקסחא דעניא סי'
פ"ו ג"כ פשוט להיתר בפעדערוויס ע"ש.

נריך עוד להתקשר עם הרופא ועמה נפשו בשאלתו האם אפשר לסמוך על השערות כאלו שאינו מן הרגיל ללכלל בש"ק וגם להשאיר כ"כ זמן בלי הפסק.

הנה ליכנס בעיקר דין של הטעלעפאן ולברר מעיקר הדין אין הפנאי מסכים כי לזה היה צריך לברר גם מקור דין החשמל כי איכא קצת מצוכה צדיינס אלו לפי הנראה וקצת מרבותינו הנדיקים האחרונים ז"ל אשר מימיהם אנו שותים לא היו בקיאים באופן עבודת החשמל והטעלעפאן מפני צ' טעמים, אחד מפני שעדיין היה דבר חדש וכמה דברים היו פרימיטיוויים ובמקומותיהם לא היה טעלעפאן בכלל שיראו אופן השימוש בו, וכן עם הלעקטריק, גם כי לא היו במקומותיהם האומנים הבקיאים (אינזעירערן בלע"ז) לברר אופן העובדה הזו גם כי היו קצת משונים מצומנים אלו אבל צומנים אלו כל אדם בר דעת יודע שהטעלעפאן עובד ע"י חשמל ובשעה שמתקשרים זה עם זה לשיחה מתקשרים ע"י החשמל שמקשרים אותם, וגם ללול של הטעלעפאן צא ע"י כח החשמל ואין נפ"מ באמת אם הקשר נעשה ע"י אוטאמאט או ע"י אמצעי אדם המקשר אלא שאם הוא אוטאמאט אז הוא גורם הקשר בסיבוב המספרים ומלללל כשסיבב המספר המדויק וכשמגזיה השפופרת אז נתקשר החשמל בשפופרת עם כל השני וכשהוא מקשר ע"י אמצעי אז הוא מלללל להמקשר ומתקשר בו קודם והמקשר מלללל על כל השני ועושה פעולה לקשר אותם וכשמגזיה השפופרת נעשה הקישור מכל זה לכל זה וא"כ אין נפ"מ לכאורה לענין זה אם הוא אוטאמאט או לא כמוצן.

וכבר הסכימו האחרונים דדיבור על הטעלעפאן יש צו אסור ולדעת רובם הוא אסור לאורייטא וכן נראה לפענ"ד לפי מה שדברתי פה עם אומן הבקי במיני חשמל כאלו, ועיין בספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' מ"ה ששיינתי בקצת ספרי רבותינו לדיקים האחרונים שדברו מדיינים אלו, ולפי זה לא מנאמי שום היתר להגביה השפופרת דאף שקיי"ל דאף על ספק פק"נ מחללין את השבת וא"כ נימא הכי נמי דעכ"פ ספק הוא, אבל באמת זה אינו דמה שאמרו ספק פק"נ דוחה שבת היינו דוקא אם היה כאן אדם ויש לן על מה להסתפק אלא שאנן מסופקים אם כה"ג הוי פק"נ אמרינן דאפילו אספק דוחין אבל דידען מי נימא דיש כאן חולה בכלל להסתפק דילמא פק"נ הוא, וכבר כתבו התוס' פסחים דף מ"ו דחולה שיצ"ס לא שכיח וממילא לספוקי דדבר דלא שכיח וליתא קמן לא מספקינן, ולהיפך שהטעלעפאן יכלול לפעמים ונמא טעות שכיח מאוד כידוע זה למי שיש לו טעלעפאן ציחו, ושכיח מכמה טעמים חדא שיעשה טעות בשעה שמסבב המספר ונחלף לו מספר אחד בשני, גם שכיח שיעשו טעות

בעלי שיר יואלצין בשיר וממשיכין בשיר ופרש"י בעלי שיר כגון כלבים של צידי חיות קטנות שנותנים שיר לזוארס לנוי וכן פסק הטור והמחבר א"ח ס' ש"ה ס"ה וז"ל: בעלי השיר כגון כלבים של ציידים וחיות קטנות שיש להם כמין אצעה סביב לוארן וטבעת קבועה זה ומכניסין זה לרועה ומושיכין אותה זה מותר שינאו בשיר הכרוך על לוארן ויכולין למשוך בהם ע"כ. מבואר נידון לידן דכלב יואל צרועה שבזוארו ובטבעת קבוע זו ומבואר נמי דמותר ללאת זו כן צרועה כרוך על לוארו ויכולין למשוך בהן, ועיין רמב"ם פ"כ משבת ה"ח וסוגר לכלב מותר א"כ פשוט דמותר ללאת בזה. אלא דלמין ליזהר שלא ינא בדבר שיש בו נטירותא יתירא דקיי"ל כרז לגבי שמואל דכל נטירותא יתירא הוי משוי עיין הגמ"י פ"כ הנ"ל אות ט' והכל תלוי בראות העין כמוצן.

גם צריך להזהיר היוצאים בכללים בשבת שלא יבא ראש החבל מתחת ידו של המושך טפח למטה כלומר מחוץ לידו לזר השני משום דדמי כמי שנושאה בידו וגם לא יניח הרבה מן החבל בין ידו לזהמה כדי שלא יכביד החבל עד שלא יגיע בטפח הסמוך לארץ כמבואר בש"ע שם סעיף ט"ז ואם החבל ארוך יותר מדאי ורובה לכרוך אותו סביב לראש הכלב מותר רק באופן שיכל להכניס ידו בין החבל לראש הכלב וימשוך בו עיין מחלה"ש שם ובזבחי שרד וק"ל.

וזהנה מחמת הטורדות העצומות לא התפנאתי לעיין יותר עכשיו ואי"ה לכשאפנה אשנה.

ועד התם הנני בזה ידידו דושל"ת בכל עת ובברכת התורה בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן מב

באחד שהמעלעפאן צלצל בשבת בלי הפסק
והרים השופורת ונמצא שהי' חולה שיבם"ב אי
צריך תשובה. המצאה חדשה לצלצל לחולה
שיבם"ב

אור ליום ד' משפטים התשכ"ד ברוקלין נ"י תצו"א
כבוד אהובי ידידי הרבני החסיד המפ' נר"נ ת"ח ובע"מ
כש"ת מוה"ר יצחק אייזיק האבנרפעלד הי"ו.

אחד־עשר"ט, וכד"מ אשר שאלת במקרה לא טובה ביהודי אחד שומר התורה שגלגל הטעלעפאן בצימו צלי הפסק זמן הרבה והיה לבו נוקפו שזה צלמי רגיל וזירק דעמיו העוזבא שציוס ש"ק לא קרה כמעט אף פעם שגלגלו אליו והרים השפופרת ובאמת היה המקרה בחולה שיש בו סכנה שנקשו גיסו להתקשר עם הרופא אצל צמח השיחה נחזרר לו שהעצירוהו להחולה לביה"מ ולכן חשב דעמו שאין

להכשילו באיסור שבת ח"ו לא יוכל ללא יעבור בזה איסור כה"ג ובפרט לדעת הנתיבות דבאיסור דרבנן שעבר בשוגג אין צריך כפרה כלל והגם שהקשתי עליו מכמה מקומות בחדושי מ"מ האחרונים הביאורו בנמה מקומות ועכ"פ בכהאי גוונא לפענ"ד מותר לדברי הכל והוא ענה גדולה לפק"ג ומנזה לפרסם בין החרדים.

ובבר דברתי מענה זו פה עם ידידי הגאון ר' משה פיינשטיין שליט"א ועוד כמה גדולים והסכימו לענתי ושמחו כעל כל הון על ההמצאה אף שאין בזה חכמה אבל מכל מקום יהיה צד"ד דבר גדול להצלת נפשות, ואי אישר חילי אציע הצעה זו שיקבלו בכל בית ישראל בכל מקום שהם ובכל מקומות מושבותיהם שיחליטו על סימן אחד ויבואו לידי השואה בזה ולמשל ג"פ ג' וכנ"ל וידעו כל ישראל שזה הוא סימן לפק"ג וכל מי שיצטוו אליו יגביה הטעלעפאן ובעזה"י יציל נפש מ ישראל ואם יסכימו בזה גדולי הוראה יהיה בעזה"י תקון גדול להציל מכשולות בפק"ג ח"ו ע"י הטעלעפאן.

ובגידון המעשה שהצאת הנה מאחר שנתברר האמת שהיה שם ענין של פק"ג א"כ לפענ"ד לא עבר באיסור שבת וכבר הצאתי בקפרי משנה הלכות ח"ג סי' מ"ד גמ' מנחות ס"ד ע"א בשחט שתי חטאות דא"ל רב אשי לרבינא לאו היינו דרבה ורבא דאיתמר שמע שטבע מינוק בים ופרש מודה להעלות דגים חייב, להעלות דגים והעלה דגים ותינוק רבא אמר חייב ורבה אמר פטור וע"כ רבה לא קא פטר אלא כיון דשמע אמרינן גמי דעמיה אחינוק אבל לא שמע לא א"ד לאו היינו פלגמיהו דרבה ורבא רבה אמר פטור זיל בחר מעשיו ורבא אמר חייב זיל בחר מחשבתו ע"כ ומעתה בנידון דידן לא מבעיא לרבה דפטור החם הכי נמי ודאי דפטור הוא אלא אפילו לרבא דמחייב הכא פטור דהחם הוא דמחייב דעכ"פ מחשבתו היה בשביל מינוק והיתה מחשבתו לחלל שבת אבל הכא מחשבתו היתה שמא פק"ג הוא ודאי פטור הוא. וק"ו הוא מהחם דהחם עכ"פ נתכוין לדגים והעלה גם דגים והכא הכל לשם מנזה להציל היתה כוונתו וכיון דעלה צידו פטור, ולא דמי להא דאמר ר' תורה וי' יסלח לה דהחם היא עכ"פ נתכוונה לאיסור אלא שעלה צידה בשר היתר כמובן. אלא אפילו אי לא איתרמי ליה חשיצ"ס מ"מ לא עבר אדאורייתא דאז כבר הוה משאל"ג כיון דהיה אחיה טעות וכדומה, ומשאל"ג פטור עליה ולפי דעת הנתיבות הצאתי לעיל א"כ גם פטור מכלום ולדעת שאר פוסקים וכפי מה שנראה עכ"פ עבר אדרבנן אף שחישב לעשות מנזה.

ופה שבתה קולמסי. ידידך הטרוד מאד עמוס בעבודת הקודש דושה"ט בידירות נאמנה ומברכך בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש.

מנשה הקמין

במרכו, או שהיה לו מספר שנתנו לו זמן רב ובמשך הזמן החליפו מספר זה שהוא דבר שכיח מאוד וכיוצא באלו טעותים הרבה שכיחים מאוד מה לי לחשוב כל הטעותים והמציאות הוא טעות לעולם חוזר צלצול הטעלעפאן וחולה שיצ"ס מילתא דלא שכיחא הוא ודאי תלינן בדבר השכיח כל זמן שלא ידעינן מחולה שהוא מצלצל.

ומה שרצה להסתייע דכיון דאין דרך לקראו בשבת כיון דשומר התורה הוא לא יצטוו אליו אומר אני אדרבה סביר להיפך כיון דדבר פשוט הוא דיהודי שומר התורה לא יצטוו ליהודי שומר התורה ואפילו יארע לו ח"ו חולה שיצ"ס מ"מ לא יצטוו כיון שידוע שהד השני מי שמצטוו לו לא יגביה הטעלעפאן מספק וא"כ ודאי ע"פ רוב לא יצטוו בשבת ליהודי שומר התורה אפילו יארע ח"ו חולה שיצ"ס אלא יצטוו לצי"ח או להמטירה לעזרה וא"כ ודאי תלינן דצלצול זה אחיה טעות הוא ואם יארע שיצטוו מי שהוא אין זה אלא מיעוטא דמיעוטא ולזה לא חיישינן וא"כ אדרבה מה שרצה להסתייע ולסמוך אסבירא זו כיון שאין מדרך לצלצל אליו בשבת ועכשיו צלצול מסתמא הוא ענין של פק"ג אומר אני סביר להיפוך דודאי אחיה טעות הוא, ובדידי הוה עובדא כמה פעמים שצלצול בשבת קודש וח"ו אף לא יעלה על הדעת להגביה השפופרת, ואף הילדה שלי בת שתי שנים שח"ו אם שומעת הטעלעפאן בשבת כבר יודעת שבשבת קודש אסור לטלפן.

אלא דמ"מ עלה ברעיוני דבר חדש ואופן שאפשר להרים השפופרת גם בשבת והוא שבאם נדברו אנשים יחדיו או משפחה אחת או כמה חברים או אפילו כלל ישראל לעשות סימן צלצול לפק"ג וכגון שאם ימצא ח"ו מי שהוא בפק"ג בשבת ורואה לצלצל ליהודי שומר תורה אחר לעזרה אז יקח השפופרת ויצלצל לחבירו ויניח הצלצול לצלצל ג' פעמים ויניח השפופרת ואח"כ מיד יצטוו עוד הפעם ג' ויניח ומיד יצטוו עוד הפעם ג' ויעשה כן כל זמן ואז השומע הסימן של צלצול הזה מותר לו להגביה הטעלעפאן בלי שום חשש שכיון שהכיר הסימן שעשו צייניהם לפק"ג ודאי פק"ג הוא דזה כבר לא שכיח שאם מי שהוא מצלצל ע"פ טעות שיצטוו ג' פעמים זה אחר זה וגם יצטוו בכל פעם רק ג' קולות וכיון שישמע הסימן הזה לא תלינן בטעות שיתרמי זמני ויתרמי קולות, ואם באמת יתרמי ליה באחד מיני חלק אלפי אלפים לא חיישינן ליה כלל.

עוד היה נראה להוסיף על הנ"ל דאף שאחר שישמע הצלצול יקח השפופרת בלאחר יד או יזרקו לארץ ברגלו וכדומה דאז כבר יא' מאיסור דאורייתא לכל הדעות ובאם ימצא באמת אחיה טעות כזה אז הוה גם מלשאל"ג וכלאחר יד, והרווחנו בזה ג"כ שאפילו אם ימצא לפעמים אחיה רשע ח"ו ויראה

סימן מג

כלי מאכל שמורידין מן השולחן אי מותר להניחם במכונת בביסה (דיש וואשער בלע"ז)

ב"ה אור ליום ה' בשלח התשכ"ו, ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד ידידי היקר והנחמד אי"א הרה"ג וו"ח כש"ת מוה"ר
אפרים גרינבלאט שליט"א.

אחדש"ת, (א) דדבר שאלתו בשבת קודש שמורידין הכלים מן השלחן אי מותר להניחם ישר למכונה הנקרא דיש וואשער (בלע"ז) והוא מכונת כביסה לכלים שפועלת ע"י חשמל צמוד"ש, כי גם בחול מניחים שם הכלים לכביסה לאחר הורדתן מן השלחן. הנה פשוט שהמכונה שפועלת עם חשמל מוקפה הוא בשבת אצל מ"מ מקום הנחת כלים שמניחם שם גם צימות החול והוא מקום מוכן בשביל הכלים קודם הרחיפה נראה דאין צוה איסור כיון דעב"פ נריך להניח הכלים מידו לאחר סילוקן מן השלחן באיזה מקום שהוא, וכיון דזה דרכו בכל יום להניח שם הכלים שאינם מכובסים מותר אלא שנריך לזהר שלא יסדרם ויתקנם למוצש"ק דהוה הכנה לחול אלא יניחם שם צתם וליכא צוה שום איסור, ואני מוסיף דאפילו היה המכונה כולה מוקפה לגמרי אפילו הכי הי' אפשר לדדד דמותר להכניס בה הכלים דהרי קיי"ל דמוקפה מותר להניח עליה דבר הימך באופן שאינו מטלטל ומזוז המוקפה כמבואר בש"ע א"ח סי' ש"ת, ועיין סי' של"ה ובמקום אחר הארכתי בדברי הרשב"א בי"ה דף ד', ושבת כ"ט דאין איסור ליהנות מן המוקפה כשהנחה בה ממילא אפילו נהנה מן המוקפה כולה כגון שנשרפה ונשברה ממנה. ע"ש. וא"כ הכא כיון דאינו מזוז המכונה בהניחו שם הכלים אפילו היתה מוקפה ממש מ"מ אולי לא הי' איסור אצל ככה"ג שמשתמשין בהן האי מקום לא הוה מוקפה ג"כ כיון שדרך להניח שם הכלים וכו"ל. וגדולה מזו מצינו דאפילו מי שצא לידו מוקפה בשבת ורוצה להניחו אין נריך לזרקו תיכף אלא מניחו במקום המונע ואלא יאצד וכ"ש דהני כלים כנלפענ"ד.

סימן מד

בגדים מלוכלכים אי מותר להשימם במכונת בביסה (וואש מאשין בלע"ז)

עוד להג"ל

(ב) **ובדבר** אי מותר להשים בגדים מלוכלכים למכונת כביסה בשבת או דילמא נראה כמכין לכביסה למוצש"ק הנה אי משום הא גדולה הי' ליה לחוש דהרואה יאמר דרואה לכבס בשבת ויצא לידי חשד אצל כנראה דגם זה תלוי בדרך

השימוש שאם הדרך להשתמש כן צימי החול שמשימים בגדים הנזכרים במכונה ולא מכבסים מיד אלא מונח שם א"כ אין זה הכנה לכביסה אלא שזה דרך ומקום להניח בגדים המלוכלכים א"כ גם צוה ליכא איסור ואי משום מראית העין אין אנו גוזרים גזרות מה שלא גזרו חז"ל [עיין פר"ח סימן פ"ז יו"ד סי' ק"ז ובמשנה הלכות ח"ה סי' ז"ה]. ואי משום מוקפה שהמכונה הוה מוקפה הנה כתבתי לעיל סי' מ"ג לענין מכונת כביסת כלים והדין אחד הוא גם כאן שאם משתמש כן צימי החול אינה מוקפה וגם אי נאמר כן מ"מ אם אינה מזוזה בשעה שנותן שם הבגדים ליכא מוקפה ככה"ג ולכן נראה דמותר לשום הבגדים במכונת כביסה אם דרכו בחול כן.

אלו דברי ידידות ואהבה ללומדי תורה דושת"ר בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן מה

אי מותר לנקות השלג בפני הבית
ע"י עכו"ם בשבת

כבוד ידידי ורב חביבי הרה"ג המפו' חוב"ט נר"נ אי"א
כש"ת מוהר"ש פוירק שליט"א רב בקינסברידזש ז'
סענטער בראנקס נ"י יצו"א.

אחדש"ת, מכתבך קבלתי בדבר השאלה אי מותר לנקות השלג בפני הבית (סייד וואלק בלע"ז) על ידי עכו"ם ששכרוהו צקלנות בשבת ויו"ט, ופלפלת בחכמה וראשית כוונתך לאיסור מדברי המג"א סי' רמ"ד סק"ת, שכתב בעירו נהגו היתר לשכור עכו"ם צקלנות ליקח הזבל מן הרחוב והעכו"ם עושים המלאכה בשבת ואע"ג דמלאכה דאורייתא הוא כדאמרין היתה לו גששושית ונטלה חייב משום צונה דמתקן הרחוב וז"ל דגדול אחד הורה להם כך משום דבשל רבים ליכא חשדא כמ"ש ציו"ד סי' קמ"א ס"ד, אצל בשכיר יום פשיטא דאסור וצמקום שאין נוהגין היתר אין להקל ע"ש. וא"כ כ"ש צדיק שכל אחד שוכר פועל לעצמו וגם דרך לשכרו על שעות ודאי שאסור לשכרו לנקות ולצוק דדעת דתם המירא כי הוא נחנך מאל.

והנה אי מדמינן לה להא דמג"א הנ"ל לפענ"ד ליכא צוה דהיתר כיון דהוה מלאכה דאורייתא ולא מצינו להחיר מלאכה דאורייתא אפילו ע"י נכרי משום הפסד ממון שיוכל לצמות מזה ע"י שאולי יענשוהו צעונש כסף מהממשלה וגם זה אינו צרור, אלא דלפענ"ד אין מדברי המג"א ראי' לדינו דהמג"א כתב אהא דלוקחין זבל מהרחוב דהוה מלאכה דאורייתא כוונתו אהא דאמרו בגמ' שבת ע"ג ע"ב, אמר רב

אחרות כנוא יארק יש להם דין רה"ר ומעתה לא מצעיא אי נימא דלית לן רה"ר אפילו בני"א כ"כ פשוט דאין כאן מלאכה דאורייתא אלא אפילו נימא כהאחרונים דלית לן רה"ר מ"מ הרי כבר כתבתי דאפשר צלי לעבור ד"א, ועוד אני מוסיף שהרי דרך נקוי השלג הוא שדוחה אותו על הקרקע ממקום למקום ואינו מגביהו וליכא כאן עקירה והנחה ואין כאן מעביר ד"א ועיין גמ' שבת ז"א ע"ב, הגונז כיס בשבת וכו' היה מגרר ויוצא, ובכתובות ז"א ע"א לימא הגבהה זורך הוצאה ובתוס' שם ובגמ' שבת דף פ' העביר חצי גרוגרות וכיון דלאו דרך הוצאה צריך לאו הוצאה הוא וא"כ אינו חייב על מעביר ד"א ברה"ה באופן זה ועיין שו"ת אבני נור א"ח סי' ע"ט. גם כי לנאת כל זה הי' יכול להתנות עם העכו"ם שלא ינקא השלג יותר מד' אמות ועכ"פ פחות פחות מד' אמות דלא ליכא חשש מעביר דאורייתא ואפילו אם יעשה העכו"ם מעצמו או אדעתיה דנפשיה קעביר וליכא למיחש לזה כי לא נטווינו למנוע העכו"ם ממלאכה ברה"ר מה שעושה לעצמו ולדעת עצמו.

אלא דיש לעיין שהרי העכו"ם מדחה אותו ע"י מרה צידו וזה מציא מחוץ לד' אמות אבל גם זה לאו תצרה הוא חדא דהרי העכו"ם מציא לעצמו ולישראל אין נפ"מ שיעשו במרה או צידים או צרגליו וא"כ הבאת המרה אינו בשביל ישראל אלא לעצמו הוא, ובשעת הנקוי כבר ציררנו שאינו צריך להעבירו ד"א ברה"ר שהרי יכול לגררה על הארץ מה שדרכו צריך ואפילו מגביה כיון שבניתיים מניחה על הארץ קודם שיעבור ד"א ע"פ רובא דרובא ועוד שהרי צידו גם להתנות שלא ינקא אלא עד ד"א ולא יותר והבן.

ומעתה אחר שציררנו בעוה"מ דליכא כאן איסור דאורייתא נלפענ"ד פשוט דמותר לומר לעכו"ם לנקות השלג לפי מה דקיי"ל בש"ע או"ח סי' ש"ח בקוץ המונח ברה"ה מותר לטלטלו פחות פחות מד' אמות ובכרמלית מותר לטלטלו להדיא משום דחיישינן שמא יזיקו בו רבים ובמקום היזיקא דרבים לא גזרו רבנן שבות, ומקור הדברים בגמ' שבת מ"ב ע"א ע"ש. ונחלקו הראשונים ז"ל צ"י האי שמעתתא, דעת מרן רבינו הבה"ג לפי מה שפי' בו הר"ן דאפילו איסורא דאורייתא התירו במקום שהיזק רבים מצי' ודייק ממה שכתב הבה"ג ז"ל דהא דמפלגינן בין גחלת של עץ לשל מתכת משום דבשל עץ כמה דלא כביא אית ביה סומקא וחזי ולא אחי לאתזוקי ביה אבל של מתכת אע"ג דאזיל סומקיה לא כביא ואחי לאתזוקי ביה משמע דס"ל ז"ל דבתרומתו איכא איסורא דאורייתא ועל כרחין בשל מתכת היינו משום צירוף והא דלריך פחות פחות מד"א משום דכל כמה דאפשר לשנות משנינן, ועיין ש"ג שבת הג"ל ובמאירי שם.

ששת היתה לו גבשושית צבית ונטלה חייב משום צונה, בשדה חייב משום חורש. ופי' דהנטול גבשושית בשדה חייב משום חורש וצבית אם היתה גבשושית ונטלה חייב משום צונה, והנטול מן הרחוב נמי חייב משום צונה כלומר שהרי מתקן הרחוב והוא בכלל צונה ועיין מחנה"ש שם, אלא דכל זה שייך בגבשושית וכן צוצל בתוך הרחוב שדומה לגבשושית אבל המפנה שלג לדעתי אינו דומה לגבשושית ולית ביה משום צונה כלל כיון דשלגים מפשרים מאליהם ועיין צ"צ דף כ' ע"א, אבל השלג והצמד והגליד והכפור והמים כולן אין ממעטין בחלון ופרש"י הואיל ונימוקים מאליהם אין ממעטין ופשוט דמה"ט גופיה אין בו משום צונה ועיין גמ' נדה י"ז ופשוט דהמפנה שלג בשדה בשבת לית ביה משום חורש.

ועיין ש"ע או"ח סי' ש"כ ס"ט וס"י, מותר לשבר הקרח ובגמ' א"א ומחנה"ש שם סקט"ו מדברי הר"ן שמותר להניח שלג וצמד נגד החמה או מדורה להפסיר דהרי גם בעודן קרושין שם משקה עליהם עכ"ל. ומשנה מפורשת הוא צ"צ דטהרות השלג אינו לא אוכל ולא משקה חשב עליהן לאוכלין בטלה דעתו חשב עליהם למשקים תורת משקה עליהם ע"ש. ולכן פשוט דאינו דומה לצול בחצר כלל או ברחוב שהמג"א מייירי בו דיש עליו קצת דין מחובר ואשוי גומות משא"כ שלג כנלפענ"ד.

ומעתה נצוא לעניינינו וראשונה עלינו לצרר אם יש איסור דאורייתא בנקיון שלג צידו או בגופו או לא, ולכאורה נראה דאין בו איסור דאורייתא כל שלא העבירו ד' אמות ברה"ר דלא הוה אלא כמעביר מים ברחוב ממקום למקום ואם העבירו ד' אמות הוה בכלל מעביר ד"א ברשות הרבים ואם לא הגביהו צידו או שלא העבירו ד"א אף שהגביהו צידו לא הוה אלא איסור דרבנן ואולי אף איסור דרבנן ליכא דהמעביר בפחות מד"א ברה"ר ליכא בזה איסור משום חזי שיעור שאסור מה"ת דלא אמרו חזי שיעור בתחומין וצ"ד ברה"ר ועיין בספרי סמ"ה מנ"ה כ"ד ובתשובה אחרת הארכתי בזה. וא"כ עכ"פ יכול להעבירו פחות פחות מד"א וליכא איסור דאורייתא. שנית דאפילו במלאכה דאורייתא כגון זו נראה דהוה מלאכה שאז"ל"ג ולא מצעיא לדעת רש"י דניחא ליה שלא צא אלא אפילו לדעת התוס' כאן לא צריך לעיקר המלאכה ועיין כ"מ פ"א מה"ש ה"ז בשם הר' ר' אברהם החסיד בן הרמב"ם ז"ל והגם דמחלוקת הוא והרמב"ם פסק דמשאז"ל"ג איסור דאורייתא מ"מ דעת רוב הפוסקים דהוא דרבנן וכבר ציררתי זה בספרי משנה הלכות ח"צ סי' ע"ב ע"ד ע"ש.

ובמקום אחר פלפלתי בדין רה"ר בזמן הזה דכפי הנראה רוב אחרונים הסכימו דכנוא יארק ועיירות גדולות

ומעתה אי נימא דלהעביר השלג הוה בכלל היזק הרבים כדי שלא יפלו עליו לדעת המג"א ודעימיה דאפילו היזק הניכר וכדעת התשצ"ץ דקוץ לאו דוקא לא מציעא דמותר לעכו"ם אלא אפילו בעצמו הי' מותר בדליכא עכו"ם עכ"פ להעביר הנזק בתוך ד"א ולדעת המג"א דוקא כשנפל השלג בשבת ולדעת הא"ר אפילו נפל קודם השבת וכמונן אלא אפילו לדעת הריצ"ש דאומר דוקא בגחלת של מתכות אבל קוץ לא, יש לומר דדוקא התם דליכא קוצים בכל מקום ויוכל להכיר מקום ההיזק ולהסב אותו ולינך צדק אחר אבל העברת שלג כיון שנפל השלג בכל הרחוב וההיזק הוא בכל מקום שידרוך קף רגלו א"כ מה מועיל לזה הכרת ההיזק כיון שאין להם לרבים דרך אחר לילך כה"ג אפשר דמודה הריצ"ש דאפילו ניכר ההיזק מ"מ מותר לסלקו ועכ"פ לסלק קצת לצדדין צרגליו שהוא צדק שינוי להעביר הנזק מרבים נראה דהי' מותר בדליכא עכו"ם.

אלא דמ"מ ז"ע עד כמה זה מקרי היזק לרבים דדבר זה צריך גדר להגדירו ובשלמא לדעת הריצ"ש הגדר זו כל דבר שא"א לראות צריך לצערו אבל דבר שצריך לראות צריכים בו האנשים לדקדק בדרך שלא יפלו ויתחזקו בו. וראיתי בתשצ"ץ הנ"ל שכתב שם דאפילו צנר שכזה דאם הוא במקום שאפשר שיזיקו בו רבים מותר לטלטלו אפילו בלא תנאי ולא גרע נר שהדליקו בו באותו שבת אחר שכזה מקוץ צרה"ר וכמו שלא העמידו דצריהם במקום היזק בקוץ ה"ה צנר אם הוא במקום שיזיקו בני הבית בו, ובפ' אין לדין (כ"ח ע"ב) אסיק רבינא דהוא צתרא דשפוד שגלו בו ציו"ט מותר לטלטלו אע"פ שאין בו צנר מידי דהוה אקוץ צרה"ר ע"ש וזה כקושיית המג"א על הריצ"ש ז"ל ופלא שלא הרגיש המג"א ז"ל דהוא קושיית התשצ"ץ ז"ל.

והנראה מדעת התשצ"ץ ז"ל דכל שיכול לצב מזה היזק לרבים בין רואה ובין לא רואה מקרי היזק ואין בו משום שבות, ומעתה בשלג נמי יש לדון דהוה בכלל היזק לרבים (ועיין מ"צ צביאור הלכה שם דלא התירו אלא באבן קטן שאינו נראה לעינים, ובערוך השלחן ג"כ כתב דאין למדין מקוץ לשאר דברים ופלא מתשצ"ץ הנ"ל ודו"ק). ועיין שו"ת בשמים רא"ש סי' ז' ומכבין צרה"ר גחלת של כל הנזקין בדוכתא דשכיחי רבים כל שאין מלאכה דאורייתא. ובפרט שמטעם זה הוא חוק המדינה שכל אחד מחויב להסיר השלג מלפני ביתו שלא יחזיקו רבים ואם החזיקו חייב א"כ ודאי דיש בזה היזק לרבים וכ"ש בזמן שהשלג מתפטר קצת ואח"כ יקפה ונעשה גליד שצאמת סכנה לנאת והוה ודאי היזק לרבים לפי שיטת התשצ"ץ והמג"א הנ"ל נראה דג"כ הוה בכלל היזק לרבים. ולדעת הריצ"ש יש לדון בזה אי ס"ל כיון דהשלג

ומיהו דעת רוב ראשונים דדוקא שבות התירו אבל לא איסור דאורייתא ומעתה לא מציעא לדעת רבינו דבה"ג ז"ל דס"ל דאפילו באיסור דאורייתא מתירין במקום היזק לרבים אפילו לישראל א"כ ודאי דהכא מותר לומר לעכו"ם ולאו דוקא לעכו"ם אלא אפילו לישראל בעצמו אם אין לו עכו"ם ואיכא היזק יש לצדד אלא אפילו לשיטות הפוסקים דרק שבות התירו מ"מ הכא כבר ציררנו דלא הוה אלא שבות וכיון דאין כאן אלא שבות אי נימא דלא הוה בכלל היזק לרבים הי' מותר להדיח השלג בפחות מד"א אפילו לישראל בדליכא עכו"ם משום היזק הרבים. וא"כ כ"ש לומר לעכו"ם דליכא בזה שום איסור.

אלא דמ"מ יש לעיין מה הוא הנקרא היזק לרבים דהמג"א א"ח הנ"ל הביא בשם הריצ"ש דדוקא קוץ וגחלת של מתכות שאינו נראה לרבים ויתחזקו בה ולכן מותר אבל דבר שנראה לרבים לא התירו וכ"כ מפורש רבינו חננאל שבת מ"ב והמג"א ז"ל הקשה על הריצ"ש ז"ל מהא דאמרין בגמ' שפוד של עץ שרי לטלטלה שלא יזיקו בו וכמ"ש סי' תקי"ח ס"ג וכו' נראה דאפילו היזק הניכר לעינים נמי מותר ומ"מ אבן גדולה כתב דאיסור וכן העלה דלא התירו אלא צדד שלא היה מונח שם מע"ש דלא ה"ל לסלקו מאתמול דאל"כ יהא מותר לסלק אבנים בשבת ע"ש אבל בא"ר הקשה להמג"א דאישתמיטתיה ליה דברי הר"ן פרק כירה דלר"ש דקיי"ל כוותיה דמלאכה שאנל"ג אינו אלא דרבנן גם בשל עץ שאין היזקו מנזי אית לן למישרי וג"כ לא הביא דברי ר"ח הנ"ל ע"ש.

ובם' תו"ש הקשה לשיטת הריצ"ש מהא דר"פ המניח, וחז"ל מ"מ סי' ת"צ דאין דרך צנ"א להתבונן בדרכים וכו' ונדחק ליישב ע"ש וכן הקשו עוד אחיה אחרונים אמנם אישתמיטתיה מייניהו דהנדיקים ז"ל שו"ת תשצ"ץ ח"א סי' קל"ו, שכתב בזה וז"ל: וראיתי תשובה אחת מגדול הדור וכתבו בזה שלא אמרו אלא בגחלת של מתכת שאין בני אדם מכירין אם הוא גחלת אם לאו אבל בשאר דברים לא שהרי בני אדם עינים להם לראות ויזירו וכו' ואין דעתי כן דהא אמרינן בפ' המניח את הכד (כ"ז ע"ב) שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים ומש"ה חייב צנזקין המניחם שם והכי פסק הרי"ף והרי זה ק"ו אם ממון אנו מוציאין מפני טענה זו דאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים כ"ש שנדחה שבות של דצריהם מפני זו זה נראה לי צענינים אלו עכ"ל, ורמז עליו דדע"ת אור"ח סי' ש"ח ע"ש. והעולה דדעת התשצ"ץ ז"ל דקוץ לאו דוקא אלא ה"ה דברים הנראים לעינים כיון דהוה היזק מותר לסלקו.

אחדשכ"ג באהבת נפש באחי להשתעשע קצת בזה מילתא תמיהה אשר העיר לי כבוד גאווה וזרני לעיין בו, על דברת מג"א או"ח סי' שי"א שכתב על דברי המחבר ס"א שם מת שמוטל במקום שירא עליו מפני הדליקה אם יש ככר או חינוק מטלטלו על ידיהם ואם אין לו ככר או חינוק אם יש לו שתי מטות מטלטלו ע"י שיהפכו ממטה למטה דהוה טלטול מן הזד. וכתב המג"א סק"ב שם וז"ל: שיהפכו ואם היה חי ב"ה מותר לטלטל אח"כ המטה דלא נעשה בסיס. הרא"ש ועסי' רס"ו, והמאור כתב דאפילו היה מת ב"ה לא נעשה המטה בסיס דאין המטה נריכה למת וכו'. ותמה כ"ג דהרי הרא"ש במקומו שם שכתב דף מ"ג כתב מפורש דהאי דינא דוקא בשבת מיירי ר"ל שמת בשבת והיה חי ב"ה ואיך לא הרגיש בזה המג"א וכתב מדעת עצמו, ועוד דלדעת המג"א איכא למימר דס"ל ד"ל שמת בע"ש שהרי כתב ואם היה חי ב"ה משמע ד"ל אפילו לא היה חי וזה אינו שהרי כתב מפורש הרא"ש היפך זה עכ"ל. גם התו"ש והמחזית השקל שפי' שם בדברי המג"א לא הרגישו בדברי הרא"ש ז"ל שם.

קושיא קשה ככזול הקשה אדם קשה ככזול אמנם כדי שלא לשוי' ח"ו לרבינו הגדול המג"א ז"ל כשוכח עיקר הדברים אשר בהם עסק אמרתי מה שנלפענ"ד בס"ד בזה מילתא ואת כ"ת הבחירה לקרב או לרחק. והנה בתוך השיחה הערותי לכ"ג מחידושי הגרע"א שם שכבר תמה והעלה בתימה דברי הפוסקים הג"ל וז"ל: ואם היה וכו' וכן פירשו התו"ש והמחז"ה ולי תימה דע"כ מיירי היכי דלא הוה מטה בסיס כלל כגון בשוכח או מת בשבת הו' כמונח דאל"כ אמאי מנער דהוי טלטול מן הזד הא המטה עצמה אסורה בטלטול ע"כ, אלא שכ"ג צדק העיר ע"ז דאף דקושיית הגאון הוא קושייתו מ"מ הגדיל התימה שלא הביא דהדבר מפורש בהרא"ש שם כדבריו ודברי כ"ג נכונים בזה לכאורה.

והנראה דמקור דברי הש"ע הם סוגיא בגמ' שבת מ"ג ע"ב איתמר מת המוטל בחמה רב יהודה אמר שמואל הופכו ממטה למטה רב חנינא בר שלמיא משמיה דרב אמר מניח עליו ככר או חינוק ומטלטלו וכו', לימא כתנאי אין מצילין המת מפני הדליקה אמר ר' יהודה בן לקיש שמעתי שמצילין את המת מפני הדליקה וכו' ומסקינן דכ"ע טלטול מן הזד שמייה טלטול והיינו טעמא דר"י בן לקיש דמתוך שאדם צהול על מתו וכו'.

ולא נתבאר לן בדברי ר"י בן לקיש ובדברי שמואל מש"כ שמת בו המת אי בשבת אי לפני השבת, ונחלקו זה הראשונים ז"ל דעת בעה"מ ז"ל כתב מפורש דמיירי אפילו

נראה לעינים לכל אדם לא הוה היזק או דילמא לא דמי להיזק הנראה לרבים דלא החירו היינו מפני שאדם רואה ואינו פוסק עליו אלא מקיפו ואינו ניזק אבל בשלג שמלא כל הארץ ואין לו מקום להקיף א"כ אפילו נראה אבל עכ"פ הוה היזק דאין לו דרך אחרת להקיפו.

אמנם יש לומר גם כיון דדרכם של בני אדם ללכת בשלגים ולא מתוך לרוב אף שפעמים מתוך שהגליד המקום מ"מ ככר נחת דבריו לשעורין ונריך לזה דקדוק גדול ולכך רחצ להגדיר עד היכן מקרי היזק כזה, ולכן נלפענ"ד להלכה דלומר לעכו"ם לדחות השלג מלפני הבית מפני היזק הרבים והגם שדינא דמלכותא הכי משום היזק הרבים משמע עכ"פ דהוה היזק מותר לומר לעכו"ם להעביר השלג מלפני הבית בשבת וכו"ש בקבלנות דשרי.

עוד יש לנרף שיטת הראב"י הביאו הב"י או"ח סי' ש"ו, דאמירה לגוי בדאורייתא נמי לא אסורה אלא בדבר שא"א למצוא תקנה ע"י ישראל לעשותו כגון להחם חמין אבל אם אפשר לעשותו ע"י ישראל כגון צרה"ר דיכול להביאו ע"י מחיצות צנ"א שריה אמירה לגוי וא"כ אפילו נימא משום מעביר ד"א צרה"ר ממש מ"מ כיון שאפשר ע"י מחיצות צנ"א שריה אמירה לגוי כה"ג ומה שהקשו הצ"י וד"מ עליו ככר חי' הצנ"א ז"ל ואף שהתמרמר עליו הט"ז בחנם התמרמר כי בדברי הצ"ח מובאר להדיא בצ"י סי' שס"ב ד"ה כתיב בשבולי הלקט בשם ס' התרומה ע"ש. העולה לדין דלומר לעכו"ם לנקות השלג מותר לכ"ע ומ"מ אם אין לו עכו"ם לדחותו צעמו אפילו צרגליו יש להתיישב הרבה בדבר דכי משום דלאו מדמים נעצד מעשה בשבת החמור וליקח מרה ולדחותו ודאי דאסור אלא אפילו צרגליו אף דלא ברור איסורא והמדה צרגליו אין מוחיטין אותו כשאין דוחה חוץ לד"א מ"מ אין לעשות כן לכתחילה כיון דאית לן הריצ"ש וגם לא ברור היזקא כנלענ"ד.

ובזה הנני ידידו דוש"ת ובברכת התורה ללומדיה בלב ונפש, **בגשה הקטן**

סימן מו

מת בשבת אי נעשה המטה בסיס לדבר האסור ופי' בדברי המג"א התמוהין.

ב"ה ער"ח כסלו התשכ"ב ברוקלין נ"י יצו"א מעלת כבוד ידיד נפשי נחמד ונעים, דוד הוא הקטן רב האי גאון שמו מפארים צ"ת מתלמידיו של אהרן אי"א נר"ג ברקאי דמתמרין גלין ל' כש"ת מוה"ר דוד הקטן (קליין) שליט"א, בע"מ ספרי בית ארזים על ש"ע.

המטה דלא נעשה בסיס. הרא"ש, אצל להמאור אפי' מע"ש נמי מותר לטלטל והביא ב' השיטות בזה, ולא תקשה דע"כ מיירי במת בשבת דאל"כ נעשה בסיס דהרי איכא למימר כדעת התוס' והמאור וכנ"ל.

עוד י"ל קצת דבא להוציא משיטת התוס' בינה ושבת הנ"ל דס"ל דהיכא דמניח דבר מוקצה אפילו בשבת נעשית בסיס לדבר האסור אם אין דעתו לטלו בו ביום ולא שוכח הוי עיין מג"א סי' ש"ח סק"נ וצמחצית השקל שם ולהוציא מזה כתב דאם היה חי ב"ה אף שהניחוהו שם בשבת ולא שוכח מ"מ לאחר שנטלו אותו משם מותר לטלטל המטה ולא נעשה בסיס לדבר האסור ולדעת המאור לא נריך גם לזה ואחי שפיר שיטת המג"א.

והן הלוס ראינו בפמ"ג באשל סק"צ ד"ה שיהפכנו שכתב ח"ל: עמ"א הרא"ש שבת מ"ג והמאור קכ"ג וכו' וז"ע דמת בשבת הוי שוכח ממש כמ"ס הרא"ש דלא הונח רגע א' מדעת משא"כ במניח בשבת רגע מדעת וכ"ש שיהא שבת כולו שם י"ל כחוס' בינה שהביאו המג"א בש"ח נו"ן דהוי בסיס וזה ראי' בעזה"י למ"ש גם נראה מדבריו ז"ל דמ"ש המג"א, הרא"ש באמת כוננו אדברי הרא"ש הללו מה שאנחנו מעיינים בו ולא נעלמה ממנו ח"ו.

ומדברי הפמ"ג שם למדתי ליישב באופן ב' שהפמ"ג ז"ל כתב שם בסופו ח"ל: והנה אם מת בזה"ש והיה דעתו להניח שם כל השבת אפ"ה הופכו ממטה למטה דכל מה שאפשר בהיתרא דהוי ספק פלוגתא ממה שטלטלנו להדיא ע"כ. נראה כוננו פשוט דאף שהיה דעתו להניח שם כל השבת ולדעת הרא"ש נעשה בסיס לדבר האסור ואסור לטלטל אף המטה מ"מ כיון דספק פלוגתא שהרי המאור ס"ל דלא נעשה בסיס ע"כ מותר להפך המת ממטה למטה ופשוט ג"כ דהמטה אסור לטלטל אח"כ היינו לאחר שהפך המת ולענין המת איכא שפיר הסברא דכל מה שאפשר בהיתרא עבדינן אצל לענין המטה שוב אין לו הא סברא ממילא מחמירין כדעת הרא"ש כיון דבה"ש נעשה בסיס אצל אם היה חי בזה"ש גם המטה מותרת אח"כ אפילו להרא"ש ולא נעשה בסיס וי"ל דזה שבא המג"א והתוס' והמחצית"ש להשמיענו דאפילו מת בזה"ש מותר להפכו ממטה למטה משום ספק פלוגתא אצל אעפ"כ המטה נעשית בסיס לדבר האסור ואם הי' חי בזה"ש גם המטה מותרת.

ובזה מיושבת נמי קושית הגרע"א שהקשה דע"כ מיירי היכי דהמטה לא הוי כלל בסיס כגון בשוכח דאל"כ אמאי מנער הא המטה עממה אסורה בטלטול די"ל דהה"ג

מת ע"ש ח"ל: וכן מת ע"ג המטה אין המטה נעשית בסיס לדבר האסור שאם מת בשבת הרי נעשית מצערב בסיס לדבר המותר ואפי' מת מאתמול אין המטה נריכה למת וכל עממו אינו נריך אלא להטיל על גב קרקע כדחנן שומטין את הכר מתחתיו ומטילין אותו על החול כדי שיטען ולפיכך אין המטה נעשית לו בסיס.

והרא"ש ז"ל כתב מפורש דעל כרחק מיירי בשבת בשבת דאי במניחו מע"ש נעשה בסיס לדבר האסור ולא היה שרי שמואל ח"ל הרא"ש: וע"ק דהיכי מצי רב למיסר וכו' ואע"ג דהתם מוקמי' לה בשוכח אצל במניח נעשה בסיס לדבר האסור לו ה"נ ע"כ נריך להיות בשוכח כגון שמת בשבת דאי במניח לא הוי שרי שמואל עכ"ל הרי דמוקי לה דוקא במת בשבת.

ודעת התוס' לפוס ריהטא נראין כדעת הרא"ש אצל כד מעיינת שפיר נראין כדעת המאור אף דלא מטעמיה והוא דהתוס' שם אהא קושיא שהקשו מדרב אדרב מהא דמנער מעות כתבו ח"ל: והכא חשוב כשוכח מדשרי שמואל וכל דבר שדעתו לטלו בשבת ולא להניח כל השבת אפילו מניח חשוב כשוכח וכו'. ומדמנו טעם דכל דבר שדעתו לטול בשבת ולא להניח כל השבת חשוב כשוכח ולא כתבו כמו שכתב הרא"ש דדוקא בשבת מיירי נראה דס"ל דאפילו מע"ש כיון שדעתו לטלו לא נעשה בסיס. ועיין עוד שם חוס' דף נ"א ע"א ד"ה או שטמן, דהה"ג לא נעשה בסיס אפילו מת בע"ש נמלא דהתוס' שוין עם בעה"מ דינא ולא בטעמא ודו"ק [וכ"כ עוד בתוס' עירובין דף ע"ז ע"ב ד"ה מקצת]. אצל הרא"ש ז"ל הוסיף ג' תיבות מה שלא כתבו בתוס' והם "כגון שמת בשבת", ובתוס' לא כתבו כלל הני ג' תיבות וליכא שום רמז ורמיזא מייניהו ואף דיש עוד לדחוק בדברי התוס' וליישבם לפי שיטת הרא"ש אצל לפענ"ד לדעת התוס' מת בשבת לאו דוקא אלא ה"ה מת בע"ש.

עכ"פ מצינו מחלוקת הפוסקים בפ"י הא שמעתתא, והמחבר בש"ע סתם לן מת שמוטל וכו' אם יש לו שתי מטות מטלטלו ע"י שיהפכנו וכו' ולא פירש לן כמאן ס"ל ובאיה מת אמרו ואם יש חלוק בין מת קודם השבת או בתוך השבת ומסתמא הדברים משמע דס"ל דכל מת בכלל ואפילו מת ע"ש, ולדעת הרא"ש כה"ג נעשה בסיס לדבר האסור ואסור לטלטל המטה, וזה שאמר המג"א ואם היה חי ב"ה מותר לטלטל אח"כ המטה דלא נעשה בסיס הרא"ש והמאור כתב וכו' וכוננו עמוקה בזה שמאחר דלא גילה לן המחבר כמאן ס"ל ע"כ בכל אופן ס"ל ואפילו מת בע"ש אצל בכה"ג הרי לדעת הרא"ש נעשה בסיס לדבר האסור ולכן קאמר ואם היה חי ב"ה מותר לטלטל אח"כ

סימן מז

אי מותר להיות סרסור בעתונים הנדפסים גם
בש"ק ואיסור להזמין עתונים הנדפסים ומובאים
בשבת

כבוד הרבני החשוב וכו' נ"י.

אחדשה"מ, דבר השאלה אי מותר לו להיות סרסור
למכור עתונים כלומר שזמין לחדש או לשנה
עתונים הנדפסים בשבת וזכור צין עתוני ישראל וצין עתוני
עכו"ם, כי חושש שמא יזמין ישראל עתון ויביאו לו מהדואר
בשבת ויכניסו לצינו ויצא לידי חלול שבת וקעצר אלפני עור
לא תתן מכשול, הנה כפי הנראה פשוט ליה דמי שלא יחלל
שבת מותר לו להזמין עתונים אבל באמת דא לא ברירא הוא
ואדרבה לפענ"ד גם צוה יש איסור וכבר ביררתי זה במקום
אחר ואעתיק לו כל הענין וז"ל שם:

בדבר השאלה צמי שזמין עתונים לחדש או לשנה והעתונים
נדפסים בכל יום ונשלחים לו וגם שבת קודש מדפיסים
בו העתונים אי מותר לקרוא בשבת בעתונים הללו וגם אי מותר
להזמין באופן זה, ומקום הספק כיון דהעתון נדפס בשבת
והעתונים נדפסים לכל הזמנים (האזנאנענטען) א"כ הרי
נעשה ונדפס העתון בשבילו בשבת ואסור ליהנות הימנו או
דילמא כיון דהמדפיס מדפיס ממילא עתונים הרבה יותר מכדי
נרכו ואין זה מקרי מדפיס בשבילו דוקא.

והנה השאלה נחלקת בתרי אופנים, א) כשצעלי הדפוס הם
ישראלים מחללי שבת ר"ל. ב) שצעלי הדפוס הם
עכו"ם ועתוני עכו"ם.

וראשונה נדון כשצעלי הדפוס הם ישראלים, גרסי' בגמ'
חולין ט"ו, ובצ"ק ע"א, וכתובות ל"ד, המצטל
בשבת בשוגג יאכל צמוד לא יאכל דברי ר' מאיר רבי יהודה
אומר בשוגג יאכל צמודאי שבת צמוד לא יאכל עולמית, ר'
יוחנן הסנדלר אומר בשוגג יאכל צמודאי שבת לאחרים ולא לו
צמוד לא יאכל עולמית לא לו ולא לאחרים, ושקיל וטרי התם
בגמ' ע"ש. ונחלקו הפוסקים צפי' הצריכתא ובהלכתה,
והרמב"ם פ"ו הכ"ג מה' שבת פסק דהלכה כר"י, וכן כתב
בהלכות פ' כירה, וכן כתבו הגאונים עיין רב המגיד שם,
וכתב הר"ן דטעמא משום דע"כ לא מורי להו רב לתלמידיו
כר"מ אלא משום דס"ל דלא איתמר דדר"מ ור"י הלכה כר"י
אלא מטעם איתמר אבל אנו דקי"ל דהלכה איתמר נקטין
כרבי יהודה.

והפזור אומ"ם סי' ש"ח הביא מחלוקת הראשונים אי הלכה
כר"י או כר"מ ועיין צ"י ומה שתמה עליו בדרישה
שם, והוסיף הטור ויראה שאין חילוק בכל מעשה שבת וכו'

מיירי צאינו שוכח ולענין הפיכה הכ"ג דמצי מנער מכח
ספק פלוגתא וכל מה שאפשר בהתירא אבל המטה עממה
אח"כ הכ"ג דאסורה וקמ"ל צאס היה חי דאח"כ המטה
ג"כ מותרת וזה לפענ"ד צרור. עוד צ"ע להגרע"א ז"ל
שלא הרגיש בדברי הפמ"ג דשם באמת כתב קושיתו צס"ק
הנ"ל צא"ד הוכיח מכאן וכו'. ועוד עיין שם מש"כ הפמ"ג
בסוגריים עט"ז כאן יו"ד דרא"ש כצעה"מ קשה דא"כ אמאי
כתב צמת בשבת דוקא וכו' נראה מפורש דקאי אדברי
הרא"ש שכתב צמת בשבת דוקא והם דברי הרא"ש הנ"ל.
זה שנלפענ"ד ליישב דברי המג"א והתו"ש ומחזה"ש מקושיית
הגרע"א וגם ממה שתמה עליהם כ"ג שליט"א ואשמח מאד
לשמוע חות דעתו בזה.

עוד רגע אדבר מה שעלה בדעתי ליישב קושיית הגרע"א
בגה"ש צגמ' שבת דף מ"ג שם וז"ל: כי פליגי דליה
ליה, ק"ל אמאי לא הוי המטה עממה צמקום ככר או תינוק
ועי' מג"א סי' ש"ח ס"ק כ"א וכתו"ש ומה לא העירו כלום
וצע"ג ע"כ. ולפענ"ד נראה לפמ"ש הד"מ צסי' ש"א צשם
הגהות מרדכי וז"ל: ע"ג הככר או ע"י תינוק דוקא אבל
לגבי שאר כלי לא דלגבי כלי מיהא קי"ל דאין כלי ניטל אלא
לצורך דבר הניטל עכ"ל, והד"מ כתב עליו ודברי הגהות אלו
אין נכונין צטעם דהא קי"ל דכלי ניטל אף לדבר שאינו ניטל
וכמש"ל סימן ש"י ומ"מ אפשר שראוי לחוש לדבריהם דהא
מבואר לעיל דאע"ג דניטל לדבר שאינו ניטל מ"מ צריך שלא
יגע צה ע"כ. וראיתי צס' נפ"ח שכתב צכוונת הגה"מ דכיון
שככר או תינוק מותר לטלטל גם שלא לצורך כלל עדיפי טפי
לטלטל אצבן גם המת אבל שאר כלים שהם עממם אסור
לטלטל שלא לצורך כלל אין מטלטלים מוקפה ע"י ומיושבת
קושיית הד"מ ע"כ.

יחיה איך שיהיה בכל אופן נראה דעת הגה"מ דדוקא ככר
או תינוק ולא שאר כלי ואפילו הד"מ לא חלק עליו
אלא צטעמו אבל לדינא כתב דיש לחוש לדבריו ולפי זה לא
קשה מידי דלמה לא יהא המטה צמקום ככר או תינוק דדוקא
ככר או תינוק אמרו, ואדרבה מדברי הגמ' הנ"ל ראי' לשיטת
הגהות מרדכי הנ"ל דככר או תינוק דוקא ולא שאר כלי ואמי
שפיר קושיית הגרע"א. ועיין בהגהות רש"ש שם מה שתי'
ולפענ"ד כמו שכתבתי.

ובעתה אתן קנאי למילין והארכתי צמקום שהיה ראוי לקצר
רק צמתת אהבה הדוחקת. ידיד נפשו המצפה לרחמי
שמים מרודים צציאת צר נפלי צצנין צהמ"ק צצ"א.

בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש,

מנשה הקמץ

ובש"ע כתב המבשל בשבת וכו' והגיה עליו הרמ"א ז"ל או שעשה א' משאר מלאכות צמוד וכו' ובאמת יש לעיין קצת למה לא כתב הב"י נמי בשאר מלאכות ולדינא נראה פשוט דמודה להרמ"א בזה ולכל הפוסקים, והרמב"ם פ"ו מה"ש כתב ישראל שעשה מלאכה בשבת אם עבר ועשה בזדון אסור לו וכו' כיצד ישראל שבישל בשבת וכו' והנה פתח הרמב"ם ישראל שעשה מלאכה בשבת וסיים כיצד ישראל שבישל בשבת ונראה פשוט דציון שינה הרמב"ם ז"ל לשון הגמ' כאן שלא נטעה לומר דדוקא המבשל בשבת הדין כן וכתב סתם מלאכה לכלול כל המלאכות וכמו שכתב הטור וכן שאר האחרונים כתבו סתם דכל מלאכות בכלל זה פשוט.

ובתבוי המפורשים ז"ל דהא דאמרו ולאחרים מותר למוציא שבת מיד היינו גם למי שנעשה המלאכה בשבילו מותר למוציא ולא אמרינן דהוה כמו המבשל עצמו כמו בתערובות יו"ד ס' ז"ט דלא דמי דהתם יש חשש שמא ירבה בשבילו אבל כאן ליכא חששא שיבשל ישראל בשבילו דאפילו יאמר לו לא ישמע לו ישראל, והוסיף המג"א אפילו לדעת רש"י שכתב הטעם שלא יהנה ממלאכת שבת כמ"ש ס' תקט"ו מ"מ הכא שרי דצמילתא דלא שכיחא לא גזרו ע"ש.

והנה אותם הקונים העתונים הישראלים פשוט דהוה העתון הנדפס בשבת בכלל ישראל שעשה מלאכה בשבילו ישראל אחר צמוד שהרי המדפיסים הם אחראים לשלוח לכל המזמינים העתונים וממילא מדפיס לו העתון וא"כ לענין הקריאה נראה פשוט דאסור צו ציום שמגיע לו העתון בשבת לקרותו לד"ה וכל שכן ליעלו בידיו אבל לערב היה נראה לכאורה דמותר מיד ואפילו להטעם שכתבו הפוסקים דבישראל לא גזרו צמוד"ש אי משום דלא ישמע לו ישראל או משום דצמילתא דלא שכיחא לא גזרו וא"כ הכא דאנן רואין דשומע ושומע לו הישראל ועושה מלאכה בשבת וגם צעוג"ה צומן הזה שכיחא הוא טובא ועושין כן מידי שצוע בשצוע מ"מ כיון דחכמינו ז"ל לא גזרו בישראל אנן לא גזרינן בהו וממילא נראה דמותר לקראת העתון בערב עכ"פ.

אבל מכל מקום אחי יש כאן איסור דמכשילו לישראל המדפיס שמדפיס בשבילו העתון דאף דהקדמנו לעיל דהמדפיסים מדפיסים לעולם סבוכס יותר מהאבאנאמענטען מכל מקום הם מתחשבים עם המזמינים ויש להם חשבון ולאלו מדפיסים ועוד מוסיפים עליהם זה פשוט וא"כ גורם ליה לישראל איסור שידפיס עתון בשבילו בשבת, וכל שכן לפי חקירת המל"מ והביא דבריו כמה אחרונים דהא דאמרינן אין שליח לדבר עבירה דוקא בחנם אבל שליח העושה בשכר אמרינן יש שליח לדבר עבירה וכן מנאמי לאחד הראשונים

ז"ל, ורצו לומר כן לענין השוכר ישראל לעשות לו מלאכה בשבת דהשוכר חייב משום דיש שליח לדבר עבירה בשכר וא"כ הכא כיון דשילם לו שידפיס לו העתון בשבת א"כ אפשר דהוה כשליחו ג"כ אלא דמ"מ לפענ"ד לא אחי שפיר דברי המל"מ לפי שיטת הב"מ צא"ע שהעלה דבשבת לא אמרינן שליחו של אדם כמותו משום דבשבת גזרה התורה שינוח הגוף ואף שעשה שליח הרי הגוף הוא נח וודאי ליכא שליח ומלאו אחריו הח"ס ומרן צבי"ש וכמעט כל האחרונים וא"כ פשוט דליכא משום שליחות אבל משום לפ"ע איכא ועכ"פ משום מסייע לדבר עבירה, ואף שצעתוני ישראל כולם ולעולם נדפסים בשביל ישראל דאין העכו"ם קוראים עתוני ישראל מ"מ נפ"מ יש צין הזמין עתון דאז מדפיס בטח בשבילו עתון וצין לא הזמין אלא מדפיס על הרוב, דאז אינו יודע ואף דהכא נמי אינו יודע איזה מדפיס בשבילו אבל אמרינן כשהגיעו דהוצר הדבר למפרע דזה הוא ועכ"פ הדפיס בשבילו. ובאמת כי גם על כל מי שלוקח עתון שנדפס בשבת יש צוה משום מסייע ידי עובדי עבירה שהרי הם מדפיסים לעולם לפי המכר וכל שלוקחים יותר מדפיסים יותר וא"כ מי שקונה עתון שלהם שנדפס בשבת מסייע צוה ידי עובדי עבירה שצבת הבא ידפיסו גם בשבילו ע"פ ההשערה שגם הוא יקנה, וצפרט שאם יקנה ג' פעמים כבר נעשה מוחזק והצן כי קלרתי צוה.

ב) והנה כשהעתונאי היינו צעל הדפוס הוא עכו"ם היה נראה לכאורה דקיל צוה שהרי העכו"ם מותר לו לעשות מלאכה בשבת אבל כד דייקין נהפוך הוא דאדרבה חמור הוא שהרי פשוט שנכרי העושה מלאכה בשבת בשביל ישראל אסור ליהנות ממלאכה זו עד מוצ"ש וצריך להמתין צכדי שיעשו והיינו אפילו עשה המלאכה על דעת עצמו ולא אמר ליה הישראל לעשותה ולא רמו עליה כלל ועיין רמב"ם פ"י מהל' שבת ה"ב, והיכי דעושה בשביל עצמו וגם בשביל ישראל מצויר באו"ח ס' תקט"ו דאסור צעושה על דעת שניהם, ובאו"ח ס' רע"ו קי"ל צנכרי שהדליק נר בשביל ישראל אסור ליהנות ממנו אפילו לא גילה לו ולא דיבר עמו כלל וא"כ כ"ש היכא ששילם לו או הזמין העתון וצוה לו לעשות בשבילו דהנכרי עושה שליחותו ואסור לו לישראל ליהנות ממנו עד מוצ"ש צכדי שיעשה, כדין כל מלאכה שעשה לו עכו"ם לישראל.

ואין לדחות דהכי לא דמי להני דלעיל כיון דהכי העכו"ם אדעתיה דנפשיה קעביד שהרי כיון שהזמין העתון קודם שבת וקצץ עמו כמה שישלם עבור כל עתון עכ"פ עכו"ם לדעתיה עביד ומדפיס, ואף דאנן קי"ל דמותר ליתן לעכו"ם מלאכה לעשותה קודם ששכה אם קצץ עמו ואינו מצוה לו לעשות בשבת דוקא דקי"ל כצ"ה צוה וא"כ הכי

בתשובה סי' נ"ג לידד באמירה לגוי שיאמר לגוי אחר הוי שבות דשבות ולבסוף חזר בו מהא דש"ע או"ח סי' שכ"ה באופה דמסתמא ג"כ עושים ע"י פועלים וע"כ אין היתר ברור בזה אלא שצ"י יאמר הישראל להגוי שצבת אינו רוצה בעתונים צפרט בעתונים שצאים בכל יום ויום ע"ש. והגוי להוסיף על דבריו הקדושים צפרט בעתונים שהזמינו ממקומות אחרים ונשלחים אליו על ידי הצי דואר ונשלחים בשבת ויש בזה ג"כ קצת פרהסיא השילוח שנשלח בשבילו והמציא וגם הרואים ציטו שרואים שנשלח עבורו בשבת קודש כמוצן.

העולה לן דאין להזמין עתונים שיצאו בכל יום וגם ציוס השבת לא מציעא מעתוני ישראל (כתבתי לא מציעא אף שלעיל כתבתי דלפוס ריהטא מעכו"ם עוד חמור) אלא אפילו בעתוני עכו"ם היוצאים בכל יום ויום אין להזמיןם לחדש או לשנה אלא"כ התנה עם המדפיסים שלא ידפסו ולא ישלחו עבורו עתונים של שבת ויו"ט, כלומר שנדפסו בשבת ויו"ט, ובאמת כי רבים אינם נוהרים מזה בעונ"ה.

ונביא לדין אי מותר להיות סרסור בעתון לאסוף אבאנענטען כזה וגם פרנסתו תלו' בזה, הנה כנראה דאין כאן לפני עור ממש דלא הוה צמרי עצרי דנהרא דהרי הוא יכול להזמין בעצמו העתון מהקאמפאני, ואף דמ"מ כתבו הפוסקים דאפילו במקום דלא הוה צמרי עצרי דנהרא מכל מקום מדרבנן אסור ליתר שאת יכול לומר לו שיתנה כפי התנאי המותר ואם לא יעשה כן מה יכול לעשות, גם מה שנסתפק אולי על ידי סרסורו יחלל מי שהוא שבת ח"ו שאחר שזמין העתון ויבא לו בשבת על הדאר ויניחו המחלק בחוץ והוא יכניסנו בפנים הביתה, והנה ודאי שאפשר שידמין כך אצל לפענ"ד אין לחוש בשביל זה דא"כ יחוש לעולם למכור למחלל שבת מה שהוא שמא יחלל בו שבת ויניאנו ממקום למקום וכיוצא בזה ולכן לפענ"ד אי משום הא אין לו לחוש ומותר להיות סרסור, כנלפענ"ד. [וע"ע שו"ת משנה הלכות ח"י סימן קמ"ג].

דברי ידידו החותם בברכת התורה ללומדיה,

מנשה הקמץ

סימן מח

אי מותר לתת מים במקור לעשות קרח בשבת

ב"ה ג' לסדר תצוה התשכ"ה ברוקלין נ"י יצו"א כבוד ידידי הב' החשוב ברקאי שמו מפאריס חוב"ט וכו' דוד בארקין הי"ו תלמיד ישיבה הקדושה טעלו.

אחדש"ת, בדבר שאלתו אי מותר לתת מים במקור בשבת או שאר משקים כדי שיקרשו ויעשה מהם קרח

נמי הרי אינו מנזוהו להדפיס בשבת דוקא תשובה גנוזה הוא דהא דמותר ליתן לעכו"ם מלאכה קודם חשכה היינו באופן שיש לו שהות לעשות המלאכה קודם שבת וגם אין צריך להמלאכה בשבת עצמו ואינו מנזוהו לעשותה בשבת אצל הכא דא"ל לו לעשות המלאכה ערב שבת אלא אדרבה דוקא רוצה החדשות של שבת והרי הוא רוצה חדשות של יום וזה דוקא בשבת דמע"ש כבר קרא אתמול כה"ג אסור אפילו אמר לו מע"ש כמבואר בסי' רע"ו, ועיין רש"י ע"ז דף ט"ו ודמי להא דמבואר ברמ"א סי' שכ"ה סי"א דאסור ליתן לעכו"ם מעות בע"ש שיתן לו פת בשבת דאז אדעתא דישאל קא עביד והוא מרבינו ירוחם ע"ש והכא נמי כיון דנותן לו המעות שיתן לו עתון בשבת הוה ממש דומיא דנותן לו מעות שיתן לו פת בשבת דאסור.

איברא דיש לעיין הכא אי לא נאסרה עליו לעולם כשהזמין לפמ"ש באו"ח סי' שכ"ה סעי' י"ד בעשה עכו"ם בשבת ארון או קצר לעצמו מותר לישראל ליקצר בו ואם עשאו בשביל ישראל לא יקברו בו עולמית ודוקא שהקצר צפרהסיא והארון על גביו שהכל יודעים שנעשה לפלוגי ישראל, וכן כתב הרמב"ם צפ"ו מה"ש ה"ב, צנכרי שעשה מלאכה מעצמו בשבת בשביל ישראל צמו"ש ימתין צכדי שחעשה והוא שלא יהא הדבר צפרהסיא עד שידעו רבים שדבר זה בשביל פלוגי הוא נעשה בשבת ע"ש, וכ"כ עוד שם בה"ה דדבר שהוא צפרהסיא אסור לאותו ישראל עולמית ועיין סי' רמ"ד ס"ג וס"ד והמג"א או"ח סי' שכ"ה ס"ק ל"א הביא דברי הרמב"ם אלו וכתב דה"ה בכל מילי דפרהסיא אסור עולמית, וכיון דהדפסת עתונים הוה דבר של פרהסיא היה אפשר לכאורה דהיכא דנדפס בשביל ישראל שהזמין הכ"נ דיהי' אסור אסור עולם ככל מלאכה של פרהסיא, אמנם דבר זה שבוש הוא שהרי פשוט דדבר של פרהסיא מייירי שידעו בו רבים שעשאו בשביל ישראל זה וכמ"ש הרמב"ם הנ"ל דדבר של פרהסיא הוא שידעו בו רבים שדבר זה בשביל פלוגי נעשית וכן דייק בש"ע שהכל יודעין שנעשה לפלוגי ישראל אצל הכא אף שהגוי מדפיס גם בשביל ישראל וההדפסה הוא פרהסיא מכל מקום אין יודעין בשביל איזה ישראל הוא עושה ואיזה עתון הוא בשביל ישראל זה או אחר וממילא אין זה נקרא צפרהסיא בכלל.

ובעברי על דפי הספרים ראיתי לקדוש אחד מדבר הגאון מרן מהר"ם שיק או"ח סי' שכ"ג וסי' שכ"ד שכבר עמד על מדוכה זו בענין המזמין עתונים מעכו"ם וראשונה רצה קצת להחיר כיון דהגוי עצמו אינו עושה מעשה הדפוס אלא משרתו ופועליו של בעל המדפיס והפועלים האלו אינם יודעים אם גם ישראל המה ג"כ (אבאנירט) או לא ומסתמא על דעת הרוב הם עושים וצפרט שהחיות יאיר

מה"ש ה"ו דהא דמגבן חיובו משום בונה הוא מטעם שקיצן החלקים יחד אשר יתלקטו ולא יתפרדו עוד ונעשה גוף אחד ע"ש, ומג"א סי' ש"ט סק"ח, ולפ"ז נמי פשוט דדידין כיון דליכא קיצון חלקים כלל וגם אינו נעשה גוף אחד ממילא לא הוה צנין כלל [ומיהו עיין רש"י פסחים ס"ה ע"א ד"ה אחד זה ואחד זה].

ואפילו לפי שיטת קצת פוסקים דס"ל דיש צנין באוכלין כמבואר בח"א כלל ל"ט ה"א ובקצש"ע סי' פ' סכ"ה נמי לא קשיא מידי דפשוט דכל צנין הוא דבר שאפשר להחקיים ואפילו להירושלמי דצנין לשעה הוא צנין מ"מ הצנין לשעה צנין יפה הוא אלא שלא עשאו אלא לשעה אבל דידן דלא נעשה צנין ראוי מעולם ואינו ראוי אפילו לשעה דהרי כל רגע שלא ירצה לקרר יפטר מאליו כה"ג לא מקרי צנין לכ"ע, ורא"י לדבר נראה מגמ' צ"צ דף כ' ע"א, מיתבי עשצין שחלשן והניחן בחלון או שעלו מאליהן בחלונות ומטולונות שאין בהן שלש על שלש והאבר והבשר המדולדלין בזהמה וצחיה ועוף ששכן בחלון ועו"כ שישב בחלון וכן שמנה המונח בחלון והמלח וכלי חרס וס"ת כולם ממעטין בחלון אבל השלג והצמד והגלד והכפור והמים כולן אין ממעטין בחלון ופרש"י הטעם דאין ממעטין הואיל ונימוקים מאליהם אין ממעטים וכן מים שצבלי הואיל ואם ינטל הכלי אין עומדין בפני עצמן אין ממעטין בחלון ע"כ מבואר דשלג וצמד וכפור דאין ממעטין בחלון משום דהוי כמו מים הואיל והם נימוקים מאליהם ולא דמי לעשצין שחלשן ע"ש היטב ומש"כ התוס' בד"ה מלח נע"ג כמו שכבר זיינו שם המגיהים ועיין תוספתא פ"ד דאהלות ה"ו עשצין שחלשן וכו' הרי אלו ממעטין אבל השלג והצמד והכפור והגלד והמים אין ממעטין ע"כ מבואר עכ"פ דשלג וצמד וכפור דין מים להם לענין שאין ממעטין ג"כ. מכיון דאין ממעט בחלון לענין טומאה כ"ש דליכא למימר דלעצמו הוה ליה דין צנין.

ועוד זו שלישיה דנראה סברא ישרה דלא אמרינן מגבן או שאר אוכלים דהוה צנין אלא באוכלים שהם גוש והם חלקים מיוחדים והוא מדבקן ומניחם יחד יחדיו ידובקו או מפירים גושים מדובקים זה מזה הוה סותר הצנין כמו המגבן גבינה ממי חלב שהוא מוציא הגוש מהנסיוצא דחלצא אבל המצנן מים עד שנקרשו אין כאן שום פעולה של צנין והוצאה דכאז כן עתה הרי הוא מים מתחלתו ועד סופו ולא נעשה שום שינוי במים שאינם חוזרים ולא דמי כלל לצנין. ועיין רמב"ם פ"ז מה"ש ה"ו שרמזתי עליו לעיל בסמוך.

אלא דמ"מ יש לעיין בזה מילתא מהא דאמרו בגמ' שבת נ"א ע"ב רבי התיר להטמין את האזון ואין מרחקין (מרסקין) לא את השלג ולא את הצמד בשבת בשביל שחיבו

(אייז קיוצם) וכ"ת הציא מגמ' שבת ז"ה דמגבן חייב משום בונה ודחה לעצמו לפי שלא נעשה המלאכה אלא ע"י גרמא ושבו הציא דעת אבן עזר ססי' שכ"צ דצמלכת שבת אסור אף מלאכה הנעשית ע"י גרמא והקשה עליו מדברי הרא"ש צ"ק ס' ושבו דחה לעצמו לפמ"ש תוס' צ"ק נ"ו הניחו במקום שקוף המזיק לבא עוד הציא דעת הפני"י ב"ה י"ב צמגבן ליומא, וירושלמי דצנין לשעה נמי אסור, והנה בזה דמלאכה ע"י גרמא בשבת עיין ח"ס א"ע סי' כ' דאי הצערה ללא יאמא אפשר לומר דהגרמא מותר וחס"א הקשה עליו מגמ' צ"ק הנ"ל, ובמקום אחר הבאתי מגמ' שבת ק"כ דנראה דגרס כזו מותר והוא היפך ממה שאמרו צ"ק הנ"ל ועיין הגהות מהרש"ם או"ח סי' של"ד. ומיהו דבר זה נראה מחלוקת הראשונים עיין ר"ן שבת מ"ז בזה דאסור ליתן כלי תחת הנר לקבל ניזונות, וגם בתוס' פ"י שם כן ע"ש. ועיין מאירי שם, וצ"י או"ח סי' רס"ה מלאכה בתשובה אשכנזית, ורמ"א או"ח סי' של"ד דרק במקום פסידא מותר גרס כזו ושו"ת שבו"י ח"ב סי' מ"ה, ותוס' מנחות נ"ו ע"ב בסופו, ובשו"ת צ"ח יתחק או"ח סי' מ"ה ודו"ק בכל אלו המקומות כי קצתם בזה ובמקום אחר הארכתי לצרר דברים אלו קצת [ע"י ח"ה סי' ס"ח].

והנה מהא דמגבן נראה לפמ"ש הרשב"א שבת דף ק"ב ע"ב האי מאן דעיל שופתא בקופינא רב אמר חייב משום בונה כתב הרשב"א וז"ל: איכא למידק והא אין צנין בכלים כדאמרינן צ"י שני דצינה וכו' וי"מ דכי אמרינן אין צנין וסחירה בכלים ה"מ בכלי שנתפרק כגון מנורה של חליות וכדשרו צ"ה לזקוף את המנורה ציו"ט אבל לעשות כלי לכתחלה אין לך צנין גדול מזה ואין זה נקרא צנין בכלים שהרי אינו כלי אלא עושה כלי וצוה יתחא לי הא דאמרינן לעיל צ"י המצניע דמגבן חייב משום בונה ואם אין צנין בכלים היאך אפשר שיש צנין באוכלין. אלא שהעושה דבר מתחלתו חייב משום עושה כלי הוא הצונה ע"ש. מבואר דס"ל דאין צנין באוכלין כלל ושאיני מגבן שעושה דבר מתחלתו ולכן חייב משום בונה. ובאמת ז"ע על פני"י ב"ה הנ"ל דמחלק צין צנין ליום או לזמן מרובה, ולפי דברי הרשב"א ממילא לא קשה דדידין דלא הוה צונה כלל. וגדולה מזו כתב בשו"ת עט"ח סי' ו' דאפילו צמגבן נמי אינו אסור אלא מדרבנן והציא כן מריטצ"א עירובין ל"ד ובדרך פלפול הקשה דהא קי"ל דסותר חייב כמו בונה א"כ אמאי אינו אסור גם כן בסותר גבינה כגורגרות כצנין דמה לי סותר ומה לי בונה ומשנה שלמה שנינו ומגירה לגיר זה את הגבינה וסתם גבינה שמופרדת במגירה קשה הוא ונעשית לימים רבים ונחשב ככלי, ע"ש מה שהאריך להקשות אפני"י ב"ה הנ"ל ופשיטא ליה עכ"פ דבאוכלין ליכא צנין, ועיין רמב"ם פ"ו

כר"ת, ורש"י ס"פ ב"ט גבי אין מרסקין כתב משום נולד אלא ודאי דנולד גמור גם ר"ש מודה ע"ש מה שהניח ב"ע. ולפענ"ד מה שהביא מרש"י ז"ל דס"ל משום נולד במחכ"ת נעלמה מיניה חידושי הרשב"א דכתב מפורש דעת רש"י אינו משום נולד וכ"כ עוד ראשונים ז"ל.

ובצאתי בשבלי לקט א"ח סי' פ"ה שכתב בשם ר' בנימין אחיו ח"ל: וכתב ר' בנימין אחי נר"ו דוקא בשלג וצדד אסור לרסק משום שהוא מוליד משקה שלא היה בעולם ודומה לסחיטת פירות אבל השואב מים מע"ש וצדוקר מלא אותן קרושין מותר לרסקן ואין זו משום תולדת משקה הא למה זה דומה להא דתניא מביאה אשה פך שמן ומניחתה כנגד המדורה לא בשביל שיבשל אלא בשביל שיפשר וכו' ע"ש. והנראה מדבריו ז"ל דס"ל דלא מקרי נולד אלא היכי שנוול פעם ראשונה וכגון בשלג שנעשה מהם מים אבל מים שנקרשו וחזרו להיות מים לא מקרי נולד ולפ"ז במרסק כפור שנעשה ממים ליכא זו איסור משום נולד אלא דאכתי לא עלתה לן ארוכה דכיון דצדידן עושה קרח ממים שלא היו נקרשין מעולם א"כ אדרבה בכה"ג מקרי נולד גם כי לפי הנראה דהרב ר' בנימין הנ"ל פליג על הצעה"ת בזה דלפי סברתו גם בשומן ליכא איסור לרסק משום נולד דהרי גם שומן בפאנאדא בע"ש הי' משקה ובשבת הוא דנקרש ואפ"ה אסור צעה"ת הנ"ל.

הן אמת דבעיקר דברי צעה"ת לא ידענא לבאר כוונתו ז"ל שהרי האי פנאד"א שנקרש השומן שלה ע"כ מיירי שנקרש אפילו בשבת וכגון שהיתה הפנאד"א חמה ע"ש בין השמשות והניחה בשבת להטטן ונקרש זה השומן ומעתה לפי שיטתו נעשה השומן נולד בשבת ואסור לאכלו בשבת אפילו כשהוא נקרש, וא"כ תקשה למה לא אסר צעה"ת אלא לפשר שכתב דאסור ליתן פנאד"א אצל האש לחמם משום נולד דמשמע אבל לאכול כמו שהוא שרי אפילו השומן, ולשיטתו כיון דחיישין משום נולד אפילו לאכול כמו שהוא אסור, ואין לומר דמותר משום דמעצמו נקרש דלטעם נולד אין נפ"מ אם נעשה מעצמו או ע"י פעולה אלא כל שנוול אסור, וכמו שכתב הרשב"א לענין להניחו כנגד החמה לדעת צעה"ת, וכ"כ הב"י אדברי המרדכי שהביא דעת רבינו יחיאל מפארי"ש שהי' מביא רא"י להחיר מדאמרינן פ' כירה דף מ' ע"ב סכה אשה ידה שמן ומחממתה נגד המדורה וכו' וסתם שמן הוי קרוש ואפ"ה שרי, ומ"מ טוב ליזהר שלא לשום כ"כ קרוב לאש כדי שלא יהא היד קולדת זו עכ"ל המרדכי, וכתב הב"י נראה מדבריו דצעה"ת לא אסר אלא במקום שהיס"ב וליחא דהא טעמא לאו משום בישול אלא משום נולד וא"כ אפילו יס"ב נמי שרי (ר"ל לרבינו יחיאל לדעת המרדכי, ולדעת צעה"ת

מימיו אבל נותן הוא לתוך הכוס או לתוך הקערה ואינו חושש. ופרש"י דאין מרסקין שיזובו מימיו משום דקא מוליד בשבת ודמי למלאכה שבזרא המים האלו ועיין חוס' שם נראה לכאורה דמרסק קרח חייב משום נולד וא"כ ה"ה להיפך המטנן מים עד שנעשה קרח נמי הוה מוליד וא"כ צדידן אסור הוא משום מוליד בשבת, אמנם הרשב"א שם כתב דמה שפרש"י משום דקא מוליד בשבת לאו למיסקר משום מוליד אחי אלא שהאיסור משום סרך מלאכה וכ"כ הר"ן וכן דעת הרמב"ן, אבל הסה"ת כתב שהוא אסור משום נולד ומה"ט אסר ליתן קדרה או פנאדה שקרש שמנוניתו כנגד המדורה משום דמעיקרא עב וקפוי ועכשיו נמחה ונעשה לזול והוה נולד ע"ש. והרשב"א ז"ל הקשה עליו דלדבריו אפילו בחמה נמי אסור דהוה ליה נולד וא"כ למה התירו לתת לתוך הכוס דמ"מ הרי הוא נפטר בתוך הכוס והו"ל נולד בשבת ואסור אלא ב"ל דמשום גזירת סחיטה נגעו בזה, ועיין ר"ן. ובמרדכי תי' דהוי גרמא בעלמא ומאליו הוא נמחה וכשנמחה מתערב ומתבטל ביין שבכוס ואינו ניכר ע"ש.

ובש"ע א"ח סי' ש"ח וסי' ש"כ פסק המחבר כהרמב"ן ורשב"א (אף שבצ"י הביא ב' דעות) דליכא משום נולד בעושה מים מכפור והרמ"א שם בס"ק ט"ז הגיה דנהגו להחמיר כבעל התרומות מיהו במקום הנזכר יש לסמוך אסברא ראשונה ע"ש, ולפ"ז לפמ"ש המג"א סי' ש"כ דלדעת הי"ש אומרים מחמירין גם בשלג וצדד אסור משום נולד הכ"נ צדידן יהי' אסור.

איברא דלכאורה תקשה לי דאי נימא דהני דמי אהדדי א"כ לפי דעת ספר התרומה יהי' אסור להניח רוטב או דגים או שאר מאכל להטטן ושיקראו שהרי יאסרו משום נולד ומעשים בכל יום שמניחים במקרר רוטב דגים וכיוצא זו מהמאכלים שנקרשים שיקראו לכתחלה בשבת, גם במדינת הים הנהיגו להניח המאכלים במרתף או בצורות מים הנקרא צרונעם להקריש וגם לעשות רגל קרושה הנקרא פגע וכיוצא בזה, וכה"ג ודאי מנהגא מילתא הוא וצעה"ש הקשה עוד באלו השומים טעה בשבת ונותנים נוקער לתוך הכוס יאסרו משום נולד אלא דלזה י"ל דכיון דהסוכר נמס בתוך הכוס ואינו נראה לעולם בפני עצמו מותר וכדעת המרדכי הבאתי לעיל אמנם הראשון קשה.

עוד ראיתי צעה"ש א"ח סי' ש"כ סקכ"ג שהקשה לדעת האוסרים משום נולד תקשה לפ"מ דקיי"ל דרוב הפוסקים לא ס"ל איסור נולד בשבת רק ר"ת וזה כתב הטור מפורש לקמן סי' תצ"ה ועיין עה"ש סי' ש"כ סעי' י"ח ואין לומר דהני פוסקים ס"ל כר"ת שהרי הרא"ש ס"ל בזה דאין מרסקין משום נולד וצריש בינה משמע דנוטה דעתו דלא

וכו' ע"ש. מצואר דשמונית עם שלג ומים דינא חדא להו לדעתו ולא כר' בנימין בשבלי לקט הנ"ל דמחלק בין היתה מתחלה או לא. ומדבריו למדתי עוד ליכא מה שהקשה רבינו יחיאל מפארי"ש הבאתי לעיל אצל התרומה מהא דאמרו בגמ' סכה אשה ידה שמן ומחממתה כנגד המדורה וסכה לבנה וסחם שמן זית הוי קרוש ואפ"ה שרי ע"ש אמנם הסה"ת בענינו הרגיש בזה ופי' דהא דסכין לאדם מיירי בשמן כלול דוקא ולא מחלב ושומן קרוש והכ"נ הא דסכה אשה בנה נמי מיירי דוקא בשמן כלול ולא קרוש ונדחה ראיית רבינו יחיאל מצעה"ת ז"ל.

וראיתי בפנים מאירות בשו"ת ח"א סי' פ"ד שהאריך הרבה בדברי צעה"ת הנ"ל, וכחצ דגס צעה"ת אינו חולק על דברי רש"י ועיקר טעמו מפני שמוליד ובורא מים הללו מה שלא היה לפניו וכן השומן נמי דלא דבורא כשימוח ולדעתו אפשר אם עשו ידים אסור מטעם שעשו מלאכה בשבת דומיא דאין מוילאין אש מן אבנים ומפרשין משום נולד וכחצ הט"ז צסי' תק"צ לאסור האש דנעשה מלאכה באיסור ה"נ אצל אש נימוח מאליו לאסור משום נולד דהוי ליחא דמוקנה זה לא עלתה על דעת צעה"ת לאסור ולא על דעת המרדכי והאריך שם לפרש דעת הרא"ש והצעה"ת לשיטתיה ע"ש (ובצל ערוך השלחן שהבאתי לעיל לא ראה דברי הפמ"א הנ"ל) ומיהו לאחר נשיות עפרות להפמ"א ז"ל דבריו תמוהין מאד דהרואה יראה דעת צעה"ת מפורש דהאיסור מטעם נולד ולא משום מלאכה וציתור מצואר כן שם ממה שהבאתי מסי' רל"ח צצעה"ת שכתב מפורש דהטעם הוא משום נולד דנעשה כלול והוי נולד וכן פשטידא אסור להניחה אצל האש מטעם זה ע"ש ודלא כפמ"א וז"ע.

העולה לידן לפ"ז דעשיית קרח בשבת במקרה הנקרא איז קיובם בלע"ז תלוי במחלוקת הרמב"ן והרשב"א והצעה"ת ומאחר דקיי"ל דלכתחלה יש לן לחוש לצעה"ת לענין פשטיד"א הכ"נ לענין עשיית קרח במקרה לכתחלה יש לן לאסור להניח במקרה ולעת הצורך צדיעצד אפשר דיש להחיר כדעת המחבר.

ואבתי יש לדייק לפי מה שכתב הרשב"א שבת הנ"ל ח"ל: טעמא דמילתא לפי שאע"פ שנקרש ונעשה עב הכל יודעין שאין צו אוכל ושמימי נסחטין מתוכו אלא מים הם מתחלתן ועד סופן אלא שנקרשו לפי שעה ולפיכך הקלו מהם לסחטין לתוך הקערה או לתוך הכוס אלא שהחמירו בהן לסחטין ולרסקן בפני עמ"כ ע"ש. מצואר מדברי רשב"א ז"ל סבא חדשה דאף דינמא באוכל שנקרש דיש צו נולד שנתהפך ממשקה לאוכל מ"מ במים שאין צו אוכל מעורב כלל אלא מים הם אף שנקרשו לפי שעה לא יאזו מכלל מים

אפילו אין היס"צ אסור. עיין דרישה ומנחה"ש או"ח סי' שי"ח) מצואר עכ"פ דלצעה"ת דאסור משום נולד אפילו אין היס"צ ולדידן עכ"פ אפילו נקרש מאליו נמי ליחסר ואין סבא לומר דצעה"ת לא החיר אלא כשנקרש מע"ש ולא שבק לן שום פוסק להגיד חידוש זה.

ורקדקתי בספר התרומות וראיתי שכתב ח"ל: אסור למעך השלג ולעשותו כלול כמו מים מפני שהוא נולד (רל"ה) פסק א"כ אסור לרחוץ ידיו בשבת משלג וכן לא ממים שקרשו ויש בהם גלגל בלע"ז לפי שממחה אותם בידי ונעשים מים וה"ל נולד וכן נראה שאסור לתת פשטידא בימי החורף וכו'. ועתה נמחה ונעשה כלול והוי נולד ולא תימא דווקא שלג שמתחלה ה' יבש ועב הוי נולד כשנמחה ונעשה כלול על ידו אצל שמנונית שנקרש הלא תחלה ה' כלול ולא הוי נולד או כשיחזור ויעשו כלול לא היא וכו' ע"ש. ובסי' רל"ח כתב עוד שם תניא סכין ומפרכין לאדם וכו'. ופי' הא דסכין לאדם היינו משמן אצל מחלב ומשומן אסור בשבת לפי שנמחה על ידו ונעשה כלול והוי נולד וכן פשטידא אסור להניחה סמוך לאש בשבת מטעם זה ע"ש.

והמדדיק בדברי רבינו הגדול צעה"ת ז"ל יראה צעליל דלשיטתו אין נפ"מ בין נעשה מהקרח מים וצין נעשה ממים קרח דינא חדא להוא והוא ליה דין נולד גם למדתי מדבריו ז"ל דאינו מחלק בין מים לרוטב דבתרומתו הוא אם נשתנו מקדמותן אית ליה דין נולד גביהו והדיוק ליה ממה שכתב ח"ל: ולא תימא דווקא שלג שמתחלה ה' יבש ועב הוי נולד כשנמחה ונעשה כלול על ידו אצל שמנונית שנקרש הלא תחלה ה' כלול ולא היה נולד, או כשיחזור ויעשו כלול לא היא וכו'. והנה מדדיק לכתוב בלשונו אצל בשמונית שנקרש הלא תחלה ה' כלול ולא הוי נולד או כשיחזור ויעשו וכו' משמע דתרי מילי נינהו ואו או קמתי כלומר בין שמנונית שהיתה מתחלה כלול ועכשיו נקרש וצין נקרש ועכשיו נעשה כלול בתרומתו הו"ל נולד ואסור ומצואר דאפילו שומן שהיתה כלול ונקרש נמי מקרי נולד ופלא שלא הביאו זה הפוסקים דהוא חומרא גדולה לפ"ז והרמ"א לא הביא רק דלענין לתת לפני האש אסור אצל לאכול כמו שהוא מותר אפילו שנקרש בשבת, ולדעת הצעה"ת לכאורה ה' אסור לאכול אפילו כמו שהוא.

עוד נראה מפורש מדברי צעה"ת דאין לחלק בין מים לרוטב לדידיה ולומר דאף דרוטב אסורה מים מותרין או להיפוך אלא תרומתו כהדדי נינהו ואם רוטב אסור ה"ה מים אסורים וגם אין נפ"מ אם היו קרושים מתחלה או לא שהרי כתב כן מפורש ולא תימא דווקא שלג שה' מתחלה עב ויבש הוי נולד כשנמחה ונעשה כלול אצל שמנונית וכו' לא היא

דכיון דגם ברוטב רוב פוסקים חולקים אצעה"ת דאין צו משום נולד אף שלענין רוטב חש ליה לחומרא מ"מ בקרא ושלג ומים מודה דלא הוי נולד וכדעת הרשב"א כיון דדין מים להם לעולם.

ולפ"ז הי' עולה לן לדידן נמי קולא לענין להכניס מים למקור דבמים ליכא שום דין נולד ורק משום דנראה כמלאכה וכשאר פוסקים א"כ כיון דנותן המים ונקרשים מעצמם גם לא נראה כמלאכה ככה"ג והי' מותר לפי זה, אבל אי נימא כהמג"א הג"ל או כהאופן הראשון דהרמ"א ס"ל דכה"ג גם הצעה"ת מודה א"כ לדידן נמי יש לחוש לחומרא שהרי הצעה"ת כתב מפורש דלא מחלק בין מים לרוטב וכמו שהבאתי לעיל בס"ד.

וצפיתי יציפה לגאון דורנו מרן הגאון רד"ב ז"וק"ל בשו"ת דוצב משרים סי' נ"ה ששאל כבר בשאלה כעין דידן וראיתי ג"כ שכתב ליטב סמירת הרמ"א הג"ל כמו שכתבתי דהרמ"א מחלק בין רוטב למים, ושמתתי שכיונתי לדעתו הרמה אמנם ראיתי שם שהוא דייק מזה להיפוך והוא דלעולם גם הרמב"ן ס"ל נולד כשעושה ממים כפור ורק כשמרסק ועושה מהם מים מתיר משום דגם בעודם קרושים חשיבין משקה אבל הכא דעושה מכפור מים א"כ מחשבתו לאפקי מידי משקה ולעשותו כפור חשוב נולד דכה"ג כפור שקרוש לא חשוב משקה והביא רא"י לדבריו מתוספתא פ"ג דטהרות מ"ב דמים שנקרשו לא חשוב לא אוכל ולא משקה וכיון שכן הוה צדידן לכ"ע נולד ואין להתיר אפילו לעת הצורך ע"ש.

ואף שאיני כדאי להשיג, מ"מ מדברי הרשב"א ז"ל שהבאתי לעיל לא משמע הכי שכתב בטעמא שאע"פ שנקרש ונעשה עב הכל יודעין שאין צו אוכל וכו' והרי דייק בלשונו שאין צו אוכל מבואר דמטעם דאין צו אוכל לכן דין מים ליה מתחלתו ועד סופו ולפי טעם זה אין נפ"מ בין נקרא מעצמו או מחשבתו להיות קרוש והחילוק בזה לפי הג"ל הוא רק אי יש צו אוכל או לא דכל שיש צו אוכל ונקרש ונשתנה ממשקה לאוכל הוה נולד וכל דליכא ציה אוכל לית ציה משום נולד. שנית נראה דמעיקרא לא קשיא לפי שהבאתי כבר לעיל דעת צעה"ת דאין לחלק בין לפשר ובין לקרוש דבתרומיהו מקרי נולד וגם דאין לחלק בין רוטב לשאר משקין או מים ושלג וכולהו דין אחד להם א"כ הדרינן לכלל דכלל הרמ"א ז"ל דלכתחילה יש להחמיר בצעה"ת, ולעת הצורך יש להקל דהרי עיקר דיוקו של הגאון שליט"א [ז"וק"ל] הוא משום שיש לחלק בין רוטב למים אבל כיון דעת צעה"ת מפורש דאין לחלק ביניהו א"כ ממנ"ש אי קי"ל בצעה"ת בתרומיהו

לעולם ומים הם מתחלתן ועד סופן ולא שייך ציה דין נולד ולכאורה רא"י לדבריו ז"ל ממנ"ש ב"ב דף כ'. שהבאתי לעיל ועיין ר"ן שבת הג"ל משקין שזכו בעודם קרושים ודו"ק ובמס' מקואות פ"ו מ"א שחשב שם בין מעלין את המקוה השלג והצמד והכפור והגליד ובש"ע יו"ד סי' ר"א פסק דאפילו לכתחלה עושין מהן מקוה הרי דאפילו בשעה שהם נקרשים דין מים להם וכמו שכתב הרשב"א ז"ל ואפילו להחילוק דדוקא להשלים אבל מ"מ מודים דדין מים להם ג"כ.

איברא דדבר זה אי הני נחשבו כמים מחלוקת הראשונים לכאורה דהמרדכי סוף פ' ב"ט הג"ל הביא בשם הר"ש מעשה צאדס אחד שאנס אשתו והטביל אותה בשלג שאינו מפורש ומחזיק מ' סאה והורה ר' שמחה שעלתה לה טבילה והביא ראיה ממשנה הג"ל והר"א מביהם מפרש האי דמס' מקואות איירי שהופשרו והא קמ"ל דאין דין שאובין עליהם, וגם רבינו שמחה חזר בסופו והב"י יו"ד פשיטא ליה דמיירי בלי הופשר וכן דעת הרא"ש ה' מקואות והר"ה ז"ל, רק שהר"ה מנריך להביא השלגים ע"י המסכה ע"ג קרקע, והש"ך יו"ד הג"ל כתב דעת הר"ה כהאוסרים עד שיפשר וזה אינו וכבר כתב הד"ח בזה מקואות דלא ראה הש"ך ספר צעה"ג. וכן נראה דעת הראב"ד וכן פסק הב"י בש"ע סי' ר"א והרמ"א הביא דעת הר"ש דמותר לטבול ויש מחמירין והש"ך נווה ככרוכיא על המתירין, ובח"ס יו"ד סי' ר' חזק דבריו ע"ש. ועיין בספרי שו"ת משנה הלכות ח"ב סי' א' מה שהארכתי קצת בצירור הדברים בס"ד.

ולדעת הרשב"א דס"ל דשלג בכלל מים הוא אפילו בשעה שנקרש אחי שפיר צדידן דכיון דמים אפילו כשנקרשו דין מים להם א"כ אין כאן שום איסור נולד בזה. ומעתה נראה לומר בס"ד דאפילו נימא ברוטב שנקרשה דאסור להניחה לפני המדורה משום נולד מ"מ צמים כיון שלא נולד בזה דבר חדש דמתחלתו מים וסופו מים מקרי ליכא בזה איסור להקריש ולפשר. ובהי' נראה ליטב מה שהקשו המפרשים להרמ"א בא"ח סי' ש"כ שלא הגיה שם כלום אמתבר שכתב בשלג והצמד שאם הניחם בחמה או כנגד המדורה ונפשרו מותרים ולא הגיה דיש מחמירים כמו שהגיה בס' שו"ת, ועיין מג"א שכתב דלהכ"ל לפמ"ש הרמ"א בסימן שו"ת גם הכא אסור משום נולד ודבריו ז"ע דאמאי באמת לא הגיה הרמ"א כן ולפי מה שכתבתי אחי שפיר דיי"ל דס"ל להרמ"א דאף שפסק בצעה"ת ברוטב שנקרש דאסור משום נולד מ"מ צמים שנקרשו מודה דלית ציה משום נולד דמים קיל מרוטב וכמ"ש בשם הרשב"א ולכן לא הגיה כאן בס' ש"כ כלום. וי"ל בתרי אפוי או יאמר דס"ל להרמ"א ז"ל דצכה"ג גם הצעה"ת מודה, או יאמר דס"ל להרמ"א להכריע

כן הוא ואי לא קי"ל כותיה כ"ש דמותר הוא צמים וליכא ציה משום נולד.

עושה למקח וממכר כעכו"ם אולי דיודה הגאון צדיק להחירא צדיעצד עכ"פ.

ועוד צו שלישיה לפמ"ש הרא"ש פ"ג דטהרות ה"ב ח"ל: תניא צחוספתא השמן הקרוש לא אוכל ולא משקה כיצד אמרו השמן תחלה לעולם שאם נמות ולא נשתייר צו אלא כפול היוצא ממנו טמא טומאת משקין שאין דרך לאכול שמן קרוש כמו שאוכלין רוטב או גריסין או חלב כשהם קרושים הלכך אינו נקרא לא אוכל ולא משקה וטהור וכשחזר ונימות חזר לטומאתו ישנה כיון שלא נשתנה צאמנעיתו ממשקה לאוכל, והכי נמי תניא צחוספתא מים טמאים שהגלידו ואין בהם משקה טופח טהורים נימותו חזרו לטומאתן ישנה והיינו דקאמר תחלה לעולם דא"ל לו להיות שני אלא או תחלה או טהור שלא נקרא עליו שם אוכל לעולם ע"כ וכ"כ הר"ש שם. מצואר טעם הרא"ש ז"ל החילוק בין רוטב ומים ושמן דכיון דמים ושמן אין דרך לאכול קרוש כמו רוטב הלכך אינו לא אוכל ולא משקה (והדברים נוטים קצת לטעם הרשב"א) ולדידן כיון דקרח אינו אוכל א"כ אפילו היתה כוונתו צפי' לעשות קרח מ"מ לא מקרי נולד שהרי צאמת לא נולד כאן גוש חדש שהרי אין עליו דין אוכל. וענין נולד נראה כונתו כשמו שנולד כאן ענין חדש כגון מתחלה מים או רוטב ועכשיו אוכל אכל כאן שמתחלה מים ועכשיו נמי מים קרושים הם ואף שיצא מכלל מים נוזלים ונעשו קרח מ"מ לא נולד ממנו מאכל או דבר אחר שיוכל להתקרא עליו שם נולד וצפרט לפי שהצאתי לעיל ראי' מגמ' צ"ב דאינו חוצץ וכיון דהבא נמי אין לו שם אחר דלקרי אוכל ממילא לא קרי נולד להרמב"ן ודעימיה עכ"פ אלא שניטל ממנו דין מים לענין טומאה או לענין שאובין ודאי דלענין נולד לאו נולד הוא וכ"ש להרשב"א דאין זה בכלל אוכל אלא מים וכמ"ש וא"כ מפורש כתב הרשב"א דאין צוה משום נולד.

ורביעי בקודש נראה צדיקין אולי אפילו הדובצ משרים היה מתיר דלפי הנראה עיקר טעם הדובצ משרים הוא משום דמחשבתו הוא לאפוקי מידי משקה וא"כ י"ל צדיקין אדרבה הרי הכוונה לחזור ולפשר הקרח הזה צמים כדי לזנן המים א"כ עיקר עשיית הקרח הוא לזנן מים ולא לשם קרח שנאמר דאסור משום כוונתו לעשות אוכל ולהוציאו מידי משקה עכ"פ. עוד איכא חדא לטיבותא צדיקין הדב"מ מיירי שהיו עכו"ם שעושים קרח למכור והיו עובדים צמכונות צצצת בצציל זה לצדו וכונתם היתה דוקא לעשות קרח למכור ומתכוונים שיתקיים הקרח ולא ימס ושלא יצא מידי משקה אצל צדיקין אין מדליקין המקרר בצציל זה צצצת אלא המקרר עובד צעמנו מע"ש וגם אין הכונה שישאר קרח וכנ"ל ואינו

והעולה לדין נראה דאף שהעלינו דיש לחלק בין הדבקים מ"מ וכי מפני שאנו מדמין נעציד מעשה דהאמת כפי הנראה נידון דידן דמי למחלוקת רמב"ם ורשב"א וצעה"ת ומאחר דפסק הרמ"א להחמיר לכתחילה כדעת צעה"ת והמג"א צסי' ש"כ נוטה דגם צמים הדין כן וגם כי יצאו דברים מפי הגאון רד"ב זצוק"ל לאיסורא אף דיש לחלק כמ"ש נלפענ"ד דהכי קי"ל להלכה גם צדיקין דלכתחילה אין לעשות קרח צמקיר צצצת ואם יש צורך יש להחמיר וכפסק הרמ"א והשי"ת יצילנו משגיאות עד עולם.

ופה שבתה קולמסי וי"ד שיזכה ללמוד תורה לשמה מתוך נחת צלה ורחב על דבר אמת. ידידו המברכו בברכת התורה בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן מט

מודד חום שמדרו בו
אי מותר להוריד הכסף חי בשבת

ב"ה א' לסדר צדק צדק תרדוף התשכ"ו ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד ידידי רוב חביבי הרה"ג אי"א נר"ו וכו' כש"ת מוה"ר
אפרים נרינבלאט שליט"א.

אחדש"ת, וצדכר שאלתו צמי שהשתמש צמודד חום צצצת או ציו"ט אי מותר לאחר ההשתמשות להוריד הכסף (קוועק זילצער) שיוכל להשתמש צו עוד הפעם או דלמא כיון דהוא עובדא דחול אסור. ונראה דראשונה עלינו לצר צדדי האיסור דלכאורה יש כאן צ' איסורין, א) מתקן מנא דכשהכסף למעלה אי אפשר להשתמש צו וכשמורידו יכול להשתמש צו והרי הוא מתקן מנא, צ) דאיכא כאן טורח לחול שהרי מוריד הכסף לצורך חול. ונראה דצדכר זה תלוי צמחלוקת הרמב"ם והראצ"ד ולדעת ה"ה גם הרמב"ם מודה להראצ"ד ז"ל והוא.

דגרי"י צגמ' צצת קי"ח ע"א, ת"ר קערות שאכל צהן ערצית מדיחן לאכול צהן שחרית שחרית מדיחן וכו' אצל כוסות וקיתוניות ונלוותיות מדיח וכולך כל היום כלו לפי שאין קבע לשתייה ופסקוהו הפוסקים והוצא צש"ע סי' שכ"ג ודייק בצצלי הלקט סי' צ"ה שאסור להדיח הקדרות צצצלו צהם לצצת שהרי אין צריכין להם לצו ציום והכי קי"ל. ונחלקו הרמב"ם והראצ"ד צטעם האיסור שהרמב"ם פכ"ג ה"ו מה"ש כתב דאיסור הדחה הוא משום מתקן מנא, והראצ"ד השיגו דאינו אסור אלא מפני שהוא טורח לחול וה"ה שם כתב דגם

סימן נ

חולה שיש בו סכנה, וספק אם הרופא בביתו,
אי מותר לחלל שבת מספק

ב"ה אור ליום ג' השתכ"ה ברוקלין נ"י יצ"א

כבוד האי גברא רבה, ידידי ורב חביבי הרב הגאון
המפורסם חוב"ט כלו אומר כבוד וכו' כש"ת מוהר"ר יעקב
סגל לעבאוויטש שליט"א מלפנים אבד"ק קאפיט רב
דביה"מ גבעת פנחס ברוקלין נ"י.

אחדש"ר כראוי לכבוד ידידי דבצר השאלה זה נדברנו
בחולה שיש בו סכנה ר"ל ונריך לרופא
ומסופקים אם הוא ציתו ולמשל צרופא שהלך לחופש על צ'
שבועות וכבר עברו הצ' שבועות אבל לא ידענו צירור שכבר
חזר מחופש אי מותר לילך אחר הרופא אף שיטערך לחלל
שבת מספק שמא לא ימצאנו ציתו ונמצא חילל שבת למפרע
בחנם ולכת"ר פשיטא ליה דאסור לילך צכה"ג אחר רופא
ולדעתי העני' פשיטא לי להיפך דמותר בלי ספק לילך והזריז
ה"ו משוזה והמתעלל וח"ו מת המסוכן עתיד ליתן את הדין
ואמינא טעמא דדידה ואמינא טעמא דדי.

בת"ר הביא רא"י לדבריו מהמג"א או"ח סי' שכ"ח סק"א
שכתב: עיין יו"ד סק"י קנ"ה דבעינן שתהא הרפואה
ידועה או ע"פ מומחה. משמע דכל שאין הרפואה ידועה
אפילו צרור לו שישנה הרפואה רק שמסתפק אי תועיל אסור
לו לחלל שבת, וא"כ הכ"נ כיון דהוא מסופק אי נמצא שם
הרופא או לא הוי כאין הרפואה ידועה ואין מחללין שבת
מספק עכ"ל.

ולפענ"ד אין מכאן רא"י לדין איבעית אימא סברא איבעית
אימא גמרא, איבעית אימא סברא דא"כ לעולם
יהא אסור לילך אחר רופא במקום שיטערך לחלל שבת אלא
א"כ ידוע צירור שהרופא ציתו, וגם לקראו על הטעלעפאן
יהא אסור בשבת אא"כ יהיה ציתו, דאם ילך בסתם ולא ימצא
הרופא ציתו נמצא חלל שבת למפרע, גם לאחר שנתן הרופא
הרענעפט יהא אסור לילך לבית המרקחת אחר סמי רפואות
דלמא לא ימצא שם רפואה וזו נמצא חלל שבת למפרע, ולא
יותר רק במקום שידע צירור שהרופא ציתו או שהצעל
מרקחת ודאי יש לו התרופות ועל ספק יהא אסור וזה ודאי
דבר שאין הדעת סובלתו לא דעת תורה ולא דעת נוטה.

ואיבעית אימא גמרא דא"כ תקשה לי' הרי שנינו במשנה
יומא (פ"ג) החושש צגרנו מטילין לו סם בחור
פיו בשבת מפני שהוא ספק נפשות וכל ספק נפשות דוחה
את השבת, ובגמ' דף פ"ד פריך ל"ל תו למימר וכל ספק
נפשות דוחה את השבת אמר רב יהודה אמר רב לא ספק

הרמז"ס מודה להראצ"ד ע"ש. ומעתה צין להרמז"ס וצין
להראצ"ד עכ"פ איכא אסור להדיח כלים אף דלא הוה מלאכה
מ"מ אסור להדיחן וא"כ הכ"נ ה' אסור לכאורה. ועיין מש"כ
בספרי שו"ת משנה הלכות (ח"ג סי' מ' מ"א).

אמנם כד דייקנן צהא שמעתמא נראה דאדרבה כאן מותר
לכ"ע דהנה אמרו בגמ' אבל כוסות וקיתוניות
ולוחיות מדיח והולך כל היום כולו לפי שאין קצב לשתייה
ובתוספתא פ"ג דשבת אמרו מדיחין י' כוסות שאם ירצה
ישתה בלאחד מהן מניעין י' מיטות שאם ירצה מיקב בלאחת
מהן וכו' מצוה דאף דכלים שיש להם קציעות אסור להניח
לאחר סעודה שלישית משום טרחה לצורך חול היינו משום
דיש קצב לסעודה ולאחר סעודה שלישית ודאי שלא יאכל עוד
היום אבל בכוסות וכו' שאין קצב לתשמשם מותר אפילו
לאחר מנחה ואפילו יותר מהרגיל להשתמש בהם מפני שאם
ירצה ישתמש בלאחד מהם וא"כ הכ"נ צמודד חוס כיון דאין
קצב לתשמישו ואפשר שיטערך עוד צו ציום להשתמש צו
מותר להוריד הכסף כדי שיהא מוכן לתשמיש כשיטערך.

אלא דמה שיש לעיין עוד לפמ"ש מהר"י ב"ה צהצוה הציאו
הצ"י או"ח סי' ש"ח דכלי שעות הוי כלי שמלאכתו
לאיסור ואסור לטלטלו משום דלמדידה נעשה ואע"ג דמדידת
הזמן לאו מדידה גמורה הוי מ"מ יש לדמותה למדידה וא"כ
צדין נמי הרי כלי זו מלאכתו לאיסור הוי וכו"ש הוי דהתם
עכ"פ מדידת הזמן לאו מדידה גמורה אבל הכא הרי נקרא
מודד חוס ומדידה גמורה הוי אמנם לאחר העיון גם מהא
לא קשה חדא דהרי אן קי"ל דמטלטלין כלי שעות ועוד
דהא צמדידה של מנחה מותר ומודד חוס מדידה של מנחה
הוי לעולם משום ושמרתם את נפשותיכם וא"כ שפיר דמי
ולא הוי כלי שמלאכתו לאיסור.

ואין להקשות מדברי התוס' פסחים מ"ו ע"ב ד"ה רבה,
שכתבו, דחולה שיצט"כ לא שכיח ולא דמי לשתייה דשכיח
הוא לא קשה מידי חדא דאף דחולה שיצט"כ לא שכיח אבל
שאין צו סכנה שכיח ושכיח הוא, ועוד שהרי התוס' חולין ט"ו
רע"ב ד"ה כגון כתבו, דאפילו חולה שיצט"כ והצריח רגילות
הוא שיחזור לחלו ומקרי שכיח ע"ש וא"כ כיון דמי שמועד
חומו ודאי הוי חולה שמרגיש לא טוב ושכיח הוי מאד שיטערך
למודד עוד חוס צו ציום לזה צעמנו וגם כיון דחולה שאצט"כ
שכיח הוי ואפשר שיטערכו עוד ע"כ נראה לפענ"ד דמותר
להוריד המודד חוס בשבת ורופא חולים ישלח רפואה שלמה
לכל חולי ישראל ולא יטרכו לזה בכל השנה וכ"ש צש"ק.

ידידו המברכו בברכת כתיבה וחתומה טובה דושה"ט בכל עת
בלב ונפש,

מנשה הקמן

ירפא הוה דומיא דרפואה ידועה אלא שאנן מסופקין אם נמצאת במרקחת דפשוט דמחלל שבת מספק כוה. [שזב מנאמי רביה ברורה בגמרא ר"ה כ"ז ע"ז ר"א אמר רבי נהוראי קהדא אחרינא הוה באיש ואיל ר"נ לאינטרופי בהדיה וכו' מהוא דתימא מספיקא לא מחללין שבתא קמ"ל פירש"י מספיקא שמה אין אותו העד צייתו ע"כ. וזה ממש נידון דידן לענין פקוח נפש וק"ל.]

שניית נראה לחלק לפי דעת הראש"ד ז"ל, דהרשב"א בשם ס' תרפ"ט כתב וז"ל: ול"נ שהכל תלוי במחלוקת אם נאמר שבת דחוייה היא אצל חולה או הותרה, שאם נאמר הותרה שוחטין לו שלא אסרה תורה מלאכה בשבת אצל חולה ושוחטין לחולה בשבת כדרך ששוחטין אנו לעצמינו ביו"ט, אצל למאן דאמר דחוייה היא מאכילין לו הנבילה ואין אנו עוזרין לשחוט לו שזמקום שיש לו צער לאכול לא נעבור אנו ולא נדחה שבת. וכמדומה לי שהוא הלכה דחוייה היא ולא הותרה. והצ"י בס' שכתב דעת הרמב"ם בפ"ד מהל' ביאת מקדש, כמ"ד טומאה דחוייה היא בצבור וא"כ בשבת יסבור כן ולהדיא כתב הרמב"ם בפ"ב מה' שבת דס"ל דחוייה ולא הותרה עיין בספרי שו"ת ח"ג ס' מ"ב וצמא שהארכתי שם. ותמוה לי על האבני מר ס' תנ"ה אות ה' שכתב דעת הרמב"ם דשבת הותרה אצל פק"נ. אמנם דעת הראש"ד ומהר"ם מרוטנבורג והרא"ש ז"ל בשו"ע כלל כ"ו ס' ה', דשבת הותרה וחדש לן הראש"ד ז"ל כיון דזה החולה איסור שבת עומד לפניו ומעכבו ולא איסור נבילה מדע שאילו לא היה שבת מי היינו מבקשים נבלה להאכילו לא כי אם שחוטא וכיון שכן האיסור העומד לפניו ומעכבו ודאי איסור שבת הוא ולא איסור נבלה אלא ששז היתר גמור, כלומר השבת שז להיות היתר לחולה ולא איסור נבלה, גם הלבוש ז"ל כתב כהראש"ד ופי' דלכן אין להאכילו צער נבלה דהא לא הותרה נבלה בחול לחולה מבקום שיש לו צער כשר וכיון שכן א"כ השחיטה קדמה לו כחול, ובשבת הויה לה שחיטה לגביה פק"נ ואין דבר עומד בפק"נ ע"ש מה שהשיל דבדברים מתוקים וקצרה ישרה.

ואנן לדידן מיהו למדנו מדברי הראש"ד ז"ל דאף דהותרו איסורין אצל חולה מכ"ש דשבת שאיסור סקילה מ"מ היכא דאפשר בלא"ה כגון איסור והיתר לפניו ודאי דמאכילין אותו היתר ולא אמרינן הותר איסור אצל חולה ויאכל איסור כמו היתר הכ"נ גבי שבת אף דהותר איסור לגבי חולה שיש צו סכנה מ"מ דחינן שבת ושוחטין ואין מאכילין אותו איסור משא"כ להרשב"א למאן דס"ל הותרה לגמרי משמע ואפילו היתר ואיסור לפניו אם ירצה מספק ליה איסור כהיתר כיון דהותרה לגביה וכמו שכתב הרשב"א מפורש דלמ"ד טומאה

שבת זו בלבד אלא אפילו ספק שבת אחרת וכו' אמר רב יהודה אמר שמואל לא הלכו בפק"נ אחר הרוב, ופסקו כל הפוסקים דכל ספק שנסתפק בפק"נ דוחין עליו את השבת. וכתבו התוס' דהיינו טעמא משום דכתיב וחי זהם ולא שימות זהם שלא יוכל לצא בשום ענין לידי מיתת ישראל ע"ש, ובפרש"י שם. והשתא לפי שיטת כת"ר תקשה לן לפמ"ש המג"א דבעינן דוקא רפואה ידועה צבירור ומינה למד כת"ר דגם לענין רופא כן הוא א"כ תקשה מהא דאמרו דעל כל ספק מחללין ולא צעי ידיעה ברורה.

אבל האמת יורה דרכו דאין מדברי המג"א ראי' לדידן דלא דמי הני תרי מיילי כעוכלא לפני מכמה טעמי, ראשונה דיש חלוק בין היכא דמספקין בעיקר הרפואה אם היא ידועה ומועלת בכלל ובין היכא דידעינן שהרפואה בדוקה וידועה היא אלא שמספקין אם נמצא שם הרפואה, דכל היכא דאין מספקין בעיקר הרפואה אם היא רפואה בדוקה י"ל דכיון דאין מספקין בתועלת הרפואה אין מחללין שבת דאין זה נכנס בגדר ספק פק"נ שנגטונו להקל צו אצל היכא דהרפואה ידועה ומסופקים אנו אם נמצאנה שמה או לא, מחללין שבת שהרי אם נמצאנה שמה ברור הוא שמועיל.

וייש סמוכין לחלוק זה מגמ' יומא הנ"ל לא הלכו בפק"נ אחר הרוב ופרין היכי דמי אי נימא דאיכא תשעה ישראל וכו' אחד וכו' לא צריכא דאיכא תשעה כותים וישראל אחד ופירש אחד מהם לאחר אחרת מהו דתימא כל דפריש מרובא פריש קמ"ל דלא הלכו בפק"נ אחר הרוב, ובדף פ"ה שם עוד מי שנפל עליו מפולת לא מצעיא ספק הוא שם ספק אינו שם דאי איתיה חי הוא דמפקחין אלא אפילו ספק חי ספק מת מפקחין ולא מצעיא ספק חי ספק מת דישראל אלא דאפילו ספק כותי ספק ישראל מפקחין ע"ש.

והנה מזורז דכל הני ספקות דמספקין היינו דוקא כשראינו עכ"פ שם אדם מישראל קודם שנפלה המפולת אלא דמספקין אם נפלה המפולת על ישראל הזה או נפלה על עכו"ם ואפילו אם נפלה על ישראל מספקין דלמא מת הוא ואפ"ה אמרה תורה דמפקחין משום פק"נ. אצל היכי דלא ראינו שם אדם מישראל כלל ולא איתחזק שם שום ישראל פשוט דאין מפקחין כל גל שנפל בעולם שמה נפל על ישראל כיון דליכא לספוקי בישראל כלל ואין זה בכלל כל ספק שנסתפק בפק"נ וא"כ י"ל הכ"נ דדוקא ברפואה שאינה ידועה לא מחללין, שהרי לא איתחזק כאן ספק רפואה לחולי זה והוה דומיא דלא איתחזק כאן ישראל מעולם דהרי אפילו יצא הרפואה דילמא לאחר שיחלל עליה לא יועיל כלל ואין זה תועלת לחולה זה, אצל ברופא מומחה דאיתחזק למומחה רק שאנן מסופקין אם נמצא שם ואם נמצא צטח

דאורייתא שהרי הוא נהנה מאכילה זו ע"ש. וכן נראה דברי מהרש"א ב"ב קי"ט גבי מקושש לש"ש נחמין דהוי משאל"ג, ועיין מהרש"ס או"ח הל' שבת סי' רע"ח למאזן זכות לאנשי הכבד דמלאכתם הוא רק דרבנן כיון שעושים מחמת אונס.

והל"פ אחי שפיר נמי מאד לחלק ומעיקרם לא קשיא מידי דממ"נ יכול ליתן אל הרופא דאם ימאזנו ויציאו הרי מוטב אלא מה תאמר שלא ימאזנו ונמאז חלל שבת למפרע ולא עשה מצוה א"כ לפ"ז הוי מלשאל"ג ופטור עליה דהרי הוצרך הדבר דלא ה"ז צריך לחלול זה וממילא אפילו לכל הדעות שנסתפק מ"מ לא יוכל לעבור לעולם אדאורייתא, ובדברנן ודאי הדרינן לכללא דאין להחמיר בזה כלל בספקא דרבנן וכה"ג.

אלא דיש לעיין במה שהעיר כ"ת מדברי התוס' שבת ע"ב ד"ה הניחא, שכתבו אם חלל שבת מאהבה ומיראה חייב ואיך חייב בחלל שבת מיראה הרי הוי מלשאל"ג לשיטת מהרי"ק הנ"ל, וע"כ התוס' לא ס"ל כמהרי"ק הנה אי משום הא לאו תברא הוא וקושיא זו לאו חדתא הוא דכבר היא מבוארת בפני"י שבת הנ"ל שמתה אדברי התוס' דמיראה הוי מלשאל"ג אלא שלא הרגיש בדברי מהרי"ק וגם הראש יוסף הביא דברי הפני"י והסכים עמו דלא כתוס' ועיין שו"ת בית יצחק או"ח סי' ל"ב אות ו' מה שכתב בזה. וא"כ לא קשה מידי דאין כנראה לא קי"ל כתוס' בזה וכמו שהאריכו האחרונים ובסמוך אי"ה עוד נדבר דלפענ"ד נראה ליישב גם שיטת התוס' כשיטת המהרי"ק ולא פליגי ומר אמר חדא ומר אמר חדא.

ובמה שהעיר עוד כ"ג מדברי הירושלמי פ"ב דחגיגה הלכה א' שאמרו שם באלישע בן אבויה שהי' הורג גדולי התורה ואוף בשעת עקתא הוו מטענין לון מטילין והוון מתכוונין מיטעון חד מטיל משום שנים שעשו מלאכה אחת אמר אטעוננין יחידאין אזלין ואטעוננין יחידאין והוון מתכוונין מיפרק בכרמלית שלא להוציא מרה"י לרה"ר אמר אטעוננין כלוחיין אזלין ואטעוננין כלוחיין פי' דהיו העכו"ם מזיזין לישראל והיו עושין להם מלאכה בשבת והיו בני ישראל מכוונים מלאכתם לעשות בשנים לצאת מידי איסור דאורייתא משום שנים שעשוהו פטורין או להוציא מרה"י לכרמלית וכן מרה"ר דמה"ת אינו חייב אלא המוציא מרשות הרבים לרה"י והשיאן אלישע להעכו"ם שיאמרו להם לעבור אדאורייתא ביחיד ומרה"י לרה"ר שלא יוכלו להנצל מאיסור דאורייתא ואי נימא כשיטת המהרי"ק דעושה מלאכה על הכרח עכו"ם הוי משאל"ג א"כ למה להו כל זה לעשות בשנים שעשוהו וגם מה סברת אלישע הנ"ל, הנה קושיא זו ודאי צריכה לפנינו ולפני ולפנים וגם כבר ראיתי אחרונים שנתחבטו בזה.

הותרה בצבור שאם נטמא הכוס אפילו יש כוס אחר טהור לפנינו נותן לטהור מהכוס טמא ויזרוק אם ירצה.

והל"פ סברת הראב"ד ז"ל דמחלקין בין מאכלות אסורות ובין איסור שבת וכנ"ל אכן נמי ניקא ונחלק דדוקא ברפואה שאינה ידועה הוא דאסרינן מספק ואין מחללין עליה שבת אבל בגברא או ברופא אף דמספקין אי איתא או ליתא שם מספק מחללין, והבן כי קרתי.

לבר כי יש לחלק עוד דלא דמי אוכל מאכלות אסורות למחלל שבת בפס"נ דאף דלענין איסור וחיוז מה"ת איסור חילול שבת חמור דבסקילה מאיסור מאכלות אסורות שאינו אלא צלאו ואי מתירין בחלול שבת כ"ש דה"ן לן להחיר במאכלות אסורות וכן להיפך, אבל מקום יש בראש בסברא להיפוך דלא הקילו באיסורי הנאה כמו שהביא רמ"א ומג"א כשאין רפואה ידועה משום דלא ניתן האיסור לדחות אבל בשבת הקילו לחללו דכחול שוויהו, גם כי ממילא צריכין לחלל עצורו בהצדעה ושאר חילולים ולכן קיל הוא גם לענין זה ועיין בב"י ובהגהות מוהר"ב פרענקל על או"ח שכתב כן להדיא.

וזה נראה דברי הרא"ש יומא פ"ג שהקשה גבי נבלה נמי נימא הותרה ומי' כיון דהמאכל עצמו אסור וארי' רביע עליה לגבי אחריתא ל"ש ביה הותר רק דחוי' ועיין מחזה"ש סי' שכ"ח ביאור דבריו ז"ל אמנם בשו"ת רא"ש או"ח סי' קי"ב פי' הכוונה דלא הותרה רק באיסור התלוי בזמן שאינו איסור חפצא רק אי' גברא ועיין ריטב"א קידושין ע"ו גבי אוכל נבילה ביו"כ וכיון שהותר איסור זה לחולה הותר אפילו אפשר בענין אחר אבל בנבילה ושאר איסור חפצא נהי שמתירין לחולה אבל לאחריתא אסורים וא"כ נהי דפקע איסור גברא מיני' אלא חולה אבל איסור חפצא לא פקע דהרי עכ"פ אסור לאחריתו וא"כ ל"ש ביה הותר וזה כונת הרא"ש שע"כ כיון דמאכל עצמו אסור ל"ש גבי' הותרה רק דחוי' ע"ש.

ועוד זו שלישיה דנראה לחלק לפי שיטת המהרי"ק שרש קל"ז, ושלום ירושלים ציפה פ' משילין, ותשו' חו"י סי' קפ"ג, ועוד פוסקים שכתבו דכל מלאכה שאינו צריך לה אלא להציל עצמו ממות הוי מלאכה שאינ"ל ופטור עליה ודייק כן מהרי"ק מיצמות קכ"ב ע"ב דא"ל נכרי לא ליקטלי לך כדקטלי לפלניא דא"ל בשל קדירה וכ"כ רא"י מהא דסנהדרין (ע"ד) דקטן אספסתא ושדי לחיותא מבואר דבכה"ג מקרי שאנ"ל ג' כיון דלא עשה אלא מאונס עכו"ם, וכן כתב בראש יוסף שבת ע"ב צמי שאונסין אותו שיבחר לו דבר אחד או לחלל שבת או לאכול מאכל של איסור נבלה דיבחר לו חילול שבת כיון דחילול שבת הוא באונס והוא משאל"ג והוא רק מדרבנן מה שא"כ אם יאכל נבלה יעבור איסור

אסור לעשותה ביחיד אפילו מחמת אונס כל שיש להם עצה להנצל ממלאכה דאורייתא אלא אחר שבה והלשין עליהם שיטענו ביחיד אכתי חפשו בחר היתר להוציא מרה"י לכתמלית ומכרמלית לרה"ר כדי שלא יוצאו מרשות לרשות ממש דכל שיש להם אופן היתר אכתי לא מקרי אלל"ג אבל כשאנסם על הכל הכ"ג דאז לא עצרו עוד על איסור דאורייתא דלאחר שאנסם על הכל חזר הדבר להיות מלאכה שאין צריכה לגופה דרך מחמת אונס עכו"ם עשו ולא צריך לגופם כלל ולא קשה מידי מירושלמי לדין זה לפענ"ד דבר נכון בס"ד.

ובתוס' יומא (פ"ב) איתא וז"ל: והקשה השאלות מהא דאמר רבא בריש פ' הבא על יצמתו אין אונס בערוה לפי שאין קישוי אלא לדעת וא"כ אונס צדידיה מי איכא דקאמר אף גילוי עריות יהרג ואל יעבור והא לאו אונס הוא אלא רצון כיון דאין קישוי אלא לדעת. ות"י משכחת לה להתרפאות כי הריא דס"פ צן סורר ומורה באדם אחד שנתן עינו באשה אחת והעלה לבו טינא אחריה וכו' עד ימות ואל תבעל לו עכ"ל. ובקובץ הערות יצמות ס"י מ"ט אות ב' הקשה עליו דמאי קשיא ליה להשאלות דהא אי לאו דעריות חמורין מכל איסורי תורה הא אמרינן גס בעריות יעבור ואל יהרג והיה מותר גס להתקשות כדי להנצל ממיתה וגם תירונו צריך להצין דמאיזה טעם יש לחלק צין שאנסוהו עכו"ם לצין אונס חולי.

ובתב שם דהא דאמרינן אונס רחמנא פטריה אינו אלא כשהמעשה באונס וגם הוא אין רצונו במעשה זה, נמצא דכיון דהמעשה בלא רצון כלל מותרת, אבל אם רצונו לעבור על איסור זה במזיד שגם אם לא אנסוהו היה עושה בוצון עצמו ואיכא מעשה איסור וגם רצון, שפיר יש לחייבו מיתה שהאונס אינו פוטור אלא שצריך רצונו כדי שיתחייב אבל במקום שיש רצון אין האונס פטור וממילא זהו דעת השאלות והרמב"ם שזהו כוונת רבא דכיון דאין שום אופן בעולם להתקשות אם לא שיהיה לו רצון לבעול במזיד להנאתו דאם אין רצונו לבעול במזיד אלא להציל עצמו ממיתה לא היה יכול להתקשות דכן הוא חוק הטבע וכיון דחזין דנתקשה ע"כ שיש לו רצון גמור לציאה, וגם אם לא אנסוהו ה"י בעל ולכן חייב מיתה כיון שיש לו רצון גמור.

ובזה כתב דבשבת ג"כ דהא דמותר לעבור בכל התורה משום פק"ג הוא דוקא באונס בלא רצון דעשיית המעשה גרידא התירה התורה משום פק"ג ולא עשה איסור אבל אם עושה בוצון שגם אם לא אנסוהו העכו"ם היה עובר במזיד בכה"ג אסור לו לעשות המעשה אפילו אם ינצל עי"ז ממיתה, ובזה מובן ת"י השאלות וההבדל צין אונס חולי לצין אנסוהו עכו"ם דהעכו"ם לא יוכל לאנסו אלא לעשות מלאכה

והנראה בס"ד דלא קשה מידי וגראה לישב בתרי אנפי, הפן הראשון ד"ל דהירושלמי שם בשיטת רבי יהודה חזיל משאלל"ג חייב עליה ומחלוקת הוא בש"ס ובפוסקים, והרמב"ם פסק כר"י וכן דעת קצת ראשונים, והני עובדא דירושלמי שכוונו מלאכתן בשנים וכו' נמי כר"י סבירא להו אבל אין קיי"ל כר"ש וכמו שביארתי זה בעוה"י במקום אחר בצירור גמור וא"כ לא קשה מידי מירושלמי הנ"ל. אלא דאפילו נימא דהירושלמי נמי ר"ש הוא נלפענ"ד דאחי שפיר לכ"ע.

דנראה לומר סברא חדשה דלא הוי משאלל"ג כשעושה באונס אלא כשאנסים לעשות מלאכה זו דוקא וא"א לעשותה בדרך היתר בשום אופן ולמשל אם ה"י עכו"ם אונסו לעשות מלאכה בשבת מלאכת כתיבה, או הדלקה, והוא שם יחידי ואין לו שום אופן לעשות מלאכה זו בדרך היתר עכ"פ מה"מ אבל אם אנסוהו עכו"ם להדליק או לכתוב והם שנים שאנסוהו העכו"ם ויכולים לכתוב שנים יחד או להדליק שנים באופן שאף שיעשו זווי העכו"ם וידליקו ויכתבו מה שצוה להם מ"מ לא יעצרו איסור תורה והוא עשה המלאכה ביחיד ולא בשנים כה"ג לא מקרי מלאכה שאלל"ג כיון שהיה יכול לעשות מלאכה זו בהיתר ע"י שנים והוא לא עשה אלא ביחיד הוי מלאכה לל"ג וחייב עליה דהרי העכו"ם לא אנסוהו לעבור על מלאכה דאורייתא אלא אנסו לעבוד ולעשות מלאכה באיזה אופן שהוא רוצה והוא בעצמו בחר לו לעשות מלאכה זו באופן שיעבור עליה מדאורייתא דהרי להעכו"ם אין נפ"מ באיזה אופן יעשה מלאכתו אם באופן היתר או באופן האסור לו לישראל נמצא דהאיסור נעשה מדעתו ולא מאונס העכו"ם אבל כשהעכו"ם אנסו לעבור דוקא ולעשות מלאכה דאורייתא באופן שאין לו אופן של היתר ודאי שהוא פטור דכה"ג מלשאלל"ג הוא ודו"ק כי זה לפענ"ד סברא ישרה ואמת בס"ד. ורא"י לסברא זו נראה מדברי הריב"ש בשו"מ ס"י ד' באנוסים שמוכרחים לחלל שבת מה דינם לענין מגע יין והשיב דכל שאין בידם לצאת ולהמלט אל מקום שיוכלו לעבוד את השם בלי פחד ודאי דדין ישראל להם אבל יש לחקור אם אלו שנשארו בצרנות השמד כל זה הזמן כבר יצאו מחזקת כשרות ע"ש אריכות וגם האריך בכעין זה בתשובה אחרת ע"ש. כללא של דבר דלפענ"ד ברור דכל מה שאמרו דהוי משאלל"ג אינו אלא כשא"א להמלט לעשות באופן ההיתר אבל אם יכול להמלט ולעשות באופן ההיתר לא מקרי אלל"ג.

אבל כי כן אחי שפיר מאד דברי הירושלמי דלעולם באנסוהו עכו"ם הוי מלשאלל"ג לכ"ע ומ"מ זה דוקא באנסוהו לעבור על מלאכה דאורייתא ממש ולכן כשהטעין מלאכה בשבת כווננו לעשות מלאכתם בשנים דכל שיכולין לעשותן בשנים

וכנראה דנגע בצבא זו שכתבתי לעיל. ויעיין עוד עבודת הגרשוני סי' ק"פ דנראה באיסור דרבנן שנים שעשו מותרין לכתחילה ועיין ישמח משה פ' תשא עה"פ ושמתם את השבת שהציאו ועיין א"א מהד"ת סי' ש"ה ובספר תוס' שבת בפתיחה לס' ש"ח באיסור מוקפה דעשו שניהם פטורין אבל איסורא איכא ע"ש ודו"ק.]

וּלְפָנֵי ש' אחי שפיר דברי הירושלמי דלעולם י"ל דכ"ע ס"ל דהיכא דעכו"ם אנסוהו הו' משאל"ג ופטור מדאורייתא מ"מ אחי שפיר דמהדרין לתקן גם איסור דרבנן כפי האפשר ולכן טענו שנים כדי להיות שנים שעשאוהו פטורין ואחר שאנס גם על זה חזרו והדירו בתר היתר אחר דהיינו להוציא לכרמלית ולהדר בתר היתר עד שאנס גם זוה וליכא עליהו איסור וכנ"ל ואחי שפיר, גם כי י"ל עוד דהם נסתפקו אי הלכה כר"י או כר"ש במלשאל"ג וקצתתי בזה.

אֵלָּא דאכתי פש לן לבאר לדידן דא"כ גם העושה מלאכה לחולה נימא דהו' מלאכה שאצל"ג שהרי אין צריך לו המלאכה וגם ה' שמח אם לא ה' צריך לו לעשות מלאכה זו לעולם, ועיין רש"י שבת דף (נ"ג) לענין הוצאת המת והתוס' חולקין ועכ"פ לשיטת רש"י נ"ב, שכתב דכל מלאכה שאצל"ג אלא לסלקה מעליו הוה אצל"ג דצרכו לא בזה לו ולא היה צריך לה הלכך לאו מלאכת מחשבת הו' ע"ש. ונראה לפמ"ש מרן כק"ו רשכבה"ג בשו"ת צית שערים או"ח שיצא להקשות אשיטת מהרי"ק הג"ל מהא דאמרו צירושלמי פ"ט דשבת ה"ו מודה ר"ש בזה"ל כיון דמזוה לצערן חשוב משאל"ג וא"כ הכ"נ כיון דמזוה להציל עצמו ממיטה הו' צל"ג וליחייב וכתב מרן (בסי' ש"י) דהתם צירושלמי ע"ס המלאכה שהוא ההצעה הוה מזוה שפיר מקרי צל"ג שגוף המלאכה הוה מזוה ועיין תוס' שבת נ"ד דבמקלקלין צריך לגופו ולגופה וכאן משום מזוה הו' צריך לגופו ולגופה אבל במזיל עצמו מן המיטה של אונס נכרי ע"י מלאכת שבת נהי שמקיים מצות וחי בזה אבל ע"ס המלאכה אינה מזוה שהרי אין קיום חייתו חלו בע"ס המלאכה ושורשה רק במקרה שהאנס חלה חייתו בזה שפיר כתב ראש יוסף דהו' משאל"ג ע"ש מה שהאריך וס"י, וא"כ י"ל כיון דמלאכה זו ע"ס המלאכה הוה מזוה להציל נפש מישראל ואינה אלא לסלק מעליו וכיון דאיכא מזוה בע"ס המלאכה להציל נפש מישראל מקרי ודאי צריכה לגופה וק"ל.

ובערתה נשוצה לדברי המג"א דעד הנה כתבנו לפי מה דפשיטא לכת"ר דקיי"ל כהמג"א בזה דהרי עיקר ראיתו הוה מדברי המג"א הג"ל אמנם לאחר ההתבוננות בדברי רבותינו האחרונים נוסף על הראשונים בהלכה זו ראיתי מצוה גדולה צין הפוסקים בזה ולא מוסכמת היא מכולי

אבל לא שיהיה לו מחשבה ורצון למלאכה זו אבל באונס חולי חל האונס גם על הרצון גופיה דבזה שיבעול למלאכת תאוה זהו רפואתו להנצל ממיטה ואי לאו חומרא דעריה היה מותר לו לבעול בכה"ג מפני פק"נ ומש"ה אינטריך לאשמעינן דגם בכה"ג יהרג ואל יעבור מפני חומרא דעריה ע"ש. ולפ"ו יש ליטב נמי שיטת התוס' עם שאר פוסקים דהתוס' מייירי בעובד מיראה אבל עובד גם רצון יש לו ולכן ס"ל דאיסור אבל צדיק מייירי שאין לו רצון כלל ולכן הו' מלשאל"ג.

ובמה שכתבתי נלפענ"ד לכון נמי דברי התוס' שבת שאמרו דהעובר מיראה הוה משאל"ג די"ל דהתוס' מייירי באופן דיכול להציל עצמו ולא לעבור דאורייתא והוה עובד מיראה במלאכה דאורייתא ולכן כה"ג חייב משא"כ היכא דאינו יכול להציל עצמו כה"ג מודי התוס' למהרי"ק ודעימיה דכה"ג הו' משאל"ג וא"כ יצא לן דבע"ס דין ליכא מחלוקת צין התוס' למהרי"ק אלא דמר אמר חדא ומר אמר חד ודו"ק. ומיושבת קושית הפנ"י והראש יוסף מדברי התוס' וגם שאר אחרונים בזה וכנ"ל.

עוד נלפענ"ד לומר דאפילו נימא דאונס עכו"ם מקרי משאל"ג לכ"ע ואפילו לא נימא כחלוק הנ"ל מ"מ לא תקשה ושפיר עבדי דהדרי בתר היתרא צירושלמי הנ"ל כשנים שעשאוהו וכן מרה"י לכרמלית ומכרמלית לרה"ר דהא פשוט דמשאל"ג אפילו לר"ש לאו החירא הוה אלא עכ"פ איסור דרבנן איכא וכל היכא דאפשר להדר בתר החירא מהדרינן ולא לעבור אפילו אדרבנן, ונראה לפענ"ד לומר דכמו באיסור דאורייתא אמרינן דיחיד שעשה פטור ושנים שעשאוהו פטורין הכ"נ באיסור דרבנן נמי ודאי דקיל בשנים שעשאוהו מאחד שעשה איסור דרבנן דכל שתקנו דרבנן כעין דאורייתא תיקון ושנים שעשאוהו הו' כעין חצי שיעור דאף שאסור מ"מ אינו חייב (ואי נימא דהטעם משום חצי שיעור בשנים שעשאוהו א"כ דרבנן נמי חצי שיעור קיל ואדרבה לדעת קצת פוסקים חצי שיעור דרבנן אינו אסור כלל ואף שלא קיי"ל כן) גם בלהוציא מרה"י לרה"ר יש נפ"מ באיסור דרבנן צין הוציא מרה"י לרה"ר או מרה"י לכרמלית ואח"כ לרה"ר ופשוט דהוה נחית דרגא, ועיין ש"ע או"ח סי' שמ"ו ממקום פטור מותר להחליף ולהוציא ממנו לרה"י ולרה"ר ולהחליף דרך מקום פטור ברשות דרבנן יש אוקרין ויש מתירין ע"ש והכ"נ כשהאיסור דרבנן י"ל דנפ"מ צין מוציא מרשות לרשות או מרה"י לכרמלית וכו' כמונן ועיין חכמת שלמה או"ח סי' שמ"ו בסופו שנסתפק אם מותר להיות נושא תינוק למוט או ס"ת במקום שאין עירוב ע"י צ' אנשים או נשים יחד וצ"ן לחבורו באו"ח סי' תרט"ז לק"ק ניקולשפורג דף פ"ח שאסור לעשות כן ע"ש כי אין לי ספרו לעיין אחריו

ובדברי הרמז"ם צפיה"מ הנ"ל דס"ל דעל רפואה סגולית אסור לחלל שבת האריך הרבה הרשצ"א ז"ל להקשות סתירת דבריו ממקומות רבים, וז"ל: וגם עם הרב הגדול מורה נדבך רמז"ם ז"ל (אדון) ולא כמשיב על דבריו רק כחוקר ושואל אולי אמנא ארוכה למצוה וכו' בזה"ע ז"ל כתב כל המאמין בדברים אלו וכיוצא בהם וחושב שהוא אמת אבל התורה אסרה אינו אלא מן הכסילים ומן חסרי הדעת וכו' וכפל עוד בזה בפ' ל"א מס' המורה והמעשים האלה אשר יעשו המכשפים אין ההקש הטבעי נותן אותם ולא יאמין בעל שכל בהם שהם יחייבו דבר כלל וכו' ועפ"כ התיר רפואות סגוליות כמ"ש ואל יקשה בעיניך מסמך הללו וכן של שועל שהתירו שהדברים האלו בזמן ההוא הם חושבים בהם שהולאו אותם צנציון והיו משום רפואה והולכים דרך תליית העשב הנקרא פיאוויה על הנכפה וזאת הכלב על מורסת הגרון שכל מה שנתאמת נסיונו כאלו אע"פ שלא יגורוהו ההקש הוא מותר לעשות משום רפואה. ובס' המורה עוד זה לשונו, כל מה שיאמר שהוא מועיל ממה שלא יגזור העיון הטבעי אבל הנוהג לפי דעתם כמנהג סגולות והכחות המיוחדות אסור והוא אמרו ולא תלכו בחקות הגוים והוא אשר יקראו דרכי האמרי מפני שהם סעיפי המכשפים והם דברים לא יגורוהו ההקש הטבעי. הנה הוא שאסר לנו אפילו מה שיש בו תועלת מזד הסגולה כל שאינו גורם ההקש הטבעי ונשוב לאסור מסמך הללו משום דרכי האמרי מאחר שהתרנו אותו לא ידענו איזה נקח צידנו מדברי הרב למעשה או ההיתר במסמך הללו או האסור משום דרכי האמרי וכו' עד שכתב הרשצ"א ושמנו הרב במצוה רבה עיין בספר מנחת קנאות להגאון אבא מרי הירחי מכתב ג' אריכות גדולה.

בחזור לדין עכ"פ ראינו מחלוקת גדולה בין הפוסקים אי קיי"ל כהמג"א בזה בכלל ובאמת כי לדעת המג"א ז"ע רב דא"כ כל הרפואות נמי יש להסתפק בהם אם יעלו דאטו כל רפואה מעלה ארוכה לכל חולה והרי עיינו רואות כמה פעמים רפואה זו מעלה לאדם זה ומוקת לאדם זה ואף אי תימא דאוליין בחר רוב ועל הרוצ רפואה זו מועלת אבל עכ"פ מידי ספיקא לא ילאנו אלא דאין סמכין על הספק וכיון דהא הלכתא במחלוקת שניה והגדון בפק"י נראה לפענ"ד להסומך על דעת המקילין ברפואה שאינה ידועה בחולה שיצב"כ ונתרפא הרי זה זריז ונשכר דאין לנו רשות להחמיר בספק נפשות וגם על זה נאמר וחי בהם וכפי' החוס'.

העולה לדין מאחר שהעלינו בס"ד, דברי המג"א ז"ע ולדין גם המג"א מודה וכמו שכתבתי לעיל, דכיון דלא מספקין ברפואה אלא אי ימנא שם הרפואה שהוא

עלמא ואף שאין תלמיד כמוני מכריע והלואי שאזכה להצין דברי רבותינו הראשונים כמלאכים והנדיקים האחרונים ז"ל וכבר כתב מרן הדברי חיים ז"ל בזמנו שכל האומר שצידו להכריע במחלוקת הפוסקים אינו אלא רמות רוחא הוא דנקטא ליה וכ"ש אן יתמי דיתמי מ"מ הרשות נתונה להעיר בדבריהם הקדושים בדרך פטפוטי דאורייתא טבין אינון, ולפוס ריהטא מנאחי ראי' מדברי רש"י יומא פ"ג ע"א אין מאכילין מחנך כבד שלו ואע"פ שנוהגין הרופאים ברפואה זו אינה רפואה גמורה להחיר לו איסור בהמה טמאה על כן נראה לכאורה דכיון דאינה רפואה גמורה אסור ליתנה בשבת והוא כמג"א דכל שאינו רפואה ידועה וצדוקה אין מתירין, ובהגמ"י פ"ד מהמ"א הט"ז אות ב' כתב שאלו לרבי על נכפה אחד והי' רוצה עכו"ם אחד לרפאותו ולהאכילו מאכל אחר לרפואה שנראין הדברים שיש בו שרץ העוף לפי העיון והשיב נכפה הוא חולה גדול ופעמים שמסתכן ומותר אם הרפואה ידועה ואם אין הרפואה ידועה אין להחיר ע"ש והוצאו דבריו באו"ה הארוך שער נ"ט אות ל"ה, גם הט"ז יו"ד סי' פ"ד כתב בשם רש"ל, וז"ל: רש"ל העתיק בתשובה כ"י על נכפה שהיא כמכה של חלל ומותר להאכילו מאכל שיש בו שרץ עוף אם הרפואה ידועה ואם לאו אסור ע"כ ע"ש. נראה חבל נביאים שנצאו בסגנון אחד דכל שאין הרפואה ידועה אסור להאכילו והוא כדעת הרמ"א ומג"א לכאורה.

אמנם הר"ן פ' ח' שריים קרוב לקופו בד"ה תנן החם כתב, וז"ל: ואין אומרים לו נמחין לו שלא נחום לו חמין בשבת עד שיאמרו הרופאים ודאי שאם לא נחום לו חמין יתרפא אבל אם היה ספק להם זה אם יתרפא אם לא נחלל עליו קמ"ל דלא אמרינן הכי. מבואר דס"ל דאפילו על ספק מחללין, גם בס' תוס' יו"כ הקשה לדעת רש"י למה באינה רפואה גמורה אינו דוחה דכיון דיש פעמים מעלה ארוכה למה לא נאכיל אותו משום ספק והלא קיי"ל דספק נפשות דוחה שבת החמורה כ"ש שאר איסורין ע"ש. ובשו"ת שמש נדקה סי' כ"ט האריך הרבה לישב דברי רש"י יומא הנ"ל והעלה דרש"י מתאים לשיטת הרמז"ם ז"ל שכתב שם צפיה"מ, דכל שאינה רפואה טבעית אלא רפואה סגולית אסור לרפאות בה בשבת דרך על רפואה טבעית מותר לחלל השבת וז"ש רש"י אע"פ שנוהגים הרופאים ברפואה זו אינו רפואה גמורה ר"ל דאינה רפואה טבעית ע"ש אריכות גדולה בזה גם הביא שם מבין המחבר שהביא בשם תשובת הרשצ"א ורדב"ז שחולקים על הגמ"י הנ"ל והתירו אפילו בספק רפואה בספק אם הוא מרפא או לא. ובס' דברי יוסף יו"ד סי' תקנ"ג יא' לפרש גם דעת הגמ"י דמ"ש רפואה ידועה כוונתו שלא יהא סגולית ולהוציא מה שכתב שם בסוף דבריו ע"ש. גם צפמ"ג או"ח סי' שכ"ח תמה אמג"א הנ"ל.

לצריאים לא הוה גזירה כלל או דלמא ל"ש, ומנאנו בזה מחלוקת האחרונים ז"ל דהטור סי' שכ"ח כתב כל רפואה אסורה לעשות בשבת גזירה משום שחיקת סמנים וציאור הצ"י דמיירי ביש בו מיוחש בעלמא, ובסמוך שם כתב עוד הטור כל אוכלין ומשקין שהן מאכל צריאים מותר לאוכלן ולשתותן לרפואה אעפ"י שהן קשין לקצת צריאים ומוכתא מילתא דלרפואה עבד אפ"ה שרי כיון שדרך צריאין לאוכלן ולשתותן אוכל וכל שאינו מאכל צריאין אסור לאוכלו ולשתותו אבל אם אוכל ושותה אותו לרעבו וללמא ואין לו חולי שרי ע"כ. וכתב עליו הצ"י ומשמע דמי שאינו חולה כלל מותר לו לאכול ולשתות אוכלים ומשקין שאינם מאכל צריאים דכיון שאינו חולה ליכא למיגזר מידי הלכך אפילו רעב ונמא מותר לאכלן ולשתותן וכ"פ בש"ע מצואר דס"ל דלצריא לא גזרו משום שחיקת סמנים.

אמנם המג"א א"ח סי' שכ"ח סקמ"ג האריך לחלוק על הצ"י ז"ל, וס"ל דאפילו בצריא כל שאוכל לשם רפואה אסור. והביא רא"י מירושלמי גבי מי משרא, ומרוחץ בים דצריא מיירי. ובגמ' שבת ק"ט אע"פ שי"ל חטטים בראשו ומשמע דרישא מיירי צאין לו חטטין ואפ"ה אמר צד"א בלא נשתהה אבל נשתהה אסור בכל גווני, והרמב"ם פכ"א מה"ש ה"כ הנריך לדון פלפלים וכיוצא בהם יתן לתוך המאכל בשבת הרי זה כותש ציד הסכין ובקערה אבל לא במכתשת מפני שהוא טומן לפיכך אסור לצריא להתרפאות בשבת גזירה שמא ישחוק הסממנים ע"כ מצואר דלצריא נמי היתה הגזירה ע"ש. ובערוך השלחן סי' שכ"ח המ"ח רצה להשוות דאין כאן מחלוקת והצ"י מיירי בצריא שרצונו לאוכלן בבתם ולא לשם רפואה כלומר שיתחזק בכוחו וכה"ג שאינו אוכל בפירוש לשם רפואה צריא מותר ובעל מיוחש גם צה"ג אסור והמג"א מיירי שמתכוין לרפואה כלומר שיתחזק כוחותיו ע"ש. ועיין מג"א סי' פ"ט סק"ב, ושאתי החס דאוכלים גמורין הן וק"ל.

ומבואר עכ"פ דכל שאינו מאכל צריאים ממש ואוכלו לחזק כוחותיו מקרי לרפואה ואסור אפילו לצריא ומעתה צה"י וויטאמינס לא מבעיא לדעת המג"א דאוסר לשם רפואה אפילו לצריא וא"כ הני וויטאמינס כיון דעשוין לחזק כוחותיו ולשם זה הוא לוקחן ודאי דאסור אלא אפילו להצ"י דמתיר לצריא אפילו במאכלים שאינם מאכל צריאים מ"מ נראה דגם הצ"י לא פליג אלא כל שהוא מאכל עכ"פ והוא צריא אף שאינו מאכל צריאים מ"מ מותר דמאכל הוא אבל באכילת כדורים שהוא אינו מאכל כלל בפני עצמו אלא עשוי לשם רפואה ולשם התחזקות אפילו לצריא ודאי דאסור כיון דהוא סימני רפואה כנלפענ"ד. ובאמת פשוט כי הני וויטאמינס עשויים להתחזק

הרופא, ועיין ט"ז א"ח סי' שכ"ח ס"ק ה' אהא דכתב הרמ"א די"א דאם אפשר לעשות בלא דיחוי וכו' ע"י עכו"ם עושין וכן נוהגין וכתב הט"ז אבל עיקרא דמילתא שלא ישגיח על העכו"ם כל עיקר אם רואה סכנה בצירור ויש אפילו ספק הגלה הזריז ה"ז משובח אם יעשה הוא עצמו וכו' ואף שכתב הרמ"א וכן נוהגין אין מזה ראיה דלאו מנהג ותיקין הוא והעתיקו הא"ר להלכה ע"ש. שוב פקחתי עיני בס' ערוך השלחן א"ח סי' שכ"ט ס"ב שכתב ח"ל: ודע דכל מין ספק צנפשות מחללין שבת כגון שצריכין להציא רפואה ממקום רחוק לחולה שיש בו סכנה וספק אם יש שם הרפואה וגם ספק אם היא מרפא מחללין את השבת ואפשר דבספק אם מרפא אין מחללין וכו' דדוקא כשהרפואה צרורה מחללין ואף שיש בזה כמה ספיקות מ"מ כיון דהרפואה צרורה נותה התורה לחלל ע"ש.

נמצא זכינו לדין דאף שאנן מסופקים אם הרופא צדימו או לא כיון שהוא רופא מומחה לרצים כל זמן שאינו ידוע לנו בצירור שהוא איננו צדימו אלא ספק אם הוא שם או איננו שם מחללין את השבת שמא ימנאנו צדימו ויבא אלל החולה וירפאהו וזה לפענ"ד צרור בס"ד. וה' יעילנו משגיאות עד עולם ולשמור כל ימי שבתותינו בקדושה ובטהרה עד עולם סלה.

ובזה הגני חותם מעין הפתיחה דושת"ר באהבה, ידידו המברכו בברכת התורה ללומדיה, ונא לשום עין ביקורת עלי דבריני אלו כי לא הבאתים לכור הבחנה מחמת הטרדות, המכבדו ומוקירו כערכו בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן נא

אי מותר ליקח כדורים (וויטאמיני פילם) לבריאים בשבת

ב"ה אור ליום ה' לסדר חיי שרה התשכ"ז ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד ידידי הרה"ג וו"ח אי"א וכו' כש"ת מוה"ר אפרים גרינבלאט שליט"א.

אחדש"ת, יקרת מכתבו הגיעני בדבר השאלה אם מותר ליקח כדורים בשבת הנקראים (וויטאמיני פילם בלע"ז) לצריאים כיון שאינו לוקח זה לרפואה אלא להתחזקות וכיון דצמדינה זו הרבה צריאים לוקחים הכדורים האלו הנקראים וויטאמינען אולי הוה ליה דין מאכל. וראשונה נראה לצרר אי לצריאים נמי איכא גזירה משום שחיקת סמנים או דלמא רק לחולה הוא דגזרו משום דאדם צהול על נפשו אבל

אחדש"ת, בדבר שאלתו בחזן המתפלל בשבת ויו"ט ולקח כלי הנקרא (שטימגאצעל בלע"ז) לסדר ניגונו ומכה באצבעו עליו או על העמוד ומשמיע קול אי שפיר דמי וכ"ת הציא ממשנה ברורה סי' של"ח סק"ד, אלא דכתב הרמ"א דאסור להכות בשבת על הדלת בטבעת הקצוע דלת אע"פ שאינו מכויין לשיר מ"מ הואיל והכלי מיוחד לכך אסור. וכתב המ"צ ר"ל שמויחד להשמיע קול חיישינן שמא יכוין לשיר וכ"ש להשמיע קול בכלי שקורין קאמער טא"ן פשיטא דאסור דכלי שיר הוא וגם הוא מכויין לשיר ע"כ. והנה האי קאמער טא"ן היינו השטימגאצעל שאנו מדברים בו ופשיטא ליה להמ"צ דאסור ובאמת כי דברי המ"צ נכונים מאד בזה דודאי דכ"ש הוא ממשמיע קול בזוג דהתם אינו דרך שיר כלל וגם אין דרך שיר בכך ואינו מתכוין לשיר אלא להשמיע קול בעלמא וגם הקול לא בעי אלא שיפתחו לו הדלת ולא איכפת ליה באיזה קול הוא משא"כ במתכוין להעמיד הגאצעל לשיר צריך דוקא קול מכויין ואם יתקלקל הקול לא ינעם השיר ועיקר הגזירה היתה בשביל תיקון הכלי שיר כמוזן וזה פשוט מאד.

ובמה שחלה עצמו בר פלוגתיה אדברי מלמד להואיל סי' ס"ג שמגדד שם להקל לפענ"ד אין בדבריו ממש ולא הואיל בזה כלום והנה עיינתי במלמד להואיל וראיתי דמתחלה עלה בדעתו ג"כ לאיסורא אלא שראה בספר שו"ת רשצ"ן סי' ט"ו שהציא בשם שו"ת נהרי אפרסמון ששם מחיר ליקח שטימגאצעל עפ"י ראיות וסברות וגם החזן הנזכר בשו"ת הרשצ"ן אמר שכן עשו בקהלות שהיו מלפנים ולא מיחו ע"כ. והנה הרואה יראה דגם הוא ז"ל דעתו להחמיר וכמו שכתב בפתח דבריו וגם סיים בדברי משנה ברורה אלא שבאמצע הדברים מגדד לסמוך על האי חזן שצ"צ ועל הרשצ"ן שסמך על דברי נהרי אפרסמון וכנראה דבסוף גם מזה חזר שהציא דברי המ"צ באחרונה.

והנה שו"ת רשצ"ן אין לי בביתי לעיין בו, אבל שו"ת נהרי אפרסמון יש לי ועיינתי בו וראיתי דחלי דלא תניא בדלא תניא דגם בעל נהרי אפרסמון לא התיר בזה ואדרבה סיים להדיא דאין להקל וז"ל צו"ד סי' ג', אחר פלפול גדול כתב מזוהר שיש היתר צו"ד לפי דברי י"א שצ"מ"א וכו' על כל זה למעשה קשה להקל בזה שהט"ז לא רצה לסמוך אפילו במקום מצוה ידועה דפעמונים ובפרט צדון זה דבעי לקלא ודומה ממש למנגן עכ"ל. הרי דלמסקנא מסיק דאין להקל בזה, ובעל מלמד להואיל כנראה לא היה לפניו שו"ת נהרי אפרסמון לעיין בו וכמו שנראה מדבריו בתשובה שם ולכן סמך על החזן והרשצ"ן אבל כיון דזכינו דבעל נהרי אפרסמון בעצמו אינו מחיר א"כ כיון דנתרעע היסוד נפל

כחות החלשים וגם הלוקחים לוקחים אותם בשביל לחזק והגם שהרבה צו"א לוקחים הכדורים מ"מ לשם חזקת הגוף לוקחים אותם שהוא לשם רפואה ומה גם כי האמת אשר אנשים החלשים הוא שלוקחים אותם להתחזקות ע"כ לפענ"ד דאין ללוקמן כל שאין בו חולה כל הגוף כשאר מיני רפואות.

שוב מנאמי ראי' ברורה מדברי התוס' שבת י"ח ע"א ד"ה ומתפרא' שכתבו וז"ל: וי"ל דלקמן מיירי באדם צריא ואינו מניח צעין לרפואה אלא תחת העין לתענוג, וליכא למיחש לשחיקת סממנים ע"ש. והנה מדהאריכו התוס' בלשונם באדם צריא ואינו מניח צעין לרפואה, משמע דאלו ה' מניח לרפואה ובעינן ממש אפילו באדם צריא הוה אסור, דאל"כ למה להם להאריך בלשונם ה' להם לקצר דלקמן מיירי באדם צריא וליכא למיחש לשחיקת סממנים, ומדהאריכו בלשונם באדם צריא ואינו מניח צעין לרפואה, מזוהר דאם מניח לרפואה אפילו באדם צריא אסור וכדעת המג"א.

(ב) **ובדבר** שאלתו צמי שאינו יכול לישן אי מותר לו ליטול כדור שינה (סליפינג פילס בלע"ז) שיוכל לישן אי זה מקרי חולי כל הגוף, הנה זה קשה לכתוב ותלוי בזה שהוא אדם ועד כמה מגיעין הדברים, דודאי צמי שאינו יכול לישן קצת אין זה בכלל חולי כל הגוף ואדרבה יעמוד וילמוד בתורה או יאמר תהלים ושירות ותשבחות. ושמעתי ממר"ר שפעם בא אללו גדול אחד לבקש ממנו ענה שיוכל לישן והשיב לו אדרבה תנו לי ענה שלא אוכל לישן ואוכל ללמוד תורה יותר. ומייהו ודאי אם הוא חולה על הנערווען, ואינו יכול לישן צלי כדורים ומנטער הרבה ודאי כי יש בזה חולי הגוף ג"כ, כי כל הגוף נחלש מצלי שינה ורמז לדבר מה שאמרו ז"ל נדרים ט"ו שבעה שלא אישן שלשה ימים מלקין אותו וישן לאלתר הרי דאין זה צמיאות שלא ישן ג' ימים ובדאי שמי שלא ישן זמן רב יחלה כל גופו אבל כאמור דבר זה תלוי לפי מה שהוא אדם ולפי ראות עיני המורה אם הוא צמדה שמחלהו יש להחיר דהוה חולי בכל הגוף.

ידידו דוש"ת בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן נב

חזן אי מותר להשתמש בבלי (שטימגאצעל בלע"ז) לסדר ניגונו בשבת

אור ליום ה' כ' שבט התשכ"ג ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד ידידי רב חביבי הרב ה"ג א"א נו"נ ג"א ור"ח פ"ה וכו' כש"ת מוה"ר מ' ח' בלייד שליט"א רב דביהכ"נ שומרי הדת פוקיפסי נ"י.

אלא משום הנח להם עכ"ל. ומשמע לכאורה דקשקוש זוג וכיוצא בו אפילו במקום מנוה אסור וכדעת הט"ז.

ובזה חל ליה נמי טעמא אחרינא שמדד שם הנהרי אפרסמון ע"פ דעת הרשד"ם דלהיות חזן טוב להתפלל הוה מנוה והוה במקום מנוה אבל זה קשה לפי זה אף כי בר מן דין לפענ"ד לא קרב זה אל זה דאף דחזן טוב הוה מנוה אבל רק שיתפלל בדרך היתר אבל חזן שיתפלל ויעבור אסור דרבנן הוה מנוה הבאה בעצירה ואין זה חזן טוב כלל ומי בקש זאת מידו. ואין קשקוש השטימגאבל חלק מהמנוה שיותר בשבילו ואינו אלא דבר נדדי ומי שאינו יכול להתפלל בלא זה אינו חזן טוב או יותר טוב אינו מנגן נאה ולא דמי לפעמונים דהם עצמם הוי מנוה וזה ברור לפענ"ד. ועיין מ"צ ס' של"ט סק"י, ובא"ר עוד בס' של"ח סק"א בזוג שקובעין צדלת שנהוג להחיר וכחז שאלו סומכין על המג"א ונ"ץ שמתירין בפעמונים על ס"ת וחזר בו מדגתבאר לקמן דדוקא לענין טיפוח וריקוד מקילין וכחז דאין להקל אלא אמרינן הנח וכו', ע"ש. הרי לן מפורש דג"כ ס"ל לאסור וכנ"ל.

ושמעתי שרצים מהחזנים ראו לסמוך עצמן אדברי ערוך השלחן ס' של"ח ס"ח שלמד זכות על אותם החזנים ולפי שלענ"ד אין צוה כדי סמיכה אציה גם כאן מה שנראה לי בזה הנה הערוך השלחן כתב שם ללמד איזה זכות על החזנים שבעוה"ר פשתה המשפחת אללם שאחזנים צדיהם מולג קטן שקורין קאמער טאן וכו' והרי זה ממש כלי שיר ועשוי לשיר ואין צדיהם למחות באמנם שבלעדו א"א להם לנגן ובעוה"ר הדור פרוץ וההמון מחזיקים צידם ולא לצד שאין ביכולת למחות אלא אף מי שירצה ללכת מזהב"נ מפני זה מתעורר מחלוקת כידוע עכ"ל. ודחק עצמו לחפש טעם וחכות שח"ו לומר שכל ישראל יבשלו באיסור שבות ומה גם בעמדם בחפלה לפני מלך מלכי המלכים הקצ"ה ודחק הרבה לישב קצת המנהג ע"ש.

והנה הרואה בדבריו יראה שאין שום סמך לסמוך להיתר עליו חדא שהרי הוא ז"ל בעצמו כתב שציון שהדור פרוץ ואין צדיהם למחות ופשתה המשפחת וכדומה לשונות נראה מדבריו דגם הוא בעצמו ס"ל דזה נרעת נושנת הוא ומספחת קרי ליה אלא שהדור פרוץ הוא וגם כמו שכתב שם באמת דהוא כלי שיר ממש ועשוי לשיר וא"כ אילו היה צידו למחות ודאי ה' מוחה אלא כיון דאין צידו למחות יא' ללמד זכות אבל לולי דבריו הקדושים לאחר הסליחה אין בדבריו שם ממש למעין שם.

ראשונה מה שרצה לחדש דאולי מפני שהקול אינו נשמעת אלא מפה לאחור ואינו אלא כרגע ותכליתו הוא

הצנין ואין לנו להתיר דאדרבה הנהרי אפרסמון מן האוסרים ולא מן המתירים בזה.

ובאמת כי הרואה צו"ת נהרי אפרסמון גם צעיקר דבריו להלכה יש לפלפל בהם הרבה דהרי עיקר סמיכתו שם אי"א שהציה הרמ"א צסי' של"ט דבזמן הזה הכל שרי דאין אנו בקיאים בעשיית כלי שיר וליכא למיגור שמה יתקן כלי שיר דמלתא דלא שכיחא הוא, והוא שיטת התוס' וכתב דאפשר דעל זה נהגו להקל בכל. והנה לפי הצנת הנהרי אפרסמון דהני י"א שהציה הרמ"א גם אכלי שיר קאי א"כ היה מותר לנגן גם בכלי שיר בעצמו כיון דליכא למיגור עכשיו דאין בקיאים בעשיית כלי שיר, וע"ז ודאי לא ראינו מי שמיקל ח"ו וגם הנהרי אפרסמון פשיטא ופשיטא דלא יתיר לשיר בכלי שיר בעצמו אף שאין אין בקיאים בעשיית כלי שיר ולדעת הי"א היה מותר וא"כ כיון דקיי"ל דכלי שיר עצמן אסור לשיר אפילו בזמן הזה ז"ל בתי ארנפי, פן האחד די"ל דבאמת לא קיי"ל כה"א אלא התקנה במקומה עומדת והא דמטפחין ומרקדים האידנא ג"כ הוא רק משום דמוטב שיהיו שוגגין וכו' וכמו שהציה שם הרמ"א. ובאמת כי כל הראשונים לא הביאו דברי התוס'. ופן הב' דנ"ל דאפילו להי"א שבתוס' יש חילוק בין סיפוח וריקוד סתם צידים ורגלים דבהא ליכא למיגור כל כך כיון דאינו בכלי שיר ממש אבל בכלי שיר אפילו האידנא גורין וכן היה נראה לרבותינו האחרונים ז"ל לחלק.

וסברא לזה נראה דשאני סיפוח וריקוד שאינו עושה מעשה בכלי אלא צידים מזמר ומטפח דהוה כעין גזרה לגזרה משום מתקן כלי שיר שאין לו צידו משא"כ בזמנן בכלי שיר עצמו, גם כי יש לומר דכלי שיר עצמו תפסו האחרונים דגם האידנא גורין כיון דמזמר בכלי שיר בעצמו ובקי הוא בזמור על הכלי ממילא שכיח יותר שיהיו בקיאים גם בעשיית כלי ועכ"פ בחיקוק שיר שלהם וכמו שבאמת ראינו שהמנגנים מתקנין לפעמים החוט וכדומה מה שמתקלקל להם כיון שהם בקיאים בזה משא"כ המספק והמרקד בזמן הזה דאין אנו בקיאים סומכין בזה אדברי התוס' כללפענ"ד סברא ישרה.

שוב מנאמי בלבוש אור"ח ס' של"ט ס"ג, שכתב כן להדיא דדוקא בטיפוח וריקוד הקילו מטעם התוס' ולא שאר מיני השמעת קול ח"ל: ואין מטפחין וכו' וי"א דבזמן הזה הוא מותר אפילו לכתחלה משום שאין אנו בקיאים בעשיית ותיקון כלי שיר דמילתא דלא שכיחא הוא ועל זה נהגו להקל בכל טיפוח וריקוד ע"כ. והרי דכתב לדיוק דרק בטיפוח וריקוד הקילו וכ"כ בא"ר ח"ל: משמע דוקא בטיפוח וריקוד מקילין ולא בקשקוש זוג ושאר דברים, וכן אפשר לפרש דברי רמ"א, וכ"כ הט"ז ס' רפ"ב, וע"ל רס"י של"ח ואפילו בטיפוח וריקוד שלא במקום מנוה כתב צ"ש דאין להתיר

כפורים ואם כשמכניס ידו בפיו אין זה דרך הכפורים ומה מדמה ליה לכפורים היל"ל אותם שמניחים ידם בפיהם ומנפנפים לחצריהם אבל פשוט וברור דכוונתו דמנפנף בפיו בלי שימת ידיו בפיו אלא מנפנף בשפתים ולשונם אלא דהיה סברא לומר דכמו דקשקוש צידים או צרגלים אסור משום כלי שיר א"כ כל מיני קשקוש לשם זמר אסור וא"כ הכ"נ כיון דמקשקש בשפתים דא לרא מנשקם וכן בלשונו עושה קצת נענוע שהוא פעולה באוועגוג בלע"ז היה סברא לכאורה שיהא ג"כ אסור ולהוציא מסברא זו כתב הרי"א דזה אינו דכיון דלא מתכוין לקול שיר וגם לא הוה מעשה ממש ש"ד אף דלא דמי לשיר בפה ממש הקול בא מגרון ואינו עושה שום פעולה בפיו אלא הקול בא ממילא מהגרון כידוע והנפנף בא ע"י נשיקת שפתים זה בזה מ"מ לא מקרי זה מעשה אבל היכי דעביד מעשה ודאי אסור וזה ברור בדברי הש"ג הנ"ל ובדברי הרמ"א ז"ל וממילא אודא ליה להערוך השולחן כל הצנין שבנה עליו הלימוד זכות שלו ואין ממש שם למעיין ביושר.

ומעתה העולה לדין דמעיקר דינא נראה דעת רוב הפוסקים ורובא ככולא לאיסורא להשתמש בהשטימגאצבל ואפילו הערוך השולחן שדחק הרבה כחצו צעמו דרך משום דהדור פרוץ יא לא לחפש אחר זכויות והשי"ת ידונו לכך זכות אבל לא כיון יפה בזה ודקו בזה דברי המשנה ברורה וא"כ ודאי הדין את כח"ר וכל מאן דליית לדינא יעשה כהלכה ולא יעבור ח"ו באיסור שבות בשבת קודש צעמדו לפני הקצ"ה צרנה ובתפלה ובאמת כי צמדינתו החונים היראים והחרדים לדבר ה' ח"ו לא השתמשו בזה בש"ק וזה לערך ב' שנים אשר אחד מהחונים החרדים בג"י בעקיפין בא ואמר לי שהגאון ר' משה פיינשטיין התיר בזה ואם גם אני אחיר לו להשתמש כי דוקא ראה לשמוע ממני והשכתי לו כי אין צידי להתיר אבל אשאל את ידיד נפשי הגאון ר"מ פיינשטיין שליט"א אם אמת מה שהעידו בשמו, ואשאלתיו והשיב לי כי שקר העידו בשמו ושמועלם לא התיר את השטימגאצבל ושגם צמדינות רוסיא וליטא החונים היראים לא השתמשו בו וכל גדולי ליטא שם אסרוהו, ועיין שו"ת צננת פענח ח"ב סי' י"ט שכתב דאפילו אם יפסיד עי"ז פרנסתו אסור להשתמש בו ע"ש. ומ"מ במקום מחלוקת למאן דלא ציית לדינא כנראה ששמטו ידיהם הני גאונים כיון דהדור פרוץ בעונ"ה פרוץ מרובה על העומד ואם צימים ההם כ"ש צומן הזה וכל ערום יעשה בדעת אם יוכל לפעול בזה ולהסיר מכשול ודאי טוב ואם לאו הגח להם כמו שכתב הרמ"א אפילו לשיטות האוסרים סיפוק ורקוד מוטב שיהיו שוגגים וכו' והשי"ת שמו ישפות שלום עליו ועל כל ישראל וצפרט בני מתא שצריכין לציית למרא דאתרא בכל אחר ואחר.

בשציל שירת הפה שלא נאסרה מעולם אפשר שאינו בכלל כלי שיר שאסרו חכמים, לאחר הסליחה דברים תמוהים הם דמי נתן שיעור לקול שאסרו חכמים ואמרו שקולי קולות יחדלון וקול נמוך מותר וגם מי יכול לחלק בין אם הקול הולך ד' מאות פרסה על ד' מאות פרסה או שהולך רק מפה לאחזן סוף סוף קול שיר הוא וודאי אם יקח כלי שיר וינגן עליו בקול נמוך עובר באיסור כקולי קולות ששוצר ארזים, וגם מה שכתב דלולי משום דהוה תכליתו בשציל שירת הפה אפשר שאינו בכלל כלי שיר לא נראה כלל דסוף סוף האזי כלי כלי שיר הוא בעצמה וזה חיישינן שמא יתקנה ומאי נ"מ אם נתקנה בשציל שיר הפה או לא האיסור בשציל הכלי עצמה שמא תתקלקל ויתקנה איכא בזה וזה פשוט וברור.

(ב) **אלא** דעיקר יסודו שכתב שם בס"ו על מה שכתב הב"י דלהקיש על הדלת כשאני דרך שיר מותר כתב הרמ"א ז"ל וכן אם לא עביד מעשה שרי ולכן אלו שקורין לחצריהן ומנפנפים בפיהם כמו כפור מותר לעשותו בשבת עכ"ל. וכתב הע"ה דאינו מובן כלל מאי קמ"ל דשירה בפה לא נאסרה כלל אלא בכלי או בגופו בקשקוש אצבעות ומאי קמ"ל שמוותר לנפנף בפיו ותי' דהפירוש כן הוא דנפנף הוא זה רגילין להשים אצבעו בפיו בין השפתים והשיניים וע"י כן יוצא הקול ככפור וזה הרצונא דאע"ג דציד אסור כמ"ש הרמב"ם דאסור להכות באצבע וכו' מ"מ הכא שרי כיון דצידו אינו עושה מעשה השיר ושירתו הוא בפיו והיד אינו אלא כדי שהנפנף בפה יעלה יפה ע"כ. ומוזה הפי' מדמה מילתא למילתא דגם השטימגאצבל דומה לזה. ואני איני רואה דמיון אפילו כדנא לעוכלא לצד כי עיקר הפי' ג"כ אינו נראה לי ודברי הרמ"א נראין פשוטין בזה ואעתיק לשון הש"ג שם ריא"ו שלהי ערוצין ח"ל: אסור להשמיע קול בשבת ולא אסרו אלא קול של שיר כגון שהוא משמיע קול נעימה צידו או בכלי כעין כלי זמר ומוכה מכאן שאינו אסור אלא צומר שע"י מעשה וא"כ אותם כשרוצים לקרות חצריהם ומנפנפים בפיהם ככפורים שקורים נופיל בלע"ז ואע"פ שבאותו נפנף ג"כ לפעמים הם מנעימים כשיר הכא כיון שמכוין לקרות חצירו לא ינעים בקריאה ולא יהיה קול שיר וש"ד וגם לא עביד מעשה, ע"כ. והנה לפי פשטות הדברים נראה פשוט לומר דהש"ג הא גופי' שם רצונו לומר דבשיר בפה ליכא איסור כיון שאין בו מעשה וגם לא ינעים הקריאה. אמנם נראה עוד דהנפנף בפה כליפור אינו כמו שחשב הערוך השולחן ז"ל שנותן ידו בפיו ומנפנף אלא הנפנף בפיו היינו שמנפנף בשפתיו ובלשונו ומנענע בזה ומנשקם יחדיו וזה עושה קול כעין נפנף של עוף כידוע שהכפורים שמנפנפים ג"כ בפיהם בלי שום נחינת אצבעות בפיהם אלא הם מנפנפים בפה שלהם בלשון ובחרטום והו' נפנף כעין כפורים שצ"א מנפנפים

הרא"ש עד שצאנו אנו וראיינוהו במקומו ועי"ז נסתר דברי הרא"ש והבאים אחריו, ומה שנראה לפענ"ד לישב דברי רבינו הגדול הרא"ש ז"ל בתרי אגפי או יאמר דהרי באמת הרשב"א ז"ל מתחלה תלה חידושו בגמ' הנ"ל שאחר שמתה דדברי רב ששת שאמר קורה אין כאן מחיצה אין כאן ותמה תיפוק ליה משום קורה פי' שתעשה המחללת חלק מן הקורה ויהיה כקורה משוכה ותתיר ועי"ז פי' דשמה נאמר דקורה נמי לריכה שלא תהא משוכה למטה עשרה טפחים כשיעור מחיצה דאז נפקא לה מתורת קורה וזה נ"ל אמת, והרי דבנה עיקר סברתו לכאורה לתרץ תמיהתו הנ"ל דתעשה מחללת כקורה ותתיר מתורת קורה וצנה זה אמרימר דרב ששת הנ"ל אלא דאח"כ דחה לעצמו דא"כ היל"ל ומשוכה עשרה וגובה מן הקרקע שלשה טפחים פי' לפירוש דנקט מחללת דוקא משום שאינה ראויה לקורה, אבל הרא"ש ז"ל אדרבה מפרש דהכא ודאי הוי מחיצה דאל"כ הא"ך הוא אומר עליה הוי לה מחיצה שהגדיים צוקעין זו הא לדעת הרשב"א שרצה לפרש הגמ' מפני שאינה ראויה לקורה א"כ ליכא כאן מחיצה כלל, וכן כתב המאירי ז"ל עירוצין הנ"ל, נמצא עכ"פ דדחיית הרשב"א שדחה לעצמו דאינו ענין לגמ' דידן חזר ונראה דודאי ענין הוא וכיון שכן הדרינן להוכחת הרשב"א מגמ' דילן דקורה שהוא משוכה עשרה לית לה דין קורה דהוי לה מחיצה וא"כ לכאורה שמעינן מינה בכל מקום וכדעת הרשב"א, ודחיית הרשב"א ליתא ועי"ז כתב הרא"ש דליתא להוכחה זו אפ"ה דהכא דוקא אמר קורה אין כאן משום דמכסיא ואינה נראית אבל כשהקורה נראית לא נפקא מתורת קורה בשביל גודלה ורחבה.

והלפי' הצנת כ"ג גדולה מזו היל"ל שהרי המאירי בד"ה הניח קורה וכו' כתב, ויש למדין מכאן שכשם שיש ללחי שיעור צרצבו שאם היה רחב ד' אמות אינו לחי כך קורה כל שיש צרצבה עשרה טפחים יראה מכלל קורה ונעשית מחיצה מפרשים שמועה זו במחיצה המשולשת עשרה טפחים וכו' וגדולי הדור מגמגמים עליה שא"כ היה לו לומר משולשת עשרה וגובה שלשה וכו'. נראה דהמאירי ז"ל מפרש דיש למדין משמועה זו הם רבנים אחרים שדייקו משמועה זו כן דקורה שנמשכה עשרה יתה מכלל קורה ונעשית מחיצה וגדולי הדור מגמגמים על היש למדין וידוע דגדולי הדור קורא ליה להרשב"א ז"ל וא"כ הרי המאירי כתב מפורש דהרשב"א פליג על היש למדין הללו וא"כ כ"ש שתקשה ליה להרא"ש ז"ל הא"ך צא להקשות ולדייק דאין מגמ' זו הוכחה נגד הרשב"א והרי אדרבה הרשב"א צעצמו מגמגם על הרוצים ללמוד כן וכנ"ל. אבל לפי מה שכתבתי אחי שפיר דהרא"ש ז"ל צא לפרש ע"פ ההוא"א שהרשב"א מפרש שמועה זו כן והיינו כפי היש למדין והא דחיה דדחי הרשב"א פי' באופן

ובזה הנני ידידו החותם באהבה ואני מקוה מהפורש שלום שישפות שלום עליכם וזונות מפרכסות זו את זו ת"ח לא כ"ש וישרה ביניכם אהבה ואחוה ושלום ורעות מצתה ועד עולם המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש.

מנשה הקמץ

יו"ר וועד הלכה דאיגוד הרבנים

סימן נג

פרס מחצלת ע"ג הקורה והגביהה ג"פ מן הקרקע, קורה אין כאן ומחיצה אין כאן במחלוקת הרא"ש והרשב"א

ב"ה אור ליום שנכפל בו כי טוב לסדר ובני ישראל יוצאים ביד רמה התשכ"ד

בני ציון המסולאים בפז, לא אניס ליה כל רז, ה"ה כבוד הרב הגאון המפורסם בחבוריו היקרים דזיו ליה כבר בתי ידי"ע וידי"ג כהדרגת מוה"ר בן-ציון הלוי לבטמן (שליט"א) [ז"ל] רב וראב"ד בירות-לבנון, כעת עיה"ק ירושלים, מחבר ספרי בני ציון ו"ח.

אחדשהדר"ג, יקרת ספרו הנחמד בני ציון חלק ששי לנכון קבלתי, ולאותות אהבה אשר עיינתי קצת בספרו היקר צסי' שס"ג סכ"ד הביא מחלוקת הרא"ש והרשב"א ז"ל בגמ' עירוצין י"ד ע"א אמר רב ששת הניח קורה ע"ג מבוי ופרס עליה מחללת והגביה מן הקרקע שלשה, קורה אין כאן מחיצה אין כאן קורה אין כאן דהא מכסיא, מחיצה אין כאן דהוי ליה מחיצה שהגדיים צוקעין זו. וכתב הרא"ש ז"ל כתב הר"ש בן אדרת ז"ל דקורה שהוא משוכה למטה מעשרה טפחים פסולה דכיון שיש שיעור מחיצה נפקא מתורת קורה ומחיצה אין כאן דהויא מחיצה שהגדיים צוקעין זה וליתא דהכא דוקא אמר קורה אין כאן משום דמכסיא ואינה נראית וסבורים דבמחללת המבוי ניתר אבל כשהקורה נראית בשביל גודלה לא נפקא מתורת קורה ע"כ ותמה כת"ר שהרי הרשב"א ז"ל מפרש ג"כ הגמרא דהכא כפירוש של הרא"ש ז"ל ואין זה ענין למה שחידש צדין הקורה שהרי הרשב"א עירוצין הנ"ל אחר שהעלה חידושו דקורה שמשוכה עשרה טפחים נפקא לה מתורת קורה והויא לה מחיצה תלויה ומחיצה תלויה אינה ניתרת כתב וזה נ"ל אמת אבל מ"מ אינו ענין כאן ומוזה שפט כ"ג דלא ראו דברי הרשב"א במקורן לא הרא"ש ולא כל האחרונים הבאים אחריו רק הביאו ממה שהביאו הרא"ש והרי גם הרא"ש לא ראה במקורן.

והלפענ"ד שצקיה לחסידותיה צכאן דלא נראה לומר דכל הפוסקים לא ראו דברי הרשב"א הנמנאים אצלנו ואצלם ולא נתנו לב לעיין במקור הדברים אלא קבלו דברי

אבל אי הוי ראוי לקבל אריה והיה ראוי לקורה הכ"ג דהמחללת היה מחיר המצוי מטעם קורה ואף דהוי משוכה ומשולשת עשרה, ולפ"ז לכאורה קותר דבריו הראשונים דס"ל לאמת דקורה משוכה עשרה יוצאת מתורת קורה והו"ל מחיצה תלויה, ולא מצינו להרשב"א תי' אחר על תמיהתו דתיפוק ליה משום קורה ולשיטתו מ"ש מחללת שניחא ליה דדוקא מפני שאינה ראוי לקבל אריה ואי לאו הכי היתה מתרת, וז"ל ע"כ דמחללת דנקט מיירי בפחות מעשרה דומיא דקורה דאז ליכא פסול אלא מפני שאינה ראוי לקבל אריה אבל אם היה מחללת עשרה ממילא לא היה מחיר דכה"ג אפילו קורה שלמה אינה מתרת, ומפרש ז"ל קורה אין כאן כשהיה פחות מעשרה דוקא ומחיצה אין כאן כשהיה עשרה אבל א"כ הרי משמע כבר דכל שהיה עשרה טפחים יצאה מכלל קורה ונעשית מחיצה אלא שאינה מתרת דהוי תלויה נמצא דבסופו יש סיוע מדברי הגמ' דלין לדין הרשב"א ז"ל אפילו לשיטת הרשב"א ז"ל וע"ז הרא"ש ז"ל דחה דאין מזה ראיה.

ועל רבעים אשיז דנראה לומר דהאי ואפשר לומר לא קאי לישב קושיתו הראשונה אלא אדסמוך מיניה ולדות קושיתו שהקשה לעצמו אדין שחדש דמ"מ אינו ענין לכאן שא"כ היל"ל ומשוכה עשרה וגובה מן הקרקע שלשה טפחים וע"ז כח דאפשר לומר דמחללת דנקט דוקא מפני שאינה ראוי לקורה שאינה ראוי לקבל אריה ולהוציא מר' יהודה דהתיר אפילו מחיצה של קש ושל קנים ולכן לא אמר בגמ' משוכה עשרה וגובה מן הקרקע ואין זה ישוב לתמיהתו ותיפוק ליה משום קורה והדרינן למירוצו דשמא נאמר דקורה נמי צריכה שלא תהא משוכה עשרה והא דלא כתבו כן בשמעתין משום דקשה לן להוציא מר' יהודה א"כ למסקנא עלה הרשב"א ז"ל דבאמת שמעינן משמעתין דמשיכה למטה מעשרה טפחים אינה מתרת מתורת קורה ודלא כמו שדחה לעצמו דאינו ענין לכאן דהקושיא דא"כ היל"ל משוכה תי' באופן אחר דאפשר לומר וכו' וא"כ הרי הוכיח באמת הרשב"א למסקנא מדברי רב ששת דין שלו וע"ז בא הרא"ש ז"ל להוציא מפירושו דהטעם אין צוה משום שאינה ראוי לקורה ואלו היתה ראוי לקבל אריה היתה מתרת אלא הטעם משום דמכסיא ואינה נראית וממילא אין מדברי רב ששת ראיה לדניו. ואף שהראשון נראה גם מזה אל תנח ידיך. ואף שידעתי כי יש קצת דוחק במקצת דברי מ"מ נסבול הדוחק ונישב הפוסקים ולא נסכים לטעות ושגגה לכל הני גדולי הפוסקים צריחו.

ופה שבתה קולמוסי, ידידו דוש"ת אוהבו ומוקירו בלא מכירו, בלב ונפש.

מנשה הקמין

אחר, וכן מסיק המאירי ז"ל שם דנראה ליה כפי' האחר ע"ש אבל א"כ תקשה באמת מדברי הגמ' יהיה הכרח לשיטת הש' למדין שהוא הו"א שהביא הרשב"א ז"ל וע"ז כתב הרא"ש דלימא דאין משמועה זו שום ראיה.

שנית נראה דכד דייקין שפיר בדברי הרא"ש ז"ל נראה דהרא"ש דייק בלשונו הטור שאתר שהביא מימרא דרב ששת הנ"ל עד וכל מחיצה שהגדיים צוקעין בה לא שמה מחיצה, כתב וז"ל: כתב הר' שלמה בן אדרת ז"ל דקורה שהוא משוכה וכו'. ויש לדייק אמאי לא כתב הרא"ש ז"ל דהרשב"א דייק כן ממימרא דרב ששת הנ"ל והכי היל"ל לאחר שסיים השמועה שהביא ומכאן מדייק הרשב"א, או עכ"פ ומכאן כתב הרשב"א, ואז היה מוכח שהרשב"א דייק כן מגמ' הנ"ל אבל מה שהביא הרא"ש ז"ל לשון כתב הרשב"א משמע דהוא דין בפני עצמו שכתב הרשב"א ואין לו שייכות עם מה שהביא לעיל ובפרט שלא כתב צו"ו החיבור וכתב הרשב"א אלא כתב, כמ"ש רש"י ז"ל אלה פסל את הראשונים הכ"ג כתב פסל את הראשון והוא הלכה בפני עממה. אבל נראה דהרא"ש ז"ל ודאי ראה דברי הרשב"א ז"ל במקורן וידע שהרשב"א כתב דין זה דקורה משוכה עשרה דין מחיצה לה ולא דייק כן מדברי הגמרא אלא שהכי נראה לו האמת, וע"ז בא הרא"ש ז"ל לחלוק עליו מעיקר הדין וכלומר דהרא"ש מודה ליה להרשב"א דאין לדייק מגמ' זו דין הרשב"א ז"ל ודלא כדעת הש' מפרשים במאירי, אלא דאדרבה הרא"ש ז"ל ס"ל דיש לדייק היפוך דינו של הרשב"א ז"ל והיינו דהכא דוקא אמר קורה אין כאן משום דמכסיא ואינה נראית אבל כשהקורה נראית בשביל גדלה לא נפקא מתורת קורה, וא"כ יהיה כוונת הרא"ש צוה דהרא"ש ז"ל אחר שהביא דין דהרשב"א ז"ל בא להוכיח דמגמ' דלין מוכח להיפוך ממה שכתב הרשב"א אבל מעולם לא כיון לומר דהרשב"א למד דינו מגמ' דלין ולא הביא הגמ' דלין אלא לחלוק על דינו של הרשב"א ז"ל וצוה אחי שפיר מאד מה שלא כתב כלל בדין הרשב"א דדייק כן משמעתין ומיושב נמי קושיתנו ממאירי הנ"ל דודאי גם הרא"ש ז"ל ראה שהרשב"א מגמגם על ראיתו מגמ' דלין אלא שאדרבה הרא"ש ז"ל מיייתי ראי' משמעתין נגד דין הרשב"א ז"ל.

ועוד צו שלישיה דנראה לפענ"ד לומר דהנה הרשב"א סיים ואפשר לומר דמחללת דנקט דוקא מפני שאינה ראוי לקורה שאינה ראוי לקבל אריה ודלא כר' יהודה דהתיר אפילו של קש ושל קנים ע"כ. נראה כוונתו צוה דבא לישב קושיתו שחמה דתיפוק ליה משום קורה פירוש דניחוי האי מחללת בעצמו כקורה ותתיר ואמאי אמרו קורה אין כאן וע"ז תי' דאפשר לומר דנקט מחללת דוקא שאינה ראוי לקורה

אמנם המעיין במקור דברי הג"א שמקורם בא"ו ה' עירובין ס' קס"ה בשם רבינו שמואל בר' נטרונאי דדוקא שאין האדון (או חין) רוצה להשכיר או שריץ ע"י שישכיר משכירו ולקטיו או מאשמו אבל אם חפץ האדון להשכיר אינו שוכר אלא מן האדון ולא משכירו ולקטיו והכי משמע לכאורה דומיא דהמן בר רוסתק שלא רצה להשכיר רשותו וכו' ואמר לקמן בפ' חלוץ ההוא טורדינא דהוה בשוצותיה דר"ו אמרו ליה אגיר לן רשותך לא אוגיר להו

וכו' הלכך שוכרין מאשתו והתם נמי לא רצה טורחא להשכיר ע"ש באריכות והצ"י לא ראה הא"ו.

ג הראב"י סי' ת"ד כתב ח"ל: והיכא שאין הגוי רוצה להשכיר רשותו אם הלך אל אחד מעבדיו והשכיר הרשות בידו ודיו וכו' והני מילי שאדונו אינו חפץ להשכיר לו אלל אם חפץ האדון להשכיר לו שוכר רק מן האדון ולא מן העבד עכ"ל. וכן נראה מדברי הרוקח סי' קנ"ה שכתב, ושוכרין מן העכו"ם או מן אשתו או מן שכירו ולקטו וכו' ירושלמי א"ר יוסי י' גוים שהיו דרים בבית אחד כל אחד צריך להשכיר את רשותו ואם אין גוי רוצה להשכיר הולך אל אחד מעבדיו או משכיריו וכן פסק בשו"ת מהרי"ל סי' כ"ב דדוקא אם לא צעי בעל הבית להשכיר או משכיר משכירו ולקטו ואף דנראה מדעת הרמב"ם והרשב"א דלכתחילה שוכר משכירו ולקטו מ"מ לא שצקין פשיטותיהו דהני גדולי ראשונים ז"ל דלכתחילה צעי דוקא מהאדון ולכן נראה לפענ"ד פשוט דלכתחילה צעי לשכור מצעה"כ ואם אינו רוצה אז שוכר משכירו ולקטו ודיו ועיין בס' בני ציון סי' שפ"ב סי"א.

סימן נה

נפתלק שכירו ולקטו ביצד לנהוג

עוד להג"ל

ובדבר ספיקתו אם נפתלק שכירו ולקטו כיצד לנהוג לפענ"ד נראה צוה חלוקים א) אם קנה הרשות בכתם, ב) אם קנה הרשות לזמן מסוים, ג) אם הי' ברשות האדון כלומר שלא מיתה צדבר ונמצא דהו"ל שליחו, ד) אם הי' שלא ברשותו והו"ל מדין צעה"כ. והנה בש"ע א"ח סי' שפ"ב סי"ד קיי"ל דאפילו נפתלק שכירו ולקטו מהני השכירות כל זמן שהאדון שלו חי וכאילו שכר מן המלכות עצמו והטעם דהוי כשלוחו ולכן אם מת האדון הכריח הט"ו שם סק"ט דנפתלק השכירות וא"כ הכ"נ אם לקח בכתם ונפתלק הסופער צלע"ו השכירות בתקפו כל זמן שצעה"כ חי והבית שלו ואפילו השכיר הבית בתוך הזמן לאחר לא נפתלק שכירות הראשון הואיל וחורר לו אחר ימי השכירות אלל אם מכר הבית לאחר שאינו חורר לו נפתלק השכירות כ"כ בשו"ת חכ"ל סי' ו' והציאו מהרמ"ש הנ"ל.

ב לקח הרשות לזמן מיוחד ונפתלק השכיר או הלקיט יש צוה חלוק אם לקח בכתם או ברשות האדון א"כ אף שנפתלק מ"מ המקח קיים כ"ז שהאדון קיים שהרי בשליחותו עבד אמנם אם לא היתה ברשותו וצדקון האדון אלל שלא צדקונו אז כיון שנפתלק השכיר חורר המקח שהרי אז רק מדין צעלים צא והו"ל כדין נפתלק צעה"כ או מת או

מכר שחור המקח והכ"נ כן הוא וכ"ש הוא מהתם דהתם עכ"פ הצעלים היו בשכירת הראשון ואם שכרו לזמן הי"ל להיות בתקפו משך זמן שהתנו ויש להאריך צדבר אלל הכא הרי הצעלים האמתיים באמת לא רצו להשכיר ורק שכירו ולקטו מכר ולא מכר רק רשות שיש לו וכיון שמת או נפתלק הרי חורר כל הרשות לצעלים האמתיים וצטל המקח מכל.

ודע דראיתי במהר"ם שי"ק הנ"ל צלליה התשובה שמתה על גוף השכירות מ"ש מריצית מגוי שאסרו ז"ל כדי שלא נלמוד ממעשיהם כדאיתא בצ"מ ע"א ואפ"ה כתבו הפוסקים והכי קיי"ל ציו"ד סי' קנ"ט דהאדינא מותר משום שא"א לנו בשום משא ומתן מצלעדיהם וליתא לטעמא דשמא ילמוד ממעשיו וא"כ גם שלא לדור צמצואותיהם אי אפשר וא"כ למה צריך עתה שכירות מהם צכלל והניח צצ"ע. ולפענ"ד נראה לחלק צבתי אנפי הפן האחד דצשלמא רבית כיון שא"א לנו בשום אופן צמשא ומתן צלעדיהם ולא נתנו לנו חו"ל תקנה וענה לדבר הו"ל כתקנת חו"ל שאין רוצה הציבור יכולין לעמוד בה ולכן האדינא מותר ללוות לעכו"ם צרבית אלל לענין שכירות רשות הרי נתנו לנו חו"ל ענה שאם צע"כ נצטרך לדור ציניהם אז נשכור מהם רשות ונדור ציניהם וזה סגי וכיון דאיכא ענה והחירו אפילו משכירו ולקטו וכיוצא בזה לכן לא אמרינן צצטלה התקנה ואפילו נאמר שלא ירצה העכו"ם לשכור לו הרשות אכתי לאו סכנת נפשות הוא שרק לא יעלטל צצצת חוץ לציתו וא"כ מרחק רב קחצינא הכא. גם כי צהא שצריך לשכור רשות צבר הוא יודע שלא להתערב עמהם ודו"ק.

ואולי צבאמת ראו חו"ל צרות קדשם דאם ימצא עכו"ם שירצה לשכור לו רשותו אז ידור עמו ואם הוא רשע כזה שאינו רוצה להשכיר לו רשותו אז גם סכנה איכא לדור צשכנותו וכל אשר לו יתן צעד נפשו לצקש דירה אחרת ולא יסתכן צעצמו עכ"פ התקנה צמקומה עומדת.

שנית' הי' נראה לחלק דכפי הידוע צימים הראשונים צימי חכמי הש"ס ואחריהם צימי הראשונים צאמת היהודים היו דרים לצדם צשכונות הנקראים געטטאס צלע"ו ולא התערבו בגוים עם דירותיהם ומימי אצותינו הראשונים צארץ מצרים יצבו צארץ גושן ולא התערבו עמהם וכן מאז ועד הימים האחרונים לעולם היו צני"י צמקומות לצדם אפילו צין העכו"ם ואפילו צזמנינו אנו היו צהרצה צמקומות היהודים דרים צשכונה יהודית כמו צמדינת רוסיא ופולניה ואפריקא ועוד ועוד וא"כ צאמת לענין הדירות רוצא דרוצא לא גרו צמצואותיהם והי' אפשר לכולם לדור יחד אלל שהיו קצתם שקצלו רשיונות מיוחדים להתישב צין העכו"ם ולצאת מהגעטטא ולזה אדרצה חששו ז"ל שלא להתערב עמהם וילמדו ממעשיהם ולא דמי לרבית כלל שכולם צריכים להם צמו"מ וגם זה נכון.

במלאכה גמורה אינו עירוב שא"ל לאכלו דדוקא דבר שהוא משום שבות לא גזרו ביהש"מ ולפ"ז ילא לחדש שאם מי שהוא אינו בעיר וכגון שנסע למעונו קיץ וכיוצא בו והעירוב מונח בציתו סגור אזי הנשארים בצית הזה אסורים להוציא עד שיערבו לעצמן כיון דא"ל ליכנס לצית צין השמשות הגה אי משום הא יכולנא לדחות דהרי גם בזה אפשר ליכנס לציתו בלי מלאכה גמורה שהרי אפשר לשבור את החלון וליכנס ואפילו לשבור את הדלת וליכנס ולא הוה אלא מקלקל ולאו מלאכה דאורייתא הוא והוה עירוב.

אלא דמה שיש להסתפק כיון דקיי"ל בסי' שס"ו דהעירוב הוא משום דירה ואין מניחין אותו אלא בצית הראוי לדירה ועיין באחרונים מה שפלפלו בענין עירוב ביהכ"נ שאינו ראוי לדירה מפני קדושתו אף שהוא צית גמור ועיין שו"ת מהר"ם ש"ק א"ח סי' קע"ו בעירוב צית הטעמפל כיון דאסור ליכנס בו לבן ישראל א"ל לומר שהוא מקום דירתם ומשמע דאם הי' מקום שאסור ליכנס שם לא הוה עירוב וממילא היוצא לקיץ ודאי אסור לבני הצית ליכנס לציתו והוא סגור ומסוגר ואסורים לשבור וא"כ הוה עירוב מונח במקום שאינו ראוי לדירה ולא הוה עירוב, ויש לדחוק קצת דמ"מ כיון דמעיקרא הסכימו להניח העירוב בציתו והוא נמי הסכים להם להקנות להם ממקומו להיות להם צית דירה ממילא אמרינן דלא חזר בו מזה והרי הוא עדיין מסכים שהם יהיה להם שם צית דירה ואדרבה אלו בקש אחד ממנו המפתח שיניח אצלו הי' מניח לו כידוע דע"פ רוב אדרבה מניחים המפתח אצל שכיניהם שיכנסו מזמן לזמן בדירה שלהם לראות אם הכל בסדר א"כ כה"ג מקרי צית דירה והנה להם לישראל אם אינם נציאים בני נציאים הם.

סימן נה

בבתים גדולים שדרים שם מומרים מה יעשו

עוד להג"ל

ובמה שהציא מס' שפ"ה לדין ישראל מומר ב"מ וצ"כ שו"ת מהר"ם בריסק סי' קי"ט כתב דבמומר לא מהני שכירו ולקיעו מאחר שהוא ישראל א"כ צתים גדולים ששכית הרבה מומרים בעונה הי' צריך לקנות רשות מכל אחד מהם ואם לאו עוברים על אסור דרבנן. הגה ספר מהר"ם בריסק אין לי לעיין בזה טעמו מ"מ זה רבות בשנים אשר נשאתי ונתתי בדבר זה עם מו"ר שליט"א ובזכרוני שהעלה אז דכיון דנוהגין לשכור מצעה"צ על כל הצית א"כ גם דירות המומרים בכלל ואינם אסורים, אלא דהשאלה א"כ היתה היכי דהצעה"צ ג"כ הוה ישראל מומר ח"ו והי' אז אסור לשכור מהסופער שהוא

כל זה הי' נראה לישב דברי הגאון הנ"ל אלא דבעיקר קושיתו אני תמה מה ראה להקשות כן מעצמו ובאמת כי קושיא קודמת הוא בשו"ת בשמים ראש הציא בשם ר"ח א"י דבזמן הזה איזה בית אשר תבנו לישראל ואיה מקום שיסב כל אחד וברוב עיירות בני עניים הם מתי מספר ואין להם חצרות ובתים פרטות בפני עצמן והמיקל לגמרי ואינו מנריך לשכור כלל לא הפסיד וחתם חיים ב"ר יצחק ע"כ, וכן כתב ג"כ בשו"ת גינת וורדים הספרדי א"ח כלל ג' סכ"ב והצית מאיר סוקי שפ"ב כתב ג"כ סברא זו מעצמו אלא שכתב שח"ו לסמוך ע"י אם לא בשעת הדחק גם בתשובת תורת נתנאל סי' ל"ג ובשו"ת ריב"ם שנייטוך סי' ס"ד וצילקוט הגרשוני לזו"ק על א"ח בהשמות לסי' שפ"ב לא הרגיש מהני הראשונים ז"ל ונמצא דדבר זה כבר נפתח בראשונים גם בשו"ת ח"ס סי' נ"ב העיר בסברא זו ופלא על הגאון ז"ל שלא הרגיש בכל זה ומעתה אף דלכתחילה ודאי דאין לנהוג כן מ"מ אין להחמיר בשכירות כיון דהאחרונים הקילו דיעבד אפילו בלי שכירות כלל כנלפענ"ד. הגם שאני כתבתי לחלק צין הא לרצות כנראה דהאחרונים ז"ל לא ראו בחילוק זה ומימיהם אנו שומים.

סימן נז

אם נבנם עכו"ם חדש אי צריך לחזור ולקנות

רשות מכל הדיוורין

עוד להג"ל

ג) במ"ש לדייק מהא דאמרו בסי' שס"ו ס"ט דצריך לזכות לכל בני החצר ולכל מי שימוסף מיום זה ואילך ודייק מינה שגם אם נכנס עכו"ם חדש לדור בצית שיש בו הרבה דיוורין שצריך עוה"פ לעשות עירוב ולשכור מהסופער את הרשות לפענ"ד פשוט דזה אינו דהשכירות שלקח מהסופער מועיל כל זמן שהוא שם או שצעה"צ שם וכפי התנאים לעיל אות צ' ולא אמרו שצריך לזכות אלא לדיורי ישראל שיוסיפו שצריכין לעשות עירוב ואוסרין להם צריך לזכות אצל שכירת הרשות מן הסופער שהוא כשלומו של צעה"צ או כצעה"צ עצמו לא צריך עוד דאין לא שוכרין הרשות מכל עכו"ם הדר בצית ולא איכפת לן בדיוורין עכו"ם הנכנסין והיוצאין.

סימן נז

מי שאינו בעיר והעירוב מונח בביתו

אי מותר למלטל בבית זה

עוד להג"ל

ובמ"ש עוד אהא דמבואר בש"ע סי' שצ"ד שאם אבד המפתח קודם חשיכה אם א"ל להוציא העירוב א"כ

בעצמו או ישכיר לעצמו מי שהוא להוציא הזבלים ולתקן זרבי
הצית כגון חוס (סטיס בלע"ז) ושאר זרבי הצית.

ובמה שרצה לומר שהסופער משמש את בני הצית זה טעות
דהאמת שהסופער אינו משמש כלום לבני הצית והוא
אינו עושה שום מלאכה לבני הצית מה שנוגע להם ומה שהם
צריכים לעשות הם עושים לעצמם או ששוכרים לעצמן מי
שהוא שיעשה להם מלאכתם וזה אפשר לפעמים שיסכרו גם
אותו אבל הוא להם רק כאיש אחר ונא ינסה כבודו לבקש
מהסופער שלו שיוציא לו הזבל מציטו או יעשה לו מה שהוא
צציתו מה שלא מחויב לעשות מפאת הלענדללרד כדי להחזיק
הצית אם ירצה לשמוע לו רק אם כבודו הוציא הזבלים מציטו
או הוא כבר הזבל של הלענדללרד ע"פ החוק ולכן מחויב
הסופער להוציאו לחוץ וכיוצא בזה הכלל פשוט דאין הסופער
לא שכירו ולא לקיטו ולא שום שייכות לו עם בני הצית וכ"ש
שאינו שלוחם ובעה"כ אם רוצה שולחו לנפשו ואם רוצה צו
מחזיקו ואף אם הוא שלא לראון הדריס צצית אין הם יכולים
לא לקבלו ולא לשלחו ואין להם שום רשות אמירה צו כלל
וככל וא"כ פשוט שא"א לומר עליו שהוא עושה שליחותם אלא
הוא עושה שליחותו של הלענדללרד שהרי שכירו הוא והוא
ממש דומיא דשכירו ולקיטו של מלך.

וב"ש דהבעה"כ אין לו דין מלך כיון שאין יכול לינס
צצית כל זמן שירצה הנה בזה ציררתי בעוה"י
בתשובה אחרת לידידי הרב הגאון מליעשיניב וציררתי צ'
יטודות עליהם הדין נבנה א) דין קנין שכירות עד כמה
קונה ומתי קונה, ב) אי שכירות קונה מה כח נשאר לבעה"כ
אחר השכירות ואם יש לו בכלל שום כח צציתו והצאתי שם
מדברי הריטב"א קידושין מ"ז שהקשה דשאלה מתנה ליומי
הוא א"כ אמאי לא קניא שאל צמשיכה ומי צמי' שני כיון
דשאל חייב צאונסין מצואר דלא הקנה ליה גופו דאלו הקנה
ליה גופו היאך מתחייב צאונסין דהרי שלו הוא ולפ"ז
בשכירות נמי אין השכיר קונה צגוף הצית כלום אלא קנה
אזיר הצית להשתמש צו וגם כלי הצית ששכר לא קנה צהם
כלום אלא לתשמיש אבל גוף הצית וכלי תשמיש נשארו לעולם
לבעל הצית המשכיר והשוכר אסור לו לשנות שום דבר צצית
ואפילו לתחוב יחד צלי רשות הבעה"כ אסור לו. ומלד השני
החוב על בעל הצית לתקן הצית ואם ישצרו כלי הצית כגון
המקרר פרידזעדער בלע"ז או שאר כלי הצית הנשצרים או
שהוא רוצה להחליפם צרצונו יכול לעשות צרצונו בזה כל שהם
לא יפחתו מהראשונים ששכר ממנו.

ועיין ח"מ סי' שי"א מחלוקת הרמ"ה והרמב"ן והרשב"א
דעת הרמ"ה דהמשכיר חמור זה אין יכול לדחמו
וליתן לו חמור אחר, והרמב"ן והרשב"א כתבו דודאי רשאי

רק שכירו ולקיטו וכאמור אין לי הספר מהר"ם צריסק מ"מ
כבר העלינו צס"ד דלכתחלה צריך לקנות רשות מצעה"כ עצמו
וא"כ סגי בזה וצמקוס שא"א נראה דגם כאן יש לסמוך
עכ"פ על הסופער ויש להעיר עוד די"ל דהסופער הוא בכלל
פועל אשר ידו כידו ולא צעי בכלל שליחות אלא מטעם יד
ועיין צ"מ י"א וצנמ"י שם וצאחרונים ואין הזמן גרמא
להאריך כעת. ועיין צממוך בתשובה להרהגה"צ מפאפא
שליט"א בזה וא"כ כה"ג מועיל מצעה"כ או שכירו ולקיטו.

אלו דברי ידידות אשר הספקתי להשיב בין הפרקים ולא
יכולתי לעיין כל צרכי כפי רצוני מחמת הטרדות אמנם היות
כמ"ע אלץ עלי השבתי במוקדם האפשר והשי"ת יצילנו
משגיאות ונזכה לכיין לאמיתה של תורה עבגצ"א דוש"ת בלב
ונפש.

מנשה הקמן

סימן נב

עוד להנ"ל דהעיקר לקנות רשות מבעה"ב
ולא מהסופער

ב"ה מוצש"ק ג' להדלקה התשכ"ט ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ ידידי הרה"ג ור"ח וכו' כש"ת נר"נ כהן שדעתו יפה
וכו' מוה"ר דוד חבהן ראזענבערג שליט"א.

אחדש"ת, מכתצו הגיעני צעשה שהייתי מושכב צמטתי
ל"ע וגם כעת לא חזרתי עדיין לאיתני אמנם
היות כי צמטתי רשמתי איזה דצרים לכ"ת אמרתי להעתיקם
ולשלוח לכ"ת. ואף כי כבר כתצתי לכ"ת כי אין דרכי להשיצ
צ' פעמים צדבר אחד מ"מ צכאן אולי לא יצאתי ידי חובתי
צמכתצי הראשון כי סמכתי על כ"ת שיתפוס הנקודה אמנם
כעת נראה שלא שם לצו ולכן אצבר דצרי הראשונים.

במה שכתצ דהעיקר דצריך לשכור מהסופער את הרשות
כיון שהוא משמש את הדריס היינו הטענאנטס בלע"ז
הוא שלוחם אהוצי ידידי דצרים אלו שגגה הם ולא די שאין
הסופער שלוחם אלא אפילו שכירם ולקיטם אינו והטעם
דהסופער הוא שכירו ולקיטו של בעל הצית (לענדללרד
בלע"ז) ולו הוא עושה עבודתו ואין לו שום שייכות והתחייצות
על הדריס צצית היינו בני הצית ומה שהוא משמש את הצית
אין הוא השכיר של בני הצית אלא השכיר של בעל הצית והוא
משלם לו והם אין משלמין לו וגם אינם חייבים לו כלום ואינו
יכול לבקש מהם כלום הכלל אין להסופער עם בני הצית
הדריס שם שום שייכות צעולם לא מדין המלכות ולא מדין
פועל איזה צד שהוא אלא זה הוא מדין המדינה שכל מי שיש
לו צית (הנקרא לענדללרד בלע"ז) חייב להיות צציתו או הוא

היינו הסופער בלע"ז ואחרי מהן עדיף והשכתי לו דמצעל הבית עדיף ואפילו לכתחילה שוכר מצעה"צ אמנם כהיום שלח לי הרב הנ"ל תשובה ארוכה מה שהשיב לו מעב"ג ג"כ בשאלה הנ"ל וראיתי שכ"ג חולק בזה ולא די שמהסופער עדיף לשכור אלא דס"ל דמצעה"צ לא מהני שכירות כלל וכשראיתי הדברים נרתעתי לאחורי דזה לערך עשרים שנים שאני מורה בזה לשכור מהלענדלארד וכך קבלתי מכמה גדולים שמורין כן בפשיטות, ואולי ח"ו שגייתי בחילול שבת, ואמרתי להשיב עיני עלי דבר זה ולהביא ראיות ידידי וגם בדברי כ"ג אפלפל קצת מה שנוגע להלכה ואשלח לכ"ג אולי ישום כ"ג עיניו עלי דבריו לטובה או שידחה דבריו בראיות ולא אחזור כי ואומר דברי שאמרתי טעות הם כידי ברם כך שמעתי וכו'.

וְלַפִּי שדברי כ"ג עלי אהובים האי תנא במאי דחציב ליה פתח ביה והנה ראשונה גם כ"ג רנה לומר דמצעה"צ צריך לשכור אלא דלשון הטור וש"ע א"ח סי' שפ"ב קשיחה דמבואר דהא דיכולין לשכור משכירו ולקטו הוא מטעם דמיחוי כשלומו של הדר ומסתברא ליה לכ"ג דמי שאינו עושה שימוש להדר אינו נראה כשליח שלהם ולכן בעה"צ לא מציעא דאם אינו דר באותו בית דלא מהני לשכור ממנו אף אם נקוט דנקרא שכירו ולקטו של הדר לפי המבואר במשנה ברורה בשם ס' עני אלמוגים דלא מהני שכירו ולקטו אלא אם יש לו רשות להשתמש באותו בית או בחצירו עכ"פ וכ"ג כתב דטעמו ג"כ משום דאם אין לו שייכות להאי בית אינו נראה כשלומו וא"כ בלענדלארד נמי כן ואינו מהני אלא אפילו דר באותו בית מ"מ כיון דאינו משמש הדריס לא הוי כשכירם ולקטם אצל הסופער כיון שהוא משמש אנשי הבית הוי כשכירם ולקטם דשפיר נעשה שליחם. ואף אם באמת יהא מוחה צו הדר שלא יהא שליחו מ"מ כיון דאינו אלא דרבנן הקילו חכמים בדבר ותשצוהו כשליחם דסגי שיהא מחוי כשלומו.

והנה הא דפשיטא ליה לכ"ג דשכירו ולקטו שיכול להשכיר הוא מטעם שליחות אפילו מוחה צו הדר לכאורה תיזה קא חזינא ביה דבגמ' עירובין ס"ד ע"א מבואר דשכירו ולקטו מהני מטעם צעלים דפריך שם היה לו ה' שכירים ולקטים מאי וכו' ומשני אם אמרו להקל יאמרו להחמיר ופרש"י ד"ה חמשה כי היכי דשוניהו ליה לשכיר ולקט כצעלים להקל הוו נמי צעלים להחמיר או דילמא לקולא שוניהו רבנן כצעלים אצל לחומרא לא ובא"ז ה' עירובין סי' קס"ח כתב ח"ל מי אמרינן כי היכי דמשוינן ליה לשכירו ולקטו כצעלים להקל ולהחמיר הוו נמי צעלים להחמיר או דילמא לקולא שוניהו רבנן כצעלים לחומרא לא א"ל רב יוסף אם אמרו שכירו ולקטו שהם כצעלים לקולא יאמרו שכירו ולקטו

דמאי איכפת ליה בין יין זה לבין זה וכן דעת הרא"ש והש"ע בסי' ש"א ס"ב וסמ"ע וש"ך וכ"כ הלבוש בעיר שושן ומבואר דהמשכיר דבר לחצירו ורואה לשנותו ולהחליפו באחרת רשאי כל זמן דלא מגרע ליה לשוכר ח"פ.

לְבָר כי הוא מחוקי המדינה שאם הלענדלארד רואה ליכנס לביתו בטענה שהוא, כגון שאומר שאם לא יכנס יתקלקל מה שהוא מציתו יכול אפילו לשבר את הדלת של הדר שם ובאמת צריך צחים גדולים יש לו להצעה"צ מפתח מכל הדירות שיוכל ליכנס בכל עת שירצה אל הבית וזה פשוט מאד עכ"פ כיון דאית ליה לצעה"צ כלי הבית גדולים צציתו בכל דירה ודירה כגון מקרר וכיוצא בזה, ויכול ליכנס לביתו לצורך הרי יש לו דין צעלים ויכול לשכור הבית, והסופער שלו הוה שכירו ולקטו ויכול לשכור ממנו בחור שליחו או בחור צעלים כשאינו רואה להשכיר אצל שיהיה הסופער שליחם של הדריס צצית איני רואה בזה שום טעם וסברא צעולם וזה ברור מאד. וע"כ צריך לומר דהסופער יוכל למכור מכח שליחות לצעל הבית בכל אופן שהוא ואפילו נדחוק דמקולי עירוב שנו כאן אצל מעולם אין הוא שכירם ולקטם של הדריס שם.

וממילא מיושבים נמי דבריו שם צעין אם נכנס שם עכו"ם דייר חדש שאין צריך עוד קנין חדש וזה ג"כ פשוט וברור צס"ד.

ומיושבים נמי דבריו דלכתחלה יותר טוב לשכור מהלענדלארד ולא מהסופער שהוא רק שליחו וכמו שהעלינו במכתביו הראשון צס"ד.

דידו בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן ס

בירור גדול דמושב לשכור רשות מבעה"ב
(לענדלארד בלע"ז) לבתחלה

ב"ה ה' וארא התשכ"ט ברוקלין נ"י יצו"א

מאלקי המערכה שלם וברכה אל מע"כ ידי"צ הרב הגאון המפור' ראש בשמים צ"ת יוסף הוא המסביר פנים בהלכה של תורה וכו' כקש"ת מוה"ר יוסף גרינוואלד שליט"א אבדק"ק פאפא ברוקלין נ"י.

אחדשכ"ג, באהבת אמת וידידות לנצח, יסלח לי מעב"ג על מכתבי זה אמנם היות כי נשאלתי מאת ידידי הרב ראזענבערג נ"י שאלה דדין שכירות רשות מעכו"ם במקום שיש שם כמה דיורים וא"א לקנות מכל אחד אי יכול לקנות מן הצעה"צ הנקרא לענדלארד בלע"ז או מן שכירו

להחמיר בתמיה ע"כ מצוה דשכירו ולקטנו דמהני הוא משום
צעלים ולא משום שליחות.

אלא דלכאורה תקשה הא דאמרו בש"ע סי' שפ"ג צ"ל
הרשב"א דשכירו ולקטנו דמהני הוא משום שליחות
ותקשה ליה לרשב"א מגמ' הנ"ל אמנם כבר עמד אמדוכה
זו המהר"מ שי"ק ז"ל א"ח סי' קפ"ג ותי' דבש"ס עירובין
מייירי שהצעלים לא רצו להשכיר ומחו בהם דאז ליכא למימר
דמשום שליחות הוא ולכן פי' דהוא מטעם צעלים כיון דשכירו
ולקטנו יש לו רשות להשתמש שם נעשה הוא צעלים לענין
זה לשכור העירוב דעירובין הקילו אבל הרשב"א והש"ע
מייירי היכי דאין האדון מוחה בו ושפיר יכול להיות שליחו
ע"ש אלא דלפי זה אחי שפיר נמי דיוק כ"ג מהא דאפילו
אם מוחה בו ואינו שליחו מ"מ מחזי כשליחו אמנם מדברי
מהר"ם שי"ק מצוה דהוא לאו מדיון שליחות היכי דמוחה
בו אלא מטעם צעלים.

גם בש"ע הרב סי' שפ"ג סק"ד כתב דמאשמו או בני ביתו
או אפילו משכירו ולקטנו שצדיתו שוכרים אע"פ שהוא
מוחה שכיון שדירת הגוי אינה אוסרת אלא כדי שלא ילמוד
ממעשיו הקילו בה להיות אפילו שכירו נחשב כמוהו לפי
שלפעמים גם השכיר לא ירצה להשכיר ויאלץ הישראל משם
ומזה הטעם אפילו שכירו של שכירו יכול להשכיר כמו המשכיר
עצמו (וכן מצוה דריב"ש אבינו בסמוך צ"ד) ואפילו אם
השכיר או צעה"צ מוחים ע"ש והנראה דהרב נמי לא פירש
מטעם שליחות אלא הטעם דמהני כשהוא מוחה הוא, דגם
אזלו שי"ק הטעם של תיקון חז"ל וכיון דגם צעלים עצמן
אין זה מטעם צעלות דמדינא אין הצעלים אוסרים א"כ
האיסור הוא רק תקנת חז"ל ותיקון זה שי"ק גם בשכירו
ולקטנו לענין עירוב והוא כמו צעלים דשי"ק בשכירו התקנה
כמו צעלים עצמם והוא סבירא מתוקה וטעם מוטעם.

ובמקום זה אמרתי לישב נמי קושיא חדא דלכאורה צעיקר
דיון האריך כתב הרשב"א דשכירו ולקטנו מועיל
מטעם שליחות הא אין שליחות לעכו"ם ואפילו לשיטת המ"ב
דס"ל דלחומרא יש שליחות לעכו"ם ועכ"פ מעכו"ם לעכו"ם
מ"מ לישראל האריך נאמר דיש שליחות והכא כל הפוסקים
כתבו דמועיל אמנם לפי טעם הגרש"ז ז"ל אחי שפיר מאד
דהאי טעמא שי"ק צבולוה וצעיקר הדבר קצת הי' אפשר עוד
לישב לפי שיטת הח"ס א"ח סי' ר"א דשליחות כעין זה שהוא
ממנהג המדינה שי"ק צבולי עלמא צין צעכו"ם וצין צישראל
ומי שזוה לעכו"ם למכור דבר שלו ודאי דיכול למכור לו וא"כ
כשהאדון מרוצה בדבר לשכור יכול אבל כשהאדון מוחה בו
ודאי דאינו יכול לשכור רשותו מה שהוא מוחה בו דאין זה
מטעם מנהג וכ"ש דאין זה מטעם שליחות אבל לפי שיטת

הגרש"ז או לפי מה שפירשנו שהוא מטעם צעלים אחי שפיר
וי"ל דבאמת טעם הגרש"ז וטעם רש"י וא"ז ומהר"ם דהוא
מטעם צעלים חדא הוא דכוונתם ג"כ דהוא שי"ק כזה כעין
הצעלים ודו"ק כי קצתם.

אלא דלפי זה אין נפ"מ אם הוא משמש בני הבית ג"כ
או לא דשכירו ולקטנו כה"ג מדיון צעלים הוא ולא
מדיון שליח ודין צעלים ודאי דין צעלים לו של מי שהוא שכיר
לו וקצת לפלא שכ"ג הביא שם דברי הגרש"ז ולא הרגיש
בשינוי הטעם וא"כ הני מילי סתרי ניהו ממה שכתב כ"ג
על הגליון שם צ"ד.

ולפי מה שכתבנו לכאורה אינו מוכרח נמי טעם כ"ג השני
שכתב דמסתברא דאם אינו נוהג לעשות להם איזה
שימוש אינו נראה כשליח שלהם דכה"ג דהצעלים מוחים אינו
צריך להיות נראה כשליחם וטעם שמה לא ירצה שליחם שי"ק
נמי גציה אפילו אינו משמשם גם מה שהביא כ"ג בשם המ"ב
בשם עני' אלמוגים דלא מהני אלא אם יש לשכירו ולקטנו
רשות להשתמש באותו בית או בחצירו וכתב כ"ג דאז נראה
כשליחו אבל לפמ"ש אדרבה דאז נראה כצעה"צ כיון דיש לו
רשות להשתמש באותו בית נראה כאדם העושה בתוך שלו
והוא צעל הבית ויכול להשכיר מטעם צעה"ב.

ובב"ש נראה לישב נמי דברי הרב בש"ע רמז עליו כ"ג
במכתבו שכתב בא"ח סי' שפ"ג סק"ד ט"ו שכירו
ולקטנו שצדיתו והאי שצדיתו נכתב בסוגריים וכ"ג העיר עליו
(מ"ש המציין שם דהאי צדיתו מצוה בתוס' עירובין וכ"ג
העיר דלא מצא כן בתוס' עירובין ולפענ"ד כוונתו לתוס' דף
ס"ו ד"ה מערב צחי' הב' ועוד יש לחלק דאם ייחד הנכרי
לישראל שהוא שכירו ולקטנו חדר אחד שלא יוכל הנכרי
להשתמש בו צכה"ג לא אמרינן נותן עירובו וכו' משמע
לכאורה דשכירו ולקטנו צריך להיות צדיתו ויכול להשתמש בו
ולא ייחד לו מקום מיוחד ודו"ק). ולפמ"ש י"ל דהנפ"מ הוא
אי קונה רשותו מטעם שליחות כגון שאין הצעלים מוחין אז
אין נפ"מ אם הוא צדיתו או לא אבל אם משכיר רשותו בתור
צעלים וכגון שהצעה"צ מוחה אז צריך דוקא שיהיה לו רשות
עכ"פ להשתמש באותו הבית דאל"כ אינו לא שליחו של
הצעה"צ ולא צעה"צ עצמו וא"כ צע' דוקא שיהיה צדיתו דאז
הוא צעלים.

שוב נתיישבתי בדבר דדברי הגרש"ז תלוי צב' פירושי רש"י
צ"ק ק"ד ע"א שפי' לקטנו שלקטנו אכלו לדור עמו
צדיתו לזוואת צעלמא לשון מורי ל"א לקטנו ליקט תצואתו
ע"כ מצוה דלפי' מורי ז"ל לקטנו פי' היינו שלקטנו לדור
עמו צדיתו דוקא ולזה פשוט דלקטנו שצדיתו דוקא דזה הוא

ואין להשיצנו היכי דהצית גדול הוא ויש צו דיורים הרצה הרי אינו יכול לסלק אלא אחד בשציל דירתו או שניים בשציל עצמו וצנו או צניו אצל אינו יכול לסלק את כולם זה אינו כלום דמאחר דיכול לסלק אחד מהם כל מי שירצה א"כ על כל אחד יש לו כח לסלקו וכיון דיש כח הסילוק על כל אחד אגרינן מיניה וכל זה מטעם זה גם כי אם ירצה לסלקו באופנים אחרים הרי יכול לסלק את כולם כמו שכתבתי.

שנית נלפענ"ד דהריצ"ש בתשובה סי' תכ"ו הביא שאלה צני עיר אחת שקנו רשות מאדון העיר ודן הריצ"ש ז"ל אם אותה קניה מועלת שאע"פ שיש לאדון אחיה מס על אנשיו אינו יכול להשכיר רשותם שהרי מן הדין אינו יכול לסלקם ואפילו היו הצמים שלו ואינו יכול לסלקם אינו מועיל שכירות והביא הא דר"ל וכתב אלא דיש ללמוד זכות על זה ממה שכתב הרשב"א ז"ל שאפילו לא הי' משכיר יכול לסלקו אם הי' צמה שהשכיר שום תפיסת היד שהי' לו קצת כלים או אפילו אין לו אלא שיש לו רשות להניח שם שום כלים שוכרן אפילו מן המשכיר שאינו גרוע משכירו ולקטנו עכ"ל ואחר שהלכה כדברי המיקל בעירוב יש לדון שיוכל האדון להשכיר רשות מעכו"ם והממונה שלו כמוהו שהרי הממונה שלו יוכל מטעמו להניח כלי האדון בציתם וא"כ חזר הוא להיות כאדונו וכו' ע"ש. ועיין ש"ע סי' שפ"ב ובש"ע הרב שם סקי"ט.

הבה מבואר דכל שיש לאדון שום תפיסת יד צצית או יוכל לשכור גם מן המשכיר וגם משכירו ולקטנו ותפיסת היד היינו שיש לו קצת כלים צצית וא"כ צדידן נמי כיון דיש לו להלענדלאר צכל דירה כלים גדולים כמו המקרר פרידזעדר צלע"ז ותנור געז ועוד כלים ודאי אכתי יש לו תפיסת יד צצית הזה, ואין להשיב ע"ז דאף שיש לו שם כלי הצית מ"מ אינו יכול ליכנס צכל עת שירצה אלא צשעה שצריך לכך חדא דאפילו אדם יש לו כליו שמה מ"מ לאו צכל עת יכול ליכנס אלא צשעה שהצעלים צצית ועוד דהרי צצמת דינא דמלכותא הוא שיכול הצעה"צ ליכנס צצחה דירה שרצה אפילו צלי רשות אם חושש שלא יתקלקלו כליו או דירתו ואפילו יכול לשכור הדלת וליכנס וא"כ כה"ג מקרי יש צו תפיסת היד ויותר מזה צמה שיש לו כלים שמה צכל דירה. ואף כי ידעתי שיש להקשות אטעם זה דהני כלים נמי מושכרים הם להשוכר וא"כ אינם כלים שלו מ"מ האמת יורה דרכו דהני כלים שייכים לצעה"צ ואם ישצרו ישצרו לצעה"צ ואם יתקלקלו יתקלקלו לו ואין על השוכר שום אחריות עליהם ואדרכה המשכיר אם ירצה יכול להחליפם צצחרת ולהוציא כלים אלו (ועיין ח"מ סי' שי"א מחלוקת הרמ"ה והרמב"ן והרשב"א) אי יכול להחליף כלים שהשכיר לו וצתשובה אחת לידידי הרה"ג

הנקרא לקטנו אמנם לל"א לקטנו היינו לקט תצואתו א"כ ציתו לאו דוקא ודו"ק.

והנה עד הנה כתצנו להשעשע צצברי כ"ג ומעתה נצא לעומק הדין הנה כ"ג צצדק דן לכאורה דקניית הרשות מעיקר דינא צעי מהדרים צצית כיון שהם הם האוסרים על הדרים צצית זה אלא היכא דא"א לקנות מכל אחד מהם וצריך לקנות משכרים ולקטנס ע"ז יצא לדון מי הוא נקרא שכירם ולקטנס וכמ"ש לעיל צסמוך, ולפוס ריהטא צדקו צצריו ואציא לו רא"י צצורה מגמ' מפורשת עירובין ס"ה ר"ל ותלמידי דר"ח איקלעו לההיא פונדק ולא הוה שוכר והוה משכיר אמרו מהו למיגר מיניה כל היכי דלא מצי מסליק ליה לא תיצעיא לך דלא אגרינא כי תיצעיא היכא דמצי מסליק ליה מאי אמר להן ר"ל נשכור ולכשנגיע אצל רצותינו שצצרום נשאל להן אחי שיינו לר' אפס אמר להן יפה עשיתם ששכרתם ופרש"י דההיא נכרי ששכר את דירתו מתצירו נכרי הוה ואותו שצת לא היה שם אותו נכרי השוכר אלא המשכיר והיו יראים שמה יצא נכרי השוכר צצצת ע"ש והכי פסק הרמב"ם פ"ו מה"ע וטוש"ע א"ח סי' שפ"ב.

והרואה יראה דהוא הוא צצמת שאילתן דנכרי ששכר מנכרי שהוא הלענדלאר צלע"ז וע"ז אמר להו ר' אפס דכל היכא דלא מצי מסליק ליה המשכיר לא מצעיא ליה דודאי אינו יכול להשכיר מהמשכיר שהוא הלענדלאר כי תיצעיא לך היכא דמצי לסלק וממילא עלתה לן הלכתא דהיכי דלא מצי מסלק ליה לא מצי לקנות רשות ממנו וכיון דהלענדלאר נמי לכאורה לא מצי מסליק ליה לפי חוקי המדינה א"כ פשוט דאין הלענדלאר יכול להשכיר רשות ולא צריך לכל הדחוקים צזה.

אמנם כד דייקינן שפיר נראה דלא דמי הני אהדי ואדרכה נראה רא"י צצדידן הלענדלאר שפיר משכיר כהיום. והוא דכפי מה שנתצבר אצלי ע"פ חוקי המדינה הצעה"צ יכול לסלק את השוכר צכל עת שהוא רוצה אם הוא צריך הדירה לעצמו או לצנו או צחו והא דלא מצי מסלק היינו דוקא מן הסתם שהוא רוצה לסלקו ולהשכירו לאחר אצל כשצריך הדירה לעצמו יכול לסלקו, עוד יש אופן שיכול לסלקו כגון שאם רוצה לעשות מציתו תשמיש ציצורי כגון צית ספר וכיוצא צו או א"כ יכול לסלק הטענאנטס ועוד אופנים שהלענדלאר יכול לסלק הדרים שם אף שיעלה לו כסף להוציאם שצריך להוציא הוצאות לצתי משפט עד שיוציאם אצל מדינא צידו להוציאם ולסלקם מציתו אצל כי כן א"כ הדר לן פסקא דר' אפס דהיכא דיכול לסלקן אגרינן מיניה דמשכיר אף דהשתא לא סלקי ליה עדיין.

מזיעשיוצ שליט"א הארכתיו בזה עד היכן שכירות קונה ואין כאן מקומו). ולא דמי לבית עמנו כמוצן.

יב"ש דמשום שיכול ליכנס בכל עת שיטערך לתקן הדירה צע"כ של הדר אף דזה לא הו' בכל עת מ"מ פשוט דלאו דוקא בכל עת צעינן שיכול ליכנס וראי' לדבר ממנה שכתב הב"י ס' שצ"א ופסקו במחבר ס"א דיכול לקנות רשות משר העיר שאין הצחים שלו ואין לו רשות להשתמש בצחי בני העיר אלא בשעת מלחמה ע"ש מבואר דאף דאין לו שום רשות השתמשות בצחים אלו בכל עת רק בשעת מלחמה אפ"ה מספיק כבר טעם זה שיכול לשכור משר העיר וע"כ הטעם בזה כיון שיש לו שום זמן שיש לו רשות צבית הזה שוב מקרי הצעה"צ של בית זה ומשכיר רשות וא"כ הכא אכתי יותר הוא ממנה שהצחנו בשם הרשב"א דיש לו תפיסה צבית.

ובאמת כי צעיקר הדבר לפענ"ד לא דמי המשכיר בזמן הזה שהוא הלענדלארד לצומן הראשונים שבזמנם מי שהשכיר בית לשוכר לא ה' לו להמשכיר שום שייכות עם הדר ולא עם הדירה עד שעבר זמן השכירות ולא ה' עליו שום חיוב תקון צדירה ולא שאר דברים אלא הכל ה' על הדר ועשה כשלו הכל אצל צומן הזה הלענדלארד יש עליו כמה חיובים על הצית ולא יא' מרשותו לגמרי עד שלא יהא עליו שום חיוב וגם כעת הצעה"צ יכול לשנות בתוך הצית דברים לטובת הצית ואין השוכר יכול לעכב עליו ואפילו לטובתו כפי מה שירצה ואדרבה עוד מוסיפין לו דמי שכירות אם עשה תיקונים שמשנים הדירה לטובה וא"כ פשוט דכה"ג צעה"צ משכיר רשות. ועיין שו"ת חו"י ס' קל"ה ובשעת"ס' שצ"א.

ועוד צו שלישיה דנלפענ"ד לחדש דבר חדש לפמ"ש הריב"ש הנ"ל לחדש להחיר קניית רשות מן האדון כי ידוע דדרך הרצים לעולם הוא של אדון לשנותה כמו שירצה ולתת לצעלי צחים דרך מזד אחר א"כ הרי צידו לסלק העכו"ם מן המנוי ר"ל מן הדרך ההוא וכיון שיכול לסלקם הרי יכול להקנות הרשות כמו שאמר ר' אפס יפה עשייתם ששכרתם אלא דטעם זה אינו מספיק אלא להחיר טלטול צמבוי ולא צצחים הפחותים לו דהו"ל כציטל רשות חצרו ורשות ביתו לא ציטל אצל מצית יהודי למצוי מותרין ע"ש. והציאו הרמ"א ופסק כותיה צא"ח ס' שצ"א.

והגם דהט"ז שם פקפק ארמ"א ז"ל שפקק כריצ"ש וכחצ דהריב"ש לא אמר היתר זה אלא צצירוף טעם הראשון מיהו הא"ר והצבו"ש והפמ"ג ועוד אחרונים דחו דברי הט"ז ופסקו כרמ"א ע"ש ובאמת פשטות דברי הריב"ש מטיין לפשט הרמ"א וא"א לפרש צאופן אחר לכאורה.

ולפ"ז אומר אני צס"ד לחדש צדידן נמי צחדר המדרגות הנקרא האלל צלע"ז ודאי דהוא של צעה"צ הנקרא לענדלארד ולא השכיר להם ההאלל ואין להם להדריס צצית רשות צהאלל לעשות שום דבר ולא להניח שום דבר צהאלל הכלל ההאלל הוא רשותו לגמרי וגם הוא יכול לעשות שם מה שהוא רוצה ולשנות צו כפי רצונו (כמוצן מה שירשו לו מן העיר) וצידו להרחיב ולקצר וכ"ש צצידו להניח שם חפציו הכלל פשוט שהוא לא השכיר להדריס רק הדירות ולא ההאלל וא"כ פשוט דיכול להקנות רשות מההאלל ורשות זה הוא דצריכים לשכור דרשות דירות העכו"ם שהוא צצית אינס צריכים לשכור שהרי הם אינס רוצים להכניס ולהוציא מציתם לבית העכו"ם אלא שיכולו לטלטל צההאלל וזה ודאי יכולים לקנות מצעה"צ.

איברא דהשתא דאתן להכי אפשר דאפילו לכחולה אפילו אי ישכור רשות מכל הדריס שם אכתי יטערך לקנות רשות מן הצעה"צ שההאלל אינו שלהם אלא דזה י"ל דכיון שיש לכל אחד עכ"פ דריסת הרגל צהאלל א"כ כיון ששכרו הדירות גם זה יכולים להשכיר גם כי צמקום שאין הצעה"צ דר צצית הזה א"כ אינו אוקר עליהם רק שאר דיירים אצל היכא דדר שם ודאי דיותר טוב לקנות ממנו הרשות שיש לו גם ההאלל צכלל ולכן נלפענ"ד דודאי יכול לשכור רשות מהצעה"צ גם מטעם זה אלא דלפי טעם זה לא יוכלו הישראלים לטלטל אלא צההאלל או צחי ישראל אצל לא מצית לבית צצחי עכו"ם וכדעת הריב"ש הנ"ל.

ומעתה עלתה לן לפענ"ד דאפילו לכל אחד מג' הטעמים טעם מספיק שיכול לשכור מן הלענדלארד שהוא הצעה"צ וכ"ש צצירוף כל הג' טעמים ודאי דיכולים לשכור ממנו צלי שום פקפוק כלל ומדין צעלים צאנו כאן ולא מדין שכירו ולקטו כנלפענ"ד. צבור.

ומעתה אכתי פש לן להשתעשע צצברי כ"ג ולהצין צמ"ש ח"ל ולכאורה יש לדון עוד אם מהני שכירת הרשות מהסופער לפי מה דמבואר צטור וש"ע שפ"צ דאם הנכרי הדר משאיל לישראל מקום צציתו הוי הישראל כשכירו ולקטו של הנכרי אצל דוקא כשלא ייחד לו מקום ידוע דאי ייחד לו מקום קצוע אינו נראה כשלוחו צכל הצית וא"כ הרי גם הסופער יש לו דירה מיוחדת ומשתמש רק שם ואיך מועיל שכירת רשות ממנו וחדש כ"ג דיש חלוק אם הוא מחזי כשליחם מחמת שיש לו רשות להשתמש צדירה או מטעם שהוא משמשם וכל שהטעם מפני שהוא משמשם אינו מוזיק מה שאין לו רשות להשתמש צכל הצית וגם מה שיש לו דירה מיוחדת והכא אין הו' נקרא שליחם מפני שהוא דר צצית אלא מפני שהוא משמשם צצית והאריך בזה.

דהסופער ג"כ דינו הכי שהוא שכירו של הלענדלארד ולא של הדרים שם ולהם אין שום טענה עליו.

ואביא לי עדים נאמנים בגמ' ב"מ ק"י ע"ב ת"ר האומר לחזירו לא שכור לי פועלים שניהן אינן עוזרין משום כל תלין זה לפי שלא שכרן וזה לפי שאין פעולתו אצלו ופריך היכי דמי אי דאמר להו שכרם עלי שכרו עליו הוא דתניא השוכר את הפועל לעשות בשלו והראהו בשל חזירו נותן לו שכרו משלם וחוזר ונוטל מצעה"ב מה שהנהגה אותו לא צריכא דאמר להו שכרם על צעל הבית ע"כ ופרש"י זה לפי שלא שכרו ולא שכיר גביה מצואר דכל שלא שכרו האדם הזה אפילו עשה עבודתו שהוא צריך לה אפ"ה כל ששכרו אחר שכירו של השני מקרי וכ"ש היכא דבאמת עושה בעבודת השני שמחויב זה ועיין רמב"ם פ"א משכירות וט"ע ח"מ ס' של"ט. גם מדמדדייקי בגמ' היכי דמי אי דאמר להו וכו' מצואר דבכה"ג שהשכר על השוכר ליכא שום הו"א לומר שאין זה שכירו אפילו הראהו לעבוד בשל חזירו ועיין רמב"ם פ"ט משכירות ה"ט ובש"ע ח"מ ס' של"ו וכ"ש צידדן שעושה בעבודת הצעה"ב שהוא מחויב בעבודה זו ודאי דהסופער לא מקרי שכירם ולקטסם של הדיירים ולא משמשם.

וב"ש כ"ג שאם נתקלקלו צינורות בבית וכיוצא בזה הוא נכנס בבית לתקן הוה כצעל דירה נותן לו רשות הנה גם בזה יש לדון דהרי הרשות נתונה לו מצעל הבית ולא מצעל הדירה שעל צעל הבית לתקן זה ואדרבה אפילו לא יראה צעל הדירה ויאמר שיתקן בעצמו יכול צעל הבית לומר איני רוצה בתיקוןך ורשות נתונה לו לשבור הדלת וליכנס לתקן ע"פ חוקי המדינה ורשות זה הצעה"ב נותן להסופער שלו שהוא שכירו אצל אין זה רשות הדייר.

עוד קשה לי כיון דהסופער אינו מקבל שום שכר מהדיירים הא"ך הוא נקרא שכירם ולקטסם אפילו אי היה עושה מלאכתם ממש לא ה' נקרא שכירם ולקטסם כיון דאינו מקבל מהם שכר לא הוה אלא כעושה בחנם ושכיר צעי שישלמו לו כמ"ש רש"י שכירו לעבודה כל השנה וכל שעושה בשכירות כה"ג הוה בכלל שליחו אצל העושה מלאכה לחזירו בחנם ואין לו עליו שום חוב כלל ודאי לא מקרי בשביל זה שכירו.

וב"ש ב"ק ז"ט ע"ב ד"ה קדים לו דינר כתב הרמ"ה מסרקסטא ז"ל הני צודקין דשקלי כרכשתא בשכרן או שקצו להם שכר אם קלקלו חייבין כיון דאגרא קא שקלו וז"ע כיון דלא שקלי אגרא אלא לצסוף ומי דכיון דפסק שכרו מקודם מצואר מיהו לדידן דאפילו מקצלי שכר לצסוף ה' ס"ל להרמ"ה מסרקסטא ז"ל דלא מקרי שכירו וכ"כ הרמ"ה שם אלא דמ"מ כיון דמקצלין שכר לצסוף וקצו להם

ואף שצריש מכתבי כזר הערוטי קצת נראה עתה צמה שהכריע כ"ג דשכירו ולקטו לא צעי דוקא שיהא לו רשות להשתמש בכל הדירה ודלא כהטור הנה בתוס' עירוצין דייקי מירושלמי דאמר רבי יוחנן ישראל ונכרי וכתבו שם ב' תירושים תי' אחד דהתם מיירי ששניהם שותפים בבית ישראל ונכרי דלא הו' כשכירו ולקטו ועוד כתבו לחלק דאם ייחד לו חדר מיוחד שלא יוכל הנכרי להשתמש בו השתא הנכרי מסולק מישראל ואינו יכול לסלק הישראל כה"ג לא אמרינן נותן עירוב ופסק הטור כשני תירוטי התוס' אמנם צחי' הריטב"א הקשה אדברי התוס' מהא דאמרינן לעיל לימרו לעכו"ם דלישאל מיניה דוכתא וליתבי מידי התם דהו"ל כשכירו ולקטו וכתב דלכך י"ל דלגבי שכירו ולקטו שצא מכחו אפילו ייחד לו מקום סגי בשכירות ע"ש.

ורב"י כתב דנראה דלא מקרי ייחד אלא כשמונעו צפירות מלהשתמש בשאר הבית אצל כל שנותן הנכרי חדר אחד סתם ולא מנעו צפירות מלהשתמש בשאר הבית לא חשוב ייחוד מקום וזה נראה לכאורה דעת הטור שכתב שאין לו אלא מקום המיוחד לו ע"ש והסמ"ג וסמ"ק לא הביאו אלא תי' ראשון של התוס' וכן בספר אגודה נראה לכאורה דחולקין אהתוס' וס"ל דעת הריטב"א ודלא כטור וא"כ ראי' גדולה לדברי כ"ג להחיר כה"ג ודלא כהטור וצפרט כי הלכה כדברי המיקל אף כי ח"ו לי להקל היכא דהטור והמחבר פסקו להחמיר מ"מ ראי' גדולה לכ"ג מהני פוסקים.

אלא דכ"ג המציא דבר חדש דהרי הסופער משתמש בכל הבית לפעמים לתקן הצינורות וכיוצא בו וא"כ הוה כיש לו תשמיש בכל הבית. ועי"ז הוא שכירם ולקטסם של הני דיורים שם. ולאחר העיון לא זכיתי להצין דברי הדרכ"ג בזה דמה שהסופער משמש בבית הדיורין ומתקן צינורות וכיוצא בזה אין זה מטעם הדיורים ואינו פועל שלהם אלא הוא שכירו ולקטו של צעה"ב (הלענדלארד) דהחויב על הלענדלארד לתקן דברים אלו והוא הוא ששכר לעצמו פועל אחד הנקרא סופער והוא משלם לו עבור התיקונים ועבור מה שהוא משמש את הבית אצל אין לו שום שייכות עם הדיירים וכל מה שיצאו לו לעשות אינו מחויב לשמוע להם. ומעתה פליאה נשגבה דהיכן מצינו שאחד שוכר לו צעל מלאכה שיעבוד אצל חזירו מה שהוא צריך לעשות ועי"ז הוא יהיה פועלו של חזירו, ולמשל ראובן חייב לעשות לשמעון בית או לתקן לו שאר תיקונים בבית והלך ראובן ושכר את לוי שיעשה כל המלאכה הדרושה מראובן והלך ועשה וכי לוי יקרא בשביל זה פועלו של שמעון כיון שהוא עושה מלאכתו בבית שמעון הרי פשוט דהוא שכירו של ראובן וכל מה שראובן אומר לו יעשה וא"כ פשוט

אלא דכיון דעלתה לן כן מעתה נראה פשוט דלכתחלה יותר טוב לשכור מצעה"צ ממון הסופער כי הסופער אינו אלא שכירו של צעה"צ. אלא דנראה לפענ"ד דאפשר דיותר טוב לשכור מצעה"צ אפילו ממון הדיירים עצמן והטעם כי כבר כתבו הפוסקים דיותר טוב לקנות משר העיר או גזבר המלך לפי שיש ציינו דדוקים ודעת הרמב"ם דלדוקי אינו צדין שכירות כלל ול"מ עד שיצטל רשות ודוקים אינם רואים לצטל רשות ולזכות להם בעירוב שלהם א"א כיון שאינם מודים בעירוב אמנם אם נשכיר מגזבר המלך נמצא שגם צמיהם של דדוקים מושכרים לנו ואין אוקרין עלינו עיין שו"ת גו"ר הספרדי א"ח כלל ג' ס' כ"ב ושו"מ מהד"ת ח"צ ס' ס"ב ושו"ת ח' ארי' ס' י' הביאם באר"ח ספינקא ס' שפ"ב אות ה' ולכן לפענ"ד ה"ה יותר טוב לקנות מצעה"צ כיון דיכולים למכור כמו שציררנו בעוה"י ואם א"א אזי יכול לשכור מהסופער כנלפענ"ד ואצקש מהד"ר ג' לעיין בדבר ואם יש את נפשו לדחות את דברי נא להודיענו ואם יראה לקבל דצירנו ג"כ אסיר תודה אם יודיענו. [וע"ע שו"ת משנה הלכות חלק ט"ו ס' קל"ד].

ובזה הנני ידי"ג באמת ואבקש סליחה שנית על הטריחו דושכח"ד גדלו וטובו בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן כא

ברין שכירות רשות לשבת מהמשכיר

עוד להרה"ג הנ"ל

בעוה"י ראש השנה לאילנות התשכ"ט ברוקלין נ"י יצו"א.

אחדשבהדר"ג, יקרת מכתבו ידיו גלולי זהב הגיעני עש"ק ושמתני צו כמוצא שלל רב ובעודו בכפי אצלענו והנה מיד אמרתי לעצור שנית אדצרי מעכ"ג ורשמתי אחיה הרהורי דברים שעלו ברעיוני להעיר במכתבו היקר ולהשתעשע בדברי תורה שהעלה ידי"ג ולא לחלוק באתי אלא להסביר ולפרש דברי הראשונים מהשגת מעכ"ג וצידו לקרב או לרחק.

(א) **שמחת** לראות כי בעיקר דינא לשכור רשות מהאלענדללרד הסכים לדצרינו שיכול לשכור רשות ממנו והוסף דאפילו לדעת הא"ר ס' שפ"ב סי"ב דלא סגי כשיש לו רשות להניח שם חפצים אלא צריך שיהיה שם ממש מ"מ צדין משכיר מודה בבע"י דסגי אם יש לו רשות להניח שם חפצים, והסכים לדעמינו מטעם דהמרפסת (האלל בלע"ז) שייך להאלענדללרד ודחה שתי הטעמים האחרים.

שכר מקודם מקרי בשכר אצל צחנם ואפילו נחנו להם מעות רק שלא קצצו לא מקרי שכירו כלל.

וראיתי קדוש אחד מדבר בשו"ת מהרש"ם ח"ה ס' ל"ו צמי שהלך למקום הרפואה ודריש שם הרבה צנ"א ישראלים ועכו"ם וגם ישראלים שאינם מודים בעירוב וכתב שם דיכול לקנות רשות מן המשרת המשמש האורחים דלא גרע משכירו ולקינו וכתב שם ואף דאינו מקבל שכר מהם מקודם רק אחר כל זמן שימוש טרם נסיעת האורחים לציתם וגם לא קצצו לו שכרו מקודם ובא"ח ס' רמ"ו נראה דצנ"א הוה כעושה צחנם וצפרט דכאן הצעה"צ שכר אותו לשמש האורחים וי"ל דהוי שכירו של צעה"צ ולא של האורחים אצל נראה להקל דכיון דהוא שוכרו אדעתא דהכי לשמש את האורחים והם ישלמו לו כנהוג שם הוי כשוכר בשצילם וכיון דהמנהג שם כן הוי כהתנו מתחלה והוי כקצצו לו שכרו וכיון דכל שכיר ולקוט משתלם בסופו ואפ"ה מהני ה"ג צידן דידן ע"ש (והרגיש מגמ' צ"מ הנ"ל דלכאורה קשה ליה אלא דהקיל משום דשכירו ולקינו כל שהוא סגי ע"ש).

והנה היראה יראה כמה מן הדומק עלתה ליה להגאון ז"ל שהרגיש בצמיה מן הגמרות ופוסקים נגדו אלא דסמך עצמו כיון דעכ"פ האורחין משלמין להמשמשין לבסוף ובעה"צ השוכרם ע"ד כן שוכרם בשצילם לשמשם הוה ליה כאלו קצצו אצל אם הצעה"צ לא שכרם אלא לעצמו ולעשות תשמישו וגם הם לא היו משלמין להם פשוט דלא ה"י מחיר צנ"א ג' מטעם שכירם ולקוטם דאז לא מקרי שכירם ולקוטם כלל וכמ"ש כן להדיא דלא הקל אלא מטעם דהוא שוכרו אדעתא דהכי והם ישלמו לו הוה כהתנו מתחלה וכקצצו לו שכרו מהם אצל בלאו הכי לא מהני וא"כ לפענ"ד צנ"ד דהסופער אינו מקבל שום שכר אלא מצעה"צ פשוט דלא הוה שכירם ולקוטם של הדיירים. אלא של הצעה"צ.

ומעתה נראה דצנ"א סלקין דהסופער מצד הדיירים אינו יכול למכור רשות שהרי אינו שכירם ולקוטם אלא של צעה"צ אצל מ"מ יכול לשכור מטעם צעה"צ דהוה שכירו ועושה שליחותו.

[**ועיין** רקנטי פסקים סימן ק"ט ח"ל, והא דשריין לשכור מאשתו ושכירו ולקינו ה"מ צנ"אין אדון רואה להשכיר אצל אם רואה להשכיר אין שוכרין לא ממנו וגם היכא דשריין לשכור מאשתו ה"מ כגון שדר עמהן באותו חצר דאוסר עלייהו אצל אם אינו אוסר עלייהן כגון שני חצרות הפתוחות למצוי או לרה"ר ופתח ציניהם שמערבין אם רואים ואם לאו זו מותר לעצמה וזו מותר לעצמה צנ"א לא שריין עד שישכור ממנו ממש ע"כ מצויר דמהאדון עדיף לשכור אפילו אינו דר באותו חצר]

שלו שכתב ולקטו צביתו וכנראה דמקורו דברי רש"י הללו ג"כ ובסמוך אי"ה עוד נדבר מדברי רש"י הללו.

(ד) **וב"ש** כ"ג זהא דאין שליחות לעכו"ם דאין זה דין שליחות אלא תקנת חז"ל יפה כתב בזה וגם אני במכתבי שם כתבתי דאין זה מדין שליחות דעלמא.

(ה) **וב"ה** שהשיג עלי דבריו שכתבתי שיכולין לשכור רשות מן המשכיר ע"פ מה דקיי"ל דאם המשכיר יכול לסלק את השוכר מהני שכירות כמבואר במס' עירובין וזנידן דידן נמי יכול הצעה"צ לסלק את השוכר אם רוצה הדירה לעצמו או בשביל בנו וכיוצא בו וכ"ג תמה בשמים חדא דאם אין האמת שהוא רוצה בדירה בשביל עצמו או בנו או בית ספר וכיוצא בו אינו יכול לסלקו אלא בטענת שקר ומהיכי תיחי נימא דמקרי יכול לסלקו כל שאינו יכול לסלקו אלא בקשר וערמה ותחבולות. והשנית לפמ"ש החכ"צ בתשו' סי' ו' על מש"כ הב"י דבאם יש לשר העיר רשות להניח שם אנשיו וכלי מלחמתו בשעת מלחמה מועיל השכירות ממנו והקשה עליו החכ"צ כיון דבאותו שבת אינו יכול לסלקו מאיזה טעם יועיל השכירות הרי באותו שבת אינו לא שכיר ולא לקטו ואפשר דהב"י מייירי בשר העיר שיכולת דידו לעורר מדנים ומלחמה בכל עת שירצה עכ"ל ולפ"ז הקשה כ"ג דידן נהי דצידו לערוך משפט ולסלק את הדיורין ע"י תחבולה וערמה מ"מ הוא מחוסר מעשה גדול לערוך משפט. ותו דעכ"פ באותו שבת צרור דאינו יכול לסלקו כידוע דמשפט נמשך חדשים הרבה וכה"ג נראה דגם הב"י מודה לדעת החכ"צ הג"ל עכ"ל.

(ו) **ולאחר** העיון נלפענ"ד דבשמים עלתה לי בס"ד ראשונה מה שהקשה דאם באמת אינו צריך הדירה לעצמו א"כ רק ע"י טענת שקר הוא דרוצה להוציא הדירה הנה כנראה דכ"ג מפרש דדין סילוק הוא מטעם דבאמת צריכה ליה הדירה אבל המעיין בגמ' יראה דהטעם בזה הוא משום שאם רוצה יכול לסלקו אף שכעת אינו רוצה לסלקו ואינו מסלקו אלא העיקר שבאם ירצה יהי' לו כח זה לסלקו או אנו רואים שהשאיר לעצמו כח בדירה זו ובצית זה. וממילא הכ"ג דידן פשוט שאם באמת ירצה יכול לסלקו אף שאינו רוצה כעת בדירה זו אבל אם ירצה בזה ויחליט ליקח לו דירה זו מדינא יכול לסלקו הרי יש לו כח הסילוק כשירצה וזה לפענ"ד צרור.

ורא"י צרורה מדאמרו בגמ' כל היכא דלא מצי מסלק ליה לא תבעיא לך וכו' כי תיבעי היכא דמצי מסליק ליה מאי כיון דמצי מסליק אגרינא או דלמא השתא מיהו הא לא סלקוהו ותי' ר' אפס דיפה עשו ששכרו אף דלא סליק דלא

ואף שלדינא א"כ כבר אין חלוק בינינו מ"מ כדי להשתעשע בד"ת עם כהדר"ג אכתוב כאן מה שנלפענ"ד לישב דברי הראשונים גם בטעמים השניים להיותם חוזרים ונראים בס"ד גם כי יצא חלוק לענין טלטול גם לבית דירת העכו"ם ממש אם ירצה לפעמים להכניס או להוציא.

(ב) **ואבא** על סדר המכתב מ"ש כהדר"ג לישב דבריו הראשונים דדין שכירו ולקטו שהוא מדין שליח ותמך יחידותיו על לשון הטור ומ"צ סי' שפ"צ סעי"ג דמבואר דמה שמועיל שכירת הרשות משכירו ולקטו הוא מטעם שליחות ועשאוהו חכמים כשלוחו אף אי מוחה ומינה יראה מחלוקת בין המ"צ ומהרמ"ש ז"ל שהבאתי במכתבי הנעיר דס"ל דהוא מטעם צעה"צ. לפוס ריהטא אמרתי לישב דדברי המ"צ עולים בקנה אחד עם דברי המהרמ"ש ז"ל שהרי בס"ק ל"ד כתב המ"צ שם וז"ל אע"פ שהוא מוחה כיון דמעיקר הדין אין דירתו אוסרת אלא כדי שלא ילמוד ממעשיו הקילו בזה להיות אפילו שכירו נחשב לענין זה כצעה"צ ע"כ. משמע מדבריו דהיכי דמוחה צעה"צ גם המ"צ מודה דשכירו נחשב כצעה"צ ומטעם צעה"צ הוא משכיר ולא מטעם שליחות לבעלים וזה כמהר"ם שיק ז"ל. אלא דלפ"ז ז"ע מ"ש בציאור הלכה שם דאפילו מוחה צעה"צ ג"כ שוכרים משום דחכמים עשאוהו כשליחו ומשמע דהטעם הוא משום שליחות ונמצא דבריו אלו סתראי נינהו ממ"ש באות ל"ד במ"צ ודבריו ז"צ למעיין שם.

(ג) **וב"ש** כה"ד דאפילו לדעת מהרמ"ש אכתי אפשר לומר הטעם דחשבוהו כבעלים משום שיש לו שייכות להדירה הנדק עמו וגם אני במכתבי הנעיר לא כתבתי אלא דלטעם המהרמ"ש אינו מוכרח לומר דהטעם מפני שמשמש לבני הבית אבל ודאי אפשר לומר כן דכמו דלהטור דמטעם שליחות צריך שיהא נראה כשלוחו ה"נ אם הטעם דנחשב כצעה"צ צריך שיהא נראה כבעלים ע"י שהוא משמש שם, אלא דמ"מ לעיקר הדין אינו מוכרח לומר כן דיש לחלק דהיכי דהוא מטעם בעלים א"כ כמו הבעלים האמתים אינם צריכים שיהא ניכר שהם הבעלים הכ"ג בשכירו ולקטו שהוא מטעם בעלים אין צריך היכר יותר מהבעלים עצמם דמינייהו הוא דקאחי.

ולמודעי אני צריך דבשליח מכתבי הנעיר בו נדברנו דדין לקטו שכתב הגרש"ז בש"ע דבעי צביתו ולאחר כתבי מוכרתי מדברי רש"י צ"ק ק"ד ע"א שפי' בשם מורו וז"ל שכירו נשכר עמו ליום ולחדש ולשנה ולשבת לקטו שלקטו אכלו לדור עמו צביתו לזויתא בעלמא לשון מורי ל"א לקטו לוקט תבואתו ע"כ ולפי' המורה מבואר דלקטו הוא דוקא צביתו ולדור עמו ולפ"ז מיושבת גירסת הגרש"ז ז"ל בש"ע

זה לעשות בו כרצונו וכמו שדייק רש"י הקדוש בלשונו דכ"ה לא חיבטיא לך דודאי לאו ברשותיה הוא וכו' והכוונה בזה כנ"ל דאם יש לו כח סילוק א"כ הבית ברשותיה הוא ואם לא נשאר לו כח הסילוק אזי לאו ברשותו הוא והסילוק בעצם לא מעלה ולא מוריד אי מסלקו או לא וא"כ דדין נמי כיון דיש לו כח הסילוק כשירצה ואם ירצה ולכן פשוט לפענ"ד דיכול להשכיר רשות.

והרוחנו בזה דאם ישכיר מן המשכיר יכולים הישראלים להוציא גם מדירתם לדירת עכו"ם או להיפך ולא רק במרפסת ההלל בלע"ז.

(י) ומעתה אלכה ואשובה אל היתר השלישי שכתבתי עוד סניף להתירא דכל משכיר יש לו כלים גדולים בצית בכל דירה ודירה כגון תנור גאז ומקרר וכיוצא בו ומקרי יש לו תפיסת היד וכ"ג כתב דזה לא מקרי תפיסת היד דהכוונה בתפיסת היד הוא שיהא לו שום כח תשמיש בצית אבל הכא אין לו כח תשמיש ואין לו רשות להשתמש בכלים הללו אלא לראותם בלבד שלא יתקלקלו ואין זה זכותו של המשכיר אלא של השוכר ואף שצידו להחליפם מ"מ רק לטובת השוכר הוא והוא כעין עצדות לשוכר. וכתב דמה"ט הורה כדין תורה צמיעי קץ שאין יכולין לשכור דירה מהלענדלאר שאינו שם.

(יא) ואומר אני הגם כי איני רוצה בזה למשוך דעתו הרמה לדעתי כי גם אני פקפקתי במכתבי הראשון אהיתר זה ולא הבאתיו רק לסניף בעלמא ומ"מ נלפענ"ד לחזק גם סברא זו למי שיש לו לב רחב ורוצה לסמוך עליה יבא ויסמוך והיסוד לזה דאף שבאמת שהכלים מושכרים הם לבעל הדירה מ"מ יש לו לבעה"ז ג"כ תפיסה בכלים הללו והוא דע"פ החוק יש לו לבעה"ז רשות להחזיק שם המקרר והתנור גאז אפילו נגד רצון השוכר ולמשל אם יתרצה השוכר לקנות לעצמו תנור גאז ומקרר אחר יותר נאה מזה או מפני טעם אחר שהוא ירצה לקנות לעצמו תנור גאז ומקרר או כיוצא בזה מהכלים השייכים להלענדלארד ויאמר לבעה"ז להוציא המקרר שלו או שהוא ירצה להוציא מצינו ולהניח שם כלים של עצמו אינו יכול לכופ להבעה"ז שיוציא כליו ואם לא ירצה להלענדלארד אז בע"כ הבעל הדירה יחזיק את כליו שם ולא עוד אלא אפילו אינו רוצה לקנות לעצמו תנור גאז או כלים אחרים אלא שרוצה להיות בלתי מקרר ותנור גאז ורוצה להוציא הכלים הללו מדירתו הבעה"ז יכול לעכב עליו ובע"כ יחזיק את כלי בעה"ז צביתו והוא מחוק השכירות. ואם יעבור ויוציאם יכול הבעה"ז לסלקו מיד מצינו.

(יב) ומעתה מוכח מזה דבעה"ז אף שהשכיר הדירה מ"מ השאיר לעצמו מקום להניח כלים הללו ויכול

בעיניו אלא כח ודין סילוק ולא סילוק ממנו ועיין רש"י היכא דלא מצי מסליק ליה משכיר לשוכר עד זמנו לא תבעיא לך דודאי לא ברשותיה הוא ולא מצינו למיגר מיניה. הרי דדייק רש"י רק דכיון דלא מצי מסליק ליה לאו ברשותיה ואי מצי מסליק ליה מקרי ברשותו ומשכיר רשות והכ"נ הרי אי רוצה מצי מסלק באתמ.

(ז) וב"ש מדברי החכ"ז דמחוסר מעשה וזמן המשפט וכיוצא בזה והרי עתה אין לו רשות שם הנה לפי מה שביארתי אין לו דמיון להכא מתרי טעמי חדא דכאן לא הוי מחוסר מעשה באמת שהרי ע"פ חוק יכול הוא לסלקו ואם השוכר הוא איש ישר צריך ללכת צלי משפטים ועורכי דין ומי הגיד לן שהשוכר יהי' רשע ולא יציית לדינא דמלכותא ולא ירצה ללכת כיון שמדינא צריך ללכת מיד שסלקו ואם באמת לא ירצה ללכת אין כאן חסרון מצד בעלות שלו אלא החסרון הוא מצד השוכר שמסרב ללכת ולפענ"ד פשוט דגם מה שאמרו בגמ' דמצי לסלקו מיירי שמצי לסלקו אף שסרב יום או יומים עד שיצא ואפילו חדש ימים כל שיסלקו קודם זמן השכירות מקרי יכול לסלקו.

איברא דאומר אני דבנידן דידן גם החכ"ז מודה דכה"ג משכיר רשות ומקרי יכול לסלקו דעד כאן לא פליג החכ"ז אצ"ל אלא בשר העיר שאין צידו לסלק לעולם ואין צידו לעשות מלחמה וא"כ לאו צידו הוא לסלקם לעולם דאפשר שלא יהי' מלחמה בחייו כלל ולכן שפיר מקשה דאין זה מקרי יכול לסלקו כיון שאין צידו כח הסילוק אבל מי שצידו הוא לסלק אם ירצה ובכל עת שירצה ואם לא ימצא אדם רשע ולא יסרב נגד דינא דמלכותא יצא מצינו כדיו ואפילו אם יסרב במשך הזמן יסלקו בודאי כפי חוקי המשפט כה"ג מודה החכ"ז בצירור להצ"י דמקרי אפשר לסלקו. הגם כי באמת האחרונים כנראה פסקו כהצ"י ולא כהכ"ז גם צדין דשר העיר.

(ח) ובמיושב נמי מה שהקשה תו דעכ"פ באותו שבת צרור הוא דאינו יכול לסלקו, זה אינו דהרי מי ימר דלא ישמע לן ויציא מצינו ובאמת אפילו לא ישמע לו ויטערך להציאו לבית המשפט אכתי מקרי יכול לסלקו ולא צעי לסלקו באותו שבת דוקא אלא כל שיכול לסלקו קודם זמן השכירות מקרי יכול לסלקו וראי' ברורה מדברי רש"י עירובין הנ"ל שכתב היכא דלא מצי מסליק ליה משכיר לשוכר עד זמנו ע"כ, ומדדייק עד זמנו משמע דכל שיכול לסלקו עד זמנו באיזה זמן שהוא הרי כבר מקרי יכול לסלקו דהעיקר שיכול לסלקו בתוך הזמן אבל באותו שבת לאו דוקא.

(ט) והיפוד לזה אמרתי דכל שיכול לסלקו באיזה זמן שהוא ירצה בתוך הזמן השכירות הרי מוכרח דהשכירות לא הוה מכר גמור והשאיר לעצמו כח ורשות בצית

לו הו"ל כשכירו ולקטו ומינה תמה אמהרש"ס ז"ל שהבאתי במכתבי הנעיר דהנריך דוקא בשכר ובענייני ג"כ כתבתי דשכירו כמשמעו.

ולאחר העיון צהא שמעתתא אענה גם אני חלקי מה שנראה לפענ"ד והנה בגמ' ז"ק דף ק"ד ע"א שליח שעשאו בעדים אמר ר"ח דהוי שליח ופריך מהשואל את הפרה ושלחה ציד צנו ציד עצדו ציד שליחו וכו' פטור ומוקי לה רב חסדא כשכירו ולקטו ופרש"י שכירו נשכר עמו ליום ולחדש ולשנה ולשבת ולקטו שלקטו אצלו לדור עמו בביתו לזוואת בעלמא לשון מורי ז"ל לקטו לוקט תבואתו. והנה מבואר דשכירו היינו שכירו ממש אצל לקטו יש לפרש בלשון המורה שליטתו לזוואת בעלמא אפילו בחנם אלא בלשון שלקטו לזוואת משמע לכאורה שהוא ליקטו ולא שהלקוט צא אצלו דכשהלקוט צא אצלו איז לא מקרי לקטו שהוא על שם פעולתו שהוא לקטו וכן שכירו ולפרש"י ודאי דמיירי בשכר וא"כ לא מציעא לפרש"י דמיירי ודאי בשכר אלא אפי' מורו נמי נראה דבשכר מיירי.

(ב) **ובגמ'** שזועות מ"ו ע"כ צעי רב פפא שכירו ולקטו מאי תיקו וברמז"ס פ"ד מהג"ז ה"ז ופטור ח"מ סי' ז' וסי' ש"מ והך שליח מוקמינן ליה בשכירו ולקטו ועיין טור סי' שס"ז. ובש"ע ח"מ סי' ז' ס"ד ז"ל כשם שבעה"כ נאמן ליטעול כך שומר של בעה"כ וכו' אצל שכירו ולקטו של צ"ה שלא מסר להם שמירת הבית אינם בכלל זה (ובסוגריו שם פי' המפרש ולקטו פירש"י ששכרו לדור אצלו או ללקוט תבואתו) נראה דהביא צ' פירושי רש"י ובערוך השלחן ח"מ הנ"ל הוסיף אצל שכירו ולקטו של בעה"כ ששכרו לדור אצלו או לעשות אצלו איזה מלאכה מיוחדת כמו ללקוט תבואה וכיוצא בזה שאין שמירת הבית עליהם אינם בכלל זה ע"ש וברש"י עירובין כאן פי' שכירו היינו לכל עבודת השנה לקטו לימות הקציר והאסיף וכן פי' הא"ז הל' עירובין סי' קס"ח ע"ש. מבואר מ"מ דבכ"מ שאמרו שכירו ולקטו מיירי בשכר. ובגמ' ז"ק שם נראה דשכירו ולקטו לעולם נראה כשלוחו למעין שם ומשמע מיהו דהיינו טעמא משום דמקבל שכר ומשועבד הוא לו.

(ג) **איברא** דנראה לכאורה לדייק מדברי הגמ' דבחנם אינו מועיל כשכירו ולקטו וראיתי מהאי מבואר דהוה דייר ציה לחמן צר ריסתק ולא רצה לאגור להו רשותו ואמר רבא (עירובין ס"ד) מיזיל חד מינייהו וליקרב גציה דעכו"ם וישתדל עמו עד שיהא אוהבו וישאל לו העכו"ם מקום ולית ציה מידי דהוה ליה כשכירו ולקטו ואמר רב יהודה אמר שמואל אפילו שכירו ואפילו לקטו ופרש"י ליקריב לגציה ישתדל עם הנכרי עד שיהא אוהבו וישאל לו הנכרי

להחליפם ולהוציא אלו ולהכניס כלים אחרים תמורתן כאלו או כיוצא בהם בלתי רשות הדר והדר אין לו רשות זה מוכח מזה דבעה"כ ע"כ יש לו תפיסה בבית זה ומקום כלים הללו השאיר לעצמו וגם הכלים שייכים לו רק דין שימוש יש לו להדר על הכלים אם רוצה להשתמש בהם ואם אינו רוצה להשתמש בהם ע"כ יחזיקם לבעה"כ בדירתו וע"כ מזה דיש לו להלענדלארד מקום הכלים הללו בדירה זו.

(ג) **ונראה** להביא רא"י מתו"ט פ"ח מ"ד דעירובין ד"ה תפיסת יד שכתב אמה שכתב שם הרע"כ ואם הכלים הללו שנותן שם בעה"כ הם דברים הנטלים בשבת אין זו תפיסת יד ואוסר עליו דאי צעי שקיל להו ושדי להו אבראי וכתב עליו התו"ט דאי לא הי' רשאי להוציא כליו של בעה"כ מנזד הדין אעפ"י שמנזד איסור שבת יכול להוציא מ"מ הואיל מנזד הדין א"א שיוציא מקרי ודאי תפיסת היד לבעה"כ וכן כתבו הפוסקים האחרונים ז"ל עיין עולת שבת ובא"א ועוד והנה מבואר עכ"פ דכל שאינו יכול להוציא כליו מנזד הדין וחפצי בעה"כ צע"כ הם בביתו כה"ג מקרי תפיסת יד בעה"כ וא"כ צדידן נמי כיון דאינו יכול להוציא המקרה והתנור גאו ועוד כלי בעה"כ ודאי דנשבלם מקרי תפיסת היד בדירה זו.

(ד) **ומעתה** נראה להוסיף קמחא צדידן דא"כ צאמת בכל דירה ודירה יש לו לבעה"כ מקום הכלים וכ"ש הוא כאן משום דהתם רק יש לו מקום הכלים אצל כאן אומר אני דהלענדלארד השאיר לעצמו מקום ורשות זה בכל דירה ודירה ולא השכיר לו מעולם מקום של הני כלים וברשותו להחזיק שם כליו אפילו בלי רשות הדר וא"כ הרי הוא כשותף צדידה זו או איזה דין שיש לו מ"מ יהיה צאחה אופן שיהיה נראה דמה"ט מקרי עכ"פ תפיסת יד צו וברשותו הוא קצת בזה וממילא שפיר יש לסמוך גם אהיתר זה בס"ד ומקום יש לסמוך צמעוני קין לפענ"ד ולקנות רשות מהבעה"כ וכ"ש בשעת הדחק כנלפענ"ד.

סימן סב

שכירו ולקטו בלי תשלום שכר

עוד להרה"ג הג"ל

(א) **ועל** החדשות אני צא מה שיצא כ"ג בחקירה בשכירו ולקטו אי צעי דוקא שיקבל שכר או אפילו משמש בחנם וצלי תשלום שכר וצלי התחייבות כלל אלא בתורת נדבה אי יכולין לשכור רשות ממנו ואיפשרט ליה לכ"ג דיכולין לשכור אפילו למשמש צנדבה כיון דאין אנו דנין כאן דיני ממונות אלא תקנת חז"ל הוא ממילא כל תשמיש שהוא עושה

דנראה דשכירו ולקטו דוקא בשכר הוא דמועיל אבל בתורת נדבה נראה דאינו מועיל וכדעת מהרש"ם ומ"מ לא אחליט בזה עד שיראה כ"ג דצרינו ואם לא יסכים לזה אפשר שנחזור בנו.

(ז) ואבתי פש לן מה שכתבתי דיש מעלה על מה ששוכרין מהמשכיר משום שיטת הרמב"ם דלדוקי אינו צדין שכירות וכהדר"ג תמה דמעלה זו איכא נמי בשכירו ולקטו והיינו הסופער לפי שיטת מהר"ם שיק דשכירו ולקטו נחשב כצעה"צ הנה נדקו בזה דברי כ"ג דודאי הדין כן הוא אמנם מה שאני כתבתי צעה"צ, הוא, כיון דהרבה מראשונים כתבו דמשכירו ולקטו רק צדיעצד מועיל השכירות כמבואר בא"ז וכו"פ הצ"ח והרבה מראשונים ואחרונים ודלא ככ"י שחולק בזה והארכתי בזה בתשובה אחרת ולכן כתבתי דיותר טוב מן המשכיר ואהכ"נ משכירו ולקטו כשאין משכיר. וכ"ש לפי שיטת מהר"ם שיק דשכירו ולקטו שהוא מדין צעה"צ הוא דוקא כצעה"צ אינו רואה לשכור ומוחה וא"כ ע"כ צריך לכתחלה להשכיר מצעה"צ.

(ח) וב"ש לדעת המהרמ"ש דשכירו הוא מטעם צעה"צ א"כ אמאי לא סגי שיתן עירוב ודיו ולמה צעי לשכור ממנו הרשות וגם שיתן עירוב והמהרמ"ש גופיה הקשה כן ותי' דטעם הפוסקים דלא סגי בנתינת עירוב משום דצעי מקום פיתא או לינה כמ"ש הריטב"א ותמה עליו כ"ג דהרי צב"י משמע להדיא דאם שכירו ולקטו של נכרי הוא ישראל אף אם הוא דר שם אפ"ה אינו די בנתינת עירוב אלא צריך שכירות ונתינת עירוב וקשה ליתן לו שתי דינים לענין שכירות יהי' לו דין צעה"צ שהוא כותי והוא במקום כותי ולענין עזמו ישראל הוא.

(ט) הנה מה דקשה ליה למר ודחיקא ליה לומר ניחא ליה להצ"י ז"ל שכתב שם אדברי הרמב"ם צסי' שפ"צ ח"ל לכך נ"ל שהוא ז"ל מפרש אפילו שכירו ולקטו של כותי אם ישראל הוא נותן עירובו עם בני המצוי ודיו לענין שאין צריכין לשכור מהכותי אבל לעולם צריכין לשכור מהישראל שתחתיו של כותי הוא קם וגם צריך לתת עירוב כיון שהוא ישראל ע"כ ע"ש הרי מפורש הדר דהישראל יש לו שתי דינים קם תחת הכותי לענין שכירות הצית וצריך לעשות עירוב צבציל עזמו ואתי שפיר קושית כ"ג ממהרמ"ש הנ"ל.

ופה שבתה קולמסי ידידו הנאמן דושכ"ג ושת"ה באהבה ויזכה לראות פני משיח צדקינו, החותם בלב ונפש.

מנשה הקמין

מקום צמחירו לאתנוחי ביה מידי דכיון דהשתא דייר ישראל בחצר הנכרי הו"ל האי ישראל כשכירו ולקטו של נכרי ע"כ.

(ד) ויש להקשות דלמ"ל לרצא דניזל חד מינייהו להשתדל עד שיהא אוהבו וישתדל שיסאל לו העכו"ם מקום ולינת ביה מידי והלא יותר ניחא ליה שילך אלל העכו"ם וישמשו צטותו בתורת נדבה וממילא הוה ליה כשכירו ולקטו וישכיר להם גם מה שפרש"י דכיון דהשתא דייר ישראל בחצר הנכרי הו"ל האי ישראל כשכירו ולקטו הלא העיקר הוא שימשו ולא הי' צריך לכל זה ומדברי רצא משמע דאם לא יעשה העכו"ם אוהבו וישאל לו מקום אז אין להם שום תקנה ולשיטת כ"ג אחתי אית ליה תקנה שימשו צחנס צלי דבר ואפ"ה מקרי שכירו ולקטו. אשר לכן נלפענ"ד מוכרח דכל שלא יסאל לו מקום אפילו ישמשו צציתו צלי שכר בתורת נדבה בזה לא מייחזי כשכירו ולקטו ואינו מועיל שכירתו כלום. ועיין מג"א שם סקי"א דכל עצד מעצדיו הקטנים לא גרע משכירו ולקטו ומדלא כתב רבותא טפי דכל מי שימשו אפילו בתורת נדבה נמי הוה כשכירו ולקטו משמע דדוקא עצד או מי שמתחייב לעשות לו עבודה וצלאו הכי לא מחזי כשכירו ולקטו.

(ה) ומעמא דמילתא נראה צין לטעם דשכירו ולקטו מייחזי כשלוחו וצין לטעם דמייחזי כצעה"צ ע"כ הוא טעמא משום דיש לו שייכות עם צעה"צ צאופן חיוצי וכל שאינו מושכר לזה א"כ אין לו שום שייכות עם הצית הזה אלא צרצותו משמש וצרצותו משתמט ולא מקרי כה"ג שכירו ולקטו דליהוי מייחזי כשלוחו או כצעה"צ וכן נראה עוד דאל"כ תחת דצריך לשיעורין דכל אחד ילך ויעשה שימוש כל דהו לצעה"צ והו"ל בזה שכירו ולקטו ומשכיר המקום א"כ צטולת תקנת חז"ל דאין בזה שום קישוי ולעולם לא ימצא שלא יוכל לעשות כן ועכ"פ חז"ל תקנו דבר שיצטרך לשכור צצחיה אופן מהעכו"ם ושיהיה תלוי השכירות צעכו"ם וכאן השכירות תלוי בעזמו אם רואה לשמש או לא. ומה גם כי צאמת כאן אינו עושה תשמיש להדרים כלל צצחיהם אלא להלענדלארד משמש צההאלל שלו ואין תשמישו שלהם. וגם הסטים שעשה הוא תשמיש של הצעה"צ.

(ו) וב"ש כה"ג מדברי הרמב"ם הציאו הצ"י א"ח הנ"ל שכי' שכירו או משמשו ודייק כ"ג דמשמשו י"ל משמשו צחנס לפענ"ד כוונתו משמשו בשכר והיינו לקטו אלא ששינה מלשון לקטו ואמר משמשו דנראה דהוא ז"ל מפרש לקטו כלשון מורו של רש"י שלקטו לדור עמו צצותא חדא והיינו לשמשו צציתו ולכן קראו משמשו אבל נראה ודאי דהיינו נמי בשכר וכמ"ש כל המפרשים. העולה מדצרינו

סימן סג

אי מותר להניח חמין בבלי האשפה
המונחת בחצירו ערב פסח

ב"ה אור ליום ד' תוריע התשכ"ה ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד ידי"נ האהובי, הרב הגאון המפורסם, ערוגת הברושם,
בנש"ק פ"ה אי"א נו"נ צ"ת וכו' כש"ת מוהרש"ש
האלבערשטאם רובין שליט"א. אדמו"ר מציטענוב ברוקלין
נ"י.

אחדשהדר"ג יקרת מכתבו רצוף השאלות קבלתי זמנו
והנני להשיב במקום האפשר, ובדבר
השאלה זמי שאין לו מקום לשרוף חמנו שהוא צעין בע"פ
אי מותר להניח חמין בכלי אשפה המונחת בחצירו וכשיצאו
הממונים מהעיר לקבל האשפות יקחוהו עם האשפה
וישרפוהו כדרכם צעירינו, ומספקא ליה לכ"ג היות כי הכלי
מונחת בחצירו ואם כי החמין הוא הפקר אבל אפשר מפני
שעומדת בחצירו זכתה לו חצירו וצפרט שלא יקחו האשפות
עם החמין עד לאחר חלות או צליל פסח והאיך יאי לעשות.

ובמה שנסתפק כיון שהכלי עומדת בחצירו זכתה לו חצירו
הנה צהא ה"י אפשר לדחוק דמאחר דהפקירו ולא
ניחא ליה לזכות איסורא כה"ג לא אמרינן זכתה לו בע"כ
אלא דבעיקר שאליתן לפענ"ד פשוט דאסור להניחו שם בכלי
האשפה שחצירו שהרי קיי"ל צ"ע אור"ח סי' תל"ג ס"ו
דאמנעה של חצר אין צריך בדיקה שאם ה"י שם חמין
העורצים ושאר עופות המצויים שם יאכלוהו והני מילי מספק
חמין אבל ודאי חמין לא והרמ"א כתב דבסי' תמ"ה ס"ג
מבואר דמותר להשליך חמין במקום שהעופות מצויים וכ"ש
שאין צריך לבער משם אפילו חמין ודאי עד לאחר זמן
איסורו ועיין מג"א סק"י צ"ע ה"ח דבחצר שלו אם ה"י
ודאי חמין צריך בדיקה דאין ספק מוציא מידי ודאי והמג"א
חלק עליו ועיין ח"י ומחנה"ש ושאר אחרונים מה שהאריכו
בישוב הדברים.

והנראה דלכל הפוסקים שם לא נחלקו אלא בספק חמין
ומטעם דיכולים העורצים לאוכלו אבל בודאי חמין
ולאחר זמן איסורו לא מיעיף להו כלל דחייב לבער ולשרפו
כיון שהוא בחצירו ומבואר כן בסי' תמ"ה ס"ג במחבר וז"ל
קודם זמן איסורו יכול להשליכו במקום שהעורצים מצויים שם
ואם מצאו אחר זמן איסורו שלא אכלוהו העורצים אע"פ
שהמקום הפקר לא ייחננו שם אלא יבערנו. והט"ז שם סק"ה
והמג"א כתבו דהאי מקום הפקר לאו הפקר ממש קאמר
כגון שמונה צה"ר דאז לכ"ע א"ל לבער כיון שאינו מונח
ברשותו וקודם זמן איסורו אפילו לכתחלה קגי בהפקירו אלא

מיירי בחצר שלו וקראו הפקר שהחמין מופקר לעורצים וכיוצא
בו וז"ל המג"א עוד ומה שסיים אע"פ שמונה במקום הפקר
וכו' כלומר כיון שמונה בחצר א"כ הוא מופקר לכל הרואה
ליטול מ"מ כיון שמונה ברשותו חייב לבערו כדינו דהיינו
בשרפה לר"י וכ"מ בהגמ' כמ"ש וז"ל הכ"מ ואותן צנ"א
המשימין חמין צדידי רה"ר צעיה ו' שלא כדין הם עושין
דמשהגיע שעה ו' צריך לבערו מן העולם וכ"מ בהגמ"י
עכ"ל משמע דקודם ו' שרי ע"ש. ומבואר מדברי המג"א
דבחצירו אף שהפקירו והוא מופקר לכל הרואה ליטול מ"מ
כיון שמונה ברשותו חייב לבערו ולשרפו אלא כשהניחו במקום
הפקר חוץ מרשותו והפקירו קודם זמן איסורו דיו וא"כ כ"ש
בדין דליכא צוה שום היתר כי כאן ליכא אפילו טעמא
דיטלוהו העורצים שהרי מונח בכלי אשפה.

וגדולה מזו נסתפק הרמב"ן ז"ל צחי' על מס' פסחים
בחמין של הפקר ממש המונח ברשות ישראל כגון
חמין שלא ה"י שלו מעולם אי חייב לבערו ומקום הספק
לפי שהצריכו בגמ' תרי קראי לשלא כבשתו וחד לשכבשתו
ואלו הפקר לא אחי מינייהו דכיון דל"ל צעלים ולא דאחרים
הוא אע"פ שאינן שלך לאו בכלל היתר הוא דאיהו מצי וזי
ציה צנפשיה טפי וטפי משכבשתו וכתב הרמב"ן ז"ל דגם
זה אפשר שהוא מותר למ"ש צירושלמי לא יראה לך אית
תנאי תנו לא יראה לך שלך אי אמה רואה אבל אמה רואה
בפלטיא אית תנאי תנו אפי' בפלטיא מן דאמר אבל אמה
רואה בפלטיא כשהפקירו קודם לביעורו וכו' ע"ש, והעלה
בספק והפני' פסחים דף ה' האריך לחדש דבחמין של הפקר
המונה ברשותו עובר עליו צ"י ובמוק"ח סי' תל"א דחה
דבריו בשתי ידיים מגמ' פסחים דף מ"ו דאמר לא זהו
החמין שמוהרין עליו צבל יראה ע"ש אבל מדברי הרמב"ן
ראי' להפני' ואין בדחיית מקור"ח לדחות דברי הפני' דשאני
הפקר הואיל ואיהו מצי וזי ציה צנפשיה ועיין מנחת פחים
סי' ת"מ ס"ב עכ"פ לפי דעתם אפילו חמין של הפקר
ממש שמוטל בחצר בעל הבית חייב לבערו מרשותו כ"ש
חמין שלו אפילו הפקירו שודאי צריך לבערו מחצירו ולכן
הענה או לשרפו אם אפשר ואם אינו יכול לשרפו או להוציאו
לחוץ מחצירו לרשות עכו"ם צדידי רה"ר קודם זמן איסורו
ואז יאז ידי חובתו, וזאת למודעי דכשמוציאו לצדידי רה"ר
מן הנכון להניחו שם צלי כלי ועכ"פ לא יתנו בכלי שלו
ויציאו וייחננו שם אם אפשר ואם אינו יכול אזי טוב שיפקיר
גם את הכלי כי ידוע שהצדידי רה"ר יש לו רשות להניח שם
כלי האשפה להוציאם וא"כ יחשב קצת כמו חמין ברשותו
ובכליו כמובן אבל אם יוציאו צלי כלי או בכלי הפקר יאז

לד"ה כנלפענ"ד.

סימן סד

עיסת מצה שהניחה במקרה (פריו' ער בלע"ו)
אי מותר לאפות ממנו מצה בחוה"מ

עוד להג"ל

(ב) ובמ"ש צמי שלש עיסה למצה והניחה במקרה הנקרא פריזער בלע"ו שמגליל את העיסה ואם נגלד העיסה אינה מחממת ונסתפק כ"ג אי יהא מותר לאפות ממנו מצות בחוה"מ ועכ"פ אי מותרת העיסה אחר הפסקה ע"כ.

ונראה דגרסינן במשנה פסחים מ"ו כיצד מפרישין חלה בטומאה ציו"ט ר"א אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה בן בחירה אומר תטיל בצונן א"ר יהושע לא זה חמץ שמוהרין עליו צבל יראה וכו' ע"ש. ופי' מה שאמר בן בחירה תטיל בצונן כלומר שצ"ל לא יחמץ העיסה עד מוצאי יו"ט ובערב יהא מותר לאפותו, מוצא דעיסה שנילושה בפסח ונתונה בצונן אינה מחממת ומותר לאפותה בחוה"מ לבן בחירה, והתוס' שם פרי"ש בשם ר"ת דר"א ור"י לא פליגי אבן בחירה שלא תועיל הטלה בצונן אלא דעדיפא מיניה ס"ל וא"כ היכא שאירע שקרא לה שם אור"ת תטיל בצונן. והרא"ש ז"ל הביאם והוסיף ביאור דלא מסתבר דפליגי בהאי סברא אם מחממת בתוך המים אלא דר"א אשמעין דמוחה על חימוץ חלה ור"י סבר דאינו מוחה אמנם זהא פליג ר"א אבן בחירה דסבר דטוב יותר שלא יקרא לה שם עד שתאפה אולי לא יזהר יפה בהטלה בצונן ואם אירע שקרא לה שם יטילה בצונן וכן פסק הטור והמחבר ש"ע או"ח סי' תנ"ז ע"ש. והצ"י כתב שכן כתב גם הגמ"י ובהגמ"י שלי לא מנאחי בן אדרבה בהגמ"ע מוצא דמותר לאפותה ציו"ט ע"ש וצ"ע. ואולי גירסא אחרת הי' לו בהגמ"י.

ומבואר דעיסה שנילושה והניחה במקום זמן שאינו מחמץ מותר לאפותו בחוה"מ ומינה הי' נראה לכאורה לידון בדיון דמניחה בפריזער שהוא הרבה קר יותר ויותר ממים קרים עד שנקרש כגליל ודאי דאין מחמץ ולא נאסר, אלא דיש לחלק ולומר דדוקא כשמניחו במים דהמים פועלים ונכנסים גם בגוף הצבץ אז פועלים שלא יחמץ אצל המניחו בפריזער שהוא רק אור קר לא יועיל כמוהו אלא די"ל לאידך גיסא דאדרבה מה אם מניחו במים שאפשר שיפשו ויעשו פושרין מ"מ סמכין דאינו מחמץ כ"ש במקרה כזה שהקור גדול הרבה יותר. ונראה להביא קצת סמוכין מהא דאמרין בגמ' פסחים מ"ח ע"ב ר' עקיבא אומר לא כל הנשים ולא כל העצים ולא כל התנורים שוין זה הכלל תפח תלטוש בצונן ופרש"י תפח כשהיא רואה שהצבץ רוצה לתפוח תלטוש ידיה במים זמן ותקטפיהו ותלטנן ע"כ ע"ש ועיין ברע"ב, ולפי פי' זה מוצא דאף דאינה מניחה העיסה במים זוננים אלא

שמזננת את ידה ומקטפת זה את העיסה דיו שלא תחמץ וא"כ כ"ש שדי במניחה בפריזער ששם קר יותר מהידים שנקררו במים זוננים.

איברא דהרי המג"א סי' תנ"ז ס"ק ו' הניח דין זה צ"ע אי יש לסמוך על זה זמן הזה שגם הזוננים שעומדים מעט צבית מתחממין עביו"ד סי' ל"ו ובש"ך וע"ל סי' תנ"ט ס"ד והצ"י חמה עליו דמאי קא מספקא ליה בדבר שפשט התירו בש"ס וכל הפוסקים ראשונים ואחרונים לא הזכירו חומרא זו ולאחר עלייתו של הח"י ז"ל אישתייטתיה ז"ל אחד מגדולי הראשונים ז"ל ר"א בר"ן הירחי בס' המנהיג הל' פסח סי' מ"א שכתב וז"ל ואם קרא שם לחלה בעודה עיסה בפסח אין להטילה בצונן דאין הלכה כבן בחירה אלא יעשה פרורין דקין פחות מכזית ויזרס לרוח במקום נקי ואל יעבור עליהם אם החמיצו דתמן צבץ שצבדקי עריבה אם יש כזית במקום אחד חייב לזער ואם לאו צטל במיעוטו (אצ"ן ע"כ). מוצא מאחד מגדולי הראשונים דפסק דלא כצ"ב גם בס' א"ר כאן אות צ' הביא דברי המג"א ונראה דמשיקרי דינא חייש ליה אלא דבמקום דא"א לתקנה אחרת ס"ל דיתננה בצונן דמאי דאפשר למיעבד עבדינן וא"כ עלתה הלכה זו במחלוקת שניה דלדעת המג"א אין להטיל בצונן ולהח"י מותר להטיל בצונן.

שבתי וראיתי דגם דא לאו תצרא הוא דזיל בתר טעמא דהמג"א דמספק בזה הוא משום דחייש שהמים יתחממו בעומדן צבית זמן מה אצל חשש זה ליכא במקרה שלעולם הקור שלו הוא רב מאוד עד כדי קרישה ממש א"כ זהא מודה המג"א דאין חוששין ואף דלכאורה יש לחוש דלמא יפסק המקרה אצל י"ל דמילתא דלא שכיחא הוא שיפסיק המקרה מלעבוד וצמלתא דלא שכיחא לא גזרו.

אלא דמ"מ אכתי פש לן לבאר דהגם שכתב כח"ר שהמקרה מגליל תיכף העיסה אצל האמת שלוקח קצת זמן עד שיקרש ויגליל את העיסה והגם שמיד שמניחו מתחיל לפעול בו הקור אצל הפעולה נעשית לאט לאט ומתחיל מבחוץ ואכתי מצפנים לא נקרא עד שיעבור הקור יקח קצת זמן וכ"ש בעיסה גדולה ומה"ט אסרו גמ' ללוש עיסה גדולה לאפות מצות ואם לשו אף שקיי"ל דכל זמן שמתעסקין בו אינה מחממת מ"מ מיד שמניחה מחמץ כמ"ש בש"ע סי' תנ"ט ס"ב לא ייח העיסה בלא עסק ואפילו רגע אחד וכל זמן שמתעסקים בו אפילו כל היום אינו מחמץ וכו' ואחר שנתעסקו בצבץ ונתחמם צידים אם ייחווהו בלא עסק מיד יחמץ ע"ש ולשון מיד משמע ברגע וא"כ כיון דמניחים העיסה בפריזער לאחר שנתעסק בו אולי יתחמץ קודם שיגליל ועכ"פ מצפנים ולא דמי למתניתין דמניחו במים והוא דבר מיעוט כשיעור חלה כמובן.

לו למכור קודם פסח הזכות שיגיע אליו בפסח לערל והערל יקח מנתו ומקום הספק כיון דלפי החוק אינו זוכה במנתו אלא ציוס שחולקין אותו ולא מקודם וא"כ נמצא שנהנה מחמץ של פסח וצ"ל לעיין בש"ע סי' ת"נ ס"ב.

וּלְפָנֵינוּ ריהטא הי' נראה להציא ראי' ממה שהציא השד"ח מערכת חו"מ סי' ח' אות נ' ברופא לבני חיל שיש לו חק מאת המלך שנותנין לו ככרות בכל יום ושאל בשו"ת יודא יעלה הספרדי סי' מ"ה אם מותר לו לקבל מהפלטור לאחר הפסח או דלמא כיון שהחק ניתן בכל יום כבר זכה הרופא בהכרות צימי הפסח ומה שיתן לו הפלטור אחר פסח הוא חליפי חמץ והציא ממה שכתבו הפוסקים סי' ת"נ בישראל שמקבל ככרות מעכו"ם ומה שכתב הח"י דמשמעות הב"י והלבוש דלכתחלה צריך להתנות קודם פסח שיתן לו בשבוע של פסח קמח או מעות וא"כ אחה"פ מקבל תמורת קמח או מעות ומותר ואפילו לא התנה מ"מ שרי כי בלא"ה אין ישראל קונה מעכו"ם אלא במשיכה (וחסר סוף התשובה) והרצ המגיה שם העלה להחיר כיון דחמץ שעבר עליו הפסח לא הוי אלא דרבנן ע"ש.

מבואר דאפילו מקבל ככרות לאחר הפסח עבור ככרות שלו של פסח מותר לקבל משום דהיהודי לא זכה בהם דאין ישראל קונה מעכו"ם אלא במשיכה וא"כ כ"ש דידון שמכר לו לעכו"ם קודם הפסח ואכתי לא זכה בכלום שהרי אין לו עדיין חמץ כלל ועיין חו"מ סי' קצ"ג ובש"ך שם סק"ד ודו"ק היציב ודאי דמותר לקבל מעות לפי טעם זה. שנית נראה דממ"נ יכול לקבל מעות בשביל חמץ זה קודם הפסח דאי אית ליה זכיה גם קודם הפסח בחמץ זה הרי שפיר עבד דמכרו ויכול למכרו קודם הפסח ואי לית ליה זכיה קודם הפסח כלום א"כ כ"ש דהמעות מותר לו דהרי כשיציאו לפניו המאכל לא יקבל המאכל לעצמו ולא יזכה בו כלל דלא ניחא ליה לזכות באיסורא והעכו"ם ממילא יקח מנתו בלי זכיה של ישראל וא"כ אין זה חליפת חמץ כלל וכ"ש הוא מקבל מעות קודם הפסח מלאחר הפסח.

אלא דכל זה לפי שיטת כ"ג דהאסור יש לו זכיה אצל לפענ"ד דבר זה אי אסור יש לו זכות בכלל במנה ויכול למכרו לאחר אינו פשוט כ"כ ולדידי פשיטא לי להיפוך דהיושב בצית האסורים אין לו שום זכיה במאכלים שמציאים להם כי המלכות או המדינה אינה נותנת להאסיר מאכלים שזכה בהם ויעשה מה שחפץ בהם אלא המלכות ומשרתיה מציאים מנות אכילה להאסורים כמניין האסורים וכל אחד מה שאוכל זוכה בו עם האכילה וכל מה שאינו אוכל הרי אין זה שלו מדינא דמלכותא וודאי בצית האסורים אין נותנים להם מאכלים לעשות בהם סחורה אלא נותנים מזון לכל

ואישר נלפע"ד לדינא הוא כן דלכתחילה אין ללוש עיסה על מנת להניחה בפריזער בפסח מכח חששות הג"ל דדילמא עד שיגליד בפריזער אולי יחמץ קצת ועכ"פ מצפנים כי יש לחלק בין עיסה קטנה לגדולה גם כי יש לחוש לדעת בעל המנהיג לכתחילה אף שלא חשו ליה הפוסקים אצל הם לא דברו אלא צדיעצד מזורף כי בעיקר הדין מדינא דגמ' קיי"ל דלכתחילה לא יקרא לה שם קודם שאפה ורק אם אירע לו שקרא שם קיי"ל שיטיל צנזון אף דיש לחלק דפריזער פועל יותר מהטלת צנזון דמגליד העיסה אצל מנד השני איכא גמי חששות הג"ל שכתבתי וגם לרבות כי במציאות הוא שלפעמים יפסיק החשמל ויחמץ העיסה בפסח ממש ועוד יש איה חששות לכן לפענ"ד לכתחילה אין ללוש עיסה להניחו שם בפסח אצל אם עבר ולש או שלש עיסה ולא הי' יכול לאפותו בע"פ מפני סיבה וחושש שלא יבא לידי חימוץ יכול להניחו בפריזער תיכף ומיד ולאחר הפסח העיסה מותרת, ואולי כדאי מהיות טוב להפקיר העיסה ג"כ עכ"פ צינו לבין עצמו לזאת מכל ספק אף שלדינא נראה דאינו צריך.

ומה דמנעיה ליה אי מותר לו לאפות מעיסה זו מנה צחיה"מ נראה פשוט דצחיה"מ אסור לאפות מעיסה זו והטעם לבד מהספיקות שכתבנו ידוע שדברים שמוציאים ממקור צריך זמן רב להפטר ואופן ההפשרות שמתחיל להפטר מבחזן חומן הרבה יקח עד שיפטר כל הבצק מצפנים ועד שיפטר מצפנים החיצון כבר נתפטר בטוב ויחמץ וא"כ א"א לאפותו כלל צחיה"מ וגרע מנותנו צמים צוננים דלא לא נעשה שינוי בצנזן ויכול לאפותו מיד ואין צריך להמתין להפשירו וזה פשוט מ"מ אפשר שאם לאחר שהוציאו מפריזער הי' נותנו מיד צמים צוננים כבגמ' טייל צנזון להפשיר הי' מותר וכנ"ל אצל למה לן ליכנס בדחוקים כי אפשר שגם כה"ג אסור ויש לי טעמים לזה כיון שהי' נקרא כ"כ ועכשיו שנפטר ממחר להחמץ אפילו כשעדיין צמים צוננים דלגבי הקרירות של פריזער זה הוא כבר חם ואף שעדיין לא מקרי לגבי חימוץ בכלל אפשר כיון שירד העיסה מקרירות כזה פועל קצת בזה שיוכל להחמץ אפילו צמים צוננים והצן כי זה דבר חדש וצריך לבד. עכ"פ נראה דצחיה"מ אין לאפותו לכתחילה בכל אופן.

סימן סה

מי שהוא בבית האסורים אי מותר למכור לעכו"ם מנתו שיגיע לו בפסח

עוד להג"ל

(ג) **ברבר** ספיקתו צמי שיושב בצית האסורים ומקבל מנתו בכל יום לחם ושאר מיני מאכלי חמץ אי מותר

סי' קל"ב ובד"מ יו"ד סי' ז"ד ועיין או"ח ספינקא סי' ת"ג
אות ט' חבל פוסקים שהציא מדברים בענין זה ובחי' הארכת
בהלכה ומ"מ לדין שיבש הוא שהרי כיון דצירנו דהישראל
מעולם לא זכה בחמץ זה א"כ הו"ל חמץ של עכו"ם וליכא
בזה גם משום איסור רואה בקיומו ופשוט.

שניית נראה דלא שייך כאן איסור רואה בקיומו דהתוס'
ע"ז דף ס"ב כתבו דמוכר י"ג או ע"ז בהקפה
ולאחר שמשך הנכרי וקנה משלם הדמים מותרים ואינם חילופי
איה"נ כמו בדצי"ר ינאי ותמה בחי' הרמב"ן הא אפילו שכן
פועל אסור משום משתכר באיה"נ ועוד הא רואה בקיומו
אסור ומי' הר"ן דפועל גזרו שכירות אטו מכר הנפרע לאלתר
ואע"ג דכל שכירות אשכנזי הוא לא משמע לי' לאינשי הכי
ורואה בקיומו נמי דאסור היינו משום דאנן מחמירין ורואין
כאלו הישראל הוא מחליף אצל במכר גמור שהוא בהקפה ואין
כאן דין חילופי איה"נ כיון דקנה עכו"ם מעיקרא ולא מיחד
שיעבודא מינכרא מילתא ולא גזרינן ואינו אסור לא משום
רואה בקיומו ולא משום משתכר באיה"נ כיון דלא מיחד
שיעבודא ע"ש וה"נ בנ"ד כיון דמכר גמור הוא ולא קנה
עדיין ולא מיחד שיעבודא ויכול המוכר להחליפו בآخر ואינו
עובר משום צ"י לא גזרינן ביה משום רואה בקיומו ומשום
משתכר באיה"נ. ובתשו' מהר"ם שי"ק או"ח סי' רכ"ה פי'
בשם הגהות שו"ת שערי אפרים סי' ז' דאם אינו עושה מעשה
בגופו ל"ש רואה בקיומו ומרן בצ"ש או"ח סי' קנ"ה תמה
עליו דאינו מבואר שם כן.

סימן סו

ביצים רחוצים אי יש בהם חשש
שרחצם במים חמוצים לפסח

עוד להג"ל

(ד) **ובמה** שרצה לדעת אם יש איזה חשש בציצים הבאים
מהאיכרים (פארמער בלע"ז) שדרכם לרחוץ את כל
הציצים לאחר לידתן במים פושרים ומשימים במים איזה סם
אם נריכים להזהר בזה בפסח ליקח ציצים דוקא בלתי רחוצים.
הנה לא צירתי בזה עם הפארמער לידע בצירור מה שהם
משימים במים הללו אצל לפי השערתי ודאי שאין
מדיחים הציצים במים חמין הרבה שהרי מים חמים מזיקים
להציצים שלא יתקלקלו וחזקה שלא יקלקלו את סחורתם וכיון
דהציצים הם בקליפתם נראה דאין לחוש כלל דבשעה מועטת
כוז שמדיחים הציצים בפושרים כאלו ליכא שום חשש בליעה
אפילו אם הי' איזה חשש חמץ שמשמין במים מ"מ כיון
שקודם פסח הוא ודאי בטל הוא במים ואף שכנראה אין זה

דכפין ואם אינו אוכל הרי אין זה שלו ולא זכה בו כלל
אלא חוזר להמדינה.

ואף שהדבר הי' צרור כן בדעתי מסבירא מ"מ לא סמכתי
על סברתי ושאלתי להממונה על בתי האסורין בנ"י
(קאמישאנער בלע"ז) ואמר לי בצירור שהאסור אין לו שום
זכיה במאכלים או בשאר דברים של בית האסורים ואין להם
שום זכות למכור זה לזה שום דבר לא ממאכל ומשקה ולא
מדברים אחרים שמציאין להם והמלכות אומרת או שיאכל מה
שרואה ואם אינו אוכל אין זה שלו לסחור בזה וכן דברתי עם
עו"ד גדול ואמר לי שזה אמת ויציב, אצל כי כן א"כ אין לו
באמת להיושב בבית האסורים מה למכור כלל דהרי אין לו
שום זכיה במזון שמציאין אם אינו אוכל וא"כ לענין איסור
חמץ ודאי דאין עליו שום איסור ואינו עובר כלל אם מכרו
לעכו"ם ואם ימנא איזה עכו"ם שיקנה ממנו אין קנינו קנין
ואין ממכרו מכר מדינא דמלכותא וליכא איסור כלל. ואין זה
דומה כלל להמבואר בש"ע סי' ת"ג בישראל שמקבל מעכו"ם
בבית ככרות או לדינו של המרדכי והג"מ בישראל שקנה חק
הגלחים שנותנים להם לחם דמותר ליקח לאחר הפסח עיין
מג"א דהתם אית להו להגלחים חלק עכ"פ שאוכלים את חקם
ויכולים לעשות בשלהם מה שירצו וכן ברופא שהבאתי לעיל
ועיין א"ר סי' ת"ג או"ח צ' אצל דידן ליכא כאן דין מכר
כלל ומותר לכ"ע וזה צרור בס"ד.

אלא דיש לעיין דאי לא קנה הישראל ליהוי עכ"פ בישראל
הקונה חמץ לעכו"ם מעכו"ם ואין החמץ של ישראל
וכתב הריב"ש סי' ת"א דאין נכרי המשלם קונה דאין שליחות
לנכרי ואין הישראל זוכה בשבילו והמל"מ רפ"ד מה' חו"מ
הציאו ותמה עליו דלו יהי' שיש שליחות לנכרי וקונה החמץ
מ"מ עובר ישראל אצ"י מדין חמץ של עכו"ם ביד ישראל
ואחריותו עליו דעובר ועיין מש"כ מרן בצ"ש או"ח מס'י'
קנ"ה עד קנ"ט דברים נפלאים בזה אלא דידן ליכא לפוקי
שהרי הכא הכסף ניתן קודם פסח וגם אינו קונה כלום
מעכו"ם אחר וכמ"ש לעיל ולכ"ע מותר והבן.

ולענין מעות שקבל מן העכו"ם נראה דהוה מעות מתנה
ובענין שאמרו אדם יודע שאין קדושין תופסין
באחותו וגמר ויהיב לשם מתנה הכ"נ האסור יודע שאין רשות
לאסור אחר למכור מאכלו וגמר ומקנה לשם מתנה או יאמר
דהאסור יודע שאין לו למכור מנתו מדינא דמלכותא אלא הוא
נותן לו כסף עבור שתיקתו שלא יגיד ולא ימסרו על שנוטל
שתי מנות שהי' מוכן לו והוא אינו אוכל עכ"פ אין זה כלל
תמורת חמץ ומותר מטעם זה לכ"ע.

ואבתי פש לן לעיין קצת מדין רואה בקיומו של חמץ עיין
מקו"ח סי' ת"ג ובד"מ ובהגהות א"ב שם וביו"ד

אבל לקושטא דמילתא דבר זה מחלוקת האחרונים הם ותרומיהו יש להם על מה שיסמוכו דהמקור"ח סי' תל"ו סק"ד ד"ה כשכנס צו עכו"ם כתב דהמוכרין בית לעכו"ם צע"פ למוזג חמץ מ"מ צריכין לצדוק צליל י"ד דהא צלילה עדיין לא מכר הבית ויש לו בית חייב צדדיקה כיון שעדיין יש לו בית בשעה שחייבוהו חכמים צדדיקה ועוד דאולי לא ימלא עכו"ם למכור לו ויתחייב צדדיקה וצביעור וצדיקת יום לא חשבו צדיקה אם לא שימכור הבית צי"ג ועס"י ת"נ צמג"א וגם יכתוב לו בשטר מכירה שמוכר לו כל חמץ שבבית זה אף שא"י לו ע"ש וכוותיה פסקו הח"א והקאש"ע וא"כ הכ"נ צדיק כיון דהמכירה לא נעשית עד למחר חייב לצדוק.

אבל הח"ס ז"ל א"ח סי' קל"א פשיטא ליה להיפוך שכתב ע"ד מי שמוכר חממו לגוי ע"פ ומשכיר לו חדר לכך אם מחויב לצדוק חדר ההוא צליל י"ד כתב דפשוט דאין צריך שהרי אין על החדר חיוב צדיקה שהרי סופו שיכנס גוי לתוכו ועל הגבירא ליכא חיובא שהרי מקיים מצות צדיקה בשאר חדריו לית דין ולית דיין שיהיה צריך צדיקה ע"ש מה שח"י דלא תקשה ממשכיר בית לישראל ומוסר לו המפתח משחל י"ד וכן נמי לא דמי להיזא מן הבית ואינו נכנס לבית אחר כלל שאעפ"י שגוי נכנס בבית חוכה וזהו צדדיקה שחייב לצדוק חמץ שלשים להרצ"י סוס"י תל"ו, וגמלא דדבר זה מחלוקת האחרונים ז"ל. ולאחר התבוננות קצת נראה דקיי"ל דהא כח"ס חדא דהרי עיקר מילתא בתקנת חכמים פליגי והלכה כדברי המיקל כ"ש מן הח"ס דרז גוצריה גבירא דמריה סייע בהלכה שנית דרבותינו הנדיקים האחרונים ז"ל נראה דהחליטו כהח"ס צמ"ט ז"ל החדשות סי' מ"ו כתב דחיוב הצדיקה צליל י"ד לא חל אלא על המקומות שיהיו שלו בפסח וכן הביא בהגהות הגאון מהרש"ם ז"ל וכ"כ בתשובת צנין עולם ובתוס' חיים הביא שכן דעת מהרא"ל מפלאק וכו"ד הרש"י עין צנוסח שטר מכירה בסוף הש"ע שלו וסיים וכן נוהגין. וא"כ פשוט דאין צוה שום פקפוק.

אלא דפש לן לזאר מה שראיתי בשד"ח מע' חו"מ סי' ה' חות ד' שדן ג"כ צדין זה והעיר דכל זה שמועיל להמקילין שמשכירין החדר שצו החמץ לעכו"ם אצל למה שנוהגין בכמה מקומות במכירת חמץ ע"י שליח מורשה מכל בעלי הבתים שצער והמורשה משכיר להנכרי בית אחד ואגבא מקנה לו כל החמץ בכל מקום שהם ואין מקנה להנכרי החדרים שמונה צהם החמץ של כל אחד ואחד א"כ טעם זה אינו מספיק כיון שבאמת החדרים ישארו ברשות הבעלים גם למחר ולא יכנס הנכרי לתוכם כלל א"כ הרי חובת הצדיקה מוטל על הבעלים וצריכים לצדוק צליל י"ד כתקנת חכמים והח"ס ז"ל לפי מה שגשאל השיב אצל לדידן כיון דכן באמת

מין חמץ כלל אלא איזה צורית או פוידער שימחר ההדחה ורחינת הצינים ואין חמץ כלל והפוידער ודאי הוא נפסל מאכילת כלל לכל הדעות וכיון שממילא אנחנו צריכים להסיר הקליפה העליונה מהצינים א"כ לפענ"ד ליכא כאן שום חשש כלל ויאכלו עניים וישצו ועל האוסרים להציא רא"י כי שמעתי שגם מזה רוצים לעשות ציונעם ולדעתי אין צוה שום חשש בעולם אפילו למהדרין.

שוב דברתי עם ידידי הרבני ר' איסר לויפער הי"ו שיש לו ג"כ (פארעם) והסביר לי אופן הרחצת הצינים שהוא צא מים מן המכונה והמים חמים אצל אינם יכולים להזיק הצינים והם עושים כמו מקלחת ומתחזים המים בחזק ע"י ונותנים בתוך המים איזה מין פוידער הממחר הרחיפה ולפי מה שנתברר לי כעת לפענ"ד אין שום חשש צוה ויאכלו עניים וישצו.

די"נ דושב"ג בלב ונפש.

בגנשה הקמץ

סימן סו

החולץ מביתו לפסח ביצר יעשה בבדיקת חמץ
בביתו קודם שיצא

ב"ה ג' אחרי י"א לחדש הגאולה התשכ"ה ברוקלין נ"י
יצו"א

את חג המצות יחוג בדיצות כבוד ידידי וידיד נפשי הרה"ח
ת"ח מפואר ישראל אשר בך אתפאר וכו' כש"ת הרבני
מוה"ר ישראל חיים לעזרי ש"יט"א.

אחדשה"מ בדבר השאלה באנשים ההולכים למנוחות על פסח כדת מה לעשות צדדיקה חמץ צבתיים וכ"ת דרוש דרש שיוכל לצדוק חדר אחד לקיים מצות צדיקה ושאר החדרים יכול למכור לעכו"ם כמו שהם צלי צדיקה כלל ושכנגדו חולק עליו דלא כגי בהי כיון דחל עליו חיוב הצדיקה צריך לצדוק כל החדרים והציא רא"י לדבריו דקאש"ע פסק כן וכמ"ע ברוב ענותנותו רוצה לדעת צוה כדת מה לעשות אם להכריז וידרוש צריכים דברים שאמרת טעות הם צדי צרם כך אמרו דלר"ך לצדוק כל החדרים. ולפוס ריהטא הי' נראה דהדבר תלוי בטעמי הצדיקה לטעם רש"י דמשום דכי הדר עובר עליו על כל יראה עיין ט"ז או"ח סי' תל"ו א"כ כיון דמכרו לעכו"ם ולא יעבור א"ש לצדוק ולטעם התוס' דילמא אחי למיכלי הכ"נ חיישין ואפשר דגם לדעת התוס' לא חיישין לאכילה כיון דמכרו לעכו"ם ולא דידי' הוא והוי כחמץ של עכו"ם שמוחר לראותו ולא חיישין דילמא אחי למיכל מיניה ועיין מג"א ומקור"ח ומגן אלק סי' תל"ו.

השאלה צדיקן שאין מוכרים רק החמץ ולא הצמים א"כ הי' צריך צדיקה גם לדיקן כמוזן וע"ש מה שהאריך והציא מהגאון בעל דברי נחמיה שדעתו נוטה לדעת הח"א אפילו צמחם וא"כ אף דצמחם קי"ל כהח"ס מ"מ צדיקן ודאי ז"ע.

ע"ב נלפענ"ד צדיקן הלכה למעשה אם אפשר למכור החמץ לעכו"ם מי"ג יאל לכ"ע אבל אם א"א לו למכור לפי שאין לו עכו"ם ואינו יודע כדת מה לעשות ע"כ כשיצא להרב למכור החמץ ולעשותו שליח המורשה אזי יתנה עם הרב שהוא רוצה למכור את כל חדריו או להשכירם לעכו"ם עם החמץ או שישכיר את חדריו להרב וממילא לא יצטרך לצדוק והרב ימכור את כל החדרים שיש בהם חמץ או ישכירם להעכו"ם ואז יאל ומוחר צלי צדיקה אבל אם אינו משכיר החדרים רק החמץ הוא שמוכר יש לחוש לדעת השד"ח הנ"ל וצריך לצדוק כן נלפענ"ד הלכה למעשה והשם יצילנו משגיאות ושלל אכשל צדצר הלכה עד עולם.

אלה דברי ידידות לידיד נאמן דושה"ט מברכו בחג כשר ושמח ובברכת התורה בלב ונפש,

בגשה הקמן

סימן סח

הבשר שיניים תותבות (פאלשע ציין) לפסח ומבשר לחלב אי בעי הבשר

ב"ה כ"ה למטמנים ברוקלין נ"י יצו"א. התשכ"א
כבוד ידידי ורב חביבי הרה"ג ווי"ח נר"נ אי"א כש"ת
מוה"ר ליפא ברענער שליט"א.

אחדשה"ט צאהבה כרגע קבלתי משלחתו ועיינתי צפנים הדברים אשר העיר כת"ר צענין הכשר שיניים תותבות לפסח שכתב ידידי הרה"ג ר' יחזקאל שרגא ליפשיץ הלצרשטם אדמו"ר מסטרפקוף צירושלים וצעצרי על דברי ידידי הרה"ג הנ"ל לאחר הסליחה דבריו לפענ"ד ז"ע ואפרש שיחתי.

והנה מתחלה יאל לצנות יסוד דשיניים הללו מדינא צריכים הגעלה ואחר שיאל לו כן יאל לאסור אח"כ אפילו להגעיל כיון דמדינא צעי הגעלה וצשיניים תותבות שנעשים מחומר רך אשר נמוג בתוך המים א"כ לא מהני זהו הגעלה כלל אם לא צשיניים שהם של כסף וזהב ואזי אומר ח"ו שרוב העולם נלכדים צאסור חמץ כיון שידוע שרוב העולם אין להם שיניים אחרים חדשים לפסח ורצ אשי יוכיח שאמרו ליה מה יעשה מי שאינו יכול לקנות סכינים חדשים ואמר להו כעין חדשים אף שמי שיכול להדר גם על זה מה טוב ותצא עליו צרכת טוב אבל לא ניחא ל"י למרייהו דלימא הכי דנראה לצאר דצרינו צס"ד.

והנה עיקר ראיתו שעליה צנה יסודו הוא לפמ"ש המג"א צס"י תנ"א ס"ק ו' צסכינים דלפי דעת הרמ"א צס"ו צהג"ה שם דאין הולכין אחר רוב תשמישו וא"כ הי' הסכין צריך ליצון דלפעמים תוחצים צראשו חתיכת פת לאפות אלא האש ולפעמים חותכין צו פשטידא או פנקוכ"ן על האש וכמ"ש ציו"ד סוסי קכ"א (ומ"ש קס"א נראה ט"ס עיין צמחה"ש שם ולקמן צמג"א ס"ק מ"ג) וצפמ"ג שם מיקל דסגי צהגעלה מתרי טעמי: א) ד"א דהולכין אחר רוב תשמישו. ב) ד"א צהחירא צלע אף ע"י האש סגי צהגעלה וחמץ החירא צלע ולפ"ו צחמץ דהוי כמו סכין דלפעמים אוכלים לחם מחורך (פענענ"ל צלע"ו) או פשטידא חם מכלי ראשון א"כ הוה לכל הפחות כמו סכין להצריך הגעלה צכלי ראשון ע"כ ואזי אומר דלא קרצ זה אל זה דמ"ש המג"א דחיישין צסכין דלפעמים תוחצין צראשו חתיכת פת לאפות על האש היינו שהסכין נתחצ צחוכו על האש ממש צשעת צלייתו וגם הפשטידא והפאנקוכן צשש דילמא יהיו פעמים על האש ממש צשעת צלייתו ולכן צשש דילמא צעי ליצון ואפי' לפמ"ש הפמ"ג דצעי הגעלה דהולכין צחר רוב תשמישו כוונתו רוב תשמישו של סכין הוא צכלי ראשון ולכן מצריך עכ"פ להגעיל אבל לא דמי לשיניים דרוב תשמישן אינו צכלי ראשון אפילו לשיטתו דלפעמים אפשר שיאכל דצר חם מכלי ראשון ממש (מה שלפענ"ד ז"ע וכמו שאכתוב צמזון צס"ד) וממילא לא דמי שיניים לסכינים ואין משם רא"י כלום לאסור.

והנה נראה שהרגיש שם צחולשת סצרתו צזה שכתב וו"ל צצסכין רוב תשמישו הם צצון כידוע ורצה לתקן צזה מה שהקשתי אבל צאמת גם צזה לא כיוון לפענ"ד להלכה ולא עלה דמיונו יפה דאי רוב תשמישן צצון צסכין כצצרת הרה"ג הנ"ל א"כ לדעת המחבר לא צעי הגעלה כלל מדינא וכמ"ש שם צצעיף כ"צ וצצעיף כ"ה לענין כלי השחיה וא"כ ע"כ ז"ל דדעת המחבר דצכינין רוב תשמישן צרותחין הוא דאל"כ יהיו דצרי המחבר סותרין דצצעיף ג' כתב דין סכינים דמגעילים צכלי ראשון ולא סגי צלאו הכי וע"כ דמדינא צעי הגעלה ואדרכה המג"א אכתי לא ניחא ליה צהגעלה וצעי ליצון וצצעיף כ"צ כתב דכל הכלים אפילו של חרס שנשתמש בהם חמץ צצון מותר להשתמש בהם מזה אפי' צחמין וכן צצעיף כ"ה כתב כל כלי השחיה מותרין צשטיפה ואע"פ שלפעמים נותנים בהם לחם חם כיון שרוב תשמישן אינו אלא צצון סגי צשטיפה שלא הלכו צכלי אלא אחר רוב תשמישן ע"כ ואזי נימא דצכינין נמי רוב תשמישן צצון מקרי כצצרה הנ"ל א"כ לא צעי הגעלה כלל כצעיף כ"ה וע"כ דהני תשמישן צרותחין הן וצכלי ראשון אלא דחיישין נמי משום חמי האור ותיקשי דליצעי ליצון וע"ו מחפש הפמ"ג היתר

די"א דהולכין אחר רוב תשמישן ורוב תשמישן אינו באש זה ברור בס"ד.

שוב ראיתי צערוך השלחן סי' תנ"א ס"י סכמים של חמץ מעיקר הדין הם ככל הכלים שתשמישן בחמין ונריך הגעלה בכלי ראשון וכו' ואם גם זה קשה יגעלנו כולו ברותחין דהולכין אחר רוב תשמישו ורוב תשמישו הוא ברותחין שחותך חמץ חם וכו' והא סברא דאולין בחר רוב תשמישן ולא חיישין דלמא פעם אחת עכ"פ עשה מעשה ונשתמש ע"י אש ונאסרה ממש והאיך מועיל הרוב תי' בתשו' רבינו מנחם עזריה שהקשה בכל דבר שתשמישו בכ"ש אם נתחב פעם אחת בכ"ר נאסר וצעי הגעלה בכלי ראשון דוקא ותי' דמאחר שהוא אינו בן יומו והוא רק מדרבנן הן אמרו והן אמרו להקל לילך אחר רוב תשמישו והציאו במקור חיים או"ח הג"ל ובשאר אחרונים ע"ש. אבל לפ"ז גם שאר ראיותיו שכתב שם אינם מוכרחין דכיון שנפל היסוד נפל הבנין.

ומעתה מיושצין דברי הנדיקים האחרונים ו"ל המהרש"ם וצית ינחק ותשו' יד ינחק שכתבו דבשיניים לא הוה בלועין ברותחין והרה"ג הנ"ל הקשה עליהן דבלועין ובלועין הן לשיטתו הוא דאזיל אבל באמת שיניים לא הוה בלועין ברותחין דאולין בחר רוב תשמישן בזה דלא בלעי ברותחין כלל, ועוד בר מן דין כנראה דדברים שבעל פה הם ולא עיין בגוף הספרים אלא סמך על מה שהציאם השד"ח מחומ"ס סי' ד' אות כ"ד שנראה שהציא דבריהם בשמו אבל באמת לפמ"ש אין לחוש דלמא פעם אחת הכניס לפיו דבר רותח כ"כ שיטרכך הגעלה מדינא ולאסור עי"ז הגעלת השיניים מחומר הרך דחיישין דלמא ימסו.

אלא שמ"מ כיון דבפסקא מחמירין גם בכלי שני ולשי' הרמ"א והאחרונים נראה דאף בצונן יש להחמיר וכמו שנהגו א"כ בשיניים נמי נהי דלא בלעו מכלי ראשון ולא נאסרו מדינא אבל עכ"פ מדי כלי שני לא יאזו ועכ"פ מדי תשמישתן בצונן לא יאזו אבל לזה כבר סגי להכשירם בכ"ש וכמ"ש בס"ד בזה בספרי שו"ת ח"ג סי' נ"ו ע"ש או ע"י עירוי ברותחין כמ"ש המהרש"ם ע"ש. ובהא אמרינן כבלעו כך פלטו. ויאכלו עניים וישצעו.

איברא דלפי שיטת הרה"ג הנ"ל תקשה בכל השנה כולה האיך אוכלין בנ"א בשיניהם בשר ואח"כ חלב דנמי ליתסור משום בשר בחלב ואפי' לשיטתו דמחלק בין שיניים של כסף וזהב לשל חומר רך כגון קאטשוק או פלאטניק בלע"ז מ"מ הרי בכל השנה נמי אין מגעילין מבשר לחלב ונמנא ח"ו אוכל טריפות ודבר זה נשאל להגאון מהרש"ם בתשו' סי' קצ"ז ח"א מי ששתה חלב מכ"ר שיס"צ שכריסו

של מינוק נכוח ואח"כ שותה רותב ואוכל בשר חם שיס"צ בשיניים תותבות מי מותר והשיב המהרש"ם ז"ל לפמ"ש האו"ח דשיעור יס"צ הוא שיד אדם צינוני נכוח צו ואף שבתמ"ד ה' תערובות סי' מ"ה פקפק בזה אבל בספר זרע יעקב החזיק בדעת או"ח א"כ כששותין בחלב אינו בגדר זה שיהא הפה נכוח צו ועוד דבחמודי דניאל ה"ת סי' א' וסי' ל"ד מבואר דבלא שהה האיסור כלל אינו בולע וכ"ה בתשו' רדב"ז ח"א סי' רכ"ג וא"כ בשיעור עובר על פה אינו בולע ואע"ג דהפמ"ג בפתיחה לבצ"ח ופר"ת סי' ז"ח סוקק"ט ס"ל דגם בלא שהה בולע כדאי הם הרדב"ז והחמ"ד לסמוך עליהם ע"כ ע"ש זה ראוי ברורה למ"ש בס"ד. העולה לידן בס"ד דשיניים תותבות בכל השנה ליכא איסור לדינא לחלו בהם בשר ואח"כ חלב או להיפוך ובפסקא דכ"ש נמי אוסרין סגי בהגעלה מכ"ש או עירוי כנלפענ"ד. [וע"ע שו"ת משנ"ה ח"צ סי' י"ג].

והנני בזה בברכה וכט"ס באהבה וידידות ובברכת התורה בלב ונפש.

מנשה הקמץ

סימן סט

אינו יכול לשתות הרבה יין יותר נכון ליקח בום גדול בשיעור ג' ביצים לד' בוסות ולשתות רוב בום מליקח בום קטן ולשתות כלו ואריכות גדולה בדין דנתקמנו שיעורים

ב"ה כ"ה תמוז התשכ"ב ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד אהובי ידי"צ צמד לבבי החסיד המפואר פ"ה חוב"ט
אשכול הסופר עוסק במלאכת שמים כש"ת הרה"ח מוה"ר
דוד יודא גרינצווייג הי"ו סופר מומחה בירושלים עיה"ק.

אחדש"ת צידיות, מה שמספקא ליה כדת מה לעשות צד' כוסות של פסח מה ראוי יותר ליקח כוס שמחזיק רביעית משיעור ביצה ומחנה ולשתות את כולה או לחוש לדעת האחרונים ז"ל הנוצ"י והגר"א והחזו"א וליקח כוס גדול שיחזיק כשלש ביצים שלדעתם הוא רביעית ולשתות רק רובע הכוס כי אינו יכול לשתות ד' כוסות גדולות כאלו כולם.

הנה בכדי לבא אל הענין ומה שנלפענ"ד בזה אפלפל קצת בדברי רבותינו האחרונים ז"ל ולא באתי ח"ו להכריע בדבר כי מאן ספון להכניס ראשו בין ההרים הרמים אלא להבין את דבריהם הקדושים ושיטותיהם בזה ענינא, וראשונה אציא דעת הגל"ח פסחים דף קי"ו ע"ב שכתב לאחר שנתבאר לו ע"פ מדידה שהציפה המצויה עתה צימיו ביצה שלימה שבזמנינו הוא רק חצי ביצה מציצים שמהם דיברה תורה והציא מופת לזה כי שיעור חלה הוא מ"ג ביצים וחומש שהוא לערך

ב' צינים שלנו והחזו"א ז"ל כתב דאין זה תימא כיון דהציצה היא בלא קליפתה ואין חלוק בין גדולה וקטנה רק מעט והצליעה מרוסק וההצליעה נמשכת ומקרי בת אחת ע"ש, ופלא על הגאון ז"ל שטיפל לישב קושיא זו ולא פנה לישב קושיא הח"ס הנ"ל דהקשה ג"כ כנ"ל ועדיף מיניה דלר"ך להחזיק לציית הצליעה ג' צינים והח"ס ז"ל כתב ג"כ דהחוש יכחיש שיהא ציית הצליעה מחזיק ג' צינים ציגונים צומנינו ואפילו מרוסקים וסיים דקושיא זו ל"ל פתרון ע"ש.

וא"ל דדעת החזו"א ז"ל דקושיא הח"ס לא קשה מהלל שהיה צומן הצית ואז היו אנשים גדולים ומחזיק הצית הצליעה יותר אבל מאז נתקטנו הצית הצליעה ואינה מחזקת דהחזו"א לא ס"ל הא שטת דנתקטנו למעיין שם דאם נאמר דנתקטנה הצית הצליעה ז"ל דנתקטנו כל אצרי הגוף לפי ארך וגם האגודלין ואדרבה הרי החזו"א ז"ל ס"ל דהאגודלין לא נשתנו ולא נתקטנו, עכ"פ נראה דדעת הח"ס ז"ל לא ברירא לן בצירור מה דעתו אף שהדעת נוטה יותר לדעת האחרונים ומה גם כי התשובה סי' קכ"ו מאוחרת מסי' קפ"א למעיין שם. ועיין שו"ת בנין ציון חדשות סי' קס"ח מה שחלק מהר"ם ש"ך על רב הח"ס ז"ל והסכים עמו הב"י. וצ"ע רש"י סי' תנ"ו ס"ב כתב וכמה הוא עשרון כמו מ"ג צינים וחומש צינה מצינים הציגוניות של צינת תרגולת ולא העיר כלום משיטת האחרונים ז"ל ומדשתק להו ש"מ דלא ס"ל כן גם האריכו עוד אחרונים לחלוק בזה.

איברא דחידוש הנל"ח ז"ל לאו חדש הוא וכבר מבואר בדבריו באלה הראשונים ז"ל התשב"ץ ח"ג סי' ל"ג ח"ל ואחר כל אלה השרשים אם יש בכם בקיאים בשיעורין ימדדו כי האצבעות שוות הן בכל המקומות וכשימדדו באצבעות ימדדו באצבע היותר גם שימצאו והאצבע היותר דק ומה שציניהם הוא הציגוני וצו ימדדו אצבעות המקוה וכיוצא בזה אמרו פ' י"ז דכלים והוא יותר מכיון ממדידת הצינים כי אינם שוות בכל מקום והדבר נראה לעין כי כשתשער המקוה באמות שלנו היום ותכוין אותו למדת הצינים במקומות אלו תמצא שהצינים הם קטנות מהשיעור הרבה וכשיש שני שיעורים לפנינו בלתי שוים ראוי להחמיר בשל תורה וכן בתוספתא דמקואות אמרו כל שהוא מד"ת ושיעורו מד"ס הולכין בספיקו להחמיר וכ"ש אם שיעורו ג"כ מדברי תורה עכ"ל. ומבואר לן מדברי התשב"ץ שיטת הנל"ח ז"ל והני אחרוני אחריני וכבר ידעו מזה הראשונים ז"ל דשיעור הצינים יותר קטן משיעור האגודלין ומיושבת קושיא הח"ס שהתפלל האריך צומן קצר כזה נתקטנו הצינים דוקא, דלאו זמן קצר הוא וזמן רב הוא, ולא נתקטנו אלא מקומות, מקומות יש והכל לפי המקום.

פונט ושוב מדד בכלי המחזיק שבע אגודלים פחות מצי' תשיעית באורך וצרות ורום מרובה שהוא שיעור חלה המפורש בש"ע יו"ד סי' שכ"ד והוא כפלים משיעור הראשון ונמצא שני שיעורים אלו מכחישים ואין לומר שהאגודלין נתגדלו ממה שהיו צימי הש"ס ועכ"ל שהצינים נתקטנו עכ"ל וכן שמענו מהגר"א ז"ל והגר"א מרגליות האריך הרבה בדבר והנל"ח כתב מפורש שיעורים אלו גם לד' כוסות.

ודעת מרן הח"ס ז"ל לא ברירא לן לפוס ריהטא וראיתי שני נציאים אחרונים סותרים בפסקיהם בדבריו הערוך השלחן או"ח סי' קס"ח סי"ג כתב שיעור כזית וכו' ועתה שיעור כזית כצינה ורביעית כפי שג' צינים מטיילים מים (נוצ"י והגר"א והגר"ז) וכן נוהגים כל היראים לדקדק בכוס קידוש והצדלה ולפ"ז גם כזית הוא כצינה, ואחד מגדולי הדור חלק עליהם (ח"ס או"ח סי' קכ"ו) והעלה דוודאי גם צומן הזה כשיעור חצי צינה ציגונית הוא שיעור וכן האריך עוד בהל' חלה ע"ש. אבל החזו"א ז"ל או"ח סי' ל"ט האריך הרבה וכתב בפשיטות דדעת מרן הח"ס ז"ל כהנוצ"י והגר"א והגר"א ע"ש. והוא היפך ממה שכתב העה"ש ז"ל.

והנה המעיין בדברי הח"ס יראה לכאורה דתרווייהו אמת אמרו ולא העידו שקר ח"ו הני גאוני דלכאורה דברי מרן לא צורוין ובסי' קפ"א או"ח שם כתב שיראה דפליג על הנל"ח ח"ל אבל האמת בכל דור ישוער תחלה במ"ג צינים וחומש צינה שבאותו הדור כי כן הוא איפה הציגוני שבאותו הדור ויהיה צריא ומצורך וכו' וכתב דלהנל"ח יהיה ציית הצליעה שלנו מחזיק ג' צינים שלנו שהרי מ"ע בליל פסח לבלוע פסח מנה ומרור צבת א' צומן שבהמ"ק קיים ויהיה זה כשיעור ג' צינים ואין אדם בעולם שיחזיק ציית בליעתו ג' צינים אפילו מרוסק עיין מג"א סי' תע"ה סק"ד אע"כ גדולות וקטנות כל הגידולים הן חיים הן צמחים לפי הזמן והמקום וזה אנו משערים ע"כ, וזה כמ"ש העה"ש הנ"ל אלא שכנראה לפי שעה לא זכר העה"ש מתשובה זו וכתב מתשו' ח"ס סי' קכ"ז ובאמת כי היה לו להציא מתשובה זו שיותר מבואר כאן כשיטתו למעיין שם.

אמנם צי' קכ"ז האריך הרבה הח"ס ז"ל ומשם כבר נראה יותר דדעתו כדעת האחרונים ז"ל וכמ"ש החזו"א ז"ל בשמו (עיין חזו"א או"ח סי' ל"ט אריכות גדולה בזה). אלא שגם שם התפלל מאד הח"ס ז"ל האריך אפשר שבזמן קצר שצומן האחרונים יבא שינוי כזה דוקא בצינים ולא בשיעורים אחרים וגם התפלל מאד האריך יחזיק ציית הצליעה ג' צינים והחזיק בקושיא זו מסי' קפ"א והאריך בזה. וראיתי בחזו"א הנ"ל שהציא ק' המנחת צריך סי' ע"ה שתמה האריך ציית הצליעה שמחזיק צינת תרגולת כדאמר יומא פ' א' יחזיק

בסופו שם דשיעור כזית כחצי צינה שלנו וז"ע ע"ש עוד למדנו מדברי המשכ"ץ ז"ל דס"ל ג"כ דאגודל לעולם לא נשתנה וז"ע קצת להח"ס ז"ל בתשו' קכ"ז דס"ל קצת נשתנו הטבעיים וגם האגודלים נשתנו.

ובבר ראיתי למרן כק"ז צצית שערים יו"ד סי' קמ"ב וסי' רס"ב שחמה על הח"ס ז"ל ותשו' חו"י שצסוק שו"ת חוט השני שכתבו שאם כל הדברים נחקטנו לפי ערך הדור א"כ כל השיעורי התורה הם לפי זמני וצירי אותו הדור ותמה עליהם מרן ממ"ש הרמב"ן צפ' נח, בפסוק ואני הנני מביא וגו' כתב ואל תתפתה לאמר כי היו שלש מאות אמות באמת איש נח והיה גדול שא"כ היו גם האנשים גדולים גם החיות ועופות צדורות ההם גדולים עד שלקה העולם במצול, ועוד כי האמות אמות התורה הנה ע"כ ועתה אם כדבריהם ששיעורי התורה המה בכל דור לפי גדלות וקטנות האנשים צדור ההוא א"כ מאי ועוד, הלא אמות התורה היו אז לפי גדלות נח ואי כונתו שא"כ גם שאר דברים היו גדולים צדור ההוא לפי גדלות נח א"כ היינו תי' הראשון וזוהי נראה ששיעורי התורה שווים בכל דור וז"ע ע"ש.

ול העני ז"ע מגמ' צ"ב ע"ג ע"ב צרעה צר צר חנה דאזיל במדברא ואיתלוי ציה האי טייעא ואמר ליה תא ואחוי לך מתי מדבר אזלי חזיתניהו ודמי כמאן דמיצבסי וגו' אפרקיד והוה זקיפא צרכיה דחד מינייהו ועייל טייעא תומי צרכיה כי רכיב גמלא וחקיפא רומחיה ולא נגע ציה ועיין רש"י שם נראה צדור המדבר אנשים גבוהים היו וודאי אגודליהם נמי גדולים דכן דרך האצרים לפי ערך כגדול וקטן, אלא שקצת יש לדחות מגמ' צרכות דמשה רבינו עשר אמות גבהו אצל שאר כל אדם שלש אמות גבהו אפילו צדור המדבר ע"ש דף נ"ד ע"ב ולהדיא אמרו בגמ' צרכות מ"ד ע"א אמר רב משה רבינו עשר אמות היה שנאמר ויפרש את האהל על המשכן מי פרשו משה רבינו פרשו וכתיב עשר אמות אורך הקרש אמר ליה רב שימי צר חייל לרב א"כ עשימו למשה רבינו צעל מוס דתנן גופו גדול מאצביו או קטן מאצביו אמר ליה שימי באמה של קרש קאמר ע"כ ופרש"י עשר אמות קס"ד באמה שלו צעל מוס דגופו גדול מזרועותיו דהא כל אדם אין גופו אלא שלש אמות באמתו. באמה של קרש דהיינו עשר אמה באמה של קרשים דאורך הקרשים לא נמדד באמתו של משה והא דאמרן צפירקא דלעיל אחת יתירה על של משה חצי אצבע לאו צעל משה ממש קאמר דודאי של משה היתה יתירה מאד על אותה של קרש שתיקן משה ע"כ ע"ש. נראה עכ"פ דשאר כל אדם לא היו גדולים כ"כ אלא שלש אמות קומתם, ולא מדדו באצבע של משה שהיה ארוך צדורו, אצל עכ"פ נתחזק תי' הרמב"ן ז"ל וראי' צרורה

אלא דלפי זה תקשה לן נמי לרצונו ה"ל"ח דמדברי המשכ"ץ ז"ל שכתב וכשיש שני שיעורין לפנינו צלתי שוין ראו להחמיר בשל תורה ולהקל בצדרי סופרים וא"כ לדעת המשכ"ץ נראה דס"ל בצדצבנן באמת אין סמכין אמדידת צינים ורק במקואות ושאר צדרי תורה מחמירין (וכן ראיתי שהביאו צסם הגר"א ז"ל ואין לי הספר לעיין בצדצבנו הקדושים) וה"ל"ח כתב צדצבנו דאפילו בצדצבנן כגון ד' כוסות ואכילת מרור בזמן הזה. ואי נימא כדעת המשכ"ץ יש ליכא מה שלא שמו עיין צוה צדצבנו האחרונים ז"ל לענין חלה וכחצו לעולם שיעור מ"ג צינים ולא חששו שמה נחקטנו הצינים די"ל כיון דחלה בזמן הזה צדצבנן וכ"ש צדצבנן וממילא אזלינן לקולא ולא צריך לחוש לשיעורים הגם כי אדברה חומרא הוא מה שנותנים מפחות כשיעור ונמנא צאים לידי צרכה לצטלה כמובן.

וקצת ז"ע מה שלא העירו הפוסקים צעלי הש"ע ולא הביאו צדרי המשכ"ץ וגם כי אם כבד צומנו היו הצינים קטנים א"כ ודאי ידעו מזה גם שאר ראשונים ז"ל שהרי ה' צומן הריצ"ש וי"ל בג' אנפי או שבאמת צשאר מקומות מושבות הראשונים ז"ל היו הצינים יותר גדולים, או שלא ראו צדרי המשכ"ץ ז"ל או שלא חשו לצדצבנו, ונפ"מ גדולה צין הני טעמי דאי נימא דלאו ולא חשו לצדצבנו א"כ אין נמי לא צריכין לחוש ואי נימא דלא ראו א"כ אין צריכין לחוש לצדצבנו ולפוס ריהטא נראה דלא ראו צדצבנו דאלו ראו צדצבנו ולא ס"ל כוותיה עכ"פ היה צריך להם לחלוק עליו ועיין רמ"א חו"מ סי' כ"ה כל מקום שצדרי הראשונים כתובים על הספר וכו' הלכה כצדצבנו אצל אם נמנא לפעמים חשבות גאון ולא עלה זכרונו על הספר ונמנא אחרים חולקים עליו אין צריכין לפסוק בצדרי האחרונים שאפשר שלא ידעו צדרי הגאון ואי הוה שמייע להו הדרי הוה צהו (מהרי"ק שורש צ"ד וט"ס מה שכתב צ"ו) ועיין ש"ך שם ס"ק כ"א וצשו"ת הרדב"ז סי' תרמ"ב ובתשו' פרח מטה אהרן ח"ב סי' כ"ג צעלהי התשובה ומהרי"ט א"ע סי' כ"ב דכל משיב חשבה צראיות אם איתא דשמייע ליה לא הוה שתיק מינייה לסותרה ע"כ, עכ"פ אלו הוה חולקין עליו ה' צריכין להביא צדצבנו ולחלוק וכיון דלא הביאוהו נראה דלא ראו צדצבנו ובאמת כי ידוע דהמשכ"ץ לא זכה ליצא לאור עד זמן האחרון.

ולפלא על צעל ערוך השלחן שהוא כבד הביא צדרי המשכ"ץ הנ"ל וגם הביא צדרי המשכ"ץ צספר יצין שמועה (מהמשכ"ץ ז"ל) שכתב ואני תמה מהמודדים צצנים שלנו לפי שאין כל המקומות שוין צצנים שיש גסות באצרות אדום ויש דקות באצרות ישמעאל עכ"ל וא"כ ע"כ צריך למוד באגודלים ובאגודלים כ"ע לא פליגי במדינתנו דהשיעור גדול הוא משל צינים ואין כתב שם צפשיטות רבה

מודד הוא באמצעו וזה הוא השיעור וזה לפענ"ד צרור, אם הוא אדם ציוני כמוכן.

ובזה יש להצין קצת דברי הגאון בעל תשובה מאהבה שהעיר על מרן הגו"י ז"ל אשר לאחר שמדד השיעור אמר לו שהגו"י ארוך בדורו הוה ואין זה אצבעות ציוני והגו"י השיב לו בחיך והח"ס והחזו"א תמחו עליו וצויתר החזו"א שכתב שאין בדבריו ממש שאילולי היה חוזר הגו"י בשביל זה היה לו לפרסם דבר כזה וגם הח"ס ז"ל כתב שמדד בעצמו וג"כ עלה כנוצ"י אבל באמת קשה לומר על הגאון בעל תשובה מאהבה שכתב סתם דברים של פטפוט שהרי היה ראש צ"ד צפראג תלמידו הגדול של הגו"י וצבית דינו והאריך נחשוד אותו ח"ו שיבא לכתוב דבר להכחיש את רבו בדברים בטלים אבל להג"ל יש לנו לישיב דבריו כי אולי צין האנשים הללו אנשי מקומו ארוך בדורו הוה והכל הולך לפי אנשי המקום בזה וכמ"ס ולכן כתב מה שכתב, וידעתי כי לא יאמינו מן הדוחק בדבריו אבל יותר יש לישיב דוחק מלשוני טועה ומטעה אחרים ח"ו. וקצת משמע לכאורה גם בדברי הח"ס סי' קכ"ז שכתב שם (בסוגריים וז"ל כי ידוע מעולם שהדורות משתנים והולכים מ"מ כך הדין שיטארו בכל דור לפי אגודל של אותם בני אדם עכ"ל). והנה הח"ס ז"ל כתב לפי אגודל שצאותו הדור ולא הזכיר מדינה אבל ודאי שגם כל מדינה ומדינה בכלל זה כי לא ילכו בני מדינה זו למדינה אחרת אחר אגודל ציוני, וז"ע כי זה דבר חדש הוא לכאורה ולא באתי ח"ו לחלוק על הראשונים דודאי במקום שיש ויכול לשער בשיעור המקובל ח"ו לשנות אבל אם הוא במקום שאינו יכול לשער ואין לו שיעור המקובל אזי ישער לפי אדם ציוני של אותה מדינה ויעשה מקוה ואפילו יתברר לאחר זמן שצאנשי מדינה אחרת אין זה ציוני מ"מ ילא בשיעורים הללו שמדד ע"פ אנשי מדינתו באדם ציוני והבין.

והנה צבא"ה או"ח סי' רע"א הקשה עוד קושיא ענומה לשיעור הצל"ח ז"ל ממלא לוגמיו של אדם ציוני דמוכה בגמ' יומא דף פ' דשיעור מלא לוגמיו משני נדדים הוא יותר מרביעיית וא"כ הוא כג' ציאים וזה כבר בחן דמלא לוגמיו של אדם ציוני הם לכל היותר רק עד שני ציאים בקליפה שלהם וכתב מאחר שאנו רואים ששני השיעורים סותרים היינו שיעור רביעיית ששיער רב חסדא פסחים ק"ט ע"פ חשבון מ' סאה ושיעור המדבר לפי מה דמוכה ציומא לא הוה אלא ב' ציאים לכל היותר ע"כ בדאורייתא כגון כזית מנה צליל פסח וכן לענין קידוש דעיקר מדאורייתא ודאי יש להחמיר בדבריהם ומיהו לענין קידוש של שחרית ולשאר כוס של ברכה יש לסמוך על מנהג העולם שנהגין כמבואר במ"א ופמ"ג וש"א ע"ש. ובאמת ז"ע שלא הביא שכן פסק התשצ"ך

דעתורה לא אולין בתר אמות של כל איש ואפילו הגדולים אלא באמות של ציוני שהרי אפילו במשה שהיה גדול בדורו לא מדדו השיעורים באמתו ואצבעו אלא באדם ציוני.

ואל תשיבני דמ"מ גם דברי מרן צבי"ש הנ"ל ז"צ במקצת דלפי הנראה מדבריו ז"ל דמדתה הא דנתקטנו הצינים להא דנתקטנו האגודלים והא בזה תליא ואם נאמר שנתקטנו האגודלים הכ"נ הצינים ואי נאמר שלא נתקטנו תרומיהו לא נתקטנו דאל"כ אין כאן שום רא"י מאמות התורה להצינים די"ל דהאמות ודאי לא נתקטנו ולא ישתנו אבל הצינים נתקטנו והבין אבל באמת ראה ראינו צעיינו ששיעור הצינים הוא מחנה משיעור אגודלים וע"כ שנתקטנו הצינים, אמנם באמת דבר זה שיבוש הוא דלדעת מרן מאן נימא לן שנתקטנו אדרבה הצינים ג"כ לא נתקטנו וצמקומן הם עומדים והא דאין רואים ששיעור הצינים שלנו חסר משיעור השלם אינו משום שנתקטנו אלא שאינם דומים צינים מדינה זו למדינה אחרת וכמ"ס התשצ"ך ז"ל וכו"ל כשאמרנו למדוד בצינים גדולים אמרו למדוד כלומר ממדינה שהצינים ציונים הם שיעור מלא ולא ממדינה שהצינים שלהם קטנים שהם מחנה שיעור.

איברא דמעתה אומר אני דבר חדש לפי מה שהעלינו מהתשצ"ך ז"ל (ובאמת כי החוש מעיד על זה) דהשיעורים לא נשתנו אלא שיש חלוק צין צינים מדינה זו למדינה אחרת א"כ לפי מה שאמרנו במ"ר פ' שלח עה"פ את הארץ מה הוא ואמרנו רז"ל שזוה לשאל כי יש ארץ מגדלת גבורים ויש ארץ מגדלת חלשים וכו' ועיי' רש"י אבל כי כן אפילו נימא דהאגודלים לא נתקטנו כלום אבל אעפ"י כן פשוט שיש חלוק צין יושבי ארץ שמגדלת יושביה שאגודליהם גדולים מיושבי ארץ שמגדלת חלשים שהאגודלים שלהם קטנים מהגדולים ובאמת כי אין להכחיש דבר זה שהוא מציאות גמור וכגון צומנינו שמפורסם אשר אנשי צרה"מ ובשאר מקומות אסיה הם נמוכים הרבה מהאנשים הגדלים בארה"צ ובריטאניה, ויש מקומות הקרים מאד שאנשיה ננסים הנקראים עסקימא ואפ"ה מסרה התורה השיעורים לכל אחר ואחר ומקום ומקום לפי אנשי אותו המקום, ועיין תשצ"ך הנ"ל כשזוה למדוד המקוה לפי אנשי המקום זוה למדוד ושיקחו האיש הגדול שצאותו מקום והקטן שצביהם וצביהם הוא ציוני, ולא מסתבר שהתורה גם בזה תלוה השיעור דוקא באנשי ארץ ישראל וע"פ השיעור ההוא ימדדו דא"כ נפל פיתא צבירא כל מדידת השיעור אלא פשוט דהתורה נתנה השיעור הלכה למשה מסיני במדידת אדם ציוני בכל מקום שהוא, ואין לומר שהתורה סמכה על התשצורת כי התורה נתנה לכל מי שהוא אפילו במדבר ואין לו שום כלי מדה

הנוב"י ודעימ' ולא יכול לשמות רק רוב הכוס טוב לו לעשות כן ויש בו רב התועלת ואין כאן היזק, דממ"נ אי קיי"ל דהשיעור רביעית כבינה ומחלה ודלא כנוב"י א"כ כששתה רוב כוס של ג' צינים כבר שמה רביעית יין ויאלץ לו לכתחלה ואין צריך לשמות כל הכוס ולנאח יד הרמב"ן ז"ל הרי שמה רוב הכוס ויאלץ גם לשיטתו מה תאמר דהלכה כנוב"י דשיעור רביעית כג' צינים א"כ כל שכן שטוב עשה דעכ"פ נטל כוס בת רביעית ושמה רוב כוס שיואלצו צדיעבד אף שלא שמה רביעית שלם וזה צדור. ומיהו עכ"פ צריך לפי זה לשמות רוב כוס לנאח שיטת הרמב"ן ז"ל.

איברא דמה שכתב הערוך השלחן דעיקר כרמב"ן ז"ל צ"ע רב שהרי בש"ע אור"ח הביא שיטת הרמב"ן ז"ל בשם וי"א משמע דס"ל דעיקר כסברא ראשונה והלבוש השמיט לגמרי שיטת הרמב"ן ז"ל וכתב הא"ר בסקי"ד ח"ל וי"א הוא מא"ח בשם רמב"ן והלבוש השמיטו בכוונה דרוב פ' פליגי גם מבואר דכלבו שהביא כל דברי א"ח והשמיט לרמב"ן וכ"פ הרמב"ם דאף בכוס גדול אין צריך לשמות יותר מרוב רביעית והב"ח החמיר שאין ליקח כוס גדול כשאין רוצה לשמות רוב וכמ"ש בא"י אבל נוהגין כלבוש ע"כ נראה דס"ל באמת כהלבוש וכן נוהגין ודלא כערוך השלחן, ומיהו מ"מ לדין ע"כ שצריך לשמות רוב כוס שהרי עיקר שלקח כוס גדול הוא מפני שמסתפק דילמא זו הוא הרביעית האמתי וא"כ צריך לשמות רוב כוס שיהיה רוב רביעית עכ"פ משיעור זה דלפי הספק שזה הוא הרביעית א"כ לדי"ה צריך לשמות רוב רביעית ובפחות מזה לא יאלץ יד ספיקו.

אלא שראיתי צביאור הלכה סי' רע"א שכתב ח"ל ודע עוד דאפילו לדברי הגל"ח שהכוס צריך להחזיק כג' צינים שלנו מ"מ לענין שמית הכוס בודאי יש לסמוך להקל שלא ישתה אלא כמלא לוגמיו ידיה אף שלא יעלה כ"א עד קרוב לשליש הכוס וכמו שפסק דה"ח דכל אחד כמלא לוגמיו ידיה ע"ש ומשמע דבאמת לענין שמית מיקל ה"ה הנ"ל ע"ש ומ"מ מה שנלע"ד כתבתי.

עוד רגע אדבר מה שיש לי קצת מקום עיון לדיוע קושית מהרש"ק ז"ל שהקשה לפי מה דקיי"ל רובו ככולו בכל התורה כולה נימא רובו ככולו בכל השיעורין נמי ולמשל אם אכל רוב שיעור חית נימא אכלו אכל כולו או בשיעור כגורגרות וכיוצא בזה בכל השיעורין נימא רובא ככולו. ובמקום אחר הבאתי להסביר הדברים דלא אמרין רובו ככולו אלא כגון לענין שחיטת סימנין דאם שוחט כל הסימין אין הסימין שלם כלומר אין החסרון השלמות מפני שהתורה אמרה שזהו כל הסימין ואינו שלם אלא אינו שלם מפני שזהו המציאות כלומר שהמציאות הוא שנשחט כל הסימין ממש וכן צדור ליבור

ז"ל דבשל תורה ראוי להחמיר בספקו ומשמע דמדברין ספקו להקל, וכן ראיתי לאחרונים שהביאו בשם הגר"ז ואין לי ספרו היקר לעיין בדבריו. [שו"מ בשו"ת הריב"ש סי' רנ"ה שכתב כעין זה להשווא עיי"ש].

ולפי זה צדיקן היה נראה לפוס ריהטא דלקידוש יקח כוס גדול המחזיק ג' צינים ויקדש עליו ולשאר כוסות יקח כוס מחזיק בינה וחצי כפי מנהג העולם כיון שהם רק מדברין וישתה כולו שהרי מזה לכתחלה לשמות כל הכוס מבואר בש"ע אור"ח סי' תפ"ז אמנם כד דייקין זה מילתא שפיר נראה דודאי יותר טוב ליקח כוס גדול מחזיק שיעור לדברי הכל ולשמות רק רוב הכוס ממנו.

והמעם בזה נראה דהא דבעינן לכתחילה לשמות כל הכוס מקורו בתוס' פסחים ק"ח אהא דאמרו בגמ' השקה מהן לצני ולצני ציתו יאלץ אמר רב נחמן בר יצחק והוא דשתי רובא וכתבו התוס' רובא דכסא היינו כמלא לוגמיו ומיהו לכתחלה צריך לשמות רביעית ע"כ וכתב הב"ח אור"ח דכן משמע מהר"א ש וכן משמע בטור אור"ח סי' תפ"ז דלכתחלה צריך לשמות ובש"ע סעי' ט' שם, והנראה דעיקר הטעם דלכתחלה צריך לשמות כל הכוס הוא משום דהכא מיירי בכוס שמחזיק רביעית ולא יותר ולכתחלה צריך לשמות רביעית יין ולא רוב רביעית יין ומאחר שלא ישתה רק רוב כוס לא ישתה אלא רוב רביעית יין כיון שכל הכוס אינו מחזיק אלא רביעית בנמצאם ובדיוק והכי מבואר בלשון התוס' שכתבו דלכתחלה צריך לשמות רביעית והרי שלא דייקו על הכוס דלכתחלה צריך לשמות כל הכוס אלא כתבו לכתחלה צריך לשמות רביעית וארביעית הקפידה ועיין צ"י ואחרונים שם. וממילא מי שיש לו כוס גדול מחזיק יותר מרביעית כיון ששתה רביעית ממנו שוב לא צריך לשמות יותר ואפילו לא שמה כל הכוס דמיד ששתה כל הרביעית יאלץ לדעת רוב הפוסקים אפילו לא שמה רק מיעוט הכוס וכגון שהיה הכוס מחזיק ג' רביעיות ולדעת הרמב"ן ז"ל צריך לשמות עכ"פ רוב הכוס אפילו מכוס גדול אבל לכ"ע נראה דלא צריך לשמות כל הכוס אם הוא גדול יותר מרביעית. [ועיין צ"ח ובשו"ע הגרש"ז סימן תע"ז סי"ט ופרי מגדים בא"א אות ט' וי' דס"ל דלהרמב"ן צ"ע כל הכוס ומיהו אינו מוכרח כ"כ ועכ"פ לכו"ע לצד הרמב"ן ודאי יוצא].

ומעתה לא מצעיא לדעת הפוסקים דפסקו כיון ששתה רביעית אפילו לא היה רוב כוס יאלץ ודאי אחי שפיר אלא אפילו לדעת הרמב"ן ז"ל ובערוך השלחן אור"ח הנ"ל כתב דכן עיקר לדינא כרמב"ן ז"ל מ"מ אם ישתה רוב כוס ודאי יאלץ לכ"ע, וא"כ עלה לדינא צדיקן צמי שרופה להחמיר לעצמו וליקח כוס המחזיק ג' צינים ולנאח יד שיטת

יין כל שהוא ר' יוסי צר יהודה אומר מלא לוגמיו ופרש"י מטעמת יין כל שהוא אותה טעימה שאמרו המזכר נריך שיטעום אותה טעימה די בכל שהוא ואמר רב הונא אמר רב וכן מני רב גדל דמן נרש המקדש וטעם מלא לוגמיו יא' ואם לאו לא יא' ופרש"י והכי הלכתא וכן פסקו הר"ף והרמב"ם ובש"ע או"ח סי' ק"ז כתב בסעי' ג' שיעור שמיית יין להתחייב בצרכה אחרונה יש ספק אם בכזית או ברביעית לכן יזהר לשמות או פחות מכזית או רביעית כדי להסתלק מן הספק והכא אי אפשר לשמות פחות מכזית דכל דבר שנריך כוס נריך לשמות ממנו כמלא לוגמיו שהוא רוב רביעית (עיין ר"ן פסחים הנ"ל ד"ה אם טעם וז"ע) הלכך ישנה רביעית שלם ע"כ. והנראה דבאמת תקנת חז"ל הוא דכל דבר שנריך כוס נריך לשמות ממנו מלא לוגמיו וממילא אחי שפיר מקידוש והצדלה דמעיקר תקנה לא היו נריכין לשמות רביעית אלא שהצרכה נתקנה על הכוס של רביעית והשתייה צמלא לוגמיו.

וּלְפָנֵינוּ ריהטא עלה במחשבתו לומר לפי דעת הפוסקים דס"ל דמזכר על כל כוס וכוס מד' כוסות צרכה אחרונה עיין טו"ש ע"י תע"ד שכן כתב הר"ף וז"ל שנריך לצרך צרכה אחרונה אחר הצ' ואחר הד' והקשו לדבריו למה יצרך אחר הצ' והלא הסעודה לפניו והוא פוטר היין שבתוך הסעודה וא"כ האין יצרך אחריו ואצי העזרי כתב שיש לצרך אחר ראשון ואחר ג' וד' וכו' ע"ש והצ"ח כתב ליישב מה שהקשו להר"ף וז"ל דס"ל להר"ף דאין שלפני המזון אינו פוטר שבתוך המזון אלא"כ כבר נטל ידיו לסעודה וכמ"ש התוס' והמרדכי צפ' כ"מ ולפיכך בשמיית כוס שני דלפני נטילה נריך לצרך אחריו קודם שיטול ידיו ע"ש, והנה לפי מה שהבאנו דהשנה במקום שנריך צרכה אחרונה וא"א ליה לשמות פחות ממלא לוגמיו ע"כ נריך לשמות רביעית ועיין שו"ת הרשב"א סי' תרכ"ה וז"ל השנה כוס של צרכה המזון נריך לשמות רביעית ועיין א"ר סי' ק"ז דהוא משום צרכה אחרונה ועיין ל"ח הגי' באשר"י שז"ל רוב רביעית כ"כ המרדכי ואגודה פ' ג' שאכלו בשם ר' יוסי דאם שמה כזיתא מזכר אצל מסיק לצסוף בשם הרמב"ם והסמ"ג והר"ש דצעי רביעית וכ"כ ש"ל בשם ר' שמחה ור' אביגדור וליטעות אלו היה אפשר לומר דלעולם צד' כוסות נמי מעיקר דינא סגי ליה צמלא לוגמיו ככל דבר שצא על כוס אלא דנריך לשמות כולו לשיטות אלו משום צרכה אחרונה והבן.

אֵלָּא דבאמת דבר זה שיצוץ הוא חדא שהרי התוס' הביאם הצ"ח סי' תע"ד או"ח הנ"ל ס"ל דאין מזכרין אכל כוס וכוס צרכה אחרונה וז"ל אלא דקשיא לי דצברי התוס' דצפ' כ"מ כתובים בסמ"ג בשם ר"י והרב ר' יוסף גס צמרדכי והג' מיימוני דקופ"ד דה' צרכות כתבוהו בשם ר'

טמאים המציאות הוא שרובם טמאים הם כיון שיש כאן כל הציבור לפנינו ורובם טמאים המציאות והחוש מעיד על זה שהרוב טמא ואינו מפני גזירת התורה או שום טעם שהוא אלא הרוב תלוי במציאות, וכן באחריו שיש במציאות אחריו שלם שהוא כולו אם נחתך הרוב מזה אמרינן רובו ככולו והיינו שיש כולו במציאות או איכא גזירת הכתוב דרובו ככולו.

אבל צשיעורים כגון כותבת ציו"כ או כזיתא לענין טומאה או כזית איסור וכיוצא בזה מאי כולו שייך בזה במציאות והלא כל כזית הוא רק חלק מאיסור הגדול ואינו ידוע מה הוא הכולו שלו דילמא שני זיתים או צהמה כולו או חצי זית הוא כולו שלו וא"כ במציאות אין לשיעורין אלו מציאות של כולו אלא השיעור הוא מגז"כ והא שנתנה התורה שיעור הלכה למשה מסיני ששיעור זה בכזית ונקרא כולו לענין חיוב איסור וא"כ השיעורים ההם הם רק שיעורים הלכתיים ולא במציאות ר"ל שבמציאות אין אנו יודעים שזה הוא שיעור אם לא שצאה ההלכה ואמרה שזה הוא השיעור השלם אשר עליו צותה התורה. ומעתה אי נימא שרוב הזית הוא ככולו והוי ליה דין כאלו הוא זית שלם א"כ מיד נעשה זה השיעור בהלכה לחיוב על רוב זית וממילא יהיה זה כולו מאחר דחייב עליו ואין שייך בזה רובו ככולו דמה שמחייב עליו ההלכה הוא הכולו שחייבה עליו התורה וכיון שנתחייב צרוב כזית או צרוב כותבת א"כ הוא הכולו וממילא כיון דלא חייבה התורה רק על כותבת או כזית לית לן למימר רובא ככולו עיין צ"ש או"ח סי' קס"ד וקס"ה וגם צמ"ס האריך בזה ע"ש או"ח סי' ק"מ.

וּלְפָנֵינוּ תקשה האין מועיל צדיקן כשמותה רוב רביעית אי נימא דהטעם מכח רובו ככולו הא צשיעורין כאלו לא שייך רובו ככולו דמאי רובו ככולו שייך לומר ציו"כ נריך להבין אמאי יוצא צרוב כוס, אלא דקושיא זו לא קשה רק צדיקן אלא קשה בכל ד' כוסות וכן בכוס של קידוש והצדלה וז"ל דלא דמי שיעור כזית וגרוגרות ור"י לשיעור לא דגצי משקה איכא הכוס דהרי יין בלא כוס אפילו שמה כמה לא יא' וגם לקידוש נריך כוס דוקא ודברים המעכבים בכוס א"כ ודאי דעל יין ליכא למימר כשהוא לעצמו רובו ככולו אצל הכא כיון דצעי כוס והכוס צעי שיעור כבר שייך לומר צו רובו ככולו וכששתה רוב כוס הוה כשתה כולו, או יאמר דכך תקנו חכמים ששתה רובו ויא' ויש להאריך בזה אמנם לאפס הפנאי אקצר. ועיין צ"ח או"ח סי' תפ"ו בכוס גדול שאין נריך למלא אותו והבן.

אֵיבָרָא דמקידוש והצדלה לפוס ריהטא לא קשה מידי דנראה דהכי היתה התקנה דהמקדש וטעם מלא לוגמיו יא' ולא נריך לשמות כל הכוס וצגמ' פסחים ק"ו ע"א מטעמת

כטעם דקידוש א"כ אמאי שינה התנא בלשוננו ללעיל כתב במלא לוגמיו והכא כתב רובא דכסא ובקל יש לטעות דהוא יותר ממלא לוגמיו וז"ע. ובגמ' שם ק"ח מיתבי ד' כוסות הללו נריך שיהא בהן כדי רביעית אחד חי ואחד מזוג אחד חדש ואחד ישן ופרש"ס אחד חי נריך רביעית דבזיר מרביעית לא חשיבא שתייה כדנפקא לן מכל משקה אשר ישתה וכו' ע"ש הרי דהיכי דבזיר שתייה ע"כ צעי רביעית דבזיר מרביעית לא מקרי שתייה וד' כוסות לשתייה נחקנו א"כ אמאי סגי ברוב רביעית, ואי נאמר דכך היתה התקנה אחי שפיר, אבל אי נימא דהוא מטעם רובו ככולו ז"ע דזשיעורין לא אמרינן רובו ככולו כעין זה וכו'. ועיין עוד תוס' עירובין דף ע"ט ע"ב ותוס' יומא דף פ' ע"א ד"ה הכי נמי.

ועיין מהרש"א יומא הנ"ל מה שחמה דבזירי התוס' ומה שהגיה בו וכן בכפ"ת תמהו על דברי התוס' ע"ש ומיהו מרן זקני צי"ש או"ח סי' ע"ח דף ל"ו מדפי הספר ד"ה סברא תמה על המהרש"א ופכ"ת ומיישב סברת התוס' ע"ש ועיין ר"ח יומא הנ"ל שכתב במלא לוגמיו מיהו כולי עלמא טובא ועוג מלך הבשן פורתא והמגיה שם הגיה דבאכילה נאמר ובאמת לפי מש"כ זקני יש ליישב ודו"ק ועיין עוד בשם יצחק שם מה שחמה המאירי וגם זה יש ליישב ודו"ק היטב, והנה דעת רב נחמ ורב עמרם גאון דמלא לוגמיו היינו רביעית שכתבו אם קידש ולא טעם רביעית לא יא' ועיין רא"ש פסחים ק"ו שהציאו ראייה דלא כדבריהם מדאמרו בדף ק"ח שם והוא דשתי רובא דכסא אלמא דלא צעין רביעית והתם גם כוס של קידוש בכלל וסגי ברוב כוס וע"כ דלא צעי רביעית לקידוש, וז"ל דרובא דכסא או דהוה ממש מלא לוגמיו או יותר ממלא לוגמיו דאי הוה פחות ממלא לוגמיו א"כ ודאי לא יא' בקידוש דלהחמיר אמרו רובא דכסא ולא להקל ומנא לן להקל בכוס של קידוש ברוב כוס אי הוה פחות ממלא לוגמיו וז"ל נמי דס"ל דד' כוסות וכוס של קידוש כהדדי נינהו וא"כ יש ליישב קצת דהכא היתה התקנה כמו בקידוש דמלא לוגמיו סגי, ועיין מרומי שדה יומא פ' שכתב דראית הרא"ש לא אחי שפיר להפוסקים דס"ל דשאני ארבע כוסות של פסח דמנא לשמות רוב הכוס אפילו כשהכוס גדול הרבה והוצא בש"ע סי' תע"ב והבאתי לעיל דבריהם וא"כ ע"כ שאני ד' כוסות מקידוש, ולדעת הר' עמרם ורב נחמ גאון ז"ל הא דאמרו בגמ' פסחים והוא דשתי רובא דכסא שהיה הכוס גדול מרביעית וברוב כבר שמה רביעית דס"ל דד' כוסות קיל מקידוש שהוא דאורייתא וס"ל דדד' כוסות הכ"נ דינא ברוב כוס של רביעית ואי נימא כתי' הראשון א"כ עלתה גם דעת ר' נחמ ור' עמרם גאונים ז"ל כדעת הרמב"ן הבאתי לעיל דאפילו הכוס גדול הרבה נריך לשמות רוב הכוס והבן אבל אי נימא דס"ל דד' כוסות קיל

יוסף ובסדר של פסח כתב הסמ"ג גופיה וז"ל כתב ר' יצחק בר שמואל בתשובה אחת שהוא ורבינו יעקב לא היו מצרכין על הגפן בליל פסח עד אחר כוס רביעי וא"כ דעת צעלי התוס' שלא לברך עד לאחר כוס ד' ואפילו הכי כתבו ז"ל דלכתחלה ישתה כל הכוס, ובר מן דין ודאי דדין ארבע כוסות לא דמי לשאר דברים שצרכין כוס דסגי להו במלא לוגמיו ונריך עכ"פ לשמות רוב כוס ואפילו דדיעבד לא יא' אי לא שמה רוב כוס אפילו הוה ליה מלא לוגמיו בפחות וכמו דאמרו בגמ' שם אמר רב נחמן בר יצחק והוא דאשתי רובא דכסא וא"כ ע"כ דלא דמי קידוש וד' כוסות, והכא מפורש בר"ן פ' ע"פ דף ק"ז צד"ה אם טעם מלא לוגמיו יא' ח"ל מלא לוגמיו דקאמרינן הכא לאו דוקא אלא כדי שיסלקנו ללד אחד ויראה מלא לוגמיו וכו' ומיהו הני מילי לענין קידוש אבל לענין ד' כוסות אמרינן לקמן והוא דשתי רובא דכסא הלכך בקידושא דפיסחא דאית ביה תרתי קידוש והוי נמי דארבע כוסות צעין שיטעום ממנו רובא דכסא מדין ארבע כוסות ואי רובא ציר מכדי שיסלקנו צעין שיטעום נמי בכדי שיסלקנו מיהו ברביעית סגי וכדכתיבנא ע"כ והרי מפורש דד' כוסות שונות הן מקידוש לענין שתייה, והטעם נראה פשוט דכל דבר שצריך כוס ונתקן לאמרו על הכוס אין העיקר שם שתיית היין אלא העיקר שתקנו חז"ל לברך ברכה זו על הכוס וממילא מוכרח לשמות מן היין לאחר שצריך עליו, וכ"כ רש"י להדיא עירובין דף מ' ע"ב ד"ה ליתביה לינוקא לשמותו לאחר שיצרך עליו דהאי שיטעום דקאמר לאו קאמר אמצרך דהוא הדין כי שתי אחרינא דטעמא משום דגנאי הוא לכוס של ברכה שלא יהנה אדם ממנו לאלתר שמהא ברכת היין דבורא פרי הגפן שלא לנזרך ומכי טעם לה אחרינא שפיר דמי וכו' ע"ש, ועיין מג"א סי' תרכ"א סק"ג ובתשו' הר"ן סי' נ"ב ובש"ע הרש"ז סי' ק"ז אבל כל זה בדבר שנתקן על הכוס אבל ד' כוסות שצריך התקנה לשמותן היתה ואי לא שתי ליה לא קיים המנא וכמ"ש רב נחמן והוא דשתי מיניה רובא א"כ ע"כ הכא קפדינן אשתייה דוקא ולא דמי לקידוש והבדלה דשתי מיניה אחר ויא' הוא וא"כ הדרא קושין לדוכתא כיון דהתקנה היתה ברביעית אמאי יא' ברוב כוס אפילו דדיעבד לכ"ע כיון דזשיעורין לא אמרינן רובו ככולו וכו'. ואולי דכך היתה תקנת חז"ל דליסגי ליה רובא דכסא כמו שהיתה תקנת חז"ל במלא לוגמיו לקידוש ואבדלתא ושאר ברכות הנצרכין כוס, ובאמת המעיין בתוס' שם פסחים ק"ח פ' רובא דכסא היינו מלא לוגמיו כדפרי' לעיל נראה לכאורה דס"ל להתוס' דרובא דכסא הוא מלא לוגמיו והוא מטעם שאמרו בקידוש ע"ש לעיל דף ק"ז ע"א בתוס' ד"ה אם טעם מלא לוגמיו אבל מדברי הר"ן ז"ל שהבאתי לא נראה כן וגם לפי פי' התוס' לכאורה ז"ע אי נימא דגם הכא ברובא דכסא הוא

ולרוב הטרדות כעת הנני מוכרח לקצר, וכל טוב ממנו לא יבצר, והנני חותם מעין הפתיחה בברכת ברכה והצלחה בדירה נאה ויאה ויזכה לעלות מעלה במעלות הקדושה ואל יחסר המזג עד דאתי עם ענני שמיא ויתקן עולם למלך מלכיא.

ידיד נפשו המברכו בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן ע

מי שלא הניח עירוב תבשילין אי יבול להיות שליח לבשל למי שהניח עירוב

ב"ה אור ליום ב' לסדר כלם קדושים ברוקלין נ"י יצו"א כבוד ידידי הרב הגאון המפורסם חוב"ט משה שפיר קאמר דרש בקל וחומר דולה ומשקה מבאר מים חיים וכו' כש"ת מוה"ר משה שמוע"ן שליט"א אברק"ק דעבערצין בעמ"ח ספרי באר משה.

אחדשית"ר ספרו היקר באר משה צירורי הלכות הנוגעים לבני העולים לארץ ישראל והבאים משם קבלתי וזכרתי עליו זכרת הנהנין כלו נאה וכלו יאה הוא מומצא ומפרק ומסיק שמעתתא אליבא דהלכתא וי"ר שזכה להיות ממזכיר הרבים ולחפור עוד בארות בארות וגדולה עבגז"א. ורק לאות שעברתי עלי דבריו היקרים אציא כאן גרגיר מה שעלה על מחשבתי לפוס ריהטא כמי שעומד במסכת אחריניא.

בדף קל"ז ע"א בהלכות עירובי תבשילין הקשה דלמה לא יאה יכול מי שהניח ע"ת לעשות שליח את מי שלא הניח ע"ת שהוא יאפה ויבשל לו וימלא שליחו של אדם כמותו ואי ימלא שיכול לעשות שליח אז תימה רבה למה לא הזכירו הפוסקים הלכה זו שנפק"מ רבה להלכה למעשה בזה"ז, והציא שכן הקשה גם בהגהות מעשה חושב (אות כ"ז) על השע"מ פ"ב מע"ז) ואין לי הספר לעיין בו, וכ"ת יאה לחדש ע"פ שיטת הב"מ הידוע דבשבת סבא דאין שליח דהתורה הקפידה על מנוחת הגוף והרי הגוף נח אפילו כשהשליח עשה המלאכה ולפי"ז דכמו שהקפידה התורה בשבת על מנוחת הגוף הכ"נ ציו"ט ואם התירה התורה המלאכה לא התירה רק לאותו הגוף שמוחר ולא לשלומו כנ"ל לחומר הענין ע"כ.

ולאחר הסליחה מכת"ר דצרים אלו שגגה הם ופלא על כ"ג אשר עיניו משוטטות בזה הלכתא ותמה רבה שלא הזכירו הפוסקים כלל הלכה זו והוא הלכה מפורשת בגדולי הפוסקים ראשונה כתב הבעל העיטור בע"מ הל' יו"ט ח"ל ומסתברא דאחרים שלא הניחו אופה ומבשל למי שהניח דשליחו של אדם כמותו ע"כ, והטור אור"ח סי' תקכ"ז כתב

מקידוש א"כ אין ראיה אלא דא"כ תקשה דהאריך כלל ד' כוסות והוא דשתי רוצה והא גם קידוש צינייהו וא"ל דשמה ד' כוסות לצד מקידוש וי"ל ודו"ק ובסידור ר' עמרם גאון סדר הגדה משמע לכאורה דס"ל דד' כוסות צריך לשמותן כולן ולא רק רוצה שכתב ושתיין כל אחד ואחד כוסו בהסבה ולא כתב ושמה כאו"א כוסו או רוצו בהסבה וי"ל וצ"ע בכל המקומות כי קצרתי מאד בזה. ובאחרות חיים (מלוויל) סדר ליל פסח ס"ו כתב וצריך לשמות מכל כוס וכוס מלא לוגמיו וחולת זה לא יאה הילכך אין יוצאין בכוס שאין בו אלא רביעית שנים ואם היה כוס גדול שיש בו שתי רביעיות או יותר שותין בו שנים לפי הרביעיות זה אחר זה משמע דס"ל דשתיית הכוס נמי צמלא לוגמיו אלא ש"ל דס"ל דמלא לוגמיו היינו רביעית וראי' דזהל' קדוש היום סק"ה כתב וסדר הקידוש ליקח כוס מחזיק רביעית ומדיחו ושוטפו וממלאו ואוחזו צימיו וכו' (ס"ו) וטועם מלא לוגמיו ומטעים לכל בני החצורה וכתב הר"פ ז"ל לאו דוקא מלא לוגמיו אלא כל שאלו מסלקו לצד אחד נראה כמלא לוגמיו ע"כ ומדכאן לא הביא כלל הא דר"פ משמע מלא לוגמיו ממנו קאמר שהוא רביעית אומנם מדסיים דהל' פסח ה"ל ח"ל ואחר ששמה מלא לוגמיו אפילו מכוס קטן שאינו מחזיק רק רביעית משקה לבניו ובני ביתו הקטנים מפורש דמלא לוגמיו ר"ל פחות מרביעית, וכמ"ש דהל' קידוש והבן.

ובידי עיוני בזה מילתא היום בפתיח ספר המנוחה לרבינו מנוח ז"ר יעקב מנרונא על הרמב"ם ז"ל דהל' חמו"מ כתב ח"ל כתב הרב (זה"ט) ד' כוסות מוזגין וכו' אמר המפרש כגון שעירב ארבעתן תוך כוס אחד א"נ שהיה כל כוס וכוס בפני עצמו אלא ששחאן רזופין דאמרינן דלא יאה ידי ארבע כוסות שמלות חיוב ארבע כוסות לשמותן אחד אחד במקומו הראוי לו כאשר סדרו רבותינו ז"ל ואם שמה מכל כוס מהן רוצו יאה כלומר אפילו אין מחזיק הכוס אלא רביעית יין לא תימא שצריך לשמותו כולו ואם לא שחאו כולו לא יאה אלא אפילו לא שמה אלא רוצו יאה דהא קי"ל בכל מיני דרובו של דבר ככולו ודוקא באידך אצל בכוס של קידוש צריך לשמות מלא לוגמיו דהוא שיעור רביעית אצל אם היה הכוס גדול אפילו לא שמה רוב מאחר ששמה ממנו כשיעור יאה ע"כ. והנראה מפורש דעת רבינו מנוח ז"ל דהא דינא כששמה רוב כוס הוא משום דאמרינן רוצו ככולו ובאמת כי זה פלא לפי מה שציאנו צד האחרונים ז"ל דבשיעורין כאלו לא אמרינן רוצו ככולו וע"כ כמ"ש. וגם נראה מפורש דמחלק ג"כ בין קידוש לד' כוסות אלא שמצריך בקידוש יותר מבשאר ד' כוסות וצ"ל כיון דקידוש דאורייתא חמור מד' כוסות שהם דרבנן ודו"ק. [וע"ע משנ"ה ח"ז סי' קמ"ט, ח"ח סי' קצ"ד].

הטילו איסור על גזרע ועל קמחו שלא יבשל ציו"ט זה כיון שלא עשה ע"ת וא"כ בכל מקום ובאזיה אופן שעובר ומבשל או אופה עובר על איסור זה כיון דיש עליו איסור ביטול ואפיה ציו"ט וקצרת העיטור ז"ל דס"ל דלא נאסר הוא בביטול ואפיה בעצם אלא החכמים הטילו איסור גזרע וחפצא על קמחו שלא יבשל אבל אם הקמח של אחרים והוא עושה בשליחות מותר משום דשלומו של אדם כמותו, ועיין עוד בטור סי' תקכ"ז שכתב וכשם שאסור לבשל לעצמו כך אסור לבשל לאחרים אפילו בביטול והרבה דחקו המפרשים לצר כוונת הטור בזה ועיין צ"י וצ"ח וט"ז שם ובחידושי הגהות שם גרס שאז העולם יודעים ור"ל דאפ"ה אסור משום שהוא אסור במלאכה לגמרי ויש לי אריכות דברים בדברי הטור ביטולו אלא שאין הזמן גרמא להאריך כעת, ובחידושי למס' ביצה הארכתי בזה.

העולה מכל זה דבאמת הא הלכתא אי לאחרים יכול לבשל בתור שליח במחלוקת שנויה דעת העיטור והצ"ח דהכי נמי לאחרים נעשה שליח שיבשל להם זרעם ואם ירצו אח"כ יתנו לו במתנה ויאכל ולאחר יו"ט יחזיר להם ולדעת הטור ורוב ראשונים והכי קי"ל דאינו יכול לבשל דהאיסור עליו שלא יבשל בשום פנים. ולדעת העיטור והצ"ח אמרתי דלא צריך גם לזה ויכלול להענין שיאכל משלו, והוא שיתן קמחו שנאסרה במתנה לאחרים, והם יעשוהו שליח שיבשל להם ולאחר שנתבשל ונאפה יחזרו ויתניו לו ונמא אוכל משלו בהיתר לדעת בעל העיטור ואופה ומבשל משלו בעצמו ורק שנותן קמחו במתנה ומחזירים לו המתנה חיה פלא ולהלכתא אחי שפיר דלא קי"ל כעיטור.

סימן עא

מי שלא הניח עירוב תבשילין

אי נאסר גם קמחו

עוד להג"ל

ברך קל"ו הביא קושיא הרשצ"א בש"ס ביצה י"ז הנ"ל בזה איבעיא מי שלא הניח ע"ת הוא נאסר וקמחו נאסר או דלמא הוא נאסר ואין קמחו נאסר נפק"מ לאקנויי קמחו אי אמרת הוא נאסר וקמחו נאסר צריך לאקנויי קמחו לאחרים והקשה הרשצ"א שם כיון שהוא נאסר האך יעשו אחרים בעצורו והלא שלוחו של אדם כמותו, ותמה כח"ר והלא הרשצ"א ס"ל (בשבת קנ"א) דישאל שקיבל עליו שבת קודם שחשכה מותר לו לומר לישראל חזירו לעשות לו מלאכה כיון דלחזירו מותר לגמרי ואין באמירתו כלום וא"כ הרשצ"א לשיטתו דס"ל מלאכת אוכל נפש הותרה ציו"ט ולא דחיה

ו"ל ובעל העיטור כתב מתקצרה אחרים שלא הניחו עירוב וכו' ולא נהירא דבהדיא גרסינן אינו אופה לאחרים ע"כ והצ"י שם יבא לישב שיטת הבהע"ט דאפשר לומר דהא דאמרין בגמ' אינו אופה לאחרים מקמחו אבל קמח של אחרים שהניחו עירוב מותר לו לאפותו לזרעם דשליחו של אדם כמותו וסיים דמ"מ פשטא דצרייתא לא משמע הכי וכנראה דמודה להטור להלכה ולא הביאו בש"ע, אבל הצ"ח הסכים לבעל העיטור ו"ל דמבשל למי שהניח דשליחו של אדם כמותו. וקצת צ"ע ארצינו הצ"ח שלא הרגיש שם דגם הר"ן כתב ביצה הנ"ל דאסור לבשל לאחרים לעולם וז"ל ומיהו כיון דנאסר אסור הוא לאפות לאחרים אפילו מקמחו שהרי נאסר שלא יבשל כלל ע"כ וכ"כ שם הש"ג בלשון הריא"ז ע"ש.

ובמה שכתבתי יש להזין לשון הרשצ"א ו"ל בעצודת הקודש ש"ד דיני ע"ת אות ג' וז"ל שכן ולא הניח עירוב ולא הניחו לו אחרים הוא נאסר וקמחו נאסר ולפיכך לא יאפה ולא יבשל לאחרים וכן אין אופן ומבשלין לו משלו וכי"ד הוא עושה וכו' ולפוס ריהטא צ"ב הלשון ולפיכך לא יאפה לאחרים גם מה ששינה מלשון הגמ' דבגמ' הקדימו לא יאפה לו, לאחרים, והרשצ"א הקדים לא יאפה לאחרים, ללו, ונראה דכוונת הרשצ"א ו"ל לדייק דלא כבהע"ט וליישב קושיא זו דלא נימא דלאחרים בשליחות מותר דשלומו של אדם כמותו דיין כיון דהוא נאסר וקמחו נאסר והאיסור מוטל עליו שלא לבשל ולפיכך לא יאפה ולא יבשל לאחרים אפילו בשליחות כיון דהוא אסור בו והוא כעושה שליח לזר שיקריב קרבנות דאסור כיון דהוא זר הוא ואיסור עליו להקריב והצ"י אסור לו לבשל ציו"ט זה והכי מדייק ג"כ לשון הר"ן שהרי נאסר שלא יבשל כלל כלומר שהאיסור על הגזרע שלא יבשל וא"כ אין נ"מ אם זה בשליחות או באיזו אופן לעולם אסור.

ובהא צ"ע נמי מה שכתב הק"י ביצה הנ"ל סק"ב שהביא גירסת הפוס' הוא נאסר ואין קמחו נאסר וגירסא דידן הוא נאסר וקמחו נאסר וכתב הק"י דנפק"מ בחלופי גירסאות שיטת העיטור הנ"ל דאם נאמר דקמחו נאסר איכא למימר דהא דקמחי אין אופה לאחרים היינו מקמח שלו אבל אי גרסינן אין קמחו נאסר ע"כ ז"ל דלא כבעל העיטור ע"כ, אבל הרי הרשצ"א ו"ל גרס נמי קמחו נאסר ואפ"ה כתב דאין אופה לאחרים וכן משאר פוסקים ועיין מאירי ביצה הנ"ל ד"ה מי הוא נאסר וקמחו נאסר פי' שאף אחרים שערבו לעזמן אין יכולין לאפות את קמחו או דילמא הוא נאסר שלא לאפות ולבשל לא לו ולא לאחרים אבל אין קמחו נאסר ע"כ ע"ש וי"ל דהק"י יפרש דהעיטור פליג בזה ומפרש באופן אחר וז"ע.

אבל לפי זה פשוט נמי שיטת הפוסקים דס"ל מה שאמרו אסור לאפות לאחרים בשל אחרים דס"ל דחכמינו ו"ל

אשום תקנה מותר אלא שעמדו נגדו דברי התוס' ז"ל שלא חלקו וס"ל דכל דבר שאסור לעשות בעצמו גם אחרים אסורין לעשות לו, אבל א"כ הרשב"א לשיטתו דס"ל במס' שבת הנ"ל דאפילו אין ישראל יכול לעשות בעצמו מותר לומר לישראל חזירו לעשות לו כשאין עליו צו אסור שפיר יש לחלק בין תוספת שבת לע"ת שלא עשה כתקנת חכמים וממילא אחי שפיר הרשב"א דאפילו בע"ש כתב דמותר לומר לישראל חזירו אבל בע"ת שנה הוא.

שנית י"ל לפי שיטת הב"מ הנ"ל דלענין שבת ליכא למימר שלוחו של אדם כמותו דבשבת העיקר שינוי הגוף והרי נח אבל ציו"ט י"ל כיון שמן התורה מותר במלאכה ורק חכמינו ז"ל הצריכו ע"ת ואסור עליו שלא לבשל בלי ע"ת שפיר גזרו גם שלא יעשו בשבילו אם הקמח שלו משום שליחו של אדם כמותו ועכ"פ יש לחלק צינייהו.

ועוד צו שלישיה דלפענ"ד קושיא מעיקרא ליתא שהרי הרשב"א ז"ל בינה הנ"ל לא הקשה כן קושיא זו מדנפשיה אלא שהרשב"א ז"ל לאחר שהביא גירסת הספרים שלנו אי אמרת הוא נאסר וקמחו נאסר נריך לאקנויי קמחו וכו' ש"מ הוא נאסר וקמחו נאסר, וע"ז כתב יש מקשים לגירסא זו דאי אין קמחו נאסר היאך אפשר שיאפו ויבשלו לו אחרים דא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן כל אדם לא יערב ויתן לאחרים שיעשו לו, ועוד כיון דהוא נאסר היאך יעשו לו אחרים שלוחו של אדם כמותו וכו' והרואה יראה דדברי הרשב"א דאין זה קושיא כלום ולדידיה לא קשה ליה קושיא זו אלא שהביא יש מקשים והוא באמת קושיא התוס' שם בדף י"ז ד"ה אי אמרת ועיין ר"ן שם והקנאה מיהו צע"ד דאי לאו שליחו של אדם כמותו ע"ש אבל כי כן שפיר יש לומר דהרשב"א לשיטתיה הכ"נ לא קשה ליה מידי משום דשלוחו של אדם כמותו שהרי הוא ז"ל ס"ל דהיכי דלישראל חזירו מותר יכול לומר לו לעשות לו מלאכה אפילו בתוספת שבת (אלא דבקמחו אסור דאסור ז"ל דהוא וקמחו נאסרו אבל אם לא יאסר הקמח לא קשה ליה משליחו של אדם כמותו) והא דאסרו לאמור כאן לישראל חזירו שיבשל לו רק משלו לפי שכך גזרו ז"ל ומשל חזירו הכ"נ דמותר והרשב"א כאן לא בא לתקן אלא לפי שיטת התוס' ויש מקשים והתוס' ז"ל ס"ל דכל דבר שאסור לעשות לעצמו גם אחרים אסורין לעשות בשבילו עיין שם בתוס' ובד"מ סי' רס"ג הנ"ל וא"כ ע"כ לשיטתייהו מתוך דלא תקשה גם לפי זה כלום כנלפענ"ד נכון בס"ד ועיין יד דוד בינה הנ"ל.

ובזה הנני בברה"ת ללומדיה דושכת"ר בלב ונפש,
מנשה הקמן

א"כ שפיר מותר לו ללוות לישראל אחר לבשל לו כיון שהוא מותר במלאכה, וכן הביא בשם הח"ס בינה הנ"ל ותי' שם לפי הסדר הח"ס ז"ל בסדרת הרשב"א וטעמו דכיון שגם איש זה שקיבל עליו השבת יכול לחזור מקבלתו ע"י היתר נדרו לכן שרי לו לומר וללוות לאחר שיעשה לו בשבילו שום מלאכה אבל ציו"ט שאין ע"ה לעשות בעצמו מלאכת הבישול מיו"ט למחר שפיר יש מקום לומר שיהיה אסור לו לומר גם לאחרים שיעשו בשבילו דהרי שליחו של אדם כמותו והאריך שם בזה.

ולא באחי רק לעורר דמה שכתב מרן הח"ס בטעם הרשב"א משום דאית ליה היתר בשאלה מלאכי לו חזר כי רב הוא הא"ר באו"ח סי' רס"ג סקל"ח כבר כתב כן לאחר שהביא קושית הב"מ והט"ז ומי"ט דמ"מ עכשיו שקיבל עליו שבת אין לו היתר בעולם לעשות בעצמו וכתב ולענ"ד כמ"ש הלבוש לקמן דיכול להתיר קבלתו כמו נדר א"כ יש לו נמי היתר לעשות בעצמו והוא ראה ברורה לדעת מרן הח"ס ז"ל אלא דהא"ר סיים וז"ל אך עיקר דין זה דמהני התרה צ"ע לי לדינא וכו' ע"ש גם בערוך השלחן התפלל מאד אדברי לבוש הנ"ל כיון דלרוב פוסקים תוס' שבת דאורייתא ואין שיעור לתוספת א"כ זה שעשה תוספת הלא דין תורה הוא ומה שאלה שייך בזה והניח דברי הלבוש בצע"ג וגם שכל מפרשים לא מצינו כעין זה דליהני שאלה, וקצת יש לדייק עוד משו"ת הרשב"א ח"ד סי' ר"צ שהשיב לחכם הדור אחד לענין לולב מאיסה"ר של נדר אי נוטל ציום ראשון הואיל ואי צעי מיתשל אנדרו והרשב"א ז"ל כתב דלא אמרינן הואיל ואי צעי מיתשל כיון דהשתא עכ"פ לא מיתשל ע"ש וצ"ע.

ובזה שנלפענ"ד דלא קשיא דהנה הד"מ או"ח סי' רס"ג הנ"ל חלק בין תוספת של הכנסת שבת לתוספת של מוצאי שבת קודש דבמוצאי שבת כיון דאפשר לו להתפלל בעצמו מעריב ולהצדיל שרי לאחרים לעשות לו מלאכה וליהנות ממנה מידי דהוי אחי שלא הניח ע"ת דמותר ליהנות ולאכול מה שאחרים אופין בשבילו או לעצמן אבל בהכנסת שבת צ"ע אם שרי ליהנות מן המלאכה שאחרים עושים לו דהא בע"ת אסור אם אינו מקנה קמחו לאחרים והן עושין לעצמן אבל בלא"ה אסור, דאין לחלק בין ע"ת שלא עשה כתקנת חכמים ולכן אסור ליהנות מה שאחרים עושין אבל כאן דלא עבר אתקנתא דרבנן שרי דהא התוס' כתבו פ"צ דבינה (י"ז) דכל דבר דאסור לעשות לעצמו גם אחרים אסורים לעשות לו וכו' ע"ש.

והנראה דהד"מ ז"ל עלה על דעתו לחלק בין עירוב תבשילין שלא עשה כתקנת חכמים אסור ליהנות מן המלאכה שאחרים עושין לו ובין תוספת שבת דלא עבר

סימן עב

ביהב"נ שעושים ריקודים בנשף שנתי
רק איש ואשתו אי יש בזה איסור

ב"ה י"ג אדר התשכ"ד ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד ידידי היקר נר"נ וו"ח הרב הג' כש"ת מוה"ר מ'
ראממאן שליט"א.

אחדשה"מ זידידות, דדבר שאלמו במתפללי בית הכנסת
שכל שנה ושנה מתכנסים להלל אחד ועושים
סם נשף שנתי לאסוף כסף עבור החזקת ציהכ"נ ועושים
סעודה גדולה עם כלי זמרים במחולות וריקוד אנשים ונשים
יחדיו ידובקו וע"פ רוב רק איש ואשתו רוקדים כלומר שבעל
לוקח את אשתו ולא אשת חזירו אי יש בזה איסור ואי חייב
למחות בזה כל שיש צידו למחות.

והנה אעתיק לו תשובה שהשיב הגאון ר' יוסף שטיינהערד
בשו"ת זכרון יוסף סי' י"ז להגאון ר' יעקב ז"ל וז"ל
עמדתי מרעיד ומשתומם חיל ורעדה אחזתי וכל כרומיה לי
זר על הפרצה הגדולה שעשו פריצי בני עמינו במקומם לעבור
בשאת נפש על דת ודין תורתנו הקדושה ודת יהודית וכו',
אלא אף זו שעשו בזהאי גיסא חניגא וחללו במחולות נערים
עם בחולות ונתערבו בהם גם אנשים ונשי אנשים ושעירים
רקדו סם אי נלפסם כי רעה גמלו להם לעבור על דת יהודית
בפרהסיא והתורה חוגרת שק עליהם רחמנא לישזבן מהאי
עונשא ולא יעשה כן עוד בישראל, ומעלתו שאלני אם יפה
עשה שמיחה בהם וגם גזר עליהם חרם לכל יוסיפו לחטוא
רק כי הפושעים פקרו ועברו על החרם והלשינו אל הממשלה
עד שהוכרח החזן להתיר איסורו וכ"ש דפקרי טפי בזה הכי
ושתו כבודו לכלימה וכו'.

תשובה ודאי יפה עשה למחות בכל כחו באנשים כאלה
החטאים בנפשותם וכן נאה וכן יאה לעשות וכל
רצ בעירו מחויב למחות בכל כחו ולבטל הריקודין והמחולות
בחורים ובחולות יחד וק"ו בן בנו של ק"ו להאספקוף אשר
בקרצו ותערובות אנשים ונשים כמבואר בא"ח סי' תקכ"ט
שכתב שם שלא יתערבו אנשים ונשים וידוע דאין חלוק בין
פנויה לנשואה לענין זה ואין לך דרגא להסתת יצר הרע
ומעלה לזנות יותר מזה שמחבונים ומציטים בפני הנשים
והבחולות בשעת הריקוד ואחוזין מעשה אבותיהם זידיהם של
הנשים וקורא אני עליהם יד ליד לא ינקה מדינה של גיהנם
ולפעמים מחזקים ומנשקים אותן למלאות תאוותן ובאים לידי
מעשה ער ואונן ולפעמים ימתיקו עי"ז סוד יחד להתיחד
ביום או בלילה והיה במחשך מעשיהם וח"ו ומלאו הארץ זימה,
ידוע דרוב הבחולות בזמן הזה כבר הגיע זמנם לראות ולדעת
הרמז"ס וכמה פוסקים ראשונים ואחרונים הנוגע בזה לשם

חיבה וקירוב בשר עובר על לאו ולאשה צדנת טומאתה לא
תקרב ואפילו קריצה בעלמא אסור והמחזקה ומנשקה לשם
תאוה לוקה כמ"ס הרמז"ס בפכ"א מא"צ וסמ"ג מלוה ש"ג.
ואפילו לדעת הרמז"ן מ"מ לוקין עליו מכת מדרונן,
וכמ"ס בתש' חו"י סי' קפ"ב ובשו"ת מעיל דקה סי' י"ט
ובש"ע א"ע סי' כ"א וכ"צ וכ"ה. ולענין איסור ערות נדה
אין חלוק בין פנויה לנשואה וכמ"ס הרמ"א סי' קפ"ג צו"ד
ופשוט הוא ולא כתבו אלא להוציא מלב הצורים וע"ה
שחושבים שאין איסור כ"כ בפנויה והאמת דאין חלוק וח"ו
דיעלה על דעת לחלק. וע"ש עוד מה שהאריך ועיין שו"ת
מעיל דקה סי' י"ט אריכות גדול ביחוד חתנים וכלות,
ובהגהות רע"א ובמ"צ בציאור הלכה או"ח סי' של"ט שהציאו
דברי הזכרון יוסף הג"ל ומה שהאריכו שם. ומבואר איסור
החמור והנורא של מחולות בתערובות נשים ואנשים בכלל.

ובמה שטוענין שאין בזה איסור דאורייתא, וכי ח"ו דבר קל
הוא איסור דרבנן לעבור בפרהסיא בצינים בשאת נפש
ואמרו כל העובר על דברי חכמים חייב מיתה ברכות דף ד'
ועירובין כ"א ועיין מהרש"א שם ובשע"ת לרבינו יונה ש"ג
ס"ה כתב וז"ל ועמה הלא לך לדעת מפני מה העובר על
דברי חכמים חייב מיתה יותר חמור מהעובר על מצות עשה
ועל מצות לא תעשה פשר דבר כי העובר על דברי חכמים
אשר מלאו לבו לעשות כן כי תקל מצותם בעיניו, לא מהחביר
יצרו עליו אבל כי תכהין עיניו מראות אור דצריהם ולילך
לנוהג האמונה, ולא משך בעול גזרתם ולא יטרח לקיים
מאמרים כי לא נכתב בספר התורה ולא נהג כדרך העובר על
דברי התורה אשר נפשו מרה לו ונקוט בפניו ויירא ויירז לו
כי ישיאיו יצרו לחטוא על כן משפט מות יהיה לאיש כי הפיל
דבר אחד מכל דצריהם הטובים, והוא כאומר ננתקה את
מוסרותימו ודומה למה שכתוב בענין זקן הממרא את פי
חכמים (דברים י"ז י"ב) ואיש אשר יעשה בזדון לבטלי שמוע
אל הכהן וגו' והשנית כי האיש ההוא רחוק מן התשובה אחרי
שאין הדבר חמור עליו כי ישנה בחולתו תמיד והחטא הקל
ענשו יותר מן החמור בהכשל צו החוטא פעמים רבות עכל"ק,
ועיין מש"כ בספרי משנה הלכות ח"ג סי' ק"י באריכות. ועיין
ש"ך יו"ד סי' רל"ט ס"ק כ' דכופין על מצות דרבנן לקיים
וח"ו שיש להקל באיסור דרבנן, וכל זה לשיטתיהו דס"ל דאין
כאן איסור דאורייתא אבל באמת כי גם זהא איכא איסור
דאורייתא לדעת כמה פוסקים וכמו שהבאתי לעיל בשם הזכרון
יוסף. וקצת יש להציא רא"י עוד מצת ר' חנינא בן תרדיון
שינאה לפני גדולי רומי אמרו כמה נאות פסיעותיה של ריבה
זו מיד דקדקה בפסיעותיה ונענשה לישב בקובה של זנות
ועיין גמ' ע"ז דף י"ח.

והא שטענו שהריקוד אינם עושים רק צנשיהם ולא צנשי אחרים הנה אף שכגון זה טענה הוא לכאורה אבל האמת כי גם זה אינו טענה שהרי יש צוה כמה וכמה מכשולות, חדא דכמה פעמים אשר תהי' אשתו נדה וכיון שכולם מרקדים גם הוא לא יסב צטל וצפרט כי בכל שנה הוא מרקד וישאלו חביריו למה צנשה זו לא ירקד ולומר שאשתו נדה יתצי"ש וי"ן לרקוד באשתו נדה, וכל החששים צה ואדרבה אולי גם האיסור גדול מאשת חבירו כי בכאן ירגיל עם אשתו צנדה ועי"ז יבא לידי הרגל דבר ויעבור באיסור כרת ח"ו מה שקל לו לעבור יותר מבאשת חבירו כמוצן.

שנית כי צאמת עי"ז יעבור לפנ"ע שיראו אחרים ויבאו וירקדו גם עם נשים אחרות ועוד צו שלישיה, שעיי"ז יבאו להתאזות אשת חבירו ולעבור על לא תחמוד אשת רעיך כשיראה אשת חבירו מרקדת יותר מאשתו או נראה צעניו יפה ביותר, ולפעמים יבא לידי פירוד הלצצות או זימה וכיוצא בזה מה שיוכל לנמח מזה ועוד ועוד. ועכ"פ כ"ש הוא מצתו של ר"ח צ"ת שהצאתי לעיל שפנויה היתה ולפי שדקדקה בפסייעותיה נענשה ליסב בקוצה של זונות כ"ש הכא שמרקדת ומדקדת צריקוד שמעלה לה נאה שהעונש צוה רב. ועוד צו הסתכלות בצאר נשים שהוא עון צפני עמו.

ובזה מקרא אני דורש דכתיב (ירמיה ל"א) אז תשמח בתולה במחול ובחורים חקנים יחדיו ולמה לא אמר אז ישמחו איש ואשתו במחול וגם לא כתיב אז ישמחו בתולות עם בחורים במחול אמנם פשוט כיון דאמר בחורים חקנים יחדיו וא"כ הוה צפרהסיה וכה"ג איש ואשתו ג"כ אסור צנשים ואנשים ואפילו שלהם ועיין ס"ח ס' תק"ח, וכתיב (צזכריה י"צ) וספדה וגו' ונשיהם לצד ומה עשו חז"ל ק"ו צשעת שמחה שע"כ צריכין להיות אנשים לצד ונשים לצד וק"ו צשעת ריקוד בהסתת היצר לעצירה ואמר איצו צרית כרתי לעיני ומה אחצונן על בתולה (איצו ל"א) ואסור להסתכל בצגדי צצענין של אשה אחרת והכא כיון שמתערבים יחד כולוהו איתניהו צה ובקרא עוד בחורים וגם בתולות זקנים עם נערים ולא לשממט צשום מקום לומר איש ואשה מתרים ועכ"פ כיון שהוא צשעת שמחה ופרהסיה ודאי דאסור אפילו אי לא היה רק דוקא איש ואשתו וכנ"ל וכ"ש דכל הטעמים הנ"ל איכא כאן לאיסורא כי צאמת אין זה אלא ענת יצר ואין לך דרגא להסתת היצר יותר מזה ומעלה לזנות וצאמת כי צאים צוה לידי קישוי שמצואר צוה"ק שקשה כדור המצול הי"ר.

אבל אגיד את מה שעל לצי כי לפענ"ד קיטרא חוינא הכא וריקודים כאלו הם ממקור משחית וזה הוא טענת הקאנסערוואטיוועס אשר טוענים שהם רוצים ליסב יחד עם

נשותיהם ואין צוה איסור ומה ילאו צטענותיהם ליסב יחד צציהכ"נ שלהם וטענה זו הוא מקורס ולכן לפענ"ד זה ענת חטאין גדול האחרון מן הראשון דאזתם שעושין ריקודים ויודעים שעוצרין צוה איסור עכ"פ מזמן מהזמנים ילאו צעמנן ויסיצו אל ה' אבל אלו שעושים מעשה זמרי ומצקשים שכר כפנתם הרי הוא צידס היתר גמור וא"כ הוה ממש כהא דר"י הנ"ל דהוא צכלל ננתקה וח"ו חייב מיתה, ולכן ודאי מה שיש צידו למחות מחויצ לעשות צכל כמו ושכר הרצה מן השמים יטול ואל יגור מפני שום דבר וצודאי יבא שלום מזה וכדכתיב הנני נותן לו את צריתי שלום. ומיהו היכא דצרוור שלא ישמעו אפילו לאחר המחאה צ"ע אי מחויצ למחות דאפשר כה"ג אמרינן מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין כיון דהאיסור אינו מצורר צקרא אלא אחי מדרשא עיין צתש' מעיל צדקה ס' י"ט מה שכתב צוה צכיוצא צוה אבל כל זמן שלא צרוור ליה מחויצ לעשות הכל ואפילו חושב רק שיציל אדם אחד כצו מחויצ צצבר.

דברי הכותב בלב נשבר על חללי קודש וי"ר שנוצה לקדש ולטהר עצמנו וכל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא גדר קדושה ונוצה לעבדו בלב טהור המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש.

משנה הקמין

סימן עג

ראשון דהגבלה שחל ביום א'
אי מותר להסתפר ע"ש הקודם

ב"ה מוצש"ק לסדר כי יקח איש אשה התשכ"ג ברוקלין
נ"י יצ"א

מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים טובים וארוכים את כבוד ידידי הנעלה חוב"ט ור"ח אי"א גר"ג שמו מפארים בנש"ק וכו' הב' חיים וואלקין הי"ו, תלמיד ישיבה הקדושה טעלו.

אחדש"ת קצלתו מכתבו היקר צצבר השאלה להנוהגים להסתפר ציום א' דהצלה וכשחל ציום א' אי יש היתר להסתפר צע"ש כמו שכתב הרמ"א ז"ל כשחל ל"ג צעומר ציום א' שנוהגין להסתפר ציום ו' כמצואר צש"ע אר"ח ס' תצ"ג ומאחר שנתפרסמה השאלה צין כותלי הישיבה הקדושה מטעלו ונתנו עיניהם צי לענת חוות דעתי העמי' צוה כי יש מיימינים ומשמאילים, וראשית דבר להודיע כי מעולם אני מונע עצמי מלכתוב הוראה צמקום שיש שס גדולי התורה וכ"ש רב או ראש ישיבה כי אולי יכול לנמח ח"ו מזה מחלוקת או שום אי נעימות והיות כי אתכס החרש והמסגר ראשי ישיבות הגאונים שליט"א וצפרט ידידי הגר"מ גיפטער ועוד מכל מקום מחמת ידידות וגם כי מכירו אני אשר אין כוונתו ח"ו לקנטר ולכן אכתוב לו מה שנלפענ"ד

ולא יום ז' שהוא ל"ד לספירה תי' זה הלבוש שציון שנחלקו בו רבותא וכו' וכוונתו בזה נראה דכיון דנחלקו רבותא איזה ימים מתו ויש ס"ל דבימים שאין אומרים בהם תחנון לא מתו ויש ס"ל דבל"ג כבר פסקו מלמות וכיון דהוא אכלות ישנה ק"ל כדברי המיקל אכל לא רצו להחיר ביום ז' שהוא ל"ד דלא ודאי ימים שאומרים בהם תחנון הוא והאיך נדחה ליום שודאי אומרים בו תחנון ולכן יותר נכון להקדימו.

אלא דאכתי תקשה להלבוש ו"ל מאי דחיקה להקדים ולהחיר להסתפר כלל כיון דמשום כבוד שבת ליכא ועיקר הטעם שאין העכו"ם וכו' ולא יהי' לו ממני להסתפר מה בכך אם לא יהי' לו ולא יסתפר וימתין עד עזרת ולמה משום זה התירו ו"ל לפי דעת המהרש"ק הנ"ל דכיון שהיה מותר להסתפר ביום א' שהוא ל"ג בעומר ולא סיפר א"כ לא יהיה כבוד שבת לשבת הבא שיכנס בו כשהוא מנוול כיון שהיה יכול להסתפר ביום ראשון ובשבתא כל זמן שלא הותר להסתפר בגזירת חז"ל ליכא בזה משום ציון לשבת הקודם ואדרבה זה הוא כבודו וכמ"ש המפרשים לענין גילוח בערב יו"ט שני שאסור אף דנכנס ביו"ט כשהוא מנוול וכחצו הטעם משום דאדרבה זה הוא כבודו של יו"ט שני שרואים שבשציל יו"ט אסרו והכל יודעים דכדי שלא יכנס ביו"ט כשהוא מנוול אסרו גילוח עיין בט"ז שם ובשאר מפרשים, וא"כ הכ"נ בשבת שלפני ל"ג בעומר שהוא יום ו' מקודם אכתי ליכא משום כבוד שבת דאדרבה זה הוא כבודו, ועוד דמאי שנא שבת זה משאר שבתות בעומר דמשום כבוד שבת זה נחיר ולא משום שאר שבתות בעומר שלא התירו בשצילם, ובאמת ראיתי בספר לקט יושר (תלמיד תה"ד) שמטעם זה כתב לאסור ביום ו' שחל ל"ג ביום א' ו"ל ואין מספרים ביום ו' לכבוד השבת, דמ"ש זה השבת משאר שבת בעומר וכו' ע"ש, אכל לשבת הבא כיון שהיה כבר מותר לספר ביום א' ולא סיפר לא יהיה בזה כבוד לשבת הבא ולכן התירו להקדים ביום ו' להסתפר משום שבת הבא, ולא התירו להסתפר ביום ז' אחר ל"ג בעומר כמו שכתבתי דיום ז' הוה יום תחנון, או כיון שכבר הנריכו לשנות יום הספירה הקדימו ליום ו', או שאז כבר יהיה ציון לשבת הקודם אם נחיר יום ז' ולא ביום ו' לפני השבת ולכן הקדימו ליום ו' שלפניו נמצא דעיקר ההיתר להקדים הוא משום כבוד שבת הבא והבן בזה. כן נלפענ"ד ליישב שיטת הגרש"ק שהיה לבו כלב האר"י אף שהדבר קצת דחוק נסבול הדוחק ולא נקיים הטעות (אלא שאין לי ספר חכמת שלמה להגרש"ק לעיין צפנים בדבריו אולי יכילנא לפרש באופן אחר ולא כתבתי רק ממה שהביאו כ"ת).

ומענתו השניה שטען על החכ"ש ו"ל לפי מה שכתבתי גם זה היה אפשר לישב קצת דהנה המהרי"ל (הל')

ואני מתנה שאין זה להלכה ולא למעשה אם לא יסרימו לזה ראשי הישיבה ודברי אפילו לסניף לא יחשבו באופן הנ"ל.

ולעיקר הדבר הנה שאלת חכם חזי תשובה וכו"ה הביא בזה מחלוקת הפמ"ג והמהרש"ק שהפרמ"ג או"ח סי' תנ"ג בא"א ס"ק ה' כתב ו"ל שאלה ר"ח סיון חל בא' בשבת אם מותר לספר בערב שבת ונראה דמותר כמו ל"ג בעומר ביום א' דמותר בע"ש ה"ה כאן ועפר"ח ר"ח אייר שחל באחד בשבת אין לגלח בע"ש וא"י מנ"ל גם לדדיה י"ל ר"ח סיון עדיף טפי שפוסקים אז מלהתאבל ע"כ. והגרש"ק בחכמת שלמה חולק על זה דדוקא בל"ג בעומר התירו משום דאם לא יסתפר בע"ש אפשר שיהיה אונס ולא יסתפר בל"ג בעומר ואז לא יהיה כבוד שבת בשבת הבא, ותמה מעלתו אחכ"ש דלא מצינו בשום מקום שיהיה זה טעם ההיתר לספר בע"ש אלא משום כבוד שבת. עוד תמה עליו כיון דמקור דברי הרמ"א הם המהרי"ל והתם מוכח דאין לזה שייכות עם כבוד של שבת הבא.

ואף שלפוס ריהטא יפה כיוון בזה מ"מ גברא רבה אמר מילתא אל תזניחו והגאון מהרש"ק דדור האחרון היה פוסק מובהק ונריכין אנו למשכניי נפשין להצין דבריו הקדושים ונלענ"ד דהנה הלבוש או"ח סי' תנ"ג ס"ז כתב ו"ל ואם חל ל"ג ביום א' שאין העכו"ם מספרין משום חג"א שלהם יכולין אז להסתפר ביום ו' שלפניו שציון שנחלקו בו רבותא והוא אצילות ישנה ק"ל כדברי המיקל נ"ל ע"כ. ולכאורה טעם זה חדש הוא והיכן מצינו דבשציל דאין העכו"ם מסתפרין ביום א' יתירו להקדים ולספר ביום ו', גם כי אם לא יוכל להסתפר ביום א' ימתין ליום ז' שהוא יום ל"ד בעומר ויסתפר ולא יקדים ז' ימים ואין לומר דמשום כבוד שבת מקדימים שהרי הלבוש ו"ל לא ס"ל משום כבוד שבת אלא משום שלא יהיו העכו"ם מסתפרים ביום א' א"כ יאחרו ויסתפרו ביום ז' שהוא ל"ד בעומר. ונראה דלא קשה שהרי הלבוש שם הביא ז' טעמים על מה שמסתפרים בל"ג בעומר טעם אחד דבו ביום בלכד לא מתו ובימים שלאחריו חזרו ומתו עד העזרת, א"נ כדאיתא בתוספתא שאין יום ל"ג זה אלא לסימנא בעלמא שלא מתו אלא ל"ג ימים כי ביום שאין אומרים תחנון לא מתו.

ולמעם הראשון כיון דההיתר דרק באותו יום בלכד לא מתו א"כ אסורין עד עזרת וודאי לא יוכל להסתפר ביום שלאחריו היינו ביום ל"ד דרק בל"ג בלכד התירו וע"כ יסתפר ביום ו' אלא דליום ו' נמי תקשה קושיא זו דמ"ש יום ו' שהוא יום ל"א מיום ז' שהוא ל"ד ואין לומר שהוא משום כבוד שבת שהרי הלבוש כתב מפורש שהטעם בשציל שאין העכו"ם מספרים ביום א' וא"כ מ"ש יום ו' שהתירו

להמתירין דמותר להסתפר בר"ח אייר ולא חשו לזוואת ר"י
החסיד וא"כ מאי שנא אייר מסיון אבל פשוט דהכא לענין
איסור ספירה קיימין ולא לענין איסור תספורת בר"ח וכלל
בידינו דכשהפוסקים מדברים בענין דין ספירה למשל אין
מערבין מאיסור אחר. ומה שנראה בטעם השמטת האחרונים
הלכה זו י"ל דכיון דכבר פסקין כהרמ"א בל"ג בעומר
ממילא סמכו דה"ה בר"ח סיון דהכא כ"ש הוא לפי המנהג
שנהגו עד ימי הגבלה וא"כ ל"ג בעומר אכתי באמצע הספירה
הוא לענין איסור תספורת ואפ"ה מקלינן כ"ש בסוף הספירה
דאז ודאי יכולין להקל יותר וקודם ר"ח אייר למנהגינו לא
צריכין כלל להשמיטנו שהרי נוהגין היתר עד ר"ח ולכן לא
כתבוהו כלל. שנית יש לומר שסמכו אמה שהעלו דברים אלו
תלמידים הכל כמנהג המקום וא"כ גם זה כן, ונכלל זה.

ואף שיש לומר להיפך דכיון דהפר"ח ז"ל אוסר קודם ר"ח
אייר לפי מנהגיהם וגם הרמ"א שמתיר בל"ג בעומר
הרי המהרי"ל אוסר אפילו לפי מנהגיהם וגם הרבה
מהפוסקים אוסרים כמהרי"ל ועיין א"ר ועוד אחרונים ולכן
בל"ג בעומר כיון דהדבר יא"ל מפי הרמ"א ז"ל להתיר לא
רצו ז"ל לחלוק ולאסור אבל לחדש דבר להתיר גם בר"ח סיון
כולי האי לא רצו ולכן השמיטו דין זה אבל גם זה אינו דא"כ
היה להם עכ"פ להציא לאיסורא זאם דעתם לחלוק בזה על
הפמ"ג הג"ל וכיון דלא מצינו צירור חולקים על הפמ"ג
בזה ודברי המהרש"ק ז"ל אף שטרחנו ליישבם מ"מ ריהטא
דהלכתא כהפמ"ג נראה לפי פסק הרמ"א וכמו שהארכנו בזה
וגם כי אין להתמיר צדיקים אלו שאינם אלא מנהגא וכמו
שכתב הח"י, ובשו"ת הרדב"ז סי' תרפ"ז שנשאל מה שנהגו
להסתפר בראש חדש אייר וז"ל אגא עזידנא עובדא צנפשא
ואני מסתפר כל חדש ניסן ור"ח אייר והטעם כיון שהם
אסורים בהספד וצנענית אין אצילות שהוא תלוי במנהג נוהג
בהם וכן כתבו בשם התוספות וכו' וזר מן דין אני ראיתי
כמה קהלות שלא נהגו מנהג זה כלל מסתפרים בכל שבע
כפי מנהגם לכבוד השבת וכיון שאין זה קצוץ בכל ישראל
אע"פ שאותו מנהג שנהגו להסתפר בר"ח אייר לא יהי' מנהג
כלל נקטינן כוחי דהוי מנהג ממונע ומינה לא תזוז ע"ש
עכ"פ דכתב נמי דאוליין להקל בזה מנהגא וכ"כ עוד במטה
משה ע"ש.

ג) **עוד** רגע אדבר דהרדב"ז הג"ל כתב עוד שם וז"ל תו
איכא טעמא (להתיר עד ר"ח אייר) דאיכא נער
בגידול השיער למי שרגיל להסתפר ולא עדיף האי מנהגא
ממנוה עשה של סוכה דקיי"ל מנטער פטור ובל"ג יום רבי
טפי והאדם מנטער ע"ש.

ימים שצין פסח (לעצרת) פליג אמהר"י וייל דאין להתיר
תספורת בע"ש שחל ל"ג ביום א' וזה לשון מהר"י וייל צדיני
הלכות סי' נ"א ל"ג בעומר ביום א' התירי לספר ביום ו'
לפניו וראייה שהתיר מהר"ם לאכל שאירע יום ל' בשבת לרחוץ
ביום ו' כיון דליכא אלא מנהג בעלמא מה שנהגו שלא לרחוץ
תוך ל' והכא נמי אע"ג דל"ג בעומר ביום א' מ"מ הכא
ליכא אפילו מנהג אלא מקצת בני אדם מחמירים וכן שמעתי
שמה"ר חזקיה ז"ל ווישניול"ז התיר ג"כ ע"כ. והרמ"א
כנראה הכריע כמהר"י וייל והנה הי' אפשר לדחוק גם בזה
דעיקר היתר משום שבת הצא והטעם דהא המהר"י וייל
לא התיר אלא לפי מנהג הרמ"א ומנהגיהם שבל"ג כבר עברו
ימי הספירה לענין תספורת ולכן התיר להקדים דומיא דאכל
שאירע יום ל' בשבת וכבר עברו ימי האיסור אבל אכן לפי
מנהגינו שלאחר ל"ג אסורים בתספורת א"כ לימא לנעמא
דמהר"י וייל הג"ל להתיר להקדים משום היתר המהר"ם
לאכל שאירע יום ל' בשבת לרחוץ ביום ו' דהתם כבר פסקה
האצילות ולא כן בדידן וא"כ משום האי טעמא לא היה לן
להתיר לפי מנהגינו שלא נוהגין כרמ"א אבל מ"מ התירו
משום כבוד שבת הצא והבן.

אלא דמ"מ לדידן ודאי יפה כיון דכבר העלה לן הרמ"א
כפסק מהר"י וייל דהיכא דעכ"פ דמישלים האצילות
מקדמינן מיום א' ליום ו' א"כ בר"ח סיון נמי כיון שחל
ראשון מימי הגבלה צא' נוכל להקדים ליום ו' וכ"ש הוא
מל"ג בעומר שמקדמינן ליום ו' דהתם ביום ו' לד"ה אכתי
מימי האיסור הוא אפילו להמונים רק עד ל"ג בעומר משא"כ
בימי הגבלה שלכמה פוסקים כבר עברו ימי האיסור בל"ג
בעומר וגם לדעת הרבה דלא מתו צימים שאין אומרים בזה
תחנון וא"כ ביום ראשון כבר נפסק האצילות הדרינן לפסק
מהר"י וייל דכה"ג מקדמינן ליום ו' וכדעת הפמ"ג דר"ח
סיון עדיף מר"ח אייר ומעתה אפילו נניח להפר"ח דבר"ח
אייר אם חל באחד בשבת אין להקדים ולספר בע"ש להאסורים
עד ר"ח אייר התם היינו טעמא דלאחר ר"ח ג"כ אסורים
ולא נפסקה האצילות וא"כ לא באנו להתיר אלא בשביל כבוד
שבת וכה"ג נדקן דברי הפר"ח דמ"ש האי שבת מכל שבתות
בעומר דלא התירו משום כבוד שבת אבל בימי הגבלה שכבר
נפסקה האצילות כה"ג מותר להקדים לספר ביום ו' וכפמ"ג.

ב) **ומה** שחמה למה השמיטו האחרונים הלכה זו דיוק נכון
הוא אלא שמה שכתב שאפשר שכיון שלעולם כשחל
א' דהגבלה ביום א' אז יום ו' הוא ר"ח ולא רצו לכתוב
היתר לר"ח נגד זוואת ר"י החסיד אבל אין הכי נמי מי
שאינו חש לז' ר"י החסיד אין מקום להחמיר, טעם זה לא
נהירא לי שהרי כתבו כולם לענין תספורת בר"ח אייר

לגלגל בעש"ק שלפניו אע"ג דיש לחלק וק"ל, וכן מילה ביום א' לא התרמי ביום ו' שלפניו שאינו דוחה להנ"ל כיון שאינו אלא יו"ט שלו ולא לרוב הנצור וכו' ע"ש, והנה בשכנה"ג שזיין עליו הח"ס ז"ל נראה קצת להקל באופנים ע"ש ואפילו הכי הח"ס לא רצה להקל מע"ש לגלגל בעש"ק שהתם כבר בתוך ימי הגבלה הוא כמוצן וז"ל דמנהגם היתה שלא לגלגל עד ערב שבועות ממש וכיון דאית לן מרן הח"ס ז"ל שלא רצה להקל והמהרש"ק שילא בחוקק לאסור והיתה הלכה למעשה וכן שיטת הפר"ח לדעתם כן הוא א"כ הפמ"ג שלא עשה מעשה אלא כתב הלכה אולי כשצא מעשה לידו היה ג"כ אוסר ועיין ב"צ ק"ל ע"ב הגם שכתבתי מה שנלפענ"ד וגם כי יש לזרף גם שעת השכנה"ג מ"מ לא מלאמי לבי להקל נגד הני מאורי אור פוסקים אחרונים ז"ל ולכן לא אוכל להצטרף בזה להמירא ומ"מ מי שרואה לסמוך על הפמ"ג והשכנה"ג אין צדיקו לאסור כיון דהוה רק מנהג דרבנן ומי אני להכריע בין ההרים אשר קטנס עבה ממתני, וצדכרים אלה דעבד כמר עבד וכו'. הגם כי יש עוד טעמים כמוסים שלא להמיר, ובה אומר שלום תנינא.

סימן עה

חולת שיבס"ב ביוה"כ אי מותר לאכול כל צרכו
בבת אחת או יאכל פחות פחות מבשיעור

ב"ה אור ליי"ג מדות של רחמים התשכ"ו ברוקלין ג"י יצו"א השוכן בציון וירושלים, יחתום לאריכות ימים וחיים, בספרן של צדיקים גמורים, להצולל במים אדירים, ה"ה ידי"ע ויד"נ רב האי גאון צדיק תמים, מרי דחיטא, כהדרגת מוה"ר ישראל וועלין שליט"א ראב"ד בודאפעסט ירושלים ת"ו.

אחדשכ"ג יקרת מכתבו הגיעני בעתו והתענגתי הרבה מדבריו הטובים ויומא טבא אללי בכל עת שאני מקבל מעשי ידי גלולי זהב, ותודה רבה על העתקתו לי דברי הגאון מהרש"ק בשו"ת שנות חיים סי' ל"ג שהאריך בזה להצליים היו אוכלים אותו כשהוא חי צו נדברנו במכתבים הקודמים והגם כי יש להעיר הרבה בדבריו הקדושים אמנם כבר הארכתי בענין זה הרבה וצעוג"ה לאו בעל מלאכה אחת אני.

ועל החדשות אני בא מה שחמה כ"ג צפסק הגר"ח מצריסק ז"ל שהורה הלכה למעשה בחולה שיש צו סכנה לאכול ציו"כ כל צרכו ודלא כפסק הש"ע או"ח סי' תרי"ח והפוסקים ראשונים ואחרונים דכל שיכול לאכול פחות פחות מבשיעור ולהמתין בכדי אכילת פרס יאכל פחות וימתין בכדי אכילת פרס ואח"כ יאכל חצי שיעור אחר וכו"ג אין צו אלא

ועלה צמחשכתי הרהורי דברים לישב הני קהלות שלא נהגו איסור תספורת כלל שהציא הרדב"ז ז"ל אלא מסתפרים בכל שבוע לכבוד שבת כפי מנהגם ולכאורה אמאי לא הנהיגו בזה ועלה בדעמי דהני קהלות שספרו בכל שבוע היינו זקנס דאין מדרך לספור שער ראשו בכל שבוע אלא אחת לשלשים יום כמבואר בזו"ר, והנה הנוב"י קמא או"ח סי' י"ג וח"ס או"ח סי' קנ"ח ויו"ד סי' שמ"ז ילא לחלק בדבר חדש דיש חלוק לענין אכילות בין שער הראש לזקן דלשער הזקן בשלשים יום כבר מקרי ראוי לגעור צו ע"ש ואחרון אחד ילא עוד להקל דאפילו בשבוע אחד למי שמגלה זקנו בכל יום מקרי ראוי לגעור וא"כ אפשר דהני קהילות סברו דבשער זקן בכל שבוע כבר איכא זער גדול ומותר לספרם לכבוד שבת וכמ"ס הרדב"ז דהיכא דאיכא זער מנטער פטור והבן.

אבל אחי מחשבה וביטל מחשבה ודבר זה שבשם הוא וח"ו לומר כן חדא שהרי הרדב"ז ז"ל מעיד לן שהם לא הנהיגו באיסור גילוח זה וודאי ידע שלא הנהיגו באיסור זה וא"כ אדרבה מוכרח דבשבוע אחד לא הוה זער דלשתרי לגלות דאל"כ היה הרדב"ז ז"ל מפרש כן בהני קהלות, גם יש לומר דדרכם של הני קהלות היה לגלגל שער ראשם בכל ע"ש ככ"ג (תענית ט"ו) ועשו כן לכבוד שבת, אלא בר מן דין הרי צמחשכ"ל שהבאנו לעיל מפורש דגם על גילוח זקן קאי ח"ל וכן ראיתי נוהג מהר"ז שטיין שיש צאופנהיים ג' פרסאות מק"ק מגנא והיה מגלח זקנו קודם ר"ח אייר וכו' הרי דאזקן קאי וכן כתב עוד שם מהר"ל נהג שלא לגלח זקנו וכו' מפורש דהאיסור בזקן כמו בשער הראש ל"ג ימים דוקא וזה פשוט וצריך צס"ד, ומה מיוצא למה ששמעתי מי שרצה להקל בזה כי אין שום מקום להקל בין שער הראש להזקן וכנ"ל ודו"ק.

ומעתה העולה לדין אם אין שם ציטצה מנהג מקום צר"ח סיון שחל יום א' להגבלה ביום א' הרוצה לנהוג כפמ"ג ולספור ביום ו' לא הפסיד ונשכר כבוד שבת אצל אם יש שם מנהג הכל לפי המנהג.

ובזה הנני ידידו המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש,
מנשה הקטן

סימן עד

עוד להג"ל

אחרי חתום שטרות מלאמי צהגות מרן הח"ס ז"ל סי' תצ"ג ד"ה שם ח"ל נ"צ ועמ"ש בשכנה"ג סי' זה ומכל מקום לא הקלתי ואסרתי בערב שבועות שחל ביום א'

כדי להאכילו כשרה, והראש"ד ומהר"ם מרוטענבורג, והרא"ש בתשובה כלל כ"ו סי' ו' ס"ל דמותר לשחוט וחדש לן הראש"ד ז"ל דכיון דזה החולה איסור שבת עומד לפניו ומעכבו ולא איסור נבלה תדע שאלו לא הי' שבת מי היינו מבקשים נבלה להאכילו לא כי אם שחטה וכיון שכן האיסור העומד לפניו ומעכבו הוא איסור שבת ולא איסור נבלה ושם האיסור שבת להיות היתר גמור לחולה ולא האיסור נבלה והלבוש כתב בהראש"ד וכו' דלכן אין להאכילו בשר נבלה דהא לא הותרה נבלה בחול לחולה במקום שיש לו בשר שחטה וא"כ השחיטה קדמה לו בחול ובשבת הוה ליה שחיטה לגביה פק"נ ואין דבר עומד בפני פק"נ.

אבל הרשב"א בתש' סי' תרפ"ט כתב וז"ל שהכל תלוי במחלוקת אם נאמר שבת דחיה הוא אכל חולה או הותרה שאם נאמר הותרה שוחטין לו שלא חסרה תורה מלאכה בשבת אכל חולה ושוחטין לחולה בשבת כדרך ששוחטין אנו לעצמינו ביו"ט אבל למאן דאמר דחיה הוא מאכילין לו הנבילה ואין אנו עוזרין לשחוט לו שצמקום שיש לו בשר לאכול לא נעבור אנו ולא נדחה שבת וכמדומה לי שהוא הלכה דחיה היא ולא הותרה ע"ש והצ"י סי' שכ"ח כתב שדעת הרמב"ם בפ"ד מציאת המקדש כמ"ד טומאה דחיה הוא בציבור וא"כ בשבת יסבור ג"כ דחיה וכמ"ש להדיא בפ"ג מה' שבת ה"א דחיה היא שבת אכל סכנה נפשות ועיין כ"מ שם. ובספרי שו"ת ח"ג סי' מ"ב הארכתי הרבה בזה.

ומעתה אי נאמר דדעת הרמב"ם דשבת דחיה וכצ"י ובספרת הרשב"א ז"ל א"כ פשוט דכל היכי דאפשר לשנוי משנינין כיון דדחיה הוא ולא הותרה אלא דאפילו נימא דס"ל לה"ה דלהרמב"ם שבת הותרה ובהראש"ד ואף דכתב דחיה הוא שבת מ"מ דייק ה"ה לשון הרמב"ם שסיים כללו של דבר שבת לגבי חולה שיצ"כ הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא צריך להן מ"מ אין הכרע דהכ"נ כן הוא לענין אכילת יו"כ דהרי הרא"ש הוא דס"ל דשבת הותרה אכל חולה שיצ"כ ואפ"ה ס"ל לענין אכילת יו"כ דמאכילין אותו פחות פחות מכשיעור וא"כ י"ל דה"ה לה"ה אף דכתב לענין שבת דלא צעי שינוי בחולה שיצ"כ משום דאמרינן שבת הותרה וכדעת הרא"ש מ"מ לענין אכילת יו"כ מודה דמאכילין אותו פחות מכשיעור דמהיכי חיתי נימא דפליג בזה על הרא"ש ושאר ראשונים כיון דחזינן דגם הם מתירין לענין שבת ומחמירין לענין אכילת יו"כ וכנ"ל וא"כ אין מדברי ה"ה ראוי משבת לאכילת יו"כ.

שוב העיר לי עיני בתשו' מרן הח"ס א"ח ס' פ"ה שמתה אדברי הרשב"א שבר"מ בפ"ק משבת מה ראה לדמות שבת לטומאה דלמא טומאה דחיה ושבת הותרה ומה ענין

איסור דאורייתא ככל ח"ש דאסור מה"ת אבל אין בו דחיה לאיסור כרת, ודברי הגאון הובאו בהעמק שאלה שאלתא ל"ח אות ה' וסי' קס"ז אות י"ז אחר שהאריך שם לדחות דברי הראשונים והאחרונים כתב וז"ל וכן שמעתי מפי הגאון בעל בית דוד שגם מוח"ז אביר הרועים מוהר"ח ז"ל הורה למעשה בזה דלא כהמג"א ע"כ. ובהדר"ג כתב דעכשיו רבנו מרן הגר"י אבדק"ק בריסק נימק פסק אביו הגאון הגר"ח ז"ל דהיסוד שלו ע"פ דברי ה"ה פ"ג מהל' שבת הי"א דמחלק בין חולה שיש בו סכנה שעושין לו כל צרכיו בשבת ואפילו שאין צמיעת דבר שעושין לו סכנה וצין יולדות שעושין ע"י שינוי וא"כ חולה שיש בו סכנה וצריך לאכול הרי האכילה הוא מצרכיו כל מה שאוכל (עד המדה הדרושה לו) מועיל לו ואין ניתן לו פחות מכשיעור בשעה שגם היותר מכשיעור נצרך לו. וכ"ג תמה עליו מציאור הלכה סי' שכ"ח שדחה דברי ה"ה הנ"ל גם בשו"ת מרן הח"ס גברא דמרא סייע ח"ו ססי' ט"ז כתב שטוב להחמיר אפילו בחולה שיש בו סכנה וכן כתב בספר ראשית זכורים להגר"צ הכהן מווילנא דף ל"ג ע"א וכן נהגו מקדמת דנא גדולי המורים והאריך שם כדרכו של תורה. [וכרגע מצאתי בא"ח (לוינל) הל' יו"כ אות י"ג כן ע"ש].

ואומר אני הקטן אף שלא זכיתי להצין שיחת חולין של הני גאונים ז"ל וכ"ש לחלוק על דבריהם מ"מ תורה היא וללמוד אני צריך ולדינא יפה תמה בזה וח"ו להקל באיסור כרת היכי דאפשר לשנות נגד כל הני פוסקים גדולי הראשונים רבינו הבה"ג הרמב"ן הרא"ש והטור ורי"ו וש"ע והאחרונים מכה סברא והמעין בהעמק שאלה יראה שכל קושייתו יש לדחות ומה שמתה ונראה דזה עיקר יסודו שם מדלא הביא הרי"ף והרמב"ם ז"ל האי דינא הנה הר"ן כבר הקשה למה לא הביא הרי"ף כן ותי' ע"ש וגם על הרמב"ם יש להשיב ועכ"פ כיון דשאר ראשונים כן הביאו דין זה והרי"ף והרמב"ם לא הביאו פשוט דכה"ג אמרינן דגם הם מודי להו כיון דלא מצנו מפורש דפליגי וכלל גדול הוא צידנו דאפשי במחלוקת לא מפשינן מ"מ אביא לי ראיות ברורות ונאמנות בס"ד. וזה יצא ראשונה.

לפי מה דקיי"ל דמאכילין לחולה שיצ"כ הקל הקל הקל כצנאגיא דיומא ופשוט דככל איסור שאפשר להקל מקילינן וכיון דיכול לאכול פחות מכשיעור וליכא אלא איסור דאורייתא וכשיאכל כשיעור איכא איסור כרת א"כ פשוט דמאכילין אותו פחות מכשיעור דהוא הקל שצאיסורין לענין זה ויש להאריך בזה.

שנית נראה דידוע מחלוקת הראשונים ז"ל בחולה שיש בו סכנה ואית לן נבלה להאכילו אי מותר לשחוט עצורו

א"ח ס' תרי"ח ד"ה לא שגא ו"ל ל"ש עוצרה שהריחה או חולה שמאכילים אותו אם יספיק להם שיתנו לו מעט מעט פחות מכשיעור וכו' וכ"כ הרא"ש בפ"ג דיומא וכו' וכ"כ בעל ההלכות ונראה שאף בחולה עושין כך כדי להקל מעליו מאיסור כרת ומלקות לאיסור בלבד ע"כ ו"ל דבחולה אין עושין כן אלא ע"פ רופא אם אומר שיספיק לו להאכילם ממנו מעט מעט וכו' וכן כתב הר"ן וה"ה ע"כ. והרי לן מפורש דעת הרב המגיד דעת הבה"ג והרא"ש והטור והר"ן ושאר הראשונים ז"ל דלענין אכילת יו"כ לחולה מאכילין אותו מעט מעט פחות מכשיעור אם אפשר שהרי כתב ה"ה דכן כתב ה"ה וא"כ כיון דנפל היסוד נפל הבנין דלדרכה מבואר דה"ה אף שמחלק כן לענין שבת לא מחלק כן לענין אכילה דיו"כ אלא דמודה הוא לכל הפוסקים דאין נותנין לו לאכול כשיעור אם אפשר בפחות ופלא שלא הרגישו בזה הגאונים ז"ל. והא דלא תקשה מה"ה מהל' שבת י"ל או כמו שכתבתי לעיל דחלוק יש בין אכילת יו"כ לאיסור שבת או בחירויים אחרים שלא נגעלו שערי תירוצים אבל עכ"פ מפורש יוצא דה"ה מודה לכל הפוסקים כדיון ודלא כהגר"ח והגר"י ז"ל. ואף כי לא מנאחי דבדרי ה"ה שלפנינו מפורש כן אלא מן המשמעות יש לדייק דס"ל כן מ"מ נאמן עלינו ה"ה שראה כן בדברי ה"ה במקום אחר או שהציאו כן בשמו בציור מקום שהוא. [שוב העיר לי ת"ח אחד שכן מבואר להדיא בה"ה פ"ג משניות עשור ה"ח ו"ל, ואם נחלקו הרופאים וכו' וכתבו מן האחרונים ז"ל כשמאכילין את החולה מאכילין אותו פחות פחות מכשיעור בכדי אכילת פרס כדי להקל עליו אלא"כ אמדוהו שהוא צריך כשיעור בכדי אכילת פרס, ונראים הדברים וכן מוכח בכריתות פ' אמרו לו ע"כ].

הן אמת דלרגע קטנה חשבתי להציא עוד רא' דגם הרמב"ם ס"ל כן והוא ממה שהציא ה"ה ס' תרי"ז ד"ה וכתב הרמב"ן בא"ד ו"ל ורבינו ירוחם כתב ו"ל כתב הרמב"ם כשמאכילין החולה ע"פ בקיאים מאכילין אותו דבר הצריך לו כמו שיאמרו הרופאים ואין מדקדקין עליו לא ע"י כוש ולא ע"י רוטב וכו' אבל מאכילין אותו פחות מכשיעור כדי שלא ינטרף בזכות בכדי אכילת פרס כמו שכתבתי בעוצרה שהריחה עכ"ל והרי לן מפורש דגם דעת הרמב"ם להאכילו פחות מכשיעור אלא לאחר העיון נחמתי דנראה דט"ס הוא מה שכתב שם הרמב"ם ו"ל הרמב"ן ז"ל וכן ראיתי ברבינו ירוחם בפנים שכתב הרמב"ן והרי מסתבר דעליה קאי דזה שיטתו וא"כ אין מכאן רא' אבל הראשון רא' ברורה. ואגב יש לדייק מה שכתב רבינו ירוחם דמאכילין אותו פחות מכשיעור כדי שלא ינטרף בזכות באכ"פ שהרי יו"כ איסור בכוכות ולא בזכות וכותבת גדול מזכות ו"ע. ובאמת כי במקום אחר הארכתי דאולי צו"כ נמי כזית חמור מפחות מזכות אף דאינו

עבודה לפ"ג וש"ס ערוך הוא ס"פ טרף בקלפי לחלק לענין עבודה בין שבת דהותרה ובין טומאה דדחיה ובענין פ"ג ס"ל להר"מ מר"ב שברא"ש ס"פ יה"כ ובטור א"ח ס' שכ"ח דכל המצות דחיים ושבת הותרה דה"ל שבת לענין פ"ג כ"ט לענין אוכל נפש הרי דמחלק בין טומאה לשבת דאף דטומאה דחוי' שבת אכ"ל הותרה וק"ע שלא העיר כלל מדברי ה"ה הנ"ל עכ"פ פשוט לפ"ז דיש לחלק נמי בין שבת לאכילת יו"כ דאף דלענין שבת אמרינן הותרה מ"מ לענין אכילת יו"כ אינו אלא דחוי' וכדעת המהר"מ מר"ב והרא"ש ושאר פוסקים ובפרט לפי הטעם שכתב שם הח"ס דדחיית כל התורה נפקא מוחי בזה ואינו אלא דחי' ובשבת יתר עליהן קרא ושמרו ב"י את השבת לומר דהותרה אמנם אפילו אי נדחה הטעם מ"מ הדין דין אמת לחלק בין איסור שבת לאכילת יו"כ וזה לפענ"ד צרור מאד.

ועוד זו שלישיה לפמ"ש רבינו סעדי' גאון בספר האמונה והדעות מאמר ג' פ"ט על הטוענים שמחילה הותר הקצ"ה לקיחת בני אדם אחיותיהם ואח"כ ביטל ההיתר וכתב דאין זה ביטול אבל לקיחת בנ"א את אחיותיהם ה' בעבור ההכרח כי לא ה' מן הדברים וזלם וכאשר רחב הזרע (ר"ל נתרבו מין האנושי) נפקקה אמתלת ההכרח דומה למי שעשה זה כמו שיאכל ביום היום בחליו וכאשר ירפא תפסק אמתלת וכמו שיאכל המתה במדבר וכאשר ימלא זולתה תסור האמתלת ע"כ ע"ש. ומבואר מדברי רס"ג דמי שיאכל ביום היום בחליו אין זה היתר לאכול אלא אמתלת הוא שיש לו וכל אשר יוכל להמלט מן האיסור תסור האמתלת ופשוט דכיון דאין זה היתר אלא אמתלת א"כ אם יכול לאכול פחות פחות מזכות ודי לו בכך א"כ אסור לאכול כשיעור שלם דאז אין לו אמתלת על אכילת שיעור שלם גם כיון שדימה אכילה ביום מחמת חליו להאכול מתה במדבר ופשוט דהאכול מתה במדבר אם יכול לאכול פחות מכשיעור דחייב לאכול כן שלא יעבור איסור כיון שאין לו אז האמתלת א"כ הכ"נ באוכל ביום מחמת חליו שהוא סכ"נ אם יכול לאכול פחות מכשיעור א"כ אין לו אמתלת על שיעור שלם ואסור לאכול שיעור שלם אפילו חולה שיצט"כ זה צרור נשיטת הגאון ז"ל.

איברא דמעיקרא דדינא פירכא שהרי לפי מה שהבאנו לעיל עיקר דיוקן ויסודו של הגר"ח לפי עדות בנו מרן הגר"י ז"ל הוא מדברי ה"ה פ"ג מה' שבת הנ"ל וס"ל ז"ל דכמו שמחלק ה"ה לענין שבת דאינו צריך שינוי לחולה שיש בו סכנה כמו כן נמי לענין אכילת יו"כ אמנם לאחר הסליחה מהני גאוני עולם ז"ל אני מנאחי היפוך דבריהם דבאכילת יו"כ לחולה שיצט"כ גם ה"ה מודה דאין מאכילין אותו שיעור שלם כל שיכול לדקדק בפחות מכשיעור הוצאו דבריו בצי"י

דאין און בקיאלין באומד הדבר איז הא פקוד נפש ממש ואפילו הרופאים טועים בזה ורובם לא יאמרו שימות בשביל זה וכמ"ס הרא"ש ז"ל ואפילו יאמרו אולי יעשו וא"כ פשוט לעולם מוכרח לאכול פחות פחות מכשיעור שלא יצא לידי איסור כרת וכהגמ"י הג"ל ודאי אם יאמר הרופא שלא יספיק לו לאכול פחות מכשיעור סמכין עליו ומאכילין כל זכרו אבל כל שלא אמר הרופא כן ואדרבה הרופא אומר שאפשר ליתן לו כן אסור להאכילו כשיעור זה אפילו לה"ה לפי שיטת הגר"ח ז"ל ועיין גמ' שבת פ"א ע"א אמר רבא אסור לשמש בצרור בשבת בדרך שמשמש בחול מתקיף לה מר זוטרא ליסחרן ומשני כלאחר יד ועיין רש"י ליסחרן ומשמע דנריך לשנות כלאחר יד וי"ל ולפ"ז מיושב נמי דלא דמי לאיסור שבת דהתם אם לא ינטרך לחלל שבת א"כ לא הוה אלא מלשאל"ג או כחירושים הג"ל אשר לפענ"ד קמה וגם ניצנה פסקם של רבותינו הראשונים והאחרונים ז"ל וכמ"ס כ"ג ודברי הגר"ח ז"ל ע"ג. [וע"ע שו"ת משנה חי"ג סימן ז"א].

[ועיין רמב"ם פ"ח מהלכות אבות הטומאה הי"ג המעוברת התירו לה לאכול אוכלין פחות מכשיעור ואע"פ שהיא אוכלת הרבה מפני הסכנה ועיין כ"מ שם המעוברת ופי' פחות מכשיעור וכו' כך היא הגירסא הנכונה והוא מגמרא בתוצות י"ג ונראה דמפני הסכנה עכ"פ לא התירו אלא פחות פחות מכשיעור לענין טומאה וא"כ הכ"ג לענין איסור וקשה לחלק בין איסור לטומאה לענין זה. ועי' מרדכי פ"ק דניצה סי' תקנ"א. ועי' לקמן סימן ק"א].

והיות כי אין הזמן גרמא יותר להאריך וגם האי גברא טרוד בהצלת נפשות פק"נ לתקוני גברא אדם מיעוט לעולם קודם יום הגדול והקדוש יום כפורים הבעל"ט וי"ר שישמע ויקבל אבינו שבשמים תפלינו לטובה לשנת חיים ושלום וגאולה וישועה דברי ידי"ג הדרושלב"ג בכל עת ומאזה לו ברכת גמח"ט בספרן של צדיקים גמורין בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן עו

טעם דאין מברכין ברכת המצות על אבילת עי"ב

ב"ה כ"ו לחדש הרחמים התשכ"א ברוקלין נ"י יצו"א מחיי חיים יכתב ויחתם לאלתר לחיים, מציון וירושלים, וברכה בכפליים, לכבוד ידיד נפשי הרה"ג המפו' וכו' חוב"ט כש"ת מוה"ר אל" שבערנבוך שליט"א ר"מ ישיבת וויזניץ חיפה, כעת דומ"ץ באנטווערפאן.

אחדש"ת באהבה הנני בקצירת האומר כי עת לחננה כי בא מועד אשר אין אומרים שירה ומלאכים

חייב כרת אלא על כותבת אבל לענין איסור כזית כיון דהוה שיעור שלם לענין כל אכילות שבתורה הכ"ג חמור לענין יו"כ מפחות מכזית דהוה נמי שיעור לענין יו"כ אלא דלענין כרת אינו חייב עד דאכל ככותבת שוב מנאמי לי ראי' בתוס' שבת דף ז"א ע"ב ד"ה כגון דאיכא פחות מכזיתא שהקשו מ"ש כזית מחזי זית דהא בתרומה טמאה ליכא אלא עשה וחזי זית אסור מה"ת ותי' דמ"מ כזית חמור טפי שהרי זית הוא שיעור ללקות עליו בכל מקום ע"ש מצואר דכזית כיון דהוה שיעור ללקות עליו בכ"מ חמור טפי מחזי זית וא"כ י"ל בצירור דזה ג"כ דעת הר"י ז"ל ועיין גמ' שבת הג"ל דף ז"א ע"א מהוא דתימא ר"ש לאפוקי מגרוגרת ולעולם עד דאיכא כזית קמ"ל הכי נמי דהסבירא לחלק בין כזית לחזי שיעור סתם ולפ"ז יהי' לן שיטה חדשה דצו"כ לכתחילה נריך להאכיל בפחות מכזית וז"ע.

ורביעי בקודש נלפענ"ד עוד ראי' לאיסור לפמ"ס בהגמ"י פ"ב משביתת עשור אות ה' בחולה שיש בו סכנה ששאל לאכול בזה"כ ואחר שהציא מחלוקת הגאונים ור"י בר שמואל עם ר"ת כתב וז"ל מנאמי בס"ה הקטן יסוד הר' יצחק מקורביל בר' יוסף והי' כתוב לפניו גליון פרי' כשהחולה שואל לאכול ולשתות אומרים לו יו"כ הוא אם אמר אע"כ תנו לי לאכול מאכילין אותו דכה"ג חולה אומר נריך אני קרינן בזה אע"פ שאינו אומר מפני הסכנה עכ"ל מהר"ם ז"ל ויען כי אין אנו בקיאלין יפה באומד הדבר טוב להאכילו מעט מעט שלא יהא ככותבת צדדי אכילת פרס כדאמרינן פרק אמרו לו ובשתייה מלא לוגמיו דהיינו חזי רביעית שלא יבא לאיסור כרת אמנם נריך ליהר שלא יפגעו בנפש שאם לא יוכל לסבול ולעמוד בכך יאכילהו וישקוה להדיא ע"כ.

ולמדנו מדברי הגמ"י דבר חדש דאפילו נימא דחולה שיצט"כ מותר לאכול כל זכרו כדרכו ולא צעי פחות מכשיעור מ"מ כיון דאין אנו בקיאלין באומד הדבר מתי באמת הוא סכנה טוב להאכילו פחות מכשיעור שלא יבא לידי איסור כרת, ועיין רא"ש פ' בתרא דיומא דף פ"ג ע"א ויש ספרים שכתב בהן וכו' מהו דתימא האי דקאמר חולה נריך אני בעוהי הוא דקא מצעית סבר אי לא אכילנא מיתנא קמ"ל אלמא דוקא משום ספק מיתה מאכילין אותו ע"כ ונראה לי דחומרא גדולה היא זאת בספק נפשות דאין לך רופא שיאמר אם לא יאכל שמה ימות אלא הרופא דרכו לומר אם לא יאכל אפשר שיכבד חליו ויסתכן ועיין ק"נ שם אות ג' ומעתה לדידן נמי אפילו נימא דדעת ה"ה כפשטן ועכ"פ נימא דמעיקר דינא מותר להאכיל חולה שיצט"כ כל זכרו דהותרה לו מ"מ אכתי נריך להאכילו פחות פחות מכשיעור מטעם הגמ"י הג"ל כיון

דאכילת תרומה הוי מ"ע ועיין תוס' נדרים דף ד' ע"ב וברא"ש שם ותוס' זכאים דף ז"ו ד"ה יתמי עשה וזגמ' פסחים ע"ב וחינוך מצוה ק"ב וזמנ"ח שם ובכל המקומות נראה עכ"פ דק"ל הוה מ"ע באכילתה וכבר הארכתי בזה להקשות סתירת רבינו הלל"ח בדבר זה ימחול נא לעיין באריכות בספרי ח"ג הנ"ל בסי' קצ"ה ומסי' רי"ז עד רכ"ב צירור עניינים הללו בס"ד.

וב"ש זהא סברא חדשה דלכן לא מצרכין על אכילת עיו"כ דילמא לא יוכל להתענות למחר ויהיה צרכה לצטלה למפרע והעיר שכן מפורש גם בכ"ס סברא זו יפה העיר בזה וגם אני כתבתי באריכות במקום אחר והבאתי דברי הכ"ס והקשתי עליהם ושם כתבתי זהא שאלה אי נשים חייבות במצות אכילת עיו"כ שחקר בה הגרע"א בסי' ט"ז שהוא מצות עשה שהזמ"ג והבאתי שם דברי שצלי הלקט ערוגה י"א וגם דברי הכ"ס הנ"ל ולפענ"ד הענייה העלתי דודאי מחויבות באכילת עיו"כ כיון דמחויבות לזוס ציו"כ ואכילת עיו"כ הוה ג"כ כמעניית דמעלה עליו הכתוב כאלו התענה וא"כ נמצא דבאמת רצון הקב"ה שיהיה לנו צ' תעניות בשביל לכפר וגברא צעי חיי נשיא לא צעי חיי והלא תענית שניהם מחויבים והארכתי שם באריכות בס"ד. ושם כתבתי טעם חדש למה אין מצרכין על אכילת עיו"כ דהוה בכלל תענית ועל הזוס אין מצרכין.

ומעתה הנני חותם בכתביה וחתומה טובה ומחמת שהיום הוא יומא דהילולא דכק"ו מרן הגאון ר' עמרם בלוס בעל בית שערים ודבר בעתו הוא אציג גרגיר אחד מה שראיתיו מפלפל בשו"ת או"ח סי' ו' וסי' שני"ה ע"ש זהא דאמרו מחשבה טובה הקב"ה מנרפה למעשה ומחשבה רעה אין הקב"ה מנרפה למעשה והקשה לפי מה שאמרו צירושלמי אונסא כמאן דעביד דמי לא אמרינן א"כ חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה והלא כמאן דעביד דמי לא אמרינן ותי' לפי דרכו בקדש בסי' ו' תי' דלא אמרינן כמאן דעביד דמי אלא כשלא הי' יכול בשום אופן לקיים והי' אונס גמור אבל היכי דהי' שום ד' לקיים הי' לו לקיים, ובסי' שני"ה כתב עוד דלא אמרינן מעלה עליו הכתוב כאלו עשה אס עשה אדם אחר אותה מצוה עממה דא"ל לזכות שטרם לצי תרי ע"ש, ועיין ש"ך חו"מ סי' כ"א סק"ג ובטור"י יו"ד סי' כ"ח. גם אני כתבתי כבר בכמה אנפי וכעת נראה לפי מה שאמרו אלמלי הקב"ה עוזרו לא היה יכול לו א"כ בכל מצוה שאנו עושים מזדינו הוא הרצון הטוב שצרכנו לקיים והקב"ה הוא עוזרנו וא"כ היכי דנאנס ולא יכול לעשות המצוה הלא מזדינו עשינו הרצון הטוב אלא שחסר ד' של הקב"ה שלא עזרו בזה לכן נאנס ולא עשה המצוה אבל א"כ הרי מזדינו לא חסר כלום במצוה וכל מה שיש

יחפזון אבל קבלה צדינו מזדיקי אמת דדוקא צימים הללו הרבו בחורה שבעל פה ומרן הגה"ק בעל ד"ח מאלנו פעם נכנסו אליו לפני תקיעת שופר ומאלוהו יושב ולומד בסוגיא דכתא דמגלי' גמר' עם תוס' אבל מי יכול לשער גודל קדושתן ועכ"פ אמרתי להשיב מפני הכבוד.

בדבר הערתו למה אין מצרכין על מצות אכילת עיו"כ שכתבתי בספרי שו"ת ח"ג סי' קע"ו וכת"ר יא' לישע צתי כק"ו צבית שערים סי' רצ"א שפי' משום דאין לו קבע כחפילה שהציא המג"א בשם אבודרה"ם שאין מצרכין עליה וכת"ר כתב דכוונת כק"ו כיון דהחיות לאכול כל היום ממש ולא דמי למנה שאין מצוה אלא כוית הוא מותיב והוא מפרק שהרי גם אכילת מנה לדעת כמה פוסקים המצוה לאכול בכל עת וכ"ש כק"ו מהר"ל מפראג שזכינו להיות מצוי צניהם דאכילת מנה נמי מצוה כל מה שאכל.

ובמה שכתב לחלק בין תרומה שהאוכלה עושה מצוה אבל אין מצוה לאכול ובין אכילת עיו"כ שמוצא באכילה, העלמת עין קחינא הכא וימחול נא לעיין שם בשתובתי הנ"ל בד"ה ולפי שבעצמי כתבתי הא חילוק דאכילת תרומה נחלקו הפוסקים אי הוה מצוה לאכלה אבל האוכלה מקיים מצוה לד"ה ואין קבע באכילתה ומצרכין עליה ע"ש אבל נראה דלא נחית כת"ר במה שכתבתי והכוונה בזה לפי סברת כק"ו דאכילת עיו"כ דומה ממש לתפלה ובתפלה ודאי דאין מצוה עשה להתפלל כל היום אלא פעם אחת להרמז"ם מדאורייתא ומדרבנן ג' תפילות לד"ה אלא שאם התפלל כל היום קיים מצוה וא"כ בתפלה ג"כ ליכא חיוב להתפלל כל היום אלא כיון שמקיים מצוה כל היום אין מצרכין והכ"נ אכילת עיו"כ דומה לזה לפי סברת כק"ו א"כ הרי אכילת תרומה נמי אף שאין מצוה לאכלה אבל האוכלה כל היום קיים מצוה ואפס"כ מצרכין זה הי' כונתי. אבל מ"מ הרי לא סמכתי גם על זה אלא הבאתי רא' מקרבנות ועוד כמבואר שם.

וב"ש כת"ר דגם באכילת קרבנות י"ל דאין מצוה חיובית במחכ"ת שגגה הוא ומפורש הוא דאכילת קרבנות הוה מצוה עשה חיובית חו"ל הרמז"ם בשה"מ מ"ז פ"ט שזיה הכהנים לאכול בשר קדשים כלומר החטאת והאשם שהם קדשי הקדשים וכו' ומתנאי מצוה זו שהוא האכילה שהוא מצוה אמנם תהי' ליום ולילה עד חלות, הרי מפורש דהוי מצוה חיובית, ועיין מ"ש הרמז"ם פ"י מה' מעשה"ק אכילת חטאת ואשם מ"ע.

איברא דנראה לכאורה מדברי הרמז"ם דגם אכילת תרומה הוי מ"ע שכתב וגם תרומה הנה אכילתה נגררת אחר המצוה וכו' וצפיה"מ פ"ח דאהלות כתב מפורש

אפילו תקע בעצמו אין צו משום מזהב"ע ודו"ק ועיין כ"ס או"ח סי' ל"ה.

שנית י"ל לפי דעת הפוסקים דמזהב"ע רק לכתחלה אסור אבל דיעבד יא"ל ולא דמי להא דצ"ה כ"ח דלמ"ד מלהה"ג אפילו דיעבד לא יא"ל בתקע שופר של עולה או שלמים דהתם כיון דאמרינן דלא יא"ל נתקן האיסור ולא עבר כלל דהא לא נהנה ומש"ה אמרינן דלא יא"ל כדי לתקן האיסור ועיין טו"א שם וז"ל פ' לולב הגזול וסברא זו מפורשת ב' רמב"ן ורשב"א יצמות ק"ג א"כ הכא אפילו נימא דלא יא"ל לא נתקן האיסור כה"ג אמרינן דינא, וחלוק בין הני תרי טעמי לדעת ה"ה א"א לומר כן אלא בשופר אבל בשאר מצות לא יא"ל ולטעם השני בכל מצות דיעבד יא"ל.

ועוד צו שלישיה דלכאורה דבר זה תלוי במחלוקת דלהרמב"ם וסייעתיה דס"ל צמי שהי' דינו שיעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר הרי זה מתחייב צנפשו א"כ הכי נמי לא יא"ל אבל לדעת החולקים על הרמב"ם וס"ל דאם נהרג ולא עבר הרי הוא במחיצת הנדיקים הרי הכא נמי עשה מצוה אלא דבאמת שבוש הוא דנראה פשוט דמחלוקתם לא הוי אלא במקום דאיכא קדוש השם שמסר עצמו על דתו ית"ש אלא שלא היה צריך מדינא דהא ס"ל החולקים דסוף סוף הרי קידש השם צרכים והרי הוא במחיצת הנדיקים וכן נראה דעמי הענייה אבל בחולה שזוהו הרופא שלא לאכול ואין צו שום דבר לעבור על ציווי הרופא הנ"ל הרי צאט נפש עבר על ונשמרתם.

וחזון הרביתי הדבר כן מפורש כמ"ס לרבינו הרדב"ז סי' תתפ"ה (תמ"ד) על מה שכתבו בשם ריב"א ז"ל כי חלה חוליו אשר צו מת וחל יו"כ באותן הימים ואמרו לו הרופאים אם לא תאכל ודאי תמות ואם תאכל שמא תחיה והוא ז"ל אמר צרי ושמא צרי עדיף ולא רצה לאכול ומת תנצ"ה וכתב הרדב"ז ז"ל דאין ראוי ללמוד ממנו דהא קיי"ל ס"ס של פקוח נפש דוחה את השבת ואת יו"כ ואפילו לחיי שעה חוששין כ"ס לספק שמא ימות שמא יחיה ואפילו לספק שבת אחת והציא שם מחלוקת הפוסקים לענין קה"ש וכתב דדוקא התם דאיכא קה"ש אבל מי שהוא חולה שיש צו סכנה ואמרו לו לאכול יש לו לאכול ואפילו על הספק וז"ל הר"ן יומא גבי חולה שיש צו סכנה ואמרו בקיפין לחלל עליו את השבת וכי מדת חסידות שימנע עצמו ואינו אלא שופך דמים ע"כ וסיים וכבר נשאלתי על כיוצא בזה פעם אחרת והעלתי דאין זו מדת חסידות ע"כ. ועיין מחש"ש ק או"ח סי' ק"ד סק"א דתליא בפלוגתא ע"ש וקצ"ע מדברי רדב"ז הנ"ל.

אלא דמעתה אומר לידון דידן נמי אפשיטא שאלתן מאחר דצווי הרופאים שלא לאכול ולקיים אותה מצוה אם

צדינו לעשות עשינו וממילא מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, ולא שייך בזה חונסא כמאן דעביד דמי על דל שלנו שבאמת עשינו כל מה שצדינו.

והשי"ת שמו יעזרנו צימים האלה לשון אלו באמת ויגער צינר הרע לכל יסטיננו ויהיו נא מחשבותינו ומעשינו אליך באמת עד עולם.

ידיד נפשו המברכו בברכת כתיבה וחתומה טובה לאלתר לחיים טובים בספרן של צדיקים בלב ונפש,

מנשה הקמן

סימן עז

מי שצוהו הרופא שלא יתקע בשופר ועבר ותקע אי הוה מצוה הב"ע

ב"ה כ"ט מרחשון התשכ"ג ברוקלין נ"י יצו"א שלום תנינא, משמי מעונה, ובכל עת ועונה, מסופר ומונה, בבריות גופא ונהורא מעליא, אל כבוד ידיד נפשי אהובי רחומאי הרב הגאון המפורסם פ"ה אי"א כש"ת מוה"ר שלום יחזקאל שרנא רבין הלבקערשטאם שליט"א אדמו"ר מציעשינוב.

אחדשת"ר, את קסתי נתתי צדי לאותות אהבה לטייל קצת את כת"ר בדבר שאלתו צמי שהזכירו הרופא שלא לתקוע שופר או איזה מצוה אחרת והוא בתומו רצה להתחסק עם קונו ולא שמע לרופא ותקע בשופר אי יא"ל ידי מצותו או דילמא נימא כיון דע"פ ציווי הרופא אסור לו לעשות מצוה זו ואם קיים הוה מזהב"ע דעבר חונסמרתם לנפשותיהם.

וראשונה נראה לומר דבתקיעת שופר לעולם יא"ל אפילו נימא דהוה מזהב"ע צאט מצות מ"מ הרי כתב ה"ה פ"א משופר צביאור דצרי הרמב"ם שכתב בשופר הגזול שתקע צו יא"ל לפי שאין המצוה אלא בשמיעת הקול אע"פ שלא נגע צו ולא הגזיהו השומע יא"ל ואין צקול דין גזל ע"כ ופי' ה"ה החילוק שבשופר יא"ל ואין הדין כן במצה ובגזל לפי שמצות שופר אינו אלא השמיעה והשמיעה בלא הגעה הוא ובלא הגצה מן השומע אע"פ שהתקע נגע צו מ"מ אין השומע נוגע צו כלל אלא ששומע הקול היוצא ואין צקול דין גזל ולפיכך אף התקוע יוצא צו אבל לולב ומצה אין אדם יכול לזאת ידי חובתו צהן אלא צנגיעת גופו ולפיכך כשהן גזולין לא יא"ל ע"ש ועיין כ"מ שם וצשו"ת צי"ש או"ח סי' שצ"ו ד"ה והנה דצרי כפ"ת. ולפי שיטתו י"ל הכ"ג אפילו נימא דהוה מצוה הצ"ע מ"מ כיון דאפשר לזאת ידי שופר צלי שיתקע צו הוא אלא שיתקע צו אחר והוה שומע א"כ

ואצלתא וארבעה כסי דפסחא וחוגרני צידעי מן הפסח עד העצרת ופי' המפרשים וחוגרני צידעי קושר היה צידעי מכאב הראש ששטה היין בפסח וצירושלמי עוד רבי יונה שמי ארבעה כסי דלילי פסחא וחזיק רישי עד חגי ומינה דייק בתשובת הרשב"א ח"א סי' רל"ח צמי שאינו שותה יין כל השנה מפני שמזיקו או שונאו צריך לדחוק את עצמו ואע"פ שמי שאין לו יין עושה קדרו על הפת אין דנין אפשר מאפי אפשר והציאו הצ"י ובש"ע או"ח סי' תע"ב סעי' י'. נראה מפורש דאף ששמיית יין מזיק לו ואסור לו לשמותו מ"מ כיון דלא הוי בגדר סכנת נפשות צריך לדחוק את עצמו ולקיימה ולא אמרינן כה"ג דהוי מזהב"ע וכ"ש אכילת מזה ותק"ש וכה"ג מנות דאורייתא דודאי אם יכול לקיימם בלי סכנה אף דמזיק לו קצת כל זמן דלא הוי בגדר סכנה לא רק דלא הוי מזהב"ע אלא דמחויב לקיימם ובאמת כי מנות לאו ליהנות ניתנו והרבה יש בהם עינוי גוף וצער ומזיק קצת ומרור בפסח ותענית יו"כ יוכיח שהוא ממש היזק וצער לגוף אלא שכל זמן שלא הוי בגדר סכנה צריך לדחוק את עצמו ולקיים מנות התורה אפילו במקום צער רק במקום סכנה אסור לקיים.

שוב נתיישבתי דלא מציעא דליכא איסורא אלא אפילו חסיד מקרי וכן כתבו התוס' מפורש גמ' דף י"ז ד"ה שורפן חסיד בא"ד ובערוך ערך שלש פירוש ששרפת כפורן מוקת לאדם וכן כל דבר הבא מן האדם כדאמר ב' כלל גדול (דף ע"ה ב') גבי דם הנדה ולכך הוא חסיד שמחמיר לשורפן אע"ג שמזיק לו ע"ש הרי מפורש דהעושה דבר לשם מנוה אע"ג שמזיק לו חסיד מקרי וגם למיר שזותה התורה לשרוף שער ראשו תחת הדוד אף שהוי בכלל כל דבר הבא מן האדם דשרפתו מזיק לו ובפרט בקציצת הנפריים שהי' יכול לקוצרם ולצער ההיזק ואפ"ה מקרי חסיד השורפן.

וראיתי בא"ר סי' תרי"ח אמה שאמרו בש"ע רופא אחד אומר צריך וכו' מאכילין אותו וכו' כתב בא"ר ו"ל מאכילין אותו בעל כרחו (רדב"ז) ובא"ה כתב המחמיר על עצמו עליו נאמר ואת דמכם לנפשותיכם אדרוש ואל תהא צדיק הרבה. ובפסקי ריקנטי כתב שריב"א חלה צ"כ ואמרו לו הרופאים אם לא תאכל ודאי תמות ואם תאכל שמא תחי' ואמר צרי ושמא צרי עדיף ולא רצה לאכול ומת מנצב"ה ע"כ וכתב שכ"ג ויראה שאינו חולק על או"ה ורדב"ז דהם מיירי שאמר הרופא ואם יאכל יחיה אבל צריב"א מקופקים בחיים לכך החמיר על עצמו ע"ש ופלא על הגאונים ז"ל שלא ראו חשו' הרדב"ז שהבאתי לעיל שגם הוא ז"ל הציא הא מעשה דריב"א וכנראה שהרדב"ז ס"ל דכן מעשה דריב"א חולק על שיטתו אלא מפני כבודו רצה ליטבו שידע בעצמו שלא יחיה עוד וממילא לא שמע להרופאים ע"ש גם מה שדייק הא"ר

עבר על דצריהם הרי זה שופך דם ולא מקיים מנוה אבל נראה עוד לומר דזה דוקא היכא דמת ח"ו וראינו שהזיק לו מה שקיים המנוה או שפיר מסתפק אי הוה מנוה או לא הוה מנוה ואני מוסיף על דברי כ"ת לא כמו שרצה כה"ר לומר דהוה מנוה הצ"ע אלא לפענ"ד כה"ג לא הוי מנוה כלל דאין עליו חיוב מנוה צה"ג ופטור ממנה ואסור לקיימה ולא דמי למנוה הבאה בעצירה דיש עליו חיוב קיום המנוה אלא שאסור לקיימה באופן הבא בעצירה וכגון צמנה גזולה או כיוצא בזה אבל הכא לפענ"ד אין זה בגדר מזהב"ע אלא עצירה יש כאן ומנוה אין כאן כלל אבל כל זה היכא דבאמת הזיק לו אבל כשקיים המנוה ולא הזיקה פשוט לפענ"ד דקיים המנוה שהרי הוצר הדבר למפרע דהרופא טעה באומד דעתו ולא כיון יפה וממילא היה מחויב בשעת הקיום ויאל ידי ממותו, ואפילו למ"ד דאין צריה ודקיי"ל דבדאורייתא אין צריה מ"מ הכא קיים המנוה דאין זה ענין של צריה דהתם בשעת מעשה לא ידע ולא היה יכול לצרר אם חייב או פטור אבל הכא בשעת קיום המנוה גברא צר חיובא הוה והיה אפשר לצרר אלא שהרופא הוא שטעה באומדנותיה ולכן פשוט דכה"ג יאל ידי ממותו.

וקצת יש לעיין היכא דנראה שהזיק לו אבל לא מת מיד אלא מת לאחר זמן עד כמה הוא השיעור לזה אי ניימא כיון שלא קם מחולי זה אפילו זמן רב לעולם מתחייב בנפשו או כיון שחי זמן רב אח"כ אף שלא קם מחולי זה מ"מ נתחייב ועיין דרכ"ת יו"ד סי' קנ"ה סק"ו שהציא חקירה מהגהות חכמת שלמה אמה שאמרו דלחיי שעה לא חיישינן כמה הוא שיעור חיי שעה כי לא נתפרש וכתב שדוחק לומר שאם מת בחולי זה נקרא חיי שעה ואם מת מחולי אחר אין זה חיי שעה והעלה דחיי שעה הוא י"ב חודש מהא דקיי"ל טריפה אינה חיה י"ב חדש מוכח דכל שאינו יכול לחיות מחולי זה יצ"ח לא נחשב חייו רק לחיי שעה ולא חיי עולם ע"ש, ועיין ס' כפי אהרן סימן י"ח. ויש לחקור צמי שהוא טריפה ר"ל שאינו חי יצ"ח אם מותר לו לקיים מנוה בדבר שמזיק לו ולא דמי לחי אפילו גוסס שחי הוא וסופו למות אבל טריפה גברא קטילא הוא ובמנות מחויב כשאר צנ"א ואף דאסור להרוג את הטרפה מ"מ אפשר כיון דלא חי רק חיי שעה מותר לו לקיים המנוה וכדעת ריב"א שהציא הרדב"ז שאמר צרי ושמא צרי עדיף וכמו שפירשו בו הפוסקים דכוונתו צרי המנוה ושמא יחי' וכ"ש הכא שצודאי לא יחי' ר"ל והוה צרי המנוה ושמא המזיק ודו"ק וצ"ע.

ועל ארבעה לו אשיצנו מהא דאמרו בגמ' נדרים מ"ט ב' אמרה ההיא מטרוניתא לרבי יהודה מורה ורוי אמר לה הימנותא צידא דההיא איתתא אי טעימנא אלא קידושא

להזיק לו אכילה מקרי בשעת אכילה ולא דמי לאכילה גסה שאינו אכילה כדרך כל אדם אלא מזיק לגוף וזה פשוט.

וקצת י"ל עוד לפמ"ש הגל"ח פסחים כ"ד דלא מקרי שלא כדה"נ אלא אם אפשר להנות הנאה יותר חשובה אבל בעירב צו דבר מר שאינו ראוי לאכול מקרי שאר הנאות כדה"נ ואכילה שלא כדה"נ ע"ש ואפשר דכמו דלענין שלא כדה"נ היכי דא"ל ליהנות הנאה יותר חשובה מקרי זה דרך הנחתן וא"כ הכי נמי כיון דא"ל לו ליהנות באופן אחר אלא כה"ג שמוזק לו מ"מ מקרי דרך הנחתן ולא דמי לאכילה גסה.

עוד י"ל לפי מה שנסתפק המל"מ בפ"ה מהיסוה"ת אי מקיים מ"ע באוכל שלא כדה"נ וכק"ו צ"י"ש או"ח סי' רי"ג הסביר דבריו לפמ"ש הלח"מ פ"ה משבועות ד"ה שכתב לחלק דבנשבע שאוכל ואכל מאוכלים שאין ראויים קיים שבועתו דכיון שאוכלים אחשביה לאכילתו כדי לקיים שבועתו אבל בנשבע שלא אוכל ואכל אוכלים שאינם ראויים פטור דודאי לא אחשביה כדי שלא יעשה איסור ע"ש ועיין ר"ן ואשר"י פ"ג דשבועות וא"כ י"ל הכ"נ לשיטתו דיוצא שלכד"א הכ"נ כאן כיון דאחשביה עכ"פ וי"ל דגרע מוזק וכד"א משלכד"א ולא מוזק.

ועוד זה שלישיה לפמ"ש הר"ן יומא דע"ח דהני מיני שאין בהם איסור נעילת הסנדל אין בהם משום איסור הוצאה ציוה"כ לפי שהמנעל אסור ציו"כ ודרבנן של בני אדם לצאת באותן המינים הוא כמשי רק דרך לבישה להאי יומא ע"ש באריכות ובסבירא זו ראיתי לוקיני מרן הגה"ק צ"י"ש הגל"ח העלה סבירא חדשה ליישב קושית המג"א סי' תע"ה וקושית השואל דאיך מצרכין אמרוהא הא הוא שלא כדרך אכילתן וקיי"ל דאין מצרכין ועוד תמה השואל דהאיך אמרו במרור של טבל דהוי מצהב"ע הא הוא שלא כדרך אכילתו ואין צו משום טבל ותי' זקניי שכיון שאסור לאכול כליל פסח מרור מבושל דאינו יוצא צו וא"כ דרך כל ישראל לאכלו חי כליל פסח למנות מרור שפיר הוא לילה זו כדרך אכילתן ואסור משום טבל והוי מצהב"ע וגם שפיר מצרכין עליו צפה"א וזה סבירא ישנה.

ובסברא זו נראה ליישב מה שנתלבטו זה האחרונים במשנה מנחות ז"ט ע"ב חל יו"כ להיות ערב שבת וכו' הבבליים אוכלין אותו לערב חי מפני שדעתן יפה. ובתוס' דף ק' שם ד"ה ששונאין את הבבליים כתבו אע"ג דמזוה קעבדי שלא יבואו לידי נותר לפי שהרגילו עצמן כ"כ לאוכלן חיים אף בכל השנים דמיוזי כרעבתנותא. וכתב הרש"ש שם מדלא כתבו דמקיימי מ"ע דואכלו אותם משמע דבאמת לא מקיימי

דמשמע דמזל הדין אף במעשה דריצ"א מותר לאכול הדבר מפורש בן ברדצ"ז הג"ל שכתב דאפילו אס"ס ואשבת אחד דוחין וצ"ע ועיין עוד מטה אפרים סי' תרי"ח.

והן בקודש חזיתי הגאון מהר"מ שיק או"ח סי' ר"ס שכבר נשאל שאלה כעין זו בחולה שאמרו לו הרופאים צאזהרה גדולה שלא יאכל מזה ומרור ואם יאכל יהא בסכנה והחולה רוצה להחמיר אי הוה מצוה הצ"ע או דילמא יכול לקיים לפי שיטת ר"ת דנשים הפטורות ממ"ע שהז"ג אם רצו להחמיר על עצמן מותר, והגאון ז"ל העלה דודאי אסור להחמיר על עצמו וחילק נמי צין היכא דאיכא משום סכ"נ להיכא דליכא סכ"נ אלא שמוזק לו קצת כהא דשתיית יין וג"כ לא ראה תשובת הרדצ"ז שהבאתי לעיל את כתבו למעיין שם, ומעמדה צהא סלקינן וצהא נחתינן צדידן אם יש צו משום סכנה ואכל הרי זה מתחייב בנפשו ואין כאן מצוה ולא מצהב"ע אלא לא הוה מצוה כלל ואם ליכא כאן משום סכנה או שאחר שאכל הגם שאסור לו לאכול לא הוה קיים המצוה בהדורה וכמו שכתבתי בעזה"י.

ודברי הגאון מהרמ"ש מאחר שצא לידן אימא צה מילתא דראיתי שנסתפק שם צמי שאכל דבר שמוזק לצריאות גופו אי מקרי כלל אכילה דהרי אמרו ציומא פ' ע"ב האוכל אכילה גסה או כוסס שעורה פטור (ציוה"כ) משום דכתיב כי יאכל פרט למזיק ופי' הרמב"ם צ"י דתרומות הואיל ומזיק לגופו לא מקרי אכילה ושתייה וצ"ל לחלק וכן הביא מס' תוה"כ דהא דממעטינן כי יאכל פרט למזיק היינו אם הוא מוזק לו מיד בשעת אכילתו ושתייתו אבל אם נהנה ממנו מיד אלא שלאח"כ הוא מוזקו שפיר מקרי אכילה ורצה להביא ראיה לחילוקו הנ"ל מדברי הרמב"ם פ"י דתרומה ה"ז אוכל תרומה נקורה או שותה יין תרומה שנתגלה חייב קרן וחומש ואמאי הא יש בהם סכ"נ ושוצ דחא ראי' זו ע"ש.

ואני תמה על הגאון ז"ל דלפי חקירתו דאם אכל מאכלים שיזיקו לו בצופו לא מקרי אכילה הרי כתב הרמב"ם צ"ד מה' דעות ה"ט יש מאכלות שהם רעים ציותר עד מאד וראוי לאדם שלא לאוכלן לעולם כגון הדגים הגדולים המלוחים הישינים, והגבינה המלוחה הישנה והכמהין והפטוריות והבשר המליח הישן ויין מגיתו ותבשיל ששהו עד שנדף ריחו וכן כל מאכל שריחו רע או מר ציותר הרי אלו לגוף כמו סם המות וכי יעלה על דעת שום פוסק בעולם לומר דהאכל דג מלוח ציו"כ או גבינה מליחה או כמהין ופטוריות וכל אלו שחשצן הרמב"ם ז"ל שפטור עליהם ציו"כ וכן חשב עוד שם הרמב"ם צה"א בפירות אילנות שהם כתרבות לגוף וע"כ שכל שהוא מאכל אדם ואכלו כדרך אכילת צנ"א אע"פ שסופו

וביהדי שותא נפל מילתא בלצאי דהנה קיי"ל בטוא"ח דאכל אוכלים שאינם ראויים ושתה משקין שאינם ראויים פטור ציו"כ ולדעת הראב"ה מותר לכתחילה ונחלקו האחרונים באכל אוכלים שלא כדרך אכילתן דעת השאג"א דחייב ציו"כ לא כתיב אכילה דנציעא דרך אכילתן ודעת הרבה אחרונים דפטור אם אכל שלא כדרך אכילתן ומעתה אי נימא כדעת הרש"ש הג"ל דבאכילת השעיר באמת לא קיימו המצוה של ואכלו משום דהוא שלא כד"א משום דהוא בשר חי ומעתה למ"ד דהאוכל שלכד"א אינו חייב ציו"כ א"כ למה לא אכלו אותו הצבליים ציו"כ ממש כיון דאכלו אותו בשר חי והוי שלכד"א וציו"כ אינו חייב עליו ואפילו נימא דאיכא איסורא דרבנן מ"מ אין שבות במקדש וחציבה מצוה בשעתה ואף דלא מקיים המצוה מ"מ שלא תשאר נותר ולמה המתניו ורק בערב אוכלין אותו כשהוא חי לדעת הרש"ש ושיטתו אכל לפי מה שכתבתי ודאי לא יכלו לאכלו ציו"כ כיון דא"א לאכלו באופן אחר א"כ זהו דרך אכילתו וחייב כרת ציו"כ לד"ה וע"כ אכלוהו בערב כשהוא חי וזה לפענ"ד נכון. (וכבר הארכתי במק"א בקושיה הג"ל החדשות או"ח סי' ל"ה ציו"כ שחל בשבת לדעת הרמב"ם דכזית פת בשבת דאורייתא ולדעת ר"ל דחזי שיעור מותר מה"מ יטורך לאכול ציו"כ כזית כיון שהוא חזי שיעור).

אלא דבעיקר קושיה המהר"ם שי"ק שהביא מגמ' יומא ד"פ ע"צ דאכילה גסה מקרי מויק ופטור עליה ולפ"ו קשה ליה איך פסק בש"ע סי' תע"ב דמי שמויק לו שתיית יין ידחוק עצמו לשמות אעפ"י שמויק לו לזי דברי קדשו אומר אני אדמייתי מיומא דאכילה גסה לא שמה אכילה ותמה עליהו אדרבה לימי מגמ' נזיר כ"ג דאמר רבצ"ח אמר רבי יוחנן מאי דכתיב (הושע י"ד) כי ישרים דרכי ה' נדיקים ילכו צם ופושעים יכשלו צם משל לשני צני אדם שאלו את פסחיהן אחד אכלו לשום מצוה ואחד אכלו לשום אכילה גסה זה שאלו לשום מצוה ונדיקים ילכו צם וזה שאלו לשום אכילה גסה ופושעים יכשלו צם אמר ליה ר"ל האי רשע קריית ליה נהי דלא קא עבד מצוה מן המוצח פסח מיהא קא עבד ע"ש, נראה דבאכילה גסה נהי דאינו מקיים מצוה מן המוצח אכל מצוה מיהא קא עבד ושמה אכילה אלא דלא הוה מצוה מן המוצח, ופשוט דהיכי דלא אפשר באופן אחר אפילו מצוה מן המוצח הוה וא"כ לא קשה כלום קושיה הגאון ז"ל.

וקצת צ"ע דכק"ז מרן ז"ל בתשו' חיו"ד סי' שי"ט שמתה אדברי הר"ן דא"כ מאי פריך ציומא מן ומני עלה ושוין שאסור ללאת צו ציו"כ דילמא קטע אסור ציו"כ צין לר"מ משום דמנעל הוא ואסור משום נעילת הסנדל ציו"כ צין לר"י דלאו מנעל הוא ואסור משום דהוי כמשוי משום

באכילה כו דהוא שלא כדרך אכילתן אלא שעכ"פ לא בא לידי נותר ועיין בס' מנחת כהן דבאמת מקיימים המצוה ועיין משנה הלכות שו"ת ח"ג סי' רי"ח, אכל לפי הסברה הג"ל י"ל דודאי מקיימין זה מצוה עשה דאכלו אותן אף דאכילת בשר חי הוי שלא כד"א אכל כיון דצילל יו"כ שחל להיות בשבת דאסור לצטלה וא"א באופן אחר א"כ הוי כה"ג כדרך אכילתן ומקיימין המצוה באכילה זו כיון דצילל זה הוא דרך אכילתו וכנ"ל.

ובזה יש ליתן טעם קצת מה ששונאים אותן שהרגילו עצמן כ"כ לאכול חייך בכל השנים ולכאורה מה צריך שאוכלים כן וכי משום זה צריך לשונאן וגם טעם התוס' דמחזי כרעצנותא קצת קשה אכל לפי מה שכתבתי נראה דודאי כשחל יו"כ בע"ש מותר לאכלו חי ומקיימין בזה מ"ע דאכלו ושפיר עשו אכל בכל השנים כיון דאפשר לצטלו ממילא האוכלו חי הוי שלא כד"א ונמצא מצטלין מ"ע של ואכלו אותן אשר כפר בהם ומותר לשנאותם כדאמרינן בגמ' כי תראה חמור שונאך ודרשו ששונאו שראה אותו עובר עבירה ועיין שבעות ד"צ ע"צ האי עשה ה"ד וכו' וזה רשעים תועבה נראה מזה דעוברי עשה נקראים רשעים ועיין וזכיתם דף ז' ע"ב דמבואר ג"כ דגם עובר על מ"ע קרבו וזה רשעים וממילא אחי שפיר ששונאים אותן. ומיהו עיין חי' רמב"ן יצמות דף מ' דמפרש אף דלא קיים מצוה אכילת פסח אינו נקרא פושע ועיין תוס' שם ובתו"י ותוס' פסחים ק"ז ע"ב ד"ה דילמא.

ובמה שכתבתי נראה לי ליישב דברי הפלתי מקושיה המנ"ח מצוה ז' שכתב הפלתי דבשר חי או קודם שנתבשל כמב"ד הו"ל שלא כד"א והמנ"ח כתב עליו וז"ל וכבר כתבתי כמה פעמים בחיבורי דחי הוא כד"א ממשנה דמנחות דיוה"כ שחל בע"ש ע"ש (ובאמת כי לדעת הרש"ש לא קשה מידי כמוצן) אכל לפמ"ש לכ"ע לא קשה דודאי בכל מקום בשר חי הוי שלא כד"א וכמו שאמרו בגמ' פסחים ולא דמי לשעיר שחל יו"כ בע"ש דכיון דא"א באופן אחר ורק כה"ג אוכלין אותו שפיר דרך אכילתן הוא כה"ג, ובאמת כי כבר תמהתי בעיקר דברי המנ"ח הג"ל מגמ' פסחים כ"ד ע"ב כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך אכילתן למעוטי מאי אמר רב שימי בר אשי למעוטי שאם הניח חלב חי על מכתו שהוא פטור וכ"ש אוכל חלב חי שהוא פטור ובתוס' הקשו מאכל לפור טהורה בחייה צ"ע ובמיתתה בזית וחי' שאני עוף אכל בשר בהמה קשה חי' ודאי שלא כד"א הן וכן מבואר במרדכי וזה פליאה עצומה אמנ"ח ומשמע להדיא כפלתי ועיין טוש"ע או"ח סי' ש"ח סעי' ל"א וצירושלמי עירובין פ"ג ה"א ובק"ג פ' מפנין ובמקום אחר הארכתי, בס"ד.

דשאר אינשי לאו אורחיהו זהבי כמ"ש הר"ן משא"כ הני רבנן שפיר נפקי ב"י משום כיון דלאו מנעל לית ביה משום עינוי דיו"כ ומשום משוי נמי לית ביה כיון דכולי ארתי זהבי כמ"ש הר"ן וז"ע ע"ש מה שהאר"ך וא"כ הכי נמי.

אמנם נראה דבאמת כבר הקשו התוס' סמירת הני סוגיות בכמה מקומות ובזמיר שם ובמס' פסחים דף ק"ו ע"ב תי' בשם ר"ת דתרי גוונא אכילה גסה יש אחת שנפשו קצה לאכול ועל אותה אכילה פטור ציוה"כ ויש אכילה גסה שאינו מתאוה לאכול אך יש זה טעם והא דפסק נאכל על השובע היינו שמתאוה לאכול קצת עיין תוס' נזיר ופסחים הנ"ל ד"ה דלמא ולפ"ז הטעם העיקר הוא שאף שאינו מתאוה לאכול מ"מ כיון שיש בו טעם יוצא ולפ"ז צדידן נמי כיון דאית ביה טעם יוצא במנה זו והי"ל להגאון ז"ל להרגיש בזה וי"ל דכוונתו לפי התירושים האחרים שהציאו שם התוס' דבאמת לא הוי אכילה ולא קיים אכילת פסח אלא שאינו מעבב ועיין ט"א ר"ה דכ"ט ע"א ד"ה איכווין ובהג"ה שם בשם הרמב"ן ועכ"פ הי"ל להגאון להעיר מכל הנ"ל וז"ע.

ובעיקר השאלה עיין עוד שו"ת מהר"י אסאד סי' ק"ס שנשאל ג"כ כעין זה בחולה שהרופאים אומרים שאם יאכל מנה ומרור יהא בסכנה והחולה רוצה להחמיר וכתב דאין זה מצדך אלא מנאץ הציאו צמע"ש סי' קי"ז סקל"ט ואין לי הספר לעיין בו. הן אמת דלא אכחד מעימי מה שראיתי עוד שם צמע"ש סי' קי"ט ס"ק ל"ה שהציא בשם נדיק אחד ר' יעקב יוסף מאוסטרחה נכד רבי ייבי ז"ל שנשאל כעין שאלה והחולה רוצה לאכול משום שלוחי מנה אינן נוקין והשיב לו דבאמת אם יוכל האדם לנמנע שיעור הכזית במכוון אפשר לסמוך בזה על כח הזכות של שלוחי מנה אלא לפי שא"א לנמנע שיעור הכזית במכוון יוכל להזיק לו ע"ש, ולפענ"ד דבר זה לפלא דכיון דחולה הוא ופטור מן המנה ואין כאן מנה כלל באכילתו איך יאמר שאם יכוון במדויק זכות המנה יעמוד לו, וכ"ש היכי דשכית הזיקא ומפורש אמרו בחורין ששכית הזיקה שלא יצדוק בזה החמץ עיין צש"ע ועיין פ"ת יו"ד סי' קנ"ו שהעיר מפ"ק דברכות דף מ"ג דקאמר וסכנתי צעמתי ומשמע מפ"י הרמב"ם על המשנה דהציא עצמו לידי סכנה ומשמע לכאורה דעל עשה אם היה הלכה כצ"ש רשאי להציא עצמו לידי סכנה וזה הי' לכאורה ראי' להגאון הנ"ל אצל בתפא"י תי' דשם לא שכית הזיקא ומנה אגוי ומגני אצל היכא דשכית הזיקא ע"פ רופאים אין ספק שאסור להחמיר לעצמו וכמ"ש הרדב"ן והר"ן ושאר ראשונים ואחרונים וז"פ לפענ"ד. שוב מנאחי בשו"ת עונג יו"ט סי' מ"א שכתב ג"כ דינא ידי מנה ע"ש.

עוד רגע אדבר לפי מה שראיתי קושיא בשם הגאון מהרש"ק ז"ל שהקשה לפי מה דקיי"ל רובו ככולו בכל התורה כולה נימא בכל השיעורין נמי רובו ככולו וכלומר אם אכל רוב שיעור כזית נימא ככולו או שיעור כגרוגרות וכיוצא בזה (ולפ"ז היה אחי שפיר קושית השואל צנ"צ דליכול כזית ציו"כ לה"ל כיון שכזית הוה רוב גדול מכותבת והוי רובו ככולו) ולפ"ז יש להסתפק במי שאמדהו הרופאים שאסור לאכול כזית כולו אצל מותר לו לאכול רוב כזית אם מקיים בזה המנהיג ולענין אי צריך לאכול כלל נראה פשוט לפי מה שכתבו כמה אחרונים דאפילו באכילת חצי שיעור אם אין לו כל השיעור יש בו קצת מנה ואף שהרבה חולקין עליהם מ"מ כיון שספיקא דאורייתא הוא ודאי לכתחילה יש לו לאכול אלא דהספק אם מקיים בזה המנהיג והנ"מ עוד אם גם פחות מכשיעור זיקק לו קצת אצל אין בו משום סכנה ואם מקיים המנהיג אז מחויב לדחוק עצמו ולאכול אפילו זיקק לו אצל אם אינו מקיים המנהיג נראה פשוט דפטור מלאכלו כיון דמזיק לו עכ"פ.

אמנם ראיתי לק"ז צנ"ש או"ח סי' קס"ד שחידש סברה ישרה צישוב קושית מהרש"ק בזה דרובו ככולו והוא דל"א רובו ככולו אלא כגון לענין שחיטת סימנין דאם שוחט כל הסימן אין הסימן שלם אצל אינו כולו מפני שהתורה אמרה שזהו כל הסימן אלא שזהו צמציאות כולו ממש באמת וכן ברוב הציבור טמאים ג"כ אין הטעם דכל הציבור טמאים מפני גזירת התורה או טעם אחר שהוא אלא שהמציאות הוא שזהו כל הציבור ואין כאן קהל יותר אלא זהו הוא וכן לענין אחריו שאמרו רובו ככולו ג"כ הטעם שיש צמציאות אחריו שלם שהוא הוא כולו של אחריו צמציאות לכן בכל אלו רובו ככולו והיינו שיש כולו צמציאות והרוב מגוה"כ דככולו הוא אצל צמיעורים כגון כותבת ציו"כ או כביצה לענין טומאת אוכל או כזית איסור מאי כולו שייך בזה צמציאות והלא הכזית הוא רק חלק מאיסור הגדול ודילמא שני זיתים או חצי זית הוא הכולו שלו וא"כ צמציאות אין לשיעורים אלו מציאות של כולו אלא מגוה"כ הוא שהתורה נתנה בו שיעור בהלכה ששיעור כזית הוא נקרא כולו לענין חיוב איסור וא"כ הוא רק שיעור הלכתי ולא צמציאות אצל אם כן אם שרוב הזית הוא ככולו והוי ככזית א"כ מיד נעשה השיעור הלכתי לחיוב רוב זית ויהיה זה כולו דכיון דחייב עליו ואין שייך בזה רובו ככולו וכן במקוה דשיעור מקוה מ' סאה דילמא שמונים או עשרים הוה כולו וא"כ איך נאמר על שלשים סאה שהמקוה כשר משום רובו ככולו אז א"כ זה נעשה שיעור המקוה באמת ויהיה זה שיעור כולו והפך זה כי הוא סברה נפלאה ולפ"ז ממילא

סימן עח

בנות יעקב אמרו תהלים ברבים אי מותרים
לומר שלש עשרה מדות וכל דבר שצריך עשרה

עוד להג"ל

(ב) ועל דבר שאלתו ממנה שעשו הלכה למעשה צבית ספר
לבנות שאמרו תהלים בשביל גאון אחד שמונה
צביה"ח ה' ישלח לו רפ"ש בנחש"י ונסתפק כ"ג שהיו שם
הרבה בתולות יותר מ"צ שנה ורצו לומר שלש עשרה מדות
אחר תהלים בצבור וזה נסתפק כ"ג אם שפיר דמי וכן אם
עשו עשרה נשים מנין לעצמן אם יכולים לומר דבר שצדקושה
לעצמן כי אפשר דרק למנין עשרה עם אנשים אינם מנטרפין
אבל לעצמן כשעושים מנין יכולין להתפלל ולומר דבר
שצדקושה ועכ"פ לא גרע ממ"ע שהז"ג שאף שהם פטורות
מ"מ אם רצו יכולות לקיים.

ולאחר הסליחה מכת"ר אשתמיטתיה צוה לפי שעה הלכה
מפורשת בש"ס ופוסקים והוא משנה מגילה כ"ג
ע"ב אין פורסין על שמע ואין עוזרין לפני הציצה ואין
נושאין את כפיהם ואין קורין בתורה ואין מפטירין בציצה
ואין עושין מעמד ומושב וכו' ואין מומנים בשם פחות
מעשרה, ובגמ' מה"מ אמר ר' חייא בר אבא א"ר יוחנן
דאמר קרא ונקדשתי בתוך בני ישראל כל דבר שצדקושה לא
יהא פחות מעשרה מאי משמע דתני ר' חייא אחיה תוך
תוך כתיב הכא ונקדשתי בתוך בני"י וכתיב התם הצדלו מתוך
העדה ואחיה עדה עדה וכו' מה להלן עשרה אף כאן
עשרה, והנה נראה מפורש לכלל דבר שצדקושה שיהא מותר
לומר לא יהא פחות מעשרה וגמירין להו מעדה עדה
דמרגלים והתם במרגלים עשרה זכרים גדולים היו וכותיהו
בעינן דוקא. ובגמ' ברכות כ"א ע"ב מנין שאין יחיד אומר
קדושה שנאמר ונקדשתי בתוך בני"י כל דבר שצדקושה לא
יהא פחות מעשרה ע"כ.

ואין לומר דדוקא היכא דשייך חיוב לא מחייבי אבל אם רצו
שלא בדרך צווי מותרות דהרי לשון אין עושין משמע
בשום אופן והבי מפורש בגמ' ברכות מ"ה ע"ב ת"ש נשים
מומנות לעצמן ועצדים מומנים לעצמן נשים ועצדים וקטנים
אם רצו לומר אין מומנין והא נשים אפילו מאה כחרי גברי
דמיין וקתני נשים מומנות לעצמן. ופי' התוס' שם והא מאה
נשי כחרי גברי דמיין לענין קצות תפלה ולענין כל דבר
שצדקושה ואפילו הכי חשיבין להו כשלשה וה"ה לנשים ע"ש
והנה מפורש דלענין קצות תפלה ולכל דבר שצדקושה שצריך
עשרה מאה נשי כחרי דמי ואסור לומר להם דבר שצדקושה
אפילו מאה נשים וכן כל דבר שצריך עשרה והא דמותרות
לומר לעצמן טעם אחר הוא כמוצא.

ודאי דאינו יוצא ברוב כזית מנא וכיוצא בזה דבשיעורין לא
אמרינן רובו ככולו. ועיין ח"ס או"ח סי' ק"מ.

עוד חידש שם בסי' קס"ה דל"א רוצא ככולו אלא דהוה
המיעוט כמאן דליתא דמי כגון צמיר אי לאו דגלי
קרא הו"א אם גילת רובו הוה מיעוט שיעור הנשאר כמאן
דליתא וכן צנדה כ"ט וינא רובו אמרינן דמיעוט שצפנים
כמאן דליתא וכן בשוחט רוב סמנים אמרינן המיעוט כמאן
דליתא וכן במיעוט סנהדרין שאמרינן רובו ככולו והמיעוט
כמאן דליתא והלכה כרוב אבל לומר רובו ככולו אם יש רוב
שיעור דהוי כאלו היה כל השיעור הא לא אמרינן דליכא
למילף ממזיר רק לעשות מישנו אינו אבל לעשות יש מאין
אין לנו ע"ש.

אלא דסברה זו לכאורה ז"ע דהרי בסנהדרין כשדנין צדיי
נפשות אית לן תרי דיני רוב אחד שצריך להיות כ"ג
סנהדרין ואם חסר אחת פסולה צ' שצריך להיות רוב מחייבים
ומעתה אי אמרינן דהמיעוט בטל ברובו והוה כמאן דליתא
דמי א"כ לענין דין החיוב ודאי דינא כהרוב אבל הרי חסר
בדין סכום הסנהדרין שצריכין להיות דוקא כ"ג לדיני נפשות
ואי אמרינן דהני כמאן דליתא דמי א"כ חסר סכום
הסנהדרין וע"כ דאמרינן רובו ככולו לעשות מאינו היינו
המיעוט שנתבטל כישנו היינו ככולו ולפי סברה ראשונה אחי
שפיר אבל לפי סברה שניה לכאורה ז"ע ובאמת כבר ראיתי
בגדולי האחרונים ז"ל שרצו לדייק מכאן דין רובו ככולו.
ועיין ח"ס או"ח הג"ל וכן הבאתי במקום אחר מדברים
המיוחסים להגר"ח הלוי שדייק כן, עיין משנה הלכות ח"ב
סי' ל"ט.

שוב נחישבתי דלא קשה כלל לוקיני ז"ל דהוא ז"ל הקשה
אסברה זו וז"ל הנה גוף דברי ח"ס ז"ל קשי' אצלי
מש"כ גבי סנהדרין הוא מטעם רובו ככולו הלא אמרינן
בסנהדרין דף י"ז סנהדרין שראו כולן לחובה פוטרינן אותו
וכן פסק הרמב"ם פ"ט מסנהדרין ה"א וא"כ ברובן מחייבין
א"א לומר דחייב משום רובו ככולו דהרי ככולן מחייבין
פטור ואף דכולן מחייבין הטעם דפטור כיון דגמירי הלנת
דין למיעבד ליה זכותא והנהו תו לא חזי ליה כדאמר רב
כהנא שם חוה לא שייך ברובן מחייבין מ"מ סוף סוף כיון
דככולו פטור ל"ש לומר דרובו מחויב משום רובו ככולו אלא
דגזא"כ הוא לדון ע"פ רוב ע"ש ולפ"ז איצטמדי סברה
זקניי הג"ל ג"כ מקושייתי חוה באמת קושיא על הגדולי
האחרונים ז"ל שלמדו מכאן רובו ככולו והלא ככולו מחייבין
זכאי הוא עכ"פ מיושצין שפיר דברי המהרש"ק ז"ל ואחי
שפיר הכל.

עשו לעצמן מנין נשים ואפילו מאה כבי תרי דמי לענין זה ודאי אם הם מתפללין עם הצבור אומרים כל התפלות שהצבור אומרים כיון דאיכא עשרה זכרים גדולים וזה פשוט. [וע"ע שו"ת משנ"ה חלק ט"ו סימן כ"ו].

ומעתה הנני בידידות עזה ונאמנה המצפה לרחמי שמים מרובים ומברכו בברכת רפ"ש מן השמים בקרב בתשח"י בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן עמ

במה שרצו לחדש קצת מחבמי ירושלים דבזה"י צריך להרבות שמן לחנוכה שידליק עד חצות

א' בשבת לסדר ובני ישראל יוצאים ביד רמה ברוקלין נ"י השתב"ך יצו"א

רובי שלומים מגבחי מרומים וברכתא במותיב תלתא אל כבוד ידידי ורב חביבי אי"א משכיל לאיתן בנש"ק נר"ג ור"ח וכו' הרה"ג כש"ת מוה"ר יהושע אלבום שליט"א ירושלים עיה"ק.

אחדש"ת"ר למאן דלא חזינא מצרכינא דדבר שבקש לחות דעתי העניה צהא חדש שרוים לחדש איזה לומדים כהיום צירושלים שצריך להרבות שמן צנרות חנוכה שיעור גדול ולצרוך שדליק לכה"פ עד חצות לילה ונימוקס מאחר דאמרו בגמ' מנחה משתקע החמה עד דכליא רגלא דתרמידאי מן השוק וכיון דכהיום צ"ה נמצאים אנשים בשוק עד חצות ממילא צריך לפרסומי ניסא עד חצות ואף שמנהג הישן לא היה רק לחצי שעה אחרי מעריב טוענים שאז היה הישוב קטן אבל כהיום רבתי עם בלע"ה צריך שידליק עד חצות.

ובת"ר כתב דיש לפלפל בזה דא"כ נתת דצריך לשיעורין לחלק בין עיר קטנה ואנשים זה מעט וצין עיר גדולה וכו' ואי משום הא לא קשיא כ"כ די"ל דאהכ"נ כיון דעיקר הוא פרסומי ניסא וצריך שיהיו אנשים ערים והלא מצינו חלוקים בין הדלקה בחוץ לצפנים בזמנים והכל תלוי כל זמן שבני ביתו לא ישנים כמ"ש הטור ודלא כרמב"ם וכן מצינו בקריאת מגילה שחלקו בין עיר לעיר כמובן וק"ל.

אלא שבעיקר החדוש טעות הוא צידם דנראה שהם מפרשים פי' הגמ' מנחה עד שתכלה רגל מן השוק א"י לשיעורין ר"ל דהשיעור הוא בכל מקום לפי הזמן שתכלה רגל מן השוק באותו מקום אבל באמת זה טעות דהפי' הוא דכך תקנו לנו חז"ל שיעור שצריך שידליקו הנרות של חנוכה הוא שיעור כזה שדולק משקיעת החמה עד שתכלה רגלי דתרמידאי והוא כשיעור שמינית הציצה לפי ערך החצי לוג

וגדולה מזו מצינו בנשים דמעיך דינא עולים למנין שבעה קרואים בקריאת התורה ולא אסרו נשים לקריאת התורה אלא משום כבוד הצבור ואפ"ה אינה מנטרפת למנין עשרה לפי מה דקיי"ל דקריאת התורה צעו עשרה ואם היו שם ט' זכרים ואשה אחת אינה מנטרפת שיהיו עשרה שיתחייבו בקריאה וכ"ש כולם נשים. שאין קוראין בתורה לעצמן אף שמחויבות בקריאת התורה כמבואר בש"ע או"ח סימן רפ"ג במג"א בשם מסכ' סופרים שהנשים אע"פ שאין חייבות בת"מ מ"מ חייבות לשמוע קריאת ספר כאנשים ועיין מ"ז שאין נוהגות ליזהר בזה.

ולא נעלמה ממנו דברי המרדכי בשם רבינו שמחה דעבד ואשה מנטרפין לתפלה ולצרכת המזון צי' במקום שיש תשעה זכרים וכפר"ת דפסק כריצ"ל בעצד אחד מנטרף וסובר ר"ש דה"ה לאשה דבכל מקום אשה שזה לעצד לדינים אלו אבל כבר כתב הב"י בש"ע סי' נ"ה דכיון דר"ת בעצמו לא רצה לעשות מעשה מי יקל בדבר וכן נהגו כל העולם שלא לצרף אשה כלל ע"כ ע"ש והנה כל זה לצרף אשה לעשרה ואשה אחת ג"כ כ"ע לא מנפיי אבל עשרה נשים לעצמן כחרי דמי לענין דבר שצעי עשרה.

ובמא"ח סי' נ"ה ואלו הי' צריך שיהיו כולן בני חורין וגדולים שהציאו צי' שערות ובש"ע שם אומרים קדיש וא"א אותו צפחות מ"י זכרים בני חורין גדולים שהציאו צי' שערות וה"ה לקדושה וזכרו שאין נאמרין צפחות מעשרה ומפורש כתב צי' זכרים ובפמ"ג כתב זכרים לאפוקי נשים ועבדים וקטנים וה"ה טומטום ואנדרוגינוס וח"ע וחצי צ"ח אינו מנטרף ובש"ע הרש"י ס"ז שם כל דבר שבקדושה וכו' ועדה זו צריך להיות כולה מוכרים בני חורין גדולים שהציאו צי' שערות וכמו שהיתה העדה האמורה להלן אבל נשים ועבדים וקטנים אינם מנטרפין ע"כ.

ועיין מאירי צרכות מ"ז ומה שציארנו שהן מומנות לעצמן יש אומרים דווקא בזמן ג' שאין זו הזכרת השם אבל אם היו עשר אעפ"י שמומנות מ"מ אין מומנות בשם שהזכרת השם דבר שבקדושה הוא ואין דבר שבקדושה מסור לנשים ויש שחולקין בכך ויראה כדעת ראשון ממה ששאלנו הזכרת השם בצרכה בעשרה מדכתיב במקלות צרכו אלקים ונשים ועבדים לא איקרו קהל ולענין צירוף אינן מנטרפות אפילו סנופים לעשרה ואעפ"י שקטנים מנטרפים לפעמים שאני דאחו לכלל חיוב ובמקרא מגילה שמנטרפות מפני שזה חיובם שזה ולכן מוציאות את הרבים וע"ש.

והעולה דודאי אסור לנשים לומר שום דבר שבקדושה ושלש עשרה מדות הנאמרין רק בצבור בכלל הוא ואפילו

שתקנו רק משום עין יפה יהיה מאיזה טעם שיהיה אצל ודאי
דלא תקנו יותר מחצי שעה.

ועוד אני מדמה הדלקת פנים להדלקת חוץ ובהדלקת פנים
שאנו בני הגולה נוהגים ודאי דהשיעור הוא כדי
שדליק חצי שעה וכמו שכתבו הטו"ע והפוסקים והנה
כתבו הסה"מ סי' רכ"ח הביאו השבלי לקט הל' חנוכה
והאורחות חיים הל' חנוכה סי' ט"ו ושאר ראשונים והביאם
הטור דהאי רגלא דתרמידאי לא נאמרה אלא לקדמונים שהיו
מדליקין צרה"ר ולא היה פרסום לאחר שכלה רגל מן השוק
אצל לדידן שמדליקין בפנים כל זמן שצני הצית נעורים צריך
פרסום נס אפילו עד עמוד השחר מדליק והולך ועיין
בהגמ"י ה"ח, ולענין שיעורא קיי"ל דגם עכשיו צע"י חצי
שעה (אף שכמה ראשונים כתבו דלא צע"י) ולשיטתם ליצעי
שיעור שדליק כל זמן שצני ציתו נעורים כיון דכל זמן
שנעורים צריך פרסום נר וצעי להדליק אס לא הדליק עדיין
וכדא בן דא א"ו דדבר זה טעות הוא דלא תקנו חז"ל אלא
שדליק חצי שעה וזה פשוט.

ואולי מי שמרבה שמן ורואים העוזרים ושצים זו היא
פרסומי ניסא אצל אין לומר דהוא מדין חיוב, ואם
זה הוא כוונת המחדשים אזי אין לתפוס עליהם מנ"ד המעשה
אצל להלכה אינו צריך.

ואילו באנו לדייק לאידך גיסא היה מקום לסברתם והוא
לפי מה שכתבו הראשונים ז"ל דאנן שמדליקין צנית
לא חיישינן לרגל מן השוק והוי זמנה עד עמוד השחר כל
זמן שצני הצית נעורים א"כ צעירות גדולות היכי דלא כלה
רגל מן השוק עד חלות או עד עמוד השחר אולי כה"ג
גם למדליקין בחוץ מותר להדליק מאוחר יותר מחצי שעה
ומה שכתב הרמב"ם עבר זמן זה ולא הדליק אינו מדליק
לא נאמרה אלא במקום שכלה רגל מן השוק וליכא חו
פרסומי ניסא אצל היכא דאיכא רגל צשוק לאחר זמן זה
הרבה יותר הרי איכא פרסומי ניסא אולי כה"ג היה מותר
לאחר ההדלקה ועכ"פ אס לא הדליק יהא מותר להדליק
ולצורך על הנרות לכתחלה באיחור כל זמן שאכתי איכא רגל
צשוק דאכתי איכא פרסומי ניסא והוי דומיא דהמדליק בפנים
כיון דצני ציתו נעורים איכא פרסומי ניסא עד עלות השחר
הכ"ג לענין מבחוק אס נשתנה הרגל ולא כלה עד חלות
יהא מותר להדליק עד חלות אמנם אפילו כזה לא יהא צריך
להדליק יותר משיעור חצי שעה.

וידיח זה מדויק בלשון הגמ' והפוסקים שנחנו שיעור עד
שתכלה רגל מן השוק דלפי מה שהעלו הפוסקים
דהאי כלה רגל מן השוק לשיעור זמן נאמרה היל"ל סתם

שהיה במקדש (והכל תלוי לפי הפתילה עיין מג"א) אצל
שיעור זה הוא בכל מקום ובכל זמן וצין כלה הרגל או לא
כלה וכן פי' רש"י ח"ל לשיעורה שיהא זה שמן כשיעור הזה
וכו' ר"ל דכן היתה תקנת חז"ל ואין ג"מ אס יש רגל צשוק
או לא להאי תירוצא ואפילו יש רגל צשוק לאחר כן אינו צע"י
להדליק יותר וזה פשוט. וכן פי' רבינו חננאל ח"ל אי גמי
לשיעורא דשמן דנר חנוכה כמה הוא כדי שיהא דולק משקיעת
החמה עד שתכלה רגלא דתרמידאי, וכן פי' הרי"ף והרא"ש.

ובזה מובן לשון הגמ' עד שתכלה רגל מן השוק ועד כמה
אמר רבה בר בר חנה עד דכליא ריגלא דתרמידאי
ולכאורה סברת המקשן שפריך עד כמה צריך ציחור ואין לו
פי' דמאי פריך עד כמה והלא קאמר עד שתכלה רגל מן
השוק ופוק חזי אס כלה רגל מן השוק או לא אצל נראה
דהמקשן היה קשה ל' דעד שתכלה רגל מן השוק אין לו
שיעור שהרי מקומות יש ואס ילכו כל הלילה ידליק כל הלילה
וזה היה פשיטא ליה דאית להו שיעור ולכן פריך עד כמה
ומשני עד שתכלה רגלא דתרמידאי והוא השיעור לעולם ובכל
מקום ובכל זמן.

ומדויק לשון הרמב"ם בפ"ד מה"ח ה"ה שכתב ח"ל: אין
מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא
עם שקיעתה לא מאחרין ולא מקדימין שכתב או הזיד ולא
הדליק עם שקיעת החמה מדליק והולך עד שתכלה רגל מן
השוק וכמה הוא זמן זה כמו חצי שעה או יתר עבר זמן זה
אינו מדליק, וצריך שיתן שמן צנר כדי שתהיה דולקת והולכת
עד שתכלה רגל מן השוק וכו'. והלשון צריך ציחור שכתב
מדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק וכמה הוא זמן זה
כמו חצי שעה או יתר עבר זמן זה אינו מדליק דמאחר שכתב
דמדליק והולך עד שתכלה רגל מן השוק מאי פריך כמה הוא
זמן זה גם מה שסיים עבר זמן זה אינו מדליק היל"ל כלה
רגל מן השוק אינו מדליק ולפמ"ש אחי שפיר דהשיעור
שאמרו בגמרא הוא לענין משך הזמן דצריך שיעור שדליק
זמן זה ואזמן קפדין ולא ארגל אלא שנחנו חכמים שיעור
לזמן הזה עד שיכלה רגל דתרמידאי ודייקי חז"ל שהוא לערך
חצי שעה או יותר קצת ושיעור זה הוא בכל מקום ובכל זמן.

ודעת הרי"ף ז"ל דלאחר שדלקה כשיעור הזה אפילו אס
רצה לכבותה הרשות בידו או להשתמש לאורה כללו
של דבר דלאחר השיעור הזה יא' ידי מנחותו צין ישנם אנשים
מבחוץ או לא ועיין ר"ן וש"ג שבת הנ"ל והטור וש"ע וצ"י
וצ"ח אור"ח סי' תרע"ב וצאמת הרש"ש כתב דהא דצענין
שיתן שמן כשיעור הזה הוא שיהא נראה כמדליק צע"י יפה
עמג"א סי' תרע"ב סק"ג וכנראה דכוונתו דמעיךר הדין כיון
שהדליק יא' וכמ"ש קיי"ל הדלקה עושה מצוה והשיעור

מאותה משתקע החמה עד שיליק חצי שעה ולמה הוציא בלשון שחלה רגל מן השוק ולפי הנ"ל יש לומר דבא ללמדנו תרי דינא חדא דהזמן הוא כשיעור הזה והיינו חצי שעה, והשני דאם באמת איכא עדיין רגל בשוק עדיין זמן הדלקה הוא אפילו שכבר מאוחר יותר מחצי שעה אחר השקיעה כיון דאכתי איכא רגל בשוק ואיכא עוד פרסומי ניסא והוי דומיא דמדליקין צפנים ממש דהתם תלוי צפרסוס הנס שהם בני ביתו ועדיין נעורים מדליק כ"ו שהם נעורים והכא תלוי ברגל מן השוק וכל זמן שלא כלה מדליק והולך אפילו כל הלילה עד עמוד השחר דאיכא פרסומי ניסא אבל לענין שיעור אחד הוא בין צפנים בין מבחון לחצי שעה וזה פשוט וברור, מ"מ לא מלאמי לבי להקל בזה להדליק בחוץ כל זמן שלא כלה רגל דכי מפני שאנו מדמין נעציד מעשה אבל מי ששכח ולא הדליק אולי יש לסמוך על זה בשעת הדחק.

אלה דברי המוקירו ומכבדו המברכו בברכת התורה ולומדיה בלב ונפש,

מנשה הקטן

סימן פ

אם מזכירין של חנוכה בברכת מעין שלש

ב"ה עש"ק לסדר ונפשו קשורה בנפשו ברוקלין נ"י יצו"א התשכ"ג

מאלקי המערכה, שלם וברכה, אל כבוד ידי"ג וידיד נפש כל חי ספרא רבה בישראל גל אגוזים תל תלפיות פ"ה וכו' ה"ה הרב הגאון הצדיק כקש"ת מוה"ר ישראל וועלין שליט"א אב"ד בודאפעסט - ירושלים עיה"ק.

אחדשכ"ג באהבת אמת, יקרת מכתבו קבלתי בעתו ובזמנו אבל לא התפנאחתי. ובנתיים קבלתי גם מכתבו השני ואידי דחציצא לי אפתח ברישא ואין סדר למשנה. ומילתא דתמיה מדכר דכירא מה שהציא כ"ג בשם הספר יפה ללז (הספרדי) ח"צ שכתב דאם אכל בחנוכה דבר שצריך לומר ברכה מעין שלש ז"ל זה ועל הנסים ונפלאות שעשית לנו צימים אלו כי אחת ה' הטוב וכו' ותמה עליו כת"ר דבפמ"ג סי' תרפ"צ הציא בשם א"ר שהציא בשם מהר"ם מרומנובורג ז"ל סי' ע' דברכה מעין שלש בחנוכה ופורים אין מזכירין זה של חנוכה ופורים דלא נתקן אלא בצרכה הודאה ונודה לך לאו הודאה הוא, ודאי תמיה קיימת היא ואין לה פתרון ועיין מהר"ם ז"צ הנ"ל שהציא עוד טעם דאפילו בצהמ"ז איכא למ"ד פ' במה מדליקין (כ"ד ע"א) דאין מזכיר אבל במעין שלש לא יעלה על לב איש כיון דאיכא הודאה בצרכה דמעין ג' אינו מזכיר דלא אמרו להזכיר מאורע בחנוכה ופורים אלא היכא דאיכא הודאה עכ"ל ע"ש.

אלא דאני מוסיף להפלות ולא על היפה ללז לצד יש לתמוה אלא גם על הפמ"ג שהציא דין זה בשם הא"ר וכן האחרונים הצאים אחריהם וכאלו הא"ר ז"ל המציא לן דין חדש מה שלא מפורש ופלא שעשו עצמן כאלו לא ידעו את יוסף בש"ע א"ר סי' ר"ח סעיף י"ב הלכה מפורשת הוא בש"ע ח"ל מזכירין זה מעין המאורע בשבת ויו"ט ור"ח אבל לא בחנוכה ופורים וכו' ע"ש ובהגמ"י פ"ג מהל' ברכות סק"ל ח"ל ובתשובה כתב מורי ז"ל דבחנוכה ופורים לא צריך וק"ל עכ"ל והציאו הצ"י בסי' ר"ח שם וכו"כ הלבוש ע"ש גם במ"צ זיין לפמ"ג בשם א"ר ולא הרגיש דהוא הלכה מפורש בש"ע הנ"ל, והנה על הא"ר אין לתמוה שלא כתב דהלכה זו מפורשת בש"ע שהוא ז"ל רצה להציא שם דוקא תשובת מהר"ם מרומנובורג הנ"ל ורצה ליישב בזה טעם הלבוש ז"ל בסי' ר"ח סי' צ שתמה עליו (בל"ח) דר"ח ברכות מ"ד ע"א ס"ק קל"ה שהציא שם דברי הגמ"י וטעם רמ"י (שהוא הלבוש) שהוא טעם תשו' מהר"ם הנ"ל והד"ח תמה עליו דהוא טעם דחוק כ"ש לפי דבריו שכתב בעצמו סוף סי' קפ"ז וכנראה דהוא חשב דהלבוש כתב טעם זה מדנפשיה וכתב עליו הא"ר דאשתמיטתיה מנייה דד"ח תשו' הנ"ל אבל אג"ל קשה, ונע"ג. ועכ"פ נכונים בזה דברי כ"ג דאין ספק שאין להזכיר מעין המאורע בצרכה מעין שלש.

וגדולה מזו אני אומר דלא מצעי שאין להזכיר אלא אם הזכיר אפשר דהוה הפסק בצרכה וצריך לחזור לצרך אמנם בסוף סי' ק"ח כתבו דאם אירע שהזכיר מאורע שאר הימים תוך תפלת י"ח לא הוה הפסק וא"כ נראה דהכא נמי כן ועכ"פ לכתחלה ודאי אין להזכיר ואפילו צמי שספק אם צריך ברכה אחרונה ומצרך ממילא כגון שאכל ענבים כשיעור ושתה יין דמספקא ליה אי היה כשיעור קי"ל דאין להזכיר על הספק ובתשובה אחרת הארכתי בזה אי קי"ל כהט"ז אבל הכא לית מאן דפליג בזה. ועיין משנה הלכות ח"ה סימן פ"א.

סימן פא

בבתי בנסיות נכון לסדר המנורה בדרום והנרות בין מזרח למערב בחנוכה

עוד להג"ל

(ב) **ואודות** המנהג צירושלים עיה"ק ת"ו שנוהגין ברוכב בתי בנסיות להניח נרות חנוכה בכותל דרום ומסדרין הנרות בין מזרח למערב וזה דלא כרדב"ז ח"ג סי' תק"י שכתב שהוא מנהג בטעות וצריך להניח בין צפון לדרום והוא מנהג ותיקין וכן ביאר מרן הח"ס ז"ל א"ח סי' קפ"ו

ודרום לולי דברי כבוד גאון לאחר העיון אדרבה מפורש שם דס"ל מורח ומערב היתה מונחת המנורה וכתה"ד וז"ל א"כ כל חשיבותא דמנורה בדרום הוה נמנא דקאי בין כותל דרום ובין המנורה נמנא דמדליק המנורה ממורח למערב אלא דנראה מסוף התשובה שם דלעיקר דינא לא היה מקפיד הרבה בזה דבסוף התשובה סיים וז"ל ובמרדכי בשם מהר"ם כתב שיתחיל להדליק בצד שמאל ויסיים בימין דכל הפנות יהיו לצד ימין וצרגושפורג מעמידין הנרות לצד דרום בין מורח למערב ובקהלות ברונא נמי בין מורח למערב אבל לצד כפון ובשאר מקומות ראיתי לצד דרום בין כפון לדרום ע"כ והרי דעכ"פ בעיר ברונא מקומו של מהר"י ברונא ג"כ מניחין בין מורח למערב וכן צרגושפורג אלא דבשאר מקומות ראה בין דרום לצפון אבל לדידי' מורח ומערב ס"ל.

איברא דהמעין בדברי מהר"י שם יראה דלא קאי כלל על אופן הנחת המנורה אלא דבריו בתשובה שם סובבים אופן הדלקתה היינו מאיזה נד יתחיל להדליק אם מצד ימין לצד שמאל או מצד שמאל לצד ימין ומסיק בזה דמתחיל מצד שמאל והולך לצד ימין כדרך שאנו מדליקין וזה דלא כהלבוש והט"ז שכתבו להיפוך דמצד ימין לצד שמאל הוא מדליק אבל באופן הנחתה אם מורח או מערב או כפון ודרום הניח זה על מנהג המקומות, והא דאמר שהחזון יעמוד בדרום וידליק כו' הנה הוא שם רק העלה לדאחם המדליקין בצד דרום ממורח למערב אין הפירוש שנותנין המנורה על צד דרום ממש עד הכותל ונמנא פני המנורה לצד כפון והחזון המדליק עומד נגד פני המנורה פניו לצד דרום ואחריו לצד כפון אלא מניח המנורה לצד דרום רחוק קצת מן הכותל ופני המנורה ג"כ לצד דרום ואחוריה לצד כפון והחזון המדליק עומד בצד דרום בין המנורה ובין הכותל פניו לצד כפון שהוא כנגד פני המנורה ואחוריו לצד דרום ומדליק ממורח למערב וזה ברור צפי' מהר"י צ למעין שם וא"כ ודאי שאין מדבריו סתירה למנהג ירושלים אלא אדרבה אם לא שיש ראיה למנהגינו.

ובאמת בתשו' מהר"ם מרומנוצורג סי' ס"ו כתב ושאלת על נר חנוכה צביהכ"ג היכן יניחנו כל היכא דליכא מוזה לאנוחי בימין טפי עדיף הלכך מניחה בימין פתח ארון הקדש וכן עמא דבר ע"כ ולא חלק בין מורח למערב כלל ובין כפון ודרום.

ובענין פש לן ליישב דברי הח"ס ז"ל ואמינא בס"ד לאחר הדקדוק בדברי מרן הח"ס ז"ל דדבריו גם כן עולין בקנה אחד עם שיטת כל האחרונים וכפסק התה"ד ודלא כרד"ז והוא שכתב שם וז"ל והנה אע"ג שישנו פסק הרמב"ם על נכון צוה"י מ"מ כבר העיד התה"ד שברוב

וכ"כ בשו"ת מהר"י ברונא סי' ט"ל שהחזון המדליק צביהכ"ג יעמוד בדרום ויהפוך פניו לצפון ושם בארה וכן מנהג ג"כ בקק"י פעסט ופרעשבורג, וצירושלים ת"ו דלא כרד"ז ודלא כח"ס עכ"ל ורואה לידע כ"ג איך נוהגין בבתי כנסיות היראים צמדינתינו ע"כ.

והנה את חטאי אני מזכיר היום כי לא ידעתי מנהג רוב בתי כנסיות דפה אבל אמת אגיד כי צעונ"ה צמדינה זו אין לסמוך על מנהגים ולא על רובם וגם אין מנהגים ידועים אשר הנהיגו כאן גאוני אמת ומה נאמר ומה נדבר ליבא לפומא לא גליא ובמסתרים תכבה נפשי ולכן לא אוכל למלאות בזה בקשת כ"ג אלא דמ"מ בבית הכנסת שלנו הנהגתי ג"כ להדליק מורח ומערב ולפי שכ"ג מפסק בזה אמרתי לבאר קצת.

ראשונה באמת דבר פלא צירושלים שמניחין מורח מערב שהרי הרד"ז העיד לן בתשובה הנ"ל דצירושלים דרום וכפון היו מדליקין וז"ל וצירושלים תוצ"ב מניחין אותן בין כפון לדרום כמו שהוכחנו והוא מנהג ותיקין עכ"ל ומשמע דצומנו צירושלים היו נוהגים כהרד"ז וא"כ מה עלתה להם לאנשי ירושלים בדורות האחרונים שראו לשנות ממנהג ותיקין הנ"ל.

והנראה בזה דלפי הנראה דרוב האחרונים ז"ל פליגי בזה ארד"ז וס"ל כתה"ד סי' ק"ד שהוא מקור מוצא דין זה שפסק כרבי דמנורה בבית המקדש מורח מערב היתה מונחת ודלא כרבנן דכפון ודרום היתה מונחת כמבואר במנחות פ' שמי הלחם, והטעם בזה כתב דהלכה כרבי מחברו וכן פרש"י בחומש וכן פסק בטוש"ע או"ח סי' תרע"א ס"ז דמניחם בכותל דרום ומסדרן ממורח למערב וכן העיד הב"י והד"מ שם שכן הוא המנהג העולם כדברי האומרים בין מורח למערב וכ"כ הלבוש ס"ח אלא שצפונא היו מסדרין מצפון ודרום ואומרים שהוא מנהג קדמונים והניחו להם. ומהרש"ל בתשו' סי' כ"ה והמג"א פסקו ג"כ מורח מערב אלא שהמג"א כתב שאין לתפוס על אותן שכבר נהגו כרמב"ם שהרי יש להן על מי שיסמוכו אבל לכתחלה וכגון בבתי כנסיות חדשות או אפשר אפילו בבתי כנסיות שכבר נהגו כרמב"ם אם יכלו לשנות בלי מחלוקת נוהגין כתה"ד והוא גם שיטת הראצ"ד ואף שהרד"ז חולק שם על התה"ד מ"מ נראה דכל האחרונים לא קבלו דבריו שהרי ודאי ראו דבריו דא"א דנעלם מכולם דברי הרד"ז ז"ל מאחר שהיו לפנייהם תשו' הרד"ז ז"ל אלא ע"כ דלא חשו לו.

ובמה שהביא כ"ג מדברי מהר"י ברונא שהחזון המדליק צביהכ"ג יהפוך פניו לצפון ונראה נמי דס"ל כפון

ומדליק וכו' ולכן נ"ל שהחזן המדליק צהכ"ג יעמוד צדו
צין הכותל ולוחות ויהפוך פניו לצפון ע"כ ונמצא הרי מפורש
כמו שכתבתי בס"ד וזה שיטת הח"ס ז"ל וראה גדולה לדבריו
משו"ת מהרי"ב, ונמצא העולה לידן יפה מנהג ירושלים
שהנהיגו ע"פ הכרעת האחרונים ז"ל להדליק צין מזרח
למערב, וכרוב האחרונים ז"ל.

החותם ברעדה דושלכ"ג בלב ונפש,
משנה הקמן

סימן פב

במי שיש לו תינוק בביתו אי מוטב שיניח את
בנו הקמן בן י"א שנה אצלו ותבא אשתו
לביהב"ג לשמוע קריאת המגילה או שמוטב
שבנו הקמן ישמע

אור ליום ז' לחדש הגאולה התשכ"ג ברוקלין נ"י יצ"א
כבוד ידיד נפשי שלם שלם לקרוב דתיב בעמקי דלבאי
הרב הגאון המפורסם אי"א נר"ג ג"א פ"ה וכו' כש"ת
מוה"ר שלום יחזקאל שרגא רובין הלבערשטאם שליט"א
אדמו"ר מצישינוב.

אחדש"ר יקרת מכתבו הגיעני בזמנו וצכדי שלא יהא
שצועות משמעות וצדבר אשר נשאל צמי שיש
לו תינוק צציתו אי מוטב שיניח את צנו הקטן צן י"א שנה
אצלו ותבא אשתו לציהב"ג לשמוע קריאת המגילה או שמוטב
שבנו הקטן ישמע קריאת המגילה כיון שמחוייב לשמוע מטעם
חינוך ואשתו תקרא לעצמה וכת"ר האריך קצת אצל לא יכולתי
לקרא תורף דבריו ואס כת"ר הסליחה.

ולפום ריהטא היה נראה ספיקא דידן לתלות צמחלות
הראשונים ז"ל צדין חינוך דעת הרמב"ן הביאו
הר"ן ז"ל וכן נראה שיטת רש"י צרכות מ"ח ע"א ד"ה עד
שיאכל כזית דקטן אפילו הגיע לחינוך אין עליו שום חיוב
ומנזה אפילו מדרבנן והחיוב עליה דאצוה רמיה דרמו צכמים
לחנכו צמלות ע"ש וצגליון הש"ס צרכות דף כ' ורש"י חגיגה
דף צ' ד"ה איזהו קטן ועוד איזה מקומות אצל רש"י סוכה
דף ל"ח ע"א ד"ה צן מצרך כתב דקטן חייב צמלות מדרבנן
וצמקום אחר הארכתי קצת וכן כתבו שאר מפרשים דעל הקטן
מוטל לקיים מצות מדרבנן וצאמת הכי משמע צגמ' מגילה
י"ט דצקטן שהגיע לחינוך קורא ומוציא אחרים ידי חובתם
לר"י ואי ליכא עליה שום חיוב האיך מוציא אחרים הא אמרינן
ר"ה כ"ט כל שאינו מחויב צדבר אינו מוציא אחרים ידי
חובתם וכבר הארכתי צמקום אחר לישב סתירת רש"י והעלתי
שם סצרה חדשה דחרי מיני חינוך הם.

המקומות נוהגים כראצ"ד לסדרן צמזרח למערב וכן פסק
מהרש"ל צחשו' סי' כ"ה ורק מג"א כתב שאין לתפוס על
אותן שכבר נהגו כהרמב"ם שהרי יש להם על מי שיסמוכו
אצל לכתחילה צודאי אין לשנות מהנ"ל וכן כתב עוד שם
צסמוך וז"ל שהרי למאי שאנו נוהגין כמ"ד מזרח מערב
ונקרא לפני ה' היותר סמוך לקדש קדשים וכו' עוד שם
מ"מ לפי מנהגינו כמ"ד מזרח ומערב אין שום קפידא
צפניות הנרות וכו' וא"כ הרי שכתב מפורש מרן הח"ס ז"ל
דמנהגינו לסדר הנרות צמזרח למערב ושכן ראוי לעשות
לכתחלה וכשיטת הראצ"ד ורש"י וכל האחרונים ז"ל ודלא
כרדצ"ו. ופלא מה שהעיד כ"ג צצפרעצבורג דרוס צפון היו
מדליקין דמאחר שהעיד לן מרן הח"ס ז"ל שמנהגינו מזרח
מערב א"כ כך היו מדליקין צצפרעצבורג צומן מרן הח"ס
ז"ל ה"ה ומי הם אשר שינו מנהגו צקדש צפרט כי מאז
רק צניו מלכו אחריו וצ"ע.

ואולי סוף לשון הח"ס ז"ל הטעהו שסיים וז"ל ע"כ אין
לשנות צמנהגינו שיעמוד המנורה פני הנרות לכותל
דרום והמדליק פניו לצפון ואחוריו לדרום ומדליק ואפשר
לפוס ריהטא עלה צדעת כ"ת דמה שכתב הח"ס והמדליק
לצפון ואחוריו לדרום שהכ"ג המנורה דרוס צפון היתה מונחת
אצל לפי הנראה צאמת כוונת הח"ס שהמנורה מזרח ומערב
היתה מסודרת וכמ"ש מפורש לפי מנהגינו כמ"ד מזרח
ומערב וכתב שאין לשנות מנהג זה אלא הכא כוונתו לענין
המדליק הוא דמדגיש מקום המדליק והאיך יעמוד וכתב
שצריך המדליק לעמוד ג"כ על צד דרוס ואחוריו לדרום ופניו
לצפון וע"כ צריך לעמוד לפניו מן המנורה לצד דרוס והיינו
צין הכותל ומנורה והמנורה לא היתה אצל הכותל ממש אלא
קצת רחוק מכותל דרוס כדי שיהי' מקום ליכנס להמדליק צין
הכותל והמנורה והמנורה פניה לצד דרוס והיינו לפני המדליק
ונמצא העולה מזה הוא כן.

המנורה צריך להניחה צצד דרוס רחוק קצת מן הכותל
ופני המנורה לצד דרוס והנרות מסודרים צמזרח
למערב, המדליק צריך לעמוד על צד דרוס צין המנורה לכותל
אחוריו לדרום ופניו לצפון שהוא נגד פני המנורה ומדליק
משמאל לימין הנר הראשון ואח"כ מדליק לעולם הנר החדש
ואתי שפיר הכל צב"ד. וצאמת כי הכי מפורש צשו"ת מוהר"י
צרגא ודבריו מתאימים ממש לדבריו ז"ל, וז"ל ומכל זה נ"ל
ישראל מצרגא דהכי נמי צהדלקת נר חנוכה וכו' נמצא דקאי
צין כותל דרוס וצין המנורה נמצא דמדליק המנורה צמזרח
למערב ואין לומר שהמנורה היתה סמוך לכותל ממש כי היכי
דליהו ממש צדרום ז"א דצפ' תרומה פרש"י דהוה רחוק מן
הכותל צ' אמות ומחצה ומזה מוכח דכהן צצד הכותל קאי

מוציא קטן אחר והב"י כאן מסופק בזה ובהל' חנוכה פשיטא ליה דקטן מוציא וכבר האריכו בזה האחרונים ואין אני רוצה כעת ליכנס בזה עכ"פ נראה פשוט דאין לא קי"ל כהרמב"ן בזה, שנית דאפילו לשיטת הרמב"ן והתוספתא נראה לפענ"ד פשוט דאפ"ה קטן מותר לקרות המגילה לעצמו מכה חינוך אפילו אי נימא פירוש התוספתא כמו שכתבתי דקטן פטור מקריאת המגילה דהנה מה שהוא פטור אינו אלא מצד עצמו אבל מחויב בחינוך מצד אביו ודאי יכול לקרות לעצמו ואביו יוצא בזה ידי חינוך שלו ואע"פ שקי"ל מי שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חובתן וא"כ קטן האין מוציא את אביו ידי חינוך זה טעות דאדרבה מצוה הוא לחנכו בקיום המצוה וכיון דלגדול יש מצוה לקרות מגילה א"כ בקטן החינוך של אביו שהקטן יקרא מגילה חו"כ על ידי עצמו נמצא דאביו מקיים המצוה ומה שאמרו בתוספתא הקטן פטור היינו מצד עצמו ואינו מוציא אחרים ידי חובתן אבל אם קרא קיים אביו מצוה חינוך, וקצת מוכח כן לשון הרמב"ם והש"ע ח"ל ומחנכים את הקטנים לקרותה, ומדכתב לקרותה משמע דהחינוך הוא באמת לקרותה ממש כדי שיהיו בקיאים בה ולא דמי לחזי עבד דאפילו עצמו אינו מוציא לי"א ברמ"א כמוזן (ודעת התוס' דגם על הקטנים המצוה הוא השמיעה ולא הקריאה). ע"כ צרור דאם החיוב על האב לחנכו יכול הקטן לקרותה ג"כ לעצמו ואביו יצא בזה מצוה חינוך, אלא דאי נימא דהחיוב על האב צרור דאם הקטן קרא דאינו מוציא קטן אחר דאין קטן שאינו צר חיובא מוציא אביו של קטן אחר במצוה חינוך.

וביזיון שכן אומר אני דודאי האשה יותר מחויבת לשמוע המגילה צביהכ"ג מהקטן והוא דבש"ע אור"ח סי' תרפ"ט ס"ב כתב הרמ"א ז"ל י"א שאם האשה קוראה לעצמה מצרבת לשמוע מגילה שאינה חייבת בקריאה, והמג"א שם ס"ק ו' הביא בשם מדרש הנעלם ח"ל וצמדרש הנעלם כתב דלא תקרא לעצמה רק תשמע מהאנשים ע"כ והביאו צ"ח"ר וצ"ח"ט, ואף שכתבו האחרונים ז"ל דבאם אי אפשר לה לשמוע מאנשים קוראה לעצמה ומצרבת לעצמה על מקרא מגילה ועיין ח"א, ומ"ב, ופמ"ג שם, מ"מ לכתחלה נראה דכולהו מודים דלא תקרא אם יכולה לשמוע מהאנשים, וקצת הבאתי סמוכין למדרש הנעלם מירושלמי דריב"ל הו' מכניש בני ביתה וקרי קמיהון ולכאורה למה צריך לקרא בעצמו ולא הניח לאשתו שתקרא אבל אי נימא דאשה אינה קוראת לעצמה אחי שפיר וי"ל, עכ"פ אית לן שיטת האחרונים ז"ל בשם המדרש דאשה לא תקרא לעצמה אבל בקטן לית מאן דפליג דקורא לעצמו המגילה ואדרבה מצוה לחנכס לקרותה וכיון שכן פשוט דיותר טוב שתצא האשה לשמוע מקרא מגילה

(א) חינוך שמוטל על האב ללמד את בנו ולהרגילו במצוה וכדכתב חנוך לנער על פי דרכו וגו' וזה החינוך הוא החיוב על האב וצא לפי הבנת הילד ואין בו לילד שום חיוב אלא על אביו וכמו שאמרו חינוך שמתחיל לדבר אביו חייב ללמדו תורה ומהו התורה תורה לכו לכו משה וגו' וכן בהדרגה בכל שנה ובכל זמן והנה זה ודאי אין שום חיוב על הבן ואין שום מצוה על הבן אלא המצוה על האב הוא שידריכו וירגילו במצוה וזה הוא עוד קודם חינוך כפי חכמתו וצינתו ישם כובע על ראשו ויעשה לו צינית אבל יש עוד זמן אחר בקטן שהטילו חכמים על הקטן בעצמו שיקיים מצוה מדרבנן וזה מצוה חינוך על הקטן כבר חזק הזמן לדעת רש"י ור"ח בגמ' יומא מנן ט' וכן י' ומיושב בזה כמה סתירות וגמ' מגילה מסיענו דמוקי אליבא דר"י בתרי גוונא קטן ע"ש ואין לי פנאי כעת להאריך בזה ולהעתיק מישן קשה עתיקתא מחדתא.

והנה אי נימא כדעת הרמב"ן ורש"י ז"ל דאין על הקטן שום חיוב ומצוה לקרות המגילה ורק על האב מוטל החיוב משום מצוה חינוך א"כ נראה פשוט דהחיוב על האב לקרות שישמע בנו קריאת המגילה כיון דהוא בעצמו אינו צר קריאה ולא יוכל לקרא לעצמו דאינו צר חיוב מצד עצמו ואשתו מצוה לקרא בעצמה וממילא מוטב שישמע הבן משתשמע האם. ולכאורה היה נראה להביא ראיה מתוספתא מפורשת מגילה פ"ב וזה צורתה הכל חייבין במקרא מגילה כהנים לויים וישראלים ועבדים משוחררים חללים נתינים ממזרים סריס אדם וסריס חמה פלוע דכה וכו' וכתוב שפכה כולן חייבין ומוציאין את הרבים ידי חובתן וכו' נשים ועבדים וקטנים פטורין ואין מוציאין את הרבים ידי חובתן ע"כ והמפרשים תמחו אתוספתא דהא לכ"ע נשים חייבות במגילה אמנם הטור הביא בשם רבינו הבה"ג ז"ל דנשים אין מוציאין הרבים ידי חובתן ונחלקו בטעם הדבר יש ס"ל דנשים באמת פטורין כתוספתא הנ"ל אלא דכוונת התוספתא דפטורין היינו ממקרא המגילה אבל חייבין בשמיעת המגילה ולכן אין מוציאין הרבים ידי חובתן, עיין מרדכי ריש מגילה דרבינו הבה"ג גרס נשים חייבות צמשמע מגילה ולא בקריאתה, וי"א דמשום כבוד הציבור (ודעת רש"י ותוס' וכן דעת הרמב"ם דנשים מוציאין גם אנשים). והנה אי נימא כשיטת הרמב"ן ז"ל מוציאים מאד דברי התוספתא צענין קטן דפטורין ממקרא מגילה דאף דחייב במגילה מכה חינוך אבל אין זה החיוב על הקטן אלא החיוב על האב לחנכו וראי' גדולה לשיטת הרמב"ן ז"ל דקטן באמת פטור ואין עליו מצוה בחינוך אלא על אביו לחנכו ובשביל זה ודאי דאינו מוציא את הרבים ידי חובתן.

אמנם דבר זה שבוש הוא חדא שהרי אין קי"ל דקטנים חייבים בקריאת המגילה ולדעת הרבה פוסקים קטן

צביהכ"נ והקטן יהיה צבית עם התינוק ואח"כ יקרא לעצמו המגילה כנלפענ"ד בס"ד.

וקצת יש לדייק בלשון המחבר באו"ח הנ"ל שבס"א כתב הכל חייבים בקריאתה אנשים ונשים וכו' ומחנכין את הקטנים וכו' ובס"ו כתב מנהג טוב להביא קטנים וקטנות לשמוע מקרא מגילה, והנה פתח הכל חייבים במקרא מגילה, ובקטנים מחנכין אותן ובס"ו סיים דרך מנהג טוב הוא להביא הקטנים והקטנות אבל חיובה ליכא אבל בנשים ודאי דחיובה איכא לשמוע המגילה וממילא מדויק גם לשון הש"ע דאשה קודמת לקטן, ולפי מה שכתבתי לעיל לחלק בין קטן לקטן אחי שפיר מאד דהכא מיירי בקטנים שלא הגיעו לחינוך ולכן לא הוה רק מנהג טוב ועיין מג"א שם שלא להביא קטני קטנים אבל משהגיעו לחינוך נריכים לשמוע, יהיה איך שיהיה נראה דהאשה קודמת וכמ"ש.

סימן פג

משדר ארץ ישראלי שלח מפועליו לסניף ארה"ב לג' שנים מה דינו ליו"ט שני

עוד להג"ל

ועל דבר השאלה השניה בפקיד תושב א"י עובד במשרד של קאמפאני שם ויש להם סניף בארצות הברית ושלחוהו לכאן לשלש שנים וקבע דירתו פה עם בנו (ולא בואר אשתו היכן היא ואם יש לו או אין לו כי זה עיקר גדול בדיון זה ואכתוב לו צ"ו אופנים מה שנראה לי בס"ד) מה דינו לענין יו"ט שני לענין תפילין ותפלה ודומיהן, ועיינו שפיר חזי דצרי המג"א צ"ס הרד"ו או"ח סי' תצ"ו ועוד קצת ראיות הביא שם. והנה אמת אגיד כי אני נבון בדיון זה בדעתו לחזור כמה שיעור יש לזה ומסתממת הפוסקים משמע אפילו שהם שנים הרבה בחו"ל אלא שכיון שדעתו לחזור יש לו דין א"י אבל ראיתי בערוך השלחן סי' תצ"ו שכתב דנראה לו דאפילו אם צא לדודו אם אין דעתו לחזור עד אחר שנה מקרי אין דעתו לחזור ע"ש, ובאמת לא ידענא מנא ליה הא ומלשון הפוסקים נראה להיפך לפענ"ד והמג"א סי' תס"ח כתב צ"ס מהרי"ל דצידדים ההולכים ללמוד צ"ו וג' שנים מקרי דעתו לחזור ועיין לשון חזקת הרוכל סי' כ"ו ובהלכות קטנות למנהר"ס חגיז סי' ד' מה שהאריך וזה כבר שנים רבות היה בחו"ל כידוע, ובשיורי ברכה סי' תצ"ו ובמח"צ ובשע"ת וכן כתב מפורש בשו"ת חיים שאל סי' נ"ה ח"א, בצן א"י שירד לחו"ל ודעתו לחזור ושמע שמחה אשתו בא"י ורואה ליכא אשה בחו"ל ולחזור ח"ל כתבתי בתשו' שכל זמן שלא נשא יעשה כא"י וכשישא בחו"ל והסכים עמו אחד מגדולי הדור

וכו' ומעשה שהיה כך היה ונתוכחנו עם הרב המ"ו כמה"ר אברהם ישראל ז"ל דהוה פשיטא לן דכשישא ינהוג בחו"ל ולא הורכנו אלא לאיזה שנים שלא נשא ועל זה הוא שהבאתי ראיות וכתבתי והסכים עמי הרב המ"ו וכו' ע"ש, והרי שכתב מפורש רבינו החיד"א ז"ל דלאיזה שנים שלא נשא היתה השאלה והסכימו דכני א"י הוא ולא עוד אלא ודאי גם קודם שמחה אשתו היה כבר קצת זמן בחו"ל כמוזן וזה פשוט.

ולאלי דמסתפינא מרבתי הוה אמינא בזה סברא חדשה וגדר חדש דכל שדעתו לחזור ויש זמן מוגבל מתי שיחזור כגון משך שנה או שנתיים או יותר ומוחלט אצלו שהוא לא יעבור זמן זה בשום פנים לחזור אז כולי עלמא מודי דכני א"י הוא והסברא דהעיקר דאין חוששין בדעתו לחזור כיון דבא כאן ומשהו וכ"ש צא עם אשתו חיישין בדממשך הזמן כשקבע כאן דירתו כבר לא יעקור דירתו כל כך במהרה ולא יחזור לעולם אבל כל שיש לו זמן מוגבל מתי שיחזור הרי ראינו ודאי שדעתו לחזור בצרור וכה"ג ודאי כני א"י נהוג אפילו שימשך זמן יותר משנה או שנתיים כל זמן שהוא לא יעבור הזמן שהוגבל לחזור אבל אם יעבור הזמן אז כבר דין בני חו"ל לו אם לא כי באונס וזה לפענ"ד סברא ישרה. והנה כי כן אם היה כאן בלא אשתו פשוט דאפילו הוא כאן לשלש שנים מ"מ כיון שדעתו לחזור כא"י הוא לכל דבר לד"ה.

אלא דמעמה נדון אם היתה אשתו עמו גם כן וזהו כבר הדבר נשחנה קצת ובש"ע מצאנו דאם צא עם אשתו אפילו דעתו לחזור נהג בחו"ל ודברי הרד"ו בתשו' ע"ג ח"א הביאו כל הפוסקים ופלפלו בו וראיתי להפ"ח או"ח סי' תס"ח דה"ה וראיתי להרד"ו שהאריך הרבה בדברי הרד"ו הנ"ל וכתב דודאי לא ס"ל לחלק בין דעתו לחזור מיד לדעתו לחזור לאחר זמן ואפילו לאחר זמן מרובה הדין כך בין לענין קולי מקום ובין לענין חומרי מקום ע"ש (וזה היפוך סברת ערוך השלחן הנ"ל) וסיים הפ"ח ח"ל ומיהו מודיענא ודאי דמי שעקר דירתו ואשתו ובניו לילך לאיזה מקום לישא וליתן ולהרויח אף שדעתו לחזור ולהתיישב למקומו הראשון לא מקרי דעתו לחזור דסתמא דמילתא כיון דעקרינהו לאינשי ציתה כל שמואל פרנסתו מרווחת באותו מקום שהלך לשם אינו זו משם וזלתי אם עקרו להוליכן לזוהרא של א"י או להצריחן ממגפה צ"מ או מחמת סביבה אחרת כיוצא בזה שאז הדבר צרור דבכל גוונא דעתו לחזור מיקרי וכדכתיבנא עכ"ל והביא דבריו המ"ב להלכה אשר רמז עליו כת"ר.

ולמדנו מדברי הפ"ח שתי דברים אחת דדעתו לחזור אין נ"מ בין זמן מועט למרובה ולזה כנראה הסכימו כל האחרונים לצד מהערוך השלחן, שנית דגם אם יצא באשתו מכל מקום יש נ"מ לאיזה סביבה יצא שאם יצא להרויח ממון

ובתנאי לחזור לאחר ג' שנים וגם הם יתצעוהו לחזור וצורר דעתו לחזור.

וְלִבְּנֵי נלפענ"ד דינא דהאי גברא לנהוג בתפלות כח"י ויתפלל ביו"ט שני תפלת י"ח ויניח תפילין אם חל בחול ואם חל בשבת יתפלל של שבת ומיהו לענין מלאכה כיון דרוב פוסקים מחמירים שלא לעשות מלאכה בפרהסיא ודאי שלא יעשה וגם לענין מלבושים שילבש בגדי יו"ט אפילו ביו"ט שני וזה אפילו בסתם וכ"ש בזה דאית לן דעת הערוך השלחן דלאחר שנה לעולם דינו כחול"ל ואף שהעלנו בס"ד דלא קיי"ל כוותיה מ"מ כאן שגם אשתו עמו ודעת הרדב"ז לפוס ריהטא הכי אזלי דכל שלא חזר מיד נוהג כחול"ל אלא שהפר"ח פירשם באופן אחר וכל האחרונים כנראה מודי לזה וגם הע"ש הניח דברי הרדב"ז צ"ע וגם מה שהעלתי לפי סברה שלי דבאית ליה זמן מוגבל גם הרדב"ז מודה מ"מ מאן יריב בנפשו ופוק חזי מעשה שהביא הי"ש"ש דהאי תלמיד שהלך לארץ ישראל ולאחר שנים חזר למדינתו לסחורה ודעתו היה לחזור ונוהג חול ביו"ט שני וגערו בו ושחק עליהם ונפגרו במיתה משונה ולא זכה לחזור לח"י עכ"ל בחולין פכ"ה סי' נ"ג. ולכן ודאי לא יעשה שום מלאכה בפרהסיא ח"ו.

וְאִין לומר דדעת הרש"ל דס"ל דלכל דבר דינו לנהוג כבני חול"ל גם לענין תפלה ודברים שצנעא ואפילו דעתו לחזור אף שגראין לכאורה פשטות דבריו כן מ"מ אין זה אמת דכבר דיין הט"ז סי' תל"ו סק"צ היפוך זה אמה שכתב המחבר בני ארץ ישראל שצאו לחול"ל אסורים לעשות מלאכה ביו"ט שני ביישוב אפילו דעתם לחזור וכתב הט"ז נראה הטעם מפני המחלוקת כמ"ש סי' תס"ח וא"כ יש היתר אם עושה מלאכה צנעא וכ"ה ברש"ל פ"ק סי' ח' וז"ל ואין להקל בפנינו לעשות מלאכה ע"כ הרי דדעת מהרש"ל דוקא בפרהסיא הוא דאסור לעשות מלאכה אבל צנעא מותר ואותה מעשה ז"ל שעשה בפרהסיא ולכן נענש. [שוב דקדקתי גם ביש"ש פכ"ה סי' נ"ג שכתב חול"ל וחלילה להקל לעשות חיל וכו' ואין בו אלא מנהג אצותינו לחוד ובסתם יחללה וכו' והנה נראה מפורש שבסתם מותרים לעשות מלאכתם ולחלל ולא בפרהסיא].

שׁוּב מנאמי דהשלמי חגיגה דף רל"ד ע"ג גם כן דן בדברי הרדב"ז ז"ל וכתב עליו חול"ל והרי משמע דאעפ"י שדעתו לחזור לא יועיל דעת זו רק שהולך הוא לצדו אבל כשמוליך אשתו עמו לא ואי יאמר האומר דהוא הדין במי שהלך לחול"ל ושמע שמתה אשתו ונשא אשה בחול"ל אעפ"י שדעתו לחזור אינו מועיל דעתו זו כיון שאשתו עמו ובאמת הא לימא דמדנקט הרדב"ז ז"ל ואם עקר דירתו משם ואשתו ובניו וכו' נראה דלא סגי בהליכה איש וציתו לצד אלא דייקא

אז אמרינן כיון שצא עם אשתו וציתו לא יזוז מכאן ואם צא לסיבה אחרת אז אמרינן אפילו צא עם אשתו וציתו דעתו לחזור מיקרי ודינו כח"י ולכאורה צפיקיד הזה הרי צא להרויח ולעשות מלאכתו כאן וא"כ הוה ליה דין חול"ל אבל כד דייקנין שפיר נראה דאדרבה דהאי פקיד נמי דין ח"י ליה דזיל בתר טעמא שכתב הפ"ח דכיון דצא להרויח ולעשות סחורה סתמא דמילתא כיון דמשכח פרנסתו מרווחת במקום שהלך לשם אינו זז משם ואומר אני דזה דוקא אם יצא להרויח ולישא וליתן מפני שאין לו וכאן מנא פרנסה מרווחת לא יזוז משם אבל הכא הרי אית לן כמה טעמא לומר דכבני ח"י הוא.

א' דהכא יש לו זמן מוגבל מתי שיחזור לאחר ג' שנים וכיון שיש זמן למתי שיחזור ודאי דעתו לחזור ולא אמרינן שמה ימנא פרנסה מרווחת כאן לא יזוז מכאן דזה דוקא מקום שאין לו זמן מוגבל וכמו שכתבנו לעיל, דזמן מוגבל לענין זה הוא כח להחירא ודבר מושכל הוא דודאי זמן המוגבל מראה על החלטת הענין לחזור ולדין עיקר בזה שנדע שהחליט לחזור. שנית דהכא הרי הוא לא צא לכאן לישא וליתן ולהרויח שנאמר דאינו זז משם דהכא הרי הוא צא לעבוד עבודה הנצרכת להמשרד שלו בא"י והוא אינו מרויח בזה שעיי"ז יחליט להשאר פה כיון שמנא כאן פרנסתו דאם יחזור שם פרנסתו ולא מחזיקין ליה באדם שירצה ח"ו לקצר ימיו כמבואר בגמ' כתובות על היוצא מא"י לחול"ל על לא דבר. ועוד בו שלישיה דהכא הרי הוא באמת לא צא מעצמו וצרכונו הטוב ואדרבה צרכונו לא היה יוצא מארץ ישראל וגם עכשיו הוא בדעתו ומחשבתו שם וגם לא צא בשביל משא ומתן ומסחר אלא שצא בשליחות מהמשרד שלו והוא מקבל פרנסתו מהמשרד ולא ממה שהוא מרויח כאן ואפילו אם ירויחו אלפים ורצבות לא ישלמו לו אלא שכירתו מה שהשוו דינו ודין מנהלי המשרד הנ"ל ונמנא דבאמת הפרנסה שלו הוא מרויח בארץ ישראל ושם משלמין השכירות אלא שהוא מקבל השכירות פה אבל מהקאמפאני הראשי וכיון שהתנה עמהם לחזור לאחר ג' שנים א"כ הרי הוא צעמנו רוצה ומוכרח לחזור כי לאחר זמן זה לא יחזיקוהו פה יותר ולא יהיה לו פרנסה אחרת אז ורק לחזור אם לא שיבקש לו פרנסה אחרת ועל זה אנו לא חיישינן שאז ילך ויבקש פה פרנסה אחרת ויעזוב פרנסתו בא"י ורק חיישינן להיפך דאפי' אם יש לו פה פרנסה לא יזוז משם פרנסתו אבל כשאחר שלש שנים אדרבה לא יהיה לו עוד פרנסה מהמשרד הזה פה והתם יהיה לו ודאי אומדין דעתו שהתם הוא וזה לפענ"ד כ"ע מודים, וראיה ברורה לזה נלפענ"ד מדברי הפ"ח שכתב זולתי עם עקרו וכו' אז מחמת סיבה אחרת כיוצא בזה שאז הדבר ברור דככל גוונא דעתו לחזור והנה אין לך סבה גדולה מזו שינא משם לא מרעות נפשו אלא מחמת סבה אחרת שהיה לה להקאמפאני בשליחותם

מקרי דעתו לחזור ותמה על המהרי"ל שהביא המגן אברהם דבחורים ההולכים ללמוד שנים ושלש שנים נקראים דעתם לחזור מהיהא דחמרת וגמלת צבצא צתרא דאס נשתהו שם שלשים יום הרי הם כאנשי העיר ואף דסופן לחזור והוא הדין לענין בני עיר דאס נשתהו י"ב חדש נחשבין כאנשי העיר ואע"פ שדעתם לחזור ע"ש מה שהאריך.

והנה הב"י או"ח סי' תרנ"ו הביא בשם א"ח דאס דעתו לחזור אפילו לעולם נוהג כמקום שיצא משם והב"י ז"ל הניח צ"ע והאב"י לא הביאו אמנם עיין בשו"ת ארץ צבי סי' מ"ב שהאריך בדבר והביא דברי הא"ח הנ"ל ונסתפק בכוונתו דאפשר דהוא ז"ל מייירי בכה"ג שנסע לזמן מרובה אבל קצוב ומוגבל אשר ידע צירור כי ככלות הזמן ההוא ישוב לא"י. ולאחר המחילה המעיין בדברי הא"ח אין זה כוונתו שכתב בדין ערבי פסחים ס"ה וז"ל בני א"י שבאו לחו"ל אסורין לעשות מלאכה ב"ט שני ביישוב וכו' וכל חוץ לתחום אין נותנין לו חומרי מקום שהלך לשם. ובקולי מקום שיצא משם יש פוסקים שלעולם אינו נוהג אותן אם אין דעתו לחזור לאחר זמן אבל חומרי מקום שיצא משם נוהג לעולם כל זמן שדעתו לחזור לעולם והנה כתב מפורש דלענין חומרי מקום נוהג לעולם כל זמן שדעתו לחזור לעולם וזה כלי זמן מוגבל אלא דלענין לנהוג בקולי מקום שיצא משם נראה דלדין לידע זמן חזרתו דהכי נראה לשון שלעולם אינו נוהג אותן אם אין דעתו לחזור לאחר זמן ומדכתב בחומרי מקום דעתו לחזור לעולם ובקולי מקום דעתו לחזור לאחר זמן ולא כתב לעולם משמע זמן מוגבל והוא כדעת הא"ח הנ"ל.

והנה הארץ צבי הנ"ל הביא שם דעת החסל"א ויעצ"ץ ושכן נראה שהמלחמות פ' מקום שנהגו (אף שלענ"ד יש לפקפק בפירושו במלחמות) דכל שעבר זמן רב לא מקרי לחזור ולעומת זה הפר"ח והארחות חיים והלכה כרבים ואף כי לפענ"ד רבותא למימיני גברא שהרי הבאתי לעיל מהר"מ חגיז ושו"ת חיים שאל והגאון חיד"א והשלמי חגיגה והדובצ משרים ח"ג סי' פ"ג שכתבו אפילו לזמן ארוך נמי מקרי דעתן לחזור אמנם מ"מ לדין אדרבה נראה דכ"ע מודי דדינו כבן א"י והטעם כחילוק שחלקתי לעיל דכל שיש לו זמן מוגבל אפילו ב' וג' שנים מקרי דעתו לחזור לכ"ע ועכשיו מלאנו לנו ראי' מדברי הא"ח וגם הארץ צבי לאחר האריכות חילק חילוק זה לענין בחורים ההולכים ללמוד ב' וג' שנים משום דיש להם זמן מוגבל מתי שיחזרו וכן פי' דעת הא"ח נראה מצואר דפשיטא ליה דכה"ג כל שיש לו זמן מוגבל לחזור נוהג כבן א"י אפילו לזמן מרובה וזה ראי' ברורה למה שכתבנו בס"ד.

מי שעקר דירתו לגמרי הוא ואשתו ובניו וכל אשר לו מעשה כזה הוכח יוכיח והדבר יורה דינא מכלל ישוב זה ונכנס לכלל ישוב אחר ולא יועיל בזה מה שיש בדעתו לחזור לאחר זמן קצת וצטלה דעתו אלא כל אדם אצל מי שלא עקר דירתו לגמרי אלא הניח בניו עם כל כליו ומטלטלי הדין אלא זו בלבד עשה שהלך והביא גם אשתו עמו בזה בלבד לא מיקרי עקירת דירתו וכו' והביא שם דעת מהריט"ץ סי' פ"ה ופלפל בדבריו והרואה יראה מכל דבריו שם שגם הוא ז"ל מודה דהיכא דבא אפילו אשתו עמו ורק מוכח שדעתו לחזור לכ"ע דינו כא"י וא"כ כאן לפענ"ד ליכא הוכחה יחירה מזו שדעתו לחזור ולא עקר הכל משום ריוח פרנסה אדרבה הניח פרנסתו בארץ ישראל שלאחר שלש שנים יחזור לפרנסתו שם נראה דנוהג כבני א"י אבל לענין מלאכה ודבר פרהסיא אסור לכ"ע ואפילו צנעא כל מה שממעט עדיף. שוב מנאמי בדובצ משרים ח"ג סי' פ"ג ראי' לדברינו ע"ש.

אלו דברי יואלי חפזן שעלו על רעיוני ונא לשום עליהם עין ציקורת כי לא הי' לי פנאי לעיין עליהם רק מהרהר וכותב מ"מ נראים הדברים נכונים לפוס ריהטא וצדקנן עבדינן עובדא והדר מותצינן תיובתא.

ובזה הנני חותם בברכת חג כשר ושמח ובהוקרה רבה וי"ר שנוכה עוד בשנה הזאת לאכול מן הזבחים ומן הפסחים שהעלו דמם על קיר מזבח ה' לרצון ונשיר לפניו שירה חדשה בלב ונפש.

במשנה הקמן

סימן פד

עוד להג"ל

לאחר חתום שטרות נפל מילתא צליצאי דזומן הזה שבארץ ישראל יד ישראל תקיפה עליהם יש נפ"מ עוד אם הפקיד הוא מאנשים שהם קרובים דעוניהם להממשלה ושמחים בה ומשמוקקים לדור בארץ ישראל או שהוא אדם אשר רחוק דעיה מהם, אבל מ"מ הוא משמוקק לדור בארץ ישראל כי ב"ה יש שם קצון גדול שומרי תורה ויגדל בניו לתורת ה' על אדמת קודש על פי דרך ישראל סבא, וזין אם הוא אדם אשר הוא מתנגד בכלל לדור בא"י זומן הזה עד שיצא משיח דקינו ויגאלינו וזה נראה יסוד גדול בזה כי ידוע דהעיקר בזה גמירות הדעת גמורה ושיהיה ברור שדעתו לחזור.

והנה לעיל הבאתי מערוך השלחן דעד י"ב חדש הוא דאמרינן דעתו לחזור ולא יותר ותמהתי עליו עכשיו ראיתי דגם האב"י א"ח ס' תכ"ד כתב דדוקא עד י"ב חדש

סימן פה

השומע קריאת המגילה או שאר מצוה
על רעדיו או טעלעפאן אי יצא

אור ליום ו' לסדר אשר צוה ה' התשכ"ב ברוקלין נ"י יצ"א
מנחם ציון ובונה ירושלים, הוא יתן שלום ברכה וחיים,
ואריכות ימים בכפלים, עדי יבא הכפות בנחשתיים, אל
כבוד רב האי גאון פ"ה ע"ה משכיל לאיתן דזיו ליה כבר
בתיא בע"פ שמו מפארים ומשבחים וכו' כקהדר"ג מוה"ר
מנחם מענדל שניאורסאהן אדמו"ר מליובאוויטש שליט"א.

אחדשכ"ק צאהבת אמת הנני צוה בדברים מועטים אדם
מועט לעולם דבר הספק צו נדברנו תחת
אחד השיחים שיחה נאה ומקובלת ע"ד הנעת עו"ד אחד
לקרוא המגילה על הראדיא ושמעו רחוקים ויצאו צבתי חולים
אשר א"א להם צאופן אחר לשמוע קריאת המגילה ולצאת ידי
חובתם וכבוד גאון העיר דבשו"ת מנחת אלעזר (ח"צ סי'
ע"ב) מהגה"ק ממונקאטש כתב בשאלה זו שמכל הנדדים
שחתה השואל לא מצא לאסור וכ"ק לא ברור לי' האי התיירא
וגם דעתי העניה הסכימה לדעת כ"ג ואף שהבאתי קצת
ראיות אמרתי להעלות על הכתב מה שפי מדבר ואת כ"ג
הבחינה לצחור ככסף הנבחר.

וראשונה נראה להצטל מנח"א לאו יחידה הוא צוה וכבר
האריכו צוה הנדיקים האחרונים ז"ל בתשובותיהם
אחת הנה ואחת הנה זה לעומת זה הללו אוסרים והללו
מתירין, והשאלה נשאלה לענין שמיעת שופר וקידוש והדלה
וצרכו וקדושה וכל דבר שבקדושה שצריך לצאת בה, והגאון
מוהר"י ענגל בגליון הש"ס ברכות כ"ה לענין שמיעת
טעלעפאן הביא משו"ת שבות יעקב ח"ג סי' ל"א תשובת
הגר"ד אופנהיים בכלים המיוחדים לדיבור ומשמיעין קול על
כמה וכמה מילין דמותר לדבר צוה בשבת אף שהקול יוצא
חוץ לחתום, והביא שם מהלכות קטנות ח"צ סי' מ"ה בחרש
שמדבר ואינו שומע אלא ע"י שיעשה כלי לאזנו כמין חלוצרות
ופשוט ליה דחייב בשופר דכשם שאמרו לקיחה ע"י דבר אחר
שמה לקיחה (סוכה ל"ו) אף אני אומר שמיעה ע"י דבר אחר
שמה שמיעה עכ"ל. והמנח"א אלעזר לא הביא דברי הל"ק אבל
בעצם הדין חולק בתקיעת שופר שלא יצא דהוה כקול הצרה
שאמרו במשנה להדיא אם קול הצרה שמע לא יצא. וכ"כ
בשו"ת פני מבין סי' ק"ג.

ובאמת כי דברי הגה"ש ז"ע דבשו"ת הלכות קטנות שם
סי' רע"ו כתב צמי שהיו יושבים במערה וקורין
את המגילה וא' שומע מרחוק הבת קול וכן בשופר ולא
שומע קול הצרה אלא שמע בת קול ברור אם יצא, וכתב
תשובה אפשר דכיון דבעינן שומע ומשמיע ואותו בת קול
שנעקר ונכטייר באויר ופורה אין לו עוד קשר עם המשמיע

דלא יצא רמז לדבר מפיו דבר אלי דבעינן שומע מן הפה
וכו' הרי שכתב מפרש דהיכא דהקול לא צא מפיו ממש לא
יצא וזה לכאורה ממש דומיא להטעלעפאן והיפוך ראיה
הגה"ש ז"ל.

והא דלא תקשה דא"כ הני דברים סתראי נינהו ממנה שכתב
בעצמו בסי' מ"ח נראה דהני דברים חלוקים דהתם
מיירי שעשה כלי כעין חלוצרות לאזנו מיירי שאין הכלי עושה
שום פעולה בעצם הקול אלא שהכלי שהוא כעין חלוצרות
מחזקת הקול שיצא מפי המדבר שלא יתפשטו הגלים אנה
ואנה אלא יכנסו באזנו ועי"ז קולו חזק ושומע יותר אבל
עכ"פ קול המדבר לא פסק והוא מפיו דבר אבל גבי בת
קול בסי' רע"ו כיון שנעקר קולו מפיו ואח"כ חזר להשומע
כה"ג לא הוה קולו שיכול לצאת צו אבל לפ"ו לא קרב זה
אל זה ג"כ ועיין פר"מ הל' גיטין סי' קכ"א ובאה"ט או"ח
סי' תרפ"ט סק"צ ושע"ת שם.

והנה בשו"ת שערי דעה סי' ב' כתב ג"כ דבשעת הדחק
יוצא ע"י ראדיא ובהלכה למשה (קליינווארדיין) סי'
ו' ס"ק ע"ב כתב דאם נערך הראדיא מע"ש ועי"ז יוצא
ידי קידוש ששומע מ ישראל חצירו (ובאמת איני יודע כוונתו
דישראל חצירו אסור לקדש בראדיא כמוצו) ובשו"ת ירושת
פליטה סי' י' מהגרנ"ש שליסל כתב ג"כ להחיר אבל בל"ח
חדש סי' א' חולק אבעל שערי דעה וכ"כ בשו"ת ירושת
פליטה סי' י' גם ראיתי מי שהביא בשם שו"ת משפטי עוזיאל
ח"א סי' כ"א וח"צ סי' ב' דאין יוצא ידי חובתו ע"י ראדיא
עכ"פ נראה דהוא מחלוקת האחרונים ז"ל ומאן יהיו להכריע
ביניהם, עוד נראה דהשוו ראדיא לטעלעפאן וס"ל דדין אחד
להם הן להיתר הן לאיסור.

ובתחלה צריך להבין ולדעת מהות הענין טעלעפאן ואיזה
פעולה נעשה בשעת הדיבור שהקול עובר
במהירות כזה מקצה אל הקצה. והנה בגה"ש הביא שראה
בספרי החוקרים הטבעיים לעולם אין הקול עצמו של המדבר
הוא הבא לשומע ואך קול המדבר מרעיד חלק האויר שסמוך
לו וחלק זה לסמוך לו וכן כסדר עד שנרעד חלק האויר
שבאחזן השומע ולפ"ז כל השמיעה תמיד הוא רק גרם כבחולין
ט"ו א' דכח שני גרמא בעלמא הוי והוי כל השמיעה ע"י
דבר אחר ותו אין לחלק בין השמיעה סתם לע"י טעלעפאן
אלא דק"ל מר"י דחסמה בקול הוי מעשה וחייב ועל גרמא
ליכא חיוב ובלא זה היה יכול להקשות דא"כ אמאי צבת קול
ששמע לא יצא והרי התם נמי מכח רעדת האויר החוזר את
הקול ולבסוף גם בעצמו חזר צו דנ"מ מה שטבע בכך למה
שאינו דרך הטבע ומהק"ט סי' רע"ו הנ"ל ראה ברורה
לחילוק הזה.

שהחשמל הוא שהמוליך הקול ללד השני ומשמיע אותו שם הוה קצת דומיא דשומע קול אדם מתוך מכונה גרומופאן שחקר המשמיע לגמרי שהרי לאחר שדציר הדברים לתוך המכונה המכונה הוא שמעצירה את הקול ולא בא מפי האדם כמובן, אבל לא נריך לזה דהא לפענ"ד לכ"ע הוא שהחשמל מוליך את הקול ומלד זה חסר הכוונה שזה א"א להעביר ונמצא חסר הכוונה. וכשהנחתי הדברים לפני כמה גאונים באסיפת הרבנים הסכימו לדברי בס"ד. ואולי יש קצת לדחוק בזה כוונת הלק"ט סי' רע"ו הנ"ל שכתב דכיון דבעינן שומע ומשמיע ואותו בן קול שנעקר ונעטייר באויר ופורח אין לו עוד קשר עם המשמיע ואפשר דכוונתו בזה דממילא כיון דאין לו קשר עמו אף דהקול שלו הוא מ"מ חסר הכוונה שזה בעי דוקא להיות קשור עם המשמיע וי"ל.

לבר כי סברא הוא דמה שאמרו שומע כעונה שהוא כאלו הוא בעצמו אמר הדברים ונפשו כנפשו ולכן ע"כ נריך להיות במקום אחד ובאופן שיוכל להיות נפשו כנפשו אף שיצא בכותל מפסיק צנייהם מ"מ המציאות הוא לא רחוק והחלוק מובן מאליו לכן לפענ"ד כמ"ש. ובהו יש לרמוז קצת מה שאמרו בגמ' ר"ה פ"ג מי שהיה עובר אחורי צ"ה או שהיה ביתו סמוך לצ"ה ושמע קול שופר אק"מ אם כיון לבו יצא ואם לאו לא יצא אע"פ שזה שמע וזה שמע זה כיון לבו וזה לא כיון לבו ע"כ. ולשון אע"פ שזה שמע וזה שמע נראה מיותר ומאי משמיענו בזה וי"ל דמשמיענו דלא תימה מאחר דשמע קול המשמיע דיו עכ"פ דיעבד קמ"ל דהעיקר הוא הכונה בזה ואע"פ שזה שמע וזה שמע זה כיון לבו וזה לא כיון לבו וא"כ הכ"נ כן לענין המשמיע שכיון דהכוונה א"א להעביר וא"כ אע"פ שזה שמע וזה שמע זה כיון לבו וזה לא כיון לבו ר"ל שאין כאן הכונה.

ובעיקר דברי הגמ' עיין בהלק"ט סי' רע"ו שזה הקשה כבר זקנו מה משמיענו בזה שמע וזה שמע ותי' לפי מה שהביא בכנה"ג שו"ת רדב"ז דהבא לזהכ"נ כדי ללכת ידי חובתו יצא אפילו בסתם כלומר ששמע התקיעות ולא כיון לבו ללכת אלא סתם שמע כיון שצא על שם ללכת הוה סתמן לשמן אבל מי שצא לזהכ"נ בסתמא לא יצא בסתמא אלא נריך דוקא לכיון ללכת ע"ש ובהו משני אע"פ שזה שמע וזה שמע שות"ם אלא דלפי זה ג"כ עיקר חסר מן הספר דהגמ' קאי אמי שהוא אחורי זהכ"נ או צדיחו והרדב"ז קאי אמי שהוא בזהכ"נ וי"ל.

ובמקום אחר עוד אמרתי לפי מה דקיי"ל כל מילתא דלא רמיא עליה דאינשי לא דייק וא"כ היה אפשר לומר דההולך אחורי זהכ"נ ושמע קול שופר ממילא לא רמיא עליה דאינשי דהרי לא בא בצביל זה לזהכ"נ ולא שמיע ליה

והנה כמה אשר ידעתי מענין הטעלעפאן וראדיא הוא שבשעה שהאדם מוציא הדיבור מפיו להמכונה הנ"ל החשמל שעליו בא הדיבור מיד מקבלו ומוליכו ללד השני שמדצירן שם, וכן הדבר גם בראדיא שהקול יוצא לאויר והחשמל במכונה תופס אותו הקול ומציאו למקום שהוא רוצה, כן הסביר לי בעל מלאכה ואומן (עלעקטריקאל עמושעניר) אלא שראיתי בקצת אחרונים דהקול שלו כשנכנס למכונה השמיעה המכשירם האלו תנועות הממזרנא. ולכאורה יש נ"מ דלדעת האחרונים ודאי לאו קול הדר הוא שהרי נתהפך ודומה ממש לתקליט (רעקארד) של גרומופון שאינו יוצא בו לכ"ע, אבל ללשון ראשון לכאורה הקול קול יעקב הוא.

ונלפענ"ד דבר חדש דלכ"ע לא יצא כאן אפילו נניח שהקול הוא קול ראשון של המשמיע שהרי ללכת ידי חובת המצוה בעי תרתי כוונת השומע וכוונת המשמיע כמבואר בגמ' ר"ה פ"ג וידועים דברי הרא"ש נדרים ע"כ ע"כ צ"ה והא דבדבר שממילא לא שייך שליחות והריטב"א ונמוק"י שם כתבו דאין שליח לשמיעה. והקצוה"ח חו"מ סי' קפ"ב סק"א הביא קושית התוס' ר"ד פ"ב דקידושין דלכל מצוה תועיל שליחות ויאמר אדם לחבירו שצ צסוכה עבדתי או הנח תפילין עבדתי ותי' דבמצוה שצבגופו לא אמרינן שש"כ ועיין ח"ס או"ח סי' קפ"ב והקצוה"ח תמה אתוס' ר"ד דהא בשלד"ע אי לאו דגלי קרא דאשלד"ע הו' צדין שליחות ותי' הוא ז"ל לפי דעת הרא"ש כיון דשש"כ לא אמרינן רק צמידי דעשיה או צדד עקימת שפתיו הוה מעשה אבל לענין שמיעה דהו' מידי דממילא לא שייך שליחות ולכן אינו מועיל מינוי שליחות להניח תפילין ולשצ צסוכה דהו' דבר שממילא ובשו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קמ"ה הארכתי בזה בס"ד.

ולפ"ז הכא אפילו נימא דהקול ששמע מלד שני הוא ממש קולו של המשמיע שיצא מפיו של הקורא אבל ע"כ נריך לומר שהחשמל העביר הקול ההוא שמה באיזה אופן שהוא אבל אף שהעבירו הקול הלא הכוונה שצריך המשמיע לכיון להוציא זה א"א להעביר בשום אופן דזה דבר שממילא ענין כוונה ודבר שצבגוף והו' כעין ראי' או מחשבה שא"א לעשות ע"ז שום שליח או שום ענין להעבירו מקצה אל הקצה אלא נריך לזה הצעלים צדוקא וכל שצריך איזה סיוע צדד ע"י שום פעולת מכונה א"א להעביר מחשבה ומעשה צדידן השומע אפילו נימא דשומע קול הראשון אבל הו' כשומע קול צלי כוונה ר"ל ממי שאינו מכיון להוציא דלא יצא דחסר הכוונה שהרי הכא זה ודאי דהכוונה א"א להעביר לקצה האחר מקום שאין הצעלים יכולים להגיע צבגופם ודיצורם צדרך הטבע כעת נמצא שומע קול צלי כוונה להוציא ולא יצא לכולי עלמא וזה לפענ"ד דבר אמת בס"ד לצד כי לעיקר נראה דכיון

ולכן לא יאלץ אצל אי רמי עליה נפשיה לשמוע כל התקיעות שחוקע אפילו לא כיון לבו לשם מזה יאלץ כיון דשמע כל התקיעות וקמ"ל אע"פ שזה שמע וזה שמע ור"ל שזרור ששמע קול השופר מ"מ זה כיון לבו וזה לא כיון לבו דזמיר כונת הלז הן הן הדברים וק"ל. [ועיין משנה הלכות ח"ה סימן ע"ב, וחי"ד סי' קי"ג].

סימן פו

קול אשה על הראדיא ומייקראפאן ומעלעפאן

אי הוה ערוה

עוד להג"ל

עוד העיר כבוד גאונו בענין קול באשה ערוה לפי מה דקיי"ל דאין זה קול המשמיע לענין לזאת ידי חובתו וכ"ש מהגרומופאן ע"י (רעקארט בלע"ו) דזהא כ"ע מודי דאינו יולץ אי מותר לשמוע קול אשה דכה"ג לא הוה ערוה לפ"ו ואמרתי מה שכתב בזה כק"ו מאה"ג מרן ר' עמרם בלום זי"ע בשו"ת צית שערים או"ח סי' ל"ג שלא מזה לו איסור כשאינו מכיר האשה שממנה יאלץ הקול הנשמע וכ"ק העיר דא"כ כשאינו מכיר האשה מילתא הוא, גם על הראדיא כשאשה מזמרת ואינו מכירה יהא מותר לפי הג"ל. הנה בשו"ת צית דוד (לייטר) סי' קפ"ח צידד דאהכ"נ דיש לסמוך על טעם זה גם צראדיא כשאינו מכירה, וכק"ו לא העיר מזה רק כתב דאפשר ע"י פלאטאן אפילו מכירה אם לא שמע הזמר בשום פעם ממנה בעצמה ל"ש ביה הרהור וכדמשמע קצת מרש"י ע"ז כ' צבגדי צעונים משמע אצל לשמוע מאשה עצמה אפילו אינה רואה ומכירה לא ינחא ליה להתיר דאל"כ גדולה מזו ה"י לו לכתוב וי"ל.

וברא"ה לפענ"ד לחלק דודאי יש חלוק גדול בין הקול יולץ מהמכונה או שיואל מפי האשה עצמה לענין השמיעה אפילו אינה מכירה דהיכא שהאשה עומדת ומזמרת אפילו אינה מכירה הרי האשה צענ"ס הוא שמה והשומע יודע ממנה וגם הקול צא מעצם האיסור הערוה שהוא האשה וממילא יותר עלול להרהר בזה גם כי קול היואל מצעל חי מעורר יותר לפי הכלל דברים היואלים מן הלז נכנסים אל הלז והתנועות והחיים מעורר יותר הצעלי חיים מהקול היואל מן המכונה שהוא קול היואל מדבר היתר שהוא המכונה ואין צמא להרהר על המכונה עצמה כשאינו מכיר האשה וזה דבר פשוט לכל מבין, אלא שאעפ"כ כשמכיר האשה איסור אפילו מהגרומופאן דהוה בכלל הא דאמרנו בגמ' ע"ז כ' ונשמרת מכל דבר רע שלא יסתכל אדם וכו' ולא צבגדי צענ"ס של אשה וכו' ואר"י אמר שמואל אפילו שטוחים על גבי כותל אר"פ וצמכיר צעליהם וכן כ' צטוש"ע א"ע סי' כ"א ואסור להסתכל

צבגדי צעונים של אשה שהוא מכירה אפילו אינם עליה שמא יצא להרהר בזה, ומדברי רש"י שם משמע דאפילו מכירה אין איסור אלא צראה אותה פעם אחת מלובשת בהן וכק"ו בתש' הג"ל כתב דאינו מוכרח.

ובאמת כי דברים הללו תלוי לפי הענין וכמ"ש צי"ש קידושין פ"ד סי' כ"ה וז"ל כתב הריטב"א בסוף מס' קידושין הכל לשם שמים וכן הלכתא דהכל לפי מה שאדם משים בעצמו ואם ראוי לעשות לו הרחקה ליצרו עושה ואפילו להסתכל צבגדי צעונים של אשה איסור כדאיתא במס' ע"ז ואם מכיר בעצמו שיצרו נכנע וכפוף לו ואין מעלה טינא כלל מותר לו להסתכל צבגדי צעונים של אשה ולדבר ולהסתכל בערוה ושואל בשלום אשה והיינו ההוא דר' יוחנן דיתיב אשערי טבילה ולא חייש לאיסור ה"ע ור' אמא דנפקי ליה אמהתא דבי קיסר וכמה מרבנן דמשמעי ביהדי ההיא מטרוניתא ורב אדא בר אבהו שאמר בכתובות דנקיט כלה אכתפי' ורקידו ביה ולא חייש להרהורא מטעמא דאמרן אלא שאין ראוי להקל אלא חסיד גדול שמכיר יצרו ולא כל ת"ח בוטחין ביצריהן כדחזינן בשמעתין כל הני עובדא דמייתי ואשרי מי שגובר על יצרו. ועמלו ואמונתו בתורה שדברי תורה עומדין לו לאדם בילדותו ונותנין לו אחרית ותקוה לזקנתם שנאמר עוד ינוצן בשיבה דשנים ורעננים יהיו עכ"ל.

ועל דבר הערת כ"ג דהיכן מפורש דקול באשה הוא רק משום הרהור הנה באמת צ"ש אה"ע סי' כ"א סק"ד מבואר שקול פנויה שלא בשעת התפלה מותר וצמג"א סי' ע"ה סק"ו דרך זמר של א"א לעולם איסור והאי פנויה ע"כ מיירי שהוא טהורה אצל נדה אפילו פנויה בכלל ערוה היא וכן כתב הפמ"ג להדיא צמסצות סוף סי' ע"ה אלא שהצאה"ט א"ע הג"ל הביא דהבאר שבע אסור בין בצחולה ובין בצלמנה אפילו טהורה ולא שרי אלא קול אשתו ופליג על צ"ש אצל נראה דרבו בזה המחלוקת וגם הצה"ט צאו"ח לא זכר כלל מדברי הבאר שבע וכן כתב צמ"צ שם ס"ק י"ז שמותר בפנויה טהורה שלא בשעת ק"ש והיינו כשאינו מתכוין ליהנות דאם מתכוין ליהנות חיישין שלא יצא לידי הרהור וכמ"ש צמ"צ ע"ש.

ובק"ו הביא רא"י מגמ' מגילה ט"ו רחב בשמה זינתה יעל בקולה אציגיל בזכירתה מיכל בראייתה וא"ר יצחק כל האומר רחב רחב מיד נקרי וא"ל ר"ג אלא אמינא רחב רחב ולא איכפת לי ומשני כי קאמינא ביודעה ומכירה ומשמע דר"י צא לפרש הך דרחב בשמה זינתה ביודעה ומכירה וא"כ הכ"נ יעל בקולה (והיינו ע"י פנוגרף) רק ביודעה ומכירה וצפירוש אמרו צנסהדרין מ"ה אמר רבה גמירי אין יצא"ר שולט אלא צמי שעיניו רואות ועיין תוס' שם ותוס' סוטה

אלא די"ל אפילו למנות הלוי מ"מ מודה דבחר מקבל אזלינן שאז הוא אינו טרוד בעסקיו ומופנה להשתעשע במתנת חבירו ולכן מתרצה הריעות אבל אם הוא טרוד על מחיתו אין זמן להשתעשע במתנת חבירו וריעות עכ"פ לאו יום התקנה לו לשמות, אמנם יש עוד טעם אחד לשלוח מנות מה שכתב מרן זקנינו רשכבה"ג מהר"ל מפראג צפי" על מגילת אסתר דהטעם להראות שהוא בשלימות גדול עד שיכול להשפיע מטובו גם לאחרים כי כאשר האדם הוא שמח הוא יותר בשלמות וכאשר יש לו משתה הוא יותר בשלמות וכאשר יש לו יו"ט הוא יותר בשלמות ולכך הוסיף לומר ומשלוח מנות כי כאשר האדם בשלימות לגמרי הוא ג"כ משפיע לאחרים מטובו ולפי טעם זה נראה דודאי הכל תלוי בהשולח שהוא המשפיע.

אבל להלכה מבואר בפוסקים האחרונים ז"ל דהכל תלוי במקבל ולא בנותן ועיין א"א או"ח סי' תרנ"ד וז"ל בן עיר ששלח מנות לבן כרך והגיע לידו צ"ד יאזו בו אם ידע שלא יאכלם כי אם צט"ו דבחר שמחת המקבל אזלינן וכ"כ ציד אהרן סי' תרנ"ד שכ' דמי ששלח מנות למדה"י והגיע לשם צפורים דיואל צו אף צעת ששלחו מצינו עדיין לא הגיע זמנו וה"ה הכא ועיין צד"מ מ"ש צסס מהר"י צרי"ן ומהר"ל וס"ח סי' תשי"ד וה"ה אם שלח מנות ונאנסו המשלח לא יאז דהכל תלוי בשמחת המקבל וכן העלה בתשובת משאת משה ודלא כס' בני חיי ע"ש. ועיין מג"א או"ח סי' הנ"ל סק"א צסס צעה"מ דלא יתן להם קודם פורים דלמא אכלי להו קודם פורים נראה נמי דעיקר המקבל.

ובם' עקרי הד"ט סי' ל"ו סקכ"ד כתב וז"ל בן עיר ששלח מנות לבן כרך והגיע לידו ציוס י"ד וידוע שלא יאכלם רק צט"ו פשיטא דיואל ידי חובתו אבל בן כרך ששלח לבן עיר צט"ו לא יאז דאע"פ שאכלו צו ציוס הא אינו יומו ועבר יומו צטלה שמחתו מבואר נמי דאף לזבן כרך היינו הנותן הוא יוס חיוב מ"מ כיון דלהמקבל אינו יוס חיובא לא קיים המצוה דהעיקר הוא שמחת המקבל אלא דס"ל שאם המקבל יאכלנו צט"ו שהוא פורים שלו קיים המצוה ועיין תשו' מהר"ל סי' נ"ו או דילמא דעיקר תקנה כדי לשמחן ועיין עוד שו"ת מהר"א אסא"ד סי' ר"ד עד סי' ר"ז וצשו"ת מחנה חיים ח"ג סי' נ"ב עכ"פ נראה פשוט דבחר מקבל אזלינן ולא בחר הנותן אלא דהיכא שאכלו ציוס פורים שלו אף שקבלו קודם מ"מ יואז צו.

אלא דכל זה כתבתי לפי מה שכתבתי לי דצירושלים גם כעת נוהגין כמוקפין אבל דבר זה פלא לי דלפענ"ד רק צירושלים עיה"ק העתיקה הוא שנוהגין כמוקפות חומה

דף ח' ד"ה גמירי נמא לפי זה הפי' קול צאשה ערוה היינו משום הרהור ולא שהקול צענמה הוא ערוה וצאמה כי לכן הדבור מותר ולא נאסר רק קול שיר [ועיין משנה הלכות ח"ו סי' כ"ה, ח"ו סימן י"ג וסימן רל"ח].

והנה אף שאין איסור גמור כה"ג ר"ל ע"י פאנוגראף וכיואל צזה מ"מ סיים ק"ו דמ"מ מכוער הדבר ובעל נפש יזהר מזה אמנם הועלנו קצת ללמד זכות על אותם מאחינו בני ישראל הנכנסים לצחי מלונות או בית תצטיל רעסטאראנד לאכול ושומעין שם קול ראדיא מאשה שהוא ערוה ואסור לצרך צפני הקול, אם אינו מכירה אפשר להקל אבל המכירה ודאי אסור וכמ"ש לעיל והמציאות מעיד שאותם השומעין רוצים דוקא לשמוע מזמורים שמכירים אותם שזה מעורר אותם יותר ולכן שומר נפשו ירחק מהם כמוצן וצאמה נראה דהצעלי מלונות שמכניסים טעלעוויזיא צבית מלונס עוצרים אלפני עור לפענ"ד ויש לי צזה אריכת דברים וד"ל.

ועתה בזה אסיים מעין הפתיחה באהבה ואהבת אמת ליראי ה' מידיד נפשו המצפה להשתעשע בדבריו ולהתעלס באהבים אהבה של תורה ברגשי כבוד בלב ונפש,

במשנה הקמן

סימן פו

השולח מנות מאינה מוקפת חומה למוקפת חומה אזלינן בחר הנותן או המקבל

ב"ה אור ליום ה' ויקרא התשכ"ד ברוקלין נ"י יצו"א כבוד אהובי גיסי היקר בנש"ק ת"ח ובע"מ נו"ב וו"ח הב' משולם פייש פרענקל הי"ו. כעת ר"מ בישיבת בית שערים.

אחדשה"מ קבלתי מכתבך ותחלת דינו של אדם על דברי תורה על מה שכתבת צשלהי מכתבך צדמי הפורים שקבלת ממני על מנת שתזכה צהם ציוס הפורים כדי שאקיים צהם מצות פורים לד"ה וכתבת שאפילו תהיה צפורים צירושלים ותנהג כמוקפות מ"מ תזכה צכסך צי"ד ותלוי צנותן ולא צמקבל, הנה צרגע שקבלתי מכתבך וקראתי צו עמדתי צאמת כמסתפק צדבר ומה דפשיטא לך לדידי מצעיא לי ואמרת לכוורה דתלוי צטעם משלוח מנות דלדעת התה"ד שטעם ש"מ כדי שיהא הרוחה לצעלי שמחות ואם לא יספיק לו סעודתו הרי חבירו מסייעו א"כ עיקר התקנה היתה צצטיל סעודת פורים שיהא למקבל לסעוד וממילא תלוי המצוה צמקבל כשהוא פורים לו דאם יקבל צי"ד מה הואיל הלא לא יהיה לו הרוחה צשמחת פורים אבל צס' מנות הלוי כ' צסס ראשון דהטעם להרצות השלום והרעות היפוך מרגליה של הצר שאמר מפוזר ומפורד ולטעם זה אפשר דאזלינן בחר הנותן ולא המקבל.

על שלחן אחרים מסתמא ומש"ה כתיב איש אצל אס אינה סמוכה כגון אלמנה חייבת כג"ל ע"כ נראה דס"ל דסמוכה על שלחן בעלה פטורה. ובשור"ת יעב"ץ סי' ק"כ הקשה אפר"ח ג"כ כשצו"י הנ"ל אלא שדייק מדכתיב עליה ועל זרעם וכל היכא דכתיב זרע זכרים ונקבות במשמע והח"ס הנ"ל לא נחית לזה עוד כתב משום דזכרים ונשים כתוב ואיתקש עשיה לזכירה ואין היקש למחנה וגם שאף הם היו באותו נס אלא שלא דעל זרעם כתיב תי' דהו"א למפטרינהו משום דהוה מ"ע שהומ"ג ע"ש וי"ל דתלוי במחלוקת דלדעת הפר"ח ודעמיה דנשים פטורות ודאי לא ישלח לאשה ולהס"ל דאשה חייבת ז"ע וי"ל כיון דא"א באופן אחר יכול לשלוח ולקיים המצוה כיון דרעהו לאו דוקא הוא.

סימן פח

איש הנמצא במקום שאין שם רק נשים
מה יעשה בשילוח מנות

עוד להג"ל

והנה נא הואלתי לכתוב לך צענין שלוח מנות אעתיק כאן מה שנסתפקתי עוד צמי שהוא צפורים במקום שאין שם אנשים רק נשים מה יעשה בשלוח מנות דהרמ"א אור"ח סי' תרצ"ה כתב ואשה חייבת במתנות לאציונים ומשלוח מנות כאיש ואשה תשלח לאשה ואיש לאיש אצל לא בהיפך שלא יבא איש לשלוח לאלמנה ויבאו לידי ספק קידושין אצל במתנות לאציונים אין לחוש, ומעתה כיון דהמצוה לשלוח איש לאיש ולא לאשה ז"ע היכי דאין איש אס לא יקיים כלל או דילמא דוקא לכתחלה כתב כן הרמ"א אצל היכא דא"א לו לקיים באופן אחר מותר לשלוח לאשה.

הן אמת דהפר"ח פליג אהא דינא וס"ל דאשה פטורה ממשלוח מנות דאיש לרעהו כתיב ולא אשה ובצו"י ח"א סי' מ"ה כתב דאינו ראוי די"ל כדאמרין בקידושין איש אמו ואציו תיראו כשהוא אומר תיראו הרי שניהם אמורים ומ"ט נאמר איש שהאיש סיפק צידו לעשות ולא האשה וא"כ הכ"ג הכתיב קימו וקבלו לשון רבים אחד האיש וא' האשה ולמה נאמר איש אל רעהו שהאיש סיפק צידו לעשות, והח"ס הקשה אצו"י דמה שדייק מקימו וקבלו צלשון רבים לאו דיוקא הוא דהאי איהודים קאי שכלל היהודים קבלו לעשות אשר החלו ובכלל זה משלוח מנות אצל לא היה צריך לזה דכלא"ה יפה כתב הק"ג דהשוה הכתוב אשה לאיש במצות פורים שאף הן היו באותו הנס ורק איש כתיב ולזה י"ל אשה אין סיפוק צידה לעשות, ובאמת קל"ט ז"ע לשיטת דאשה אינה חייבת בקריאת מגילה רק בשמיעה והוא שיטת רבינו הבה"ג ז"ל.

ובם' צרכי יוסף הקשה מתוס' פ"ק דקדושין אע"ג דמה"מ מעשה ידיה לעצמה ושפיר סיפק צידה מ"מ לא שכיחא אצל אציה אלא אצל בעלה וזה לא שייך הכא גבי משלוח מנות ע"ש וכתב הח"ס דהוא קושיא גדולה אלא ש"ל מטעם אחר כיון שמונות אשה על בעלה מה"מ להרמז"ס ועיין רמז"ן פ' משפטים נמצא לפ"ז היא סמוכה

אלא די"ל דתלוי ג"כ בטעם משלוח מנות דלטעם התה"ד כדי שיהא לבעלי שמחות הרוחה אולי לא יספיק לו סעודתו ואפילו אית ליה טובא מ"מ תיקנו שלא לבייש מי שאין לו כצוקף תענית וכיון דבסעודה נשים חייבות א"כ י"ל דאפילו למ"ד דנשים פטורות משלוח מנות מ"מ השולח להם קיים בהם המצוה כיון דלריכין ג"כ הרוחה בסעודה והטעם שייך בהו. ולטעם המנות הלוי שכי' צסם ראשון להרצות שלום א"כ אפשר דדוקא איש לאיש ואשה לאשה דמה לו לבעו להסתכל בנשים והרי אסור לשאול בשלום אשה וכ"ש שלא לשלוח לה, והנה הספק באשה שהיתה במקום שאין שם רק אנשים דאף כי אז ליכא החשש שמה שלח לסבלונות וספק קידושין כי צענין נתן הוא ולא היא מ"מ איכא למיחש בזה היא הנאה דמקבל ממנה מתקדשת לו וז"ע די"ל דהתקנה היתה בכל אופן ולא תלוי בטעמים אלו ועיין שו"ת בית שערים למרן כפ"ז אור"ח סימן ש"פ.

איברא דראיתי למרן כפ"ז צי"ש הנ"ל שיצא לחקור לענין אס צריך ליזהר לכתחילה במשלוח מנות אשה לאיש והציא ראה ממג"א סקט"ו דאין חשש שמה קדש עכשיו רק משום שמה יאמרו שהוא סבלונות וחוששין לקידושין מכבר ולהכי במתנות לאציונים שהוא מעות וליכא חשש סבלונות שרי א"כ הכ"ג משלוח מנות אשה לאיש דליכא חשש סבלונות שרי אצל למ"ש הצרכ"י דהחילוק דמתנות לאציונים כל הפושט יד מחויב ליתן לו וא"כ אס מקדשה בזה אינה מקודשת אצל מנות א"צ לשלוח רק לאחד ואפשר לו לקיים באחר ואם נותן לה לשם קידושין מקודשת לכן יש לחוש לספק קידושין שנתקדשה עכשיו בזה א"כ גם באשה ששלחה יש לחוש לספק קידושין ע"ש וקצ"ע מדברי הרמ"א ז"ל צסימן תרצ"ה הנ"ל שכתב ואשה חייבת וכו' ואשה תשלח לאשה ואיש לאיש אצל לא בהיפוך נראה מפורש דגם אשה לאיש אסורה עכ"פ לכתחלה יש לה ליזהר וז"ע.

שום ספק כלל צוה דבכה"ג אין שום מציאות לפענ"ד והאריך שם ופלא שלא הרגיש דמנא כפי מה שזיר המל"מ פ"ה מאישות בחקירתו באשה שהיתה חולה שיש צו סכנה דשרי לה איסורי הנאה וקדשה אחד באיסורי הנאה וכמ"ש בספרי משנה הלכות ח"צ סימן נ"ט (דף ז"צ ע"ג) באריכות והכ"נ אפשר כה"ג ופשוט.

והנה הרמ"א או"ח סימן תרצ"ה פסק שאם שלח מנות לרעהו ולא אבה לקבל כי מחל לו יא"י והפרי"ח כתב דלא ידע מנ"ל זה והק"נ פ"ג דמגילה השיב על פרי"ח מש"ס נדרים ס"ג ע"ב דיכול להתיר נדרו שלא על פי חכם לומר הריני כאלו התקבלתי והכ"נ דכוותיה אצל הח"ס כתב דלא עיין במ"ש הר"ן בשם הירושלמי שם כ"ד ע"א דמירי בקתם ופליגי ר"מ ורבנן אי כוונת הנותן לכבוד עצמו או לכבוד המקבל ואי כוונת הנותן לכבוד עצמו לא מהני באומר הריני כאלו התקבלתי וא"כ יפה כתב הפרי"ח מנ"ל לרמ"א דכוונת מתקני שלוח מנות היינו מרדכי וצ"ד היה לצורך הגשלת לו או לצורך המשלח וזה תלוי בהני טעמי דמשלוח דאי נימא משום להראות חיבה אע"פ שזה מוחל כבר יא"א אצל אי משום שיהיה לו הרוחה אולי לא יספיק לו סעודתו א"כ כי מוחל לא יא"א מאי הוה סוף סוף אין לו הרוחה ע"ש, ולפ"ז צידדון דידן י"ל נמי דתלוי בהני טעמי אי משום הרוחה הרי יש לו ואם משום נתינה הרי ליכא שלא נתן לו כלום, ועיין בס' אורחות חיים (ספינקא) סימן תרצ"ה סי"א שהביא בשם גדול אחד שרצה לומר כן ובספר תקון משה חלק עליו ואין לי הספרים לעיין אחריהם.

וראיתי במהר"ם ש"ק או"ח הנ"ל שכתב דנראה סברת בעל מחנה חיים השילוח מנות תלי' אם מי שנשלח לו אוכל הדבר והמהר"ם ש"ק ז"ל כתב דלדעתו העיקר הוא השילוח והחזקת טובה שחזירו רואה שהוא אוהבו וכמים פנים אל פנים וראי' מדקי"ל בסימן תרצ"ו דאם מי שנשלח לו מוחל יא"א ידי מנות שילוח מנות ושם הרי לא אכל ולא נהנה ומ"מ יוצא וצ"ע שלא הביאו הני גאוני דברי התה"ד ומנות הלוי וח"ס הנ"ל שהבאתי.

ורחזון הרבתי לרבותינו האחרונים ז"ל שנסתפקו אי יוצא במתנה על מנת להחזיר ומקום הספק כי משלוח מנות מזה לאכול שישמחו בפורים ואי נימא דמהני ע"מ להחזיר א"כ לא נתן לו מידי רק ההנאה שהיה לו עיין ביאור הלכה סימן תרצ"ד ואי נימא דיוצא א"כ כ"ש בנהנה ע"י שהוא חולה שיש צו סכנה ועיין חידושי ריטב"א דצעי שתי פרוטות לשתי עניים אצל לא פחות וא"כ באיסורי הנאה דלית ליה שוי' אין כאן שתי פרוטות אצל הרמב"ם כתב טוב להרבות במתנות לאציונים מלהרבות בסעודתו ובשלוח מנות

ועלה צרעיוני דהנה הטעם דלא ישלח איש לאשה כדי שלא ישלח לאלמנה ויבא לידי ספק קידושין ומעמה י"ל דדוקא במקום שיש לחוש לספק קידושין גזרו אצל השולח במקום שאין אנשים רק נשים וליכא למיחש לקידושין כלל שהרי מקדש בלא עדים אין חוששין לקידושין אפילו היא והוא מודים אמנם שבזו הוא שהרי קי"ל בקידושין דאם אמר לאשה שנותן לה בשביל אהבה וחיבה חוששין לקידושין עיין א"ע סי' כ"ז ס"ג וא"כ הכ"נ יש לחוש גם כי לסברת המג"א דהחשש שמא קידש מכזר ויאמרו שהוא רק סבלנות הבאתי לעיל, גם כי י"ל דלא פלוג רבנן בגזרתן בין מקום למקום.

אמנם לטעם המהר"ל ז"ל שהבאתי לעיל דהענין הוא להשפיע לאחרים במשלוח מנות אצל מתנות לאציונים הוא ענין אחר שנותן ומשפיע לעני בשביל שהעני צריך לו ואם יש שלמות לנותן הלא יש חסרון למקבל שהוא עני ע"ש הביאו צבי"ש הנ"ל ולפי טעם זה ודאי דלא תשלח אשה לאיש דזה היפוך הסדר ועושה המושפע שהיא האשה למשפיע ומתפק סדרי צראשית ולפי טעם זה מוזן סברת הפרי"ח דנשים פטורות לגמרי ממשלוח מנות כמוזן.

סימן פט

אם יבולין לקיים שלוח מנות על המעלעפאן,
הנותן משלוח מנות מאיסורי הנאה לחולה
שיבם"ב

עוד להנ"ל

עוד נסתפקתי אי יכול לקיים מנות מתנות לאציונים על הטעם ומקום הספק לפי מ"ש בהאי הנאה מתקדשת שהוא שוה פרוטה ואמרו אחיקרי הוא דמתייקר צי א"כ הקורא לחזירו על הטעלעפאן ונהנה מקריאתו זו בשוה פרוטה י"ל דהוה כאלו נתן לו פרוטה וקיים המצוה או דנימא דהמצוה הוא שיתן פרוטה והרי לא נתן כלום ואין לו צמה לקנות סעודה, וגם יש לחקור צנות מתנה לאציון שאסורה בהנאה והאציון פקוח נפש הוא אכלו ומוותר ליהנות ממנו או שהוא חולה שיש צו סכנה ונמנא נהנה או דילמא החיוב שיתן ומצוה על הנותן וכיון שלא נתן כלום לא יא"א. (ועיין מש"כ על חקירת מל"מ באיסורי הנאה לאשה מסוכנת בספרי שו"ת משנה הלכות ח"צ סימן נ"ט) ובגמ' צ"ב הנותן פרוטה לעני מתברך בשם והמפיסין צי"א.

שוב מצאתי להגאון מהר"ם ש"ק או"ח סי' שמ"א שהביא חקירת הגאון ר"ח סופר ממונקאטש בעל מחנה חיים ז"ל אם יא"א במנות שלוח מנות בדבר האסור לו ולהגשלת הוא מותר והמהר"ם ש"ק כתב האמת אגיד דלא ידענא

וּלְפָנֵיהֶם ריהטא יש לדחות דאף דהמנחה עד דלא ידע מ"מ כיון דכבר הגיע ללא ידע ולשכרותו של לוט והרי הוא פטור מכל המנחות וגם ממנחה זו שכבר קיים עד דלא ידע והוי כשולח לעכו"ם או שאר פטורים דלא קיים בזה המנחה דאטו יש חלוק בין פטור לפטור וכיון שכתב הרמב"ם דמשגגיע לשכרותו של לוט אינו בן חיוב כלל בשום מנחה ולא בדבר אחר והוי דומה קצת להא דאמרו בגמ' ר"ה כ"ט ע"א שלחו ליה לאביו דשמואל כפאו ואכל מנחה יא כפאו מאן אלימא כפאו עד והתניא עמיס חלים עמיס שוטה כשהוא חלים הרי הוא כפיקח לכל דבריו כשהוא שוטה הרי הוא כשוטה לכל דבריו ועיין רמב"ם פ"ז מה' חו"מ ה"ג וא"כ כיון דכשצא לשכרותו של לוט אינו בן חיוב כלל והוי דומיא דשוטה בזמן ההוא ודינו כשוטה לכל דבריו ואינו יוצא כלל במ"מ.

וְעֵינָיו רמ"א סי' תרנ"ה שכתב דאשה חייבת במשלוח מנות רק איש לא ישלח לה משום ספק קידושין ותמיה עליו הפר"ח דמניין לו דאשה חייבת כלל דהא במגילה איש כתיב ולא אשה א"כ אפשר דמדינא לא ישלח ולא יא והק"י תמה אפר"ח דודאי נשים חייבות כמו שחייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו נס ע"ש ובאמת אי משום הא לא תקשה אפר"ח שהרי ידועים דעת רבינו הבה"ג ז"ל דאשה אינה חייבת בקריאת המגילה רק בשמייעה והוי מבואר בתוספתא כדבריו ז"ל ועיין אור"ח סימן תרפ"ה דאשה שקראה לעצמה מזכרת לשמוע מגילה נמצא דחיוב נשים במגילה משונה מאנשים ושפיר תמה הפר"ח דמנ"ל דחייבת במ"מ כאנשים ד"ל דאיש לאשה אינו יוצא מדינא. ועיין שבו"י ח"א סי' מ"ה ד"ל כמ"ש בקידושין איש אביו ואמו תיראו הרי שניהם אמורים והכ"נ כחוב קימו וקבלו והח"ס דחה זה דקבלו קאי אכלל היהודים שקבלו לעשות ותי' כק"נ דהשוה הכתוב אשה לאיש לענין מגילה וכבר הקשתי על זה לעיל מזה"ג וקושיא זו תקשה נמי להח"ס ז"ל ועיין צרכי יוסף שהקשה מתוס' פ"ק בקידושין ובשו"ת יעב"ץ סי' ק"כ הקשה אפר"ח כשבו"י, ובתשובה אחרת כתבתי ד"ל דחלוי בטעם משלוח מנות דהמה"ד כתב בטעם מ"מ כדי שיהא ריוח לבעלי שמחות אולי לא יספיק לו סעודתו והמנות הלוי הציא בשם קדמון שהוא להרבות השלום, ולטעם המנות הלוי שהוא משום להרבות השלום א"כ אפשר דוקא איש לאיש דמה לו לבעו להסתכל בנשים ואין שאלין בשלום אשה כלל וכ"ש לשלוח לה מנות ולטעם התה"ד כדי שיהא סעודה בריוח גם לנשים איכא מנחת מ"מ שגם הם צריכים סעודה ודו"ק. ולדידן עכ"פ נראה דאם נותן לאינו מחויב אינו יוצא בזה וא"כ הכ"נ.

וְהִיךְ נראה לומר לפמ"ש בשו"ת מהרי"ל סי' קצ"ו דינא מנחת פ"ו בן חרש ושוטה והטעם דאיכא לשבת יצרה

לרעים שאין שמחה גדולה ומפוארה אלא לשמח לב עניים יתומים ואלמנות גרים ודומה לשכינה שנאמר להחיות רוח שפלים ולהשיב לב נדכאים עכ"ל ולטעם זה דלהחיות א"כ בחולה שיש בו סכנה שאכל והחיה אותו י"ל דינא ונ"ע.

וּקְצָע לציאור הלכה דלא יא בע"מ להחזיר כי המנחה מאכל ומשקה שישמחו צפורים ונ"ע מדברי הרמ"א הנ"ל שאם שלח ומחל לו יא א"כ הכ"נ צנותן לו על מנת להחזיר ומאכל ומשקה לאו דוקא ויש לחלק קצת דדוקא כשמחל לו בעצמו ודאי יש לו הרוחה בסעודתו ולא צריך לשל אחרים ולכן יא אכל במתנה על מנת להחזיר י"ל דבאמת אין לו ומוכרח להחזיר ולכן לא יא גם מטעם מנות הלוי הרי אין מראה לו בזה אהבה שמתנה שיחזיר לו המתנה והבן.

לְאַחֲרָיָה חתום שטרות מנאיתי בזה"ש או"ח סי' תרנ"ה ס"ב שנסתפק ג"כ בזה שולח דבר איסור לחולה אי יא בו והציא ראה לפשוט מקרא גופיה דכתיב איש לרעהו והי"ל מתנות לרעהו ומדקאמר איש ע"כ שיהיו מנות איש הראוי לו זה ישלח לרעהו אלא שנסתפק בשניהם היו חולים וקצ"ע ראה זו לפי דעת הפר"ח הבאתי לעיל דצריך איש לדייק נשים לא, ואפילו לדעת החולקים יש לומר דאיש דוקא לדייק דאיש ישלח לאיש ולא לאשה וכמ"ש הרמ"א הנ"ל ונ"ע.

זֶה מה שעלה ברעיוני צפורים השתא וקצת מכת"י קודם אמנם לא אסתייע מילתא להעתיקו לך עד היום ואתך הסליחה.

ופה שבתה קולמסי גיטך המברכך בברכת התורה שתעלה מעלה מעלה ברום המעלות בתורה וגדולה במקום אחד לתפארת אבות הדרושת בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן צ

השולח מנות למי שנשתכר בלוי אי קיים המצוה

ב"ה מוצש"ק שמיני התשכ"ה ברוקלין נ"י יצו"א כבוד ידידי היקר הרב הגאון חוב"ט ג"א נו"נ אי"א וו"ח שמו מפארים וכו' כש"ת מוה"ר יצחק שבערענהעל אבד"ק זאלצבורג באלטימאר.

וּבְדִלְתָּ אשר כדני מה שעלה ונסתפק אם מקיים מנחת משלוח מנות בני ששלח לחזירו וחזירו כבר הגיע לשכרותו של לוט ומבואר בגמ' עירובין ס"ה ור"מ פ"א דמזירות ה"צ דלוח אף אותו כוס מותר ומיהו אפשר דשאי הכא דהמנחה עד דלא ידע ע"כ.

אף דבעת שכרותו ליכא בזה חיבה לאחר שינא משכרותו איכא חיבה וממילא ינא לכ"ע זכא"ג וזה פשוט.

ברם יש עוד טעם למנות מ"מ מש"כ זקני המהר"ל מפרא"ג זצ"ל על מגילת אסתר והוא כדי להראות שהוא בשלימות גדול עד שיוכל להשפיע מטובו גם לאחרים כי כאשר האדם הוא שמח הוא יותר בשלמות וכאשר יש לו משתה הוא יותר בשלמות וכאשר יש לו יו"ט הוא יותר בשלימות ולכך הוסיף לומר ומשלוח מנות כי כאשר האדם בשלימות לגמרי הוא ג"כ משפיע לאחרים מטובו ע"ש ולפי טעם זה נראה להכל תלוי בהמשלח שהוא המשפיע ולפ"ז הי' אפשר דיונא גם בשכור ושטה דסוף סוף איכא בזה מההשפעה שהוא משפיע ודו"ק וז"ע דיש לומר דגם מטעם זה צריך להיות להראות לאיש אשר הוא ג"כ מחויב בדבר. ועכ"פ מה שכתבתי בס"ד לעיל נראה עיקר.

וזאת למודעי דאם השיכור נפל לישן ובנתיים פג שכרותו אף שעדיין ישן מ"מ הו"ל סתם דין של ישן שנראה דיונא דאף שהוא ישן כשקבלו בשבילו דוכין לאדם שלא בפניו. ועיין סנהדרין מ"ז ע"ב אבל האי דממילא קא דחי אימא כישן דמי ובתוספות ד"ה אימא כישן דמי לאו לגמרי כישן דישן חזי אפילו בשעה שהוא ישן. ובגמרא גיטין ע' ע"ב מי שחתמו קורדייקוס במאי קמיפלגי ר"ל מדמי ליה לישן ור"י מדמי ליה לשוטה ור"י נמי לידמיה לישן ישן לא מחוסר מעשה האי מחוסר מעשה ור"ל האי סמיה צידן בישראל סומקא אגומרי ע"ש. מבואר דהיכי דמחוסר מעשה רפואה פשוטה הוא ולא דמי לישן ומבואר החילוק בין ישן לשיכור. ועיין יש"ש ז"ק פ"ג ס' ג' ובהגרע"א ח"מ ס' רל"ה ובמשנה הלכות ח"ה ס' ד' ו'. ויש להאריך צידן זכין לאדם לשיכור שאינו בר קנין לעצמו מ"מ אחרים זכין לו וא"כ הכ"נ כשקבלו אחרים בשבילו וזכין לו ולא באתי רק להעיר. ובאמת נראה דהשולח מ"מ ונאנס צדק אס שלח ע"י בר דעת ינא בזה ידי מ"מ מטעם זכין לאדם ומיד שבא ליד השליח זכה בו המקבל ודלא כמ"ש בסמוך דבנאנס השליח לא ינא השולח ועיין ז"ש או"ח ס' ש"פ.

סימן צא

אי מקיים מצות משלוח מנות
בחידושי תורה ששולח

עוד להג"ל

ועלה ברעיוני חקירה אחת קטנה אי אפשר לקיים מנות מ"מ בחד"מ ששלח לחבירו דברי תורה צפורים ולטעם התה"ד שהצאתי לעיל שהוא כדי להיות לו ריוח בסעודה

ואי משום דר' אסי דמיימי החם עד שיכלו כל הנשמות שבגוף האי נמי נשמה יש לו ובר מנות הוא ופקחים מזהירים עליו וכן לענין מנה וגט הוי מהני שליחותיהו אלא דאין להם דעת וכן לענין חליצה פי' בתום' משום דפומיהו כאיב להו ולכל מילי חשבינן להו כישראל ע"ש נראה דס"ל דשוטה בר מנות ואחרים מנאים עליו וא"כ אפשר לענין מ"מ אס שלחו לו נמי ינא אלא שהוא בעצמו פטור משום שאין לו דעת אבל אחרים מנאים עליו ולטעם התה"ד כדי שיהא לו ריוח בסעודה אולי גם לו צריכים אנחנו ליתן סעודה הגונה וז"ע.

ואגב לא אמנע מלהזכיר מילתא דתמיה מדכרי אינשי מה שכתב המהר"ם חגיז בהק"ט ס' ל"ו דההורג חרש שוטה פטור והמנ"ח מנה ל"ד כתב דלא מנא בשום מקום לפטור והאריך להביא ראיות ואישתמיטתיה מייניהו דהני גאוני במכ"מ דברי מהר"ל הנ"ל שכתב בסוף התשובה וז"ל ולכל מילי הוי ישראל גמור וחייבין על הריגתו ואדרכה התורה הקפידה על קלקלתו ע"כ ע"ש מבואר דחייבין על הריגתו ובחידושי הארכתי בס"ד.

ובחזור לדידן, אמנם נראה דמנות מ"מ עיקר תלוי במקבל ולא בנותן ר"ל שצריך שיהי' מקבל בר חיובא ובשעת חיובא ואס הי' בר חיובא ולא קיבל בשעת חיוב או שקיבל בשעת חיוב ולא הי' אז בר חיוב לא קיים המנה וראי' מנן עיר ששלח מנות לבן כרך והגיע לידו צי"ד אס לא אכלו עד ט"ו ינא זו השולח ואס אכלו צי"ד לא ינא דבחר שמחת המקבל אזלינן עיין או"ח ס' תרצ"ד ובס' יד אהרן ועיין ד"מ ינא השולח והבעה"מ הביאו המג"א או"ח הנ"ל כתב דלא יתן לעניים קודם פורים דלמא אכלה לה קודם פורים ועיין בהגהת רמ"א ס' תרפ"ט דהשולח מנות לרעהו ואינו רוצה לקבלו ינא בזה ואף שגם בזה תמה הפר"ח דמנ"ל מ"מ לפמ"ש שכתבתי לעיל בשם מנות הלוי דהטעם משום חיבה פשוט דכל ששלח לו והראה לו חיבה כבר ינא ואפילו לטעם התה"ד אולי כיון שהחזיר לו והראה לו שיש לו כל ואינו צריך עוד להרוחה קיים המנה וא"כ בשכור שהגיע לשכרותו של לוט כיון דלאו בר חיובא הוא כלל א"כ לאו בר קבלה הוא לא קיים המנה וכן הדין בשוטה כנראה.

אלא דמ"מ נראה דכל זה כשהגיע לו המ"מ כשהיה שכור בשכרותו של לוט ואין לו שהות עוד ציום ללכת משכרותו אבל אס יהיה לו עוד שהות ציום ללכת משכרותו א"כ ודאי דינא דלטעם התה"ד שהתקנה הייתה להיות לו ריוח לסעודה הרי אחי יכול לאכול לאחר שינא משכרותו גם כי ודאי פשוט דאפילו הביאו לו לאחר הסעודה וקבל השולח מנות ינא בזה דמאחר דתקנו תקנו צין יש צין אין לו וצין אכל וצין לא אכל עדיין וכ"ש לטעם מנות הלוי משום חיבה

דזה דוקא לטעם התה"ד שכתב לשון מנות ל"ש אלא במיני מאכל או משקה ולא מזינו בשום מקום דמקרי מנות אלא מידי דמיכלי ומשתי אבל למנות הלוי גם ד"ת מנות הוא (ובדרך נחות הרי ספרו שהוא דברי תורה נקרא מנות הלוי) וגם מדפסק הרמ"א דאם שלח לו ואינו רוצה לקבלו ינא נראה נמי דאוכל לאו דוקא דמאחר דאמר הריני כאלו התקבלתי מ"ש אוכל מאשר דברים וי"ל.

ויציפירתי כפ"י והאיר ה' עיני בשו"ת צ"ש או"ח למרן כק"י לפמ"ש בפסחים ק"ט אנשים בראוי להם ציין ונשים בראוי להם בצבל בצגדי צבעונים וצא"י בצגדי פשתן מגוהלים ועיין תוס' ר"ה ו' ע"ב ד"ה אשה וקידושין ל"ב ע"ב ד"ה אשה דיש חלוק בין זה"ו ובין צומן שציהמ"ק קיים דאז אין שמחה אלא בצצר אפילו לאשה וא"כ שפיר י"ל דכיון דבימי מרדכי ואסתר לא הי' ציהמ"ק קיים כמבואר במגילה א"כ לנשים לא הי' דין חיוב מנות שהוא מין מאכל ומשחה רק בצגדים בין לטעם תה"ד ובין לטעם מנות הלוי וצוה מישב קושית פר"ח ע"ש ולדידן עכ"פ למדנו דיש לחלק דנשים עכ"פ מ"מ שלהם לאו דוקא בצצר אלא גם בצגדים וא"כ מנות לאו דוקא מיני מאכל וא"כ י"ל דה"ה דברי תורה. וצוה יש להעמיס קצת מה שכתב הרמ"א בשם מהרי"צ או"ח סי' תרל"ה טוב לעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה וסמך לדבר ליהודים היתה אורה ושמחה ודרשו אורה זו תורה נמצא דגם תורה הוא חלק משמחת פורים וסעודה וא"כ השולח לו דברי תורה הרי זה חלק מהסעודה שצריך גם לזה קודם הסעודה כמ"ש הרמ"א וי"ל.

ובידיהו בגמ' סנהדרין ק"ג א"ר יוחנן משום ר' יוסי בן קסמא גדולה לגימיה שהרחיקה שתי משפחות מישראל שנאמר על אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים ור' יוחנן ידיה אומר מרחקת את הקרובים ומקרבת את הרחוקים ומעלמת עינים מן הרשעים ומשרה שכניה על נציאי הצעל ועיין רש"י שם נראה דעיקר קירוב הדעת בא ע"י אכילה וגם מדמחלפי סעודתייהו אהדידי לפי פי' הר"ן דלא הי' להן מזון אחר משמע עכ"פ דמזון צעי דוקא ואפילו נימא דהטעם משום חיבה עכ"פ צעי מזון ואדרבה ע"כ דהטעם התם משום חיבה דאי נימא הטעם משום הרוחה כה"ד א"כ כד הי' מחלפי סעודתייהו לא קיימו כלום שהרי לא היתה הרוחה כלל לשום אחד והאיך קיימו משלוח מנות אבל אי נימא משום חיבה איכא א"כ ע"כ דהטעם משום חיבה עיין צ"ש הנ"ל בסי' ש"פ. א"כ נראה דאפילו משום חיבה דוקא דבר אכילה צעי ולא דברי תורה אבל לפי' הנמק"י גם זה אינו מוכרח וכנ"ל.

ידידו עוז המצפה לשמוע בשורות טובות הדרוש"ת בכל עת המאוה חג כשר ושמח בלב ונפש,

מנשה הקמץ

לא מצעיא לי אבל לדעת מנות הלוי שהוא משום חיבה היה נראה דיוצא דידוע דגם צח"ת שם חזירו ולפעמים יותר ממנות גשמייות, ואמרו ז"ל אינו זו משם עד שנעשים אוהבים זה לזה את והצ בצופה דמראה לו חיבה בזה ואין לך תענוג גדול משמחת תורה, גם לטעם מהר"ל משום משפיע נמי כ"ש דבתורה איכא השפעה. איצט"ל דגם לטעם התה"ד מקום יש צראש לישב ולומר דאם למאכל הגוף תקנו מ"מ וקיים צו מזה כ"ש השולח לו מזון רוחני מ"מ חדושי תורה ודאי דינא והרי אין קי"ל גדול המחטיאו יותר מההורגו וקצת יש לחלות במחלוקת הלבוש והט"ו והאחרונים אי חנוכה חייבת בסעודה מטעם דגדול המחטיאו יותר מההורגו ע"ש. ויש להביא סמוכין ממה שנהגו קצת אפילו מהלומדים לסמוך על לימוד במקום אכילת סעודה שלישית בשבת, ועיין מג"א או"ח סי' תמ"ד סק"ב שהביא בשם של"ה דרשב"י הי' עוסק בתורה במקום שלש סעודות, הרי דאיכא לימוד במקום אכילה אף דלענין הלכה לא נחא מ"מ הרי יש נוהגין כן וא"כ אפשר דהכא נמי ינא בתורה וי"ע. ובאמת כי הספר מנות הלוי נשלח לשם שלוח מנות לחותנו והכלה שלו עיין בהקדמה שלו.

ונראה להכריח מגמ' מגילה דף ז' ע"ב אצי בר אבין ורב חנינא בר אבין היו מחלפי סעודתייהו להדדי ופרש"י זה אוכל עם זה בפורים של שנה זו ובשנייה סועד חזירו עמו והקשה הב"י דא"כ לא היו מקיימים משלוח מנות לרעהו וצד"מ כתב דשלוח לאו דוקא וחלק על הב"י ועיין לח"מ פ"ב דמגילה מה שהצין בקושית הב"י דלא כד"מ ע"ש ובאחרונים מה שדחקו האיך קיימו משלוח מנות כה"ג ולפי הבנת הפוסקים הא' דמחלפי סעודתייהו משום דעניים היו ולא הי' להם מה לשלוח אחרת עיין ר"ן, ולפי מה שכתבתי דגם צח"ת ינא אמאי לא שלחו זה לזה דברי תורה וינא לכ"ע צח"ת מזה לזה וע"כ מוכרח לומר דאינו יוצא צד"ת, אלא די"ל דאינו מוכרח דאם שהרי כבר הבאתי דהנמק"י מגילה דף ז' כתב בשם יש מפרשים דלא היו עניים אלא שהיו משלחין כל כך זה לזה עד ששלחו כל סעודתם ע"ש ולפ"ז לא קשה מידי קושית הב"י והד"מ וגם אין רא"י לדידן דאינו יוצא צד"ת, ובאמת להב"י והד"מ דהיו שולחין מפני שלא הי' להם אכתי קשה לפמ"ש הרמ"א הבאתי לעיל דאם שלח לו ואינו מקבלו ינא בזה א"כ הכ"נ היו יכולים כל חד שלא לקבל את של חזירו ויאמרו הריני כאלו התקבלתי וינא וא"כ יהי' מכאן להכריח שלא כרמ"א הנ"ל אבל לפי' הנמק"י אחי שפיר וק"ל.

אמנם לאחר כל החקירות עומד לנגדי דברי המחבר שכתב מפורש דצריך לשלוח שתי מנות צצר או של מיני אוכלין והרמ"א לא הגיה עליו כלום משמע דמודה ליה בזה דצעי דוקא אוכלין אולם גם זה לאו תצרא הוא דע"כ ז"ל

סימן צב

פ' בדברי תוס' מגילה נאמרה לקרות ולא
לכתוב דף ו' ע"א

ב"ה אור ליום ה' כ"ו למטמונים התשכ"ד ברוקלין נ"י
יצו"א

רץ כצבי וגבור כארי ה"ה כבוד אהובי אחי היקר ור"ח
נר"נ קובע עתים לתורה ירו"ש הרבני פ"ה וכו' הרה"ח
כש"ת מוה"ר צבי הי"ו.

אחדשה"מ, עתה באמי בדברי תוס' שנתקשת בהם
במגילה דף ז' ע"א ד"ה נאמרה לקרות ולא
לכתוב ולא יכולת לעמוד על פי' כוונתם, אהובי אחי מדעת
קונן יש בך וגדולים ממך נתקשו בהם והניחו בנ"ע ולהבין
כוונתם בדרך הפשט מה שנלפענ"ד בס"ד הוא כך, ובתחלה
נדקדק בדברי תוס' מה שכתבו בריש דבריהם ח"ל משמע
דסבר דמותר לקרותה ע"פ יש לדייק דלמה לא כתבו משמע
דסבר דמנחה לקרותה על פה שהרי קריאת המגילה מנחה
הוא וכיון דלא נאמרה לכתוב א"כ מנחה לקרותה בע"פ ולא
שמות דמשמע דכ"ש מתוך כתב, שנית מה שכתבו בסמוך
ח"ל לכך נראה וכו' אבל מדרבנן ניתנה לכתוב ולקרות וג"כ
נ"ע מה שהוסיפו תיבת ולקרות ומה שמשיענו בזה שהרי
סליק שם מכתבה שכתב שם ח"ל דהא דקאמר לא ניתנה
ליכתב ברוח הקודש ולא הזכיר מהקריאה והיל"ל אבל מדרבנן
ניתנה לכתוב ודיוקים אלו נ"ב.

וגר"א דהתוס' בכיון דייקי לפרש דסבר (שמואל) מותר
לקרות ויטאו בזה לישב מה שקשה מב' מקומות
חדא מהא דתנן קראה על פה לא יטא מצואר דדוקא נר"ך
לקרותה מכתב וע"ז תירצו דהא דקאמר לא ניתנה לכתוב
ברוח הקודש הוא דלא נאמרה לכתוב אבל מדרבנן ניתנה
ליכתב וכיון דמדרבנן חייקו לכתוב ולקרות מכתב דוקא א"כ
הקורא ע"פ לא יטא מתקנת חז"ל אף דמה שנאמרה ברה"ק
היא מותר לקוראה בע"פ לאחר התקנה דנר"ך לכתוב ולקרות
לא יטא בע"פ כלל כסתם מתני' ושמואל רק קודם שניתן
ליכתוב מדרבנן קאמר דברה"ק לא נאמרה לכתוב ונראה
דדעתם ז"ל דמשום תקנת חז"ל דניתן לכתוב אינו יוטא בע"פ
אפילו דדיעבד אפילו עיקר דין דרה"ק ומיהו עיין ט"א מגילה
הנ"ל דאיכא בזה קולא וחומר ונראה דאם ל"ל מגילה קורא
ע"פ דנאי דאינו יוטא בו מדרבנן מכ"מ עיקר החיוב שברה"ק
יוטא י"ח ונ"ע.

עוד חידשו לן רבותינו בעלי תוס' בדיוקם ולשונם הזהב
דהראשונים ז"ל הקשו אהא דסבר שמואל דברה"ק
נאמרה לקרות ולא לכתוב א"כ הו"ל דברים שבע"פ שאי
אמה ראוי לכתובם ותגדל התימה האיך תקנו חז"ל לכתוב

ולעקור עיקר המנחה מהיפך להיפך שברה"ק הקפידו ולא
נאמרה לכתוב וצאו חז"ל ותקנו להיפוך דוקא לכתוב ולא
לנאח אלא בקורא מתוך מגילה כתובה וע"ז דייקי רבותינו
בעלי תוס' דמשמע מדברי שמואל דמותר לקרותה בע"פ
כלומר ואין מנחה דוקא בע"פ אלא מותר גם בכתב והא
דלא נאמרה לכתוב דוקא ברה"ק אבל לא נאמרה ג"כ שלא
ליכתוב וא"כ מעיקר דינא תרוייבו אפשר (ובסמוך אביא
ראי' מנלן דלאו דוקא הוא) וע"ז צאו חז"ל ותקנו בכתב
דוקא והקורא על פה לא יטא כסתם מתני'. ולא היה התקנה
היפוך כוונת עיקר המנחה דהא דנאמרה ברה"ק לקרות ולא
ליכתוב לאו לעיכובא נאמרה וגם לא היה בכלל דברים שבע"פ
אי אמה ראוי לאומרם בכתב. ותקנו מדרבנן לכתוב ולקרות
דוקא מכתב.

ובהא מיושב קושיא הריעב"א ז"ל שהקשה מהא דאמרין
בפ' הקורא (דף י"ח) רב ושמואל דאמרו תרוייבו
לעו יונית כשר לכל ואינהו דאמרו כרשב"ג דאמר אף הספרים
לא תיטרו שיכתבו אלא יונית אלמא רב ושמואל כתיבה בעי
וכבר קדמו בקושיא זו בחידושי הרשב"א שם בשם ה"ר אלחנן
ז"ל וע"ש מה שתי' אבל לפמ"ש באמת שמואל מודה דמגילה
איכא נמי בכתב אלא דגם ע"פ מותר ולכן לא הקשו תוס'
מזה ולא הקשו אלא מסתם מתני' דמצואר דקראה ע"פ לא
יטא והבן.

ויש לישב נמי קושיא שני' שהקשה הרשב"א ז"ל וגם שאר
מפרשי הש"ס שם דקשה לכאורה משמואל גופיה
דאדידיא דאמר לקמן בפירקין בקורא במגילה הכתובה בין
הכתובים לא יטא ואם איתא דאין נר"ך לקרותה מתוך הכתב
כי כתובה בין הכתובים מאי היה והלא לא בעי קריאה מן
הכתב כלל והרשב"א הניח בנ"ע ע"ש, ולפי הנ"ל י"ל דמאחר
דבררנו דלשמואל מעיקר המנחה או הא או הא יטא דכן כתבו
דמותר לקרות בע"פ אבל ס"ל להתוס' דהגם דס"ל לשמואל
דהקורא בע"פ יטא היינו דוקא כשקורא בע"פ ממש או
כשקורא מתוך הכתב קורא מתוך מגילה כשרה כתב ניתב
לשם מגילה אבל הקורא במגילה הכתובה בין הכתובים כיון
שלא ניתב לשם מגילה לא היה לא מתוך הכתב ולא בעל
פה מתוך הכתב לא הוי שהרי לאו מגילה כשרה היא ובעל
פה נמי לא הוי שהרי סוף סוף קרא מתוך כתב והכתב פסול
וגרע הוא מצעל פה.

ואביא לי ראיה לחידושי זה מדברי רש"י ז"ל ודיוק לשונו
היהב שכתב שם בד"ה הוא דאמר כרבי יהושע וכו'
אבל במגילה לא ניתנה לכתוב אלא לגורסה על פה ולקרותה,
ולפוס ריהטא לא ידענא מאי בעי רש"י הקדוש ז"ל בחיבות
אלא לגורסה על פה היל"ל אבל מגילה לא ניתנה לכתוב

דשמואל ואית להו שאם שמע אותה ע"פ אלא שהקורא קראה בכתב שכותבה כהוגן אעפ"י כן יאלה השומע ע"פ ע"ש.

ובחזור לדין, עכ"פ נשמע מחי' התוס' ז"ל דמדרבנן ניתן ליכתב ולקרות ושמואל דאמר דנאמרה לקרות ולא לכתוב היינו כפי שנאמרה ברוח הקודש ומתניתין מיירי מדרבנן, ולזה גם כחצו כאן התוס' דמדרבנן ניתנה ליכתב ולשון ניתנה משמע כבר לעכב. אלא דעל זה מקשו התוס' ואכתי קשיא דהא אמרינן במס' יומא צפ' הממונה (דף כ"ט) נמשלה אסתר לאילת השחר מה שחר סוף הלילה אף אסתר סוף הנסים ופריך הא איכא חנוכה ומשני ניתן ליכתב קאמר ופריך הניחא למ"ד ניתן ליכתב אלא למ"ד לא ניתן ליכתב מאי איכא למימר, ביאור דבריהם ז"ל דאכתי קשיא לשמואל דאמר הכא נאמרה לקרות ולא נאמרה ליכתב ובגמ' יומא מפורש להיפך דניתן ליכתב ומאחר דציררנו דשמואל לא פליג על מתני' דלקמן דקראה על פה לא יאלה א"כ ע"כ ז"ל דס"ל לשמואל ניתן ליכתב ולא ס"ל כמ"ד דלא ניתן ליכתב והדרא קושיא לדוכתיה האיך אמר שמואל נאמרה לקרות והלא התם מצוה דניתן ליכתב, ואין לומר דלעולם ס"ל לשמואל צוה"ק לא ניתן ליכתב דהרי לישנא דניתן ולא ניתן הוא לעיכובא, כמו שהבאנו לעיל וא"כ א"א לחלק ולומר דתרווייהו אפשר לשמואל, וכנ"ל דניתן ולא ניתן משמע או הא או הא, כלומר או שיקרא בע"פ או שניתן ליכתב ובכתב דוקא.

אלא דלכאורה מאי קושיא והלא כבר תי' לן התוס' דיש לומר דמדרבנן ניתן ליכתב ולקרות א"כ הכ"נ נימא כן דהאי ניתן ליכתב מדרבנן הוא ע"ז כתבו התוס' דאין לומר דהאי ניתן ליכתב מדרבנן קרי כתיבה ומרוח הקודש הכי נמי דנאמרה לקרות ולא לכתוב א"א לומר כן דא"כ כי פריך והאיכא חנוכה ומשני ניתן ליכתב קאמר כוונתו מדרבנן וא"כ ז"ל דחנוכה אפילו מדרבנן לא ניתן ליכתב כלל וזה אינו דהרי חנוכה ג"כ ניתן ליכתב מדרבנן במגילת תענית וא"כ תירווייהו מדרבנן ניתן ליכתב ומדמחלק בגמ' ומשני מגילה ניתנה ליכתב וחנוכה לא ניתנה ליכתוב ע"כ דמדאורייתא היינו מרוח הקודש קאמר דמגילה ניתנה ליכתב וחנוכה רק מדרבנן ניתן ליכתב במגילת תענית וספיר מחלק בין חנוכה למגילה והוי אסתר סוף כל הנסים וא"כ לפ"ז תקשה לשמואל דמפורש דניתן ליכתב, ואין לומר דשמואל ס"ל כמ"ד דלא ניתן ליכתב דא"כ תקשה ל' מסתם מתני' דקראה ע"פ לא יאלה ועוד ולשנות מדרבנן ניתן ליכתב א"א, וגם הוה דברים שכתב אי אתה רשאי לאומרם בע"פ ודברים שבע"פ אי אתה רשאי לכותבם, כך הוא המשך התוס' ומשני דחי' הר"ר אלחנן דלעולם האי תירוץ עיקר הוא דניתן ליכתוב מדרבנן ובגמ' יומא נמי דכתבו ניתן לכתוב ולא ניתן מדרבנן דמרה"ק

ונקראת ע"פ וע"כ שיגורסנה ויקראה ולפי מה שכתבתי נראה דרבינו ז"ל צא להשמיענו דלמ"ד מגילה לא ניתנה ליכתב אין לו אופן אחר אלא לגורסה על פה ולקרותה שאם לא גורסה על פה אפילו מתוך כתב פסול וכגון כתב בין הכתובים אסור לקוראה באופן כזה דכה"ג לא מקרי קראה על פה דאף דלא בעי קריאה מתוך הכתב אבל מ"מ כתב כזה גם על פה לא הוי ופסול ומדברי רש"י שמעינן להתוס' ז"ל דבין זה דוקא דלשמואל לא תקשה מדידה אדידה בקורא מגילה הכתובה בין הכתובים דלא יאלה דאין זה בגדר קריאה לא בכתב ולא בעל פה.

ואבתי חל עלינו חובת ביאור מנ"ל להתוס' לחדש דלשמואל דמשני נאמרה לקרות ולא נאמרה ליכתב מ"מ על פה לאו דוקא הוא אלא דמותר לקרות על פה דילמא לעיכובא הוא, דבר זה מתורת מהר"י כי רב למדנו שהאריך שם בדברי התוס' בתשובה ל"ד שהקשה קושיא הראשונים בדברים שכתב אי אתה רשאי לאומרם בע"פ ושבעל פה אי אתה רשאי לכותבם וכיון דנאמרה לקרות האריך רשאי לכותבם ותי' משום דבגמ' אמרו נאמרה לקרות ולא נאמרה לכתוב והנה נקט לישנא דנאמרה ולא נאמרה ולא נקטו לישנא דניתן ליכתוב והחילוק דלשון ניתן ולא ניתן משמע לעיכובא אבל לשון נאמרה לא משמע לעיכובא וצוה"ק מזה ביאר בשו"ת מהרשד"ם או"ח סי' כ"ג ח"ל והוא זה צריך לדע כי דבר ידוע מ"ש ז"ל דברים שכתב אי אתה רשאי לאומרם בע"פ דברים שבע"פ אי אתה רשאי לכותבם ועל זה היסוד צריך לדע כי מלת ניתן ולא ניתן הוא לעיכובא ממש כמו ולא נתן סיוחן וכו' ולא נתנו אלקים להרע עמדי מאן ה' לתת והרבה כאלה ע"ש, ועיין במהר"י כי רב הנ"ל עוד ראיות דמה שאמר דלשמואל נאמרה צוה"ק לקרות ולא נאמרה ליכתוב אינה לעיכובא אלא משמע שמואל לכותבה ג"כ וממילא אחי ספיר מה שכתבו בס"ד וקצת דברים ראיתי שביטלי בהם לדעתו הרמה.

והנה המהרש"א ז"ל תמה בדברי התוס' דאמאי לא הביאו מדברי רבי יהודה אמר שמואל גופיה דאית ליה נמי צפ"צ דאם קראה בין הכתובים לא יאלה ותי' משום דאיכא לפרש דקראה בין הכתובים גרע מקראה ע"פ והפנ"י כתב עליו דזה דוחק גדול ע"ש מה שהאריך, אמנם מנאחתי לו למהרש"א ז"ל חזר כי רב הוא בשו"ת מהר"י כי רב הנ"ל שתמה כנ"ל ותי' ח"ל דאי הוה מקשו מדשמואל דקאמר קרא בין הכתובים לא יאלה הוה אמינא אדרבא שמואל לטעמיה שסובר כרבי יהושע דדבר ששלשתו אי אתה רשאי לרבעו וספיר טפי מי שקורא ע"פ ממי שקורא בכתב וודאי דפליג אמתני' לכך קאמר ורב נמי ורבי יוחנן נמי אית להו הא

העלה בפלפולו החריף חזי גבור שנויים באהבה מסותרת להשיג עלי דבריו שכתבתי לאחד מהרצנים במדינה זו והוא תשובה נדפסה בספרי ח"ד סי' ס"ח (אשר הוא כעת הולך ונדפס בירושלים ע"ה"ק בס"ד) והשאלה והתשובה בנויה על אחת התשובות הקודמות אשר כתב מעכ"ל לאסור שיניים תוחצות לפסח שאלו בהם כל השנה כולה אם לא שיעשה לעצמו שיניים חדשות או שיהיה כל השנה שלא יאכל מכלי ראשון בשיניים האלו ולפענ"ד הענייה להחיר כמבואר שם להרצ הנ"ל ששאל אותי בענין זה ועמה מעכ"ל צנה דייק ושפך קוללה עלי דבריו ומחזיק בדבריו הראשונים לאיסורא והיות כי הדבר נוגע ממש לאלפי בני שכן נהגו לאכול באותן שיניים לפסח ואין להם שיניים אחרים מזה למשכוי נפשין עליהו לצד כי כן קבלתי מגדולי המורים מדור הקודם ולהבטח"ל מדוריו אנו ולכן אמרתי אסורה נא ואראה המראה הגדול הזה מדוע לא נבאר בדבריו הראשונים בשפה ברורה ויאללו עושים וישצעו בטוהרה וקדושה בכהה דהחירא בס"ד.

ואבא על סדר המכתב וזה החלי בעור צורי וגואלי, ראשון לציון צמ"ש האוכל קיגעל מאטריות (לאקשען קיגל בלע"ו) שהביאו בכלי ראשון על השלחן ולוקחין ציד ונותנין מיד ליד ואוכלין כך דבודאי בולעין השיניים מכלי ראשון אבל אם נותנין הקיגל על קערות ואוכלין אותו צמ"ש מותר אמנם אם אכל חלק הקיגל מלמטה שע"פ הרוצ נתקשה שם ונחיצה ושייך ציה דוחקא כמ"ש הט"ו יו"ד סי' צ"ד ס"ק י"ד דפוסק כרש"ל לאסור כשיש דוחקא אם לא בהפסד מרובה וכן האוכל פת מחורך פגענעל בלע"ו הם הרי אלו מחמיצין השיניים עכ"ל.

ולפענ"ד לא צריא הא מילתא דמאחר דכ"ת הביא דברי הט"ו לפסוק כרש"ל דלא שייך כלי שני בדבר גוש ודלא כד"מ סי' ק"ה א"כ מאי נפ"מ אם מחלק הקיגעל על קערות או לוקחין ציד סוף סוף דבר גוש הוא ולא מקרי כלי שני כל שהיד קולדת צו ואפילו נותנו בכלי שני ממש ועיין ש"ך שם סק"ל וז"ל וכן דעת מהרש"ל באו"ש סי' נ"א בדבר גוש כגון צמר וכיוצא צו שאינו צלול אין חילוק בין כלי ראשון לכלי שני וא"כ אין נפ"מ צין יד לקערה. ואי כוונתו לפי מה שהעלה הט"ו להקל במקום שאין דוחקא דסכינא כדעת הרמ"א א"כ הכ"נ אם נוטל ציד ונותן ליד אחר נמי נראה דינא הכי דלא גרע יד מקערה דכל שלא אכלו מכלי ראשון ממש שוב לא הוי כ"ר. ולא אמרו כ"ר אלא כשאוכל מכ"ר ממש אבל אם נוטלו צידו קודם וכ"ש נותנו ליד אחר כיון שהוציאו מהכלי כבר אין זה בכלל כלי ראשון, ואין לומר דכלי דוקא ומשום דפנות דהרי טעם זה דפנות מלגנות אינו מועיל בדבר גוש לפי שיטה זו וע"כ

נאמרה לקרות ולא לכתוב וכדשמואל אלא דלא תקשה דא"כ מאי משני מגילה ניתן לכתוב ולא חנוכה כיון דמדברין גם חנוכה ניתן לכתוב מחלק צין כתיבה דרצון לכתובה דרצון כלומר דגם צין ניתן לכתוב דמגילה לחנוכה חילוק יש דכתיבה דמגילה צריכה גידין ושירטוט ודחנוכה לא בעי וממילא כתיבה דחנוכה מקרי לא ניתן לכתוב לגבי כתיבה דמגילה זה מה שנראה לפענ"ד בדברי התוס', ועיין חידושי הרשב"א שם והאי דאמר להם הממונה לא ניתנה לכתוב וניתנה לכתוב מדאורייתא קאמר ודו"ק.

ומיהו הריטב"א ז"ל פי' קושיא דאמר להם הממונה באופן אחר דהקושיא הוא ממ"ד דלא ניתנה לכתוב כלומר דאלמא למ"ד דלא ניתנה לכתוב כוונתו שלא ניתנה לכתוב כלל קאמר דומיא דחנוכה דאי ניתנה לכתוב מדברין מה שאין כן בחנוכה שאסור לכתובה כלל מאי קשיא ליה וכוונתו נראה דכיון דשמואל ס"ל דלא ניתנה לכתוב א"כ לא ניתנה לכתוב כלל ס"ל דומיא דאמר להם הממונה וע"ש מה שתי. ועיין עוד בשו"ת מהר"י צי רב סי' ל"ד ובשו"ת מהרשד"ס או"ח סי' כ"ג ובשו"ת צ"א או"ח סי' ס"ד ס"ה ס"ו מה שהאריך בזה ומהר"י צי רב תי' צמ"ש"א דאיכא ג' מחלוקת בדבר דניתן לכתוב צרה"ק או אפילו דרצון לא ניתן לכתוב או לא ניתן צרות הקודש ודבר צין ניתן וע"י מקשי התוס' דמסוגיא דיומא משמע דליכא אלא תרתי ניתן צרה"ק או לא ניתן ע"ש, ואני מה שנראה לפענ"ד כתבתי, ועיין צס' בית יצחק מה שהניח דברי התוס' צנ"ע ולא ירדתי לסוף דעתו בזה.

ובזה הנני חותם באהבת אחים והארכתי קצת וי"ר שתזכה לישב ולקבוע עתים לתורה תורת ה' תמימה ולא תמוש התורה הזה מפינו ומפי זרענו וזרע זרענו עד עולם החותם בלב ונפש אחיך המצפה לישועת ה' כהרף עין,

בגנשה הקמן

סימן צג

בענין שיניים תוחצות בפסח

ב"ה ב' לסדר ויברך אתכם התשכ"ט ברוקלין נ"י יצו"א ומראה יחזקאל נהורי' כשרגא ה"ה מע"כ ידידי הרהגה"צ חו"פ פ"ה המפורסם כש"ת מוה"ר יחזקאל שרגא ליפשיין הלב"שטאם שליט"א אדמו"ר מסטרופקוף ירושלים ע"ה"ק תו"א.

אחדשבת"ר צידדות יתירה ואהבה נאמנה, שליח עשה שליחותו חתנו היקר ה"ה הג' החריף כמיה"ר יעקב מאשקאוויטש שליט"א תלמיד צבולל דישיבתו הקדושה הביא לי תשובתו הרמה בענין שיניים תוחצות אשר מעכ"ל

ז"ל דס"ל כטעם שני בתוס' ולכן לא ידעתי בזה לפרש כוונתו הרמה.

באות א' השיג על מה שהבאתי מרב אשי דכעין חדתא קאמר וע"ז כתב כת"ר דאדרבה הרי כת"ר המניא קולא שלא ינטרכו אפילו להכשירן ברותחין ולטפל ברופא שניים כלל אלא סגי בהדחה צונן ולהסיר את החמץ בעין הדבוק ודי בזה אלא שהתנה שזהר מלאכול עם השניים הללו מכלי ראשון חמץ בכל השנה. ולפענ"ד דכל קולא שתחלתו להקל וסופו להחמיר אינו קולא אלא חומרא גדולה, חדא דאפילו לפי שיטתו תקשה תינה מי שעשה שניים חדשים ומהר בהם שלא לאכול חס מכ"ר כל השנה לדידיה ודאי קולא הוא אבל מי שהי' לו השניים קודם שהמניא כת"ר ההמנאה וכבר נעשו לו השניים חמוצים מאי אל"ל ואכלו ודאי חומרא הוא שא"א לו לאכול בפסק ונריך חדשים. והשנית דודאי א"א לומר להזהר בכל השנה מלאכול בשניים שלו מכ"ר וכבר אמרו ז"ל מילתא דלא רמיא עליה דאינשא לאו אדעתיה והכא נמי ודאי לא רמיא עליו ואין דעת כל אדם בכל השנה להזהר באכילת חמץ חס משום פסק הבא וזה חומרא גדולה שלא יוכל אדם לאכול כל השנה כפי רצונו בשביל פסק הבא וזה כמעט אינו צמתיאות כי אם ליחיד גולה שיכולין לזהר בזה.

ועל השלישית אני בא דמהא דרב אשי ראי' להיפוך שהקשו לו תינה מר דאפשר בחדשים ותי' כעין חדשים קאמניא ולשיטת כת"ר היל"ל שלא ישתמשו בסכנים כל השנה ברותחין אלא צונן ויהי' להם לפסק סכנים כשרים אבל פשוט דאין זה היתר צמה שאוסרהו לאכול כל השנה אלא זה חומרא יתירה ולכן פשוט אי נימא דהלכתא כמ"ש כת"ר א"כ זה חומרא גדולה דאו שינטרך לאכול בכל השנה מכלי שני ויזהר מחמץ ככ"ר כל השנה שזה כמעט א"א כמ"ש או שיתחייב בשניים חדשים שזה ג"כ הדרינן לקושית רב אשי תינה מר דאפשר וכנ"ל, אלא דמ"מ אף דחומרא הוא אם קבלה הוא נקבל.

וב"ש באות ב' שכתבתי דדעת הפמ"ג ס' תנ"א אות ו' שכתב דבעי הגעלה משום דהולכין בתר רוב תשמישו וכתבתי דרוב תשמישו הוא ברותחין ודחה ידידי מעבת"ר שליט"א דזרינו שטעיתי בזה הדבר מהידוע דרוב תשמישו של סכין אינו ככ"ר אלא דלגבי ערך שימוש על האש ממש הוא רוב תשמישו רק בחמין שלא על האש אבל לענין תשמיש הסכין בכללו ודאי הוא תשמישו צונן רוב נגד תשמישו בחמין כי רק לפעמים משתמשין בו בחום של כלי ראשון ובו ילא לחזק בנינו הראשון שדימה שניים לסכין עכ"ל.

ואומר אני כי טעות לעולם חוזר פעמים אצלי ופעמים אצל אחרים ומעולם אין אני אומר קבלו דעתי לשום אדם בעולם וכ"ש לגדולי התורה כמותו ירבו בישראל אמנם בכלן לפענ"ד הנדק אחי ודאי דסכין לדעת הפמ"ג צפי' המג"א לא הוה רוב תשמישו צונן והוא דהרי כתב המג"א דמיעוט תשמישו של סכין באש וכמ"ש דלפעמים תוחצין אותו באש ממש לאפות פת אצל האש או פאנקוקן, ופשוט דיותר ממה שמשתמשין בו על האש ממש משתמשין בו ברותחין וכמ"ש גם כמ"ע בזה דלגבי האש ממש הוא רותחין רובא וא"כ סמוך מיעוטא דאצל האש ממש אצל הרוב של רותחין ונמצא עכ"פ דתשמישו צונן הוא המיעוט, דהרי אית לן מיעוט אצל האש ויותר ממיעוט זה ברותחין נמצא צונן לא הוה אלא מיעוטא וז"פ. ואפילו נימא דרותחין נמי הוה מיעוטא א"כ הוה אצל האש מיעוטא ורותחין מיעוטא והוה ליה תרי מיעוטא וסמוך תרי מיעוטא להדדי והוה עכ"פ פלגא ופלגא ועיין כתובות ט"ו ולכ"ע לא הוה עכ"פ רוב תשמישו צונן וז"פ וברור לפי שיטת המג"א ופמ"ג הנ"ל.

ובמה שהקשה כת"ר מן המתיאות לפענ"ד לא קשה מתרי טעמי חדא דנראה דכת"ר כלל כל הסכנים בחדא מיחתא אבל לפענ"ד יש סכנים שרוב תשמישתן ככ"ש והם סכנים שנוהגין לאכילה על השלחן וסכנים אלו נכללים בכלל כפות שכתב הרמ"א בסמוך ס"ו וע"ז החוש מעיד שרוב תשמישן צונן (הגם שגם באלו הרבה פעמים מציאין בשר רותח אפילו בקערה ורותחין אותו ולפמ"ש גם בקערה הוה כלי ראשון לפי שיטות הרש"ל וט"ו וכ"ש דאיכא דוחקא דסכינא) אמנם המחבר והמג"א ופמ"ג צידדו דידן מיירי בסכין שמשתמשין בו לבישול ממש והיינו דהנשים תוחצין הסכין בקדירה להצחין אם כבר נתרכך ונתבשל הבשר והתבשיל וסכנים אלו רוב תשמישן ברותחין הן דסכנים אלו רובן משתמשין לצורך בישול, וע"כ דסכנים אלו מיירי הכי שהרי כתב המג"א דלפעמים נותנים אצל האש לחרך פת או פאנקוקין וכיוצא בזה והני ודאי לצורך זה נעשו ולא לצורך השלחן שהם נכללים בכלל כפות.

איברא דנראה פשוט דסכין של בישול רוב תשמישו ברות' הוא שהרי בסכין זה חותכין הבשר לאחר בישולו ולפמ"ש דדבר גוש לא נעשה כ"ש אפילו הוציא מכ"ר וא"כ לא מציעא אי חותכו בעודו על האש או אפילו לאחר שהניחה על הקערה אכתי כ"ר הוא וממילא סכין רוב תשמישו ברותחין הוא וזה ברור מאד.

והשנית דנלפענ"ד לחדש פי' חדש צדין רוב תשמישו דסכין דלכאורה יש להצין בטעמא דאולינן בתר

מיעוטא ברותחין ז"ל בתרי אנפי או יאמר כיון דרוז תשמשתו בצונן או ברותחין סמכינן ארובא מה"ת כיון דליכא איסור ברור או יאמר דעכ"פ לא הוי אלא איסורא דרבנן דודאי כבר הוא נותן טעם לפגם והו"ל ס"ס ספק אס נשתמש בו אכל האש ספק לא נשתמש ואח"ל נשתמש הרי כבר פגום וכעין מה שהבאתי במכתבי הקודש בשם הרמ"ע או יאמר לפמ"ש הגרע"א ביסוד הפלוגתא דמדינא דגמ' סגי בהגעלה אפילו משתמש בהן אכל האש לפעמים משום דהתירא בלע וכו' ע"ש.

וה"פ א"י אחי שפיר דברינו מה שהקשינו מסעיף כ"ז וסעיף כ"ה דמבואר שם דכל שתשמישו בצונן לא בעי הגעלה כלל מדינא וכ"ת דחק לישב הא דבסעיף כ"ז דמיירי לידענו בצירור שלא השתמש אלא בצונן ודייק מלשון בצונן והא דסעיף כ"ה דחק לישב שהרי המחבר כתב מפורש ואע"פ שלפעמים נותנים בהם לחם חם כיון שרוז תשמישתן אינו אלא בצונן סגי בשטיפה שלא הלכו בכל כלי אלא אחר רוב תשמישו ודחק בזה דאף שהמחבר כתב דלפעמים נותנים בהם לחם חם קאי על ראש הסעיף דמיירי מכלי שתייה ולא ידענא מאי הועיל בזה לו יהא כדבריו דקאי אכלי שתייה והרי אפילו כלי שתייה נמי אי תשמישן ברותחין ליבעי הגעלה.

איברא דדברים אלו א"א להולמם בפסק הש"ע שהרי המחבר סיים וז"ל דכיון שרוז תשמישן אינו אלא בצונן סגי בשטיפה שלא הלכו בכל כלי אלא אחר רוב תשמישו ע"כ והרי מבואר דהמחבר לאו בכלי שתייה דוקא מיירי אלא דין כל כלי ליה שכתב שלא הלכו בכל כלי אלא אחר רוב תשמישו וכיון דרוז תשמישו כאן בצונן לא בעי הגעלה וסגי בשטיפה בעלמא א"כ בסביבים נמי אי הו"ל דין דרוז תשמישו בצונן ה' סגי ליה בשטיפה ולמה כתב לעיל דבעי הגעלה ונמא דבריו סותרין אהדדי וע"כ כמ"ש בס"ד דסביבין רוב תשמישן ברותחין ולא בצונן ושפיר מיושבים דברי הראשונים בעזה"י.

אמנם כי כן גם מה שהקשה באות ה' לדחות דברינו מעה"ש ולפמ"ש הכל על מקומו יבא בשלום ומה שכתב מעכ"ר דכל מודה על האמת יודה שרוז תשמישי הסביבים הם דברים זנונים אפילו סבין שמשתמשין בו בשעת התבטול לפמ"ש הכל מצורר ואין צריך לכפול עוד הדברים.

ואבתי פש לן מה שהשיג עלי דברינו שכתבנו בזה דאלינן בחר רוב תשמיש ולא חיישין דלמא פעם אחת עכ"פ עשה מעשה ונשתמש ע"י האש ממש ומאי מועיל הרוב והבאתי בתשובתי להרב הג"ל בשם הרמ"ע דכיון שהוא אינו בן יומו והוא רק מדרבנן וכת"ר תמה דשיטת הרמ"ע

רוז תשמישו ולמשל בכלי שדרכה להשתמש בה בכל יום שחי שעות בצונן וחצי שעה ברותחין וכן הוא דרך תשמישתה בכל יום ויום לעולם וכי נימא כיון דע"פ רוב זמן משתמשין בכלי זו בצונן לא נאסרה כלי זו ע"י חמין חם מלהזכיר דבר זה דאטו רוב הזמן מקוה טהרה הוא להאיסור שנבלע בכלי זו ע"י רותחין וכבר נאסרה הכלי זו ע"י רותחין ואיסור שבו להיכן הלך ועיין הגהות רעק"א במג"א סק"ו יסוד הפלוגתא שהרגיש בקושיא זו וכתב דבאמת הגעלה מהי גם להשתמשות אכל האש ע"ש ואשר נלפענ"ד פשוט דמה שאמרו דבסבין אולינן בחר רוב תשמישו (וה"ה בכל הכלים כמבואר בש"ע) אין הכוונה בחר רוב תשמיש הזמן שאם משתמשין בו זמן יותר ברותחין או משתמשין בו זמן יותר בצונן אף דהכלי משתמש לתרווייהו כאחד דזה ודאי מקרי תשמישו בין לרותחין ובין לצונן וצריך הגעלה לכ"ע דהרי כלי זו ודאי תשמישתה ברותחין אלא פירוש רוב תשמישו בצונן היינו אחיהו עיקר תשמישו של כלי זו כלומר דכלי זו עיקרה נעשה להשתמש בה בצונן בכל עת אלא דלפעמים ימא ששתמשו בה ברותחין ג"כ אבל אין עיקר תשמישתה לרותחין וא"כ הפי' רוב תשמישן היינו עיקר תשמישן דודאי אין נפ"מ אם משתמשין שעות נוספות בצונן מבחמין או להיפך אלא בעיקר תשמישו לתרווייהו וז"ל בס"ד. [וע"ע משנה הלכות חלק ט"ו סימן קס"ג].

אלא דלפ"ז בסבין שאמרו רוב תשמישו בצונן נמי אין הפי' שרוז שעות משתמשין בו בצונן אלא הכוונה רוב היינו עיקר תשמישתו לצונן ולא לרותחין אבל א"כ לא קשה מידי מה שהקשה מעכ"ר דודאי סבין של ציטול תשמישתו ברותחין הוא דודאי אשה בכל עת שהיא מצטלת משתמשת בו ברותחין בשעת ציטול ואף אי נימא דרוז השימוש ר"ל רוב השעות גם בשעת ציטול הוא בצונן מ"מ עיקר תשמישו לרותחין הוא לשם ציטול והגם שזמן הוא מיעוט מ"מ תשמיש שהוא העיקר בכלי זה הוא ברותחין ועכ"פ הוא סבין של ציטול וא"כ אף דלענין השעות אפשר שמשתמשת שעות נוספות בצונן מ"מ בחר רוב תשמיש מקרי כאן רותחין לענין הגעלה דלענין רותחין הוה עיקר תשמישו עכ"פ כמו לצונן והוה ליה כלי שתשמישתה ברותחין ולא מקרי כלי שרוז תשמישו בצונן וז"פ וברור אבל לפי זה ודאי לענין ההלכה שפיר פסקינן בסביבין דמגעילן בכלי ראשון דבאמת כלי שתשמישו לרותחין הוא עכ"ל.

והא דלא תקשה סוף סוף כיון דלפעמים תוחבין הסבין אכל האש ממש א"כ אכתי תקשה וכי רוב תשמיש מקוה טהרה וכן בשאר כלים שרוז תשמישן בצונן מ"מ איכא

ההגעה ג"כ עכ"ל ממילא מוכח בצירור דאפילו ברור לו שלא אכל חמץ מעולם בכ"ר מ"מ נכנסה קצת בליעת החמץ אפילו ע"י כלי שני ממילא אפילו כשיודע בצירור שלא אכל מעולם רק בכ"ש ויגעילו השניים בכ"ש מ"מ לא יותר לו לאכול רק בכ"ש ובכלי קרן כגון נילון וקוטשוק שמתקלקלין ע"י רוחחין לא יועיל הגעה כלל עכ"ל.

והנה מה שכתב לדייק מדברי המג"א דאף אם לא אכל מעולם בשניים אלו בכ"ר מ"מ אכתי לאחר הגעה בכ"ש אסור לאכול בהם מכלי ראשון לפענ"ד אינו מכיוון דהמג"א לא מיירי כלל בכלי שלא נשתמש בה מעולם בכ"ר דבהא ודאי כיון דלא נשתמש בה אלא בכלי שני ועשה הגעה בכ"ש א"כ כל מה שבלע הפליט דכזלעו כך פלטו וא"כ ליכא חו"אסורא לאכול בין בכ"ר ובין בכ"ש וזה ברור ומש"כ המג"א דגם בפסח לא ישתמשו בו בכ"ר רק בכ"ש הוא דהמג"א מיירי בכלי שרוב תשמישו בכ"ש וכיון דרק רוב תשמישו בכ"ש לכן בפסח לא ישתמש בו בכ"ר אפילו לאחר ההגעה דאף דההגעה הועילה להפליט כל מה שיפלוט בכ"ש ולכן מותר להשתמש בכ"ש אצל לא פלט מה שבלע מכ"ר ולכן אל ישתמש בו בכ"ר אפילו בפסח אצל כלי שלא השתמש בה בכ"ר מעולם ליכא שום איסורא וז"ב.

וראיתי עוד שם באות ח' שהרגיש מזה המג"א דינא לן חומרא גדולה שאסור להשתמש אפילו בכ"ש וכתב וא"כ איך מצינו ידיו ורגליו להקל כ"כ בשנים תוספות ופלא דלא הקשה כן לעצמו וכמ"ש לעיל.

ויבא שקשה לי מעיין היתר להכשיר שניים אלו שנעשו מחומרים כאלו הנה באמת הכשר זה הוא רק ליתר שאת דמדינא ס"ל דלא צעי הכשר כדעת המחבר והרמ"א שהחמיר מטעם הט"ז שלא ידעו להבחין לא שייך בשניים וגם כי הוא מילתא דנהגו בנ"י להיפוך וא"כ כיון דעיקר דין רמ"א הוא חומרא ושכן נהגו אצל א"כ בשניים שנהגו כמחבר אין מוניחין אותן עכ"פ ההכשר בזה הוא רק לחומרא וכנ"ל.

עוד כתבתי בתשובה אחת דבר חדש והבאתי ראיות לדבר לידיד נפשי משרידי דור הישן הרב הגאון הנדיק מוה"ר ישראל וועלן שליט"א דשניים שמונחים בפה וחוס הפה גדול א"כ בפה נעשה נטלפ"ג יותר מהר מבחוץ וכמ"ש הפוסקים לענין פגימת לילה עיין ש"ך יו"ד בשם ר"ת ושאר ראשונים דלילה פוגמת לכ"ד ואני מוסיף דפה פוגם יותר מהר מבשרא מקומות וכמו דהקיצה עושה מאכל שנאכל ונעשה פרש בעלמא הכ"כ מה שמונת בפה זמן מה נפגם לגמרי עד שאינו ראוי לאכילת כלל ובאמת מצינו כזה לענין בשר הנמא בין שניים אם היתה שם יותר מו' שעות

סובבת על שיטת המחבר והלא אכן יונאים ציד רמ"א והרמ"א כתב בסעיף ו' דיש מחמירין להגעיל הקערות בכלי ראשון וכן הוא המנהג וכן בכל דבר שיש בו חשש שנשתמש בו בכלי ראשון כגון כפות וכדומה לזה והאיך סמכתי אסדרת הרמ"ע שהרמ"א חולק עליו.

הנה כבר הבאתי בסמוך טעם זה ועוד טעמים אחרים וצעיקר קושיתו ימחול נא לעיין בט"ז שם סק"י"א דטעם המחמירין שהציא הרמ"א הוא מפני המון עם דלא ידעו לחלק בין רוב תשמישן בכלי ראשון או לפעמים ע"ש ומבואר דמעיקר דינא ה"ש מחמירים נמי לא פליגי דא"כ להגעיל ברותחין כלי שרוב תשמישתה בזמן והיינו הקערות ולוחיות וע"כ טעמא צעי למה לא דכיון דעכ"פ איכא מיעוט תשמיש לאיסור וע"ז ע"כ נריכין גם הם לטעם הרמ"ע דכיון שהוא אינו בן יומו והוא רק מדרבנן נמא דלעיקר דינא גם ה"ש מחמירין שצרמ"א מודים להרמ"ע ושפיר הבאתי דבריו. ומ"ש עוד שהמגן א"ף ס' תנ"א אות ו' ג"כ דחה דברי הרמ"ע דלדידן דאסרינן נ"ט לפגם בפסח ממילא נריך הגעה מדינא ועכ"פ מבואר נמי דדחה דברי הרמ"ע ולדידן דחווה מעיקרא לא הוי דיחוי דהרי אכן קודם פסח קיימינן וקודם הפסח נטלפ"ג מדרבנן וכנ"ל א"כ לא קשה כלום מה שהקשה המגן א"ף ואדרבה רא"י לדברינו דגם המגן א"ף מודה בכל השנה להרמ"ע הנ"ל וכנ"ל.

ובאמת כי יש לי הרהורי דברים בזה שהעלה מעבת"ר דכל שזוהר שלא לאכול בשניים הללו מכ"ר מותר לאכול עמהם בפסח בלי הגעה רק בשטיפה שהרי בש"ע א"ח ס' תמ"ז ס"ג כתב דיש מחמירין בכ"ש בפסח וטוב להחמיר אם היד סולדת בו ע"ש וכתבו הטעם דמחמירין בכלי שני בפסח אף דבשאר איסורין מתירין כיון דהרבה פוסקים אוסרין בכ"ש אף בשאר איסורין חש לדעתם בחמץ בפסח משום חומרא דחמץ וכ"נ דעת הש"ך יו"ד ס' ק"ה סק"ה והט"ז החמיר עוד אף בשאר איסורין שלא במקום הפ"מ ובחמץ החמיר אפילו בהפ"מ ולפ"ז תקשה לי לבת"ר דמה מועיל בזה שאינו אוכל בכלי ראשון אכתי אסור שהרי בחמץ בפסח מחמירין אפילו בכ"ש משום חומרא דחמץ וא"כ מי שיאכל חמץ ע"פ בכ"ש ובלילה אכתי יהיו השניים בני יומו, ואפילו קודם לכן עכ"פ יהיו נטלפ"ג דג"כ אסור לפי שיטתו הנ"ל וז"ע.

וב"ש באות ח' וז"ל ועוד רא"י לדברינו לאסור להשתמש בשניים אלו בכ"ר מהמשך לשון המג"א שם וז"ל מיהו נ"ל בלא"ה כיון דרוב תשמישו בכ"ש גם בפסח לא ישתמשו בו בכ"ר רק בכ"ש ומה שיפלוט בכ"ש פעלה

וכדומה ואין הזמן גורם כעת להאריך, מ"מ לדידן פשוט הוא דהצל פה פוגם כל מאכל, וממילא השניים תותצות שהם צפה נעשים נטלפ"ג לעולם וכיון דכה"ג ליכא מנהג להחמיר כבשאר כלים א"כ נשאר לן היתר המחצר דסגי כה"ג בשטיפה כיון דרוב תשמישו בצונן מ"מ ליתר שאת אמרתי שיעשה גם ענין של הכשר בכלי שני.

זה מה שנראה לפענ"ד כעת בדבר זה וזה הנני ידידו דושכת"ר וצמודה רצה על הלקחו מזמנו היקר לפלפל בדבריו ואי"ה כשאפנה קצת אולי עוד נשוב לזה ואחעלם באהבים של תורה דברי הטרוד העמוס צעזודת הקודש המצפה לישועת ה' כהרף עין בלב ונפש.
מנשה הקמן

שאלות ותשובות משנה הלכות חלק רביעי

יורה דעה

סימן צד

בדין מפרכסת לב"נ ואי ב"נ מצוה אנחירה
בישראל אשחיתה

ב"ה אור ליום ד' בשלח התשכ"ג ברוקלין נ"י יצו"א
לכבוד ידידי מחו' הרב הגאון המפורסם חוב"ט נו"נ או"א
שמו מפארים פ"ה צ"ת וכ' כש"ת מוה"ר ר' רפאל בלום
שליט"א רב ור"מ דישיבת אהל שמואל ברוקלין בעמח"ס
טל השמים מראב"ד קאששוי יצו"א.

(א) **אחריש"ר** זהוקרה וידידות זהא מלתא דתמיה לכת"ר
שאמרתי ליישצ דברי הרמז"ס דס"ל
מפרכסת אסורה לב"נ והצאתי דברי התוס' חולין דף ז"א
ע"א דס"ל דב"נ נטווי על הנחירה וכן דעת העשרה מאמרות
ושיטת רש"י וכת"ר תמה ושלל נמנא כן בתוס', והנה התוס'
הם בחולין הנ"ל ד"ה כמאן דאמר גיד הנשה נאסר לבני נח
ו"ל וא"ת דלמא לא נאסר ואפילו הכי היו מקיימין כמו
שחיטה דקאמר ליה פרע להם צית השחיטה וי"ל וכו' אי
נמי פרע להם צית השחיטה היינו נחירה שננטווי על הנחירה
ע"כ ומפורש בדברי התוס' דפרע להם צית השחיטה משום
דב"נ נטווי על הנחירה לפי חד תירוצא.

גם מדברי רש"י חולין ז"צ ע"ז שפי' חמה שאמרו בגמ'
עולא אמר שלשים מצות שקבלו עליהם בני נח ואין
מקיימין אלא שלשה אחת שאין כותבין כתובה לזכרים ואחת
שאין שוקלין בשר המת במקולין וכו' ופרש"י בשר המת של
אדם וכו' ואני שמעתי בשר המת בשר בהמה שמתה מעצמה
ע"כ. ומוכרח לפי פירוש מהשמועה דהיינו משום דלב"נ נבלה
אסורה ואיכא איסור במכירתה כמו שאמר עולא דמשלשים
מצות אין מקיימין אלא שלשה ואחת מהן שאין מוכרין בשר
בהמה שמתה מאליה ואי נימא דב"נ מותר בנבלה שמתה
מאליה א"כ מאי רבותא שאין מוכרין וגם מאי מנזה איכא
בה אע"כ דבשר נבלה משלשים מצות שב"נ נטווי עליהם ולכן
אסור למכור וזה ברור, וקצת יש לדייק עוד מלשון רש"י חולין

ז"א צד"ה ופרע להן צית השחיטה פרש"י שלא יאמרו בשר
הנחירה אני אוכל לפי שבני יעקב שומרי מצות היו דאעפ"י
שלא נמנה תורה מקובלין היו מאצותיהם ע"כ.

ולפיהם ריהטא דבר פלא פי' דמה זה שלא יאמרו בשר
הנחירה אני אוכל חדא, דמאי איכפת ליה למלך
מזרים כפי מה שהם סבורים שהוא, אם אוכל בשר נחירה
או איזה בשר הוא אוכל, שנית למה פירש"י דוקא שלא יאמרו
בשר הנחירה אני אוכל ולמה לא פי' שלא יאמרו בשר נבלה
וטרפה אני אוכל לפי שבני יעקב שומרי מצות היו וכו'.
והנלפענ"ד דכיון שרצה יוסף שאחי יאכלו האנשים צהריס
וא"כ צריך לתקן סעודה שתהא ראויה להם לאכול כפי הנימוס
אצל לפי שבני יעקב שומרי מצות היו ואין אוכלים רק בשר
שחיטה ולב"נ מותר בנחירה וא"כ לא ירצו לאכול אחר צהריס
שיאמרו בשר הנחירה הוא אוכל ולכן אמר פרע להם צית
השחיטה שלא יאמרו בשר הנחירה אני אוכל ויטענו שאין
יכולין לאכול אחי צהריס ומשמע עכ"פ דב"נ מצוה על
הנחירה מדאמר שלא יאמרו רק בשר הנחירה אני אוכל דלא
היו חושדין אותם בנבלה שאסור לו אלא יאמרו שהוא אוכל
המותר לו אצל בשר נחירה אסור להם.

(ב) **ובררך** פלפול י"ל לפי מה שהקשו התוס' גיטין ז'
ע"ז והא"ז הביאו הג"א רפ"ק דחולין ובמרדכי
ועוד ראשונים דהאיך נאמן השוחט שיפה שחט כיון דאין ע"א
נאמן באיסורין היכא דאיתחזיק איסורא וכיון דבהמה בחייה
בחזקת איסור אבהה"ח או איסור שאינו זבוח עד שידוע לך
במה הותרה וע"א אינו נאמן במקום חזקה ובשלמא היכא
דנמצאת בהמה שחטה כהוגן אלא שאינו יודע אם מומחה
שחטה אם לאו אמרינן רוב מציין אצל שחיטה מומחין הן
אצל היכא שנחנו לו בשר לאכול ולא ראה צית השחיטה האיך
נאמין לו ניוחש שמא הרגה בקופץ והא"ז עלה בחימה.
והר"א ממין תי' דהא דע"א אינו נאמן באיסורין היכא

דאיתחזק איסורא היינו באנשים ריקים אבל בע"א מהימן וכשר סמכינן עליה ולהכי סמכינן בשוחט כשר ע"ש.

במצא לפי שיטתו ז"ל היכא דלא צרורא לן דכשר שחטה לא אמרינן רוב מזויין אבל שחיטה מומחין הן אבל אם רואה בית השחיטה שפיר סמכינן ומהימן ולזה אמר ופרע להן בית השחיטה שלא יאמרו בשר נחירה אני אוכל וכיון שיראו את הבית השחיטה ממילא יכלו לאכול מהסעודה. והא דאמר שלא יאמרו בשר נחירה אני אוכל י"ל דהא דבעי אדם כשר לשחיטה ואי לא לא סמכינן עליו דוקא בישראל בעינן הכי כיון דבעי שחיטה כשרה ודיני שחיטה מרובים ושכיח הרבה שיקלקל וכמ"ש הש"ך יו"ד סי' קי"ט סק"א דשאני טבח שוחט דשכיחא טובא וגם דיני שחיטות מרובים וזקל יכול לעשות שהייה או דרסה או שאר פסולים ואם לא הוחזק בכשרות אסור ע"ש, אבל לז"נ דנחירה סגי לה לא בעי מוחזק בכשרות לדידהו צדידהו ועוד דהא גם לישראל עיקר קושיא הוא דלמא בקופיץ הרבה והאיך נאמן ולז"נ אין נ"מ באיזה אופן נחירה דלא מסתבר לומר דלז"נ נמי בעי דוקא אופן מיוחד לנחירה כעין שחיטה, ועוד דאפילו נימא דבעי דוקא אופן מיוחד מ"מ לא בעי לזה מומחה כשחיטה שיש בה הרבה דינים ושכיח לקלקל אבל לא נחירה וזה צרור, ולזה פרש"י פרע להן בית השחיטה היינו שיראו הבית השחיטה שלא יאמרו בשר נחירה אני אוכל וסומך על מן דהוא, ויש עוד להוסיף שמסיים והכן טול גה"נ בפניהם ולמה לפניהם דוקא וי"ל דבני יעקב החמירו על עצמן ולא יאכלו כלום אפילו יראו בית השחיטה כי יראו להם ולא יסמכו על הטבח של יוסף שיאמרו הוא אוכל בשר נחירה ולכן בעי דוקא להיות לפניהם שהם יראו ואז יסמכו ויאכלו אחר ומצואריס דברי רש"י.

ובדרדך אגדה אמרתי במקום אחר שלא יאמרו היינו לא יאמרו לאציהם כשיעלו לארץ כנען אח"כ ויאמרו האיש אשר הוא מלך מזרים אוכל בשר נחירה וממילא ידע יעקב צדיק שחזן זה בנו כי בני יעקב לא יאכלו אלא בשר שחיטה וברש"י הביא וירא יעקב כי יש שצר שיש לו שצרה שימלא בנו וא"כ יעקב אע"ג דנבואה לא היתה אבל היתה תקוה ולא רצה ח"ו לנער את אביו בזה והארכתי בדרך אגדה. והנה עכ"פ עלתה שיטת התוס' ורש"י ושיטת העשרה מאמרות בשם הפסיקתא דז"נ נטווי על הנחירה.

(ג) **וראיתי** לרבותינו האחרונים ז"ל שהקשו לפמ"ש התוס' חולין דף ז' ד"ה אלמא איך חל איסור גה"נ על אמה"ח דכיון דבעינן שיחול איסור גה"נ מחיים דומיא דיעקב שנשה לו הגיד מחיים ואין איסור גיד חל על איסור אצמה"ח ומירצו או משום דא"ל לאיסור גיד לחול באופן אחר

או משום דאיסור אמה"ח אינו חל עד שיוולד משום דעד שיצא לאויר העולם הוא נותר בשחיטת אמו ולא מקרי חלות איסור אמה"ח דא"ל לשחטו ולעשות מעשה בגופו דנותר בשחיטת אמו וע"ז הקשו המפרשים חת"ם צישראל דבעדיו צננון אמו יש לו היתר ע"י שחיטת אמו אבל צ"נ דצן פקועה אסור צו א"כ חל אמה"ח במעי אמו וקשה לרבי יוסי דגה"נ אסור לז"נ איך חל איסור אמה"ח. (הן אמת דבהא גופא אי צן פקועה אסורה לז"נ לאו מלתא דפשיטא הוא והפמ"ג יו"ד סי' י"ג בשפ"ד נסתפק בזה והח"ס יו"ד סי' י"ד ד"ה אמנם נראה דפשיטא ליה לדעת הרשב"א דפליג על הרמב"ם צן פקועה מותר לז"נ ולא הביא דברי הפמ"ג כלל וז"ע, ועיין גל"ח פסחים כ"ה דפשיטא ליה דצ"פ כמפרסת ע"ש ובמקום אחר הארכתי בזה צ"ד).

והנה הישועות יעקב יו"ד סי' כ"ו האריך להביא ראיה לשיטת הרמב"ם דמפרסת אסורה לז"נ והסביר עוד קושיא זו בפשיטות יותר לתרץ דיש חלות לאיסור גיד בעת שהוא מפרסת דהוא כחי לכל דבר והוא דומיא דיעקב שנשה לו גיד מחיים וליכא אמה"ח ואמנם בטמאה דאינו נותר בשחיטת אמו דלא שייך בזה כל צבהמה תאכלו א"כ שייך צו איסור אמה"ח וממילא אף לנכרי אסורה דהא לדידהו צמיחה תליא מילתא וכיון דאסורה לישראל גם לנכרי אסורה ועוד גבי טמאה לא שייך כל צבהמה תאכלו ואיך חל איסור גיד על אמה"ח דצטמאה לכ"ע חל איסור אמה"ח במעי אמו וגם במפרסת אסור צטמאה וא"כ מה צך דגיד אסור לז"נ הלא אצמה"ח חמור יותר דנוהג צ"נ וא"כ נדחה תירוצי השני של תוס' שכתבו דא"ל לאיסור גיד באופן אחר שהרי באמת אפשר הוא בטמאה כיון דאצמה"ח אינו חל עד שיוולד וחל איסור גיד אז ג"כ א"ו דמפרסת וצ"ק אסור לז"נ וא"כ עכ"ל דמאן דס"ל דגיה"נ נוהג צבני יעקב ואף דמפרסת אסורה להם וכ"ש צן פקועה דהרי לדידהו צמיחה תליא מלתא ואין יחול איסור גיד על אמה"ח אלא ודאי משום דא"ל באופן אחר וחיל וא"כ ה"ה צטמאה לישראל ומה מוכח כשיטת הרמב"ם דמפרסת וצ"פ אסור לז"נ עכ"ד הנפלאים למעין שם.

ולפענ"ד נראה דאין דבריו מוכרחין חדא דהא גופא אי אמרינן בעכו"ם אין איסור חל על איסור לאו מלתא דפשיטא הוא ונסתפקו בזה האחרונים ז"ל עיין מנ"ח מנ"י ק"ז וצפמתי סי' ס"ב פשיטא ליה דאמרינן וכן נראה משו"ת בית אפרים ובאצני מלואים ועיין שו"ת צ"י יו"ד סי' קנ"ו ומדברי הרמב"ם נראה לכאורה דס"ל דאחע"א וכבר הארכתי בזה בשו"ת משנה הלכות ח"ג סי' ט"ט ע"ש ואם נאמר דבעכו"ם אחע"א א"כ אין כאן קושיא כלל אבל אפילו

נימא דבעכו"ס ג"כ אמרינן אין אחע"א מ"מ נראה לומר, דהכא חל איסור גיד לב"ג מטעם אחר.

(ד) **דחרישב"א** במידושו ר"פ גיד הנשה סוד"ה אלא בולדות קדשים הקשה קושית התוס' אהא דקאמר לר"י באכל חלב מן החי מן הטורפה לוקה שלש ומוקי לה בנטרפה עם יציאת רובו וס"ל לאזרים עומדת דכולהו בהדדי קאמי והלא אכתי איסור חלב קדים דר"י ס"ל לעיל בפ' בהמה המקשה דף ע"ה דתלש חלב מבין ט' חי חלבו כחלב בהמה דחדשים ולא אירא גורמים וא"כ חל איסור חלב קודם שנולד, ותי' הרשב"א ז"ל בסברה חדשה דכיון שאם תשחט האם והיה החלב מותר מכל בהמה תאכלו ממילא איסור חלב מיתלי תלי וקאי שמא תשחט האם ויהיה לו היתר בשחיטה זו ומש"ה עד שיוול או עד שינא החלב לאויר העולם בחיי האם לא חשבינן לאיסור חלב שיחול עלה ע"ש מה שהאריך. נראה מדבריו ז"ל דאיסור שיש לו עדיין תיקון מתלי תלי וקאי ואינו חל עד שלא יהיה באפשר לתקנו עוד.

ולפ"ז אומר אני לפי סברת הרשב"א ז"ל דאיסור אצמיה"ח בב"ג נמי לא חל בבהמה מבטן אלא מתלי תלי וקאי והטעם לפי דברי התוס' דב"ג נכטו על הנחירה וא"כ אם ינחור הבהמה תהיה מותרת לאכול וממילא הוה איסור אמה"ח אפשר לתקן לאיסורו ע"י נחירה וכל היכא שאפשר להיות היתר לאיסורו הרי כלל הרשב"א ז"ל דלא חשבינן לאיסור שיחול עלה עד שלא יהיה היתר לאיסורו וממילא איסור אצמיה"ח בב"ג נמי מתלי תלי וקאי שמא ינחור הבהמה ולא חלה עד שעת רגע האחרון קודם שמתות או שיחתוך ממנה אבר מן החי ממש שאז אין לה עוד תקנה בשחיטה, ועיין חולין ס"ט א', התם אית ליה תקנה בשחיטה, ושפיר מיושבת קושית האחרונים ז"ל האריך חל איסור גיד לאיסור אצמיה"ח לב"ג מאחר דבפ"ק ומפרכסת אסורה להם דכיון דב"ג נכטו על הנחירה ואית ליה היתר לאצמיה"ח ע"י נחירה והוי מתלי תלי איסורי ושפיר חייל איסור גה"ג מחיים ודו"ק.

ואין לומר דמאחר שמתה מאליה נמי הא חזיל לה איסור אמה"ח וא"כ לעולם נימא יש היתר לאיסורי' ולא יחול לדעת הרשב"א, שצ"ש הוא דלאחר שמתה מאליה אין המיתה מתרת האמה"ח אלא נאמר שאין כאן איסור אמה"ח בעולם כלל ונהפך לדבר אחר הוא, ואיסור אצמיה"ח לא הותר אלא שהבהמה מתה ונתהפכה לדבר אחר אצל הנחירה בבהמה מתרת בעצם האיסור אצמיה"ח שהיתה על בהמה כמו השחיטה מתיר לישראל כן הנחירה מתרת לעכו"ס וזה ברור.

אלא דעדיין לא נחה דעתי לדעת הרמב"ם ז"ל דמפרכסת אסורה לב"ג וקיי"ל מפרכסת הרי היא כחי' לכל

דצריה ועיין תוס' ריש חולין ד"ה וצמוקדשין ובר"פ העור והרוטב וביצמות דף ק"כ ע"ב אמר ר"י אמר שמואל וא"כ אפילו בנחירה הרי ההיתר סוף סוף בנחירה תליא מלתא שהרי אפילו לאחר נחירה אכתי אסורה הבהמה לב"ג עד שמתות וא"כ נמצא דאין הנחירה מתרת בשחיטה בישראל דהשחיטה מתרת מיד אצל הנחירה ע"כ כריך עוד מיתה וממילא לית לן למימר לפי סברת הרשב"א באצמיה"ח לב"ג משום דאית ליה היתר ומתלי תלי וע"כ דחל איסור אצמיה"ח במעי אמו והדרא קושין לדוכתין האריך חל איסור גה"ג אלאמה"ח. ומיהו עיין תוס' צ"ק דף ע"ו וצבורות כ"ה.

ונראה דגם זה לאו תבא הוא דראיתי לא"ז מאור עיינו ומאור עיני כל ישראל המהר"ל מפרש"ג ז"ל בספרו תפארת ישראל סי' י"ט שכתב דהא דאמר יוסף ופרע להם בית השחיטה היינו נחירה דנחירה מתרת לב"ג קודם שתנא נפשה כמו שחיטה בישראל ואפילו חתך ממנה קודם שתנא נפשה מותר ע"ש. נראה דס"ל לא"ז ז"ל דכמו דלישראל אסרה התורה בהמה בחייה והתירה ע"י שחיטה הכ"ג לעכו"ס שאסרה התורה בהמה בחייה התירה לו ע"י נחירה וכל מה שהתירה התורה לישראל ע"י שחיטה התירה להם ע"י נחירה כי הנחירה לידהו היא השחיטה לישראל וכיון דלישראל מפרכסת מותרת הכ"ג לעכו"ס מפרכסת מותרת אלא שלדידהו מפרכסת מותרת בשחיטה דידהו דהיינו נחירה כמובן. ולפ"ז י"ל דהכא נמי לשיטת התוס' דב"ג נכטו על הנחירה היינו כמו שחיטה לישראל ומיתה לא בעי אחר הנחירה דמפרכסת נמי מותרת לב"ג אצל א"כ שפיר נוכל לומר כסברת הרשב"א דכיון דיש לו היתר לאצמיה"ח בנחירה ולא חל איסור אמה"ח מבטן דהא יש לו תקנה ושמה יתקנו ושפיר יש לו מקום חלות להגיד ומיושב קושית האחרונים ז"ל. אלא דגם הא לא נריכא דשפיר איכא חלות הגיד על מפרכסת לפ"ז.

ובינתי בספרים וראיתי קדוש אחד מדבר מרן כק"ז רשכנה"ג צבית שערים יו"ד סי' קט"ו שהאריך הרבה ליישב דברי הרמב"ם בפ"ה מהמ"א ה"ה שכתב תלש אצמיה"ח ונטרפה בנטילתו ואכלו חייב שמים משום אצמיה"ח ומשום טרפה שהרי שני איסורים באים כאחד וכל התולש חלב מן החי ואכלו לוקה שמים משום אמה"ח ומשום חלב תלש מן הטורפה ואכלו לוקה שלש וכלת"מ הביא בשם מהר"ל בן חביב שחמה על הרמב"ם דמדכתב תלש אמה"ח ונטרפה זו משמע דס"ל לאו לאזרים עומדת דאי לאזרים עומדת ל"ל שנטרפה בנטילתו הלא גם אם נטרפה ביציאת רובה שפיר חל איסור אבר ועוד דאי לאזרים עומדת א"כ איסור אבר צא מיד כשנולד ואין חל אכ"כ איסור טרפה כשתלשו וע"כ

דק"ל לאו לאזכרים עומדת וא"כ איך כתב מיד בתלוש חלב לוקה שמים וכו' וכיון דלאו לאזכרים עומדת איסור אמה"ח מאוחר והאיך חל על חלב וטרפה.

ובתב לישב ע"פ דברי הרשב"א הג"ל דאיסור אבר מתלי תלי וקאי דהא יש לו היתר בשחיטה וא"כ איך חל איסור אמה"ח כשנולד הא אפשר לתקנו בשחיטה ומתלי תלי וקאי וכו' ולכן נ"ל להכריע מכאן כשיטת הרמב"ם פ"ט ממלכים הי"א דפסק כרשב"י דלא אמרינן מי איכא מידי וא"כ מפרכסת אע"ג דמותרת לישראל משום דלדין בשחיטה תליא מ"מ לז"נ דנחירה ומיתה תליא מלתא אסורה לו משום אמה"ח וכמ"ש רמב"ם להדיא ע"ש ולפ"ז דב"נ אי ס"ל לאזכרים עומדת שפיר חל מיד כשנולד דל"ל דהא אית ליה תקנה כי קושין דז"א דאי מפרכסת באתת אסורה עדיין משום אמה"ח ולאחר שמתה אין כאן אמה"ח ולפ"ז אחי שפיר דאם אנו דנין מכח איסור החפץ הנה על החפץ יש כאן שם איסור אמה"ח מכח דב"נ ואם אנו דנין מכח איסור גברא עכ"פ לישראל אינו נאסר וכבר ביארתי דאי לאזכרים עומדת יש כאן איסור גברא משעה שנעשה גדול ושפיר קאמר דאחי צהדי ודוק הטיב עכ"ל ק.

ולאחר נשיות כפות רגליו יסובו צדברי הרמב"ם ודאי עולה יפה אם נימא דמפרכסת אסורה לז"נ אפילו לאחר נחירה אצל לפי דעת המהר"ל ז"ל דמפרכסת לאחר נחירה מותרת לז"נ כשחיטה לישראל א"כ גם על החפץ אין כאן שם איסור אמה"ח מכח דב"נ דעל דב"נ נמי לא חייל עד שלא יהיה לו תקנה להחיר וכמו לישראל דכמו דשחיטה מתרת לישראל נחירה מתרת לעכו"ם ולא צעי מיתה. עוד קשה לי דנראה דפשיטא ליה למו"ז דב"נ אי ס"ל לאזכרים עומדת שפיר חל מיד אמה"ח כשנולד דל"ל דאית ליה תקנה ומפרכסת אסורה לז"נ משום אמה"ח ותקשה ליה קושית הישע"י הג"ל והאחרונים דכיון דב"נ ל"ל תקנה א"כ בן פקועה נמי אסור וחל עליו איסור אמה"ח צמעי אמו והאיך חל עליו אחר כך איסור גיד לז"נ דאיסור אמה"ח לדעת הרמב"ם דק"ל דב"נ אסור במפרכסת וז"ע, אצל לדעת שאר פוסקים דק"ל דמפרכסת מותרת לז"נ בלאו הכי אחי שפיר די"ל דחל איסור גיד אמפרכסת שהרי אכתי חי הוא לכל דבר והוא חל איסורו מחיים ואצמה"ח כבר הלך לו בשחיטה וז"ע.

והאיר ה' עיני ומלאחי צספר מאיר עיני חכמים אות ג' סי' כ"א שג"כ הביא לתוך קושית האחרונים לפמ"ש דב"נ נטווי על הנחירה שוב ג"כ לז"נ מותר צ"פ ומפרכסת כמו דאמרינן בישראל בשחיטה תליא מלתא ה"ה לז"נ תליא בנחירה וא"כ גם לז"נ חל גיה"ע עם איסור אמה"ח צבת אחת כשילד וע"ש מה שהאריך. והנה לשיטתו לא צעי נמי

לסצרת הרשב"א אלא דמ"מ אכן מחזקין בסצרתן בסצרת הרשב"א ז"ל לישב אפילו להני שיטות דק"ל דבן פקועה אסור לז"נ דיש לחלק בין בן פקועה למפרכסת וא"כ היה חל איסור אצמה"ח אכן פקועה והאיך חל אח"כ איסור גיד וי"ל שחל אמפרכסת כיון שעדיין חי הוא לכל דבר וכנ"ל.

איברא דמעשה נראה לפענ"ד להוסיף אפילו נימא דמפרכסת אסורה לז"נ אפילו בנחירה ודלא כמהר"ל ועיין שו"ת צית יצחק יו"ד סי' כ"ז מה שהקשה עליו צוה ועיין שו"ת צית אברהם סי' כ"ט ול"א מ"מ נראה לומר סצרא ישרה דאפילו נימא דמפרכסת אסורה לז"נ ולא הותרה עד שתמות הבהמה מ"מ אכתי נקרא זה יש היתר לאיסורו דדוקא כשמתה הבהמה מאליה אז אמרינן דאין היתר לאמה"ח אלא הדבר נהפך לדבר אחר אצל היכא דמתה ע"י נחירה נקרא יש היתר לאיסורו ור"ה לדבר שהרי כשמתה מאליה בלא נחירה הבהמה אסורה לז"נ למ"ד דצעי נחירה ואם מתה ע"י נחירה הבהמה מותרת א"כ סוף סוף מעשה הנחירה פעל צבהמה זו שאלה ממנה איסור אמה"ח וגם לא חל עליה איסור נצלה אלא הנחירה התירה א"כ אף דצעי להמתין עד שתמות ז"ל דכך אותה התורה שמעשה הנחירה לא נגמרת עד שתמות הבהמה אצל אותה המיתה יהיה דוקא ע"י נחירה אז מותרת הבהמה א"כ באתת מעשה הנחירה התירה הבהמה אלא שהנחירה נמשכת עד שתמות הבהמה מיתה ממש ומפרכסת אסורה להם אצל מהא סצרא לא הדרינן דאמה"ח יש היתר לאיסורו ע"י נחירה וכמו שחיטה בישראל אלא דשחיטה לישראל מתרת האמה"ח קודם שתמות אפילו מפרכסת וצעכו"ם אין הנחירה מתרת עד שתמות אצל כשתמות מתרת האמה"ח ולא הוה כנצלה שמתה מאליה וא"כ ממילא אחי שפיר אפילו להני פוסקים דק"ל מפרכסת וצפ"ק אסורים לז"נ ודלא כמהר"ל מ"מ אכתי אית ליה מקום לגיד לחול כיון דאיסור אמה"ח מתלי תלי וקאי וכסצרת הרשב"א ז"ל. איצרא דא"כ איך חל אמה"ח דאיסור גיד וי"ל ואין כאן מקום להאריך.

(ה) **וראיתי** להגאון מאוסראווא עוד שם שהקשה אחי התוס' הג"ל דב"נ נטווי אנהירה דא"כ מדוע לא נתן הש"ס טעם רק לנה"נ ולא פי' ג"כ הטעם דפרע להן צית השחיטה הול"ל גה"נ אסור לז"נ ונטווי על הנחירה ועיין מה שחי' ולפענ"ד נראה דהנה יש לדייק עוד בגמ' דבגה"נ קאמר טול גה"נ לפנייהם וצפריעת צית השחיטה לא אמר לפנייהם אלא פרע להן צית השחיטה (וזה היפוך מדיוק לעיל) וי"ל דהנה התוס' נראה דחולקים על רש"י צחי' זה וס"ל דבג"נ אכלו צשר נחירה (ועכ"פ צחו"ל כרמב"ן) שהרי הם מפרשים פרע להן צית השחיטה נחירה ולא כפי' רש"י

בהמה שמתה מאליה והנה מדקאמר עולא אלו שלשים מנות שקבלו עליהם בני נח ולא מקיימין רק שלשה משמע דהאי צדק הנות משלשים מנות הוא שמקיימין זו שאין מוכרין במקולין ולא משום מיאוס אלא פשוט דנראה שיטת רש"י לפי הני מפרשים ששמע מהם דצ"נ אסור נבלה שמתה מאליה וצעי דוקא נחירה וכן נראה דעת התוס' וכמו שפי' בהן רוב הפוסקים וכנ"ל.

ופה שבתה קולמסי המכבדו ומוקירו כערכו ומברכו בלב ונפש, מנשה הקמץ

סימן צה

ישוב לרברי א"ו בהג"א אמאי מדימין השוחט במה דאיתחזק איסורא

ב"ה ז' להדלקה התשכ"ג ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד ידידי היקר הבחור החשוב פאר המעלות חוב"ט עוסק בהיות דאביי ורבא בנש"ק וכו' הב' יצחק ארי' ליבוש היילפערן הי"ו לאנדאן עיר הבירה. כעת הרה"ג חתן ידי"ג הגר"ש אונסדארפער רב ור"מ מאנטרעאל.

אחדש"ת מכתבו קבלתי צד"ת מה שנתקשה בדברי רבינו ברוך הוצאו במרדכי ר"פ קמא דחולין סי' תקע"ט ובהג"א שם אקושי' א"ו האיך נאמין לשוחט ששחט יפה כיון דע"א אין נאמן באיסורין היכא דאיתחזק איסורא ובהמה בחייה בחזקת איסור עומדת והביא כמה תירוצים ובסוף דבריו סיים ולרבינו ברוך נראה כיון דרוב מצויין אכל שחיטה מומחין הן לא צעין מרי אע"ג דאיתחזק איסורא קצת מרבינו ברוך ע"כ ותמה על זה דהא היכא די"ל רוב מצויין וכו' לא קשיא ליה כלל לא"ו דאז אין צריכין לנאמנותו אכל היכא דאין מצויין וכו' קשה ליה כנ"ל ומה תי' צד"ת רבינו ברוך כיון דרוב מצויין ע"כ. נראה כוונתו צד"ת שהרי הא"ו שם כתב בקושיתו ובשלמא היכא שנמצאת הבהמה שחטה כהוגן אלא שאין יודע אם מומחה שחטה ואם לאו אמרינן רוב מצויין אכל שחיטה וכו' (וכן כתבו תוס' גיטין ב' ע"ב) אכל היכא שנתנו לו צד"ת לאכול ולא ראה צד"ת השחיטה האיך נאמין לו ניוש שמא הרגה בקופין הרי לן בדמקום שנמצאת שחטה ויש לומר רוב מצויין אכל שחיטה מומחין הן לא קשה ליה.

והנראה דלא קשה מידי מה שקשה ליה והמעין בדברי המרדכי יראה דתי' רבינו ברוך לא קאי אקושי' שני' של הא"ו ואצ"ל לו כל הענין והוא דהא"ו הקשה צ' קושיות אחד האיך נאמין לשוחט ששחט יפה והא ע"א אינו נאמן באיסורין היכי דאיתחזק איסורא, וע"ז תי' בשלמא היכא שנמצאת הבהמה שחיטה וכו' ר"ל דצד"ת שחיטה יש לישב

שהוא שחיטה ממש וא"כ כיון דאכלו צד"ת נחירה וכל בן נח נמי מנזה אצד נחירה ולכן לא צריך צד"ת לפניהם דוקא דכל אדם נמי צד"ת נחירה אוכל ונאמין על זה אכל גה"נ דצריך לזה אומן שידע לחטט אצד נחירה לאו כל אדם נאמן ולכן צ"ל לפניהם שיראו ועיין לעיל, ולכן לא צריך התנא לומר צד"ת להם צד"ת השחיטה כלום, אלא דלולי דמסתפינא מעיקרא לא קשיא מידי דצד"ת מסיק כמ"ד גה"נ נאסרה לצ"נ ואין לא קי"ל הכא עיין תוס' פסחים כ"ב ע"א ד"ה ור"ש הקשו דמשמע דהך דשולחין ירך לנכרי אחי' כר"י וקשה היכי מצי' אחי' כר"י הלא אית ליה פגה"נ דגה"נ אסור לצ"נ יעקב וקעבר משום לפנ"ע לא תתן מכשול ואומר ר"י דלא קשה מידי דלא קאסר אלא לצ"נ יעקב דוקא דקודם מ"ת אקרי צ"נ דהא לא נשנית צסיני ולפ"ז אחי' שפיר הכל אלא דחזינא לתוס' חולין ורמ"ק דמשמע דאפילו צומה"ז אסור גה"נ לצ"נ ועכ"פ מחלוקת הפוסקים הוא.

אלא דצד"ת דברי התוס' הקשו האחרונים ז"ל דהאיך אפשר דלצ"נ צד"ת נחירה ונבלה אסורה להם והא מקרא מלא הוא או מכור לנכרי ועיין שו"ת שערי צדק סי' כ"ג ושו"ת ברית אברהם סי' ל"א וכו"פ ועוד וכבר הארכתי צד"ת במקומות אחרים, וכק"ו צד"ת סי' ט"ו תי' דנהי דנבלה שמתה בידי שמים מותר להו אכל מתה שהרגה ע"י אדם לא שרי להו אלא ע"י נחירה סימנים, ובחידושי משנת עמרמי פי' די"ל דהתורה התירה להם נבלה שנתנבלה ע"י שחיטה דוקא אכל מתה מאליה לא וכן מצאתי שוב באחרונים, אמנם בתשובה נ"ב כתב צד"ת הנ"ל צד"ת אלא דלפ"ז ינמא דנחירת סימנים מתרת מידי אמה"ח אפילו צד"ת מפרנסת ותי' די"ל דצ"נ דצד"ת נחירה צד"ת לחתוך מפרקת ורוב צד"ת וסימנים עמה וא"כ מיד כשנותר הסימנים הוה כמתה ולכן שרי משום אצד מתה"ח ונבלה אכל בשוחט צד"ת סימנים ומפרנסת דעדיין חי הוא אסורה לו משום אמה"ח וגם אם מתה אח"כ נמי אסורה דהוה כמתה מאליה ע"ש ולפ"ז ודאי אחי' שפיר תירושינו לעיל והבן אמנם לצד"ת לא החליט צד"ת אי לצ"נ צד"ת דוקא נחירה וכנראה דדעתו נוטה דלא צד"ת נחירה למעין שם. ובאמת צ"ע שלא הביא דברי המהר"ל ז"ל.

עוד רגע אדבר מה שראיתי צד"ת הנ"ל שכתב ליישב דגם מדברי רש"י אין רא"י כ"כ דאפשר אף דמתה מאליה מותר להם מ"מ נפשו של אדם קנה צד"ת כדמו שמעיד הנסיון צומנינו ואולי גם ה' צומנס כן, ולולי דבריו הקדושים לפענ"ד לא מוכח הכא דצד"ת שם נראה פשוט דמשום איסור נגעו צד"ת עולא אמר אלו שלשים מנות שקבלו עליהם בני נח ואין מקיימין אלא שלשה אחת שאין כותבין כתובה לזכרים ואחת שאין שוקלין צד"ת המת ופרש"י צד"ת

דאמרין רוב מצוין אלל שחיטה מומחין הם ה"מ כשנמצאת הבהמה שחטה כהוגן וכו' ונראה פשוט דהא דכתב ואע"ג דאמרין, בדעתו צוה ליישב עיקר הקושיא משחיטה דאיש אחד מהימן והוא כתי' רבינו ברוך אלל דהא"י פריך עוד קושיא שניה היכא שנחנו לו בשר לאכול ולא פרע בית השחיטה צמה נאמין לו וע"ז נשאר בתימה אלל אקושיא זו לא מצינו לרבינו ברוך שתי' כלום ולקמן אי"ה נדבר עוד ליישב קושיא זו גם לרבינו ברוך. ובהג"א שהביא דברי רבינו ברוך דנראים דקאי גם אקושיא שניה של הא"י ודאי דזה אינו מיישב קושיא שניה אלל שהג"א העתיק שם לשון המרדכי שהביא דברי היראים והר"ם שבהם שפיר מיושבת קושיא הא"י השניה העתיק כל לשון המרדכי ולא דייק ודברי רבינו ברוך לא עולים יפה רק לתי' ראשון או שכיון דהעתיק לשון המרדכי העתיק עד גמירא אף שידע דדברי רבינו ברוך לא מיישבים קושיא א"י צוה עכ"פ דברי רבינו ברוך צורין הם בטעמם. ועיין שו"ת בית שלמה יו"ד סי' י' שכתב בא"ד ח"ל ומ"ש הרב הנ"ל ראה מדברי התוס' וכו' במתכ"ת לא דק בדברי התוס' שהרי התוס' כתבו ח"ל ומעשה בכל יום דמהימן וכו' אע"ג דל"ש רוב מצוין א"ש מומחין הם כגון שנחתך כל הראש ואין בית השחיטה וכו' והיינו דאם היה בית השחיטה ניכר היה מותר משום דרוב מצוין וכו' וכ"כ א"י גדול והוא כתי' רבינו ברוך ועיין במרדכי ובהג"א פ"ק דחולין ומבואר דאף בניכר בית השחיטה לולי טעמא דרמא"ש הו' קשה קושייתם דאמאי נאמן וכו' ע"ש והרי מפורש כתב ז"ל דתי' רבינו ברוך עם תי' הא"י אחד הוא וקאי אעיקר שחיטה והבן.

ועיין חדושי הרשב"א חולין דף ג' ע"א דה"ה שם בא"ד וסעד לדבריהם הביא הרמב"ן ז"ל דהא איכא חוקה דאיסורא דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת ומן הדין היה שלא תכל מחוקתה אלל צדיעה ודאית ולא שנסמך על הרוב אלל משום קולא דבהמה לא איתרעי שהרי שחטה לפניך סמכין ארובא ודי אם נסמך בכך עכ"ל. וקצת ז"ע ביש"ש פ"ק דחולין ס"א שכתב ויש לי סעד מדברי הא"י שהקשה אפילו שאר שוחטים היאך אדם נאמן ביחדי היכא שלא אכל ממנו והלא הבהמה בחזקת איסור עומדת עד שיודע לך צמה נשחטה ותי' ר' ברוך משום דרמא"ש מומחין הן וכו' ע"ש וז"ע שלא הרגיש דדברי רבינו ברוך לא קאי אקושיא שני' של א"י וכמ"ש במרדכי וי"ל ועיין ד"מ סי' א' ס"ק י"ב.

ובמה שכתב במכתבו דהיכא די"ל רוב מצוין לא קשיא ליה כלל דאז אין צריכין לנאמנותו פשוט דזה טעות דהרי כל הראשונים הקשו להו אעיקר שחיטה אף די"ל רוב מצוין אלל שחיטה וכמו שהבאתי לעיל וכמו שכתב הצי"ש הנ"ל וע"ז תי' רבינו ברוך וכנ"ל.

ולא קשה מידי כיון שנמצאת הבהמה שחטה רק שאנחנו מסופקים אם השוחט ידע הלכות שחיטה או לאו אמרינן רוב מצוין אשמ"ה ומהימן, והקשה עוד צמי שנחנו לו בשר לאכול ולא ראה בית השחיטה האך נאמין לו ייחוש שמא הרגה בקופץ ולא היה כאן שוחט כלל וע"ז לא תי' כלום. ולזה הביא בהג"א לתוך קושיא שניה של הא"י לפי דעת היראים דס"ל חזקת כשרות וכו' וגם הביא דעת ר"ת שם ואם נאמר דגם תי' רבינו ברוך קאי אקושיא זו היה נודק בקושייתו אלל האמת יורה דרכו דהמרדכי לא הקשה אלל משחיטה סתם האך מהימן כיון דאיתחזק איסורא כיון דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת אי כדעת רש"י ודעימי' בחזקת איסור אצמיה"ח אי כדעת התוס' בחזקת איסור שאינה זבוחה ועיין בתוס' ביצה ורש"י (דכ"ה ע"א) ועיין מאירי גיטין דף ב' ובאמת הוא קושיא רוב הראשונים ז"ל דכיון דקיי"ל דאין ע"א נאמן באיסורין היכא דאיתחזק איסורא שוחט אמאי מהימן וע"ז משני רבינו ברוך כיון דרוב מצוין א"ש מומחין הם לא צעינן תרי אע"ג דאיתחזק איסורא וזה פשוט.

ופי' חזי זה לשון המרדכי בהמה בחייה בחזקת וכו' תימה איך איש אחד נאמן על השחיטה הא אמרינן פרק האשה רבה דהיכא דאיתחזק איסורא ע"א לא מהימן ועוד מאחר שנשחטה לאו צידו (ס"א) ועוד לאו צדיה הוא מאחר שכבר נשחט לאו צידו מקרי) ומ"ש מהביא דנוקין וי"ל כדפי' הרא"ם, ונראה פשוט דקושיא המרדכי אעיקר שחיטה קאי האך השוחט מהימן וע"ז הביא תי' הרא"ם ז"ל דהא דע"א אינו נאמן היכא דאיתחזק איסורא היינו באנשים ריקים אלל בע"א מהימן וכשר סמכין עליה ולהכי סמכין בשוחט כשר וע"ז סיים דכ"ז לפי' הרא"ם דפי' צפ' הנזקין כל שצידו דבר שעתה צידו לתקן והכא בשחיטה כיון שכבר נשחטה ואין צידו עתה לתקן תקשה אמאי שוחט אחד מהימן והרא"ם לא ס"ל חלוק הא"י דכיון שאנחנו רואים בית השחיטה דעכ"פ לאו צידו הוא עכשיו ומה בכך שאנחנו רואים הבית השחיטה ולכן תי' שכיון דמוחזק בחזקת כשרות מהימן, והביא עוד דלדעת ר"ת שפי' צידו לתקן אפילו היה כבר צידו לתקן לא צריכין לכו"ל האי פירוש דאז פשוט דמהימן דהכ"ג צידו היה לתקן בשעת שחיטה. ומסיים ולרבינו ברוך נראה כיון דרוב מצוין אלל שחיטה מומחין הם לא צעינן תרי ר"ל אע"ג דבעלמא היכא דאיתחזק איסורא לא מהימן ע"א אלל הכא מהימן כיון דרוב מצוין אלל שחיטה מומחין הם והוי כתי' דמהימן אלל קאי אעיקר שחיטה ולא אקושיא שניה וזה פשוט.

ובאמת נראה דגם הא"י ס"ל כרבינו ברוך וי"ל בספרו הגדול וק"ל גדול ששחט האך נאמין לו הא אמר רפ"ק דגיטין היכא דאיתחזק איסורא אין ע"א נאמן ואע"ג

וממילא הוה הא חתיכה רק ספק נבלה ספק שחיטה כשרה שע"א נאמן עליה ככל איסורין שלא איתחזקו דהחזקת איסור כבר הלך לו עם הרוב מצויין אלל שחיטה והבן זה.

ובב"ש נראה לי ליישב מה שכתב בפנ"י ריש חולין שהעלה שם דבר חדש דהא דקיי"ל דהיכא דאיתחזק איסורא בעינן תרי וחד לא מהימן היינו דוקא היכא דהך חזקה דאיסורא לא איתרע כלל שלולי דברי העד היה הדבר ברור כודאי איסור כגון טבל וקונמות וכו' משא"כ הכא דאפילו בלא עדותן כבר איתרע לה חזקת איסור טובא ומידי ספק לא יראה אם נשחטה כהוגן או נתנבלה וא"כ הו"ל כחתיכה ספק שומן ספק נבלה דקיי"ל בפשיטות דע"א נאמן באיסורין כה"ג ועיין נוצ"י קמא א"ע סי' ס"ט והבית שלמה סי' הנ"ל הקשה אפנ"י ונוצ"י הנ"ל וכתב דמכל הראשונים לא נראה הכא ע"ש מה שהאריך אלל באמת נראה ונראה הכי עיין מאירי גיטין הנ"ל ולקמן עוד אביא בשם צעה"ט בס"ד.

אלא דהפנ"י ז"ל הקשה קושיא עצומה אשעיט הר"א ממין ודעימיה שתי דע"א נאמן כשהחזק בכשרות אפילו היכא דאיתחזק איסורא והא דאמרין דאין ע"א נאמן באיסורין היכא דאיתחזק הוא דוקא בריקים אלל בכשרים נאמן והקשה ז"ל דמנ"ל הא ולא מציעא למאי דקיי"ל דהא דע"א לא מהימן היכא דאיתחזק איסורא הוא מקרא דלא יקום ע"א באיש לכל עון ולכל חטאת א"כ פשיטא דאין סברא לחלק בין ריקים לכשרים כיון דמקרא מלא הוא אלל אפילו נדחוק דעת הרא"ם דאינו אלל מדרבנן כמו שעלה על דעת הרשב"א ריש האשה רבה בחידושו מ"מ קשה לחלק מה שלא מצינו לו שורש בש"ס וגם תקשה ליה משחיטת מומר אמאי כשר ע"י דדיקת סבין האין נאמן בעיקר איסור לומר ששחט ע"ש.

ובמה שנלפענ"ד ומתחלה נבאר עיקר דין דרוב מצויין אלל שחיטה מומחין הם מאיזה טעם וסברא הוא ורבו בזה השיטות ורבותינו בעלי ש"ע לא ציחרו לנו כל נרכנו בזה, והנה שיטת הרא"ם שכתב דהוא משום חזקת כשרות לאו יחידאה הוא והכי נראה שיטת הרא"ה בצד"ה דף ו' ע"ב ד"ה עוד כתב שהרב ר' משה בר נחמן כתב דרוב מצויין אלל שחיטה לאו דוקא אלל כוונתו לומר כל מצויין אלל שחיטה שאין לך מצוי אלל שחיטה אלל מומחה והאי דנקט רוב אשיגרת לישנא הוא בגמרא וטעמא דמילתא דכל המצויין אלל שחיטה סומכין אנו לומר שהן מומחין לפי שדבר מפורסם הוא בישראל ואפילו אלל עמי הארץ שהנבלה אסורה וכן אבמה"ח אסור הלכך אין אדם מ ישראל נוקק לשחוט לעולם אלל א"כ יודע הלכות שחיטה ע"ש וצוה מיושב קושיא הראשונים דלא אמרינן סמוך מיעוטא דאינם מומחין לחזקת שאינה זכות. ומבואר מדבריו ז"ל דהטעם הוא משום חזקת

והל"ם ראיתי למרן בשו"ת צ"ש או"ח סי' קנ"ג שכבר הקשה לרבינו ברוך שבהג"א הנ"ל וז"ל ותי' ר"ב וכו' והוא תמוה דאכתי אין מיישב הקושיא שמא הרגה בקופין ואמרתי דסברתו כיון דאם שחטה ודאי כשרה אע"ג דאיתחזק איסורא משום רוב מצויין אש"מ הן לא בעי' תרי אע"ג דאיתחזק איסורא משום דמאש"מ א"כ הספק רק אם שחט או הרגה בקופין והרי ודאי יש בהמות שחוטות כהוגן והספק על בשר זה אם הוא מבהמה שחטה או מהרוגה בקופין וע"ז לא שייך חזקת איסור ושפיר ע"א נאמן וע' נוצ"י קמא א"ע סי' ל"א בין ראוהו חי מצערב ובין לא ראוהו חי מצערב דאם ראוהו חי שפיר מוקמינן אדם ידוע בחזקת חיים אלל בלא ראוהו חי אטו ליכא מת בעולם לא שייך חזקת חיים כיון שאין אנו מסופקים על אדם ידוע רק אם נגע בחי או צמת וה"נ דכתייב ומה שנלפענ"ד כתבתי.

ובעיקר קושיא הא"י היכא דנתנו לו בשר לאכול ולא ראה בית השחיטה הנה באמת קושיא זו אין לה שייכות עם שוחט אלל קשה על כל מי שהציא בשר לאכול אמאי נאמין לו דבשר שחטה הוא כיון דבהמה בחייה בחזקת איסור עומדת לבד מתי' היראים ור"ת שהציא הג"א הנ"ל תירצו עוד הראשונים ז"ל דכיון דחזינן השתא דבהמה מתה ואיסור אבמה"ח ע"כ יאל ממנה וממילא ע"א מהימן בחתיכת בשר כיון דליכא תו חזקת איסור נגדו אלל שתי' זה לא אחי שפיר אלל למ"ד בהמה בחייה בחזקת אבמה"ח עומדת אלל למ"ד דבחזקת איסור שאינה זכותה עומדת דאז אף שאנו רואין אותה מתה מ"מ לא יתה מחזקת איסור זה שהרי אפשר שנחרה ואפילו למ"ד בחזקת אבמה"ח עומדת וזה ודאי יתה ממנו אכתי תקשה היכא שראינו בהמה בחייה בחזקת איסור ולא ראינו אותה מתה והוצא לפנינו אבר ממנה והעיד לנו שנשחטה מי לא מאמינן ליה אע"פ שאפשר שהוא אבמה"ח ואיתחזק זה איסורא וקלמ מהראשונים מתרצים בזה שמאחר שאינו עכשיו כמו שהיה בשעת חזקת האיסור אין זה נקרא נתחזק איסורא ועיין מאירי גיטין ולפי תי' זה י"ל גמי שיטת רבינו ברוך.

איברא דמעתה אני אומר עוד פ"י אחר בדברי רבינו ברוך ובו יתיישב גמי קושיא א"י השניה והוא דר"ב גמי ס"ל דכיון דרוב מצויין אלל שחיטה מומחין הם א"כ אם ראינו הבית השחיטה לפנינו כבר מהימן אף אם אין ידוע לנו אם הוא מומחה ומה תאמר באחד שהציא חתיכת בשר ולא ראינו בית השחיטה עכ"פ כיון דכבר חתיכת בשר הוא ואלא מחזקת איסור אבמה"ח עכ"פ ואפילו מחזקת איסור שאינו זכות יאל שהרי רוב מצויין אלל שחיטה מומחין הם (ועיין בסמוך בשם צעה"ט) ואולינן בזה רוצא לענין שחיטה

מהימן אפילו נגד חזקת כשרות מה שע"א צקתם שאינו צידו אינו מהימן.

והנה החלוק בין הני טעמי דלטעם הראשון שהוא מטעם חזקת כשרות נמנא עולה לן דין חדש דהא דאמרו ע"א אינו נאמן נגד חזקת איסור היינו בע"א דעלמא אכל עד מוחזק וכשר נאמן אפילו נגד חזקה ונמנא נמי לפ"ו דהא דאמרין רוב מנאין אכל שחיטה מומחין הם נמי לא עדיף מעד אחד שהוא מעיד שהבהמה נשחטה כהוגן ודין ע"א יש לו שהרי עיקר של הרוב נאמנים הוא מטעם נאמנות וכשרות אכל יש לו דין ע"א והא שהקשה הפנ"י ז"ל דס"ל הני ראשונים ז"ל דבאמת ע"א נאמן באיסורין לעולם אפילו נגד חזקה אלא דבעי שיהיו בחזקת כשרות עכ"פ ובאמת מלאכי קצת ראשונים דס"ל הכי. אכל לטעם השני שהוא דין מיוחד בענין רוב מנאין אכל שחיטה מומחין הן פשוט נמי דלעולם ע"א אינו מהימן נגד חזקה באיסורין אלא דלענין שחיטה הוא דין מיוחד או כמו שכתב רבינו ברוך דכיון דרוב מנאין וכו' הוה ליה כתר, או אפילו דנימא דלא הוה רק כחד מ"מ היכא שצידו הוא נאמן אפילו נגד חזקה עכ"פ לשיטתיהו פשוט דרוב מנאין עדיף מע"א ואפילו ע"א לא היה מהימן משום רוב מנאין אשמ"ה מהימן, ולפ"ו הטור שהביא דברי הרשב"א סי' ב' ציד"ד צוממר אוכל נבלות למיאצון דשוחט לכתחלה כשצדקו לו סבין אפילו אין יודעין אם יודע הלכות שחיטה ומהימן ע"כ ז"ל או משום דס"ל דצידו הוא או כדעת רבינו ברוך דהוה כבי תרי או דלשטמי' אזיל דכיון דעסיק לסלק החזקה וכו' וכנ"ל ודו"ק והבן זה.

שוב דקדקתי בקושיה הפנ"י, ומלאכי דכן הקשה גם צמהר"מ מינן אחרון סי' י' וי"א וע"ש מה שתי' ובשו"ת שערי צדק דע"ש סי' כ"ב אמנם ראיתי למרן כק"ו בשו"ת בית שערים יו"ד סי' ט"ו שתי' דודאי היכא דאנו צריכין לנאמנותו ועדותו אין ע"א נאמן באיתחזק איסורא אם אינו מוחזק בכשרות אכל צוממר אוכל נבלות למיאצון דבדוק סבין ונותן לו אין אנו צריכין לעדותו ונאמנותו כלל רק כיון דיש לו סבין בדוק וידעין צי' שהוא מומחה ושחט חזקה על בן דעת שאין קלקול שחיטה יוצא מתח"י במקרה אלא"כ נחבון לכך וכיון שהוא רק למיאצון חזקה לא שציק המירא ואוכל איסורא בלי שאלת פיו כלל ואין אנו צריכין להאמינו כלל וכן מצאנו בחידושי הרשב"א חולין הנ"ל עיי"ש מה שהאריך בזה ובדברי הג"א.

ובהדי שיתא נפל מילתא בלצאי לפי מה שהעלינו דלמ"ד חזקת כשרות הנאמנות כאן הוא רק משום ע"א ועיין שו"ת בית הלוי ח"ב סי' ד' ולפ"ו תקשה לן היפוך קושיה הפנ"י דכיון דדין ע"א ליה למה בעי כאן חזקת כשרות

כשרות דאית ליה לכל ישראל המנאי אכל שחיטה דאל"כ לא זקוק לה לעולם, ולפוס ריהטא נראין כן גם דברי הרמב"ם ז"ל שכתב דצ"י אהא דמסיק בגמ' לעילופא חיישינן כתב הפנ"י לדעת הרמב"ם דאין הפי' דרוב שוחטים בחזקת שאינם מתעלפין רק דסמכין דכיון דידוע הלי' שחיטה וידוע שהעילוף פוסל השחיטה אילו נתעלף בודאי היה אוסרה ולא היה שותק נראה נמי דעיקר יסודו משום חזקת כשרות.

והא דלא תקשה להו להני פוסקים קושיה הפנ"י ז"ל דא"כ צוממר אמאי כשר שחיטתו ע"י צדיקת סבין האין נאמינו צעיקר שחיטה כיון דעיקר נאמנותו הוא מטעם דחזקת כשרות לפענ"ד לא ידענא מאי קא קשיא דבאמת הני פוסקים ס"ל דבשחיטת מומר לא אמרינן הך רובא ועיין צ"י שכתב כן מפורש דדעת הרמב"ם והר"ן והמרדכי דצוממר לא אמרינן הך רובא וז"ל פשוט כיון שכבר הבאנו דדעת הרמב"ם דהטעם הוא משום חזקת כשרות וז"ל דגם דעת הר"ן והמרדכי מטעם חזקת כשרות הוא ולכן צוממר לא מהימן ולא אמרינן ציה הך רובא.

אמנם הרשב"א צמשה"ב הקשה על הרא"ה ז"ל דלדבריו דכל המנאין אכל שחיטה מומחים הם אמאי קאמר בגמ' רוב מא"ש דנהי דמנינו שיאמרו לשון כל על רוב אכל שיאמרו רוב על כולו לא נמנא כן ולכן פי' דלעולם רוב מנאין הוא דהוה והא דלא אמרינן סמוך מיעוטא לחזקה דלא אמרינן כן אלא בחזקה דעלמא אכל בחזקה המסתלקת על ידי המתעסקים לסלקה ורוב דמתעסקין כל שיתעסקו בה מסלקין אותו ודאי ושנתעסקו בה מתעסק אחר ולא ידענא אם מן הרוב או מן המיעוט על כרחינו יש לומר זיל צמר רובא ומיעוטא כמאן דליתא דמי והדברים מפורסמים.

ודע דבהא מילתא שהקשה הרשב"א ז"ל דלא מנינו שיאמרו לשון רוב על כולו ראיתי לרבינו הריטב"א ז"ל חולין דף ג' שהביא ג"כ צ"ש יש מתרצין דרוב לאו דוקא אלא כולו משמע והביא ראיה מההיא דאמרין בגמ' כתובות צפ' בתולה נשאת רוב כוחים פרוצים צעירות דבעי למימר כל כדאיתא התם ע"ש ובהא יתורץ לכאורה קושיה הרשב"א מרבינו הרא"ה ז"ל. ומדברי הפנ"י סי' א' צד"ה ולענין משמע דהטעם משום דמילתא דעידא לגלוי לא משקרי אינשי שירא שמא יצדקוהו והפרי תואר הוסיף עוד צטעמא שאם לא היה מומחה לא היה שוחט שירא שמא יצדקוהו וטבח שאינו מומחה שניצל בשחיטתו ואפילו שוחט צחנס חייב לשלם כמבואר צהר"מ סי' ש"ו ס"ד. גם מתוס' גיטין דף ב' ד"ה ע"א שכתבו משום דצידו לשחטו ואע"ג דעכשיו כבר נשחטה מ"מ מעיקרו צידו היה לשחטו בהכשר משמע נמי דאין זה מטעם חזקת כשרות אלא דהוא דין מיוחד היכא דצידו הוא

הכא לאו דוקא רוב אלא כמו כל וכהיהא דאמרין צפ' בתולה נשאת רוב כוחים וכו' וה"נ מיעוטא דמיעוטא הוא כמאן דליחא בכל דוכתא ופלא שהציא דבר זה בשם יש מתרנים ולא כתב שזה הוא שיטת מורו הרא"ה ז"ל בצד"ה וז"ע והריטב"א ז"ל לעצמו תי' כהרשב"א בחד תירוצא דלא חשו למיעוטא אלא היכא דהמיעוט ודאי אסור אבל הכא אפילו המיעוט שאינו יודע אולי שפיר שחט ע"ש.

ואמרתי אני בלבי לולי דמסתפינא לומר פי' חדש זהא דרוב מצויין אלל שחיטה דהנה אן קיי"ל רובא וחזקה רובא עדיף כדאיתא דיבמות קי"ט ע"ב וא"כ מאי מקשו אמאי מהמנינן ליה לשוחט כיון דרובא וחזקה רובא עדיף א"כ אף דיש לן חזקה אסור מ"מ מהימן כיון דרוב עדיף מחזקה ואולינן בחד רובא דשפיר שחט וזה שאמר רוב מצויין אלל שחיטה מומחין הן וסמוך מיעוטא לחזקה נמי לא אמרינן כיון דכיל לן הרשב"א בדמקום שנעשה עסק לבטל החזקה לא אמרינן סמל"ח ולשיטת הפוסקים דהכא הוה רובא דתליא במעשה י"ל דכיון דהא דאמרין רובא וחזקה רובא עדיף ברוב שישנו במציאות בטבע ועיין תוס' ע"ז י"ד ע"ב ד"ה מקום דתשמיש דבהמה הוה תלי במעשה אבל תשמיש דאדם שהוא בטבעו להזקק לאשתו לא מקרי תלי במעשה ועיין שו"ת הרי"ש ס' שע"ב מה שהקשה על תוס' כתובות ובספרי משנה הלכות מדור התשובות ח"א ס' ח' ובצ"א שער רוב וחזקה ס' ק ט' ודו"ק אבל הרי כבר ציררנו דהכא לא מקרי תלוי במעשה.

איברא דאפילו למ"ד דרוב מא"ש מ"ה הוה תלוי במעשה ועיין שע"ת ח"ג כלל ט"ו דטעמא דרובא דתלוי במעשה ל"ה רוב משום דהוא נגד חזקה. נמי תקשה לפמ"ש מדברי רש"י יבמות קי"ט ע"ב ד"ה רישא דדוקא אליבא דר"מ דחייש למיעוטא אמרינן סמל"ח אבל אליבא דרבנן לא אמרינן סמל"ח וכן משמע מדברי הרשב"א במשה"ב שהבאתי לעיל שכתב והאי דיבמות אי בעינא אמינא הדיא ר"מ הוא ועיין יש"ש יבמות שם מ"ש דעת התוס' והרא"ש וא"כ למאי דקיי"ל להלכתא דלא חיישין למיעוטא ולא אמרינן סמל"ח אפילו ברובא דתליא במעשה אמאי לא אזלינן בחד רובא אפילו אי נימא דהוה תלוי במעשה. ועיין בשו"ת צית שערים יו"ד הנ"ל מה שציאר בזה שג"כ הקשה אמאי לא אזלינן בחד רובא ברובא דתליא במעשה ע"ש ותצין דצרינו.

שוב אנהרינן לן עינין צרינו בעל העיטור שער שני שכתב כן מפורש ח"ל ודק"ל לרבינו (אלפסי) הא דקיי"ל בהמה בחייה בחזקת אסור עומדת עד שידוע לך במה נשחטה כיון דאורייתא אזלינן בחד רובא ובכשרות נשחטה וסמוך מיעוטא לחזקה ליכא למימר דכיון דרוב מומחין הן ליכא

ג"כ כיון דהני פוסקים ס"ל דע"א נאמן אפילו נגד חזקה אפילו חזקת כשרות לא לבעי וגררה בזה סברא ישרה דהנה המפרשים הקשו כאן אמאי סומכין ברוב מצויין אשמ"ה הא הוה רובא דתלוי במעשה דכשנולד לא ידע כלום ולימוד תלוי במעשה ורוב התלוי במעשה לא אזלינן בתריה ועיין פנ"י חולין וגינת וורדים כלל ס' א"א ומחנה אפרים פ"ג מיבום, ומרן זקני צית שערים יו"ד ס' א' האריך הרבה בזה בספרות אמתיות, ובתוכס כתב דאם הדבר תלוי במעשה עצמו שהוא צידו והמעשה בטבעו לא מקרי תלי במעשה אבל אם תלוי במעשה אחרים ואינו צידו אף שאחרים עושים המעשה ההוא ברוב מ"מ כיון שאין בטבעם לעשות המעשה ההוא באותו דבר דוקא מקרי תלי במעשה ולפ"ז ברוב מצויין שהוא רוב בטבע צני אדם שאם לא היה מומחה לא היה שוחט והמעשה צידו ללמוד לשחוט לא מקרי תלוי במעשה. ובהגהות משנת העמרמי על הצית שערים אשר הוצאתי לאור בס"ד כתבתי בדיוק הלשון רוב מצויין ר"ל שעוסקין בשחיטה וכה"ג לא מקרי תלי במעשה דתלוי במעשה לא מקרי אלא כשאין אנו יודעין האין רוב אנשים עושים ואין מומחין מצויין בזה דרך כלל אבל ברוב שענינו רואות כל הני אנשים ששוחטים מומחין אמרינן האי נמי מומחה הוא. וראי' לדברי מהרשב"א במשה"ב הבאתי לעיל ודו"ק. עוד אמרתי דכיון דשחט לאו תלוי במעשה הוא ותלוי במעשה הוא הלימוד שחיטה אבל המצויין בשחיטה כבר לאו תלוי במעשה הוא והבן. אבל הכו"פ ס' א' סק"ז כתב דהרוב קאי על האדם ר"ל שהוא מן הרוב הכשרים והיראים לשחוט ע"ש ועיין מלא הרועים ערך רוב מצויין סק"ה ועיין שו"ת ח"א ס' ז' ולפ"ז י"ל דלכן בעי חזקת כשרות כאן כיון דהוי רובא דתלוי במעשה וניחוש דילמא לא גמר ולא ידע הלכות שחיטה כלל והאי רוב תלוי במעשה ולכן בעי חזקת כשרות ודאי לא ישחט אם לא למד הוי רוב.

ובד"י דברי זו זכור אזכרנו מה שראיתי לרבינו הריטב"א ז"ל חולין דף ג' הבאתי לעיל אחר שהציא דעת הגאונים ז"ל דלא מכשרי שחיטות אינן מומחין אלא על דעת שנצדוק אותו לאחר שחיטה כיון דאיכא מיעוטא שאינן מומחין חוששין כתב ח"ל אבל רבינו מורי הרא"ה ז"ל נוטה לדברי קצת אחרונים ז"ל דאף לשאין מומחין לא חיישין כלל אפילו היכא דאיתא קמן דכיון דרוב מצויין אלל שחיטה מומחין ודין תורה הוא ללכת אחר הרוב ואפילו לכתחלה שוב אין לנו לחוש לכלום ע"ש והוא תמוה לכאורה דהרי הרא"ה בצד"ה הבאתי לעיל לא כתב טעם זה אלא אדרבה כתב משום דאית ליה חזקת כשרות, עוד הציא שם לאחר שהציא דעת מורו הרא"ה ז"ל כתב הריטב"א ח"ל וא"ת וכי רוב מצויין אלל שחיטה מומחין מאי הוה דהא איכא חזקת בהמה שהוא בחזקת אסור וא"כ סמוך מיעוטא לחזקה ויש מתרנים דרוב מצויים דקאמר

לדעת העיטור ליכא למימר משום חזקת כשרות דהרי תירונו משום רוב והבן כי קרמי.

והגני בזה בברכת התורה ללומדיה.
מנשה הקמן

סימן צו

באיסור דם ביצים במדינתנו שרובם נולדים
מספנא מארעא בלי זכר

ב"ה ד' תוריע תשכ"ה ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד ידי"נ הרב הגאון המפורסם עורגת הבורשם בנש"ק
פ"ה אי"א וו"ח נר"נ כש"ת מהרשי"ש האלבערשטאם
רובין שליט"א אדמו"ר מציעשנרב ברוקלין נ"י.

אחדשכ"ת ונדבר השאלה צמדינתנו שרובא דרובא
מהצנים הנמצאים למכירה לאכילה נולדו בלי
זכר אלא דספנא מארעא האין הדין לאוכלם כשחוק דמס
ועכ"פ לא יאסרו בתערובות ע"כ.

הנה בגמ' חולין ס"ד מצויר דציצים המזרחות מותרים
באכילה ופרש"י שאינם של זכרים ואין אפרוח קלוט
זהם לעולם וכ"כ הרשב"א והטור וש"ע יו"ד סי' ס"ו
ועיין ש"ך שם סק"ד והרשב"א בח' כתב ביתר ציבור אחרי
שציצר דיני ציצים שנמצא זהם דם אסורים כתב והג"מ ציצה
דלא ספנא מארעא אצל ציצה דספנא מארעא לעולם מותרת
דכל שלא נולד מזכר אינה מגדלת אפרוח ואין זה דם ריקוס
והיינו ציצים המזרחות וכן פרש"י ע"כ וכת"ה כתב עוד אצל
ספנא מארעא שאינה ראויה לגדל אפרוח אין הציצה אסורה
בדיוע שאין זה דם אפרוח אלא זורק את הדם ואוכל את
השאר עכ"ל וכ"כ ה"ה בשמו ועיין ב"י ופ"ק דציצה דף ז'
וצאו"ה כתב דלא שרינן ספנא מארעא אלא ח"כ הי'
התרנגולת סגורה בלול מעת עזור אצל צחצר חיישין שמה
בא תרנגול אצלה מס' צמים ועיין פר"ח יו"ד סי' הנ"ל ס"ק
י"ג דספנא מארעא היינו שהתרנגולים סגורים בלול בלא
תרנגול זכר עמם או אפילו מתגלות צחצר ואין תרנגול עד
ס' צמים או דאיכא נהרא דמפסיק ואין לו גשר או חבל
לעזור עליו ע"ש והכל מדברי חז"ל.

והנה צמדינתנו כפי ידיעתי ישנם צ' מיני פארמערס
המחזיקים תרנגולות להטלת ציצים, א' שמחזיקים
להטלת צצים לאכילה ולמכור לאכילה. ב' המחזיקים להטלת
ציצים להולדה, ואותם המחזיקים לאכילה אין להם תרנגולים
כלל ונמצא כל הציצים שלהם הם מדספנא מארעא ואותם
המחזיקים להולדה הם מתרנגולים זכרים אצל הרי אין
מחזיקים הציצים למכירה. אצל יש עוד קצת פארמערס שיש

חזקה דאיסורא וליכא למסמכינהו אהדדי דהא בחר שחיטה
אזלא חזקה דאיסורא אצמה"ח דאי בחר שחיטה אשכחן חזקה
הל"ל סמוך מיעוטא לחזקה אלא השתא דנשחטה ל"ל הכי ע"כ.
ושמחתי כמנא שלל רב שצ"ה כיונתי לדעתו הרמה ז"ל. שוב
נתיישבתי דגם שיעת הרא"ה כפי מה שמציא צריטצ"א הנ"ל
הכי הוא. אלא דנשער המים שם ס"ק ל"ו הקשה אדברי
העיטור וכתב דאזיל לטעמיה לעיל אות כ"ה דצהמה צחייה
בחזקת איסור אצמה"ח עומדת והשתא כיון דנשחטה לפנינו
ואעפ"י שלא נשחטה כהוגן מ"מ אפקה מחזקה איסור
אצמה"ח אמנם לשיטת התוס' דהיא קיימא בחזקת איסור אינה
זכוחה וא"כ לא נפקא מחזקת איסור שאינה זכוחה ע"ש ולעיל
הצאתי כעין קושיא זו מהמאירי ז"ל.

ואומר אני דלא קשה מידי דנלפענ"ד סברת העטור ז"ל
כן דכיון דרוב מציין אשמה"ח ואוליין בחר רובא
א"כ מיד שנשחטה הצהמה אמרינן דמומחה שחטה וכשרה
היא דכיון דרוב דאורייתא הוא אזלינן בחר רובא ואמרין
דאדם כשר לשחיטה שחטה והצהמה מיד כשרה מכח רוב
ואזלה לה חזקת איסור שהיתה עליה כיון דסמכין ארוב ור"ל
הרוב של היתר דחה החזקת איסור וכיון דלכשר נשחטה מעתה
ליכא תו חזקת איסור לאחר שחיטה דנסמוך אליה מיעוטא
דאין מומחין דלענין שחיטה כבר קבלנו הרוב ונצטוונו לפסוק
כוותיה דצהמה כשרה והרוב דחה החזקה וא"כ אין נ"מ בין
הוא מטעם אצמה"ח ובין הוא מטעם אינו זכוח וזה מדויק
בלשון העיטור שכתב וז"ל כיון דרובא דאורייתא אזלינן בחר
רובא וכשרות נשחטה וכונתו בזה לומר דכבר נשחטה בכשרות
כיון דהלכה לילך בחר רוב וכו' דהא בחר שחיטה אזלה חזקה
דאיסור אצמה"ח דאי בחר שחיטה אשכחן חזקה הל"ל סמוך
מיעוטא לחזקה אלא השתא דנשחטה ל"ל הכי נראה ברור
כוונתו דבחר שחיטה כבר ליכא חזקה דאיסורא ואין נ"מ אי
חזקת אצמה"ח או א"ז אלא דהעיטור ס"ל אצמה"ח אצל
הכ"נ למאן דס"ל א"ז טעמו נכון הוא דסוף סוף בכשרות
נשחטה דאין אזלינן בחר רובא לענין שחיטה וממילא אזלה
איסור שאינו זכוח ג"כ ול"ל סמוך מיעוטא לחזקה וז"ב בס"ד.
ועיין עוד תוס' יצמות הנ"ל וקדושין פ' ע"א וצרא"ש יצמות
שם סי' א' וצרב"א צדושיו שם ויו"ד סי' שט"ז ס"ג ותוס'
בכורות דף כ' ד"ה רבינא.

ולפי שיטת צהע"ט שפיר מיושב נמי קושית הא"ז דהאין
מהימן אחתיכת בשר דכיון דכבר הצהמה מתה הוא
וא"כ ליכא תו חזקת איסור נגדו ולא הוה אלא כמעיד על
חתיכת שומן או חלב דע"א מהימן אצל כל זה דוקא אי נימא
דבחזקת איסור אצמה"ח עומדת דאי נימא משום א"ז אף
שמתה אחתי בחזקת איסור עומדת אס לא דינמא כהפני

להחיר לגמרי ופלא על המנחת יצחק שהחיר בקתם כל צינים במדינת אנגליא ומ"מ לענין תערובות פשוט שהוא היתר גמור ואין להחמיר בזה אפילו לחרדים לדבר ה', וגם לנורף גדול ליחיד יש להחיר לזרוק אפילו הדם ולאכול ולהסביר לו הטעם וכדעת הש"ך הג"ל כנלפענ"ד.

וראיתי באגרות משה הג"ל דאם אירע שהי' הדם על החלצון ועל החלמון שאם היתה צינה כיוצא בזה מוכר ודאי היתה טרפה הכ"נ יש להחמיר אף בקתם כל זמן שלא ידוע דבר בלא זכר דרגלים לדבר שהוא מן המיעוט ע"ש ושפסט דאם הי' הדם משונה וראה כעין ריקוס דאסורה ג"כ.

(ה) **וב"ש** שפתחו צדיחו ומלאו צדינה כמין אצבע בשר עוף מבלי שום אדמומית וכנראה לו כמו פערבאקען איי נראה דמותה הוא לאכילה דאין זה דם כלל אלא איזה חיתוך וצמדינמינו היו קוראים לכעין זה אייער לעצעריל ואין זה דם צינים אבל אם הי' שחור או אדום אז חורין למ"ש לעיל.

ידי"ג דושב"ג בלב ונפש.

משנה הקמן

סימן צו

ישוב סתירת הרשב"א בסוגיא דמסיקין בבליים
ביו"ט ובדין אין מבטלין איסור לבתחילה

ב"ה כ' טבת התשכ"ג ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד ידידי הרב הרה"ג חוב"ט ווי"ח אי"א נוי"ג ג"א וכו'
פ"ה כש"ת מוה"ר פנחס אשר גאלדבערג רב בפארעסט
הילס נוא יארק מלפנים אבדק"ק מעדער.

(א) **אחדשת"ר** יקרת מכתצו הגיעני ונדבר תמיהתו
במש"כ ליישב סתירת הרשב"א שהקשה
ליה לכת"ר דצמס' שבת כ"ט כתב דמסיקין כלים דהא
דאמרינן מרבה עליהם ענים מוכנים לאו מתורת ציטול נגעו
בה דלכל דבר שהוא צעין ויכר בשעת תשמישו אינו בטול
והא דמרבה עליהן אינו אלא שלא יראה כמטלטל את האיסור
וצמס' צינה דף ד' אמר רב מתנה וכו' ופי' הרשב"א שם
דמטעם ציטול צרוב קאחניא עלה ומיירי כשאינו מכיר עני
האיסור ונמצא לכאורה דברי הרשב"א סתראי נינהו משבת
לצינה והעלתי דלמסקנת הגמ' צמס' צינה דמשני שאני הכא
דמקלא קלי איסורא שוב לא צריכין להרבות ענים משום ציטול
צרוב ולא משום ציטול קאחני עלה וממילא י"ל דצמס' שבת
אזיל לפי מסקנת הגמ' ולכן תי' משום טלטול מן הנד קאחני
עלה וצמס' צינה פי' הרשב"א שם לפי ההו"א קודם דמשני

להם שניהם מחזיק תרנגולת לצינים לאכילה וגם להולדה,
ולפעמים כשיש להם צינים יותר מדאי להולדה מוכרים גם
מצינים אלו לאכילה גם כי כיון שיש להם תרנגולים בחצרותיהם
כבר יש להסתפק אפילו בזהם המזומנים להטלת צינים
לאכילה דלמא לפעמים יתערבו זה עם זה כמובן. אלא דמ"מ
רוב צינים הנמצאים ציינו למכירה הם צאים מדספנא מארעא
ורק מיעוט קטן הוא מאותן שבאים מתרנגולים וא"כ מסביר
נראה דיש לן ליזל בחר רובא במקום שאין אנו יודעים.

וגדולה מוז הקשה הריצ"ש ו"ל כיון דעופות טהורין הוו
רובא מדמני רבי גלוי וידוע לפני מי שאמר והי'
העולם שעופות טהורין מרובין על הטמאין לפיכך מנה הכתוב
בטמאין והקשה הריצ"ש ו"ל דכיון דטהורין מרובין א"כ במא
עוף ואינו מכירו אם הוא טהור או טמא ניזל בחר רובא
ולישתרי באכילה דרוב דאורייתא הוא ותי' משום דכתיב
להבדיל בין הטמא ולכן לא אזלינן בחר רובא ועיין תוס' חולין
ס"ג ע"ב ד"ה ודילמא שהקשו כן ותי' דאפשר שיש בטמאים
מינין הרבה ע"ש, ומיהו לדידן כיון דאיכא רובא ורובא
דמינכרא הוא יש לן למיזל בחר רוב וצפרט למ"ד דדם צינים
מעיקר דין לא הוה אלא דרבנן ואפילו למ"ד דהוה דאורייתא
עיין תוס' חולין ס"ו ע"ב צ' תירוים ודעת מהרש"ל דהוה
דאורייתא ועיין כו"פ ביאור כהט"ו דכל שניכר שם דם אסור
מה"ת ועיין בל"ז החדשות ובאחרונים על הש"ע יו"ד מ"מ
הכי כיון דרוב צינים אינם מוכר אלא מספנא מארעא א"כ
כבר יא' לכ"ע מספיקא דאורייתא ולא הוה אלא דרבנן ולפ"ו
הו"ל להקל לגמרי אפילו בלא ידיעין ודאי אי הוה מוכר או
לא דניזל בחר רובא.

אלא מ"מ כיון דמיראי הוראה אני להחיר כל צינים
שצמדינה לאכלם כשיזרוק הדם וגם שהוא דבר תמוה
לרבים וכבר כתב הגמ"י פ"ה מה' ת"ת דכי היכי דאסור
להורות בפני חכם ה"נ אסור לחכם להחיר דבר התמוה לרבים
שדומה לרבים שהחיר את האסור טיהר את הטמא וכ"כ
בפסקי מהר"א סי' נ"ב ואף שהש"ך יו"ד סי' רמ"ב ס"ק
י"ז כתב דאם אומר לשואל טעם לדבר ומראה לו פנים או
שמציא ראיות מתוך הספר מותר מ"מ בצפרי שו"ת ח"ג סי'
קי"א חלקתי דצמקום שההיתר הוה לרבים א"א לבדד היטב
לכל אחד ויצאו להחיר האסור אמנם ליחיד אפשר להסביר
ע"ש ואין לך דבר תמוה לרבים יותר מזה שיאמרו שבארה"ב
ליכא איסור דם צינים ויאמרו היתירוהו הפרושים אף שמדינא
מותר גם כי יש לחוש דילמא צמשך הזמן ישתנה הענין אצל
הפארמערס ויחזרו ויצאו זכרים ע"כ לא נראה להחיר בקתם
כל הצינים ונוסף לזה כי ישנם גם מיעוט צינים מוכרים וכן
ראיתי לידי"ג הגרמ"פ באגרות משה סי' ל"ו שלא ראה

דמקלא קלי לאיסורא ואו ודאי משום ציטול צרוב קאמי עלה
ע"כ פ' משום ציטול צרוב רק דלמסקנא לא קיימא הכי, וכן
כתבתי בספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קי"ד.

ותמה כח"ר שהרי צטור יו"ד סי' ז"ט הביא מהרשצ"א
צעמנו להיפוך וז"ל וכתב הרשצ"א האוכל דבר
שעיקר איסורו אינו אלא מדרבנן כגון גבינה של נכרים ושמינו
של גיד שנפל מעמנו צהיתר אע"פ שאין צהיתר כדי לצטלו
מותר להוסיף צהיתר כדי להכשירו כדחזינן צעמים שנשרו מן
הדקל לתוך התנור ציו"ט שמותר להרבות עליהם עמים מוכנים
להחירן ע"כ והרי מפורש דהרשצ"א סובר דגם למסקנת הגמ'
מטעם ציטול צרוב צריך להרבות עמים מוכנים דאם לא כן
לא היה מביא ראייה לדינו מעמים שנשרו מן הדקל ציו"ט
והוא פשוט וצרור עכ"ל.

והנה הגם דקשה עמיקתא מחדתא וזה יותר משנה אשר
דברתי את כח"ר מזה ומה שכתבתי הוא כבר יותר
מעשר שנים מ"מ אבאר דברי צס"ד ולאחר הסליחה מכת"ר
לא יא לאן חובת העיון ואפרש שיחתי וירוח לי דהנה ודאי
פשוט דהא שמיסין בגמ' בינה להמסקנא וז"ל ולרב אשי דאמר
כל דבר שיל"מ אפילו דרבנן לא צטיל מאי איכא למימר
ומשני ה"מ היכא דאיחיה לאיסורא צעיניה הכא מיקלא קלי
לאיסורא ע"כ כשמשני משום מקלא קלי לאיסורא לאו מתורת
ציטול קאמי עלה שהרי רב אשי סבירא ליה דדבר שיש לו
מתירין אינו צטיל לעולם והני עמים כיון שיש להם מתירין
לאחר יו"ט לא צטלו לעולם לרב אשי וא"כ תקשה האיך מרבה
עליהם ומצטלים הא אין להם תורת ציטול וא"א לצטלם ואפילו
אי נפלו צרוב היתר צאופן שאם לא היו דשיל"מ היו צטלין
אפילו דאורייתא מ"מ דשיל"מ לא צטיל וע"ז משני דהכא
לאו מתורת ציטול קאמי עלה אלא משום דמקלא קלי לאיסורא
ולא צריך לצטל אלא אסור משום טלטול (והוא לפי הרשצ"א
דלקחת פוסקים פירשו גם כהא דמשום הכי התירו לצטל
אפילו דדבר שיל"מ כמוצן).

והא שהביא מהטור שהביא דברי הרשצ"א צס"י ז"ט
אינו סותר לדידן כלום ואסביר טעמא דמילתא
דהתם בגמ' בינה מעיקרא הקשו אהא דרב מתנא והא קמציטל
איסור לכתחלה ותנן אין מצטלין איסור לכתחלה ומשני הני
מילי דאורייתא אכל דרבנן מצטלין והנה ההוא קושיא
איפרקא ולא מנינו קושיא אחי' זה צעם ההלכה ולא פריך
אדם אהאי פירוקא ומישני דרבנן או בלשון אחר כגון ודרבנן
מי מצטלין והא תניא וכו' אלא פשוט דניחא ליה לתנא כהאי
פירוקא והאי פירוקא הלכה הוא צעם הדין לענין ציטול
איסורי דרבנן כשהם איסורי דרבנן צעמנן אלא דקשיא ליה
קושיא אחרת והוא דלרב אשי דאמר כל דבר שיל"מ אפילו

דרבנן לא צטיל א"כ לא הועיל כלום בחירונו לענין דידן
כלומר דנהי דמשום דאין מצטלין איסור לכתחלה לא היה
אסור כשלא היה דבר שיל"מ אכל כיון דהני עמים דשיל"מ
הן א"כ לא צטלי אפילו דרבנן ותקשה לי לר"מ ומשני
דאפילו לרב אשי נמי אחי שפיר דהכא מקלא קלי לאיסורא
ולא צעי ציטול. והנה הא פשוט דלעיקר הדבר קם דינא דצטל
מקום למדין דמצטלין איסור דרבנן לכתחלה כתי' הראשון
דבגמ' והיינו ההו"א אפילו צעמים שנשרו מן הדקל אלא הכא
צעמים שנשרו ע"כ מוכרח היה לתרץ אחרת משום דרב אשי
דהוה דשיל"מ ולא צטיל וגמלא דלמסקנת הגמ' אף דצעלמא
ילפינן מעמים שנשרו דבאיסורי דרבנן מצטלין לכתחלה, אכל
צעמים צעמנן לא מתורת ציטול קאמינן עליהו אלא מטעם
דמיקלא קלי לאיסורא ולא צעי צהו ציטול והבן כי זה צרור
צפשוט הגמ'.

ומעתה הדרינן לדידן דנמלא תרוייהו אמת דמהו"א היינו
חירואא קמא דמשני הני מילי דאורייתא אכל
דרבנן מצטלין איסור לכתחלה ילפינן מינה לעצם דין דמצטלין
איסור דרבנן לכתחלה, אכל גם הא אמת דלמסקנת הגמ' צעמים
שנשרו כשהן לעמנן לאו מתורת ציטול קאמינן עלה להחיר אלא
מטעם דמיקלא קלי לאיסורא דכיון דאין קיי"ל דשיל"מ לא
צטיל וליכא להחיר משום ציטול דהא אין ציטול לדשיל"מ ולכן
צעי טעמא אחרינא משום דמיקלא קלי לאיסורא.

ולא תימא דחויא קמדחינא ליה אלא הכין מפורש בדברי
הרשצ"א וז"ל צמשמרת הצית וז"ל צתורת הצית צית
ד' שער ג' ומיהו צאיסורין שעיקרן מדרבנן כגבינה של עו"ג
וכיוצא בזה אם נפלה לפחות מששים מרבה עליה לכתחלה
ומצטלה דגרסינן צפ"ק דצינה עמים שנשרו מן הדקל לתוך
התנור ציו"ט מרבה עליהן עמים מוכנים ומסיקן ואקשינן והא
קא מצטל איסור לכתחלה ותנן אין מצטלין א"ל ומפרקינן
ה"מ דאורייתא אכל דרבנן מצטלין וכו'. וכתב עליו צצדק
הצית ואינו נכון דשאני התם דמיקלא קלי איסורא וכדאמרין
התם ולא אשכחן צשום דוכתא לצטל שום איסור לא איסור
תורה ולא דרבנן ואפילו אין להם עיקר צשל תורה וכיון דלא
אשכחן לה הדרינן לכללא דקיי"ל אין מצטלין איסור לכתחלה
וכו' ע"ש.

ובבבבשה"ב כתב עליו הרשצ"א וז"ל אמר הכותב לא טוב
עשה שהחיר צשם המחבר את אשר לא החיר
כי המחבר כתב אחר כל דבריו שראוי לחוש לדברי האוסרין
זאת ועוד אחרת וכו' ומה שדחה ואמר דהתם אסיקנא משום
דמיקלא קלי איסורא טעה טעות גמורה דהתם מעיקרא אקשי
מדאמרין אין מצטלין איסור לכתחלה ועלה פריקין ה"מ
דאורייתא אכל דרבנן מצטלין וההיא קושיא איפריקא אלא

א"כ שפיר אסור בהנאה ומקשה הש"ס שפיר מציטול אסור לכתחלה ודשיל"מ ע"ש, ומה קצת ראי' לחלוק כח"ר ופלא שלא הרגיש כח"ר בזה אבל לפי מה שכתבתי אחי שפיר מאד קושית הרשב"א דבאמת קודם שידענו מהתי' דמקלי קלי באמת פריך שפיר הגמ' משום ציטול אבל לאחר דמשני דמקלי קלי לא בעי ציטול כלל דלמסקנא לאו משום ציטול קאחי עלה ובגמ' שבת לפי המסקנא אול הרשב"א ז"ל.

(ד) **ומש"ב** כח"ר וז"ל וחזק ממה שכל דבריו מקשה אחת הוא נשמע מהרשב"א להיפוך דככתב דאסור להשתמש במוקצה ורק הנאה דממילא מותר הרי דעת הרשב"א דאסור להשתמש בעמי מוקצה בלא ציטול אף דמיקלא קלי אסורא, ועוד כי לפי דבריו יהיה נפ"מ לדינא בזה אינו מהפך בעיני יהיה מותר להסיק בזה אפילו בלא ציטול אלא בזה רוצה לטלטלם נריך להרבות עליהם עינים וזה אינו כדזכרת מדברי הרשב"א דסובר דהנאה שאינו ממילא אסור במוקצה עכ"ל. הנה באמת לא ידענא מאי אדון ציה ובמחמ"ת לא עיין יפה בדברי הרשב"א ולכן כתב שכל דברי מקשה אחת והמהפך אומר להיפוך דהרי הכא כתב מפורש הרשב"א כדברי דהיכי בלא מהפך בעיני מותר להסיק בזה וליהנות בזה בלא ציטול וז"ל מכאן נ"ל דאין אסור ליהנות מן המוקצה בלא קשיא ליה אלא היכי מהפך בזה כלומר שאסור לטלטל הא אי לא מהפך בזה ואף על פי שהתבטל מתבטל צו אין בכך כלום והיינו נמי דאמרין לעיל גבי פחיתת הצדג וכו' דאלמא אי לית להו דעולא שפיר דמי ואע"ג דממילא דולק והולך ונעשה שצר כלי ונהנה ומשתמש לאורו שלא אסרו אלא לטלטלו וכו' אבל הנאה הבאה ממילא שפיר דמי ע"ש והרי מפורש מדברי רבינו הרשב"א ז"ל בלא קשה להו אלא היכי דמהפך בזה אבל אי לא מהפך ונהנה מהן אין בכך כלום וא"כ מה שכתב כח"ר דינא מינא דין חדש דאין אינו מהפך יהא מותר להסיק אפילו בלא ציטול ודאי כן הדבר אבל הא לאו חדש הוא אלא ישן נושן וכמ"ש.

ועיין ש"ע או"ח סי' תק"ו ובש"ע הרש"י שם סעי' ג"ד ובמה שכתב בק"א שם אמנם להסיק בזה לכתחלה ודאי אסור משום דמשתמש במוקצה ואסור משום טלטול ולכן בעי להרבות עליהם עינים מוכנים כדי שלא יראה כמטלטל האיסור וכמ"ש הרשב"א ז"ל אבל לא משום אסור מוקצה הוא ולא בעי שום ציטול וזה פשוט וברור.

ובמה שהביא עוד ממג"א סי' תקט"ו סקט"ו שכתב שאף שמותר לטלטל המוקצה לצורך אוכל נפש מ"מ אסור להשתמש ואסור להסיק בעינים שנשרו מן הדקל אפילו אין לו עינים אחרים לבשל בה ע"כ, ורצה להכריח מזה דאסורים בהנאה לא ידענא מאי אולמיה דהמג"א ממה שמפורש בש"ע

דהדר אקשי עלה קושיא אחרינא ולרב אשי דאמר כל דבר שיש לו מחירין אפילו באלף לא בטיל מאי איכא למימר כלומר נהי דמשום דאין מצטלין אסור לכתחלה ליכא משום דרב אשי מיהא איכא ופריך אפילו מדרב אשי ליכא דשאני הכא דמיקלא קלי אסורא וזה דבר פשוט ואין מקשה בלא השגחה על גדולי ישראל כדלא גמירי שמעתא עכ"ל ע"ש. הרי שכתב מפורש בס"ד כדברינו, ועיין מג"א או"ח סי' שכ"ג ס"ק י"ד ובדגול מרצבה שם.

אלא דלפ"ז אחי שפיר נמי דברינו מה שדייקנו מדברי הרשב"א ביה"ל שכתב ואי נמי טעמא הכא משום דמיקלא קלי לאסורא ואמסקנא דמילתא סמך וכח"ר כתב דקאי אהא דאמרי בגמ' מצטלין אסור דרבנן לכתחלה וזה אמסקנא סמך ובשציל דמיקלא קלי אסורא מצטלין אותו אפילו צניכר וצין לרא"ש בסוגיין ולפמ"ש גם בזה פשוט כמ"ש שהרי הרשב"א כתב מפורש במשה"ב דלענין ציטול באסורא דרבנן כבר אפשט לן דמצטלין מפירוקא קמא והמסקנא דמיקלא קלי לא אחי להחיר ציטול אלא לרב אשי אחי דדשיל"מ ונריך לטעמא דמיקלא קלי ובאמת המדייק בלשונו יראה שזה כוונתו. ואין לומר דמה שכתב הרשב"א במשה"ב בקושיא אחרינא כלומר נהי דמשום דאין מצטלין א"ל ליכא משום דרב אשי מיהא איכא ומשני אפילו מדרב אשי ליכא וכו' דכוונתו דר"א נמי מתורת ציטול קאחי עלה שהרי סיים לעיל דלענין ציטול הא קושיא איפריקא וגם דכתב מפורש בחדושו למס' שבת בלאו מתורת ציטול קאחי עלה וזה ברור בס"ד, וממילא אינטימדי סברתי וקמו דברי אשר אמרתי בס"ד בשוב סתירת הרשב"א ולא קשה מידי מה שהקשה כח"ר מדברי הרשב"א בטור יו"ד סי' צ"ט.

(ג) **ובהדי** שותא נפל מילתא בלצאי ליישב עוד מה שחמה הח"ס ז"ל לשיטת הרשב"א דמוקצה מותר בהנאה ובגמ' לא מיירי אלא לענין טלטול מן הצד מאי מקשה בגמ' מאין מצטלין אסור לכתחלה בשלמא להתוס' דמס' ע"ז דס"ל נמי מוקצה מותר בהנאה לק"מ ד"ל קושית הש"ס הוא אטלטול אף מצטלין אסור שיהא מותר לטלטל ולהפך ולא ס"ל דהוא טלטול מן הצד כבעין זו ומשום ציטול נגעו בו ואעפ"י שכלים נכרים צין העינים מ"מ צטלים כמ"ש מהמפורשים דכללים הקילו כיון שתחלתם כלים משא"כ להרשב"א דס"ל דה"ל טלטול מן הצד א"כ ע"כ קושית הש"ס דאין מצטלין אסור לכתחלה הוא מהנאת מוקצה וכן אידך קושיא דדשיל"מ א"כ קשה הא הניח הרשב"א דמוקצה מותר בהנאה והח"ס ז"ל שם מתוך ג"כ לחלק צין שצרי כלים דמותר בהנאה וצין עינים הנושרים דנוקף לו אסור משום פירות הנושרים שמא יעלה ויתלוש כמ"ש הרי"ף והרא"ש

סי' תק"ז ס"ב אצל אין זה סתירה לדין להסיק לכתחלה כ"ע מודי דאסור דהרי בזה עושה מעשה במוקצה עצמה ואסור ללא התירו רק הנאה כשלא עושה מעשה בהמוקצה ולא נריך להפוך בזה או להדליק בהני ענינים ולהסיק בהם וכמו שכתב הרשב"א ז"ל והיכא דהענינים נפלו לעצמם בלא שזוער כבר שאין לנו עושים מעשה הסקה אצל היכי דעושין מעשה הסקה אסור.

ותימא לי על כת"ר שהביא דברי המג"א הללו ולא הביא דברי המג"א אחרים שפי' כמו שכתבתי והוא באו"ח סי' תק"ז ס"ב במג"א ס"ק ג' וז"ל ומבטלין אע"ג דדשיל"מ לא בטיל הכא כיון שאינו נהנה מהם עד אחר שנשרפו אופה בהן הפת מותר וכו' ולפי מש"כ בסי' שכ"ה ס"ד לק"מ דמוקצה אינו אסור בהנאה ואיסור הסקה משום טלטול ענינים הוא וכו' ע"ש, הרי כתב מפורש המג"א ז"ל דאיסור מוקצה אינו איסורי הנאה אלא דהאיסור משום טלטול ענינים וזה כמ"ש הרשב"א הנ"ל ובדאי שגם זה שיטתו בסי' תק"ט הנ"ל אמנם בסי' תק"א סק"ב מחליט לאסור בהנאה ועיין תוס' ע"ז דף ס"ו ע"ב שכתב ג"כ להדיא כן וכ"כ התוס' פסחים דף כ"ו ועיין מחנה"ש או"ח סי' שכ"ה שם מה שהאריך.

ובש"ע הגרש"ז סי' תק"ז ס"ד כתב וז"ל וכן מותר להתחמם כנגדן ולהשתמש לאורן אע"פ שהוא נהנה מגוף האיסור שהוא צעין לפי שענינים שנחלשו ביו"ט דינם כעני מוקצה שמוותר ליהנות מהם הנאה הבאה מאליה שאינו עושה מעשה בגוף המוקצה בהנחתו ממנה כמ"ש בסי' תק"ט ואינו אסור אלא להסיקן שעושה מעשה בגוף המוקצה ע"ש עכ"פ מפורש יוצא מכל הני פוסקים דעני מוקצה מותרים בהנאה וכ"ש ממ"א שכתב היפוך ממנה שרצה כת"ר לדייק בו בסי' תק"ט סקט"ו דגם הנאה מחוס התנור של עני מוקצה אסור וזה פשוט.

(ה) **ומה** שהביא עוד רא"י מיו"ד סי' קמ"ב ס"ד שכתב המחבר גרף את כל האש ואח"כ ציסל או אפה בחומו של תנור הרי זה מותר שהרי עני איסור הלכו להם ומשמע דמותר רק דיעבד וצביאור הגר"א סובר שכן הלכה ורצה מזה לדייק דאיסורי הנאה גם לאחר שנשרפו ולא נשאר רק ההנאה אסורים והבי נמי אף דמיקלל קלי איסורא אצל עכ"פ נשאר עוד איסור תיוהא קא חזינא הכא ואמינא תרי ותלת טעמי חדא מש"כ דמותר משמע דיעבד לפענ"ד איפכא שמעינן לה דמותר בכ"מ משמע לכתחילה ולא דיעבד וכן כתב שם מפורש בצאר הגולה וז"ל פי' אפילו לכתחלה משא"כ ע"ג גחלים לכתחלה אסור כלעיל ס"א וצדיעבד מותר ע"כ הרי כתב מפורש דמש"כ המחבר מותר משמע

אפילו לכתחלה, איברא דגם דעת הגר"א שם דמותר לכתחלה הוא אלא דהגר"א ז"ל מחלק בין תנור חדש לישן דישן מותר אפילו לכתחלה וצדדש אסור לכתחלה והם הם דברי הט"ז ז"ל שם וכמו שציין להם הגר"א ז"ל וא"כ לא ידענא למה הביא בשם הגר"א דמותר דיעבד משמע מה שמפורש שם היפוך ועוד למה לא הביא שם דברי הט"ז ז"ל.

שנית נראה אפילו לפי שיטתו לא קשה משם דהרי דברי המחבר הם שם דברי הרמב"ם ז"ל ואין לשיטת הרשב"א קיימין וז"ל דהרשב"א פליג וס"ל אפילו לכתחלה.

ועוד בו שלישיה, דבאמת לא קרב זה אל זה דהתם מיירי בעני ע"כ שאסורים בהנאה הן וכמ"ש להדיא בס"ה וז"ל קערות וכוסות וקדירות וזלוחות שצולן היוצר בעני האלילים הרי אלו אסורים בהנאה שהרי דבר האסור בהנאה עשה אותם חדשים ע"כ הרי דהתם מיירי באיסורי הנאה ממש וא"כ לא דמי לדין דאין באיסור מוקצה מיירינן דמותר בהנאה ואין האיסור אלא משום טלטול וכמ"ש הרשב"א להדיא ושאר פוסקים שהבאתי לעיל.

ועל ארבעה לו אשיבנו דביו"ד שם ס"ו כתב פת שצלה ע"ג גחלים של עני אלילים מותרות כיון שנעשו גחלים הלך איסורן אע"פ שהן צוערות והט"ז והש"ך השיגו על המחבר וכתבו לחלק בין איסור"נ סתם כערלה וכלאי הכרס ובין איסורי הנאה דעו"כ ע"ש ועיין מג"א או"ח סי' תמ"ה סק"ו ודו"ק. ועיין שעה"מ פ"י מהל' עו"כ מה שהשיג הרצה על המחבר עכ"פ מרחק רב איכא בין איסור"נ דעו"כ ובין איסור"נ סתם וא"כ אפילו ימיא דמוקצה הוה איסור"נ ממש וכדעת קצת פוסקים מ"מ לא דמי לאיסור"נ של עו"כ דאסורין אפילו לאחר שנשרפו משום לא ידבק בידך מאומה מן החרס ובין איסור מוקצה דלאחר שנשרפו לית בזה שום איסור וכמ"ש בגמ' דמיקלל קלי לאיסורא אלא שזה ז"ע מגמ' פסחים כ"א.

אלא דא"כ כיון שנתרועע היסוד נפל הצנין שרצה לחדש ולומר וז"ל דמיקלל קלי איסורא צציל זה אינו מותר עדיין אלא נשאר בו עוד איסור לא כמו שהעלה כבודו והאמת נריך להתיישב בזה האיסור אינו צעין ונשרף וכלה לגמרי ואין בו ממש מה איסור יהיה בזה הלא אין כאן איסור לפנינו עכ"ל ובאמת כי צרור הוא להיפוך דלאחר דנשרף האיסור אין לנו שום איסור לפנינו ואין נריך להתיישב בזה כלום ואזדא ליה נמי כל הצנין שרצה לבנות ע"פ שיטת התו"ט פ"ד דתרומות והפרמ"ג ועוד דפשוט וצרור דלאחר דנשרף האיסור אין כאן עוד איסור.

שוב ראיתי שגם כת"ר בקופו הרגיש קצת בחלשות פלפולו מתוס' פסחים דף כ"ו וע"ז ודחק למצוא איסור אחר

...ומעתה את קסתי אצפונה וכבר הארכתי יותר משהפנאי מסכים ידידו המכבדו בכל הכבוד הראוי והמברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן צח

עוד בהנ"ל ובסוגיא דדבשיל"מ

ומקלי קלי איסוריה

ב"ה ה' שבט התשכ"ג ברוקלין נ"י יצו"א

שלם שלם לקרוב כבוד ידידי הרה"ג ור"ת אי"א נר"נ ג"א
פ"ה וכו' כש"ת מוה"ר פנחס אשר גאלדבערג שליט"א
מאבדק"ק מעדיער כעת רב בפארעסט הילס נ"י.

א' אחרש'ת"ר כרעג קבלתי מכתבו היקר מיום א' זא, לולי שחשבתי שח"ו יקפיד ויחשוב שכוונתי לפגוע בצבדודו לא הייתי משיב כעת כי המעיין בדברי הראשונים יראה שדברי צדורים בדברי הרשב"א אשר צו נדברנו אף שנחלגלו ממילא קצת עניינם אחרים וכמ"ש כת"ר וז"ל אם אמנם לפלפול אין קץ ולמחקשי האמת די בכתיבה אחת ע"כ ואני מחזיק בדבריו אלו וכ"ש אני שאני אומר מעולם קבלו דעתי אפילו לקטנים וכ"ש לכת"ר ואני טרוד בטרדות רבים ולהשיב צמ"ד צעניינם אחרים הלכה למעשה וזה השבוע קבלתי חמש שאלות שהוכרחתי להשיב חיבק לנחיצות הענין ויום אחרמול עם קבלת מכתב כת"ר קבלתי מכתב שאלה מרב ישיבת נייטרא מ"ט קסקא אף להראות חשיבותו אל"ן ראשי פרקים.

(א) **בזה** שהאריך עוד הפעם בפשט הגמ' בינה דף ד' דפריך ולרב אשי דאמר דשיל"מ לא בטיל אפילו מדרבנן הגמ' היכי דאיתיה לאיסורא צעיניה אצל הכא מקלי קלי לאיסוריה וצמכתי נעזיר כתבתי דהאי פירוקא אחרינא הוא ואין לו שייכות עם ח' הגמ' דדאורייתא אצל דרבנן מצטלין, וכת"ר הוסיף שנית דהפשט הפשוט דצמקום שיש לו מתירין בטיל היכי דמקלי קלי לאיסורא אצל קאי אחי' ראשון ותרווייהו אחד הם והרבה להביא שמות הפוסקים הרא"ש וק"נ ורמ"א יו"ד סי' ט"ז וציאור הגר"א וש"ע או"ח סי' תקי"ו ומג"א שם סי' ק"ג והכי מוכח מכל הראשונים וגדולי האחרונים עכ"ל.

ואומר אני וכי רבותא הוא למימשב גברי והלא גם אני הנצחתי במכתבי הנעיר בדף א' בסופו בסוגריום דהאי פירוש גמ' הוא לפי שיטת הרשב"א דלקצת פוסקים הם צהא פירשו דמשום מקלי קלי התירו לבטל אפילו בדבר שיל"מ, וכוונתי היתה אדברי הרא"ש ודעמי הללו אלא דאני כמכתבי פירושי דהכין מפרש הרשב"א גמ' והרשב"א פליג

משום שמה יעלה ויתלוש אבל הלא הפוסקים הראשונים מרשב"א ועד המג"א כתבו מפורש דבעינים הנושרים האיסור משום טלטול ולא משום שמה יעלה ויתלוש אבל בר מן דין הרי כתבו מפורש דאין נפ"מ לדינא בין עינים הנושרים למסיקין בכלים דמס' שבת ודלא כמ"ש כת"ר לחלק ביניהו דהלא כתבו מפורש דגם בעינים הנושרים ג"כ מותרים בהנאה והכל בכלים וא"כ דברי כת"ר לפענ"ד צ"ע.

ובקישירת הפמ"ג יו"ד סי' ז"ט במשכנות ס"ק י"ב דמאי
משני בגמ' דרובא דהיתר נינהו והלא בשעת
טלטול העצים צעודו צעין איך בטל וכו' וכת"ר יבא לשנות
ולתקן אבל באמת לא ידענא האיך לא הרגיש דהוא באמת
קושיא הרשב"א וז"ל דכתב מפורש לחד תירוצא דמייירי דלא
ניכר דזניכר לא בטל ועיין דדק הבית שהבאתי לעיל.

(ו) גם מה שרצה ליישז קושית התוס' פסיקס כ"ו דאיתא בגמ' צישל על גבי גחלים דצרי הכל הפת מותרת והקשו התוס' אמאי דוקא דציעדז הא כל הנשרפין אפרן מותר והצ"ח לפי מה שכתב הפרמ"ג צסס מנחת יעקב יו"ד סוף סי' פ"ד דאסור לשרפו צאס כוונתו לצריא משוס מצטל אסור לכתחלה אבל מן התסס מותר הן צהנאה הן צאכילה משוס דכל הנשרפין אפרן מותר וכת"ר כתב דלפי דצרי התנ"י לא קשה כי צאס מסיק התנור צעצי ערלה כדי לחפות צחומו אסור לכתחלה משוס דהוא צגדר מצטל אסור ולפענ"ד לא דמי דצשלמא התס אין לן דין שרפה על השרץ וא"כ מי שורפו לאכול ולצריא הוה צגדר מצטל אסור אבל ערלה שהוה מלואתה צשרפה האיך נאמר צמה שמוואתה צשרפה ושורפין אותה דיהיה צוה גדר אין מצטלין אסור אדצרה הרי הכא מלואה לצטלה ולשורפה וזה לפענ"ד פשוט. וצעיקר קושית התוס' החלוק צין גחלים לאפר כידוע.

אלה דבעיקר דברי הרשב"א ושיטתו אינו ברור לנו מה דעתו לענין ביטול באיסור דרבנן ודבריו נראין סתמא ממקום למקום וכנראה דלא ברירה ליה הא מילתא וכמו שסיים בעצמו ב"ה ועיין מש"כ עוד בחידושי הרשב"א יצמות פ' הערל דף פ"ב ע"ב ומה שכתב בשם הרמ"ז שם גם בתש' סי' של"ו כתב דמייירי שנפלו בתוך עצים דהתירא דאז בטלי ומשמע דס"ל דכלל איסורי דרבנן ילפינן מינה דבטלי כה"ג אבל בתש' סי' תפ"ה כתב וז"ל וכאזתה שאמרו בפ' כמה מדליקין גבי מסיקין בכלים ואין מסיקין בשצרי כלים דאקשינן כיון דאדליק בהו פורתא הוה להו שצרי כלים וכי קמהפך באיסורא קמהפך ופרקינן דעציד להו דדרב מתנא וכו' ומסקינן בהי בלחוד הוא דאמרינן הא באיסורין דעלמא לא אמרינן ע"ש ובאחרונים כבר האריכו בדברי הרשב"א ז"ל אמנם אין זה נוגע לענינינו.

אין זריבין ציטול הדריין לכללא קמא שאין מחלקין צין דאורייתא לדרבנן אלא ודאי הפשט דרב מתנא אחא לאשמעינן דמצטלין איסור דרבנן על ידי ריבוי ענים לכל מר כדאית ליה ע"כ, וגם צהא לא קשה דודאי מהא דרב מתנא שמעינן דין ציטול צרוב אפילו למסקנא ואדרבה כתב הרשב"א שם מדלא פריך דאיסורא דרבנן נמי אין מצטלין אלא פריך מדרב אשי משמע דאהאי דינא ליכא למיפרך כלל והאי קושיא איפריקא וא"כ אפילו נאמר למסקנא לאו מתורת ציטול קאתי עלה אבל הא חלוק צין דאורייתא לדרבנן קיים אמת ויציב לפי דעת הרשב"א ז"ל.

שוב ראיתי צם' צרוך טעם שער התערבות פ"ד צא"ד
 וצדק פלפול שכתב ו"ל לדעת הר"ן והרא"ש לפי
 המסקנא שאני הכא דמקלי קלי לאיסורא אמרינן שגם לענין
 היתר ציטול איסור דרבנן שאינו רק היכא דמקלי קלי ולדעת
 הפוסקים החולקים עליו אין סברה מקלי קלי רק לענין
 דשיל"מ אבל לענין ציטול אף בלא מקלי קלי מצטלינן ע"כ
 ע"ש ומבואר כמ"ש.

(ב) וב"ש לחזק ראייתו מדברי הרשב"א ז"ל דס"ל דהנאה שאינה ממילא אסור צמוקא מוכח דלא די צמיה שהיו העצים מקלי צפוף וע"ז הקשתי דאדרבה מדברי הרשב"א ז"ל מפורש היפוך בגמ' שבת שם וכת"ר הוסיף עכשיו דאמאי לא הקשתי סמירה דצברי הרשב"א מיניה וצ"י לפי שיטתי ולפי זה מוכרח שיטת כת"ר לחלק צין אם היה מוקא מוקדם או לאחר כן אמר אגיד כי צכא קינר צוונתו ולכן לא הצנתי מאי סמירה איכא דצברי הרשב"א דלפענ"ד דצרי הרשב"א כפשוטם הם דכתב דאין אסור ליהנות מן המוקא דלא קשיא ליה אלא היכא דמהפך צהו וליכא איסור אלא משום הטלטול אבל היכא דליכא טלטול מותר ליהנות וזה בכל מקום אלא דס"ל להרשב"א ז"ל דטלטול לא מיירי דוקא כשמטלטלו ממקום למקום אלא אפילו רק מטלטלו צמקומו נמי הוה טלטול ואסור ואינו מותר אלא הנאה שצאה ממילא שלא ע"י טלטול כלל ולכן כתב שלא אסרו אלא לטלטלו או לאכלו וכו' ואפילו צמקומו שאינו מזוין ומטלטלו וכו' וכוונתו דאפילו צמקומו שאינו מזוין כלל ולא נימא דכיון דאינו מזוין כלל לא מקרי טלטול ומותר ליהנות ממנו קמ"ל דכיון דעכ"פ מטלטלו צו קנת צנגיעה אסור ולא המירו אלא הנאה דצאה ממילא דאל"כ תקשה לשונו שכתב ו"ל שלא אסרו (אלא אסר שם חיצת אלא צדפוס שלי) לטלטלו או לאכלו ואפילו להשתמש צו צידים כגון הדלקה או לסמוך צו כרעי המטה ואפילו צמקומו שאינו מזוין ומטלטלו ולכאורה תקשה רישא לסיפא שמתחיל שלא אסרו אלא לטלטלו וכו' משמע דכשאינו מטלטלו צידים מותר ואח"כ מסיים דאסור לסמוך כרעי

זוה על הרא"ש ובאמת צ"נ שם שהביא כל הפוסקים שז"ן עליהם כת"ר והביא מפורש דהרשב"א לא ס"ל כן ומהרש"ל כתב על הרא"ש שהוא נגד כל המחברים דס"ל דמבטלין איסור דרבנן לכתחילה לעולם אלא דהק"נ תפס עליו דאטו הרא"ה והר"ן ומרדכי ואגודה והגש"ד ומהר"ם מרוטנבורג ותה"ד לאו גדולי מחברים הם ובאמת דברים אלו אני משיב גם על כת"ר שסיים והכי מכת מכל הראשונים וגדולי האחרונים ואטו הרשב"א והרש"ל וחצל הראשונים דעימיהו שהביא הרשב"א ועיין צ"י לאו ראשונים וגדולי אחרונים הם, אבל פשוט שהרשב"א פליג על הרא"ש ודעימיהו ומפרש בגמ' פי' אחר והיינו דמבטלין איסור דרבנן לכתחילה לעולם ולא צעי מקלי קלי לאיסורא וס"ל דהא פירוקא דרב מתנא ודרב אשי תרי מיילי נינהו וכמו שכתב להדיא במשמרת הבית בית ד' שער ג' בפלוגתתו על הרא"ה שפי' בגמ' כפי' הרא"ש וכמו שהביא כת"ר וכנראה שלא עיין במכתבי הראשון.

וְיָזַל הַרשֶׁבֶ"א וְז' וּמָה שְׂדָחָה (ר"ל הַרָא"ה) דִּהְיָסָה אֶסְקִינָה מִשּׁוּם דְּמִיָּקְלִי קִלִּי אִיסוּרָא טַעְמָה טַעוּת גְּמוּרָה דִּהְיָסָה מַעֲיָקָרָא אֶקְשִׁי מִדְּאִמְרִינָן אִין מִצְטִלִין אִיסוּר לִכְתַּחלָה וְעֵלָה פִּרְקִינָן ה"מ דְּאִדְאִרִייתָא אֲבָל דְּדִרְבָּנָן מִצְטִלִין וְהָאִי קוּשִׁיא אִיפִרְיקָא אֲלֵא דִּהְדֵּר אֶקְשִׁי עֵלָה קוּשִׁיא אֲחֵרִינָא וְלִרְבִּי אֲשִׁי וְכו' כְּלוּמַר נָהִי דְּמִשּׁוּם דִּאִין מִצְטִלִין אִיסוּר לִכְתַּחלָה לִיכָא מִשּׁוּם דְּרִבִּי אֲשִׁי מִיָּהוּ אִיכָא וְכו' ע"ש. הָרִי מִפּוֹרֶשׁ צְרוּר מִיָּלֵל הַרשֶׁבֶ"א וְז' דִּהְיָ תִרִי קוּשִׁוּת יִנְיָהוּ וְלֵא תִלּוּי הָאִי צִהָא וְכַשְׁתִּי הָאִי מִדְּאִדְאִרִייתָא הָאִי מִדְּרִבָּנָן כְּבֵר אִיפִרְיקָא הָאִי קוּשִׁיא וְלִיכָא לִהְקִשּׁוּת עַל זֶה כְּלוּם וְלִכְּן קָם דִּינָא צִהָא אֲלֵא דִּהְדֵּר מִקְשִׁי עֵלָה קוּשִׁיא אֲחֵרִינָא וְהָאִי דְּרִבִּי אֲשִׁי קוּשִׁיא אֲחֵרִינָא הוּא וְאִין לֵה שְׁיִיכּוּת עִם הַקּוּשִׁיא הָרָאשׁוֹנָה וְזֵה פְּלוּגְמָתּוּ עַל הַרָא"ה וְכֵן הִצִּיָּא בְּאִמַּת הַק"נ שֶׁם וְאִדְרָבָה לִפִּי שְׁטֵט כַּת"ר הָאִין יִפְרַנֶּס מַחְלֻקַּת הַרָא"ה וְהַרשֶׁבֶ"א שֶׁם צִדְדָה"ב וְצִמְמָה"ב וְצִמְמָה פְּלִיגִי וְהָאִי כִי יִכְנָסוּ דְּחֻקִּים אֲבָל הַפֶּשֶׁט הַפֶּשֶׁט לִפִּי שְׁטֵט הַרשֶׁבֶ"א בְּגַמ' שֶׁם נִרְאָה דִּהְיָ תִרִי מִיָּלִי יִנְיָהוּ וְאִדְרָבָה הַרשֶׁבֶ"א וְז' הַקֶּשֶׁה לְשִׁטַּת הַרָא"ה מִדְּפִרְיָן מִדְּרִבִּי אֲשִׁי שְׂעִדִין לֹא יָדַע מִסְבָּרָא דְּמִקְלִי קִלִּי אִיסוּרָא וְהָאִי לֹא פִּרְיָן דִּאִיסוּרָא דְּרִבָּנָן גַּמִּי אִין מִצְטִלִין אִיסוּר לִכְתַּחלָה וּמִזֵּה הוֹכֵרָה שְׁטֵטוֹ וְז' דְּבִאִיסוּר דְּרִבָּנָן מִצְטִלִין א"ל וְהַק"נ יֵאָדָּר לִישַׁע שְׁטֵט הַרָא"ה וְהַרָא"ש מִקּוּשִׁיַּת הַרשֶׁבֶ"א ז' אֲבָל פֶּשׁוּט דִּהַרשֶׁבֶ"א לֹא ס"ל כֵּן וְהָאִי כִּי תִמָּה אִנִּי דְּמִיָּיִתִי לִהְקִשּׁוּת עַלִּי פִּרְוִשְׁנוֹ לִפִּי שְׁטֵט הַרשֶׁבֶ"א בְּגַמ' הַג"ל וּמִקֶּשֶׁה אֲלֵי מִשְׁטֵט הַרָא"ש וְהַרָא"ה צַעַל פְּלוּגְמָתָהּ דִּהַרשֶׁבֶ"א.

אלה דממילא גם מה שכתב כת"ר דהאמת יאיר דרכו לכל
הדין ידיעינן דמבטלין איסור דרבנן הוא חידוש ואין
לנו ראוי על זה אלא מדרב מונה ואי יימא שלמסקנת הגמ'

מוקצה ואולי זכתי ששלחתי לא נתקן האי תיבה וא"כ החסרון בהמגיה.

ובמילא אחי שפיר נמי דברי המג"א בסי' תק"ט סקט"ו שכתב שאף שמוחר לטלטל המוקצה לצורך אוכל נפש מ"מ אסור להשתמש ואסור להסיק בעצים שנשרו מן הדקל אפילו אין לו עצים אחרים לצל זה ע"כ וכת"ר רצה לדייק מזה דהעצים אסורים בהנאה אפילו לאחר היסק דפשוט דכוונת המג"א בזה דאסור להסיק בעצים שנשרו מן הדקל היינו להדליק דזה נקרא שימוש בהם ואסור ובה"כ כ"ע מודי דאסור אבל היכא דהסקו בהיתר וממילא בזה ההנאה לא צ"ע שום ציטול ומוחר בהנאה וכדעת הרשב"א ז"ל.

וב"ש כת"ר דהמג"א בעצמו סובר דמוקצה אסור בהנאה עיי"ש במחצה"ש הנה ודאי דראיתי דברי המג"א ז"ל בסי' תק"א סקי"ב אבל גם אני לא הבאתי אלא מדברי המג"א החולקים על זה וס"ל דמוקצה מותר בהנאה וכ"כ ב' מקומות וא"כ מנ"ל לכ"ת אפילו לפי שיטתו דבסי' תק"ט ס"ל דאסור בהנאה ואפילו לאחר שנשרף ואפילו אם נניח לו כל זה מ"מ אכתי לא מצינו להמג"א דלאחר שריפתו נמי אסור הוא ואדרבה המג"א כתב מפורש דלאחר שריפתו מותר הוא ומוכרח הוא מדכתב שם בסי' תק"א סקי"ב ח"ל שנשברו ציור"ט אין מסיקין דאסור לטלטל ואפילו לשרפן במקומן אסור דמוקצה אסור ליהנות ממנו אבל כשמדליק כלי שלם אע"פ שנתקלקל לסוף ההנאה בזה אח"כ מאליה ע"כ, והנה אי נמצא דאפילו לאחר הדלקה נשאר עדיין איסור א"כ מאי נחותא להמג"א דכשמדליק כלי שלם אע"פ שנתקלקל לסוף ההנאה בזה אח"כ מאליה ומותר והלא איכא איסור משום מוקצה דאסורה אפילו לאחר שנשרפה והכא ליכא רובא שיתצטל וגם לא אמר מטעם שנתצטל אלא משום דההנאה בזה אח"כ מאליה וא"כ צרור דגם המג"א ס"ל לד"ה אפילו לפי מה דס"ל דמוקצה אסור בהנאה אבל לאחר שנשרפה מותרת בהנאה בלא ציטול כלום וזה צרור בס"ד.

גם מה שכתב שאני כתבתי שאין מי שיסבור דמוקצה אסור בהנאה הדריגין לכלל דלא עיין במכתבי אלא מקופיא ואני לא כתבתי כן מעולם להמעין שם אלא כתבתי ח"ל עכ"פ יוצא מכל הני פוסקים דע"י מוקצה מותרים בהנאה וכל הני פוסקים היינו שהבאתי שם והלא הבאתי שם דברי המג"א מסי' שכ"ה ושם המג"א בעצמו חולק על התוס' ע"ש וזה פשוט.

ג) **וב"ה** שכתב ליישב דברי המג"א מסתירת הפוסקים עליו דהמג"א באמת ס"ל כהמש"ב דמה שמדליק ע"י המוקצה זה בעצמו נחשב טלטול (והרשב"א כתב משום דהנאה שאינה ממילא אסור במוקצה).

המטה ואפילו במקומו שאינו מזוז וכיון דאינו מזוז אמאי אסור הא ברישא קאמר דלא אסרו אלא לטלטלו אלא ע"כ דהכוונה דרצה לומר בזה דאפילו במקומו שאינו מזוז מ"מ אם סומך בו כרעי המטה זה הו' טלטול ואסור ליהנות ולא התירו מוקצה אלא בהנאה הבאה ממילא.

אבל לפי זה אחי שפיר נמי להדליק העצים המוקצים אפילו הם במקומם וליכא טלטול העצים מ"מ כי קא מדליק בשבר כלי שהוא איסור קא מדליק ואסור להשתמש בידים בשצרי כלים בשעת הדלקה דשעת הדלקה הו' טלטול אפילו אינו מזוז העצים ממקומן וזה מוכרח בדברי הרשב"א שכתב שם ח"ל וכ"ע אית להו דר"י וכ"ע אית להו דעולא דאמר צריך להדליק ברוב היוצא וכי קא מדליק בשבר כלי קא מדליק כלומר ואסור להשתמש בידים בשצרי כלים הרי דכיון דצריך להדליק ברוב היוצא אף שמדליק על מקומו ואינו מזוז מ"מ האיסור שמדליק בשבר כלים ולא התירו רק הנאה דאח"כ ממילא כגון שהדליק בהיתר וממילא נהנה.

שוב ראיתי בספר בית אברהם להגאון (מנעמינו) ז"ל בסוגיא דמוקצה דד"ה אור"ח סי' תק"א שהע"י גם כן בדברי הרשב"א ז"ל והשיג על הגאון מה"ר יונתן ז"ל בזה' יו"ט דף כ' שהשיג על המג"א מדברי הרשב"א הנ"ל וכתב עליו דדבריו תמוהים מאד שהרי הרשב"א כתב להדיא דלהשתמש בידים אסור וה"ה להדליק מוקצה מקרי שימוש בידים ואסור וכוונת הרשב"א שם דהיכא שדולק כבר מותר לצל אצלו דזה מיקרי הנאה דממילא אבל להדליק בידים דבר המוקצה מיקרי שימוש במוקצה ואסור אף שאינו מטלטלו כבר וזה נראה פשוט כוונת הרשב"א עכ"ל וע"ש וזה פשוט וצרור בס"ד.

ובמילא מיושב נמי מה שכתב כת"ר ח"ל ובכלל תמוה לי דברי כת"ר שפעם כתב שאסור להסיק בתחלה בע"י מוקצה ופעם כתב להיפוך מזה ויראה לדייק בלשון עצמו ע"כ. ובאמת לא ראיתי סתירה בדברי וכי קא ניים ושריבנא כתיבנא להיות מהפך מהיפוך להיפוך אבל פשוט דמה שכתבתי דאם אינו מהפך מותר להסיק בלא ציטול לפי דעת הרשב"א היינו באופן שהסיקה בהיתר וכמו שהבאתי שם להדיא ח"ל אמנם להסיק בהם לכתחילה ודאי אסור משום דמשתמש במוקצה ואסור משום טלטול ולכן צ"ע להרבות עצים מוכנים כדי שלא יראה כמטלטל האיסור וכמ"ש הרשב"א ז"ל אבל לא משום איסור מוקצה הוא ולא צ"ע שום ציטול, שוב נתיישבתי דאולי כוונת כת"ר דבשורה אחרונה שם חסר תיבה אחת שכתבתי שם אבל לא משום איסור הוא ולא צ"ע שום ציטול ונפלה תיבת מוקצה וכן ז"ל אבל לא משום איסור מוקצה הוא והוא טעות הדפוס וזכתי שלי הוספתי תיבת

ולפ"ו אפילו לבעה"מ לאחרים דאין עליהם מנאות תשציתו אסור לאכול כיון דליכא זהו מנאות תשציתו והוא דבר חדש ע"ש וגם אל"ח תמה שכתב דלבעה"מ ליכא אסור דרבנן דלדעתיה אסור דרבנן איכא, ועיין עוד רא"ש פסחים כ"ו ובצ"י או"ח סי' תמ"ה מה שכתבו בשם הר"ר יונה הכהן. אמנם מ"מ אין זה ראוי לדין ערלה שהנאה בזה אחר השריפה ע"כ העתק.

ומה שכתב כח"ר גם מה שפלפל בסוף מכתבו האין הוא שיטת הרשב"א לא הבינותי האין שייך זה לעניינו אשר לא דברנו מזה, הנדק אחר אלא שהדרינן לכלל דלא עיין במכתבי שבעממי סיימתי כן ח"ל שם אמנם אין זה נוגע לעניינו ע"כ.

ומה שהביא בשלהי מכתבו פרפרת נאה לישב קושית הנל"ח עברתי עלי דבריו וברכתי עליהם ברכת הנהנין אמנם מחמת הטורדות לא יכולתי כעת להאריך יותר ואי"ה עוד חזון למועד להשתעשע בדבריו היקרים אם יתן ה' כח, והנה אף שלא הערומי על כל דבריו כי לא רציתי להאריך יותר וימחול נא עוד הפעם לעיין בדברי הראשונים אולי ימצא שדברי הראשונים נכונים כמו שנראה לפענ"ד.

ובזה הנני חותם בידידות יתירה ואני מקוה שנתקיים ואת והב בסופה ידידו המכבדו המוקירו כערכו הרם ומברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן צט

אי מותר להוציא הדם מבשר במקום מליחה
ע"י מכונה באופן בעמי

ב"ה אור ליום ד' ויקרא התשכ"ד ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד ידידי הרה"ג נר"א אי"א ג"א וכו' כש"ת מוה"ר ישעיה
אברהם קעניגסבערג שליט"א רב בביהכ"נ תפארת אברהם
וינטראפ מאס.

אחדש"ת, בדבר השאלה היות שהמליא צבתי חרושת, צעלי מדע הכעמי להוציא דם מבשר באופן "הכעמי" וכושפין הדם מן הבשר עד שלא נשאר בו שום שור דם רק נשאר הבשר לצן לגמרי ולאחר כל הנסיונות (קעמיקעל טעסטם צלע"ו) לא מוצאין בו שום הרגש של דם כלל אי שפיר דמי להוציא דם באופן כזה ואי יתיר הבשר צבישול צלי מליחה או צעי דווקא מליחה או צלי כמו שנתקן מימי חז"ל. והדבר נוגע לכ"ת שנותן הכשר צבית חרושת הנ"ל ונפ"מ גדולה להלכה אי יכולין לעשות מבשר כזה שנדבק צערות שעושין מהם דזעלעטין וקשה למולמן אצל להוציא הדם ע"י כעמי היה אפשר.

ובאמת הצבתי לעיל דזה ג"כ שיטת הרשב"א כמשנה ברורה, ולפ"ו מיישב דהמג"א שם דן אחר שהולקו העצים אם מותר להתחמם כנגדן או ליהנות לאורן ועל זה כתב שפיר אם מוקצה מותר הנאה דמותר משא"כ לטלטל אותן מויות לזוית או להדליקן זה אסור משום טלטול והן הן הדברים צבי' תק"ט, הנה בזה כיונתי לדעתו וכך עלה במחשבה לפני ורציתי ליישב דברי המג"א באופן זה על פי דעת הרשב"א הנ"ל להסקה נמי מקרי טלטול אלא דחזרתי צי מלשון המג"א צבי' תק"א סק"צ שכתב ח"ל שנשצרו ציו"ט אין מסיקין דאסור לטלטלן ואפילו לשורפן במקומן אסור דמוקצה אסור ליהנות ממנו והנה מדכתב בראש דבריו דאין מסיקין משום דאסור לטלטלן ובסיפא כתב דאפילו לשורפן במקומן אסור דמוקצה אסור ליהנות ע"כ נראה דלשורפן במקומן ליכא אסור משום טלטול ולא ס"ל כהמשנה ברורה דאל"כ למה ליה לחפש אחר טעם אחר הי"ל סתם שנשצרו ציו"ט אין מסיקין ואפילו לשורפן במקומן משום דאסור לטלטלן ועל כרחק כיון דלענין לשורפן במקומן נתן טעם אחר משמע דבמקומן ליכא אסור משום טלטול ודלא כהמשנה ברורה וממילא ליכא ליישב דבריו לפי זה, ועיין ח"ס צינה הנ"ל דג"כ פשיטא ליה דדברי המג"א חולקין ממקום למקום.

(ד) **ומש"ב** כח"ר צתום' פסחים אעתיק כאן מה שכתבתי בסוף המכתב שלי לאחר ששלחתיו לכ"ת ח"ל ואין להקשות ממה שכתבו התוס' שבת כ"ד ע"ב ד"ה ולפי שהקשו למה אין שורפין תרומה טמאה ציו"ט הא אפשר ליהנות ממנו בשעת שריפה היינו אם שורפו לשם מנאות ציעור אצל אסור ליהנות ולהדליק לצורך עצמו וכיון דמדליק רק לשם מנאות ציעור אסור ציו"ט ע"ש, לא קשה דהתם מיירי שנהנה בשעת הציעור עצמו, וציעוקר תוס' שבת הנ"ל עיין צי"ש או"ח סי' רמ"ד אריכות גדול, אלא דבאמת אית לן דעת צעה"מ הביאו הטור או"ח סי' תמ"ג לר"ש דמותר באכילת חמץ עד הלילה ואף אסור דרבנן ליכא ח"ל צעה"מ שם צדף ז' ואי אכיל ליה מיכל משש שעות ולמעלה עד הערב אינו עובר באכילתו שאין לך השצתה גדולה מזו ועיין גל"ח שם דאפילו אסור דרבנן ליכא והטעם כיון דבאכילתו ממילא נשצת החמץ.

אלא דראיתי לכ"ק זקני צבית שערים או"ח סי' קפ"ו שכתב לחדש דהא דס"ל לבעה"מ שמותר לאכול עד הלילה לר"ש היינו אם אכלו לשם מנאות תשציתו אפילו כדרך אכילתו אצל אם אכלו לשם הנאה עצמית שהוא רעב ולא לשם מנאות תשציתו אסור מה"מ דלהכי אהני מה דאפקיה רחמנא בלשון תשציתו שאסור לאכול שלא לשם מנאות ציעור

וראשונה עלינו לזכר הכשר הבשר וטעמו ע"פ חז"ל וממילא יתזכר אי צעי מליחה דוקא או קגי בדבר אחר, ובגמ' איכא ג' אופנים להכשיר בשר לאכילה (בבבול. א) שיפור עליו מלח עד שלא יהא ראוי לאכילה אדם עם אותו מלח והוא מה שאמר שמואל חולין קי"ג ע"א אין הבשר יוצא מידי דמו אלא א"כ מולחו יפה יפה ע"ש. (ב) ע"י צליה באור שילנו הבשר על האור ונורא משאיב שאיב ליה לדם. (ג) על ידי חליטה. וחליטה ישנה צ' אופנים, (א) שחלטי ליה בחלא כלומר שזומתו בחומץ שהחומץ זומת הדם בבשר ושוב אינו פולט עולמית והדר מבשלו עם בשר אחר. (ב) שחולטין אותו ברותחין ונתבשל דמו בחוכו כדי שלא יפליט עוד כשיבשלוהו עם האחר ודמו המובלע בחוכו מותר כל זמן שלא יצא עיין פסחים ע"ד וחולין קי"א וברש"י שם אי נמי חליט. ובגמ' שם כי הא דרב הונא חלטי ליה בחלא ורב נחמן חלטי ליה ברותחין ע"כ. ועיין רמב"ם פ"ו ממ"א וטוש"ע יו"ד הל' מליחה.

ובצינו ג' אופנים להכשר בשר אמנם הפעולות בזה שונות כי המלח מוציא הדם מהבשר וכן האש כמ"ש נורא משאיב שאיב והחליטה אדרבה זומת ומבשל הדם ומחזיקו על מקומו שלא יצא משם לעולם ולא יזוז אפילו ממקום למקום בחתיכה עצמה והא דמותר לאכול הדם שנשאר בבשר ע"י חליטה הוא משום דהוה דם האצרים שלא פירש והתורה לא אסרה דם האצרים אלא כשפירש אבל כשלא פירש לא חל עליו איסור דם שאסרה התורה ואפילו מדרבנן מותר. ומהאי טעמא מותר לאכול אומנא אפילו צלי מליחה לדעת רוב הפוסקים עיין בהשגות הראצ"ד פ"ו ממאכלות אסורות הי"צ כתב הראצ"ד ז"ל בשר חי אינו צריך מליחה דדם האצרים דלא פירש מותר וכ"כ רב אחאי גאון ז"ל ועיין ה"ה שם ולח"מ מה שכתבו על הרמב"ם ז"ל שכתב דצריך מליחה וברש"א בתה"צ שער המליחה. וצטו"ד סי' ע"ג ובצ"י שם. ואף שבהדושי הארכתי לישב שיטת רבינו הגדול הרמב"ם ז"ל ע"פ דעת התו"ט מנחות פ"א מ"ז חל יוה"כ להיות בשבת וכו' חל להיות ע"ש שעיר של יוה"כ נאכל לערב הבצלים אוכלין אותו כשהוא חי מפני שדעתן יפה ע"ש ועוד הארכתי באופן אחר מ"מ שיטת האחרונים נראה כראצ"ד ודעימייה וכ"כ הרא"ש. אבל א"כ מזה ראייה כיון דמותר בחליטה דכיון דהחליטה פועל בדם שזומתו כ"כ עד שלא יפרוש עוד לעולם הוה דם האצרים שלא פירש ולא יפרוש הוכשר הבשר והותר באכילה ובצינול כיון דאיסור הדם הוא רק באם יפרוש אבל הכא כיון דלא יפרוש מותר ואין נפ"מ אם הוציא הדם מן הבשר לגמרי כגון במליחה או צלי או בחליטה שנשאר בבשר כיון דדם עצמו עד שלא פירש הותר הוא.

ומיהו כתבו רבינו הבה"ג והגאונים והרי"ף והרא"ש דשדרו ממתיבתא דהאידינא לא בקיאינן בחליטה כלל לא בחליטת בשר ולא בחליטת כבד עיין רי"ף ורא"ש חולין קי"א ובר"ן שם מה שהאריך לתמוה על הרי"ף והצ"י צטו"ד סי' ע"ג כתב דגם דעת הרמב"ם כדעת הגאונים לאיסור ובש"ע יו"ד סי' ע"ג ס"ב פסק לכתחלה לעשות כהגאונים והאחרונים כתבו דאפי' צדיעבד אסור עיין ש"ך שם ובמנח"י כלל כ"ד סק"ט סיים צ"ע לדינא אמנם בחו"ד החליט דאפילו צדיעבד אסור ומשמע דאפילו לזלי אסור ועיין דרכ"ת מה שהאריך בדבר.

ועתה נראה דין מליחה מה הוא ובאיזה אופן פועל המלח והצליה, והנה צלי פשוט שפועל ע"י שהבשר מתחמם מהאש ונורא משאיב שאיב הדם ודבר זה ידוע לכל והחוש מעיד על זה וגם הנסיון לכל מצין ומי שנכוה מעולם או ראה לאחר שנכוה יראה בחוש שהאור משאיב שאיב ונעשה בשרו אצבעוע מחמת הכויה, ובמליחה נמי אמר שמואל מלוח הרי הוא כרותח (פסחים ע"ו וחולין ל"ז קי"א יב-יג) והאי רותח כתב רבינו הבה"ג דהוא כרותח דצלי, ובתוס' חולין קי"ב ע"א ד"ה הני מילי צא"ד ואור"ת דכל מליחות שאנו עושין לקדרה חשיבי אינן נאכלין מחמת מלחן מדפירש בהלכות גדולות דשיעור מליחה כשיעור צליה משום דמליח הרי הוא כרותח דצלי וכן משמע בהקומץ רבה וכו' ע"ש, ונראה דלהוציא דם מבשר החי צריך צ' דברים להרתיח הבשר ועי"ז יוציא הדם אחר"כ, אלא דמ"מ אל ירתיח יותר מדאי דאז הוי חליט וא"כ אפשר דהדם בתחילת הרתיחה יתחיל לצאת ויהיה דם האצרים שפי' ואח"כ ירתיח יותר ויחליט ולא יצא עוד לעולם כמובן. והנה מסתבר דרתיחת הבשר הוא הגורם ג"כ להוצאת הדם וכמו בצלי אשר עיינו מעידות שע"י רתיחות הבשר מתעורר הדם לצאת גם כי ידוע כי החום קצת כל שאינו חולט מכלל הדם וכיון דמליח הרי הוא כרותח ע"כ דרתיחת המלח פועל על הבשר שרתיח ויעורר יציאת הדם ואז אמרינן דכל הדם שבאצרים שסופו לפרוש פורש ע"י פעולה זו של המלח ואם לא יפרוש בפעולה זו שוב לא יפרוש לעולם אפילו ע"י צינול.

ואף שכ' הרא"ה בצד"ה שער המליחה צית ג' וז"ל אינו נכון שכבר כתבנו לעיל שהדבר ברור והנסיון מוכיח ועד שאין כל הדם נפלט בשיעור זה שאנו מולחין לקדירה שאמרו בשם הגאונים ז"ל שמשפין אותה בכדי שיעור שתכלה כמאכל צ"ד ומקובל צידם כן וסמך לדבר ממה שאמרו מליח כרותח דצלי ובצירור אם אתה משהה אותה יותר עדיין דם נפלט ממנה וכו' ואין דם הבשר כלה עד שישנה כשיעור מליח כרותח וכו' ע"ש משמע דס"ל דע"י מליחה ג"כ אינו

וגם דהמלח מוֹצֵא כֹל הַדָּם אֶפִּילוּ מִחֲתִיכָה עֲבָה מֵאֵד. וְעֵינַן שׁוֹמְרֵי אֲמָרֵי אֲשֶׁר יוֹדֵי קוֹי כִּיָּת.

וְלֹא אֶחָד מֵעֵיטֵי לְהַעִיר כֵּאֵן בְּסִתְרָה גְדוֹלָה דְּדַבְרֵי רִבּוּי הֵרָאָה ז"ל (לְפִי דַעַת הַסּוֹבְרִים דִּמְחַזֵּר שֶׁל סֵפֶר הַחִינוּךְ הוּא הֵרָאָה ז"ל) שֶׁהֵרִי כֶּתֶב צִצְדָּה בִּגֵּי הַנִּלְצָה כֶּתֶב הַמִּחְזֵר צִמִּי שֶׁלֹּא שָׁחַט אֶת הַוּוֹרְדִין וְלֹאִינוּ נִכּוֹן שֶׁהֵרִי הַכֶּשֶׁר מְלִיחָה לְקִדְרָה כְּשִׁיעוּרָא שֶׁהִיחָה אֵינָה מוֹצִיָּא כֹל הַדָּם שֶׁאֵלּוּ הִיחָה מִשְׁתַּחֲהֵה יוֹתֵר צוֹדָאֵי יוֹתֵר הִיחָה פּוֹלְטָה דֵּם אֵלּא שֶׁהִיחָה פּוֹלְטָה צִבְדִּי שֶׁאֵין כֹּחַ צִמִּים פּוֹשְׁרִין לְהַפְלִיטָה יוֹתֵר וּמִשְׁבָּחוֹ לְכָלֵּל רוֹתְחִין אֵין לְחֹשׁ שֶׁהֵן חוֹלְטִין אוֹתָהּ כְּדִמּוּכָה בְּגַמְ' דְּרוֹתְחִין חוֹלְטִין וְלִמְתִּין הַדָּם וְצוֹדָאֵי כְּשִׁמְעִירִין אוֹתָהּ מִן הַמִּלְחָה כִּיּוֹן שֶׁלֹּא פִלַּט כֹּל דָּמוֹ צוֹדָאֵי יֵשׁ בְּגוֹפּוֹ דֵּם שְׁפִי קָצָה וְלֹא הִגִּיעַ לְנֶאֱתֵל אֵלּא וְדָאֵי כֹל שֶׁלֹּא יֵצֵא לְחוּץ לֹא חֲשׂוֹב פִּי' וְאֵין חוֹשֶׁשִׁין לוֹ עַכְ"ל. וְלִקְמָן בְּסִמּוּךְ ד"ה עוֹד כֶּתֶב שֶׁם וְלַעֲיִין מְלִיחָה לְקִדְרָה כֶּתֶב עוֹד וְלֹאִינוּ נִכּוֹן שֶׁכֶּתֶב כֶּתֶבֻּנוּ לְמַעֲלָה שֶׁהַדָּבָר צָרֹר וְהַנִּסְיוֹן מוֹכִיחַ שֶׁאֵין כֹּל הַדָּם נִפְלֵט וְכוּ' וְאֵין הַמְלִיחָה צָאָה אֵלּא לְהַפְלִיט הַדָּם הַקְּרִיב עַל פְּנֵי הַבֶּשֶׂר וְלֹא לְהַפְלִיט מֵהַ שֶׁצָּחוּ וְדִי לָנוּ צוּה דְּשׁוּב לֹא יִפְלִיט דֵּם בְּקִדְרָה בַּעֲדֵי שֶׁהִמִּים פּוֹשְׁרִין וְכִשְׁיֻצָּאוֹ לְכָלֵּל רוֹתְחִין שׁוֹב אֵין אֲנוּ חוֹשֶׁשִׁין לְדֵם שֶׁהִמִּים הַרוֹתְחִין לִמְתִּים וְחוֹלְטִין אוֹתוֹ וּלְפִי' חֲתִיכָה צָר שֶׁנִּמְלָחָה וְהוֹכַשְׁרָה לְקִדְרָה אֶסּוּר לְחַתּוֹךְ אוֹתָהּ כְּשִׁנְתָּהּ בְּקִדְרָה אֲחֵ"כ מוֹלַח מִקּוֹם חֲתָךְ עַכְ"ל.

וְהִרְשִׁב"א צִמְשֶׁה"צ חֵלֶק עֲלֵיו ז"ל דְּזֵה שְׂבוֹשׁ דּוֹדָאֵי כֹל שֶׁשָּׁהָה צִמְלָחוּ כְּדִי שִׁיעוּר מְלִיחָה קִים לְהוֹ לְרִבְנָן דְּפִלַּט כֹּל עֵיקָר דָּמוֹ הַאֶסּוּר וְאֵעִפִּי' שֶׁלֹּאֲחֵר מִכֵּאֵן פּוֹלֵט דָּבָר אֲדוּם אֵינוֹ דֵּם גִּמּוֹר אֵלּא לִיר אֲדוּם וְכִדְקָרָא לִיָּה רִבָּא חֲמֵר צָר וְאֵכֵלּוּ וְהִקְשָׁה עֲלֵיו עוֹד דָּאֵי הִיחָה מִשּׁוֹם חֲלִיעָה מֵהַ יַעֲשֶׂה לְצִי קִדְרָה וְלַעֲוֹף צִצְקָה שֶׁאֵין שֶׁם מִים וְאֵין אֲנוּ סוּמְכִין עַל זֶה בְּכָלֵּל וְכִדְרֵי הַסְּכִימוֹ הַגָּאוּמִים ז"ל שֶׁאֵין אֲנוּ צִקִּיִּין בְּחִלְטָה, וְעוֹד שֶׁהוּא מִנְרִיךְ לְחִזּוֹר וּלְמִלּוֹחַ מִקּוֹם חֲתָךְ וְלִהְשִׁיחוֹ עוֹד כְּדִי שִׁיעוּר מְלִיחָה אֵם חֲתָכוּ קוֹדֵם שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל וְזֵה לֹא נִשְׁמַע מֵעוֹלָם וְשׁוֹי' לְנַפְשִׁיָּה וְכֹל יִשְׂרָאֵל טוֹעִים דְּדָבָר זֶה, וְעוֹד דְּמִדְּבָרֵינוּ תִּבֵּא קוּלָּא שֶׁאֵם נִפְלָה חֲתִיכָה צָר שֶׁלֹּא נִמְלָחָה בְּקִדְרָה לֹא נִשְׁאֵר לֹאֲסוּר אֵלּא כְּשִׁיעוּר קְלִיפָתוֹ בְּלִבָּד וְכוּ' ע"ש, וּלְפַמְ"שׁ הַחִינוּךְ כֵּאֵן תִּגְדִּיל הִתִּימָה עַל הֵרָאָה ז"ל שֶׁדְּבָרֵינוּ סוֹתֵרִים בְּסִתְרָה גִּמּוֹרָה שֶׁצִּצְדָּה כֶּתֶב כִּנ"ל וּבִחְנוּךְ כֵּאֵן כֶּתֶב לְהִדְיָא כְּהַרְשָׁב"א צִמְשֶׁה"צ דְּהַדָּבָר יוֹדֵעַ וּמִנוּסָה שֶׁאֵם יִמְלַח אֲדָם חֲתִיכָה שֶׁל צָר יִפָּה כְּשִׁיעוּר שֶׁנִּתְנוּ חֲכָמִים לְמִלְחָה יֵצֵא הַדָּם מִכֹּל הַבֶּשֶׂר וְאֶפִּילוּ בְּחִתִּיכָה גְדוֹלָה שֶׁל שׁוֹר פֶּטֶם וְמֵהַ שִׁיּוֹצָא אֲחֵר הַמְלִיחָה אֵף שֶׁנִּרְאָה דֵּם אֵינוֹ אֵלּא מוֹחֵל בְּעִלְמָא וְזֵה מִמֶּשׁ דְּבָרֵי הַרְשָׁב"א ז"ל וְעַ"ג.

יּוֹצֵא כֹל הַדָּם וּמִיָּהוּ הַרְשָׁב"א ז"ל צִמְשֶׁה"צ תִּמְהָה עֲלֵיו וְדַחָה דְּבָרֵינוּ צָרֻרוֹת וְז"ל כִּדְרֵי הֵרָאָה לְעֵינַן וְכוּ' וְכֵן כֶּתֶב הַרְמַצְ"ן מִשֶּׁם הָרֵב אֲלִצְרָלוֹנִי שֶׁכֶּתֶב בְּמִלְחָה כֹּל חֲתִיכָה וְחֲתִיכָה כְּדִי לְלִיחָה צִתּוֹר וְכֶתֶב עַל זֶה הֵרָמַצְ"ן ז"ל שֶׁמֵּאֵל נִלְמוּד מֵהַ שֶׁאֲמָרוּ מְלִיחָה הִרִי הוּא כְּרוֹתָהּ דְּלָלִי אֲלִמָּא כֶּשֶׁם שֶׁצִּבְלִיָּה יּוֹצֵא מִיָּדִי דָּמוֹ לְגַמְרֵי וּמִכֵּאֵן וְאֵילֵךְ חֲמֵר צָר הוּא כֵּךְ בְּמִלְחָה יּוֹצֵא מִיָּדִי דָּמוֹ וְשִׁיעוּרִין שׁוֹיִן צִמְצִיאוֹת ע"כ לְשׁוֹן הָרֵב ז"ל, עוֹד שֶׁם צִמְשֶׁה"צ צִבְדָּה רֵב דִּימִי מִנְהַרְדֵּעָא וְהִתִּימָא אֵין מִלָּחוּ לְבוֹ לְחִלּוֹק עַל גְּדוּלָּה יִשְׂרָאֵל שֶׁקִּטְנִים עֲבָה מִמְתִּינוּ וְחוֹלֵק בְּטַעֲמִים פְּגוּמִים דָּמָה שֶׁאֲמָר שֶׁלֹּא אֲמָרוּ מִלּוֹחַ הִרִי הוּא כְּרוֹתָהּ אֵלּא בְּצָר שִׁישׁ צוֹ מִמֶּשׁ אֲבָל מִשְׁקִין לֹא דְבָרִים אֵלּוֹ וְכוּ' דְּכִי אֲמָר שֶׁמּוֹאֵל מִלּוֹחַ הִרִי הוּא כְּרוֹתָהּ הִנִּי מִיָּלִי דָאִינוּ נִאֲכָל מִחֲמַת מִלָּחוּ וְכוּ' וְכֵן פִּי' הַרְמַצְ"ן ז"ל וְכֵן צִבְדָּה הַתְּרוּמָה אֲלִמָּא כְּשֶׁנִּאֲכָל מִחֲמַת מִלָּחוּ הוּא שֶׁאֲמָרוּ אֵינוֹ כְּרוֹתָהּ הִא כְּשֶׁאֵינוֹ נִאֲכָל מִחֲמַת מִלָּחוּ הִרִי הוּא כְּרוֹתָהּ.

וְעֵינַן רִיטְצָ"א חוֹלִין הַנִּלְצָה דְּמִלְחָה לְקִדְרָה מִקְרִי נִאֲכָל מִחֲמַת מִלָּחַ הַטַּעַם שֶׁמִּלָּחַ מוֹצִיָּא דֵּם הוּא מִשּׁוֹם שֶׁעַכְ"פ נִתְחַמֵּם קָצָה לְהוֹצִיא דֵּם שֶׁעַ"פ הַבֶּשֶׂר וְלֹא יִפְלִיט עוֹד בְּפּוֹשְׁרִין קוֹדֵם הִתְחִיחָה וְעֵינַן צִצְדָּה צִרְשָׁב"א הַנִּלְצָה דְּהוּא נִרְאָה טַעַם צִבְדָּה הַנִּלְצָה, וְהִנֵּה אֵף שֶׁהֵרָאָה ז"ל פִּלַּג לְעֵינַן אֵם מוֹצִיָּא כֹל הַדָּם ע"י מִלָּחַ אוֹ רֵק קָצָה עַד שֶׁחֲלִיטָה הַשָּׂאֵר אֲבָל מִ"מ מוֹדָה ג"כ לְהַרְשָׁב"א וְשֶׁאֵר פּוֹסְקִים דִּהְמִלְחָה מִרְתִּיחַ הַבֶּשֶׂר וְכֵן רִמִּיחַת הַבֶּשֶׂר פּוֹעֵל וּמִסִּיעַ לְהוֹצֵאת הַדָּם וְזֵה פֶשׁוּט לְמַעֲיִין שֶׁם.

וְרִאֲיָתִי בְּסִפֵּר הַחִינוּךְ מִנּוֹה קִמְ"ח שֶׁכֶּתֶב וְז"ל וּלְפִיכֵךְ הִרְוָה לֹאֲכוֹל צָר מִצּוֹשֵׁל בְּקִדְרָה חִיּוּבָהוּ חֲכָמִים לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ הַדָּם שֶׁלֹּא יִהְיֶה פּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ וְיּוֹצֵא לְחוּץ הַמִּרְקָב צִבְשׁוֹל וְלֹא מִנְּאֻחַ תַּחְצוּלָה לְהוֹצִיא אֵלּא צִמְלָחַ שֶׁהוּא שׁוֹאֵב הַדָּם וּמִיבָשׁוּ בְּטַבַּע וְכִחוֹ רֵב וּנְכֻסִּים צָבָר וְאֶפִּילוּ בְּחִתִּיכָה עֲבָה בְּיוֹתֵר יֵשׁ כֹּחַ צוֹ לְהוֹצִיא הַדָּם בְּחוּץ הַעוֹבִי וְכֵן הַדָּבָר יוֹדֵעַ וּמִנוּסָה שֶׁאֵם יִמְלַח אֲדָם חֲתִיכָה שֶׁל צָר יִפָּה כְּשִׁיעוּר שֶׁנִּתְנוּ חֲכָמִים לְמִלְחָה יֵצֵא הַדָּם עִם הַמִּלְחָה מִכֹּל הַבֶּשֶׂר וְאֶפִּילוּ בְּחִתִּיכָה גְדוֹלָה שֶׁל שׁוֹר הַפֶּטֶם וְיוֹתֵר, שֶׁהַדָּבָר כֵּן צִבְרִירוֹ נִרְאָה לְעֵין וּמוֹתֵר לְחַת כֹּל צָר שֶׁנִּמְלָח כְּשִׁיעוּר בְּקִדְרָה צִין שֶׁהִיוּ הִמִּים רוֹתְחִין אוֹ פּוֹשְׁרִין וְלִזְנוּנִין לְפִי שֶׁאֲנוּ רוֹאִין הַבֶּשֶׂר אֲחֵר מְלִיחָה כְּשִׁיעוּר לְכָל דָּבָר כֵּאֵלּוּ נִתְמַחָה מִמֶּנּוּ כֹּל דֵּם הַאֶסּוּר וְאֵם גַּם אֲחֵר מְלִיחָה אֲנוּ רוֹאִין שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ מִעַט דֵּם אֵין לוֹ תוֹרַת דֵּם אֵלּא כְּמוֹחֵל אֲדוּם הוּא חֲשׂוֹב וְעַל כִּי"צ נִאֲמָר בְּגַמְ' רִבִּי פ' קָרָא לִיָּה חֲמֵר צָר וּמִתִּירוֹ עַכְ"ל. וְלִמְדָתִי מִדְּבָרֵי הַחִינוּךְ צ' דְּבָרִים, א' דְּחו"ל לֹא מִנְּאֻחַ תַּחְצוּלָה אֲחֵרָה לְהוֹצִיא הַדָּם מִהַבֶּשֶׂר אֵלּא צִמְלָחַ וְהַטַּעַם שֶׁהוּא שׁוֹאֵב הַדָּם וּמִיבָשׁוּ,

להל' מליחה אות ד' שכ' דבע"כ צריכין לומר דענין המליחה היה להם קבלה איש מפי איש עד הלכה למשה מסיני והלכתא גמירה לה דמליחה פועלת להוציא כל הדם ומחיר הצער לאכילה.

וְנִרְאָה להציא מופת חותך דאין לסמוך על הרגשת המכונה והוצאת הדם באופן המצאת הדם הנ"ל והוא דהא פשוט דהתחבולה וההמצאה החדשה שהמציאו צבית חרושת (וויטני קארפ). שכתב כת"ר הם יכולים להוציא כל חלקי הדם גם מכבד כמו מצער עד שיוציאו כל הדם מן הכבד שלא ירגישו בו שום מין דם לפי נסיונם הכעמי וישאר הכבד נקי משום דם לפי צחינתם אצל הרי אמרו חז"ל דכבד כולו דם הוא והתורה התירתה עיין ש"ס בכורות דף נ"ה זכרותא דדמא כבדא ושיטת ר"ת פ' כה"צ דדם הכבד לא מיתסר מדאורייתא דכבדא כולו דם והתורה שרי, ובש"ס חולין ק"י א"ל אביי לר"ס כי סלקית להתם צעי מייניהו כבדא מה אתון ציה ומתצאר דלמיסר נפשה כ"ע לא פליגי דפולטת ולא בולעת ומסוגיא זו תמהו ארי"ף ורמב"ם דס"ל דכבדא עצמה נאסרת ועיין ר"ן מה שהאריך בישוב דצריהם וצח"ס חולין דמייסא הש"ס דאמרין כבד שנמחה צרביעית ופרש"י כבד של מת מטמא צאהל צרביעית דם מן המת ומ"מ פשיטא דכבד עצמה מותרת באכילה ובלבד כחב דליף לה מדכתיב על הארץ תשפכנו כמים ע"ש בכל המקומות נראה פשוט ומצואר דכבד לכ"ע כולו דם הוא אצל א"כ על כרחך לומר דהתחבולה שמוציאה דם מהכבד ואינה מרגשת עוד צב' פנים, או שאינו מוציא כל הדם ולכן נשאר גם הכבד, או דנימא דאין אנו יודעים איזה חלקים מן הדם התורה אסרה ויש חלקים מה שהמכונה של המצאת הקאמפאני אינו חושבת אותם לדם ולכן אינה מרגשת חלקי הדם ואפה"כ התורה אסרה וקראה לזה דם דעכ"פ פשוט דהתורה קראה לכבדא כולה דם הוא כמ"ש לנו חז"ל וכיון שכן א"כ איפשיט נמי לענין שאילתן דאין אנו יכולין להוציא הדם באופן אחר ממה שאמרו לנו רז"ל כיון דלעולם חיישינן דלמא משארת חלקי הדם מה שההמצאה והתחבולה הזה אינה מרגשת ולא קוראה אותה דם א"כ אפילו בלי טעם שכתבנו לעיל דמלח דוקא מרתית הצער ורק באופן זה מושך הדם אלא אפילו בלי זה נמי אין אנו יכולין לסמוך על המצאה זו או אחרות חדשות מה שלא שערס אבותינו דילמא אינו פועל לכל ואין לנו אלא מה שמקובל לנו מאבותינו דור דור עד משה רבינו ע"ה שקבל תורה מסיני ומסרה לנו, ועיין שו"ת אמרי א"ש יו"ד סי' כ"ח.

וְיָבִיֵּהוּ כדי לנאת לכל הנדדים אפילו מדעים דברתי פה עס ד"ר טענדלער שהוא חכם צחכמת הכעמי וגם ביאלאג, והוא שומר התורה מר"י ציטבת ר' יצחק אלחנן

עוֹד כתב צרא"ה הנ"ל בצד"ה שער ג' טעם בשם הרמב"ן ז"ל צמולח צער צמלח שהדם נשרף צמלח וכלה שהמלח דבר אירי ורך ורואה לדבר שאין המלח מוזהם בשבילו והוא מוזהם בשביל חלב ושומן ע"כ והרשב"א ז"ל כתב עליו דלא מנא כן צרמב"ן ז"ל וא"א לומר כן שא"כ למה מנפך המלח והלא המלח היתר גמור הוא שאין בו הדם שכבר נשרף ע"ש וקצת נ"ע להרא"ה ז"ל דצחינוך כתב ולא מנאו תחבולה להוציא הדם אלא צמלח שהוא שאבז הדם ומייבשו בטבע וכו' וכתב רק מייבשו ולא שורפו וז"ל דהוא הוא ולשיטתו אזיל, איצרא דצוה גם על הרשב"א קצת יש לעיין דצמשתרת הצית הנ"ל צשער ג' ד"ה עוד פ' הוא דברי רב דימי כתב הרשב"א ח"ל ועוד הטעם שכתב פגום מעיקרו דודאי מלח או שורף הדם בטבעו או מושכו ואינו שורפו א"ת שהוא שורף מה לי דקה מה לי גלינתא ואם אינו שורף אפילו גלינתא פולט וכו' ע"ש משמע דהוא ז"ל ג"כ מספקא ליה בפעולת המלח דשורף הדם בטבע או מושכו ע"ש.

וְיָבִיֵּהוּ העולה לדין דישנם צ' טעמים צמלח או ששורף הדם בטבעו או שמושכו ואינו שורפו להרשב"א ז"ל ולהרמב"ן לפי מה שפי' צו הרא"ה ולעדוהו המלח שורף ולהחנוך מייבשו וי"ל דלענין פעולת פנים לא פליגי דהמלח מושכו לחוך אלא דכשצא מצחוך שורפו להרא"ה ולרמב"ן ונ"ע. ומייהו גם צשו"ת אמרי א"ש תמה מאד וצשו"ת ערוגת הבושם וצס' נזה שלום לא ראה כל הפוסקים הללו ועיין צס' יפה לצ פאלאגי סי' ק"ט שג"כ אוסר כולו משום דמליח הרי הוא כרותח ורתחת המלח גורם, ומזה נ"ע גדול מה שכתב צהל"ק למהר"ם חגיז דמותר למלוח הקרבן צסוכר שהוא מלח גמור שמעמיד הדברים זמן רב וכתב ואל תתמה שהוא מתוק שכל הדברים יש כיוצא בהם הלא יש צרמונים חמוצים ומתוקים ולמוניש וכו' גם יש מלח מתוק ומלוח, אצל צאמת דבר זה פלא כיון דסוף סוף אין הסוכר מרתית הצער וכבר דחו דבריו האחרונים ז"ל וצשו"ת ד"ח יו"ד סי' כ"ה האריך להקשות ולבאר דבריו ורמז כ"ת על תשובה הנ"ל וע"ש מה שהאריך גם צמה שנוגע לענייניו. וכתב ג"כ דמלח דוקא הוא משום דדרכו להרתית ולשאוב וכל שאינו כמוהו אינו מועיל.

אֲבָל כי כן נראה דאין להחיר הצער שהוציאו ממנו דם ע"י המצאה החדשה הזו דצין לרשב"א וצין לרא"ה הטעם דמלח מוציא משום דאיכא כאן רחיתת הצער ע"י המלח והכא כיון דליכא זה חיישינן שמא נשאר קצת מה שאין אנו רואים וכ"ש להחניוך שחז"ל לא מנאו תחבולה אחרת להוציא הדם האין נסמוך על זה שמנאו הכעמיקער מה שלא מנאו חז"ל ואין לסמוך על איזה המצאה שאומרים שהמציאו להוציא כן הדם ועיין ספר ערוגת הבושם צפתיחה

אריכות גדול ואין הזמן מסכים לזה ואי"ה לכשאפנה אחזור עוד לדון זה ואכתוב בל"ג מה שנראה לפענ"ד בנדון זה.

ובזה הנני ידידו המברכו בברכת התורה ללומדיה הדרוש"ת בלב ונפש ובברכת חג כשר ושמח.

מנשה הקמן

סימן ק

בבר שנצלה בנייר כסף פיין פויל בלע"ז
מה דינה

ב"ה ר"ח אשר בו עתידין להגאל התשכ"ו ברוקלין נ"י
יצו"א

כבוד ידידי ורב חביבי הרה"ג חו"ב ור"ח גר"נ אי"א כש"ת
מוה"ר אפרים גרינבלאט שליט"א.

אחדש"ת, בדבר השאלה באשה שלמה כד על האש על טס של כדול מנוקב וע"פ טעות שמה על הטס נייר כסף (טייען פולי בלע"ז) ונתנה הכד בתנור רגיל שהאש צו מלמעלה ומלמטה מן הכד ככה שהאש נוגע בכד מלמעלה והוציא הדם אלא מלמטה נשאר הדם באופן שלא היה לו מקום לירד והי' שעת הדחק והפסד מרובה וכ"מ יצא לדון לפי דעת ה"מ יו"ד סי' ס"ה סק"צ שהמיר לזלות כד מכורך בנייר ולא אמרינן דהנייר מפסיק בין הכד ובין האש וזוהי דימה מילתא למילתא בק"ו ומה כשהכד כולו מכורך בנייר מותר כ"ש הכא שרק מלמטה מונח הנייר וטס.

ולאחר הסליחה אין דמיונו עולה יפה דהרי הרבה מן האחרונים פירשו ב"מ דהא דהתיר במכורך הוא משום דנייר הוא גוש חלש ורפה ועלול מאד לפסק והוי ככלי מנוקב דכמעט א"א צולה כד ע"ג גחלים שלא ישרף הנייר בזמנה מקומות ויתמסמס ע"י לחלוות הדם מן הכד אבל נייר כסף המדובר הנה הוא גוש ככלי מתכות ואינו נשרף על האש כה"ג ודאי גס ה"מ אוקר אס הי' מכורך בנייר כסף כזה וזה פשוט דהרי הוא כסתם כלי. גם בעיקר דברי ה"מ קשה להקל בדבר דבבר האריכו בזה האחרונים ז"ל הללו אוקרים והללו מתירין וכמ"ש הפמ"ג שחולק ובפ"ת סי' ע"ג הביא מפלפלים בדיון זה ועוד צו"ד שם וקשה לי להכניס ראשי בין ההרים הרמים וכ"ש שאין הנידון דומה לראיה.

אלא דמ"מ נראה לפענ"ד דהכא דיעצד מותר מפני כמה טעמי ראשונה נראה דס' כד לדעת רוב פוסקים לא הוה אלא מדרבנן והגם שהפר"ח סי' ע"ג פסק דס' כד הוי דאורייתא ודלא כאו"ה דס"ל דהוי דרבנן ומיהו הפמ"ג בשפ"ד סק"צ כתב דלרוב הפו' דס' כד הוי דרבנן והאחרונים כתבו דעכ"פ מידי ספיקא לא נפקא. והנה הפ"ת הביא שו"ת

והסבירתי את השאלה וקראתי לפניו את המכתב תעודה (סערטיפקאט) ששלח לי כת"ר ממר' מארשאל לעוין הכעמיסט ובאקטיאראלאג של ויטני קאמפאני, ואמר לי שאין לזה סמכות ושלי ידיעתו ג"כ אין לסמוך על זה לפי הנסיונות המדעים.

ובדי שלא יקשה ליה לכת"ר להבין דברינו אעתיק לו מה שכתב רבינו הריב"ש ז"ל בסי' תמ"ז ח"ל בדבר השאלה ידעת האדון נ"ר שאין לנו לדון צדיני תורמינו ומלומדיה על פי חכמי הטבע והרפואה שאם נאמין לדבריהם אין תורה מן השמים חלילה כי כן הניחו הם צמופתיהם הכוזבים ואם תדין צדיני הטורפות ע"פ חכמי הרפואה שבר הרבה טעול מן הקצבים כי באמת נהפכו רובם ממות לחיים ומחיים למות ויחליפו חי צמת כי אין ספק בנטלה הכד ונשאר זה כזית שאנחנו מכשירים הם יאמרו שימות לשעתה, וכן בחרותה צדי שמים ואחרים שאנחנו אוקרים כמו כל הסרכות וכל המראות הפסולים צראה וכן צדיני הדרוסה ואחרים שאין ספק שהם מלעיגים בנו עליהם יונק זהב רותח לתוך פיהם, והרב רבינו משה צר מיימון ז"ל כששנה מעט ואמר שזמנת הגידין הם צענם התחתון צעופות לא הודו לו חכמים אחרי שלפי סוגיות הגמ' נראה שהוא צענם האמנעי וכו' ואע"פ שהיה הרב ז"ל חכם בחכמת הרפואה והטבע ובקי בנתוח כי לא מפי הטבע והרפואה אנו חיינ ואנחנו על חכמינו ז"ל נסמוך אפילו יאמרו לנו על ימין שהוא שמאל שהם קבלו האמת ופירושי המלות איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה לא נאמין אל חכמי היונים וכו' כמוכר צפ' המפלת אני מביא ראיה מן התורה ואחם מביאים ראיה מן השוטים ע"ש מה שהאריך ז"ל הארכתי קצת שאולי אין לו שו"ת הריב"ש תחת ידו לעיין בחוכו, וממילא הכ"ג בנדון דידן קן.

ומה שכתב עוד כת"ר שיכולין להוציא גם כל הטעמים מן הצער עד שהצער נשאר בלי טעם לאכול וכעך בעלמא הנה בזה צריך להאריך הרבה והעיקר שאם אפשר לחזור בו הטעם פשוט שאסור וא"כ לא הועילו כלום בזה ואין לומר כה"ג פנים חדשות באו לכאן ועיין מש"כ בספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קי"א ויש להאריך הרבה בזה ועיין נוצ"י יו"ד סי' כ"ו ושו"ת בית שערים למרן זקני או"ח סי' ר"ו ויו"ד סי' קצ"ח ובחו"ד יו"ד סי' ק"ג ושו"ת עמק הלכה סי' נ"ו ח"א. ואי"ה אס ירחיב ה' אשנה עוד פרק זה.

גם מה ששאל צענין העורות נצלות וטרפות שעשו מהם עור לאחר העיצוד שעשו ממנו (לעדער בלע"ז) וגם שלח לי לדוגמא תחיתת לעדער שלא נגמר לגמרי הנה דבר זה צריך

סימן קא

דג כשר שמצאו במעי' דג טמא ושהה בו מעל"ע אי אסור משום כבוש

ב"ה ה' לסדר כי ברוך הוא התשכ"ד ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד ידידי ורב חביבי הרב הגאון המפורסם נר"נ אי"א
נאה דורש וכו' כש"ת מוה"ר דוד זינגער שליט"א רב
דביהכ"ג אנשי ספרד ברוקלין נ"י.

אחדש"ר זידידות נאמנה, דדבר השאלה באלה שאלה שאלה
גדול והציאו לציטו והניחו במקרה לפני השבת

וציוס ב' הוציאו מן המקרה ופתחו ומלאו בו תולעים ועוד
שרי מים ושאל אי מותר הדג באכילה כיון דנשתהו השרצים
בצני מעים יותר ממעלי"ע נימא בזה כבוש כמבואל ונאסר
הדג בליכא ששים נגד השרצים או לא חיישין לזה עכ"ל.

ולפענ"ד לליכא למיחש בזה מפני כמה טעמי, ראשונה,
דהא"ה שער ל' אות ט"ו כתב דוקא יבש בלח
שייך ביה כבוש כמבואל אבל יבש ציבש שאינו בולע ממנו
אין שייך חילוק בנגיעה בין לפי שעה לזמן ארוך וסגי להו
בהדחה בכל ענין ולשון הרוקח ואם חפץ להחמיר קולף
מקומו ולשון הסמ"ג וסמ"ק ב' דברים יבשים כגון בשר
וגבינה או כשרה ונבלה ושיניהם חיים אפילו מלוחים הן אם
הם יבשים וזוונים ונוגעים יחד סגי להו בהדחה ואפילו הן
מלוחין ולחין רק שלא יהו לחין מחמת מליחה דמליחה כרותה
מיהו אם הן מבושלין או כלוין והן לחין אפילו שלא מחמת
מליחה צעי קליפה ע"כ. ועיין ת"ח כלל ג' וכלל ו' מבואר
מדברי הא"ה דציבש ציבש ליכא דין כבוש כמבואל ויבש ציבש
לאו דוקא כשהם יבשים ממש בלי לחות כלל אלא אפילו הם
לחים כל שאין לחותם מחמת מליחה אלא מעצמן היינו
מטבעם או אפילו שנתלחחו במים הרי זה בכלל יבש ציבש
ומותר אפילו מונחים יחד זמן ארוך וסגי להו בהדחה מעיקר
הלכה ואף שהציא שם לשון רוקח דאם חפץ להחמיר קולף
מקומו להלכה לא ס"ל כן וכן משמע ממה שכתב שם בסמוך
דמחלק בין חייך למבושלים דאם הם מבושלין או כלוין והן
לחין צעי קליפה מבואר דחייך אפילו קליפה לא צעי וכמ"ש
זה ברור. ואגב מכאן תיוצתא להר' פרי דידק בסי' י"ט
שכתב דדבר מבואל אין בו דין כבוש הציאו בזה החיים
סי' ק"ה ע"ש דהרי מפורש דאדרבה הא"ה מחמיר יותר
במבושלין מבחיים.

אלא דלכאורה צעין שיעור ממי נקרא לח ולא הוי כבוש
וממי נקרא משקה והוה כבוש, ועיין גמ' מנחות ח'
ע"ב כלי הלח מקדשין את הלח ומדות היבש מקדשין את
היבש וכו' א"ל ר"א מדופתא לרבינא מנחה לחה הוא א"ל
לא נארכה אלא ליבש שבה וכו' ואי צעית אימא מנחה לגבי

הר הכרמל יו"ד סי' י"ד דנוהגין היתר ללכות כד במוך התנור
האופה בשעה שזוער רחוק מן האש ואין חוששין לא משום
שנתבשל הכבד בדם הזב תחתיו ולא להכשיר מקום הזה בתנור
והנל"ח ר"פ כיצד לולין חלק על זה וס"ל לאיסור כי אין מקום
לדם לזוז ודמו כבלעו אח"כ נבלע בתוכו אמנם בשו"ת חקרי
לז ח"א יו"ד סי' ל"ו כתב דאם פרס מתכות חלק שאין בו
גומות על האש וללו עליו שפיר דמי ורק במחבת אסור כיון
שיש לו בית קיבול וכ"כ ברוח חיים הספרדי סי' ע"ו הביאם
הדרכ"ת והאריך שם צדיקים אלו וגם כ"ת רמז עליהם.

ומעתה נראה דאפילו להחולקים על המתירים הנ"ל מ"מ
בדין אפשר דמודים דמותר והטעם דהאי נייר
כסף הוא דבר דק מאוד וכשהיא מונחת על האש הוא בעצמו
נעשה כגחלת אש וא"כ אפילו כשיפול קצת דם על הנייר
ישרפנו מיד ע"י האש דומיא דלולוהו על גחלים, שנית נראה
דהכא קיל דלא אמרו דאסור אלא בכלי או בטם עכ"פ שאפשר
שישאר שם דם כבבלי והוה כמבואל בדם אבל הכא הדם יפול
מיד ושרי ידידע שהנייר כסף אפשר שיזוב הדם מן הצדדים
ובפרט אם ה' משופע הנייר תחתיו ופשוט דהיינו אם לא היה
הנייר כעין בית קבול שאם ה' כעין קבול הרי הוא כקדרה
שאסור לכ"ע. ועוד צו שלשה דהחוו"ד סי' ע"ו צביאורים
העלה דלנלי צריך כלי מנוקב כמו למליחה אמנם היד אפרים
שם האריך לדחות את דבריו דבבלי ע"ג חרקות ליכא איסורא
כלל ודוקא טיגון כבלי אסור דאין שולט בו לשואצו אבל בתנור
שהוא מגולה אלא האש והאש שואצו אין חשש בזה ע"ש.

ואולי בדין שהאש שולט גם מלמטה כמו מלמעלה מודה
החוו"ד דמותר ולא אסר אלא בתנור שהאש מלמעלה
ולמטה התנור ואין תחתיו אש והטעם לזה דכיון דיש תחתיו
אש מרחיק הטם יותר וי"ל דבכל הקדרות האש תחתיו הוא
כמוצן, גם כי בשו"ת טוטו"ד ק' סי' ק"ו השיג ג"כ על
החוו"ד וכתב דלנלי א"צ כלי מנוקב א"כ אף כי אכן לכתחלה
עבדין לחומרא ומארכיין כלי מנוקב מ"מ צדיעבד כה"ג
ובהפסד מרובה ודאי סמכין אצ"א וטוט"ד החולקים אחו"ד
והיינו אפילו בכלי ממש א"כ כ"ש בדין דלא הוי כלי ממש
אלא טם ועליו הנייר ואפשר שהדם זב מתחתיו וגם כל הני
צרופי היתר שכתבתי לעיל צירוף דלא הוי רק איסור דרבנן
לרוב הפוסקים ועוד לזרף בזה שיטת ר"ת דדם כבד לעצמו
ומותר אפילו לבשלו ואף שח"ו לפסוק כן מ"מ לצירוף מארפיין
ולכן נראה מכל הדין טעמא יפה הורה להחמיר אלא דנראה
דאפילו בלא הפסד מרובה אילו באת שאלה כו' לידי הייתי
מכשירה צדיעבד.

ידי"נ דושה"ט בברכת התורה בלב ונפש.

מנשה הקמן

לאויר בשום זמן אז שיך לומר כבש אצל דדבר דלא הו
מגולה לאויר לעולם רק כנוס בתוכו לא אמרינן כזה כבש
כמבוסל והציא ראיות לדבריו וכן כתב בשו"ת הרי בשמים
תנינא ס' רי"ב והציא רא' לעזמו מדברי הש"ך ס' ז"ט
סק"א דקליפות צינים של איסור מאטרפות להיתר לצטל
הצינה של איסור והקשה דמדוע לא נימא כבש כמבוסל
ונמא נאסרה הקליפה אע"כ דכיון דמעולם הוא כנוס בתוכו
כה"ג לא אמרינן ולפ"ז דדין נמי אחי לן שלישית להחירא
דהרי בטן הדג היא מכוסה ולא היה מגולה לאויר לעולם
כה"ג לא אמרינן כבש כמבוסל אלא שבעיקר חידוש הגאונים
הנ"ל ראיתי שהקשו על חידושם מכלל וקוצה דשיך בהן
כבש כמבוסל לולי מטעמים אחרים דאיכא בכלל ועיין בסמוך
מה שחמהתי על המהרש"ק.

ורביעי בקודש נראה לפי מה שכתבו במשנה בכורות דף
ז' ע"ב דג טמא שזבל דג טהור מותר באכילה
וטהור שזבל דג טמא אסור באכילה והכי קי"ל בש"ע יו"ד
ס' פ"ג ומבואר דרק הדג טמא שנמאץ בטהור הוא דאסור
באכילה אצל הדג הטהור מותר באכילה אף שנמאץ בתוכו
הדג טמא, ואי נימא דכה"ג נמי אמרינן כבש כמבוסל אמאי
הטהור מותר באכילה הא נאסר משום כבש כמבוסל שנכבש
בתוכו הדג הטמא ודוחק לומר דלישנא דמתני' מיירי דוקא
בידענו שלא שהה מעל"ע בתוכו וגם הלשון שנמאץ משמע
שנמאץ אפילו לאחר זמן ואין לנו ידיעה עכ"פ מתי שזבלה
הדג טמא ועיין תוס' שם מה שחמהתי דתיכף שזבלה נעכל
ותי' ר"ת די"ל דקי"ל כריב"ב דצעי מעל"ע, ולא לישחמיט
חד מהראשונים ז"ל להשמיטנו חידוש דין כזה דדוקא מיד
הוא דמותר הדג אצל לאחר מעל"ע גם הדג טהור נאסר,
וכה"ג לא ראינו רא' הוא כיון דהוא דבר של איסור ומדלא
השמיטנו דאסור מסתברא דמותר הוא.

ובפתחי שערם ראיתי דדרכי תשובה ס' פ"ג שהציא
מדברי שאל ויוסף דעת דפשיטא ליה דבנשתהה
מעל"ע דאסור מטעם כבש וכן הציא משו"ת טוטו"ד תליתאי
ס' קנ"ד ורמו עליו כת"ר אלי מדברי טוטו"ד הללו והשאלה
שם דג שנמאץ בתוכו שרץ הנקרא דזשאבצ צלע"ז והיה מוגח
מעל"ע בתוכו אחר מיתת הדג והורה הרב להטריף ונחלקו
עליו והמרש"ק ז"ל השיב לו שיפה הורה דמה לי כבש מבחוץ
ומה לי כבש צפנים ואדרכה כשהטמא צפנים מגרע גרע
דאין לו אויר המקרר והחוס צפנים מקייע אל הכבש,
ונשתוממתי אמראה הזה דהאיך עלתה על דעת הני גאוני
דכה"ג מקרי כבש שהרי יבש ציבש הוא וכמו שזכרנו
בעזה"י"ת דכל שאין צו לחלוטית מים ממש יבש ציבש מקרי

דס כיבש דמיא ועיין רש"י דם הוא כלול ומנחה הו כעיסה
ואפ"ה מקדש לה המזרק שהוא כלי דם עכ"פ יבש ולח
לאו בכל מקום שוים, ונראה דדבר זה תלוי לפי ראות עינים
ואם יש ממש במים ונראה שהאיסור מוגח במים ממש הרי
זה בכלל כבש אצל אם אינו אלא לח באופן שאין כאן מים
לראות העין צפני עזמו רק שהגושים לחים הם הרי זה
בכלל יבש ציבש, ועיין א"ר אר"ח ס' ש"ך סקי"ב קצת
רא' בצער שנכבש מעל"ע במים שנגלד דהוה כבש ע"ש
אמנם החו"ד יו"ד ס' ק"ה כתב דוקא במשקה שהאיסור
מתנועע בתוכו ממקום למקום נקרא כבש אצל במים
קרושים או בשמן וחמאה קרושים לא מקרי כבש, שמעינן
מינה דכבש הוא כשמוגח במשקה שהאיסור מתנועע בתוכו
ואף שהחו"ד כתב כן לענין משקה שנקרש אצל ממילא
שמעינן דכל שאין שם משקה שהאיסור יתנועע בתוכו לא
מקרי משקה לענין דיתקרי כבש וכן מפורש בפמ"ג רש
ס' ק"ה שכתב כבישה לא שיך רק דדבר גוש דדבר כלול
דאז מפליט ומצליע מזה לזה אצל לא צנייהם לחים שזוה
מיד כשנתערבו נאסרו וכן לא צנייהם גושים אף שהם לחים
קצת אפילו יעמדו ימים רבים כן כמבואר בס' ק"ד ושם
מבואר דאם הוא רך שהאיסור המוגח בתוכו מתנועע ממקום
למקום מקרי כבש ע"ש באריכות וכן כתבו האחרונים ואשר
לכן כיון דדידין אין כאן משקה ממש בטון הדג עד שיהא
האיסור מתנועע צו אלא שהוא לח קצת בטבע הלחות שיש
בכל צעל חי כה"ג לא מקרי כבש אלא דין יבש ציבש יש
לו שמוחר ועיין עוד מג"א אר"ח ס' תמ"ז סקט"ו.

שנית נראה להציא רא' מדם הכנוס בלב דמעשים בכל יום
שאין פותחין לב בהמה או עוף לאלתר ומוציאין הדם
הכנוס ממנו אלא מניחו כן יום או יומים בלא קריעה ואח"כ
מוכרין אותו אף שבלב יש צו דם הכנוס והיה לן למימר
כבש כמבוסל וליאסר וע"כ ז"ל דכיון דמטבע הדם לקרוש
לאחר שנשחטה הבהמה ומתה ממילא הוה ליה דין יבש
ציבש ואף שפשוט שהלב והדם הוה לח עדיין כידוע לכל
יודעי טבע ואין לומר דמש"ה לא חשו לה משום דס"ל
הטעם דשאני לב דשיע שהרי לענין ציבול דעת ר"ת וכמה
פוסקים דלא קי"ל כטעם דשיע והכי קי"ל בש"ע לחומרא
וע"כ ז"ל משום דדם נקרש הוה כיבש ציבש ולא שיך ביה
דין כבש ומינה דכ"ש נידון דידן מלב בהמה או עוף דהתם
עכ"פ הדם צשעת שחיטה כלול הוא אלא שנקרש לאח"כ
משא"כ דדין דמעיקרא גוש הוא.

וציפיתי נפיייה בשו"ת טוב טעם ודעת ק' ס' קמ"ז
שנאל צענין הדם הכנוס בלב ששהה מעל"ע
והעלה דבר חדש דלא שיך כבש אלא דדבר שהיה מגולה

עוד אחרת מנאמתי למהרש"ק ז"ל בטו"ד ק' סי' קנ"ה שהעלה צ"ע בנמא"ל דג טמא דג טהור מעלי"ע אחר מיתתו אם יהיה נאסר מטעם כבש צפנים, וכתב דהפוסקים לא דברו מזה אבל על כל פנים משמע דמסקא ליה ולא ברורא ליה כולי האי הא מילתא אבל כגון דא יש לומר דזוקנתו נחזרר ליה אבל הראשון קשה, אשר לכן לפענ"ד דברי המהרש"ק ז"ל לא זכיתי לעמוד עליהן ונ"ע.ג.

ומעתה העולה לידן כיון דזיררנו בס"ד דכה"ג ליכא איסור כבש ודברי מהרש"ק ז"ע וספר דברי שאלו אין לי לעיין אחריו וכתב טעמו ואולי שאלתו היתה באמת באופן שהיה שם ממש מים צפנים הדג באופן שהוא כבש עכ"פ כיון שזיררנו כן גם דרכי"ת הנ"ל הביא שם בשם הגאון מהרש"ס ז"ל מצרעזון דכה"ג לא מקרי כבש וחולק על הטו"ד ודברי שאלו וכן נראה נוטה דעת הדרכי"ת ז"ל למעין שם לפענ"ד אין להחמיר בזה כלל.

[ועיין] מרדכי ב"ה פ"ק סימן תקנ"א ונשאלתי על דג טמא שנמא"ל דג טהור ונחבשל והשפתי אם נלמוד איסור מטומאה נחיר הטהור מפני דאמרינן במסכת תענית דף כ"ז ע"ב אירע מעשה ובלעו זאבים תינוקות והקיאוהו דרך בית הרעי ובא מעשה לפני חכמים וטהרו את הבשר וטמאו את העצמות ותנן נמי במס' אהלות פ"א כמה ישהה צמיעו שלשה ימים מעת לעת אבל לפר"ת דלא יליף איסור מטומאה יש לאסור אף הטהור אם אין בו ס' כנגד טמא ע"ש].

וחמישיתו אוסף עליו דכל מה שכתבנו הוא לפי שאלת הני גאונים אבל צדין דידן כיון דהדג היה מונח במקרה (פרזער בלע"ז) ונתקרה בקרה כה"ג גם לפי דעת המהרש"ק והדברי שאלו מודים דהוא בכלל יבש ציבש וליכא שום איסור שהרי כתבו הפוסקים דצמים קרושים לא שייך דין כבש עיין פרמ"ג סי' ס"ט בשפ"ד סק"ס ובס' ק"ה הביא מהמנח"י כן ואף שהצ"י הביא שם א"ז דהוא כבש הפרמ"ג דחה דבריו ועיין דרכי"ת סי' ק"ה ד"ה ולענין וצו"ת טו"ד ק' סי' ק"ב בחתול מת שנמא"ל בחצית מים קרושים, וצחו"ד שהצ"י לעיל ומבואר דצמים קרושים ליכא משום כבש כלל וכמדומה לי שכת"ר העיר לי כן בשם ח"א ג"כ וא"כ פשוט לדין לכ"ע מותר הדג ויאלכו עגוים וישעו.

ופה שבתה קולמסי הדרש"ת בלונ"ח מכבדו ומוקירו כערכו הרים, ובברכת התורה ללומדיה בלב ונפש.

מנשה הקמן

ונידן דידן בכלל הוא הא חדא. שנית שהרי הטו"ד באמת סותרין עצמן בזה, חדא שהרי הצאנו לעיל בסמוך בשמו שכתב בס' קמ"ז מה' תליתאי דלא שייך כבש רק אם היה מגולה לאויר בשום זמן אבל בדבר דלא היה מגולה לאויר לא שייך ביה דין כבש אפילו בלא ממש שכנוס לתוכו כגון דם, והאיך כתב כאן סברא מהיפוך להיפוך דכשהטמא צפנים מגרע גרע.

הן אמת דקצת הי' אפשר לישב ולחלק ממה שכתב שם בחידושו בס' קמ"ח מהד' תליתאי שהעלה לחלק בין דם הלז שלא נאסר הלז מדמו הכנוס בתוכו לשרץ וכתב כיון שדם הלז הוא מנוף הלז ולכן כיון דהלז פולט דם אין דרכו לחזור ולצלוע מה שפלט לכך לא נחשב כבש, משמע דמפרש היתר הלז משום שאין דרכו לחזור ולצלוע וא"כ אין רא' לשרץ שאינו מעצם הדג ודרכו לצלוע, אלא דא"כ תקשה ליה מתשובה אחרת שם בס' קמ"ז שהצאנו כבר בסמוך דטעם היתר הלז הוא משום דדם שבו נקרא ומקרי יבש ציבש וזוהו הרגיש גם הדרכי"ת ז"ל, ואפילו ימא דכאן חזר בו מסברא זו דדם מקרי נקרא וגם מסברא שניה וסבירא דאדרבה מה שצפנים מגרע גרע מ"מ צעיקר סברתו אינני מודה לו לפי שיטה זו וסברתו דכיון דהלז פולט דם אינו חוזר וצולע טעם זה ליתא אלא כל זמן שבהמה צחיה אבל לאחר מיתה אין הלז פולט עוד דם ושפיר יש לומר דצולע וכה"ג מצינו דמיון לזה בהמולח בשר דקיי"ל אידי דטרוד לפלוט לא בלע מ"מ פשוט דלאחר שגמר הפליטה צולע והכ"נ כן הוא, ועוד כיון דהצאנו לעיל דקיי"ל כר"ת לענין ציבול בלז דלא קיי"ל דמותר משום דשיע וכן כתב הגאון בעצמו א"כ ה"ה בכבש דהוא כמבשל וחוזר וצולע ע"י ציבול א"כ מעיקרא דדינא פירכא דודאי חוזר וצולע ע"י ציבול וכן ע"י כבש וליתא לסברא דכיון דהלז פולט דם אין דרכו לחזור ולצלוע.

ופתחתיו ספר א"ז הגדול וראיתי שם בס' תס"ד ח"ל ועוד פי' רבינו יצחק ב"ר אשר ז"ל דדוקא גבי דם הוא דאמרינן שאני לב דשיע אבל גבי שמונית דאיסורא לא ולא דמי לכבד דאמר לקמן דאפילו גבי שמונית אוסרת ואינה נאסרת וטעם טוב יש דהתם היינו טעמא מתוך שהיא טרודה לפלוט לא בלעה ל"ש שמונית ול"ש דם אבל גבי לב דטעמא משום דשיע נהי דשיע לגבי דם דסמוך וכו' הרי מפורש מדברי א"ז דלא אמרינן בלז הסברא דכיון דפולט אין דרכו לחזור ולצלוע אלא משום דשיע וזה דלא כהמהרש"ק ז"ל.

סימן קב

על דבר התוארים הגדולים שכותבין בזמן הזה

ב"ה ג' בשבת לסדר נותן לפניכם היום ברכה התשכ"ג
ברוקלין נ"י יצ"א

כבוד ידיד נפשי אוהב שלום ורודף שלום ור"ח אי"א נר"ו
שמו מפארים הרב הגאון המפורסם לשבח ולתהלה וכו'
כש"ת מוה"ר שלום יהוקאל שרגא רובין הלבערשטאם
אדמו"ר מציעשונוב שליט"א.

אחדשבת"ר יקרת מכתבו הגיעני עש"ק וראשונה אתנאל
על התוארים הנהוגים בזמנים וכת"ר בקשני

שלא לתוארו ואף שרצוני של אדם זה כבודו מכל מקום רשמתי
על מכתבי הנ"ל כנראה מתרי טעמי חדא דחכם שמחל על
כבודו מחול אצל אין צידו למחול על צדויו ובאם במקרה יפול
המכתב בידי לא יודע ויחשוב זה לציון לכת"ר על אשר לא
כתבתי בתואר הראוי לפי דעתו ונמנע כל לידי ציון וקנף,
ציון לכת"ר וקנף עלי וזה כבר אין צידו למחול, ובאמת כי
התוארים האלו הם רק לשוקי צראי כי לב יודע מרת נפשו וכל
אחד מכיר מה שמגיע לו, וכבר קבלתי מכתב מהגאון ר' י"ו.
מינצבערג זללה"ה מירושלים לפני כמה שנים וכתב לי בענין
התוארים בזמנינו שנחשבים למטבע פסולה. שנית כי באמת למי
שממאס בהם העצה הפשוטה הוא לכפול את הכתב עם
התוארים ולא לקרואם, וידוע שהגאון רעק"א הי' קורא פעם
התוארים בדחילו והתאנח מאד וכשנשאל מאחד מבניו למה זה
כל החרדה והשיב כי הוא קורא מה שכתבו עליו ונאנח כי כל
זה מה שכותבים עליו היה יכול להיות אמת ועל זה הוא נאנח
שלא זכה עדיין לכל זה וא"כ לפעמים יוצא מזה תועלת ומי
שבאמת גדול מן התוארים א"כ לא איכפת ליה אם לא תואר
בכולם הראויים לו ובה תנוח דעת ידיד נפשי כת"ר ויסקלח לי
מאד על עברי בצקשתו זו, ודי לחכם כמותו.

סימן קג

בדין שמנת של עכו"ם סוויט קרים וזויר קרים
בלע"ז ובדין חלב עכו"ם היבא דמירתת מעונש
המדינה

עוד להג"ל

(א) ועל דבר שנשאלתי לחוות דעתי הענייה בשמנת של
עכו"ם הנקרא (סמעטענא) ובמדינתנו יש שני
מיני שמנת, (א) גלול הנקרא (סוויט קרי"ם בלע"ז) ושותין
בו קאפפע, (ב) שמנת עבה (זועיר קרי"ם בלע"ז) שאוכלים
אותו עם גבינה וכיוצא בו אי מותר לישראל לאכלם ומקום
השאלה אי שמנת נמי הוי בכלל חלב עכו"ם ואסור או לא
ולפי שיש רבים במדינתנו שמקילים בשמנת ואפילו אותן שאין

שותים חלב עכו"ם ובטענתם שדומה שמנת לחמאה וסומכים
על דברת החכ"א (כלל ס"ז סעי' ג) בכוחם של עכו"ם הנקרא
שמנת אם הוא עבה יש אוסרים ויש מתירין שהרי חלב טמא
אינו עומד ודומה לחמאה וקיל ממנה דהתם יש לחוש לחלב
דביני אטפי משא"כ בשמנת עבה דבטל צרוב כמ"ש הט"ז
סי' קי"ב סק"ט בשם הדרישה וצ"ח והסכים כן הש"ך וכ"ג
האריך בפלפולו בשכלו הישר והעלה לאיסורא דלא התירו אלא
בכוחם והציא ראיות לזה.

(ב) ואומר אני שיפה כיון והוראתו בקדושה בזה ולא דמי
השמנת לכוח המוצא צו"ד סי' קי"ב ושקליא
וטריא של הט"ז והש"ך בנקה"כ שם מפני הטעמים שכתב
כת"ר וגם לי ידוע זה כי השמנת שעושים פה אינה נעשית
באופן שמעמידים חלב בכלי והשמנת קף למעלה בטבע כי
בכהאי גוונא אמרינן חלב טמא אינו עומד ואינו קף למעלה
כי אינו נקפה (אינו עומד פירושו אינו נקפה כמבואר
ברמב"ם ובפוסקים ועיין שו"ת צית שערים למרן זללה"ה
יו"ד סי' קמ"א) אצל השמנת פה נעשית מחלב מתוק ע"י
מכונה שלוקחים הקוס (השומן) מהחלב כשהוא עדיין מתוק
וזה הנקרא שמנת מתוק (סוויט קרים) ואח"כ לוקחים הקוס
הזה ומשימין אותו במקרר ומוסיפים בו אצקות ועוד חלב
אחר ועי"ז מתעבה השמנת ונעשה חמוץ הנקרא (זועיר קרים)
ופשוט שאין זה דומה לשמנת הנעשה בטבע.

(ג) והנה הרדצ"ז בשו"ת ח"ו סי' ב' אלפים רצ"א כתב
ח"ל נשאלתי על היגורת של עכו"ם וכו' כל ימי
יגורתי להורות בם היתר שהרי חמאה שהתיר הרמב"ם ע"י
בישול חלקו עליו האחרונים וכו' ועוד שהגבינה נאסרה בזמין
ואע"פ שהיא יבשה ואין בה נחלוחי חלב ואפילו העמידוה
בשרף חלנות אסורה כ"ש היגורת שעדיין רך קצת וכו' שהם
לא אמרו חלב טמא אינו עומד אלא לענין נקפה ונעשה
קשה כעין גבינה אצל אפשר שהיא נקפה קצת ומתעבה הלכך
מאן לימא לן שלא נתערב זה חלב טמא ונסתבך עם שאר
החלב ונתחבר עמה ולא תא' אלא ע"י רחיצה כלל דמילתא
אין דעתי להתיר ד"ז ולא כיוצא בה עכ"ל. והנה לן דעת
הרדצ"ז ו"ל דכל שלא נקפה הרבה ונעשה קשה כעין גבינה
חיישין דילמא יש בה חלב טמא ואפילו נקפא קצת אמרינן
דחלב טמא נמי נקפה קצת אלא שלא נקפה הרבה ועיין
ריטב"א ע"ז ל"ה ע"ב שם שמה שאמרו חלב טמא אינו עומד
לאו דאינו עומד כלל דהא חזינן דקאי אלא שרובו אינו עומד
ורובו נעשה נקיזי ע"ש ובה ישבתי מה שראיתי בשם חכם
אחד שכתב שבעצמו ראה נעשה חמאה מחלב טמא ולפי הנ"ל
אחי שפיר דאין זה מכחיש קבלת חז"ל דחלב טמא אינו עומד
דהוא ע"פ רובו כמובן.

שאכל סמאנ"ט וכו' מעורב בו שומן חזיר ע"ש לכן פשוט דיפה הורה כ"ג דאין להקל בשמננת כמו בחלב ממש.

ועיין ז"ל החדשות יו"ד סי' ע"ה ובשו"ת שדה יהושע סי' כ"א ובס' מאורי אור חלק קן טהור דף מ"ט ע"ב ובשו"ת חיים שאל חלק א' סי' מ"ג ובס' שו"ר טהרה מערכת ה' סקט"ו ולפי דבריהם אין שום היתר בשמננת חו"ע קריס ובעה"ש יו"ד סי' קט"ו סכ"ח נסתפק ודעתו קצת להקל בשעהד"ח ודבריו מאד תמוהים וסותרים ממ"ש שם סעי' ו' ודו"ק.

(ז) **והנה** המהרש"ם ז"ל שם סיים ואם אולי יש להקל אם יקחו הנסיוני (כוונתו נסיוני מהשמנת) לנסות אצל כעמיקער אם אין בו שום תערובות אחר ואומן בזה לא מרע אומנתו ע"כ. ופשוט דאפילו לפי הקולא הזו דיכול לסמוך על כעמיקער דלריך לנסות בכל קופסא ואינו מועיל מה שצדק כמה פעמים מקאמפאני זו או מפארעם זה כי יש לומר אחרת לא היה לו חלב טמא ולא הניח והיום אית ליה לכן חיישין בכל פעם שמא בראשונה לא עירב ובאחרונה עירב וא"כ ממילא נפל פיתא בצירא אפילו לפי שיטתו יטערך בכל פעם לילך ללאצארטאריא לנסות אי נתערב בו חלב טמא או לא.

(ח) **אלא** דבעיקר הנסיון של הכעמיקער כבר דברו בו האחרונים אם סמכין על צדיקת האכעמיקער לענין איסורים או לא, לצד כי עיקר שיטתו לא זכיתי להדין שהרי לפי מה שהביא שם בסמוך השמננת הוא בכלל חלב שמא עירב בו דבר טמא והוא בכלל גזירת חלב עכו"ם בכלל וא"כ האריך החריר דיעבד לסמוך אצדיקת כעמיקער והלא בחלב ודאי דלא סמכין אנסיון כעמיקער לשמות החלב ואין לומר דכוונת הגאון ז"ל דגם בחלב עכו"ם יש לסמוך אצדיקת הכעמיקער דא"כ סמעתענא מאי רבותא אית זה וא"כ כיון דכבר העלה בתשובה זו הגאון ז"ל דשמננת בכלל גזירת חלב הוא לא ידענא לישוב קיום דבריו בנסיון הכעמיקער, וגם לרדב"ז מוכח להדיא דשמננת בכלל חלב הוא וכנ"ל.

(ט) **והנה** לעצור על כל פלפול כת"ר קשה לי כעת לחוסר הזמן מכל מקום להראות חציבות הדברים באתי להעיר קצת מה שסיים בסוף דבריו וז"ל ולסמוך על הפר"ח שאכל חלב עכו"ם באמסטערדאם עם הפארטאגעס שסמכו על תשו' הרדב"ז דחלב לא נאסרה בזמין אינו נראה שהרי כבר קבלנו עלינו אנו בני אשכנז לאיסור מדינא כמ"ש הח"ס סי' ק"ו וכו'. ובמה דסיים כת"ר אפתח דזה רבות בשנים אשר ראיתי לעורר בדברי הפר"ח הג"ל דלפוס ריהטא לא נחתו האחרונים ז"ל בעומק דברי הפר"ח וס"ל כמה אחרונים

(ד) **והנה** מעתה לא מצעיא השמננת הלול (סוויט קריס) שהוא כעין חלב ממש אלא שמעט נתעבה שודאי דזה הוא בכלל חלב ממש ואינו יוצא מכלל גזירת חז"ל שגזרו בחלב עכו"ם אלא אפילו השמננת העבה (זויער קריס) כיון שלא נתעבה בטבע ועמדה מעצמה אלא ע"י פעולות והמלאות ע"י מקרר ואצקות מאן נימא לן דאין זה חלב ממש דודאי ע"י פעולות ואצקות גם חלב טמא אפשר להקפיה דהא דאמרו חלב טמא אינו מקפיה היינו בדרך הטבע ומלד ענמו אבל ע"י אצקות פשוט דאפשר להקפיה גם חלב טמא וא"כ שפיר יש לחוש בזה משום חלב טמא ועוד דאפשר דאצקות בענמם טמאים ואסורים ואפילו אי נימא דמ"מ לא היה בכלל הגזירה שמננת מכל מקום אומר אני דאין זה אלא חלב באמת כיון שלא עמדה מלד ענמו והוא בכלל הגזירה של חלב מידי דהוי אחרת שהקפה במקרה זה פשוט מאד.

(ה) **אלא** דלהוסיף אני בא דלפוס ריהטא נראה ממכתב כת"ר דדעתו דוקא בשמננת דמדינתו הוא דס"ל דאסור משום חלב עכו"ם אבל בשמננת הבא בדרך הטבע ע"י העמדת החלב כיון דקיי"ל חלב טמא אינו עומד הכ"נ היה מקום להתיר בשמננת מידי דהוה אחמאה אבל באמת אמרו אפילו בשמננת הנעשה בדרך הטבע לאסור, חדא לפי שיטת הרדב"ז דכל שלא נקפה ונעשית קשה כגבינה לעולם עדיין בכלל חלב הוא א"כ כל שמננת כל זמן שלא נקפה כגבינה הוה בכלל חלב וידוע דכל שמננת שאנו אוכלים אינו מתקשה כגבינה וממילא לא יצא מכלל גזירת חלב, וכמו שכתב הרדב"ז, שנית לפי שיטת הריטב"א דבאמת גם חלב טמא נקפה קצת וגם דעת הרדב"ז כן וא"כ אכתי לענין שמננת חיישין דילמא נקפא קצת חלב טמא בו ולא דמי לחמאה וכמ"ש הרדב"ז ז"ל.

(ו) **והנה** דגם בזה לאו מילתא חדתא קאמינא שדבר זה כבר נפתחה בגדולים בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' קס"ד שנשאל מפאריש מהו לאכול סמעתענא של עכו"ם והעלה ג"כ מדברי הרדב"ז הג"ל דסמעתענא הוה בכלל גזירת חלב עכו"ם ועיין מרדכי פ"ב דע"ז סי' תתכ"ו בשם הגאונים דלפעמים על ד' המיעוט מודמן שהחמאה נעשית מחלב טמא והוא כמו שהבאתי לעיל בשם אחד האחרונים ז"ל. ובשו"ת מהרי"ט זלה"ן סי' פ"א כתב דחלב נקפא מותר לקנות מעכו"ם ולהעמיד בו דחלב טמא אינו נקפא ואינו מקפיה וכתב המהרש"ם דהיינו בנקפא לגמרי משא"כ צנידון דידן שאין השמננת נקפא לגמרי אסור ע"ש מה שהאריך, וסיים לאיסורא בסמעתענא סתם ומלאו אחריו האחרונים ז"ל בתשובותיהם וכן ראיתי שהעידו בשם החזו"א ז"ל שאסר גם סמעתענא וכן נראה צערוך השלחן שהביא מעשה נורא מאחד

נאסר צמנין דדברים תמוהים הם שהרי ברש"י מצואר להדיא דהחשש של נחלומי חלב הוא משום חלב טמא ולא משום חלב שנאסר צמנין, ואף שראיתי לאחד מהאחרונים שדחק לישב דברי הח"ס מקושים החו"א ז"ל מ"מ הרואה יראה וצדק ישפוט דדברי רש"י מורים כחו"א ז"ל צמה שסיים וחלב טמא אסור מן התורה וצבורות דף ו' ילפינן לה יש לחוש שבגומות נשאר ממנו ע"כ. והמעייין יראה לכאורה מצואר דכוונתו צמה שכתב יש לחוש שבגומות וכו' קאי אהלל טמא שזכר כלומר כיון שהלל טמא אסור מה"ט כדילפינן לה בצבורות ולכן יש לחוש שבגומות נשאר ממנו, נמצא דדברי הח"ס נ"ע בפירושו ברש"י ז"ל אכל מכל מקום לדינא אין זה משנה בדעת הח"ס דדעת רש"י דחלב נאסרה צמנין וכו"ל.

(ג) וְלִרְאִי דמסתפינא אמינא פי' חדש בשיטת רש"י ולישבו מקושים החוס' שם שהקשו דאטו עכו"ם שוטה הוא שעירב צו חלב טמא אע"פ שהוא יודע שאינו עומד, ולפענ"ד נראה לומר דכוונת רש"י שס"ל דהאי עכו"ם לאו שוטה הוא לגמרי אלא דס"ל להאי עכו"ם כיון דא"א לגבינה בלי נחלומי חלב בגומות של גבינה, נמצא דלכאורה מחסיר מהגבינה שאם יתמלאו אותם הגומות של גבינה בחלב טמא אז מכל החלב טהור נעשה גבינה והגומות יתמלאו עוד בנחלומי חלב טמא נוסף על הטהור ואם לא יערב חלב טמא אז יתמלאו הגומות בחלב טהור ויחסר קצת ונמצא ירויה מחלב טמא הנחלומי חלב כלומר שכאשר אין שם חלב טמא אז יחסר מהגבינה שיעור החלב שמתמלא בגומות הגבינה ואם יערב חלב טמא אז יתמלאו הגומות מנחלומי חלב טמא שאינו עומד וירויה שמכל חלב טהור יעשה גבינה ואף שהריוח זה אינו גדול מכל מקום צ"ג שנהרג על פחות משו"פ גם זה קרן הוא ולכן שפיר חיישינן שמא יערב חלב טמא אפילו שאינו עומד והגורה משום נחלומי חלב של חלב טמא חוה לפענ"ד הערה נפלאה בשיטת רש"י ז"ל לישבו מקושים החוס' ז"ל. גם לפי שיטת הריטב"א דיש קצת חלב טמא עומד יש לישב דלאו שוטה הוא העכו"ם והבן.

(ד) ומב' מקום אין זה משנה שיטת רש"י שהביאו הפוסקים לעיל דס"ל דחלב נאסרה צמנין, וא"ת א"כ למה ליה לטעם שמא עירב חלב טמא הא אפילו חלב טהור נמי אסור משום דנאסרה צמנין וכפצרת הח"ס י"ל דכוונת רש"י לפרש שם דלמה צאמת גזרו על הגבינות לעולם הגם שגזרו ואסרו בחלב שחלצו עכו"ם אכל הגבינות עדיין לא נאסרו אף שנעשה מחלב שחלצו עכו"ם הגבינה מותרת דהגזירה לא היתה אלא כשהוא חלב בפני עצמו אבל כשנתהפך ונעשה גבינה מותרת דעל חלב שיעשה גבינה לא גזרו מעולם וא"כ מאיזה טעם גזרו אה"כ על הגבינות כיון

דהפר"ח מתיר חלב עכו"ם בכל מקום אכל צאמת טעו זה הני אחרונים ז"ל שהרי הפר"ח צו"ד סי' קט"ו שם התנה בתנאי גמור שלא להיות חלב טמא ובהמה טמאה מנזי כלל בכל העיר ההוא וגם כתב בפירוש שאם הוא בעיר שנמצא שם חלב טמא אף שאינו לאותו אינו יהודי שקונה ממנו דבר טמא בעדרו מ"מ צריך לראות קודם החליצה בכלי אולי הכין שם חלב טמא גם צריך לראותו מתחלה ועד סוף הא לאו הכי אף צדיעצד אסור עכ"ל ע"ש וא"כ האריך מנינו היתר אפילו להפר"ח וכי יש עיר או כפר אשר אין בה סוסים או חזירים וחמורים מציים זה ועכ"פ צריך לידע שאין שם בכל העיר דבר טמא או חלב טמא וכל זמן שלא יודע אסור לשתות מחלב עכו"ם אפילו להפר"ח ועיין בפתיחה לשו"ת תשובה מאהבה ח"א.

(ה) גם כי בעיקר דברי הפר"ח דחוס' הם וכבר רבו עליהם האוסרים ובטלוהו וכמצואר בח"ס יו"ד סי' ק"ו שהביא כת"ר וכן מצואר בכל האחרונים הצדיקים הקדושים אשר מימיהם אנו שותים ונמשכים אחר דבריהם ועיין ערוך השלחן סי' קט"ו מה שהאריך הרבה לחזק שיטתינו שאסרו חו"ל חלב עכו"ם בכל ענין ודלא כפר"ח דסתמא תנן צמנין חלב שחלצו עכו"ם ואין ישראל רואהו אסור והוא ע"פ דעת המרדכי והסמ"ק והא"ה סי' מ"ה חוה דעת הטור ורבותינו בעלי הש"ע (דכן כתב הכ"מ ג"כ) והש"ך והט"ז והצ"ח והדרישה וכן מנא"ת מפורש בשו"ת מוהר"י צרונא סימן ע"ח שדן בכלים שבישל בהם ספק חלב עכו"ם וכתב מפורש דחלב עכו"ם נאסר צמנין ואסור אפילו במקום דאין טמאה בעדר וליכא למיחש שנחטב צו חלב טמא ע"ש.

(א) ודנהג הש"ד סי' פ"צ הביא בשם רש"י ז"ל דס"ל דחלב נאסרה צמנין ואפילו אין בהמה טמאה בדיר אסור דלא ליפוק חורבא מיניה ופורץ גדר ישכנו נחש והביאו הפר"ח והח"ס יו"ד סי' ק"ז כתב דלא הראה מקום איה מקומו ברש"י אולי בתשובה, ודייק הח"ס ז"ל מדברי רש"י ע"ז דף ל"ה ע"א כן והאחרונים ז"ל תפסו עליו בפירושו ברש"י ז"ל ובענייני מנא"ת בסדור רש"י סי' תר"ז ח"ל חלב שחלצו גוי ואין ישראל רואהו אף אם יודע שאין בדיר בהמה טמאה אסור ועל זה נאמר ופורץ גדר וכו' וכן כתב רש"י בשו"ת רש"י (הוצאת נ"י) סי' קנ"ג ח"ל אות צאות וסיים ופורץ גדר ישכנו נחש, ע"ש שוב ראיתי שנינו לתשובה זו המוציא לאור והרי מפורש עכ"פ כמו שהביא הש"ד דדעת רש"י ז"ל דחלב נאסרה צמנין.

(ב) וראיתי להחזו"א ז"ל ע"ז סי' ד' ס"ק ד' שתמה על פי הח"ס ז"ל דדברי רש"י שפי' דטעם אסור הגבינה משום שא"א בלא נחלומי חלב דכוונתו משום דחלב

שאלין כאן שום חלב טמא מעורב בו ואינו בכלל האיסור, ולפי דבריו כ"ש בשמננת מהאקאמפאנים שהיה לן להחיר ועכ"פ אם לא הוה ק"ו גזירה שוה הוה והיינו הך אלא דבאמת דברי הגאון שליט"א לפענ"ד תמוהין מאד וכבר ראיתי להאחרונים שתפסו עליו בזה ואציג כאן איזה הערות.

ראשונה מה שכתב ד"ש טעם להחיר אף בלא שיטת הפר"ח משמע דלהפר"ח פשיטא ליה דהוה מותר ולפענ"ד זה אינו שהרי הבאתי לעיל דעת הפר"ח ברור מילל דבמקום שנמצא שם דבר טמא אף שאינו לאותו עכו"ם שקונה ממנו מ"מ צריך לראות קודם החליצה בכלי וצריך לראות מתחלה ועד סוף ובאופן אחר אפילו צדיעבד אסור וא"כ כיון דצמדינה זו ודאי דכמה דברים טמאין ישנם צעירות אשר הקאמפאניעם שם א"כ פשוט מאוד דאפילו להפר"ח אסור לשתות מהחלב עד שיהא ישראל שומר ורואה החליצה ואין צין הפר"ח ושאר פוסקים א"כ חלוק לענין זה צדידן.

אלא גם צעיקר סברת הגאון שליט"א הדברים תמוהין מאד לפענ"ד בלא מצעיא לדעת רש"י והטור וש"ע והאחרונים כש"ך וט"ז ועוד הנמשכים אחריהם דחלב עכו"ם נאסרה במנין וכמ"ש הח"ס ז"ל וא"כ אין לנו שום היתר אפילו נדע צדירור גמור שאין כאן חלב טמא דכך היתה הגזירה שכל חלב שחלצו עכו"ם ואין ישראל רואהו אסור ולדעת הפוסקים דס"ל להחיר דאפילו יושב הישראל ואינו רואה באופן שיכול לראות כן היתה התקנה שיהיה באופן שישראל יוכל לראות עכ"פ ועיין ערוך השלחן הג"ל ס"ה מה שהחמיר מאד והתמרמר על אחרון גדול אחד שהאריך בזה להקל במקום שאין שם דבר טמא או שרחוק המציאות שחלצו את הטמא וכתב שכיון שנפסק לאיסור בטור וש"ע וכל גדולי האחרונים מי יוכל להעז פניו ולמלא תאות נפשו ושומר נפשו ירחק מזה.

אלא אפילו לדעת הפוסקים ברדב"ז ופר"ח דחלב לא נאסרה במנין מ"מ איכא משום הא דכתב הח"ס דנמצא קולו חומרו כיון דבאמת מדינא לא נאסרה במנין ואפילו הכי הנהיגו אבותינו כל בני אשכנז (וגם בני ספרד באמת נמי נוהגין בלא כהפר"ח) שלא לשתות שום חלב שנחלב באין ישראל רואהו וא"כ הוה ליה בכלל נדר ועיין ח' רשב"א חולין י"ח ע"ב שכל מה שנהגו באיסור מחמת חומר ואפילו ספק אין מתירין לו ועיין שו"ע יו"ד סי' רי"ד דברים המותרים וסי' רכ"ח סכ"ח ובח"ס יו"ד סי' קכ"ב, ואף שהגאון הרגיש בזה קצת וכתב דמי שנהג להחמיר אם נאסר מדין מנהג ג' פעמים תליא אם היתה כוונתו להחמיר אף אם הדין הוא להחיר וכ"ש צידע לעצמו שיש להחיר ומ"מ נהג איסור יש עליו איסור נדר וצריך היתר אבל אם החמיר משום שהיה

דאין לאסור מטעם החלב ומטעם נחלוצי חלב שצחוק הגבינה כלומר נחלוצי חלב טהור נמי אין לאסור כיון שלא גזרו על הגבינה עדיין וא"א לגבינה בלא נחלוצי חלב א"כ ע"כ דגם על הנחלוצי חלב טהור שבו נמי לא גזרו דאל"כ אף קודם שגזרו על הגבינה כבר נאסרה משום נחלוצי חלב עכו"ם שבו וע"כ מדהנריכו לגזור על הגבינה ברור דהנחלוצי חלב טהור בגומות הגבינה נמי לא גזרו או שלא נכלל חלב זה בכלל גזירת חלב עכו"ם שלא גזרו על החלב מקודם אלא מה ששותין ולא מה שמשתנה למאכל וא"כ מאיזה טעם גזרו על הגבינה אה"כ וע"ז פרש"י דאי משום חלב טהור ודאי ליכא למיגזר על הגבינה אלא שיש לחוש משום חלב טמא שנחערב בו ר"ל כיון שא"א לגבינה בלא נחלוצי חלב א"כ אפשר נחערב חלב טמא בגומות הגבינה.

(טו) **אלא** דמעתה אני אומר דבר חדש בס"ד דמכאן מוכרח שיטת רש"י ז"ל דחלב עכו"ם נאסרה במנין שהרי מאחר שהעלינו דס"ל לרש"י ז"ל דגזירת גבינה היתה משום נחלוצי חלב טמא שמה נחערב בו חלב טמא ולכן גזרו על הגבינה והוא אותה גזירה ממש שגזרו בחלב משום חלב טמא שמה יערב בה אלא שבגבינה מתחלה לא גזרו משום שחלב טמא אינו עומד ולא חשו משום נחלוצי חלב ושבו גזרו גם בגבינה משום נחלוצי חלב טמא שנחערב בגבינה ומעתה יציבא בארעא וגזירה צשמי שמיא חלב עכו"ם שאפשר להתערב בה חלב טמא ממש לא נאסרה במנין וגבינה שנאסרה רק משום נחלוצי חלב טמא נאסרה במנין דבגבינה ע"כ דנגזרה במנין כמ"ש הפוסקים ועיין רדב"ז הג"ל ושאר פוסקים וא"כ עכ"פ נתבאר מדברי רש"י ע"ז הג"ל דחלב נאסרה במנין וכהח"ס הג"ל וזה דבר עמוק בס"ד.

אמנם הרבה מהראשונים ז"ל פירשו בשיטת רש"י דיש לחוש שמה נחלב מתחילה לאכילה וכדקוצר ר"ת במרדכי שמסבירא היה לחשוש ע"ש ובפוסקים שהאריכו בשיטת רש"י ז"ל ואין כאן מקום להאריך.

והנה ליכנס דבין זה ולברר בשיטת הפוסקים הראשונים והאחרונים צריך לזה חבור מיוחד וזמן הרבה ולפי שכבר הבאנו דרוז הראשונים ס"ל בלא כהפר"ח וגם הקצלה בזה מכרעת היה לי לדבר פשוט בכל זה אלא שראיתי לידיד נפשי הגאון המובהק רמ"פ צשו"ת אגרות משה יו"ד סי' מ"ז מ"ח מ"ט שיצא לדון בדבר חדש דהחלב הבא מהקאמפאניעם של עכו"ם אשר יש פקוח הממשלה עליהם ואם יערצו חלב בהמה טמאה יעשו אותם וגם (אולי) יסגרו את העסק שלהם וא"כ מרתמי לערב יש טעם גדול להחיר חלב עכו"ם אף בלא שיטת הפר"ח משום ידיעה ברורה כו שמרתמי הקאמפאנים הוה כראיה ממש והוה כמו שראינו

כשר ומי שעובר על זה ענוש יענש מחק המדינה וכי יעלה על דעת אדם צעולם שקצב עכו"ם יהא נאמן שמוכר בשר כשר משום דמירתת למכור טרפה משום שענוש יענש, ואין לומר דרך צדצבן הקילו במירתת שהרי מפורש כתב הש"ך יו"ד סי' קי"ח ס"ק ל"ג דאפילו באיסור דאורייתא סמכין אסבא דמירתת ע"ש ועיין יו"ד סי' ס"ט סעי' י' צע"כ משמש צבית ישראל וצ"ך שם ס"ק מ"צ וצמ"ק, וכעת נתקבל לחק המדינה שצער שלא הודח בתוך ג' ימים ועבר נקרא טרפה ואסור למכרו וכי נסמך על זה צע"כ שצבא למשל מישקאגא וכדומה ממרחקים צער ושהה יותר מג' ימים ואמר שהודח הצער שנסמך עליו והצער כשר, וגם צבאר איסורין, ואם צא עכו"ם להעיד שמת צעלה שנחלקו הרבה האחרונים אי סמכין אערכאות דלא מרעי נפשיהו ופשוט דאם יענשו הממשלה למי שמעיד על אחד שמת ושקר ענה צו מ"מ אין מקבלין עדות סתם עכו"ם, ועכ"פ צכל איסורין ודאי דלא מתירין צצביל מירתת מהממשלה וישחקע הדבר ולא יאמר כן. וגם פשוט שגם הגאון שליט"א מודה לזה. וא"כ מ"ש אלו מאלו. ועיין יו"ד סי' ט"ז סעי' י"א וט"ז וש"ך שם וט"ז סי' קכ"צ סק"ד וסי' שי"ג סק"צ וצ"ך יו"ד סי' קכ"ז סק"כ לענין עדות עו"כ דאין העו"כ נאמן לא לאיסור ולא להיתר.

ועוד אני אומר צבאר ישרה דלא אמרינן מירתת אלא היבא דהדבר צידו לעשות או לא לעשות ואם מירתת אינו עושה במקום שאמרו שמירתת מהני אצל צמקום שיכול להשמט ולומר שהוא לא עשה הדבר ודאי לא שייך לומר מירתת כי יכול להשמט ודבר זה מצויר צפוסקים ועיין יו"ד קכ"ט לענין יין נסך ומעתה צהקאמפאניעם שאפילו יתפסו אותם יכול להשמט ולומר שהחלצ טמא שהציאו הוא מהפארמערס שידוע שהם לוקחים גם מפארמערס קטנים, וגם צאמת אפשר שהנהג (דרייווער צלע"ז) יקח לו מהטענג חלב ויוסיף צו חלב טמא שלא יחסר המזג וא"כ אפילו נאמר שהצעלי צמים היוצאים צמשרדים הם לא יערצו חלב טמא אצל המשרתים והעוזרים אצל החלב הם כן יכולים לערצ החלב טמא ומה יועיל מירתת של הצעל צמים להפועלים, ואם תאמר מה תועלת יש להפועלים צעירוב החלב טמא ודאי יש ויש כי לפעמים יהיה לו חלב טמא והוא רוצה צטהור לעצמו וכדי שלא יחסר המזג יקח מטהור ויערצ הטמא ועכ"פ ודאי אפשר שיערצו ולא מועיל כלום מה שהקאמפאני מירתת מזה וזה פשוט. שכיון דיכול להשמט לא שייך צזה לומר מירתת.

וראיתי עוד שם השואל הרגיש קצת צזה וכתב דמאי מועיל מירתת צזה שהרי הקאמפאנים לוקחים חלב גם מפארמערס קטנים וצזה לא שייך מירתת והרמ"פ דחה דצרי

סבור שאסור מדינא או מספק אין עליו דין נדר מצד מנהגו וא"צ היתר והנה כל זה אם המנהג צא מידו אצל הכא צאמת מנהג אצותינו צידינו ואין ציד צנו להחיר נדר שהנהיג צו אציו וקצלו על צנו ויש צזה אריכות דברים אצל לפענ"ד זה צרור שזהו קצלת אצותינו עלינו וכנראה מהס"ס וערוך השלחן הנ"ל וכל האחרונים דאולי צשיטתייהו.

ועוד צו שלישיה דנראה עיקר היתר הגאון שליט"א שחפס טעמא דסיג צישראל יושב אפילו מצחוץ ולא ראה הכלי וכו' אלא שהוא צמקום שיכול לראות וכיוצא צזה הוא משום דעכו"ם מירתת וא"כ צהקאמפאניעם נמי כיון דמירתת מכא פקוח הממשלה סיג דמה לי מירתת מכא ישראל ומה לי מהממשלה העיקר שכיון שהוא מירתת אינו מערצ חלב טמא אצל צאמת המעיין ציו"ד צש"ך סי' קט"ו סק"ה לא כתב כן שכתב דמ"ש האו"ה דסיג ציוצא ונכנס אפילו חלצו העו"כ לצרכו הטעם דיוצא ונכנס לא הוא משום מירתת לחוד אלא משום דכיון דידיע שאין דבר טמא צעדרו אע"ג שאין יכול לראותו צשעה שהוא חולצ ליבא למיחש לזיוף אלא שיצא העו"כ מעדר וזיוף וכיון שיוצא ונכנס ורואה שאין העו"כ יוצא מהעדר סיג וכן מוכח צש"ס (ע"ז ל"ט ע"ב) דצדליכא דבר טמא צעדרו וישראל יושב מצחוץ אפילו אינו יכול לראותו כלל צשעה שהוא חולצ מותר מטעמא דכיון דיצב מצחוץ הרי רואה שאי אפשר לזיוף וכן משמע מהטור ודלא כהפרישה ס"צ שכתב דטעמא דצעינן ישראל יושב מצחוץ משום מירתת ע"ש.

וראיתי לן מצויר דעת הש"ך דישראל יוצא ונכנס או יושב מצחוץ צדליכא דבר טמא אין הטעם משום מירתת לחוד אלא תרי טעמא איבא האחת משום מירתת והשנית דכשישראל יושב מצחוץ רואה שאין העכו"ם יכול לזיוף שהרי אינו יכול לצאת ולהציא חלב טמא מצחוץ כיון שישראל יושב מצחוץ ולפ"ז נפל פיתא צצירא דמה צכך דמירתת והלא מטעם מירתת לחוד אכתי לא היינו מתירין אפילו צישראל יש מצחוץ אלא מטעם שלא יכול להזדייף צשום אופן שהישראל יושב ומשמרהו וא"כ צדידן כיון שפשוט שאפשר להזדייף ויכול להזדייף ויש דברים טמאים וחלב טמא פשוט מאד דלא סמכין אטעמא דמירתת לחוד אפילו אי הוה אמרינן דצאמת זה מיקרי מירתת מה שהממשלה מפקחת כיון דאכתי יכול להזדייף, וזה צרור.

אלא דגם צעיקר הסבא כשאני לעצמי אפילו נניח מטעם מירתת וכפרישה ודלא כש"ך לפענ"ד ליבא להחיר צזה משום פקוח הממשלה דלפענ"ד פשוט דמירתת מפקוח הממשלה לא מועיל לענין איסורים והגע עצמך הרי מדינא דמלכותא שאסור למכור דבר טרפה למשל צער טרפה לשם

היתר ולא מציעה לשיטת הפוסקים דחלץ טמא אוסר במשהו ואינו בטל אלא אפילו למ"ד ששישים הכא ליכא ששים ועוד יש צוה להאריך וצפרט כי ידוע אשר בזמן הזה הכעמי התקדמו כל כך שיכלו לערב כמעט כל דבר וקשה מאד לעמוד על הדברים כך שלפענ"ד אין שום מקום להחיר חלץ עכו"ם אפילו במדינה זו בסתם.

ובאמת כי גם הגאון ר' משה שליט"א כנראה דרך ענותנותו שנו כאן ואהבת ישראל שבו חפש אחר היתר וכמ"ש בספרו כי א"א שהרבה בני תורה ואפילו מרבנים ששומים סתם חלץ עוברים כולם באיסור ושלא כדין עושים וגם בעצמו כתב שהוא שותה רק חלץ ישראל וכן אמר לי מפורש שציתו ח"ו אין נכנס חלץ עכו"ם לא מיניה ולא מקצתו וכבר אמרו דהלכה שאינו מוסר עצמו עליה כלומר שאינו עושה כפסקו אינה מתקיימת. עכ"פ זה נחמין וזה סלקין דיפה הורה צדין השמננת שאסור לאכלו כמו חלץ עכו"ם והמיקל צוה אינו אלא מן המתמיהין. [ע"ע משנ"ה ח"ג סי' קי"ז].

ופה שבתה קולמסי והארכתי קצת יותר משהזמן גרמא וי"ר דאימא מילתא דמתקבל ושלא אכשל בדבר הלכה וישמחו צי חצירי.

ידיד נפשו המברכו בברכת התורה ללומדיה המכבדו ומוקירו כערכו הרם בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן קד

לקנות נבילות וטריפות להאכילו
לבהמתו ולבלבו

בעזה"י ט' ניסן התשכ"ו ברוקלין נ"י יצו"א

את חג המצות יחוג בדיעות כבוד אהובי ידיד הרה"ג וו"ח נר"נ אי"א שמו מפארים וכו' כש"ת מוה"ר שמואל אלימלך טוירק שליט"א. רב בברונקס נ"י.

אחדש"ת, דדבר שאלתו אי שפיר דמי ליקח צפר טריפה או שאר מאכלי טריפה להאכיל לבהמתו או לכלבו. ולפוס ריהטא אמרתי דדבר זה תלוי במחלוקת הפוסקים דהרמ"א יו"ד סי' קי"ז פסק דאסור לקנות נ"ט להאכילו לפועלים עובדי כוכבים ומקורו בהגמ"י והש"ך שם סק"ג האריך לישב מנהג העולם שנהגים לקנות נ"ט לפועלים עו"כ ולצקוק תמה על הרמ"א ז"ל והניחו צ"ע, אמנם במטה יהונתן שם תי' דצרי הרמ"א דמאחר דהטעם דיש לאסור בקונה להאכיל לפועליו הוא משום שקונה צול וגשתכר צוה א"כ צפועלים נמי אסור דסוף סוף הרי הוא

דחלץ הפארמעס מיעוט הוא ובטל בחלץ הקאמפאניעס, ומאד תמוהין הדברים, חדא דמי הגיד לן שיש בחלק הקאמפאניעס כדי לבטל חלק הפארמערס, ועוד הרי יש לן דעת כמה ראשונים דלא אולנין בתר רובא וציטול צוה ואסור אפילו במשהו, גם כי צעיקר הדברים בחלץ מקאמפאניעס בעצמן נמי כבר כתבתי דליכא מירתת כה"ג וכמו דס"ל בפארמעס קטנים דליכא צוה מירתת מצד עצמן מהממשלה כיון שהם מביאים החלץ להאקאמפאני ולא ידוע איזה חלץ שלהם שיוכלו להענישם ויכלו להשתמט שהם הביאו חלץ טהור אף שהקאמפאני בעצמה יכולה לזרר מי הם שהביאו חלץ טמא במשך הזמן מ"מ לא מקרי עי"ז מירתת הכ"נ הקאמפאני וראשיה יכלו להשמט שהם אינם יודעים מי הם שהביאו החלץ טמא כיון שהם מקבלים גם חלץ מפארמערס והפועלים עובדים אולם והגם שהם אחראים אצל מ"מ ליכא למימר מירתת באופן וכנ"ל.

אשר לכן נראה פשוט דמירתת לא שייך אלא צמי שידוע שמי שהוא משגיח על דבר זה ובכל רגע הוא מדקדק אחריו ואחר מעשיו וצידו הוא לעשות או לא לעשות ואי אפשר להשמט ממנו אצל פקוח הממשלה שהוא דבר כללי חק המלכות ולפעמים מחפשים אחריו ולפעמים לא ואפילו יחפשו אחריו אפשר להשתמט מהם ולומר שאינו אשם בדבר וע"פ רוב הם מקבלים שוחד האינספקטקטארס ויניחוהו, וגם האמת שלא יוכל לערוז שהפועלים לא יערצו ועליהם לא שייך מירתת מהחק וגם לא מהצעל הצית שכל אחד יכול להשתמט מחצירו, ואם לאחר כל המעשים יתפשוהו יענשוהו בסכום של 25 דולר וכיוצא בו שהוא ממש סכום מיינמאלי אצל קאמפאני גדולה כזו ודאי לא שייך לומר צוה מירתת וכאשר באמת מעשים בכל יום אשר כמה וכמה קאמפאנים נתפסים לעבור על חוקי הממשלה צמיה דברים שמשמשים צמאכלים דברים נגד החק ולא מירתת מזה.

ועד כה דברנו לפי הסברה שחק הממשלה הוא שלא לערב חלץ טמא צטהור אצל חקרת צעמי צחוקי הממשלה ונתברר לי אשר חק הממשלה שלא לערב אינו עולה אלא לשמנה ותשעים אחוים (98%) כלומר שכל קאמפאני וכל מין פראדאקט שמוציא שום קאמפאני צריך לגלות 98 אחוז מה שנמצא באותו הפראדאקט, ולמשל אם זה הוא חלץ צריך להיות 98 אחוזים חלץ טהור ושני אחוזים אינם צריכים לגלות מה יש בו וזה הנקרא הסוד של הקאמפאני שהם יש להם דבר סודי האין להטעים את הפראדאקט שלהם ואינם צריכים לגלות שני אחוזים וזה יכול להיות חלץ טמא או כיוצא צוה ואפילו אם יצברו ע"י כעמיקער צירור גמור מה שהוא אין עושין אותם על זה ופשוט דצוה לא שייך שום מירתת ושום

בשרצים ותו"ט וט"ז ס"ל דמסרו הכתוב לחכמים ותו"י ופנ"י פסחים כ"ג ונו"י ס"ל דבשרצים אסור מה"ת מ"מ בנו"ט לא היו אלא דרבנן ע"ש והנה כל זה צדידיה אצל צידון לקנות בשר נבלה ממש ודאי דה"ל לן להחמיר עכ"פ לכתחלה שלא לקנות ולחוש עכ"פ להני פוסקים גדולי המורים דס"ל דהוה דאורייתא.

אמנם חמותי ראיתי בא"י הגדול ה' שביעית וחדש ס' ש"ל שהאריך הרבה בהא הלכתא והביא שם מחלוקת רבי יהודה ורבנן דרבי יהודה אמר אף מי שנתמנה לו (ר"ל נזמין) לפי דרכו לוקח ומוכר ובלבד שלא תהא אומנתו בכך ותחמיר אחרים והביא שם מחלוקת דבשר ת"ק לא שרי בנתמנו להו צדיעבד אלא דוקא צידין שהשליכו מזודה לנהר ודעתם לזוד דגים טהורים ונתמנו להם טמאים שלא בכוונתם לא מחייבי חכמים להפקירן אלא מותרין למוכרן אצל שאר כל אדם סותר אפילו בנתמנו לו שלא חזר אחריהם אסור לו לקנות ולמכור להשתכר בהם אפילו אם קנו לו הרבה ביחד ונמנאו בהן מינין חייב להפקירן רבי יהודה אומר אפילו כל אדם סותר שאינו ציד שנתמנה לו וכו' עד הלכך אין הלכה כרבי יהודה דמתניין דנו"ט וכו' אצל מותר לקנות להאכיל לעצדיו ולשפחותיו נכרים ולכלבים שלו, מצוה דס"ל דמותר לקנות נו"ט לפועליו ולכלבו, ואין לומר דהיינו רק למ"ד דמו"מ הוה דרבנן דהרי הא"י שם כתב להדיא דאסור סחורה אסור מדאורייתא כדאיתא בירושלמי ואפ"ה ס"ל דלכלבו מותר ליקח וזה ראוי צרורה לדברי הש"ך ו"ל ודלא כרמ"א ז"ל.

איברא דאף דהבאנו ראוי לדברי הש"ך מדברי הא"י בחדא דמותר ליקח לפועליו מ"מ עלתה לן חיוצתא לש"ך בחדא מדברי הא"י הנ"ל, דהש"ך יו"ד שם סק"ג הביא מב"י בשם א"ח דהקונה לפועלים והותירו מוכרו צדמים שקנה היינו המותר והפרי"ח סק"ג העלה דהיכא שלקח לפועלים והפועלים הותירו מותר למכור אפילו ציוקר ממנה שקנה כיון שקנה בהיתר והפרי תואר החמיר גם בזה ע"ש בצדיהם אצל בא"י הנ"ל לאחר שקיים דמותר ליקח לשפחותיו ולכלבים שלו כתב וז"ל ואם קנו לזורכס ולא נזכרכו להם אסור למכור אותם אפילו בכדי דמיהם ואז"ל ציותר מכדי דמיהן כדתנן אין עושין סחורה לא בצכורות ולא בפרומות וכו' ודוקא גבי צכור קמני שאם לקחו למשתה צו או לרגל שמותר למוכרו צדמים שקנה מפני שסחורתו לא אסור אלא מדרבנן ואלו גבי נו"ט לא קמני שאם לקחן לצורך עצדיו ושפחותיו הנכרים ולצורך הכלבים שלו שמותר למכרם צדמים שקנה דהתם ודאי אסור מפני שסחורתם אסורה מדאורייתא כדאיתא בירושלמי כדפרי" ע"ש הרי שכתב מפורש דאם קנה לצורך עצדיו וכלבו ולא

משתכר אצל במחנה אפרים על הרמב"ם הביא ראוי להחמיר כש"ך והפרי"ח סק"ג כ' דדוקא כשקונה צדמים טמאים לגדלם צביתו כדי להאכילם לפועליו הוא דאסור אצל לקנות נו"ט וצדמים טמאים מן השוק להאכילם לפועליו שפיר דמי וכן מעשים בכל יום ע"ש אמנם צפרי תואר סק"ג השיג על הפרי"ח ודחה ראיותיו וז"ל ואני אומר דכיון דמן הסתם לא קנו מאיסור אלא לזד היות האיסור זול מן ההיתר וכן הוא תמיד כל דבר האיסור זול ציותר מן המותר ואמנתי להכי קני להו מן הזול ואין לך סחורה גדולה יותר מזו ועיין שו"ת מהר"ם ש"ק יו"ד ס' קל"ו וצדכ"ת ס' קי"ז שהאריך בזה נמנא דדבר זה אי מותר לקנות בשביל פועליו הוא מחלוקת האחרונים ז"ל וכאמור.

ולפענ"ד נראה עוד ראוי להרמ"א דלכאורה נראה דהאחרונים לא דברו רק מדין הרוחת ממון אי אסור כאן או לא אצל הרי הרשב"א כתב עוד טעם דנאסר לעשות סחורה בנו"ט גזירה שמה יבא לאכול מהם הביאו הב"י והט"ז וטעם זה לכאורה איכא גם בפועלים כיון דישא ויתן לפועלים עכ"פ אפשר שיבא לאכילה בעצמו וכיון דאיכא בזה מחלוקת הפוסקים לענין ליקח לפועלים נראה דה"ה לקנות לכלבים דטעם אחד הוא וכדא כן דא, ואפשר כשקונה נו"ט לכלבו או מאכלי טרפות הנקראים (דאג פוד בלע"ז) אולי מודה הרשב"א דליכא איסור דמאוס ליה לאכול ממאכלי כלב אצל בקונה בשר נבלה סתם אפילו שהוא לכלבו ודאי יש לחוש משום זה ג"כ. ובתשובה אחרת צדדתי בזה להחמיר לפי טעם הרשב"א, דמאכלי כלב צדילי מנייה אינשי.

ובעתה כיון דדבר זה הוא מחלוקת האחרונים ז"ל ה' לנו לכאורה ליזל בחר כללי הפוסקים ולהחמיר באיסורא דאורייתא ולהקל דרבנן וא"כ ה' צריך לדייק בעיקר דין מו"מ בנו"ט ומאכלות אסורות אי הוה דאורייתא או דרבנן דדעת התוס' פסחים כ"ג צד"ה א"ק דהוא דאורייתא וכ"כ הרא"ש צ"ק ע"ט ס' י"ג וכן נראה דברי רשב"א בתשובה ס' ש"א (ויש חולקין צדברי רשב"א) ודעת המל"מ דגם הרמב"ם ס"ל דהוה דאורייתא וכן נראה דעת הרע"ב שביעית פ"ז מ"ג וכן פסק הב"י יו"ד ס' קי"ז וח"מ ס' ת"ט וסמ"ע שם והרבה מאחרונים. והתה"ד ס' ר' בשם גליון תוס' פסחים הנ"ל והתו"ט שביעית הנ"ל והמל"מ פ"ח ממ"א ס"ל דהוה דרבנן ועיין נוב"י יו"ד ס' ס"ב וח"ס יו"ד ס' ק"ו ותוס' חדשים מה שתי דיוק המל"מ ותו"ט ומרן בשו"ת צית שערים יו"ד ס' קצ"ח האריך הרבה צדבר הקשה אשלשה רועי ישראל הנ"ל ולענין הלכה העלה צניידון דידיה צניידון בטות אווזות לקבל מטרפות להקל כיון דאיכא גליון תוס' ותה"ד ורמ"ע דס"ל דאינו אלא מדרבנן אפילו

ננטרכו להם דאסור למוכרו ומחויב להפקירו וזה היפוך דברי הש"ך והאחרונים הבאים אחריו.

אלא דמעשה לכאורה עלתה דבר זה במחלוקת הראשונים וז"ל צמה שהותירו הפועלים דעת הא"י דאסור למכור ודעת הא"ח דמותר למכור ולפוס ריהטא תרומיהו דייקי מדברי הירושלמי וי"ע. ולולי דברי רבינו הש"ך ורבותינו האחרונים הי' נלפענ"ד להשוות דעת הא"ח עם הא"י ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי דמה שכתב הא"ח (לפי מה שהביאו הב"י) דהקונה נו"ט לפועליו מותר למכור בכדי דמיו הא"ח לא כתב כן אלא כשקונה נו"ט ולא אכלהו הפועלים והרי הוא מחזיר הכל כאשר קנהו אז מוכרו כדי דמיו שלא יפסיד הכל ובהא גם הא"י מודה אצל הא"י מיירי שאכלו הפועלים ממה שקנה אלא שהותירו ורוצה למכור המותר כה"ג אסור למכור המותר ובהא גם הא"ח מודה, והחלוק צין אי אכלו ממנו הפועלים או לא, והטעם לזה נראה דהיכא דלא אכלו הפועלים כלום וחוזר ומכרו אינה נראה כנשכר בנו"ט אלא מחזירו שלא יפסיד את הקרן שנתן אצל אם אכלו ממנו הפועלים והותירו ואח"כ הוא מוכר המותר כה"ג מחזי כמרווח שהרי הוא קנה הכל לאכילת הפועלים ועכשיו הוא לוקח המותר ממה שהותירו הפועלים ומשתכר בו כה"ג אסור דהוה משתכר בנו"ט דכיון שנתנו לפועלים לאכול הוה כמו שהם זכו בו כבר ועכשיו הוא לוקח הנו"ט שאינם שלו אלא של הפועלים ומשתכר בהם או שחיישינן שמה יקח יותר על סמך שימכרנו אח"כ, ולפ"י עלתה שפיר דברי הא"י והא"ח בקנה אחד כפתור ופרח ולא פליגי והכי משמע לשון הא"ח הביאו הב"י וי"ל אמרינן בירושלמי מי שלקח חזירים לזורך פועלים עו"כ כשמוכרו אינו מוכרו אלא בדמיו ומדכתב כשמוכרו משמע לכאורה דמוכרו כולו ודלא כדיוק הש"ך דכשמוכרו מיירי מה שהותירו דאל"כ הי"ל בפירוש כשמוכר מה שנותר או מה שהותירו.

שוב חפשי בספר ארחות חיים בה' איסורי מאכלות דף 312 מדפי הספר ומנאחי בס"ד להדיא כן וי"ל שם ואסרו ז"ל לגדל חזירים בכל מקום לפי שהן מזיקים וכו' ואמרינן בירושלמי דמי שלקח חזיר לזורך פועליו גוים ליתנו ואחר כך לא נתנו לו כשמוכרו אינו מוכרו אלא בדמיו ופי' רבינו שמשון צמה שקנאו ולא יותר עכ"ל. הרי לן מבואר להדיא בדברי א"ח דהירושלמי מיירי כשלקח ליתנו לפועליו ואח"כ לא נתנו אז מותר למכור בדמיו אצל כשנתנו לפועליו והותירו לא ביאר לן כלום מה דעתו בזה וי"ל היפוך מדיוק הש"ך וי"ל מדדייק הא"ח כשלקח ליתנו ולא נתנו הוא דיכול למכור משמע דאם נתן והותירו אינו יכול למכור המותר דאל"כ למה ליה לדייק כשלקחו ליתן ולא נתנו הו"ל סתם

מי שלקח חזיר לפועליו מותר למוכרו בדמיו ועכ"פ אינו מבואר מה דינו וכיון דהא"י כתב להדיא דהמותר אסור למכור ז"ל דלא פליגי אלא מר אמר חדא ומר אמר חדא ורבינו הש"ך והפר"ח והאחרונים לא ראו דברי הא"ח והא"י רק ממה שהביא הב"י כי עדיין לא נדפסו צומנס וא"כ מעתה לכאורה נדחו דברי הש"ך והפר"ח והאחרונים וי"ל שרצו להחזיר למכור מה שהותירו ולא מצעיא הפר"ח ודעימיה דרצו אפילו ביותר מכדי דמיו דודאי אסור דהרי מפורש בא"ח וא"י דיותר מכדי דמיו אסור אלא אפילו בכדי דמיו מבואר בא"י דאסור ואפילו אם נדחוק דהא"י והא"ח צאמת פליגי והא"ח לאו דוקא קאמר דלא נתנו אלא נתן והותירו נמי יכול למכור והא"י נמי בכליה פליג מ"מ כבר הוי תרי לגבי חד הרמ"א והא"י לגבי הא"ח וא"כ ודאי דלכתחלה אין למכור מה שנשאר אחר האכילה.

ולפ"י עלתה לן דין חדש דאפילו להמתירין לקנות מאכל איסור לכלבים ונשאר לו ממנו אסור למכור אפילו בדמיו וא"כ מי שנשאר לו מאכלי כלב קודם פסח והם איסורי חמץ מעורב בצער אסור למכור לעכו"ם עם שאר חמץ אלא חייב להפקירו ולזרקו כמבואר בא"י הג"ל דחייב להפקירו וזה דבר חדש מה שלא זכרו מזה האחרונים כלל מ"מ מוכרח הוא לפ"ד הא"י והרמ"א הג"ל. וגם נראה דאסור ליתן מתנה למי שיש לו כלב מאכלי כלב דנראה דלא הותרו לקנות נו"ט אלא לכלבו ולא לכלבו של חזירו דאז כבר נראה כמקח וממכר שהרי מרווח צוה צמה שנותן לחזירו מתנה שחזירו יתן לו מתנה אחרת או שכבר נתן לו ונמנא משתכר בנו"ט.

ואגב אפשר כאן מה שכתב הא"ח הג"ל שם דאסור לגדל חזירים בכל מקום לפי שהן מזיקין ע"כ והמוציא לאור הקשה על זה שהרי בגמ' ב"ק פ"ב שם נראה שאסור ממשעה דכשנזרו בית חשמונאי זה על זה והיה שם זקן אחד וכו' ומטעם זה אסרו ולאחר הסליחה גברא חזינא ולא דייק בדברי הא"ח דרבינו א"ח דייק לכתוב ואסרו לגדל חזירים בכל מקום וכן הוא לשון המשנה ובכל מקום היינו צין בארץ וצין בחו"ל כמבואר למעין שם במשנה שכתבו שם אין מגדלין בזהמה דקה בא"י ואין מגדלין תרגומין בירושלים וכהנים אין מגדלין בכל א"י ואין מגדלין חזירים בכל מקום הרי דבראשונים לא כתב רק א"י ובחזירים כתב בכל מקום וגזירה זו קדומה היתה קודם הגזירה של ארור ועיין תוס' שם ד"ה ואסור לאדם א"ג ונראה דלא יגדל דמתני' היא היתה גזירה דפלמוס של טיטוס ע"ש והא"ח ס"ל דהוא משום שמזיקין ואח"כ גזירה דבית חשמונאי בא"י היתה ולמיקס בארור או שהארור נמי אח"כ אכל מקום נאמרה אצל ברור דגזירה ראשונה היתה לגדל חזירים בלי מעשה דבית חשמונאים ודלא כהמניין שם.

ונראה דהא"ח רצה צוה לישב קושיה המוס' דהיתה גזירה קודמת והבן ועיין תוס' פסחים כ"ג ד"ה אמר קרא.

תבנא לדינא דנראה דמי שיש לו כלב בתוך ביתו ורוצה ליקח לו מאכלות אסורות לא מצעיא תערובות נבלה דלא הוה אלא איסור דרבנן או נבלה שאינה ראויה לגר דודאי מותר אלא אפילו נבלה ראויה לגר נמי אין מוניחין אותו אף שהרובה להחמיר על עצמו תצא עליו צרכה, ואולי אם היו האחרונים רואים דברי הא"ז היו מודים שמותר בלי פקפוק מ"מ למכור מה שנשאר מהם אין להחמיר לכתחלה, עוד אני מסופק כמה מותר לקנות בפעם אחת ובהקונה לפועליו לאכול משמע לכאורה רק לסעודה אחת אבל לקנות בפעם אחת הרבה שיהיה לו ליתן להם הרבה פעמים וירויח צוה זה כבר הוה מו"מ במאכלות אסורות וא"כ גם בקונה מאכלי כלב אולי אינו מותר רק לקנות לפעם אחת אבל לקנות הרבה להניח בצית אונרות אולי דיהי' אסור וגם כי אז איכא טעם שמא אחי לאכול מיניה כיון שמונה אכלו זמן רב אבל כסקונה רק לאכילת פועליו בזמנו א"כ ליכא חשש שמא יאכלנו שהרי קונהו בשבילם וכלפניו דודאי אסור לקנות לזמן הרבה דאז הוה כבר משתכר בנו"ט אמנם גם זה רק באיסורי דאורייתא דבאיסורי דרבנן מותר להשתכר כמצואר בש"ס ופוסקים. וצוה הגני נותן החותמת להוגי דעת האמת.

ידידו הטרוד מאד המברכו בברכת חג כשר ושמה דושלה"ט בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן קה

בדבר השמן זית הבא מאיטאליא שהוציאו עליו שמעורב בו שמן חזיר ואי מותר לאסור דבר המותר

ב"ה ב' לסדר קחם נא אלי ואברכם התשכ"ד ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד ידידי רוב חביבי הרב הגאון אשכול הסופר המפורסם לשבח וכו' כש"ת מוה"ר חיים אורי ליפשיץ שליט"א עורך עתון שבועי.

אחדש"ת בדבר השמן זית אשר חדשים מקרוב באו ומלאו מציאה אשר כל השמן זית שמציאים מאיטאליא מעורב שומן מזהמה טמאה כגון חזיר או חמור והוציאו לעז על האוכלים ממנו ואפילו להדליק ממנו נר חנוכה הוציאו קול שאינו יולא בו ובאמת גם אני שמעתי בת קול מזה ולא השבתי דבר משום דעונ"ה צדור הזה שאנו חיים בו כוחא דאיסורא עדיף ולמה לי ליכנס צדור ולריב על ריב חנם אבל כאשר

כת"ר בקשני לכתוב לו דעת תורה ולכן אמרתי אכתוב לו מה שחנני ה' בעיני זה.

והנה דבר זה מתורת משה רבינו למדנו בתשו' הרמ"א סי' נ"ג מציא שאלה בשם ר' אהרן בר גרשם ז"ל שקבלה בידו מסותר בשמן זית שבעצמו הציא מאיטליא השמן זית ולא היה יכול להוליכו למרחקים אם לא שעייר בתוכו שומן חזיר עד שנקפה ונתעבה ושז עמד בתוך החציות ולא הוציא טיפה ועל פי' הדברים הנ"ל היה פורש מלאכול שמן זית ויעץ גם להרמ"א ז"ל להרחיק עצמו מאכילתו וכתב מ"מ פה קדוש כמר ירחיק עצמו מזה כדדרשין לגבי משה את מי יורה דעה ואת מי יבין שמועה גמול מחלב עתוקי משדים וכו' אף על גב דלגבי חינוק חלב אדם היתר גמור לגבי משה קראו טמא וכו' ואף אם רואה אחרים אוכלים אותו, והוא אינו אוכל אין צוה משום מחלוקת דכמה גברי איכא בשוקי דלא אכלי שמן זית זך ונקי.

ורבינו משה איסירלס (הרמ"א ז"ל) השיב לו ביותרת הכבוד בתשובה נ"ד שם דאין לחשוש לדבר זה כלל והציא ראוי ממדרכי פרק אין מעמידין על דבר היורה המושחין אותו בשומן חזיר דשרי מטעם דנותן טעם לפגם הוא וצטל בששים א"כ גם בנידון זו ליכא למיחש לזו משום דאף אם היה אמת ודאי לפגם הוא וצטל בששים מדאמרינן האי עכצרא דנפל לשיכרא אסריה רב להווא שיכרא וקאמר שם בגמ' משום דאפשר דאשכחיה משבח לה וא"ה כתב הרמב"ם פ"ט ממאכלות אסורות ואם נפל ליין ושמן שרי שאלו רבינן להיות מצושמין יותר וצודאי פוגם א"כ בשומן חזיר דהוא לפגם אפילו בשכר כ"ש שהוא לפגם בשמן וכו' עוד ראייה מהא דאמרינן פ' אין מעמידין (דף ל"ח ע"ב) האי משחא שלוק דארמאי אסור א"ל רב ספרא למאי נחוש להו אי משום אערובי מסרח סרי' אי משום צישולי כותים נאכל כמות שהוא חי ואי הוי לן למיחש לשכר חזיר מאי פריך רב ספרא למאי נחוש אלא משמע מינה דנותן טעם לפגם הוא וכדברי רב ספרא פסקו הפוסקים.

גם לפי דעת הר"י והרא"ש פג"ה (נ"ז ע"א) דדאיכא קפילא לא בעינן ס' ואמרו רבנן בקפילא ואמרו בששים וא"כ היכא שרוב כותים טועמין ואוכלין ואומרים שאין בו טעם חזיר ומסיחין לפי תומם כן א"כ ודאי יש בו ששים או שאינו נותן טעם ומותר ואפי' לדעת הרמב"ן ור"ן דקפילא לא מהני רק דדאיכא ששים מ"מ כתב הב"י יו"ד סי' נ"ח דנראה מדברי הר"ן שאעפ"י שנתערב גוף האיסור אם אין אנו יודעים שיעור האיסור סמכין אקפילא לומר דלית ביה כל כך כל כמה דלא ידעינן וא"כ גם כאן נסמוך אקפילא ואפילו לדעת האגור סימן (ארכ"ג) דלא סמכין אקפילא (ועיין ש"ך

דמערצין צו שומן חמורים מ"מ אין טעמייהו שוין וכמו שציררנו לעיל.

גם לפמ"ש מתשובת הרשב"א סי' ס"ד דאין חוששין שיחליקו גבינותיהם בשומן חזיר מאחר שעונשין עליהם למי שאוכל אותן צימי עינוייהן עכ"ל וטעם זה גם כן איכא לצד כי צכאן איכא עוד טעם לצד מזה כי ענוש יענש מהמלכות אם ימכור שמן זית ויכתוב על האננות שהוא שמן זית זך צלי תערובות הנקרא (פיור בלע"ז) וימנא צו תערובות ענוש יענש וטעם זה מענוש לפי דעת הרשב"א ודאי איכא דדינא דמלכותא הוא צמדינתיו. ואף שבתשובה אחרת הארכתי דאין לסמוך על זה משום ענוש המדינה באיסורים וכן דעת האחרונים וכ"ש צומן הזה דהענוש הוא כלא נחשד להקאמפאנים הגדולות וגם כל הפקידים מקבלים שוחד אבל הכא לדעת הרשב"א קאמינא ולפי מה שהביא הרמ"א ראי' לדבריו הכ"נ ראי' לדין הוא. והעיקר כי באמת לא נתברר הדבר שכן הוא שמשמין צו שומן חמורים או חזירים וכיוצא בזה אלא מחשש ואהא כבר כתב הרמ"א דלא מחזקינן איסורא כלל. גם הא דפוק חזי מאי עמא דבר שכל ישראל אוכלין אותו ולית מאן דחש לה ח"ו להוציא לעו על עס ישראל שנכשלין באיסור טריפות כל זמן שלא נתברר צירור גמור ואני קרי כאן מה שכתב הרמ"א לר' אהרן הנ"ל מירושלמי גבי התרת שמן שמואל קבל עליו ואכל רב לא אכל א"ל שמואל רב אכול או אנא אכתוב עליך זקן ממרא, וירושלמי אחריתי דדי לך מה שאסרה תורה, ובאמת רע המעשה הזה אשר צומנים אחרונים יאזו מחפשי מומין לחפש בחר איסורין ולאסור על כלל ישראל דברים המותרים ושנהגו בהם קדמונינו להחירא ואומרים אכשיר דרא ולא ראינו כן אצל רבותינו ז"ל ופוק חזי רוב רבני אונגארן אכלו אוזין מפוטמות (שטאפ"ף גענו בלע"ז) ולא יאזו באיסור עליהם אף שהיתר הוא דחוק מאד ולכמה גדולי הפוסקים הוה טריפה ודאי עיין ש"ך וט"ז ורמ"א סי' ל"ג וט"ז שום אדם לא פקפק אקדושת הני גאונים ומי לנו גדול ממרן הח"ס ז"ל ומרן כק"ז הביט שערים ז"ל וגם אכלו קצתם קניידליך צפסח כידוע ממרן הח"ס ז"ל וגם צמדינה שנולדתי בה (צעכאסלאוואקיא) כמה מרצנים גדולי התורה אכלו מפוטם וכיוצא בזה ואם כי רבים החמירו על עצמם וכל המחמיר על עצמו קדוש יאמר לו ומיהו לא גזרו על הציבור ואדרבה העלימו מהם.

יד"ל הח"ס יו"ד סי' ד"ר הארכתי בכל זאת ללמד זכות על המקומות הגדולות המהוללות הללו שטובלים במקוואות כאלו צלי שום דוחק כי יש באותן מקומות מעיינות ומקוואות כאלו סמוכים לנהרות ובעירנו יש במחוז (צוקערמאנדיל) מקוה כזה סמוכה מאד לנהר (דאנאי) וצלקות

יו"ד סי' ל"ח מה שכתב) מ"מ נראה צנדון דידן שאנו עצמינו טעמנו אותו פעמים ולא טעמנו צו כלום דליכא למיחש כלל ואין לומר דטעמייהו שוין דא"כ למה אמרו בחולין אסור לנו חזיר והחיר לנו שיצוטא ולא אמרו שמן זית א"ו דליכא למיחש להכי וא"כ ע"כ או דליכא נותן טעם או דאית ביה ששים וממילא שרי, עוד הביא מהא דאמרין בע"ז ל"ו ע"א דרבי החיר השמן והיינו השמן שנאסר צימי המשנה מכא חשש תערובות כמו שמוכח מדברי התוס' ומדהחירו ש"מ דלא חיישו לתערובתו ובהא נקטינן כרבי דהחיר השמן.

עוד הביא לפמ"ש הרשב"א בתשובה סי' ס"ד דהשתא צומן הזה אין חוששין שיחליקו הגוים גבינותיהן בשומן חזיר מאחר שעונשין עליו למי שאוכל אותן צימי עינוייהן עכ"ל וכ"ש בשמן זית דכל עיקר הבחוח למדינות אלו אינו אלא משום ימי עינוייהן ואלו הוי ידעי דהוי מתערבי ביה שומן חזיר ודאי לא הוי אכלי ליה. ועוד דלא ניחוש לשומן חזיר כ"ז דלא ידעינן ליה מטעם שכתב המרדכי פ' אין מעמידין בשם ר"צ ובדבר שאינו צרור שמשמים צו חזיר פשיטא דאזלינן לקולא ולא מחזקינן איסורא לומר שנתערב צו ופוק חזי מאי עמא דבר מכל הני טעמי נ"ל דשמן זית מותר, ומה שכתב משום מיאוס יש להרחיק ממנו כבר אמרו רז"ל בקיצה עולה (כ"ט ע"ב) כהן שדעתו יפה שורפה חיה וכ"ש שמן זית כחית למ"ר ואי משום שמחמיר על עצמו כאשר כתב, כבר אמרו צירושלמי דנדרים די לך מה שאסרה תורה ואמרו גם הפטור מן הדבר וכו' וכירושלמי גבי התרת שמן שמואל קבל עליו ואכל רב לא אכל א"ל שמואל רב אכול או אנא אכתוב עליך זקן ממרא עד אטרת עלה ואכל כמו שהביאו התוס' פ' אין מעמידין וכו' ואני אשאל מעב"ת אם אינו אוכל דגים שקורין לאקסין ואני שמעתי הרבה בני אדם שהגידו שמושחין אותו לפעמים בשומן חזיר ולכן לדעתי המחמיר בדבר זו אינו אלא מן המתמיהין עכ"ל.

והנה העתקתי כמעט כל התשובה היות כי הדברים קלוזין הם לעינים וצוררין ושרירין וקיימין ואינם נריכין לחיזוק, ופשוט דכל הטעמים שכתב הרמ"א ז"ל שייכים גם צדין חדא דגם צדין לא נתברר הדבר צירור גמור שנתערב צו דבר טמא וגם אם נתערב ודאי דהוה נותן טעם לפגם וכדפריך רב ספרא צפ' אין מעמידין וכמ"ש הרמב"ם צפ"ט ממאכלות אסורות, גם הא טעמא דסמכין אטעימה והכי נמי הרי הרבה מאחינו בני ישראל שאוכלים שמן זית זך ולא מרגישין צו טעם אחר וצמקום שישראל טועם ודאי סמכין בזה אטעימה וכמו שכתבו הפוסקים ציו"ד לענין טעימת כהן בתרומה שמתרת לו ולא לישראל שנותנין לכהן לטעום וסמכין עליה, וגם אין לומר דטעמייהו שוין אפילו אי נימא

שער אפרים סי' ל"ח צמדליק באיסורי הנאה צחמאה שנתצלה צחלב, הציאו צצה"ט סי' תרע"ג ס"ק א' וצפמ"ג צא"א שס ס"ק א' וצשו"ת מהרש"ס ח"ד סי' קכ"צ עכ"פ מצואר צפוסקים הנ"ל דאפילו צרור שנתערב שמן זית צשמן חזיר מותר להדליק צו. ועיין שו"ת צשמים רא"ש סי' ש"כ שכתב דאפילו צשומן חזיר עזמו מותר להדליק והציא רא"י דחלב צבילה וטרפה יעשה לכל מלאכת גבוה וצמילי דצי כנישתא נהגו סלקול ועיין כסא דהרסנא שס.

ובזה הנני חותם מתוך טרדות רבות ידי"י המצפה לאור ה' במשיח צדקינו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן קו

מבולת (גראסרי בלע"ז) אי מותרין למכור גם נו"ש לקוני עבד"ם

ב"ה א' משפטים התשכ"ד ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד ידי"י הרב הגאון המפורסם כגן הדסים ראש בשמים ד"ת וכו' כש"ת מוהרש"י"ש רובין האלבערשטאם אדמו"ר מציישענוב שליט"א.

אחדשית"ר צדצר השאלה מצעלי מכולת (גראסעריס) אס מותר להס למכור מאכלי כלצים היינו קופסאות המיוחדות שיש צהס מאכלי נו"ט צעד הכלצים וצעלי מכולת צריכים לסחור צוה מפני התחרות וכת"ר כתב דלולי כה"ג ע"י הצלעה או ע"י שיתוף עכו"ס לא שייך שמא תיפוק מיניה קלקלה שלא יכשל צמאכל כלצים כי נרשס על הקופסא מאכל כלב והוא מאוס, ע"כ.

ואף שאין הפנאי מסכים מ"מ לכ"ג ארשוס מה שנראה קצת צהא הלכתא אשר נצוכו צה הפוסקים ראשונים ואחרונים, תנן החס צמס' צציעת פ"ז מ"ג שאין עושין סחורה צפירות צציעת ולא צצכורות ולא צתרומות ולא צנצלות וטרפות ולא צצקנים ורמשים ע"כ. ונחלקו הפוסקים ז"ל אי איסור זה דאורייתא הוא או דרבנן דעת התוס' פסחים כ"ג ד"ה א"ק דאסור מדאורייתא וכ"כ הרא"ש צ"ק ע"ט סי' י"ג וכן נראין דברי רשב"א צתשובה סי' ש"א ויש חולקין צדברי הרשב"א מפני שנתן טעס לדבר שאסור גזירה דילמא אחי לאכול מיניה ומשמע דרק גזירה הוא, ודעת המל"מ דגס הרמב"ם ז"ל ס"ל דאסור מדאורייתא וכן נראה דעת הרע"ב צציעת הנ"ל וכן פסק הצ"י יו"ד סי' קי"ז וחז"מ סי' ת"ט וסמ"ע שס ע"ש והרצה מן האחרונים ז"ל.

אמנם התה"ד סי' ר' הציא צסס גליון תוס' פסחים הנ"ל דהא דרשא אינה אלא אסמכתא דרבנן, והתו"ט

היו יכולים להמשיך לה מים מן המעיין ולא חשו גאוניס קדמוניס לזה ע"כ יצאחי ללמוד זכות, ומ"מ פשוט שהמחמיר יתצרך ממקור הצרכות וממעייני הישועה יסאב מים צששון, אך צדור הזה אשר צעו"ה לא לצד ציטול פ"ו גורס וכמ"ש מהרי"ק שרש נ"ו אלא ישמעו לרופאים פרוצים כידוע ויאל צוה מכשולים גדולים ח"ו אלו הייתי נמנה עם אותה חצורה הייתי מסכים להחיר צאגודה א' וחצורה א' כנכנס לש"ש ועי"ז ישמעו הנגידיס לפור ממון הרצה לתקן הכל ע"צ היו"ט כגון תקוניס צרעפי הגג וצסילונות וכל כיוצא צוה והמחמיר יחמיר לעזמו ואמרו חז"ל עת לעשות לה' הפרו תורתך יש צצהפרת התורה תתקיים התורה וחלילה להפר התורה אלא כעין נידון שלפנינו ודי לצדיק וכסס כמותו ירצה צישראל וכל דילדא אימא כוותיה תלד כל יושצי חלד ע"כ ע"ש.

והראיה לן מרן הח"ס ז"ל צוה דרך האמת ולהיות רואה את הנולד ואף שהיה צידו דבר קל לתקן מקוה שהוא צאמת ענין של איסור כרת והיה יכול להדר צכל ההידורים כפי השיטות שהציא הגאון השואל שס ולא רצה לשנות ולמנות עם אותה חצורה וזה היה ג"כ דעת רצינו משה הרמ"א ז"ל כנראה למעיין שס וממשה עד משה לא קס כמשה אשר כל צני ישראל נשען עליהס כהלכה מפי הגבורה ודי צוה. וצתשובה אחרת כתצתי צסס ירושלמי צסס שאסור להחיר האסור כך אסור לאסור המותר.

אלא שמה שאמר עוד כ"ת אשר האוסרין אמרו שסס המדליק צשמן זית כזה נר חנוכה לא יאל צוה ידי חוצתו הנה גס צוה לכאורה טעו טעות גדולה אפילו לפי שיטתס דאפילו נימא צצאמת נתערב צו שומן טמא מ"מ המדליק ממנו נר חנוכה יאל דלא מצינו צש"ס קפידא רק לענין תפילין דצעי שיהי מן המותר צפיד דדרשינן מלמען תהי' תורת ה' צפיד אצל צשאר מצות לא מצינו כן רק צתקיעת שופר הציא צד"מ וצרמ"א סי' תקפ"ו להחמיר גצי שופר מצהמה טמאה מה"ט והוא מדברי הר"ן רפ"ב דר"ה ואף הר"ן לא נסתפק צשאר מצות אלא צשופר ע"ש אצל צמג"א סי' תקפ"ו כתב דכל התורה איתקיש לתפילין היפך דברי הר"ן הנ"ל והשיג על צעל ע"ש שס שכתב צשאר מצות לא איתקיש אמנס צשו"ת צית שלמה או"ח סי' ק"ח השיג אמג"א הנ"ל וכתב דדברי ע"ש נכוניס וכתב דמשיקר דינא לכ"ע אפילו צמצוה דאורייתא יש להקל לצד משופר שיאלו הדברים מפי הד"מ והר"ן אצל צמצוה דרבנן פשיטא ליה דאין להחמיר ומותר לכ"ע וכן הכריח עוד שס צתשובה סי' ק"ט צשמן זית שנתערב צו שומן חזיר שמותר לכתחלה להדליק ממנו וכ"כ צשו"ת צית יצחק או"ח ח"ב סי' קמ"ב ע"ש ועיין שו"ת לצושי מרדכי או"ח ח"ג סי' נ"ט וצשו"ת

דנשתנה למעלותא מזריתו ומדשרי קרא לסחורה ע"כ דמותר גם באכילה וא"כ אכתי מאי משני דלמא לסחורה אע"כ דאיסור סחורה אינו מה"ט ע"ש מה שהאריך בדברים נפלאים ושוב קיים שתי הסברות יחדיו.

ורענין הלכה העלה שם צנידון ידיה דכיון דאיכא גליון תוס' ותה"ד ורמ"ע דס"ל דאיסור סחורה אפילו בשרצים אינו מה"ט וקראי אסמכתא בעלמא ותו"ט וט"ז דס"ל דמסר הכתוב לחכמים, חו"י ופנ"י פסחים כ"ג ונו"י דס"ל אפילו אם בשרצים אסור מה"ט מ"מ צנו"ט לא הו"י רק דרבנן סמך עצמו להקל צנידון ידיה לענין בטוח אוזות לקבל שכר מאוזה טריפה מהבטוח ע"ש אבל מ"מ בשאלה דידן דמיירי בעושה סחורה ממש צנו"ט ודאי לא התיר ועיין מהר"ם ש"ק יו"ד סי' קל"ו שהחמיר הרבה בדבר, וכפ"י הג"ל הקשה עליו קצת ויש להאריך אלא שאין הפנאי מסכים.

ומעתה נחזי אנן מה דלקמן הנה הטור יו"ד סי' קי"ז כתב כל הדברים האסורים מה"ט וכו' דמתנן אין עושין סחורות צנו"ט שקצים ורמשים, אבל נודמנו לו לצייד חיה ועוף ודגים טמאים או שלד טמאים עם טהורים מותר למוכרם ובלבד שלא יתכוין ע"כ. ונתחבטו המפרשים ציטור דבריו ז"ל ובכוונתו, דמדסיים ובלבד שלא יתכוין לכך משמע דאם נתכוין לטמאים ולטהורים אסור וצריך דבריו כתב שלד טמאים עם טהורים מותר למכור, ומשמע דאפילו כד במתכוין לפי הבנת הפוסקים דאילו שלא במתכוין הרי זה כזר כתב צנו"ט לו צרישא דרישא שכתב דמותר, והצ"י ז"ל תי' דזו ואכ"ל זו קתני א"י דתרווייהו צריכי ע"ש והב"ח תמה על תי' הצ"י דמנ"ל להתיר צד צוונה טמאים עם הטהורים דפשיטא דמתני' משמע דאין היתר אלא צנו"ט ופי' באופן אחר ועיין פרישה שם וצנו"י.

ורפעינן נראה צוונת הטור ז"ל כן דודאי כל שמתכוין לצוד הטמאין בין שהוא צד טמאים בפני עצמן ובין שהוא צד טמאים עם הטהורים אסור למוכרם כיון שמתכוין עכ"פ גם לטמאים ולא התיר הטור אלא בשלא במתכוין וכמו שסיים בדבריו ובלבד שלא יתכוין לכך, והכי פירושו אסור לעשות בהן סחורה וכו' אבל צנו"ט וכו' לצייד חיה ועוף ודגים טמאים פי' כלומר שצודמנו לו בלי צידה כלל וכגון שמנא חיה ועוף ודגים טמאים מתים שלא היה צריך לצודן או שנצודו מעצמן כגון חיה שנחתכו רגליה ועוף שנשברו גפיה ודגים שמנאן על שפת הים וכיוצא בהן צדבר שאינו מחוסר צידה כלל וזה הוא הקורא צנו"ט וכו' ומיירי שהצייד הלך לצוד טהורים וצודמנו לו אלו צדך בלי צידה כלל משמענו הטור ז"ל דמותר למוכרן ואח"כ משמענו הטור דין אחר או שלד טמאים עם הטהורים ר"ל דהכא מיירי שכזר הצייד עשה

שביעית הנ"ל והמל"מ פ"ח מהמ"א הח"י הציאו ראיה דאיסור סחורה אינה דאורייתא מגמ' בכורות וי"ו ע"כ דבעי למילף דחלב שרי מדכתיב ודי חלב עוים ללחמך, ומדכתיב ואת חריצי חלב וגו' ודאי שם ודילמא לסחורה אבל לעולם חלב אסור באכילה ואי נימא דדבר האסור באכילה מה"ט אסור בסחורה מה"ט א"כ שפיר מוכח דחלב שרי באכילה וע"כ דאינו אסור אלא מדרבנן ע"ש. ומצינו ג' נציאים שנתנצאו בסגנון אחד התוס' חדשים ונו"י יו"ד סי' ס"ב וח"ס יו"ד סי' ק"י שחילצו דיוק התו"ט ומל"מ הנ"ל דכיון דאמרין בפסחים כ"ב דדם מותר בהנאה אפילו לר"א משום דאיתקש למים ואצמ"ה מותר בהנאה משום דאיתקש לדם א"כ ה"נ לענין היתר סחורה איתקש דם למים ואצמ"ה לדם ועיין פרי תואר סי' קי"ז ולפ"י שפיר י"ל דאיסור סחורה מה"ט ואפ"ה חלב אסור באכילה מה"ט משום דאחי מדם ומותר בסחורה כמו אצמ"ה ודם עצמו ע"ש. ובאמת כי יש לדייק קצת ממתני' עצמה דחשוב נו"ט ושקצים ורמשים בהדי פירות שביעית ובכורות ותרומות ומשמע דכהדדי נינהו והכי משמע לשון שאין עושין סחורה בפירות שביעית ולא וכו' ולא צנצלות וטרפות ולא בשקצים ורמשים ומשמע דכהדדי נינהו.

ובמראה פנים על הירושלמי ספ"ז דצ"ק הקשה לשטות הסוברים דאיסור סחורה מדרבנן מקראי דחלב דאין זה ראיה ד"ל כמו שמצינו בחלב (בצירי) שאף שאסור באכילה מה"ט מותר בסחורה מדכתיב קרא בהדיא יעשה לכל מלאכה וכמ"ש רמב"ם פ"ח ממ"א הט"ז הכ"נ אפשר חלב (בקמץ) דאסרה התורה באכילה ומותר בסחורה, וראיתי לכפ"י בשו"ת בית שער יו"ד סי' קצ"ח שהקשה כן מעצמו והרגיש במראה הפנים ודחה לעצמו לפי מ"ש המג"א סי' רט"ז סק"ג לשיטת ר"י מאי פריך וחלב מנ"ל דשרי דהיה ראוי לאסור משום דם נעכר ונעשה חלב הא נשתנה לדבר המותר ותי' הח"י סי' תס"ז אות ט"ז דבשלמא דבש שהוא היתר ונפל לתוכו ונהפך לדבש שפיר שייך לומר נשתנה לדבר המותר אבל חלב כל כמה שלא התירה התורה חלב לא שייך לומר נשתנה לדבר המותר כיון שמאיסור דם קאחי ורק נשתנה מראיתו ונשאר באיסור דם דמיעקרא, מעתה אי נימא דחלב מותר בסחורה מה"ט א"כ שפיר חזינן דחלב נשתנה לדבר המותר לסחורה עכ"פ וממילא נמי נימא דנשתנה לענין אכילה לדבר המותר ובקושת המג"א שהרי סוף סוף מותר הוא בסחורה וע"כ דאינו אלא דרבנן וש"י. ולתי' הני שלשה רועי התוס' ח' והנו"י והח"ס הקשה ג"כ שהרי דם שהקפה שאינו נשפך כמים ולא איתקש למים ע"כ ז"ל דאסור לסחורה ע"ש מפני שנשתנה מזריתו למעלותא שוב י"ל בחלב נמי דאי אסור באכילה מה"ט אסור נמי בסחורה מה"ט כיון

מעשה של זדה וזד טמאים עם הטוהרים אזל לא התכוין לטמאים כלל אלא לטהורים וזה עלתו העלה גם טמאים וכה"ג מותר למכור אף זזד אזל במתכוין לטמאים אפילו עם טוהרים אסור ואתי שפיר קיום דבריו ובלבד שלא יתכוין.

ולפי זה רבותא גדולה קמ"ל דהעיקר החילוק הוא בין מזדמנו שלא עשה מעשה זדה לזד שעשה מעשה זדה, וקמ"ל דלא חימא דוקא בזדמנן מעצמו שלא עשה שום מעשה זדה וליכא למחשדיה דילמא התכוין לטמאים כה"ג מותר למכור אזל כשזד טמאים עם טוהרים כיון דעשה מעשה זדה אסור למכור דחיישין לערמה ואיכא למחשדיה קמ"ל דמותר ובלבד שלא יתכוין. ולפי"ז ז"ע מה ס"ל זזד טמאים לבדן אי מותר למכור אי נימא דמדמינן או דנימא דזדמנו דוקא התייר שאין בהם מעשה זדה וטמאים וטהורים נמי דוקא התיירו כיון דנתכוין על הטוהרים אזל לעצמן לא התיירו או דילמא טמאים לעצמן נמי בכלל דנתכוין לטהורים ועלו צידו טמאים וטהורים והכ"ג טמאים בעצמן. וקצת ראיה לפירושי זה שהרי הטור מפרש זזה המשנה דאין עושין סחורות וזמנה שם איכא נבלות וטרפות ושקצים ורמשים ונבלות וטרפות הם שכבר מתו ושקצים ורמשים אפשר עודן חיים וכיון דמתני' מיירי בז' ענינים מפרש הטור ז' מינים היינו מזדמנו לו לזייד ר"ל שזדמנו לו מתים והיינו נבלות וטרפות, וזד טמאים וטהורים שהם חיים וי"ל.

א"י דהטור ז"ל רישא רבותא קמ"ל וסיפא רבותא קמ"ל רישא קמ"ל דאפילו כולם טמאים מותר למכור אלא דאז דיוקא בזדמנו שלא עשה מעשה זדה ואפילו שלא בזווה וסיפא רבותא קמ"ל דאפילו דין מותר למכור אלא שלא כזר כריך ז' תנאים שיהיה דוקא טמאים עם טוהרים וזממאים לחוד אסור ושלא יתכוין לכך ודו"ק ולפי"ז נראה לפענ"ד דמבוארים דברי הטור צביאור נכון ורווח הגם שלא פירשו כן המפרשים לא מנעתי מלכתוב דעתי העניה.

ובבמה שכתבתי נלפענ"ד לישב דברי הא"ח שחמה עליו הז"י וז"ל וכתב זא"ח הא דמותר למכרם ה"מ ביחד הטמא והטהור אזל לא הטמא זפני עצמו והטהור זפני עצמו דכיון שהוא זייד יאמרו שכיון מלאכתו להם לכן כריך שימכרם מיד לא שיהיה הטמא עד שיהא שמן עכ"ל, ומה שאסור למכור הטמא זפני עצמו איני יודע מנין לו מדברי הרמב"ם ורבינו משמע דשרי שהרי אפילו לא עלו צידו אלא טמאים בלבד התיירם למכרם עכ"ל הז"י ועיין ש"ך סק"ט שם ובנקה"כ, ולפמ"ש אחי שפיר מאד דברי הא"ח דודאי מדברי הטור ראיה לדברי הא"ח דהא דהתייר הטור למכור טמאין זפני עצמן לא התייר אלא בזדמנו דוקא דזזה לא עשה שום מעשה זדה וכה"ג ליכא למחשדיה שכיון מלאכתו להם ולכן

אמנם הז"ח והפרישה והט"ז פי' דאפילו כיון לטמאים ג"כ אלא שאם היה מניח הטמאים מלמוד לא היו נזוידים גם הטוהרים מותר לו למכור ע"ש ועיין טו"ז ס"ק ד' וודאי לענין הלכה לדידהו שמעינן אפילו להקל ואין דעתי כלום נגד דעתם הרמה. וראיתי בערוך השלחן דבר חדש שיא לאמד זכות על בעלי החנויות ומרתפים שמחזיקים אצלם למכירה קרבי דגים טמאים שקורין אקר"א וכתב מה"ט דכיון דאם לא יחזיק את הטמאים יפסיד את הפדיון גם מהכשרות וכה"ג הו' כזדמנו כיון דאין כוונתו לכך וכתב' ז"ס ס"י א' כתב בישראלים שמלאכתן לעשות נרות וצורות ומוטל עליהן מן השררה להספיק לכל בני העיר שרי להו' לכתחילה לקנות חלב חזיר וזנה יסודו מירושלמי דכיון דהזיידים כריכין ליתן מס למלך התיירו להם למכור חיה ועוף ודגים טמאים כדי שיוכלו לפדוע למלך המס, ומה ראיתי בשו"ת זקן אהרן ח"ב ס"י מ"ה שיא להחיר לסחור בזו"ט בפשיטות בחנויות שאם לא יסחור בהם יפסיד הקונים העכו"ם מטעם שזריך לשלם מס, וגם דהו' כזדמנו לו טמאים עם הטוהרים וכדעת הט"ז.

ולפענ"ד הפריז על המדה מאד הגאון ז"ל כבודו במקומו מונח ושרי ליה מרי שפסק היפוך כל הפוסקים האחרונים ז"ל שיהיה להם ג"כ ידיעות דהחנונים כריכים לשלם מקיס כי זשנים האחרונות בכל המקומות החנונים שלמו מס כמו בזמן הח"ס והמהר"ם ש"ך וזומן מרן כק"ז וגם כל האחרונים האחרים האוסרים וגם היו להם קונים עכו"ם ג"כ, וגם מה שסמך על הט"ז הרי כמעט כל האחרונים חלקו עליו ועיין ח"ס הג"ל מה שחמה עליו, ובפרט כי צמדינה זו שאם יאצד קונים אלו יאזו אחרים שהרי עיר רבת אוכלסים הוא. שנית נראה דצאמת לא קרצ זה אל זה, דהט"ז שם כתב זשם הז"ח בשוכרי עיירות וכפרים מן השר דהיינו כל ההכנסה של השר ובכלל זה החזירים שצחצר וצתוך זמן החכירות מגדל ישראל החזירים ומאכיל אותם לפועליו והז"ח אסור וע"י כתב הט"ז ללמד זכות דהו' דומיא לזד טמאים עם הטוהרים דכיון שא"א להיות טוהרים נזוידים לחוד שצערבוציא הם וניזוידים טמאים עמהם ע"כ שרי והכ"ג זבני עיירות שצב"כ א"א לשכור הני בלא הני שהרי השר לא ישכור בשום אופן אלו בלא אלו, אזל הכא הרי צידו הוא לקנות כשר בלי נו"ט

נכנס יהודי לאכול וכו' ע"ש ומצואר מדברי המדרש שהיה מבשל בשר טהור ובשר חזיר ותרומתו בשל ומכר זה כזה להבאים בחנותו, שנית מצואר ג"כ דלא כראצ"ה מדדיקון לכתוב לאחר בשר חזיר ומוכר שלא ירגישו בו שהוא יהודי משמע דכלא"ה אסור לו לעשות סחורה בדבר האסור רק מפני הסכנה עשה כן וכ"כ ברד"ל שם ובחידושי רש"ש שם זיין לעיין בדברי רש"י חולין ובמהרש"א ולפי המצואר במדרש דשעת הגזירה הייתה לא נר"ך לזה ע"ש וכבר קדמוהו בזה הש"ך יו"ד סי' קע"ח שמתנה אמהרי"ק שורש פ"ח הביאו הרמ"א שם שהביא לעצמו רא"י מדברי רש"י הנ"ל לענין שינוי בגדים והש"ך ז"ל הביא בשם אביו הגאון דבמדרש איתא דשעת שמד הייתה ע"ש ועיין ב"ש הנ"ל מה שכתב לישב דברי הראצ"ה עכ"פ מדברי הראצ"ה הנ"ל אין ראיה כלל כיון דשיטתו היפוך כל הפוסקים בזה ודעת יחידה הוא ואין לסמוך עליה כלל ודברי הגאון ז"ע בזה.

אלא דמ"מ בדין לסחור בקופסאות של מאכלי כלבים נראה לפענ"ד להחיר מתרי טעמי ראשית לפי מה שהבאנו לעיל שיטת הרשב"א ז"ל דאסור סחורה בדברים אסורים הוא מטעם דחיישין דילמא אחי למיכל מיניה אבל א"כ זה דוקא בדבר הראוי לאכילה אבל בדבר שאינו ראוי לאכילה כיון דלא חיישין דילמא אחי למיכל ממילא מותר בסחורה ולפ"ז הכ"נ במאכל כלב שאינו ראוי לאכילת אדם ולא נעשה לאכילת אדם וגם אין אוכלים אותו בנ"א לא חיישין דילמא אחי למיכל מיניה ומותר בסחורה. ואין לומר דכיון דדבר מאכל הוא אולי ימלך מי שהוא ואח"כ לאכול מיניה לא חיישין לזה דכיון שהוא מאכל כלבים ומאוס הוא אלל בנ"א ורוב בנ"א אין אוכלים מזה ואפילו מיעוט אוכלים אינו מנאי אפילו אם ימנא אחד בטלה דעתו ולא חיישין ליה דבחר רובא אזלינן בזה. ועיין או"ח סי' תנ"ה עיסת הכלבים וצרמ"א שם ובא"א שם.

וראיה ברורה לדברי מדברי הרשב"א ז"ל בעצמו שכתב וז"ל שכתבת שאם אינו סחור בדברים אלו להעמיד ולמוכר לזורך אכילה אלא לתקן בהם עורות וכיוצא בזה הרי אלו מותרים בסחורה כו' מדאמרינן בירושלמי בחמור וגמל דלמלאכתן הן עומדים וזה נ"ל כשיבוא שכל הדברים שמגדל אותם אדם לאכילה כחזיר ובהמה ועוף שדרך בנ"א לגדלן כדי לאכלן ואין רובן עשויין לתשמישן אסור לעשות מהן סחורה גזירה שמא יבא לאכול מהם ינא חמור וגמל שאין מגדלין רובן אלא למלאכתן וכו' והרי שכתב מפורש דבחר רוב תשמישן ובחר דרך רוב בנ"א אזלינן בזה שאם רוב עשויין לאכילת בנ"א ודרך בנ"א לאוכלן אסור לעשות בהן סחורה גזירה שמא יבא לאכול ואם רובן אינם עשויין לאכילת בנ"א ואין דרך בנ"א לאוכלן דינם כחמור וגמל והכ"נ בהני קופסאות כיון דנעשין לכלבים ולא לבנ"א כלל אפילו אם ימנא

והיה מותר בעצמו והאיסור לחוד ובאמת קונים אלו לחוד ואלו לחוד שהרי ע"פ רוב הקאמפני שיש לה נו"ט אין לה מאכלים כשרים ודאי שימכרו לו אלו בפני עצמו אפילו אם יש לו שניהם אלא שזה קונה בעצמו כדי שיוכל למכור ולהרויח הרי זה ממעט נוסף ונותן בדברים אסורים ואין לזה שום דמיון להא דט"ז. ואם נוכל לדמות היינו יכולים לדמות כגון מי שקנה חנות מעכו"ם והיה בו נו"ט בתוך הסחורה שלקח ממנו ולא רצה למכור לו החנות באופן אחר והוא אינו מתכוין אלא לחנות רק שא"א לו לקנות באופן כה"ג דומה להא והוי כנודמן לו ומותר למכור לו הנו"ט שצחנות שלקח מן העכו"ם אבל להכניס אח"כ עוד נו"ט לפענ"ד פשוט דליכא בזה היתר.

עוד כתב בזקן אהרן הנ"ל לישב דברי הראצ"ה התמוהים הביאו המרדכי רפ"ב דפסחים שחולק בעיקר איסור סחורה בדברים אסורים וס"ל דמותר לסחור בדברים אסורים וחילו מש"ס חולין ק"ו דאמר התם מים ראשונים האכילו בשר חזיר ופרש"י שהיה חנווני ישראל מוכר בשר שחטה לישראל ומבשלים ומאכלים וכשהנכרי בא לחנותו מאכילו נבלות ובא יהודי לאכול ולא נטל ידיו וקסבר זה שהוא נכרי והאכילו בשר חזיר ודייק מזה דחנווני ישראל מותר לסחור בדברים אסורים שהרי החזיק בחנותו בשר חזיר לעכו"ם, ותפסו כ"ע אראצ"ה ז"ל שזה היפוך משנה מפורשת שביעית הנ"ל וגם היפוך כל הפוסקים ז"ל, עיין ב"י סי' קי"ז שהביאו ובהג"ה שם מה שמתמו עליו ובעל זקן אהרן האריך לישב דבריו דחנווני מותר, ועוד דייק בדברי רש"י שם שכתב בחולין הנ"ל דבישראל דייק לכתוב מוכר בשר שחטה ומבשלו ובנכרי לא כתב ומבשלו אלא כתב וכשהנכרי בא בחנותו מאכילו נבלה ע"ש גם מ"ש בח"א סי' מ"ז.

ובמב"ת כי רצ לא דק כאן וכתב דברים שאין ודיוקו אינו דיוק חדא דאפילו לפי שיטתו ודאי דהישראל ביטל החזיר כמו בשר שחטה דאל"כ אותו יהודי שהאכילו חזיר כשבא לאכול פעם הראשון הרי נתן לו בשר מבושל ובפעם השניה כשלא הכיר בו שהוא יהודי ונתן לו בשר חזיר ע"כ שנתן לו אינו מבושל לפי קצרת הז"א הנ"ל א"כ מיד היה לו לשאול השינוי וגם השינוי בסכום התשלום כבר היה יכול לראות שיש בזה אחיזה שינוי וטעם לשינוי כיון דאין המאכלים שוים דזה נתן לו מבושל זה לא.

אלא דלא נריכנא לזה דלהדיא מפורש במדרש דלא כותיה וז"ל בפ' בלק פ"כ סכ"א מעשה בשעת הגזירה בחנוני אחד מישראל שהיה מבשל בשר טהור ובשר חזיר ומוכר שלא ירגישו בו שהוא יהודי וכן היה מנהגו כל מי שנכנס לחנות שלו ולא נטל ידיו יודע שהוא עו"כ ונותן לפניו בשר חזיר וכל מי שנטל ידיו ומצרך יודע שהוא ישראל ומאכילו בשר טהור פעם אחת

אחד מיני אלף לא חיישין כלל דילמא אחי למיכל ומותר
לסחור לכתחילה צו לדברי הרשב"א.

ועיין הגהות הג"ר משולם זלמן אשכנזי על המשניות מס' שביעית פ"ז שכתב ליטב כעין אופן זה קושית התו"ט וכו' וכתב דבעינן שהדבר בעצמותו לא היה ראוי לאכילה משא"כ חלב דמנא ידיעין דבשר סוסים וחמורים לא טוב למאכל והלא יש אנשים במקומות רחוקים שאוכלים אותם ומ"מ מותר למכור כיון שאכלינו אינו עומד לאכילה וא"כ שפיר דחי הש"ס דאפשר היה חלב מלפנים כמו סוסים וחמורים בזמנינו ע"כ ואף שח"י שם ז"ע גדול ואין כאן מקומו מ"מ נראה ג"כ דכתב דכל שאינו עומד אכלינו לאכילה מותר בסמורה, אלא דכנראה שם לא זכר עת כחצו מדברי הרשב"א ז"ל למעיין שם.

שנית אומר אני דאפילו לשיטת הפוסקים דלא נהנו טעם משום דילמא אחי למיכל מ"מ כיון דנו"ט אלו לא נעשו אלא לאכילה כלבים ולא לאכילה צנ"א כה"ג לא נאסרו לסחור דלא הוה נבלה הראויה לגר כיון דאין אוכלים אותה ועוד צו שלשה דנלפענ"ד לומר דבר חדש דלפי מה ששמעתי המאכל הזה אינו נו"ט ממש אלא תערובות נו"ט כלומר שנחערב צוה בשר נבלה ועצמות וקמח וכדומה ואי נימא דרוב מן הקמח ואחר דברים ועצמות והמיעוט מן הנבלה א"כ ממילא לא הוי אלא איסור דרבנן דמדאורייתא בשר רובא אולין ואפילו אי נימא דבשר ניכר הוא ולא בטל מ"מ נמאסת הוא ולא הוה בכלל ראויה לגר, גם כי יש עוד כמה סנופים להחירא צוה ע"כ לפענ"ד פשוט דמותרין בעלי חנויות למכור קופסאות של מאכלי כלב צלי שום פקוק כנלפענ"ד [ועיין משנה הלכות ח"ז סימן קי"ג].

ופה שבתה קולמסי והארכתי קצת יותר משהפנאי מסכים לכבודו והשי"ת יראנו מתורתו נפלאות ונזכה ליטב על מי נח וללמוד תורה לשמה מתוך נחת והרחבת הדעת.

דברי ידי"ג הדוש"ת בידידות נאמנה ומברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן קו

אי מותר לשתות מי סודה מבקבוקים
שלא נטבלו הקנקנים במבונה (סודה מאשין)

כבוד אהובי תלמידי חמדת לבי ועיני מופלא ומפלג מלא פלג חריף וחרוף הר' מרדכי קנעפלער הי"ו כעת הרה"ג וכו' מנהל דישיבתינו הקדושה.

אחדשה"ט דדבר שאלתן אי מותר לשתות מי סודה מבקבוק כי הבקבוקים ע"פ רוב נעשים ע"י

עכו"ם ישראל הקונה המי סודה עם הבקבוק נתייב הבקבוק בטבילה ואסור לשתות ממנו וא"כ על מה סמכו העולם אפילו שומרי תורה ששותין מבקבוקין ובפרט כשהולכין על הדרך וקונים מים לשתות מהמכונות הנקראים אוטומאט צלע"ז ואין שם כוס לשתות ושותים מהבקבוק והוא מחויב בטבילה ע"כ.

והנה בעיקר היתר המי סודה לא מציעא לך אף שהם מונחים בבקבוק שלא נטבל לאחר שלקחו ישראל דהרי קיי"ל יו"ד דאפי' נשתמש בכלי מאה פעמים קודם שטבילה אינו נאסר המאכל עיין חכ"א סי' ע"ג ס"כ וא"כ הכ"ז המי סודה לא נאסרו אצל בהיתר השתיה יפה הקשת ולפי שלפי הנראה דבר זה נוהגין צו כמעט רובא דעלמא ואפילו שומרי תורה החרדים לדבר ה' כשהולכין בדרך וכדומה ולכן נריכין אנחנו למשכנוי נפשין וללמד זכות עליהם דנראה דמותר הוא אליבא דכ"ע.

ובתחלה עלינו לדעת דיש שני מיני מי סודה ובקבוקים. (א) שקונין המי סודה הם נותנין הפקד (דעפאזיט צלע"ז) להמוכר על הבקבוקים כלומר שאם לא יחזיר הבקבוק אז יאסר הכסף דעפאזיט אצל המוכר ואם יחזיר לו הבקבוקים אז יחזיר לו מעות הפקד שהניח אצלו נמנא דבאילו הבקבוקים באתם אינו קונה אלא המים ולא הבקבוקים והבקבוק לא הוה רק בתור הלואה אצלו עד לאחר שישתה המי סודה ולאחר ששתה יחזירו לבעלים וכיון שכן הרי דינו כשותה בכלי של עכו"ם ואין צריך טבילה כלל שהרי בשעת שתיה הבקבוק אינו שלו והוא לא קנה הבקבוק כלל וממילא מותר לשתות לכתחלה עיין יו"ד סי' ק"כ. ואף שאם ישבר חיזה מהם ינטרף לשלם עבורם וא"כ הו"ל כמכר זה אינו דאדרבה כיון דראינו דעל אותם שלא נשברו מחזיר לו המעות הפקד מצואר דאינו קונה הבקבוקים וגם שמו מוכיח עליו שנקרא דעפאזיט צלע"ז כמבואר. שוב ראיתי דכ"ח יו"ד סי' ק"כ שהביא כן משו"ת שערי דק יו"ד סי' קי"ב ובערוך השלחן סי' ק"כ סעי' מ"ה ובשו"ת שבט סופר יו"ד סי' ט"ז כתב דמה"ט נוהגין שלא לטבול אותן כלומית של זיידע וואסער פלאשין משום שהם של אומן העושה זיידע וואסער והם בשאלה אצל השותים וע"ש אות ע' ואות פ"ח.

אלא דיש מין צ' של מי סודה שלוקחין אותן עם הבקבוקים ואין הסוחרים לוקחין הבקבוקים בחזרה אלא לאחר השתיה וזרקין אותם הבקבוקים וצוה כבר נריך לפנינו אמי סמכו צוה ובפרט ע"פ רוב השותים בדרך שקונים מהאוטומאטים צלע"ז שם אין לוקחין הלוחית בחזרה וא"כ כבר נתייב הבקבוק בטבילה וז"ע אמאי נהגו צוה היתר, ונראה לפענ"ד לחתור בשר היתר גם צוה והוא לפמ"ש הפוסקים ז"ל דהזוכה כלי מן ההפקר אינו חייב בטבילה דלא חייבה התורה לטבול אלא כלי עכו"ם שלקחן ישראל כדכתיב

סימן קח

אשה שהניחה שפחתה בבית ולא סגרה היין
אי נאסר מספק

כבוד ידידי הרה"ג ור"ח אור"א כש"ת מוה"ר אפרים
גרינבלאט שליט"א.

אחדש"ת בדבר השאלה באשה שהלכה לחנות והניחה
שפחה כנענית בצית ובעלה בא פתאום לבית
ומצא היין תחת הסינק וחשש שמא נגעה השפחה ביו ורצה
כ"ת להציא רא"י דהיין מותר מגמ' שבת קכ"ז משום אימתא
דבי נשיאה מותר היין והכ"נ כיון דהשפחה יודעת שאם חגע
ביו וימצאו אותה נוגעת יפטרו אותה מעבודתה מירתת ולא
נגעה אלא דמספקא ליה שמא נגעה בלא כוונה.

הנה קי"ר בלשון השאלה כמה זמן היה שיצתה האשה וצא
הבעל אם לקח זמן רב או מעט ואם הגידה לה בעלת
הבית שהולכת לחנות או לא אמרה רק יצאה בלי ידיעתה גם
אי מקום החנות רחוק מן הבית או לא, ואי ידעה השפחה
שבעלה יכול לחזור מבית הכנסת בכל רגע או לא דכל זה
נפ"מ אי הוה ישראל יוצא ונכנס דמירתת, גם צריך לדעת
אי השפחה סגרה הבית לעצמה לאחר שהלכה הגברת לחנות,
והנה צש"ע יו"ד סי' קכ"ט ס"א המניח עו"כ בחנותו ויצא
או שה"י לו יין בספינה או בקרון או שה"י עו"כ מעביר לו
חביות יין ממקום למקום והניחו לצדו עם היין ויצא מותר
וכתב הרמ"א לכתחלה לא יניח חביות יין וחומץ אצל עו"כ
לצד כלל אצל דיעבד מותר ע"כ וא"כ הכ"נ לפי התנאים
המבוארים שם מותר והיינו שנדע שלא סגרה השפחה הבית
ובסתם לא חיישין דסגרה אצל בסגרה ודאי חיישין כיון
דאפשר להשתמט ועיין ש"ע יו"ד סי' קי"ח ס"י המניח עו"כ
בביתו ובו דברים שאם החליפו יש בהם אפילו איסור תורה
מותרין והוא שלא סגר הבית עליו ועיין ש"ך שם וביד אפרים
יו"ד סי' קכ"ט בגליון צשס צעי ח"י יו"ד סי' קע"ג. ועיין
שו"ת צית שערים יו"ד סי' קצ"ט באחד שנסע מביתו ולא
הניח רק שפחה נכרית בביתו ומיהו דידן קיל דהכי לא הו
אלא סתם יינם וגם כי לא הלכו למקום רחוק כמובן.

ובב' צית הלל סי' קכ"ח סק"א הפליג להחמיר וכתב אזהרה
להקונים צש"ש יין לקידוש ומעמידין הכלי עם היין
בהחדר והשפחה הולכת לשם לפעמים ביחידות ואין שם עמה
שום אדם שיש לחוש שתשתה השפחה מן היין ולא יודע לשום
אדם ע"ש ולפ"ז כ"ש בדין דאסור שנשארה השפחה לצדה
מ"מ צס' יין המשמח כתב דצ"כ אינו אלא חומרא בעלמא
וכמ"ש הראצ"ן משום הרחק מן הכיעור אצל מדינא ליכא
איסור אפילו לכתחלה הציאו דברכ"ת א"כ בדין אף דהוה

בכלי מדין אף את הזהב וגו' ובשעה שיוצאת מרשות עכו"ם
ונכנס לקדושת ישראל צריך טבילה אצל הקונה מן ההפקר אין
צריך טבילה [עיין משנה הלכות ח"ה סימן ק"י באריכות.] והנה
הקונה מי סודא כיון שאינו צריך להבקצוק כלל ולאחר שיצאה
בו יורקנו א"כ באמת הקונה הסודא אינו קונה הבקצוק כלל
ואינו רוצה בו רק צמים שבו הוא רוצה וא"כ הבקצוק הוא
כעין הפקר לכל ואינו צריך טבילה, וליתר שאת כדאי אולי
להפקיר הבקצוק בפירוש צפה מלא ואף דהוה שלא בפני שלשה
מ"מ בשעת הדחק ובאופן כזה דאולי גם לכתחלה אינו צריך
גם כי טבילת כלי זכוכית אינו אלא מדרבנן יש לסמוך ע"ז.

עוד נראה טעם להחמיר בזה דהנה פשוט דישראל הקונה
דבר צריך לקנות מדעתו ובגמ' צ"ק - אמרו איסורא
לא ניחא ליה ליקני ומעתה אומר אני ענה נכונה דהקונה מי
סודא על הדרך כיון צפי' שלא לקנות הבקצוק וממילא יסאר
הבקצוק ביד עכו"ם ואינו צריך טבילה וזה מותר אליבא דכ"ע,
ובזה יכולי נמי לישב על הקונים מי סודא בצית ג"כ
מקאמפאנים אשר אין מקבצים הבקצוקים בחורה וע"ז ודאי
קשה האך סומכים לקנות ולשחות מן המים לכתחלה כיון
שאין חורין הבקצוקים אצל אם כיון שלא לקנות הבקצוקים
מותר ע"כ נלפענ"ד דבאותם הבקצוקים שאינם חורין יכוין
בשעת קנייתם שלא לזכות בהם וממילא ישמו עניים וישמחו
ומ"מ הרוצה להשתמש אחר"כ בבקצוקים אלו צריך לטבולם אם
רוצה לקנותם כמובן ויש להזהיר על זה. [וע"ע שו"ת משנה
הלכות ח"י סימן ק"ב, חט"ז סימן י"ח].

והנה אף שלבאורה ה' נראה בזה השני להחמיר קצת אצל
דע לך אהובי תלמידי כי להוציא איסורים חדשים בדבר
שכל העולם נוהגים אין זה דבר קל ח"ו וכמו שאסור להקל
דברים חדשים כן אסור לאסור דברים המותרים והמורה אמרה
לא תוסיפו ולא תגרעו ותרווייהו לאוי ניהו כזה כן זה, וכבר
אמרתי לך ועתה אעתיק לך מה שכתב הגאון ר' חיים סופר
ז"ל בעל מחנה חיים בענין זה ח"ל (ק"ן סופר כ' קל"ט)
אל תאמין שיותר קל להוציא איסורים חדשים מהיתרים. איסור
חדש הוא אחריות גדול וצפרט בענין הזקעלך שהמון עם
רגילים בהם והוא להם כהיתר ועל ידי ההרגל נעשה להם
כטבע שני ואם נעשה על זה איסור והם מתוך הרגלותם
יעברו עליו אזי יעברו גם על איסורים אחרים ועצירה גוררת
עצירה ומי יוכל לראות מה יהא צקופו ח"ו דברים כאלו
מגלים טפח ומכסים טפחיים. כל אדם רשאי להחמיר על עצמו
אמנם לאסור על אחרים הוא דבר אחר. ועתה צעינך תראה
ושפוט מזה והבן דבר מתוך דבר.

רבך וידיך הדושלו"ט כל הימים בלב ונפש.

מנשה הקמן

להחזיר. נראה מפורש דס"ל להלכה כהרא"ש ושכן נוהגין אמנם האחרונים ז"ל נראה דל"ס כן וכן נראה דמאחר שחולקין עליו הסמ"ג והרמב"ן והרשב"א והר"ן ומהר"ם רבו מן יקל ראש להקל. ואף שראיתי בשו"ת יעב"ץ ח"א סי' ק"ע שרצה ליישב שיטת הרא"ש ולהשוותה עם שאר פוסקים ור"ל דהא שכתב הרא"ש דראש בלא גוף אין איסור כוונתו בראש אטום בלי נורת פנים ניכרת אבל בצורת פנים ניכרת מודה לשאר פוסקים והאריך למעניתו אמנם הרואה יראה שאין זה כוונת הרא"ש ז"ל לאחר הסליחה לאדונינו היעב"ץ.

וה"ל הרא"ש חנן התם וכו' האי חותם מיירי בחמה ולבנה כוכבים ומזלות ופרצוף אדם שאסור לעשותן וגם להשהותן אם עשאו עו"כ משום חשדא וכו' והא דאסרינן נורת אדם ודרכון דוקא בגולם שלם אבל נורת הראש בלא גוף שלם מותר וכו' וגם חשדא ליכא והרואה יראה פשוט דהרא"ש ז"ל קאי אהא שכתב פרצוף אדם שאסור לעשותן ולהשהות שכתב בסמוך מיניה וע"ז קאי ואומר דהא דאסור היינו אותו הפרצוף שהזכיר שאסור לעשותו היינו דוקא כשהיה גוף שלם אבל בלא גוף שלם מותר ואי כוונתו בראש אטום בלי נורת פנים מה לי גוף שלם או לא שלם והלא אפילו גוף שלם בראש אטום שאינו נורה מותר וכמו שאמר לי' שמואל לר' יהודה שינגא סמי עינא דדין ר"ה כ"ד ומדמחלק בין שלם לגוף שאינו שלם אלא הראש ע"כ דמיירי בראש עם נורה וזה פשוט וברור לפענ"ד. גם מה שכתב שם ז"ל דהוא איסור דאורייתא ויש להחמיר לכאורה מדברי הרא"ש נראה דלא הוא רק איסור דרבנן ומשום חשדא ועיין ש"ך וי"ע.

אמנם מה שטענו דהתם ליכא רק חצי פרצוף ולא פרצוף שלם לכאורה טענתם טענה הוא דנראה פשוט דאפילו להאוסרים בפרצוף לחודיה מ"מ לא אסרו אלא כשיש להם פרצוף שלם עכ"פ אבל אם אין הפרצוף שלם ליכא שום איסורא וכמו שאמרו בגמ' שם ר"ה כ"ד והא רב יהודה דאחרים עשו לו וא"ל שמואל לר' שינגא סמי עיניה דדין הרי דאפילו בצורה שלמה אם סימא עין אחת תו מותר כ"ש כשלא עשה נורת פרצוף שלם והא דהציא מהחכ"א כלל פ"ה לפענ"ד כוונת החכ"א שיש שם נורת הפנים שלמה אלא שחסר החצי השני היינו כמו שעושים כלום שגראה רק הפנים והחלק אחרים של הראש לא נראה וכן עשו נורה בזלטת כו' שראו הפנים כולו אבל לא עשו האחור ומאחוריו הי' כמין דף חלק ולא עגול כנורת האש ולזה כוונתו במה שכתב ח"ל דאעפ"י שאינו אלא חצי הגוף מנא הפנים כלומר שמעשה הפרצוף לא נראה רק מנא הפנים ואינו עושה כל הגוף היינו הנד האחור אבל הפרצוף פנים עכ"פ עשה בשלמות דאם לא עשה פרצוף פנים בשלמות א"כ אפילו עושה אחן אחת או עין אחת יהא

חמור שהרי הי' זמן מה עם השפחה לצד צבית מ"מ אם הי' באופן שידעה שהצב"צ יבא או לא ידעה שצב"צ הלכה רק שחשבה שינאה לרגע ולא סגרה הדלת אז היין מותר אבל אם לא היו התנאים האלו קשה להחזיר היין צמה שהחמיירו הראשונים אשר מיניהם אנו שותים. ומה שרצה כ"ת לומר דהשפחה מירתת משום ידיעה שאם תגע ביין יעצירה דבר זה לא ברור לי כ"כ דודאי אפשר שתשמט ותאמר שהיתה רוצה לנקות ושכחה ולקחה היין ממקום למקום וגם כי הרי הצית סגור מלפניה ולא חוששת גם כי הצעלים באמת לא יסלחוהו בשביל זה אבל בתנאים הנ"ל יש לסמוך דדיעבד.

ובזה הגני יד"נ הירושל"ת בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קמ

ביהבנ"ם שהבנינו בה שעון ועליו צורת אדם

ב"ה ד' שבט התשכ"ג ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד ידידי ורב חביבי הרה"ג חוב"ט וכו' מוה"ר אפרים גרינבלאט שליט"א.

אחדע"ת בדבר שאלתו צביהכ"נ שהכניסו שם שעון וליד השעון יש תמונה בזלטת כנורת אדם וחשש לו כ"ת ממה דמצוהר בש"ע יו"ד סי' קמ"א ס"ד דאסור לעשות ולקיים נורת אדם והחולקים עליו השיבוהו דהרא"ש מחזיר בחצי נורה וכ"ת השיב דלא קיי"ל כהרא"ש שוב טענו דליכא כאן אלא חצי פרצוף ולא פרצוף שלם כמו שרואים על המטבעות וכ"ת גם על זה הציא ראי' לעומתם מחכמת אדם כלל פ"ה דאפילו חצי גוף מנא הגוף ולא לצד האחור אסור ועתה נפשו היפה בשאלתו אי מותר להתפלל צביהכ"נ זו כי אין שם צביהכ"נ אחר כשר להתפלל בה.

וראשונה אגיד כי קשה לי לכתוב ולחוות דעתי במקום מחלוקת כי חוששני שלא ינמיח מזה מחלוקת וכ"ש שאם יש שם רב העיר אמנם מחמת ידידות אכתוב מה שדעתי וכתנאי שאם רב העיר חולק אבטל דעתי עד שאשמע טענתו.

ובעצם הדין מה שטען כת"ר דאין לא קיי"ל כהרא"ש אלא אפילו פרצוף לחוד ואינו גוף שלם נמי אסור יפה כיון והדין עמו בזה וכן הסכימו כמעט כל האחרונים ז"ל הגם שהלבוש עטרת וזה יו"ד סי' קמ"א ס"ד כתב ח"ל יש מי שאומר שלא אסרו כנורת אדם ודרכון אלא בצורה שלמה בכל איבריה אבל נורת ראש בלא גוף או גוף בלא ראש אין זה שום איסור לא במונאה ולא בעושה וכו' וכן נוהגין

חייב דמאן מפיק איזה הוא השיעור אע"כ דפרטוף פנים להאוסרים נמי דוקא כשיש כל הפנים.

אלא דאף דאיסורא ליכא לכ"ע מ"מ מכוער הדבר צביהכ"נ ועיין שו"ת ח"ס יו"ד סי' קכ"ט ועיין שו"ת מהר"ם מרומענבורג סי' תר"י שהביא דעת רבינו אליקים שזו להסיר בקולנייא אפילו צורת אריות ונחשים שצרי צביהכ"נ שם, וזאת כי יכולים לעשות הכל בלי פקפוק שהרי אפשר לפחות קצת הצורה ולסמכות עינא דדין וכלל דהוא שמסמה כבר מותר ולזה ודאי יסכימו הם ג"כ ויבא הכל בשלום אבל כל זה אם יסכימו בלי מחלוקת שאם ח"ו צריך מחלוקת בשביל זה יניחנו כמו שהוא כיון שלדינא ליכא איסור בזה לפענ"ד. [וע"ע שו"ת משנ"ה חיי"ג סי' קכ"ד].

סימן קי

אי מותר להתפלל בביהכ"נ שיש שם צורה

עוד להג"ל

(ב) **ועל** דבר שאלתו אי מותר להתפלל צביהכ"נ שיש בזה צורה הנה דבר זה לא אכתוב אלא כדי להתלמד כי לדידן שוב אינו צריך להשאלה כי לכל הדעות מותר להתפלל בזה דאפילו להמחמירין ואילו הי' פרטוף פנים כולו והם היו סומכין על הרא"ש והלבוש ועל המקילין ח"ו לומר ששבביל זה איסור ליכנס צביהכ"נ ועל דרך הרמז אינהו מיכל אכלי ולדידן מקתם לא קתים בתמיה אלא אפילו היכא דאיכא צורה ממש שנעשה לשם נוי ולא לשם ע"ז נראה לכאורה דמותר ליכנס ולהתפלל צביהכ"נ כזה כיון דאין הוא המחזיק הצורה וראי' מגמ' ר"ה הנ"ל מההיא די כנישתא דשף ותיב צנהרעדא דהוה ביה אנדרטא והוה עיילי רב ושמואל ואצוה דשמואל ולוי ומללי התם ולא חיישי לחשדא ופרש"י אנדרטא כלם דמות המלך והרי שאף שהיתה שם צורת אדם ממש שאסורה מ"מ לא נמנעו הני אמוראי ליכנס בזה ולהתפלל כיון דלא הוה ע"ז אלא עשויה לשם נוי ומשום חשדא לא חיישי כדמשני שם רבים שאני כן הי' נראה לכאורה.

אלא דראיתי להפ"ת שם שהביא משו"ת דברי יוסף סי' ח' שנשאל אם צרי צדלות הדיכל של צביהכ"נ צורת כוכבים בסממנים וכתב דכ"ש במקום קדושה שאסור משום חשדא והפתי"ש תמה עליו דלדבריה גמ' ר"ה הנ"ל מוכח דצביהכ"נ היה ומשני רבים שאני ומשמע דמקום קדוש צביהכ"נ נמי קיל ברבים ולא הוה חשדא והוא פלא ועיינתי בשו"ת דברי יוסף הנ"ל וראיתי שהגאון בעלזא הרגיש בגמ' זו והקשה כן לעצמו ותי' דהתם שאני שהונח באונס וכמ"ש הערוך ערך אנדרטא ומש"ה ליכא חשדא ע"כ ופלא על

הפתי"ש שהקשה להד"י מגמ' שהוא עסוק בזה ומציאה לעצמו וכנראה לא ראה דברי הד"י בפנים אלא ממה שהעתיקוהו. אלא דמ"מ תי' הדברי יוסף תמוה דא"כ מאי משני בגמ' רבים שאני ומשמע דמשום דרבים הוא ליכא חשדא היל"ל אונס שאני דהתם אונס הוה ומדשני רבים שאני משמע דמכא רבים קאמי ולא מכא אונס וזה לפענ"ד ברור גם ראיתו השני' שהביא ממחללת אינה מוכרחת למעיין שם ובדברי הרא"ש כלל ה' סי' צ' וצ"ע.

ומצאתי בשו"ת מהר"ם מרומענבורג סי' תר"י וז"ל ועל צורת עופות וסוסים שצרי צביהכ"נ ששאלת אם מותר להתפלל שם וזאת לדמות לצורה ונדרטא וכו' ותניא ע"ז מ"צ ע"כ כל הפרטופים מותרים חוץ מפרטוף אדם ומוקים לה פרטוף אדם צמוצא דוקא לר' יהודה אבל לרבנן אפילו פרטוף אדם מותרים צמוצא הלכך אין כאן צית מיוחד והרי לכאורה מפורש דאפילו בפרטוף אדם שמוצא ולא עשה אין כאן צית מיוחד ומותר להתפלל אלא שהביא אח"כ דעת רבינו אליקים שזו להסיר אפילו צורת אריות ונחשים שצרי צביהכ"נ בקולנייא וא"כ לכאורה זה תלוי במחלוקת הני גאונים וז"ל ועיין ש"ע סי' נ', ומגמ' ר"ה הנ"ל לכאורה ראי' למהר"ם מ"מ ודאי דבקתם אל יכנס צביהכ"נ כו' שיש בזה אנדרטא מ"מ צדיעבד שאין לו מקום אחר להתפלל נראה דיש לסמוך וליכנס אפילו בצורת אדם ודאי שנעשה לנו.

סימן קיא

שעון מונח על בית תיפלתם מבחוץ
אי מותר לישראל לראות השעה

עוד להג"ל

(ג) **עוד** שאל בשעון מונח על צית תיפלתם מבחוץ ועוזרים ושבים רואים כמה השעה אם מותר לישראל לראות עליו או דהוה נהנה מע"ז, ולפום ריהטא נראה דאין לזה שום שייכות עם הע"ז ולא הוה בכלל משמשיהו אלא תלוי על הציט ככל דבר שאינו מן הע"ז אלא דמ"מ י"ל דהוי בכלל נוי ע"ז ולא גרע מאלני סרק שרגילין לטע בפני ע"ז דקיי"ל דאסור ליהנות מהן, אמנם באתת לעיקר דינא דאין בזה איסור והנח להם לבניי שהרי כתב הש"ך יו"ד סי' קמ"ג אהא שכתב המחבר סי' ט"ו דאסור להסתכל בנוי אליים כיון שנהנה בראייתו וכתב הש"ך דווקא באליים עצמן שנעבדו אסור להסתכל בהן לראות נויין אבל צורות שנעשו לנוי ולא לעבוד מצוה בתוס' והרא"ש דמותר ע"כ ע"ש. והרי לן מפורש דאפילו נוי ע"ז שנעשו לנויין ממש אם לא נעבדו מותר להסתכל בהם וליהנות מהן וא"כ בשעון אפילו נימא

אחד־ש"מ וּש"מ בַּהֲבֵית אַחִים הִנֵּי בְּדָבָר אֲשֶׁר זֶה זְמַן זְמַנִּים אֲשֶׁר אַתָּה רֹוֹה לְדַעַת בְּעֵינֵי הַנְּהוּג כְּהִיּוֹם בֵּין הַסּוֹמְרִים שֶׁהַמּוֹכֵר חֶפֶץ לְלוֹקֵחַ אִם נוֹתֵן לוֹ מִיד הַכֶּסֶף מִחוּל אֲלֻלוֹ הַמִּקָּח בְּכֶמֶה אַחֲוִים מֵהַשֹּׁעַר הַשּׁוֹה וְנִקְרָא קֶאֱסָקָה אֲשֶׁקְאֵטָא אִי יֵשׁ בֹּזֵה מִשּׁוֹם רִבִּית הֵייוֹ בְּמִי שֶׁאִינוֹ מַשְׁלֵם תִּיכָף הַמַּעוֹת אֲלֵל לְאַחַר שְׁלֵשִׁים יוֹם אִו ב' חֲדָשִׁים כֹּל אֶחָד לְפִי הַמִּסְתָּר וְהַטָּעַם דְּכִיּוֹן דַּלּוֹ הִיָּה לוֹ מַעוֹת מִיד הִיָּה מִתְרַנֶּה לִיתֵּן לוֹ הַסְחֹרָה צַעַד עֲשֶׂרָה זְהוּבִים וְעַכְשִׁיו שֶׁאֵין לוֹ נוֹטֵל י"ב וּא"כ בְּשִׁבְלֵי הַהִמָּתֵנָה נוֹתֵן ה' זְהוּבִים וְהוּ רִבִּית. וּלְפִי שֶׁהַדָּבָר נֹוגַע לָךְ אֲמַרְתִּי לְפֻס רִיבֵטָא דּוּדָאִי יוֹתֵר טוֹב שֶׁתִּשְׁלֵם כֶּסֶף מִיד וְהַשִּׁי"ת יַעֲזוֹר לָךְ שֶׁתּוֹכּוּ לִשְׁאֵת וְלִיתֵן בְּחֶמְוָה כֹּחוֹת נִפְשָׁךְ וּנְפֶשׁ אַחֶיךָ, וְיִזְמִין לָךְ כֶּסֶף מִזְמוֹן כֹּל עַת הַנֶּרֶךְ לָךְ בְּהִיתָר וְלֹא בְּחִסּוֹר עֲבָגָ"א.

וְלֹא־לִבָּה הִנֵּה בְּגוֹף הַשְּׂאֵלָה כָּבֵד נִשְׁאֵלְתִי זֶה לְעֶרֶךְ עֲשֶׂר שָׁנִים מֵאֶחָד מִיְּדֵי וְעֵינֵי אִו קָצַת בָּהָא שֶׁמַּעֲתִיל וְנִתְחִי אֵת לְבִי כַּעַת לַחֲזוֹר אֵהָא הַלְכָתָא וְנִרְאָה מֵה דְּלִקְמֵן בִּסְ"ד. בִּשְׁ"ע יו"ד ס' קע"ג ס"א כְּתִבְ מִכֹּר לַחֲבִירוֹ דָּבָר שְׁשׁוּה זְהוּבִים בִּי"ב בְּשִׁבְלֵי שֶׁמִּתְחִין לוֹ אֲסוֹר אֲפִילוֹ אִם הַמּוֹכֵר עֲשִׂיר וְאִינוֹ נֶרֶךְ לַמַּעוֹת וְלֹא הִיתָה הַסְחֹרָה נִפְסַדָת אֲלֻלוֹ בְּמֵה דְּבָרִים אֲמוֹרִים בְּדָבָר שִׁישׁ לוֹ שֶׁעַר יְדוּעַ אִו דָּבָר שֶׁשׁוּמְתוֹ יְדוּעַ כְּמוֹ פִּלְפֵּל אִו שְׁעוֹה אֲבָל טֹלִית וְכִיּוֹלָא בּוֹ שֶׁאֵין לוֹ שֶׁעַר יְדוּעַ וְאֵין שׁוּמְתוֹ יְדוּעַ מוֹתֵר לַמְכּוֹר בִּיּוֹקֵר לְפָרוּעַ לִזְמַן פְּלוּנִי וּבְלָבָד שֶׁלֹּא יֵאֲמָר לוֹ בְּפִירוּשׁ אִם תִּתֵּן לִי מִיד הָרִי הוּא לָךְ בְּעֲשֶׂרָה זְהוּבִים וְאִם לִזְמַן פְּלוּנִי בִּי"ב וְיֵשׁ מִי שֶׁאֲמוֹר שֶׁאֲפִילוֹ לֹא מִפּוֹרֵשׁ בְּהִדִּיא אֵין הִיתָר אֲלֵל בְּמַעֲלָהוּ מַעֲטֵן אֲבָל אִם מַעֲלָהוּ הַרְבֵּה וְכו' הוּא לִיָּה כִּמְפָרֵשׁ וְאֲסוֹר ע"כ.

וּמִפְשְׁמוֹת הַדְּבָרִים הִיָּה נִרְאָה דְּבָדָבָר שֶׁאֵין שׁוּמְתוֹ יְדוּעַ מוֹתֵר אֲפִילוֹ לַכְּתֻלָּה לַמְכּוֹר בִּיּוֹקֵר לְפָרוּעַ לִזְמַן מֵאֲחֹרֵר אֶף שְׁנוֹטֵל שֶׁכֹּר הַמִּתְנֵה אֲלֵל שִׁיָּהִי רֶק דָּבָר מוֹעֵט שְׁנוֹטֵל יוֹתֵר אֲלֵל שֶׁנֶּרֶךְ לַעֲמוֹד עַל כּוֹוֶנָה הִישׁ מִי שֶׁאֲמוֹר עַד כְּמֵה מִקְרִי דָּבָר מִיַּעוֹט וְרִאֲתִי בְּמִקּוֹר חִיִּים שֶׁהִבִּיא בִּשְׁם מֵהַר"ל בֵּן חֲבִיב ס' ע' דֵּהֵייוֹ כֶּשֶׁשׁוּה ה' בּוֹא"ו וְעֵיין ש"ך ס"ק ה' שֶׁם וּבְרַעֲקָא וְז"ל וְהִישְׁעוֹת יַעֲקֹב ס' הַג"ל ס"ק א' חֶקֶר ג"כ כְּמֵה הוּא הַשִּׁיעוֹר שֶׁל מַעֲלָהוּ מַעֲטֵן וְהַרְבֵּה וְכִתִּב דְּכָל שֶׁאֵין בּוֹ שִׁיעוֹר אֲוֹנָה נִחְשָׁב מַעֲטֵן וְשִׁיעוֹר אֲוֹנָה נִחְשָׁב הַרְבֵּה וְז"ע שֶׁלֹּא הַרְגִּישׁ בְּדָבָרֵי הַש"ךְ הַג"ל וְרַלְצַ"ח שֶׁהִבִּיא וְעֵיין חִידוּשֵׁי מֵהַר"ל ס"ק ה' דְּבִשְׁעוֹר חוֹמֶשׁ בְּרֹוֹר דִּלָּא מִקְרִי הַרְבֵּה וְעֵיין דִּת"ש ס"ק י"ח.

וְנִרְאָה דִּפְסָקוֹ בָּהָא כְּטָרְשָׁא דִּר"ג (ב"מ דף ס"ה) וְכִפִּי הַתּוֹס' (בדף ס"ג ע"ב) בְּדִלָּה דִּלָּא יֵהִיבָנָא לָךְ וְכ"כ הַרְא"ש בְּפִסְקִיּוֹ בִּשְׁם ר"ת וְה"ה בְּפִסְ"ח מֵה"מ בִּשְׁם

דִּישׁ כֹּאֵן נִוִּי לְבִית תַּפְלָה לְהֵם מ"מ מוֹתֵר לְהַסְתַּכֵּל בּוֹ כִּיּוֹן דִּלָּא נִעְבַּד וְיָדוּעַ שֶׁאֵין עוֹבְדִין לְהַשְׁעוֹן חֵה אֲפִילוֹ אִי הִיָּה הִבִּית ע"ז עֲלָמוֹ וְכ"ש שֶׁגִּם הִבִּית לֹא הוּא אֲלֵל מִשְׁמַשׁ לְהַע"ו שְׂבִנִּים וְהִבִּית עֲלָמוֹ אִינוֹ ע"ז עֲלָמָה וְהַשְׁעוֹן אֲפִילוֹ אִי הוּא נִוִּי, הוּא לְהִבִּית א"כ מוֹתֵר לְהַסְתַּכֵּל וְלִיהוּת מִמֶּנּוּ כ"ש דִּאֵין זֶה הַנֶּאֱחָה מִמִּשִּׁית.

וְיִדְיָי הַרְה"ג ר' פִּישֵׁל הַעֲרַשְׁקָאוּוֹיטֵשׁ אֲבָד"ק הַאֲלִיין הַעִיר לִי שֶׁבְּזַכְרוֹנוֹ שֶׁכָּבֵד דָּן בֹּזֵה בְּשׁו"ת מִנְחַת אֲלַעֲזוֹר וְחַפְשִׁי בּוֹ וּמֵאֲחֵי בִּחְ"צ ס' ע"ג שֶׁהִגִּה"ק אֲדַמוֹ"ר מִמּוֹנִקָאטֵשׁ כָּבֵד נִשְׁאֵל עַל זֶה כְּתִב ג"כ דֹּאף לְכֹארוֹה הוּא נִוִּי לְע"ז לְבִית תַּפְלָתָם וְהוּא כְּנֵהנָה מִנּוֹי ע"ז וּמִשְׁמַשִּׁיה וְרֹאֵה לְתוֹלֵת הַדָּבָר בְּתֵה"ד מוֹבָא בְּרַמ"א ס' ק"נ ס"ג לְעֵינֵן שְׂרִים וְגִלְחִים שִׁישׁ לְהֵם לֹרֶת ע"ז שׁוּעַ עַל בְּגִדֵּיהֶם וְהַרְמ"א הִבִּיא דִּישׁ מִקְלִיין בֹּזֵה וְכִיּוֹן דְּנוֹדַע שֶׁאֵין הַמּוֹרָה שְׁעוֹת מַעֲנִין עוֹבְדוֹתָם אֶף שִׁנִּימָא דְּהוּי נִוִּי קָצַת וְיֵשׁ כִּיבּוֹד לְע"ז מ"מ לְדַעַת הַמִּקְלִיין בְּכּוֹמֵרִים הַכ"נ יֵשׁ לְהַתִּיר אֶךְ הַרַמ"א סִיִּים וְטוֹב לְהַחֲמִיר כְּסִבְרָא רִאשׁוֹנָה ע"כ גִּם בֹּזֵה הִיכָא דֹּאפְשֵׁר לִיזָהַר הַמַּחֲמִיר תַּע"ב ע"כ ע"ש.

וְלֹא־אֲחֵר נִשְׁיָקוֹת עֲפֻרוֹת רָגְלוֹ וְדָאִי הַמַּחֲמִיר תִּבָּא עֲלֵיו בְּרַכָּה וּבְדֶרֶךְ רִמּוֹ אֲמַרְתִּי אֵל תַּפְנוֹ אֵל הַאֲלִילִים כְּלוֹמֵר אֲפִילוֹ לְפָנוֹת עֲלָמוֹ בְּדֶרֶךְ זֶה אֲסוֹר וְכִיּוֹן דֵּהַשְׁעוֹן עֲלֵיו מִמִּילָא פּוֹנֵה עֲלָמוֹ לֹא־הִלִּיל חֵה אֵין לְעִשׂוֹת לִיִּשְׂרָאֵל אֲבָל לְעִיקָר דִּינָא הָא לֹא דְמִי אֲלֵל לְהָא שֶׁהִבִּיא הַש"ךְ דְּבָנוֹי שֶׁלֹּא נִעְבַּד וְלֹא נַעֲשֶׂה לְעַבּוֹד מוֹתֵר לְהַסְתַּכֵּל בָּהֶם וְלֹא דְמִי לְהָא שֶׁהִבִּיא וּלְפַעֲמִים עוֹבְדִים אֲוִתוֹ וְלֹא הוּא נִוִּי ע"ז אֲלֵל הוּא ע"ז מִמֶּשׁ וְלִכֵּן אֲפִילוֹ הִנֵּי לֹא עֲבָדִי לְהוֹ מ"מ יֵשׁ לְהַחֲמִיר אֲבָל כֹּאֵן לִיכָא שׁוֹם חוֹמֵרָא בֹּזֵה מִזֵּד נוֹיִן, כְּנִלְפַעֲנִי"ד וּבִאֲמַת שֶׁגִּם הַגָּאוֹן מִמּוֹנִקָאטֵשׁ וְז"ל הִבִּיא שֶׁם דֵּהַמִּנְהַג לְהִיתָר וְשֶׁגִּם חֲסִידִים וְאֲנָשִׁי מַעֲשֶׂה נִהְגוּ הִיתָר בְּדָבָר וּלְפַעֲנִי"ד זֶה הִיתָר בְּרֹוֹר לְפִי דַּעַת הַש"ךְ הַג"ל.

בְּבִרְכָּה וְכַמ"ם בִּלְב וּנְפֶשׁ.

מִנְשָׁה הַקָּמֵן

סִימֵן קִיב

אַחֲרֵים שְׁפּוֹחֲתִים מִדְּמִי הַשְּׁעַר עֲבּוֹר תְּשׁוּלוּמִי
בְּכֶף הַנִּקְרָא דִּיִּסְקָאוֹנֵד פִּיר קַעֲשׁ בִּלְע"ו

ב"ה מִשְׁפָּטִים תִּתְּשַׁכ"א בְּרוֹקִלִין נ"י יִצו"א

כְּבוֹד אַהוּבִי אַחִי נַחֲמָד וְנִעִים וּר"ח ת"ח וְעַל מַעֲשִׂים פ"ה ש"מ הַרְבֵּנִי הַגִּיד מִתְנַהֵּג בַּחֲסִידוֹת עוֹסֵק בְּצ"צ בְּאִמּוֹנָה יִרָא"מ וְכו' מוה"ר בֵּן צִיּוֹן קִלְיִין הִי"ו. בְּטוֹב וְנִעִימִים לְנִצְחָה.

לא יראה הלוקח ליתן עכשיו והדברים נ"צ דאדרבה קודם שנגמר המקח אכתי הכל ברשות המוכר הוא וצידו לעשות כרצונו וא"כ אם לא יראה הלוקח ליתן עכשיו העשרה זהובים הרי צידו לחזור מהמקח מאחר שעדיין לא נגמר וא"כ יכול למכרו מחדש צ"צ דכיון דחזר המקח מכל וכל ואמאי אסור ליקח אח"כ ואין לומר משום דע"כ הראה דאינו שוה רק יו"ד צמה שרצה ליתנו לו ציו"ד שהרי צאמת הסחורה שוה י"צ ומה שרצה להחיל לו משום זה קשה לומר דע"ז נשתנה השער מהטלית ואינו שוה רק יו"ד אלא שפשטו של דבר שוה רצה להחיל גציה ואם אין לו ממון ליתן חזר צו מהמקח לגמרי ומכרו לו מחדש צשער השוה והצן. והנה החו"ד צביאורים ס"ק ב' כתב אפשר דדוקא צכה"ג כיון דצשעה שמושך הרשות צידו ליתן מיד עשרה כיון שאומר לו כך ניכר הרבית אבל אם צא לקנות וסבר המוכר שהוא צמוזמן ואמר בעשרה ואמר הלוקח צהקפה אני רוצה לקנות יכול המוכר לומר אני חוזר צי ואפילו תתן מיד איני רוצה רק צי"צ כיון צצשעת גמר המקח אין לו צרירה ליתן א"צ אפילו מיד ע"ש הרי צצאמת ס"ל דיכול לטעון אני חוזר צי.

ותב עיני צישועות יעקב שג"כ עמד צוה וכתב לחלק דצשלמא קודם גמר המקח כיון דאין כאן ממכר כלל וכיון שגמר המקח היה צאופן שיתן לו יותר א"כ כיון דצתחלה צעת מכירה צפחות לא היה מקח וממכר כלל ואח"כ נגמר המקח ציותר אמרינן זה עיקר המקח אבל היכי דנגמר המקח אף שהיה יותר והוא מכרו צפחות כיון דדי צצחילת אונאה לצד לא מצעיא אם אין כאן רק שחות דצבר נקנה המקח ואין אנו דניס צלוקח אלא על הדמים היחריס ואף ציתר מכדי אונאה דצטל מקח מ"מ היכי דצחל ליה על אונאתו אין צריך קנין חדש דהרי אחר ששהה שיעור כדי שיהא ראוי לצקר המקח קיים אף דקודם שיעור זה יכול לחזור כשאינו חוזר מגוף המקח רק שאומר ואם לאחר זמן צי"צ צחזיר צרצית כיון דצבר נקנה לו המקח בעשרה וכו' ע"ש. נראה דפליג אצעל חו"ד ז"ל שכתב דיכול לחזור צו אפילו לאחר שאמר בעשרה וי"ל קצת. והדח"ש יו"ד הנ"ל הציא צשם מהרא"ל ס"ק ז' דדוקא צמשך הלוקח סתם והיה הצרירה צידו ליתן לו עשרה זהובים מיד אבל אם חזר צו המוכר קודם שמשך יכול להחנות ולומר לא אקח ממך עשרה אפי" תפרע עכשיו א"כ אם משך אח"כ ליתן לו י"צ לאחר זמן יכול שוב המוכר לומר אקח ממך עשרה ופרע לי מיד וא"כ גם אם משך הלוקח ע"מ ליתן עשרה מיד ואינו רוצה ליתן עשרה מיד יכול להחזירו למוכר וצצטל המקח והוי כלא היה כיון שצבר החוזר למוכר ויכול אח"כ למכרו צי"צ ולא אסור אלא צסתם ואין הלוקח רוצה להחזיר המקח אבל אם החזיר המקח למוכר צבר צצטל מעשה הראשון ע"כ.

הרשב"א וצעל המאור ועיין רי"י צספר משרים ח"ב וי"א הם צה"ת צשם הרצ"ן והטור ועיין ציאור הגר"א ז"ל. עוד יש לדעת איזה דברים נקראים שומתו ידוע ופי" המפרשים דחטים ושעורים וכדומה מקרי שומתו ידוע כיון שנגמרו צלי ראות עיני הקונה אבל טלית או צהמה וכדומה שאף שיש לו שער ידוע לכל טלית ולכל צהמה מ"מ אין דומות זו לזו ולא יקנה אדם טלית או צהמה עד שיראה מה שהוא קונה וכל אחד צריך שומה לעצמו ולכן נקרא אין שומתו ידוע ועיין חו"ד יו"ד סי' קע"ג ס"ק י"א. ולפ"ז היה עלתה לן דצמסחר שלכם שמקרי אין שומתו ידוע ואף דגם צוה קונים כמה עשרות טליתים על דוגמא אחת (סעמפיל צלע"ז) מ"מ נקרא אין שומתו ידוע דעכ"פ על כל טלית שאינו מעין זו צבר צריך שומא אחרת וכל שינוי קצת צריך שומא לא כן צחטים ושעורים ששומתן אחת הוא, אבל מטעם אחרת א"א להחזיר צכגון זה שהרי סייעו שם דלד"ה צריך שלא יאמר לו צפירוש אם תתן לי מיד הרי הוא לך בעשרה זהובים וכו' והכא הרי הוא אומר כן שאם תתן לי מיד צמוזמן (קעש צלע"ז) וכה"ג אסור אפילו לדעה ראשונה וכ"ש לי"א שם.

איברא דאף דהדין דין אמת אבל נידון דידן לפענ"ד לא דמי אלא להא דאמרו שם צש"ע סעי' ג' מכר לו סחורה צי"צ ע"מ לפרוע לאחר זמן יכול לומר לו תפרע לי מיד ולא אקח ממך אלא עשרה פי' דצס"א מיירי כשהמכר לא שוה אלא י' זוז ומכרו צי"צ צצציל המתנה וזה ודאי הוה אצק רצית אבל צס"ג מיירי שמכר לו הסחורה צצאמת שוה י"צ רק מפני שנותן לו מעות מיד מוחיל ליה השויה ציו"ד זהובים ואי לא שילם לו מיד מוקמי ליה אשויה האמתי וכה"ג ליכא שום שבר המתנה ושרי דאדם מוחיל מקחו למי שרוצה וא"כ הכ"נ צג"ד המוכרים סחורתם צצתי חרופת מוכרים צאמת לפי שוי האמתי וזה הוא השער השוה אלא שמוחיל גציה מפני שצריך למעות (וכ"ש דהכא הרי עד עשרה ימים וצכמה מקומות עד לי יום אם משלמים אכתי נותנים אותו צשער הזול כמי ששלם הכסף מיד רק אחר זה הזמן מוסיף וא"כ נראה ודאי דזה צאמת הולתה גציה ועיין לקמן). אבל גם צוה הרמ"א שדא ציה נרגא שכתב דדוקא שצבר נגמר המקח צי"צ וכה צו הלוקח צבר אבל קודם שנגמר המקח אם אמר לו תפרע לי עכשיו י' שוב אסור ליקח אחר זמן י"צ אם לא יראה הלוקח ליתן עכשיו המעות וא"כ היה צריך מקודם להחזיק צמקם שיהא המקח נגמר צבר ואז אפשר שלא היה צו איסור.

ונתתי את לצי להצין מה שכתב הרמ"א ז"ל דדוקא שצבר נגמר המקח צי"צ אבל אם קודם שנגמר המקח אם אמר לו תפרע לי עכשיו י' שוב אסור ליקח אח"כ י"צ אם

התנאי בטל והמקח קיים נראה צעני דלא אמרינן הכי אלא במתנה באיסור תורה דכל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל וכדאיתא במתני' כתובות ריש פ' הכותב וכו' משמע דוקא המתנה עמ"ש בתורה הא מתנה דדבר שאינו אסור מה"ט תנאו קיים וגדולה מזו אמרינן בפרק המגרש התנה ע"מ שחאל חזיר וכו' תנאו קיים ואפשר לקיימו שיאכל חלב וילקה וכן הלכה כרצא דאמר התם כן נמצא מכל מה שאמרנו בנ"ד דתנאי שאפשר לקיימו הוא צלי ספק וא"כ קלקלתו תקנתו שכיון שחייב לקיים התנאי ואם לא יקיים, המקח בטל כשיחזיר לו המקח ההוא או אחר כמותה ה"ל כאילו הוא מוכר אותה בזה שפסק בתחילה היינו בשלא הי' שום תנאי אצל בנ"ד דאיכא תנאי והמקח בטל נמצא שעתה מחדש קונה הלוקח והמוכר יכול ליקח י"צ כמו שמוכר סתם וכו' עיי"ש.

הרי שכתב דאפילו במקום שכבר מכר בתנאי יכול לחזור בו והמקח בטל ועתה מחדש הקונה והמוכר יכול למכור ולוקח בנ"צ כמו שמוכר סתם ועיין שו"ת מוצל מאש סי' ה' מה שהאריך בדברי הרשד"ם ובהאי דינא.

איברא דמהר"ם ש"ק יו"ד סי' קס"ד הביאו דת"ש ס"ק י"ז כתב שנשאל צעני מנהג הסוחרים הגדולים והקטנים שעושין טאריף ונכתב אם בהקפה דהיינו שקאנטא ואם במזומנים דהיינו קאסע והשואל מצדד שאין זה נקרא מפרש והוא ז"ל מדחה דבריו דמ"ש שאין היוקר משום שנותן בהקפה ז"א דלשון שקאנט"א מוכיח משום שנותן בהקפה וגם מה שמצדד דכתיבה לא מקרי אמירה אין לו שייכות לכאן דכאן לא תליא רק צדיעה ע"כ מדינא דודאי אסור ע"ש ואדם כשר ובעל נפש הרואה לעשות בהיתר יש לו תקנה שיאמר בפני שני אנשים שאינו רוצה לקנות הסחורה רק שיהא אצלו כעין עיסקא ויהיה לו שכר עמלו ואז אע"ג דאם המוכר היה יודע מזה לא היה נותן לו זה אינו מוסיף והוא מקח בטל ואין כאן איסור רבית וסיים שמנא לפרסם זאת. נראה דהוא ז"ל פשיטא ליה היפך ממנה שכתבתי וס"ל דנידון דידן דמי לס"א צש"ע יו"ד דהאי קאסע שקאנטא לא שויה אלא הכסף שנותן מיד ולא שמחיל גביה צ' זהובים בשביל הכסף אלא שמוסיף ליה צ' זהובים בשכר המתנה ואם נותן לו כסף מיד מכרו לו במחיר השוה.

אבל ראיתי לק"ו בשו"ת בית שערים יו"ד סי' רל"א שהביא דברי מהר"ם ש"ק הנ"ל וכתב עליו ואמנם נראה דברי השואל במהרמ"ש הנ"ל הלא הוא ידידי הרב הגאון דק"ק ווייצען שרצה לומר דעיקר השומא ושויה הוא ציוקר כמו שמוכר בהקפה רק אם נותן לו מעות מזומנים אילו הוא דמוחל גביה לפי שצריך למעות ומהרמ"ש שם דחי ליה בגילא דחיתא ודורש לשון הדיוט (עיין צ"מ ק"ד) שפי' שקאנטא

והנראה בזה הסכמת האחרונים ז"ל הוא כך דהיכי דכבר נגמר המקח בפחות אף שהיה שוה יותר ואפשר אפילו יותר מכדי אונאה כמ"ש הישי"ע ז"ל אסור להוסיף לו דמים שזה הוא שכר המתנה ואסור והיכי דלא נגמר המקח כיון דאין כאן ממכר כלל וכיון שנגמר המקח היה באופן שיתן לו יותר ובעת מכירה בפחות מתחילה לא נעשה המקח כלל אמרינן זה הוא עיקר המקח שנמכר לפי שויה ואין זה שכר המתנה כיון דבאמת הכי שויה, אלא שאפילו היכא שכבר נגמר המקח בפחות אם רוצה הלוקח להחזירו למוכר ונתצטל המקח והוא כלא היה כיון שכבר החזיר למוכר ויכול אח"כ המוכר למכרו בנ"צ. וא"כ כה"ג אפשר דידן נמי כיון שהמוכר מוכר הסחורה בשויה בנ"צ אלא שמחיל לו אם יתן לו דמים מיד כה"ג ליכא איסור לכאורה אלא שצריך לראות לזכות במקח קודם שיאמר לו המחיר ואם אומר לו כן קודם שנגמר המקח הרי איכא ציטול מקח בפשיטות ויכול אח"כ עוד לחזור ולמכרו ביותר וא"כ ממ"נ אם קודם שנגמר המקח הרי יכול עוד לחזור ולמכרו ביותר ואם אומר לו לאחר שנגמר המקח שרוצה להחיל לו הרי מותר כפסק הרמ"א אלא היכא שאמר לו בפחות או שמשך בכתם כה"ג נמי איכא עוד תקנת מהר"א ל' להחזיר לו המקח וא"כ לזכות בשער השוה היינו י"ב.

וגדולה מזו מנאמי בתשובת מהרשד"ם שאלה ס"ט שאל השואל בראובן שהי' לו סחורה ומכרה ללוי וקנה לו הסחורה בתנאי שחייב לו לחתוך הדיעה תוך שני חדשים בכך למאה וכו' ועתה בהגיע זמן השני טוען לו שאין לו מעות וכו'.

תשובה קודם כל דבר רואה אני להודיע מו"מ כזה יש בו איסור רבית כמו שאבאר צ"ד וכו' וזה החלי כתב הריצ"ה צ"ד סי' קע"ו ח"ל (צ"ל קע"ג) כשם שיש רבית בהלוואה כך יש רבית במכר כיצד מכר וכו' ומעתה אני בא להורות אם לוי לא ירצה לחתוך הדיעה אם המקח קיים אם לא, אי אם לא יחתוך בתוך הזמן מה יפרע לוי הריצ"ה ח"מ סימן ר"ח כתב ח"ל מקח שעשה באיסור כגון שהוסיף בשווי המקח עד ונתקיים בקנין המקח קיים ויתן לו כשער של היתר ואין אחד מהם יכול לצטל המקח כיון שנעשה באיסור כו' עד והרבית שבו אין מוציאין מיד המוכר ע"כ מכאן הי' נראה צ"ד שהמקח קיים ולא יפרע הקונה אלא י' ולא י"צ כמו שפסק בתחלה וכמ"ש לעיל אך אמנם יש צד לומר שאין הדין כן שהרי הדין פשוט שהמקנה לחזירו צין קרקע צין מטלטלין ע"ת שאפשר לקיימו אם נתקיים התנאי יתקיים המקח לא נתקיים התנאי לא נתקיים המקח וא"כ מחויב לוי לקיים התנאי או יחזיר המקח שלקח וכ"ת תנאי זה א"א לקיימו שהרי אסור ליתן כמו שהסקתי לעיל וא"כ

משום שנותן בהקפה ואני דרשתי וחקרתי היטב אצל הצדיקים בלשונות וראו פי' הלשון עכשיו גם בלעקסיקאן שפירושו בשביל שפורע צמעות מזומנים מניח לו משער הקצוב אלא שהענין הוא כי רוב משא ומתן ומסחר בזמן הזה הוא בהקפה על שלשה חדשים או חצי שנה או שנה תמימה וגם הסוחר הגדול משלם רבית לכן שער הקצוב הוא כמו שמוכר בהקפה כדי שלא יפסיד המוכר הוצאת רבית שהוציא על סחורתו אבל כשמשלם לו מעות מזומנים הוצאת המוכר מועטים בזה לכן אחילו הוא דמוחל גביה וכו' ע"ש. וישו מעי שב"ה כוונתי לדעתו הרמה ז"ע. ועיין שו"ת יד אליעזר סי' י"א אודות הנהוג בסוחר ארך ללות מעות על שקאנטי שנוטל מאה תמור 5"ח בלי עשיית שום היתר ודעת השואל להחיר דמילת עשקאמפע בלשון נרפת אצטוג מן החשבון הבא לו וכשמו כן הוא וכו' ע"ש.

אלא שבסוף כתב כק"ז ז"ל דאף דדמי לס"ג מ"מ ליכא היתר דדין דמאי חזית דאולת בחר המוכר זיל בחר הקונה דאילו הי"ל זחי הוה שקלי כי השתא בול השתא דלית ליה זחי שקיל ציוקר כדאמרין בצ"מ ס"ה ועיין ט"ז סי' קע"ג סק"ז דיש חשש א"י דמוכח מכח דאנו מוכיחים מפני מה קונה זה ציוקר ודאי משום המתנת מעות ע"ש וא"כ ודאי אסור ליקח בהקפה ציוקר יותר ממה שקונה צמעות מזומנים דבזה הו' כמפרש אם מעכשיו צפחות ואם לזמן מרובה ציוקר ואף די"ל דמה דאמר לזמן מרובה הוא שער שלו ומה שאמר עכשיו צפחות אחילו אחיל גביה הא מבואר בסי' קע"ג ס"ג דאפילו מכר לו סחורה צ"ב ע"מ לפרוע לאחר"ז יכול לומר לו תפרע מיד ולא אקח ממך אלא יו"ד ודוקא שכבר נגמר המקח צ"ב וכהו צו הלוקח כבר אבל קודם שנגמר המקח אם אמר לו תפרע לי עכשיו יו"ד שוב אסור ליקח אח"ז י"ב אם לא ירצה הלוקח ליתן עכשיו ע"ש וכש"כ בקאססא ושקאנטא דודאי הוא קודם שנגמר המקח וכו' וסיים לכן חזרתי על כל דברים ולא מצאתי היתר ע"כ.

הן אמת דלולי דברי קדשו לתלמיד כמוני יש לדון בקרקע להצין דבריו הקדושים מאחר דסקל לן הדרך מקושיית מהר"ם שיק ז"ל דמדמה הא לס"א ס"ל לכק"ז דנידון דידן דמי לס"ג שם הי' אפשר קצת לצדד ולחפש היתר דמה שהקשה ז"ל דמה חזית דאולת בחר המוכר זיל בחר הקונה לפענ"ד יכולני לחלק דהא דרב פפא (בצ"מ ס"ה) דאמר ליה רב ששת מאי חזי מר דקא אולת בחר דידך זיל בחר דידהו דאילו הוה להו זחי הוה שקלי כי השתא השתא דלית להו זוחא שקלי ציוקר דלקמי דידן לא דמי דהתם מיירי שהם באמת שלמו יותר מהשער של עכשיו והשער של עכשיו על היין היה זול ביותר ממה שהם שלמו ואעפ"כ שלמו לו לר"פ יותר

כשער דלקמיה ועיין רש"י ז"ל בחר דידהו אחרי הלכותות דאינהו ודאי אגר נטר יהבו ליה לומר דאילו הוה להו זחי הוה שכיח להו שיכרא טובא כשער של עכשיו ע"כ השתא דלית להו זחי שקלי ציוקר ור"ל דבאמת מה ששלמו שלמו יותר מהשער של עכשיו ועכ"פ ישלמו כשער שבניסן אבל דידן הרי לפי מה דקיי"ל דדמי לס"ג א"כ מיירי דהשער של עכשיו הוא י"ב וכשישלמו אחר כן אשקאנטא י"ב זהו צ"ל לא ישלמו או השער דלקמיה אלא השער של עכשיו ואפילו יעלו החפצים הללו אלף מעלות לא ישלמו אלא כפי שער של עכשיו היינו י"ב זח אלא שמחמת דלריכא ליה זוחא מוחיל גביה ונותן לו צמציאה למטה מהשער של עכשיו וא"כ אין זה דומה להא דרב פפא לכאורה. ולפי דעת כק"ז תקשה דלעולם נימא מה חזית דאולית בחר המוכר זיל בחר הקונה ואי הוה ליה זחי הוה שקלי כי השתא בול וכו' לית ליה זחי שקיל ציוקר א"כ היכי משכחת לה לסעיף ג' הנ"ל דיכול לומר לו תפרע מיד או לאחר זמן עכ"פ לאחר גמר המקח.

ועיינתי בדברי רבינו כק"ז ז"ל וראיתי שהרגיש קצת בזה וז"ל ואף די"ל דמה דאמר לזמן מרובה ציוקר הוא שער שלו ומה שאמר עכשיו צפחות אחילו אחיל גביה הא מבואר בסי' קע"ג ס"ג וכו' וכ"ש בקאססא שקאנטא שהוא קודם שנגמר המקח נראה שהרגיש דלא דמי הני אהדי מ"מ לא ניחא ליה אכתי להקל דמ"מ הרי בקאססא שקאנטא ודאי הוה קודם גמר המקח. אלא שלזה כבר הבאחי לעיל בצ"ד דעת האחרונים ז"ל דקודם שנגמר המקח יכול לחזור צו המוכר ויתבטל המעשה הראשון ויכול שוב לבקש ממנו י"ב וא"כ ממ"נ אחי שפיר וכנראה דלא ס"ל לכק"ז סברה זו של הפוסקים הנ"ל וז"ע.

גם הלום ראיתי במחנה אפרים הל' מלוה ד"ר סי' ל"א שכתב בד"ה ואלו ח"ל ועוד מסיפא דמתני' נלמוד לרישא דקתני ואין מרבין על המכר וההיא איירי בשאינו שוה כ"כ כדמוכח מדברי הרמב"ם בפ"ח דאי בדשוא י"ב כי נמי התנה וא"ל אם מעכשיו וכו' ואם לאחר"ז צ"ב מה צ"כ הא ליכא אגר נטר וא"ת דאפ"ה אסור והוה אצק רבית דכיון דצ"ב צ"ב צ"ב למיתן דמי מעכשיו מכי א"ל אם מעכשיו כבר נתראה המוכר למוכרו צ"ב ומאי דקא"ל אח"כ ואם לגורן י"ב משום אגר נטר ליה ואסור, אין זו סברה דלא מצינו אצק צמוכר שוה בשוה ומדברי הרמב"ם ז"ל שכתב וכשיצטענו צדין אינו נוטל לא כפי מה שהיה שוה בשעת המכר מוכח דכל היכא דהוה שוה י"ב ה"ז נוטל י"ב ואע"פ שהתנה דלא כהרב מהר"ק צ"ב שעל מ"ש הרמב"ם צלוקח חפץ בשוהו על מנת ליתן לאחר"ז רשאי לומר תן לי עכשיו צפחות דאיירי אחר שנגמר המקח אבל קודם שנגמר המקח אם א"ל תן לי מיד

בפחות ה"ז כמו שאל"ל ואם מעכשיו ואם לאו"ז זי"צ דאסור לקבל ממנו אח"ז י"צ עכ"ל זה אינו וכמ"ש ע"כ ע"ש נראה נמי דפשיטא ליה דהיכא דשוה י"צ לא מנינו בשום אופן דהוא אצק רבית אח"כ וכמ"ש.

ו'לפ"ז היה נראה לכאורה להקל בדידן עכ"פ במקום שזכה במקח קודם שזכה"ג גם כן"ז אפשר דמחיר ואף שממחר"ס שיק נראה דגם כה"ג פליג מ"מ הרי כ"ק וזיני שהיה גאון הדור חולק עליו וס"ל דדמי לס"ג ועוד נראה דבדידן גם המהרמ"ש אפשר דמודה שהרי בין המהרמ"ש ז"ל ובין כק"ז וכן שאר הפוסקים עיקר פלוגתתם שכן כותבים בשטר אם זהקפה היינו שקאנטא י"צ זהוים ואם קאסאא אז כך זהוים וא"כ ממילא התנה בשעת מכירה אבל כפי שראיתי שעושין פה (הבילס בלע"ז) כותבין רק המחיר השוה ולא כותבין כלל צמעות בזול ובהתנה ביוקר אלא שאם רואים לשלם תיכף אז מורידין אחוים וקורין אותו (טעק אף פאר קעש) ר"ל להוריד בשביל קעש כדוע ע"כ במקום שזה באמת השער השוה ולא כותבין בשטר קודם אם בכסף כך וכו' אלא כשנותן לו מעות מיד מוחיל גביה היכא שנגמר המקח קודם נראה דיש לסמוך להקל בכה"ג ועכ"פ טוב לזכות קודם במקח ואף שלדעת האחרונים שהבאתי אפילו לא גמר המקח מ"מ יכול המוכר לחזור וכו' אבל לא מלאני לבי להחיר מאחר דמרון רשכבה"ג כק"ז החמיר בזה והיה גדול הדור אף שלא הביא דברי האחרונים מ"מ וכי משום שאנו מדמין נעשה מעשה וכ"ש דמהר"ם ש"ק אוסר בכל אופן וכנ"ל.

אלא שזה רבות בשנים אשר ציינתי לי מתשו' הרדב"ז סי' תקע"ז וז"ל שאלת אם מותר למכור סחורה בפחות ממה שהוא שוה עתה ואפילו שקצב לו זמן כיון שיש לו כל סכום הסחורה אשר מכר. תשובה דבר זה כבר נהגו בו היתר וסמכו להם כיון שאין הסחורה חסרה שום מלאכה יכול לפסוק אפילו שוה חמשה בארבעה וגדולה מזו התייר רש"י אפילו חסר קצת תיקון והיכא דלא חסר מידי לכ"ע יכול לפסוק אפילו שוה ה' ד' דמתנה הוא דהייב ליה. ולענין שקדם לו זמן ונראה כאגר נטר וכתב הרי"א ז"ל ליון ופורעין סתם בין אם צא לפסוק על שער שצשוק בין אם צא לפסוק כשיש לו דוקא בסתם שלא קצב לו זמן אבל אם קצב לו זמן אסור וכן נראה דעת הרמב"ם ז"ל מ"מ רוב האחרונים חולקים הרשב"א והרא"ש והטור מכללם וסביר דאפילו קצב לו זמן מותר ואפשר דעליהם סמכו ומ"מ מסתברא דאפילו הראשונים מודים בנ"ד כיון שהוא דרך מקח וממכר דהא דאמרי ז"ל אם צא לפסוק היינו שצא לפסוק צמעות הלואה שיש לו אצלו וכיון דעקרו הלואה ובהלואה שייכא רבית דאורייתא החמירו עלה דאם קצב לו זמן מחזי כאגר נטר והרי דיין לישנא דליון

ופורעין סתם דעלה אמרוה ז"ל והצו דלא לוסיק עלה וכן דקדקתי מלשון הטור דלגבי ליון סאה בסאה כתב מחלוקת הפוסקים ולגבי פוסקים על הפירות כתב סתם בלא מחלוקת וכו' ואי איתא דיש חילוק בין אם קצב לו זמן או לא קצב לו זמן ה"י לו לכתוב המחלוקת. וז"ל המרדכי פ' איזהו נשך ומיהו אם יש גדיש מזומן אפילו להדיוט מותר לפסוק עליו כשער הזול כשיצא ואפילו מוחיל מן השער שרי אי מקני לו בחליפין דכיון דיש לו אחילי מוחיל גבי' ולא הוי' אגר נטר ע"כ ולא מחלק אם קצב לו זמן או לא קצב משמע דאין חלוק ואפי' אם תרצה לומר שעדיין הוא מחלוקת הרי יש להם רבים וגדולים לסמוך עליהם ע"כ ומדברי הרדב"ז הנ"ל לכאורה ראוי גדולה להחירא בכה"ג אפילו קצב לו זמן ידוע עד מתי ישלם לו הסחורה ופלא שלא הביאו האחרונים ז"ל את דבריו וצפרטו שכתב דבר זה כבר נהגו בו היתר בזמנו וסיים שיש להם רבים וגדולים לסמוך עליהם.

ועיין רשד"ם יו"ד סי' ע' כ' ראוי לבקש ולחפש ולחזור על כל הצדדים וצדדי צדדים למצוא היתר לדבר שאין העולם נוהגים מזה כמו שמצינו בפרק המציא גבי האי דאמר רב יהודה האי מדורתא מלמעלה ולמטה שרי וכו' וכתבו התוס' וא"ת היכי מסדרין שלחן וכו' י"ל הואיל ואין להם מחיצות נראה שהכרח המנהג הנוטים להיתר מה שפי' דלא כפי' רש"י ז"ל גם הרא"ש בפסקיו כתב וכו' נראה מכל זה שהתוס' והרא"ש דחקו עצמם לפ' דלא כפרש"י מצד ראיתם שאין העולם נוהגים וכן צמחה מקומות מצינו, וא"כ בדידן נמי כיון שאין העולם נוהגים בזה וכמעט כל המסחר בזמנינו כן הוא וכ"ש צמדינה זו וצפרט שהבאתי דברי הרדב"ז והרשד"ם הנ"ל מה שלא הביאו האחרונים הנ"ל, ע"כ לפענ"ד יש לסמוך על כל זה להחירא כנלפע"ד. שוב מנאחי בשו"ת מוצל מאש סי' ה' שהאריך ג"כ בזה דינא ובדברי מהרשד"ם שהבאתי לעיל והעלה ג"כ להחירא ועיין שעה"מ פ"ה מאישות ה' ט"ו.

והנה המהר"ם שיק ז"ל כתב תקנה שיכין הלוקח שלא לזכות במקח רק שיהא אצלו כעין עיסקא ויהא לו שכר עמלו ויאמר כן צפני שני אנשים שלא יהא דברים שבלב ואע"ג דאם היה המוכר יודע מזה לא היה נותן לו זה אינו מזיק והוי מקח בטל ואין כאן איסור רבית ע"ש וכק"ז ז"ל בתשובה הנ"ל תמה עליו דאם המוכר לא היה נותן לו והוא אינו רוצה לזכות בו גזל הוא אצלו ששולח יד צממונו של חבירו ואפילו שואל שלא מדעת מקרי גזלן והוא בורח מאש הקטנה איסור רבית דרבנן לאש הגדולה איסור גזל דאורייתא ועיין בהג"א (בצ"מ ס"ה) וכו' אלא ע"כ דלא מהני אלא בפסק כן עם הקונה ע"ש וסיים דלכן שומר

נפשו ירחק מזה שלא לקנות בהקפה ציורק ציור ממה שקונה צדמים מזומנים ע"כ ע"ש.

גם נתתי את לבי לפמ"ש שצבאן המנהג למשל הקונה צי"צ זהובים ונותן לו צי' זהובים כשנותן לו כסף מיד אלא שעד שלשים יום קוראין לו נותן כסף מיד ואם משלם במשך השלשים יום אז עדיין נותן צי' זהובים אבל אם עברו השלשים יום אז כבר חושב לו י"צ ואח"כ כל שהזמן מתאחר לעולם מוסיף אחוים על הי"צ כה"ג אפשר דגם הי"צ אסור לו לשלם אפילו להס"ג צש"ע וד"ה מודים כה"ג שאסור כיון שאנו רואים אשר בכל חדש מוסיף אחוים מיום שלשים ואילך א"כ הגלה הדבר למפרע דגם הב' זהובים הראשונים היינו מ"י לי"צ ששלם לאחר שלשים נמי הוה בתור רבית והמחיר השוה באמת לא הוה אלא י' זהובים והב' זהובים אינם אלא שכר המתנה והדבר מסתבר כן ומוכיח עליו השילומים הבאים אחריהם כמובן.

ובמה שיש עוד לעיין היכא שהמוכר הוא מחלל שבת צפהרסא כמו שהוא בעונ"ה צמדינה זו רוב הבתי חרושת צדיהם ר"ל וזהו באנו למחלוקת הראשונים ז"ל אי מחלל שבת צפהרסא מותר להלוותו צרצית ועכ"פ כה"ג צדין דלא הוה אלא אצק צרצית, והסמ"ג עיין קס"צ כתב צשם הר"א ממין וז"ל אבל המשומד להכעיס מותר להלוותו צרצית שהרי גבי רבית כתיב אחוה כי ימוך אחיך וגו' אל תקח מאתו נשך ותרצית והא דאמרין צסנהדרין (דף מ"ד) אע"פ שחטא ישראל הוא דווקא לענין דברים דלא כתיב שהוא אחוה כגון לענין קדושין וגיטין כדאיתא ציבמות דף י' גוי שקדש בזמן הזה חוששין לקדושו שמה מעשרת השבטים הוא בא עכ"ד ואני מביא ראיה עוד להחיר דאמר צירושלמי (דע"ו) כותאי דקסרי קלקלו צמעשיהם והחירו להלוותם צרצית שחילה היו מוחזקין בגירי אמת והרב רבי שמואל צרצית שלמה אוקר להלוות למשומד צרצית משום לפנ"ע.

ובש"ע יו"ד סי' קנ"ט ס"צ מומר מותר להלוותו צרצית ואסור ללוות ממנו צרצית הגה ויש מחמירין אף צמומר להלוותו וטוב להחמיר אם אפשר להשטמ ממנו והפמ"ש שם צשם תפארת צבי כתב דעכ"פ ודאי אסור להלוות לו בלא רצית וכתב עוד דצ"ע באצק רצית אם אסור למומר דאפשר לא גזרו כולי האי ולדעת הרמב"ן שכתב דהוה אחיך יש לאסור ע"ש ועיין תשו' צצו"י ח"צ סי' ע"ג צדין מסור אי מותר להלוותו צרצית וצמ"ש הב"ח והחכ"ל ומה שהאריכו הצדיקים האחרונים בזה.

וראיתי קדוש אחר מדבר צצו ירוחם צמשרים נתיב שמיני ח"צ וז"ל ישראל שחטא יואל מן הכלל כפר צעיקר

כגון משומד מותר להלוותו דאין מנזה להחיותו וללוות ממנו אסור שצ"פ שחטא ישראל הוא ועובר על לפני עור ועל לא חשיך אבל על לא חשך אינו עובר כיון שאין מנזה להחיותו ע"כ. העולה דאפילו למ"ד דמותר להלוותו צרצית אבל ללוות ממנו אסור וא"כ הכ"נ צנידן צדין שאנחנו קיימין צה שהקונה הוא הלזה ממנו צרצית וצריך לשלם לו ודאי דאסור עכ"פ משום לפנ"ע ואפילו דלא הוה אלא אצק רצית ועוד דגם זה צריך רב מי הוא הנקרא משומד וצפרט צדור הפרוך הזה צעונ"ה וכמה מהם לא נקראו אלא חינוקות שנצטו ולכן נראה דמצד זה אין להקל.

ורחנה הש"ך צש"ע הנ"ל סק"ה אמ"ש צש"ע סעי' ג' דכותיים יש להם דין מומר לעו"כ הרבה להקשות דמשמע דאסור ללוות מהם צרצית וכן משמע יותר צעט"ו וצ"ע דהא קי"ל צכמה דוכתי שגזרו על הכותים ועשאו כעו"כ גמורים ודוקא לומר דדוקא להחמיר ולא להקל דלגמרי משמע שעשאו ע"ש והחוו"ד צצאורים ס"ק ג' תמה אש"ך ז"ל כיון דמדאורייתא ישראל גמור הוא וקדושו קדושין וכן לכל מילי מומר דינו כיהראל א"כ אף דחכמים עשאו כעו"כ מה מהני וכי יש כח צידם לעקור דבר מה"מ צקום ועשה וא"כ ע"כ דרך למילי דרצנן עשאו כנכרים אבל לנגד מילי דאורייתא לא עי"ש וכ"כ צס' מאורי אור ע"ש. ומה דפשיטא להו מיעציא לי העני טובה וכבר הארכתי בתשובה אחרת צהא דיהראל אע"פ שחטא ישראל הוא והבאתי משו"מ מהר"ם מרונצבורג דהא דאמרו אע"פ שחטא דוקא צשוגג דחטא לשון שוגג הוא והרצ"ו ותה"ד כתבו דרך לענין קדושין החמירו ז"ל אבל לשאר דברים הו גוי גמור לכל צצריהם ודעת מהרשד"ם א"ע סי' מ"ד ומהר"י מיינן ומהר"י חציב ס"ל דאפי' לענין קדושין הו כגויים גמורים ולא תפקו צהו ועיין שמהל לצבי א"ע סי' מ"ד ס"ט ומג"א סי' קפ"ט ס"ק א' וח"ס אור"ח סי' קט"ו ואור"ח סי' קצ"ח וציאור הלכה אור"ח סי' תר"ח. וצספרי שו"מ משנה הלכות (ח"ג סי' נ"ד) הארכתי קצת צהאי ענינא אבל להלכה נראה דרוב האחרונים הסכימו דלקולא לא עשאו כגויים וצדקו צצרי החוו"ד ודעימ"י אלא שכבר קדמו צזה הבית הלל ותפס אש"ך דלקולא לא עשאו כגויים גמורים ע"ש ועיין הגמ"ר פ' החולץ צשם רצינו שמשון והטור כתב וי"א דמחלל שבת צפהרסא ועו"כ דינו כעו"כ גמור ואין קדושו קדושין ולא נהירא עכ"ל ע"ש.

עוד יש לי הרהורי צברים אצרי רצינו הש"ך סי' קנ"א סק"ו שכתב אהא שכתב הרמ"א י"א הא דאסור למכור להם צברים השייכים לעבודתם היינו דוקא אם אין להם אחרים וכו' והש"ך ז"ל כתב דלדעתו כ"ע מודי להמרדכי ותוס' פ"ק

קצת צין עובר האיסור בחפץ של צעה"צ שהשפחה היא קצין כספו של צעה"צ וצין כשעובר איסור בחפץ של עבריין ע"מ ע"ש נראה גם כן דקשה ל' דברי הדג"מ שדחק ליישב דבריו הקדושים כפי מה שאפשר אבל לפי מה שכתבתי בס"ד ז"ע.

ובגמ' שבת (דף נ"ה) מעולם לא יתנה מדה טובה מפי הקצ"ה וחזר זה לרעה חוץ מדבר זה וכו' אמר לה הללו נדיקים גמורים והללו רשעים גמורים אמרה לפניו רבש"ע היה צידם למחות ולא מיחו אמר לה גלוי וידוע לפני שאם ימחו זהם לא יקבלו מהם אמרה לפניו רבש"ע לפניך גלוי להם מי גלוי והתם ודאי מוידים היו ורשעים גמורים היו ואפה"כ נענשו על שלא הוכיחו אותם ועיי"ש בתוס' לוכחיהו מר וי"ל קצת וצ"ע שם כתב הללו רשעים גמורים וליכא למימר זהו הטעם משום מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מוידים כדאיתא בש"ס צ"ה ואו"ח ס' תר"ח ואדרבה ברשעים גמורים אמרינן הלעיטוהו לרשע וימות ולכן היו צריכין למחות ע"ש עכ"פ נראה דגם למוידים צריכין לאפרושי מאיסורא וכ"ש שלא לספות להם ועיין דברי יוסף ס' תתק"י יו"ד ס' קנ"א שהאריך להוכיח דלא כנוצ"י דגמ"מ שם.

מה שהקשה הדג"מ אש"ך דישאל אע"פ שחטא ישראל הוא כנראה דלא זכר השר עת כתבו דלא הוא באמת קושיית הסמ"ג והרי"ו שהבאתי לעיל והסמ"ג תי' דדוקא לעינן קדושין אמרינן כן אבל רבינו ירוחם ס"ל דבאמת דין ישראל ליה לכל דבר וא"כ דבריהם ז"ל צ"ע לפענ"ד.

תבנא לדינא נראה דצמקוס שפוחתין מדמי השער ומחכים עד חדש ימים ואז מוסיפין מדי חדש בחדשו לפענ"ד לד"ה אסור לשלם דמי היוקר כי אם מה שפחת דגם זה נראה כבר הוא חלק מרבית ועכ"פ אצק רבית הוה והיכא דאין מוסיפין אח"כ עוד אחוים היינו שממתין לו כל הזמן ואינו מוסיף רק הכל כמו שהתנו ציינים בשעת המכר בשוי הדמים ובמקח באמת אלא שפוחת לו אם נותן לו כסף מיד בזה כבר באנו למחלוקת האחרונים הנ"ל ומי שלבו רחב יכול לסמוך כה"ג אדברי המקילים האחרונים ז"ל אבל מ"מ לא אגיד היתר בזה כיון שיצאו הדברים מפי כק"ו זלה"ה לאיסור והשי"ת שמו ירחיב את גבולנו ויקוים צנו מקרא שכתוב אם כסף תלוה לאחרים באושר ועושר וכט"ס.

אלו דברי אהבה ואחזה מאחיק המברכך בכל טוב ומצפה לשמוע ממך רק טוב וטוב המצפה לרחמי שמים מרובים בביאת בר נפלי ולהרמת קרן התורה ולומדיה בלב ונפש.

מנשה הקמין

דע"ז דצעו"כ או מומר שרי והמר' ותוס' והרא"ש והר"ן מיירי בישראל שהוא חייב להפרישו מאיסור משא"כ צעו"כ ישראל מומר שאינו חייב להפרישו וכתב שכן דעת רבינו ירוחם צנתי"ז ריש ח"ו ונתיב י"ב ח"ג ע"ש. וזה לפני כמה שנים כתבתי בגליון שלי על הש"ע וז"ל עיין סמ"ג עשין קס"ב משומד אינו מצווה להחיותו ומותר להלוותו ברבית וכו' והר"ר שמואל צרבי שלמה אוקר להלוותו למשומד משום לפ"ע ועיין רבינו ירוחם במשרים נתיב ח' ח"א שכתב ישראל שחטא יוצא מן הכלל כפר בעיקר כגון משומד מותר להלוותו דאין מצוה להחיותו וללוות ממנו אסור שאע"פ שחטא ישראל הוא ועובר על לפ"ע ועל לא תשיך וכו' וז"ע לדעת רבינו הש"ך שרצה להשוות גם דעת רבינו ירוחם להחיר צמומר שהרי מפורש כתב דאע"פ שחטא ישראל הוא ועובר עליו על לפ"ע וכן דעת רבינו שמואל הנ"ל ועיין מג"א ס' שמ"ז סק"ד והש"ך בעצמו ציו"ד ס' קנ"ט סק"ג כתב ואסור ללוות ממנו משום לפ"ע לא תתן מכשול ומשום לא תשיך משמע דגם דבישראל מומר אסור להכשילו עכ"פ ואם אפשר להפרישו וז"ע.

והדג"מ כתב ליישב דברי הש"ך וז"ל דודאי ישראל מומר אע"פ שחטא ישראל הוא וא"כ מה צינו לשאר ישראל לענין להפרישו מעצירה וכתב צכוונת הש"ך דאף בישראל אין מצוין להפרישו כי אם צעובר בשוגג ויש ציד איש אחר להפרישו חייב להפרישו אבל בישראל דרוצה לעבור צמוד על איזה עצירה אין ישראל מצווה להפרישו לדעת הש"ך ע"ש ודברים תמוהים הם דודאי אמוזי נמי מצוין להפרישו וכל דימי התראה שזויתה התורה הם להבחין צין שוגג ומוזי ומלקין ועונשין אמוזי והוכח תוכיח יוכיח שאפילו מאה פעמים ונחלקו זה ז"ל אי עד הכאה או מזה סגי ואי אמרינן דצמוד אינו מצווה להפרישו כיון שאמר לו פעם אחת ואמר לו יודע הוא פטור הוא שוב מלהוכיחו לדעת הדג"מ וא"כ הכאה ומזה מנ"ל.

ובזהר בראשית עמ' כ"ד מאן דמוכיח לחצירה אע"ג דלא מקבל מיניה איהו לא אתעניש עליה כהוא חובא והני מיילי אי אוכיח ליה שפיר עד שיכנו או שיקללנו ע"ש.

ובצאתי וראיתי לקדוש זקניי בשו"ת צית שערים או"ח טע"ז שהקשה אדבריהם מהא דאמר' צ"ק כ"ח מנין לנרע שכלו לו ימיו ורבו מסרהב צו ללאת וחבל ועשה צו חצורה שהוא פטור ת"ל לא תקחו כופר לשוץ ומסיק רנצ"א צעבד שרצו מסר לו שפחה כנענית עד האידנא התירא והשתא איסורא ופרש"י ורשאי להלקותו ולהפרישו ע"ש ולדג"מ אמאי הלא אינו מצווה להפרישו וכתב לחלק

סימן קיג

סוחר יחלום מקבלים משעק מאוחר והבנק
נותן עליו מעות והלוקח הריבית אי מותר

ב"ה אור ליום ב' וארא התשכ"ו ברוקלין נ"י יצ"א
כבוד מחותני ידידי היקר כהן שדעתו יפה הרבני אוהב
תורה ומוקיר רבנן ור"ח נר"נ וכו' מוה"ר יחזקאל שווערן
הי"ו.

אחדשה"מ צידדות, דדבר שאלתו היות כי מסחרו
ציהלומים והרצה פעמים הלוקח שאין לו
שלם כסף נותן לו המחאה (טשעק בלע"ז) מאוחר לשנה או
כיוצא בזה ודרך הסוחרים שנותנין טשעק כזה הנקרא העד
טשעק בלע"ז כותבין זה הטשעק על שם המחויב לו וכותב
לו מאה וחמש או עשרה דאלללל וכותב שהמאה הוא החוב
והשאר הוא רבית שכר המתנה שנותן לו לשנה מאוחר והיות
כי אין הסוחרים יכולים לחכות שנה שלמה או כיוצא בזה
נותנין זה הטשעק (לעקסטענע בלע"ז או לבאנק) והם נותנים
לו מעות מיד המגיע לו היינו המאה דאללללל ואח"כ גובין
הם לעצמן המעות עם הרבית מיד בעל ההמחאה. והנה אנשי
העקסטענע או הבאנק הם גויס ואין בהם איסור דין רבית
אלא דמ"מ נסתפק כמ"ע אי שפיר דמי לעשות ומקום הספק
כיון דאין כבודו מקבל שום רבית רק העכו"ם מקבל ישר
מיד הלוקח ליד העכו"ם ואינו מגיד לי כמ"ע כלל והוא
כישראל שלוח מן העכו"ם ושלם לעכו"ם חובו דאין בזה נדנד
איסור או דילמא אעפ"כ איסור הוא משום דמסייע הוא ברבית
שישלם ישראל לעכו"ם.

ובהשקפה ראשונה אמרתי לו שאיני רואה בזה שום היתר
וכעת לקחתי לי רגע לעיין בזה דינא ונראה
דהדין דין אמת דזה איסור גמור הוא חדא דהרי כשנותן
הלוקח הטשעק הזה לישראל הוא נותן וגם על שמו הוא נכתב
ומיד שקבל הטשעק הוא עבר על איסור רבית ואף שהוא
אינו מקבל הרבית ממש מיד הישראל מ"מ עובר בזה חדא
שהרי השטר שנכתב על שמו הוא ניתן לו באמת ורק הוא
הוא שמוסר השטר הזה להעקסטענע והוא כמוסר סתם שטר
שלו לעקסטענע עבור מעות בעד רבית שזה מותר אבל האיסור
בזר נעשה בזה שקבל השטר עם הרבית מיד הלוקח ששלם
לו רבית קלואה עבור הכסף שחייב לו, ואנן קיי"ל דעל כתיבת
השטר לחודיה חייבין כמבואר בגמ' ד"מ דף ס"ב ע"א והבא
כיון דהשטר נכתב על שמו של ישראל הרי מיד שנכתב על
שם אותו הישראל צדיעתו בזר נתחייב וכ"ש כשמקבלו
בפריעת חובו הרי מיד שקבל השטר עם הרבית נפרע החוב
ואם לא ילך להעקסטענע ג"כ אלא יחכה בעצמו שנה ישלם
לו הכסף עם הרבית וא"כ מה שהוא הולך להעקסטענע הוא

ענין שלו שרואה צמעות יותר מוקדם עושה מסחר עם הצענק
ונותן להם רבית עבור הלואה.

שנית לפי מה שהסביר לי דהעקסטענע בעצמו מעולם לא
הי' נותן הכסף להלוקח על טשעק זה אלא שהצענק
מכיר את המוכר הזה ועליו הוא נותן דמי קדימה על הטשעק
הזה ואם לא ישלם הלוקח הצענק יגבו ממונם מן המוכר
דהם אינם מכירים את הלוקח א"כ עיקר ההלואה שהם עושים
הוא להמוכר ולא להלוקח, וזוהי אודא לה נמי מה שעלה
במחשבותי לפום ריהטא דישראל לא היה אלא סרסור צין
ישראל הלוקח וצין הבאנק או שלוחו שילווה הבאנק לישראל
השני מעות אבל לפי מה שהסביר כמ"ע א"כ ההלואה ניתנת
דוקא להמוכר ולא להלוקח ועל הצטחתו הוא נותנו ולא דמי
זה לשיטת רש"י ציו"ד סי' ק"ס שהציא הרמ"א יש מקילין
בשעת הדחק וכן פסק הש"ך ע"ש אף שצדיק הדבר כולם
תמהו בזה ארמ"א וכנראה דהאחרונים תפסו דלא כרש"י בזה
עיין ט"ז ולבוש שם ובחור"ד האריך בס"ק ח' ט' ועיין גליין
מהרש"א שם אמנם דידן אפילו רש"י מודה דאסור.

ורא"י ברורה למה שכתבתי מדברי מהרי"ק שורש י"ז שכתב
התם צראובן ששלח שלוחו לשמעון והשליח מעל
בשליחותו ועשה שטר עם רבית קלואה ורצה השואל לדמותו
למה שכתב רש"י דשרי ליה לישראל למימר לישראל חזריה לך
ולוה לי מעות מישראל חזריה וכתב מהרי"ק דלא נראה ליה
דהתם אין כאן רבית הבאה מלוה למלוה מאחר דאין שלד"ע
כדאיתא התם אבל הכא הרי הלוה נשתעבד למלוה בשטר שיש
בו רבית קלואה וקרינן ביה מיד לוה למלוה שהרי אליו
נשתעבד ולא לשליח ומשעת כתיבת השטר עבד ליה שומא
והציאו רמ"א יו"ד סי' ק"ס סט"ז ע"ש וציאור הגר"א ע"ש
מבואר דכיון דהשטר נכתב על שם המלוה ברבית קלואה קרינן
ביה מיד לוה למלוה וכל שאליו נשתעבד בזר נעשה האיסור
כ"ש הכא דדידן דבא השטר ליד המלוה שהוא המוכר דידן
ונכתב על שמו ואין להלוקח שום הו"א ליטנו להצענק אלא
שהמוכר בעצמו הולך לצענק ליקח לעצמו כסף עבור הטשעק
פשוט דבזר עבר באיסור משעה שקבל הטשעק עם הרבית.

ובזה נראה לי כעת דאפילו הי' הלוקח שולח הטשעק ישר
להעקסטענע בלע"ז או לבאנק רק שהשטר הי' נכתב
על שם של המוכר אפילו לא בא ליד המוכר הי' אסור דלא
כמו דפשיטא לי בראשונה דכה"ג מותר דאפשר דכיון דהשטר
נכתב על שם המוכר א"כ סוף סוף משעת הכתיבה נעשה
האיסור ועכ"פ נקרא שם רבית על שם ישראל וא"כ לא הי'
מותר אלא באופן שיכתוב סתם טשעק בלי שם ישראל עליו
עם הרבית ואז הי' מותר אם ישלח הטשעק ישר להבאנק ולא
ליד המוכר הישראל כה"ג הוה הישראל לוה מהצענק ומשלם

כי אין הזמן גרמא כעת לפלפל בדברי נדיקים האחרונים ז"ל
ע"כ אבא רק לענא הדין מה שנלפענ"ד בס"ד.

וזה יאז ראשונה מה שמסתפק אי יש בזה משום
ובחוקותיהם לא תלכו הנה כבר כתב לן מהר"ק
שורש פ"ח הביאו הב"י בש"ע יו"ד סי' קע"ח וברמ"א שם
דאין איסור משום ובחוקותיהם אלא בדבר שהוא חק להם
בלי טעם בעולם או דבר אשר שייך בו משום פריצות דרך
נניעות וענוה, בדבר שהוא בלי טעם אלא חק ופלא עושהו
או ודאי נראה שהוא נמשך אחריהם ומודה להם דאלי"כ למה
יעשה דברים התמוהים האלה, ודבר אשר שייך בו פריצות
גדר הנניעות והענוה ונהגו בו עו"כ ולישראל איסור ע"ש
באריכות ובדברי אחרונים. ולפ"ו צדיק תרומהו ליתנהו לא
משום חק ולא משום פריצות של נניעות וענוה אלא שיש
בזה משום מה שאמרו שצריך להתרחק מהם ומהמונם הנה
דרך שחזק וגאווה ולא להתדמות להם ולדעת מהר"ם שי"ק
דס"ל שהוא מדאורייתא הוא מקרא דואצדיל אתכם מן
העמים ועיין חנוך מצוה ב' משרשי המצוה שרצה הש"י
לקבוע צעם אשר הבדיל להיות נקרא על שמו אות קבוע
בגופם להבדילם משאר עמים בצורת גופם כמו שהם מובדלים
מהם בצורת נפשותם וכו' ע"ש.

ברם אף דאחזים עלינו דברי הגאון מהר"ם שי"ק ושאר
אחרונים ז"ל מ"מ לא אוכל להכחיד דלכאורה
אישתמיטתיה מינייהו דהנדיקים האחרונים ז"ל דברי גדול
הדור מראשוני האחרונים ז"ל מהרשד"ם ז"ל בתשובה סי'
קצ"ט שכבר דן צדיק זה וזה זמן רב צינתי על גליון שו"ת
מהר"ם שיק שלי ח"ל עיין גיטין י"א ע"ב ח"ל גיטין הבאים
ממדינת הים אעפ"י ששמותיהן כשמות עו"כ כשרים מפני
שרוצ ישראל שצוה לארץ שמותיהם כשמות עו"כ הרי
מפורש דלא רק שנמנאים ישראלים ששמותיהן כעו"כ אלא
רובם שצוה"ל שמותיהם כשמות עו"כ ואי היה בזה איסור
דאורייתא ח"ו שיעברו רוב ישראל באיסור דאורייתא ואפילו
נימא שלא צרשות חכמים עשו אצל רוב ישראל ליכא למימר
שלא צרשות עשו וגם צאמת כי גם צא"י היו מועטים שהיו
שמותיהם כשמות עו"כ דליכא צין א"י לחו"ל אלא רוב דצחו"ל
רובם כשמות עכו"ם וצא"י מיעוטם כשמות עו"כ אצל פשוט
דהיו שמותיהם כשמות עו"כ ובגמ' לא מצינו דיהיה איסור
בזה מדינא.

אלא דמ"מ לא מלאני ליבא לחלוק על האחרונים ז"ל שהרי
גם הם ראו דברי הגמ' הנ"ל וקצתם הביאו דברי
הגמ' ואפ"ה פלפלו באיסור זה עד שהאיר ה' עיני ומנאחי
למהרשד"ם הנ"ל שכתב בתשובה אף דודאי אמת דאין בזה
משום מדות חסידות ודאי שצריך להתרחק מהם כפי מה

להם רצית ונותן המעות לישראל אחר דאין בזה איסור ואף
דהיה ישראל המוכר ערב להבענק מ"מ כה"ג דחוזר על
המלוה קודם ולא היה בשלוק דו"ק כה"ג ליכא איסור אצל אם
נכתב על שם ישראל אפילו לא בא לידו אלא ישר להבענק
נראה דאיסור.

איברא דאומר אני דאם קבל שטר המחאה כזו מהלוקח
שנכתב בו רצית קנינה אסור לגבות בו כלל שהרי
קיי"ל ציו"ד סי' קס"א סי"א ובח"מ סי' נ"ב דשטר שיש בו
רצית אפילו הקרן אין גוזין בו כשנכלל הקרן עם הרצית א"כ
הכ"נ כל שקיבל שטר המחאה ונכלל בו הקרן עם הרצית הרי
השטר פסול הוא ואין גוזין בו אפילו הקרן ואפשר דהכי
כיון דמפרש דמאה כסף הנה החוב והשאר הנה רצית א"כ
הנה כמפרש הקרן לצד והרצית לצד דגובה הקרן מ"מ, גם
כי הכא הלוי רוצה לשלם לו ממטלטלי עכ"פ ושפיר גובה
הקרן אצל הרצית לפענ"ד ליכא בזה שום היתר. [וע"ע
משנה"ה ח"ו סי' קמ"א].

וב"מ נראה למי שצריך למסחרו הי' כדאי לעשות היתר
עיסקא כללית כדי שיוכל לעסוק בהיתר הגם שישנם
איזה מפקפקים גם בזה מ"מ רוב הפוסקים הסכימו בזה
להיתר ומוטב שיאכל צער שחוטא שהוא עכ"פ מקורו בהלכה
אם לא מי שרוצה להתמיר על עצמו אצל מדינא נראה דבזה
יכא ידי חובתו ויתפרנס בהיתר. ובהנה הדבר יכא בהיתר,
יתן ה' שמוכה להתפרנס צריות ובהיתר. [ועיין משנה הלכות
ח"ו סימן קמ"א].

ידידו מחותנו המברכו בברכת התורה ללומדיה דושלה"ט בכל
עת בלב ונפש.

מגשה הקמן

סימן קיד

אי מותר לישראל לקרא עצמו
או בנו בשם עכו"ם

ב"ה ר"ח תמוז התשכ"ה ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד הבר' החשוב שואל כענין חו"ב וכו' הבר' משה מרדכי
לאווי הי"ו, תלמיד ישיבה הקדושה טעלו.

אחדשה"מ, למאן דלא חזינא קמזכרינא ובדבר השאלה אי
שפיר דמי לצן ישראל לקרא את בנו או עצמו
בשם עו"כ או דילמא יש בזה משום ובחוקותיהם לא תלכו
והעיר מדברי שו"ת מהר"ם שי"ק יו"ד סי' קס"ט דס"ל דהיה
איסור דאורייתא וגם הביא שו"ת לפנת פענח ח"א סי' ער"ה
ושו"ת ח"ס א"ע סי' קי"ח ומהרש"ם א"ע סי' רל"ב ח"ג
ועוד איזה אחרונים רוצים מצינים בתשובות מזה לזה ומחמת

וגו' וזנח כתיב ויקרא שמו נח לאמר זה ינחמנו וגו' וזר מחזכתינו אברהם אבינו ע"ה דרשו שמו כי אז המון גוים נתחזקו וזנו עולה תמימה אבינו יצחק על שם הנחוק נקרא יצחק וישמעאל כי שמע אלקים, וזכיר שזכות על שם שידו אוחזת בעקב עשו וכן י"ב שצטי י-ה בני יעקב ומנשה ואפרים בני יוסף ומנשה רבינו כי מן המים משיחיהו וכן רבו כי רבו עד אין מספר ומה שלא נהגו בדורות האחרונים כן כתב בספר חסידים שהוא משום שאין לנו יודעים זיה לקרות על שם המאורע ולכן התחילו לקרא על שם משפחתם אשר בארץ המה עיין שם סי' רמ"ד צא"ד שהרי הראשונים היו קוראים את בניהם על שם המאורע ולא מתו אלא כחטאו כער ואונן וצפי' ת"ס שם נכרים שקוראים לבניהם בשם אביהם אין בכך כלום והיהודים מקפידים על כך ויש מקומות שאין קורין אחר שמות החיים אלא אחר שכבר מתו ועוד ראיתי במקום אחד איני זוכר כעת מקומו שכתב מפורש דמנחם ליתן השם אחר משפחתו, [שוב נזכרתי שהוא צמ"ר בראשית פל"ז רבן שב"ג אומר. ועיין משנה הלכות ח"ו סימן רנ"ב רנ"ה]. ועיין חיד"א על הס"ח שם שחמה מה שראה במקום אחד שישראל קרא שם בנו כשמו בחייו והיה זר בעיניו.

והנה מצינו בצנ"י שקראו בשמות עכו"ם כגון שם נח מצינו בין אחינו בני ישראל וכן שם של ישמעאל וכבר תמחו התוס' יומא דף ל"ח צמו"י שם דלמ"ד דלא עשה ישמעאל תשובה האין מסיקין על שמייה ותי' הר' אלחנן דישמעאל הקב"ה קראו כן וספיר מסיקין בשמייה ע"ש, אמנם אכתי מצינו עוד שם אלכסנדר והתם נמי אפשר לומר דמשום שלום מלכות עשו כן דהעלו כל הנולדים שנה שלמה על שם אלכסנדר ומצינו עוד אחד מרבותינו בעלי התוס' רבינו פטר שמו ומה לי להרבות בראיות ולהציא שמות והלא גמרא מפורשת גיטין הנ"ל דרוב ישראל שצחו"ל ומיעוטם צא"י שמות עו"כ להם, ומיהו מצינו לאידך גיסא שמות דלא מסיקין בשמייהו שם עשו אף שהי' בנו של יצחק אבינו ירבעם בן נבט, אחאב, אבשלום ועיין תוס' יומא הנ"ל מה שתמחו בשם אבשלום האין נותנין ותי' אבשלום לחוד ואבשלום לחוד עכ"פ מצינו שמות דמסקיניהו בשמייהו אפילו שמות עו"כ ושמות דלא מסיקניהו בשמייהו אפילו הם שמות ישראל.

ובמה שנראה זיה צס"ד דמקור כל הדברים מקורו טהור ציומא דף ל"ח הנ"ל וז"ל על הראשונים נאמר זכר נדיק לזכרה ועל בן קמנר וחזריו נאמר ושם רשעים ירקב מאי ושם רשעים ירקב אמר ר' אלעזר רקציבות תעלה בשמותן דלא מסיקין בשמייהו ופרש"י רקציבות חלודה דהוי כבדול שאין משתמשין בו שלא יקרא אדם לבנו שם אדם רשע. למדנו מדבריהם ז"ל דאין קורין לבן ישראל בשם אדם רשע ואין

שאפשר אבל לומר שיש זיה איסור וכו' וכתב צאלו האנוסין שצאו מפורטוגל והיו להם שמות כשמות הגוים ואחר שצאו לבקש את ה' ואת תורתו שינו שמם לשמות בני ישראל וזכירם לכתוב למקומות שצאו משם אם יוכלו לכתוב בשמות הגוים והאריך הרבה זיה וכתב ראה זו מגמ' גיטין הנ"ל דמותר לכתוב והוסיף ז"ל דלא תימא דוקא שמות לקרא בשמות הרגילים ישראל וגוים יחד אבל שמות מובהקים לגוים לא שהרי מתוך דברי הרא"ש משמע בפירוש שהיו ישראלים נקראים גם בשמות מובהקים של גוים שכתב וז"ל א"ל לא צא לידיו אלא לוקום ולום והכשרנוהו דכיון דלא שכיחי ישראל בשמות הללו ודאי לא טעה השליח להחמס אנשים כאלה שהם דומים בשמותם לגוים עד שחקר ופשפש אחריהם ונודע לו שישראלים הם והחתימם ע"ש הרי בפירוש שישראל שקורא עמנו בשם שמות גוים מובהקים ישראל כשר הוא וכשר לחתום בגט וכתב עוד דכל זה להמחמירם אבל האמת כל מה שאוסרים ומחמירים הפוסקים ז"ל אינו אלא שלא ישנה האדם עמנו וגופו בפני הגוים שלא יתשבוהו לגוי ויאמרו פלוני גוי הוא ואיכא חילול השם ע"ש כל התשובה מצוה עכ"פ דליכא זיה לדעת מהרשד"ם לא איסור דאורייתא אלא אפילו איסור דרבנן ליכא ופלא על המהר"ם ש"ק ז"ל ושאר אחרונים שלא ראו דברי מהרשד"ם ז"ל שהיה גדול הדור וגובה ארום גבוה ואף כי ודאי ציד האחרונים ז"ל לחלוק אפילו עליו ז"ל אלא דכל זה אם הציאו דבריו ותלקו עליו אבל כל היכא דהאחרונים לא הציאו דברי ראשונים אשר חולקים עליהם קי"ל כראשונים דאמרינן אילו ראו דבריהם היו מציאין אותן וחוזרין בהם א"כ הכ"נ לפי הכלל המקובל צינינו ה' זיה ההלכה כמהרשד"ם נגד האחרונים ז"ל שלא ראו דבריו.

והא ראי' שהציא המהר"ם ש"ק מדברי ר"ת גיטין ל"ד ע"כ שח"ו להזכיר שם נכרי צגט הנה פשוט זיה כמו שדחו האחרונים ז"ל דהתם מיירי צמומר שרונה להזכיר שם עכו"ם שלו כמו שמצוה צחוס' שם וזה ודאי דאין להזכיר שם מומר שנתן לעמנו לע"ז ממש אבל פשוט דאם צא ישראל לגרש אשתו שאין לו אלא שם עו"כ דמגרש בשמו זה בלי שום פקפוק וכן העלו כל האחרונים ז"ל וא"כ אין ראי' מדברי ר"ת לדברינו.

איברא דלאחר העיון קצת צהא הלכתא נראה לפענ"ד דלקרות בשם גוי צומן הוא אסור ואפשר לכ"ע אפילו אליצא דמהרשד"ם אלא דמתחלה נדקדק קצת במקור השמות מיום אשר שם שמות בארץ וידוע דבשנים ראשונים מאז צריאת האדם היו קורין שמות הנולדים על שם המאורעות ואדם הראשון קרא לאשתו חוה על שם שהיתה אם כל חי וכשנולד בן שלישי קראו שת כי שת לי ה' בן אחר

להלכה ודאי דאין להסיק בשם גוים וכדעת מהר"ם שיק ז"ל אף דלא מטעמיה. עוד מנאחי רא"י דלא לקרא בשם עכו"ם בספר חסידים סי' תתשל"ט זה ספר תולדות אדם וגו' לקרא בשם לקרא לנער בשם ה' שהוא שמו של יהודי פירוש שיקרא את שם הנער אחר שמו של יהודי ולא שם של נכרי ע"ש ע"כ ודאי שאין ח"ו לקרא בשמות העכו"ם שהוא רק להתדמות להם וכל מי שיראת ה' נוגע בלצבו ירחק מהם הרחק כמטחי קשת, מ"מ מה שנהגו הראשונים בזה נראה הוא משום מה שכתבתי בדורות הראשונים.

עוד אני אומר דגם מה שכתבנו דאסור הוא רק מי שקורא אחר עו"כ אבל אם מי שהוא קרא לבנו בשם עכו"ם אפילו רשע בזמן הזה והשי"ת צרוב רחמיו וחסדיו וכלתי ידח ממנו ידח החזירו למוטב ונעשה ישראל כשר ומעו יא מתוק כמו שמצינו הרבה ב"ה בזמן הזה ואח"כ מת הוא מותר אח"כ לקרא בשם אצוי אשר נקרא מאצוי אצוי בשם עו"כ אף ששם עכו"ם הוא כיון דעכשיו הוא כבר קורא לבנו בשם ישראל וכשר ה' ולפ"ז נמי שפיר יש ללמד זכות על רוב מאחינו בנ"י אפילו יש להם שמות כאלו אבל רובם מהשומרי תורה לא העלו שמותיהם אלו מן עכו"ם ח"ו אלא שע"י סיבה הוא שצא ע"י אחד מבני משפחה אבל כיון שנטהר נטהר. [ועיין תוס' שבת י"ג ע"ב ד"ה שצנא נראה לר"י ומיהו עיין רש"א שו"ת ח"ד סימן ז' בלאו דלא ילצב גבר שאם הראשון עשה להתדמות לנשים אף דהבאים אחריהם אינם מתכוונים כ"א להתדמות אליו מ"מ כולם נדונים ע"ש כוונת הראשון]. והנה להם לישראל באופן כזה וממילא כל הני כנוים בכלל זה הם ואין להרעיש העולם בשביל זה אף שמי שיראת ה' נוגע בלצבו גם מזה ירחק כמוצן.

העולה מזה דלכתחילה ודאי אסור לקרא בשם עכו"ם וח"ו לעשות כן אבל לאחר המעשה הנח להם לישראל באופנים הנ"ל ולכתחלה כל שיש צידו למחות ימחה מלעשות כן ככל שאר האיסורים ובפרט כי אותם שקורין בשמות האלו הוא רוצא דרוצא מפני שרוצים להתדמות להם ולהתבולל בניהם כמוצן.

סימן קמו

מלובשים מלבושי מודערין אי עוברים משום ובחוקותיהם לא תלבו

עוד להג"ל

(ב) **ובדבר** שאלתו על החליפות (סוטה בלע"ז) שלובשים קצרים כדרך הנקראים מאדערין וכנפי המלבוש עגולים ולא מרובעים אי יש בהם משום איסור של

נפ"מ צין רשע ישראל לרשע עכו"ם לענין זה עוד למדנו דשמות שקרא להם הקצ"ה אפילו היו האנשים רשעים כישמעאל קורין אותם. עוד שמענו דמי שהי' נדיק אפילו מאומות העולם מסיקין על שמיהו שהרי ישמעאל מאומות העולם ה' ואי לאו דרשע ה' לא הי' קשה להו לחוס' האיך מסיקין על שמיה וגם נח דמהם ה' ומסיקין על שמיה נמצא דהעיקר העולה אללנו הוא אם מי שקורים אחריו ה' נדיק או רשע ואפילו מחסידי אומות העולם מסיקין בשמיהו. אלא דקנ"ת יש לומר עוד דדוקא קודם מ"ת שקראו שמות על שם המאורעות או היו מסיקים אפילו על שם עו"כ אינו רשע אבל לא לאחר מ"ת אמנם מאלכסנדר מוקדן לכאורה לא משמע כחלוק הנ"ל אם לא דימא דהתם משום שלום מלכות עשו וכנ"ל.

ובמעתה אומר אני כיון דהלא עכשיו כל הגוים רשעים הם ולא מצינו אף אחד לדעתי בכל כדור הארץ שיסמור ז' מלות בני נח מפני זווי השם ית"ש ואפילו ימצא אחד ששומר ז' מלות ואינו מודה שנתנו למשה רבינו מסיני להם אין זה כלום כמ"ש הרמב"ם פ"ח מה' מלכים ה"א ח"ל כל המקבל ז' מלות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם ויש לו חלק לעוה"ב והוא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שזוהי צהן הקצ"ה בתורה והודיענו על יד משה רבינו שבני נח מקודם נטוו צהן אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת אין זה גר תושב ואינו מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם ע"כ הרי מבואר דכל שהעכו"ם אינו שומר ז' מלות שלו בתור זווי שנטוו כן ע"י משה רבינו הרי זה רשע ואינו מחסידי אומות העולם ואני צרור לי שצומן הזה אין שום עכו"ם בעולם שיקיים ז"מ שלו באופן זה וממילא כולוהו רשעים מינה וכבר כתב הח"ס בחידושי על מס' גיטין בסוגיא דערכאות של עכו"ם דצומן הזה כולם רשעים הם וכולוהו חייבין מיתה על שעוברין על ז"מ שלהם ע"ש.

אבל כיון שהעלינו בס"ד כן פשוט דאסור להסיק בשמיהו מאחר דקיי"ל בגמ' יומא הנ"ל דאסור להסיק בשם רשעים משום דכתיב שם רשעים ירקב וכיון דהיום כלהו רשעים מינהו אסור להסיק בשם עכו"ם לכ"ע ואיסור גמור הוא מדברי קבלה וגמרא ולא דמי להני דציני הגמ' דאמרו שם יהודי שצחו"ל רוצם שמותם עכו"כ דאז בזמניהם אכתי היו עו"כ חסידי אומות העולם ולא היו רשעים גמורים ואחריהם היו קורין בניהם ולא הי' איסור בדבר משא"כ עכשיו ומעתה י"ל גם בדברי מהרשד"ם דמציא רא"י לעצמו מגמ' דהתם דוקא באופן כזה מותר אבל לקרא בשם עכו"ם שהוא רשע ודאי דאסור ומודה מהרשד"ם לזה ואפילו ימצא דלא נחית מהרשד"ם לזה מ"מ הרי מתבאר מילתא כן וא"כ

וישראלים צפ"א ללא מינייהו ילפינן לא כדאמרין סנהדרין נ"ב והציא הר"ן בשם י"מ לפי שהתורה קדמה להם והגם שהר"ן הקשה ע"ז שצכל דבר י"ל שלא קדמו הם ולכן פי' דאין אסור אלא בדבר שהוא חוקה בלא טעם ואין לו מבא בדרכי הטבע מ"מ ממנהר"ק נראה דבעי דתרווייהו איתנהו ביה דבר שהוא חק בלי טעם אסור אפילו לא קדמו הם ודבר שאינו חק אינו אסור אלא אם קדמו הנכרים ומרן ז"ל הציא שם מה שכתב היעב"ץ בסידור שלו דיני ט"צ חלון ו' שבעה"ר בכל המאדעם היהודים קודמין ע"ש וא"כ כל דבר שאינו אלא משום מאדע אין צו משום ובחוקותיהם.

ועוד צו שהרי כ' הצ"ח דמשה"כ המירו לקרובי מלכות משום דבחוקותיהם לא תלכו לא משמע אלא שרואה להתדמות להם ולנהוג כמותם שנראה שמודה לדתם אבל מי שאין דעתו להתדמות להם אלא שצריך ללבוש במלבושיהם ולדמות להם כדי שלא יהא גנאי אם לא ידמה להם זה לא אסרה תורה ובספר שערי דעה כתב שגם צ"י כיון לזה בתי' א' וא"כ צידון דידן נמי ודאי אין מכווין רק כדי שלא יהיה להם גנאי אם ילבוש מלבושים ארוכים וליכא אסור. אלא דמ"מ אותן שלובשים מלבושים ארוכים משום נגיעות ואח"כ משנים להתדמות להם ודאי יש צו כה"ג משום ובחוקותיהם אבל כ"ז קשה להבחין ותלוי בכוונה כמוזן וגם תלוי במקום ובזמן והאדם וכמו שכתבתי לעיל. ואף שלא יצא מידי דחסידותא בזה מ"מ ידי חוקותיהם נמי לא עבר.

עוד זאת למודעי אני צריך דהמהר"ק כתב בתשובה פ"ח הג"ל דודאי אין אסור ללבוש אלא כל מלבושי עכו"ם דאז עושה להתדמות להם אבל כל שלא לבש אפילו רק מלבוש אחד שלא כהם כבר לא עבר אחוקותיהם ודבריו מוכרחים והגע עצמך דאל"כ איך מותר לקנות נעלים בנות שהולכים בהם עכו"ם וישראל וזה ודאי רוצא דרוז דעולם אינם מקפידים וכן קונים מכנסים וחלוקים ועוד ואין פוצה פה ומצפץ וע"כ דכל שנמצא איזה שינוי כבר ניכר שהוא יהודי ואינו רוצה להתדמות להם לא איכפת לן בשאר מלבושים. ומ"מ כל מה שאפשר לתקן ודאי חיוז לתקן, ולכן אומר אני דאפילו אותם הלבושים מלבושים כאלו מ"מ צריך לתקן הכפתורים והלולאות שיהיו מימין לשמאל היפוך ממה שעושים העכו"ם וזה ודאי יראה בעצמו שאינו רוצה להתדמות להם ויוצא ידי חובתו וזה לפענ"ד מחויב לעשות לצד מה שידוע בזה ליודעי חן שצריך לגבר ימין על שמאל היפוך מעכו"ם והוא גורם בעוג"ה לכמה רעות ולחריבת הגלות מה שמוסיפין כח לשמאל ומגברים על הימין ומאד ראוי לזהר בזה.

ובמה שכתב משום הכנפים שהם עגולים הנה בזה יש חלוקי דעות וכמה גדולים שלפינו דקדקו דוקא שיהיו להם

ובחוקותיהם, הנה שאלה זו מסובכת היא מאד ואי אפשר לפתרה בדרך אחד כי דין זה תלוי בתנאים במקום ובזמן ובכוונת ישראל ובכוונת עכו"ם יש מקום שאסור ויש מקום שמוותר ויש שמוותר לאחד ואסור לשני ואסור לזה ומוותר לשני ויש זמן שאסור ויש זמן שמוותר הכלל שצריך לזה כמה תנאים.

והנה המהר"ק שהצאתי לעיל כתב דחוקת הגוי תלוי צ"ט טעמים מה שנהגו הגוים משום חק אסור ומשום פריצות נמי אסור והנה ודאי כי דבר זה נשתנה לפי המקום והזמן ועיין רמ"א יו"ד סי' קע"ח לענין מלבושים בשם מהר"ק דאסור לבני ישראל ללבוש בהם והפמ"א ח"צ סי' קכ"ב אסור ללבוש בגדים לבנים בזמן הזה ועיין מרכבת המשנה שם ובקובץ תורה מליון שנה ה' חוברת צ' הציא בשם הגאון ר' יצחק אלחנן באיש שעשה בגדי חתונה לבנו והמה של משי אדום יקרים מאד אם ראוי ללבוש מכח דברי מהר"ק ורמ"א הג"ל והשיב דבזה"ל שאין דרך עכו"ם ללבוש בגדים אדומים דוקא אין זה חוקת הגוי ומוותר לישראל ללבוש (אף כי אני קבלתי מאבותי ורבותי ז"ל דגם בזמן הזה עד היום צנות ישראל מקפידין שלא ללבוש בגדים אדומים) ועט"ז שהכלל הוא שיש לישראל להבדיל מהם מה לי כך ומה לי כך כי המדינות חלוקות במנהגם בזה וכ"כ המנ"ח ומוסכם מכל הפוסקים וממילא ליכא לפסוק בזה על הכלל אלא על כל פרט.

והנה בשו"ת טוטו"ד קמא יו"ד סי' קפ"ח האריך לזכר שישראל מחויבים להיות מציניים במלבושיהם ודבר זה כתוב בתורה שני בנציאים ומשולש בכתובים ואותן הלבושין במלבושי עכו"ם מפני שרואים לדמות לנכרים דינם כמומרים ונחשבים כעכו"ם ע"ש ועיין שו"ת אמרי אש חיו"ד סי' נ"ה והנראה דהחמירו מאד בדבר זה אלא דמ"מ אף הם לא החמירו אלא ברואה להתדמות להם אבל כשלבש מלבוש שלובשים ישראלים ועכו"ם ואינו רוצה להתדמות להם אלא משום המאדע שלובשים בעוג"ה אף שאין בזה ממדת חסידות לא מיניה ולא מקצתיה מ"מ אין צו משום ובחוקותיהם אלא הוא ענין של שחק ככל הענינים של המאדע בלע"ז אבל אין צענין של מאדע דין דבחוקותיהם וכמו שדייק מהר"ק הג"ל מלשון הרמב"ם ז"ל שכתב ולא ילבוש במלבוש המיוחד להם ולא כתב במלבוש הדומה להם שלא נאסר אלא במלבוש שכבר נתיחד להם ופירשו ישראלים ממנו מפני נגיעות או ד"א אז כשלבשו הישראלי נראה כדומה להם ונמשך אחריהם אבל כשאינו מלבוש המיוחד להם ע"ד זה אין ישראל חייב להשתנות כלל ע"ש.

ובשו"ת בית שערס למרן כק"ז יו"ד סי' רל"ז כתב ג"כ כעין זה וז"ל דדוקא אם כבר נהגו הגוים מקדם ולא ישראל רק אחרבה פשו ישראל מזה וא"כ מינייהו ילפינן אז אסור משום ובחוקותיהם אבל אם התחילו בזה נכרים

אחד שהד"ג, בינתיים קבלתי מכג"ת לוחות שניות מעשה ידיו להספאר בשאלה הלכה למעשה מה שמצא בס' מכתב סופר יו"ד סי' ס"ז צבאר מרים מהמו"ל (והספר הזה לא נמצא במחיצתי) מחלוקת בעל אמרי יושר עם בעל צאר חיים מרדכי אי מהני המשכה למקוה על גבי רצפת אבנים והגאון בעל אמרי יושר רצה להחיר וראיתו מדברי התוס' ב"ב ס"ו ע"ב והגאון בעל צאר חיים מרדכי דחה ראיתו מגמ' יומא דף כ"א דשאני רצפת עזרה שהרי מוראה ונוטה ודשון מוצא הפנימי נבלעו במקומן אף דגס נעשו מ"מ מצני דרצפת העזרה ראוייה לבלוע משא"כ סתם רצפת אבנים דאינה ראוייה לבלוע לא ע"כ. וכנה"ת דחה דברי הבאר ח"מ בשמים חדא דכפי הנראה דהגס לא נעשה אלא אם היה הדור ראוי לכך דומה לגס של נר מערבי כדאיתא מנאזו כזה מדליקו והכ"נ צהני אם לא נבלעו הי' מוציאו ממקומן ועוד דבעיקר הצליעה של גס אין לו שום דמיון כלל עם צליעת מים בקרקע דצליעת מים בקרקע הוא מחמת רכות הקרקע בדרך הטבע וצליעת הדשן ונוטה וכו' בעזרה היו בצליעת קרח ועדמו עכ"ל.

והנה מה שכתב כהדג"ת דכפי הנראה הגס לא נעשה וכו' דבר זה במחלוקת שנויה בירושלמי יומא פ"א ה"ד שהקשו שם חגי לא היו מניחים אותו לאכול לא חלב ולא ביצים וכו' ופריך ולא מן הניסים שהיו נעשין בצית המקדש הן א"ר אצין על שם לא תנסון א"ר יוסי בי רבי בון כאן צראשון וכאן בשני פי' דפריך למה היו צריכין לשמרו כל כך והלא מן הניסים היו שלא ראה כה"ג קרי ציוה"כ ומשני רבי אצין דלכתחילה אין סומכין על הגס ורבי יוסי משני דצראשון פי' בצית ראשון היה הגס אבל לא בשני ומחני' במקדש שני מיירי ע"ש הרי דדא הוא מחלוקת ופלא על הק"ע שם צה"א צמעשה דבן אולם מציפורן שאירע קרי לכה"ג ציו"כ ונכנס בן אולם ושימש תחתיו בכהונה גדולה ופי' הק"ע שאירע מקרה מקרי שנטמא ע"י אחת מטומאות אבל קרי ממש אי אפשר לומר דחנן באצות שלא אירע קרי לכה"ג ציו"כ מעולם והרי הירושלמי לשיטתו אפשר דצית שני הכ"ג דאירע והוא ז"ל צעמא פי' כן בסמוך ה"ד וצ"ע. ובאמת מצואר כן בתוס' שינים יומא דף כ"א דאיכא צירושלמי מעשה ואירע קרי לכה"ג ונכנס יוסף בן אולם ע"ש והוא כגרסתינו.

ומבאין צ"ע קצת גס לחי"ט פ"א דדמאי ה"א ד"ה החומץ שכתב הטעם דאיצטריך למיתני אפילו שמעולם לא החמיץ משום דאין סומכין על הגס ולא הרגיש צירושלמי יומא הנ"ל גס בתוס' חדשים שם הציא ממוהרש"ת ז"ל דיותר הי"ל להתווי"ט להציא מ"ד ומ"ו דחששו לקרי וכתב דגס משם אין ראוי די"ל דאיירי בצית שני כדאיירי צמשה ג' שהיו רשעים

קרנות עגולות משום חשש חיוב צינית ולכן גם צוה שצ ואל תעשה עדיף אף שדאי ממדת חסידות ויראה ועונה לכל בני ישראל שיהיה להם מלבושי כבוד מצוינים מן העכו"ם וכל המקדש עצמו מעט מקדשים אותו הרצה מן השמים אבל פוק חזי מאי עמא דבר וכגון זה ח"ו להוציא לע"ז על קדושי עמינו וגם צדורות שלפנינו היו כמה מדינות שהלכו במלבושים קצרים ואילו הי' איסור צדבר היינו צריכים למשכן נפשינו צעדם ודי צוה.

סימן קמז

שיעור לאריכות הפאות

עור להנ"ל

ג) בדבר שאלתו צענין גידול הפאות ארוכות יותר מעד הלחי לא ידענא מאי קשיא ליה דהיכן מצניו איסור לגדל פאות יותר מעד הלחי ואלו דברים שאין להם שיעור הפאה ומה שכתבו צסם רבינו האר"י הקדוש שחתך כשגדלו יותר מכשיעור אין זה לאיסור ח"ו אלא שהוא ז"ל חתך ולומר שאין צוה איסור לחתוך אבל אין איסור ח"ו לגדל פאות ארוכות כל שהן ועיין גליון הש"ס שצועות צ' ע"ב וצתש' ח"ס האריך צדציו. [ועיין משנה הלכות ח"ה סימן קכ"ד, ח"ו סימן קמ"ט, ח"ו סי' קכ"ב].

ד) בענין פאות תחת האוזן צשעת התפלה יש לי צוה אריכות אבל אין הזמן גרמא כעת.

ה) בדבר קושיתו צגמ' צ"ק פ"ג ע"ב נהורא שקיל מיינה נהורא אמר רחמנא נשקול מייני' ותמה שיש אנשים שראית העין חזקה ויש שמראית עינים חלושה וא"כ אכתי יש לחלק צין נהורא לנהורא. פשוט דהדגוש על נהורא ולא על הראי' ועיקר החיוב צא על הלכת מאתו נהורא דעלמא ואין נפ"מ צין הי' בעל ראי' חזקה או לא הרי נלקח ממנו נהורא דעלמא וזה דומיא דקטן וגדול דר"צ שם וק"ל.

ובזה הנני לברכו בברכת צלה ורכב על דבר אמת הפך בה והפך בה דכולה בה עד דאתי עם עני שמיא דארוך ודן במהרה דידן החותם בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קיו

המשכה על רצפת אבנים אי מהני למקוה

כבוד ידי"נ רבי האי גאון ד"ת, ראש בשמים, תמם עם תמימים ויוסף הוא המסביר סברה ישרה הלכה ברורה וכ' כקש"ת מוה"ר יוסף אדלר שליט"א אבד"ק טורדא ירושלים עיה"ק תר"א.

הרי איכא דעת הרשב"א בשער המים שער ד' הציאו הצי"ג
ג"כ דהמשכה סגי בכ"ש וכן הציא התשב"ץ בשמו ח"א ס'י
מ"ט ועיין ר"ש פ"ג מ"ח ומ"ט דמשמע נמי דאפילו כ"ש
ועיין חזו"א מ"ק ת' ס'י ח' אות י"ג וז"ע אבל לפי שיטת
הפוסקים דהמשכה בכ"ש כשר א"כ שפיר איכא למימר כדעת
המוציא לאור ונאמר דגם דעת התוס' ב"ב דכ"ש סגי
בהמשכה וא"כ דהמשכה נעשה צין רוצד לרוצד אבל על
הרפפה ממש על אצנים הכ"נ דאין כאן המשכה.

והבן נראה לדייק מדברי התוס' שכתבו והר"ר משה
מפונטויו"א דוחה דאע"ג דשאיבה דאורייתא היא
בקרקע טהור משום שאי אפשר בלא המשכה דכי נפלו מן
הכלי לרפפה שהיא חלקה ממשי איך ואיך והו"ל כשאוצה
שהמשיכה כולה דכשרה ע"ש. ומדכתבו דממשי איך ואיך
הוא כשאוצה שהמשיכה כולה משמע בצירור דלא צעי ג'
טפחים למשיכה דאי נימא דהר"ר משה מפונטויו"א צעי נמי
ג' טפחים א"כ מאי פשיטא ליה דאי אפשר בלא המשכה
איך ואיך כיון דס"ל שאוצין דאורייתא אכתי איכא לספוקי
דלמא לא נמשכה ג' טפחים אף שבדאי נמשכה קצת דזה
לאו הכרח הוא שימשך ג' טפחים על הרפפה אבל אי נימא
דכ"ש סגי אתי שפיר דודאי המשיכה כולה איך ואיך בכ"ש
זה לפענ"ד צורר. וכיון שזכינו לדעת התוס' דהמשכה בכ"ש
א"כ יש לישב דעת המו"ל דהמשכה הוא ע"י הגומות וא"כ
אין ראי' מדברי התוס' להגאון צעל אמרי יושר.

איברא דאף שציררנו דעת התוס' דכ"ש סגי בהמשכה
מ"מ נראה פשוט דעת התוס' דגם על הרפפה
ממש מהני ההמשכה בכ"ש שהרי כתבו שם התוס' וז"ל דכי
נפלו מן הכלי לרפפה שהיא חלקה ממשי איך ואיך וכ'
ומדדייקי התוס' שהרפפה הוא חלקה מצוואר דמיירי שנפלו
על חלקת הרפפה ממש שהם האצנים ואפילו התם מהני
המשכה כ"ש וא"כ מוכרח דאפילו על אצנים מועיל המשכה
דלא כמו"ל אלא כאמרי יושר הנ"ל. אלא דמעמה לא צריך
נמי לחלוק המשנה צרורה שהציא כ"ג ואין דבריו מוכרחים
ועיין נתיב חים ש"ע או"ח שני"ז הנ"ל מה שמיישב דברי
המג"א סק"ט וחילק חילוק המ"ב הנ"ל וז"ע.

ובידי עברי צדברי הנתיב חיים והמ"ב הנ"ל נתיב אל לצי
דבריהם תמוהים מאד שהרי הנתיב חיים הקשה
אמה שכתב המחבר דאם עשוי כרפפה של אצנים מצליעים
ממה שפסק הרמ"א יו"ד ס'י ר"א סעי' מ"ו דרפפת אצנים
לא מצליע ותי' דיש לחלק צין רפפת אצנים חלקים קטנים
וצין רפפת אצנים רחבים כרפפת חדרים ועליות נראה דס"ל
דברפפת אצנים רחבים פשיטא ליה דאינו ראוי לצלוע וחלוק
זה ע"ע רב דהרי מצוואר בתוס' ב"ב ס'י הנ"ל להדיא דאפילו

שבדאי אינם ראויים לנס ועיין רע"א שם בתוס' רע"ק שהציא
מהמאירי ועיין שם בח' המהרי"ח וכולם לא הציאו דברי
הירושלמי ומיהו במהר"ץ חיות ריש יומא ובשית יחקק הציאו
דברי הירושלמי הנ"ל.

ויש לעיין נמי מכאן מה שכתב כ"ג דהנסיס היו כעין
הנר מערבי של המנוורה דלפוס ריהטא מדברי
הירושלמי נראה דצבית ראשון לעולם נעשו הנסיס ונר מערבי
גם צבית ראשון פעמים שמצאו כזה ולא מפלגי צירושלמי
אלא צין צית ראשון לשני וי"ל, ומה שכתב כ"ת דלא דמי
הני אהדדי כעוכלא לדני דהני שצלעו היה כעין צליעת קרח
וכ' אבל צליעת מים הוא כדרך הטבע שהקרקע סופג את
המים פשוט דלדקו בזה דברי כ"ג דמה דמיון הוא זה והא
ראי' לדבריו דהרי צבית שני למ"ד צירושלמי דלא נעשו
הניסיס אפ"ה היה משקה צית מטבחים דכן ואז כבר לא
צלעה הרפפה ולא היה צלוע וע"כ צ"ל דמטעם המשכה
נגעו זה דמועיל ברפפה וכדעת הר"מ מפונטויו"א בתוס'
הנ"ל וא"כ ששחים עלתה לכ"ג.

ובמה שרפה המוציא לאור לישב דברי הגאון מוה"ר צמ"ח
עפ"י סברת התוס' שבת דף צ"ה ע"א דע"י הגומות
צין רוצד לרוצד איכא חששא דאשוי גומות ולפ"ו תי' דגם
המשכה על גבי רפפת אצנים כשרה מחמת הגומות שהן ראיון
לצלוע צליעה וכ"ג דחה דבריו דלענין אשוי גומות איכא חיוב
אכל גומא וגומא משא"כ לענין המשכה בקרקע לא מהני
גומות צין רוצד לרוצד והציא ראי' מא"ח ס'י שני"ז ס"ב
שכתב דסילון של עץ אין המים ראיון לצלוע צו אבל אם
עשוי כעין רפפה של אצנים מצליע ושרי (ועיין תוס') עירובין
פ"ח ע"א (בסופו) ודייק כ"ג מדלא קאמר ברפפת אצנים אלא
כעין ע"כ צ"ל כמו שמפרש המ"ב צבאצנים קטנים כמו
שמרפפים החצרות שיש הרבה עפר צין אצן לאצן אבל רוצדים
שצעורה היו גדולים אמה האצנים ולא שייך כאן צליעה ע"כ.

ולפום ריהטא אי משום הא אכתי איכא לספוקי צה דהרי
באמת מצינו מחלוקת הראשונים ז"ל בשיעור הצריך
להמשכה דהצי"י ס'י ר"א הציא צסם ספר המנהגות ששיעור
המשכה הוא ממקום רחוק כדי שתכלה רגל המשכה קודם
שיגיעו המים למקוה והצי"ח הוסיף שכן גם דעת רש"י תמורה
י"ב ובלחם ושמלה ס"ק קע"ה כתב דהיכא דאפשר ודאי יש
להחמיר בזה ואפילו לדעת הש"ע סעי' מ"ה שפסק דשיעור
משיכה אין פחות מג' טפחים והוא דעת הר"י בתשובה
הציאה צכלצו ועוד וא"כ כל מקום דליכא שיעור ג' טפחים
לא הוי המשכה ועיין פרשת מרדכי להגר"מ צנעט יו"ד ס'י
י"ח דברוח צעי ג"כ עכ"פ טפה א"כ פשוט דלדקו דברי
כ"ג לפי שיטתם ואין צדברי המו"ל ממש משום הגומות אמנם

מ' סאה ואייתי מיא ואמשכינהו מאצראי שפיר דמי דאמר ר' שימי שאובה שהמשיכוה כולה טהורה וכתב הרא"מ בסי' ו"ל שמעתי דמפרש דהל"מ ל"ש המשיכה ע"ג קרקע או רפפת אצנים ולא נ"ל דלא אמר ר' יוחנן אלא שהמשיכה ע"ג קרקע שראוי לזלוע ואז נחבטלו אגב קרקע וכשזוחלת לגומא נעשית כאלו באו מתמנית הקרקע כי נחבטל מהם שם שאוצים אצל המשיכה על גבי רפפת אצנים או נסרים שאינן ראויין להזליע לא נחבטל שם שאוצים מינייהו שהרי אינם יכולים לדונם כאלו באו מתמנית הקרקע שהרי אינן יכולים לזלוע מהתמנית והן מנאחי בתשו' הר"ר אליעזר מוורדן ברוקא וכו'.

אבל לפי טעם זה מצוה נמי החלוק משבת למקוה דצשלמא לענין שבת לא הגיה הרמ"א כלום דאף שאינו זולע ברפפת אצנים מ"מ כיון דכל שיש כשיעור חז"ל ד"א על ד"א מותר מדינא לשפוך שם המים אף שאין הרפפה זולע לדעת הרוקא מ"מ כיון דלדעת שאר פוסקים זולע וגם לרוקא אינו מוכרח לאסור בזה דס"ל דעכ"פ אף שאינו זולע מ"מ כיון שיש כשיעור דע"ד סגי וכמו שכתב הגאון בעל חיבורי טהרה בעצמו דאינו מוכרח לומר דפליג בזה גם לענין שבת ממילא הניח בזה לשיטת המחבר וס"ל דגם בזה לא פליג הרוקא אצל הכא כיון דכל שלא נזלעו המים א"א לומר דנחבטלו ולעולם הו"ל דין שאוצין עד שלא נחבטלו בקרקע וכיון דבעי ציטול בקרקע דוקא ולכן ס"ל דאסור והרואה יראה דבדרי הרוקא שהוא ז"ל בעצמו מחלק חילוק זה ומיושבים בדרי הרמ"א ז"ל מסתירת החיבור לטהרה כנלפענ"ד.

ומעתה נחזור לדין דאף שדחינו ראית בעל צח"מ ונתקיימה ראית הגאון בעל אמרי יושר בדברי התוס' ב"ב דגם ברפפת אצנים ס"ל דמקרי המשכה אמנם לעיקר דינא אין משם ראיה כלל לדין דהרי לפמ"ש דדבר זה הוא מחלוקת הפוסקים שהציא המחבר והרמ"א יו"ד הנ"ל דעת המחבר דע"ג הרפפה נמי מהני המשכה והרמ"א פסק כהרוקא דאין המשכה מועלת אלא ע"ג קרקע הראוי לזלוע בזה ולא על גבי רפפת אצנים כלל שאין ראוי לזלוע בזה וא"כ לא זכיתי להביא ראית בעל אמרי יושר מדברי התוס' דודאי אמת דהתוס' ס"ל הכי גם בגמ' עירובין מפורש כן בתוס' וגם המחבר פסק כן אצל הרי הרוקא פליג בזה וגם הרא"מ והר"א מוורדן שהציא במרדכי פליג וכיון שכתב הרמ"א ז"ל דלכתחילה יש להחמיר בדעת הרוקא מאן ספון לחלוק על רבינו הרמ"א אפילו לכתחילה בענין מקוה ואיסור כרת ובפרט כי המרדכי כתב דצמקוה יש ללאת כל הדעות וכ"כ התשצ"ן ועוד פוסקים. ועיין שו"ת ח"ס יו"ד סי' רי"ד שחמה מה שלא חששו לשיטה זו שהוא שיטת הרא"מ והר"א מוורדן ורוקא ותי' משום דאנן לא נהגינן לסמוך אמקוה כולו שאוב

רפפת אצנים שצמקדש דהוה אצנים רחצים ואפ"ה מועיל המשכה בזה וא"כ ע"כ דגם זה הוא שיטתם בתוס' עירובין הנ"ל וגם דעת המחבר כן דאפילו באצנים רחצות נמי מהני המשכה ודלא כהנתיב חיים ונע"ג. גם בעיקר קושיתו לפענ"ד קושיא מעיקרא ליתא דהרי פשוט לכל מעיין דהמחבר לא אזיל בזה בשיטת הרוקא שהציא הרמ"א ז"ל אלא ס"ל להמחבר דהמשכה מועלת אפילו על רפפת אצנים ממש וא"כ מאי מקשה מהרוקא על המחבר ז"ל כיון דהמחבר לא ס"ל כן ופליג עליו וכן נראה להמעין שם ביו"ד סעי' מ"ו להדיא שכתב המחבר דין המשכה משם הראצ"ד ז"ל וע"ז כתב הרמ"א ז"ל וי"א דאין המשכה מועלת על רפפת אצנים ע"ש וידוע לכל יודעי דת ודין דכל מקום שכתב הרמ"א ז"ל וי"א פליג על המחבר וא"כ מצוה דדעת המחבר גם ביו"ד כמו בא"ח סי' שנ"ז דעל הרפפה נמי מהני המשכה דרפפה נמי זולע או מקרי זליעה ודברי המחבר כהדדי נינהו ואין כאן שום קושיא מדברי הרמ"א על המחבר דלא פסק כן וי"פ וברור בסי' ד' ומקום הניחו לי להתגדר בו.

אלא דאכתי פש לן לבאר מה שראיתי בחיבור לטהרה כלל ג' אות י"ט שהקשה ארמ"א ז"ל כאן שכתב דרפפת אצנים אינן ראויין לזלוע ולכן לא מועיל להן המשכה ותקשה ליה למה לא הגיה כלום גם בא"ח סי' שנ"ז דברפפת אצנים אינו מועיל לדעת הרוקא ובאמת לרוקא שממנו מקור דין זה משמע דגם לענין שבת החמיר שלא לשפוך על רפפת אצנים רק ע"ג קרקע ואף שיש לדחות ולומר כונתו ע"ז מ"מ כיון דיכולין לומר כן א"א להקשות עליו אצל לרמ"א כיון דסתם כן א"כ גם כאן קשה למה החמיר ברפפת אצנים ודוחק לומר משום חומרא דנדה דהא שבת חמירא דהוה בצקילה וכו' ע"ש שהניח צ"ע. וכבוד נדיק צמקומו מונח אצל לפענ"ד דברי רמ"א ז"ל ברוורין אלא שגראה דלא ראה הגאון ז"ל בדברי הרוקא בפנים בסי' שע"ז שממנו מקור מוצא דין זה שכתב שם וי"ל וק"ל מקוה שהשאיבה צמשיכה כשר צפ"א דתמורה כי אחא רבי דימי אמר רבי יוחנן שאובה שהמשיכה כולה טהורה היינו בקרקע המשיכה בארץ להזלע נחבטלו אגב קרקע וכשנמשכו לגומא נעשות כאלו באות מלחלוחית הקרקע אצל לא על גבי רפפת אצנים ודפין לא נחבטל תורת השאיבה וק"ל משנת ראצ"י קב ונקי ע"כ ע"ש.

מבואר דטעם הרוקא דבעי משיכה בקרקע דוקא ש"י זה המים נחבטלו אגב קרקע והוה אח"כ כאלו באות מן הקרקע והטעם בזה דהוה כעין זריעה ומחזור לקרקע שינאו מידי שאוצין ודין ציטול בקרקע קאחי עלה והיינו כעין זריעה דמחזור מבטל השאוצין וכ"כ להדיא המרדכי פ"ב דשזועות סוף סי' תשמ"ה וי"ל והיכי דלית ביה

וז"ל שהחמיר לעשות נקב השקה כטפח ורצה להציא לו סמוכין מדברי התשצ"ז ח"ג סי' ל"ג דמי שהוא צעל נפש ירצה בשיעורים ללאת ידי כל ספק וכן נוהגין בכל המקומות לעשותו יותר מהשיעור כפלים וכפלי כפלים אלא שקיבל רשימה מהרב לאנדא מצני צרק שכחז דהשקה צריך להיות טפח על טפח וטעם הדבר נאמרה לו מפי קדשו של הגרש"צ אצל אינו זוכר כעת וע"כ אין זה מטעם התשצ"ז ולכן חזר ופי' כוונת הגרש"צ לפי שיטת רבינו יחיאל בתוס' פסחים ק"ט ע"ב ד"ה צים שפי' דלריך כמוציא רמון לפי שהשורים מפסיקין בין הים למעיין והו' כהורק מכלי אל כלי כיון דמרחקי טובא וצריך שיבא שם מים בשפע והציא ראוי מתוספתא. ומינה יצא לחדש דשיעור דשפפה"נ לא נאמר רק כשמחזרין זה לזה בקרוב ולא כשיש הפסק ומשום דלא נתנו הדבר לשיעורין לחלק בין הפסק להפסק ע"כ החמיר להצריך טפח בכל פעם ע"כ.

ולא הצינתי דבריו דלטעם התשצ"ז אי נקט לשונו ממש א"כ צריך להיות שמונה אלצעות שהרי משמע כפלים וכפלי כפלים גם מ"ש דלא נתנו הדבר לשיעורין לחלק בין הפסק להפסק תמוה שהרי ודאי נתנו ונתנו לפי שיטת רבינו יחיאל ואם רבינו יחיאל החמיר כשמרחקי טובא אכן נחמיר לעולם אדרבה הרי אפילו כשמרחקי טובא שיטת רבינו יחיאל יחידאה הוא ולית דחש לה א"כ אם נאמר דעל שיטת רבינו יחיאל כיון די לן שנחמיר כותיה והבו דלא לוסיק עלה וכ"ש שלא נחמיר במקום שרבינו יחיאל מתיר גם כי צעמנו הציא דהצ"ס החדשות יו"ד סי' קע"ו אות י"א פי' דברי רבינו יחיאל דהא דמרחקי טובא ל"מ הוא רק בכלי והוא ידע יותר כוונת אביו צעל התניא ז"ל.

ועד השלישית אני בא שהציא שם צעמנו לדחות דבריו מדברי הטוהרת מים (להרצ טעליושקין) דף ר"צ שהציא מפרי השדה דף קל"ט שהחמיר בהתניא להצריך השקה טפח שכן החמירו הגרש"ז והאמרי אש והעיר ע"ז שהם לא דברו אלא לענין ציטול כלי ומנ"ל לומר כן דלענין השקה נמי צריך טפח והגר"י ז"ל הודה לו דלדק בהערותו וגם האמרי אש לא מיירי התם אלא לענין ציטול כלי עיין חיו"ד סי' ע"ט וע"כ דאין לו שום שייכות עם דברי רבינו יחיאל הנ"ל.

ומה שנלפענ"ד בס"ד דלכאורה נראה שיטת הפוסקים דשיעור ציטול כלי ושיעור שפופרת הנוד תרי שיעורי נינהו ולא ראוי זה כראוי זה וצשיעור ציטול כלי החמירו האחרונים ז"ל שצריך לנקב כמוציא רמון להחיר לטבילה והגם דבש"ע מסתימת לשונו ומלשון הש"ך משמע דלא צריך לכל היותר אלא כשפפה"נ ומלשון הש"ך משמע לכאורה דאפי'

מ"מ לכתחילה לא החיר נגד הרמ"א ועיין דרכ"ת אות רמ"ד רמ"ז. פסקא דדינא צהא סלקן וצהא נחמין דאף דדברי הגאון צעל אמרי יושר נכונים בדברי תוס' מ"מ לדינא אין משם ראוי כלום ופלא שלא הרגישו צוה הני גאוני (אצל אין לי הספר הנ"ל לעיין צו צפנים מה שפלטו צוה הגאונים וסמכתי רק על העתק כגה"ת).

ולא צאתי רק להעיר דהגם דנחלקו צרפאת אצנים מ"מ קרקע הנעשה מצעמענט כחצו כמעט כל האחרונים דלכ"ע מקרי ראוי לצלוע ועיין דרכ"ת הנ"ל וגם צאות ר"ו ורט"ו.

ובזה הנני ידיד נפשו באמת דושלכהדר"ג בכל עת השמח להשתעשע בדבריו הטהורים ולהתעלס באהבים אהבה של תורה ברגשי כבוד ואהבה בלב ונפש.

מנשה הקמן

כ"ח מרחשון התשכ"ו.

סימן קיח

דבר חדש דשיעור שפופרת הנוד הוא
בד' אצבעות ולישב שיטת הגרש"ז

ב"ה ו' טבת התשכ"ו ברוקלין נ"י יצו"א

יראה, בנחמת ציון וירושלים, בכפלי כפלים, מעלת כבוד הרה"ג המפו' כביר המעש פ"ה ור"ח אי"א כש"ת מוה"ר חנניא יו"ט ליפא דיימש שליט"א רבי העלמעץ והגלילות יצו"א.

אחדשבת"ר ספרו טוהרת יו"ט חלק ט"ו קבלתי ומה שצקש לחוות דעתי הענייה על ספרו דן וגם לרבות על ספרו על א"ח ח"א הנה צאמת אף למותר הוא כי כבר כתבתי במכתבי הראשונים דעתי וכו'.

ומידיהו לעשות רצון כת"ר חפצתי וגזלתי לי מעט זמן לעיין במה שזיין לי כ"ג לעיין אחת הנה והנה שהוא אחת וראיתי צדק ט' תשובה על שאלתו מידי"נ הגאון הצדיק מצעהלעם שליט"א שדן בשיעור גודל שפופרת הנוד שהוא שיעור שני אלצעות כמבואר ביו"ד סי' ר"א ס"מ וצדף ס"ו כנראה שהוא אותה שאלה צעמנה נשאלה להרה"ג מהר"י ווייס צמנשסתר שהנידון הי' צמקוה צקהלה אחת שעשו השפופרת כשתי אלצעות ות"מ צווח להיות יותר רחב כי נקב ההשקה צריך יותר משתי אלצעות וכ"ת הציא דלענין דינא לא מצא מקור לשפופרת הנוד יותר מצ' אלצעות וצמקוואות פ"ו מ"ו עירוב כשפופרת הנוד צעוציה וצחללה כב' אלצעות חוזרות למקומו וצב"ש שם וצב"ש יצמות י"ט ע"א ר"ל מתהפכות צחלל הנקב צריוח והאריך שם כדרכו של תורה. והגר"י הנ"ל הציא צתשובתו אליו מהגרש"צ מליוצאוויטש

עב"פ נראה דשיעור ציטול כלי ושפפ"ה תרי מילי נינהו אמנם ראיתי להמאירי בפ"ד דמקואות מ"ד ד"ה היתה כלי וז"ל וכמה יהא צנקצ זה שיהא אותו נקב מצטלו מתורת כלי שלא יפסל המקוה מדין שאובין כשפופרת הנוד ואעפ"י ששיעור זה נתון לעירוב מקואות הא בזה תליא שכל שהוא נחשב נקב לעירוב מקואות נחשב נקב להפקיעו מתורת כלי שלא יפסל המקוה מתורת שאיבה ע"ש וכן כתב עוד שם בסמוך ע"כ ואפי' שבראשון ציצמות הביאו זו של שוקת יהו לענין עירוב מקואות ר"ל שלא היו צו מ"ס אלא שהיה סמוך למקוה אחר שהי' צו מ"ס והיו מתערבין דרך אותו נקב מ"מ הואיל והא בזה תליא מציאין אחת לחברתה ע"ש גם הבי' יו"ד סי' ר"א כתב לחדש כן בשטת הרמב"ם ז"ל דהא בזה תליא אלא דינא לחדש דתרי שוקת יהו היו דהי' קשה ליה מגמ' יצמות ע"ש אמנם המאירי לפי פירושו שפיר מיושבת קושית הבי' למעיין שם ובפי' המאירי מיושבת נמי קושית הר"ש והרא"ש ז"ל איך הגמ' הוציאה המשנה מכוונתה הפשוטה ע"ש ובמאירי ובהמ"ץ שם ודו"ק כי קרנתי בזה.

ובעתה נראה לחדש מאחר דס"ל להמאירי והבי' דציטול כלי ועירוב מקואות שיעור אחד להם והא בזה תליא והסברא לזה נראה דכ"ז שהוא כלי אין שייך לומר עירוב מקוה שהרי הא כלי והא מקוה ואנן עירוב מקואות תנן או מטעם אחר מ"מ כיון דתליי זה בזה א"כ כיון דאנן קי"ל להחמיר בציטול כלי עד כמוציא רמון א"כ שפיר צריכין אנו להחמיר גם בעירוב מקואות כמוציא רמון ולא סגי בשפפ"ה דאל"כ אכתי נטעה דגם לציטול כלי סגי בשפפ"ה כיון דהא בזה תליא ואף דהמאירי עצמו ס"ל דציטול כלי סגי בשפפ"ה לשיטתיה אצל דס"ל דציטול מתורת כלי נמי סגי בשפפ"ה אצל לדידן דמחמירין בציטול כלי עד כמ"ר שפיר צריכין להחמיר גם בעירוב מקואות עד כמ"ר ולא מציעא לדעת הפוסקים דכל כלי צעין עד כמ"ר לצטל אלא אפילו להפוסקים דדוקא בכלי עץ צעין עד כמ"ר ובשאר כלי סגי בשפפ"ה מ"מ יש סברא להחמיר אפילו בשאר כלי לענין ציטול כמ"ש כל האחרונים ז"ל וכיון שכן שפיר יש להחמיר גם לענין השקה שהוא עירוב מקואות עד כמ"ר ושפיר מצינו ידינו ורגלנו לשיטת הגה"ק התניא ז"ל והאמרי אש ופרי השדה שהחמירו אפילו לענין עירוב שיטרכך טפה ועכ"פ יש לן סברא גדולה לזה ואין לדחותו בקש, הגם כי ינא הדברים מפי הגה"ק רש"י ז"ל.

ובבמה שכתבנו שפיר מיושבת נמי קושית הטרת מים והגר"י ווייס שהקשו אצל פרי השדה שהגרש"י מיירי לענין ציטול מת"כ ולא לענין עירוב מקואות וכן מהר"ם אש לענין ציטול כתב כן דודאי זה אמת הוא אצל הרי כיון

פחות מזה מהני כשנעשה מתחת אמנם באמרי א"ש תמה על הכרעת האחרונים ז"ל דהרי הראב"ד בהדיא ס"ל דלענין לצטול בתוכה לא מהני בזה והבי' כתב שזה ג"כ דעת רבינו ירוחם אליבא דהרא"ש וכן הביא בצ"ה בשם הריטב"א דהרא"ה ורבותיו סוברין דלצטול בתוכה לא סגי רק כמציא רמון וגם צרמב"ס אינו מוצא דכלי עץ לצטלה סגי בציטול כשפפ"ה גם צצית אפרים הביאו בפ"ת סי' ר"א פסק שעושים צו נקב כמוציא רמון וכן הורה בפשיטות מרן רשכבה"ג כק"ו בשו"ת צית שערים יו"ד סי' רנ"ג ע"ש.

וידוע מחלוקת הראשונים ז"ל בדין דמ"ר יש מפרשים דדוקא בכלי עץ הוא דבעי כשיעור מוציא רמון אצל בשאר כלי סגי כשפופרת הנוד ועיין ב"י כאן אצל צירושלמי מקשה אהא דים של שלמה היו טובלין צו כהנים ופריך והלא כלי הוא ות"י משום דהי' מנוקב כמוציא רמון ועיין תוס' פסחים ק"ט דלכך הי' כמוציא רמון שלא יטמאו אותו כהנים כשטובלין וכ"כ הרמב"ן בצ"צ וכן הוא דעת הי"מ שהביא הסמ"ג ולדידיהו לא צריך כמ"ר לענין צטלה אלא שעשו כן כדי לצטלו מתורת כלי שלא יקבל טומאה ע"י כהנים שטובלין צו כשהן טמאין. ומיהו הרוקח פי' דיש"ש אפילו בלא נקיבה היה טהור לפי שהיה מחובר לקרקע ועשוי לקרקע אלא דלצטול בתוכו לא מהני מה שעשוי לקרקע ולכן נקבזהו כמ"ר שיוכלו לצטול בתוכו ומשמע דס"ל דאין טובלין בכלי ע"י חיבור כשפפ"ה וגם אינו צטל מתורת כלי כ"א צנקצ כמוציא רמון, ודעת הריטב"א והרא"ה ורבותיו הביאם בצ"ה רמזי עליהם בסמוך דשום כלי לא ינא מידי שאיבה צין לאדם וצין לכלים עד שהיו נקובים כמוציא רמון ומחישב עי"ז הא דשוקת ואמה ע"ש.

והד"ב אחרי שהביא מחלוקת אי טובלין בכלי ע"י חיבור סיים ואם ניקב הכלי בשוליו כשפפ"ה מותר לצטול צו לדעת רבינו ואע"ג דלדעת ר"י והבי' בדעת הרא"ש לא מהני כשפפ"ה מ"מ כמ"ר צטל מתורת כלי ודאי דמהני כמ"ש שהיה יש"ש עכ"ד משמע נמי דס"ל דבעי כמ"ר אלא דבש"ע בהג"ה ס"ז כתב אמ"ש המחבר הלוקח כלי גדול ונוקצו נקב המטהרו הגיה הרמ"א וי"א דבעיין כשפפ"ה וכן יש להחמיר דס"ל דסגי כשפפ"ה אפילו לחומרה והוא היפוך ממה שכתב בד"מ וכבר תמה עליו צם' גד"ט שאלה ד' ע"ש וגם תמה אש"ך ס"ק כ"ג שהקיל יותר דאפילו צניקצ בשוליו רק משהו עלתה לו צטלה וכתב דחלילה לסמוך עליו וע"ש צסופו שהעלה לדינא דכלי אינו מטהר אלא צניקצ כמ"ר וסתם רמזים הם כראשו של תינוק, וגם העלה דשיעור זה של רימון צריך להיות במקום אחד ושני נקבים אינם מצטרפין ועיין עוד שם בתש' ג' ה'.

דהא זאה תליא א"כ מ"ש שכתב כן לענין ביטול כלי ומ"ש עירוב מקואות כיון דשיעור אחד להם לדעת המאירי וז"י והא זאה תליא וק"ל.

וְלֹאִי דמסתפינא ה"י נלפענ"ד לומר דלשיטת קצת פוסקים ראשונים ואחרונים מדינא נריך שפפה"נ לענין עירוב מקואות ד' אצבעות לכה"פ אפילו אי לא נימא כשיטת המאירי הנ"ל אלא נימא דלענין ביטול כלי שיעור כמ"ר ולענין מקואות סגי כשפפה"נ וכדעת שאר פוס' מ"מ צעין ד' אצבעות ואפרש שיחתי להל"מ פסחים קי"ו חידש בזמן הזה נתקטנו הצינים עד למחצה לאחר שנתברר לו במדידה צינה שלימה שלנו הוא רק חצי צינה מצינים שמהם דיברה התורה. ומרן הח"ס ו"ל זאה"ס קי" קפ"א תמה עליו דאם הצינים נתקטנו גם האנשים נתקטנו וא"כ גם השיעור נתקטן דהאמת הוא דבכל דור ודור ישוער החלה במ"ג צינים וחומש צינה שבאותו הדור וגדלות וקטנות כל הגדולים הן חיים הן נמחים לפי הזמן והמקום וזאה אנו משערים אצל צסי" קכ"ו נראה כמסתפק ומודה להל"מ ועיין חו"א סי' ל"ט בצריכות זאה, גם בשו"ת חו"י שצוק ספר חוט השני כתב שאם כל הדברים נתקטנו גם אנחנו משערים לפי ערך אותו הדור.

ובתשובה לח"א מחכמי ירושלים הארכתי בדבר והבאתי משו"ת תשצ"ך שכבר העיר בחידוש הל"מ ע"ש בח"ג סי' ל"ג דשיעור האגודלין יותר גדול משיעור הצינים ושני שיעורין אלו סותרין זה את זה ומרן הל"מ והח"ס לא ראו דברי התשצ"ך בזמן גם צס' מגן אבות דן בזה. והתשצ"ך ו"ל חילק דכל דדרבנן הולכין בחר שיעור הקטן וכל שהוא בדאורייתא הולכין בחר שיעור גדול וכנראה דלא ניחא ליה לומר דהשיעורין משתנים בכל דור ודור.

איברא דראיתי למרן כק"ו צי"ש יו"ד סי' קמ"ב וסי' רס"ב שמתנה על הח"ס והחו"י שרצו לומר שאם נתקטנו הדברים משערין לפי ערך אותו הדור ותמה ממ"ש הרמב"ן ו"ל צפ' נח עה"ת בצפוק ואני הנני מביא וכו' וכתב הרמב"ן ואל תתפתה לאמר כי היו שלש מאות אמות באמת איש נח והיה גדול שא"כ היו גם האנשים גדולים גם החיות והעופות וכו' ועוד כי האמות אמות התורה הנה ע"כ. ואם כדבריהם ששיעורי התורה הנה בכל דור לפי ערך גדלות וקטנות האנשים בדור ההוא א"כ מה ועוד הלא אמות התורה היו אז לפי גדלות נח ע"ש שהוא קושיא קיימת והכריח מזה דשיעורי התורה שוים בכל דור, וקצת יש להעיר מגמ' יומא דף פ' א"ר אלעזר האוכל חלב בזמן הזה נריך שיכתוב לו שיעור שמא יצא צ"ד אחר וירצה בשיעורין ופריך מאי ירצה בשיעורין אי נימא דמחייבי קרבן אכזית קטן והתניא אשר לא תעשינה וגו' אלא דלא מחייבי קרבן עד דאיכא כזית גדול

ועיין רש"י שם ובגמ' סיים א"ר יוחנן שיעורין ועונשין הלכה למשה מסיני ופריך עונשין מכתב כתיבי ומשני אלא שיעורין של עונשין הלל"מ מסיני והמעין שם יראה לכאורה דאין שיעורים משתנים לפי דור ודור אלא נאמרו למשה מסיני לכל הדורות וכדעת מרן זק' זל"ל והצן.

עוד עלה במחשבותי הרהורי דברים מגמ' צ"ב ע"ג ע"ב רצ"ח אזיל במדברא איתלוי ביה טייעא אמר ליה תא ואחוי לך מחי מדבר אזלי חזיטינהו ודמי כמאן דמיבסומי וגמי אפרקיד והוה זקיפא זרכא דחד מינייהו ועייל טייעא תותי בצריה כי רכוב גמליה חקיפא רומחיה ולא נגע ביה ועיין רש"י שם מבואר דבני דור המדבר היו אנשים גבוהים גבורי כח ופשוט דגם אגודליהם היו גדולים לפי ערך אצריהם ואפ"ה ודאי דלא היו להם שיעורין מיוחדים ועיין ברכות וזכורות מ"ד אמר רב משה רבינו עשר אמות ה"י שנאמר ויפרש את אהל על המשכן וכו' א"ל שימי באמה של קרש ופרש"י עשר אמות קס"ד באמה שלו קאמר וכו' באמה של קרש דהיינו עשר אמה באמה של קרשים דאורך הקרשים לא נמדד באמה של משה והא דאמרן צפירקא דלעיל אחת יתירה על של משה חצי אצבע לאו בשל משה ממש קאמר דודאי של משה היתה יתירה מאד ע"ש ולשיטתנו עכ"פ נתחזקה שיטת הרמב"ן ו"ל דלאו בשל משה מדדו אלא באמת התורה שהיא אמה ציוני כפי מה שתיקן משה אף שיש לדחוק שם קצת מ"מ נראה כמ"ש.

ובאמת כי זה דבר פשוט דהדורות הולכות ומתמעטות והאנשים אשר הנה עודנה חיים קטנים הם נגד הראשונים ובגמ' נדה כ"ד ע"ב תניא אבא שאול אומר קוצר מתים הייתי פעם אחת נפתחה מערה תחת ושמעתי בגלגל עינו של מת עד חוטמו כשחזרתי לאחורי אמרו עין של אבשלום היתה ושמא תאמר אבא שאול ננס הוא אבא שאול ארוך בדורו הוה ורבי טרפון מגיע לכתפו ורבי טרפון ארוך בדורו הוה ורבי מאיר מגיע לכתפו רבי מאיר ארוך בדורו הוה ורבי מגיע לכתפו רבי ארוך בדורו הוה ורבי חייא מגיע לכתפו ור' חייא ארוך בדורו הוה ורב מגיע לכתפו רב ארוך בדורו הוה ורב יהודה מגיע לכתפו ורב יהודה ארוך בדורו הוה ואדא דיאלא מגיע לכתפו הרי דהדורות היו מתמעטין ובאין דור אחר דור אפילו צימי התנאים ואמוראים ועיין צ"מ דף פ"ד כי הוה מקלעי ר' ישמעאל צר' יוסי ור' אלעזר צר' שמעון צהדי הדדי הוה עייל צקרא דתורי צינייהו ולא הוה נגעה בהו וכו' ע"ש ואמר התם כי כאיש גבורתו מבואר דהיו אנשים גבורים וגדולים באצריהם והדורות הולכות ומתמעטות וזה פשוט צין חכמי התורה וחכמי המחקר. וגם דא פשוט דאפילו צין מדינה ומדינה יש חלוק גדול צין יושביה ולמשל

[ודע] כי נפל מילתא בליצאי לפמ"ש הרוקח סימן שע"ז וכ"ג דעת המוס' רי"ד דהא דכתבו המוס' על קושית הירושלמי האין טבול צים של שלמה והלא כלי הוא ומשני דרגלי שורים נקובים היו כמוציא רמון ופי' הרוקח ז"ל דכשהכלי משוקעת סגי בנקב של שפופרת הנוד אבל כשהכלי מבחוץ בעי כמוציא רמון לבטלו ממורת כלי ולפי"ז י"ל דהגרש"ז חשש שיעשו מקואות כעין כלי כמו שעשו הרבה בזמנו כעין ארונות של עץ שהניחם במקוה ותלוים והצריך שיעור טפח לעולם שהוא כמוציא רמון].

דושה"ט וש"ת בברכת התורה בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן קי"ב

הנשבע שלא לשחוק אי רשאי להגריל לשם מצוה בגון לקדיש

ב"ה א' בשבת ט' שבט התשכ"ג ברוקלין נ"י יצו"א

שלום שלום לקרוב דיתיב בעומקי דלבאי ידיד נפשי הרב הגאון המפורסם חוב"ט זרע קודש פ"ה אי"א וכו' כש"ת מוה"ר שלום יחזקאל שרגא רובין הלבשרשטאם שליט"א אדמו"ר מציעשינעב.

אחדשית"ר באהבה רבה, וצדצר שנסתפק צמי שנשבע שלא לחחוק שום שחוק ואירע שהוצרך להגריל לענין

קדיש על אציו ואמו אי מותר להטיל גורל לפי מה שמבואר בש"ע יו"ד סי' רי"ז סמ"ח דמי שנשבע שלא יחחוק שום חחוק אסור להטיל גורלות ולא שום אדם בשבילו ודווקא מנה גדולה נגד קטנה כדאמרין בגמ' שבת קמ"ט אין מטילין חלשים בשבת משום קוציא וצס' אלף למגן על מטה אפרים שער א' סק"ח פשיטא ליה לאיסור אלא שנתן ענה שחצירו יגריל וממילא ידע גם הוא וכת"ר תמה עליו ועל ענתו דהרי עיקר הדין הוא משום הפסד ממון והכא אין צו הפסד ממון, גם מעיקר דינא לא חל כיון דאיכא כאן מצות כיבוד או"א ולא חל השבועה, ועל ענתו תמה שהרי קיי"ל דהאסור להטיל גורלות אסור לשום אדם בשבילו וא"כ ליכא כאן איסור ומ"מ סיים דנכון לעשות הגורל מתוך הספר דאין זה בכלל גורל וכמ"ש השו"י סי' כ"ד עכ"ל.

ולפ"ם ריהטא יפה כיון צוה דלפי מה שנראה מדברי הפוסקים עיקר האיסור הוא משום הפסד והכי מוכרח מלשון הרי"ו שהוא מקור מוציא דין זה בנתיב י"ד ח"ד בסופו וז"ל הנודר או הנשבע שלא ישחוק שום שחוק אסור להטיל גורלות ולא אדם בשבילו ודוקא מנה גדולה כנגד מנה קטנה כדאמרין בשבת (פ' שואל) אין מטילין חלשין

ידוע ומפורסם הוא שאנשי צרה"מ הם יותר קטנים מאנשי ארה"צ וצריטאניא ואנשי עסקימא הם קטנים למאוד אבל אי נימא דהשיעורין נאמרו למשה שיעורי התורה א"כ ליכא שום קשיא כמוזן, ועכ"פ מזה מוכרח כהרמב"ן ז"ל. [ועיין לעיל סימן ס"ט].

ומעתה נחזור לדין כיון דציררנו דודאי האנשים נתקטנו מזמן מתן תורה עד היום והשיעורין נשתיירו דהשיעורין שיעורי תורה הן וכדעת מרן כק"ו על שם הרמב"ן ז"ל א"כ האצבעות נמי נתקטנו ושיעור שפופרת הנוד כהלכה למ"מ ולא נשתנה ולא ישתנה לעולם א"כ כיון שנתקטנו האצבעות בערך כל הגוף שהוא עד למחנה נמצא דשיעור שפופרת הנוד הוא ד' אצבעות שהם צ' אצבעות של דורו של משה נמצא דכעת יאטרך מדינא כשפופרת הנוד ד' אצבעות כיון דנתקטנו האנשים והשיעורים נשארו במקומם. וזה דבר חדש, ואף שבתשובה אחת נדדתי קצת דתלי לפי המדינה ומדינה אמנם נראה דלפי שיטת הרמב"ן ז"ל ומרן א"א לומר כן גם כי כנראה דבזמן התלמוד הי' להם שיעור של משה אף שגם אז כבר נתקטנו צנ"א ואף שאין לנו ידיעה ברורה עד כמה נתקטנו אמנם צוה י"ל דיותר ממחנה לא נתקטנו ואמינא כמו לנוצ"י דציצים נתקטנו עד למחנה לשיטתו אמינא דע"כ יותר מחצים לא נתקטנו צנ"א א"כ יאל לנו הלכה חדשה דמדינא צריך שפופרת הנוד כד' אצבעות וכנ"ל.

והנה ידעתי גם ידעתי כי דבר חדש הוא ובודאי ימצאו מבקרים ויאמרו שח"ו לחדש דברים כאלו ולהוציא לע"ז על המקואות מ"מ בענין כזה אין זה משום מוציא לע"ז ח"ו חדא שהרי גם הצעל התניא ואמרי אש הנריכו כטפח שהוא עוד יותר מד' אצבעות ואני רק להראות מקור בהלכה לשיטתם באחי גם כי דברי צוה"י דברי טעם הם ולכן אם יסכימו עמי חצרי וכ"ש רבתי נלפענ"ד כדאי כל מקום שאפשר לתקן השפופרת לד' אצבעות לכה"פ ואם אפשר עד לטפח כדי לזאת מכל הספיקות וצפרט כי הראתי לדעת דגם להמאירי והצ"י הי' צריך כמ"ר שהוא יותר מד' אצבעות ומשום מוציא לע"ז אין במקואות כמו שכתב התשצ"ך וצדצרי חיים ה' מקואות דבתיקון מקוה אין צוה משום מוציא לע"ז דמחמירין צוה בכל החומרות כפי האפשר וכן נוהגין בכל ישראל והשי"ת יצילנו משגילות ויזכינו להיות ממסייעים בטהרת צנ"י וישר כחו וחילו לאורייתא ודעתי שאם אפשר לו להזדרז גם צוה בענין תקון השפופרת הנוד וחכות הרצים יהי' תלוי צו. שוב דברתי עם ידי"ג הגאון הנדיק רי"א הענקין שליט"א והסכים עמי בכל הנ"ל. [וע"ע משנה"ה ח"ה סי' קנ"א, וחס"ו סי' מ"ט].

וכט"ז ועכ"פ לא מצינו חולק בזה על הט"ז ולפ"ז ודאי דגם בגורל בכלל איסור אם היתה כוונתו בשביל ציטול זמן.

ובמה שיצא כת"ר לחלק די"ל דדוקא גורל שאסור להגריל בשבת אסור להנשבע שלא לצחוק אבל גורל שמותר בשבת גם להנשבע שלא לצחוק מותר לעשות לא נהירא לן דמנ"ל לחלק כן והא דהציא מלשון הרי"ז שכתב אין מטילין חלשין בשבת משום קוביא ובגמ' לימא לביבת בשבת דהלל גם בחול אסור אלא להורות בא דדוקא גורלות שאסורים בשבת אסורים לנשבע אבל גורל שמותר בשבת מותר גם להנשבע לאו דיוקא הוא דהרי"ז כתב כן משום דבגמ' שבת הנ"ל שקיל וטרי למה עם בניו ובני ביתו אין ועם אחר לא משום דרב יהודה אמר שמואל דבני חבורה המקפידין עוזבין אכלו ופריך אי הכי בניו ובני ביתו נמי ומשני בניו ובני ביתו כרב דמותר להלוותן להטעימן טעם ריבית ופריך אי הכי אפילו מנה גדולה כנגד קטנה ומשני אהכ"נ וחסורי מחסרה ונחלקו הראשונים ז"ל זהא שמעתתא המ"מ הציא בפכ"ג מה"ש הי"ז דעת הראב"ד והרשב"א שכיון דאין הלכה כרב דאמר מותר להלות את בניו ואת ז"צ בריבית אף ההפסד אסור במנה גדולה נגד קטנה וזה דעת הרי"ף והרא"ש ז"ל לפי דעתו והציאו ה"ב וזש"ע או"ח סי' שכ"ב.

והרמב"ם כתב דעם בניו ובני ביתו מותר להטיל גורל אפילו על מנה גדולה כנגד קטנה מפני שאין מקפידין וכתב המ"מ שם דע"כ לא נדחית ההיא דרב אלא לגבי ריבית דאורייתא וחוששין דילמא אתי לסרוכי אבל קוביא שאינה אסורה אלא דרבנן בבניו וב"צ לא גזרו וכן הציא עוד בשם הריטב"א ושכן נראה דברי הבעה"מ ז"ל. ובאמת כי המעיין בצעה"מ יראה דלא כתב טעם זה בריבית וז"ל ואע"ג דלענין ריבית לית הלכתא הכי כי היכי דלא לסרוכי מ"מ שמעינן מינה דקפידת בניו וב"צ לאו קפידא נינהו ואסיקנא בבניו וב"צ אפילו מנה גדולה כנגד קטנה שרי וכן נראה דברי הראב"ה סימן שנ"ח שכתב מפסיק אדם עם בניו וב"צ וכו' שמותר להטעימן טעם ריבית וכ"כ הראב"ן סי' שפ"ד ע"ש ודעת רבינו ירוחם כדעת הרמב"ם ז"ל ונמצא דלפי שיטתו הכי קאמר מפסיק אדם עם בניו ועם ז"צ על השלחן אפילו מנה גדולה כנגד מנה קטנה כדרכי יהודה אמר רב עם בניו ובני ביתו אין עם אחרים לא ובשבת מיירי דכל המשנה מיירי התם בשבת אלא דעם אחרים אסור אף בחול משום קוביא אבל עיקר המשנה בשבת מיירי ולכן כתב הרי"ז כדאמרין בפ' שאל דאין מטילין חלשים בשבת דלענין שבת נשנית משנה זו, ואדרבה הכי גם מה שהתירו לבניו ובנותיו הוא רק משום דלא קפדי וליכא משום ריבית או משום שאר עניי דחיישינן להו אבל לענין שבועה כיון דנשבע ודאי דהכל

בשבת משום משחק בקוביא כך כתב רבי פרץ עכ"ל. הרי שכתב דדוקא מנה גדולה כנגד קטנה דיש בזה ענין של הפסד ממון לאחד אבל סתם להטיל גורלות שאין בו שום הפסד ממון מותר וכן פי' ה"ב"ז בו וכן כתב להדיא הלבוש ז"ל וז"ל מי שנדר או נשבע שלא יצחוק שום צחוק אין כוונתו אלא בשחוק המציא לידי הפסד ממון לפיכך אסור בכל שחוק המציא לידי הפסד ממון אפילו להטיל גורלות כגון מנה גדולה כנגד מנה קטנה או להמרות את חבירו שקורין אפוסטא"ר בלע"ז וועטין, וכן שום אדם לא יעשה שום שחוק בשבילו וכו' ע"ש, ומפורש דמי שנדר שלא יצחוק סתם אין כוונתו אלא צחוק המציא לידי הפסד ממון וממילא היכא דליכא הפסד ממון מותר.

אלא דהט"ז יו"ד סי' רי"ז ס"ק ל"ט פירוש בדברי רבינו ירוחם וז"ל וכתב ז"י בשם רי"ז בזה דעיקר כוונתו היתה בשבועתו כדי להמנע מכל שחוק שמציא לידי הפסד ממון עכ"ל משמע מזה דהנשבע סתם שלא לשחוק היינו בענין שיש בו הפסד ממון אבל בלא הפסד מותר לשחוק ומ"מ נראה לי שהולכין אחר כוונת הנשבע בזה דאם בשביל הפסד ממון היה לו דאגה או בשביל שהיה מאבד זמן במיני שחוק שאז אפילו בשחוק חנם אסור כן נ"ל עכ"ל. נראה מפורש דס"ל דרי"ז מיירי דהיתה כוונתו דוקא בשביל הפסד ממון אבל במי שאין כוונתו בשביל הפסד אלא בשביל הפסד זמן הכ"נ אסור בשאר מיני שחוק ואפילו בסתם ולא פירש בשעת השבועה אוליגן בחר כוונתו, וכן הציא בחכ"א כלל ס"ה וז"ל והולכין בזה אחר כוונתו דאם עיקר כוונתו היתה בשביל הפסד ממון מותר לשחוק בחנם אבל אם כוונתו היתה בשביל הפסד זמן או משום שמתוך השחוק באין לידי קטנות או אסור אף בחנם וגם שלית אסור דשלוחו של אדם כמותו עכ"ל.

ור"פ פשוט צדיק נמי דאם היתה כוונתו בשביל הפסד ממון א"כ אין כאן שום חשש בגורלות של קדיש דעל זה לא נשבע מעולם אבל אם היתה כוונתו בשביל איבוד זמן או קטנה א"כ הכ"נ דאסור להגריל לענין קדיש, ובסתם שלא פי' כוונתו לדעת הלבוש היה נראה דמותר ולדעת הט"ז נראה דאסור, וכן יש להכריח קצת משו"ת הרדב"ז סי' רי"ד וז"ל ספר פסקי דינין מי שנשבע שלא לשחוק בשום שחוק בעבור מעות אסור להטיל גורלות ולא לשום אדם בשבילו כדאיתא בשבת אין מטילין חלשים משום קוביא ע"כ. והנראה דדייק בלשונו שלא לשחוק בעבור מעות והוציא בשפתיו או בכוונתו עכ"פ בעבור מעות אבל מי שנשבע ולא אמר בעבור מעות או שפירוש להדיא בשביל ציטול זמן ודאי דהכ"נ דאסור

שלא לומר קדיש בכלל חלה השבועה ואסור לומר קדיש או שישאל על שבועתו.

איברא דבשור"ת תשצ"ך ח"ב סי' קס"ג שכתב ו"ל אבל בכאן שהשבועה לא היתה אלא לעצור לפני התיבה ונראה שהוא מ"ע מה"מ שהרי לעצור לפני התיבה אינו אלא להוציא הרצים ידי חובתן בדברים שבקדושה ובקריאת התורה ושתייה מה"מ שהרי בדברים שבקדושה אמרו צ"מ מי שמחו מניין שאין היחיד אומר קדושה שנאמר ונקדשתי וכו' ודין קריאת התורה מ"ע מה"מ הוא וא"כ זה לפניו שאפילו צ"מ לפניו הוא מה"מ וכו' וכיון שלעצור לפני התיבה יש צו מזה מה"מ להוציא הרצים בדברים שבקדושה ולקרות התורה א"כ הנשבע שלא לעצור לפני התיבה נשבע שלא לעשות וכו' עכ"ל ע"ש ומשמע לכאורה דאם נשבע שלא לעצור לפני התיבה אינו חלה השבועה.

אמנם באמת דברי התשצ"ך ו"ל צ"ע דמה שכתב דלעצור לפני התיבה הוה דאורייתא והלא עיקר תפילה צ"ע לא הוה אלא דרבנן ועיין ברכות מ"ז ע"ב ר"א שחרר עצדו והיכי עבד הכי והאמר ר"י וכו' לדבר מזה שאני ועיין חוס' שם ד"ה מזה וברש"י מזה דרבים להוציא רבים ידי חובתם בקדושה ועיין גיטין ל"ח ע"ב ובמפרשים שם. עכ"פ לדברי הכל תפלה צ"ע לא הוה רק דרבנן. גם מה שהביא מקריאת התורה שהוא דאורייתא לכאורה ג"כ צריך ביאור דודאי קריאת התורה מתקנת משה ועזרא הם כמבואר צ"ע אלא שדעת הריטב"א ועוד איזה ראשונים דהוה דאורייתא עיין מאירי על הל' ס"ת ומה שהביא רא"י מברכת התורה לכאורה אינו רא"י דודאי עיקר ברכת התורה דאורייתא אבל זה על כל לימוד התורה אבל קריאת התורה צ"ע נראה דהוה תקנה וכנ"ל וצ"ע ובגליוני הש"ס ברכות כ"א כבר הקשה אדברי התשצ"ך הנ"ל והניח צ"ע ע"ש.

ועוד צו שלישיה דנראה דמעיקרא אין דמיונו עולה יפה ולא דמי כעובלל לדנא דפשוט דאין הטלת הגורל מזה וגם לא בכלל המזה של כבוד או"א והמזה על צו לכבדו ולומר קדיש אבל להגריל אין זה בכלל המזה וילך לביהכ"נ שיוכל לומר קדיש בלי הגרלה או שיתפשר עם השני בלי הגרלה או יעשה מה שיעשה אבל מה תלוי מזה אמירת קדיש של כבוד או"א בגורל והגורל אינו אלא סיבה דדית שע"י יתברר איזה קדיש הוא שלו אבל אין זה נוגע לגוף ועם אמירת הקדיש כלל וא"כ אפילו אי הוה כה"ג מזה דאורייתא ודאית וכגון כבוד אב ואם דאורייתא ממש והיה תלוי בהגרלה וכנ"ל נראה לפענ"ד פשוט דהשבועה היתה חלה על ההגרלה דאין ההגרלה המזה אלא הכבוד וזה פשוט לפענ"ד.

בכלל לטעם השני. ובשלמא אי היינו אומרים דעיקר הטעם משום הפסד ממון אכתי היה מקום לחלק קצת אבל לפי מש"כ הט"ו דבשגיל איבוד זמן מאי נ"מ אי מותר להגריל בשבת או לא כיון דבדעתו ה"י שלא לאבד זמן בשבת כ"ש בשבת שאסור לבטל זמן בשבת.

גם מה שהביא מדברי הצ"ח ודרישה סוס"י רט"ו וסו"ס רט"ו וציין עליהם הש"ך סי' רי"ז אי גורל נקרא בכלל שחוק בלשון צנ"א בעצמו הרגיש כת"ר דקיי"ל דגורל הוה בכלל שחוק וכן פסקו האחרונים ז"ל, וא"כ גם זה ליכא טעמא.

ובמה שטען עוד דהכא לא חלה השבועה על הגורלות דכיון דהוה מזה כבוד אב ואם ואפילו לאחר מיתה דקיי"ל מכבדו מחיים ומכבדו לאחר מותו כמבואר צו"ד סי' ר"מ ס"ט ובמנ"ח מ"ז ל"ג ואין השבועה חלה על דבר מזה, לאחר בקשת סליחתו שגגה הוא מתירי טעמא, א) דהא דאין השבועה חלה על דבר מזה היינו נשבע לבטל המזה בפירוש אבל הנשבע בסתם ונכלל המזה חל השבועה על המזה בכלל כמבואר צו"ד סי' רל"ו ס"ד אמר שבועה שלא אוכל מזה אסור לאכול מזה בלי פסח שבועה שלא אשכז בל אסור לישכז בל סוכה והטעם דכיון שאומר מזה סתם כלל כל מזה אפילו שאינה של מזה וכן בל סתם כלל גם כל שאינו של מזה וכיון שמאכל השבועה מקום חלות על הרשות חלה ג"כ על המזה בכלל וכ"כ עוד צ"ח רל"ח ס"ו שבועה שלא אוכל נבילה ושחוטת דחיל אפילו אבילה כיון שכולל דברים המותרים עם דברים האסורים וא"כ כ"ש הכא דאמר סתם שבועה שלא לשחוק שום שחוק דנכלל גם גורל של מזה שהוא ג"כ שחוק אף דהוה מזה וזה פשוט.

שנית נראה דהכא אפילו נשבע על הגורל עצמו של מזה ממש בלא כולל נמי חיל שהרי קיי"ל צו"ד סי' רל"ט ס"ו דהא דנשבע על דבר מזה לא חלה השבועה היינו במזה דאורייתא דוקא אבל במזה דרבנן הנשבע חלה השבועה וכגון הנשבע שלא להדליק נר של חנוכה או שלא לקרוא המגילה וכיוצא בזה, ומעתה אמירת קדיש אפילו אי נימא דההגרלה הוה מזה על כרחך דלא הוה אלא מזה דרבנן וא"כ פשוט דחלה השבועה.

ודנה כנראה דכ"ת שכל את ידי וציין דכבוד או"א אפילו לאחר מיתה הוה מזה וכונתו דא"כ הוה מזה דאורייתא אבל באמת ודאי דשגגה הוא דאף דכבוד הוה דאורייתא אבל קדיש ודאי דלא הוה אלא דרבנן דאף שיש דין כבוד יכבדו בתפלה או בנדקה או באופן שהוא וחס לומר דאמירת קדיש דאורייתא הוה ולדידי פשוט דאפילו מי שנשבע

הדבר ברור כי מי שנשבע שלא לגזול חצירו מה לי גזלו צידו או ע"י אחר הכל הוא בכלל השבועה ואפילו למאן דס"ל דקוביא אין זו גזל מ"מ כוונת שבועתו שלא יאחזק כדי שלא יפסיד א"כ אפילו ע"י חצירו נמי הוא בכלל שבועתו ותו דקיי"ל שלוחו של אדם כמותו וכל דבר שהוא אסור לעשות אסור לו לומר לאחרים לעשותו ותו דאפילו למ"ד דאין זו משום גזל מודים הם דאסור להתעסק בהם וכיון שזה רצה לגדור עצמו בדבר מה לי ע"י עצמו מה לי ע"י אחר. והנה אף שבטעמים הללו אכתי יש ליישב דלכאורה כלוהו ליחנהו צדיק דהרי כבר ציררנו דאם השבועה היתה בשביל הפסד ממון א"כ לדיקן מותר להטיל גורל אפילו לדידיה בעצמו וממילא ליחנהו להני טעמי דחצירו אסור משום הפסד ממון או גזל אלא דגם הטעם משום שלוחו של אדם אפשר לדחוק בו שהרי כתב הרד"ק ז"ל בטעם ד' ו"ל ואפילו למ"ד דקוביא אין זו גזל מ"מ כוונת שבועתו כדי שלא יפסיד א"כ אפילו על ידי חצירו נמי משמע דאולין בזה בחר כוונת הנשבע אם נתכוין גם ע"י חצירו וא"כ י"ל דודאי הנשבע בשביל הפסד ממון כוונתו גם ע"י חצירו אבל הנשבע בשביל דאגת צילוי זמן ודאי דאין כוונתו על אחרים וכשמלת בנימין דמה לו אם אחרים מצלים הזמן והרבה בטלנים בעולם וא"כ מותר ע"י שליח.

אמנם הרד"ק הביא שם טעם חמישי וז"ל א"נ דממתניתין דשבת יש ראייה לשני הדינין מדקתני סתם אין מטילין חלשים ולא מפלגינין אם הם בעלי חלשים או אחרים מטילין להם החלשים שכן המנהג שאין בעלי הגרלות מטילין הגורל כדי שלא יהיה הרמאות בדבר ועלה אמרין משום קוביא משמע דבכל גוונא איכא קוביא למי שנשבע נמי אפילו ע"י אחר עובר על שבועתו ודוק ותשכח עכ"ל. נראה דטעמו בזה כיון דעיקר גורל של בעלי גרלות דרכן ע"י אחרים להטיל ממילא הנשבע דעתו על עצמו כמו על אחרים שלא ישחקו בשבילו ולפי זה ודאי דאין נ"מ בין נשבע בשביל הפסד ממון או הפסד זמן כיון דלעולם הנשבע צדעתו על אחרים ג"כ שאפילו אחרים יגרילו לו ג"כ איכא הפסד זמן שכן הוא הסדר של בעלי הגרלה שאחרים מגרילים והם ג"כ מצלים הזמן ועכ"פ כתב הרד"ק דבכל גוונא איכא קוביא למי שנשבע וזה דלא כשמלת בנימין הנ"ל ואף שאכתי יש לדחוק קצת מ"מ הרואה בנדק יראה דדברי השמ"ב תמוהים בזה וא"כ ודאי דגם ע"י שלוחו אסור.

והנה כי כן נדקו דברי האלף למגן בזה דהיכא דהוא בעצמו אסור אפילו ע"י שליח אסור וכמו שכתב כת"ר אלא דאינו נדק בזה שכתב סתם דנודר לישבע אסור להגריל

והא ענה שכתב כת"ר עפ"י דברי השב"י ח"ג סי' כ"ד שמספקא ליה אי גורל הוה מתוך הספר כגורל שבש"ס דאפשר דגורל שבש"ס דמי טפי לקוביא הנה השב"י באמת לא החליט סברא זו לדינא ומספקא ליה וספק נדרים להחמיר וגם כי לפענ"ד דברי השב"י ז"ע דאם לא דמי לגורל א"כ ליכא כאן גורל גם לענין קדיש ואין ע"פ הגורל חולקין הקדישים ועיין חו"י שהגורל מדבק בו רוח מן השמים. וכ"ש לפי מה שכתב ראב"ן סי' שפ"ד שפי' הא דמנה גדולה נגד קטנה ולהפסיד גם בחול אסור מאי טעמא משום קוביא פי' וז"ל דהא קוביא הוא דכל אחד סומך על מזלו ואומר לחלקי בא הגדול כמו משחק בקוביא סומך למזלו לאמר אני אנצח ע"כ, ונמצא דעיקר הטעם משום דכל אחד סומך על מזלו שינצח ובוה לכאורה אין נ"מ בין ספרים לשאר גורל וכן נראה לכאורה מדברי רש"י שבת הנ"ל ע"ש וא"כ אין נ"מ באיזה גורל הוא.

ובמעתה פש לן לראות עת האלף למגן שיגריל חצירו וממילא יודע ג"כ בשבילו וכת"ר תמה עליו דמה הועיל בזה כיון דאם נאמר בעצמו אסור הא מצוה שם בש"ע אסור להטיל גרלות ושום אדם בשבילו, והנה לכאורה דבר זה תלוי בגוף השבועה שאם נשבע משום הפסד ממון א"כ ודאי דאין נ"מ דמה לי הוא ומה לי חצירו כיון שעושה בשבילו ומפסיד ממון לו ואסור לשום אחר בשבילו אבל אם נשבע בשביל הפסד זמן כחנם י"ל דלאחר שרי דדוקא בשביל ציטול זמן שלו הוא דנשבע אבל בשביל ציטול זמן של אחרים לא נשבע וממילא מותר לאחרים לשחק בשבילו וכן מנאחי מפורש בשמלת בנימין יו"ד סי' רי"ז צבגדי כהונה ס"ק מ"ח וז"ל ולא שום אדם בשבילו הטעם כתב צב"י בשם רי"ו דעיקר כוונתו היה כדי להמנע מכל שחוק שמציא לידי הפסד ממון ע"כ משמע דהכל תלוי בכוונת הנודר דאי חזינן ליה לדעתיה דמשום הפסד ממון הוא אז אסור אפילו אדם אחר בשבילו אבל כחנם מותר אפילו הוא עצמו אבל אי חזינן לדעתו דכוונתו משום צילוי זמן א"כ מותר באדם אחר בשבילו אבל הוא עצמו אסור אפילו כחנם כנ"ל עכ"ל.

ולפ"ז צדיקן היה מותר ממ"נ דאם כוונתו משום הפסד הרי כבר ציררנו לעיל דאז שפיר מותר אפילו בעצמו היכי דליכא הפסד ממון ואם היתה כוונתו בשביל צילוי זמן כחנם אז דאף דבעצמו אסור אבל עכ"פ אדם אחר מגריל בשבילו. אלא דכד דייקין שפיר בזה שמעתתא נראה דדברי הש"ב הנ"ל תמוהין הם ואשחמיתתיה מיניה דברי הרד"ק ז"ל בתשו' סי' רי"ד וז"ל.

הספר פסקי דינין לא הביא רא"י (ר"ל למה שאסור לאדם אחר בשבילו) ולדידן דס"ל כמ"ד דאיכא גזל בקוביא

בשזיל הקדיש דיש חלוק בין נודר בשזיל הפסד ממון לנודר בשזיל הפסד זמן וזוה נודק כח"ר בהשגתו עליו.

העולה לדין לדינא הוא שאם נשבע בשזיל הפסד ממון מותר להטיל גורל בשזיל קדיש וכן כל גורל שאינו משום הפסד ממון אפילו בעצמו ואם נשבע משום זיטול זמן חנם או קטטה אסור להטיל גורל בעצמו ולשום אדם בשזילו ודלא כמשאת בנימין אבל השני יכול להטיל גורל לעצמו ולמשל שהשני יגריל אם הוא יאמר קדיש לאחר שיר של יום או לאחר עלינו וממילא איזה שיעלה לו יאמר הקדיש השני להנשבע וזוה ליכא שום איסורא כיון דהוא אינו עושה שום הגרלה וגם השני אינו עושה בשזילו אלא עושה לעצמו הגרלה על איזה קדיש שיאמר והשני ממילא יודע וזה ברור בס"ד.

ובזה הגני חותם מתוך אהבה וידידות
מכברו ומוקירו בלב ונפש.
מנשה הקמן

סימן קב

בן מזורו ללמוד עד מתי הוא קודם לאביו
ללמוד תורה

ב"ה עש"ק כ"ד לחדש הרחמים התשכ"ג ברוקלין נ"י
יצו"א

מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים טובים וארוכים ושלום
בשש"צ את כבוד ידיד נפשי האהובי דיתבי בעומקי דלבאי
וכו' כש"ת הרב הגאון מוה"ר אברהם שלמה
בלומענקראנין שליט"א רב בביהכ"נ ת"ת דברוקלין.

אחדש"ת מה ששדר לן מר ספיקתו זהה דקיי"ל דאם
היה בנו מזורו וממולת ותלמודו מתקיים צידו
בנו קודם ואמרו בגמ' קידושין דף ל' דיש גבול עד כמה
שהאב מחייב ללמד את בנו תורה ומעשה אם הבן נבון ויעשה
גדול בתורה יותר ממה שמחויב האב ללמדו מהגבול שגבולו
אי אמרינן דגם זוה הבן קודם או דנימא דהדין קדימה רק
על המחויב עד הגבול ולא יותר וצ"ע עכ"ל.

והנה אף שאין הזמן גרמא מ"מ לפוס ריהטא נראה לפשוט
דאפילו יותר מהגבול יש לבן דין קדימה וקצת יש
לדייק כן מדברי רש"י שכתב ח"ל אם היה בנו זריז והאב
רואה שיללית ממנו וכו' ולפוס ריהטא משמע דכל שיללית
ממנו יש לו דין קדימה וגם מעיקר עובדא דר' יעקב צריה
דרכ אחא בר יעקב ששלח בנו לקמיה דאביי כי אחא חזיה
דלא מחדדין שמעתיא משמע לכאורה דהבן נמי כבר גדול
בתורה הוה אלא שלא היה מחדדין שמעתיא דאל"כ האריך
למד אלא אביי שהיה גדול הדור וגם ר' יעקב שא"ל אגא

עדיפא מינך וכו' משמע דאי היה בנו עדיף מיניה היה לומד
שם הגם שר' יעקב אז כבר בזמן הזה גדול בתורה וצמחשים
הוה וכפי הנראה יותר מהגבול שמחויב האב לבנו שהרי אביי
כששמע דקא הוה אחי עשה מה שעשה והיה ברור ליה בנס
שיעשה בשזילו עיין מהרש"א ומהרש"ל שם האריך סיכמיה
ונעשה לו נס גדול וא"כ עכ"פ כבר היה מפורסם בתורתו
ואדקתו ואפילו הכי אם היה בנו מזורו ממנו היה שלחו וגם
עשה מעשה ושלחו אלא שראה שאין שמעתיא מחדדין וא"כ
נראה עכ"פ אפילו כשכבר למד עמו המחויב אלא שהוא מזורו
בנו קודם ללמוד וי"ל.

וראיתי בס"ח סימן מתקנ"ז שכתב ח"ל שני חברים או
שני אחים או האב והבן יש להן מלאכה שא' יכול
לעשותה האחד יעסוק בתורה או יש א' מהם כל מה שילמוד
ישכח וא' זכרן אותו שישכח יעסוק במלאכתו והזכרן יעסוק
בתורה וכו' והנה נראה להדיא דדימה אב ובנו לשני חברים
או שני אחים ובשני חברים או אחים פשוט דלעולם זה שהוא
מזורו וזכרן יעסוק בתורה וכמ"ש וא"כ הכ"נ באב ובנו שאם
בנו מזורו הוא יעסוק בתורה אפילו יותר מהגבול אם הוא
מזורו יותר והאב יספיק לו פרנסתו אף שפשוט שגם האב
לא יפטר לגמרי וכמו שכתב כח"ר בשם הרמב"ם והכי מבואר
בטו"ש"ע ובכל הפוסקים.

ובמה שכתבתי יתיישב דיוק לשון הטור יו"ד סי' רמ"ה
שכתב ח"ל הוא היה צריך ללמוד ויש לו בן ללמוד
ואין ידו משגת להסתפק לשניהם אם שניהם שוין הוא קודם
לבנו ואם בנו נבון ומשכיל מה שילמוד יותר ממנו בנו קדמו
והנה לכאורה הוסיף הטור תיבות ואם בנו נבון ומשכיל "מה
שילמוד יותר ממנו" והני תיבות הללו מיותרים היל"ל ואם
בנו נבון יותר בנו קדמו ומדכתב מה שילמוד יותר ממנו
משמע דכל שילמוד יותר ממנו הוא משכיל בנו קודם והבן.

אלא דבאמת קצת צ"ע חקירתו בכלל שהרי אכן קיי"ל
בקידושין דף ל' שם דלא צעי למגמריה רק מקרא
בלבד היכא דדחיקא ליה שעתיה וא"א לו ועיין טור אור"ח
וא"כ לאחר שלמד תורה שכתב לית עליו שום חיוב ללמד
את בנו דדאין לו וא"כ האריך יקדים את בנו שאינו מחויב בו
לחיוב עצמו. ועיין טור הנ"ל שהביא בשם הרמ"ה ה"מ היכא
דלא אפשר ליה דדחיקא ליה שעתא אבל אם אפשר ליה חייב
לאגמוריה משנה ותלמוד ואגדות ע"כ וכיון דאם לא אפשר
ליה אינו חייב ללמדו אלא מקרא א"כ ר' יעקב כיון דלא
אפשר ליה הי' כמו שפירשו ו"ל א"כ היה פטור יותר ממקרא
ובנו הלך ללמוד שמעתיא לקמיה דאביי ואפילו הכי אי היה
מזורו היה אביי מקדימו וא"כ איפשט לן לכאורה מגמ'
מפורש דאפילו היכא דאינו מחויב עוד מ"מ בנו קודם.

סימן קבא

בחייב מצות מילה אם הוא על הקטן
או על האב ונפ"מ לענין חיוב ברת ועוד

ב"ה י"ד מנחם אב התשכ"ד ברוקלין נ"י יצ"א
משה שפיר קאמר, דרש בקל וחומר, שמואל לקח פי שנים,
תורה ויר"ש ה"ה כבוד ידידי הרב הגאון הגדול וכו' כש"ת
מוה"ר משה שמואל שפירא שליט"א ר"מ דישיבת באר
יעקב בעמח"ס קונטרס הביאורים.

אחדשכ"ג צידיות לנצח, את ספרו קונטרס הצאורים
קבלתי ושמתתי לראות מעשה אצבעותי ידיו
גלולי זהב חדשים נפלאים צאורים מאירים גב' מסכת'
ודתיליד כותיה תילד וי"ר שזכה להרבות צאורים בכל
מקומות סתומים ויפוזו מעינותיו חוצה ורבים יהנו לאורו אור
תורה ויראה כאות נפשו ונפש ידיו המזכרו כלב ונפש.

ולאזות שעיינתי בדבריו היקרים צמח' קדושין סי' י"ד הביא
מש"כ הר"מ צקה"מ מ"ע רט"ו הוא שזנו למול
את הבן והוא אמרו יתעלה לאצרהם המול לכם כל זכר וכתיב
בתורה שהוא זכרת מי שמצטל מזה ז'. צפ"א מה' מילה
כתב הרמב"ם ה"א עבר האב או האדון ולא מל זנו או עבדו
ציטל מ"ע ואינו חייב כרת שאין הכרת תלוי אלא בערל עצמו
ותמה הכ"מ למה לא מנה הר"מ צמנין המצות מ"ע דאדון
למול את עבדיו, וכ"ג תמה עוד שהרי עיקר מ"ע דמילה
היא המ"ע של הנימול עצמו שחייבין עליה כרת והו"ל
להרמב"ם ז"ל למנות המ"ע של עצמו וצ"ן לס' דרכי אהרן
עניני מילה אות י"ב ואין לי הספר לעיין זו.

ולפענ"ד הא קושיא אחרונה נראה דאף דהמנזה נעשית
על גוף הנימול מ"מ הרי חיוב של המנזה קדמה
על האב מן החיוב שנתחייב הקטן עצמו ולא מציעא למ"ד
קטן או"נ אין צ"ד מצוין עליו להפרישו ופי' מרן ז"ל הטעם
משום דאין על הקטן שום חיוב מצות כלל נמצא דחיוב מילה
בשמיני הוא רק על האב ולא על הקטן כלל ולא נתחייב הקטן
במצות מילה אלא משעה שנעשה בן י"ג ואילך והמנזה הוא
על האב שימול את זנו הניולד לו אלא כל שלא קיים האב
המנזה עד י"ג שנים אז צננת י"ג נתחייב הבן במצות מילה
ואם לא מל עצמו הרי הוא זכרת ולפ"ז עיקר החיוב על
האב הוא למולו או על הצ"ד אם לא מל האב והוא עיקר
דין מילה אלא שצא הכתוב והודיע שאם לא עשה האב מצותו
אז לאחר י"ג שנים חל חיוב מילה על הבן שנתחייב למולו את
עצמו אבל כי כן הרי חיוב הבן לא צא אלא לאחר שעבר
האב ולא קיים מצותו נמצא צאמת דעיקר חיוב מילה הוא
על האב ושפיר הביא הרמב"ם דין מילה על האב שהוא הוא
המנזה וזה וצויו הבן לא צא אלא כפועל יוצא כל שלא קיים

אמנם מה אעשה שהיש"ש קידושין הנ"ל סי' נ"ו לא כתב
כן אלא כתב וז"ל וחייב ללמוד בשכר עד שיקרא
תורה שכתב כולה ואינו חייב ללמוד בשכר משנה ותלמוד
וכו' וכתב עוד הטור בשם הרמ"ה וכו' ויפה כתב דאי אינו
מחוייב כלל א"כ איך מסקינן לעיל בעודא דר' אחא בר
יעקב דאמר לצרי' תיב את וכו' והתם צע"כ איירי צענין
משנה מדקאמר חזייה דלא מייחדן שמעתתיה וכו' וא"כ
מאחר שאינו מחוייב כלל ללמוד זנו יותר מתורה פשיטא
דאיהו קודם שהרי הוא מחוייב כל ימיו ללמוד תורה נציאים
כתובים משנה הלכות ואגדות וכמו שכתב הרמב"ם והטור
אחריו וז"ל עד אימתי חייב ללמוד עד יום מותו שנאמר ופן
יסורו מלצבן כל ימי חייו וכו' שלא יעסוק בתורה הוא שוכח
וחייב לשלש תלמודו שליש בתורה שליש במשנה שליש בתלמוד
פי' תורה שכתב וצ"פ ושיצין וישביל אחרית דבר מראשיתו
וכו' אלא צוודאי אף לבנו צריך ללמוד הכל היכא דאפשר
ומ"ה אי מחדדי שמעתתי דזנו ואי אפשר שיספיק לשניהם
ללמוד אלא לאחד אז הוא קודם שגם לבנו חייב ללמוד הכל
היכא דאפשר כמו שכתבתי בשם הרמ"ה עכ"ל.

והרי לן דעת היש"ש ז"ל דכל היכא שאין על האב חיוב
לבנו אפילו הוא היה מחודד האב קודם צמקוס שאין
החיוב לגבי זנו וא"כ צדיקן נמי אם לא היה החיוב והיה
הגבול לגבי זנו לא היה יכול לשלוח זנו אפילו היה מחודד
אלא דס"ל דהחיוב על הבן ג"כ ללמוד הכל היכא דאפשר
ולזה קרי ליה אפשר והבן כי כנראה חולק בזה עם הס"ח
ז"ל. גם מפשטות הגמ' יש להקשות אפי' היש"ש ז"ל. מ"מ
ינא לנו מפורש מדברי היש"ש ז"ל דלאחר הגבול לעולם אין
דין קדימה לבן על אביו אלא שהגבול הוא לדעתו ללמוד הכל.
הגם כי מדברי הס"ח לא משמע כן וגם פי' הגמ' דר' יעקב
מקרי אפשר הוא ז"ע.

ובדבר הערתו צמנזה תי"ט הוא וזנו ללמוד תורה וא"א
לשניהם האב קודם ואם זנו מזורז הבן קודם והעיר
דאעפ"כ אציו ג"כ לא יצטל פשוט דכדצריו כן הוא וכן כתבתי
מפורש צריש המנזה דעל כל אדם החיוב ללמוד ולא יפטר
ממנו שום אדם ולאצבת הקיטור צספר קטן כזה מיעוט מחזיק
המרוצה צס"ד א"א להאריך בכל פרט ופרט כמובן. [וע"ע
שו"ת משנה הלכות ח"י סימן קנ"ט].

ובזה הנני מקיים כעת לכבוד שבת מלכתא ואינו יכול
להאריך עוד ואולי אי"ה לכשתפנה.

ועד התם הנני ידיד נפשו המברכו מעין הפתיחה בברכת כתיבה
וחתימה טובה ויוכה ללמוד תורה לשמה מתוך נחת והרחבת
הדעת המכבדו ומוקירו בלב ונפש.

מנשה הקטן

ולפענ"ד חידוש זה ז"ע חדא דלפי שיטתו גם באינך דקחשיב שם מנזות הבן על האב לפדותו וללמדו תורה וכו' נמי ז"ל כן דחדא מנזות הוא עם הבן כיון דבחדא מחתא נינהו וזה ודאי א"ל לומר דמנזות ללמד את בנו תורה הוא חדא מנזות עם לימוד התורה של בנו עצמו וכן באינך, והשנית שהרי בגמ' שם למדו חיוב מילה מתלתא קראי חיובו של אב למול את בנו מקרא דוימל אברהם, ודב"ד וכל ישראל מקרא דהמול לכם כל זכר וחיובו של הבן עצמו מקרא דערל זכר אשר לא ימול בשר ערלתו וא"כ מבואר דכל אחד חיוב ומנזות בפני עצמו הוא ולא תלוי זה בזה, (וקצת יש לעיין למה הביא הרמב"ם בסה"מ שם קרא דהמול לכם כל זכר לחיוב האב ובגמ' שם דרשין מקרא זה על הב"ד דמייחייב למילה היכי דלא מהליה אביו ועיין מאירי שם ובסמוך א"ה עוד נדבר מזה). ועוד צו שלישי דלמ"ד דקטן פטור מן המנזות ולא נתחייב אלא משנת י"ג א"כ ע"כ דמנזות האב מנזות בפני עצמה הוא דהאיך נאמר דחיוב על האב הוא מנזות החיוב של הבן וחדא מנזות הוא והבן אחתי לא מחיוב דדבר כלל וכשיגיע חיוב הבן יפטר האב וכיון דלא נתחייב הבן במה יתחייב האב דלא יתא גדול כח האב בזה כיון דהוא מנזות בנו ובנו פטור לגמרי.

איברא דהדבר מבואר לפענ"ד בדברי הרמב"ם בפ' המשנה שבת פ"ט על המשנה אלו הן ציצין המעכבין את המילה בא"ד כתב ומה שאני חייב להזכירך בכאן שהאדם כשעבר ולא מל את בנו או יליד ביתו וחס עליו ציוס הח' עבר על מנזות עשה גדולה וחמורה כי אין בכל המנזות כמות ולא יתכן לו לעולם לשלם זאת המנזות אבל זה העון קשה יותר ממני שעבר עליו חג הסוכות ולא עשה סוכה או ליל פסח ולא אכל מצה לפי שזה אחר שעבר יוס הח' למילה לא נפטר מזה המנזות אבל הוא מנזות ומוכרת למולו תמיד וכל זמן שלא ימול אותו ויהיה ערל יהיה עובר על מנזות עשה שהגיע זמנה וכשימול אותו חסור ממנו זאת העצירה ויעשה מנזות וכמו כן כל מי שיראה זה האדם ר"ל הילוד הערל ולא ימול אותו עובר על מנזות עשה עד שימול אותו כאילו היה בנו וכשיגדל הילד ויגיע לזמן חיוב המנזות נפטר כל אדם ממילתו ונתחייב הוא למול את עצמו מיד וכו' ע"ש.

מבואר מדברי הרמב"ם ז"ל דמנזות מילה על האב הוא מ"ע כסוכה ואכילת מצה אלא שחמורה היא מהם מפני שעד י"ג שנים הוא לעולם באיסור עשה שעברה עליו זמנה שאז חלף הלך לו ולא יכול עוד לתקנה כיון דכבר חל החיוב על הבן, גם מדכלל בנו ויליד ביתו דכהדדי נינהו וכלל גם כל מי שיראה הילוד הערל ולא ימול אותו עובר על מנזות עשה זו עד שימול אותו כאילו הוא בנו מבואר דאביו כאחר

האב את מנזותו, ואפילו למ"ד קטן או"ג ב"ד מנזין עליו להפרישו ומשמע דגם על הקטן יש דין חיוב מנזות אלא שהוא פטור מן העונשין ודעת התה"ד הביאו הרמ"א דקטן שחטא יעשה תשובה כשנתגדל ועיין פ' הגזול ע"כ ז"ל אכפי' רפרס ופרש"י שם ובאור הגדול הביאו הג"א פ' החובל וב"ח או"ח סי' שמ"ג וסו"מ שמ"ט דמשמע דעכ"פ איכא נז מנזות על הקטן וכן מבואר בס' חסידים מ"מ נראה דכיון דהקטן אינו יכול למול את עצמו בשמיני לעולם א"כ עיקר מנזות מילה וקיומו נתנה להאב שימול את בנו וכן הוא קיום המנזות על הרוב ולכן מנה הרמב"ם מנזות זו שעל האב ולא שעל הבן אף שנעשה צו המנזות כיון דהבן לא יוכל לקיים בעצמו עד שנת י"ג ולרוב אם לא על הכל אין המנזות שימול עצמו והאב הוא המקיים המנזות ולכן חשב הרמב"ם של האב ולא של הבן.

ובב"ש נראה נמי לישב קושיתו השניה שהקשה כ"ג מה שכתב הרמב"ם שם בסה"מ וכתיב בתורה שהוא ברכת מי שמבטל מנזות זו ותמה כמע"ג שהרי הרמב"ם איירי במנזות האב וכמע"כ הוא שציונו למול את הבן ובמנזות האב לא ליכא כרת דאין כרת אלא בערל עצמו ולפמ"ש נראה דהיינו הוא דמשמיענו הרמב"ם ז"ל דלא נטעה דמאחר דכתיב בתורה דין כרת במילה וכיון דעד י"ג שנים לא נתחייב הבן ועכ"פ עיקר חיוב מילה על האב הוא יכולין לטעות דגם האב יתחייב ברכת קמ"ל דלא נתחייב אלא מי שמבטל מנזות זו והאב אינו אלא שלא קיים, או יאמר דקושיא חדא מתורצת בחזרתה דכיון דמנה הרמב"ם מ"ע של האב למול את בנו ולא מנה מ"ע של הבן והביא מקרא דהימול לכם כל זכר ובהא ליכא דין כרת אבל מ"מ הרי נכלל בזה גם מנזות הבן לאחר שיעשה בן י"ג אם לא מלו האב הנריך להשמיענו דכתיב בתורה דיש דין כרת במנזות זו והיינו צמי שמבטלה והוא הנימול עצמו.

והנה כ"ג יא לאחדש דמנזות מילה על האב אינה מנזות מיוחדת על האב לקיים דין מילה בצן ושחיה זה מנזות עשה בפני עצמה שזוהו הקב"ה אלא שהוא מנזות אחת עם מנזות מילה של הבן ר"ל דהטילה התורה על האב מנזות מילה של הבן ואם מל האב את בנו לא קיים בזה מנזות עשה שלו אלא מנזות מילה של הבן ובה פ"י מנזות הבן על האב במילה (קידושין כ"ט) וכמו דנימול עצמו כשהגדיל חדא מנזות הוא אללו כמו"כ מנזות מילה שבגופו דבן מחייביו לאב למול ומנזות הבן עצמה היא המחייבתו לאב, ואתי שפיר דקאמר דיש בזה כרת במנזות זו אף דמייירי במנזות מילה דהאב כיון דחדא מנזות הוא אלא דאב אינו חייב כרת ע"כ.

הוא ואחר כאצו לענין מ"ע זו ובאחר ודאי ליכא למימר דהוא מנזות הבן הערל וא"כ ע"כ גם באצו הוא מנזות אצו ולא של בנו והוא חיוצ מ"ע בפני עצמו וזה ברור לפענ"ד. ונעיין רש"י שבת קל"ב ע"ב צינוני שוב מנזתי בשו"ת הר"ן סימן נ"ב וז"ל, ואין לספק ולומר דחינוק זה כיון שהגיע לחיוצ מנזות זה הרי הוא כקטן שהגיע לחינוך שהרי הדבר ברור שאין החיוצ מנזר החינוק באותו קטן אלא אצו או צי דינא הוא דמחייבי למימהליה. ועיין משנה הלכות ח"ו סימן קע"ג.

ומטעם זה נ"ע נמי תירונו שכתב לישיב קושית הכ"מ למה לא הביא הרמב"ם מ"ע דאדון וכת"ר כתב לפי שיטתו דכיון דמ"ע דאדון ודאי מנזות מיוחדת הוא ר"ל מ"ע בפני עצמו שלא יניחו ערלים בעצדיהם ולא משום מנזות מילה שצגופו וע"כ לא הביא המ"ע דאדון כ"א המ"ע דאב דהוא מנזות הבן ולהנ"ל כיון דנסתח היסוד נפל הצנין כמוצן ובר מן דין לא ידענא מאי הועיל בתירונו אפי' לפי שיטת כ"ג דאכתי הי"ל להר"מ למנזות מ"ע שעל האדון למול את עצדו כיון שהוא מ"ע בפני עצמו ואין לו שייכות למנזות מילה של הבן א"כ כ"ש דה"י ל"י להרמב"ם להשיענו מ"ע זו ולמנזותה ותי' כת"ר אינו עולה אלא למה לא מנה דאב ודצן בפני עצמו כיון דאחד הוא אצל דאדון הי"ל למנזות והדרא קושית הכ"מ. שוב עיינתי עוד בספרו וראיתי שם שהביא שם"ח גדול אחד דחה ראית כת"ר דברמב"ם משמע דגם אין האדון חייב כרת ובאדון פשיטא דלאו משום מנזות דהעבד הוא וכ"ג רצה לישב ולפי הנ"ל גם זה נ"ע.

ונתתי את לצי להצין יותר דברי הרמב"ם בפיה"מ שם שכתב וממה שאני חייב להזכיר וכו' שהאדם כשעבר ולא מל את בנו או יליד ביתו וחס עליו ציוס הח' עבר על מ"ע גדולה וחמורה ולא יתכן לו לעולם לשלם זאת המנזות מבואר דכל שעבר יום השמיני כבר עברה המנזות ולא יוכל לעולם לקיים ולשלם מנזות זו משמע דהוא עיוות שאינו יכול לתקן, ומיד מוסיף והולך אצל זה העון קשה יותר ממי שעבר עליו חג הסוכות וכו' לפי שזה אחרי שעבר יום הח' לא נפטר מנו המנזות אצל הוא מנזות ומוכרח למולו תמיד וכל זמן שלא ימול אותו ויהיה ערל יהיה עובר על מ"ע שהגיע זמנה וכשימול אותו תסור ממנו זאת העבירה ויעשה מנזות וא"כ מבואר דאית ליה תשלומין כל י"ג שנים אפילו לזאת המנזות דכשימול תסור ממנו זאת העבירה ויעשה מנזות ונמצא דברים אלו סתראי נינהו ולא רישא סיפא.

ואשר נראה בזה דלא קשה דתרי דיני איכא הכא להמעין ומדייק בלשון הזהב לרצינו הגדול שהתחיל כשעבר ולא מל וחס עליו ציוס הח' עבר על מ"ע גדולה וכו' אצל

זה העון קשה לפי שזה אחר שעבר יום הח' לא נפטר מנו המנזות נראה כוונתו בזה דיש באב צ' מנזות אחת מ"ע של וציוס השמיני ימול ומנזות זו מוטלת על האב בעצמו וכל שעבר יום הח' ולא מל מחמת שחס עליו כבר עבר על מנזות זו וזו מ"ע גדולה וחמורה שלא יתכן לו לעולם לשלם דמ"ע תלויה דוקא בשמיני וכיון דהלך יום השמיני ולא מל לא יתכן לשלם לעולם. אלא דמ"מ הוסיף הרמב"ם ז"ל דאף דמנזות יום השמיני עבר מ"מ לא נפטר ממנזות מילה לגמרי כמו מי שלא עשה סוכה שהלך החג שנפטר ממנזות זו כיון שעבר זמן הקיום אצל הוא מוכרח למולו תמיד ר"ל דמנזות מילה בעצם נמשכת הלאה אלא דחיוצ זה כבר אינו מגדר של אב המחויב ציוס השמיני דוקא אלא הוא כבר חיוצ אחר וסוג אחר והיינו מקרא דהמול לכם כל זכר והחיוצ עליו כעל כל אדם מישראל והחיוצ של אב כבר עבר ציוס השמיני ומעתה מחויב מטעם כל ישראל וכל זמן שלא ימול אותו ויהיה זה ערל עובר על מ"ע זו וכשימול אותו תסור ממנו זאת העבירה ויעשה מנזות וזה שסיים במתק לשונו וכמו כן כל מי שיראה זה האדם וכו' עובר על מ"ע כאלו הוא בנו ר"ל דכיון דהחיוצ של האב ציוס השמיני כבר עבר א"כ כבר נתחייב כל אדם בחיוצ זה של המול לכם כל זכר וכשמל אותו נתקן האיסור.

ובמש"ב נראה להצין עוד דברי הרמב"ם שכתב בפ"ג מה"מ ה"א מנזות על האב למול את בנו יתר על מנזות שמצוין ישראל שימולו כל ערל שצנייהן וכו' ולכאורה נ"ע דבפיה"מ שם כתב דכל האדם שיראה זה האדם עובר על מ"ע זו עד שימול אותו כאילו הוא בנו משמע דחיוצ אחד הוא ולפמ"ש אחי שפיר דודאי יש מ"ע יתירה על האב למול את בנו והוא מ"ע של וציוס השמיני אלא אחר שעבר על מ"ע לא יתכן לו לשלם אותה לעולם מ"מ נשארה עליו עכ"פ מ"ע של כל ישראל. עוד י"ל דס"ל להרמב"ם ז"ל דחיוצ על האב יתירה מעל אדם מישראל אפילו לאחר יום השמיני אלא דציוס השמיני איכא מ"ע גדולה וחמורה של ציוס השמיני שאם עבר זה אין לו תשלומין לעולם ואחר יום השמיני אכתי איכא המשך המנזות הנ"ל עד י"ג שנים וכל שמקיים המנזות תסור ממנו זאת העבירה של מנזות מילה לאחר יום השמיני אצל מ"ע של וציוס השמיני לא ישלם לעולם אף שימול אותו אח"כ. ובמש"כ יש לישב קצת מה שהקשתי לעיל למה תפס הרמב"ם בפה"מ דרשה דהמול לכם כל זכר ששייך בכל ישראל ולא תפס לימוד של ציוס השמיני ד"ל דכיון דקרא דהמול לכם כולל אב וכל ישראל וא"כ מיירי בענין מילה בכללות הביא לימוד זה יותר ולא הביא לימוד של וציוס השמיני דאינו אלא צו דרצינו הרמב"ם ז"ל רצה במנזות זו לכלול כל דיני מ"ע של מילה.

דאיתנהו בשעת אכילה וליחניהו בשעת עשייה המ"ל ולט"ז משכחת לה בזמנך העור צין עשייה לאכילה ע"ש ועיין תשו' מהרי"א יו"ד סי' רנ"ו ותי' צי"ש דמזות מילה מה שהוא מזוה של אז אינו רק ציוס ח' ואינו עובר כל שעתא ומה שעוברין אח"כ כל שעתא לאו מזוה דיליה הוא והנה אמרין בשבת קל"ה ע"כ דמה שדוחה שבת נימול לשמונה ומה שאינו דוחה שבת אינו נימול לשמונה כאן דאינו דוחה שבת מקרא דערלתו וכיון דאינו נימול לח' שוב אין חיוב על האז יותר משאר ישראל וא"כ לא נקרא מילת זכריו ואינו מעבדו מאכילת פסח כמו כשאינו מעבד כל ישראל מעשיית ואכילת פסח אס' יש בעולם ישראל שאינו נימול כיון דלאו מזוה דיליה הוא דוקא ושפיר ליכא לאוקמי כה"ג ע"ש ולפ"ז הוה אחי שפיר מאד. אלא דעיקר החידוש צ"ע שהרי באמת מילת זכריו מעבד אפילו לאחר שמונה ימים אס' לא מל את בנו ואולי ס"ל דמשום דכאן האז כבר מל פעם אחת ודו"ק. [וע"ע משנ"ה ח"ו סי' קס"ט].

המבכרו בלב ונפש.
מנשה הקבן

סימן קכב

הנוהג במעשר כספים אם מותר לשלם בו
גדרים ונדרות שלו

ב"ה ג' חיי' ח"י מרחשון התשכ"ד ברוקלין ג"י יצו"א
כבוד ידידי הרבני הנגיד המפואר וכו' ר' אהרן יושוע
נוסנצווייג הי"ו.

אחד ושה"מ צדצר שאלתך שאתה נוהג ליתן מעשר מהריזות כלומר מעשר כספים ונסתפקת באם אתה קונה עליות צדיהמ"ד וכן מה שאתה נודר נדרים ונדבות וקשה לך לשלם ממועות חולין שלך אם תוכל לשלם ממועות מעשר שלך, ולפוס ריהטא נראה דאין יכולין לשלם נדרים ונדבות ממועות מעשר שהרי הנודר מעות לזדקה הרי נתחייב לשלם והחוב הוא אקרקפתא ואין אדם משלם חובו צמעות מעשר ואף שתרוייהו לזדקה אזלי מ"מ חלוקים הם זה מזה צמילי טובא, וכיון דבשעת נדרו חל עליו חוב הנדר א"א לשלם ממועות נדקה.

וגדולה מוז כתב צשו"ת באר שצ"ע סי' מ"א שאינו רשאי להוציא מעות המעשר צלימוד צניו כל זמן שהוא חייב לשכור מלמד לבנו והיינו עד שיקרא תורה שצכת כולה כדאיתא צפ"ק דקידושין ולדעת הרמ"ה עד שילמוד ג"כ משנה וגמרא הלכות ואגדות אס' אפשר ליה דלא דחיקא ליה שעתא כמ"ש הטור יו"ד סי' רמ"ה צשמו, ואף שפרש"י על

אלא דהרמב"ם פ"ה ה"ה מהק"פ כתב כשם שמילת עצדיו מעכבתו מלעשות פסח כך מילת צניו הקטנים וכו' שנאמר המול לכם כל זכר והנה מדהציא קרא דהמול לכם משמע דאיידי צמילה שלא צומנה והכי הלכתא דאפילו מילה שלא צומנה מעכבתו ומאחר דכתבנו דלאחר יוס השמיני אין על האז אלא חיוב שעל שאר ישראל א"כ אמאי מעכבתו מלאכול צפסח ואינו מעכב לכל ישראל ולטעם דהוא המשך מן מצות ציוס השמיני אחי שפיר ועיין מנ"ח שם וגם לשיטה דאינו חייב יותר משאר ישראל לאחר שמיני י"ל דהא דמעכבין משום דלא קיים המצוה ציוס השמיני ולא מצוה חדשה הוא וכ"כ צי"פ ה"י מילה ה"א ע"ש. עוד י"ל לפמ"ש הצי"פ מה"מ ה"א צמחלות הר"מ והראצ"ד שפי' דפליגי אס' החיוב על הצ"ד רק שלא יהא ערל או שיהיה מהול דהרמב"ם ס"ל דהחיוב רק שלא יהא ערל והראצ"ד ס"ל דהחיוב מוטל על כל ישראל שיהיה מהול ולפ"ז היה אחי נמי שפיר דכיון דעל האז לעולם החיוב שיהיה מהול ועל כל ישראל ליכא אלא חיוב שלא יהיה ערל ולכן מעכב אפילו לאחר ח' וקצת צ"ע מפיה"מ הג"ל וגם הגאון ז"ל הרגיש צוה וצ"ן לעיין צפיה"מ הג"ל.

ויש להעיר על דברי המג"א אור"ח סי' תמ"ד סקי"א שכתב דעשה דתשציתו חמור טפי שכל שעתא עובר עליו משא"כ צמילה ואיך ולכאורה הוא תמיה דצמילה נמי הרי עובר בכל עת וכמ"ש הרמב"ם צפיה"מ הג"ל וכבר תמה המחלה"ש מדברי המג"א עצמו סי' רמ"ט ס"ק ה' וסי' תקס"ח סק"י וגם מרן זקני צשו"ת צית שערים יו"ד סי' ש"ג האריך צוה צד"ה ועוד, וי"ל דלא תקשה צמילה דלא דמי עשה דתשציתו שהוא עובר בכל עת ואין לו תקנה לאחר שעבר אבל עשה דמילה הרי כתב הרמב"ם דכשימול אותו חסור ממנו זאת העצירה ויעשה מצוה נמצא דיש תקון לאיסורו ממילא לא דמי עשה דתשציתו למילה, ואמנם שיטת התוס' פסחים כ"ט ע"ב ד"ה רב אשי הוכיח ר"י שהמשהה חמץ צפסח ודעתו לצערו אינו עובר באותה שהייה משום דלא יראה ניתק לעשה דתשציתו ולכך אינו עובר לכשמצערנו לצסוף ומשמע דאינו עובר על הלאו כלל וכלל לא, כיון דמתחלה דעתו לצערו ה"י וא"כ י"ל צעשה דתשציתו נמי דאינו עובר בכל שעתא ושעתא ועיין מג"א סי' תמ"ו סק"ק צ' מיהו צעשה"מ החו"מ פ"ה ה"ג הקשה אשיטת התוס' וצמחלה"ש תי' דהתוס' מיירי היכי דא"א לצערו ודבריו צ"ע למעיין שם.

עוד יש לעיין צמ"ש מרן צשו"ת צי"ש יו"ד סי' שמ"ז על קושיית השאג"א אט"ז יו"ד סי' רס"ד סק"ט צתינוק שנוול מהול והטיפו ממנו דם צרית ואח"כ נמשכה הערלה למעלה ולא נראה כל העטרה אפילו אחר הקישוי שצריך למולו כדין מה"ת והקשה השג"א מיצמות ע"א דפריך הש"ס זכריו

אחרת, אלא דהש"ך שם סק"ג הביא בשם מהרש"ל ודרישה בשם תשובת מהר"מ דמנחה שצא לידו וא"א לקיימה באופן אחר כגון להיות סנדק או להכניס חתן וכלה לחופה וכן לקנות ספרים ללמוד בהם אם לא היה יכולת צידו ולא היה עושה אותה מנחה יכול לקנות מן המעשר ע"ש מה שהביא בשם מהר"מ מרומנוצבורג דפוס פרא"ג סי' ע"ה ולפ"ז אפשר דלקנות עליה וא"א לקנותה באופן אחר היה יכול לקנות אבל לשלם נדרים ונדבות צמעות מעשר אף שגם זה מנחה הוא אבל מי יאמר לו שינדור ויתחייב לשלם לא ידור ולא יתחייב לשלם ממעות מעשר, ובאמת כי לא גרע זו ממי שיש לו חוב וקיי"ל פריעת צעל חוב מנחה ופשוט דאינו משלם ממעות מעשר שלו חובו והכ"נ לענין נדוי"ד דמ"ש הוא.

ובמשנה מפורשת הוא בס"פ התודה דף פ"א הביאה הרמב"ם פט"ו מה' מעשה"ק מי שנדר נדר לא יציאו ממעות מעשר שני שהרי נתחייב בקרבן זה וכל המחוייב בקרבן לא יציא קרבנו אלא מן החולין ע"כ ע"ש וא"כ הכ"נ מי שנדר נדר לצי"הכ"נ לא יציאו ממעות מעשר שהרי נתחייב בנדר זה וכל המחוייב בדבר לא יוכל לשלם חובתו ממעות נדקה וזה נראה פשוט ולכן נלפענ"ד דודאי הנודר צבי"הכ"נ נדוי"נ אסור לו לשלם צמעות מעשר, ולענין לקנות לו עליה ושאר דבר מנחה תלוי אם א"א לו באופן אחר לקיים המנחה קונה ואם לאו ג"כ אסור.

אלא דכל מה שכתבנו אינו אלא בנדר סתם אבל אם בשעת הנדר היה דעתו שנודר ע"מ לשלם ממעות מעשר בזה נראה דיכול לשלם ואפילו לכתחילה עושה כן וראי' מדברי הט"ז יו"ד הנ"ל שכתב לענין לקנות מנחה צבי"הכ"נ צמעות מעשר דאם בשעת קנייתו היה בדעתו על זה שרי דהא המעות לנדקה אצל ואף שהוא נהנה בזה שמכבד לקרות אחרים לס"ת אין זה אסור שהרי בכל מעשר יש טובת הנאה לבעלים משא"כ אם בשעת קניית המנחה לא נתכוין ליתן ממעשר ואח"כ רוצה לפרוע ממעשר הו"ל כפורע חובו ממעשר עכ"ל, והרי מפורש דאם מתחלה כיון לשלם צמעות מעשר מותר, ואף שהש"ך בשם הפוסקים ומהר"ם שהבאתי לעיל כנראה דחולקים על הט"ז וס"ל דדוקא בצי"ה יכול לקנות באופן אחר או יכול לקנות מנחה צמעות מעשר אבל היכא שיכול לקנות באופן אחר אסור לקנות מנחה צמעות מעשר והט"ז כנראה ס"ל דלעולם יכול לקנות צין יש לו וצין אין לו.

ובראיה להביא ראי' לדעת הט"ז מדברי הרמב"ם פט"ז ממעשה"ק הי"ז שכתב שאם פי' ואמר הרי עלי להביא תודה ממעות מעשר שני ולחמה מן החולין יש לו להביא כמו שנדר וכן אם פי' ואמר הרי עלי תודה היא ולחמה מן המעשר יציא ומבואר דאף דבנדר סתם אינו מציא

הא דאמרין בכתובות פ' נערה שנפתחה עושה נדקה בכל עת זה הזן צניו וצנותיו כשהן קטנים שתמיד יום ולילה הן עליו והיא נדקה שאינו חייב עליו בהם ע"כ, והכוונה על צנים שהם יתירים על שש שנים שאינו חייב צמעותיהם ולפיכך כשהוא זנס נדקה תחשב לו דאלו פחותים מצני שש חייב הוא צמעותיהם וכ"כ הרמב"ם בפ"י מה' מת"ע וז"ל הנותן מזונות לצניו ולצנותיו הגדולים שאינו חייב צמעותיהם כדי ללמד הזכרים תורה ולהנהיג הצנות בדרך ישרה הרי זה בכלל נדקה ונדקה גדולה הוא שהקרוז קרוז קודם ע"כ ע"ש. ומבואר מדבריו ז"ל דצנים קטני קטנים פחותים מצני שש אין בכלל נדקה אלא בתור חיוב ואינו יכול לפטור עצמו צמעות מעשר וא"כ הכ"נ בדיקן.

אלא שמה שכתב הצ"ש דדעת הרמב"ם להדיא כפרש"י ז"צ דהרי הרמב"ם פ"צ מה"א הי"ד כתב וז"ל כשם שאדם חייב צמעות אשתו כך הוא חייב צמעות צניו וצנותיו הקטנים עד שיהיו צני שש שנים מכאן ואילך מאכילין עד שיגדלו כתקנת חכמים ע"כ. ופשוט לשון הרמב"ם ז"ל שכתב כשם שחייב צמעות אשתו כך הוא חייב צמעות צניו עד שש היינו חיוב כאשתו ומשש ואילך עד שיציאו צ' שערות נמי מחויב לזון מתקנת חכמים ועיין מש"כ בספרי שו"ת משנה הלכות ח"א סי' ט"ז בשיטת הרמב"ם ז"ל דעד שש נמי לא היה אלא מדרבנן החיוב ומה שכתבתי בקושית הגהמ"י עליו, אבל לאחר העיון נדקו דבריו ז"ל דצ"ה ט"ז שם כתב הרמב"ם ז"ל דצ"א צאי"ש שאינו אמוד ואין ידוע אם ראוי ליתן נדקה או אינו ראוי אבל אם היה אמוד שיש לו ממון הראוי ליתן ממנו נדקה המספקת להם מוציאין ממנו צעל כרחו משום נדקה וזמין אותן עד שיגדלו ע"כ והרי דעד שיגדלו הוא מתורת נדקה ועד שש הוא בתורת חיוב וא"כ אדרבה מבואר דדעת הרמב"ם דמשש ואילך זמין בתור נדקה, ועיין ש"ע יו"ד סי' רנ"א ס"ד כופין האב וצבי"ה"ה הגר"א שם סק"ז ורמב"ם פ"ו ממת"ע ה"י י' שכופין על נדקה.

עב"פ מפורש כתב הצ"ש דכיון דלימוד צניו הוא חיוב גמור שילמד את צניו תורה או לשכור להם מלמדים ללמוד תורה שנאמר וללמדתם אותם את צניכם וזהגמ"י פ"א מהת"מ כתב דכופין לאב ללמוד או לשכור מלמד לצנו דמ"ש מעשיית סוכה ולולב דכייפין ע"ש, וא"כ הכ"נ לשלם נדרים ונדבות כיון שהוא חיוב על האדם אינו יכול לפטור עצמו צמעות מעשר ועיין ש"ע יו"ד סי' רמ"ט ברמ"א ואין לעשות ממעשר שלו דבר מנחה כגון נרות לצי"הכ"נ או שאר דבר מנחה רק יתנו לעניים, הרי דאף לעשות ממעשר דבר מנחה אסור והטעם בזה כפי הנראה דיש למעשר דין מעשר עני דמעשר שייך לעניים דוקא וממילא אין לעשות ממנו מנחה

סימן קכג

הנודר לצדקה והיה מחשבתו על עני
אי יכול לשנות לעני אחר

ב"ה ד' לסדר כי בא השמש התשכ"ג ברוקלין נ"י יצו"א
שלם שלם לקרוב דיתיב בעמקי דלבאי נהור נהורך כשרגא
יחזקהו א-ל ה"ה הרב הגאון המפורסם כש"ת מוה"ר שלם
יחזקאל שרגא רובין הלברשטאם שליט"א אדמו"ר
מציעשינוב ברוקלין נ"י.

אחרשית"ר יקרת מכתבו קבלתי ואני משיב כעת ככוד
ראש ולצי כל עמי כי שר וגדול נפל בישראל
האי גאון שר התורה לוחם מלחמת ה' ר' אהרן קאטלער
זי"ע, והרבה פעמים השתעשעתי עמו צידדות יתירה צד"ת
צמח ענינים וענינים שונים והשי"ת יגדור פרצות עמו בית
ישראל צרחניים עם ציאת משיח נדקינו צב"א.

ותחילת דינו של אדם צד"ת באחד שחלה את חליו ר"ל
והוי בסכנת מות ונדר צעת חליו צציטו שפתיים
וחשב צשעתו צלצו ליתן הצדקה זו שנדר לפלוגי ת"ח עני
אצל לא הוציא צפיו ועכשיו שנתרפא צחקדי השם ועמד מחליו
צרכונו לשנות ולתנה לעני אחר אי רשאי לשנות ממנה שהיה
צמחשבתו צשעת נדרו וכת"ר הציא צדרי רמ"א יו"ד סי'
רנ"ח שאם חשב צלצו ליתן חיה דבר לצדקה מחויב לקיים
מחשבתו וי"א דאם לא הוציא צפיו אינו כלום וצברא ראשונה
עיקר ועיין חו"מ סי' רי"צ ודעה הצ' הוא דעת הרא"ש
צשו"ת דדוקא צקרבנות ותרומה והקדש מועלת מחשבה דכתיב
כל נדיב לצ אצל לא צדקה ועוד האריך צהאי ענינא
ואשתעשע צדצרו היקרים לי.

והנה דבר זה מחלוקת מלאכי מעלה הראשונים ז"ל אי
צדקה נמי אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט
ועיקר מחלקותם חלוי צפי' הא שמעתתא דפ' שור שנגח
דו"ה דגרסינן התם ההוא צברא דחקע לחצריה אחא לקמיה
דצבי חמי וכו' אמר ההוא צברא הואיל ופלגא דזוזא הוא
ליתביה לעניים הדור אמר להו נתביה נהליה דאיצרי ציה נפשאי
א"ל רב יוסף צבר זכו צו עניים ואע"ג דליכא עניים הכא
אנן יד עניים אנן ע"כ וכתב הרי"ף ז"ל ואיכא מאן דפשיט
מינה דמאן דיהיב מידי לעניים צאמירה וצעי למיהדר ציה
מצי הדור מדאמר רב יוסף אנן יד עניים אנן וכו' ואנן אמרינן
ליכא למשמע מינה הכי צבהדיא אמרינן צפי' זו צדקה אלא
צדיבור מחייב והא דאצטריך רב יוסף הכא למימר אנן יד
עניים אנן הא לאו הכי הוה מצי למיהדר ציה לאו משום דדין
עניים כדין הדיוט דמי אלא משום דההיא פלגא דזוזא לאו
צרשותו הוה קאי וכו' אצל מידי דאייתי צרשותיה ואמר הרי
הוא לעניים צבר זכו צו עניים ולא מצי למיהדר ציה כדאמר

אלא מן החולין וכמו שכתב שם בהלכה הקודמת הצאחי דצרו
לעיל הנודר צפי' להציא מן המעשר מציא מן המעשר ומשמע
דאפילו לכחלה נודר להציא מן המעשר, אלא דיש לדחות
קצת ולומר דלנודר ולשלם הנדר ממעות מעשר היכא דע"מ
כן נדר כ"ע מודי דמותר אפילו לכחלה אצל לקנות מצוה
צמעות מעשר חלוק הוא והחלוק צוה דהנדר נמי לצדקה הוא
ואינו אלא משלם מה שהצטיח והוא לא הצטיח אלא לתת
המעשר שלו לדבר זה אצל ליקח מצוה שהוא לוקח דבר, גם
שהוא מפקיד להקדש שהיה יכול מי שהוא אחר לקנותו ולשלם
להקדש מן החולין נמצא הפסיד להקדש אצל הכא הרי לא
הפסיד להקדש כלום. אצל לפי זה נמצא דעכ"פ צנדר שנתכוין
לשלם ממעשר לכ"ע מותר אפילו לכחלה דגם הש"ך לא
פליג אלא צלקנות מצוה אצל צלשלם נדרו מה שנדר ממעשר
לא פליג שאם נתכוין לשלם ממעשר שמותר אף לכחלה נמצא
דהפלוגתא בין הט"ו והש"ך אינו אלא צקנין מצוה לכחילה
אצל לשלם ממעשר לא פליגי דמותר.

וקצת יש עוד להעיר מדברי הרמב"ם שכתב שאם פי'
ואמר הרי עלי להציא ממעות מעשר שני ומשמע
דנריך לפרש כן צפה וצכוונה לחוד לצאורה לא סגי שיכוין
לזה אצל הט"ו כתב דצכוונה סגי ואולי צדיקן קיל דצאמת
מעשרות דידן נחלקו צו הפוסקים מה הוא ועכ"פ אם יוציא
צפיו לכ"ע סגי וכיון שיצאו הדברים מפי הרמב"ם ז"ל אולי
כדאי להוציא צשפתיו מפורש צכוונתו לנודר ולשלם ממעות
מעשר ופשוט דלהוציא צשפתיו סגי צינו צצין עצמו ולא נריך
להשמיע לאחרים.

העולה לדינא דליקח עליות באם אפשר לו לכחלה לא יקח
ממעות מעשר וכן שאר מצוה וצפרט צצשל"ה כתב
דדוקא מה שמוסיף על צצירו יכול לשלם ממעות מעשר אף
שהתנה הציאו הא"ר א"ח סי' קנ"ו ואף שכתב דיש לדחות
מ"מ צברא רבה אמר מילתא, וצדיעצד מותר וכדעת הש"ך
ולנודר ולשלם ממעות מעשר מותר אפילו לכחלה ורק שיפרש
צשפתיו דכוונתו לשלם ממעות מעשר או עכ"פ יכווין צלצו
כדעת הט"ו וצאמת כן נראה מעשים צכל יום ופוק חזי עמא
דבר שמשלמין ממעות מעשרות מה שפוסקים צדקה צרבים
וכיוצא צוה והטעם משום דכוונתם על האי מצוה לשלם ממנו
והכ"נ כן הוא דמ"ש מי צצרך ונדריים ונדצות ששושה צשעה
שעולה לחורה משאר צדקות הפוסק צרבים ופשוט. אצל אם
לא נתכוון לשלם ממעות מעשר אזי נראה פשוט דאינו יכול
לפטור עצמו צמעות מעשר וכמו שכתבתי לעיל צס"ד.

ובזה הנני ידידו המברכו בברכת התורה ולומדיה בלב ונפש.

מנשה הקמין

אלא נדקה אצל אם הוֹיֵא בשפתיו חייב משום נדר אצל במחשבה לא נתקדשו הציאו הטור חו"מ ורמז עליו כ"ח וכן כתב עוד הרא"ש בשו"ע ח"ל כלל הנ"ל ח"ל ושאלתם על ענין מעות של הקדש שהלווה צריכה קצוזה הוּו יודעים שלא הותרה רבית קצוזה אלא להקדש שהוקדש לצדק הצית ובה ליד הגזבר וכו' אצל בהקדשות שמקדישין האידנא לתלמוד תורה ולפרנס עניים ולשמש שמשים ולמפטייר כולן הנחת הדיוט הן וכו' כללו של דבר אין הקדש צומן הזה שיהא מותר להלוות צריכה וכו'.

איברא דראיתי לרבינו הרא"ש שם בשו"ע ח"ל כלל הנ"ל שכתב עוד ילמדנו אצי ראובן שנתערב עמו שמעון שאם לא יבא לבית דין לזמן שיחייב ראובן אלף זוז להקדש בקנין בשטר חוב גמור וכו' תשובה על הקנס של אלף זוז להקדש חייב ראובן לפרעה דאמירה לגבוה הוּו ככל יפוי כח שיוכל הדיוט לחצרו כמו שכתב רבי מאיר ז"ל וכו' והרי שכתב דהקנס ההוא הקדש הוא לענין דאמירתו לגבוה לענין כל דיני הקדש והכא בראובן שהתנה צומן הזה מיירי ואפ"ה ס"ל דהוּו ליה דין הקדש לענין זה וז"ע. וכן כתב עוד בשו"ע ח"ל אחר הציאה הראנ"ח ס' הנ"ל ח"ל אם יש עדים שראובן נתן את הבית להקדש לקהל אפ"י שלא היה זה קנין זכו הקהל באמירה דאמירה לגבוה כמסירה להדיוט וכל דבר שמועיל להדיוט בקנין קונה ההקדש באמירה בעלמא וי"ל קצת. אמנם עכ"פ קיי"ל דזה פשוט דלענין נדקה מתחייב באמירה לקיים או משום נדר או משום דדמי להקדש ומשום דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט.

אלא דיש נ"מ גדולה בין הני תרי טעמי דלמ"ד דהוא מטעם הקדש א"כ נדקה כל דין הקדש אית ליה ממילא הכי נמי החושב לנדקה נמי הוּו מחשבתו לנדקה כמסירתו להדיוט כיון דבהקדש גמרינן דמחשבה הוּו כאמירה מכל נדיב לב אצל למ"ד דרק משום נדר הוא דמתחייב א"כ במחשבה לא מתחייב דבגדרים כי יפליא כתיב ובעי להוֹיֵא בפיו דוקא. והרא"ש ז"ל בשו"ע ח"ל הנ"ל כתב בפשיטות כיון דנדקה וכל הקדש שלנו חולין הוא ואינו מתחייב במחשבה כלום, אצל בפ"ק דתענית סותר דבריו אלו ח"ל במוס' עו"כ כתב הר"י יהודה בשם רבינו תם ז"ל אם בדעתו להתענות מאתמול וקבל עליו בזמנה כו' אלא שלא הוֹיֵא מפיו מקרי שפיר תענית דהוּו בכלל נדיב לב דאמרינן בפ' שלישי דשבוותא דאם גמר בלבו אע"פ שלא הוֹיֵא בשפתיו מועיל ואע"ג דקאמר התם דלענין שבוותא לא מהני עד שיוֹיֵא בשפתיו דכתיב לנפול בשפתים מתחברא דכל ענייני נדר ילפינן מהדדי דהא גבי נדקה דרשינן מואל שפתין תשמור ומועיל גמר בלבו וה"ה גבי תענית וכו' ואם הרבה בשעת תפלה

בפ"ק זו נדקה ואמר רבא נדקה מחייב עליה לאלתר דהא קיימי עניים אצל ודאי אי בעי לשנוי ההוא מידי דיהיב לעניי עד דלא אמטייה ליד גבאי במידי אחרינא דכוותיה מני לשנוי כד"ג בערכין ע"כ ע"ש.

והבעה"מ ז"ל הציא שם תשו' רב האי גאון שהציא הא מעשה דר"י כבר זכר זה עניים ועוד הציא מעשה מר"ג ורבי יהושע שהיו באין בספינה וכו' עד עשור שאני עתיד למוד נתון לעקיצא ומקומו מושכר לו ואי קנו עניים באמירה למה ליה לאוגרייה ואח"ל לא קני באמירה קשיא לן ההיא מחני' דתנן בפ"ק זו נדקה ועוד אמר התם נדקה הרי הוא כנדר לבל תאחר מכלל דשו' להקדש וכו' עד הכין חזינן דלענין אחיובי נודר בנדקה מאלתר דאמר הרי מטבע זה לנדקה אחייב ליה צמה שאמר בפיו ומן כדאמי עני לידי ואית ציה למיב ליה ולא יהב עובר משום כל תאחר דאמר רבא ונדקה וכו' ובאמת נדקה הרי הוא כנדר לבל תאחר וכלהו נדרי בדבור פה בלחוד אינון וכו'. ועיין מה שפ"י ר"ח.

והנה מדברי רב האי גאון נראה דס"ל דאין על האומר דבר זה לעניים דין כהקדש להוֹיֵא מן הנדר ומש"ה אינטריין רב יוסף למיתי עליה מדין מעמד שלשתן אצל מ"מ הנודר חייב לתת אותו דבר מדין נדר שחייב לקיים נדרו שנדר ולשטותיה ליכא שום חילוק בין אחי' ברשות' לליכא ברשות' בשעה שנדר, ובדברי הרי"ף ז"ל יש להסתפק בזה מה כוונתו לפי שהוא מחלק בין אחי' ברשות' ללית' ברשות' וכי לית ברשות' לא חל נדר עליו להיות נתפס כהקדש כיון דלא חייב את עצמו אצל כשאיתיה ברשות' חל הנדר על אותו דבר ומתפס שפיר כהקדש ופי' זה נראה שהבין הר"ה ז"ל בדברי הרי"ף ועיין שם מה שכתב הרמב"ן ז"ל ובתשו' מהר"ם כתב על דין אסמכתא ח"ל ובג"ד הואיל והרי"ף והר"ח פסקו בפ' דו"ה לנדקה כהקדש לאמירה כמסירה שחייב ליתן וכו'.

והרשב"א ז"ל בשו"ע סימן תקס"ג כתב בפשיטות דבהקדש עניים לא אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט והציא רא"י מההיא דפ' שור שנגת, וס"ל דנדקה אין לו דין הקדש כלל אלא כמתנת הדיוט דבעי קנין, אלא בשו"ע אחרת ס' תרנ"ו נראה שסובר היפך זה ששאל שם על דין הקדש עניים ודן שם לבטלו משום תנאי שהטיל בו ולא כתב בפשיטות דהקדש עניים אינו כהקדש ועיין שו"ת מהראנ"ח ס' ק"ז שהאריך בדין זה. והרדב"ז בשו"ע ס"ז כתב אדברי הרשב"א שחלקו עליו כל גדולי עולם ולקמן אי"ה אציאו. ועיין ב"י יו"ד ס' רנ"ח.

ודעת הרא"ש בשו"ע ח"ל כלל י"ג לנדקה של האידנא וכל הקדש שלנו חולין הן שאין עתה הקדש לצדק הצית

ואו"ו ור"פ ורא"ש בחצורו ומהרי"ק ותוס' שהפריזו על המדה וגם כתב רק בלשון יש מי שהפריז בלשון יחיד ובאמת כי רבים הם וז"ע.

והעולה לדין עכ"פ כיון דאית לן כל הני ראשונים ז"ל דגמרי נדקה מקדשים וכן פסק רמ"א דסברה ראשונה עיקר ואפילו במחשבה אמרינן כמסירה להדיט ממילא היה הדין פשוט דנחייב במחשבתו ליתן לאותו ח"מ הנדקה כפי מה שהי' צעת מחשבתו אף שלא הו"א צפה לאיזה עני רק הסכום של הנדקה ואסור לשנותו וליתנו לעני אחר.

אלא דבעיקר דין דהא דאין משנינן מנדקה לנדקה ראייתו סתירת הדברים אשר צריך להשים לב עליהם שהרי הטור יו"ד סי' רנ"ט כתב דאם נדר ליתן סלע לנדקה יכול לשנותו למזנה אחריתי ובסי' רנ"ח כתב דאין יכול לשנות וכן מבואר עוד בחו"מ סי' רמ"ג ובכמה מקומות אבל קושיא זו לאו חדתא הוא וכבר תירצו בה הראשונים ז"ל תירושים שונים וכולם נכונים. האו"ו הל' נדקה סי' ו' כתב בפ"ק דערכין ת"ר האומר סלע זה לנדקה עד שלא באת ליד גבאי מותר לשנותה ומשבחת ליד גבאי אסור לשנותה איני והא' ר' ינאי יזיף ופרע שאני ר' ינאי דניחא להו לעניים דכמה דמשהי מעשה ומייתי להו והא' דב"ב רשאים בני העיר לשנות קופה תמחוי ותמחוי קופה לכל מה שירצו פי' רבינו יצחק בר שמואל דבני העיר ודאי רשאין אבל גבאין אינם רשאים אפילו לדבר מזנה וגם בני העיר הני מיילי לדבר מזנה אבל לא לדבר רשות וההיא דפ"ק דערכין דת"ר ישראל שהתנדב מנורה אסור לשנותה ולדבר מזנה מותר אומר רבינו יצחק דוקא נדבת ציהכ"נ אבל בנדבת עניים אין הגבאי יכול לשנותה אלא ר' ינאי ודכוותיה דאיכא ריווח לעניים והא' דעבדינן האידנא שנותנינן מנדקה לכל כרבי העיר משום דלכ ב"ד מתנה עליהם כשפוסקים בני העיר הנדקה צינייהו עושין על דעת שיעשו הגבאים כל מה שירצו ע"כ ע"ש.

והרדב"ז סי' תשל"ח דן כראובן שהקדיש קרקע שיהיה שכירתו לעניים אם יכולין לשנות ב"ט עיר וכתב דאם המכירה או החילוף יהיה תועלת צו לעניים לפי ראות הב"ד אז פשיטא דמותר למכור ולהחליף ואם המכירה והחליפה הוא לצורך הקהל הם גוזלים את העניים דאע"ג דאמרינן דרשאין לשנות את הנדקה אפילו משבחה ליד גוזרים מדעת הגוזרים אין הדברים אמורים אלא בקופה ותמחוי וכיוצא בהם שהגבאים גוזין לפרנסת העניים ליום או ליומיים והותר אבל בזמן שאין הצבור מספקים כרבי העניים לגמרי ואינם ממלאים חסרונם ובא זה והקדיש לעניים ולהוסיף על קצבה אין ספק שאין רשאין הצבור לשנות ההקדש זה שהרי גוזלים העניים.

תעניתו טובה ונוכחת וקרינן ציה שפיר קבלה עליו עכ"ל וכתב עליו מהרי"ק ז"ל שורש קס"א ע"ו ח"ל והרי לך דכתב דכל ענייני נדר ילפינן מהדדי ודוקא לענין שבועה הוא דבעי הוצאה צפה וגם אמר בהדיא דגבי נדקה מועיל גמר בלב הפך מה שכתב בתשובה והיינו כדברי ר"ת ואל תתמה אם פסק בספרו בהפך מתשובתו שכן תמצא גם לענין משכן וכו' ע"ש נמצא דברי הרא"ש סותרים מפסקין לחצורו והם הם דברי הרמ"א שהציא צ' הדעות אלא שאני בעיני הראמי לדעת דגם בתשובה כתב להקדש בזמן הזה ר"ל הקנס להקדש היה בכלל אמירה לגבוה והיינו שיש בזמן הזה הקדש לענין זה, ועיין דרישה חו"מ סי' רי"ב ובטור שם מה שרצה להשוות דעת הרא"ש ז"ל ולא הרגיש ג"כ בתשובה השניה שהבאתי.

והנה המהרי"ק סיים שם ח"ל דא"כ דברי רבינו פרץ ורבינו אשר בספרו וגם התוס' דעו"כ ר"ל בשיטה השנייה כולם פסקו כר"ת ראוי הוא לפסוק כמותו ולומר דלא צענין הוצאה צפה כי אם לענין שבועה וכו' ע"ש. ומה נראה שצ"ן הרמ"א בסברה ראשונה רא"ש ומהרי"ק וכתב בסברה זו עיקר.

עוד ראיתי קדוש אחד מדבר רבינו או"ו בהל' נדקה סימן ו' ח"ל בפ"ג דשבועות מוצא שפתיך תשמור אין לי אלא שהוציא בשפתיו גמר בלבו מנין ת"ל כל נדיב לב פי' רבי' שלמה ז"ל גבי נודר להציא קרבן כתיב דהיכי דגמר בלבו נדר או נדבה לקרבן שחייב להציא אע"פ שלא הוציא בפיו וצ"ר פ' האיש מקדש נמי פריך סתמא דתלמודא אקדשים ותרומה מה להנך שכן ישנן במחשבה הילכך מכאן פסק בתשובותיו שהגומר בלבו ליתן נדקה חייב כאלו הוציא בפיו ואע"ג דבפ"ג דשבועות קאמר דתהוי תרומה וקדשים צ' כחוצים הבאים כאחד פי' בתשובותיו דנדקה כדברים ונדבות דמי הילכך גמור בלבו ליתן נדקה אע"פ שלא הוציא בפיו חייב ע"כ ובסי' י"ב כתב עוד שם ח"ל ובתשובות הגאונים פסק שאם גמר בלבו ליתן נדקה אע"פ שלא הוציא בפיו חייב מההיא דפ"ג דשבועות וכו' ופרש"י וכו' הילכך גמר בלבו ליתן נדקה אע"פ שלא הוציא בפיו חייב ע"כ.

ומבאן קשה לי קצת לרבינו הרדב"ז ז"ל שכתב בסי' ס"ו באמצע התשובה ח"ל ואע"ג דכתב הרשב"א ז"ל דיד עניים כיד הדיוט וכו' דע דיחיד הוא בסברה זו וכל גאוני עולם חולקים עליו וסברי דבאמירה לבד קנו העניים ומחייב עליה לאלתר ואם לא נתן עובר בבל תאחר ואיכא מ"ד דבגילוי דעתא וכו' עניים יש מי שהפריז על המדה דבמחשבה נמי חייב ליתן דהכי כתיב כל נדיב לב ומיהו מסתברא דאין כופין אותו אלא א"כ הוציא בשפתיו וכן כתב עוד בתשו' תת"ב וז"ע שכתב אכל הני גאוני רש"י ור"ת

לחזור בי מפני שהוא נדר ועיין טו"מ סי' רמ"ג וז"י ובקצו"מ לדו"ז שם ובאו"ז הנ"ל הביא דברי הירושלמי הללו אחר שהביא לדקה ישנה במחשבה וס"ל דכהדדי נינהו למעיין שם גם משיטת הפוסקים והמח"א הנ"ל כ"פ כיון שכתבו דמחשבה הוי כאמירה ודאי לכל דבר כאמירה נינהו.

אלא דבהא סברא שינא לומר דלגזוה אין חלוק לאיזה עני שיתן (הגם דיש חלוקים בין קרובים לעני עירו ועני עיר אחרת וכיוצא בזה) ולכן אין זה בכלל הקדש שיהיה לאותו עני דוקא לכאורה דבריו נכונים וכן ראיתי למרן זקני צ"ש יו"ד סי' של"ט שרצה לומר כעין סברתו אהא שחדש השואל שם דהא דנחייב צדקה באמירה הוא דוקא כשאמר לעני ידוע ולא צנודר לעניים סתם וכתב שם צ"ש ד"ה והנה בא"ד ח"ל לפענ"ד איפכא מסתברא דהא האי דדרשינן בפ"ק זו צדקה הוא לאו דוקא צדקה אלא ה"ה לכל דבר מזה וכמ"ס הר"ן נדרים ח' ד"ה עליו להשכים ולפ"ז בשלמא לגוף נתינת הצדקה שהוא מזה שפיר ילפינן מצ"פ דמהני קבלה באמירה בעלמא אבל לענין שיהא חייב ליתנו לעני ידוע שפרט באמירתן דזה אינו מזה ואפשר שיש מזה יותר ליתנו לעניים אחרים אין לנו למילף כלל מצ"פ והביא רא"י לסברתו מהא דתנן בפ"ד דפאה מ"ט מי שלקט את הפיאה ואמר ה"ז לאיש פלוני עני רא"א זכה לו וחכ"א יתננה לעני הנמצא ראשון ולכאורה הא צריך ליתנו לעני שאמר ליתנו משום צ"ק זו צדקה והוי עליו כנדר ועיין תומים סי' ק"ה אבל לפמ"ש יחא דל"ש בפ"ק זו צדקה רק בגוף הצדקה שהוא מזה אבל לענין ליתנו לעני ידוע ל"ש בפ"ק זו צדקה דאין מזה בו יותר מבאחר וא"ש ע"כ וזה רא"י צרורה לסברת כח"ר.

ברם לאחר העיון אין מכאן רא"י חדא דהרי זקני שם בעצמו חזר בו וכתב לו יהיבנא דגם צנודר צדקה לעני ידוע נמי מהני ליה וכו' ע"ש ומשמע דבאמת מודה לזה דמהני לצד כי באמת סברא זו לכאורה הפוכה הוא מסברת הגאונים ז"ל שכתבו היפוך סברא דבמקום שפי' לאיזה עני חל הצדקה ואסור לשנותה ואם לא פירש לאיזה עני מותר לשנות הצדקה וכמו שהבאתי לעיל בשם האו"ז והמח"א ז"ל שפי' הא סתירא וכמו שכתב הש"ך חו"מ סי' פ"ז ג"כ וא"כ חזינן מפורש מדברי הראשונים ז"ל דכשאמר על איזה עני נמי חל ואף שלגזוה אין נפ"מ לאיזה עני מ"מ כיון שפירשו נעשה שלו והוי קצת דומה למקדיש דבר אף שאין לגזוה נ"מ איזה דבר שיקדיש מ"מ כיון שהקדישו הרי זה נעשה הקדש וחל עליו והכ"ל לענין עני כיון שחשב על עני זה הוי כמסירה להדיוט. והא רא"י כק"ו ממנה דפאה ג"כ לולי דבריו הקדושים יש לפלפל בזה דל"ל דודאי צנודר צדקה לעני ידוע מחויב לקיים משום צ"ק זו צדקה אבל התם צמי שלקט את

גם המח"א ה"ל סי' ב' הקשה קושיא זו ותי' לחלק בין היכא דאומר סלע זו לעני פלוני דזכה אותו עני באמירה כיון שמקנה זה לעני ידוע ואמירה חשוב כמסירה ובכה"א גוונא אסור לשנות אבל באומר סלע זו סתם לעניים שאינם מצורין אינם זוכים באמירה דלא תהא אמירה גדולה ממסירה ובכה"ג צהדיוט אפילו מסר לחצירו ואמר ליה זכה למי שינא ראשון לא זכה וסברא זו מנא צמהרי"ט ח"א סי' כ"ב צו"ד ובח"מ. ובסי' ז' כתב עוד המח"א ח"ל ומ"ש הטור דהנודר לצדקה יכול לשנותו למנוה אחריתי ויונא ידי נדרו איירי צנודר לעניים שאינן ידועים וכיון שלא זכו בה עניים עדיין ליכא עליה אלא חיובא דנדרא שנתחייב לעשות מזה יכול לשנותו למנוה אחריתי אבל צנודר לעני ידוע ה"ז נתחייב לאותו עני באמירתו כמו שנתחייב לחצרו צנזין דאמירתו לגזוה כמסירתו להדיוט וכ"כ הש"ך חו"מ סי' פ"ז ע"ש ועיין עוד מח"א סי' י"א. וכיון שכן צדיק כיון דהיה מחשבתו על עני ידוע וכבר צירנו לעיל דמחשבה מועלת בכה"ג לחייב וא"כ הוה כמו שאמר בפירוש לעני זה ואינו יכול לשנות לצדקה אחרת אלא צריך ליתנו לאותו ת"ח עני דוקא.

וראיתי לכת"ר שינא בסברא חדשה דנהי דבעיקר צדקה הכריע הרמ"א ז"ל דגם במחשבה הוי אמירה לגזוה כמסירה להדיוט אבל שתהא מועלת מחשבה שיתנה דוקא לאותו עני ויהיה אסור לשנות לתת לעני אחר לא אמרינן במחשבה שהרי אין זה לגזוה דלגזוה אין חלוק לאיזה עני שיתן. ואני לא באתי לידי מדה זו אלא פשוט דאי נימא דמחשבה הוי כאמירה צדקה וכמסירה להדיוט אין נ"מ בין אמירה למחשבה וכמו באמירה כיון שאמר לעני זה א"א לשנות הכ"נ במחשבה ואצ"א גמרא ואצ"א סברא, אצ"א סברא מאחר דקיי"ל בצדקה במחשבה כדיבור הוא א"כ כל דיני אמירה יש לו וכמו דבאמירה קיי"ל דאם אמר לפלוני עני דאינו ראוי לשנות דהוי ככא לידו מטעם דאמירתו לגזוה הוי כמסירה להדיוט הכ"נ לפי שיטות דס"ל דמחשבה כאמירה כיון שחשב לעני ידוע הרי תיכף נעשה שלו מטעם דאמירתו לגזוה הוי כמסירה להדיוט ויש לו תוצעים ואינו יכול לשנות דהוא הוא. וזה לפענ"ד פשוט בסברא.

ואב"א גמרא דאמרינן צירושלמי צ"מ פ' הזהב אמר ליתן לחצירו מתנה מרובה מותר לחזור בו הדא דתימר לעשיר אבל לעני נעשה נדר פי' והוי כנודר צדקה ואסור לחזור בו ותו אמר צירושלמי רב הוי מפקד לשמשא כד אמינא לך הצ דינרא לפלוני אי עתיר הוא תא אימליך בי אי עני הוא לא תמלוך בי כלומר אם הוא עשיר אע"פ שאמרת לך ליתן לו דינר תתיעז בי פעם שני קודם שמתן לו שמה לחזור בי אבל אם הוא עני אל תתיעז בי אלא תן לו כי איני יכול

שום דבר הוא דברים ע"ש וא"כ הכי נמי הרי הדברים שכלל לא מצביא דאינם מנגדים אלא אדרבה מצררים כוונתו כה"ג הוו דברים אפילו בדברים אחרים ולאו דוקא במקום דאחינן עלה מכח הקדש.

איברא דמעתה אומר אני לדידן נמי כיון שהוציא צפיו הדקדקה וחישב למי שיתננה אפילו נימא דהלכה כהר"ף ושא"ר פוסקים דלא ס"ל לדקדקה הוי כהקדש אבל עכ"פ מודי דמחויב מכח נדר וכיון דחשב על ת"מ העני הידוע כה"ג הוי דברים שכלל דברים ואריך ליכתוב למי שחשב עליו לקיים נדרו. שוב ראיתי בעמוד ה' שכת"ר הביא דברי הפת"ש יו"ד סי' רנ"ח סקט"ו וכתב שאפשר שלמד כן מגמ' שבוטות בהוציא בשפתיו סתם וחשב בלבו פת חטים ועיין חוס' שם ויפה העיר בזה ועיין עוד רש"א קדושין הנ"ל ועוד עיין מש"כ בספרי שו"ת ח"צ סי' ע"א וח"ג סי' קפ"א וזה ברור בס"ד.

וב"ש עוד שם דלענין לשנות מדקדקה לדקדקה בשם אש דת הביאו הפת"ש שאם חשב שיהא דקדקה ידועה אעפ"י שנתן להגבאי סתם הוי כמו שפי' ואסור לשנות ע"ש ודייק מינה כת"ר דכל זמן שלא נתן להגבאי רשאי לשנות ממחשבתו וסתם מה בין זה לחשב כמה וחזק בזה סברתו דכיון דלגבוא אין נ"מ אם לדקדקה זו או אחרת דאידי ואידי לגבוא וכו' לפענ"ד אין זה כוונת האש דת ואדרבה בא להשמיענו דלא מצביא היכי דלא נדר הדקדקה ליתנה להגבאי אלא שהוא בעצמו רוצה ליתנה למי שנדר דאז ודאי אסור לשנותה מכפי מחשבתו כיון שחשב למי שהוא עני ידוע והוי כמסירתו להדיוט ואסור לשנותו וכמו שהבאתי בשם הפוסקים לעיל אלא אפילו נתן הדקדקה לגבאי סתם והו"א כיון דיש רשות ציד הגבאי לשנות בדקדקה מעני לעני כפי ראות עיניו אבל זה דוקא בדקדקה סתם מה שאין כן הכא שכיון דחשב על עני ידוע אע"פ שנתנה לגבאי דקדקה סתם הוי כמו שפי' לעני ידוע ואין הגבאי רשאי לשנות וליתנה לעני אחר נמצא אדרבה מדברי האש דת ראוי דס"ל כמ"ש בס"ד דאף שחשב לדקדקה ידוע אסור לשנות וזה לפענ"ד ברור אלא שאין הספר הנ"ל לעיין בו רק מה שהביאו בפת"ש.

ובד"ך אגב נפל מילתא בליבאי טעם חדש למה אין מצרכין על מצות דקדקה לפמ"ש הב"י או"ח סי' תל"ב למה אין מצרכין בלשון על ציטול חמץ ותי' משום דציטול הוא בלבד ואין מצרכין על דברים שכלל ולפ"ו י"ל בדקדקה כיון בדקדקה הוי במחשבה ג"כ אין מצרכין על דברים שכלל ואף דאיתא נמי בפה מ"מ כיון דאיתא נמי בלבד וכסברת החינוך והמ"מ דנחלקו בסברא זו. וקצת ז"ע מתרומה.

הפאה שאינו שלו ואמר הרי זה לפלוני עני לא מחייב ליתן לו שהרי עיקר הפאה אינו שלו הוא והוי דומיא דנוטל דקדקה של אחרים ואמר הרי זה לפלוני עני וצ"ע [ועיין חו"ד יו"ד ביאורים סימן ק"ס ס"ק י' כעין סברא זו]. ועיין עוד ב"י סי' רנ"ט שהביא מהכלכו שכתב הר"ף צהאי ברייתא דמייירי בשלא פ"י הנותן למי יתן אבל אם פ"י הנותן למי יתן אסור לשנותה לעולם ודו"ק.

עוד י"א כת"ר לחלק דגרע מחשבה עם אמירה ממחשבה גרידא ר"ל דאפילו נימא דהיכי דחישב לדקדקה ליתנה לפלוני קנאה מיד משום דאמירתו לגבוא אבל היכא דהוציא צפיו ממנו ליתן דקדקה ולא הוציא צפיו למי שיתן אלא חשב במחשבתו לא קנאה שגילה דעתו בזה שדעתו רק באמירה יתקיים הענין ולא במחשבה.

ובזה י"א ליישב קושיית האחרונים ז"ל דמה צעי בגמ' אי יש יד לדקדקה למ"ד דבמחשבה הוי דקדקה וכי גרע יד ממחשבה ותי' לפי שיטתו דהיכי דחוינן שדעתו להוציא בשפתיו לא מועיל מחשבה ואם אין יד לדקדקה א"כ במחשבה לא נתפסה דהרי גילה דעתו שרוצה ציד וציד נמי לא הוי דאין יד לדקדקה עיין בשו"ת צית שלמה ח"צ יו"ד סי' פ"ח שכתב כן אמנם עיין בטל תורה להגאון מטארנא נדרים דף ז' ע"א שהביא מפ"י הרא"ש שם במשנה ד"ה הנודר ח"ל ואע"ג דגמר בלבו לדור אי לאו דחשבינן ליה כמוציא בשפתיו עי"ש וכתב עליו בט"ת ותיפוק ליה כיון דרצה לדור במוצא שפתיו לא מהני גמר בלבו אף בקדשים לפי סברת הב"ש הנ"ל וע"כ דל"ל לרא"ש סברא זו וקושיית הב"ש הנ"ל תי' דנ"מ דאי בא החיוב מכח מחשבה אף דמחויב לקיים אין צ"ד כופין ע"ז כמ"ש רמ"א יו"ד סי' רנ"ח (והכי מוכח נמי מדברי הרד"ב שהבאתי בס"ד שכתב מפורש כן) אבל אי מטעם יד הוי כופין. ולפענ"ד י"ל עוד דהאיצטרא צ"ש יד באופן שאין כאן מחשבה או היפך מחשבה דכשהוציא בשפתיו אפילו ה' לו היפך מחשבה הוי דקדקה דאחי דבור ומצטל מחשבה וע"ז פריך ציד לדקדקה ועוד יש כמה נפקותות.

אלא דמ"מ לדידן לד"ה נראה דחייב לשלם דאפילו למ"ד מחשבה גרידא אינו מועיל לדקדקה וצ"ע דיבור דוקא מ"מ היכא דהוציא בשפתיו וחשב למי שיתננה מודים דכה"ג חייב לקיים מחשבתו דמאחר דגמר דעתו והוציא בשפתיו ליתן דקדקה ונתחייב בדקדקה זו לד"ה באמירתו ממילא נתחייב גם צמה שהיה בדעתו שיתננו וכן כתב הרש"א מפורש בקדושין נ' דכי אמרינן דברים שכלל אין דברים היינו שאין דברים לצטל מה שאמר צפיו אבל כל שהדברים שכלל אין מצטלין למעשיו אלא מקיימין כוונת שאומר בלבו היה להיות כזה שהיה עובר או מחשב בתרומה שאין דברי לבו מצטלין

עוד רגע אדבר דאס האט ת"ח מקרוביו הוא שמחויב ליתן לו נדקה קנאה ממ"נ אפילו לפי שיטת כת"ר דאי נימא דמחשבה קונה כהקדש הרי חישב לו ואפילו נימא דמחשבה לא קונה א"כ הו' בכלל נדקה סתם אמנם הרי כתבו הראשונים ז"ל באחד שנתן נדקה מקצת נכסיו צעת מותו ולימים ירדו קרוביו מנכסיהם ונחלקו הראשונים ז"ל דעת מקצתם הציאם האו"ז ה"ל ס"ח והמרדכי ז"צ ובשו"ת מהר"י צרין ועוד שיש ליתן אותה נדקה לקרוביו והאו"ז חולק עליהם דמידי הוא טעמא דיהיב נדקה בשביל שיהא לו כפרה והלך נדקתו לפניו והשתא דקרוביו עשירים ימתין בכפרתו עד שיענו קרוביו אצל הא' ודאי נראה שאם היו קרוביו עניים ומקצלי נדקה בהיהא שעתא כשנתן הנדקה שזכו בה באותה נדקה קרוביו העניים והא' עניין קודמים לעניי אחרים וחייב כל אדם ליתן נדקה שלו לקרוביו ואח"כ לאחרים הלכך מיד כשנתן נכסיו לנדקה זכו בהם קרוביו העניים ע"ש וא"כ הכ"נ אלו היה הא' ת"ח מקרוביו שמחויב ליתן לו נדקתו היה זוכה בה בסתם. ומ"מ דוקא בנדקה סתם הדין כן אצל הנותן נדקה ומתנה לעני זה או נדר ליתנה לגבאי נדקה לא זכו בה קרוביו יותר משאר עניים שהרי גילה דעתו שרוצה ליתנה לגבאי ושהוא יעשה בה כרצונו וז"פ. [וע"ע משנה הלכות ח"י סימן קס"ו, חט"ו סי' ק"ד-ק"ה, חט"ו סימן כ"ה].

ומעתה אתן קנאי למלין והארכתי קצת לכבודו אף שאין הזמן גרמא ובפרט כי ל"ע הייתי כלוי במטה לאיזה ימים וצ"ה הוטבה לו לרוב רחמי חסדיו וי"ר שזוכה להשתעשע בד"ת בסוכת עורו של ליתן צביאט משיח נדקיני.

ידיד נפשו המכבדו ומוקירו ומברכו בברכת התורה ללומדיה שיזכה לאריכות ימים ושנים דשנים ורעננים וללמוד תורה לשמה כמאמר ר"מ בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קבד

נשים אי רשאות לקבץ מעות לצדקה

עוד להג"ל

ובדבר שאלתו אי שפיר דמי לנשים לינך לקבץ מעות לצדקה שע"פ רוב אינן מסתפקות במה שנותנים להן ומבקשות יותר לפמ"ש התוס' (ב"ב ח' ע"ב) בשם ר"ת אהא דאמרו שם מחלוקת בשלשה מפני שהוא כדיין ולא נגזית בשלשה לפי שהיה ידוע הסכום של כל אחד ואחד כמה יתן, ממילא לפי זה דהיכא שגזיין סתם ואין הסכום שזה לכל אחד אלא שהמקבץ מבקש כפי האפשר הרי זה כדיני ממונות ואריכים שלשה מכת ב"ד כמו בחלוקה ואשה כיון דפסולה לדין אינה יכולה לקבץ נדבות ע"כ. ובאמת לפי שיטת כ"ג

וב"ש ממנהר"ם גאלנטי הציאו צבית לחם יהודה בהגהות הש"ע שכתב דדוקא באמירה צפה אמרינן כמסירה לגבוה אצל צבית צלי הזכירה צפה לא מהני ודייק מכאן כת"ר דע"כ מחשבה לא מהני ג"כ דא"כ צבית ע"כ איכא מחשבה לנדקה הנה כרגע לא מנאחי במהר"ם גאלנטי צפנים איה מקום כבודו כדי שאוכל לעמוד על טעמו ונימוקו דדילמא באמת ס"ל דצדקה לא מועיל מחשבה וכשיטת הרי"ף ודעמיה דצבי דיבור דוקא ואנן לא קיי"ל הכי מ"מ אפילו לדין לפע"ד לא קשה מדי מתרי טעמא חדא שהרי לא ידענא למה פשיטא ליה דכתיבה א"א צלי מחשבה לנדקה והלא איכא מתעסק צבית דלא חשב כלום, ואפילו כותב ס"ת והגיע זמן ק"ש אמרינן אס כיוון לבו יא ואם לא כיוון לבו לא יא ואף דהתם צעין לשמה מ"מ הכא צעין עכ"פ שיגמור במחשבתו לנדקה ואפשר שכתב ולא גמר מחשבתו, וכ"ש מתעסק, שנית י"ל דאפילו לא היה מתעסק אלא כתב מ"מ אפשר במחשבתו היה צפירוש שלא יתן לנדקה והיה היפוך מחשבה לכתיבה והלא אפילו במנחה למ"ד מנחה אין צ"כ היפוך מחשבה פוסל וכ"ש שלא לחייב משום דכתב שמא היה מחשבתו להיפוך. ועוד צו שלישי שהרי כתב שם הצבית לחם יהודה אמהרמ"ג שיפה כיון מהא דכתב מהר"מ מטרנא ז"ל אדם שנמנא צביתו אחר מותו כתב שהיה מקדיש צית פלוני אפילו כתב צבית שמקדישה מעכשיו אפשר שאין כוונתו אלא לכשימסור הכתב ציד הגוזרים וכל עוד שלא מסר לא חל ההקדש מטעם המע"ה וה"ה כאן ע"כ. ומעתה הרי כתב מפורש דבאמת אלו היה לו כוונה צבית זה לשם חיוב היה מתחייב אפילו צבית דהמחשבה היתה מחייבו אלא דאנן מספקינן דילמא היתה כוונתו שלא יקדיש אלא לכשימסור והכ"נ צבית לנדקה חיישין דילמא היתה כוונתו לכשימסור לגבאי נדקה שיתחייב אצל אס היתה באמת מחשבתו נתחייב אפילו צבית כנ"ל.

ובר מן דן עכ"פ משום ודובר אמת בלצבו איכא לד"ה אפילו לכל השיטות והפוסקים אלא שאינו מוציא צדיינן וא"כ אפילו לכלהו עכ"פ מחויב לקיים לעצמו משום ודובר אמת בלצבו. אלא שאיני צריכנא לזה כמ"ש שהכא לפענ"ד מחויב לקיים מדינא לכ"ע לצד מהרש"א, דאינו מחויב כלל דליכא מסירה וקנין איצירא דאס נתנו להגבאי או נתנו לעני אחר לשם נדקה זו שנדר נראה דנריך לקיים אפילו להרש"א וליתנו רק לאותו עני דבהכא הרי כבר הבאתי שיטת הרש"א דהיכי דהמחשבה אינה מנגדת להדיבור כה"ג דצרים שכלב הו' דצרים וא"כ אס משלם מכת הדיבור הנדקה נריך לקיים גם המחשבה כנלפענ"ד והוא דבר חדש צס"ד.

גונזים הממון לעצמן וגמלא מכשילים שניהם הנותן שעוצרים
 בו לפני עור והמקבל שגונז הממון על ידם והרבה יש לדבר
 מזה וכבר גליתי לו דעתי בזה בתשובה אחרת.

גם הא כדאי להזכיר כאן אשר ראיתי איזה נשים שהולכות
 לקבץ נדבות על חתונות ושמחות ונכנסות בין האנשים
 ואפילו בבתי מדרשים ולפענ"ד זה איסור גמור לבד
 מהתערובות אשה בין אנשים והלא גם עוברת בין שני אנשים
 ועוד ועוד מה שאני רוצה להאריך וד"ל.

סימן קכב

אי יאי לבתי ספר של בנות
 לשלחם לקבין מעות לצדקה

עוד להג"ל

ובדבר אשר רוצה לדעת חו"ד העניה אי נכון לשלוח בנות
 ישראל מבתי ספר מכיתות הגבוהות עם קפסאות
 (פושקאס) בשווקים וברחובות לאסוף נדקה לת"ת או שאר
 נדקה ולדעתו הרמה זה יואל מגדר של כל כבודה בת מלך
 פנימה גם כי מתקשרות עם עוזרים ושצים וגורמים לפעמים
 לדברים מכוערים ע"כ, ואני מוסיף למה דוקא מכיתות
 גבוהות השאלה דודאי גם בביתות קטנות השאלה דמ"ש הוא
 ועוד דעכ"פ יתרגלו בין האנשים ואצוה דשמואל לא הניח
 לב' אחיות ליטן יחד שלא יתרגלו לגוף זר והכל תלוי בהרגל
 כידוע בזה.

אלא דמ"מ קשה בזה לומר דבר ברור כי הכל תלוי בזה
 לפי המקום והזמן והצטלות וודאי אם היו הצטלות
 יושבי אהל כדכתיב כל כבודה בת מלך פנימה היה המצב בזה
 משונה וכה"ג אין בזה משום מזה ולאל מזה הבא בעצירה
 אבל בעונ"ה כפי הנראה אין הצטלות והנערות הללו מקיימין
 קרא כדכתיב דכל כבודה בת מלך פנימה והולכין בחוץ תרונה
 לכל חפציהם והרי הולכין לבית ספר יום יום על הבאסעס
 עם נהגים שונים ומשונים וזוחקים עמהם ובאיזה שמחה
 מקדימים את השמור או סתם גוי צבאס כשנכנסין ופורסים
 לו שלום ואפילו הוא נהג ישראל, וגם לומדים ענגליש בבתי
 ספר אלל אנשים כלומר שהמלמדים (טיטשער בלע"ז) הם
 אנשים גוים או להבדיל יהודים ולא רק ענגליש אלל גם לימודי
 קודש הם לומדים אלל אנשים ואפילו הרבה פעמים אלל
 בחורים וזה זמן רב שדברתי פה עם מנהל בית ספר גבוה
 של בתולות פה למה מניחין שם שיהיו בחורים המלמדים עם
 בתולות והלא דבר זה מתורת משה רבינו למדנו רווק אל
 ילמד סופרים ואפילו צנים משום אמותיהם וכ"ש בנות שהם
 בעצמן ראויים לכך בתולות גדולות, ואפילו אנשים שכבר נשואי

גדולה מזו הי"ל להקשות לד"ה מגמ' שם דת"ר קופה של
 נדקה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה נגבית בשנים שאין עושין
 שררה על הציבור פחות משנים וכו' וכיון דאין מעמידין נשים
 שררה על הציבור ועיין רמב"ם פ"א מהל' מלכים ה"ה וציו"ד
 הלי' נדקה וא"כ אסורה לקבץ נדבות אפילו בדבר הקצוב ג"כ.

אמנם לא דמי הני אהדדי ולא קרב זה אל זה דכוונת
 ר"ת בזה דמה שאמרו בגמ' תמחוי נגבית בשלשה
 ומתחלקת בשלשה שגבויה וחלוקה שום כוונת ר"ת בזה לפרש
 שכסם שבתחלוקה נריך ג' מפני שנריך לעיין על כל עני כמה
 ראוי לו כך בגבייתא נריך לעיין על כל אחד כמה הוא ראוי
 ליתן כלומר דהקופה צומנן היתה דבר קצוב על כל אחד
 ואחד ואין הגבאין לא מוסיפין ולא גורעין אלל תקציב הקצוב
 הם גובין אבל התמחוי היא נגבת לעניי עולם לנורך שעה
 והיו גבאים יוצאים לגבות כפי הנריך ואם היו עניים רבים
 ולא התנדבו כפי הנורך היו הגבאים מקצבים על כל אחד
 ואחד כפי הראוי לו ליתן והיו מכריחים הצעלי בתים ליתן
 בעל כרחם מה שקצבו להם שהיה זה מתקנת הקהל וכיון
 שהיה ציד הגבאים לקצוב סכומין בעצמן לפי הנורך נמצא
 שהוא דיני ממונות ממש וזה הוא שיטת הר"י וזה"ל ש
 והר"ן והטור צפ"י הגמ' וכן נראה שיטת הרמב"ם פ"ט
 מהמ"ע, וז"ל רגמ"ה גיבוי וחילוקיו שמעיינין צדין על מי
 להרבות ועל מי למעט משא"כ בקופה שאין גובין מכל אחד
 אלל לפי מה שרוצה ליתן וזה דלא כפי' רש"י שם שפי'
 משום שלא ינטרכו לטרוח ולבקש את השלישי וכן פסקו
 בש"ע יו"ד סי' רנ"ו.

ולפ"ז אין מכאן שום דמיון וראיה לנשים שיוצאין לקבץ
 נדבות ומעות לצדקה על דעת עצמן ומבקשות יותר
 ממה שנותנין להם דהם יכולים לבקש אבל אין להם כח
 להכריח והרונה יתן והחודל יחדול ואין לזה שום דין צ"ד
 כמובן ומותרות לקבץ בלי פקפוק. גם אין לומר דעכ"פ לא
 יקצבו משום דאין שררה על הציבור מאשה שהרי אין זה בכלל
 שררה אלל כל שמהימנת שלא תגזול ממעות הקדש מותרת
 לנאת לקבץ נדבות, וגם כי על הנותן לדקדק למי הוא נותן
 ואם ירצה להניח מעותיו על קרן הצבי הרשות בידו דהמעות
 שלו הוא. ועיין גליון מהרש"א יו"ד סי' רנ"ו דאסור למנות
 גר שאין אמו מישראל להיות גבאי נדקה מיהו גזר
 (קאסירער) ראוי להיות דאינו שררה כ"א הימנותא (כ"כ
 בתש' אהל יעקב לר"י ששפורט סי' ז') ומיהו ודאי השולחין
 נשים לגבות ולקבץ נדקה יש להם לדייק שלא ישלחו אלל
 מהימנים שלא יעברו בזה על לפני עור ולפעמים הנותנים
 סומכים על השולחים כשרואים שצא מן הישיבה זו סומכים
 אשר ודאי צדקו אחריהם שהם מהימנים ונותנים להם והם

אחדש"ה"מ וש"ת, בדבר הערתו על דברת הט"ז י"ד סי' רס"ה אמה שאומרים צברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים והלא צמעים טובים מחויב קודם היינו משנת י"ג והחופה מבין י"ח. הנה הט"ז שם בס"ג הוא קושית הצ"י ושאר פוסקים ועיין מדרש שמואל מה שכתב על המשנה בן עשרים לרדוף וצאמת כי הא דאין צ"ד של מעלה עונשין פחות מבין עשרים לאו ד"ה הוא וכבר מצינו בנדב ואציהו שלא היו עדיין בני עשרים וצאמת הוא מחלוקת הראשונים ז"ל הרמב"ן ודעימיה אי למדין מאגדה זו שאמר יחזק דל עשרין דלא מענישין צמס' שבת וצחידושי בצפרי שו"ת משנה הלכות ח"ב (סי' מ"ה) הארכתי קצת בזה דאין למדין מפי הגדה וא"כ לכאורה ז"ע תי' הט"ז.

ובעיקר נוסח הצרכה נלפענ"ד דמעיקרא לא קשיא מידי לפי מה שאמרו בגמ' סנהדרין ע"ו ויצמות ס"ב ע"ב ת"ר האוהב את אשתו כגופו והמכבדה יותר מגופו והמדריך בני וצנותיו בדרך ישרה והמשיאן סמוך לפירוקן עליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך וכתבו התוס' שם דאצני נמי קאי ואע"ג דקטן לא תקינו ליה רבנן נישואין מ"מ איסורא ליכא ואדרבה מזה נמי איכא להשיא אשה לבנו קטן דעליו הכתוב אומר וידעת כי שלום אהלך עיין תוס' יצמות ז"ו ע"ב ד"ה נשא, וא"כ הרוצה לדעת כי שלום נהו מזה להשיא בנו סמוך לפירוקו והיינו קודם שנעשה בר מזה וא"כ אחי שפיר לתורה ולחופה ולמעשים טובים דחופה הוה קודם דסמוך לפירוקו הוא וזה הי' צאמת קצת נדיקי עמינו שהיו נוהגין כן וידוע שגם מרן זקניו ר' עמרם חסידא לבש ציוס אחד טלית ותפילין שנשא אשה בשנת י"ג ולפ"ז עכ"פ אחי שפיר דיוק הט"ז דאין מתפללין שיכנס לתורה ולחופה ולמע"ט לדעת כי שלום אהלך וכנ"ל.

שנית נראה לפמ"ש בגמ' קידושין לעולם ישא אשה ואח"כ ילמוד תורה ורמי לה מצרייתא אחריתא דלעולם ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה ומשני הא לן והא להווא ועיין תוס' שם חילופי גירסאות עכ"פ לדידן קודם ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה, ואיתא בירושלמי ברכות רש"י וחבריו פטורין מן הק"ש ומן התפלה ומכל מצות שבתורה משום דתורתן אומנתן ורבי יוחנן לגרמי אמר כגון אכן אפילו לתפלה מפסקין משום דאין תורתן אומנתן ע"ש מצואר דמי שחורתו אומנתו אסור לו להפסיק ולחזור אחר מעשים טובים אם לא באופן שאין מי שיקיים וצתנאים המצוהים בפוסקים עיין ירושלמי ברכות פ"א ה"ב ולא מודה רש"י שמפסיקין לעשות סוכה ולעשות לולב ועיין רבינו יונה ברכות פ' הי' קורא דאמרין במכילתא פ' בא העוסק בתורה פטור מן התפילין ובש"ס צבלי שבת י"א נראה דפליגי אירושלמי הנ"ל ועיין רמב"ם פט"ו מה"א

אשה אצל ודאי כי אין זה מאומנות נקיה וקלה ואמרו ז"ל שילמוד אומנות שלא יהא לו עסק עמהם וכ"ש שלא יהיה מלמד להם כל היום יום יום, והיחמה אדם אש צחקו וצגדיו לא תשרפנה ומי הוא צדור הזה אשר יכול לומר צנפשו לצי חלל צקרב. [וע"ע משנ"ה ח"ט סי' ר"נ].

ור"ן כי אין אני מאשים צנות ישראל זרע קודש ולא מטיל דופי בצנות ישראל הריני כפרתם כי כולם קדושים וגם ודאי המלמדים פרושים וקדושים ואני צעוני"ה הפחות שבפחותים לא זכיתי לקדושה כזו אמנם לפחותי ערך כמוני ודאי צריך אני להעיר ואולי שצאמת אינם נמצאים צין כל המלמדים פחותי ערך כמוני והלואי, ועודא ידענא אשר הגאון הקדוש ר' הלל קאלאמייער ז"ל היה דרכו צקודש לדרוש מפעם לפעם לנשים צעניי מוסר ודינים הצריכים להם וכשנכנס לביה"כ לדרוש לפנייהם עטף ראשו בטלית שלא יסתכל ויבא לידי איסור ח"ו ומי לנו גדול אלא שכנראה שצ"ה אכשיר דרי, ואני אומר בזה שאולי היה לי עוד שני רבנים הייתי יוצא צמחאה גדולה נגד זה וד"ל. [ועיין א"ע סימן א' ס"ג ובצ"ש ס"ק ד' שם. שוב העיר לי אחי וראשי מוה"ר בן ציון הי"ו שהלחם חמודות פירש כן, ושמתחי כי כיוונתי לדעתו הרמה].

ונחזור לדידן עכ"פ כי הצתולות הולכות צשווקים וצרחותות לטייל ולעצודה ולסחורה וכדומה לכל צרכיהם וא"כ למה זה דוקא צשביל צדקה לא ילכו וכי גרע זה מכל שאר הצטרכות ואדרבה אפשר שלפעמים טובה הוא להם שילכו לקצץ צדקה ולא ילכו צומן הזה צמקומות הגרועים מזה להסתכל צטעלעוויזיאן וראדיא ולפעמים אפילו צמאוי פיקטשער וכדומה ועוד מקומות אחרים אשר איני רוצה להזכיר, ודאי איני אומר צתולות אשר צאמת אינן יוצאות וכל כבודן צת מלך פנימה צממצות זה צבושה וזה שבתה צצית הרצה אין יוצאת ואין צא אשרי להן ואשרי חלקן וחלק צצותיהם אשרי שזו גדלו צתולות כאלו ודאי לא ילכו צתולות ואותם אינם הולכים ממילא.

וי"ר שנזכה לראות דור ישרים יבורך אמן, וד"ל.

בלב ונפש.

מנשה חקמן

סימן קבו

אמה שאומרים בברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים

ב"ה י"ב לחדש טבת התשכ"ו ברוקלין נ"י יצ"א
כבוד ידידי היקר מוח' הרבני הנגיד המפואר מתנהג בחסידות
חור"ב וו"ח א"א מוה"ר דוד סמועגאווסקי הי"ו וכאש"ל.

ואם עוסק בתורה וטרוד בה ומתירא לישא אשה כדי שלא יטרד במזונותיו ויתבטל מן התורה מותר להתאחר שהעוסק במלוא פטור מן המלוא וכ"ש בת"ת ועיין א"ע סי' א'.

מבואר דעכ"פ מי שתורתו אומנתו אין לו לחזור אחר מצות ומעשים טובים דגדול ת"ת כנגד כולם והנה קטן שהתחיל לדבר חייב ללמוד תורה ותורה מלוא ראשונה הוא שמחויב בה ומתפללין כשם שנכנס לבית כן יכנס לתורה וכיון שיכנס לתורה א"כ הוא פטור מלחזור אחר מעשים טובים והקדים תורה דלעולם ילמוד תורה ואח"כ ישא אשה וא"כ לאחר תורה מיד ישא אשה והיינו לתורה ולחופה וכיון שכבר נשא אשה ולמד תורה יחזור אחר מעשים טובים וזה לתורה ולחופה ולמע"ט ואמי שפיר נוסח הברכה. ומבואר ברמב"ם ובש"ע הרב הת"ת דלאחר שלמד כל התורה אין חיוב עליו ללמוד כל היום אלא ילמוד בכל יום שלא ישכח וא"כ אז כבר מחויב במעשים טובים ואמי שפיר כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים.

ובזה הנני ידידו מברכו בברכת התורה ללומדיה וי"ר שיזכה לתורה וגדולה ונזכה כלנו יחד לביאת משיח צדקינו כאות נפשו ונפש ידידו דושלה"ט בכל עת בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קכו

אי נשים חייבות במצות בתיבת ס"ת

ב"ה אור ליום ו' לסדר טובה הארץ התשכ"ה ברוקלין נ"י יצו"א

המאיר לארץ ולדרים, בורא עולם במאמרים, והלבישם כתנות אור, בתורת ר' מאיר ה"ה הרב הגאון המפורסם לשבח ותהילה בנש"ק וכו' כש"ת מוה"ר מאיר בהן שליט"א מנהל אגודת הרבנים דארה"ב וקאנאדא.

אחדשכ"ג צדידות יתירה כראוי הנני בתודה רבה על קבלת ספרו היקר חלקת מאיר וכו', ואף שטרוד ועמוס עצודה אני מ"מ כדי להראות תציות אצוג כאן גרגיר אחד מה שעלה צדי להעיר צדך העברה ואי"ה אם יתן ה' חיים לכשאפנה קצת אולי אוכל עוד להשתעשע בצדציו היקרים.

בה' ספר תורה הציא מחלוקת הראשונים אי נשים מצוות במצות כתיבת ס"ת דעת הרמב"ם צפ"ז מה' ס"ת דנשים פטורות ממלוא זו וכ"כ החינוך להדיא אך השאג"א סי' ל"ו האריך להקשות אשיטת הרמב"ם ז"ל כיון דמצות כתיבת ס"ת אינו מ"ע שהז"ג למה יפטרו ממנה נשים ואין לומר משום דפטורים ממקצת מצות דא"כ ישראל נמי יפטור

משום דפטור ממצות שבהנים מחויבים בהם ואף שאמרו בגמ' גיטין מ"ה דנשים פסולין לכתוב ס"ת מ"מ אפשר דמחויבת דומיא דמזוזה דנמי פסולה לכתוב ואפ"ה מחויבת במצות מזוזה. וכ"ת הציא ממנ"ח מלוא תרי"ג שתמה על השג"א דכיון דנשים פסולות לכתיבת ס"ת מקרא דוקשרתם וכתבתם לפ"ז אנו מוכרחים לומר דפטורים ממצות כתיבת ס"ת בכלל דכיון דאין יכולין לקיים הכתיבה בעצמן ממילא אי אפשר להם לקיים ע"י שכירת סופר כי כל מידי דאיהו לא מצי עבד שליח לא מצי משוי וא"כ ע"כ אשה פטורה ממצות זו לשיטות אלו ע"כ.

ואומר אני אף דהמנ"ח רב גוברי' זכאן לא עלתה לו בדחיית רבינו השאג"א ז"ל ופלא שכ"ג לא הרגיש בזה דמה דפשיטא ליה למנ"ח דכתיבת ס"ת צעי שליחות דבר זה לא צריה כל כך ומחלוקת הראשונים הוא וצמקוס אחר כתבתי צס"ד דמדצרי הרמב"ם מבואר דכתיבת ס"ת ע"י סופר אינו מדין שליחות כלל אלא ס"ל הרמב"ם ז"ל דעיקר דין מצות כתיבת ס"ת הוא שיכתוב בעצמו ואם אינו יכול לכתוב אז כותב לו ע"י אחר או קונה ס"ת אצל אין זה מתורת שליחות וראי' ממה שכתב הרמב"ם צס"ה מ"מ מ"י"ח וז"ל הוא שצונו שיהיה כל איש ממנו כותב ס"ת לעצמו ואם כתבו צידו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלה מהר סיני, אם אי אפשר לו לכתבו צריך שיקנהו או ישכיר מי יכתבו לו וכו' ע"ש. ויש להצין בצדציו הקדושים דלמה סידר דצרי קודם שיכתוב לו הס"ת בעצמו צידו ממש ואח"כ אם אינו יכול לכתוב יקנהו או ישכיר מי יכתבו דלפוס ריהטא הי"ל לומר הוא שצונו וכו' ואם כתבו צידו וכו' אם אי אפשר לו לכתבו ישכיר לו מי יכתבו דשלומו של אדם כמותו ואח"כ אם אי אפשר לו יקנהו דהרי הקונה ס"ת מן השוק הרי הוא במדרגה האחרונה והוי כחוטף מלוא עד שהרבה פוסקים ס"ל דלהרמב"ם ליכא כלל מצוה צקונה ס"ת מן השוק ולמה הקדים קונה ס"ת מן השוק לשוכר מי שיכתוב לו ועוד מדכלליהו יחד וכתב ואם אי אפשר לו לכתוב צידו יקנהו או ישכיר לו מי יכתבו משמע דכהדדי נינהו הקונה מן השוק והמשכיר מי שיכתוב לו דין אחד להם וזה ברור מאד בשיטת הרמב"ם.

והמדרייק צלשון רבינו צספר היד נמי יראה דזה הוא שיטתו שכתב וז"ל מצות עשה וכו' ואם אינו יודע לכתוב אחרים כותבין לו והנה נראה דהרמב"ם ז"ל דיין דוקא אם אינו יודע לכתוב אחרים כותבין לו משמע דכל שידע לכתוב בעצמו אין אחרים כותבין לו דאל"כ היל"ל סתם מצות עשה על כל אדם מישראל וכו' ואם כתבו לו אחרים ילא ומדלא כתב דאם כתבו לו אחרים ילא אף כשיודע לכתוב משמע

וּלְפִי ז"ע ארצנו הרמ"א ז"ל יו"ד סי' ע"ר שכתב דאם לקח ס"ת ולא הגיה בו כלום אינו יולא בו דהרי רש"י ס"ל דיוולא וגם הרמב"ם ז"ל ס"ל דיוולא אלא דאינו ככותב מעצמו אבל עכ"פ מולא איכא וכבר כתב הט"ז דדברי הרמ"א הם נגד שיטת רש"י ולפי מה שציארנו הם גם נגד שיטת הרמב"ם ז"ל ובערוך השלחן כתב דאולי יולא להרמ"א ז"ל מדברי הרמב"ם מדלל הציא דילא בקונה ש"מ דלא יולא ובמחכ"ת זה אינו וכמו שכתבתי בס"ד ועיין ציאר הגר"א שם.

וּמִמִּילָא נדקו מאד דברי כ"ת מה שחמה שם בספרו על המנ"ח הנ"ל שחפס לדעת הרמב"ם שהקונה ס"ת ולא הגיהו אינו יולא מלות כתיבת ס"ת וכפסק הרמ"א ז"ל וזה אינו כמבואר מדברי הרמב"ם הנ"ל ודבריו נכונים בזה. גם צנחל אשכול ריש הל' ס"ת כתב דשיטת הרמב"ם כדעת רבנותא דהקונה ס"ת מן השוק לא עביד מולא כלל ע"ש ובאשטמטתיה מיניה דברי הרמב"ם בשה"מ הנ"ל ובתשובה אחרת הארכתי בזה בס"ד [ע"י משנה"ה ח"ה סי' קפ"ט, חט"ז סי' ק"א]. ומחמת הטורדות אקצר והקוראים אומרים יצרכך והנני חוזר על הראשונות.

ידי"נ דושלת"ה מכבדו ומוקירו בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן קכב

סת"ם שיש בהם נגיעה וניכר ההפסק
ע"י זכויות המגדלת מיקרסקאפ

ב"ה אור לי"ג ניסן התשכ"ד ברוקלין ג"י יצ"א

את חג המצות יחוג בדיעות, ה"ה כבוד ידיד עליון וידיד נפשי מרי דחייטא הרב הגאון המפורסם, משרידי הדור הישן, ישראל אשר בך אתפאר וכו' צ"ת ראש בשמים כקש"ת מוה"ר ישראל וועלץ שליט"א ראב"ד בודאפעסט - ירושלים עיה"ק.

אֲרֵשֶׁה"ג צאהבת נחמ, צד"ת אשר שדר לן מר צהא שמעתתא שנחלקו צה הצדיקים ה"ה הגאון האדיר מוהרד"צ וידנפעלד (שליט"א) ז"ל צשו"ת דובב משרים ח"א סי' א' ויצ"ח הגאון האדיר מוהר"י מינצבערג ז"ל בספרו שו"ת שארית ישראל סי' י"א י"ב, והיות כי הני גאוני תרווייהו הם ידידי נפשי אמתיים אהפך בזכותי דתרווייהו, והנידון צשו"ת דובב משרים צנגיעה מאות לאות צס"ת ואינו ניכר הפירוד רק ע"י זכויות המגדלת (מיקרסקאפ) פסק דחושב צכלל נגיעה ואינו כמוקף גויל, והציא רא"י לדבריו מאו"ת סי' ל"צ סי"ג צדין שצריך שיהיה הקלף שלם שלא יהא צו נקבים כדי שלא תהא האות נראית

דוקא אם אינו יודע לכתוב אחרים כותצין לו אבל כל שידוע לכתוב המולא לכתוב צכתב ידו ואין אחרים כותצין לו והטעם כמו שכתב צסה"מ הנ"ל דכתיבת אחרים צין הוא ע"י וצין צכל אופן אינו אלא צקונה ס"ת מן השוק וזה צרור מאד לפענ"ד. אבל לפי זה ממילא אולא ליה ראיית המנ"ח נגד השאג"א דאשה שליח לא מצי מיעבד דודאי דלא מצי מיעבד שליח אבל לאו דוקא אשה אלא ה"ה איש לדעת הרמב"ם אינו יכול לעשות שליח לכתיבת ס"ת והשוכר לכתוב לו ס"ת אינו צתורת שליחות כלל לדעת הרמב"ם ז"ל ואפ"ה ס"ל להרמב"ם דעכ"פ איכא מולא גם צו אם אינו יכול לכתוב א"כ לא גרע אשה אף דג"כ אינה יכולה לכתוב מ"מ יכולה לכתוב צשכר או לקנות מן השוק וללאת צו כן אם תהא מחויבת ודלא כמנ"ח וזה צרור צס"ד. וכן ראיתי צשו"ת צית שערים למרן כק"ו ציו"ד צס"ה שהאריך דלהרמב"ם כתיבת ס"ת אינו צתורת שליחות אלא דהוא ז"ל כתב דלכ"ע אינו צתורת שליחות אבל המעיין צמאירי צקריית ספר נראה דכתב מפורש דהוי צתור שליחות ונראה דדא הוא מחלוקת הראשונים ז"ל וכנ"ל.

אלא דמ"מ לידן נראה דא"כ אדרבה מוכרח מזה שיטת הרמב"ם ז"ל לשיטתו דנשים פטורות ממולא זו ודלא כשאג"א מאחר דציררנו דעיקר מלות כתיבת ס"ת הוא צידו דוקא ואפילו ע"י שליח ליכא א"כ פשוט דאשה פטורה ממולא זו כיון דתני רב המנוגא דאשה שכתבה ס"ת פסולה וא"כ כיון דא"א לה לכתוב כלל ס"ת והאין אפשר שתצטוו צמולא שא"א לה לקיימה שהרי פסולה היא לכתוב ואין לומר שעתשה שליח הא המולא צידה הוא דוקא וצענמה א"א לה לכתוב ולא דמי למולא דאין החיוצ לכתוב מולא צענמו אלא המולא שלא לדור צצית צלי מולא א"כ שפיר מחויבת אבל צס"ת כיון דהמולא דוקא לכתוב צידה מאחר דפסולה לכתוב ממילא פטורה נמי ממולא זו לדעת הרמב"ם וצוה נראה לי לדייק לשון הטור סי' ע"ר שכתב מ"ע על כל אדם מישראל שיכתוב לו ס"ת ומאד צריך לחזר אחריה דאמר ריב"ל הלוקח ס"ת מן השוק כחוטף מולא מן השוק כתבו או שהגיה צו אפילו אות אחת כאילו קצלה מהר סיני עכ"ל, ולכאורה צ"ע אמאי לא זכר כלל שאם שכר לו סופר לכתוב או שכתבו לו אחרים מה דינו אי הוה כחוטף מולא מן השוק או לא אבל לפי מה שציארנו צשיטת הרמב"ם דכל שלא כתבו צענמו הכל הוה צקונה מן השוק אחי שפיר מאד שלא זכר כלל צשכירות דכל שלא כתבו צענמו צידו ממש הרי זה כחוטף מולא מן השוק וזה שדייק הטור כתבו או שהגיה צו אפילו אות אחת הרי הוא כאלו קצלה מהר סיני והשאר צכל אופן הוי הכל כחוטף מולא מן השוק.

חלוקה לשמים, ואם אינו ניכר הנקב בראית עין רק נגד השמש דעת המג"א ס"ק ט"ו בשם הב"ח דכשר אלמא דלא חשבו הפסק אם אינו ניכר לעין א"כ הכ"נ חשוב לנגיעה כיון דלפי חוש הראות נראה הנגיעה ואפילו לשיטת הט"ז דגם אם הנקב נראה נגד השמש פוסל הוא משום דלא משגיחין על חוש הראות לצד אלא חיישינן גם למה שהנקב נראה נגד השמש אבל ודאי שהעיקר הוא חוש הראות וא"כ שכלל הנגיעה פוסלת ולפי חוש הראות נראית הנגיעה ודאי דהוה נגיעה ופוסל דאור העין עיקר.

עוד הביא ראי' מפיה"מ להר"מ פ"ד מנגעים מ"ז אהא דתנן שם בזהר וכו' שער לבן או שחור טמא א"ח שמה מיעוט שער שחור את הבהרת מפני שאין בו ממש לפי שנקב שיצא ממנו השער מעט מועיר ואין לו שיעור מוחש שימעט השער והכ"נ לענין מוק"ג כיון שאין לו שיעור מוחש לא חשוב מוק"ג.

והגאון המנוח מוהרי"ז ז"ל חלק עליו דלא דמי הני תרי דלענין מוקף גויל גמ' מפורשת הוא במנחות ל' ע"א ובי"ד ס' רע"ד ס"ד וברמ"א אור"ח ס' ל"ב דאפילו הפסק חוט השערה שאין החוש רואה אותה רק ע"י זכויות מקרי הפסק ולא דמי לנקב דהתם הטעם דנקב שנתסם בדיו אינו נקרא נקב כמ"ש הר"י אסכנדרני מוצא צ"י וממילא אינו ראי' מזה גם מהא דנגעים אינו ראי' ואדרבה ראי' להיפוך כיון דמבואר מדברי הרמב"ם דשערה אחת אין לה שיעור מיוחד ואפילו הכי אמרו בגמ' דמפסיק והאריך שם.

יב"ג ידי"נ עמה יצא בישע הגאון מטשעצין (שליט"א) ז"ל מדברי תפא"י צדעזו מס' ע"ז פ"ב מ"ו אות ג' שהביא מגדול אחד שהיה רוצה להחיר דג א' שנקרא קוואפפע מחמת שראה במיקראסקאף (זכויות המגדל דברים) שיש לו קשקשין ואויש עליה כולי עלמא ונפק שיפורא לאיסורא ונשתקע ההיתר וכתב התפא"י דכל שאין נראה בלי זכויות לא נקרא קשקשת דלר"ך שיהא לבוש (כנדה נ"א ב') וזה אינו אלא נקודה קטנה שלא שלטה בו עין ודאי לא נקרא לבוש וכי ס"ד בשערות שר"ך כדי לכופ ראשן לעיקרן וזכויות המגדל נראים גדולות כך שיתחייב וכן לענין כוית או צמיני לולב אם הם קטנים מכשיעור וע"י הזכויות הם נראים גדולים יוצאים בהם (בתמיה) והתורה אמרה לנו רק לסמוך על הדבר הנראה בלי זכויות ע"כ נראה מדבריו דהעיקר דסמכין אראית העין וכל שלא נראה לעין לא מקרי ראי' לדעתו מה"מ ולא סמכין עליה וזה ראי' להגאון מטשעצין (שליט"א) ז"ל, והדברים הבאו בדרכ"ת י"ד ס' פ"ג סקכ"א.

ותרוממנה קרנות לדיק אמרתי להביא עוד ראי' מה שעלה במחשבותי לשיטה הנ"ל והוא מדברי המצ"ט

ח"ב ס' מ"ט באתרוג שעלתה עליו חזוית וכתב ח"ל עוד אני אומר כי אפילו שהי' חזוית זה שהוא מצי' באתרוגים שלנו אינו נקרא כל שהוא אלא כשנראה לכל אדם א' שאינו הדר אבל באתרוגים שלנו שרוב אלו שאנו קוראים חזוית אינם נראים לעין מחמת דקותם וזר"ך להסתכל בהם הרבה כדי שיהא נרגש בראי' שאדם אחד רואה האתרוג כולו הדר בלי שום רושם ואדם אחר שיש לו ראייה וזה יותר רואהו אינו נקרא זה כל שהוא והדר נקרא למי שהוא צידו כי מראית עיניו עד ידו אינו נראה אלא כשמתכל בו הרבה וכל שכן אחרים שרואים אותו אפילו הם אכלו שאינם מרגישים בו כי אם בהסתכלות טוב ונקרא הדר ע"ש והביאו המג"א אור"ח ס' תרמ"ח ס"ק ט"ז ועיין א"ר שם סקכ"ד וכ"כ הרדב"ז ז"ל. והנה נראה נמי דהמצ"ט ז"ל הביט בראות עיני בשר ודם וכל שאינו רואה בראות עיני בשר ודם לא מקרי ראייה דלקרי חזוית וכשר האתרוג לענין הדר.

ברם לאחר העיון לפענ"ד אין מכאן ראי' דזיל בחר טעמא הוא שהרי הפסול באתרוג הוא רק משום דמחזי כמנומר והאי אינו נראה כמנומר וכיון דבראית עינים תלתא תורה מה שנראה וכיון שאינו נראה כן כשר הוא, אבל במוקף גויל אמציאות קפדה תורה שיהא האות מוקף גויל מד' נדדים ואז האות כשר וכיון דהבא המציאות הוא שהאות מוקף גויל הוא מאי נפ"מ לן בראית העין שנראה או לא סוף סוף ההיקף שקפדה עליו התורה איכא. וקצת י"ל דדבר זה תלוי בטעם שקפדה תורה להקפת גויל דנחלקו בו הראשונים ז"ל ומלשון הטור נראה דמשום דכתיבה תמה הוא, אמנם הב"ח כתב דהלל"מ הוא, והרא"ש בתשובה כלל ג' ס' י"א כתב דכלא הקפת גויל לא מקרי אות וכן כתב הרשב"א ז"ל בתשובה ס' תרי"א ובספר מלאכת שמים כלל ז' תמה לטעם הרשב"א ורא"ש דכלא הק"ג לא מקרי אות א"כ מדוע מותר לגרוד ולמה לא יפסל משום חק תוכות ע"ש. ובמחכ"ה לא עיין בפנים בתשובת הרשב"א שם שתי' זה ח"ל ולפי גירסא זו נראה לי פירוש מלמעלה פסול לפי שעד שלא נעשית אות נפסלה צורתה והלכך אם בא לגרוד הרי זה כחק תוכות ופסול שלא נעשית אות מעולם עד עכשיו שהוא גורדו, אבל כשנדבק מלמעלה כגון של תפארתנו וארצנו אחר שנגמרה צורת האות הוא שנדבקה ומתחלטה כשרה היתה ואם בא עכשיו לגורדה אין זה כח"ת והלכך אפילו אינו גורד כל שהוא יכול לגרוד כשר כר' זירא דאמר כל הראוי לצילה אין צילה מעכבת אבל אר"ך תפארתך שהכף דציקה באמצעות רגלה עם המי' צהא איכא ספיקא דאיכא לניימר דאף היא אינה אות עד שיגמר רגל שבה לגמרי ופסול וא"ל דאינו אלא כלמטה וכשר כך נראה לי ע"כ, ובסמוך אביא עוד דאישתמיטתיה נמי דברי הרמ"ע מפאנו עכ"פ דברי מל"ש ז"ע.

ותלו לכרעי להדיא כדי שיראה זו פתח וכו' ואולם שער חכמי המכתב שלא תהא רגל הה"א מופלגת מהגג יותר מעוזי הקולמוס צראשו שכוחים זו ולא סמוכה אלא צדי שאלם צינוי בהשגת חוש הראות שלו יראה אותו פתח קטן צרחוק ד' אמות ויכירו וכן הביא הב"י בשם הסופר הר' יצחק צרוך (והוא צעל צרוך שאמר) ולי נראה ד' אמות לאו דוקא אלא צצציר מהכא נמי סגי צדי שאלם צינוי יכירו היטב מעל ס"ת שע"ג הצימה כשהוא קורא וכו' ע"ש.

והמדקדק צצציהם ז"ל יראה דמוקף גויל סתם לא צעי שיהא נראה לעינים אלא כל שהוא מוקף גויל צמציאות הרי זה כשר והכי מוכרח לשון הריצ"ש ז"ל שכתב כי הם לא היה די להם צהפריד כרעיה דה"א מן הגג כחוט השערה וכו' ואע"פ שלא תדמה לחי"ת כשר הם מדקדקים להרחיקה הרבה שיהא פתח נראה לעינים ע"כ, משמע דהרחקת צחוט השערה לא הוה נראה לעינים ולכן צאו הני סופרי דוקני והרחיקו עד שיראה לעינים דאי נימא דהרחקת כחוט השערה נמי נראה לעינים הוא א"כ לא תי' כלום הריצ"ש ז"ל ומה הואילו הסופרי דווקני הני"ל אצל אי נימא דהרחקת חוט השערה אינו נראה לעינים (ואפילו נראה ע"י מיקראסקאפ) ואפילו הכי כשר הוא לעיני מוקף גויל אלא צצאו הני סופרי דווקני והיו עושים למצוה להרחיק יותר עד כדי שיראה לעינים ממש וכמ"ס הריצ"ש ז"ל שיהא פתח נראה לעינים.

גם מלשון הרמ"ע ז"ל שכתב דמהתם סגי לן צהקף גויל כל דהו שיהא רגל הה"א נפרד כחוט השערה מ"מ ספרי דוקני וכו' כדי שיראה זו פתח משמע צצחוט השערה אינו נראה וציותר מוכח ממה שכתב שם צסמוך צמה שחולק ארציו יצחק צרוך ד"ד אמות לאו דוקא אלא צדי שאלם צינוי יכירו היטב מעל ס"ת שע"ג הצימה כשהוא קורא זו מהצימה ואין השגת החוש של כל אדם רואהו ואפ"ה כשר הוא לכ"ע. עכ"פ מצואר ג"כ דיננס שני מיני הכשר להכשיר האות וכל שנפסק כחוט השערה שהוא הקף גויל כל דהו הוכשר האות אף שאין השגת החוש של כל אדם רואהו וזה לפענ"ד ראי' מוכרעת דכל שהוא מוקף גויל אפילו אינו נראה לעינים אלא ע"י מיקראסקאפ מ"מ כשר הוא לכ"ע. וקצת נראה נמי מדברי הש"ך יו"ד סי' פ"ג והוא מש"ס ע"ו דף ל"ט דאם יש לו קשקשים קטנים מאד ומעמיד כנגד השמש ורואה זו צמחים כלומר קשקשים קטנים מותר ומשמע דהתם נמי צסתם צדרך הטבע לא רואה אלא ע"י שמעמיד נגד השמש.

וקצת נראה לדייק עוד משו"ת מהרי"ל סי' קל"ז שנשאל על צצר החי"ת דס"ת דלא נגעו להדדי אך אינו

אמנם כי כן היה אפשר לומר דצצר זה תלוי צמחלוקת הפוסקים דלעת הב"ח דצצר זה דהק"ג הלמ"מ א"כ כל שנפסק אפילו נראה רק צכלי זכוכית מ"מ כשר הוא דסוף סוף מוקף גויל ואין לנו טעם להקפת גויל כיון דהוא הלמ"מ וצין רואה וצין אינו רואה אלא ע"י זכוכית מ"מ כשר אצל לטעם הפוסקים דאינו כציצה תמה או משום דלא מקרי אות צלא הקפת גויל א"כ כיון דלא נראה לעינים אכתי לאו כציצה תמה הוא וגם אולי דאינו מקרי אות, וגם לטעם הפוסקים דכל דליכא הקפת גויל והם צ' אותיות נוגעים זה צזה ליכא כאן צ' אותיות אלא אות אחת הוא אלא שהוא צורה משונה של אות אפשר דהכ"נ פסול דסוף סוף נראה צורה משונה ממה שקצלו תמונת האותיות ממשות מסיני.

וב"ב לאחר שדקדקנו היטב צזה שמעתתא נראה לפענ"ד צודקים צברי ידי"נ הגאון המנוח מהרי"ז ז"ל ונראה להציא ראי' צרורה מדברי הריצ"ש צתשו' סי' ק"כ ורצונו מנחם עזרי' מפאנו דהריצ"ש שם האריך צצורת תמונת האותיות וכתב ח"ל ושמעתי שיש מי שהורה שאפילו אות הה"א אם נחצצר לגג של מעלה לא נפסל צדיעצד והציא ראי' מדאמרין צפ' הקומץ רצה אמר רבי אשי חצינא להו לספרי דוקנאי דחטרי ליה לגגיה דחי"ת כלומר חי צרומו של עולם ותלוי ליה לכרעיה דה"א וכו' ומדקאמר לספרי דוקנאי נראה שאינו לעיכוצא אלא למצוה מן המוצחר ואין זה נכון צעיני שהרי מוכר זה צצרייתא שלא יעשה ההי"ן חיתי"ן והוכחתי למעלה דלעיכוצא קאמר וכו' והראיה ההוא יש לי לדחותה צצני פנים האחד לומר וכו' עוד אפשר לדחות הראיה ההוא צדרך אחרת ולומר שגם התלייה שהסופרים הדייקין ההם היו עושין היתה למצוה כי הם לא די להם צהפריד כרעיה דה"א מן הגג כחוט השערה אלא היו תולין אותה הרבה צדרך שעושים הסופרים צצתיצת הגט צה"א דלמה"ך להרחיק כרעיה מן הגג הרבה כדי שלא תדמה לחי"ת ויהיה נראה למחך כדאיתא צפ' המגרש ואף על פי שכל שלא תדמה לחי"ת כשר הם מדקדקים להרחיקה הרבה שיהא פתח נראה לעינים וזה הענין הוא למצוה לעשות פתח גדול לתשובה אע"פ שאינו לעיכוצא כל שנפרדת כחוט השערה וכו' ע"ש והביאו צקינור הב"י או"ח סי' ל"ו.

ורבינו מנחם עזריה צשו"ת הרמ"ע סי' ל"ו האריך הרבה מאד לחלוק על המרי"ק ז"ל סי' ע"א והמהרא"י צצתציו סי' מ"ה ותלמידיהם שדקדקו ג"כ מהני ספרי דווקני דתלוי לכרעיה דה"א והציא דהצ"י צצר דחה צברי מהרי"ק וכתב ח"ל ולפ"ז צריכים אנו לפרש דרב אשי הכי קאמר אע"ג דמהתם סגי לן צהקף גויל כל דהו שיהא רגל הה"א נפרד צחוט השערה מ"מ ספרי דוקני חששו למדרש חכמים

יכר להדיא פרודתם וכתב דשרי לתקן אף דהוה פסול מ"מ כיון שאין יכר פרידתם להדיא מותר לתקן כמו שכתב מהר"מ ע"ש הרי דאף שלא יכר פרודתם מ"מ החית פסול כיון דקוף סוף לא נגעו להדיא וזה ראי' גדולה למ"ש בס"ד.

ג הלום ראיתי בערוך השלחן שכתב דהיקף גויל כשר בהפסק חוט השערה או פחות הרי דאפילו פחות מחוט השערה נמי מקרי היקף גויל ודאי דא"א לראות בהשג החוש פחות מחוט השערה ההפסק בלי סיוע של חיה מיקראסקאף כמוזן, אשר לכן לפענ"ד ראי' גדולה לדברי השארית ישראל ז"ל.

ומעתה עלה לן דין חדש ברורה לתקן נגיעה כזו או פשוט דיכול לתקן לכ"ע דליכא צוה משום חק תוכות שהרי כל האות נעשה בהכשר וגם משום לא תעשון כן ליכא כיון דהנגיעה היוצאת מן האות אינה חלק מן האות, אבל היכא דהנגיעה כזה היתה באותיות מן השם נראה פשוט דאסור לגרדו דכיון דאין זה נגיעה ומדינה הס"מ כשר לקרוא א"כ המומק הדיבוק הזה עובר משום לא תעשון ומה שאמרו בש"ע יו"ד סי' רע"ו נדבקה אות לחציתם באותיות השם יש לו לגוררו נראה דוקא כשנדבקה ממש ועיין שו"ת נוצ"י ת' יו"ד סי' קס"ט דדוקא כשהם בדוקים מתחילת כתיבה שפסול לכל הדעות ולכך הגרידה הוא תיקון ודאי אבל נעשה אח"כ לא כי שמה הלכה דאינו פסול ואסור למחוק אפילו מקצת אות ע"ש וא"כ כ"ש דידון דודאי דאסור למחוק כנלפענ"ד. [ועיין משנה הלכות ח"ו סי' ט'.]

ובזה הנני מסיים באהבה וידידות נאמנה ולקראת החג הנני בברכה שיזכה לחוג בדיעות ונזכה לאכול שם מן הזבחים ומן הפסחים עוד בשנה זו בביאת בר נפלי בב"א, ובאמירת כולו אומר כבוד והוקרה לכ"ג בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קכט

צילום של תנ"ך שאין האותיות נקראות אלא ע"י מיקרסקאפ אי י"ש בו קדושה

ב"ה ה' לסדר טובה הארץ מאד מאד התשכ"ד ברוקלין נ"י יצ"א

מאלקי המערכה, שלום וברכה, וחיים ארוכים, מחקל תפוחין, אל כבוד ידיר עליון וידיד נפשי צדיק תמים ראש בשמים הגאון המהולל בתשבחות מרי דחיטא פ"ה אי"א זקן יושב בשיבה קש"ת מוהר"י וועלץ שליט"א ראב"ד בודאפעסט ירושלים עיה"ק תו"א.

אחד שהדר"ג, יקרת מכתבו הגיעני בעתו ידי גלולי זהב ממולאים דצברי תורה ושמחתי עליהם כעל כל הון שדצרי נשאו חן צעיניו הצדולמים והסכים עמי בתשובתי לענין נגיעה באותיות בכתובת ס"ת, ועוד הגדיל ושלח את איגרותי זאת להגאון רשכ"ה"ג מטשעצין (שליט"א) ז"ל ע"י משמשו וכשהביא לו בחורה הגיד לו כי גם הגאון (שליט"א) ז"ל שבע רצון מכל הדברים שהעלמי בתשובתי הנ"ל ואשרי הדור שהגדולים מסכימים לקטנים ויה"ר שלא אכשל בדבר הלכה לעולם וזכות אבותינו יסייענו ללמוד תורה לשמה ולאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ואימא דבר המתקבל.

ועל החדשות אני בא בד"ת אשר שדר לן מר הדר"ג נ"י להעיר על דברי שו"ת יציע אומר ח"ד הנד"מ בסי' כ' אות ב' שהביא משו"ת אבן יקרה ח"צ סי' ל"ג שאלה אי מותר ליכנס לביה"כ עם תנ"ך שנעשה ע"י זילום "פאטאגראפיה בלע"ז" באותיות קטנות מאוד שאי אפשר לקרות בו אלא ע"י זכוכית המגדלת (מיקרסקאף בלע"ז) והעלה שאין שום קדושה בתנ"ך כזה כיון שאין האותיות ניכרות לעין רואה דהתורה לא נתנה אלא לעין רואה וראיה שהרי בכל הגוף יש בו נקבים דקים טבעיים מעבר לעבר ואם היינו מסתכלים בכלי מגדל הראיה לא היינו מוצאים שום צהמה או חיה או עוף כשרה לאכילה כיון שאצריהם הפנימיים נקובים מעבר לעבר א"ו דהעיקר כל שאינו ניכר לעין מרוב קטנותו לאו נקב הוא והכ"נ לענין כתב ומ"מ כיון שיש שמות הקדושים בתנ"ך חלילה לנהוג בהם מנהג בזיון עכמ"ד, וכ"ג דמה ראיתו זו דהא לא אסרה תורה טריפה אלא משום שאינה חיה ובנקובה נקבים דקים טבעיים אדרבה זהו חייתה ול"ש בזה דין טריפות כלל ולא דמי לכתב ד"ל אף שאינו יכול לקרות אלא ע"י זכוכית המגדלת מקרי כתב.

וש"י משיב דברים נחומים דודאי דחיתו גמורה הוא ואין לו שום דמיון כלל מנקבים טבעיים אשר צ"ה הקצ"ה בצעלי חיים מנפלאות הצורה ב"ה ועליהם תקנו חז"ל לזרך ברכת אשר יצר ואני דרכי לפרש דברכת נקבים נקבים חלולים חלולים קאי נמי אהני נקבי העור הקטנים מאוד שגם הם צריכים לחי' הגוף, וכמוסיף על דבריו של כ"ג שאינם צריכים חיזוק בזה נראה דאפילו למ"ד טריפה חיה מ"מ לא קשה מנקבים טבעיים דנראה פשוט דנקבי הגוף בעור ובאדם שנצרכו בכל צעלי חי זה הוא חלק מהצריחה ואופן יצירתו של הקצ"ה היפך בשר ודם שעושה כלי מנוקבת אינה מחוקת מה שמשימים בה ולא כן צריאת הקצ"ה וגם הנקב למטה כמבואר בחז"ל ולא אסרה תורה אלא נקבים וטריפות שגולדו בגוף צעלי החי שלא מן התולדה והצריחה ואף הטריפה מצטן שגולד טריפה י"ל דעיקר הצריחה היתה בשעת הזרעה נכונה

הקריאה אצל הכתב היה כתב ראוי לקריאה היינו הצילום קודם שהוגח בתיק היה ראוי לקריאה ככל צילום שלא הקטין וא"כ אין משם ראוי לנידון דידן היכא שהכתב צעם נשחנה ונתקטן כמה פעמים עד שאינו ניכר כלל צלי סיוע המיקראסקאף נורת האותיות והכתב.

ורח"ב הערני מגמ' גיטין י"ט ע"ב אמר שמואל נתן לה נייר חלק ואמר לה ה"ו גיטין מגורשת חיישין שמא צמי מילין כתבו מיתבי וכו' טעמא דאיכא כתב הא ליכא כתב לא כי קאמר שמואל דדקין ליה צמיא דנרא אי פליט ואי לא פליט לאו כלום הוא וכי פליט מאי הוה השתא היא דפליט שמואל נמי חיישין קאמר ומשמע דאי פליט ע"י מיה דנרא הוה כתב אף דלעצמו לאו כתב הוא אלא ע"י פעולה, ולדידי אפילו ריח ראוי אין כאן חדא שהרי פרש"י שם השתא הוא דפליט וכשהיו בלעות לא היה כתב חיישין שמא לא נבלעו יפה ואם מת חסורה לכהן וחולתא ולא מתיבמת דספק גרושה הוא ע"כ וכן פי' המאירי ז"ל דחיישין שמא לא נבלעו יפה בשעת נתינת הגט ולפי זה אין ראוי כלל דהרי הכי נמי כשאין כתב אינו כלום אלא דחיישין שמא לא נבלע הכתב היטיב בשעת נתינת הגט וא"כ היה צאמת כתב אצל כל דליכא כתב אינו ראוי כלל.

אלא דראיתי לרבינו הלבוש ז"ל א"ע סי' קל"ה ס"ד שפי' פי' אחר חז"ל חיישין שמא צמי מילין וכו' ואם בדקוהו ותפליט הכתיבה ויראו שכתוב בו גט עדיין נשארה בחזקת ספק מגורשת דמספקא לן שמא כיון שלא היו נראין האותיות בשעת נתינת אע"פ שהיו בלועים בתוכו אינו גט שהתורה אמרה וכתב לה ונתן צידה משמע שהיה הכתיבה ניכרת בשעת נתינה או שמא כתיבה בעלמא הקפידה התורה והרי הוא כתוב ועומד אע"פ שאינו ניכר והרי זו ספק מגורשת ע"כ ועיין צ"ש רא"ע שם נראה דדברי הלבוש דהספק הוא אם כתב שאינו נראה ואינו ראוי לקרות אלא ע"י פעולה אי מקרי כתב או לא וא"כ אפשר דדינא דידן נמי תלוי בזה. איברא דלא דמי הני אהדדי כעוכלא לדני דהרי בכתוב גט צמי מילין כתב מעליא הוא בשעת כתיבה אלא שנבלע בנייר הגט והוא כנעלס מן העין וכשיעשו פעולה יחזור הכתב ויאל לעין ויהא ראוי לקריאה ג"כ שפיר מספקא ליה אי בשעה שהיא בלועה מ"מ כתב מקרי שהרי צעם הכתב בעולם הוא וכתב מעליא הוה בתחילת הכתיבה והיה ראוי לקראו כראוי אצל הכא בנידון דידן החסרון הוא צעם הכתב שאותו הכתב אינו ראוי לעולם לקראו צלי המיקראסקאף נמצא דהחסרון הוא צעיקר הכתב ועליה אנן דנין אי זה בכלל כתב הוא או לא ולא דמי לכתב מעליא שנבלע בנייר דהפסול הוא מנדל צליעתו בנייר ולא מנדל הכתב

אלא שאח"כ נתקלקלה ונטרפה ואם היתה טריפה מוריעה א"כ לא היתה מעולם ולד ראוי לצרואות כדרך כל הנצרכים בעולם אצל כל שהוא מדרך הצריאה לא אסרה התורה כלל וזה פשוט וצורר מאד. שוב כתב לי הגאון שליט"א דדחייא זו צאמת מפורשת בשו"ת יציע אומר הנ"ל שהמחבר צעמו דחה כן והגני מחזיר האצדה לבעליה. גם ראיתו שהציא כ"ג מציגת אדם כלל ל"ד בשם ספר הצרית ושו"ת טוט"ד תני' בקו"א סי' נ"ג ושו"ת מים חיים או"ח סי' רנ"ט לענין אחרוג וצדיקת תולעים בכלי מגדלת מאירות עינים הם.

אבל צעיקר הדין נלפענ"ד כדעת האבן יקרה בזה וראשונה עלי להתנצל כי ספר יציע אומר ח"ד הנד"מ אין לי לעיין בפנים בדבריו גם שו"ת אבן יקרה אשר זיין עליו חפשי אחריו ולא מנאחיו ולכן לא אכתוב לפלפל בזה ובצריאותיהם ומנאחיו בשו"ת מהרש"ס ח"ג סי' שנאל ג"כ שאלה כעין זו צמי שיש לו תנ"ך מלום בתיק הנקרא (מעדיילאן בלע"ו) ומתוך התיק משוּבץ כלי מגדיל הראות (מיקראסקאף) אשר על ידו רואים לקראם אם מותר ליכנס איתו לביה"כ כשמונה צכים המעדיילאן או צריך ליטו צכים התפור צבג והציא משו"ת רדב"ז ח"ג סי' תקי"ג שנאל אם מותר ליכנס לביה"כ בכתבים שו"צ ד"ת והם מונחים צכים הצבג והציב דהא מילתא עזידנא עובדא צנפשיאי שלפעמים יתנו לי שאלה בשוק ואני מניח צמנפת ומכניסה לביה"כ וגדולה מזו שיש לי ספר קטן שו"צ רמזי תרי"ג מצות והוא מונה לעולם אללי צכים הצבג ואני נכנס עמו לביה"כ כדי שיהא תמיד צידי לקרות בו צנאח לחון והאריך שם לצרר אי כתב ע"י הדפוס מקרי כתב והציא דעת רוקח סי' ר"פ דס"ל דלא הוי כתב ועיין מג"א סי' ל"ב סקני"ו (ומשאל צנימין סי' ז"ט) גם כי מלאכת הפאטאגראפיה גרע טובא מדפוס מ"מ העלה דאין להקל אלא"כ מניחו בתוך צים הצבג ע"ש.

ולפיו ריהטא נראה דס"ל דהגם שהקריאה הוא רק ע"י זכוכית המגדלת אינו מוזק בכתב והוה כתב גמור אלא חפש אחר התירים אחרים וכן ראיתי לאחד מהאחרונים שהציא דברי מהרש"ס הנ"ל בכיון זה אלא דמ"מ לפענ"ד אין ראוי דענין שאלתו היתה בתנ"ך שנדפס ע"י פאטאגראפיה בצאותיות מרובעות וע"פ המסורה למעיין שם וא"כ י"ל דהכ"נ היתה ראוי לקריאה אפילו שלא ע"י המיקראסקאף כמו כל פאטאגראפיה ולא עשו אותו קטנטן כל כך ולא זכר מזה כלום שם שהקטינו הצילום באופן שא"א לקרותו אלא הא דהצריכו המיקראסקאף לקרא הוא לפי שהיה מונח כולו בתוך תיק צפנים ולכן עשו משוּבץ בכלי מגדיל הראות לקרא כי ע"י שהיה מונח צפנים היה קשה

והנה התוס' מנחות כ"ט ע"ב ד"ה זיל אייתי ינוקא דלא חכים ולא טיפש כתבו ח"ל מעשה היה צגט שהיה דלי"ת של כדת משה קטנה כמו יו"ד והביא רבי אליהו ינוקא דלא חכים ולא טיפש וקרא בו כדת והכשירו מהך דשמעתין ע"כ נראה דס"ל להתוס' דשיעור גדול האות שיוכשר הוא כל שהמינוק דלא חכם ולא טיפש קורא כראוי הרי זה אות כשר ואם האות קטן כל כך שאין המינוק מכירו ואינו קורא בו כראוי לא היה אות ופסול ואילו היתה דלית קטנה עד שלא היה המינוק קורא בו כדת כראוי היה פוסל הגט נמצא דשיעור קטנות האותיות הוא בכדי שהמינוק שהוא לא חכם ולא טיפש ראוי לקראת בו כראוי וזה ברור מדברי התוס' ועיין ש"ע או"ח סי' ל"ב סעי' ט"ז לענין נפסק אות מהאומיות, ועיין עוד בד"מ או"ח סי' ל"ו דמתן שיעור לאורך ורוחב איזה אותיות ומיהו נראה דאינו לעכב למעיין שם.

ובעתה אומר אני סברה ישרה ואמתית בס"ד דמאחר דציררנו דאותיות הכתיבה יש להם שיעור צקטן ועכ"פ יותר מחוט השערה ושיעור צעי א"כ ודאי דאינו מועיל בזה מה שיכול לקראו ע"י מיקראסקאף דכל דבר שצריך שיעור הדין הוא שצריך שהשיעור יהיה צמניאות כמבואר בפוסקים ולא יעלה על לב שום אדם לומר דאוכל פחות מכביצה אם הניחו תחת המיקראסקאף ונראית כזית ואכלו שאז יהא חייב עליו לענין טומאה בכביצה או למשל צניקב הגרגרת צכסלע וכל שאר מיני טריפות שהיו פחות מכשיעור המבואר וע"י מיקראסקאף יראה שיעור שלם והאוכל מזה פחות מכשיעור והסתכל צמיקראסקאף וכדומה דהכלל הוא בזה דכל דבר שצריך שיעור צריך שיהיה השיעור שלם בטבע ואחרת אין עליו תורת שיעור, ובהא מיושבת קושית הגרש"ק הביאו צח"ס ומרן זקניי צשו"ת בית שערים דלמה לא אמרינן בשיעורים כגון האוכל רוב שיעור מזה נימא דרובו ככולו כמו דאמרינן בכל התורה רובו ככולו וצמקוס אחר הארכת צס"ד אכל להנ"ל פשוט דכל דבר שצריך שיעור צריך להיות שיעור שלם בטבע ממש בלי שום חסרון וא"כ לא שייך בזה דין רובו ככולו כמובן. וכיון דאותיות הכתיבה יש להם שיעור כל דהוא שהוא יותר מחוט השערה או כדי שהמינוק לא חכם ולא טיפש יכול לקרא א"כ צריך ג"כ להיות השיעור צדך הטבע שיתראה ע"י חוש הראות עינים אות ראוי לקריאה לקטן ולא ע"י פעולה אחרת וכיון שאינו נראה לעינים אלא ע"י מאקראסקאף א"כ חסר השיעור של האות ואינו בכלל אות וכתיבה כלל ופסול הוא לד"ה דלא היה אלא כנקודה צעלמא וזה לפענ"ד ברור, וכמו בהא דאמרו דצין תיבה לחיבה כמלא אות קטנה ודאי ליכא בזה ספק דאם לא היה כמלא אות קטנה אלא כל שהוא כחוט השערה לא יועיל אם ע"י

זה ברור מאד לפענ"ד וא"כ אין משם שום ראיה לזה שוב מנאמי צנועס ח"ד שער ההלכה שכתב דכתב כזה הוה כתב ושכן מבואר שו"ת בית דוד סי' ח' וגיטין י"ט ולבוש א"ע סי' קל"ה ושו"ת אבן יקרה ושו"ת מהרש"ס הנ"ל וכתב דיש לנהוג קדושה צתנ"ך כזה דגם כתב שאין ניכר רק ע"י פעולה הוא כתב גמור ולדעתי טעה בזה דודאי מגמ' גיטין אין ראיה כלל וכמ"ש גם משו"ת מהרש"ס אין ראיה וכנ"ל וגם צשו"ת בית דוד הנ"ל אדרבה מחלק כמו שכתבתי לעיל לאחר שעיניתי עכ"פ דברי השאר הלכה לדעתי אינו הלכה דודאי כתב שאינו ניכר רק ע"י מיקראסקאף אינו כתב ועתה אביא לי צס"ד ראיות ברורות.

וראשונה עמדתי על המחקר אי יש בכלל איזה שיעור לאותיות צגודלן וצקטן או לא נאמר שום שיעור להכותב האין שיהיו וצש"ע וצפוסקים מבואר אופן כתיבת האותיות צצורתן, עיין סי' ל"ו והנראה דצגמ' מנחות דף כ"ט ע"א אמר רב אשיאן צר נדצך משמיה דרב יהודה ניקב תוכו של ה"י כשר יריכו פסול אמר ר"ז לדידי מפרשה לי מיניה דרב הונא ורבי יעקב אמר לדידי מפרשה לי מיניה דרב יהודה ניקב תוכו של ה"י כשר יריכו אם נשתייר צו כשיעור אות קטנה כשר ואם לאו פסול אגרא חמוה דר' אבא אפסיקא ליה כרעא דה"י דהעם צניקבא אתא לקמיה דר' אבא א"ל אם נשתייר צו כשיעור אות קטנה כשר ואם לאו פסול ע"כ, הנה מבואר דאותיות נמי אית להו שיעור צקטן שהרי אמר אם נשתייר כשיעור אות קטנה משמע דאות קטנה יש לו שיעור וה"ה לכל שאר האותיות, וצש"ע או"ח סי' ל"ב ס"ד כתב הרמ"א ולכתחלה יכתוב צכתיבה גסה קצת שלא יהיו נמחקים מהרה וכו' וצסעיף ט"ז ניקב רגל פנימי של ה"א אפילו לא נשאר ממנו אלא כל שהוא כשר להרא"ש ולשאר פוסקים צריכין כמלא אות קטנה מבואר דאות קטנה אית ליה שיעור ועכ"פ הוא יותר מכ"ש.

ובגמ' מנחות דף ל' אמרו שיעור גליון מלמטה טפח מלמעלה ג' אצבעות וכו' וצין תיבה לחיבה כמלא אות קטנה וצין אות לאות כמלא חוט השערה ועיין ש"ע הגרש"ו וערוך השלחן. מבואר ג"כ דשיעור אות קטנה הוא יותר מחוט השערה צצין אות לאות סגי כחוט השערה וצין תיבה לחיבה כמלא אות קטנה ועכ"פ דאות קטנה יש לו שיעור והוא יותר מחוט השערה, והא דלא כתבו הפוסקים השיעור נראה פשוט משום דכל שהוא אות הניכר לעינים הוה אות ואין לו שיעור לקטנו ולגדלו יותר אלא שיש לו שיעור שלא יהיה קטן כחוט השערה יהיה מאיזה טעם שיהיה עכ"פ מבואר דאותיות ג"כ אית להו שיעור לקטן וכנ"ל.

מתחלה לא נכתבה כראוי אף שהחנינוק יודע לקרותה אין זה מכשיר את האות דאמרינן על ידי סימניות בעלמא הוא שקורא אותן כלומר שהן כמו סימנין זה לאות זה וסימן זה לאות זה וא"כ הכ"נ צדיק כיון דבראית עיניו לא נראה האות כלל לאות ורק ע"י מיקראסקאפא אמינא נמי דכיון דבתחלה לא נכתבה האות היטב כראוי רק ע"י מיקראסקאפא יכולין לקרותו לא הוה אלא סימניות בעלמא ופסול.

ועל השלישית אני בא דנראה לומר קצרה ישרה שהרי התורה אמרה וכתבתם שהיא כתיבה תמה ע"י בני אדם והיינו שהתורה נותה לבנ"א שיכתבו לעצמן ס"ת תפילין ומוזוזות ושאר ספרי קודש וא"כ פשוט דלוי התורה היתה לכתיבה שבני אדם כותבין אותה ולא נתנה תורה למלאכי השרת וכל כתיבה שהאדם יכול לכותבה ולקרות כתיבה תמה הוא אם נעשית ע"פ תנאים המקובלים לנו מחו"ל וכל כתיבה שהוא כתיבה שאינה צמחית לכותבה ע"י בני אדם לאו כתיבה הוא דלכאנן אדם ניתנה ומעתה כיון דאין אדם בעולם שיכול לכתוב כתב קטן כזה שאינו ניכר לעין והיה נורת אותיות המקובלים א"כ כתב כזה אינו כתב ופסול הוא דכתב שאין בן אדם יכול לכותבו מפני קטנו אינו כתב שזאתה עליו התורה ועיין סה"ת הל' גיטין סי' קט"ו אבל מקום שנאמר וכתב נריך שיכתוב גוף האותיות ע"ש וא"כ צדיק נמי כיון דאין שום אדם בעולם שיכול לכתוב כתב קטן כזה שמלמין עד שא"א להכירו כ"א ע"י ראית המיקראסקאפא לא הוה כתב כלל ופסול הוא לכולי עלמא. נמצא עלתה לן בס"ד דכ"ק שמלמין בכתב קטן כזה אין עליו שום קדושת כתבי קודש ומותר ליכנס בו לביה"כ בלי שום ספק ומ"מ לנהוג בו שאר מנהגי בזיון לא אומר כזה כיון דעכ"פ הזמין לכ"ק ונעשה עליו איזה פעולה וכיון דנפק מפימיהו דלדיקים האחרונים ז"ל אינו כדאי לחלוק עליהם אף שנראה דאין בהם שום קדושה. [וע"ע שו"ת משנה ח"ה סי' קנ"ו].

וברגע נפל מילתא בלכא חקירה אחת כשהכלל מכלים את האותיות ומקטין את הכתב כ"כ עד שלא יהא ראוי לקרות וכתבו כמה שמות הקדושים אי ליכא כזה משום מחיקת השם ואף שאינו עושה שום פעולה בעצם הכתב אשר ממנו הוא מכלל את השאר מ"מ כיון שע"י הצילום נעשית פעולה של צמצום והקטנת האותיות עד למדרגה אשר יוצא מכלל כתב ונעשית פסול א"כ סוף סוף הוא עושה פעולה במחיקת שמות באופן כזה וז"ע כזה, וגם בסתם מכלל שמקטין את הכתב קצת אף שלא לגמרי שיהא פסול אבל מ"מ הרי הוא מקטין את השם ואולי הוא בכלל מחיקה ואין הזמן גרמא כעת להאריך כזה. אבל נראה עיקר דאין כזה איסור דבעצם הכתב אינו עושה שום שינוי.

מיקראסקאפא יראה שיש שם כמלא אות קטנה כיון דאית ליה שיעור והמציאות הוא דאינו רחוק אינו מועיל לזה ראית המיקראסקאפא הכי נמי צענין האותיות עצמן וזה לפענ"ד צרור בס"ד.

ולא דמי לענין היקף גויל שכתבתי במכתבי הקודש שמקרי נפרד אפילו אינו נראה לעין אלא ע"י מיקראסקאפא מ"מ מקרי נפרד וכשר דהתם לא צעי שיעור להרחקה ולהפירוד אלא נריך שיהא צמחית מוקף גויל וכמו שצירתי במכתבי הקודש בעוה"י אבל הכא כיון דצעי שיעור וליכא א"כ אין זה בגדר אות כלל ולא הוה כתיבה וזה צרור בס"ד.

ובן נראה ג"כ דעת הרמב"ם ז"ל שכתב בפ"א מה' תפילין הי"ט וז"ל ונריך להזהר בכתבתן כדי שלא תדבק אות באות וכו' וכל אות שאין החנינוק שאינו לא חכם ולא סכל יכול לקרותה פסול לפיכך נריך להזהר בצורת האותיות שלא תדמה היו"ד לוא"ו וכו' וכן כל כיוצא בזה עד שירון כל הקורא בהן ע"כ, ולכאורה האי סיוס עד שירון כל הקורא בהן מיותר היל"ל לפיכך נריך להזהר בצורת האותיות שלא תדמה וכו' מאי עד שירון כל הקורא ונראה דבא להשמיענו ז"ל כזה דהעיקר הוא שירון כל הקורא שיהא כתב הנראה לכל אדם אבל כתב שאינו נראה ואינו ראוי לקריאה אלא למיוחדים ע"י איזה פעולה אין זה אות אלא נריך שירון כל הקורא בהן בלי שום סיוע אחרת וכנ"ל. וגם פשוט דאין הכוונה שהחנינוק יקרא ע"י זכוכית המגדלת אלא כיון שאין החנינוק יכול לקרותה הרי זה פסול דאינו אות ואין זה כתיבה תמה, ואין לומר דרק לכתחילה אבל דיעבד כשר שהרי כתב הרמב"ם מפורש הרי זה פסול והטעם כזה דא"א לחלק בין דיעבד או לכתחלה דממ"נ או שהוא אות או לא ואם אינו אות אפילו דיעבד פסול ועיין רמב"ן בחידושי פ' הבונה דף ק"ד דאם שניה נורת האות פסול והפסיד הכל הציאו השב"ץ ח"א סי' נ' ועיין עוד מרדכי פ"צ דגיטין ותה"ד סי' רכ"ח ומג"א סי' ל"ב ס"ק כ"ג ובפמ"ג שם.

עוד יש להעיר קצת מדברי הרמב"ם מפ' סי' ל"ו בא"ד שחלק שם על תלמידי המהרי"ק ז"ל וז"ל ולקושטא דמילתא כל שמעיקרא לא נכתבה האות כהלכתה אעפ"י שאינה דומה לאות אחרת אין לך הפסד הנורה וקלקול התמונה גדול מזה וכו' אך אם ידוע לנו שמתחלה לא נכתבה היטב כראוי לא נכשיר אותה בשביל יוקא שידע לקרותה ולא מפני שאינה דומה לאות אחרת אלא נפסול ונאמר אינה ח"ת ואינה ה"א והקורא אותה ה"א הרי קורא על פה או על ידי סימניות בעלמא או שהן כתב בלתי אשורי והמכשיר בחד מהני אינו אלא מהמתמיהין ע"כ. ביאור הדברים נראה דכל שהאות

סיבה לציון התורה ודאי מחמת חטא אנשי אותה העיר ולכן כל בני הכנסת והחצרות של אותה ציהכ"נ ראוי להתענות לתשובה על עוונותיהם שגרמו הכלי לנוע הקדושה שנתצוה ע"ש ולפי טעמו וסברתו ז"ל יא' לן חומרא גדולה דאף אותם שלא היו שם צדיהכ"נ צעת נפילת הס"ת מ"מ כיון שהם שייכים לאותה קהל או עיר או חברה כולם בכלל העוונות שגרמו לכלי לנוע להתצוות ע"ש. ועיין בס' מאורי אור חלק ב'אר שצט דף ל"ו ע"א דאיכא דמחמיר להתענות לכל אנשי המקום וי"א לכל שהיה באותו מעמד ובשור"ת הרי בשמים מהד"ת סי' קל"ט באחד ששמת וריקד בש"ת ההקפות עם ס"ת פסולה שצידו ונפלה חציה לארץ וגם למחרתו קרה כן ע"ש אופני התשובה על זה.

ובשור"ת נפש ח'י' הבאו דבריו באחרונים הביא מקור לדבר מירושלמי מ"ק (פ"ג ה"ו) ה"א ת"ח שמת כרואה ס"ת שנשרף א"ר אבדו יצא עלי אס טעמתי כל אותו היום וכו' והרי זה בא ללמד וגמלא למד ע"ש. ולפענ"ד אין משם רא'י דמה רא'י ס"ת שנשרף לס"ת שנפל וס"ת שנשרף גם בש"ס צבלי מצוה דקורעין עליה ואדרבה לפי ראיתו הרי אין אנו נוהגין להתענות על מיתת ת"ח כר' אבדו וא"כ נפל פיתא צבירא דאמאי מתענין על ס"ת שנפל (וגוף הספר אין לי לעיין בו רק מה שהביאו האחרונים) ובש"ס צבלי מכות הני צבלי טפשי דקמי מפני ס"ת ולא קמי מפני גברא רבא א"כ אדרבה גברא רבא גדול ובמקום אחר איכא איפכא.

ורח"ה נראה לפענ"ד לומר דבר חדש לפי מה שאמרו ז"ל תענית כ"ו ה' דברים אירעו את אבותינו שצדעה עשר בתמחז נשתצרו הלוחות וטל התמיד ושרף אפסטרומוס התורה וכו' ובגמ' דף כ"ח וכו' ע"ש וגזרו חז"ל לדורות צביל המאורעות הללו והנה שצירת הלוחות מצוה צב"ל דכשירד משה מן ההר וראה מעשה שעשו היו האותיות פורחות באויר ונעשו עליו כבדים ולא יכול להחזיקם ונפלו לארץ מחמת כבדם (וזה פליג אהא דצביון זרקס לארץ) והנה ראינו דחז"ל גזרו תענית צביל הלוחות שנפלו לארץ הרי דכשרואין ס"ת שנפלה צריכים תענית ואף דהתם גדולה מזה מ"מ התם גזרו לדורות והכא רק לשעה והתם לכל ישראל והכא רק להרואים כמובן וגמלא מזה סמך להתענות צנפילת ס"ת וזה לפענ"ד נכון. גם קצת יש לדייק מגמ' מ"ק כ"ה ע"א צעודא דרב הונא אמר רב חגא אנא מעילנא ליה (למערתא דרב חי'א) דאוקימתיה לתלמודא כי הוינא צר תמני סרי שנין ולא חזיא לי קרי ומשמע ליה קמיה וידעי צעודיה דיומא חד איתהפיכא ליה רצועה דתפלין וחיצ עלה ארבעין תעניתא ופרש"י איתהפיכא ליה רצועה דתפלין השחור צבנים דרצועה שחורה נראה בחוץ הלכה למשה מסיני ע"כ ועיין מהרש"א עוד בשם

וע"ד התמיה שנשאל כ"ג מח"א מש"כ הגרש"ז בש"ע או"ח סי' ת"ר סעיף א' שהצ"ד שצירושלים היו שולחין שלוחין להודיע יום שנקבע בו החודש צניסן וצסיון וצתשרי ופליאה נשגבה דצמשה ר"ה י"ח לא מזכר סיון וכו' התוס' דעל סיון מפני עזרת לא יאלו דצעומר הדבר תלוי ע"כ. הנה תמיה זו קיימת הוא ואין לי פתרון כלל דצאמת כל הפוסקים שהביאו הא' הלכתא כתבו דעל סיון לא יאלו וצ"ג. [ועיין משנה הלכות ח"ה סימן קס"ה].

ובזה הנני כעת ידיד נפשו דורש שלום כ"ג וצדקתו באמת המתפלל בעד אריכת ימיו ושנותיו בבריות גופא ונהורא מעליא עד דאתי עם ענני שמיא בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן קל

ס"ת שנפלה ר"ל על הארץ מצד אחד וצד השני אבתי מחזיק בידו

ב"ה אור ליום ד' לסדר וה' מצליח בידו התשכ"ה ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד ידידי הרה"ג המפור' ג"א פרי עץ הדר בנש"ק מגזע תרשימים וכו' כש"ת מוה"ר אהרן צימעטבוים שליט"א אב"ד דקהל בית פנחס מלפנים רב בגראסווארדיין-קרעניץ.

אחדש"ת צידיות כראוי, את קסתי נתתי צהא מילתא שנשאל כת"ר צמי שקרה לו מקרה לא טהור שנפלה מידו ס"ת ר"ל מצד אחד מונח על הארץ וד' השני עומד ומחזיק בו אי צריך להתענות כמו שנפלה לו כלו ולפוס ריהטא הערותי מדברי חיים וצרכי יוסף ועמה להוסיף צאתי וקצת לצאר וראשונה עלינו לצאר הא' תמיה שמתה כת"ר דלא נמלא ציו"ד דין זה והצדק אמו ולאו דוקא ציו"ד אלא דלא נמלא דין זה בש"ע צכלל וגם לא דצבירי הראשונים כפי מיעוט ידיעתי אלא שהמג"א או"ח סי' מ"ד הביא בשם משפטי שמואל קצת סמך למה שהעולם נהגו להתענות כשנפלו תפילין או ס"ת על הארץ אפילו צנרתיקן ע"ש וצצרכ"י יו"ד סי' רפ"צ ציין עליו ע"ש.

והנה צשור"ת אמרי א"ש או"ח סי' ו' נשאל צכעין זה ונסתפק צמקור של דין זה והציא מירושלמי שדרשו צארור אשר לא יקום וע"פ פי' הרמב"ן ז"ל עה"ת שזה החזן שאינו מקים ס"ת להעמידו כתיקונו שלא יפלו ע"ש שכ' עוד פי' אחר ולפי פי' זה עכ"פ הרי הוא צארור ח"ו וצריך להתענות ובשור"ת ד"ח למרן הגה"ק מצאנו יו"ד סי' נ"ט ג"כ חקר צזה וכתב לפי מה דמצוה צתענית (ט"ו ע"א) על מה שמוציאים הציצה לרחוב לומר כלי לנוע ה' לנו ונתצוה צעוונותינו הרי שצוונות גורמין לציון התורה ואס ח"ו נקרה

אפילו הכי אי אפשר להחליף פחות משלש לדעת הש"ך ז"ל וצט"ז כתב דצדיעבד אינו פוסל בזה, הן אמת דבתשו' ח"ט שאלה י"ט [הציאה הצה"ט] הורה שאין מחליפין רק היריעה א' הן בלה הן נקרה ס"ת באופן שצריך לסקק די צילוק יריעה א' ואם היריעה בת ו' דפין די צילוק ג' דפין אצל בתשו' ש"י ח"צ שאלה פ"ט מחלק בין יריעה שצלה שמנה צריך להחליף ג' יריעות כפסק הש"ע וצין שאר חיקני ס"ת דדי צילוק יריעה אחת וכה"ג מחלק בשו"ת מהר"י הכהן ס' מ"ט וחוט השני ס' פ"ו וכ"כ להדיא בתשו' ח"ס יו"ד ס' רנ"ו.

וראיתי צערוך השלחן ס' ר"פ סט"ו שחמה על הפוסקים שציוו להחליף יריעות טובות ולגומס בשציל יריעה אחרת המקולקלת והציא דברי הח"ד ומקור דין זה ממ"ס דיריעה שצלתה לא יטול שנים ויחזיר שנים וכתב דלדעתו אעמודים קאי דכל יריעה היא לא פחות מג' עמודים ויכול להיות יותר עד ח' וזהו שאמר יריעה שצלתה לא יטול שני עמודים אם העמוד השלישי לא נתקלקל ויחזיר שני עמודים לעשותם חדשים ותהיה היריעה משני עמודים ועמוד אחד בעצמו יריעה דצדיעבד אין זה מעכב כמ"ש ס' רע"ב מ"מ אין לעשות כן אלא נוטל ג' ומחזיר ג' אצל לא להחליף שאר הפוסקים לא פירשו כן אלא פירשו דיריעה כונתו יריעה ממש ולא עמודים אלא שחלקו בין שצלו או סתם נקראו ונתקלקלו שצריכים חיקון והסבירא מכרעת לזה דבס"ת שצלה ממנה עמודים ודאי גם הלה קצת אינו כ"כ טוב וא"כ אם יכניס יריעה אחת יראה כמנומר אצל כשצריך חינוק מחמת דבר אחר והס"ת צמצם טוב איז יריעה חדשה לא נראית כ"כ ודי ציריעה אחת וכדעת הפוסקים בזה.

וזאת לדעת דכל עיקר מחלוקתם הוא אם צריך להסיר ג' יריעות או די ציריעה אחת של ג' עמודים ואפילו להח"ס שמקיל ביותר והערוך השלחן שנמשך אחריו לא הציאו אלא ציריעה בת ג' עמודים אצל הא ודאי דרך להחליף עמוד אחד לכ"ע אסור אפילו להמקילים ביותר והכי כתב להדיא הח"ס והערוך השלחן א"כ לעולם א"א להחליף פחות מייריעה אחת לכה"פ בת ג' עמודים ואף שצדיעבד אין מעכב כמ"ש בסי' רע"ב וכמ"ש הערוך השלחן אצל הצא להחליף אינו מחליף פחות מג' עמודים לעולם וזה ברור ואמת צ"ד.

ובחמת הטורדות הרבות ועול הישיבה והתלמידים לא יכולתי להאריך כאות נפשי.

ידידו עוז דושת"ר בכבוד והוקרה המברכו בברכת התורה ללומדיה בכל עת בלב ונפש.

מנשה הקמן

ספר יוסקין דצריך שיהיו אותיות שדי נראות מבחוץ וענין ארבעים יום להתענות לפי שהתפילין הם כתר תורה כמ"ש בפי' האומר ע"ש ומעתה קם לן ראי' להתענות צנפלה ס"ת כיון דאפילו רק נהפכה רגועה שהוא כתר תורה התענה עליה מ' יום כ"ש צנפלה ס"ת או תפילין שמתענין עליהו ומוזה נראה לפענ"ד ראי' גדולה למנהג העולם.

והנה צדין הראשון אי מתענין אפילו רק נפלה מנד אחד דן בזה בשו"ת אמרי אש ממש כנידן דיין ורק דהס"ת היתה מונחת על שלחן קצר וכתב שם מפורש דצריך להתענות לכולם כ"א היו משגיחין העיז לא היה הס"ת נופלת על הארץ ופסק שיתענו צה"צ ועיין כפות תמרים סוכה דף מ"א ובשו"ת מהר"י הכהן ס' ל"ז ובשו"ת חיים שאל ס' י"ב ח"א כתב דאין לו חיוב להתענות אלא למי שנפל מידו ולא הרואים הנפילה והמחמיר תע"צ ע"ש ועיין בזכ"ל חיו"ד ערך ס"ת דמי שראה אין צריך להתענות וצנפל מידו חייב להתענות וכידן ינהג ע"ש ובשו"ת בית היוצר ס' י"ד כתב ע"ד אשר קרה בחג השבועות צעת הוצאת ס"ת ראשונה נפלה שניה לחוץ על השליצה הראשונה אשר לפני האה"ק וכ' שראוי להתמיר על צעל הוצאה ועוד יותר למי שהניח ס"ת צאה"ק מקודם ויתענו כל הרואים צה"צ וקצת אחרונים הקילו דדי ציום אחד, ולפענ"ד יש להקל בתענותם כאלו צפרט צדורות האלו שירדה חולשה לעולם והדבר אין מפורש בפוסקים רק מכח מנהג ואף שהצאתי לו סמוכים מ"מ הא גופיה לא פסקוהו הפוסקים ורק רב הונא שהי' בעל מעשים משתבח ביה עכ"פ נראה דדי בתענית יום אחד רק כל אחד ואחד יתן אל לבו וידע כי לא התענית עיקר אלא התשובה וכן מצאתי בזמנא"א והציא דבריו צקיור צדרכי חיים ושלום ס' תתקס"ג צס"ת שנפלה לארץ ולא נפל כולו לגמרי רק ראשו אחד והס"ת היתה פסולה אין לחלק בזה ואותו מי שנפל מידו יתענה צה"צ וכל הקהל יום אחד ואין להקל עי"ז שלא נפלה כולה ואותן החלושים שאין יכולים להתענות יפדו התענית כאשר ישית עליהם האצ"ד ע"ש.

ובדבר אשר העיר עוד כת"ר צס"ת שצריך להחליף צו יריעות דאפילו יריעה אחת יכול להחליף כדי שלא לגרום גניזה לשאר היריעות הנה צש"ע יו"ד ס' ר"פ ס"ב כתב צס"ת שצלו ממנו יריעות וצא להחליפם אפילו לא צלו ממנו אלא אחת או שנים צריך להחליף שלש לפי שאי אפשר שיהיו אותם שהחליף דומות לגמרי לאחרות ולכן צריך שיהיו לפחות שלש דומות וצש"ך כתב דמה שהוא מחליף יהא כמדת כתב הראשון הראש"ש ורי"ו ר"ל שהסופר השני יתאמץ לכתוב ככתב הראשון וסיים ונראה שטוב שסופר הראשון יכתבם אם אפשר ע"ש ומשמע דאפילו צסופר ראשון שהכתב דומה ממש

סימן קלא

הנכנס לביתו בחו"ל אי מחויב במוזוזה מיד

ב"ה י"ב טבת התשכ"ו ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד ידידי היקר והנחמד ור"ח אי"א נר"נ וכו' הרה"ג
כש"ת הרב אפרים גרינבלאט שליט"א.

אחדשה"ט וש"ת, בדבר השאלה הנכנס בביתו בחו"ל אי מחויב במוזוזה מיד או לאחר שלשים יום כמו בשוכר בית ופשוט ליה דמחויב מיד יפה כיון דזה והוא פשוט בכל הפוסקים ולא אמרו רק בשוכר בית בחו"ל והדר צפונדק בא"י פטור ממוזוזה כל שלשים יום וה"ה לשאל בית עיין יו"ד סי' רפ"ו סכ"ז וצרמ"א שם אבל הצונה בית או קונה מחויב במוזוזה מיד שנכנס בו ואף דיש אומרים דס"ל דאפילו קונה או צונה בית בחו"ל פטור עד שלשים יום ובמקום אחר כתבתי דנראה גם שיטת רש"י מנחות מ"ד כן מ"מ דעת רוב הפוסקים דהקונה או צונה בית חייב במוזוזה מיד.

והא דלא תקשה בשוכר בית או שואל כיון דשכירות ליומא מכר הוא עיין גמ' ב"ק ע"ט וצ"מ ז"ט וטח"מ סי' קצ"ז וקצ"ה ועוד מקומות וכן בשואל איכא דס"ל דהו"ל כמתנה ליומי עיין ריטב"א קידושין מ"ו הארכתי בזה במקום אחר דשכירות ושאלה אין לו בגוף הבית כלום והא דהוי כמכר היינו לתשמיש וכן בשאלה אבל בגוף הבית אין לו כלום וממילא פטור ממוזוזה כל שלשים.

סימן קלב

השובר בית ונתן דמי מפתח
אי חייב מיד במוזוזה

עוד להג"ל

ומה דפשיטא ליה עוד בשוכר בית בחו"ל ונתן דמי מפתח באופן שלא יכול צעה"צ לשלחו עד שיתן לו דמי המפתח א"כ מיד יש לו שם קביעות וחייב מיד במוזוזה וכן הביא בשם קונטרס בית ברוך ח"צ דף פ"ג, ומה יא לא לדון כיון דיש הרבה צמים כאלו צפרט צעיירות גדולות יש לקבוע בצמים אלו מוזוזה תיכף צשעת הכניסה עכ"ל.

דמי מפתח אלו לא ידענא כוונתו בזה ולא ידענא אופן דמי המפתח הללו והעיקר בזה אם הבית שלו או לא ואם בדמי מפתח קונה בגוף הדירה א"כ מחייב מיד אבל אם דמי מפתח אינם מועילים לקנות בגוף הדירה כלל רק שנותן לו דמי מפתח בכדי שיסכיר לו הדירה ולאחר שרוצה לצאת מחזירין לו דמי המפתח ואין לו להדר שום חלק בגוף הדירה א"כ גם דמי המפתח הם רק מעין השכירות ולא הוה אלא שוכר דפטור כל שלשים ומה שטען כיון דאין לו רשות

לצעה"צ לשלחו הלא גם בשוכר בית סתם בלי דמי מפתח אין לו לצעה"צ כח לשלחו בלי להחזיר לו דמי שכירות וגדולה מזו דאפילו בדמי שכירות אינו יכול לשלחו ברוכז מקומות צמדינה זו ועכ"פ צנוא יארכך כן הוא וגם צומן התלמוד לא היו יכולין לשלוח כל זמן החורף וכיוצא בהן צומנים ולכן פשוט דעה"ג פטור כל שלשים יום. ואם כוונתו על הצמים משותפים הנקראים (קאפערטיווין) שכל אחד משלם דמי דירה ויש לו חלק בבית בזה פשוט דהוה כביתו ומחייב מיד ומיהו צסמוך אכתוב דדוקא כשאין שם שותפים עכו"ס בבית.

וקצת עלה צרעיוני הרהורי דצרים דכוונתו הוא לפמ"ש הש"ך יו"ד סי' רפ"ו ס"ק כ"ח דהיינו טעמא דפטור ממוזוזה בחו"ל קודם ל' יום משום דעדיין אינו נקרא דירה והגאון מליסא צסידור תפלה שלו כתב דהשוכר בית על יותר משלשים יום נתחייב במוזוזה מיד ואולי כוונת כ"ת דהכ"ג כיון דנתן דמי מפתח מקרי דירה מיד אמנם הרי כבר הקשו על הש"ך הנ"ל עיין שו"ת רע"א סי' ס"ו וצ"מ נחלת צבי הוצא בגליון יו"ד מה שהרבה לתמוה על הגאון מליסא והש"ך דהתוס' מנחות מ"ד לא כתבו חי' ראשון דאם ידור בו גם לאחר ל' דלא הוי דירת ארעי חייב מיד אלא למה דרשו לומר דשוכר מחייב במוזוזה מדאורייתא אבל למאי דכתבו עוד דשוכר לעולם אינו חייב אלא מדרבנן א"כ אינו חייב אלא לאחר ל' יום דמחויב בשלו וכיון דרוכז הפוסקים ס"ל דשוכר אינו חייב אלא מדרבנן א"כ אפילו שוכר בית ואין צעה"צ יכול לחזור בו מ"מ פטור כל ל' יום דאין ההקפדה אם הצעה"צ יכול לחזור בו אלא ההקפדה היא אם נראה בשלו או לא וזה לא הוה רק אחר ל' יום א"כ לעולם לא יתחייב בבית שאינו שלו קודם ל' יום.

סימן קלג

הקונה בית בקאפערטיוווא ויש בו שותפות
ישראל עם עכו"ם אי חייב במוזוזה מדאורייתא

עוד להג"ל

אלא דמה שכתבתי לעיל דבבית של שותפין (קאפערטיווין) צלע"ז) מחייב במוזוזה מיד למודעי אני צריך דזה דוקא בבית של שותפין ישראלים אבל אם הוא בית של שותפין שישראלים ועכו"ם משותפים צו דין זה כבר תלוי באשלי צרצרי דהצ"י יו"ד סי' רפ"ו הביא דעת הרשב"א דשותפות נכרי חייב במוזוזה ודייק מדאמרין צפ' ראשית הגז אהא דאמרין אלא ביתך ל"ל ואמאי לא אמרינן ביתך לאפוקי שותפות דנכרי ותי' דמוזוזה חובת הדר הוא ולשמירה עשויה ואפילו בשותפות דנכרי ישראל הדר בזה צריך שמירה וכתב דהכי נקטינן. אמנם

הד"מ שם הביא דעת המרדכי סוף פ"ק דע"ז והגמ"ר פ' ראשית הגז דף תשמ"א דבית של ישראל וכרי בשותפות פטור מן המזוזה וכן פסק הרמ"א יו"ד הנ"ל בהג"ה שם וכן נראה דעת הט"ז והש"ך שם ע"ש ולפ"ז בהני קאפערטיווען שהם בתים משותפים ישראל ועכו"ם פטורים הדריס בהם ממזוזה לגמרי והוא דבר חדש לכאורה.

וְלֹא מציעא לדעת הלבוש והט"ז שכתבו הטעם דפטורים משום דשותפות מרצין מדכתיב למען ירצו ימיכם וגו' ובעודי כוכבים לא שייך לומר כן שהרי אינן מקיימין התורה א"כ הפטור הוא מדאורייתא ממש וא"כ אפילו מי שרוצה לקבוע מזוזה לכאורה ה"א חסור לדרך לקבוע מזוזה אלא אפילו לדעת הש"ך דהפטור הוא משום סכנה שלא יאמר העכו"ם שהישראל עושה מעשה כשפים מ"מ מידי ספיקא לא יאכלו שהרי גם הש"ך שם בתחלה כתב כיון שהבית של עו"כ במקצת ע"ש וא"כ עכ"פ אין לדרך על קביעת מזוזה בבית משותף הנקרא (קאפערטיווען בלע"ז) אם משותפים גם עכו"ם.

אִיבְרָא דבשור"ת בנימין זאב סי' קס"ז האריך לבאר בהא דינא בבית של שותפין ישראל וגוי וכתב דאיתו בית פטור ממזוזה דהא בפי' ראשית הגז לא אמר דאיתא ביתך אלא כרבה דאמר דרך ביאתך מן הימין ולא איתא קרא בביתך למעוטי שותפות ישראל אלא שותפות דגוי וכיון בבית זה יש לו לגוי חלק בגוף הבית ובשער וגוי לאו בר חיוב מזוזה הוא א"כ אין כאן בית שלם להתחייב במזוזה ואין בית שלם בעינין להתחייב במזוזה דבפ"ק דיומא ובפ"ק דסוכה ממעטינן ממזוזה בית שאין בו ד' אמות וכדכתב הרמב"ם ז"ל הל' תפילין ומזוזה וס"ת ריש פ"ז וסמ"ג עשין סי' כ"ג ועוד שערין בעינין דהא ובשערין כתב רחמנא וכיון דחצי בית הוא של גוי לא הוי ביתך ובשערין דהא כל זית חוית מכל הבית יש לגוי חלק בו והביא שם ראי' מירושלים דאינה מטמא בנגעים שלא נתחלקה לשבטים ומדרבי ישמעאל דדריש פ"ק דיומא אחותכם מטמאה בנגעים ואין אחות גויס מטמאה בנגעים וכיון דגוי לאו בר טמויי בנגעים הוא אין כאן בית שלם עם כל זיוותיו וה"ה לגבי מזוזה כיון שיש לגוי חלק בכל זיוותיו לאו בר חיוב מזוזה הוא ע"ש. והנה נראה פשוט דהבנימין זאב ס"ל בזה כט"ז ולבוש ולא כהש"ך הנ"ל.

וּמִבְּאֵן נמי דחיתי מה שעלה בלבי הרהורי דברים לכאורה לחלק קצת בין נידון דידן דיש לכל אחד דירה בפני עצמו ודר זה ולא דמי לשותפות ממש היכי דתרווייהו דריס יחד גוי וישראל אמנם הדרנא די מהא ראי' גופא שהביא הבנימין זאב מירושלים דפשוט דבירושלים אף שלא נתחלקה לשבטים מ"מ היה להם חזקה על הבתים וכל אחד דר בדירתו בתור חזקה ואפ"ה חשיב ליה של שותפות לפטור מנגעים וכן

ממה שכתב עוד שם הב"ז לחלק בין תצוה שיש לו שותפות לגוי עם ישראל ובין דירה בבית ליכא צילה ואינו יכול לחלקו דהא בכל פינה ופינה יש לו חלק להגוי וא"כ איך יחלקוהו ויהי חלקו חייב במזוזה וכיון דלא נתחלק פטרינן ממזוזה ואי נימא דמה שכל אחד יש לו זכות דירה סגי א"כ הכ"ג מועיל החלוקה א"ו כיון דגם לאחר שכל אחד יש דירה מיוחדת שדר בו מ"מ הרי בעצם גוף הדירה משותפת הוא עם העכו"ם רק שיש לו זכות לדור בדירה זו ולעכו"ם באחרת שכן החנו ציינהם אבל אם יוצא משם אין לו רשות לעשות בו כרצונו אלא מחזירה למנהל הבית והמנהל ימכרנה לאחר או ישכרנה ואז נותן לו מה שמגיע לו מהשותפות וא"כ ע"כ אין הדירה שלו לגמרי גם כי ודאי יש לו חלק בשער הדירה עם העכו"ם מה שצריך לזאת ולזא, וגם כי לפי ששאלתי פה מבאנן אחת שיש להם דירות כאלו ואמרו לי שלדינא יש לכל המתגורר שם מניות כפי מה ששלם והוא נקרא סטאק האלדער בזה וא"כ פשוט דזה הוה בבית של שותפין עכו"ם עם ישראל וא"כ פטורין ממזוזה לגמרי ופלא שלא מצאתי מי שהעיר בזה עדיין, וט"ע דמלכד שפטורין מן המזוזה אולי המתחייב בעצמו ומניח חסור לדרך והי' מצוה לפרסם דבר כזה וט"ע. [ועיין שו"ת רמ"א סימן קל"ב אות ו' עוד שאלת לענין מזוזה שאין אנו נוהגין לקבועה בשערי המדינה אע"ג דאמרין בגמרא שכולן חייבין גם בזה דברו הראשונים ז"ל אחרי שהכותים דרים בתוכה וכו' וה"ה בעיירות שלנו שכלם הם של מלך ואף בעירנו שאין כותי תוך הרחוב מ"מ לא גרע משותפות כותי דפוטור ע"כ].

ובבמסיבה אחת הנעתי הדברים לפני ידי"ג הגר"מ פיינשטיין שליט"א ואמר לי שהוא באמת דבר חדש לו ולא עלתה על דעתו מזה מ"מ אמר דכיון דכל אחד משלם שכר דירה א"כ הוי השיחוף ג"כ כשוכר בית דעכ"פ מדרבנן מחויב והגם שדחיתי לו שם מ"מ הודה לי דלכ"ע אינו אלא מדרבנן ויש נפק"מ בזה לענין שלשים יום דפטור ממזוזה בזה לכ"ע הנכנס בו כדין בית שוכר שהפטור ממזוזה שלשים יום אבל לאחר שלשים יום מניח בצרכה ואין בנו כח לפטור לגמרי כנלפענ"ד.

וּמִיָּהוּ מה שכתב הקוגה בית אמשכנתא ונותנים רק חלק מההכספים והשאר נשאר ממושכן בבאנן ואם לא שלמנו יש להם רשות ליקח הבית מ"מ מקרי שלו וחייב במזוזה מיד. זה פשוט הוא דהבאנן אין להם בגוף הבית כלום ולא שום קנין אלא שהבית הוא ממושכן ואחראי בעד הכסף שהבעלים חייבים ובאמת כשלא ישלמו אין להבנן רשות ליקח הבית סתם אלא לשומו ולמכרו ולטול מה שמגיע להם או אם אין לו קונים או שאינו שוה כל המחיר או יכולים

ליקח הזית אבל בפתח אין הזית שלהם אלא של הצעל הזית
שלקחו אפילו בכסף מיעוט זה פשוט.

ידידו דושל"ת בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קלד

הדר במעוני קיץ יותר מל' יום אי חייב במזוזה

ב"ה אור ליום י"ג מנחם אב התשכ"ה ברקלין נ"י יצו"א
כבוד ידידי ורב חביבי הרב הגאון המפורסם וכו' כש"ת
מוה"ר שמחה זיסל לעוואוויץ שליט"א ר"מ דיישיבת
קאמינעץ.

אחדשת"ר, את קסמי נחמי בידי לאותות אהבה וידידות
בהא שמה נאה בהיותי בלונדון חדא את
כת"ר דדבר השאלה האין לזכר על קביעת מזוזה במעוני
קיץ והאין להחמיר בה ולפענ"ד היות כי המדובר הוא
ממעוני קיץ ואמרתי ללכאורה דבר זה במחלוקת שנויה אי
מעוני קיץ חייבים במזוזה אפי' שוהה שם יותר מל' יום
דמ"מ דירת ארעי מיקרי כיון דלא בא לשם לשם דירת קבע
אלא לזמן החם ודעתו לחזור לביתו מקום דירתו הקבועה
ואמרתי להעלות על הכתב מה שעלה ברעיוני בדיון זה כפי
מסקנת הפנאי כי אני טרוד למאד בעו"ה בשאלות אחרות
הקודמות מזה.

והנה מקור הדברים נראה מדברי הרמב"ם פ"ו מה"מ ה"א
שכתב עשרה תנאים לבית שיתחייב במזוזה ואחד מהם
שיהיה עשוי לדירת קבע ובה"ט שם כתב סוכת החג בחג
ובית שצפוינה פטורין מן המזוזה לפי שאין עשויין לדירת
קבע שתי סוכות של יו"תים זו לפניו מזו החינוכה פטורה
מן המזוזה לפי שאינה קבועה וחנויות שצפויים פטורים לפי
שאינם קבועים לדירה. מצוה מדברי הרמב"ם ז"ל דבית
המחויב במזוזה צעיר להיות עשוי לדירת קבע ושיהיה קבוע
לדירה אבל אם עשוי לדירת קבע ואינה קבוע לדירה כלומר
שהדר זה דר ארעי פטור מן המזוזה, ופשוט שכל שפטור
מן המזוזה מכח דירת ארעי אין נ"מ בזמן דכמו בית
שצפוינה וחנויות שצפויים לא הגביל בהם זמן וכל זמן שהוא
שם פטורין מן המזוזה ואפילו אחד בצפינה שנה שלימה פטור
מן המזוזה ועכ"פ זמן רב יותר מל' יום הכ"נ הדר בכל
דירת ארעי כל שזה דירת ארעי פטור מן המזוזה אף שדר
שם יותר משלושים יום.

ובמה שאמרו בגמ' מנחות מ"ד ע"א דהשוכר בית בחו"ל
והדר בפונדק בא"י פטור מן המזוזה ל' יום ופסק
הרמב"ם שם הל' י' מצוה ללאחר ל' יום מחויב במזוזה וכן

הלכה ציו"ד סי' רפ"ו ומשמע ללאורה דשלושים יום עושה
קבע ז"ל דאין הכוונה דל' יום הוא הקובע ועושה קבע
ומחייב במזוזה אלא הפי' כפי מה שכתבו התו' מנחות הנ"ל
ד"ה טלית דבית שוכר מדאורייתא פטור מן המזוזה דתרי
ביתך כתיבי למעט שוכר ומדרכנן הוא דמחייב ומה דצעי
בצ"מ ק"א מזוזה על מי ופריך הא אמר רב משרשיא חובת
הדר דמשמע דהוי דאורייתא לאו לחיובי שוכר הוא דמיתי
לה הכי קאמר פשיטא דאין המשכיר חייב כיון שאינו דר שם
וכיון דבית שוכר ומדרכנן הוא דמחייב במזוזה לא מחייב רבנן
אלא לאחר שלושים דלא כבר איכא מראית העין דנראה כדר
בלי מזוזה ללאחר ל' יום כבר מיחוי כשלו, עוד כתבו טעם
אחר דבשכירות קודם שלושים לא מיקרי עדיין קביעות דירה
אף שדעתו לקבוע שם דירתו מ"מ חיישין דלמא לא מיתדר
ל' ולא דמי לביתו דחייב מיד דרובה אדם קבץ שלו. ועיין
במרדכי על הל' קטנות סי' תתק"נ דלאחר שלושים רבנן הוא
דחייביהו שהעולם סוברים לאחר שלושים שהוא שלו וכ"כ שם
בשם הסמ"ק ע"ש.

ולשיטת רש"י מנחות שפי' כל ל' יום פטור שמה יחזור
בו כ"ש דלתי שפיר דנראה דסובר דשוכר חייב
מדאורייתא במזוזה אלא דעד שלושים חיישין שמה יחזור בו
אבל כל זה דאית ל' דירת קבע ורובה לגור בו קבע אלא
שאפ"ה פטור כל שלושים אבל איכא דבעיקר דירה אינה אלא
דירת ארעי אפי' לאחר שלושים פטור מן המזוזה וק"ל. אמנם
המאירי שכתב קמ"ח כתב יש מפרשים הא דמשלושים ואילך
חייבת במזוזה היינו בשכר לאחר משלושים חייבת במזוזה מיד
כיון שדעתו לגור בה הרבה וכ"כ בזמנו"י סוף הלכות מזוזה
דאם שכרה לשלושים יום חייבת במזוזה מיד וכן נראה ללאורה
דעת רבינו מנוח הביאו הב"י סי' רפ"ו בטעמא דשוכר פטור
כל ל' משום דאמרו במזוזה חובת הדר הוא ופחות מכן הוי
רק דירת ארעי ע"כ משמע דיותר משלושים כבר מיקרי דירת
קבע ועיין סמ"ג עשין סי' כ"ה והחנוך מלווה תכ"ג כתב
דשוכר שעבר ל' יום ציטל מלווה עשה משמע דס"ל דבשלושים
יום תליא מילתא אי הוי דירת ארעי או לא (ואף שיש לדחוק
קצת דהם לא כתבו אלא בשוכר פתח אבל כשוכר לדירת
ארעי כמעוני קיץ גם הם מודים מ"מ ללאורה לא משמע
כן) וכ"כ הש"ך סי' רפ"ו סקכ"ח דבשלושים יום תלוי
ואחריהם נמשך הגאון מליסא בסיידור דרך החיים שלו שפסק
השוכר בית בחו"ל על ל' יום פטור מהמזוזה משמע שכרה
יותר מל' יום חייבת בפתח מיד.

אמנם האחרונים ז"ל תמהו על הגאון מליסא עיין בספר
נחלת צבי בגיליון יו"ד מה שכתב עליו והביא בשם
הגרע"א ז"ל סי' ס"ו וכתב דלא תלוי במחלוקת הראשונים

סי' כ"ב, אלא דבשד"ח מ' מ' כלל קי"ח פקפק קצת וכתב מיהו דאפילו להמחמירין לקבוע מזוזה מ"מ לא יצרך על קביעתה אצל צעט"ז (לנכד הגר"א מטשעכענאו) ה"ל מזוזה ארת ו' כתב בפשיטות דהשוכר בית בין בארץ ובין בחו"ל אפילו יותר משלשים יום כל שאינו רוצה לקבוע שם דירתו ובכל עת יושב ומנפה לחזור לביתו פטור ממזוזה וז"ל ולא ראיתי אפילו מת"ח ויראים שיהו נוהגים כשנוסעים למקומות מרחצאות לרפואות ומשתהים שם בבית המושכר להם אפילו יותר מל' יום שיעשו מזוזה בפתחיהם הרי מבואר כדברינו בס"ד אלא שכתב שם עוד ומיהו כשקובע שם דירתו עם אנשי ביתו לשם דירה על איה זמן כדי להנפש מעבודתו ודאי חייב במזוזה ודבריו נריכין ביאור דלכאורה סתראי נינהו ממנה שכתב לעיל גם מה שסיים שם עוד בדבריו ועיין ברכ"י סי' רפ"ו שכתב ג"כ בלאזרעו אע"פ ששהו יותר מל' יום מ"מ פטור ממזוזה דלאו דירת קבוע הוא ע"כ והתם בלאזרעו היו איש וציתו כמבואר למענין שם בחיים שאל וברכ"י הני"ל ונ"ע. וי"ל דכל שקובע שם דירתו עם אנשי ביתו לשם דירה כוונתו כגון שיואל למקום עם אנשי ביתו לזמן הרבה ואינו עושה מלאכה לא כמו שנוהגין אנשי שלומיים שנכנסין בכל שבע העירה שמראין בזה שעיקר הדירה שלהם הוא בעיר ומנפין מתי יוכלו לחזור לבתיהם אלא שהוא קובע שם דירתו ורוצה לדור שם במנוחה לזמן יותר משלשים יום לשם דירה ממש וזה תלוי בכוונתו וי"ל עוד.

עב"פ היואל לדין נראה דעת האחרונים וז"ל בדמעוני קיץ שיוצאים רק לדירת ארעי לשאוף אויר נח וכן במלוניס שנכנסים בזה לדירת ארעי (דאם נכנס לדירת קבוע זו הוא פונדק המוכר בגמ' מנחות מ"ד הני"ל דחייב לאחר שלשים) פטורים ממזוזה אפילו לאחר שלשים יום כיון דעיקר דירתם ארעי הוא ולכן נראה דבאגאלווס נמי שיוצאים יותר משלשים יום כיון דעיקר דירתם אינו אלא ארעי כמובן וגם רוב האנשים כל השבוע הם בעיר ולא יוצאים רק לשבתות אל משפחתם ומנפים מתי יוכלו כבר לחזור ולהיות בנאותם חדא בדירתם הקבוע גם כי אף במשך זמן ההוא שהוא בדירתם הארעי במעון קיץ הם מחזיקים בדירתם הקבוע בעיר ומשלמים שכר דירה בעיר מורים בזה בהחלט שזה הוא דירתם הקבוע ובדעתם לחזור לשמה וזאת היא דירת ארעי במעון קיץ ולאחר העונה הם מוניחין המעון הזה ולא משלמין כלום להחזיק הדירה הזו בכל השנה כמו שמחזיקין דירתם בעיר כשיוצאין למעון קיץ הכרח גמור דזה לא הוא אלא דירת ארעי ולכן נלפענ"ד דכ"ע מודי דכה"ג פטורים מן המזוזה ודירה זו גרע יותר ממנה שהציא הברכ"י ות"ש דהתם עכ"פ היו שם כל המשפחה אלא לא היה בטוח להם עד כמה יניחו להם הממשלה לעמוד שם ואולי יניחו זמן הרבה אפילו הכי

ז"ל אי שוכר בית חייב במזוזה דאורייתא או דרבנן ולמ"ד דחייב מדאורייתא א"כ השוכר יותר מל' יום חייב מיד דעד התם מיקרי דירת ארעי דאל"כ מאי נפ"מ בין שוכר לבית שלו דמחייב מיד (או כרש"י משום שמא יחזור) אצל לפוסקים דס"ל דשוכר אינו חייב אלא מדרבנן א"כ טעם הפטור עד שלשים הוא משום דאין זה ביתו ופטור מהתורה לגמרי ולאחר שלשים כבר מיחוץ בשלו ומחייב חמנם אז דווקא אם שכרו לקביעות לדירת קבוע חייבו חכמים אצל היכא דשכרו רק לדירת ארעי אפילו לאחר שלשים פטור והחלוק בזה דבשלמא בשכרו לדירת קבוע עכ"פ מוכרחים אנו ליתן לו שום זמן לחייב משום דמיחוץ בשלו ציוו חכמינו וז"ל ליום שלשים דמנינו כבר יום שלשים שמקרי כבר דירה לענין מס הקהל ושאר ענינים אצל כל שלא שכרו אלא לדירת ארעי לא מנאו חכמים טעם בדבר לתקן לו מזוזה כיון דבמשך הזמן יעקור דירתו מכאן ושאר שכירות עולם משכירת ארעי אפילו יותר משלשים כמובן. אלא מעתה כיון דאנן קיי"ל כהפוסקים דשכירות הוה דרבנן כמבואר בש"ע ואחרונים ז"ל א"כ אין לדין שלשים יום טעם של ארעי והכל תלוי בדעת השוכר א"כ כיון שיוצאים לדור במעוני קיץ (קאנטרי) יוצאים רק לדירת ארעי ולא לקבוע שהרי יש להם דירות בערים ולא עוזים דירותיהם בערים אלא מחזיקין אותן ומשלמים שכר דירה בעיר והרי זה מורה שעיקר דירת קבוע שלהם הוא בעיר וגם הבעל הוא ע"פ רוב בעיר כל ימי הקיץ ורק לשבתות הוא יוצא א"כ פשוט דזה מיקרי דירת ארעי כה"ג אף שהוא יותר מל' יום.

וקצת יש לדייק עוד דבאגאלווס שאינו עשוי לדירת חורף וא"א בזה לדור בחורף כלל מפני הצינה דאין לזה שם קביעות כלל ואף דאנן לא קיי"ל כר"י ציומא י' דס"ל בבית שאינו ראוי לקיץ ולחורף אינו דירה ונ"ע אבעל אגודה שהציא סתם לשון הגמ' בבית שאינו עשוי לקיץ ולחורף אינו בית וכבר ראיתי לאחרונים שהקשו לו כן מ"מ לדין י"ל דמודים רבנן דחד מניהו בעי או שיהי' דירת קבוע וקבוע דירתו אז הוי דירה אפילו אינו ראוי לקיץ וחורף או בסתם שיהיה עכ"פ ראוי לקיץ וחורף דמדרגה אחת אנו יורדים ולא נשוי' מחלוקת רחוקה דאפילו ארעי ואינו ראוי לקיץ וחורף מ"מ חייב במזוזה ונ"ע.

וגם שלפענ"ד מה שכתבתי נכון הוא מנאחי שכר דנו בדין זה רבותינו האחרונים וז"ל בשו"ת תרשיש שהם סי' נ"ב כתב דאותם הנוסעים צימי הקיץ לכפרים לשאוף אויר נח ושוכרים דירות על איה חדשים פטורים ממזוזה והציא ראיה לדבריו מברכ"י יו"ד סי' רפ"ו אות ט' בבנ"א שזכרתי מדבר באופל ושוכרים בתי עכו"ם דפטורין ועיין בשו"ת חיים שאל

להרשב"א דאית ליה דינא דבר מצא משום דשכירות ליומא הוה כמכר ולדעת הרשב"א שאני מכר משאלה והוה אחי שפיר דשאלה פטור מדאורייתא אבל לדעת שאר פוסקים ז"ע גם משאלה, מיהו גם להרשב"א לא ניחא שהרי הרשב"א ס"ל כהפוסקים דבית שבור פטור במזוזה מה"ט נמצא דשכירות לא הוה כמכר לענין מזוזה ולענין דינא דבר מצא ס"ל דהוה כמכר וז"ע.

ואשר נראה צוה ציחור הדברים לפי היסוד שהניח לן הריטב"א ז"ל קידושין דף ט"ו אמה שהקשה ז"ל שם כיון דשאלה מתנה ליומי הוא א"כ אמאי לא קנייה שואל במשיכה כקנין מתנה וחי' בשם מורו ז"ל דשאלה לא מקני ליה גוף הכלי כלל אלא תשמיש שבו ואין התשמיש ההוא ראוי לקנות במשיכה כשם שאין אותיות נקנות במסירה לחוד לענין שעבוד שבהם שאין משיכה קונה אלא צומשך גוף הדבר הנקנה ול"ל דהוה קנין הגוף לתשמיש דומיא דנותן דקל לפירותיו דלא אשכחן הקנאת הגוף לפירות אלא בקרקע העושה פירות שפירות יולאין מגופו וצונותן בית לדירה כיון דקרקע עולם וחזי לפירות ממנו חזי לאקנויי דירתו אבל צונותן כלי לתשמישו שאין התשמיש יולא מגופו לא שמענו עוד כתב דאפילו אם ת"ל דנותן כלי לפירות קונה במשיכה בשואל כיון דשואל מתחייב מסתמא באונסו ע"כ דלא הקנה ליה גופו דאלו הקנה ליה גופו היאך מתחייב באונסו דהרי שלו הוא ע"ש דברים נפלאים ועיין רשב"ם דף קל"ז ע"ב ד"ה הרי זה מוקדש ומוחזר ועוד עיין רא"ש סוכה בסוגיא דמתנה על מנת להחזיר שאם נאנס נריך להחזיר אחריו גם בקידושין באתרוג שנתן לו ר"ג לר"י ונתנו לר"ע.

ור"פ יסוד שיסד לן הריטב"א ז"ל מובן מאד דאף דשואל יש לו דין מתנה ליומו ולשון הריטב"א ז"ל או דין מכר לשאר לשונות אבל הרי שואל לא קנה אלא תשמיש שבו ולא נקנה ליה בגוף הכלי כלל וא"כ הכ"נ צבית שאל אף שקנה לתשמיש והנחת תשמיש שבו אבל לא קנה כלום בגוף הבית וכיון דאין לו קנין בגוף הבית ממילא פטור ממזוזה מה"ט ואף אי נדחוק קצת לפי חי' זה שהרי צונותן בית לדירה כתב הריטב"א כיון דקרקע עולם הוא קונה משמע דקונה גם בגוף קצת אבל הרי לפי חי' ז' כיון דשואל מתחייב באונסין ע"כ דלא הקנה בגופו כלל גם כי באמת אפילו בהקנה בית לדירה שקונה ע"י קרקע מ"מ אינו קונה אלא התשמיש אבל בגוף הבית אין לו קנין כלום כמובן וזה נכון מאד. וזוהי יש לישב פי' רש"י ע"ז ט"ו שפי' שאלה קניא להתחייב באונסין ובע"ע תמה עליו הרבה דהרי שכירות קניא אפילו בלא להתחייב באונסין ולפמ"ש נראה דרש"י דייק דשואל חייב באונסין ורק לענין תשמיש הוה קנין ולא לדבר

פטורין כ"ש צדיק דודאי לאחר חדשים חוזרין לעיר ומיהו אם מי שהוא רוצה להחמיר על עצמו נראה פשוט דקובע צלי צרכה והמיקל שלא לקבעה לא הפסיד כנלפענ"ד.

ודאי דמי שיש לו דירה בעיר ויש לו מעון קיץ שלו צהרים והוא לו ג"כ דירת קבע כדרכם של עשירים שיש להם ז' דירות אחד בעיר ואחד מחוץ לעיר והוא מחזיק שניהם בכל השנה דזה חייב במזוזה מדאורייתא דכה"ג דירת קבע הוא כמובן ואין זה נריך לפנים. [וע"ע משנה"ה ח"ו סי' קפ"ה].

ונתתי את לבי לחקור ולהבין במה דקי"ל דשכירות ליומא מכר הוא עיין ז"ק ע"ט וז"מ ז"ט ז' וטוח"מ סי' קצ"ב וסי' קצ"ה צרמ"א סק"י וסי' שי"ב ס"א וט"ו ס"א ועיין סמ"ע ושא"ר אחרונים מבואר דשכירות הוה כמכר וצ"ח"מ סי' ר"ס ס"ד פסקו צראובן הדר עם שמעון ומעלה לו שכר מקרי חצרו של שניהם לענין קנייה דהוה כשני שותפים בחצר עיין טור וז"ח שם וכיון דשכירות ליומא הוה מכר א"כ כמו צקונה בית מחויב במזוזה מדאורייתא ומיד א"כ הכ"נ נחייב במזוזה מדאורייתא בשוכר בית מהאי טעמא גופא דהוה כמכר. ובשלמא שואל בית דהבית אינו שלו שפיר פטור מה"ט וכמ"ש הב"י בשם רבינו מנוח אבל שוכר קשה, ולדעת הפוסקים דשכירות לא קניא אלא מדרבנן עיין ז"ח ח"מ סי' שי"ג ומה"ט אינו קניא כלל ובישועות יעקב סי' רמ"ו האריך לבאר דברי הצ"ח ז"ל ע"ש הוה אחי שפיר אבל להפוסקים דשכירות קניא דאורייתא תקשה כנ"ל וז"ב. גם דברי רבינו מנוח שהביא הב"י ז"ל נריך להבין שכתב דשואל בית דינו כשוכר וחייב במזוזה מדרבנן דלכאורה מרחק רב צינייהו דשוכר בית הוה כמכר מה"ט ושואל לאו מכר הוא.

איברא גם בשואל איכא דס"ל דהוה ליה כמתנה ליומי עיין ריטב"א קידושין ט"ו ז' ד"ה צהא דשואל קרדוס דשאלה כמתנה ליומי דמי וצ"ח"מ ר"ס ר"ב צרמ"א וי"א דאפילו קרקע בשכירות ומטלטלין במתנה והש"ך שם תמה מ"ש שאלה משכירות וצקונה"ח לדו"ז תמה על הש"ך גם צמחנ"א סי' י"ז ה"ל קנין דחה דברי הש"ך ז"ל אבל הנתיבות דחק לישב דבריו ומדברי הגמ' מנחות הנ"ל לכאורה רא"י להש"ך דמדמי שואל לשוכר גם הט"ז א"ע סי' כ"ח סקל"ו וס' נ"ז סק"ד כתב בפשיטות דשאלה כמכר ועיין אבנ"מ א"ע סי' כ"ח אות נ"ג-כ"ב. ועיין אבן העזר אור"ח ס"ס ש"ע שהוכיח ממנהי"ק דשאלה כמכר ע"ש אמנם בשו"ת הרשב"א ח"ג סי' קמ"ה כתב דהדר צבית שאלו לית ביה משום דינא דבר מצא הביאו ז"י ח"מ סי' קע"ה מח' ו' משמע לכאורה דס"ל דאינו כמכר אבל בשכירות ס"ל

אחר כיון דחייב באונסין ע"כ דלא קנה לגופו וכת' מורו של הרע"ב ז"ל.

וביוון שזכינו לזן דעת לנכון נקל להבין גם בשוכר בית שהרי גם בשוכר בית לדירה אף דשכירות הרי הוא כמכר מ"מ אין לו לשוכר בגוף הבית אלא שוכר הוא כמכר לענין שיש לו הנחת תשמיש כל מה שאפשר מדירה זו וכיוצא בה אבל אין לו לשוכר בגוף הבית כלום ודבר זה מוצא ברבותינו הראשונים ז"ל שכתב הרא"ש והר"ן ז"ל להדיא דהא דאמרין דשכירות מכירה ליומי וקניא היינו לענין שיסתמש בו כל ימי שכירות אבל גוף הדבר אינו קנוי כלל ומ"ה אסרו להשכיר דירה לעכו"ם וכו' ע"ש ועיין יש"ש ז"ק פ"ה סי' ל"ג שאסף גורנה חבל פוסקים ראשונים דס"ל הכי אלא דהתוס' ע"ז דף ט"ו ד"ה והשתא הקשו דכאן אמרו דשכירות אינו כמכר ובצ"מ אמרו דהוה כמכר ותי' דמאי דאמרו דשכירות כמכר היינו דוקא לגבי אונאה דכתיב ממכר מיותר מיהו בשאר מקומות אמרין דשכירות לא קניא וא"כ לדעת תוס' ממילא לא קשה מידי דלענין מזוה הכ"נ דלא קני כלל לשיטתיהו ועיין יש"ש הנ"ל דמייסד גם שיטת התוס' כשאר פוסקים ע"ש ודו"ק. והא דלא תקשה מהא דאמרו דח"מ סי' ר"ס דשכירות קניא והחזיר מקרי חזירו של שוכר ומשכיר והוי כשותפין בחצר ז"ל לפי דעת הפוסקים דבאמת דשכירות לא קניא אלא להשתמש בכל הנאות של שכירה וממילא כיון דבא כאן צדי וניגוד בחצר זה קנה השוכר חזיו כיון דגם זה בכלל שימוש הבית שקנה הוא בשכירתו והחזיר להשתמש בו וכ"כ הריב"ש בתשו' דדוקא לענין הנאה של שכירות מקרי חזירו וזהו ג"כ הנאה הוא אבל גוף החצר של המשכיר הוא ע"ש הביאו המג"א אור"ח סי' רמ"ו סק"ח, וממילא כיון דהשכירות לא קניא בגוף הבית שפיר פטור ממזוזה מה"ת ואינו חייב אלא מדרבנן.

ובבמה שכתבנו אמרתי בתשו' אחת להסביר דברי הראשונים בטע"מ סי' שי"א הביא דעת הרמ"ה ז"ל דהמשכיר חמור זה או ספינה אינו יכול לדחותו וליתן לו חמור אחר או ספינה אחרת כיוצא בה והרמב"ן והרשב"א והרא"ש ס"ל דיכול להחליף דמאי איכפת ליה לשוכר בין זה לזה וכן פסקו בש"ע והאחרונים עיין שם ס"ב ובסמ"ע ושו"ך ולבוש והי' קשה לכאורה לפ"מ דקיי"ל דשכירות ליומי מכר הוא א"כ כמו במכר אינו יכול לשנות וליתן לו אחרת אפילו כיוצא בו ה"ה בשכירות ומה טעם הפוסקים דס"ל דיכול להחליף אמנם להנ"ל אחי שפיר כיון דבאמת אין לו לשוכר כלום בגוף החמור או הספינה ולא קנאה אלא לתשמישה וכיון שהמשכיר נותן לו ספינה כיוצא בה או חמור כיוצא בו שראוי לתשמיש זה הרי קיבל כל תשמישתו ששכר ממנו וכל ההנאה שיוצא לו

מתשמיש זה ולכן אינו יכול לומר דדוקא חמור זה או ספינה זו אחי רוצה דממילא אין לו כלום בגוף הספינה או החמור והנחת תשמיש הוא נותן לו מ"מ ודעת רמ"ה ז"ל דס"ל דאינו יכול להחליף י"ל דבתי' אנפין הפן הא' דבאמת ס"ל דשכירות קונה מדאורייתא בגוף הדבר לזמן השכירות או יאמר דס"ל דכיון דהתנה עמו חמור זה או ספינה זו הוה ליה כתנאי בשכירות דקיי"ל דכל תנאי בממון קיים ולכן ס"ל דאינו יכול להחליף וכל שהחליף לו לא קיים תנאו כללפני"ד דבדרי רבותינו הראשונים ז"ל להבין קצת.

וציפירתי נפיה צנ"פ הל' מזוזה פ"ו ה"ו שרצה לחדש דאף דקיי"ל דבית המושכרת רק מדרבנן חייב במזוזה י"ל דזה רק כששכרו מישראל אבל בשכרו מעכו"ם חייב מה"ת כמ"ש התוס' ז"מ דף פ"ח ע"א וזה היפוך דעת קצת ראשונים דהשוכר מעכו"ם פטור לגמרי ולפ"ו הי' אפשר לישב קושית המג"א שהקשה אהג"א שכתב דישאל ששכר בהמה מעכו"ם מזוזה על שציתתה דשכירות קניא לחומרא והקשה המג"א ז"ל מהא דאמרו בגמ' ישראל ששכר פרה מכהן מאכילה כרשיני תרומה משום דלא קני לה משמע דאפילו לקולא אמרין שכירות לא קניא ע"ש ולפ"ד הנ"פ י"ל דהג"א מייירי דישאל ששכר בהמה מעכו"ם ולכן מזוזה על שציתתה דשכירות עכו"ם עושה קנין אבל בגמ' מייירי ששכר ישראל מישראל אחר ולא הוה כמכר ולכן אסור לאכול בתרומה ונמצא דברי הג"א נכונים וראי' לדיוק הנ"פ הנ"ל. אמנם לאחר העיון זה אינו דהמדקדק בלשון הג"א שכתב וז"ל, ר' אפרים ב"ר א"כ שאל ישראל שכר בית מגוי אסור לישראל להניח ע"ז בתוכו וכן אם שכר בהמה וחמור אחריה בשבת חייב חטאת דשכירות קונה קצת ומדכתב קונה קצת משמע דקונה בין בישראל ובין בעכו"ם אלא דקונה קצת ולא קנין ממש קונה קצת ומשיר קצת וא"כ אדרבה תקשה מכאן להנ"פ דנראה דלא מחלקין בין שכרה מעכו"ם או מישראל, גם מדפסקו כן להדיא בא"ח הנ"ל סי' רמ"ו דגם בשקנה מעכו"ם שכירות לא קניא לגמרי ואין היתר בשכירות משמע דשכירות אינו קונה ממש אפילו מעכו"ם וי"ל.

ועיין הגהות מרדכי סופ"ק דעירובין דס"ל ג"כ כהג"א דשכירות קונה לחומרא ובפ"ק דע"ז דלא קניא נמי לחומרא דוקא עי"ש ועיין סה"ת סי' קל"ט הביא הא"ר סי' רמ"ו דנהי דשכירות כמכר מ"מ לא נקרא בהמתו של שוכר ועיין נה"מ סי' שי"ב ס"ק י"ג מ"ש לחלק בין בהמה לבית ובמקו"ם סי' ת"מ ס"ק ה' ושו"ת בית יצחק א"ח סי' ל"ב אות ט"ו.

מ"מ אולי צריך שיקבע צלי ברכה ואין הזמן גרמא כעת להאריך בזה.

ונתתי את לצי לחקור צבית של הפקר וקבע שם דירתו שלא על מנת לקנות הצבית אבל חשב לדור שם בקביעות כמו שהוא אי חייב צמזמה או לא ועכ"פ לאחר שלשים יום משום דמחזי כשלו או דילמא לא חייבו חכמים צכה"ג משום מילתא דלא שכיחא או שום טעם שהי' להם ולכאורה לפי מה שאמרו מזמה חובת הדור הוא ומשמע דהחיוז על הדור לעולם וא"כ מ"ש הפקר או שאר פטור כיון שדר צו חייב אבל לאורך גיסא הרי איכא גם צד חיוז מצד הצבית דהרי שוכר פטור ממזמה לפי שאין הצבית שלו משמע דגם צריך להיות הצבית שלו ובש"מ צ"מ ק"א ד"ה הא הצבית צבית הריצב"א דחובת הדור פרי' דמדאורייתא תרמי צעינן שיהא הצבית שלו ושידור צו ומדרבנן חובה לכל הדור צו ואע"פ שאינו ציתו הרי דלריך תרומיהו מדאורייתא עכ"פ, הכלל מקום הספק הוא אם הפטור צבית של הפקר הוא מצד הצבית ואין כאן חיוז כלל או הפטור מצד הדור ויש כאן ועיין צ"פ שחקר צבית של עכו"ם דפטור מן המזמה אם הפטור משום עכו"ם או גם הפטור צבית ובע"ז דף כ"א משמע דלא היה הפקע הצבית וכן נמי גבי טלית אם הפטור הוא בטלית או הפטור על האדם וצ"ע.

וחפשי לרצונו הגדול הרמז"ס ז"ל ה'י' מזמה ולא מצאתי דין זה מפורש גם בנזשאי כליו לא מצאתי ששמו לצ על זה, גם חפשי צטור ובש"ע ולא מצאתי מי שהצבית דין זה מפורש. ומראש צורים אראנו בגמ' שבת דף קל"א ע"א אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן לא לכל אמר רבי אלעזר מכשירי מצוה דוחין את השבת וכו' למעוטי מאי אמר רב אדא בר אבהו למעוטי ציצית לטליתו ומזמה לפתחו תנ"ה וכו' אלא אמר רב נחמן א"ר יצחק ואיתימא רב הונא צריה דרב יהושע הואיל וצידו להפקירן. והנה רש"י פי' דהא דאמר הואיל וצידו להפקירן קאי אחריויהו אציצית ומזמה דכיון שיש לו טלית צכל יום שמשהה צלא ציצית עובר צעשה ואפילו מונחת צקופסא הילכך כל יומא רמיא מצותיה עליה מצואר דס"ל דצידו להפקירן קאי נמי אטלית אמנם הרמז"ן ז"ל ושאר ראשונים פירשו דבטלית ציצית צלי זה אפשר לו שלא ללבוש טלית ופטור ולדעת רש"י אחי שלא כהלכתא דהרי קיי"ל טלית המונה צקופסא פטור מן הציצית עיין שם מחלקותם והרש"א ז"ל יצא קצת לישב פרש"י, ומיהו אכן לדידן מצואר עכ"פ דטלית וכן צית של הפקר פטורין מן המזמה מדאורייתא עכ"פ.

ואגב מכאן סתירה לקצוה"ח ר"ס רע"ג שהעלה דהפקר אינו עושה קנין לדעת הרמז"ס דהוא משום נדר וכל

ובהדי שומא עלה צרעיוני לומר דצבית פליגי הפוסקים לדעת הפוסקים דשכירות קונה דאורייתא א"כ שכירות מחייב גם צמזמה דאורייתא וכשיטת רש"י ודעת הפוסקים דלא קניא מדאורייתא לא היה צכלל ציתך ופטור דאורייתא ואינו אלא דרבנן אמנם אחי מחשבה וציטל מחשבה דהרי כמה מהם דס"ל דשכירות קונה ואפ"ה פטור ממזמה מה"ת וי"ל כי צאתי רק להעיר.

סימן קלה

בית של הפקר, של גזל, של משכון, או של מתנה ע"מ להחזיר אי חייב במזמה

עוד להג"ל

אלא מעתה נחזור לדידן כיון שציררנו דשוכר צית פטור ממזמה מדאורייתא וחייב מדרבנן ושאל נמי דכותיה מוצן מצד פסק הרמ"א שהצבית מרצונו מנוח יו"ד הנ"ל דגם שאל היה לי דין שוכר ומחוייב צמזמה וממילא קמה וגם נצבה שאלתינו השניה מה שנשאלנו צאחד שנתן לו צעל הצבית רשות לישראל לדור צציתו צשאלה או צדרך מתנה שהוא כצדקה והוא דר שם צצדירות אי חייב צמזמה ואמרי צב"ד צפשיטות דחייב הדור צמזמה ולא הצעה"צ שהרי מזמה חובת הדור הוא וכל שדר צה חייב צמזמה ואין נפ"מ אם הוא משלם צצציל דירתו או לא דממילא שכירות לא קניא לחייב צמזמה וחיוז המזמה הוא רק מצד הדור ואין נפ"מ צנתינת הכסף או צמתנה או צשאלה, וכמוצן דכולם רק מדרבנן משום דמחזי כשלו. וקצת יש להעיר צמתנה על מנת להחזיר לפי מה דקיי"ל מתנה על מנת להחזיר שמה צמתנה ויוצא צה חיוצי דאורייתא ועיין קידושין ר"ג ה' לו אחרוג ונתן לו לר"י ור"י נתנו לר"ע וכולן יצאו צו והלכה מפורשת הוא דמתנה על מנת להחזיר היה צמתנה מדאורייתא ועיין שו"ת מוהר"י צרונא סי' פ' דמתנה ע"מ להחזיר מיירי שנותן לו זמן קצוב צמתנה גמורה רק אח"כ מחויב לחזור א"כ צשעת שהוא שלו לגמרי הוא שלו ע"ש ציאור הדברים ועיין רש"י צב"ס צב"צ הנ"ל וצחדושי הארכתי ולפ"ז ה' עלתה לן לכאורה דהדר צצית חצירו צמתנה חייב צמזמה דאורייתא א"כ עלתה לן ראי גדולה לשאלתינו דאם הניח אדם לדור צציתו לא די שחייב צמזמה כשוכר אלא יש סבירא גדולה דגם חייב מדאורייתא.

וגדולה מזו אומר אחי דאפילו הגזל צית מחצירו וקבע שם דירתו נראה דחייב צמזמה מדרבנן כיון דמזמה חובת הדור הוא לא נפטור ממזמה כל שקבע דירתו אף שהצבית הוא גזולה אצלו וי"ל משום מצוה הצב צעצירה

שלושים יום דפחות משלשים יום אין קובע דירתו ואף דצינתו מתחייב במזוזה מיד מ"מ היינו משום שימשוך שם דירתו בקציעות אבל הכא במתנה על מנת להחזיר כיון שצטוח שצטוד זמן מחויב להחזיר א"כ לא יתחייב אלא שאם ישב שם עכ"פ שלשים יום או יותר דצכהאי גוגא מקרי קציעות דירה וכן נראה לכאורה.

עוד יש לי חקירה אחת צמי שמשכנו לו בית והוא דר צו לפי התנאים שמוחר לדור צבית ממושכן מה יהא דינו במזוזה אי מחויב בכלל במזוזה או דילמא נימא דלא הוה אלא דירת ארעי דבכל יום יכול הלואה לשלם לו הכסף ולהוציאו מצבתו, ואי מחייב מדרבנן לאחר שלשים יום, או דילמא מחייב במזוזה מדאורייתא כיון דקיי"ל צע"ח קונה משכון מדר' יצחק שנאמר ולך תהי' דקה וא"כ הרי הוא בית שלו ומחייב במזוזה מדאורייתא, ודאי דהיכא דהלואה לו מעות פחות משלשים יום דאינו חייב במזוזה כלל אבל היכא דהלואה לו לזמן הרבה כגון שנה או שנתיים או צתסם שהוא שלשים יום או יותר צ"ע. ונראה לחלק דמשכון שלא צשעת הלואתו כיון דצע"ח קונה משכון שלא צשעת הלואה קנין גמור עד שיפדה מדר' יצחק וכיון שקונה קנין גמור הרי הבית שלו ומחייב במזוזה אבל צמשכון צשעת הלואה דאינו קונה המשכון כה"ג פטור ממזוזה מדאורייתא וחייב מדרבנן כיון דקובע שם דירתו לזמן עכ"פ, ועיין קידושין ח' ע"ב קידשה צמשכון מקודשת חס צמשכון דאחרים וכדרכי יצחק דאמר ר' יצחק מנין לצע"ח שקונה משכון.

ואברתי יש לעיין לפמ"ש התוס' קידושין הנ"ל דאפילו משכון צשעת הלואה מקרי ממון לקדש צו האשה ולקנות צו עצדים וקרקעות ולענין שמיטה מקרי שלו שלא ישמט הרי דאפילו משכון משעת הלואה קונה ליה קצת שיהא שלו וצמקום אחר הסבירי הדברים מקושית תוס' ר"י הזקן שכ' דפי' זה הצל הוא ע"ש עכ"פ מצואר מדברי התוס' דמשכון צשעת הלואה גמי אית ליה דין ממון שלו לקניינים א"כ אולי דגס לענין מזוזה מקרי שלו להתחייב במזוזה דאורייתא וי"ל דהתוס' דייקי שם לכתוב דאליס שיעצודיה לחשב ממון ופי' דשיעבוד הוא דאית ליה אבל אין זה מקרי בית שלו וממילא ודאי דפטור מדאורייתא כנלפענ"ד.

והיות כי הארכתי יותר משהפנאי מסכים נא לשום עין צקורת עלי דצרינו כי לא הי' זמן גרמא להציאו לכור הצחינה ורק מהרהר וכותב כהאי ציד.

בכבוד התורה ידידו דושל"ת המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש.

מנשה הקמן

שלא צא צרשות אחרת אכתי שלו הוא דא"כ מה תי' צגמ' הואיל וצידו להפקירו והרי אכתי צרשותו הוא, ומה שתי' שם משום הפקר צ"ד דעושה קנין לא אחי שפיר הכא כמובן וצ"ע ומנחתי צגליון מהרש"א שכבר ציין לדברי קצוה"ח הנ"ל. וכוונתו נראה למה שכתבתי.

ומעתה פש לן לצאר אי מחייב עכ"פ מדרבנן כשואל ושוכר או פטור לגמרי וכמו שנסתפקתי לעיל דיש לחלק בין שואל ושוכר שחייצין דעכ"פ צעלים אית לה צבית והוה צית של מן דהוא, שלו או של אחרים אבל צית של הפקר שאין לו צעלים כלל לא וראיתי להרמב"ן ז"ל צח' לצבת שכתב וז"ל הואיל וצידו להפקירן מלתא דשויה לתרווייהו קאמר אבל גבי צינית אפשר לו שלא לצבש טלית ועי"ל דמשו"ה אמר צידו להפקירן שמכיון שהפקירן אע"פ שלצשן פטורין דהו"ל טלית שאולה שכל שלשים יום פטורה מן הצינית ומכאן ואילך מדברי סופרים צלצד היא חייצת אבל מן התורה פטורה דכסותך אמר רחמנא וכן צבית אע"פ שהוא דר צה צשל הפקר פטורה מן המזוזה דלא ציתך הוא ולא צית של רבים הוא ע"כ מצואר דהצית של הפקר פטור והפטור הוא על הצית דאינו ציתו ולא צית של רבים אלא דמ"מ מדרבנן אכתי לא נתצבר אי פטור די"ל דהוה עכ"פ כמו צית שאולה דלאחר שלשים יום חייב וכן יש לדייק מדכתב כמו צטלית של הפקר דהוי שאולה ואחר שלשים יום חייב הכ"נ צית הפקר לאחר שלשים יום חייב ומדכללינוהו להדדי הפקר ושאולה משמע דס"ל דכהדדי נינהו וחייב מדרבנן. אבל מנחתי לרצונו הרשצ"א ז"ל צח' שם כן להדיא וז"ל וטעמא דטלית של הפקר פטורה מן הצינית דלא עדיף מטלית שאולה דאמרין שהוא פטורה כל שלשים יום וכן צית של הפקר פטור מן המזוזה כדאמרין צשוכר פטור כל שלשים ואע"ג דלאחר שלשים חייצין צין צינית צין במזוזה היינו מדרבנן דאלו מדאורייתא אין הפרש צין צתוך שלשים צין לאחר שלשים ע"כ.

מפורש יוצא מדברי הרשצ"א ז"ל דצית של הפקר דומה לצית שאלו וחייב לאחר שלשים במזוזה מדרבנן וכן מצואר צריטצ"א ז"ל והס הם דברי הרמב"ן ז"ל ועיין תוס' מנחות מ"ד הנ"ל ד"ה טלית וצהגהות הגר"א יו"ד סי' רפ"ו אות י"ט ד"ה ליקטו וצ"ע ומעתה איפשט לן ספיקן דצית של הפקר פטור מה"ת וחייב במזוזה מדרבנן צבית של שוכר וצית שאלו דמחייצי מדרבנן לאחר שלשים.

ובדרב מה שכתבתי לעיל דצמתנה על מנת להחזיר חייב במזוזה דאורייתא יש לעיין אי מחייב מיד כשקבל ואף כי לא ימשוך המתנה לזמן גדול או צריך שימשוך עכ"פ

סימן קלו

הדר בדירת ארעי יותר משלושים יום
אי חייב במזוזה

ב"ה מוצש"ק לסדר אנכי נותן לפניכם היום ברכה
התשכ"ה ברוקלין ג"י יצ"א

כבוד ידי"נ צפנת פענח יוסף הוא המשביר בר בלחמה של
תורה ה"ה הרב הגאון חוב"ט פאר המעלות וכו' כש"ת
מוה"ר יוסף פנחס הלוי לעיינבאחן שליט"א.

אחדשת"ר, יקרת מכתבו חדושי תורה הגיעני בעתו
ובזמנו אמנם מחמת הטורדות לא התפנתי
לעיין בדבריו היקרים ולהשיבו בלתי עש"ק והנני להעתיק אחיה
הערות על מכתבו היקר. והנה בעצם השאלה נותני להעתיק
לכ"ג תשובה אחת אשר כתבתי לידידי הרב הגאון ר' שמחה
זיסקל שליט"א ר"מ ד' קאמי' (לעיל סימן קל"ה) בענין זה
וימחול נא משם יקחנו מה שנלפענ"ד דהדר בדירת ארעי
אפילו יותר מל' יום פטור ממזוזה אפילו מדרבנן והבאתי שם
דכן הוא דעת האחרונים וז"ל ומה שהביא כ"ג רא"י מנמ"י
סוף הל' מזוזה נגעתי בזה ב"ה בתשו' הנ"ל וישבתי שם
הדברים עכ"פ נראה מפורש מדברי האחרונים היפוך ממה
שכתב כ"ג דלאחר שלשים יום גם בדירת ארעי חייב במזוזה.
אמנם שלא לזאת בלי חדושי תורה גם כי נפשי אותה
להשתעשע עם כ"ת ידי"נ ולהתעלם בזהבית אהבה של תורה
אמרתי להעיר קצת במכתבו היקר לי מאד נעלה.

באות א' הביא שיטת היש"ש והמקור"ח דשכירות קניא לענין
שישתמש בו ורק גוף הדבר אינו קנוי לו וכתב
להסביר הדברים דלהתוס' ב"מ אין לו שום קנין בעצם הבית
ולהחליקים יש לו זכות בעצם הבית שמכר לו לימי דירתו
וממילא כיון שיש לו קנין בעצם הבית ממילא חייב במזוזה
מה"מ, נמצא לפי שיטת כ"ג לדעת היש"ש והרא"ש והר"ן
שהביא היש"ש וכן הטור והרמ"א וכל הפוסקים שהבאתי
במכתבי שהעתיקתי לכ"ת עכשיו דס"ל שכירות הוא כמכר
ונמצא דיש לו לשוכר חלק בגוף הבית וחייב במזוזה דאורייתא
והנה לצד כי זה היפוך מהמבואר בכל הני פוסקים דס"ל
דבית שכור פטור מה"מ ואינו חייב אלא מדרבנן ימחול נא
לעיין בש"ע ובאחרונים ז"ל נוסף על הראשונים דמבואר
ברא"ש ור"ן ורשב"א ועוד דס"ל דאינו אלא מדרבנן. אלא
דבר מדין לא ידענא להעמיד דברי כ"ג בפ"י היש"ש שהרי
היש"ש צרור מילל דשכירות קניא לענין תשמיש הבית אבל
בגוף הבית אין לו כלום ואינו קנוי לו וא"כ איך כתב כ"ג
וז"ל אבל שיטה הנ"ל סוברת כהיש"ש והמקור חיים הנ"ל
דודאי לגבי הדירה יש להשוכר זכות בעצם הבית ודר בביתו
מבואר דמפרש כ"ג דלהיש"ש יש להשוכר זכות בעצם הבית
והר בביתו שלו ולא ידענא האין מלא כן ביש"ש.

ואעתיק רק קטעים מדברי היש"ש וז"ל אבל איסור הנאה
שאין חל על גוף הקרקע אלא איסור הנאתו על
הדר בו כל זמן שהוא שכור צידו אין ההנאה שלו דשכירות
דיומי ממכר הוא והרי מכר הנאתו אבל בית של שני שותפין
אעפ"י שאין בו שיעור חלוקה ואינו יכול למנעו ליכנס בו
מ"מ ההנאה שלו היא ויכול לאוסרה עליו ע"ש הרי שכתב
מפורש דאין לו בגוף הבית כלום עוד שם דכל הני דאסרו
היינו משום דגוף ההנאה לעולם של המשכיר ונקראת שלו
לכל מיני וכן הבית לעולם שלו אבל מ"מ ההנאה שיש לשוכר
על אותה הדבר הוא ממכר ממש הרי מבואר דהבית לעולם
הוא של המשכיר ורק ההנאה שיש לשוכר הוא ממכר ולא
הבית עצמו וכיון דלענין מזוזה אמרה תורה ביתך שצריך
להיות חלק בגוף הבית הרי אין לו לשוכר בגוף הבית כלום
ממילא פטור ממזוזה והנאת תשמיש מהבית לא מקרי ביתך
ולכן פשוט דשוכר בית פטור ממזוזה מה"מ אפילו ליש"ש.
ודברי המקור"ח נמי מתפרשים הכי אף כי יש לי אריכות
דברים במקור"ח הנ"ל ואין כאן מקומו. ולפ"ז מש"כ באות
ה' וז"ל ולפמש"כ באות ג' דשכירות קניא אפשר דהוי
דאורייתא זה אינו דודאי הוה דרבנן להני פוסקים לצד מדעת
רש"י שנדבר עוד אי"ה בסמוך, וזה צרור מאד.

איברא דבאמת היש"ש שם דחק לישב דגם התוס' לא פליגי
לעיקר דין על הרא"ש והר"ן וס"ל ג"כ לחלק בין
מכירת ההנאה לקנין גוף הבית ושוכר קונה הנאת שימוש
הבית לגמרי רק בגוף הבית אין לו רק שק' להם מאחר
שמצינו שהתורה לא ריבחה כל דבר לאונאה והוציאה שטרות
עבדים וקרקעות א"כ נוציא ג"כ שכירות מה אהה אומר
שכירות ליומי ממכר הוא לענין הנאת תשמיש ס"ס נימא
מאחר שגוף הדבר אינו קנוי אפילו ליומי לכל איסורים
שבתורה א"כ נימא ג"כ מאונאה אפקי' דלא איירי אלא שנקנה
גוף הדבר להכי דמיתורא יליף וכן פ"י הר"ן דהא דאמרין
דשכירות מכירה ליומי וקני' היינו לענין שישתמש בו כל ימי
שכירתו אבל גוף הדבר אינו קנוי כלל ומ"ה אסרו להשכיר
(דירה לעכו"ם) וכו' עכ"ל ע"ש מבואר דס"ל בבאמת דדעת
כל הראשונים דאין לו לשוכר בגוף הבית כלום ושהתוס' לא
פליגי בעצם הדין על שאר הראשונים ז"ל ועכ"פ מבואר
דהיש"ש ודעימיה ס"ל שהשוכר אין לו בגוף הבית כלום רק
ההנאה וממילא לענין מזוזה לאו ביתו מקרי ופטור מה"מ.

ובידי דברי בו זכור אזכרנו מילתא דתמיהא מדברי אינשי
דראיתי לרבינו הגדול היש"ש ז"ל ב"ק הנ"ל פ"ה
ס' ל"ד שכתב דאם המשאיל אוסר בקונם פשיטא דיכול
לאסור דהא אין שייך כאן טעמא דמכירה כלל ואעפ"י שכתב
הא"י דאע"ג דשאלה לא קניא אינו יכול לאסור עליו וכן

הב"ח סי' תנ"ג הביאו הברכ"י א"ח סי' תל"ג דבחמץ נריך לומר כעפרא דארעא דאל"ה לא מהני הפקר עד דאחי ליד זוכה ואין לו מוצן לכאורה כי אם שנאמר דס"ל כהקטורה"ח דהפקר אינו יוצא מרשות המפקיר עד דאחי לרשות זוכה וצירושלמי פ"ו דפאה המפקיר לעניים פלוגתא דר"מ ור"י על דעתיהו דר"י דאמרן אין הפקר יוצא מתחת ידי בעלים ולא קוצי ע"ש גם בשו"ת מהרי"א סי' שמ"א דחה דברי הח"ס ז"ל וכתב דדברי הקטורה"ח נכונים ושלל צדק השיג עליו הח"ס ז"ל ועיין מש"כ מרן כק"ו בצית שערים יו"ד סי' ש"י מ"מ לעיקר דינא האחרונים ז"ל הסכימו כנראה דלא כקטורה"ח ודאי הפקר יוצא מרשותו עכ"פ מדאורייתא.

ומיהו לעיקר דינא אי צית של הפקר מחוייב במזוזה מדרבנן הבאחי ג"כ במכתבי המנורף מדברי רבותינו הפוסקים הראשונים הרמב"ן והרשב"א והריטב"א ז"ל ושאר ראשונים דס"ל בפשיטות דצית של הפקר מחוייב במזוזה מדרבנן בצית שאלו ושוכר וקמה פליאתינו שלא ראיתי הדבר מוצא לבעלי ש"ע אף שהביאו דין שאל ושוכר ולא זכרו מדין צית של הפקר.

סימן קלח

ישוב בתירת רש"י דשוכר חייב במזוזה מדאורייתא

עוד להג"ל

ולאחות שעינתני בכל דבריו מ"ש מפני פסחים ו' צד"ה צעי מיני שתמה דברש"י שם מוכח דשוכר חייב במזוזה מדאורייתא כיון דעתה הציט שלו וצ"ט מפורש דשכירות לא קני הנה גם אכן כתבנו דשיטת רש"י דשכירות מחייב במזוזה דאורייתא והבאחי מרש"י מנחות מ"ד דשוכר כל ל' יום פטור ממזוזה משום שמא יחזור צו ע"ש ומינה דאי לא יחזור ה"י חייב מיד מדאורייתא ועיין עבודת עבודה ע"ז ט"ז מה שהאריך הרבה דדברי רש"י. ובאמת כי בהגהות מרדכי סופ"ק דעירובין כתב דשכירות שאמרו קניא היינו לחומר ומ"ש בפ"ק דע"ז דשכירות היינו ג"כ לחומר ע"ש ולפ"ו אחי שפיר שיטת רש"י דלחומר חייב במזוזה דאורייתא כיון דהוא לחומר והוא כהג"א שהבאחי בתשובה השני' ופלא על האחרונים שלא הביאיהו ועיין דע"ת ס' רמ"ו. אמנם כ"ג תמה אלשון רש"י פסחים הנ"ל שכתב חובת הדר לפי שהוא משמרתו וכתיב ביתך ציאתך נכנס ויוצא ולמה ליה תרי טעמי ובשאר מקומות לא פי' רק טעם שני דכתיב ביתך ציאתך, ועיין באחרונים מה שתמיהו דדברי רש"י וכל אחד פי' כפי אשר חננו ה'. [וע"ע משנ"ה ח"ו סי' קצ"ה].

נמצא בהגמ"י בהל' נדרים בשם ר"ת אפשר שסברתם כמו המשכיר אינו יכול לאסור לפי שאין ההנאה שלו ה"ה המשאיל מאחר שאינו יכול לחזור אבל לפי מה שפי' דקונמות מפקיע אפילו מידי שיעבוד א"כ ק"ו בשאילה בעלמא וכן מדברי הרא"ש משמע דוקא שכירות דליומי' ממכר הוא אבל לא שאילה ע"כ. ופלא שלא זכר השר עת כתבו מדברי הריטב"א ורצו קידושין מ"ז הבאחי בתשובה הנ"ל מפורש יוצא מפייהם דגם שאילה הוה מתנה ליומי' והוה דומיא דשכירות וגם דעת האחרונים כנראה דשאילה הוה כמכר לצד מדעת הרשב"א שם ועכ"פ היל"ל להיש"ש ז"ל להביא דדא הוא מחלוקת הראשונים וצ"ע.

סימן קלז

בדברי הרמב"ם והקטורה"ח דהפקר מטעם נדר

עוד להג"ל

אות ד' דחה דברי דו"ז הקטורה"ח ז"ל סי' רע"ג הידועים שכתב דדברי הרמב"ם ז"ל דהפקר מטעם נדר בפ"ב דנדרים והקטורה"ח כתב דלפי שיטה זו הפקר אינו עושה קנין וכ"ג כתב דהאמת יורה דרכו דלכ"ע דהפקר יוצא מרשותו מיד והביא דעת הח"ז איש על הרמב"ם ז"ל צוה שכתב דהאסור הוא משום גזל הרבים דכיון שהפקיר והוא עכשיו של רבים אם מחזיק צידו הוא גזל הרבים וזהו דקאמר בנדרים ו' היינו נדקה. דברי מרנא החז"א ז"ל נריכים ביאור דאי נימא דהפקר יוצא מרשותו והוה הפקר לכל מאי גזל הרבים שייך ביה והלא אין לו בעלים וגזל לא שייך אלא בדבר שיש לו בעלים והכא כיון דהפקירו וצידו לזכות צו מהפקר ככל אדם א"כ ליכא כאן גזל הרבים ועיין צ"מ ט' ע"ב אמר ר"ג לעולא ולימא מר מעני לעני מחלוקת דהא מציאה הכל עניים אצלנו וקיי"ל המגביה מציאה לחצירו קנה חצירו ולא הוה תופס לבע"ה במקום שחב לאחרים וי"ל דהוה דומיא דראה את המציאה ונפל עליה דלא קנה וצא אחר והחזיק בה קנה אף דד"א של אדם קונות לו מ"מ הראה בנפשו דלא ניחא ליה דליקנו ד"א שלו הכ"נ כיון דחזר צו מדין הפקר ואינו רוצה לקנות קנין מחדש מראה בעצמו שאינו רוצה בקנין ולכן אינו כלום ואם מחזיק הוה גזל הרבים שרוצים להחזיק צו וצ"ע.

ב"מ דחית כ"ת לדברי הקטורה"ח אמתים וכבר תמיהו צוה האחרונים ז"ל עיין ח"ס יו"ד סי' שט"ז וא"ח סי' ק"ב שכתב עליו דברים אלו לא ראוי לגאון כמותו הגם שבתשובה אחרת עשיתי קצת סמוכין לדברי הקטורה"ח מדברי

בדרך הפוסקים שעניים במקום אחד ועשירים במקום אחר וכעין זה פי' המוס' להדיא בסמוך דף ה' ע"ב ד"ה ותי' רשב"א ע"ש, אמנם שניא דחיקא הוא, ומה שגראה בזה דרש"י הנריך לזה דוקא הכא בפסחים דלא נימא כיון דהכא כבר נתחייב המשכיר במזוזה בצית זה שדר בו קודם שהשכירו אל השוכר א"כ האריך וצמה פקע כח המשכיר שלא יתחייב תו במזוזה יותר מהשוכר וע"ז תי' דמזוזה חובת הדר הוא משום שהיא משמרתו וכיון דהטעם משום שמורה א"כ מיד שינא המשכיר ואינו רוצה לחזור בו מיד הוא נפטור ממזוזה ואינו חייב אלא הנכנס והיוצא בו ממילא עליו חל החיוב ולכן הולך כאן טעם של משמרתו ועיין תוס' פסחים הג"ל ד"ה על המשכיר.

ובמה נראה עוד שם בדברי הגמ' לפמ"ש התוס' שבת קל"א ד"ה ושיון שכתבו לחלק בין סוכה צינית ומזוזה למילה דמילה אותה מילה עזמה שהוא מיחייב בשמיני אם עבר ולא מל הוא עושה בתשיעי כלומר שאם מל בשמיני לא הי' עושה עוד בתשיעי א"כ ליכא אלא חיוב מצוה אחת שנקיים אותה היום או למחר אבל סוכה צינית מזוזה בכל יומא מיחייב בהן אפילו קיימם היום חייב לקיים למחר ולמחר איכא חיוב חדש וכל רגע ורגע חיוב חדש של מזוזה איכא הלכך כשעבר היום ולא קיים מצוה היום לא יקיים עוד לעולם מצוה זו ע"ש, ולפ"ז י"ל דזה הוא כוונת רש"י מזוזה חובת הדר הוא משום שמורה וכיון דהוא משום שמורה א"כ בכל שעה מצוה חדשה הוא ואף שאתמול אפילו היה חיוב מזוזה על המשכיר הרי מצוה זו כבר חלפה לה והיום מצוה חדשה הוא וזו רק על הדר הוא ולא על המשכיר אבל בדיקת חמץ מצוה דרבנן וכיון שתקנת דרבנן הוא שנתקנה לצדוק א"כ כיון שנתחייב בצדיקה זו המשכיר א"כ מצוה צדיקה זו כבר נתחייב בה המשכיר והכא ליכא מצוה חדשה אלא אותה מצוה הוא שהיתה אתמול גם היום הוא א"כ יתחייב המשכיר לצדוק, גם כי התם ודאי עיקר התיקון הי' על הצית ומי שאין לו צית אין צריך לשכור לו צית ולצדוק וק"ל.

ואולי י"ל דזה תלוי במחלוקת האחרונים ז"ל במי שמכר בית ע"פ לעכו"ם וצילל י"ד עדיין הי' של ישראל דהמקו"ח סי' תל"ו ס"ק ד' ד"ה כשנכנס בו עכו"ם כתב דהמוכרים צית לעכו"ם ע"פ למוג חמץ מ"מ צריכין לצדוק צילל י"ד דהא ציללה עדיין לא מכר הצית וכיון שיש לו צית חייב בצדיקה אמנם הח"ס ז"ל א"ח סי' קל"א פשיטא ליה להיפך דכל צית שיש בו גוי לפסח אין צריך צדיקה וצ"ל החדשות סי' מ"ז ובהגהות מהרש"ם והגרש"ז והגרא"ל מפלאאק כתבו כהח"ס דחיוב צדיקה צילל י"ד לא חל אלא על המקומות שהי' שלו בפסח אבל לאחר העיון יש לחלק

ובמה שגראה צ"ד דפשוט דרש"י ס"ל דהשוכר צית מחויב במזוזה דאורייתא ודלא כדעת התוס' ורוב הראשונים ז"ל ולכאורה צ"ע מנ"ל הא, הא שכירות אינו קונה בגוף הצית וכמו שכתבנו לעיל וכמבואר בגמ' ע"ז אמנם נראה דרש"י לא מטעם שכירות הוא דס"ל דחייב מדאורייתא אלא דרש"י ס"ל דמזוזה חובת הדר הוא והטעם לפי שהיא משמרתו כלומר מאחר דהתורה צותה לקבוע מזוזה מטעם שמירה לדר בו שישמור בעליו א"כ כל שדר בצית חייב בשמירה זו וזה הוא חובת הדר שהדר חייב במזוזה בכל צית שהוא אלא דלא תקשה דמנ"ל דהתורה הקפידה על שמירת האדם הדר דילמא התורה הקפידה על שמירת הצית ולא על האדם כדכתיב וכתבתם על מזוזות ביתך ופשוט הקרא הוא דהשמירה הוא על הצית והצית הוא של המשכיר ומנ"ל לרש"י דהשמירה על הדר ולזה הוסיף רש"י בלשונו הטהור וכתב ביתך ציאתך נכנס ויוצא כלומר דהא דכתיב ביתך אין הכונה שיהא החיוב שמורה על הצית אלא הא דכתיב ביתך פי' ציאתך דהיינו מי שהוא נכנס ויוצא עליו חל חיוב השמירה וממילא מוכרח דמזוזה חובת הדר דאורייתא הוא אבל בדיקת חמץ אינו אלא מדרבנן לשיטתו ואתי שפיר.

שנית נראה דלכאורה יש סברא לומר לפי מה שכתבנו לעיל לשיטת רש"י דתרווייהו מחויבים במזוזה השוכר והמשכיר והוא כיון דהתורה הקפידה על שמירה ושמירה בעי הדר והצית דתרווייהו משתמרים וכמ"ש דלכן מניחו על פתח ביתו מבחוץ דגם הדלת יהי' בכלל השמירה מבואר עכ"פ דגם הצית צריך שמורה והדר ודאי צריך שמירה וא"כ כיון דמזוזה צריכה לשמירה לצית ולדר יתחייבו תרווייהו במזוזה מדאורייתא המשכיר והשוכר ולפ"ז הי' אחי שפיר דאין המקרא יוצא מידי פשוט, דכתיב ביתך אמנם דא צורכא הוא שהרי מי שיש לו צית סגור ואין אדם דר בו פטור מן המזוזה וע"כ דאף דכתבה התורה ביתך מ"מ צית כשהוא לעצמו צלי דיורין אינו צריך שמורה וא"כ ע"כ דעיקר השמורה הוא חובת הדר על האדם והא דכתבה התורה ביתך ע"כ משום ציאתך משום שנכנס ויוצא בה מקרי ביתך וז"ש חובת הדר לפי שהיא משמרתו אלא דלא תימא דא"כ תרווייהו לחייבו משכיר ושוכר והאריך אמר חובת הדר דמשמע הוא ולא אחר ולכן כתב וכתב ביתך ציאתך נכנס ויוצא בה וא"כ אין שום ראייה מביטך דיש חיוב על הצית וא"כ הדר חייב במזוזה מדאורייתא והכא בדיקת חמץ מדרבנן הוא.

ובמה שתמה כ"ת למה פרש"י רק בפסחים זה משום שהוא משמרתו ולא פי' כן בצ"מ ק"א ובע"ז כ"א רק כתב שם סתם לפי שנכנס ויוצא ולפי פשטות הדברים י"ל דכיון דכבר פי' בפסחים סמך אמה שפי' כאן ותפס רק לשון אחרון

בש להם ד"א על ד"א והא קמ"ל דאף שאינם עשויין לדירה כלל מ"מ חייבים במזוזה כיון שיש לו שם בית גדול אצל הקטנים ממילא דרך דירתו ותשמישו כך הוא אצל מאד דחוק הוא, שנית י"ל דכוונת החמ"ד שיש לו בית ויש לו חדרים חוץ לבית זה כלומר שהחדרים הקטנים עומדים בנזים חוץ לבית הגדול ולא בתוך הבית דומיא דבית שער וגניה ועליהו קאי דחייבים במזוזה, וי"ל צ"ב אפי' או שבא להוציא מדעת הרמב"ם שפסק דבית האורז פטור מן המזוזה ולהוציא מזה כתב דחייבין או יאמר דהכי אפילו להרמב"ם דלא אמר הרמב"ם דבית האורז וכיוצא בזה פטורין ממזוזה אלא כשהיה עומד בפני עצמו אצל מי שיש לו בית גדול לדירה אפילו שהחדרים הקטנים הם רק לאורז להניח שם חפצים ולא לדירה מ"מ חייבים במזוזה דזה הוא דרך דירה ועיין ט"ו לענין חניות שבשוק שפטורים ממזוזה ודו"ק. אמנם ידעתי כי הדברים דחוקים בדברי חמ"ד ושנוי דחיקי לא משניין ועוד לי צו פירושים אחרים ואי"ה בסמוך אכתוב עוד מזה אף שהאמת שכיון שאין לי דברי חמ"ד לעיין בהם בפנים בחר טעמו ונימוקו והפתי"ש ז"ל קינר מאד בהתקנתו וצכן לא אוכל לעמוד על סוף דבריו ולכן אצא לדינא דידן.

ובמה שגראה דנדון דידן לא דמי כלל להני דלעיל ולפוס ריהטא עלה דדעתי להביא רא"י מדברי הרמב"ם פ"ו מה"מ ה"י וז"ל חדר שבבית אפילו חדר בחדר חייב לעשות מזוזה על שער הפנימי ועל שער החדר חיצוני ועל שער הבית שכולן עשויין לדירה וקבועין, ולפוס ריהטא האי ארון קיר דומה דומה הוא לחדר קטן בתוך חדר גדול חדר בתוך חדר שהרי הוא באמת חדר קטן בתוך הגדול ולא דמי לחדרים קטנים שהם מחוץ לבית הגדול אצל זה בפנים הוא, והנה על החדרים האלו כתב הרמב"ם ז"ל הטעם דחייבין במזוזה מפני שכולן עשויין לדירה וקבועין, נראה דאם אינן עשויין לדירה פטורין ממזוזה אף דהוה חדר בתוך חדר גדול ולא אמרינן מדהחדר הגדול מחויב במזוזה הכ"נ החדר הקטן שבו וא"כ הכא נמי בזה חייבין ארון קיר (קלאזעטס בלע"ז) מאחר שאינן עשויין לדירה אלא להניח שם חפצים פטורים מן המזוזה.

ונראה נמי דלשיטה זו אפילו היה החדר קטן בתוך חדר גדול נמי ד"א על ד"א שאלו היה החדר הזה עומדת בפני עצמה לשם דירה היתה חייבת במזוזה מ"מ כיון דלא נעשה לשם דירה פטורה מן המזוזה אף שעומדת בתוך החדר השני המחויב במזוזה. והכי משמע לשון הרמב"ם חדר שבבית אפילו חדר בחדר וכו' ולא כתב חדר קטן בגדול דחדר קטן פחות מד"א על ד"א פשוט דפטור משום דאין צו ד"א על ד"א, (אף שלעיקר דינא נידון דידן אינו נקרא חדר כלל אלא חור שבכותל ויש לו פתח או ארון שבכותל כמו שקוראין

דלא דמי דמחלוקת האחרונים הוא בבית שידע שיכנס צו גוי לפסח אצל האיבעיא במכלחין במשכיר בית לחצירו בע"פ ובליל י"ד אכתי שלו היתה ולא ידע שיכירו לישראל אחר וא"כ חלה חובת צדיקה עליו גם כי כיון שהיה בישראל אחר ויהי עכ"פ מחויב בצדיקה לפסח א"כ כבר נתחייב צדקות המשכיר לצדוק מליל י"ד בתקנת חז"ל ועיין ח"ס הג"ל שכ"כ להדיא וממילא אחי שפיר מה שכתבנו בס"ד [ועיין משנה הלכות ח"ו סימן קצ"ה].

ופה שבתה קולמסי בירידות ואהבה וחיבה אוהב נאמן לכל יראי ה' ותורתו דושל"ת המצפה לישועת ה' כהרף עין בברכת כוח"ט בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קל"ט

בפסק ח"א שארונים קיר (קלאזעט בלע"ז) חייבים במזוזה

ב"ה ב' לסדר כי ברוך הוא ברוקלין נ"י יצו"א כבוד אהובי ש"ב הרב הגאון המפור' חו"פ פ"ה מוכתר בנימוסין שמו מפארים וכו' כש"ת מוה"ר אברהם וויינפעלד שליט"א בעמח"ס שובה ישראל ועוד.

אחדשת"ר היום בפתחי ספרים קבעתי לי מעט זמן לעיין בזה שמעתתא שאמר לי שחידש שם ח"א שזוה לקבוע מזוזה על פתחי ארונים קיר (קלאזעט בלע"ז) אף שאין בהם ד' על ד' ולא נעשו לדירה וסמך הוראתו על ספר חמודי דניאל הוצאו דבריו בפת"ש יו"ד סי' רפ"ו סק"א וז"ל בס' חמודי דניאל כ"י נראה דוקא בית דירה צריך דוקא שהיה ד' על ד' אצל בית שער ומרפסת וגניה אפילו לית בהו ד"א על ד"א חייבין ועוד נראה צמי שיש בית גדול ויש לו חדרים קטנים להניח שם חפצים דחייבים במזוזה ע"כ. וסובר הרה"ג שארונים קיר הג"ל דומים להני חדרים קטנים בבית גדול ומניחים שם חפצים שמחייב בהם החמ"ד והכי נמי כן הוא. והיות שישנם שם בני תורה מדקדקים במצות נעשה בהם ספק אם מחויבים לקבוע מזוזה בארונותיהם ונעשה מזה מצוה גדולה בין הלומדים ונחזקשתי לעיין בזה מילתא.

ולפי שהדבר חדש הוא ולא ראינו מעולם נוהגים כן חייבים אנחנו למשכני נפשין אפילו אי הוה באמת דומה לזה היינו צריכין לחלק בזה כדי שלא נשויה כל העולם עובר על דברי חמודי דניאל בלי שום ראיה חולק עליו אלא דהכא לפענ"ד אין הנדון דומה לראיה כדנא לעוכלא ואפרש שיחתא, וראשונה עלינו לזכר דברי החמ"ד הג"ל מה כוונתו בזה חדרים קטנים דלכאורה יש לדחוק דהני חדרים קטנים מיירי

אותו באמת ולא שמענו ולא ראינו מי שיקרא אותו חדר או אפילו חדר קטן כיון דבאמת אינו חדר כלל. ועיין בסמוך בשם המהרי"ל ז"ל וזה ראוי ברורה לדברינו בס"ד.

אלא דלכאורה צריך להצין לדעת הרמב"ם כיון דהוה חדר בתוך חדר א"כ מאי שנא מהא דכתב הרמב"ם שם בה"ט דאפילו עשרה בתים זה פתוח לזה וזה פתוח לזה הואיל והפנימי חייב במזוזה כולן חייבין ואף שאין בהם ד' אמות על ד"א ואינן עשויין לדירה ג"כ וכן מאי שנא מבית שער וגינה כל שפתוח לבית גדול שחייב במזוזה הני נמי מחייבי והכי אף שהוא עומד בחדר גדול ופטור. נלפענ"ד בזה סברא ישירה וההסבר בזה הוא כך דהנה כל הני חדרים קטנים או בית שער וגינה ואכסדרה וכיוצא בזה כל הפטורים שפטורין כשהן צינם לבין עצמם ונתחייבו במזוזה כשהם עומדים בפתח בית גדול שחייב במזוזה אין החיוב על החדר הקטן אלא החיוב הוא על הפתח ממד הבית הגדול לפי שנכנסין דרך שם לחדר המחויב במזוזה והוי כמו פתח הבית הגדול כיון שמשמש לכניסה ויציאה להבית הגדול וכיון דהפתח הוי פתח להמחויב אף דהוי בחדר קטן הא נמי מחויב במזוזה דסוף סוף הבית הגדול מחויב במזוזה, הכלל, דעיקר החיוב על הני מקומות הפטורין אינו חיוב עצמי שנתחייבו הם בעצמם במזוזה כיון שנפתחו לחדר הגדול אלא חיובם הוא חיובו של הבית הגדול, אבל אם כן הני ארומי קיר שאנו דינין בהם כיון שהדלת שלהם אינו משמש שום צורך כניסה להחדר הגדול המחויב במזוזה ממילא לא חל עליהם חיוב מזוזה לעולם מלד החדר הגדול ומלד עצמם אין עליהם חיוב לא מציעא כשאין בהם ד"א על ד"א דודאי דפטורין ממזוזה אלא אפילו יש בו ד"א על ד"א נראה דפטורין כיון דאינן נעשין לדירה ואינו בית דירה כלל ממילא פטורין כחדר בתוך חדר שכתב הרמב"ם ז"ל.

ואביא לי ראוי נאמנה דראיתי קדוש אחד מדבר הגרע"א יו"ד הנ"ל ס"ק י"ג וז"ל דע"ד דהיינו מלד עצמותו פטור ממזוזה אבל בחדר שצפנים מחדר (שקורין קעמערין) שיוצאין מחדר הגדול לחדר הקעמרכי הפתח ההוא חייב במזוזה מלד הגדול שיוצאים ממנו דרך פתח זו לחדר קטן ויהא נידון חדר קטן כאויר דמ"מ חייב כאלו יוצא מפתח זו לשוק כנלע"ד עכ"ל. נראה דעתו ז"ל דקעמערין שיוצאים מחדר גדול בו חייב במזוזה אף שאין בו דע"ד ואינו בית דירה כלל ולפי שיטת הרה"ג הנ"ל הרי ראייה ברורה מדברי הגרע"א דהארון קיר שהוא כעין הקעמערין ופסק הגאון דמחויב במזוזה ולא ידענא למה לא הביא לעצמו ראייה מגרע"א הנ"ל שהוא יותר מזכר מדברי החמ"ד הנ"ל. אלא דא"כ לכאורה זה סתירה לדברינו.

אמנם כד דייקין בדבריו הקדושים אדרבה ראוי ברורה לדברינו בס"ד דנראה דדייק הגרע"א ז"ל ב' דברים. (א) דייק הפתח ההוא חייב במזוזה מלד הגדול ומלד עצמותו פטור ממזוזה וכל החיוב עליו הוא רק מפני שמשמש פתח יציאה להחדר הגדול והחיוב הוא עליו מכח החדר הגדול ולא מלד עצמותו. (ב) שדייק דאפילו יהא חדר קטן זה נידון כאויר מ"מ חייב כאלו יוצא מפתח זו לשוק, ופירושו נראה דכיון דכבר קדם להחדר הקטן מלד עצמותו פטור ממזוזה א"כ אלא חייב נחייב פתח זו במזוזה אף שמשמש יציאה לבית הגדול נידון כל החדר כאויר ואין כאן פתח מחייב במזוזה וע"ז תי' הגאון דמ"מ כיון דע"י פתח זו יצא אף שעדיין לא יצא מהפתח זו לשוק ממש שהרי היה שם עדיין החדר קטן מ"מ החדר קטן לא נחשב ואפילו אי הוה כאויר א"כ הוי כאלו יוצא מפתח זו לשוק כיון שהחדר נחשב כאויר זה נראה פי' דבריו ז"ל, יהיה אף שיהיה נראה ברור דעת הגרע"א שהחיוב הוא מלד החדר הגדול כיון שיוצאין דרך פתח זו וחשבינן האזי פתח פתחו של החדר הגדול שמשמש יציאה לשוק וזה כעין מה שכתבנו לעיל לענין בית שער אלא דהתם מפרשי שהבית שער משמש כניסה והגרע"א מפרש באופן שמשמש יציאה ומר אמר חדא ומר אמר חדא, עכ"פ מפורש כתב הגרע"א דמ"מ חייב כאלו יוצא מפתח זו לשוק משמע דאלו לא היה יכול ללכת דרך פתח זו לשוק הכ"י דהיה פטור ממזוזה אף דהוה פתוח לחדר הגדול כיון דאינו משמש לחדר הגדול לכניסה או יציאה פטור דמלד עצמו אין לו שום חיוב, וכל שמשמש ליציאה או כניסה לחדר הגדול אף שיש לחדר הגדול עוד פתח אחרת לפניו והחדר הקטן אין לו ד"א על ד"א מ"מ חייב במזוזה.

ובספרי שו"ת משנה הלכות ח"ב סימן י"ז הבאתי לשון ריא"ז הביאו הש"ג ה"י מזוזה וז"ל נראה בעיני שאם היה ארוך וקצר ויש צשיעור ד"א על ד"א חייב וכן נראה בעיני שאם היה בית גדול פתוח לבית קטן שאין בו ד"א צין שהיה היכר ציר ללד הבית הגדול צין שהיה היכר ציר ללד הבית הקטן חייב במזוזה שפתחו של גדול הוא נחשב והרי הוא כבית הפתוח לרה"ר או לגינה שהוא חייב במזוזה ואפילו היה היכר ציר מצדו כמבואר בקונט' הראיות ע"כ. מפורש נמי דמה שמחייב הבית קטן כשהיה פתוח לבית גדול אינו מלד עצם חיוב הבית הקטן שנתחייב במזוזה ע"י פתחו הפתוח להבית הגדול אלא מה שהבית הקטן חייב במזוזה הוא משום שפתחו של גדול הוא נחשב והרי הוא כבית הפתוח לרה"ר דהחדר הקטן לא נחשב עוד אבל אם לא היה כפתח הפתוח לרה"ר ולא היה יכול ללכת על ידי פתח זו לרה"ר פשוט דהפתח של הבית הקטן היה פטור ממזוזה אף שהיה פתוח להבית הגדול אבל כיון דאינו משמש ליציאה מהבית

להכניס ולנאח מצית הגדול דרך החדר הקטן וכגון שהיה להצית הגדול עיקר כניסה ויציאה במקום אחר והאי פתח בחדר הקטן נעשה לדבר אחר אע"פ שאפשר לו גם ליכנס ולנאח מצית הגדול ואלו לא היה לו כניסה אחרת ונעשה לשם זה היתה החדר הקטן מחויב במזוזה אבל זו כיון דלא נעשה לשם זה פטורה מן המזוזה, והסבירא בזה נראה פשוטה ומוכרחת מאחר דהא דאין מחייבין הני פתחי במזוזה אינו אלא מכח הצית המחויב דחשבינן האי פתח כאלו הוא פתח הצית הגדול המחויב, אבל מאחר שפתח זה נעשה לשם דבר אחר ולא נעשה לכניסה או יציאה להצית הגדול א"כ הדרה מילתא לדוכתא דצית קטן פחות מד"א על ד"א פטור מן המזוזה ומכח הצית גדול ליכא לחייבה כיון דאינו נעשה לשם זה ודוק כי זה צרור מאד וממקור קדוש מחלצתו.

והנה בשו"ת מהרי"ל (סי' נ"ד) שאל השואל ח"ל ודע שציתי חדר קטן פחות מד' אמות על ד"א בחדר שאני לומר זו ויש לו פתח מחדר לחדר קטן וכו' ובאיה נד אקבענה בפתח שצין צית החורף לחדר הקטן ואותה פתח לא ידענא למי נעשה בשביל צית החורף או בשביל החדר וכו' ואח"ל דאזכרה פתח חייב במזוזה מציעא לי באיה נד אקבענה ואח"ל וכו' עדיין שמא אז יהא פטור לגמרי הואיל והחדר לית ביה ד"א על ד"א וכו' והמהרי"ל ז"ל השיב ח"ל וספיקתך מחדר הקטן לפי שהצנתי מכתבך שיש פתח אחד מצית החורף לחדר וגם יש פתח אחד מחדר גדול לחדר ודלתי פתחי חדר קטן שתייהן היכר זיר ידידו שלא בחדר קטן אלא חד בצית החורף וחד בחדר גדול ולפי"ז שתייהן חייבות ויש לקובעה צימין הכניסה לצית החורף וצימין הכניסה לחדר גדול דפיתחא דצין תרי בתי ויש לכל אחד פתח לרה"ר הולך אחר הדר עכ"ל.

והמעייין בדבריו הקדושים נראה דהשואל רצה לפטור לגמרי החדר הקטן כיון שאין בו ד"א על ד"א וכתב לו המהרי"ל דכיון דלתי פתח קטן היכר זיר ידידו חד בצית החורף וחד בחדר גדול ממילא שתייהן חייבות ומינה דאם היתה הדלת רק בשביל החדר קטן והי' היכר הזיר רק בחדר קטן הי' פטור לגמרי כיון שאין בו ד' על ד' וזה ג"כ ראוי למה שכתבנו וכן ראיתי בס' עטרת זקנים בספר ויעש אברהם מנכד הגאון מטשעכנוב צמזות מזוזה ס"ק ג' שהציא מזה ראוי דפטור וחלק ג"כ על חמודי דניאל הג"ל ולא הרגיש מכל מה שכתבתי.

אבל לפי זה א"כ פשוט מאד דבארונות קיר כיון דהפתח לא נעשה להצית הגדול אלא לתשמש להניח בה חפצים אפילו היה צמזמזות לנאח ע"י אותם הפתחים ג"כ לשוק לא היו מחויבים במזוזה ולא מציעא בארונות שאין להם פתח

הגדול ואינו יכול לנאח בה א"כ לא נחשב פתחו של גדול והחדר הקטן מלד עממו פטור ממזוזה וזה צרור בס"ד, ובאמת ז"ע ארבינו הגרע"א ז"ל שכתב הא הילכתא מסבירא דנפשיה וכן ראיתי בעוד אחרונים ז"ל ולא זכרו השרים שדברים אלו מפורשים כבר בקדמון הרי"א ז"ל עכ"פ ראיה צרורה לסברתינו בס"ד.

אלא מעתה כיון דעלתה לן בצירור דמה שאמרו דחדרים הקטנים הפתוחים לגדולים חייבים במזוזה היינו דוקא כשמשמין כניסה או יציאה לגדולים וחיוצן הוא מכח הגדולים א"כ פשוט דהני ארונות קיר פטורים כיון שאינם משמין כלל לכניסה או יציאה ושם תשמוש להצית הגדול שמחויב במזוזה א"כ פשוט דהני ארונות פטורים מן המזוזה בלי חולק. ואומר אני דגם החמודי דניאל שכתב צמי שיש לו צית גדול וחדרים קטנים להניח שם חפצים חייב במזוזה ולא פי' באיה אופן ז"ל דהוא ז"ל נמי מיירי באופן שהחדרים הקטנים יש להם פתחים משמין לנאח או ליכנס מן הצית הגדול לשוק וכיון שמשמין לצית גדול יציאה או כניסה חייבים משום צית גדול דודאי אין סבירא לומר דהחמ"ד פליג בזה וס"ל דאפילו אינו משמש אלא החיוצ על החדר הקטן דמנא ליה לחלוק בזה על הראשונים ז"ל אלא פשוט דכוונתו חדר קטן שעשוי להניח שם חפצים אבל יש לו פתח ומשמש לצית גדול ונמצא דבריו מכוונים עם שאר פוסקים.

ורתב עיני בחידושי המאירי יומא דף י"א ע"א שכתב ח"ל כל שער שאינו פתוח לצית העשוי לדירה אם הוא עשוי ליכנס ממנו למקום אחר החייב במזוזה הרי הוא כצית שער לצית החייב ונמצא גם הוא חייב במזוזה וכו' לא היו עשויין ליכנס שם אלא לדבר אחר אע"פ שאפשר לו ליכנס ממנו לשם הואיל ועיקר עשייתן לדבר אחר פטורין ומ"מ אם היתה באותן השערים עצמם צתי דירה לאיה דבר כגון לשומר צית האסורים או לשומר הממונה לשמור שם בלילה וכיוצא באלו חייבין וכן שער גינה הפתוח לחדר חייבת ע"כ.

והאיר לן המאירי ז"ל ב' נקודות יקרות. א) שכתב מפורש דבכל אלו דמחויבין במזוזה מכח פתיחתן לצית גדול המחויב במזוזה כגון צית שער אכסדרה וצית קטן וכיוצא באלו אינו אלא מכח חיוצ הצית הגדול שהרי כתב אם הוא עשוי ליכנס ממנו וכו' הרי הוא כצית שער לצית החייב ונמצא גם הוא חייב במזוזה, לא היו עשויין ליכנס שם אלא לדבר אחר וכו' פטורין ומפורש דהחיוצ עליהם רק מכח הצית הגדול המחויב ומשמש לכניסה ויציאה לו. ב) הוסיף לן המאירי ז"ל דבר חדש דאפילו היה להם לאותן הפטורים פתח פתוח לצית הגדול המחויב באופן שאפשר ליכנס דרך שם לצית המחויב ולנאח אלא שלא היה עיקר עשייתן בשביל

יאל לפלפל בשיטת הטור והרמז"ס צדין דהניחה אחורי הדלת דעת הרמז"ס פ"ה מה' תפילין ה"ח דהניחה אחורי הדלת לא עשה כלום והטור פסק דאם שינה צאלו המקומות אינו מעכב, והצ"י כנראה פסק כהרמז"ס וכן נראה בש"ע יו"ד סי' רפ"ט אבל הרמ"א ז"ל פסק כהטור ולמסקנא דמילתא הביא הש"ך דעת המעדני מלך דלכתחילה יש לחוש להרמז"ס ז"ל אבל דיעבד היכי דא"א כגון היבא דהבתי פתוחים לרחוב עכו"ם ומפני היראה קובעים המזוזה אחורי הדלת יש להם על מה שיסמכו ופלפל עוד קצת צענינים הנוגעים.

(ב) וראשונה נראה לכאורה לדייק דיוק גדול בלשון הרמז"ס ז"ל צענין הא דאחורי הדלת מה שלא ראיתי להצ"י ונושאי כליו שהעירו בו והא דלפי הנראה מהצ"י והאחרונים הנמשכים אחריו דדעת הרמז"ס צהניחה אחורי הדלת פסולה אפילו דיעבד אמנם לולי דמסתפינא אנכי לא בן עמדי והוא דיש כאן שינוי לשון ברמז"ס שכתב וז"ל תלמה במקל פסולה שאין קבועה, הניחה אחורי הדלת לא עשה כלום חפר במזוזת הפתח והכניס המזוזה וכו' פסולה העמיק לה טפח פסולה חתך קנים וכו' פסולה, והמדריך צדצרי רבינו הגדול רואה שינוי לשון דבכל הני אחרים שעשה שלא כהלכתא כתב פסולה כגון תלמה וכו' כתב פסולה וצהניחה אחורי הדלת לא כתב הרמז"ס פסולה אלא כתב לא עשה כלום ולכאורה אי דעת הרמז"ס ז"ל דגם בזה פסולה אפילו דיעבד היל"ל הניחה אחורי הדלת פסולה כמו שכתב בכלהו שם אבל אי נימא דהרמז"ס ז"ל מודה לשיטת הפוסקים היינו הטור והרמ"א ז"ל דדיעבד אינו מעכב אחי שפיר מאוד ששינה בלשונו הזהב להודיענו דין חדש דדיעבד אינו מעכב וממילא הרוחנו בזה ליישב ג"כ שלא לעשות מחלוקת בין הטור והרמז"ס ושאר פוסקים וידוע דהיכי דאפשר ליישב צדצרי הפוסקים אפילו בדוחק מנחה ליישבם וכ"ש כאן דדיוק לשון הרמז"ס מכריח לזה.

ובזה היה אחי שפיר נמי לשון הטור שכתב סתם ואם שינה בכל אלו אינו מעכב ולמה לא הביא דעת הרמז"ס ז"ל דס"ל דדיעבד מעכב והוא ז"ל חולק עליו אלא כתב סתם דמשמע צדצרי הכל הוא אבל לפי הג"ל י"ל דבאמת הטור היה מפרש גם כן בלשון הרמז"ס ז"ל ודלא כמו שפי' בו הצ"י ושאר האחרונים ז"ל, כן היה נראה לכאורה מסבירא, אלא דמ"מ יש לומר כוונה אחרת בלשון הרמז"ס ז"ל מהיפוך להיפוך והוא דכוונתו בלשון לא עשה כלום ולא כתב פסולה לומר דהני אחרים כיון שהניחם במקום המזוזה רק שלא הניחם כמנחותם וכהלכתא כתב עליהם פסולה היינו שהמנחה פסולה הוא פי' דבהני עכ"פ מקום המנחה איבא אלא שחפר תנאי המנחה ולכן כתב פסולה אבל צהניחה אחורי הדלת לא

לחוך ואינם אלא להניח חפצים דפטורים לכ"ע ממזוזה והקובע מזוזה עליו הוה כתולה במקלו אלא אפילו אי יש להם פתח לנאת לשוק אלא שלא היה עיקר עשייתו בשביל זה נמי פטורים ממזוזה וכן נראה פשוט דעת הרי"א ו"הנ"ל וכן נראה דגם הגרע"א מודה לזה וזה פשוט וצדור בס"ד, וגם דעת החמ"ד לפענ"ד צריך לפרש הכי וראיה שהרי החמ"ד הביא קודם דין דבית שער ואכסדרה וכו' ועל זה הוסיף חדרים קטנים ומשמע דדין אחד להם. [ועיין מקדש מעט על דע"ק הלכות מזוזה סימן רפ"ו סקל"ט שכתב כדצרינו ובלחם הפנים בקצו"ש סימן י"א ובמנחת"פ סימן שצ"ח ויו"ד סימן רפ"ו סי"ג חלק עליו. ועיין חזון איש יו"ד סימן קס"ח סק"ה וסימן קס"ט סק"ב ומ"מ צדין אולי כו"ע מודי דפטור וצ"ע].

אלה דברי אהבה אשר הספקתי בין הפרקים ומחמת הטורדות לא אוכל להאריך כעת ולהשתעשע יותר צדצרי תורה וי"ר שלא אכשל ח"ו בצדרי הלכה ומזה לאסוקי שמעתתא אליבא דהילכתא עבגנ"א.

ש"ב המברכך בברכת התורה ולומדיה המכבדך ומקירך בלב ונפש.

בגשה הקמן

גב. מה שאני מתקשה כעת במנ"ח מנחה תקס"ב שכתב דלא תדרוש עובר גם בנקבות ופלא שלא זכר השר דמבואר ביראים מנחה רצ"ו שלא ידרשו שלום בני עמון ומואב הזכרים, גם מלשון החינוך שם שכתב ואיסור זה נוהג בזכרים שהם בני מלחמה וכו' והאי בזכרים נראה דקאי על עמון ומואב ע"ש וצ"ע.

סימן קב

הדלת שוקפת על המזוזות מבחוץ
אי יניח המזוזה על הצד אחורי הדלת

ב"ה כ"ה ניסן התשכ"ג ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד ידידי רב חביבי נר"נ אי"א ור"ח חוב"ט וכו' כש"ת
הרב יוסף חיים שמעון ביים שליט"א.

(א) אחדשה"פ אשר שאל הלכה למעשה צמי שיש לו בית והדלת של כניסה תלויה על הצירים מצד חוץ וממלא תלל הפתח היינו המזוזות מצד חוץ בשוה ולא נראה מזוזה לצד חוץ כלל וא"א להניח המזוזה מחוץ לדלת אבל בחציו השני של המזוזה היינו לצד פנים יש מקום במזוזות השער להניח שם המזוזה מה עדיף להניחה צדצרי הדלת (כוונתו לצד פנים הדלת) על מזוזת השער או להניח אותה לצד חוץ חוץ לחלל הפתח ובסמוך לה כלומר מן הצד. וכ"מ

בחלל הפתח וכו' שם סוף דף ל"ב ודף ל"ג ופרש"י כגון חומת אבנים שעובי החלל ד' או ה' טפחים יניחנה בחלל בטפח הסמוך לר"ה כדי אחי לציטו קדים ופגע במזוזה מיד אבל לא יניחנה מבחוץ לחלל דהא כתב בשעריך דהיינו מקום סגירת השער ע"כ והרי דייק לומר חוץ לחלל.

והלבוש סי' רפ"ט ס"ב כתב בא"ד ח"ל ונריך לקובעה על ימין הנכנס דדרשינן ציתך דרך צאתך דהיינו ימין לציאה כשנכנס לציט דכי עקר אינש כרעיה ימיניה עקר צרישא ואם קבעה משמאל או אחורי הדלת חוץ למזוזה השער פסולה דדרך צאתך צעין וכו' וכתב נמי או אחורי הדלת חוץ למזוזה השער ואז פסולה דהוא ז"ל פסק כהרמב"ם לכאורה אבל מ"מ מפורש דאחורי הדלת הוא חוץ למזוזה השער ועיין פרישה ובמעדני מלך הביאו הש"ך משמע ג"כ הכי למעין שם שוב דקדקתי בדברי הרא"ש בזה קטנות ה' מזוזה שכתב ח"ל וקשה לר"ת וכו' ופי' הוא דתלמה במקל סכנה נזקק בה ראשו כשהוא נכנס ויוצא וכן אחורי הדלת פעמים שהיא בולטת דכיון דעומד במקום שאין נראית אינו חושש לקובעה וכשמשתמש אחורי הדלת נזקק בראשו ע"כ ועיין תוס' מנחות הנ"ל אלא שבדברי הרא"ש יותר ביאור בדברי תוס' והגראה עכ"פ דפי' דאחורי הדלת הוא במקום שאין המזוזה נראית וע"כ שאין זה בחלל הפתח על המזוזה שהתם ודאי נראית המזוזה לעולם כשפותח הדלת אלא אחורי הדלת ממש הוא חוץ פשוט וזכור בס"ד.

אבל לפי זה ממילא צידדן דידן פשוט כיון דהדלת נסגרת מזד החיצון ואין לו מקום להניח המזוזה על מזוזה שער הצית מזד החיצון של הדלת יניחנה בפנים מן הדלת על חלל הפתח ויקבענה על המזוזה וכשרה לדברי הכל ואין זה בכלל של הניחה אחורי הדלת ופולגתה הרמב"ם והטור אלא שאם הדלת עבה טפח או יותר אז חסר קצת במזוזה שמזוזה להניחה בטפח הסמוך לרשות הרבים והוא אינו יכול כיון שהדלת עבה וקוטמת אותו הטפח וא"כ יוצא דמרחיקה קצת יותר מטפח ואם אין הדלת עבה טפח כמו רוב דלתות שלנו א"כ יניח סמוך לדלת ממש מבפנים ויהיה עוד בטפח סמוך לר"ה ויוצא גם כזה בכל הידורי מזוזה לד"ה חוץ פשוט וזכור.

(ד) **ולפי** מה שפירשנו אודא לה נמי קושינו מרבינו הש"ך ז"ל שחמה האריך דקדק מלשון הרמ"א ז"ל דס"ל כהטור נגד הרמב"ם והנמק"י שהרי י"ל דהרמ"א באמת ס"ל כהרמב"ם דאחורי הדלת פסולה רק דמפרש כאן דברי המחבר שכתב דמקום קביעתה בחוץ חלל הפתח בטפח הסמוך לחוץ ולא נטעה דאפילו צדיעבד פסול אם הניח לפנים מן הדלת אפילו על המזוזה ולזה כתב הרמ"א דאם שינה כשר כל זמן דמניח על מזוזה ענמה ואפילו באחורי הדלת כמו שכתב

עשה כלום פי' שאין זה מזוזה כלום וכמו שהניחה על שלחנו דאין שייך לזה לומר פסולה אלא אינו כלום וא"כ אדרבה מחמת גריעותא של אחורי הדלת מהני כתב לא עשה כלום ובסמוך עוד נדבר אי"ה מדברי הרמב"ם הללו.

ובערתה נבא לעיקר שאלתו ולפענ"ד דבעיקר הדבר לאחר הסליחה שגה צפי' הניחה אחרי הדלת ולכן הסתפק במה שהסתפק וכפי הגרסה חשב כי אחרי הדלת פירשו לזד פנים מהדלת ולפני הדלת נקרא הזד החיצון שנפגע בו האדם שנכנס לציט אבל תרומתו על חלל הפתח והמזוזה ולמשל שאם היה חלל הפתח והיינו המזוזה עזי ג' טפחים והיה הדלת בטפח באמצע החלל נמצא הטפח שלזד חוץ מהדלת כשר למזוזה והטפח הפנימי ר"ל מזד שני לזד פנים מן הדלת במזוזה ענמה נקראת אחורי הדלת והא תלוי במחלוקת הרמב"ם והטור לפי דעת הצ"י ולהרמב"ם פסול צדיעבד ולהטור היכי דא"א וכגון שהדלת סוגרת מזד חוץ צוה עם המזוזה ואין מקום להניחה צדיעבד מניחה מזד הפנימי של הדלת, אבל האמת כי דברים אלו שגגה הם ואחורי הדלת אין כוונתו על זד שני של הדלת בחלל הפתח ענמו כי כל שהוא בחלל הפתח מזד ימין אפילו הייתה המזוזה רחב ד' וה' טפחים לעולם נקראת בחלל הפתח ולא נחלקו בזה הרמב"ם והטור מעולם ואין חלוק בזה אם הדלת סוגרת מזד החיצון או מזד הפנימי ואחורי הדלת פירשו חוץ לחלל הפתח ורוחב המזוזה על הצדדים צין הוא מבפנים או מבחוץ של הדלת כל זמן שהוא חוץ מחלל הפתח והמזוזה זה נקרא אחורי הדלת.

(ג) **ואף** שהדבר פשוט אצלי מ"מ כיון דראיתי לכבודו שפי' אחרת אביא לי רא'י הנה בגמ' מנחות ל"ב ואמר רב יהודה אמר שמואל וכו' תניא נמי הכי תלמה במקל או שהניחה אחר הדלת סכנה ואין זה מזוזה וכו' ואמר רב יהודה אמר שמואל מזוזה להניחה בחוץ חללו של פתח פשיטא בשעריך אמר רחמנא ס"ד אמינא הואיל ואמר רבא מזוזה להניחה בטפח הסמוך לר"ה כמה דמרחיק מעלי קמ"ל. ופרש"י תלמה למזוזה על הפתח במקל, שהניחה אחורי הדלת, שקבעה בכותל אחורי הדלת ע"ש והנה בתלמה במקל פרש"י שתלמה על הפתח ובהניחה אחורי הדלת פי' שקבעה בכותל ולא פי' שקבעה בפתח או במזוזה אחורי הדלת ועוד שם צד"ה בחוץ חלל הפתח פי' ולא מבחוץ ופשוט שכוונתו ולא מבחוץ של חללו והיינו לצדי המזוזה חוץ מהחלל על צדיהם ולא בפנים, והנמק"י הביאו הצ"י כתב להדיא כן ח"ל אחורי הדלת חוץ למזוזה השער פסולה דבעינן דרך צאתך וליכא ודייק בלשונו חוץ למזוזה השער (וכת' הרגיש בדברי הנמק"י ודחק ליישבו) וכן כתב הצ"ח שם צד"ה ומ"ש ח"ל ומ"ש

מקום קביעתה בתוך חלל של פתח בטפח הסמוך לחוץ וכתב הרמ"א ואם שינה אינו מעכב ובלבד שייחנה במזוזה ע"כ יש לדקדק למה שינה הרמ"א בלשונו הטור ולא כתב ואם שינה אינו מעכב סתם או אפילו ובלבד שייחנה בתוך חלל של פתח כלשון המחבר לפי כוונת כ"ת דכוונת הרמ"א במזוזה ע"כ היינו בתוך חלל של פתח דייקא וכן לפי הבנת הלבוש כפי קושית הד"ח והה"א שלו שהם דברי רבו ועוד דיוקים אשר אי"ה יבנו בס"ד.

(ז) ונראה דיש לחקור אדברי הטור והרמ"א שכתבו ואם שינה אינו מעכב עד היכן הוא הגבול שאם שינה ונתן שם המזוזה אינו מעכב ואם למשל היתה הדלת באמצע הכותל והיה מן הכותל לצד ימין עשר אמות וכי נימא דאם הניח המזוזה בסוף הכותל בסוף עשר אמות או יותר הוי מזוזה זה ודאי לא עלה על דעת אדם מעולם דסוף סוף אין זה מזוזה הבית וע"כ אפילו להני פוסקים שפסקו דאם שינה אינו מעכב בכל השינוים כל זמן שהוא לצד הימין אבל ע"כ צריך שיעור למרחק המזוזה מן הדלת ונראה דזה שבא הרמ"א להשמיענו דהגבול שייח המזוזה וכשרה אפילו אינה על חלל הפתח אבל מכל מקום אינו כשרה אלא אם ייחנה במזוזה ע"כ כולמר שאם שינה והניח המזוזה לצד החוץ או אחורי הדלת לפי שיטת הש"ך והד"ח צו מ"מ גבול יש עד היכן כשרה היינו כל זמן שהייתה על המזוזה ע"כ מכל רוח שהוא, וגמלא פירשו הא דאמר ובלבד שייחנה במזוזה ע"כ אין כוונתו שייחנה במזוזה ע"כ פנים בחלל הפתח דא"כ הם הם דברי המחבר אבל כוונתו שאם שינה אינו מעכב אבל מ"מ צריך שייח המזוזה על מזוזה הבית היינו העץ שעשו להחזיק הדלת כל קביצו שהוא ולא רחוק מן העץ הזה.

בקיצור דהמזוזה הוא נקרא העמוד או הקרש שהדלת סוגרת עליו והאי עמוד או קרש יש לו ד' צדדים וצד אחד הוא בחלל הפתח ויש לו עוד ג' צדדים וסובר הרמ"א ו"ל דהגם דאם שינה אינו מעכב מ"מ היינו כל זמן שייחנה ע"כ במזוזה ע"כ כולמר באותו העמוד או הקרש אפילו משאר צדדים ולא בתוך חלל הפתח אבל אם הניחה חוץ ממזוזה ע"כ רחוק מן הדלת בכותל לאו מזוזה הוא ופסול ודוק בזה כי זה לפענ"ד סברא ישרה ופי' אמת ככוונת רבינו הרמ"א ו"ל, דודאי פשוט אם יניח מזוזה על הכותל יצא מגדר חיצו מזוזה כלל באותו מקום והאיך יפסור אבל עמוד המזוזה מכל צד ע"כ במזוזה נקרא ולכן דיעבד כשר מכל צד שהוא על עמוד זה. ובה מדויק מאד לשון רש"י במנחות ל"ב שכתב הניחה אחורי הדלת פי' שקבעה בכותל אחורי הדלת וכבר הקשתי דהאי כותל צ"ב ולמה לא פי' שקבעה במזוזה ע"כ אחורי הדלת אבל הוא הדבר אשר

הנמק"י וכו' והנה כל זה גרמה לו פירשו באחורי הדלת וס"ל לדעת הרמב"ם כה"ג פסול היינו לפניו מן הדלת על המזוזה ולכן פי' דלזה בא הרמ"א להוציא משיטה זו ומוה הוליד דין חדש שהרמ"א פליג בזה על דין הרמב"ם ומצפנים וקשה על הש"ך אבל לפי האמת ליכא לטעות בזה כלל דבהא כ"ע מודי דכשר ונכון הוא וע"כ דברי הרמ"א דאחי להכשיר דיעבד הוא כדברי הטור וכפי' הש"ך צו.

(ח) עוד הקשה במה שכתב הרמ"א ו"ל אם שינה אינה מעכב ובלבד שייחנה במזוזה ע"כ וביאר הש"ך ו"ל דאילו בשיטת הטור א"כ מנ"ל הא דבעינן במזוזה ע"כ וסמוך לה לא מהני ודחק גם בזה לפרש פי' אחד בדברי הטור וב"י והרמ"א ו"ל ומה שנראה לי בס"ד בדברי רבינו הרמ"א ו"ל הוא בדברי חמודות (שהוא המעדני מלך שהביא הש"ך) סקט"ו כתב ו"ל ובש"ע אחרי שכתב שקביעותה במקום חלל הפתח בטפח הסמוך לחוץ הגיה רמ"א ו"ל אם שינה אינו מעכב ובלבד שייחנה במזוזה ע"כ ורמ"י כתב גם זה הלשון ואח"כ כתב דאחורי הדלת פסולה ומיהא אין זה מוכרח מדברי רבו ו"ל שהרי אפשר שהוא הולך לגמרי לדעת הטור שאינו פוסל כי אם בקביעה בשמאל בלבד וזה נראה יותר דאלת"ה כיון דאחורי הדלת לא נזכר בש"ע בהדיא אלו היה דעתו לפסול כיון שהגיה במקצת הדברים שאם שינה לא עיכב ה"ל לפרש דאחורי הדלת מיהא פסולה כמו שהתנה גם כן ובלבד שייחנה במזוזה ע"כ ומה ה"ל להתנות זה ג"כ לכן נראה לי שסובר כדעת הטור דאין לפסול באחורי הדלת וכו' ע"ש ואחריו נמשך הש"ך ו"ל כי הם הם דברי הש"ך ו"ל.

אבל לפענ"ד דברי החמודות זכאן צריכין עיון דלמה לא נימא אדרבה דהרמ"א אילו כאן בשיטת רבו הרמ"א ו"ל וודאי כיון לדברי רבו הרמ"א ו"ל וא"כ נימא אדרבה דדעת הרמ"א ו"ל לפסול באחורי הדלת וכמו שהקשה כ"ת ורק כשקבעה במזוזה ע"כ כשר ועיין ביאור הגר"א מדקאמר מזה משמע לכתחלה וכ"ש בתוך חלל כמש"ש ל"ב צ' ס"ד אמינא נראה כוונתו בזה דהרמ"א שכתב ואם שינה אינו מעכב ר"ל הא דאמר רב יהודה אמר שמואל דסד"א הואיל ואמר רבא מזה להניחה בטפח הסמוך לרה"ר וכו' וא"כ הכ"נ דכ"ש בתוך חלל שכשר אבל מראשית דבריו מדקאמר מזה משמע לכתחלה נראה דאכולה קאי. ומה שכתב הד"ח דהיה לו להרמ"א ו"ל להתנות דאחורי הדלת פסולה אינו ראי' לפענ"ד כמו שאבאר בסמוך בס"ד.

(ו) והנראה לפענ"ד לומר פי' אחר בדברי רבינו הרמ"א ו"ל ובדיוק דבריו הקדושים ושינוי הלשונות בינו וצין המחבר שהמחבר בש"ע שם ס"ב כתב ו"ל אחיו

ובזה אחי שפיר מאד לשון הנמק"י שפי' אחורי הדלת חוץ למזוזת השער פסולה, ולכאורה למה לא פי' סתם אחורי הדלת חוץ מחלל הפתח אלא נראה דדוקא דייק הנמק"י לומר חוץ ממזוזת השער לדייק דכל זמן שהוא על מזוזת השער אפילו אחורי הדלת היתה כשרה ולכן פי' הניחה אחורי הדלת חוץ למזוזת השער פסולה, ועל כרחך צריך לומר כן דאל"כ הו"ל לפרש חוץ לחלל הפתח פסולה ג"כ שלא נטעה דגם לצד אחר של מזוזת הפתח השער כשרה ורק חוץ למזוזת השער פסולה ומוכרח דע"כ דעת הנמק"י דבאמת במזוזת השער עצמה בכל צד שהוא אף שאינו בתוך חלל הפתח כשרה.

ט) ובין שעלתה לן דעת הנמק"י ודעת רש"י כרמ"א דעת לנבון ניקל שאם דעת הטור דאם שינה אינו מעכב כוונתו דודאי אינו מעכב אבל עכ"פ השינוי שאינו מעכב הוא דוקא כל זמן שהניחה במזוזת השער אלא שלא היה בחלל הפתח והוא מוכרח וכמו שכתבתי לעיל דודאי אין שום סביר לומר שיהא רחוק עשרה אמות מן המזוזה והדלת על הכותל כשר למזוזה אפילו דדיעבד וע"כ דגם דעת הטור הוא כן אלא שהנמק"י מפרש אחורי הדלת חוץ למזוזת השער וזוה פוסל והטור מפרש אחורי הדלת במזוזת השער עצמה כהרמ"א ולכן ס"ל דדיעבד כשרה אבל חוץ למזוזת השער גם הטור מודה דפסולה וכדעת רש"י ונמק"י וליכא כאן שום מחלוקת אבל כי כן נראה לומר דגם דעת הרמב"ם בזה כדעת שאר הפוסקים דכל זמן שהניחה אחורי הדלת על המזוזת השער עצמו אפילו אינו בחלל כשר וכדעת שאר פוסקים וזה או כמו שכתבתי לעיל בס"ד מה שכתב הרמב"ם לא עשה כלום או שנאמר לפי' השני דאינו בכלל מזה כלל לפי שהרמב"ם פי' אחרי הדלת היינו חוץ למזוזת השער וכדעת הנמק"י ורש"י והיינו בכותל ולכן פסולה אבל בשער עצמו גם הרמב"ם מודה בזה דלמה נשוה חולק על הפוסקים במקום דלא מצינו ליה מפורש שחולק במזוזה עצמה אלא כתב סתם אחרי הדלת וכיון דהפוסקים מחלקים בין במזוזת השער לתוזה לו והרמב"ם לא כתב מזה כלום לתי' שני פשוט דלא משוין הרמב"ם חולק וא"כ עלתה לן בס"ד שיטת כל הפוסקים בחדא מיחתא דאם שינה אינו מעכב לכ"ע וזה נכון בס"ד.

י) ובמה שכתבנו נראה לפענ"ד ליטע דברי רבינו הט"ז מהשגת הש"ך בנה"כ שהניח דבריו בתימה דהט"ז יו"ד סי' רפ"ט סק"ג בא"ד כתב ח"ל ומה שמבואר בטור דאף אם עשאה אחורי הדלת אינו מעכב דדיעבד לא אשכחן מאן דפליג על זה כיון שצימין הוא ע"כ, וכתב עליו בנקה"כ ח"ל זה אינו אלא הרמב"ם והנמק"י פליגי וכמבואר בצ"י וכן דעת הבית יוסף עכ"ל. ולכאורה זו באמת פליאה

דברתי כי במזוזה עצמה כל זמן שהקבעה אפילו שהיא אחורי הדלת כשרה ורק אם הניחה אחורי הדלת בכותל או פסולה ומדיוק לשון רש"י ז"ל שכתב דוקא הניחה בכותל שאז פסולה והוא הלכת הרמ"א ז"ל.

ח) ובמה שכתבנו נראה בס"ד ליטע תמיהה הב"ח על הטור וצ"י צד"ה ומ"ש שכתב הטור וכן פי' הב"י צו דאם הניחה אחורי הדלת אינו מעכב ותמה הב"ח ז"ל דהלא רש"י מפרש סכנה מן המזיקין שאין הבית משתמר בה עד שיקבענה צורת הפתח כהלכתה עכ"ל אלמא דמעכב מדאין הבית משתמר בה ותי' דהטור דחה פרש"י מפני קושית המוס' והרא"ש שפי' דאחורי הדלת משום דמכה בה ראשו אלמא משמע דהבית משתמר בה שפיר דאינו מעכב ע"ש נראה דס"ל דשיטת רש"י באמת דאחורי הדלת פסולה ופליג על הטור וא"כ אף שתי' הב"ח שהטור לא הביא שיטת רש"י מ"מ לא ידענא מאי ניחותא כיון דאיכא שיטת רש"י ורמב"ם ונמק"י דכולהו ס"ל דאחורי הדלת פסול האריך כתב הטור בסתם ואם שינה אינו מעכב ומאי ניחא לי' עכ"פ הי"ל להביא דיש בזה חולקים. אבל לפי מה שכתבתי בס"ד לא קשה מידי ואחי שפיר דודאי רש"י מודה להטור אלא שרש"י דייק בלשונו אחורי הדלת היינו על הכותל שקבעה בכותל ודוקא בכותל פסול אבל אם קבעה במזוזה עצמה אפילו לאחורי הדלת לרש"י ג"כ כשר דדיעבד ואחי שפיר ודברי רש"י והטור עולות בקנה אחד.

ובזה אחי שפיר כמין חומר לשון המחבר שכתב איזה מקום קביעתה בתוך חלל של פתח ועל זה הגיה הרמ"א ז"ל דאם שינה אינו מעכב ובלבד שיניחה במזוזה עצמה ר"ל אע"פ שאינו בחלל הפתח מ"מ כל זמן שהוא במזוזה עצמה כשרה הוא וממילא מוכרח דהרמ"א ז"ל ס"ל כהטור דבמזוזה עצמה אין כוונתו מבחלל הפתח אלא מן הצדדים ואפילו אחורי הדלת וע"כ ס"ל כהטור ואחי שפיר דברי הש"ך והד"ח לדינא אף שלא נחתו בפי' הרמ"א כמו שכתבתי בס"ד.

ואם כנים אנחנו נראה להשוות דברי הפוסקים כולם דלא פליגי ומר אמר חדא ומר אמר חדא והוא דכ"ע מודים דלכתחלה צריך להניחה בחלל הפתח בטפח הסמוך לחוץ למזוזה, וכן כ"ע מודי דאם שינה אינו מעכב כל זמן שהניחה על המזוזה עצמה אף שלא בפתח החלל דדיעבד כשר כל זמן שהוא במזוזת השער על כל פנים, אלא דאם הניחה חוץ למזוזת השער אז לכ"ע פסול דלאו במקום מזוזה כלל הוא אלא שיש פוסקים שפי' אחורי הדלת חוץ למזוזת השער לגמרי והיינו על הכותל ואז פסולה ויש שפי' אחורי הדלת היינו עכ"פ על מזוזת השער וכהאי גוונא כשר נמצא להלכה אין מחלוקת צייניהו אלא הכל תלוי האריך מפרשים אחורי הדלת.

עצומה על אדונינו ה'ט"ו שלא ראה דברי ה'ט"ו ז"ל במקומו עכ"פ ודברי הנמק"י שם אחר שהביא דברי הטור, אבל לפי מה שכתבנו בס"ד שפיר מיושבים דברי ה'ט"ו דנראה פשוט דכוונת ה'ט"ו עמוקה בזה במה שכתב לא אשכחן מאן דפליג על זה וכוונתו לכיון דכוונת הטור באחורי הדלת כמו שפי' הרמ"א ז"ל ובלבד שיקבענה במזוזה עצמה וזכא"י גוונא ודאי דלא אשכחן מאן דפליג על זה ואם הניחה רחוק מן הכותל גם הטור מודה דפסול והט"ו לא ס"ל צפי' הרמב"ם כה"צ ז"ל אלא ס"ל דהרמב"ם לא פליג על הפוסקים או כפי פי' הראשון שהבאתי לעיל או כפי פי' השני ולא אכפול הדברים עכ"פ ס"ל להט"ו דכל הפוסקים מודים דאחורי הדלת כל זמן שהוא במזוזה השער דיעבד כשר ועכ"פ לא אשכחן מפורש להרמב"ם דפליג על זה וכ"ש הנמק"י דמודה לזה וזה שדייק ה'ט"ו בלשונו לא אשכחן מאן דפליג ולא כתב דברי הכל הוא דודאי יש לדחוק ולפרש באופן אחר וכמו שפי' ה'צ"י אבל לא אשכחן מאן דפליג מפורש וא"כ טוב לן להחזיק בשלום הפוסקים דלא פליגי ואחי שפיר דברי ה'ט"ו מקושית הש"ך בס"ד וראה מדברי ה'ט"ו לפירושו בס"ד. והש"ך לא נחית בכל זה ולכן תמה עליו ולפענ"ד דברי ה'ט"ו ברורים בטעמם.

לפי מה שפירשתי אחי נמי שפיר מאד דברי הלבוש שכתב שם קבעה אחורי הדלת חוץ למזוזה השער פסולה והיינו חוץ למזוזה השער ואילו בשיטת הרמ"א רבו ז"ל ודלא כד"ח שחפץ עליו והשיאו ועשאו כחלמדי חולק על רבו אלא דבריו ז"ל עולים בקנה אחד עם דעת הרמ"א ז"ל אלא שהוא ז"ל מפרש כמו שפירשנו בדברי הרמ"א וממילא חוץ למזוזה השער פסול לד"ה וזה ברור בס"ד ומקום הניחו לי להתגדר בו מן השמים.

לאחר זמן מנאחי בשו"ת חלקת יעקב ח"ב לידידי הגר"י ברי"ש בס' ס' שהביא בשם שו"ת שאילת דוד (מקארלין) יוד ס' ט' שיא גם כן לפרש דאחורי הדלת יכול להיות אף בתוך חלל הפתח ואין לי ספרו לעיין בו ובחי' הג"ל דחה דבריו בקש אבל לפמ"ש מיושבים כל הקשיות בזה לפענ"ד ואחי שפיר הכל. וכן מנאחי שוב בערוך השלחן יו"ד ס' רפ"ט וציאר כמה דברים כמו שכתבתי ע"ש ודו"ק.

יא) וב"מ נראה לי עוד להזכיר בנדון דידן או בדומה לו ממה שכתבתי לעיל במקום שהדלת עבה והנה אם ימנא במציאות מקום שהדלת עבה עד שסותמת כל חלל המזוזה וא"א להניח המזוזה על חלל הפתח מכל מקום אחי אפשר לתקן לנאח אפילו לכתחלה והוא שיחפור במזוזה השער בתוך החלל מקום קביעת המזוזה פחות מטפת ולהניח המזוזה בחפירה בחלל הפתח עד שלא יעכז סגירת הדלת וודאי אם

איברא מעתה אומר אני דגם אם אין הדלת עבה כל כך אבל מ"מ עבה טפח וגמלא שם מניח המזוזה ל"ד שני של הפתח אפילו בתוך חלל הפתח לא הוי בטפח הסמוך לר"ה ואין קי"ל דבעינן בטפח הסמוך לר"ה נראה נמי דיותר טוב שיחפור במזוזה עצמה ויניחנה בטפח הסמוך לר"ה ומיהו אם אין הדלת עבה טפח אז מותר אפילו לכתחלה להניח לאחר הדלת כיון דעכ"פ אחי בטפח הסמוך לר"ה הוא והבן כי קרתי אבל זה לפענ"ד ברור.

יב) עיר יש לעורר מה שראיתי בקצת אנשים אפילו יראים אשר לא קובעים המזוזות במסמרים אלא מדבקים אותם על המזוזה בנייר דבק וזה לא הוי קביעות ולא יא' ידי המלוה וצ"ע מפורש שסמך אותה במסמרים דוקא ואפילו אי נימא דאם ידבקנה בדבק גמור כשרה דמה לי דבק ומה לי מסמר ועיין רש"י ותוס' צ"מ ק"צ ד"ה בגובתא דמשמע דגם על המזוזה א"צ מסמרים וכ"כ ה"ח ועיין מהר"ם לובלין וכ"כ הנמק"י ז"ל שיקבענה שם במסמרים או בסייד וא"צ לחקוק בתוך המזוזה עכ"ל וצירושלמי שלחי מגילה ואפילו לא סמרו ופריך והא חני והוא סמרו ועיין ש"ך סק"ו אבל בנייר דבק ודאי לא יועיל שהרי עיינו רואות שהדבק מתייבש והמזוזה נופלת ואין סהדי בזה וצריך להזהיר על זה.

ובזה הנני לסיים מחמת הטרדות ידירו המכבדו מוקירו כערכו המברכו בברכת התורה ולומדיה בלב ונפש ושיזכה ללמוד תורה לשמה מתוך נחת והרחבת הדעת.

מנשה הקמץ

סימן קמא

פריון הבן ע"י מעלעפאן אי מקרי ע"י שליח
או ע"י עצמו

משה שפיר קאמר דרש בק"ו ה"ה ידידי הרב, הגאון המפור' צ"ת ראש בשמים כמש"ת מוה"ר משה שמועין אבד"ק דעברעצין שליט"א.

אחדשכ"ג יקרתו הגיעני בחר מיס חיים וכו', ומש"כ שם בדף רמ"ו ע"כ צעמן פדיון הבן ע"י שליח אכתוב לכת"ר מעשה שבה לידי זה לערך עשר שנים בחייל אחד שהיה בצבא וילדה אשתו בן זכר והנריך לפדיון הבן והוריתי שישלם החיל חמשה וזהים כסף שלו לציתו ולא יתנס לשום אדם במתנה רק שיהא שלו וציוס הפדיון יקרא על הטעלעפאן ממתנה הנצב לציתו וידבר אל הכהן ויאמר לו ליקח הכסף המונח שם ששלם לפדות את בנו וגמלא הוא בעצמו פדאו כיון דהוא שלם הכסף וודאי דאין הנתינה ציד מעכב והכהן יכול ליקח הכסף שמוכן לו והסכמו עמי אז כמה גדולים כי זה מקרי ע"י עצמו.

תינוק שנולד בחו"ל ואביו בשעת פדיון בא"י ושם חל הפדיון בשבת

עוד להג"ל

עוד שם בחרתו העמוד אבל השאלה עדיין אם הבן נולד בחו"ל ציוס ד' בחרתו יום שהוא ליל ד' אור ליום ה' בארץ ישראל בצופן שהפדיון הבן נריך להיות בעש"ק ובא"י חל הפדיון בעש"ק ובשבת אין פדיון הבן כמו שכתב המחבר (סי"א) מה יהיה משפט הפדיון בעש"ק בחו"ל ע"י שליח או לשמות המלוה עד מולש"ק או יום א' וע"י האב והציא שם מחלוקת האחרונים ו"ל צאם לא פדה בזמנו אי עובר בכל יום בעשה אח"כ. וגם צוה האררכתי במקום אחר אבל לעניינינו נראה לפענ"ד פשוט צוה כיון דהמלוה לפדות על האב ולא על הבן בקטנותו אף שהחיוצ צא על ידי שהבן נעשה בן ל"א יום אבל אז חל החיוצ על האב וכיון דצא ציוס שהוא שבת להאב אין נריך לפדותו עד למוצאי שבת, ועיין חינוך מלוה תקפ"ח לענין ציומו תמן שכרו השוכר בערב שבת ונדחה לפרוע עד לאחר השבת בשביל השבת.

איברא דהרי גם כשהאב והבן צמקום אחד וחל יום הפדויה בשבת הרי אפשר לפדותו בשבת וכגון שיתן החמשה כסף לפדיון מעש"ק שיחול הפדיון בשבת ולא מצעיא לדעת מרן המהר"ם שיק או"ח סי' קל"ו וכן כתב מרן כק"ז מהר"ג צצ"ש או"ח סי' רס"ד דמותר לעשות קנין בע"ש שיחול בשבת ומרן צצ"ש פשוט ליה ממג"א סי' ש"ו סק"ד שהקשה איך מקנין אחריו ציו"ט ראשון של חג ותי' כיון שאינו אלא מתנה על מנת להחזיר שרי והקשה דלפ"ו תקשה מסוכה מ"ב ע"כ שאומר כל מי שיגיע לולבי לידו הרי הוא לו במתנה והוא מתנה גמורה לעולם הדק"ל הא אסור ליתן מתנה ציו"ט וע"כ כיון שמקנה מעיו"ט אף שהקנין חל ציו"ט שפיר דמי ע"ש מה שחזק עוד דבריו גם המהר"ג פשיטא ליה דמותר וא"כ ודאי שום ספיקא צוה והיה יכול לעשות כן ומ"מ

אמרינן דלא יפדה בשבת וודאי אינו עובר כיון דהחיוצ צא על האב בשבת ואין פדיון בשבת אין עובר בכלום והכ"נ כן הוא כיון דהחיוצ על האב ואפילו לשיטת הגרע"א דמסתפק צוה אי מותר לעשות קנין שיחול בשבת וקצת אחרונים המשיכו אחריו דאסור מ"מ לענין פדיון הבן הרי יכול להקנות לו הכסף בע"ש ממש אלא שיהיה לשם פדיון ויפדה בשבת וצוה יש ליישב קושית הגרע"א שם במתנה קנ"ט על המה"ד ודו"ק אלא דבעיקר חקירת הגרע"א פלא הוא שלא הביא שו"ת מוהר"י צרוגא סי' קכ"א שכתב ואפי' ליתן המעות לכהן ציוס ל' בע"ש כדי שיחול הפדיון בשבת אפ"ה אסור דומיא דמו"מ דאסור ליתן מעות מע"ש ע"מ שלא יחול המקח אלא בשבת ונע"ג שלא הרגישו צוה האחרונים ז"ל. [וע"ע משנ"ה ח"ו סי' ע"א]. ועיין גליון מהרש"א יו"ד סי' ש"ה צס"ש שו"ת אש דת סי' י"א אם חל ל"א בשמיני עזרת וצט"ו שם צס"ש רש"ל ודו"ק. (וט"ס שם שכתב סי' י"ז וז"ל סי' ז'). והנה יש לי צוה עוד אריכות דברים אלא שאין הפנאי מסכים לזה כעת ואולי כשאפנה אשנה עוד פרק זה וצפרט צוה חדש בישוב קושית רע"א כי אין אני מחליט זה ויש עוד להחייב צדד.

ובברכת התורה בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן קמב

פדיון בכור שלא נמול בזמנו

ב"ה עש"ק לסדר והנה טוב מאד התשכ"ג ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד ידיד נפשי הרב הגאון המפורסם חוב"ט אי"א נוי"ג ור"ח ג"א שבחו מי ימלל וכו' כש"ת מוה"ר בן ציון ראובנאחל שליט"א רב דק' שערי תורה אנשי מערב שיקאגא איל.

אחדש"ר צאהצה את ספרו היקר תנוצת ציון קבלתי וכדי להראות שעיינתי בספרו הגדול והחשוב מאד אכתוב לו הערה קטנה.

בסי' ס"ח הביא שאלה צכור שלא נימול בזמנו משום חולי וחל יום ל"א שהוא זמן הפדייה שלו ציו"ט ונדחה הפדיון לפי שאין פדיון ציו"ט ונסתפק אי שפיר יאי לפדותו מיד ציוס ל"ב או דילמא כיון דכבר אידחי הפדיון בזמנו נריך להמתין שיתרפא החינוק ולעשות קודם הצרית מילה ואח"כ הפדיון כמו שכתב הש"ך יו"ד סי' ש"ה ס"ק י"ב לענין אם אפשר לעשות הצרית ציוס ל"א בזמן הפדיון מלין ואח"כ פודין אע"ג דמזות פדיון היום זמנו הוא מ"מ יש להקדים מילה דאזת צרית הוא ואלמלא קבלת הצרית אין חיוצ למזות

ומצאתי צם' תניא רבתי סי' ז"ח וז"ל ואם פדאו קודם ל' יום אינו פדוי, ומכאן ואילך כל יום ויום עובר עליו בעשה דתפדה ומבואר דס"ל דכל יום עובר בעשה והציאו בשו"ת מהרי"א יו"ד סי' רס"א והציא שם עוד מרש"י ביצה במתנות חולין כגון זרוע ולחיים וכו' שאני דליכא ביה כל תאחר שאין זמנו קבוע אבל פדיון בן דזמנו קבוע עובר בכל יום וכו' וכן מבואר בש"ס בכורות ריש דף י"ג ר"ש אומר לומר שאינו עובר עלי' פרש"י עד שלשים אבל מכאן ואילך עובר ע"ש שמתה אמהרא"י בפסקיו סי' רל"ג מבואר עכ"פ מהג"ל דעובר באמת בעשה דתפדה ג"כ.

וגדולה מזו אני אומר אפילו היכי דלא מל במזיד שהתינוק בריא אלא שלא רצה למולו וא"א לכופו שימול ואומר אני רוצה לפדותו פשוט דמניחין ליה לפדותו כיון דהני תרי מצוות נינהו ואין הערלה מעכבת אותן מלפדות ולקיים שאר מצוות כי אם הני דמפורשי בתורה (אם לא שיש טעם משום למגדר מילתא אז שפיר יש ציד חכמים לעשות תקנות אבל מדינא אין הפדיון תלוי במילה).

והא דכ' הש"ך בשם הראנ"ח דצימו י"ש להקדים מילה לפדיון יפה כתב משום דהמילה היא אות ההכנס צדקת וקבלת מלכותו ית' עליו ואלמלא קבלת הצדקת וההכנס בצדקת אברהם אבינו אין חיוב למצות פדיון כלל ולכן כתב שראוי שתקדים מצות מילה בגופו אע"פ שאינו מעכב ופשוט שאם שינה ופדה קודם שכל מה שעשה עשה אפילו לדעת הראנ"ח אבל ח"ו להשהות הפדיון עד שיצריא ועיין בראנ"ח שם שמדמהו למי שהיו לפניו צ' תפלות, ועיין ח"ס יו"ד סי' ש' שכתב ג"כ בפשיטות כמ"ש וכן מוכח בשו"ת ז"צ סי' קכ"ח ופשוט. [וע"ע משנ"ה ח"ה סי' קע"ט].

ומי'הו עיין בקידושין כ"ט ע"צ פדה"צ הוי מצוה שאינה עוברת ואם איתא הא נמי עובר בכל יום אעשה וי"ל.

סימן קמג

חבם אי רשאי להורות לעצמו

עוד להג"ל

בסי' מ"ה דין צענין אי ת"ח מותר לו להורות לעצמו צענין או"ה או לקרובו כיון שהוא נוגע בדבר והעלה מתוך פלפולו דשייך חשדא אפילו בפסק הלכה באו"ה ודימה למה שאמרו בגמ' יצמות ע"ז ועוד דת"ח שמורה הלכה וזא אם קודם מעשה אמרה שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו ולכן אם ת"ח קרוב להשואל או לעצמו אפילו באו"ה שייך חשדא ואל יורה.

מילה כלל וכת"ר האריך בצירור אי מצות פדיון שלא בזמנו כשאינו פודהו אי עובר בעשה בכל יום כמו במילה לאחר ח' ולאחר האריכות העלה דפה"צ כיון שעבר זמנו יכולים לדחותו ואינו עובר בעשה ונפשט שאלתו דהיכא דנדחה הפה"צ משום יו"ט ידחה וממתין מלפדות עד שיצריא ואח"כ מלין ופודין אלא דדברי המ"צ עמדו כנגדו ודחה גם דבריו וכו'.

ולפענ"ד כל האריכות למותר ולא ידענא למה תלה הפדיון במילה והלא המה שתי מצוות נפרדות הן ואין אחד תלוי בשני ולאו דוקא מצוה זו אלא שום מצוה אינה תולה במילה כ"א פסח ותרומה מגה"כ ואף כי מצות מילה מצוה גדולה הוא ויקרה עד מאד ונכרתו עליה י"ג צריכות מ"מ ודאי שמי שלא מל לא יפטר משאר מצוות ולא הוה רק כמי שאין לו מצוה אחת ולמשל מי שלא הניח תפילין משום זה לא יפטר מליתן מזוזה על פתחו או שאר מצוות עשה ואדרבה לשיטתו מה יעשה אם לא יצריא לעולם לא יפדהו לעולם אתמהא, ואם יאמר דאז ודאי צריך לפדותו א"כ מי נתן השיעור מתי יצריא והאיך נדע ועד מתי הוא הזמן שצוה ימים או חדש או שנה, ולא מציעא כשהוא חולה שאין עליו חיוב למולו כלל בשעת חליו דודאי פודהו צמוקדם האפשר ואף שאינו עובר על עשה בכל יום אם לא פדוהו מ"מ יש עליו חיוב עשה לקיים ולפדות וכי משום שלא פדה אתמוול בזמנו לא יפדהו היום או מחר ולא יקיים העשה צמוקדם האפשר או אפשר אפילו יצטלה לגמרי ומי שאכל שום יחזור ויאכל שום.

איברא דאומר אני דעובר גם כן אעשה בכל יום ויום ואף דאינו עובר אעשה דפדיון מ"מ כיון דמשעה שעבר התחלת זמנו כל שעתא ושעתא זמניה כמו במילה אלא שאינו עובר עליו אם לא פודהו אבל ודאי דצריך לזרז עצמו בכל מה דאפשר לקיים המצוה כיון דחיובא רמי עליה כל שעתא הוא אסור לדחי עשה דאורייתא והכא הרי יש עליו חיוב לקיים עשה דאורייתא ואם עובר ומשהה עובר משום דאין מחמיצין את המצוות וגמלא דאף דפטור מעשה דפדיון (ועיין ערוך השלחן יו"ד סי' ש"ה ס"ק מ"ד שהעלה ג"כ מדברי הטור והרא"ש ועוד דאינו עובר בכל יום בשביל עשה דפדיון וכמ"ש כת"ר) אבל עובר אעשה דאין מחמיצין וכן ראיתי צמו"ק או"ח סי' רמ"ט להדיא בהשגחתו על המג"א וז"ל מיהו הכא דלית ביה משום דררא דאיסורא דאורייתא לגמרי וכו' כה"ג ודאי ליכא דסליק אדעתיה למדחי עשה דאורייתא דכל יומא זמניה וחיובא רמי עליה השתא כל שעתא ולעצור אעשה דאין מחמיצין את המצוות ע"ש וכ"ש בדין שאין שום טעם לדחיה זו.

ואי לא היו משקין למה להן לקנאות בכלל גם לפי הגירסא אחרת ציומא הנ"ל ועיין מהרש"א שם והבין.

ופה שבתה קולמסי מחמת רוב הטרודות ובדרך כלל נהגתי מאד מספרו היקר נאמר בהשכל ודעת י"ר שיזכה להרצין תורה לרבים ופינאו מעינותיו חוצה.

דברי ידיד נפשו המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש.
מנשה הקמין

סימן קמד

אונן שלא חל עליו אבלות עוד
אי חייב בתפילין

ב"ה מוצי"ט פסח התשכ"ד ברוקלין נ"י יצו"א
בימי הגאולה, ישלח לעם סגולה, את משיח צדקינו,
במהרה יבא ויגאלינו, ובתוכם מע"כ ידיד נפשי הרב הגאון
המפורסם וכו' כש"ת מוה"ר מרדכי גיפצער שליט"א ר"מ
דישיבת טעלז.

אחדשכ"ג, יקרת מכתבו הגיעני ערב פסח ימים שאין
הלבלר יואל צקן קלמסו ולא יכולתי להשיב
עד היום, והגם כי אני כחלל לגבי חמרא צענין זה כי בחוה"מ
אני רושם חד"ת מ"מ להעמיקו במכונה לא נכון בדבר שאינו
נוגע להלכה למעשה, ותחילת דינו של אדם בד"ת צמה
שנסתפק כ"ג צימי אצלו (על אמו המקום ינחם אותו בתוך
שאר אצילי ציון וירושלים אני לא שמעתי מהשמועה לא טובה
ולא יכולתי לנחמו מקודם) השם יחינו ויקיימנו לנצח, באונן
שחייב צמנות כגון מסר לכתפים והוא באותו עיר לשי' החכמת
אדם ודעימיה, ואצלות עדיין לא חלה עליו אם חייב גם
תפילין או דפטור מדין מעולל קרנו כמו באצל ציוס א' או
דזהו רק באצילות ולא באנינות והביא רא' לפטור ממג"א
סי' תרצ"ו ס"ק ט"ז שכתב שם באונן ששמע המגילה צניצור
יקראנה שנית אחר שנקצר המת כי תלמוד ערוך אונן פטור
מכל המצות מיהו לפמ"ש צסי' ע"א דאם רצה להחמיר רשאי
א"כ יואל צמה ששמע צניצור דהא עיקר דמקרא מגילה קודם
להמת וא"כ חייב במקרא מגילה ונ"ל דמ"מ לא יניח תפילין
דמקרי פאר, וחתנו היקר העיר מדברי ירושלמי הביאו
הרש"א והגרע"א והפא"י ריש פ' מי שמתו וסיים כת"ר
ולפלא שמילתא דשכיחא טובא כזה לא מצויר בפוסקים.

וראשונה באתי צזה למלא אחר כ"ג ואומר דהוראתו
בקדושה הוא דאונן אסור בכל אופן להניח
תפילין וכמו דמוכח ממג"א הנ"ל ואף שבעיקר דברי המג"א
ז"ל לאו כולי עלמא הוא והא"ר צסי' הנ"ל חלק על המג"א
וכתב דינתי תפילין וז"ל מסקי"א ודין תפלה וק"ש כמו בשאר

ותמהני על כת"ר אשר הלך להציא ממרחק לחמו ולא
הרגיש דנעלמה מיני הלכה זו מפורשת בש"ע
יו"ד סי' י"ח צרמ"א סעי' י"ח וט"ז שם ס"ק ט"ו צסס
הר"ש נגעים פ"ב, ועיין טו"ז יו"ד סי' ש"צ שמחלק בין
היכא דאיתחזק איסורא ללא איתחזק ועיין פמ"ג שם, והתוס'
פ' כל היד נדה דף כ' ע"ב כתבו דבעל רואה דמי אשתו
וכ"כ הרא"ש והאגודה ומהרש"ל והש"ך יו"ד סי' קפ"ח
סק"ז ועיין שו"ת מהרי"א אסא"ד יו"ד סי' קפ"ו.

והגר"א ז"ל צס' א"י רבא ספ"ב דנגעים כתב כל הלכות
שבתורה אדם מורה לעצמו חוץ מג' אלו נגעים
וגדרים וזכורות שחלוין צמאמר פה נגעים שיאמר הבהן טמא
או טהור וגדרים שיאמר החכם מותר וזכורות שיאמר היחיד
מומחה או ג' הדיעות כשר ע"ש וכן הביא צסס' מהרי"א
ס"ק פ"ז צסס' ח' רשצ"א על מס' נדה דף כ' ועיין שו"ת
צית שערים יו"ד סי' מ"ד אריכות גדול צזה.

והנה הריצ"א נדה הנ"ל כתב צסס' יש שואלין דהבעל אינו
רואה ופליג עלייהו (ובמקום אחר הבאתי קצת סמוכין
להיש שואלין ממג' מגילה י"ג ע"ב דאמרו שם ואת מאמר
מרדכי אסתר עושה אמר ר' ירמיה שהיתה מראה דם נדה
לחכמים וכו' ויש לדייק למה לא הראה למרדכי וכקושיית
התוס' נדה הנ"ל צילתא וגם לשון הגמ' שהיתה מראה דם
נדה לחכמים לשון מיותר הוא דהיל"ל סתם היתה מראה דם
נדה וי"ל דדוקא אמר ר' ירמיה שהיתה מראה דם נדה
לחכמים ולהורות דלמרדכי לא היתה יכולה להראות לפי
שבעלה היה ואינו רואה דם אשתו והארכתי קצת בדושי').
ועיין ח"ס צח' לנדה דף כ' הנ"ל דמילתא דתליא בצבאר יש
לבעל נפש להחמיר על עצמו ועיין צית הלל יו"ד סי' ש"צ
ובאמת קשה לשיטת הטו"ז הנ"ל צסס' הר"ש לחלק בין היכא
דאיתחזק איסורא ללא איתחזק הרי אשה צנדתה היא צחוקת
טומאה והאיך רואה בעל דם אשתו כיון דאיתחזק איסורא
ועיין מהר"ם ש"ך יו"ד סי' ל' וסי' ל"ג ול"ה ובקונטרס
התשו' צסוף ערוגת הצושס סי' צ' דכתב צפשיטות דת"ח
מורה הוראה לעצמו באו"ה ופוק חזי מאי עמא דבר. ופלא
על כת"ר שלא הרגיש בכל זה.

בסי' פ"ד צדין השקאת סוטה נסתפק אם צמדצר היה נוהג
דין השקאת סוטה בכלל כיון שהמן היה מגיד להם
לישראל כגמ' יומא זה אומר היא קרחה עליה והיא אומרת
הוא קרח עלי אחר להם משה דינו לצקר משפט למחר אם
נמצא עומר צצית בעלה צידוע שהיא קרחה עליו ואם נמצא
עומר צצית אציה צידוע שהוא קרח עליה ולפענ"ד ממג'
מ"ק י"ח וסנהדרין ק"י ויקנאו למשה צמחנה לאהרן קדש ה'
רב שמואל צר יצחק אמר תלמד שכל אחד קינא לאשתו ממשה

דאינו מניח אלא אפילו לאחר הקצורה ושמעין לפני הקצורה מלאחר הקצורה מה לאחר הקצורה שכבר אינו טרוד ואפ"ה אסור הכ"נ לפני הקצורה אף דאינו טרוד וכגון שמסר לכתפיו דאל"כ לאו כ"ש הוא ולא דמי אהדי כמובן.

עוד יש קצת להביא ראיה מט"צ דקיי"ל בסי' תקנ"ה דט"צ חייבין בתפילין משום דאצילות ישינה הוא ונהגין שלא להניחן שחרית אלא בזמנה שכבר הופג הזער מעט ובשחרית דמרירות גדול מאד מנהיגינו שלא להניח נראה מיהו דט"צ הא דחייבין משום אצילות ישינה אבל אצילות חדשה ב"מ דומיא דט"צ היה פטור מתפילין וא"כ ע"כ דאין הפטור בתפילין משום טירדות אלא משום מרירות וא"כ כ"ש קודם הקצורה דהמרירות גדולה יותר מלאחר הקצורה כמבואר.

אלא דכל זה כתבתי להשתעשע בדברי כ"ג לפי מה שחמה אשר לא דברו מזה הפוסקים וז"ל אבל אקרא אני בזה מאמרם וז"ל צימי אצלו של משה נשחכחו חמש עשרה מאות הלכות ואין מה נענה אצחרייהו כי באמת הלכה זו מפורשת בגדולי הפוסקים האחרונים וז"ל הנוצ"י ת' סי' רי"א נשאל אם יש לסמוך אם ימסור המת לכתפים שיפסקו האנינות כמבואר ביו"ד סי' שמ"א סעי' ג' והשיב ז"ל שכבר נשאל בזה מהגאון בעל אור חדש באשר ניתן הדת שלא לקבור עד עבור מ"ח שעות למאי יחול אנינות ציוס ראשון כיון שאי אפשר לקבורו צו ציוס, וכתב אמנם מה שכתב רוס מעלתו שימסרו המת לכתפים הנה דין זה פשוט בש"ע רס"י שמ"א סעי' ג' ואף ששם לא נזכר בש"ע מן חיובו צמזות שלא כתב שם אלא שמותר בצער ויין וכן בתוס' ברכות י"ח ע"א כתב וכן משמע בירושלמי ונמסר לכתפים כנמסר לרצים מיהו עיינתי בירושלמי שכתב אם חיי שעה התרת לו ק"ו חיי עולם והרי הדבר מפורש שפסק האנינות מ"מ להלכה חש לפי דעת הגמ"י הציאו הב"י דמספקא ליה אם הוא הולך עם המת בעגלה או בספינה אי דמי לנמסר לכתפים או לא ואיכא למימר דנמסר לכתפים היינו במקום שמוליכים המת למקום רחוק ואין האונן הולך עמהם למקום הקצרות אז משנמסר לכתפים אע"פ שעדיין המת עמו בצית פסק האנינות אבל במקום שקרובים הולכים עמו בשעת קצורה לא מהני המסירה כיון שגם הוא הולך שם הרי מוטל עליו כמו עליהם וכו' ע"ש הציאו הפת"ש והגרע"א בהגהותיו על הש"ע ופלא על החכ"א שכתב בפשיטות להיפוך ולא זכר מדברי רבו הנוצ"י ז"ל.

ועב"פ המציא לנו הנוצ"י ז"ל פי' חדש ע"פ הגמ"י דדין דנמסר לכתפים אינו אלא במקום שאין האונן הולך עמהם מחמת ריחוק מקום אבל במקום שהאונן במקום המת אף שנמסר לכתפים לא נפטר בצביל זה דאכתי איכא עליו

ימים ועס' ע"א ודלא כדמשמע במ"א שלא יניח תפילין ע"כ נראה כוונתו בזה דכיון דאמרינן בש"ע בסי' ע"א דאם רצה להחמיר רשאי והיינו כשיש לו מי שישתדל בצרכי הקצורה הכ"נ לענין תפילין כן שמותר להניח תפילין ולפוס ריהטא הי' לן לשמוע לא"ר כיון דהוא אחרון ופוסק שכבר ראה דברי המג"א וחולק עליו ובמ"ע דאורייתא היה לן להחמיר ועיין פמ"ג שם שהניח צ"ע ובחכמת שלמה סי' תקמ"ח, גם כי הגרע"א הקשה דברי המג"א מס' תקמ"ח סק"ה שכתב שם דאבל מניח תפילין בחוה"מ דבחוה"מ לא שייך מעולל צעפר קרנו, אלא דא"כ אין רא' בכלל דלפי שיטת הגרע"א דבפורים אין אצילות נוהג כמו בחוה"מ א"כ אין רא' לשאר ימים, אבל לולי דברי הגרע"א לפענ"ד דברי המג"א לאו סתראי נינהו שהרי המחבר בסי' תרצ"ו כתב דאצילות נוהג בפורים ע"ש אלא שהרמ"א כתב וי"א שאין אצילות נוהג בפורים משום הרא"ש ומנהגים ושכן נהגין, אבל המג"א שם סק"ז כתב וי"א שאין אצילות וכו' צ"ח ורש"ל ופרישה העידו שהמנהג להתאצל וכו' מהרי"ל ועכשיו גירי עלמא בחר דברי רמ"א וז"ל דיהרר בכולם חוץ מנעילת הסנדל וישיבה ע"ג קרקע מפני הצריות ומכ"ש שאסור לראות כל מיני שמחה ע"כ. נראה דהמג"א ז"ל נראה ליה יותר שיטת המחבר וכעדות הרש"ל וצ"ח ופרישה שכן המנהג אלא דעלמא גירי בחר רמ"א ואפ"ה כתב דיהרר בכולם וע"כ משום דמעיקר דינא נראה ליה דעת המחבר לעיקר דאצילות נוהג בפורים אבל א"כ יפה פטור מתפילין משום דמקרי פאר ולא דמי לחוה"מ דפסק דאבל מניח תפילין דלא שייך בחוה"מ אבל מעולל וכו' וזה לפענ"ד ברור בישוב דברי המג"א ז"ל.

והנה צנידון דידן נראה לדייק מדברי המחבר או"ח סי' ל"ח שכתב אבל ציוס ראשון אסור להניח תפילין מכאן ואילך חייב והנה לא זכר בכאן כלום באם רצונו להחמיר על עצמו וכגון באופן שיכול להחמיר על עצמו בשאר מצות מה דינו בתפילין ובסי' ע"א בק"ש ותפלה כתב דאם יש לו מי שישתדל בשבילו ורוצה להחמיר על עצמו ולקרות אין מוחין בידו, ומדהשמיט כאן ולא כתב כלום דאם רוצה להחמיר משמע אפילו רוצה להחמיר אסור לעולם, והט"ז בסי' ל"ח סק"ג כתב אבל ציוס ראשון פי' ציוס הקצורה דציוס המיתה פטור מכל המצות כ"ו שלא נקצר דאז מקרי אונן והטעם דיוס הראשון דכתיב ואחריתה כיוס מר ש"מ דעיקר מרירותיה ציוס ה"א ותפילין אקרי פאר בפסוק ע"ש נראה עכ"פ דהטעם משום מרירותיה הוא ולא משום טירדה דקצורה ובערוך השלחן שם ס"ח כתב וז"ל אבל ציוס ראשון אסור להניח תפילין כל היום כולו אפילו לאחר הקצורה דכתיב ואחריתה כיוס מר והתפילין נקראו פאר ואין להניחם ציוס המר וכו', והמעין שם נראה דלא מצעיא קודם הקצורה

סימן קמה

לפנות קבר מארצות תחת מסך הברזל
לארצינו הקדושה

ב"ה ז' לחדש הרחמים התשכ"ו ברוקלין נ"י יצ"א
מחיי חיים, יוסף ברכה וחיים, לכבוד ש"ב הרבני הנגיד
המופלא ומופלג מלא פלג בנש"ק וכו' מוה"ר יוסף דוב
בלום הי"ו וכאש"ל.

אחדשה"מ, יקרת מכתבו הגיעני בשעה שהייתי מושכב
על ערש דוי עם חוס גבוה ולא יכולתי להשיב
בלתי היום וז"ה וז"ש אשר הוטבה לי קצת אף שעדיין אני
חלוש מ"מ כיון שכמ"ע אף עלי להשיב צמודם האפשר
לעשות רצונו חפצתי.

ובדבר שאלתו להעביר עצמות קדוש מר אציו הגאון דו"ו
ז"ל מהאנאשאווין לארצה"ק והציא כי יש צוה
מקילין ויש מחמירין ובתוך המחמירין הי' כק"ש מרן ר"ע
סופר מפרעשבורג שלא הניח בשעתו להעביר עצמות מרן
הח"ס ז"ל וצין העצמים נתן כיון שישנם שם כמה גאונים
שנקצרו ע"י הח"ס ז"ל והיה צריך להעביר כולם שלא לפגוע
בכבודם ומהאי טעמא הי' נראה לכ"מ דגבי כבוד קדושת מר
אציו הגאון ז"ל ליכא צעיא זו ולכן ציקש ממני להודיע דעתי
בענין זה, ואף שדבר גדול בקש ממני להכניס ראשי צין ההרים
הרמים מ"מ לכבוד מרן דו"ו ז"ל אעבור אהא פרשתא ומה'
אבקש שלא אכשל בהלכה ח"ו.

והנה מקור מוציא הדין מסתמך אירושלמי כלאים רבי ברוקא
ור' אלעזר היו מטיילין בארצות ראו ארונות שהן
באות מחו"ל לארץ א"ר ברוקא לר"א מה הועילו אלו אני
קורא עליהם נחלתי שמתם לתועבה צחייהם ותצואו ותטמאו
את ארצי צמיחתם ח"ל כיון שהם מגיעין לא"י מתכפרין
דכתיב וכפר אדמתו עמו ע"כ מצוה"ר דדא הוא מחלוקת
בירושלמי ור"א ס"ל דמועיל אפילו ביאה לאחר מיתה אמנם
בש"ס צבלי אמר ר' אלעזר עולא עולא על אדמה טמאה
תמות אמרו לו ארוננו בא אמר להו אינו דומה קולטתו מחיים
לקולטתו לאחר מיתה משמע דלאחר מיתה אין כאן מעליותא
כ"כ, וראיתי מסתפקים צפי' אינו דומה קולטתו מחיים
לקולטתו לאחר מיתה אי פירושו אינו דומה היינו שאין כ"כ
מעליותא אבל עכ"פ איכא מעליותא פורתא או דילמא הכוונה
אינו דומה פי' שאין כאן מעלה כלום. אמנם בספרי משנה
הלכות ח"א על מס' כתובות ס' ער"ב הבאתי רא' ברורה
מדברי מהרשד"ס יו"ד ס' כ"ג דהפי' אינו דומה היינו שאין
מעליותא אבל ודאי איכא מעליותא להציא עכ"פ לאחר מיתה
אם לא עלה מחיים והארכתי שם. גם העלתי שם דר"א
דירושלמי לא פליג אדידיה בש"ס צבלי ע"ש ודו"ק. והנה

חיוב כמו עליהם, איצרא דהמרש"ק צס' עין דמעה חלק על
הנוצ"י הנ"ל והכריע דצמקום שיהא מונח צ' ימים קודם
הקבורה הכ"נ דינית תפילין אפילו ציום הראשון של אנינות
ועלתה לן לפוס ריהטא מחלוקת הפוסקים אי אונן פטור
מתפילין כה"ג הנוצ"י והמהרש"ק ז"ל והמג"א והא"ר הנ"ל,
אמנם בשו"ט טוט"ו קמא ס' ר"פ חזר צו הגרש"ק מהכרעתו
וכתב דאע"פ שהכריע להניח תפילין אף ציום ראשון שקודם
קבורה אם היה מונח צ' ימים מ"מ להלכה למעשה אינו סומך
על עצמי ואני מורה שלא יניח תפילין כיון דנוצ"י פוסק דצ"ב
ימים הוא אונן א"כ נהי דחולק אני לענין שאר מצות דיש דעת
הרבה פוסקים דרשאי להחמיר על עצמו אבל לענין תפילין ודאי
דהיכי דשייך אנינות אף להסורים דרשאי להחמיר לקיים כל
המצוות מודים דאסור דלא גרע מיום א' אחר הקבורה ותחלת
יום צ' דאסור בתפילין אף דחייב בכל המצוות מ"מ אסור
בתפילין א"כ כ"ש צוה דהוי אונן ויש סברא דפטור מכל המצוות
דודאי אסור בתפילין וכיון דהוי אסור לכ"ע להניח תפילין
כשהוא אונן א"כ אין צידי לחלוק על הנוצ"י ולהחמיר אסור
ממש גם אפשר דהוי ציון תפילין כיון דאקרי פאה, והרי לן
מצוה"ר דלענין תפילין מודה להנוצ"י דאסור.

ועוד צו שלישיה המר"ס שיי"ק ז"ל יו"ד ס' ש"מ ג"כ
האריך צדין זה ופסק ג"כ דאסור להניח תפילין,
ועיינתי צפנים הדברים וראיתי שכבר זכה שם צראיית כ"ג
ממג"א ס' תרצ"ו הנ"ל אלא שהרגיש דצברי הא"ר והסביר
דגם הא"ר אינו חולק אלא צפורים דיום שמתה הוא ע"ש
מה שהאריך ובאמת כי פירושו דצברי הא"ר אינו משמע כן
לפוס פשוטו לענ"ד גם הציא שם ליצב שיטת הא"ר ממ"ש
המג"א לענין מוה"מ ופלא שלא הרגיש דצברי המג"א סתראי
הם כפי מה שכתב הגרע"א ולפי מה שכתבתי לעיל אחי
שפיר וז"ל דג"כ מפרש כן דצברי המג"א כמוצן. אלא
דהמהר"ס שיק ז"ל נסתפק צאם נמשך יותר מיום אחד אחר
חלות ואינו נקצר ע"פ חוקי הממשלה עד יום ג' לאחר חלות
א"כ יום צ' אינו לא יום המיתה ולא יום הקבורה אי מחייב
או בתפילין והניח צ"ע ומדברי הנוצ"י לכאורה משמע דפטור
ולא נראה שהסכים הגאון רש"ק א"כ לכאורה לא שצקינן
פשוטיהיהו דתרי גאוני קמאי נגד חד, שהעלה צספק, גם
צס' לשון חכמים פסק דאסור להניח תפילין אפילו צאופן
שמותר בכל המצוות, ולזה הסכים גם מרן הח"ס ז"ל ועיין
שו"ת יהודה יעלה או"ח ס' י"ד ועוד כמה אחרונים האריכו
צוה, מצוה"ר עכ"פ בכל האחרונים דאסור להניח תפילין ועלתה
הוראתו בקדושה.

דברי ידי"ג דושב"ת באהבה ובלב ונפש.

מנשה הקמן

ומעתה נדון מנז' ב' דלפוס ריהטא כל הני ראיות שהבאנו מיירי כשהנפטרים זו להוליכם לא"י ומנא לן בהני נדיקי שלא זו כלל אמנם גם בזה כתבתי בתשובה אחרת והבאתי ראיות דלא איכפת לן בזה חדא מהא דאימא במדרש שהעלו בני עמנות כל השבטים עממם והעלו לא"י והנה יוסף הנדיק נזה לפני מותו והעליתם את עממותי מזה אחכם אבל בשאר השבטים לא מנינו נוואה לזה ואפ"ה נראה דהעלו אותם עממם (אלא דאפשר שגם הם זו כן רק שלא נתבאר בתורה וכן נראה קצת במדרש וכן מסתבר כיון שיוסף נזה כן ודאי גם שאר אחיו זו דמ"ש אף שצריך דרוש אמרתי לחלק ונחתי טעם למה דוקא יוסף נזה ולא שאר אחים).

אלא דלא בעינא ליה דכן כתב מפורש בשו"ת מהר"י ב' רב ס' ל"ח בצורבא דרבנן דנח נפשיה בחו"ל ולא פקיד להעלותו לא"י וחשש השואל שמא לא סבירא ליה להאי ג"מ לעלות והשיב מוהר"י צירב כבר ידעת דאמרינן בנמה דוכתי בתלמודא דילמא מלאך המות אנסיא ולא היה לו פנאי לאפקודי, אבל איכא מילתא אחרייתא שאמרו בזוהר דהאי דמית בחו"ל ומעלין אותו לא"י עליו הכתוב אומר ותצואו ותטמאו את ארצי (וי"ע דכן מבואר בש"ס בצלי הג"ל) ועם כל זה כיון שרוב החכמים והנדיקים ורובא דעלמא מתאזים שיעלו עממותיהם לא"י אכן סהדי דניחא ליה להווא צורבא מדרבנן דנח נפשיה בחו"ל שיעלו עממותיו לא"י והא דלא פקיד או משום דתקיף ליה עלמא או משום דלא רצה להטריח את בניו, והנה בזמן הגזיר כמהר"ר יצחק שולל ז"ל וכו' מפני שהנכבד כמהר"ר נתן שולל לא נזה שיעלו אותו לא"י ומסקנא ציינו היתה שיעלו אותו וכן נעשה והעלוהו ע"כ ע"ש ועיין בפת"ש שכתב דאפילו גילה דעתו בפי' דלאו שפיר למיסק מיתנא לא"י מ"מ שרי לצנוהי למיסקיה ומנזה קעבדי ע"ש נראה פשוט דמנזה להעלות מתים מחו"ל לא"י ולא חשו הני נדיקים משום כבוד נדיקים אחרים.

אלא דמה שאני מסתפק כעת דהנה יש לומר דכל הני מיירי שמתו ולא נקברו בחו"ל כלל או שנקברו ועדיין לא עבר שנתם מיום הקבורה אבל לאחר שעבר שנה מיום הקבורה הרי אמרו ז"ל משפט רשעים גמורים בגיהנם י"ב חדש ומה"ט אין אומרים קדיש רק י"א חדשים כדי שלא להחזיק לאציו רשע גמור כמבואר בש"ע נמנא דלאחר י"ב חדש נתכפרו לו כל עונותיו אם לא ח"ו מי שהוא נדון לתרפות ולדראון עולם ומעתה במתים שנקברו זה שנים רבות בחו"ל ודאי כבר נתכפרו על עונותם אפילו היו להם וא"כ כיון דכל עיקר ההיתר דמחו"ל לא"י מותר משום שהוא כפרתו כמ"ש הש"ך ז"ל שעפר א"י מכפר דכתיב וכפר אדמתו עמו אפשר דלאחר זמן רב שוב אסור להוציאם אפילו

בש"ע יו"ד ס' שס"ג וכן כדי לקברו בארץ ישראל מותר וכתב הש"ך שהוא כפרתו שעפר א"י מכפרת דכתיב וכפר אדמתו עמו ועיין צינור הגר"א בשם הירושלמי שם דכל משום כפרה מותר ובשו"ת הרמב"ם ס' ש"ע"ג לר' סעדיה באחד שהיה לו אב ואם שהשתוקקו בחייהם להקבר בא"י ואחד מבניהם הוציאם לירושלים אם עשה בזה מנזה או עבר עברה.

תשובה הדבר שעשה טוב מאד וכן עשו גדולי חכמים וכתב משה ע"כ. ובשו"ת מהרשד"ם יו"ד הנ"ל נשאל באשה שנזתה בעת פטירתה שצנה יולין עממותיה להקבר בא"י וצנה רצה לקיים נזתה אלא שנאנס וינא מהרשד"ם בג' חקירות. (א) מה מנזה הזאת ומה טעם יש בה. (ב) אי שייך צדד כזה מנזה לקיים דברי המת. (ג) אם יש לחלק צדד זה בין זמן התלמוד לזמנינו ולאחר האריכות העלה דוכות הוא למת להוליך עממותיו מחו"ל לא"י, וברש"י מ"ק דף כ"ה ע"א כי אסקוהו להם לא"י לקברו שכל הנקבר שם נקבר בלא חטא ע"ש. ומשמע כל הנקבר שם ועיין גמ' כתובות קי"א שם רצה ורצ יוסף דאמרו תרווייהו כשרין שצבצב. א"י קולטתן וכו' ופריך למאי ומשני אלא לענין קבורה ופרש"י של צבצב מוליכין ארונותיהם ליקבר בא"י ושל שאר ארזות הרחוקים מא"י וקרובים לצבצב קוברים צבצב שיש שם זכות תורה ע"ש ומדאמרו כשרים משמע כ"ע נהגו כן לעשות להוליך ארונותיהם ליקבר בא"י כל מי שיכול וז"פ מאד.

[ומצאתי] בפסיקתא דר"כ רבתי שבת וראש חדש אות ו' ח"ל, א"ר הונא הכהן בן אבין בשם ר' אבא בן ימינא ר' חלבו אמר המת בחו"ל והנקבר בחו"ל שתי נרות בידו נרות המיתה נרות הקבורה למה שכתב בפשחור (ירמיה כ') ואחת פשחור וכל יושבי ביתך וכו' וצבצב תבא ושם תמות ושם תקבר (פי' דכל אחד היא נרה, מיתה לעצמו וקבורה לעצמו) ורמי בר חנינא אמר המת בחו"ל כיון שיצא מחו"ל ונקבר בארץ אין בידו אלא מיתה אחת ומה מקיים ר' חמא בר חנינא שם תמות ושם תקבר שקבורה א"י מכפרת לו ר' ברוקא ור"א בן פדת היו מטיילין באילפס וראו ארונות מחו"ל א"ר ברוקא לר"א מה הועילו אלו בחייהם הניחו אותם ובמיתתם באו להם א"ל רבי אלעזר לא היא כיון שהן נקברין בא"י ונותן להם גוש עפר של א"י מכפרת להם שנאמר וכפר אדמתו עמו וא"כ הנדיקים שצחו"ל הפסידו לאו למה אר"א בשם ר' סימא האלקים עושה להם מחילות בארץ ע"כ. הנה מבואר דכל המציאו מחו"ל לקבורה בא"י מכפרת להם ור"א בעצמו ס"ל הכי. ועיין רש"י מועד קטן כ"ב ע"א א"ל רבא לבני מחווא אחין דלא אזליתו בתר ערסא. ועיין שו"ת הרדב"ז כת"י סימן קצ"ו].

סי' של"ו צביה"ק לזמן וגשאלו אי מותר לפנות העצמות והח"ס ז"ל כתב דמזוה רצה איכא לפנות לקברים חדשים וצית הקצרות הישנה כדי להזיל מן הציון שאפשר שהקיר"ה אחר ו' שנים יפנו העצמות וזרעו המקום ואף שאפשר להקלה להשתדל אלל הקיר"ה שניחו גם מקום זה מ"מ לא הנריכס אלל זרס להוציא העצמות שלא יתצו ח"ו וא"כ ממילא החלוק צדין נמי פשוט, דודאי צבית הקצרות של מרן הח"ס ז"ל שהוא כבוד גדול ומשומר ואולי ע"י שיוציאו את מרן הח"ס ירהצו עוז נפסס לצוות שאר צית הקצרות כה"ג אסור להוציא אלל צדין מר אציו הגאון הקדוש זצ"ל אשר הצית הקצרות כמעט שנחרש ואולי לא יקח זמן רב וצודאי יסלקו הצית הקצרות כמו שכתב לי כמ"ע א"כ לית דין צריך צשש דמותר ומזוה להזיל אציו קדשו מציון ח"ו וכמדומה לי שאפילו המחמירין לא אמרו כה"ג דאיכא ציון או שרוצים לחסל את כל הצית הקצרות עכ"פ פשוט דכה"ג ליכא שום הו"א דמותר להוציא העצמות שלא יתצו ח"ו ע"י העכו"ם.

ועוד צו שלישיה דנלפענ"ד לומר עוד סברה ישרה דאפילו להמחמירין להוציא עצמות להעלותן לא"י נראה דלא אמרו כן אלל במקום שיש שם קהילת ישראל בקיומה ודריס שם בני ישראל כה"ג הוא מן הכבוד לחיים ולמתים אלל במקומות שיצאו משם קהילות ישראל ולא דריס שם רק גויים אז ודאי ניחא להו לצנ"י שיעלו משם עצמותיהם וקצת הי' נראה צוה לפרש שצועת יוסף פקד יפקוד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם ודברי רז"ל ידועים ולהנ"ל י"ל דיוסף הדדיק כל זמן שצנ"י היו צמנרים לא אכפת ליה אם הי' שוכב צמנרים אלל כיון שיצאו צנ"י ממנרים צוה להעלות עצמותיו שלא רצה להשאיר צמנרים אם בני ישראל יצאו משם. והכ"נ אומר אני דהני עצמות הקדושים השוכבים במקומות האלו תחת מחיצת הברזל אשר צעוג"ה חרבו כל קהילות ישראל במקומות כאלו ניחא להו לעצמות הקדושים להעלות אותם משם ומזוה גדולה הוא להוציא וממילא שאני נמי פרעסצורג שאכתי יש שם קהלה חשובה מאחתנו צנ"י וק"ל.

ואין לומר דדוקא כשעדיין גופו קיים אלל לאחר זמן לא שהרי אמרו צמ"ק כ"ה ע"א כי נח נפשי דרב הונא כי אסקוה להתם (לא"י) אמרו ליה לרב אחי ורב אסי רב הונא אחי וכו' ר' אחי ור' אסי נפיק ר' אילל ור' חנינל לא נפיק ופריך מ"ט דמאן דנפיק ומ"ט דמאן דלא נפיק ומשני כאן ששלדו קיימת כאן בשאין שלדו קיימת ורב הונא שלדו קיימת הוה, ומאן דלא נפיק לא סיימוה קמיה דשלדו קיימת הוה ע"ש ומשמע דהי' ס"ל דאין שלדו קיימת הוה ואפ"ה

להציאם לא"י ואדרבה יהיה צוה ח"ו פחיתת הכבוד וציון וכמו שאין אומרים י"צ חדש קדיש שלא להחזיקן ברשעים גמורים ח"ו והכ"נ כן הוא וא"כ מנגלן להחיר אפילו לאחר זמן רב.

אמנם גם הא לאו תצרא הוא שהרי עיקר רא"י שמיציאם הוא מהשצטים והרי התם היתה לאחר מאות בשנים ואפ"ה נ"ה יוסף והעליתם את עצמותי מזה אתכם שזה הי' כבר שנים הרבה לאחר קצורתם וא"כ אף שלא היו צריכים לכפרה מ"מ אכתי איכא מעליותא להקצר צא"י ואולי לאחר י"צ חדש אז ליכא כבר גם האיסור של ותצואו ותטמאו דלאחר י"צ חדש שכבר נכפר להם הם כולם קדושים צבחינת קברי נדיקים אינם מטמאים אף שלענין דינא ח"ו לסמוך ע"ז דודאי כ"ז דאיכא שיעור מן המת מטמא כמובן. וקצת י"ל דכמו דאמרו חד מינין כי סליק להתם כתרי מנהו צחיים הכ"נ לאחר מיתה מועיל להעלות בקדושה וע"ד שאמרו ז"ל נדיקים אין להם מנוחה לא צעוג"ז ולא צעוג"ב שנאמר ילכו מחיל אל חיל עיין שלהי צרכות וצא"י מעלה קדושת א"י להעלותם צמעלה הגדולה והקדושה, לצד כי הרי יש עוד טעם צהעלאה לא"י כמ"ש צגמ' כתובות דברים יש צגוי להזיל מגלגול מחילות וזה ודאי אין נפ"מ צין נדיק לנדיק והרי אפילו על אציו הזקן אמרו שמהאי טעמא ציקש שישאורו צניו לא"י משום גלגול מחילות. וממילא מה"ט ליכא לפענ"ד קפידא אפילו זמן הרבה לאחר שנקצרו צחו"ל.

ואבתי פש לן לישב צוה סצרת המחמירין דלא תקשה לן לדין וגראה דצדין אפילו להמחמירין מותר להוציא ולהעלותו לא"י חדא דודאי מרן הח"ס שמונה שם צפרעסצורג הוא וצנו וצן וכל צני משפחתו וקרוביו ושאר נדיקים א"כ אנו אמרינן ניחא ליה להאי נדיק צצוותא דצניו וצני משפחתו ומוותר על העלתו לא"י ודאי אם היו יכולים להעלותו אחר כל צני המשפחה הי' ג"כ ניחא ליה לעלות אלל אם א"א להעלות כולם אזי רחמי האב על הצן ומוותר על העלותו צצביל צניו ומשפחתו הנצמדים אללו (זהו לדעת המחמירין אף שצש"ע לא משמע כן) אמנם כי כן א"כ צדין הרי מר אציו הגאון זצ"ל אין לו משפחה מסוימת שם שהרי ק"ז מנותחו כבוד צצערטיופאלל ואדרבה כק"ז מרן ר' עמרם חסידא מנ"כ צצפת עיה"ק וצודאי ניחא ליה להאי נדיק לנות צקצר אצות וצני צנים הרי הן כצנים.

שנרת נלפענ"ד דהרי קי"ל מפנין העצמות אם רצו העכו"ם לפנות הצית הקצרות ואפילו מציון של שטף מים או חטוטי מפנין העצמות כמבואר להדיא צצ"י יו"ד רס"י שס"ג מהג"א וא"ז והדברים מצוארים לכל ועיין צצו"ת ח"ס יו"ד

אסקוה לא"י משום מצות קבורת א"י וא"כ מוכח דאפילו אין גופו קיים ואפ"ה זכות איכא להקבר שם ו"צ צב"ד וכן מוכח מכל הפוסקים.

תבנא לדינא נראה לפענ"ד דמותר ומצוה להעלות עצמות מר אציו הגאון ז"ל לא"י במוקדם האפשר ואולי אם הייתי נשאל ע"ז הי' דעתי נוטה להעלותו לצפת מקום משכן אבותיו א"י מרן ר' עמרם חסידא זי"ע ועכ"י כנלפענ"ד. ועיין שו"ת ח"ס יו"ד סי' שנ"ג דדין פינוי עצמות וקצרות הישנה להזילם מבזיון ודין אכלות ליומו ושאר דברים. ומאד אשמח להיות לחשיעור בכל מה דאפשר בענין זה צב"ד. [וע"ע שו"ת משנ"ה ח"ט סי' רכ"ד].

ובאמת כי זה זמן רב אשר אני דברתי עם הדודים פה ר' שמואל יודא ור' יוסף דוב בענין להעביר את כק"ו רשכזה"ג מרן ר' עמרם זי"ל מצערטיואפאלא כי גם דודי ר' יוסף דוב הי' שם על קבר אבות וראה שהקבר מוחנח ובעוד לא זמן רב ח"ו יחרשו גם שם את הצית הקצרות כפי הנראה ואף שינסם מחמירין כמ"ש אבל צכה"ג שח"ו ישאר לבזיון לדעתי מצוה הוא השי"ת יעזור לנו צמירה צמשים צדיקנו ומוכה לתחית המתים ויקינו ישיני עפר. [ועיין ילקוט שמעוני יחזקאל רמז שע"ה שרתה רוח"ק על יחזקאל והודיעו לצקעת דורא והראהו עצמות יצשות הרבה מיוצאי מצרים בן אדם מה אתה רואה א"ל עצמות יצשות א"ל יש צי כח להחיותם א"ל לא א"ל ד' חלקים אתה ידעת ולפי שלא האמין לא נקברו עצמותיו בארץ טהור כד"א ואתה על ארץ טמאה תמות].

דברי ש"ב דושה"ט בלב ונפש בברכת כוח"ט.

בגנשה הקמן

סימן קמו

בהן אי יכול לבקר חולים בבית החולים

ב"ה כ"ב לחדש הרחמים התשכ"ג ברוקלין נ"י יצו"א כבוד הרה"ג נו"נ אי"א וו"ח וכו' כש"ת מוה"ר יצחק דובער אושפאל שליט"א.

אחדש"ת"ר קבלתי ספרו היקר דרכי חסד ונהנתי ממנו והנני לציין הערה קטנה לאפרושי מאיסורא להסיר מכשול צבי' ב' ס"ו הביא צב"ש שו"ת תשורת ש"י סי' תקנ"ט צכה"ג הרוצה לבקר החולה צב"ת החולים ולפעמים נמצאים שם מתים ר"ל אין להחמיר בזה ומותר לבקר והוסף מדיליה וכן הדין צב"ש כהן אין להחמיר שיצטרך צב"ת החולים.

רצוני להעיר בזה כי זה שנים רבות אשר אני מורה לכהנים בכל האפשר שלא ליכנס צבתי חולים כאן אפילו לפעמים כי נשתנו הצבתי חולים בזמנינו כי ידוע שצב"ל צבתי חולים יש להם הרבה אברים שלמים ממחים מונחים צמרתפיהם (וצלאצאראטאריאות צלע"ז) והם מונחים שם תדיר להחלמך בהם וגם יש להם עצמות ממחים שלמים וזה ידוע ומפורסם לכל וכן שאלתי ונתברר לי שכן הוא צב"ל צבתי חולים צב"ל ספק וע"כ אין כאן החשש משום שמה ימות או שמה יהיה שם דוקא מת בשעת מעשה אלא המציאות הוא אשר לעולם ישנו שם טומאת מת המטמא צאולה, וכל שכן על הרב כהן שהולך שם כסדר והסכימו אז עמי כמה גדולים להזהיר על זה, לצד כי צב"ל גם צב"ת החולים גדולים שיש להם הרבה חולאים אינם דומים לצבתי החולים בזמן התשורת ש"י שאנשים זה מעט ומ"מ אי משום הא לא הייתי כותב אבל מטעם שמונחת שם טומאת אהלים תדיר לפענ"ד שאין לכהן ליכנס צמחם וכדאי לתקן דבר זה צב"ד ויקר.

איברא שגם לענין ליכנס לצית החולים לכהן משום רפואה אם לא הוה סכנת נפשות ופקוח נפש הרבה יש לפלפל בזה וכבר מלתי אמורה בזה דכיון שנכנס צב"ת חולים ושוהה שם הרבה לא ימלט שלא ימות מי שהוא שם ודאי אפילו לתשורת ש"י וגם לדין הכא כ"ש הוא מ"מ כיון שלא נשאלתי על זה ולא רציתי לומר בזה דבר ואולי הוא צב"ל הנח להם כי זה כמעט אשר אין רוב הציבור יכולין לעמוד בזה אבל ודאי הירא את דבר השם הרבה יש להתבונן צב"ד ודי לחכימא צרמיחא.

בסי' י' צדין ניתוח המתים, היה לציין שאם הסכימו או עשו ניתוח למת צב"ל הסכמה עכ"פ אסורים הקרובים הכהנים לטמא לו אפילו הו' קרובים שמטמאין מן התורה משום דהוה חסר ועיין צב"פ שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קכ"א מה שהארכתי בזה צב"ד.

בסי' י"ב צדין ט"ק ימחול נא לעיין צב"ש צב"ש קטן תלמיד מהר"ם מרוטנבורג סי' תמ"ז שהטירה הוא לטהר מש"ז היוצא מן הגוף בשעת מיתה מפחד השכינה ומטמא הגוף וכן מצוה צב"ד צב"ד והפוסקים לא הביאוהו והארכתי בזה צב"ד צב"פ הנ"ל סי' קכ"ב אבל א"כ הט"ק הם מדינא ע"ש.

והשי"ת יטהרנו צמי דינור החותם צב"ת כוח"ט צב"פ של צדיקים לחיים טובים וצלע המות לנצח ויקינו ישיני עפר צב"ת צב"ל.

המברכו בלב ונפש

בגנשה הקמן

סימן קמו

בישוב תמימת הגרש"ק אי מת מקרי אדם

ב"ה, אור ליום ה' לסדר ויברך אתכם התשכ"ד ברוקלין
נ"י יצ"א

כבוד ידי"נ הרב הגאון חסיד ועניו מתלמידיו של אהרן
שמו נאה לו פאר המעלות נו"נ ראש בשמים וכו' כש"ת
מוה"ר אהרן וויעדער שליט"א אבד"ק לינדז ומר"מ ישיבת
שאה"פ ברוקלין נ"י.

אחדשת"ר, בעצרי זין צמרי הכתבים מנאחתי רשום אללי
מה שהעיר כת"ר מדברי גמ' כריתות דף ו'
ע"ז ת"ר הסך בשמן המשחה לבהמה וכלים פטור לעובדי
כוכבים ולמתיס פטור בשלמא בהמה וכלים דכתיב על צמר
אדם לא יסך ובהמה וכלים לאו אדם הוא מתיס נמי פטור
דכיון דמית ליה מת מקרי ולא אדם אלא עובד כוכבים אמאי
פטור הא אדם נינהו לאי דכתיב ואתן צאנו לאן מרעיתי אדם
וגו' נראה מבואר דמת לא מקרי אדם ותמה הטוטו"ד ק'
ס' רפ"ח דהרי מקרא מפורש צ' בהעלותך ויהי אנשים אשר
היו טמאים לנפש אדם וכן אח"כ אנחנו טמאים לנפש אדם
ובצ' חוקת כתיב או בעצם אדם ועוד תמוה ביותר דהרי
ביחזקאל ל"ו אמר שם ועצרו העובר וראה עצם אדם וזנה
אללו זיון והרי שם מיירי מגוים ומוכה דתרווייהו מת ונכרי
נקראו אדם ושם לא נזכר בהמה דיטטרך להוציא והוא הפלא
ופלא בעיני עכ"ל הגרש"ק ז"ל.

ונראה, צס"ד שלא תקשה קושיית הגאון ז"ל ואדרבה יפלא
להגאון ז"ל שלא הרגיש בכל זה וראשונה אחת
צמאי דסיים שהקשה מקרא דיחזקאל ועצרו העוברים וראה
עצם מוכה דמת ונכרי מקרי אדם ולאחר צקשת סליחת
הגאון ז"ל לפענ"ד אישתמטתיה דברי התוס' נדה נ"ו
ע"א ד"ה וזנה אללו זיון בסופו שהקשו וא"ת לר"ש דדריש
דאין עובדי כוכבים קרוין אדם הא כתיב וראה עצם אדם
וי"ל דנקט לאפוקי דס"ד דקצרו שם עצמות בהמה ע"כ
הרי דהתוס' כבר הקשו קושיית הגאון ז"ל ומי' דאין מכאן
ראי' דאיטריך למכתב אדם שלא נחשוב דלמא נקצרו שם
עצמות בהמה וא"כ אדרבה הפלא ופלא על הגאון ז"ל שלא
זכר עת כחצו מדברי התוס'.

איברא דהרי דא הוא מחלוקת רש"י ורש"ג אי עכו"ם
מטמא ואי דרשין אדם אחס ור"ת פסק כרש"ג
והביא ראי' דמתן רש"ג אומר מדורות העכו"ם טמאים מפני
שהנשים קוצרים שם את נפליהם ופי' ר"ת ז"ל דהוא פליגא
אדרש"י וגם הא דאמר ר"מ סנהדרין נ"ט עכו"ם העוסק
בתורה הרי הוא ככה"ג עיין רש"י, וקיי"ל כל מקום ששנה
רש"ג צמנחתינו הלכה כמותו, ועוד דאמרינן צמ"ק רמו

לזיון מן התורה מנין שנאמר וראה עצם וזנה אללו זיון והביא
גבי גוג ומגוג כתיב אלמא אומות העולם מטמאין אף צאהל
לזיון משום טמאת אהל הוא ועיין רש"א יצמות ס"א נמצא
דכבר הקשה הר"ת ז"ל ג"כ מהא דראה זיון אדרש"ש דמשמע
שם דעכו"ם מטמאין, וכנראה דלא ניחא ליה צתי' התוס'
נדה הנ"ל אמנם לדין כיון דהגמ' כריתות הנ"ל אזיל צשיטה
דרש"י דדרשין אדם אחס אחס קרויים אדם ולא האומות
העולם כדמשי שם לאי דכתיב ואתן צאנו לאן מרעיתי אדם
אחס וגו' תקשה קושיית הר"ת שהוא קושיית המהרש"ק וע"כ
נ"ל לדעת שאר הפוסקים דפסקו כרש"י דמשי ליה כתי'
התוס' נדה הנ"ל ופלא שלא הרגיש הגאון ז"ל מזה. ומיושבת
קושיית האחרונה.

ובמה שהקשה שם מדכתיב צ' חקת בעצם אדם הרי דקרי
למת אדם וכתב וכל אלו אי אפשר לפרש הכונה דעצם
הוא פי' ממי שהיה תחלה אדם דא"כ גם צצבר אדם נימא
צצבר שהיה מאדם תחלה וכל אלו אין לתרץ דאדם הוי
לאפוקי בהמה דהרי הש"ס פירש דוקא היכי שזכר בהמה
וצמקומות הנ"ל לא נזכר בהמה ע"כ. אמנם גם הא לא קשה
דאיחא בספרי צמדבר פ' י"ט פסוק ט"ז או בעצם אדם זה
אבר מן החי או אינו אלא עצם כשעורה כשהוא אומר ועל
הנוגע בעצם הרי עצם כשעורה אמור הא מה ת"ל או בעצם
אדם זה אצמיה"ח ומבואר דבספרי דרשו לה מהאי עצם אדם
לאצמיה"ח הבא מן האדם ועיין מזר נ"ג דדרוש או בעצם
אדם זה רובע עצמות מן המת מיהו צרייתא דידן כנראה
דאיחא בספרי דדריש לה לאצמיה"ח ועיין פיה"מ להרמב"ם
פ"ק דאהלות וכיון דאיטריך ליה לדרוש מעצם אדם
לאצמיה"ח א"כ לא קשה כלום קושיית המהרש"ק ז"ל דכתיב
עצם אדם וקרי ליה למת אדם דהתם למי הוא דקרי ליה
אדם ולא חימא דחווה הוא דהכי פי' הרש"א ז"ל יצמות
ס"א להדיא צינא אמר נהי דמעטינהו קרא לטומי צאהל
דכתיב אדם כי ימות צאהל ממגע ומשא מי מעטינהו פירוש
דצטומאח מגע לא כתיב צהו אדם אלא הנוגע בעצם או צחלל
ואפילו עכו"ם צמשמע וא"ת והא כתיב או בעצם אדם הא
דרשין ליה בספרי לצבר מן החי הרי דכבר הרגיש הרש"א
גם צקושיא זו השניה ופי' כמו שכתבתי צס"ד וסאדי לי
צמרומים כי צעמתי כיונתי לדעת מרן הרש"א ומיושבת
קושיית שניה של הגאון מהרש"ק ז"ל.

ומעתה נצא להא קושיא ראשונה מקרא מפורש ויהי אנשים
טמאים לנפש אדם הרי דהתורה קרא למת אדם
ונראה דגם הא לא קשה דהנה צגמ' סוכה כ"ה ובספרי
בהעלותך עה"פ ויהי אנשים וגו' מי היו נושאי ארונו של
יוסף היו דברי ר' ישמעאל ר' עקיבא אומר מישאל ואללפן

לצלתי הקריב את קרבן ה' דילמא טומאה כו לא דוחה את הפסח עד שהשיב להם משה דאפ"ה נדחין הם לפסח שני משום דלא פלוג.

או יאמר דבאמת צהא נסתפקו אי קצרי נדיקים מטמאין או לא ואמרו אנחנו טמאין לנפש אדם היינו נדיקים דנושאי ארונו של יוסף היו א"כ כיון דקצרי נדיקים אינם מטמאין למה נגרע ונסתפק צה משה רבינו ג"כ עד ששאל להקצ"ה ואמר לו דלא פלוג וכולם מטמאין.

ולפ"י שיטת הרמב"ן והרא"ה דקצרי נדיקים אינם מטמאין נראה לומר דבר יקר במחלוקת ר' ישמעאל ור"ע דר"י אומר נושאי ארונו של יוסף היו ור"ע אומר מישאל ואלנפן היו שנטמאו לנדב ואציהו ולכאורה למה לא ניחא לר"ע לומר כר"י וי"ל דר"ע לא ניחא ליה לומר דנושאי ארונו של יוסף היו שהרי אליהו עתיד לקברו ויתן טעם משום דקצרי נדיקים אינם מטמאין א"כ ע"כ ר"ע נמי ס"ל דקצרי נדיקים אינם מטמאין ולא רצה לומר דנושאי ארונו של יוסף היו דא"כ לא היו טמאים לשיטתו דקצרי נדיקים אינם מטמאין ולכן אמר דמישאל ואלנפן היו ויפה עשה אליהו שקברו אצל ר"י ס"ל דקצרי נדיקים מטמאין א"כ שפיר אפשר דנושאי ארונו של יוסף היו, וצוה ממילא מיושב קושית האחרונים שהקשו לרמב"ן והרא"ה ודעימיהו דס"ל דקצרי נדיקים אינם מטמאין מגמ' סוכה הנ"ל ולדידי אדרבה הרי הוא הוא המחלוקת בין התנאים, ואף דנדב ואציהו ג"כ נדיקים היו וכדכתיב בקרובי אקדש י"ל דר"ע ס"ל כהני תנאי דבשציל חטא מתו כמבואר במדרש ויקרא רצה פ"כ ע"ש ובש"ס.

ובבב"ש נראה לפענ"ד לישב תמיה עיומה שהקשה הרשב"א ז"ל סוכה הנ"ל ד"ה והא מהכא נפקא ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם אנשים נושאי ארונו של יוסף היו וכו' תמיהא מלתא מאי היא דמהדרי תנאי צאותן אנשים מי היו ועוד מה זה נתרעמו וצאו בגלוי פנים אל מרע"ה ואמרו לו למה נגרע לצלתי הקריב וגו' וכי לא היו יודעים שטמאי מת אסורין בקדשים עד שהורך מרע"ה לשאול מהשם על שאלתם ע"ש מה שחי' ולדידי עוד קשה דאם הם לא ידעו ושאלו למה לא השיב להם מרע"ה מיד דטמאי מת אסורין בקדשים עד ששאל להקצ"ה ויש להעמיס גם זה דכונת הרשב"א להקשות, ולפי מה שכתבתי י"ל דשאלתם היתה דכיון דקצרי נדיקים אינם מטמאין ורק משום לא פלוג הם נקראים טמאים או משום גזירה ובמשנה אהלות מבואר דמנפת אדם בית הפרס והולך להקריב פסחו והטעם דלא העמידו דצריהם במקום כרת וא"כ תשבו הני כיון דטומאה זו אינה טומאת מת מכת המת ואף דטמאים הם משום לא פלוג אולי לא

היו שנטמאו לנדב ואציהו ר' יצחק אומר למת מנזה נטמאו ובשמות רבה פ"כ צספו דרשו ז"ל ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם ואין אדם אלא יוסף שנאמר אהל שכן באדם (תהלים ע"ח) ועיין צ"ר פ' פ"ו ד"א בחצלי אדם אמשכס זה יוסף ובפי' הרז"ו זה יוסף שנקרא אדם וכו' ע"ש וי"ל דע"כ הנריך לכתוב נפש אדם לדרשה זו דהיו טמאים ליוסף ואלו כתב סתם אנשים טמאים למת לא ידענא מי היו האנשים האלו ולכן רמזה התורה דמי היו האנשים האלו וא"כ אחי שפיר לעולם מת לא מקרי אדם והכא שכתבו אדם לדרשה צא דזה יוסף שנקרא אדם ואחי שפיר. ומיושב נמי מה שכתב אח"כ שם לנפש אדם וכו', אלא דגם צהא ראיתי ברשב"א יצמות הנ"ל שכתב והא כתיב לכל נפש אדם ההוא אינטריך לאפוקי לנפש צהמה דמדכתב רחמנא נפש להציא דמו כתב אדם להוציא צהמה ע"ש ולפ"ז אחי שפיר הכא נמי כיון דכתיב לנפש אינטריך נמי אדם, ופלג שלא זכר מדברי הרשב"א.

ובהדי שותא נפל מילתא בלצאי לפמ"ש החינוך והרמב"ן ז"ל ועוד ראשונים דקצרי נדיקים אינם מטמאין ועיין תוס' צ"מ קי"ד ע"צ צאליהו שקבר את ר' עקיבא ופריך ולא כהן הוא מר והשיב קצרי נדיקים אינם מטמאין ובחידושי משנת העמרמי ס' תמ"ח הארכתי צוה צס"ד ע"ש. והקשו המפרשים מגמ' זו דדרשו טמאים לנפש אדם נושאי ארונו של יוסף ומי לך דייק גדול מיסוד דייק יוסף צחיר שצשצטים ובמקום אחר אמרתי די"ל להפוסקים הנ"ל דודאי מעיקר דינא קצרי נדיקים אינם מטמאין אלא משום לא פלוג גזירה התורה בכל מת שהוא טמא אצל הטומאות הם חלוקים דבתסם מת הוא טומאה חמורה טומאת מת המסואצה ובקצרי נדיקים אינה אלא משום לא פלוג או גזירה, והסברתי הטעם דהא אמרינן נדיקים צמיתתן קרוין חיים ועקב אציו לא מת ובעל חי אינו מטמא ולכן נדיקים שגדולים צמיתתן מצחייהם אינם מטמאין. והנה צוהר תוריע מ"ח א' צכמה דרגין אתקרי צר נש אדם גצר אנוש איש גדול שצכלם אדם ע"ש מבואר דשם אדם נאמר על הנדיקים שהם הגדול שצכלם ועיין עוד צוהר אדם כי יקריב מכס קרבן וצחוס' מנחות שמיכאל עומד ומקריב נשמותיהם של נדיקים וצוה יש לפרש אדם כי יקריב מכס קרבן דהיינו אדם שהוא הנדיק כי יקריב מכס ממש קרבן והדברים עתיקים, וצוה יש לישב מה שאמרו אנחנו טמאים לנפש אדם היינו שרצו צוה לשאול את פי משה כיון שאנחנו טמאים לנפש אדם היינו נפש נדיק ולא לסתם מת וכיון שטמאים לנפש אדם א"כ הרי אין טומאתם טומאה חמורה של מת והוא רק משום לא פלוג או משום גזירה א"כ למה נגרע

להחזיר טומאה במיתת ר"ת ודחו דהירושלמי רק בטומאה דרבנן מיירי ע"ש ועיין מש"כ בזה בספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קכ"ז אמנם ח"י הראשון דהיה מת מלוא ממש ודאי אחי שפיר לפענ"ד.

בחזור לעניינו כי יציאתי קצת ממחלתי והנה צ"ב בית האור כלל ו' הביא בזה דאמרו מנחות ז"ה ע"ב דטמא מותר ליכנס למחנה ליה ולא טמא מת בלדל אלא אפילו מת עצמו שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף עמו עמו במחלתו והקשו התוס' שם ד"ה אין דהיי' ילפינן טמא מת ממת ממש דשאני מת דאין לו טהרה במקוה וי"ל דמת חשוב יש במינו טהרה במקוה הואיל ויש לאדם חי טהרה מה שא"כ בשרץ שאין במינו טהרה ועיין תוס' סוטה כ' ונדה כ"ח והקשה הגרי"ע דמתי' התוס' מוכח דמת ג"כ קרוי אדם דאל"כ לא היה ראוי להחשב מינו לאדם חי וממילא מוכח מסוגיא זו לפי פירושם זה דמת נקרא אדם ותקשה מש"ס כריתות הנ"ל דמת לא מקרי אדם ונע"ג ופלפל הרבה לישב קושייתו ולפענ"ד לא קשה מידי דמה שאמרו בגמ' כריתות מת לא מקרי אדם אין כוונתם דמת לא הוי מינייה דאדם דודאי מי יוכל להכחיש המציאות דמת מין דאדם הוא אלא דבגמ' אמרו דמת לא מקרי אדם כלומר דכשקורין לאדם מת אין קורין אותו בשם אדם אלא מת אבל לענין מין אדם ודאי מת ממינו הוא, וכ"ע מודים בזה. תדע עוד דהרי אמרו שם אחס קרוין אדם ואין עו"כ קרויים אדם ופשוט דעכו"ם מין אדם הוא אלא דלא נקרא אדם ונפ"מ מה שנוגע להלכה דלא מקרי אדם והכ"נ מת וזה פשוט לפענ"ד ולמותר כל האריכות שהאריך שם.

ורב להעיר באתי דראיתי ציראים מלוא של"ג שכתב ח"ל ותיא בזההיא פקא הסך שמן המשחה לבהמה ולכלים פטור לגויים ולמתים פטור (מש"כ שם חייב ט"ס והכי מוכח סוף לשונו שם) מ"ט על דבר אדם לא ייסך כתיב ובהמה וכלים לאו אדם נינהו וכוחם לאו אדם מקרי דכתיב ואתנה לאני לאן מרעיתי אדם אחס וגו' ומתים לאו בני סיכת שמן נינהו שאינו אלא להתענג ואיצעית אימא כדחני ר"א כל שישנו בסך וכו' נראה דהיה לו גירסא אחרת בסוגיא זו ולא מטעם דמת לאו אדם הוא אלא דמתים לאו בני סיכה נינהו וכבר העירו בזה האחרונים ובסביב ליראיו דחק לישב דגם היראים גרם כגרסתינו ואין דבריו נכונים למעין שם ועיין ווי העמודים.

ופה שבתה קולמסי ידי"ג הדשל"ת באהבה המכבדו ומוקירו כערכו בלב ונפש.

משנה הקמן

העמידו גזירה זו במקום שימנע אותם מלהקריב את קרבן הפסח וז"ש אנחנו טומאים לנפש אדם כלומר לנפש זדיק א"כ למה נגרע לבדלי הקריב כיון דקצרי זדיקים אינם מטמאין ומיושב קושיית הרשב"א וכי לא ידעו דטמאי מת אסורין בקדשים דהכי שאני כמובן וגם מיושבת הקושיא דלמה לא השיב להם משה רבינו ג"כ מיד דג"כ היה מסופק בזה עד שהשיבו לו מן השמים וכו"ל. ומיושב נמי דמהדרי תנאי באותן אנשים מי היו דנפ"מ אי היו טומאים לנפש זדיק או לסתם מת ויש נפ"מ לדינא.

ובדרך דרוש קצת י"ל דהכא נמי משה לשיטתיה דאמרין בסנהדרין ל"ט ע"א שאל וכו' חלקיכם כהן הוא כי קא קצר למשה במה קטבל ומשני בנורא טביל דכתיב כי הנה ה' באש יבא ומי סלקא טבילתא בנורא א"ל אדרבא עיקר טבילתא בנורא הוא דכתיב וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים וא"כ הרי מבואר דקצרי זדיקים מטמאין דמי לך גדול ממשה דלא קם צישראל כמשה ואפ"ה צריך טבילה שנגע צו ע"כ דקצרי זדיקים מטמאין ולכן כשהם שאלו אותו למה נגרע וראה דס"ל דקצרי זדיקים אינם מטמאין חשב דלמא באמת הלכה כן ואסור לזלזל בצדיקים והא דקצ"ה כביכול צריך טבילה כשיקצרו משה צרוב ענוותנותו חשב דהוא אינו זדיק ולכן מטמא במותו אבל יוסף הצדיק שהוא בעצמו לקח העצמות עמו במחלתו ודאי דאין מטמא ולכן שאל מה' והשיבו דגם הם נדחין משום דמטמאין ודלא כרמב"ן.

ובדרך אגב אעיר כאן מה דקשה לי בתוס' סנהדרין הנ"ל ד"ה במאי טביל כתבו הא לא קשה האין נטמא צישראל נקראו בניס למקום ע"כ נראה דאי לאו דנקראו בניס היה אסור לו לטמא עצמו ולפי דבריהם אחתי תקשה דודאי קצ"ה כהן גדול הוא וכהן גדול אסור לטמא לקרובים ג"כ ולולי דבריהם הקדושים לפעוט כמוני הא דלא קשה ליה האין נטמא י"ל מתרי טעמי חדא דהרי משה עלה לבדו על ההר ומת שם והוא בכלל מת מלוא דאין לו קוצרים דאפילו כהן גדול מטמא לו כמבואר בגמ' ברכות וזיר, שנית דמבואר צירושלמי ברכות פ"ג ה"א וזיר פ"ג ה"א מהו שיטמא כהן לכבוד הנשיא כד דמין ר' יודן נשיאה אכריו ר' ינאי ואמר אין כהונה היום כד דמין ר' יודא נשיאה בר צריה דר' יודא נשיאה דחק ר' חייא בר אבא לר' זעירא ככנישתא דגופנא דציפורן וסביה וכו' אמר ר' נסא במיתתן עשו אותן כמת מלוא ע"כ וכיון דעשאו אותן כמת מלוא א"כ לכל נשיא הכהן גדול מטמא לו וכ"ש למשה רבינו מיהו בזה י"ל דהתוס' לשיטתייהו שדחו דברי ר' חיים הכהן שם דף ק"ג שרצה

סימן קמח

איסור הלנת מת מדאורייתא
ועל מי חל האיסור, לשר המדינה

ב"ה כ"ג כסלו התשכ"ב ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד אדון הנכבד שר מדינת נוא יארק (קאמישיאנער
בלע"ז) לעניני בתי הקברות מר' י' אדלר הי"ו.

שְׁלוֹם וזכרה כל הימים! בקשר אל השיחה שנתקיימה בין
נציגי אגודת הרבנים, איגוד הרבנים, וועד הרבנים,
וכבוד מר' השר החשוב, בנוגע לענין הלנת המת לפי דיני
עם ישראל ותורתו, וכמ"ע בקשני בתור יו"ר וועד הלכה
לאיגוד הרבנים להזהיר לו את הענין ע"פ דין תורתנו
הקדושה, והנני למלאות בקשתו בתשואת חן רב.

משה רבינו ע"ה ז"ה לנו מפי הקב"ה שלא להלין שום מת
כל שאפשר לקברו בו זיוס להלינו עד הבקר והעובר
ומלין מת שאפשר לקברו בו זיוס עובר בעשה ולא תעשה,
וכתיבה לנו בתורתנו פ' תל"א פ' כ"א פסוק כ"ג לא תלין
נבלתו על העץ כי קבור תקברנו זיוס ההוא וגו'. הרי מפורש
בתורה דאסור להלין נבלת המת עד הבקר ועיין רמב"ן עה"ת
סס. עוד רמזו רבותינו לדיקים האחרונים במקרא תהלים,
(קפיטל קמ"ו פסוק ד') תל"א רוחו ישוב לאדמתו זיוס ההוא,
ופסוק נדרש למעלה ולמטה.

ובגמ' סנהדרין דף מ"ו במשנה ואם לן עובר בלא תעשה
שנאמר לא תלין נבלתו וגו' ולא זו בלבד אמרו אלא
כל המלין את מתו עובר בלא תעשה ופרש"י ולא זו בלבד
בלא תעשה אלא כל מתים הלנתן בלא תעשה. עוד בגמ' ע"כ
אמר ר' יוחנן משום רשב"י מנין למלין את מתו שעובר עליו
בלא תעשה תלמוד לומר כי קבור תקברנו מכאן למלין את
מתו שעובר בלא תעשה, איכא דאמרי אר"י משום רשב"י רמז
לקבורה מה"ת מנין ת"ל כי קבר תקברנו מכאן רמז לקבורה
מן התורה. וצילקוט פ' תל"א גרס אר"י מנין למלין את מתו
שהוא עובר בל"ת ת"ל לא תלין נבלתו מנין שעובר אף בעשה
תלמוד לומר כי קבר תקברנו. והביאה הרי"ף ז"ל להלכה.

והרמב"ם פט"ו מהל' סנהדרין ה"ח כתב ח"ל ולא הרוגי
ז"ד בלבד אלא כל המלין את מתו עובר עליו
בלא תעשה וחזר ושנה בפ"ד מהל' אכל ה"ח ח"ל היה ערב
שבת וכו' וכל המלין את מתו עובר בלא תעשה, ובפ"ב
מהל' אכל ה"א כתב ההספד כבוד המת הוא וכו' אכל אם
זוה שלא יקבר אין שומעין לו שהקבורה מנוה שנאמר כי
קבור תקברנו ע"כ. ובכ"מ שם כתב פשוט שהקבורה הוא
מזאת עשה. והרמב"ן עה"ת כתב ח"ל והנה המלין תלוי על
העץ עובר בל"ת ועשה ודרשו רבותינו כן בכל המלין את
מתו וכו'.

והמור יו"ד ס' שני"ז כתב אסור להלין המת וכן כתב
בש"ע יו"ד ס' שני"ז ופסקו כל האחרונים הפוסקים
והוא הלכה רווחת בישראל בלי שום חולק. וגדולה מזו כתב
המג"א חו"מ ס' תקכ"ו דאפילו בנפלים איכא לאו דלא תלין
והביא ראיה לדבריו מגמ' נדה ע"ש.

אלא שנחלקו הפוסקים איכא דהניחו מקצת הלילה דעת
הרדב"ז בס' ש"א דדוקא אם הניחו אותו כל הלילה
עד הבקר עובר אכל הניחו מקצת הלילה וקברו באמצע הלילה
אינו עובר אלא כדי להיות משובח יש למחר להוציא מתו
במוקדם האפשר וכ"כ בשו"ת חו"י ובשו"ת גינת וורדים ובינת
אדם כתבו דאפילו מלינו מקצת הלילה נמי איכא איסורא דלא
כתיב ציה עד הבקר אלא לא תלין סתם.

ובסנהדרין כ"ז אמרו תניא כל המדחה מטתו הרי זה
משובח ופירושו כל הממחר להוציאו ולקברו
תקף לאחר מיתה משובח, וכתב הנמק"י הטעם לפי שאין דרך
להתאצל עליהן ולהספידם כל כך ויותר כבוד להם כשנקברים
במהרה משיעמדו הרבה ולא יספידו חוץ מעל אציו ואמו
שהוא מגונה שחייב הוא להספידם ולקונן עליהם הרבה הרי
דאפילו בו זיוס מנוה למחר ולקברו במוקדם האפשר אלא
שבאציו נריך להספידו כראוי שלא יהא נראה כרוצה להפטר
מאציו ומ"מ אם היה בע"ש או ע"ט או שהיו גשמים נוטפים
על המטה גם באציו הממחר הרי זה משובח שאינו עושה
אלא לכבוד אציו ואמו.

גם ראיתי מחלוקת בין הפוסקים במלין כמה הוא עובר דעת
הרמב"ן ז"ל שהבאתי לעיל ודעת הרמב"ם לפי מה שפי'
בו הלח"מ בפ"ד מהל' אכל דעובר בעשה ולא תעשה ועיין
כ"מ פ"ב מהל' אכל ובתשו' הרדב"ז ס' תש"פ נראה דס"ל
דאינו עובר אלא בלא תעשה גרידא ובתשו' גינת וורדים ח"א
יו"ד סוף תשו' ג' כתב כהלח"מ וכן נראה דעת הפוסקים
האחרונים דעובר בעשה ולא תעשה חזק פשוט.

ומעתה חל עלינו לבאר מי הוא העובר אהני איסורי אם מלינו
והנה לפוס ריהטא נראה פשוט דהעשה והלא תעשה
הוא על הקרובים אל החלל שעליהם מוטל לקברו וכל אדם לא
יהי' בזה האיסור כלל אמנם נראה דהיינו דוקא היכי דהקרובים
יכולים לקברו אז כיון שעליהם מוטל לקברו אכל היכא שהקרובים
אין בידם לקברו מחמת סיבת ממון או שאר סיבה אז ודאי החיוב
על בני העיר לקברו ועליהם מוטל החיוב דנעשה כמת מנוה שאין
לו קרובים דהאי אף שיש לו אין לו כיון שאין בידם יכולת לקברו,
וכן מפורש להדיא בשו"ת דברי חיים להגאון הקדוש אדמו"ר
מאנא (יו"ד ס' ס"ד) והביא ראיה לדבריו מלשון רש"י סנהדרין
הנ"ל שפי' משום בזיוני שלא יתבזה לעין כל שיראוהו מת ונרקב
ונבקע ומנוה זו מוטלת על כל אדם כדי שלא יהא מושלך בזיון.

ויצטל מנזות מילה ושחיטת ואכילת קרבן פסח ויסתור את מזירתו ואל יתבזה המת על הדרך בשהיה מעט ששהה עד שילך ויחזור עם אנשים אחרים לקבורו

ומי יכול לעמוד על סוד הדברים ולראות גודל הענין בזה שיטמא הכה"ג בשביל אחיה מת פחות שבפחותים שלא יתבזה כי כלם אלקים על כל אדם ודבר זה מפורש בגמ' ברכות דף י"ט ע"ג סנהדרין ל"ה זכאים דף ק' נזיר דף מ"ח רמב"ם פ"ג מהל' אבל ה"ח טו"ש ע"י יו"ד סי' שע"ד.

והנני בזה ידידו המצפה לשמוע מכבודו ולהרמת קרן התורה וישראל בברכה וכל טוב.

הרב **משנה הקמץ**

יו"ר וועד הלכה ע"י איגוד הרבנים

סימן קמח

עוד בענין הג"ל

ודע דראיתי להרדב"ז על הרמב"ם פ"ד מהל' אבל ה"ז שכתב ח"ל פ' נגמר הדין במשנה ולא זו בלבד אלא כל המלין את מתו עובר בל"ת ואמרינן עלה א"ר יוחנן משום רשב"י מניין למלין את מתו שעובר בל"ת ת"ל כי קבר תקברנו רביא הוא לרבות כל המתים ואין זו לאו של תורה דקרא בזהר"י ב"ד איירי וזהו שלא מנה אותו בכלל הלאוין ע"כ. ומפשטות דבריו היה נראה דס"ל להרדב"ז דקרא זה רק אסמכתא הוא וליכא איסור תורה בהלנת המת ודברים אלו סתרי נינהו ממנה שכתב בתשובה סי' תש"פ שכתב שם דודאי הוה איסור ל"ת של תורה ע"ש ודוק גם בפירושו על הרמב"ם בפט"ו מסנהדרין כתב שם ח"ל ואם לן עובר עליו וכו' שם במשנה כלשון רבינו ולא זו בלבד אמרו אלא כל המלין את מתו עובר בלא תעשה ולא כתב שאינו לא תעשה גמורה.

והרמב"ם שם בפט"ו ה"ה שכתב ומנזות עשה לקבור כל הרוגי ב"ד ציוס ההריגה שנאמר כי קבור תקברנו ציוס ההוא ולא הרוגי ב"ד בלבד אלא כל המלין את מתו עובר עליו בלא תעשה וכו' משמע ודאי דל"ת גמור דדומיא דהרוגי ב"ד קאמר מדקאמר ולא הרוגי ב"ד בלבד וכו' אלא משמע דכהדי נינהו. והרדב"ז בעלמזו בפ"ג מהל' אבל ה"ח כתב דעיקר קבורה מן התורה וכן כתב בתשובה הג"ל ע"ש.

והל"ח מ' בפ"ג הג"ל הקשה האין פסק הרמב"ם שהקבורה מנזות דהוא בגמ' צעי דלא איפשיטא ותי' דהרמב"ם ס"ל דהבעיה אזלא אליבא דמ"ד אין קבורה מן התורה וכאיכא דאמרי אבל למ"ד יש קבורה מה"ת ליכא צעי

והגם דקרוצים קודמין לכל אדם היינו דכופין לקרוצים ומש"ה אין החיוב מוטל על שארי בני אדם אבל היכא שאין שם קרוצים או שאינם בני כפיה ודאי מוטל החוב על כל בני העיר והיו מת מנזות ממנש, דמת מנזות לאו דוקא בשדה וראיה מיבמות פ"ט ע"ג גבי אשתו הקטנה שכהן מטמא משום דהוי מת מנזות אפילו שהיא צעיר רק שאין לה קוברין ועיין בס' שע"ד פלוגתת הרמב"ן והרא"ש אם אין לו כל זכור אם מקרי מ"מ אבל לכולי עלמא אם אין לו קוברין אפילו צעיר הוי מ"מ וחיציים לקברו תיכף וכל על בני העיר לאו דלא תלין וגם אסור להשהותו כלל בדמת מנזות כלל מי שיוכל לקברו קודם זכה דדוחה פסח ומילה ואסור להשהותו ומחויבים לפזר כל אשר יוכלו ולא לעבור ח"ו בלא תעשה ועשה ומה שכתב בתשו' חו"י באחד שנתפס אגניבה ונתלה ור"ה השר סבוס ע"ס להניחו לקברו וכתב החו"י כיון דאין היורשים משלמין אין בני העיר מחויבין חלק עליו הד"ח הג"ל דכיון דאם הקרוב אינו יכול או אינו מחויב לתת המעות להצ"ח של אביו שוב אינו מוטל עליו לקברו וא"כ הוה ליה קרי ולא עני ושוב הוי מת מנזות והחיוב מוטל על כולם וצדור לדינא דמחויבים בני העיר לפזר ממנו מקופת החצרה קדישה או מקופת הקהל שלא להלין המת ע"ש.

וא"כ צידן דידן נמי אם ח"ו יסגרו הצתי קצרות מפני אחיה סיבה ולא יוכלו הקרוצים לקבור או ממילא חל החיוב על כל בני העיר לקבורם מכת מת מנזות ויהיו כולם באיסור הג"ל ולא דוקא הקרוצים וכו"ל.

ופי"ב חזי כמה גדול האיסור שלא להניח המת שלא קבור אפילו זמן קצר ותלמוד ממנה שהתירה התורה כמה דברים בשביל קבורת המת והוא הרי הכהנים נתקדשו בקדושה יתירה מכל ישראל כידוע ואסורים לטמא לשום מת לצד מז' קרוצים המפורשים בתורה לאשתו לאביו ולאמו ולבנו ולבתו ולאחיו ולאחותו הצתולה, וכהן גדול קדש מהם שגם לקרוצים הללו אסור לטמאות ומפורש כתוב בתורה מן המקדש לא יא' אפילו מתו אביו ואמו אסור לטמאות להם וזמר ג"כ אמרה התורה דאסור לטמא לשום מת ואם היה כ"ג נזיר כ"ש דשתי קדושות עליו שאסור לטמא למת ואפילו הכי אם היה הולך למול את בנו או לשחוט את פסחו שהם תרומתו מנזות שיש בהם כרת זה לו וזה לבנו לכשיגדיל ומעתה הרי לו כמה מנזות שעוסק בהם ואפילו הכי אם מנא בשעת הילוכו על הדרך מת מנזות שאין לו קוברין מנזות לו לטמא למת מנזות ולקבורו במקומו ולא ייחננו כך ואפילו אם יש צידו לילך אחר אנשים אחרים ישראלים שמוותרים לטמא לו ולקבורו מ"מ אמרה תורה מוטב שיטמא הכה"ג הקדוש בל מניי קדושה

ומצאתי רא'י צרורה לחי' זה מפירוש רש"י סנהדרין הנ"ל
 צד"ה הא אמר לא צעינא כפרה וז"ל ואי נמי
 קצריה ליה לא מתכפר ע"כ שוב ראיתי להרדצ"ו תש"ו חש"פ
 שכתב להדיא כן וז"ל וא"ת א"כ למאי נפקא מינה מאי דקא
 מיבעיא לן אי משום ציווי אי משום כפרה הא טעון קצורה
 עכ"פ וז"ל דאי אמרינן משום כפרה ואמר לא תקצרונהו
 קוצרים אותו ואין לו כפרה שהוא לא רצה וכן דקדמי מלשון
 רש"י ז"ל שכתב הא אמר לא צעינא כפרה ואי נמי קצרינן
 ליה לא מתכפר ע"כ וזע"ק לאדונו מרן מלאנו ז"ל שכתב כן
 מדעתיה דנפשיה ולא ציין שכן כתב הרדצ"ו ז"ל כי עסוק
 היה באותה תשובה מקודם.

איברא דאף שהצאתי סייעתא לדברי מרן מ"מ צעיקר הדין
 לאו דצרי הכל הוא דראיתי ציד רמה סנהדרין הנ"ל
 וז"ל איבעיא להו קצורה וכו' אלא אי אמרת משום כפרה
 הוא האומר לא צעינן כפרה וכיון דאיהו לא ניחא ליה אן
 לא מופקדינן למעבד ליה כפרה ולא דמיא הא מילתא למלקות
 ומיתות צ"ד דעצדינן צע"כ דהתם לאו משום כפרה בלחוד
 הוא אלא עונש אענשיה רחמנא משום דחטא ואית דאמרי הא
 אמר לא צעינא כפרה ואי נמי קצרי ליה לא מתכפר (הוא
 דעת רש"י הנ"ל) ולא מלתא הוא דא"כ כל הנהרגין דאמרינן
 לקמן דהו להו כפרה אטו מי ניחא להו דליקטלינהו כי היכי
 דתיהו להו כפרה הא צעל כרחייהו קא עצדו ואפ"ה הו
 להו כפרה צהריגתן ע"כ ע"ש. ואף שלולי דצריהם הקדושים
 יש לדחוק ולישצ שיעת רש"י דלא דמי הני דכל המומתים
 מתודים וא"כ לא הו בכלל אומר לא צעינא כפרה ואדרבה
 מתודה עליה, אבל בחידושי רבינו יונה כתב ג"כ וז"ל איכא
 דבעי מ"מ נערא דקצורה הו"ל ואע"פ שהוא לא היה רוצה
 יש לו כפרה שהרי אחו מת מתוך רשעו ולא היה חושש
 בכפרה ואע"כ כשגרר עצמותיו היתה לו כפרה שעל דעת
 כן עשה חזקיהו כן ע"כ.

נראה עכ"פ דיש לן שיטת גדולי הראשונים ז"ל דאפילו אי
 אמר לא צעינא כפרה יש לו כפרה אפילו לאחר מיתה
 ודלא כשיטת רש"י בזה וא"כ צ"ע אמאי לא הזכיר מרן עכ"פ
 משיטות אלו וי"ל.

סימן קנא

ישוב לדברי הרא"ש מהסתירה שהקשה לו
 הח"ם בגומס בירי אדם

עוד בענין הנ"ל

עוד רגע אדבר מה שראיתי לרבינו הח"ס ז"ל יו"ד של"ח
 צד"ה מת מזה שחמה תמיה רבתי לרבינו הרא"ש

כלל כיון דהוא מזה מן התורה לקצור מתו לאו כל כמיני
 לומר שלא יקצרוהו וכיון דהרמב"ם פסק בפט"ו כלישנא קמא
 דר"י דהמלין מתו עובר בל"ת ולכן כתב גם כן הטעם משום
 דהקצורה הוא מזה ע"ש ומשמע דמאן דס"ל קצורה מה"ת
 ע"כ הלכה ג"כ מן התורה ודו"ק וז"ל דכוונת הרדצ"ו דאין
 זו לאו של תורה אין כוונתו דאין זו איסור מן התורה אלא
 שאינו נכלל בכלל למנות צין לאוי התורה וללקות עליו אבל
 ודאי אסור מה"ת להלין וצ"ע.

ותבט עיני לבעל ת"ת צפ" כי תנא שהציא דרשת חז"ל דלא
 תלין את נבלתו וגם הא דקצור תקצרונו וכתב דהני
 דרשות הם רק אסמכתות דפשוטות הפסוק עכ"פ מיידי צהרוגי
 צ"ד ובס"ק קס"ד עוד הרבה להכריח שיטתו לפי איבעיית
 הגמ' בטעם קצורה משום ציווי או משום כפרה ואי ס"ד
 דחיוז קצורה הוא מ"ע מה"ת א"כ מה לנו לחקור בטעם
 הדבר ואיך ס"ד שאלה יצא לבעל מנות עשה של תורה אלא
 ודאי דצעינן הוא מנות או תקנת חכמים וכו' ע"ש. ואני
 אומר דטע עיניו מראות ואישתמיטתיה מיני ז"ל כל הני
 פוסקים שהצאתי לעיל ועוד וגם אישתמיטתיה דהא קושיא
 שהקשה הוא קושיית הרדצ"ו והסו"י ומנות הלוי והד"ם ז"ל
 וכולם כאחד תירצו דהו דאורייתא עיין בסמוך אלא שכל אחד
 מיישב דרכו בקודש אבל חלילה לומר מכא קושיא זו דכל
 המנהג הוא גזירת דרבנן, והפריז כאן על המדה ושתקע הדבר.

עוד תמה שם צעיקר חקירת הגמ' קצורה משום מאי וכו'
 תיפוק ליה דמת אסור צהנאה וקיי"ל כל איסורי הנאה
 נקצרים כתמורה ל"ד, וכבר קדמו צוה צבית האוצר להגרי"י
 ענגל ח"א כ"א אי ותי' דעבד מת מותר צהנאה.

סימן קנ

האומר שלא יקצרוהו אין לו כפרה

עוד בענין הנ"ל

והנה בשלהי התשובה להגה"ק אדמו"ר מלאנו הציא קושיא
 צשם גדולים אלה צעי בגמ' סנהדרין אס צוה שלא
 לקצרו ואי משום כפרה הא לא ניחא ליה בכפרה והא מצואר
 צחייצי חטאות שמשמתין אותו עכ"פ לאחר שעבר אבל תאחר
 כמצואר צמוס' ר"ה וכתב דלא קשה מידי דהא ודאי אס לא
 ניחא ליה בכפרה לא מתכפר לו רק צחייצי חטאות שכופין
 אותו לומר רוצה אני אגז החיוז גמור ומשעבד נפשיה וע"ד
 הרמב"ם הידועים שנתן טעם לדבריו צה"ג דצאמת כל אדם
 מישראל רוצה לקיים התורה ורק היצר מונעו וכשהוא מכניעו
 מרואה צאמת וממילא מציא הקרבן אבל הכא לאחר מיתה
 ודאי דלא הו כפרה.

נוחל האם להנחיל לאחין מן האב דווקא בן יום אחד אבל עובר לא דהוא מיית צרישא ואין הבן יורש את אמו בקבר להנחיל לאחין מן האב ומשני הני מילי לגבי מתה אידי דוולד זוטרא חיותיה עיילא טיפה דמלאך המות ומחמך להו לסימנין אבל נהרגה היא מתה צרישא וכו' ונראה דצנהרגה חיותיה דוולד לא נחלש ויכול לחיות אף לאחר מיתת האם כיון דטבעו הוא חזק וזה הטעם שמחלקין ציושצת על המשבר למתה מעצמה ג"כ ועיין תש' רש"א סי' פ"ז ורש"י חולין נ"א ע"ב ציוצא דופן ע"י סם הוא ואמו חיון ובשור"ת עיין הצדלה סי' נ"ז ובמג"א סי' ש"ל ודו"ק בכל אלו המקומות. עכ"פ יש לומר דדעת הרא"ש לחלק דגוסס צידי אדם חיותיה גדול ויכול כהן ליכנס שם ולא חיישין דילמא באותו רגע ימות אלא חיו יחיה עוד.

והנה רבינו הבה"ג ז"ל הלכות טומאה שכתב וז"ל ואילו איניש דמיית באורחא ומטאי שעתא דקבעיה רוחיה למיפק פליגי בה רבי ורבנן דרבנן אמרי צההיא שעתא דקבעיה מימת אסור לכהן למיקרב ליה דתניא (נזיר מ"ג) להחלו עד שעת מיתה רבי אומר צמותם עד שעה שימות מאי צינייהו משמעות דורשין איכא צינייהו רבא אמר גוסס איכא צינייהו וכל היכא דפליגי אצ"י ורבא הלכה כרבא לבר מייע"ל קג"ס הלכתא מאי ת"ש דתנן אין אדם מטמא עד שתלא נפשו ואפילו מגוייד ואפילו כלוב והוה ליה מחלוקת צברייתא וסתם צמתיתין וכל מחלוקת צברייתא וסתם צמתני' נלכה כסתם דמתניתין וכן הלכה ע"כ. ועיין רא"ש בה"ל טומאה ובמרדכי מו"ק הקשה לרבינו בה"ג ז"ל.

וראיתי בשו"ת בן יהודה סי' מ"ג שדייק בצדרי רבינו הבה"ג שכתב ואילו איניש דמיית באורחא והאי לשון באורחא אין לו פ"י כלל וכתב ואלו לפי דעת הרא"ש נזיר הנ"ל דס"ל דגוסס אדם לא שייך להחלו א"ש דכונת הלכות גדולות דדוקא איניש דמיית באורחיה דהיינו צידי שמים דמטא שעתם למות היינו שהגיע השעה שלהם אז הוה פלוגתא דרבי ורבנן אבל צמתים דלא מטא שעתם עדיין רק דמתים ע"י אדם בזה גם רבנן מודי הלא שייך בזה להחלו ודבריו דברי טעם המה ע"כ ע"ש, וזה בעזה"י ראה לפירושינו והגאון בן יהודה פ"י שם בצמירת הרא"ש ז"ל שהביא הח"ס כעין שפירשתי בס"ד אלא שלא הביא רא"י לדבריו מהגמ' ערכין שהצאתי וה' יודע ועד שצ"ה צעמתי כחצתי תי' זה וכיוצא לדעת הגאון ז"ל, ועיין עוד שו"ת פננת פענח ח"א סי' נ"ד וחס' יצמות ק"כ ע"ב ד"ה למימרא דגוסס ע"י אדם לא חי ועיין בסדרי טהרות אלהות ה"א י"ז א' רל"א גוסס איכא צינייהו ובשור"ת חלקת יואב קמ"א יו"ד סי' כ"ז.

בנזיר דף ד' ע"ב דאמרין צשמשון בלחי החמור דילמא גוססים שויניהו והקשו התוס' הא אסור לטמא לגוסס ומי' הרא"ש הוצא צש"מ שם דשאני גוסס צידי אדם מגוסס צידי שמים וז"ל דגוסס צידי אדם אינו להחלו כל כך דאינו קרוב למיתה כמו גוסס צידי שמים והוא היפוך ש"ס סנהדרין ע"ח ע"א וז"ע עכ"ל וכן ראיתי בגליון הש"ס נזיר שם שהקשה בן אדרי הרא"ש גופי המגיה ע"ש. והכוונה בזה דבגמ' סנהדרין אמר רבא הכל מודים בהורג את הטרפה שהוא פטור בגוסס צידי שמים שהוא חייב לא נחלקו אלא בגוסס צידי אדם מר מדמה ליה לטרפה ומר מדמה ליה לגוסס צידי שמים מאן דמדמא ליה לטרפה מ"ט לא מדמה ליה לגוסס צ"ש גוסס צידי שמים לא איתעביד ביה מעשה האי איתעביד ביה מעשה ומאן דמדמה ליה לגוסס צ"ש מ"ט לא מדמה ליה לטרפה טרפה מחתכו סימנים האי לא מחתכו סימנים ומשמע עכ"פ דגוסס צידי אדם גרוע מגוסס צידי שמים.

והנלפענ"ד צישוב צדרי רבינו הרא"ש ז"ל דס"ל לחלק בין גוסס צידי אדם לגוסס צידי שמים לגבי כהן ונזיר והוא דאף דגוסס צידי אדם אס הרגוהו קיל הוא לגבי ההורג דגזר א קטולי הרג היינו משום דכיון דאיתעביד צו מעשה שהלקוהו עד שהוא קרוב למות מחמת המכות ממילא הרגוהו כבר הלוקין הראשונים והם שחייבים על מיתתו ולא כן בגוסס צידי שמים ההורגו חייב אבל אין זה מוכרח דהגוסס צידי אדם ימות קודם ואדרכה הגוסס צידי אדם אולי יחיה יותר דטבעו הרי הוא חזק אלא שמחמת המכות נעשה גוסס ולענין טומאה להחלו הנ"מ איזה גוסס חי יותר ולא חיישין דילמא באותה רגע מת.

ונראה יותר להמתיק הדברים דגוסס צידי שמים כבר נחלש בטבע וכיון שהתחיל לגוסס בכל רגע הוא עלול למות מחמת חלשו שכל האברים נחלשו צו בטבעו ולכן אסור הכהן ליכנס דחיישין דילמא בזה הרגע ימות אבל גוסס צידי אדם אף שברור לן שימות ואפילו שנאמר שברור לן יותר שימות מגוסס צידי שמים כיון דאיתעביד צו מעשה אבל מ"מ צרע שהוא חי יש צו עוד חיות צריא מאיש צריא בטבעיותו כידוע דעד שהלקוהו היה צריא אולם ולא חיישין דבאותה רגע שנכנס או נגע צו הכהן ימות והבן זה.

ורמז לדבר נראה מגמ' ערכין דף ז' ע"א האשה שיצאה ליהרג אמר רב יהודה אמר שמואל מכין אותה כנגד בית הריון כדי שימות הולד תחילה כדי שלא תבא לידי ניוול ופריך למימרא דהיא קדמה ומתה צרישא והא קי"ל דוולד מיית צרישא דתנן חינוך בן יומו נוחל ומנחיל ואמר רב ששת

סימן קנב

אי מותר לקרא שם לולד אחר מי שנפטר ביום שנולד הולד

לחב"א

ובדבר השאלה צמי שרואה ליתן שם לולד אחר מי שנפטר צו ציוס ר"ל קודם שקצרוהו הנה קשה לכתוב מדבר שאינו מפורש בש"ס ופוסקים ולפוס ריהטא שמעתי נוהגין כן אמנם ראיתי בזוה"ק פ' אמור וז"ל צמר דנפקא נפשא מן גופא ואשתאחר גופא צלא רוחא אסור למשצק ליה צלא קצורתא דכתיב לא תלין נצלתו על העץ כי קצור תקצרו ציוס ההוא צגין דמיתא דישתהו כ"ד שעות דאיון יומא ולילה צלא קצורתא יהיב חלישותא צשייפוי דרתיכא ומעכצ עמידתא דקצ"ה מלמעבד דאפשר דקצ"ה גזר עליה צגין למיתי בגלגולא אחרא מיד צההוא יומא דאחפטר לאוטצא ליה וכל זמנא דלא אחקצר גופא נשמחא לאו עאלת קמי קצ"ה ולא יכלא למהוי בגופא אחרא דגלגולא חנינא דלא יהיבין לנשמחא גופא אחרא עד דיתקצר קדמאה ע"כ.

ופירוש הדברים נראה דכל זמן שהגוף לא ניתן לקצורה לא יהיבין לנשמחא ליכנס בגוף אחר אם נגזר עליה גלגול ח"ו ועתה אי נימא דטעם דנתינת שם צתר המת שנוהגים ציינו הוא גם משום גלגול ואולי נחגלגל צו נשמת הנפטר וכמבואר בחכמי האמת א"כ כל זמן שלא נקצר אין לקרוא שם אחריו כמוצן שוב ראיתי צמשמרת שלום אות ש"ס שהציא כמו שכתבתי צסם שו"ת תשורת ש"י ושכן כתב הריקאנט"י ע"ש ודו"ק.

ובידידו לאחר שנקצר אף שצשעת לידה עדיין לא נקצר ואפילו היה צחיים חייתו אלא שמת קודם שקראו שם וקצרוהו צנתיים מכל מקום נראה דשפיר יכול לקראתו על שם הנפטר אף שמאחר שנולד זה כבר היה סבא לומר דהרי כבר נתנה צו נשמתו צשעת לידה, וראיה מפנחס דאיתא צוהר פ' פנחס דנכנסו צו נשמות נדב ואציהו זמן רצ ע"ש שוב מנאצי גם זה צשו"ת תשורת ש"י סי' תר"ל שפסק כן והציא רא"י מגמ' מו"ק כ"ה ע"צ רצ חנין חתני דצי נשיאה הוה ולא היה לו צני צעי רחמי והוה ליה ההוא יומא דצעי למימהלי נח נפשיה פתח עליה ההוא ספדנא שמחה לתוגה נהפכה וכו' אסוקי ליה חנין על שמיא ע"כ הרי דקראוהו חנין ואף דצש"ס גרס ההוא יומא דהוה ליה נח נפשיה צע"י גרס יומא דצעי למימהלא נח נפשיה ע"ש וא"כ פשוט דמותר. ואף לפי גירסת הש"ס דילן מ"מ נראה מדברי הוהר הנ"ל דמותר. [וע"ע משנה הלכות ח"י סימן רס"ג].

ובזה הי' נראה ענין שינוי השם ג"כ למי שהוא חולה ר"ל שמשנים את שמו כלומר שהוא אחר, ולפי דעת הוהר

אולי לפעמים יכנס צו נשמת מי שהוא צריך להחגלגל צעולם הזה ויאריך ימים עוד והצן ומהאי טעמא לאו כל אדם ראו לשנות השם אלא יודעי חן וכנ"ל והצן והוא רחום יכפר. מנשה הקמן

סימן קנג

בעל יא"צ בשבת רוצה בכל התפילות ואחד שיש לו יא"צ באמצע השבוע רוצה במוסף

ב"ה מוציאו"ט שמח"ת התשכ"ג ברוקלין נ"י יצו"א כבוד ידיד נפשי הרב הגאון המפורסם צמ"ס חוב"ט שמו מפארים ומשבחים זרע קדש וכו' כש"ת מוהר"ר שלום יחזקאל שרגא רובין הלברשטאם שליט"א אדמו"ר מציעשינרב.

אחדשבת"ר קצנתי מכתבו היקר צעידנא דאין הלצור יואל צקן קלמסו מחמת קדושת החג ונחאחר קצת הדבר ואמרחי להשיב מיד צמוקדם האפשר על דבר השאלה צאחד שיש לו יא"צ צשבת קודש, ואחד צאמצע השבוע ובעל היא"צ של צו ציוס רואה להחפול כל התפלות של שצ"ק ובעל היא"צ של אמצע השבוע טוען להחפול מוסף וטענתו שאם חל היום צחול יש לך רק תפלת שחרית כן היום לא תחפול רק שחרית ואני אחפול מוסף כפי המנהג המקובל ורואה לדעת חו"ד צזה.

ואמת אגיד כי קשה מאד למצוא הלכה צרורה ולכתוב דצברים כאלו שאין להם מקור צש"ס ולא צש"ע ורק מנהג המוצא צקצת אחרונים וממילא דצרים אלו תלוי צמנהג המקום כפי מה שנהגו צה ולא מצעיא לפי שיטת המהרי"ק דתפלה צצבור הוא ענין של צבור ולמי שרואים לכבד להחפול הרשות צידם א"כ אין לאחד מהם טענה אלא הכל תלוי צרצון הקהל אלא אפילו לשאר פוסקים וכנראה שכן הסכימו האחרונים דהוי כעין שותפין המצואר צחו"מ סי' קע"א ועיין מג"א או"ח סי' קל"צ שגראה דעתו דהוה כעין שותפין ועיין שו"ת ח"ס יו"ד סי' שמ"ה וממילא תלוי צמנהג, אלא שכיון שצעוג"ה אין לנו פה מנהג המקום אכתוב מה שעלה לפענ"ד לפוס ריהטא צס"ד.

ובראשית אציא מקור הדברים לחיוצ התפלה צכלל ציא"צ האחרות חיים (להרא"ה) ה"ל אצל סי' ל"א הציא מה שנמצא צאגדה פעם אחת פגע ר' פלוני צמת אחד שהיה מקושש עצים ונושאן על כתפו ואמר לו צני למה לך אמר לו ר' כה משפטי כל הימים להציא צאש של גיהנם להיות נדון צה אמר לו ואין מי שיוכל להצילך מן הצער הגדול הזה א"ל אין מי שיעילנו אם לא שיאמר צני קדיש או יפטיר צציא לכבוד השם צעצורי ואם יעשה כן ידעתי כי זכותו

בשבת לא דברו כלום, והלבוש ומג"א והא"ר והבאר היטב אור"ח סי' קל"ב שהציאו וספרו החיובים לא הרגישו ולא זכרו מזה כלל.

והנראה המג"א כתב הרמ"מ סי' פ' בשו"י שי"ז יש לו כל הקדישים של אותו יום אפילו קדיש של פרקים ושל שיר השירים ושל רות ע"ש בס"י קל"ב ובס"י רפ"ב מנה עוד החיובים ולא הזכיר ג"כ מחיוב זה כלל וא"כ פשוט דאף דנהגו העולם (ובסמוך א"ה אכתוב טעם למנהג) מ"מ פשוט דאין לדחות בשום דבר מי שהוא מחויב בדבר במקום שאין מנהג קבוע. ועיין דרכי חיים ושלום סי' תפלת מוסף סעי' תמ"ה שכתב מי שהיה לו יא"ז בשבוע הבאה היה מקנה צבית מדרשו עוד מימי אביו קדישא בעל דרכי תשובה ז"ל שלא להתפלל מוסף בשבת שלפניו לפני התיבה ומשום לא פלוג גם רבינו בענינו שלפני יא"ז אחר אבותיו לא התפלל ג"כ מוסף לפני העמוד וזאת כשחל יא"ז בו ציום ש"ק התפלל תפלת מוסף, והטעם נראה פשוט כיון דהמוסף של אמצע השבוע אינו חיוב כלל ולכן מחמת קטנות בטלוהו לגמרי כמוכן ולא המוסף של יא"ז בו ציום שהוא חיוב. וא"כ כ"ש שאין לדחות מפני טענתו מי שמחויב בדבר.

וראיה לדברי נראה עוד מתשו"י הרמ"מ סי' פ' הביאה מג"א הג"ל שכתב דיא"ז בש"ק יש לו כל הקדישים של אותו יום אפילו קדיש של פרקים ושל שיר השירים ושל רות והנה הקדישים של הפרקים ושל שיר השירים ושל רות הם קדישים הבאים מחמת קדושת היום השבת ויומא קא גרמא ליה ולפי טענת השואל יאמרו ליה האצלים להיא"ז אלו חל היא"ז שלך בחול לא היה לך הקדישים אלו וע"כ יאמרו הם הקדישים האלו וכ"ש דהם חייבים יותר גדולים ממי שיש לו יא"ז באמצע השבוע וע"כ כיון דהיא"ז מחויב בו ציום לית להו שום טענה א"כ כ"ש מי שיש לו יא"ז באמצע השבוע שאין לו שום טענה בזה וכבר הבאתי לעיל דחיוב תפלה גדול מקדישים א"כ כמו גבי קדישים שייכים לו כל הקדישים בשבת אפילו נגד האצלים המחויבים בקדיש כ"ש לענין תפלה אפילו תפלת מוסף נגד מי שיש לו באמצע השבוע ומוליה גרם שיכול לעשות תיקון יותר גדול לאציו בתפלתו וזה פשוט.

והנה כל זה כתבתי לכבודו להשתעשע בדבריו היקרים אבל לעיקר הדבר לאחר הסליחה מהטוען השני מעיקרא דדינא פירכא דהא טענה שטוען אלו היה חל היא"ז בחול לא היה לו תפלת מוסף לטוען איהו לנפשיה אלו היה חל אותו היום בחול כטענתו א"כ לית ליה נמי מוסף א"כ ממ"נ אם רוצה לדחות הבעל יא"ז ולומר דלדייניה כחול א"כ הא טענה יטוען לנפשיה ג"כ כיון דכחול דייעית ליה ליכא מוסף וגם לי וגם לך לא יהיה ואם יש אז אני קודם וזה פשוט.

יעמוד אלי ויגן בעדי ויבא ר' פלוני ויגד זה לבנו של מת ויעש כל אשר אמר לימים נגלה המת אל החכם הנזכר פעם אחרת ואמר לו תנוח דעתך שהנחת את דעתי ועל זה פשט המנהג לומר בנו של מת קדיש בתרא כל י"ב חדש וגם להפטיר בנביא ויש מתפללין בכל מוצאי שבת תפלת ערבית לפי שבאותה שעה חוזרין הרשעים לגיהנם ששבתו בשבת ואיפשר שיגן עליהם אותה תפלה וכן יהי רצון עכ"ל. הביאו הריב"ש תש' קט"ו והרמ"א יו"ד סי' שע"ו סעי' ד' הביא כן בשם המדרשות וסיים הרמ"א וכשהבין מתפלל ומקדש צרכים פודה אציו ואמו מגיהנם (כל צו בשם הגהות) וכו' ונהגו שאם מגיע לאדם יום שמת בו אציו ואמו שאומרים עליהם קדיש יתום לעולם ומי שידוע להתפלל כל התפלה מתפלל וכו'.

והנראה מדברי הרמ"א ז"ל פשוט דתפלה ציום היא"ז הוא ענין גדול ויותר מועיל לטובת הנשמה אפילו מקדיש ליא"ז ולא דוקא לאצל התפלה ענין גדול אלא ה"ה ליא"ז ואף שהרמ"א ז"ל כתב שם בסמוך אבל צימות החול מי שידוע להתפלל יתפלל ויותר מועיל מקדיש יתום שלא נתקן אלא לקטנים ומי שאינו יודע להתפלל כל התפלה יתפלל למנחה וצא לציון וכו' משמע דבשבת לא יתפלל כלל אבל זה דוקא ליחוס וכפי מנהגיו באמת שאין האצל מתפלל בשבת אבל ציא"ז הרי אדרבה מנהגינו שהיא"ז מתפלל בשו"י"ט א"כ ודאי שהיא"ז בכלל חיוב להתפלל בשו"י"ט כשיש לו יא"ז בו ציום. נמצא עכ"פ ליא"ז בו ציום חיוב תפלה אבל צמי שיש לו יא"ז באמצע השבוע לא מצינו לו חיוב להתפלל בשבת הקודם בש"ע.

איברא דגם לעלות לתורה למפטיר למי שיש לו יא"ז באמצע השבוע נחלצנו האחרונים לחפש בחר המנהג ומקור הדברים וצודדי השדה סי' ד' כתב שלא מצא בשום מקום שחיוב לקרא בשבת שלפני היא"ז וכ"כ עוד בשו"י כ"ג כי החיוב רק ציום שיש לו יא"ז, אמנם בארחות חיים (ספינקא) סי' רפ"ב הביא בשם משא חיים חלק המנהגים מ"ע י' אות ק' שהציא בשם מעשה אברהם דף קכ"ד יא"ז שחל בשבת המנהג לקרות הפטורה בשבת הקודם, ובס' נזר לישראל כתב בשם סי' לדוד אמת שנהגו להפטיר ציוו של מת כל י"ב חדש ע"פ המדרש ומה נחפשט המנהג באיזה מקומות דבשבת קודם ליא"ז עולה למפטיר הביאו בליקוטי מהרי"ח קרה"ח לשבת. ועיין שער אפרים ש"ב סי' ג' בקאש"ע סי' ע"ח סעי' י"א הביא צין החיובים החיוב הי' יא"ז שיהיה לו בשבוע שלאחר השבת אבל אפילו להסוברים דהוי בכלל החיובים פשוט לכולהו דלא הוה חיוב כמי שיש לו יא"ז בו ציום אלא הוה מנהג קצת, ומענין התפלת מוסף

הנהיגו להתפלל בשבת מוסף אחר המפטיר על העמיד כנלפענ"ד (ואגב בלבושי מרדכי הנ"ל תמה אהשואל דינמא לשיטתו בכל יום ש"ק לא יאמר האבל קדיש ובאמת חינו תמיה כל כך דהרי איכא כמה פוסקים דס"ל דבשוי"ט לא יאמרו האבלים קדיש).

עוד י"ל קצת למה נהגו דוקא מוסף בשבת ולא סגי במוז"ש כהא"ח דאפשר כיון שע"פ רוב בתפלת מוז"ש היו שם אבלים ולא יכלו לדחות האבלים במוז"ש ק שהם חיוצים בו ביום בשביל היא"צ מאמנע השבוע ולכן הקדימו התפלה למוסף שלא לדחות אחרים (הגם שראיתי בשו"ת מוהר"ש ח"ה סי' מ"ג שיש מקומות נוהגין שמי שיש לו יא"צ באמנע השבוע מתפלל מעריב במוז"ש ודוחה את האבל ע"ש אבל הרי ג"כ כתב דזה תולה במנהג). העולה לדין בדמקום שאין מנהג קבוע ודאי שאין לו להיא"צ באמנע שבוע שום טענה עם מי שיש לו בו ביום לשום דבר והוא קודם לכל דבר, אלא שראיתי לכאורה להעיר קצת דראיתי נוהגים למי שיש יא"צ בו ביום עולה עליה מו' קרואים ולא למפטיר ומי שיש לו באמנע שבוע נותנין לו מפטיר ובאמת לפי המקור העיקר הוא להפטיר בנציא ודו"ק.

איברא דכעת נראה לומר דבר יקר בס"ד דמאחר דהעלינו דמי שיש לו יא"צ באמנע השבוע עולה למפטיר וממילא פשוט דמתפלל מוסף דהרי קיי"ל בש"ע העולה למפטיר הוא מתפלל מוסף וא"כ מזה ממילא נחזר המנהג דמי שיש לו יא"צ באמנע השבוע מתפלל מוסף כיון שעולה מפטיר ומה שנהגו להפטיר הוא מפני שהוא אינו חיוץ גמור נותנים לו מפטיר והו' קרואים נותנים לחיוצים ממש ודו"ק כי זה לפענ"ד נכון. [וע"ע שו"ת משנ"ה ח"ג סי' רכ"ד].

ובזה אסתגר כעת מעין הפתיחה. דברי ידיד נפשו המברכו בברכת התורה ובברכת השנים דשנים ורעננים עד יעמוד הכהן ואורים ותומים כנפש.

מנשה הקמן

ובעיקר טעם המנהג מה שנהגו העולם להתפלל מוסף בשבת לפום ריהטא אמרתי שהוא ג"כ ע"פ דברי המדרש"ש הנ"ל שזקש ממנו שבנו יפטיר בנציא בשבת ומוה נתפשט המנהג להפטיר בשבת ולהתפלל במוז"ש ק לאבלים ונר' דדוקא לאבלים שאסורים להתפלל בשבת התפללו במוז"ש ק אבל ליא"צ שאינו אבל כיון דמותר להתפלל בשבת הנהיגו להתפלל מיד אחר שהפטיר ושיניהם כאחד טושים ויעילו להנשמה וזכות אותה התפלה יגן עליהם שלא יחזרו אחר השבת לגיהנם. ויש להציא ראייה קצת להטעם הזה מדברי הט"ז יו"ד סי' שע"ו סק"ד שכתב נ"ל דמי שמת בשבת או ביו"ט וא"א לקברו בו ביום דעכ"פ יאמר קדיש תיכף אחר המיתה דאין אמירת קדיש תלוי באבילות אבל בחול אין לעשות וכן פסק הט"ז בא"ח סי' ע"א והש"ך בנקה"כ סי' שע"ו השיג עליו דכיון דטעם הקדיש הוא שפודה את אביו מגיהנם א"כ כל זמן שלא נקבר אין בו דין גיהנם ומטעם זה השיג גם בשו"ת עבודת הגרשוני סי' ס"ב אט"ז אבל בשו"ת שבוי"י כתב דאין זה השגה כלל על הט"ז דאע"פ שאין בו דין גיהנם מ"מ כיון שהוא מת ומעודד לדין גיהנם ואיתא בש"ס סנהדרין מ"ד ע"ב אמר רבא לעולם יקדים אדם תפלה לזרה וא"כ שפיר י"ל קדיש תחלה ע"ש.

ומעתה לא מצויא לדעת הט"ז דאומר קדיש אף בשבת שמת בו המת שעדיין לא דנים אותו אלא משום דמעטוד לדין ומתפלל ומקדים תפלה לזרה כפי' השבוי"י, הכ"נ בש"ק כשמפטיר הוא מקדים תפלה לזרה שהוא יום היא"צ ומתפלל להגן על נשמת קרוביו כידוע דיום היא"צ הוא יום הדין לנשמות ואפילו לנדיקים שמתעלין ממדרגה למדרגה בצחינת ילכו מחיל אל חיל אבל נריכים קצת צירוף כי כל מה שנתעלה מדקדקים עמו יותר בצחינת וסביציו נשערה מאד כידוע, ואפילו להש"ך דפליג אט"ז מ"מ לא פליג רק כל זמן שלא נקבר ומטעם דאין בו עדיין דין גיהנם אבל לאחר שנקבר וכבר שייך בו דין גיהנם שפיר שייך בו פדיון על העמיד ועיין בלבושי מרדכי יו"ד סי' ר"כ וממילא

שאלות ותשובות משנה הלכות חלק רביעי

אבן העזר

סימן קנד

אשה שנחתעברה ע"י הורעה מלאכותית

אי יצא הבעל ידי פ"ו

ליל ששי חקת התשכ"ד ברוקלין ג"י יצ"א

רם על כל רמים, יתן חיים ובריאות כל הימים, אל כבוד צדיק תמים, ראש בשמים רב האי גאון וכו' כקש"ת מוה"ר יוסף אדלר שליט"א אבד"ק טורדא וראש רבנים ברומאניא - ירושלים עיה"ק ת"ו.

אחרש"הדר"ג צאהצה נאמנה. יקרת מכתצו הגיענו צעתו, צד"ת אשר כצדני צדצרו הטורים מה שהעיר צספרי סמ"ה מנ" א' צמשנה הלכות אי יצא ידי פ"ו צאהצה שנחתעברה צאמצטי או ע"י הורעה מלאכותית והעיר כ"ג כי דצר זה רק ענין של תורה הוא וללמוד אני צריך וצספר עממי שיד הכל משמשים צו ורואים לשאוצ ממנו עקרי דינים לדעתו הרמה צעיות כאלו אין מקומן, הנה אמת צזה את כ"ג אצל זאת אגיד כי צמדינה זו שאנחנו יושצים צה היא מחלה המתפשטת מאד והרצה אנשים משתמשים צהזרעה כזו ויודעי המספר אומרים שיותר ממאה אלף ולדות נולדים צכל שנה ע"י הורעה כזו כך שהוא צצר צאמת מהלכות הנוגעות לרצים וכיון שישנן הרצה שאין נותנים דעת לזה רציתי להעיר מזה דוקא צספרי הנ"ל אשר צ"ה הוא שימשי צין הכל ויתנו דעתם כדת מה לעשות, וגם כי ישנן צעוג"ה כאלו אשר לוקחים זרע מאיש אחר כאשר הרופא אומר שמצעלה לא תתעצר שאינו ראוי להזריע ולפעמים גם אינם מגידים את זה לצעליהם ויוצא מזה כמה מכשולות ודצר זה צצר הגיע לרצים ולדעתי מלזה לפרסם מכשולות כאלו וכל מה שנוגע לזה.

סימן קנה

איסור חמור ליקח זרע מאיש אחר

עוד להג"ל

ובבר כתצתי צתשוצה אחת צענין אימוץ ילדים שנוהגו צמדינה זו שלוקחים הילדים וקוראים אותם על שמם

ועוקרים דירתם למקום שאין מכירים אותם ושם הם מחזיקים את הילדים צצניהם ממש ואינם מגידים להילדים את האמת צני מי הם ויצא מזה מכשול ח"ו שיעצרו על כל התורה כולה ועמה ק"ו צן צנו של ק"ו שהרי התם צצר לאחר המעשה והולד צצר נולד ואולי צצר הוא אצל הכא להכניס זרע איש אחר ולהוליד ממנו זרע פסול ח"ו לצד כל האיסורים שחצצתי התם איכא עוד משום צלצול זרע צצר צורע פגום ויצואו לידי פגם משפחה ולאצד ספרי יחוסיהם מה ששמרו אצותינו אלפים דורות מיום הוסדה לגוי זרע אצרהם יצחק ויעקב וצזכות זה זכו לקצלת התורה כדאיתא צצו"ל שצקשו צני עשו התורה אומר להם הקצ"ה הציאו ספרי יחוסיהם כדרך שהציאו צני.

ואף שלענין דינא אי נאסרה האשה על צעלה צזה יש לפלפל דהכא מעל ליכא וגם אי מחייב לגרשה צצה"ג כשעשתה כן ואין צרצוני כעת לקצוע עצמי צהלכה זו כי אין הזמן גרמא ודצר זה נוגע לאיסור חמור וצריך ישוב הדעת הרצה מ"מ מה שנוגע לעיקר הדין ח"ו להקל צזה כמו שהוא וכל מי שיראת ה' נוגע צלצו ירחק מזה הרחק כמטחוי קשת ולא ילכד צרשתם כי כל צציה לא ישובון ולא ישיגו אורחות חיים חי נחת ואתם הדצקים צה' אלקיכם חיים כלכם היום. ועיין לקמן סי' ק"ס וקס"ז.

סימן קנו

האיך חייבה התורה להוליד בנים מה שאין בידו

עוד להג"ל

וב"ש צקושית צעל זקן אהרן שהצאתי צספרי שו"ת משנה הלכות ח"צ סי' כ' דאיך חייצנו התורה צצמלזה שלא נוכל לקיימה והיינו האיך צונו צפ"ו וכי ציד אדם הוא להוליד צנים ומכא קושיא זו העלה דמי שלא זכה לצנים אצל עשה פעולות לזה כלומר שצצל אשה לשם זה הרי זה קיים מצות פ"ו דהמצלזה פ"ו הוא הציאה שהרי הוא עשה מה צצידו

סימן קנז

נשא אשה ולא זכה להוליד
אי קיים המצוה בחשתדלות

עוד להג"ל

וב"ש כ"ג לחלוק על פלפולי עם הגאון רז"פ פראנק ז"ל
אבד"ק בירושלים עיה"ק דאין מזה צביאה גופה אם
לא כשמוליד ממנה בן וזת וז"ג הציא ראי' מקרא ודבק
באשתו והיו לבשר אחד ש"מ דרזון הצורא שהאיש יצא על
אשתו כאורח כל ארעא והציא ראי' גם מדברי הח"ס או"ח
סי' נ"ב שפי' ברכת לשון על העריות מלשון דבקות מלשון
ודבק באשתו. הנה בדברי הח"ס ז"ל הרגשתי ופלפלתי עמהם
בספרי הג"ל שו"ת ח"צ סי' נ"א והארכתי שם קצת בדבריו
הקדושים שא"ל לפרש בן ושגם הח"ס בעצמו חזר בו מפי'
זה למעין שם. אבל מקרא דודבק באשתו לולי דבריו הטעורים
אין כאן ראיה שהרי בגמ' סנהדרין נ"ז דרשו מודבק לאסור
לזני נח העריות ועיין רש"י עה"ת רות"ק אומרת, או כמו
שדרשו שם ודבק ולא בזכר, וצירושלמי קדושין פ"א ובמדרש
רבה פח"י פ"ה דרשו ודבק באשתו מכאן שב"נ קונה אשתו
צביאה אפילו שלא בזוונה וברש"י מ"כ שזה נלמד מדכתיב
ודבק באשתו ע"י דיבוק כ"ש כבר היא אשתו וצירושלם אין
בעולה קונה אלא אם נתכוון לקנותה, וצירושלמי קידושין פ"א
ה"א עוד וכן במ"ר ס"ל לר' חנינא דודבק באשתו למימרה
דב"נ שבא על אשתו שלא כדרכה ח"מ וברש"י ודבק באשתו
שמולידין בניו פרט לשלא כדרכה ומיהו בש"ס דין סנהדרין
פריך רבא לר"ח מי איכא מידי דישראל לא מחייב וב"נ מיחייב
ומוקי לה ודבק באשתו ולא באשת חבירו דהבא על אשת חבירו
שלא כדרכה פטור, עוד דרשו כמה דרשות ודבק דב"נ חייב
בהעראה ושאסור לבא על בהמה וצירושלמי איכא עוד ודבק
מכאן שב"נ אין להם גירושין כלל, ואדרבה לפענ"ד נראה
פשוט לב"נ ליכא מנות עונה כלל וליכא ביה מזה לזר עם
אשתו בדבקות כאורח כל ארעא וכן ראיתי ליד"ג הגה"צ
מהר"י שטייף זצלה"ה בחומש שלו, ועוד הרי אין למדין
מקודם מ"ת, אשר לפענ"ד אין מכאן ראי' נגד פלפולי עם
הגר"פ זצ"ל.

אלא דמ"מ לפענ"ד האמת דודאי אין שום מזה צביאה
עצמה כלומר שאין מזה על אדם מישראל לבעול אשה
אלא שאם נשא אשה חייב ליתן לה עונתה המבואר בחזרה
ועונתה לא יגרע אבל אין זה ענין של מנות פרו ורבו אלא
הוא מזה צפני עצמה ולדעת כמה מן הפוסקים אינו אלא
מדברבן וראי' ברורה מגמ' פסחים ע"ב שרמו עליה כהדר"ג
ור' יוחנן מ"ש יבמתו דקעביד מזה אשתו נמי קא עביד
מזה ומשני באשתו מעוברת ופריך והא איכא שמחת עונה

לעשות ומה לו שלא נתן הקצ"ה הריון לאשתו, ובענייני
הקשמי שם עליו דאין בדבריו כדי לדחות פשטות הדברים
דפ"ו לא יצא אלא צבנים ובאמת כי שוב מנאמי שגם מרן
בשו"ת בית שערים יו"ד ס' רכ"ו פשיטא ליה הכי וכהד"ג
העלה בזה דבר חדש והוא דמנות פ"ו מתחלקת לשתיים, א'
פריה, והשני רביה, כלשון הקרא פרו, ורבו, וקיום הלוו של
רבו אינו תלוי בידי אדם אבל החלק של פרו הנזרת הולד
ולידתו הוא כבר בכלל רבו וזה באמת אדם כמו שמנינו שפרי
הצטן נקרא זרע כ"כ הזרע נקרא פרי וא"כ כל איש שגומר
ציאתו חורע קיים בזה מנות פרו ויצירה הולד ולידתו הוא
כבר בכלל רבו וזה באמת בידי שמים הוא וזה מיישב דברי
התוס' נמצא דמנות פרו בידי אדם הוא שהרי צידו לזרע
שהוא פרו לדעתו הרמה.

ולפענ"ד אף שהדבר דבר חכמה הוא מ"מ א"א לומר כן
שהרי רש"י עה"ת (בראשית א' כ"ב) עה"פ
ויצרך אותם אלקים לאמר פרו ורבו וגו', פרש"י פרו לשון
פרי כלומר עשו פירות ורבו אם לא נאמר אלא פרו היה
אחד מוליד אחד ולא יותר וצא ורבו שאחד מוליד הרבה,
מבואר דלשון פרו בקרא פירושו לעשות פירות ממש והוא
מלשון פרי ולא שהוא הזרע, ומדנתן טעם למה כתבה התורה
ורבו דאם לא נאמר אלא פרו היה אחד מוליד אחד ולא יותר
וצא ורבו שאחד מוליד הרבה מבואר דפרו ורבו תרומיהו
וולדות מיירי יצירת והולדת הולד אלא דמלשון פרו הו"א דרק
אחד וצא ורבו להוסיף שאחד מוליד הרבה אבל פשוט דפרו
נמי דוקא שהוליד פרי ולא רק הזריעה, והרא"ס ז"ל עה"ת
האריך הרבה בזוונת רש"י ז"ל וכתב ששם פרי שם ענש הוא
ואינו לגזור ממנו פועל וכו' ובג"א שם חלק עליו דאדרבה
שם פרי נגזר מן פרי ומן ופרינו בארץ שנאמר על יציאת
התולדות ומה שאמר לשון פרי הציא ראיה לפרש מלת פרו
מן שם הנגזר מן הפעל שהוא פרי שלשון פרי נאמר על דבר
נולד ומפני שכתב כאן פרו ורבו והוקשה לו כפל הלשון לכך
פירש פי פרי עשו פירות כלבד ואין כאן ריבוי ואח"כ אמר
שהיו הרבה, והלבוש העמיד פי' הרא"ס בזוונת רש"י
והמעין שם בזוונה ז"ל מבואר דמלת פרו משמע ולדות ממש
ולא הזרע, וכן מנאמי מפורש צפי' רד"ק על התורה (בראשית
א' כ"ח) עה"פ ויצרך אותם אלקים ויאמר להם פרו ורבו
וז"ל הפרי' היא ההולדה והרביה היא ההגדלה הרי דכתב
מפורש דהפריה הוא ההולדה ממש וכן תרגום אונקלוס פשו
וסגו ועיין דעת זקנים מצעה"ת שכתבו ופרדות לא היו בכלל
ברכה כדאמרינן הוא ענה אשר מלא הימים צמדצר ולפיכך
אינם פרות ורבות לעולם, וכיון דהעלינו בעוה"ת דלשון פרי
משמע דוקא הולדה ממש א"כ בפ"ו ע"כ ז"ל הולדה ממש
ולא סגי בזריעה לחוד.

תרגימה שאין לו כזר תוחלת בנשים שכבר נסתכל החגב והופרה האציונה ומשום הכי לא חזי דהא בצירה ליה מאורייתא מנות פ"ו דלא קיים ע"כ.

[ועיין] גמרא יצמות ס"ז ע"ב מתיבי בני בניי הרי הם כבנים מת אחד מהם או שנמנא סריס לא קיים פ"ו תיובתא דרז הונא תיובתא. מבואר דאפילו היו לו בנים אלא שמתו או לא ילדו הם נמי לא קיים המנא. ועיין רמב"ם פט"ו מה"א וא"ע סימן א' סעיף ה' ו'. ועיין משנה הלכות ח"ו סימן רט"ו, ואולי משום חישב לעשות מנא ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאילו עשהה]. [וע"ע ח"ה ס' רי"א].

סימן קנח

אי קיום מצות פ"ו בבן ממזר ר"ל

עוד להג"ל

ובדברי הירושלמי דס"ל דקיים מנות פ"ו צבן ממזר והשמיטוהו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ובענייני הארכתי קצת בזה וכ"ג כתב דפשוט דנותן התורה ודאי לא נזה על ציאה אסורה ולהוליד ממזרים ואפילו להסוברים דינא היינו לשבת יצרה או מנות רבו אבל מנות פו"ר א"א לומר שקיים כי מי נזה לו לבעול באיסור ואין צידו שום מנא, הנה אמת דלא נזה נותן התורה על ציאה אסורה וגדולה מזו אמרו התוס' חגיגה ז' הג"ל לענין נישואי ממזר דאין לנו לתקן כדי להרבות ממזרים בעולם אבל מ"מ לדידן לא זכיתי להצין כוונת כ"ג דאף דלא נזה הקצ"ה על ציאה אסורה אבל היכא שעבר האיסור וקיים המנא אולי הוה מנא ודומיא לזה שיטת הריב"א בתוס' לענין עשה דוחה ל"ת ועשה דחלוק יש צין לכתחילה וצין דיעבד, ועוד דהלא לא גרע זו מכל מנות האמירות בתורה דאף דאמרה תורה שלא לקיימה בעצירה מ"מ אם צאת ע"י עצירה דנחלקן הפוסקים במנא הבאה בעצירה אי קיים המנא וא"כ לא מציעא למ"ד דמנאב"ע לאו דאורייתא הוא וא"כ מדרבנן הוא דלא ינא אבל מדאורייתא ינא א"כ הכ"נ הוה מנא אלא אפילו למ"ד דמנאב"ע דאורייתא מ"מ יש לחלק בדידן בכמה אנפין.

ראשונה לפמ"ש קצת פוסקים דמנאב"ע הוא לכתחילה אבל בדיעבד ינא וא"כ הכ"נ הרי הוא בדיעבד וינא זו, והא דאמרינן בגמ' ר"ה כ"ח דלמ"ד מללה"נ אפילו בדיעבד לא ינא התם הטעם כיון דלא ינא יתקן האיסור ומש"ה אמרינן לא ינא כדי לתקן האיסור אבל היכא דא"א לתקן האיסור ינא וסבירא ז' מפורשת ברמב"ן ורשב"א

שלא בשעת עונה מבואר דבאשתו מעוברת ליכא מנא כזר בציאה משום דכבר קיים מנות פרו ורבו וז"ל ר"ת ושנינן באשתו מעוברת שכבר נתקיימה מנות פריה ורביה נראה דעיקר המנא בציאה הוא משום פריה ורביה וכל שנתעברה כבר אין כאן מנא על הצעילה כשהוא לעצמה ומנות עונה הוא מנא בפני עצמה משום דחייב לשמחה דכתיב ועונתה לא יגרע או מטעם שזכו לכם לאוהליכם, וזה נראה דעת הרמב"ם פט"ו מאישות לא ינא אדם עקרה וזקנה ואילונית וקטנה שאינה ראויה לילד אלא א"כ קיים מנות פ"ו או שהיתה לו אשה אחרת לפרות ולרבות ממנה ופשוט דאפילו יש לו אחרת לפ"ו מ"מ אסור לו למנוע עונת האחרות אף שאינם ראויים להוליד. וגם הרי הא קי"ל דאשה שמחלה לבעלה עונתה פטור הוא ממנה ומנות פ"ו אין ציד האשה למחול לו.

אלא דמעתה נריך ציבור קושית כ"ג שהקשה למ"ש בישוב קושית הזקן אהרן דסמכין דרוב נשים מתעברות א"כ לפי מה דקיי"ל דאין אשה מתעברת מציאה ראשונה הדרא קושית העולם מ"ש גמר ציאה מהערה והוא קושית גדולה אמנם לאחר העיון יש לומר דכיון דבשאר ציאות מותר מכה עדל"ת בציאה ראשונה אפשר שתמעך באצבעה או כמו שאמרו בצנות לוט שנתעברו מציאה ראשונה משום ששלטו בעצמן ובתמר שמיעכה באצבע א"כ הכ"נ יש לו תקנה עכ"פ שתמעך באצבע ואח"כ ינא עליה אי לאו משום טעמים אחרים שפיר יש חילוק שזב צין הערה לגמר ציאה.

והא רא"י שהציא ממנות השם מנ' א' שכחב מ"ע לינא אשה ובדאי כוונתו לדבק באשתו כדי לקיים פ"ו תורת אמת הוא צפיהו וכן כתב שם בספר מנות השם להדיא וז"ל מ"ע לינא אשה לפרות ולרבות אבל מ"מ הרי כתב שם מפורש דאם לא היה לו בנים ממנא זכר ונקבה לא קיים המנא של פ"ו ודלא כזקן אהרן דבציאה עצמה קיים המנא אם לא זכה לבנים, איצרא דהרי באמת מחלוקת הראשונים הוא אי מ"ע לינא אשה בכלל ודעת הרא"ש ודעימיה דקידושי אשה אינה מנות עשה דמנות פ"ו יכול לקיים בפלגש ודעת הרמב"ם ודעימיה דאף שאפשר לקיים פ"ו בנשים אחרות מ"מ מ"ע לינא אשה בקידושין אבל נראה פשוט דאפילו להפוסקים דלינא אשה מ"ע הוא מ"מ אין מנות פ"ו תלוי בקידושין דוקא והבא על הפנויה והוליד ממנה בנים פשוט דקיים מנות פ"ו לכולי עלמא ורק באשה אסורה לו נסתפקו, ולחדך גיסא אפילו נשא אשה בחפז"ק ולא הוליד ממנה לפענ"ד פשוט דלא קיים פ"ו וכמ"ש בספרי הג"ל דהעיקר תלוי בהולדת הבנים. ומנאמתי לרבינו חננאל הוריות דף ד' ע"ב על המשנה או זקן שלא ראוי לבנים וז"ל והא דתנן זקן

לקידושין מינה וא"כ פנויה היתה בשעה שזנתה ומקיים המנזה
א"כ אפילו בצן ממזר נמי הי' יכול לקיים.

איברא דאני מסתפק בכוונת המשנה דאומרת טמאה אני
דאינה נאמנת ולפי חי' הר"ן משום דאפקעינהו
רצן לקדושי מינה בזה שזנתה או צריכה להגיד לכתחלה
ורק אחר שאמרה לבעלה שזנתה אפקעינהו רצן לקידושין
מינה ונעשית פנויה למפרע אבל כל זמן שלא אמרה שזנתה
הרי היא באיסור וכל ציאה וציאה שצא עליה חייבים כאשה
שנאסרה על בעלה אלא שהבעל עובר בשוגג והאשה במזיד
או דילמא כיון דלמי תגיד לבעלה טמאה אני לא מהימנה
ממילא אפילו לא אמרה נמי דינא הכי דאפקעינהו רצן
לקידושה מינייהו דלא ליהוי באיסורא כל ימי חייהם שהרי
עיקר ההפקעה הוא משום שלא יהא באסור וא"כ דבורה לא
מעלה ולא מוריד ולעולם אמרינן אפקעינהו ולכאורה י"ל
דודאי צריכה להגיד דשמיא יאמין לה הבעל ויגרשנה וליכא
הפקעה כלל אמנם מה שיש להסתפק עוד לפי דעת הרב
רבינו יוסף בדומן הזה שיש חרס דרג"ש שלא לישא ב' נשים
הבעל נמי אינו מהימן לומר אשתו זנתה דחיישין שמא עיניו
נתן באחרת ואפילו ראה הוא עצמו ויודע ודאי שזנתה וטמאה
היא לו מותרת היא לו משום דאפקעינהו רצן לקידושין
ובמצי"ט ח"ג סי' קכ"ו הקשה דאם הוא עצמו ראה מי יוכל
לומר שאינה אסורה עליו ובספרי משנה הלכות כחוצות ס'
ק"ח ישבתי לפי דברי הר"ן הנ"ל דהרי אמרינן אפקעינהו
רצן לקידושין מינה לפי משנה אחרונה ופנויה היתה בשעה
שזנתה (אם לא שהי' כהן וראה אותה נבעלה לפסול ועשהא
זונה) וכ"כ בשו"ת מהרש"ל סי' ל"ג דהשתא דאיכא תקנת
ר"ג שלא לישא אשה על אשה ולא לגרשה בע"כ למה לא
ניחוש ג"כ לגבי בעל היכי שאמר מאמין אני ניחוש דלמא
עיניו נתן באחרת ולא נתיר לגרשה ואין צידו להפקיע עצמו
ממנה ע"ש, ובאמת כן מבואר בשו"ת מהר"מ רוטנברג
תקפ"ז שאפילו אמר זינתה מאחר מותר בהו וכו', [ועיין
מרדכי קידושין פ"ג סימן תק"ל]. ועיין מש"כ בספרי שו"ת
ח"צ סימן כ' וח"ג סי' קכ"ו וק"ג. ומסתבר דכה"ג אינה
צריכה להגיד כיון דאפילו אם תגיד לו לא יוכל לגרשה בע"כ
וקצת פוסקים כתבו דמלקין אותו על שגרס לאסור אשתו עליו
כשאומר שמאמין לה, ועיין תוס' שלהי נדרים הנ"ל ועוד
ראשונים, אבל להשיטות דאינו נאסרת עליו כלל ובאם שהיא
אינה רוצה להתגרש אינו יכול לגרשה בע"כ מסתבר דאינה
צריכה להגיד לו ג"כ ואמרינן אפקעינהו. ועיין שבעות דף
כ"ו ע"ב מנענע ואכלה וברש"י שם ודוק.

ומעתה אני אומר דבר חדש דלפ"ז א"א שזנתה כל זמן
דליכא עדים דמחויב לגרשה לעולם אין הולד ממזר

יבמות ק"ג וא"כ הכ"נ הרי כיון דא"א לתקן האיסור ינא
ידי המנזה.

שנית י"ל לפי מ"ש השעה"מ פ"ח מה' לולב וכן ראיתי
בשו"ת בן יהודה סי' ח"י וכ"כ קצת מהראשונים
דמהצ"ע לא מקרי אלא כשא"א לקיים בחפץ זה המנזה בלי
עצירה אבל כל שיכול לקיים בחפץ זה המנזה שלא יעבור
עצירה אף שעבר עצירה בשעת קיום המנזה לא מקרי
מזהצ"ע וכן ראיתי בכית"ק למרן כק"ז והציא ראי' לדבריו
מדברי הרמב"ן פסחים שינא במנזה של טבל משום דצידו
להפריש ועיין קטוה"ח סי' י"ח כעין סברה זו וא"כ הכ"נ
לפמ"ש דיונא בפו"ר בהזרעה מלאכותית.

דבאן דיכול לקיים מנזה זו בלי עצירה דכה"ג ליכא עצירה
וכמ"ש שם בספרי א"כ ינא ידי המנזה אלא דכ"ג
בעיקר הדין פליג וס"ל דאינו יוצא בפ"ו רק בציאה טבעית
ולא בזריקה אף שהוא מורעו וכגון דא כבר הוא מחלוקת
האחרונים ז"ל ולא אומר קבלי דעתי אף שלפענ"ד פשוט
דינא גם כה"ג ובפרט לפי מה שהצאתי מפרש"י ועוד
ראשונים דלשון פרו היינו שיהיו לו תולדות היינו פירות
א"כ מאי נ"מ באיזה אופן צאו לו כל שהם פירות שלו ינא
בזה פ"ו. ובהדי שותא נפל מילתא בליצאי דאכתי אפילו לפי
שיטת כ"ג אפשר דינא די"ל דהבא על ח"א נמי יכול לקיים
באשה זו מנזה פ"ו בלי עצירה וכגון שיגרש אותה בעלה
אמנם הדבר צי דבעינן בשעת קיום המנזה שיהיה יכול
לקיים בלי עצירה ובשעת קיום הרי היא היתה א"א וגם
מי יאמר שבעלה ירצה לגרשה ולכן לא מקרי זה אפשר
לקיים בלי עצירה רק מטעם זריעה מלאכותית, עוד יש לעיין
לפי שיטת כ"ג הבא על אשתו נדה נמי לא קיים מנזה פ"ו
דעכ"פ בעצירה בא הוא לו והמעין בדברי הפוסקים נראה
דלא מספקי להו בזה דקיים. [ועיין שו"ת בית שערים או"ח
סימן רמ"ב ד"ה ועוד].

אמנם נתתי את דעתי לחקור לפי משנה אחרונה בשלהי
נדרים דהאומרת טמאה אני לך אינה נאמנת
ומשמשת עמו ואוכלת בתרומה והקשו הראשונים ז"ל כיון
דמדינא מיתסרא לבעלה כמשנה ראשונה א"כ משום שלא
תהא נותנת עיניה באחר האין התירוה ובי איסור שבה להדין
הלך וחי' הר"ן דאפקעוהו רצן לקדושי מינה מעיקרא ונמנא
שבשעה שנאנסה פנויה היתה ומש"ה שריא לבעלה ואוכלת
בתרומה ועיין שו"ת ח"ס א"ע ח"ב סי' ל"ז ושו"ת בית
שערים למרן זקניי או"ח סי' רפ"ה ובמקום אחר הארכתי
[ועיין משנה הלכות ח"ה סימן רנ"ב]. ולפ"ז הכ"נ הכי יכול
לקיים מנזה פ"ו באשה זו בעצירה וכגון שתאמר האשה
לבעלה טמאה אני לך וכיון דאינה נאמנת אפקעינהו רצן

מינה והיות פנויה. וזה מיושב מה שהקשו הא"ך נשא דוד את ב"ש אח"כ הא כיון שצא עליה תחת צעלה כשם שנאסרה לצעל כך אסורה לבועל.

אמנם דא שבש הוא שהרי דוד צמסנה ראשונה ה' והאשה נאמנת וליכא אפקעינהו אצל לדידן אחי שפיר.

אמנם כמובן דהוא דוקא לשיטות הר"ר יוסף ורש"ל וכנראה דנוצ"י אויל בשיטות דבעל אי מאמין חייב להוציא וממילא אחי שפיר סברתו. ולפ"ז ליכא נמי שום מקום לסברתו.

אמנם לפימ"ש ה' עלתה לן דבר חדש בצממור מא"א כה"ג שלא מחייב לגרשה יוצא בפ"ו אפילו להסוברים דאינו יוצא בצממור דכה"ג לאו ממזר הוא והוא דבר חדש, וז"ע.

ועיין ד"מ א"ע ס' ז' סק"ג צדין נשים הנמלטות מן הגזירה שהמירו בשעת השמד והציא תשובה מהגהות מרדכי קידושין ע"ב וכת"ה ס' רמ"א האריך הרבה בדבר ונידד נדדים להחיר וכו' עד אמנם בגזירת אוקטרויך הותרו ע"פ ג"כ לצעליהן אפילו לכהנים וכתב הד"מ וז"ל דאפשר הגדולים שהחירו לאו מדינא אלא משום נורכ שעה. שראו שיש ח"ו לחוש לעתיד לנשים שאם ידעו שלא יחזרו לצעל נעוריהן שלא יקלקלו ולכן הקילו וא"ל מנ"ל לומר כן דיש להקל בחשש איסור דאורייתא נ"ל דמכאובו אהא דאמרינן כל המקדש אדעתא דרצונן מקדש ויש ציד צ"ד לאפקועי קידושין מינייהו והיו כפניות ואף אם זנתה מותרת לצעליהן כנ"ל ע"ש צד"מ הרי דס"ל נמי דאפקעינהו קידושין מינייהו ואפילו זנתה מותרת לצעליהן וזה ראי' למ"ש אף שח"ו וחלילה להקל באיסור א"א החמורה ודברי בטלים ומבוטלים כלא נחשבים מ"מ לענין להחיר הולד יש סמך לפענ"ד להחירו לקהל.

והנה כ"ג כתב בעיקר קושית המוס' דינמא דעשה דפ"ו ידחה הל"ת דלא יהיה קדש דלא אמרינן כן דכיון דהלוא דלא יהיה קדש והעשה דפ"ו שניהם מענין אחד ענין של עריות וסתרי אהדדי בכגון זה לא אמרינן עדל"ת דומה קצת למה שהעלה הגל"ח פסחים מ"ט לענין לא תשחט על חמץ ודוגמא למנחות דמינה מקריב, והא דלא תקשה ליה מגמ' פסחים ע"ב דיבם הבא על יבמתו צנידתה קנאה ומשמע דמזוה קעביד שאני התם דמיירי בשוגג וכיון דלא נחבין לעצירה שפיר יש לומר דנחשב לו למזוה אצל צנתכיון לעבור ליכא מזוה ע"כ.

ותפס לשון אחרון במה דס"ל לכ"ג דבאם נחבין לעבור צמוד על איסור נדה לא קיים מצות יבוס ודברים אלו כשגגה היוצא מפי השליט דהרי מבואר בטור וש"ע א"ע ס' קס"ד דאפילו עבר צמוד וצא על הנדה קיים מצות יבוס

דכיון דאסור לגרשה ממילא אמרינן אפקעינהו אפילו הצעל אומר שמאמין הרי ג"כ אינו מהימן בזמן הזה דאיכא חרם דר"ג וממילא הולד הוא כשר וא"כ יש טעם חדש להחיר בקהל בן הנוול מאשה שמרננים אחריה, והפוסקים כתבו משום רוב צעילות הולכים אחר הצעל ולפמ"ש בלי טעם זה ולא היה ספק אלא ודאי כשר וזה פלא.

ואם כנים אנחנו עלתה לן תיובתא לנוצ"י א"ח ס' ל"ה במה שנסתפק אי מחייב להודיע לצעל שאשתו זנתה ופשיטא ליה דאיכא שהבעל יאמין ליה ויפרוש ממנה מחויב לומר אלא אפילו שמספקא ליה אי יהא מהימן בעיני הצעל כבי תרי מ"מ כיון שאם ה' צרור לו שיאמינו הצעל ויעשה פעולה להפרישו מאיסור ה' חייב להודיעו א"כ גם עתה שאינו צרור לו איהו מי חייב למעצד את שלו ולא גרע ממוצות הוכח תוכיח שאמרו במס' שבת אם לפניך גלוי לפניהם מי גלוי ולפמ"ש עלתה לן איפכא דלא מציעא היכי דמסתפקא ליה אי יאמין ליה דאינו מחויב להגיד אלא אפילו צרור ליה דיאמין ליה נמי אינו צריך להגיד כיון דאפילו ראה צעמנו שזנתה נמי מותרת לו וכ"ש הכא שאינו מהימן להפקיע את אשתו.

וממילא קשה נמי מה שכתב שם וכל זה להתלמד במקום אחר כגון איש נכרי היודע באשת איש שזנתה אצל כאן צעודא הדין שזהו עצמו הנואף והוא עצמו הוא המכשיל את צעל האשה שהוא צעירה עם אשתו כל הימים וצא לחזור בתשובה פשיטא שמחויב להסיר המכשול אשר הכשיל וכל טעדיקי דאפשר ליה למיעצד שלא יחטא עוד חזירו על ידו מחויב לעשות והרי על כיוצא בזה אמרו במס' חגיגה דף ט' ע"ב הבא על א"א ואסרה על צעלה נטרד מן העולם ולפמ"ש אינו מוכרח כיון דהרי אפילו ראה צעמנו שזנתה עם חתנה לא היתה נאסרת עליו מה יועיל בהגדתו כיון דגם הוא אינו מהימן וכה"ג א"כ ודאי אמרינן כבר גדול כבוד הבריות ומה שאמרו בחגיגה הבא על א"א ואסרה על צעלה מיירי בדאיכא עדים.

ובן יש לדייק בלשון הגמ' הבא על א"א ואסרה על צעלה והול"ל הבא על א"א נטרד מן העולם דהוה משמע כל הבא על א"א נטרד מן העולם דהרי כל הבא על א"א אסרה על צעלה אצל להנ"ל אחי שפיר דדוקא הבא על א"א צעדים או בזמן הגמ', אפילו האמין לה הצעל ובאופן שאסרה על צעלה הוא נטרד אצל יש הבא על אשת איש שלא נאסרה על צעלה וכגון באופן שמפקיעין והאי לא נטרד דלא הוה רק צא על הפנויה. אלא די"ל דכוונתו להוציא היכא דצא עליה באונס דלא נאסרה על צעלה וק"ל. וזהו יש לומר הא דאמרו ז"ל כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה דכיון דמעשה דבת שבע היתה בלי עדים ואמרינן אפקעינהו רצון לקדושי דאישה

סימן קנז

אי כופין על מצות פ"ו

ב"ה עש"ק נציבים התשכ"א ברוקלין נ"י יצו"א
מחיי חיים יכתב ויחתם לאלתר לחיים בספרן של צדיקים
גמורים לאריכת ימים ושנים, דשנים ורעננים את כבוד רב
האי גאון פ"ה הנשר הגדול משכיל לאיתן דויו ליה כבר
בתיא וכו' כקהדר"ג מוה"ר מנחם מענדל שניאורסאהן
אדמו"ר מליובאוויטש שליט"א.

אחדשבהדר"ג צאהבת עולם הנני להציע תודתי על צ'
מכתבי קודש אשר גילית דרעא נפל נהורא
וצברתו צרכת לדיק לכוח"ט וכט"ס ולהלחמה כמפעל מלוא
יומית והנני מחזיק לו טובה מאד על הידידות יתירה ומעמקי
לצאי מודה על הצרכה ומשיצ צרכה וי"ר שיזכה להדריך
עדתו עד ביאת גואל דקד לטובה עם קדשינו בצחינת ופרצת
ולהקדיש בקדושת ה' בכל מקום ובכל אחר דלית צה קדושה
וירוממוהו צקהל עם אמן ואמן.

א) והנני להשתעשע בדבריו היקרים לי אשר העיר כ"ג על
קנטרסי של ספרי מלוא המלך ואף שאין הפנאי
מסכים ממש כי עת לחננה כי צא מועד מועדים אשר אין
אומרים צו שירה ומלאכים יתפזון אבל קבלה צדינו מצדיקי
אמת דוקא צימים אלו להרבות צמורה שצבל פה ואשרי למי
שזוכה לסמרי תורה.

ב) במצוה א' צמשנה הלכות עיינתי צה' ת"ת להגאון צעל
התניא ז"ל רפ"ג כפי שהעיר והדברים משמחים
לצ האדם אבל לא משצתי זה להשגה אלא למראה מקום כי
צאמת אין משם השגה על דבריו ולא רייתי להאריך צספרי
זה בכל ההלכות כי רק דעתי לקצר כפי האפשר ותח"ת.

ב) שם צמ"ש כלל גדול צכה"ת האומר שיצטל מ"ע כופין
אותו צ"ד אם יש כח צידס עד שיקיימו וכק"ג
העיר ח"ל כופין אותו וכו', פשטות הלשון (ולכמה פ')
צפס"ד הרמ"א (אה"ע ס"א ס"ג) אין כופין ע"כ. ולפי
שצעת כתבי סהדי לי צמרומים שמשצתי על זה אציג כאן למה
כתצתי כלל זה גם על מלוא זו. הנה הרא"ש צפ' הצע"י
הציאו הטור א"ע ס' א' פסק דרווק שצברו עליו כ' שנה
ואינו רוצה לישא צ"ד כופין אותו לישא כדי לקיים מצות פ"ו
וכ"כ פסק המחבר.

הן אמת דלפוס ריהטא דברי הרא"ש נראים כסותרים צצ"פ
הצע"י כתצ ח"ל ורצ אלפס ז"ל כתצ והיכא דשהה עמה
י' שנים ולא ילדה ולא צעי לאפוקא ולמנסב איתתא אחרייתי
מפקינן לה מיניה צעל כרתו ואפילו צשוטי ומשמע לכאורה
דכיפינן ליה לישא אשה דאל"כ מאי מהני הא דכיפינן ליה

ח"ל הטור היצמה לא תחייצם צעת נדמה אבל חולצת היא
ואם עבר ויצם וצא עליה צעת נדמה קנאה והוא מדברי
הרא"ש יצמות דף צ' וכ"כ הצ"י וצש"ע וצאחרונים ואדרכה
הרא"ש הציא ראי' לדבריו מדברי הגמ' פסחים ע"צ הנ"ל,
וצהייתי מצטער אדבר זה העיר ה' עיני וראיתי צערוך השלחן
א"ע הנ"ל סקי"ד שמתה ארא"ש ז"ל וצעלי ש"ע דהרי שם
צגמ' מיירי צשוגג וא"כ מאי ראייה מייתי צעבר צמויד צציאת
עצירה שיש צה כרת ושמחתי כי מצאתי לו חצר כי רצ הוא
לכ"ג אמתם הערוך השלחן דחק שם ליצצ הדברים ולפענ"ד
נראה דראית הרא"ש הוא רק לידע דאשה נדה צת יצום הוא
ולא אמרינן דכיון דאסורה לו מקרי כל שאינה ראויה ליצום
צשעת נפילה וכיון דראינו דאשה נדה צת יצום הוא ממילא
מוכרח דאפילו עבר וצא עליה צאיסור קנאה או מצעמים
הנ"ל דגם צמלוא הצא צעצירה איכא אופנים דיצא ידי המלוא
או משום עשה דוחה ל"ת כפי שראיתי צאחרון אחד או שהוא
גזירת הכתוב דמצינו דקנאה צעל כרתה ואפילו נחכוין לונות
וכיוצא צזה, עכ"פ מצוחר דאפילו עבר צמויד נמי קנאה,
ועיין שו"ת מהרי"א א"ח ס' קצ"ז והגהות מהרש"ס פסחים
ע"צ. [שוב מצאתי צשו"ת ארי' דצי עילאי שכבר קדמתי צזה].

וקצת צ"ע עוד מגמ' יצמות כ' ע"צ דקאמר צממורת
ונתינה נמי לא שכיחה ומשני רצא אלא גזירה ציאה
ראשונה אטו ציאה שניה וצתוס' ציאה שניה לאו דוקא אלא
העראה אטו גמר ציאה הרי דס"ל דצאמת צאלמנה מן
האיירוסין וצכל חייצי לאוין ציאה אסורה פוטרת צרתה משום
עשה דוחה לא תעשה ותניא אם צעלו קנו וצ"ע.

ובעיקר דברי הצ"ח כתצתי צחידושי דכוונת הצ"ח ז"ל
דהיכא דלונותה התורה לקיים איזה מלוא ונותרה
צאופן קיומה וכגון צפסח שאמרה צפי' לא תשחט על חמץ
כה"ג לא אמרינן עשה דל"ת שהרי צפי' גילתה תמורה דלא
אמרינן עדל"ת ולא תשחט כתצ אבל היכא דהתורה לא
הזהירה כלל צאופן קיום המלוא וכגון צלא תהיה קדש תמורה
אמרה לא יהיה קדש והתורה אמרה פרו ורצו ולשצת יצרה
אבל לא אמרה לא תהיה קדש צלשצת יצרה כה"ג עשה דוחה
ל"ת אפילו להצ"ח והארכתי צזה קצת, וקצת נראה מדברי
תוס' חגיגה דגמר ציאה מקרי קיום עשה לענין עדל"ת כיון
שזהו כצ התחלת המלוא ומקרי צעידנא ועיין נמק"י פ"צ
דצ"מ שהציא מחלוקת הרנצ"ר ומהר"י הלוי צהתחלת מלוא
אי מקרי צעידנא ועדל"ת ועיין עוד נוצ"י ת' א"ע ס' קמ"א.

ופה שבתה קולמסי. דברי הדושכ"ג וטובו באהבה ומחכה
ומתפלל לה' שישלח לו רפואה שלמה מן השמים בביריות גופא
ונהורא מעליא במהרה בלב ונפש.

מכמה דורות שלא לכוף ע"ו וכן הביא מהרמ"א אצל אין זה מדינה ולי נראה דגם הרא"ש מודה דלענין לישא אשה לכ"ע כופין ולא נסתפק אלא לענין לכוף לגרש ומדויק כן בלשוננו שכתב כיון דפלוגתא דרבותא הוא נכון שלא לכוף דלא ליהוי גט מעושה ונראה דרק משום גט מעושה חש דאל"כ היל"ל סתם ונראה דאין לכוף כלל ומדקאמר דלא להוי וכו' משמע דדוקא משום זה חש ולא בעיקר דין דכפייה ועיין ש"ג יצמות הנ"ל שהביא בלשון ריא"ז דברי הרא"ש ז"ל דראוי להחמיר שלא לכוף בשוטים שלא יהא גט מעושה ומ"מ וסמ"ג כתבו כרי"ף ואח"כ מסיק כתב הרא"ש וכן ה"י נכון צרווק שעברו עליו עשרים שנה ואינו רוצה לישא אשה שיכופוהו צ"ד וכו' ומשמע להדיא דלא ס"ל דהני דברים קותרים זה לזה אלא ע"כ דרק הכי חיישינן משום גט מעושה אלא אמרינן ליה אתה מחויב דדבר אצל צרווק כופין וכמ"ש לעיל כנלפענ"ד בס"ד.

וראיתי באו"ו ה' יבום וקידושין סי' תרנ"ג (ט') ויש לנו ללמוד מכאן דכ"ש אדם פנוי בן עשרים שמצוה עלינו לכופו לישא אשה דהשתא אנו כופין אותו לגרש את זאת כדי שישא כדאשכחן פ"ק דקידושין (דף כ"ט) דא"נ רב הונא לרב המנונא חזי דלא חזית לאפאי עד דנסבת ואמר ר"ה בן כ' שנה ולא נשא אשה כל ימיו בהרהור עבירה וכו' מיהו י"ל דוקא לכופו לגרש מצוה דכל זמן שנשוי זאת לא ישא אחרת אצל אדם פנוי אם לא ישא בשנה זאת ישא בשנה אחרת ולא יבטל מפ"ו הלכך אין כופין אותו לישא וכו' מיהו נ"ל האמת שמצוה עלינו לכופו לישא ע"כ וכן כתבו שאר פוסקים, והרי מפורש מדעת הפוסקים דכופין על מצוה זו.

ואפי' להס"ד של האו"ו דאין כופין משום דלא דמי לגירושין דוקא משום דאם לא ישא בשנה זו ישא בשנה אחרת ולא יבטל מפ"ו אצל מי שאומר בפי' שאינו רוצה לישא לעולם ורוצה לבטל המצוה מודה אפילו להס"ד דכופין ונראה דזה לד"ה הוא דהיכא דאומר בפי' שרוצה לבטל המצוה שכופין אותו ואני דקדקתי בלשונו האומר שיבטל מ"ע כופין אותו, וראיתי בזמנ"ח מצוה ו' שכתב אדברי החינוך שם שכתב הא כלל גדול בזה"ח האומר שיבטל וכו' וכתב עליו המנ"ח דקשה למה המתין בכלל זה עד כאן ומי' דאפ"ל דשם אין חדוש דאפי' בכפיה נעשה המצוה בשלמות כגון פ"ו דמ"מ היה לו צנים וכו' ע"ש נראה נמי דפשיטא ליה דגם צ"ו כופין דאל"כ מאי פריך ומאי חי' ואף דיש להמיישב בתירוטו על החינוך אצל לדידן ודאי דהכי ס"ל. ועיין מש"כ במשנה הלכות כתובות סי' ע"ה.

אלא דלפ"ו תקשה הערת כ"ג ממה שכתב הרמ"א ז"ל דצומן הוה נהגו שלא לכוף ע"ו וצ"ע. ונלפענ"ד דלא

בשומין לגרשה וע"כ שישא אחרת ג"כ בכפיה אם לא ירצה וכ"כ הטור בשמו צא"ע סי' א' רווק שעברו עליו כ' ואינו רוצה לישא אשה צ"ד כופין אותו לישא כדי לקיים מצות פ"ו ומשמע דכופין אפילו בשומין כמו שהוכיחו התוס' פ' המפרש דכל כפי' בשומים דצדצרים לא יוסר עצד וצטור סי' קנ"ד הביא בשם הרא"ש מה שפלפל צפ' הצע"י אי מה דתנן יוצא מיירי בכפי' או לא וקיים כיון דפלוגתא דרבותא הוא נכון שלא לכוף דלא להוי גט מעושה ע"ש.

ועלה במחשבותי דלעולם ס"ל להרא"ש ז"ל דכופין בשומין לקיים מצות פ"ו מ"מ להוציא כששהה עשר שנים חשש לשיטות דהוי גט מעושה כיון דמעיקר דינא נושא אדם כמה נשים והא דכופין לגרש הוא רק תקון חז"ל דכל היכא דאגידא ציה לא יהבי ליה איתתא כמ"ש הרא"ש בשלהי כתובות ואי כבר נשא אחרת די צוה ואין צריך לגרש הראשונה וא"כ בשביל ספק דלמא לא יהבי ליה איתתא לא כייפינן ליה דלא ליהוי גט מעושה ולשון הטור יוציא ויתן כתובה או ישא אחרת שראויה לילד ומשמע דאו או קתני ועיין ביאור הגר"א שם סקנ"א.

עוד י"ל דהרי אפילו ישא אחרת אכתי לא צריח לן שיליד צנים וא"כ הוי כעין ס"ס ספק אי יהבי ליה אשה אחרת כל זמן שמחזיק הראשונה ואפילו אי לא יהבי ליה ולא ישא אחרת שמא באמת הוא אינו ראויה להוליד ולא יוליד ממילא אפילו ישא אחרת ונמצא כופין אותו בע"כ לגרש על לא דבר והוי גט מעושה ולכן החמיר אצל לענין לישא אשה ראשונה או אפילו לגרש אילו הוה צרור לן הספיקות היו כופין לכ"ע.

ובעמדי מתבונן בפיתי נפיה בשו"ת פנ"י א"ע סי' מ"א שנשאל כבר בסתירת הרא"ש ז"ל ולא נישא ליה בחלוק שכתבתי שכתב ואין לפרש דלעיל מיירי דאין כופין להוציאה ולישא אחרת אצל כופין לישא אחרת עליה לקיים פ"ו וכ"כ רש"י ס"פ המדיר וכו' וא"כ יש לי לשב גם שיטת הרא"ש דלהוציא אין כופין אצל לישא אחרת כופין וכו' דלע"ד א"א להעמידה דא"כ לרב אסי דקאמר הגמ' פ' הצע"י דכל הנושא אשה על אשתו יוציא ויתן כתובה ולדידיה ע"כ צריך לפרש דכופין ועוד האריך שם ועלינו לכוף כאגמון ראש נגד רבינו הפנ"י ז"ל.

אלא דמ"מ אף דהחילוק נסתר, הדין דין אמת דלהלכה גם הפנ"י מודה כיון דהרי"ף ורש"י ורמב"ם ס"ל דכופין ודברי הרא"ש נראין סתומים והטור ג"כ פסק דכופין וכן פסק צ"ע פשוט דהכי קי"ל ולא שצקינן פשוטמיהו דהני פוסקים כלהו אלא שהריצ"ש תשו' ט"ו כתב דנהגי

בש"ע אצל באמת קשה להביא כל ההלכות ות"ח. איברא דבכתבי האר"י ז"ל מחמיר מאד גם במים וכ"כ מהר"מ פאפירוש ועוד וודאי לכתחלה גם מים אין לשמות וא"כ ליכא תפיסה עלי גם בזה.

(ד) **שם** המענג את השבת נותנים לו נחלה בלי מזרים ומשאלות לבו וניחול משעבוד מלכיות והעיר כ"ג ז"ל ע"ס הכתוב, משאלות, ניחול, נחלה, וצפרט ועיקר שזה סדר הגיוני מן המועט אל בלי מזרים ופרצת וגו'. הנה סדר התנאים בגמ' שבת קי"ח א. נחלה, ניחול, משאלות, ומאהבת הקיצור התחלתי לסדר התנאים נחלה, וכתבתי אחריו משאלות כדי שלא לאטריך לכפול תיבת נותנים לו וקאי אחרווייהו אנהלה ומשאלות ואח"כ הבאתי ניחול מדינה של גיהנם דאלו כתבתי כסדר התנאים היה צריך להוסיף נותנים לו עוד הפעם אצל גם דברי כ"ג אמתים.

ועתה הגני מסיים מעין הפתיחה בברכה לחיים טובים ארוכים ולשלום ויסלח לי על מיעוט פלפול כעת כי לא כתבתי אלא בין הפרקים, והיושב ושוכן שחקים, ישמע תפלת ממעמקים, בביאת בר נפלי בב"א.

ידיד נפשו באמת בלב וגפשו.
מנשה הקטן

סימן קם

תינוק שנולד ע"י הזרעה מלאכותית מפסולי קהל אי הוה ממזר ודאי

ב"ה התשכ"ט ברוקלין נ"י יצו"א
מע"כ ידידי הרה"ג ור"ח בנש"ק וכו' מוה"ר דוד הבהן
ראוענבערג שליט"א.

אחדש"ת מש"כ בד"ת וכו'. ועל החדשות אני בא במה שיצא בתמיהה עלי דבריו צפרי סמ"ה במשנה הלכות מזוה תק"ס שכתבתי אשה שנתעברה ע"י הזרעה מלאכותית ואפילו מפסולי קהל אין הולד ממזר ומיהו אסור להזריע אשה באופן כזה ותמה מעלתו דודאי הולד ממזר והביא רא' לדבריו מדברי הסמ"ה מזוה הנ"ל ומזוה תק"ע בשרשי המזוה וגם מספרו של הגר"מ פיינשטיין צפרי אגרות משה, חו"ל.

(א) **אפילו** לשיטת האגרות משה שכל יסודו הוא שאוליין אחר הרוצ אצל אפילו לדבריו אי ידעין צודאי שהיא מאיסורי ערוה הוי ממזר.

(ב) **מן** דברי הסמ"ה חו"ל נראה עוד אין השכינה שורה אלא על משפחות מיוחדות בישראל והבא על

קשיא מדברי הרמ"א לדבריו דלעיקר דינא גם הרמ"א מודה דכופין על מזוה זו כמו על שאר מזוה עשה, דהד"מ הביא משו"ת הריצ"ש סי' ט"ו טעם דלא נוהגין לכוף ולדקדק בעניני זיווגים משום דאם הינו כופין היו מתרבים קטנות ומריבות בישראל ועיין צביאור הגר"א שם ס"ק י' מה שתמה אדברי המרדכי וכתב דכל אלו טענות דחיות הן ודין הוא שכופין מדינא, ואפילו להפוסקים דס"ל דאין כופין לא כתבו דאין כופין מדינא אלא כתבו דזמן הזה נהגו שלא לכוף וחפשו בזה טעמים למה נהגו כך כיון דהדין הוא להיפך דכופין וכפסק המחבר וצ"ב קרית מלך הביאו הפת"ש פט"ו דאישות כתב דכל צ"ד שאינו כופה ע"ז לאו שפיר עבדי והיינו שלא לשמוע להנוהגין שלא לכוף.

והי"ש"ש פ' הבע"י סי' מ' כתב כתב הרי"ף והיכא דשהה עשר שנים ולא ילדה ולא צעי לאפוקא ולמיתב איתתא אחריתא מפיקין לה מיניה בעל כרחו ואפילו בשוטים וכתב הרא"ש מתוך לשונו משמע דכייפינן ליה בשוטים אפילו לישא אחרת כדי לקיים מזוה פ"ו ומסתבר הכי וכו' עד והנה מ"ש שכופין אותו בשוטים כבר כתבנו צ"ב ל' דאין כופין בשוטים כדי שלא יהא גט מעושה אצל צרווק היה נכון ונכון צפרט צמדינות הללו צרווק שאין צני דברי תורה וגם חשו"ד צד"א שראוי לכופן אלא משרצו הנדוניות צסיבת קושיית הגלות והמחיה יכול לומר לא מסתייע לי שאמנא זיווג שתספק לי צנדינא וע"כ לא נהגו לכוף אפילו צדברים כדי שישא אשה אם יש לו אמתלא אצל מזוה על אחרים שיוכיחו על ככה ע"כ.

נראה נמי מדבריו ז"ל דמעיקר דינא לז"ה כופין וליכא בזה שום פלוגתא אלא להכי אין כופין משום שיש לו אמתלא נמנא לפי דבריו נמי אם אמר יאמר אי אפשי לקיים המזוה ורואה לבטל המזוה בלי שום אמתלא כופין אותו לקיים אלא מכה האמתלא אין כופין, וכן ראיתי צנמק"י יבמות ס"ד חו"ל ונראים הדברים שאם הוא טוען שמכיר בעצמו שאינו ראוי להוליד אין כופין אותו לגרש או לישא אשה משום פ"ו דבכל המזוה כאלו שאין צו הוכחה שעושה דרך מרד נאמן הוא על עצמו וכן שמע מרבו ז"ל עכ"ל ע"ש, נראה פשוט דאם הי' דרך מרד דכופין חוה צרוק. ולפי זה ודאי דמזוה פ"ו הוה בכלל כל שאר מזוה עשה דהאומר שיצטל כופין אותו צ"ד אם יש כח צידם עד שיקיימו ועפ"ז כתבתי צס"ד האי כללא תיקף צפתיחת המזוה דקאי על כל המזוה ואם שנית אשמח לשמוע דעתו הרמה בזה.

(ג) **שם** במזוה ל"א צמסג"ה אסור לטעום כלום וכו' להוסיף בהדלה חוץ ממים ע"כ ודאי כן הוא כמבואר בגמ' פסחים ק"ה ומעשה רב דבי רב אשי לא קפדי אמיא וכן

ודברים אלו פשוטים לכל מעיין בהם. ולכן אין לי פשר למה העלים עין מסוף דברי אס הביא ראש דבריו ואלו שפיל לסיפא לא הי' צריך לכתוב כלל ואין זה דרכי לכתוב מקופיא אלא אני מדקדק בדברים קודם כותבן.

ומעתה נבא לעומק הדין דכנראה מעלתו עירבב הדברים וחשב כיון שכתבתי דאין הולד ממזר ממילא מותר לעשות כן אבל הני תרי מילי נינהו דאפילו נימא דאין הולד ממזר מהזרעה כזו מ"מ משום ערבוזיא אכתי איכא למיחש ונבא על ראשון ראשון כמה שכתב דגם לבעל אגרות משה דמתיר בהזרעה מלאכותית אבל פשוט דמזרע פסול ס"ל הולד ממזר, פשוט שאין זה אמת וימחול נא לעיין בספרו חלק א"ע סי' י' ד"ה וכן הולד הוא כשר וז"ל שגם ממזרות הוא רק כשהיה ע"י ציאה וכו' ואף שהי' זרע של אחד מקרוביה כגון מאביה וחמיה ואחים אינו ממזר וכידוע שכן סירא נולד כן וכו' וכ"כ עוד שם בספרו סי' ע"א צקוגרים ד"ה ומה שהציא וזה פשוט מאוד. וכנראה שכתב כן מפי השמיעה או מקול העוף יוליך את הקול וע"ז רוצה לזנות הלכות חמורות צדין איסור א"א וממזר ועכ"פ צספר אגרות משה מפורש היפוך ממה שכתב כ"ת.

(ב) **במה** שדייק מדברי הסמ"ה דאין השכינה שורה אלא על משפחות מיוחסות צישראל וכו' ולפי טעם זה אין חלוק צין אס צא צציאה גמירה או רק ע"י הזרעה מלאכותית וכדומה הנה כבר כתבתי דודאי איכא איסור לעשות כן ולהזריע מאיש אחר וכמו שכתבתי צספרי שם אבל ודאי נפ"מ אס נעשה ע"י ציאה או הזרעה דאס נעשה ע"י ציאה הרי הוא הולד ממזר וזה שאמרו הבא על הערוה והוליד ממזר דוחק רגלי השכינה דזה הוא ממזר שצא על ידי ציאה אבל הבא ע"י הזרעה מלאכותית אף דאיכא איסור אבל אין הולד ממזר אלא דלא הוה ממשפחות מיוחסות צישראל דאינו ידוע זרע של מי הוא ואולי אס ידע משל מי הוא או גס אין צו משום תערובות שהרי יוכלו להרחיקו מקרוביו מ"מ ודאי איסור לעשות כן אפילו צאופן דאין צו משום תערובות וז"פ.

(ג) **ובמה** שדייק מדברי הסמ"ה מלוא תק"ע משרשי המלוא צרבות הזנות רצת המהומה וכו' והמתצונן צזה יראה דברים פשוטים שעיקר האיסור שיתערב הזרע ויוליד ממזר וכו' ומה דן דודאי הולד ממזר ואומר אני ולשיטתו הרי התם מיירי מפניו הבא על הפנויה וכי היכן מצינו פנוי הבא על פנויה הולד ממזר והלא לא קיי"ל כר"ח וא"כ פשוט דהסמ"ה שם מיירי דעל וולד זה ליכא איסור ממזרות אלא החשש שהזונה תוליד צנים והם ינאאו וינאאו לקרובים וירצו ממזרות או שחששו גס צפנויה צו שיצא עליה אחד מקרוביה האסורין עליה ואז ודאי יהי' הולד ממזר מקרוביה אבל זה

הערוה והוליד ממזר דוחק רגלי השכינה ע"כ ולפי טעם זה אין חלוק צין אס צא צציאה גמירה או רק ע"י הזרעה מלאכותית וכדומה.

(ג) **וז"ל** סמ"ה מלוא תק"ע משרשי המלוא כי צרבות הזנות רצת המהומה ובהיות האשה מזומנת לכל ציאה ומופקרת לכל יתערב זרע איש עם רעהו לא נתן להצחין וכו' ואיש את אציו לא ידע ואת אחיו לא יכיר ומלאה הארץ ומה צנשאים לאנשים או אנשים ינאאו נשים אשר לפעמים יהיו קרוביו צלי ידיעה ויוליד ממזר והוא לא ידע ואשם עכ"ל אות צאות המתצונן צזה יראה צזה דברים פשוטים שעיקר האיסור שיתערב הזרע ואח"כ ינמח מזה מ"ש וכן נראה שהרגיש למה שיארע דדורינו מלשונותיו הנוראים שכתב שם וכו'.

(ד) **ואי** נאמר כדברי מעלתו הנה יוכל להיות שאשה יהיה לה צנים מאביה וכן להיפך וחס לומר כן וכו' עכ"ל.

ובדרך כלל אומר כי כנראה מעלתו לא חש לקמחיה ואורייתא הוא דקמרתחא ציה ולכן כתב ומהפך דברי אלקים חיים ואני מעולם אין דרכי לפלפל לשם נאחון ואין אני אומר קצלי דעתי וגס צזה לא הייתי משיב לו כי הרשות נתונה לכמ"ע לחלוק עלי אס ינאא ראיות נגדי ואני לא אקפיד על זה כלל ולא צאתי להשיב רק הפעם להראות לו עד כמה שגה צדברי וצדברי האגרות משה ולא ראה הפוסקים הראשונים או צכיון העלים עין מהם והם המל"מ והצ"ש ורצונו פרך והתוס' והח"מ ועוד ועוד מה שאציין קצתם מהם צסמוך צס"ד ועל כל אלו כתב מה שכתב כי אין רצוני לחזור הדברים צכתב.

וראשית דבר אני תמה על תמיהתו כאלו התרתי אני להשתמש בהזרעה צו מאיש אחר או מקרובים ח"ו שהרי אני צעמני סיימתי צספרי הנ"ל ואסור להזריע אשה צאופן כזה וא"כ ס"ל דאסור לעשות כן וצתשובה אחת להגאון מפורדא ירושלים עיה"ק הארכתי צאיסור הזרעה מלאכותית מזרע איש אחר והצאתי שם ראיות צרורות לאיסור וגס צתשובה אחת להגר"מ פיינשטיין שליט"א כתבתי צאריכות גדולה צי"ד טעמים לאיסור בהזרעה מלאכותית צזה וכיוצא צזה וחס ליה לזרעא דאצא להיות מן המקילין צדבר צזה שנוגע לקדושת ישראל וזה יותר מעשרים שנה שלחמתי ואני לוחם צס"ד נגד דברים הנראים דבר קטן נגד זה ועיין צספרי שו"ת ח"צ קונטרס קדושת ישראל ועוד והיכן מצא מעלתו צדברי שאני מיקל צדבר וכתב כאלו אני מתיר ח"ו הזרעה מלאכותית מאיש אחר וכ"ש מפסולים ועכ"פ הרי ממקום שהציא שם כתבתי מפורש שאסור להזריע אשה צאופן כזה

לכה"ג א"ו דבאמצעי אף דה"י זרע פסול אין האשה נפסלת בכך ואין הולד פסול ודו"ק בזה.

ומערתה אית לן גמ' חגיגה ודעת התוס' ודעת ר"פ במל"מ ומהרי"ל וחס"מ והב"ח וט"ז ועיין אזה"פ סי' א' ובספרי משנה הלכות ח"ב תשובה כ' ובתוס' יבמות ע"ו ע"א ד"ה המסוללות פי' ריב"ן מטילות ש"ז שקבלו מצעליהן ומסיק בגמ' דפריצותא בעלמא הוא וגם התוס' שחלקו אפי' זה לא חלקו אלא מטעמים אחרים ולא אמרו דכזה ממזר ודאי הוה חזונה ודאית ע"ש א"כ מצואר בכל הני גאונים ארץ דכשנתעברה בלי ביאה אין הולד ממזר אפילו מפסולי לה ועל פיהם כתבתי בספרי שאין הולד ממזר בהזרעה מלאכותית וכ"ת נעלמה מיניה כל זה.

איברא דבס' בני אהובה להגאון מוהר"י על הרמב"ם פט"ו מה"א הביא דברי המל"מ והח"מ הנ"ל ואדברי ח"מ כתב דאף אם נודע בצירור שממנו לצד נתעברה פשיטא דבנו הוא לכל דבר אך מי יוכל לברר זה ולא נתנה תורה למלאכי השרת ואין לסמוך על זה אמנם אצל מל"מ חמה חמיה קיימת דאין כאן רא"י מהגהת סמ"ק דהאשה לא נאסרה על בעלה מש"ז אחר דבשלמא באשתו נדה אם תתעבר מש"ז של בעלה אין הולד פגום דלא הוהירה התורה בנדה רק מבלי לבעול אותה אבל להיות הרה ממנו ע"י סדין או אמצעי אגף והיכא אסרה תורה כיון דהוא בעלה משא"כ באיש אחר שכבת זרע כתיב והרי בא למעיה ש"ז מאחר ולפ"ז לכאורה אודא ליה ראית המל"מ מרבינו פרץ ז"ל וז"ע.

אלא דלאחר ההתבוננות גם הא לאו תברא הוא שהרי הגאון שם בעצמו דחה קושיתו וז"ל איברא ממקומו הוא מוכרח דבמס' חגיגה י"ד ע"ב אהא דשאלו בן זומא וכו' כתבו התוס' דהך איבעיא הוא אף לר"י וכו' וקשה דילמא מפסול היה הש"ז א"ו דבאמצעי אף דה"י לה ש"ז מפסול אין האשה נפסלת בכך דאין כאן בעילה והה"ד לבעלה ישראל הרי דהגאון ז"ל אדרבה הביא עוד רא"י להמל"מ דלא נאסרה על בעלה ואף דגם זה רצה עוד לדחות ומיהו סיים דנראה מפשטיה דלישנא דכשרה לכהונה אפילו במקום פסולין והוא כפשיטת המל"מ והב"ח בהגהת סמ"ק וממילא איפשט נמי ספיקת המל"מ דלא נאסרה על בעלה וכמו שנראה שם דהא בזה תליא.

גם בסמוך שם ד"ה ומה שהאריך עוד הרב בעל מל"מ דליתא דבן זומא דנתעברה באמצעי מדלא אמרו באשה שהלך בעלה למדה"י ונתעברה דשמה באמצעי מדלא אמרו באשה כשר ולא נאסרה על בעלה ודחה הבני אהובה דבריו חדא די"ל דאינה טוענת כך ועוד דח"ו להאמין לה דא"כ אתה

רק ע"י ביאה וא"כ בזונה המופקרת איכא תרי איסורי מאיש אחר הולד כשר אבל האיסור שיתערב ומקרוציה אסור הולד בעצמו שהוא ממזר אלא דכל זה רק שבה ע"י ביאה אבל כל שנולד שלא ע"י ביאה אלא ע"י הזרעה אף דודאי דאית ביה דין של התבוללות וטעם זה שייך בו מ"מ על הולד עצמו ליכא דין ממזר וא"כ אין משם רא"י נגדי.

ואגב שמחתי לראות אשר כ"ת מחשיב מאד את ספר הסמ"ה ומחזיקו בכבוד עד שמקשה תיובתא עלי דברי במשנה הלכות מדברי הסמ"ה ומלשונותיו הנוראים ומ"מ הנני להודיעו שאני הקטן הנהו הבעל המחבר של הסמ"ה הנ"ל וגם משרשי מזה וגם המשנה הלכות וא"כ אדרבה יראה דעתי וכוונתי באמת צדיקים הללו ואני מקוה שגם עכשיו שידע כבר שאני הוא שחברתי את הסמ"ה ימשיך להחשיבו כמקדם כי החבור לא נשתנה עכשיו צידעו ממנה שה"י קודם שידע מי שחברו ובעזה"י דברי נתקבלו בכל העולם כולו בס"ד בין אהבי תורה ודורשי האמת.

ומיהו כיון שראיתי לכ"ת שתמה מאד דאין אפשר לומר דאין הולד ממזר דא"כ יוכל להיות שאשה יהיה לה בנים מאציה וכן להיפוך וחס' לומר כן ע"כ. אהובי ידידי גאונים גדולים אשר קטנם עזה ממחתי אמרו כן הח"מ א"ע סי' א' סק"ח הביא מלקוטי מהרי"ל דבן סירא ה"י בנו של ירמיהו הנביא שרחץ באמצעי וקלטתו בחו הש"ז ונולד בן סירא והח"מ הביא שם עוד בשם ס' היצירה וס' הקדוש הקנה שירמיה הנביא ה"י מתעסק בן' יצירה צינו לצין עצמו יצתה בת קול ואמרה קנה לך חבר הלך אצל סירא בנו ונתעסקו בן' יצירה ג' שנים לקיים אז נדברו יראי ה' וגו' עכ"ל וח"ו לומר על בן סירא שה"י ממזר א"כ ירמיה הנביא ה"י לו ח"ו בן ממזר ובתו ילדה ממזר וחס' אפילו מלהזכיר על נביא ה' ובס' הקנה כתב עליהם יראי ה' וע"כ דבנולד באמצעי לא הוי ממזר ועיין ב"ש שם ובט"ז יו"ד סי' קצ"ה סק"ז וכן בב"ח שהביא מהגה' סמ"ק בשם ר' פרץ דכיון דאין כאן ביאת איסור הולד כשר לגמרי אפילו תתעבר מש"ז של אחר כי הלא בן סירא כשר ה"י ע"ש.

והמל"מ פט"ו מה"א יצא להביא רא"י דגם האשה לא נאסרה על בעלה באופן זה מהגהת סמ"ק (שהוא רבינו פרץ מצעלי התוס') שכתב דאשה נדה יכולה לשכב על סדין ששכב עליו בעלה דאף אם תתעבר מש"ז של בעלה אין הולד פגום כלל ועיין חגיגה י"ד שאלו בן זומא בתולה שעברה מהו לכה"ג וכתבו התוס' דהאיבעיא אפילו לר"י בפ"ק דכתובות דלוא מפיה אנו חייין ופשוט לן בן זומא דמותרת לכה"ג דבאמצעי עיברה ואכתי תקשה דילמא מפסול נתעברה וה"י הש"ז מקרוצים כבן סירא ותפסל לכהן וכ"ש

סימן קסא

מי הוא יהודי ע"פ דין תורה"ק
ובמה יצא מכלל ישראל

בקיין שנת תשי"ט זיקרתי בארצנו הקדושה ונפגשתי עם מר דוד בן גוריון ראש ממשלת מדינת ישראל (בזמן ההוא) ושאל ממני לברר לו מי הוא יהודי השאלה המפורסמת והמכאזבת שנשאלו ממנו רוב גדולי ישראל. והנה הדגיש לי בשאלתו הנ"ל כי הוא אינו מאמין בתורה שב"פ ר"ל ולכן בראיונו שאברר לו מתורה שבכתב מי הוא יהודי ע"פ תורה שבכתב. להפגישה הנ"ל התלויתי ע"י ידידי הרב הגאון מהרי"א זלמנוביץ רב העיר מעכו ועוד רב חשוב אחד, ומאז השני ה' שם עוד מר טעדי קאלעק כעת ראש העיר ירושלים ע"ק ת"ו. הפגישה נמשכה שעה ועשרים דקות צענין זה ועוד דברים המסתעפים לעקרי אמונתנו הקדושה בתורה שבכתב ושב"פ. ועוד עניינים הנוגעים לכלל ישראל. וה' אלי ה' עמדי ונתן לי לשון לימודים ותשובה ברורה בס"ד עד שנתקיים בי ודע מה שמשיב לאפיקורס עד כדי כך אשר לסוף הפגישה פנה אל הנוכחים ואמר שאף שקבל כבר הרבה תשובות אבל תשובה נכחת כזו עוד לא קבל. וידעתי כי לא מתכמתי היתה זאת אלא בזכות אצותי ורצותי הקדושים וזכות קדושת ישראל התלוי בזה. וכשתזכרתי הציחה אמתית לרשום הני מילי מעליותא אשר נתן ה' בפי ליסכר פי דוברי שקר ויחקו בספר בכתב ועופרת למען יהיו לשם ולתפארת לעם קודש המעוטרת ולא ירום איש ידו לא הוא ולא מזלעו, בקדושת עמינו, ובתורתנו.

שאלה. א' מי הוא יהודי ע"פ דין תורתנו הקדושה. ואיזה תנאים צריכים להיות יהודי להתגייר.

תשובה. אמרתי ייתי ספר ונחזה ומראש נזרים ארצנו הן עם לבדד ישכון ובגוים לא והנה פתחתי את ספר בראשית ונראה מי ה' יהודי הראשון בעולם והאיך וצמה נעשה הוא יהודי ע"פ תורתנו הקדושה וע"פ ההסטוריה היהודית הנאמנה לנו ומקובלת מפי משה רבינו איש מפי איש.

אחד ה' אברהם אבינו ע"ה בן שלש שנים הכיר את צוראן ואציו תרת עובד ע"ז ובנו אברהם אבינו ה' היהודי הראשון בעולם ועתה עלינו לברר האיך וצמה נעשה א"א יהודי והנה מפורש בתורה (פ' לך י"ז א') והי אברהם בן תשעים ותשע שנה וירא ה' אל אברהם ויאמר אליו אני אל-ש-י התהלך לפני והיה תמים ואתנה בריתי ביני ובינך וארצה אותך במאד מאד וגו' אני הנה בריתי אתך והיית לאב המון גוים וגו' והקימותי את בריתי ביני ובינך וזרעך אחריך לדרכתם

נותן יד לפושעים דתשטה תחת צעלה ואכלה ומחתה פיה ואמרה לא פעלתי און כי באמצעי נתעברה ח"ו להאמין לה ובמס' חגיגה מירי כמ"ש התוס' דהיא נבדקת עפ"י חביות והיא בתולה ברורה אבל באשת איש ח"ו לסמוך על פיה דלא מפיה אנו חיינ ע"ש והנה מצוה דלא חלק עליו אלא מטעם שאין סומכין על דבריה אבל אלו ה' נתברר לן באמת שנתעברה באמצעי ע"י עדים כשרים או באופן שה' ברור לן עפ"י נביא ה' מודה דלא נאסרה אם ה' אמת כדבריה אף שנתעברה מורע אחר באמצעי א"כ מצוה באמת דעת הבני אהובה דדעתו נוטה ג"כ דאין הולד ממזר שאם נתעברה באמצעי והכ"נ ע"י הזרעה מלאכותית דדין אחד להן וא"כ פשוט דלענין הולד לפי הני פוסקים לא הוי ממזר.

גם מדברי המגיה שם בבני אהובה שכתב ח"ל וכן סירא אין רא' מהא דכתב בספר הקנה דהיה ודאי בנו של ירמיה דלירמיה הנביא נתגלה זאת ברור הקודש דלא היתה נבעלת לשום אדם רק מאותו זרע שה' ממנו באמצעי ע"כ ולכאורה מאי אהני ליה נביאותו הא אכתי צמו נתעברה ממנו והוא בן נולד מבית אלא פשוט דכה"ג ליכא משום נולד באיסור ואין הולד ממזר וכשר הוא ואהני ליה נביאותו לירמיהו דבנו כשר הוא אף דנולד מביתו וכמ"ש בס"ד ח"פ.

ויש עוד להאריך אבל לא רציתי יותר להאריך ומ"מ אין זה ענין להתיר לעשות דבר מאוס וזר כזה וח"ו להתיר ענין כזה והדין הוא בן היכא שנעשה דדיעבד או באיסור אין הולד ממזר וכנ"ל. וודאי כי ח"ו לעשות כן כמ"ש הגאון בני אהובה וכמו שכתבו בזה כל גאוני זמנינו בכל תוקף וכל הפורך גדר ישכנו נחש גם כי באמת קבלתי מכתב מהגר"מ פיינשטיין שליט"א שגם הוא חזר בו ואסר לעשות כן לשום אשה בעולם ח"ו ולהשומע יעם ותבא עליו ברכת טוב ויראו זרע בך מה' המצורך עד כי יבא שילה ולו יקהת עמים. [וע"ע משנ"ה ח"ט סי' רמ"ד].

[שוב מנאחי בקונטרס ישב מנרף מהגרמ"ל ווינקלער (בלבושי מרדכי) סימן ט' שכתב בפשיטות דהולד כשר אם נתעברה באמצעי ומיישב בזה קושיית הריטב"א למה דקיי"ל מהב"ע אפילו דדיעבד לא יא' למה קיים פ"ו בממזר ועיין ט"ז יו"ד סימן קל"ה סק"ז גם בשו"ת בית שערס אור"ח סימן י"ג ד"ה ועוד נראה לי נמי ראיה לשיטת הנ"ל ע"ש ודוק].

אלו דברי הטרוד אשר הספקתי להשיב בענין זה דרש"ת המצפה לישועת ה' כהרף עין בלב ונפש.

מנשה הקמין

הזאת עם בני עם יצחק וירע הדבר צעניי אברהם על אודות
בנו ויאמר אלקים אל אברהם אל ירע צענייך על הנער ועל
אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה כי ציחק יקרא
לך זרע וישכם אברהם בצקר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל
הגר שם על שכמה ואת הילד וישלחה וגו'.

והנה שני בנים היו לו לאברהם יצחק וישמעאל יצחק נקרא
זרע אברהם והי' לראש היהודים וישמעאל הי' לראש
אומות של גוים ויש להבין צמה נעשה ישמעאל גוי ויצחק
יהודי והלא אציו הי' אברהם אציו ע"ה ונתגדל עד ט"ו
שנה בבית א"א וצמה נעשה עכו"ם ויצחק ישראל אצל פשוט
דיצחק שהלך בדרכי אציו אברהם אציו ושומר את התורה
נשאר ישראל ונקרא זרע אברהם אצל ישמעאל שנעשה פרא
אדם רוצה קשת צמדבר והזית תורת אציו נעשה גוי ויאל
מכלל ישראל אף שנולד לאז ישראל נדיק כאברהם (ואמת
אגיד כי בזה ראה לדחות ואמר כי מי אמר שישמעאל נעשה
גוי והשכחי לו א"כ גם הישמעאלים יש להם טענה על ארץ
ישראל כיון שגם הם מזרע אברהם ומה טענתו חזקה ולא
הי' צידו להשיב וגם כי באמת אברהם הוליד עוד בנים
מקטורה וגו' נעשו גוים) אצל הפשוט שהכל תלוי בקבלת
התורה ומצוות דכל המקבל עליו לשומרה ולקיימה הרי הוא
נכנס בכלל ישראל וכל הכופר בה ח"ו ממילא יוצא מכלל
ישראל.

אלא דישמעאל אחי לדידן מאמינים בני מאמינים מיושבת
הקושיא דהרי ישמעאל נולד מהגר שפחת שרה ואין
קיי"ל הבא על השפחה ולדה כמותה כמצואר צמא יצמות
ובש"ע א"ע וא"כ ישמעאל מלידה לא הי' יהודי אצל יצחק
נולד מאמנו שרה בן גצירה ולכן נקרא זרע אברהם.

ומעתה נבא לאציו יצחק שהוליד ב' בנים יעקב ועשו
האומרים בצרעה ותאומים נולדו וקיי"ל דתאומים
מביאה אחת נולדים וא"כ שניהם היו זרע קודם מחלצתם
ומאז ואם הקדושים יצחק ורצקה ואפ"ה ראה ראיו שיעקב
אציו המשיך שלשלת הישראלי ונעשה בחיר שבאבות וממנו
יאלו שנים עשר השבטים וכלל ישראל ועשו נעשה עכו"ם
ונעשה ראש לאדם ועמלק ראשי צוררי ישראל מאז היתה לגוי
ועתה יש לשאול צמה והאין יאל עשו מכלל ישראל אחר שנולד
מאז ואם הצדיקים הקדושים וע"כ התי' הפשוט הוא כי כפר
עשו בתורת אציו יצחק שהוא תורת ה' והלך אחר תועבות
בני דורו ולכן ממילא יאל מכלל ישראל (אף שמעולם לא
נשתמד ונולדו לו בני עשו ויעקב הלך בעקבי אבותיו וקבל
את התורה יושב אהלים נשאר יהודי וממנו יאל כלל ישראל).

וע"ז נזכר הכתוב (פ' וירא פ"ט) כי ידעתי (את אברהם)
למען אשר יאז את בניו ואת ציתו אחריו ושמרו דרך

לצריח עולם להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו וגו' זאת צריחי
אשר תשמרו ציני וציניכם וצין זרעך אחריו המול לכם כל
זכר ונמלתם את צר ערלתכם והי' לאות צריח ציני וציניכם
ובן שמנת ימים ימול לכם כל זכר לדורותיכם יליד צית ומקנת
כסף מכל בן נכר אשר לא מזרעך הוא המול ימול יליד ציתך
ומקנת כסף והיתה צריחי בצרעם לצריח עולם. וערל זכר
אשר לא ימול את צר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה
את צריחי הפר.

ובפ' וירא (י"ח י"ז) וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר
אני עושה ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונצרכו
בו כל גויי הארץ כי ידעתי למען אשר יאז את בניו ואת
ציתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות נדקה ומשפט למען הציא
ה' על אברהם את אשר דבר עליו. עוד שם (כ"ד ד') וימל
אברהם את יצחק בנו בן שמנת ימים כאשר נזה אותו אלהים
(כ"א י"צ) ויאמר אלהים אל אברהם אל ירע צענייך על הנער
ועל אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה כי ציחק
יקרא לך זרע. ובפ' תולדות (כ"ו ד') אמר ה' ליצחק והצריחי
את זרעך ככוכבי השמים ונתתי לזרעך את כל הארצות האל
והתצרכו בזרעך כל גויי הארץ עקב אשר שמע אברהם בקלי
וישמור משמרתי מצותי חקותי ותורתי.

והנה מפורש דאציו הראשון שקבל עליו יהדות ונעשה יהודי
היתה בשביל המילה טבילה וקבלת עול מצוות ומדאמר
תורותי בלשון רבים ע"כ היינו ב' תורות שבכתב ושב"ע פ'
וא"כ כולל כל התורה כולה עם פרטיה ודקדוקיה ואפילו
סייגים ודרשות חז"ל שהם דרבנן מדכתיב משמרתי שהוא
סייגים מצותי חקותי ותורותי והכל קבל עליו אברהם אציו
ואפילו עירוב תשבילין קיים כמצואר צמא יצמות וע"פ זה
הוא דנעשה יהודי הא בלאו הכי הי' נכלל בכלל בני נח שהיו
שאר זרע תרם ובני דורו.

והנה אציו הזה הי' לו ב' בנים יצחק וישמעאל ויצחק
נתייחס צתר אציו ונעשה לראש משפחות ישראל
ונקרא זרע אברהם כדכתיב ויאמר אלקים אל אברהם שרי
אשתך לא תקרא את שמה שרי כי שרה שמה וצרכתי אתה
וגם נתתי ממנה לך בן וצרכתי והיתה לגוים מלכי עמים
ממנה יהיו וגו' ויאמר אברהם אל האלקים לו ישמעאל יחיה
לפניך ויאמר אלקים אצל שרה אשתך יולדת לך בן וקראת
את שמו יצחק והקמתי את צריחי אחר לצריח עולם לזרעו
אחריו ולישמעאל שמעתיך הנה צרכתי אותו והפרתי אותו
והצריחי אותו וגו' ונתתי לגוי גדול ואת צריחי אקים את
יצחק אשר תלד לך שרה וגו' (פ' לך) ובפ' וירא ותרא שרה
את בן הגר המצריח אשר ילדה לאברהם מנחם ותאמר
לאברהם גרש האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש בן האמה

ובלי תורה אין הדל זין ישראל לעמים אלא התורה הוא שמבדיל אותנו מהם, ולולי תורתנו הקדושה הרי כבר באו גוים ורצו לשנות את צורת היהודי והלא הנוצרים גם הם טוענים שהם היהודים שח"ו הקצ"ה שנה דעתו ועכשיו הם היהודים וצדוק וציתוס רצה לשנות והקראים רצו לשנות את צורת היהודית ההלכתית האמתית ולא עלתה להם וכל הנוגע בהם כנוגע בצבת עינו ואני ה' לא שניתי ואחם בני יעקב לא כלתם עד כי יבא שלה ולו יקחת עמים.

מנשה הקטן

סימן קסב

עוד בנידון הנ"ל ודברים מהמסתעפים לזה

ב"ה ה' שבט התשכ"ג ברוקלין נ"י יצ"א
כבוד הרה"ג אי"א ג"א וכו' הרב נתנאל ה. פאללאק
שליט"א רב בעיר פובלא קאלאראדא.

אחדש"ת הנני בתשובה על השאלות שנמסרו לי על ידי המשרד של איגוד הרבנים, ואף שקשה מאד להשיב בשאלות כאלו ואני לנו שכך עלתה בימינו אצל מ"מ לא אמנע מלכתוב איזה דברים וישמע חכם ויוסף לקח כי בדברים כאלו יותר ממה שכתוב כאן צריך לכתוב ובאמת הי' צריך להאריך בזה בכל פרט ופרט אלא שאין הזמן סובל אריכות.

ואלף הן השאלות. (א) מי הוא יהודי ע"פ דין תורתנו הקדושה. (ב) מי הוא היוצא מכלל ישראל ע"פ הלכה. (ג) אם יש איזה הפרש בין חוק הצית משפט בענין המשומד רופאיון שר"י להלכה בענין זה, ובאם כן איזה חלוקים. (ד) באיזה אופן ומה הם התנאים שיאצד שם ישראל ח"ו. (ה) המקבל על עצמו אמונה אחרת אם אעפ"כ עדיין יוכל להיות בכלל ישראל או לא, והנה אף שהשאלות הללו מבוארות מ"מ ציקש להעלותם על הכתב כדי שיוכל להשיב להשאלים בענין זה ובכלל להפיץ הרעיון האמתי להלכה בזה.

וראשונה אציג כאן מה שהשכתי על שאלה זו של מי הוא יהודי זה יותר מג' שנים שנשאלתי ממר דוד בן גוריון ראש הממשלה בא"י ושאל אותי להביא לו רא"י מתורה שצכת על זה כי בעונ"ה אינו מאמין בדברי חז"ל ר"ל והי' אלקים הי' עמדי וקיימתי דע מה שחשיב לאפיקורוס ואמרתי לו ינתי ספר ונחזה מהיהודי הראשון שנזכר בתורה ונדע כמה והאיך נעשה יהודי וכן הבאים אחריו ואז נשכיל לדעת מי הוא יהודי ע"פ תורתנו הקדושה וע"פ ההיסטוריה היהודית. והנה היהודי הראשון היה אברהם אבינו ע"ה ואציו תרח היה עובד ע"ז ועלינו לדעת האיך ובמה נעשה א"א ע"ה יהודי

ה' וגו' מבואר דאחצת הקצ"ה לאברהם היחה אף לאחר כל הנסיונות רק בשביל זה שינוה את בניו ואת ציתו לשמור דרך ה' וכל מי שמאמין בתורת ה' תורת אבותינו נכנס בכלל ישראל ומי שכופר בה יוצא מן הכלל ודבר זה היה תנאי לבא בכלל ישראל עוד קודם מתן תורה וכ"ש לאחר מתן תורה שציונו לשמרה בתור חיוב גמור והשציענו על זה ופשוט דא"א לשום אדם ליכנס וליקרא בכלל ישראל בלי שיקבל עליו כל התורה והמנוחות כמו שנתן לנו הקצ"ה ע"י משה עבדו במעמד כלנו.

אלף דפשוט נמי דא"א לן להאמין רק בתורה שצכתב ולא בתורה שבעל פה ח"ו שהרי זה מכחיש צקבלתינו מסיני שהרי אנו קבלנו ממשה שתי תורות במעמד כלנו כמבואר משה קבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וזקנים לנביאים וכו' דור אחר דור עד אבותינו ואנחנו אחריהם ולולי קבלתם לא היינו יודעים כלום מתורתנו כי אפילו על פירוש המילות אנו סומכים רק אקבלתם.

בקיצור הנה מפורש יוצא מתורתנו הקדושה תורה שצכתב ושבע"פ שליכנס בכלל ישראל צריך לקבל עליו כל התורה כולה עם הגדרים והסייגים מדרבנן כמבואר בקרא עקב אשר שמע אברהם צקולי וישמור משמתי מלותי חקותי ותורותי וכולל את הכל וכל המקבל עליו כל אלו הרי הוא בכלל ישראל ואם כופר בכל זה ח"ו הרי זה אינו בכלל ישראל ועיין רמז"ס פ"י מסנהדרין צי"ג עקרים מי הוא נקרא בכלל ישראל. כל זה ועוד דברים כאלו השכתי לו, וב"ה וב"ש שהשכתי תשובה נחת ונסתמו טענותיו ואמר במעמד הרבנים ושרי אנשים שם שאף שקבל כבר הרבה תשובות אצל תשובה נחת כזו עוד לא שמע משום רב או אדם אחר, והשני הרבנים אמרו לי שהי' לי צ"ה ס"ד להשיבו וסדדי לו במרומים שלאחר שנים מנאחי רא"י זו צשו"ת מהר"ם מרוטענבורג ס' תתקכ"ח לענין שהמשומד אינו יורש את אציו משום דישמעאל לא ירש את אברהם ועשו לא ירש את יצחק וכן צפריעת חוב דכתיב ידוע מדע כי גר יהי' זרעך וגו' לא פרע חובו לא בן ישמעאל ולא בן עשו אלא יעקב ובניו ירדו מנרים אלמא לא מקרי זרעיה אלא מי שמתייחס אחר אברהם וכו' וחתם גרשם צר' יהודה ע"ש. וכן פסקו רב דקון גאון ור"מ והרא"ש צתשו' ס"י מתשובת רבנא משולם בן רבינו קלונימוס ע"ש.

וביין שכן פשוט דאין שום גוף או ממשלה או חסיפה יכולה לקצוע מי הוא יהודי או לא אלא ההלכה קוצעת בזה מי הוא יהודי שיעקר קיום ישראל הוא התורה שצכתב ושבע"פ מתרי"ג מנות פרטיה ודקדוקיה וחולתה אין ישראל שע"י התורה נהיינו לעם מיוחד ממלכת כהנים וגוי קדוש

שהיה לי ס"ד להשיבו בצחינת ודע מה שמש"ב. [וע"ע משנ"ה ח"ו סי' רנ"ד].

והנה כל זה אמרתי לו שצ"עו"ה הוא כופר ר"ל בקבלת חו"ל אבל לדידן מאמינים בני מאמינים אצ"א עוד קצת ראיות מה שנוגע לעניינינו, וסאדי לי במרומים שלאחר שנים מלאות בשו"ת מהר"ם מרומנובורג סי' תתקכ"ח כדבריו הנ"ל ולקמן נעתיק דבריו הקדושים הנר"ך לעניינינו.

(א) ומעתה נבא לדידן, פשוט לדיכנס בכלל ישראל ולקרות בשם יהודי התנאים הם או מי שנולד מאביו ואמו ישראלים, ואפילו אמו ישראלית והאב עכו"ם או עבד בכלל ישראל הוא כמבואר בחו"ל וצפוסקים דקיי"ל נכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר אלא פגום הוא דהוא, אבל אם היה בן נכרית ואביו ישראל הולד כמותה ולא הוה בכלל ישראל כל זה פשוט וברור צפוסקים. ואם עכו"ם רוצה ליכנס להתגייר וליכנס בכלל ישראל צריך מילה וטבילה ע"י צ"ד של שלשה ולקבל עליו עול מצוות ואפילו מל וטבל וקבל עליו כל המצוות לצד ממנוה אחת ואפילו מצוה דרבנן לא נכנס לכלל ישראל ולא ישראל מקרי, וכל אותם הנכנסים בכלל ישראל נקראים יהודים ואפילו שנתגייר אף דנקרא גר מ"מ נקרא ג"כ יהודי ורמז יש לדבר ורבים מעמי הארץ מתייחדים במגילה וכוונתו שמגיירים ונעשים יהודים. ועיין ש"ע ח"ע ויו"ד הל' גרים.

(ב) ועתה נדון במי שהוא או שהיה כבר בכלל ישראל אם יכול לזאת מן הכלל ח"ו ובאזהרה אופן הוא נפרד מן הכלל ובדבר זה יש קצת מנוחה בין הפוסקים ולא אצ"א רק הברורות בס"ד. הרמב"ם פ"ג מה' ממרים ה"א כתב חו"ל מי שאינו מודה בתורה שבעל פה אינו זקן ממרא האומר בתורה אלא הרי זה בכלל האפיקורסים (ה"צ) מאחר שנתפרסם שהוא כופר בתורה שבע"פ והרי הוא כשאר כל האפיקורסים והאומרים אין תורה מן השמים שכל אלו "אינם בכלל ישראל עכ"ל", ובגמ' סנהדרין פ' חלק כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב וכו' ואלו שאין להם חלק לעוה"ב האומר אין תחיית המתים מה"ת ואין תורה מן השמים ואפיקורוס וכו' ופרש"י אפילו יהא מודה ומאמין שיחיו המתים אלא דלא רמיזא באורייתא כופר הוא הואיל ועיקר שיש תחיית המתים מן התורה מה לנו ולאמננו וכי מהיכן הוא יודע שכן הוא הלכך כופר גמור הוא ע"כ.

והרמב"ם צפי' המשנה שם האריך הרבה יותר מכלל הש"ס והעלה הי"ג עקרים שעליהם תלוי אמונתנו לדעת קדשו וציבור הי"ג כתב חו"ל תחיית המתים וכבר ביארנוהו וכאשר יאמין האדם אלה היסודות כולם ונתברר

וע"ז גילתה לן התורה (צפ' לך י"ז, א') והי אצ"רם בן תשעים ותשע שנה וירא ה' אל אצ"רם ויאמר אליו אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים ואתנה צריתי ביני ובינך וארצה אותך במאד מאד וגו' אני הנה צריתי אתך והיית לאב המון גוים וגו' והקימותי את צריתי ביני ובינך וצ"ע זרעך אחריו לדרתם לצריית עולם להיות לך לאל-ים ולזרעך אחריו וגו' זאת צריתי אשר תשמרו ביני וביניכם וצ"ע זרעך אחריו המול לכם כל זכר וגו'. (ובפ' תולדות פ"ח) גור בארץ הזאת וגו' עקב אשר שמע אברהם צקלי וישמר משמרת מלכותי וקומוי ותורתי. ומדאמר לשון רבים תורתי משמע ב' תורות והוא תורה שכתב ושבע"פ.

והנה מפורש דהיהודי הראשון שנעשה יהודי היתה בשביל המילה, וטבילה כדאיתא לרז"ל וקבלת עול מצוות עליו של כל התורה כולה ואפילו ערוצ תצטילין כמבואר בחו"ל, והנה אברהם אבינו ע"ה היה לו ב' בנים יצחק וישמעאל יצחק ה' ישראל ונקרא זרע אברהם כמו דכתיב כי ציחק יקרא לך זרע (פ' וירא פ"ב) וישמעאל נעשה עכו"ם והיה לראש משפחת הישמעאלים וצריך להבין הא"ך ובמה נעשה ישמעאל עכו"ם והלא אביו ישראל א"א ע"ה היה וע"כ משום דלא הלך בדרכי התורה כאביו אברהם אבינו ע"ה וכפר בה ממיילא יא מכלל ישראל אף שנולד לאב ישראל אלא שבהא אכתי יש לדחוק קצת לפי דהגר היתה שפחת שרה וקיי"ל הבא על השפחה ולדה כמותה לפי דברי קבלת חו"ל בתורה שבע"פ ואף שאינו מאמין ח"ו בהם מ"מ אכן לדידן נניח לו זה.

אלא דמעתה נניח עוד הנחה אחת יצחק אבינו היה לו ב' בנים יעקב ועשו האומרים צפרשה ונולדו תאומים וקיי"ל מטפה אחת נולדים וא"כ ליכא שום ספק בעולם להסתפק ח"ו אלא הוה שניהם מאב ואם הקדושים בישראל אבינו יצחק ואפ"ה ראינו שעשו נעשה עכו"ם ויעקב אבינו נקרא זרע יצחק והמשיך שלשלת הישראלי וממנו יאזו כלל ישראל והשאלה הא"ך ובמה יא עשו מכלל ישראל אחר שנולד מאב ואם ישראלים וצדיקים כיעקב וע"כ התי' בזה שיעקב הלך בעקבי אבותיו וקבל את התורה מהם נשאר יהודי ועשו שכפר בתורת אבות וכפר בעיקר ממיילא יא מכלל ישראל ונולדו לו בני עשו, והנה באברהם כתיב כי ידעתיו למען אשר יאזו את בניו ואת ציתו אחריו ושמרו דרך ה' וגו' (פ' וירא פ"ט) נראה פשוט דמי שמאמין בתורת ה' תורת אבותינו נכנס בכלל ישראל ומי שכופר בה הרי זה יואז מן הכלל, והשיב לי במעמד שני רבנים שראיה ברורה כזו עוד לא שמע משום רב או אדם אחר והשני רבנים אמרו לי

עוזרים על גופי תורה להכעיס בשאט נפש ציד רמה ואומרים שאין צוה עון ואסור לספר עמהם ולהשיב עליהם תשובה כלל שנאמר אל תקרב אל פתח ביתה ע"כ.

ובתש"ו מהר"ם מרומנובורג סי' תתקכ"ח וז"ל והשיב הגאון מאור הגולה כך הראוני מן השמים שהמשומד אינו יורש את אביו מאי טעמא כיון דאשתמד נפק מקדושתיה דאצוה ולא מקרי זרעו דכתיב להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו מי זרעו מיוחס אחריו י"א משומד שאין זרעו מיוחס אחריו שאין מייחס אחר אביו ומנלן דלא ירית דהכא אשכחן באצרהס ויחזק אע"ג דאמר ליה הקצ"ה לאצרהס ונתתי לך ולזרעך את כל ארץ כנען וגו' וכתיב היום הוא כרת ד' את אצרהס ברית לאמר לזרעך נתתי וגו' והו"ל לאצרהס תרי בנין יחזק וישמעאל ולא ירית ישמעאל מכל ארץ כנען ושאר אומות שא"ל הקצ"ה לאצרהס נתתי לך אלמלא לאו זרעו איקרי ולא ירית בנכסי' וכן אשכחן ביחזק אצינו דא"ל הקצ"ה כי לך ולזרעך אתן וגו' אע"ג דהו"ל תרי בנין יעקב ועשו לא אשכחן דירית עשו נכסי יחזק וכו' וכן צפריעת החוב דכתיב ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וגו' לא פרע חובו לא בן ישמעאל ולא בן עשו אלא יעקב וציוי אלמלא לא מקרי זרעיה אלא מי שמתייחס אחר אצוה והאי משומד אס אחר הוא אינו יורש את אביו דלאו בנו מקרי וכו' ותתם גרשם בר' יהודה ע"כ. וכן פסקו עוד רב לדוק גאון ור"ם וכן הביא הרא"ש בתש" כלל י"ז סי' מתשובת רבנא משולם בן רבינו קלונימוס ע"ש.

ובתש"ו ת"ת הרי"ש סי' ד' בענין אנוסים כתב וז"ל אין צריך לומר אם עובד עו"כ או שמחלל שבת צפהרסיא שזה מומר לכל התורה כולה והרי הוא כעובד כוכבים לכל דבריו כמזכר בש"ס חולין ה' ע"א ואע"פ שמתלת השמד הי' באונס הרי הוא עתה עובר צר"ן כיון שעושה כן אף ציוו לצין עצמו ע"כ עוד כתב שם בסי' י"א הנה אלה וכיוצא בהם אין להם חלק באלקי ישראל עכ"ל. ע"ש. ועיין יו"ד סי' ב' וסי' קנ"ח ס"ב וטו"ח סי' תכ"ה ודו"ק.

ומדן הח"ס ח"ו סי' קצ"ה כתב וז"ל עונש המחלל שבת אין צדיקו לדון דיני נפשות וכו' ואם לא ישמע לכופו הרי הוא מוידל מכלל ישראל ונידון כיוצא מן הדת ואינו לא ישראל ולא נוצרי ולא תוגר וכו' כללא דמלתא כאלו נמחה שמו מישראל עד שישוב אל ד' וירחמנו וכו' ע"ש. והיוצא מדברינו דמשומד שכופר בתורת ה' וקבל עליו דת אחרת פשוט דינא מכלל ישראל לכל הדעות ואינו בכלל ישראל לשום דבר מה שנוגע לענין כלל.

(ג) **אלא** דמ"מ אף דקיי"ל דינא מכלל ישראל נחלקו הפוסקים במקצת ענינים שאע"פ שינא מכלל

בה אמונתו בהם "הוא נכנס בכלל ישראל" ומצוה לאוהבו ולרחם עליו ולנהוג עמו בכל מה שצוה השי"ת איש לחבירו מן האהבה והאחווה ואפילו עשה מה שיכול מן העצרות מחמת האהבה וההתגברות הטבע הגרוע הוא נענש כפי חטאיו אבל יש לו חלק לעולם הבא והוא מפושעי ישראל. וכשנתקלקל לאדם יסוד מאלה היסודות "הרי י"א מן הכלל וכפר בעיקר ונקרא מין ואפיקורוס וקוץ בנטיעות ומצוה לשנאו ולחזדו" ועליו נאמר בתהלים ק"ט הלא משנאיך ד' אשנא וגו' והנה הארכתי בדברים אלו אבל אני עשיתי זה לפי שראיתי צו תועלת באמונה וכו' עיין שם בלשון קדשו.

והנה כלל לן הרמב"ם ז"ל כלל מי שהוא בכלל ישראל ומי שהוא י"א מן הכלל ח"ו ומי שאינו מאמין בתורה מן השמים הן תורה שכתב והן תורה שבע"פ ודברי חו"ל כולם ואפילו רק אות אחת שבתורה שאינו מאמין שהוא מן השמים וצורר לשון הרמב"ם ז"ל שכתב הרי י"א מן הכלל. עוד הדגיש הרמב"ם ז"ל דאפילו רשע גמור כל ימיו ועובר על כל עבירות שבתורה ח"ו אלא שמאמין שהם עבירות ומאמין בשכר ועונש הרי זה פושעי ישראל אבל אינו יוצא מכלל ישראל, אבל מי שאינו מאמין אפילו מקיים מצות כל התורה כולה אין זה בכלל ישראל.

עוד כתב שם הרמב"ם ז"ל דלכן הביאו במשנה שלשה מלכים וד' הדייטות שאין להם חלק לעוה"צ לגדל מעלתם בחכמה ושמה יחשוב החושב כי לרוב חכמתם וזכות התורה שהיו יודעים אותה ידיעה גדולה יש להם חלק לעולם הבא לכן הודיענו שיסודי האמונה נתקלקלו אלל הנוכרים ונסתפקו בקצתם ולפיכך נדחו מחיי העוה"צ ע"ש. ומה נמתקו דבריו להוציא מלבן של אותן הטוענים על הכופרים צומנינו אבל קנו להם שם בשמות הארץ לרוב פעולותם לטובת האומה בפעולה אחת או יותר מפעולתם וטוענים שבדאי הם ישראלים חשובים ויש להם חלעוה"צ אבל באמת זה טעות דהרי ודאי לא הגיעו מעשיהם לטובת האומה כאותן וגדולתם ואפ"ה אין להם חלעוה"צ ועיין מגילה י"א שאחאב מלך על כל העולם כולו ואפ"ה לא חששו חו"ל בשביל שהי' מלך ישראל גדול שמו ופסקו עליו שאין לו חלק לעוה"צ מפני שלא היה מאמין באמונת ישראל.

עוד כתב הרמב"ם צפ"ב מה' עו"כ ה"ב וז"ל ישראל שעובד עו"כ הרי הוא כעובד כוכבים לכל דבר ואינו כישראל שעובר עבירה שיש בה סקילה. מומר לעו"כ הרי הוא מומר לכל התורה כולה וכן האפיקורסים מישראל אינן ישראל לדבר מן הדברים ואין מקצלין אותם בתשובה לעולם שנאמר כל באיה לא ישובון ולא ישיגו אורחת חיים, והאפיקורסים הם התרים אחר מחשבות לבם בסכלות דברים שאמרנו ועד שנמצא

אף שפרחה ממנו אצל כשנולד הבן ומקבל עליו המנות ממילא חזרה לו הקדושה ג"כ וכן לענין טומאת מת דודאי גוף ישראל הוא שנולד מישראל אלא דבקדושין לכאורה קשה לפי טעם זה אחאי חפסו קדושין זו ולפי דעת הגאון נפנת פענח הוה אחי שפיר מאד שפי' במקום אחר דבקדושין הם שני עניינין. א) קנין החפץ היינו האשה. ב) קדושת האשה והדברים עתיקים וא"כ הקנין עכ"פ שנוגע להגוף נעשה קנין אף שחסר הקדושה מ"מ כולם תפסו עליו.

והי' אפשר לי לומר עוד יסוד בזה דכל מה שנוגע ממנו לאחרים לא ינא מן הכלל וכגון קדושין שנוגע לאשה אחרת שקדשה וכן ירושה להוריש את בנו שהוא אינו יכול להוציא את עצמו באופן שנוגע לאחרים אצל מה שנוגע לו הוציא עצמו מן הכלל וזה לפענ"ד נכון וזוהי יש ליישב ג"כ כל הני. ובמקום אחר הארכתי בזה. (אמנם בזוהר חדש תנא (נ"ט א') לא משמע הכי אלא דכתיב כי ישו אחים יחדיו ר' יצחק אמר שיכירו בלבם שהם אחים כמד"א וישב ה' מלך לעולם כמה דאשתמודיעין דאיהו מלכא על כולא וחסאה"כ כי יסיתך אחיך בן אמן שהמסית לא נקרא בן אחיך הוא רק שאר אס כנכרי. ובתרגום אונקלוס ב' י"ב מ"ג כל בן נכר לא יאכל זו מתרגם כל בר ישראל דאסתלק שאין לו בית אב בישראל ועיין בזהם כ"ב ואו"ח סי' קפ"ט דמומר אינו בכלל בן ברית ע"ש) ובדאי שכל זה שעשה מראנו.

ובערתה ג"כ החלוק מבואר בין דין תורה לחוק המשפט שלהם שלפי דיני התורה אף שמשומד ינא מכלל ישראל ולא נחשב מהם כלל מ"מ ישנם דינים שחשבו לעיל שאע"פ שאינו בכלל ישראל דיני ישראל עכ"פ יש לו לענין קדושין ויבום וכיוצא בהן אצל לפי חוק הצית משפט אין לו דין ישראל כלל אפילו לענין מה שנוגע לגוף ישראל והטעם כמו שכתבתי וזה פשוט.

עוד רגע אדבר במאמר רבותינו ז"ל סנהדרין מ"ג מ"ד חטא ישראל ודרשו רז"ל ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא וע"ז רוצים לתמוך רבים מהמשכילים אצל באמת כי הרבה פירושים נאמרו זו יש שפירשו דדוקא כשחטא בשוגג אז ישראל הוא דלשון חטא בכ"מ שוגג הוא ולא מויד אצל במויד לא וזה דעת מהר"מ מרומנובורג ויש שפירשו דדוקא בחטא אחת כעבן אצל בכל התורה כולה וכ"ש ע"ז ושמד דודאי לאו בכלל ישראל הוא. ויש שפי' אע"פ שחטא ישראל הוא היינו לענין עונשין דאף שינא מן הכלל ח"ו מ"מ יקבל עונש על כל חטא וחסא שחטא ועבר אף לאחר שינא מן הכלל ולא יהא חוטא נשכר, ויש מי שאומר דרק לדין הוא שאסור להכשילו כיון שעדיין ישראל הוא לענין עונשין, ויש שפי' היינו לענין אותן שחשבו שגופו נשאר גוף ישראלי וכנ"ל, או מה

ישראל דין ישראל עליו ולדעת קצתם הוא דין דאורייתא ולדעת קצתם הוא רק מדרבנן דחיישין שמא הרהר תשובה, ויש דברים שלכ"ע לא ינא מן הכלל והם דברים שחלוצים בגוף ישראל ולמשל משומד אפילו נשא משומדת והוליד בן ממנה הולד ישראל גמור הוא מן התורה ואינו גר וכשר לצב בקהל ולמנותו דיין ושררות אחרות שהגר פסול בהם וזה לכ"ע. וכן אס מת המשומד מטמא בזהל אפילו למ"ד עכו"ם אינו מטמא בזהל אצל משומד מטמא ועיין תשצ"ז ח"ב סי' שכ"ג שהרב ר' פרץ הכהן ז"ל אשר נפטר בצרלונה היה נוהר שלא ליכנס בקבר עכו"ם מפני המשומדים שבהם, ומשומד המקדש בת ישראל או אפילו משומדת דעת קצת פוסקים דהוה קידושין דאורייתא וראייתם מגמ' יבמות ט"ז ולדעת קצתם מקודשת מדרבנן שמא הרהר תשובה ויש גדולי הפוסקים דס"ל דאפילו מדרבנן אינה מקודשת עיין שו"ת מהרשד"ם א"ע סי' י"א וש"ע א"ע סי' מ"ד ובצאר היטב שם וכ"כ מהר"י מייך ומהר"י חזיז ועוד גדולי הפוסקים וכן לענין ירושה נחלקו הפוסקים וקצתם ס"ל דאית להו ירושה וקצתם חולקים, וכן לענין יבום דעת קצת פוסקים דפטורה מן היבום ודעת האחרים דזקוקה ליבום וקצתם ס"ל דאף דזקוקה הוא רק מדרבנן שמא הרהר תשובה ולכאורה נריך לזה סברא אחאי לענין קצת דברים לא ינא מכלל ישראל ולענין קצתם ינא.

וראיתי בזה"ד סי' רכ"ג שכתב ח"ל למה בריבית ונדקה לא מקרי אחיו ולענין יבום זוקק וכתב לחלק דגבי ריבית ונדקה לאו באחיה גמורה איירי אלא כלומר בכלל ישראל שהן אחים בתורה ומנות ונדע שהרי אנו מזהרין בריבית ונדקה על הגר הבא משאר עממין כמו על ישראל הבא מזרע (ישראל) יעקב וכיון דהכי הוא משומד שכפר בעיקר וינא מן הכלל פרק ממנו אחיה זאת אין אנו מזהרין לרחם עליו עוד ולהחיותו אצל אחיה דכתיב גבי זיקה ויבום אינו ר"ל אחיו בתורה ובמנות אלא אחיו מעצמו ובשרו שנולדו מאיש אחד ומשומד אע"פ שנשתמד לא פסקו תולדותיו והלא הוא ואחיו נולד מאיש אחד דהא עשו נמי משומד הי' והתורה קראוהו אח ע"ש.

והנראה מדברי התה"ד דהיסוד בזה דכל דבר שבקדושה וכל דבר השייך לאחות וקדושת אחיה לעם ישראל ינא מזה כיון שנשתמד פרחת ממנו כל עניני קדושת הכלל כיון דינא מכלל ישראל אצל דבר שהוא נוגע בגוף ישראל ללידה כיון שהגוף נולד ישראל ולא יוכל להחליף לידתו בגוף עכו"ם וא"כ דבר שגוף ישראל יש בו עטם חלק ישראלי נשאר בו. ולפי זה אחי שפיר דבניו הם ישראליים גמורים כיון דנולדו מגוף ישראל המתייחס אחר יעקב אבינו והקדושה

סימן קסד

נאמנות אב ואם לומר זה בני ממזר,
ואי סומכין על הנביא בזה

עוד להג"ל

ובת"ר השיב באריכות וצפולפול בסדרא ישרה עמוקא
ועמורא מכמה מקומות ומתחלה אומר אני לעיקר
הדין לפוס ריהטא עלה דדעתי דדבר זה תלוי במחלוקת
הראשונים ז"ל ומקור הדברים בקדושין ע"ד ע"א אמר רב
נחמן שלשה נאמנים על הזכור אלו הן החיה אציו ואמו חיה
לאחרת אמו כל שצעה אציו לעולם. כדחניא יכיר יכירנו
לאחרים מכאן א"ר יהודה נאמן אדם לומר זה בני זכור וכשם
שנאמן לומר זה בני זכור כך נאמן לומר זה בן גרושה וזה
בן חלוה וחכמים אומרים אינו נאמן.

ונחלקין הראשונים נ"ע צפי"ה הא נאמנות דעת רבינו הגדול
הזה"ג ז"ל צה"ל מילה וזה"ל ערלה הציאם התוס'
קדושין ויבמות מ"ז דהאומר בני זה ממזר אינו נאמן דכי
נמי קיי"ל כר"י דאמר נאמן הנ"מ היכי דאמר על תינוק בין
הבנים זכור הוא זה דכיון דאמר על דוטר מגדול ואמר האי
זכור מגו דהימני רחמנא על זכור דכתיב יכיר ואמרינן יכיר
יכירנו לאחרים, דממילא הוי גדול ממזר ע"ש וזה"ל נאמן
אפילו אשתו מכחישתו כיון דהתורה נתנה לו רשות להכיר וכן
נוטים דברי הרמב"ם ז"ל ועיין א"ע סי' ד' סכ"ט וצנמק"י
פ' אלמנה לכ"ג צ"ש הריטב"א ז"ל.

ורבינו ירוחם נתי' כ"ג ה"ד כתב נאמן האז לומר זה בני
בן גרושה ובן חלוה וגם נאמן לומר בני זה ממזר
ואפילו על עיבור שצמעי אמו אם שניהם אומרים וכו', וכתב
בעל הלכות גדולות דאינו נאמן על בנו לומר שהוא ממזר
אלא דוקא דהכירא דזכור שאומר שהוא זכור ושהוא ממזר
וראשון עיקר דבכל ענין נאמן לומר ע"ש.

והנראה דדעת רבינו ירוחם ז"ל מפרש שיטת רבינו צה"ג
דהאז באמת נאמן על בנו לומר שהוא ממזר
ודאי אלא שלא על כל בניו נאמן לומר כן אלא על בנו
זכור והוא פי' חדש דצברי רבינו, והתוס' ושאר הראשונים
לא פירשו כן, אלא פי' שנאמן לומר על בנו קטן שזה הוא
הזכור וממילא הזכור הוא ממזר אבל לומר עליו ממש שהוא
ממזר אינו מהימן. ואולי נודמנה לו לרי"ז ז"ל גירסא אחרת
בהלכות גדולות.

גם בעצם הדין לפי פירושו נריך לומר דכיון שאמר בני זה
זכור והוא ממזר א"כ על כרחך נשא אשה פסולה מחייבי
כריתות או מיתות ד"ד א"כ גם שאר בניו ממזרים הם, גם
פוסל בזה את אשתו ואסרתו עליו, ובשלמא באומר על הקטן

שנוגע לאחרים וכמו שכתבתי עכ"פ ברור במשומד שינא לדת
אחר שאין לו חלק בכלל ישראל. וממילא מובן שהמקבל על
עצמו דת אחרת לא יוכל להיות בכלל ישראל והותרה השאלה
החמישית. [ועיין משנה הלכות ח"ה סימן רמ"ד וח"ו רצ"ד
וח"ז סי' ר"נ].

ובזה אסיים ואף שהיה לי להאריך עוד בענינים אלו מ"מ לחוסר
הפנאי והטרדות מוכרח אני לקצר והשי"ת ישפוט שלום על כל
עם ישראל בכלליות ובפרטות וישלח לנו גואל צדק וילמד
לטועים בינה והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם
בבנין ביהמ"ק במהרה בימינו.

ידידו המברכו בלב וגפשו.

מנשה הקטן

יו"ר וועד הלכה דאיגוד הרבנים

סימן קסג

אי יש סמך בהלכה להביר אב ובנו
ע"י בדיקת דמים שלהם

ב"ה ר"ח ניסן אשר בו ישועות מקיפות התשכ"ב ברוקלין
נ"י יצו"א

כבוד ידיד נפשי הרב הגאון המפורסם ג"א ג"א שבחו מי
ימלל אין גומרים עליו את ההלל, שלום שמו ושלמה
משנתו חו"פ יחזקהו א-ל עדי יבא גואל ה"ה כש"ת מוה"ר
שלום יחזקאל רובין הלבשרשטאם שליט"א אדמו"ר
מציעשינוב.

אחדשת"ר צה"ר כת"ר צא בשאלה הוא מותיב לה והוא
מפרק צענין המנאח המדע להכרת הזהות של
האז על ידי צדיקת דם אם יש לזה מקור מנד ההלכה וכבר
שאל לזה את ידיד נפשי הגאון מוהר"י וועלץ שליט"א ראצ"ד
בזולאפעסט ירושלים וכתב זו לא שמענו וכיוצא בו שמענו
והציא מספר חסידים סי' רל"ב מעשה שעשה רב סעדיה גאון
באחד שהלך למדינת הים עם עבדו והולך עמו ממון רב
ואשתו היתה מעוברת, לימים מת האדון והניח כל הממון,
והלך העבד והחזיק צנכסיו ואמר העבד שהוא בנו וכשגדל
הבן האמתי שהוליד זה הנפטר ושמע שמת אציו הלך לתצו
נכסיו שהחזיק העבד ונתחתן בגדולי הדור והיה ירא הבן
לפתוח פיו פן יהרגוהו ונתאכסן צבית רב סעדיה והניח לפניו
לאכול ולא אכל עד ששם לפניו כל הדברים, נתן לו עצה לדבר
אל המלך מכל הענין ושלח המלך אחר רבי סעדיה לדון דין
זה, וצויה רב סעדיה להקזין דם בצפל אחד ודם השני בצפל
אחד ולקח עצם של אציו הבן והניח בצפל העבד ולא נבלע
הדם ולקח העצם ושם בצפל הבן ונבלע הדם צע"ס כי הוא
גוף אחד ולקח רב סעדיה הממון ונתנו לבנו.

אין צידו וא"כ היכי דהמציאות מכחיש ההגדה שלו לאו כלום הוא ואמציאות וצדיקה סמכין.

ונמצאת אומר דהיכא דהאז חי ומכחיש שאין זה בנו אפילו המנצח המדע מראה שזה בנו אין זה בנו דהתורה נתנה לו רשות להכיר וכשאציו מת אף אצדיקה סמכין דילמא אי היה אציו חי לא היה מכירו כבנו, וצידו להכחישו שאינו בנו. עכ"פ כיון דהתורה נתנה רשות להאז להכיר וצידו להכחיש או להכיר אי זה בנו או לא ודאי אין לנו לסמוך אצדיקה. איצרא דצדיקן אפילו הריא"ז מודה דהאז מהימן דעל כל פנים הריא"ז לא פליג אלא שאין להוציא בנו מחזקתו ולעשותו ממזר אצל היכי דאין הבן מוחזק לבנו ואין אנתו יודעין שהוא בנו רק באים להכירו ע"י פעולות וצדיקות, ציד האז לומר שאין זה בנו שאין מוציא כלום מחזקתו הוא וזה לפענ"ד צדור, וכיון דעלמא לן דציד האז להכחיש הצדיקה ולומר שאין זה בנו ממילא אפילו לא הכחיש לא סמכין עלה דצדיקה, כיון דלאו עליה סמכין והבן כי לפענ"ד הוא אחמי.

ולפי מה שציארנו בס"ד נבא צביאור קושית הא"ר אור"ח סי' תקס"ח שהעיר דצדרי הס"ח הנ"ל מגמ' צ"צ נ"ח ע"א בזה הוא גברא דאחידע ליה שרק אחד מעשרה בניו שלו הוא וכד שכיב צוה כל נכסיו אחד ולא ידעי להי מינייהו אחי לרבי בנאה ואמר להו לילך ולחבטו על קבר אביהם עד שיגיע להם על מי כיון אולי כללו וחד ברא לא הלך נתן רבי בנאה כולו להאי דלא חבט אקיצרא והעיר הא"ר דאמאי לא עשה ר"ב צירור דרב סעדיה הנ"ל וע"ש מה שתי' ולפי מה שכתבתי ודאי לא מועיל צירור דרב סעדיה דאפילו יתצבר ע"י הדם מ"מ כיון דציד האז היה להכיר מי שהוא לבנו ואין לא ידעין אחיה מהם הכיר כבנו, וההכרה תלוי בו ולא במדע, ולכן לא עשה צירור זה וע"כ רק משום שודא דדיינא פסק כן.

אלא דבאמת מעיקרא לא קשיא דודאי אשתו אינה נאמנת לומר שזה אינו בנו אלא כל שבעה ללידתה נאמנת היא, אצל אחר שבעה אין האשה נאמנת כלל להכיר את בניו, וגם אין ידוע לה בצירור שהרי אף קיי"ל רוב צעילות הולכין אחר הבעל ואפילו צידוע שזנתה מכשרין הבנים מטעם זה דרוב צעילות הולכין אחר הבעל, ויש לדחוק קצת באופן שלא היה הבעל צבית בשעה שנתעברה וטענה אשתהי וכדומה ודבר זה דוחק לומר כן בכל ט' בנים וי"ע.

ודברי הרש"ש ז"ל שם שהקשה אפי' רש"י שכתב דמסתמא לזה אהב יותר והרש"ש ז"ל כתב דבפשוט יל"פ דמסתברא דזהו הבן ומסתמא לבנו נתן וכדמשמע דיען דשמע לדביתו הוא דלזה כן ע"ש ולפמ"ש יש לומר דרש"י ז"ל נשמר מזה וס"ל דודאי אשתו אינו מהימנה, וגם נסיון דר"ס

שהוא הצבור והגדול הוא ממזר ממילא, וכפי' דילן, אכתי שאר בניו כשרים וגם אשתו כשרה דמשנין ליה דבנו זה ממזר הוא דבא מי שהוא על אשתו באונס וממנו נתעברה ולא נאסרה עליו אשתו וגם שאר בניו כשרים הם וי"ל דמייירי שאומר זה בני צבור מאשה אחרת ואמו מתה ופשוט.

ברם הריא"ז ז"ל בספר המכריע ח"ג סי' כ"א כתב בשאלה לחכם אחד צמי שנוולד לו בן והכניסו אציו לצבית מילה ופרנסו וגדלו ולמדו תורה עד שנעשה בן ארבעים שנה בחזקת כשרות ואח"כ אמר הזקן צפני אנשים שפלוגי אינו בנו ואותו החכם אמר שמהימן והריא"ז ז"ל האריך להוכיח דאינו נאמן ופי' ח"ל הלכך אין לפרש חינוק בין הבנים אלא חינוק גדול קצת כמו חינוק של בית רבן והבנים כמו בן קטנים ויש לך נער שנראה קטן מחצירו מפני שהוא גוף בגופו ובאצוריו והוא גדול ממנו בשנים כהאי גוונא אמרינן מהימן ואע"פ שהיינו מוחזקין עליו שהוא קטן מהם אמר ר' יהודה שהוא נאמן לעשותו צבור ולהכחיש החזקה כך פירש כל המפרשים, ר"ש ור"י מיגא"ש, ור"ש הספרדי וכו' אצל על דבר צדור שיעשה הקטן צבור והגדול ממזר אין אחד מהם שפי' כך עכ"ל.

והנראה דדבר זה הוא מחלוקת הפוסקים אי נאמן אדם לומר על בנו שהוא ממזר ובאציה אופן הוא נאמן דעת רבינו צה"ג ותוס' דמהימן וכ"ש לפי' רי"ו צה"ג דיכול לעשות הולד ממזר ממש ודעת הריא"ז ז"ל דאינו נאמן כלל אפילו לומר על הקטן שהוא צבור באופן שנמצא הגדול ממזר ודאי אלא להכחיש חזקה אצל הראשון אינו נעשה ממזר עיי"ו וכבר הארכתי להקשות דצדרי הריא"ז תמוהים הם שכתב שאין שום אחד מן הפוסקים פי' כן שיעשה הקטן צבור והגדול ממזר שהרי דעת רבינו צה"ג והתוס' כן ועוד שאר פוסקים ועיין ספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' כ"א.

ומעתה נראה לומר דלדעת הפוסקים דהתורה נתנה רשות לאציו להכיר את בנו שהוא צבור ולעשות השני ממזר ודאי, מכא יכיר, א"כ ודאי אפילו יעשו כל מיני המנאות מדע שבעולם ויחליטו שהוא בנו ודאי וכ"ש בצדיקה דמים שנבלעים בעצמותיו לא נקבל הכרעתם בזה כיון שהאז מכחישם ואומר שאין זה בנו אלא ממזר והתורה נתנה לו כח להכיר ואין אהלכה סמכין בזה, ועל כל פנים אפילו על עיבור שבמעי אמו אם שניהם מודים שהוא ממזר נאמנים, גם בזמן שהאשה נאמנת להכיר כגון כל שבעה אם אמרה שזה בנה מהאב, ועשו צדיקה ונסיון צדס כרב סעדיה ולא נכנס צעם ונבלע בו מ"מ אם אומרת בנו הוא נאמנת ועליהו סמכין וכן להיפך וזה פשוט. אצל לדעת הפוסקים דאין האז מהימן לעשות את בנו ממזר ודאי יש לומר דלהכיר שאמרה תורה היינו רק להכחיש החזקה איזה הוא גדול אצל להכיר לגמרי

תורה א"כ לעולם כשאי אפשר להכיר אי זה בעלה או לא ואין חששין שזה בעלה ויש בנים מבעלה הנ"ל יצדקו בדם בנו ואם יבלע הדם בעצמו הרי זה אצוי ונחיר את אשתו מכבלי עגון, ואין לומר דאין לנו זמן ידוע עד מתי דהא עכ"פ שנים הרבה מותר לעשות הנסיון שהרי לפי המעשה במק"ח היה המעשה זו לכל הפחות י"ג שנים אחר הסתלקות האב שהרי הניח אמו מעוברת כשהלך ומת והילד גדל ואח"כ שמע שמת אצוי ובא לר"ס והיה זה שנים רבים ועפ"כ אחתי סמכו על הנסיון הזה א"כ הכ"נ אפילו אחר שנים רבות כשכבר הבשר מעוכל ואפילו ימלא בקרב ממחים רבים וינסה בכל העצמות עד שימלא עמם אחד שדמו נבלע בו נחיר את אשתו, ואי ימלא דהדבר מותר לא היו שתקי כל הפוסקים מזה אחר שחתרו וחפשו חיפוש אחר חיפוש להחיר עגונות מחבלי העגון ולא מנינו בשום אחד מהפוסקים שידבר מהימור זה אף שכולם ראו דברי הס"ח הנ"ל אלא ודאי דפשיטא להו דא"ל לסמוך אבדיקה זו. וזה לפענ"ד ג"כ ברור במק"ד.

וראיתי לכת"ר שהקשה להגאון מהר"י וועלן שליט"א אמאי לא הביא ראיה מהא דשתי נשים זונות (מלכים א'), (ג') שדן החכם המלך ע"פ אומדנא דמוכח מרחמנות האשה שהילד החי היא שלה והיה מזה ראיה להא דר' סעדיה, ולפענ"ד לא דמי כלל דהתם בנסיון דר"ס עשה מעשה המזכיר צירור גמור בטבע ולשיטתו דסמכין אצירור מזה הרי זה בנו ודאי ואין זה מכח אומדנא אצל הכא לא עשה שום דבר לצר צירור גמור אלא אומדנא הוא דהוה ליה מחמת רחמנות או כפי שאמרו רז"ל דסמך אנצואה והוה צירור מפי העליון, או שודא דדיינא מכח אומדנא ואינו צירור גמור כהתם.

עוד העיר כ"ג האריך דן שלמה שלא צעדים והתראה, מאחר דאמרו בגמ' ר"ה כה ע"כ בקש קהלת לדון דינין שבלב שלא צעדים ושלא בהתראה יתה בת קול ואמרה כתב יושר דברי אמת והאריך סמך על רה"ק כאן. ולפוס ריהטא י"ל דמה היה ליה למעבד דהכא באו לפניו שתי נשים בלי עדים למשפט ולא היה להם עדים וע"כ הי"ל לפסוק באיזה אופן שהוא ולאו היה שם עדים ודאי לא היה דן בלא עדים והתראה אלא שהכא א"ל צענין אחר, ומלך במשפט יעמיד ארץ ועשה שודא דדייני כפי רוחב חכמתו והסכימה לחכמת ה', בנצואה, ואולי כוונתו כיון דנראה מכתובים דבשעת טענת הנשים התינוק היה מוחזק אצל השניה כמו שטענה ותקח את בני מאכלי ואמתך ישנה ותשכיביו בחדקה א"כ היא היתה מוחזקת בנן החי והאריך הוציא ממנה, אצל אי משום זה לא קשה דבאמת בקופו כי נחמרו רחמיה על בנה אמרה תנו לה את הילד החי ומשמע שלא היה מוחזק באף אחת מהם וא"כ שפיר עשה שודא דדיינא. ואמר ליתן לה ולא לאחרת וזה לפענ"ד ברור שוב העיר

לא מועיל דאולי בחיי אצוי צירר לאחד מהן והכיר אותו לבנו ולו התכוין ליתן הכל, ולשון הגמ' יש לדיוק קצת שכתבו לחד ברא ולא כתבו לחד בראי ציו"ד דבראי משמע בן שלי המזכיר אצל חד ברא משמע סתם לבן אחד, ולעיל מיניה במקום שם בהיהא דאמר להוא חזיתא דעפרא לבראי כתבו בראי ציו"ד וא"כ אפשר לומר דסתם קאמר.

איברא דרש"י ג"כ מפרש בד"ה חבטו, הכו מכאות על קצרו ולנסותו נכחין שאותן שהן ממזרין הן עזי פנים וילכו לחבטו ע"כ, וא"כ רש"י נמי מפרש דהשאר ממזרין הן אלא שמ"מ א"ל לדיין לדון מזה דאין האשה נאמנת לפסול בניה ולטול הירושה מהן אלא האב בידו להכיר, ולזה היה צריך שודא דדיינא לאיזה מהן היה רוצה ליתן, ועל איזה מהן היתה כונתו וקרב דעתו יותר בחייו שעליו נכחין וזה תלוי בשקול דעת הדיין והא אשה ודאי לא ספרה לבעלה איזה מהן הוא בנו וכדמשמע מעובדא דהתם דרק שמע ממנה שהוכיחה האשה לבתה ושמע בעלה וא"כ אי אפשר לומר כפי' הרש"ש ז"ל דמסתמא לבנו נתן, דמנא ליה בנו איזה הוא אלא ודאי שנתן למי שאהב יותר בחייו ופרש"י דמסתמא לזה אהב יותר בחייו כיון דזה הוא לנוע והטבע מחייב לאב שיאהוב את בנו ומסתמא לזה אהב יותר והבן.

ומה שכתב הרש"ש ז"ל שלא רצה לצרר בנסיון דר"ס במק"ח שעל ידו יתגלה שהן ממזרים ור"כ לא רצה שיודע פסולם על ידו כמ"ש הרע"ב סוף עדיות, עיין תו"ט שם דדוקא משפחה שכבר נטמעה בין הכשרים עד שלא נודעה לרבים אין לגלותה אלא לנזעין ועיין צ"י טא"ע סי' ב' וא"כ הכי אחתי צריך לגלות וי"ל דכבר היו כאן ג"כ טמועים בין משפחות כשרות אלא דמ"מ אחתי צ"ע אמאי לא צדק בנענה שיכול לגלות לנזעין. וגם שבנסיונו להלוך על קבר אביהם ולחבטו במקלות כ"ש שצירר שהם חלופין וממזרין מדחציף כולי האי וזה היה פרהסיא יותר ממנה שיכול לצדוק בדם בנענה.

אלא דמעיקרא קושיא לא חזינא הכא דאפילו נימא דנסיון ר"ס הוא ברור ואמתי אחתי מאן נאמר לן דהי"ל לר"כ עמם מאביהם המת ולפתוח הקבר ולגבל בשביל זה אסור וא"כ לא היה יכול לצרר בנסיון הזה. וכ"ת הרגיש קצת בזה בקופו ואחו אפס קצוהו. בד"ה ובגוף דברי הס"ח.

עוד אני אומר דלפי שיטת רב סעדיה במק"ח הנ"ל אי נימא דסמכין אני יכול להחיר רוב עגונות שבעולם שמתו בעליהם ואין אנו מכירין אותן ואמרו ז"ל דנריך להכיר פרוקי עם החוטם וחזרו אחר כל מיני סמינים וסימני סמינים להכיר הצעל ולהחיר האשה ואי נימא דהצדיקה ההוא מועלת מדין

סימן קסה

האיך הי' סומכין במדבר לדון במה שהמן הי' מודיע, ואי סומכין אדברי נביא בהלכה

ועל דבר הערת כ"ג מיומא (ע"ה) שהמן היה מודיע להם לישראל אי בן שצעה לראשון או בן תשעה לאחרון כשם שהנביא היה מגיד להם לישראל מה שצחורין ושצקדקין כיצד שנים שצאו לפני משה לדון זה אומר עבדי גנבת וזה אומר אתה מכרת לי א"ל משה לבקר משפט למחר אם נמצא עומר צבים רבו ראשון צידוע שזה גנבו וכן איש ואשה שסרחו זה על זה, והקשה בכפות תמרים האיך סמכו על זה והא' הוא בכלל לא בשמים הוא וכמ"ש ציבמות ועוד מקומות אם יבא אליהו ויאמר חולצין בסנדל אין שומעין לו משום דלא בשמים הוא, הנה הכפות תמרים שם האריך דצברים ותי' צכמה אנפי.

אמנם שלא לנאת בלי הערה נלפענ"ד לומר דבר חדש בזה והוא דצמדבר שהיו בני ישראל צאריך לא זרועה ולא היה להם מה לאכול בלמי אל המן עיינים, עומר לגלגולת איש לפי אכלו לקטו, ומי שהיה לו עצד לקט גם צצצילו עומר וזה היה מאכלו, וכן הנושא אשה לאחר הקדושין היה העומר נמצא צצית בעלה וכן כשנולד וולד, אבל כשאחד גנב עצד וצאו לפני משה זה אומר אתה מכרת לי וזה אומר אתה גנבת אמר להם משה לבקר משפט ולא אמר לבקר אשפוט אלא משפט כלומר שלצוקר ממילא יהיה משפט ואין אחס צריכין לדון דצצרים אלו שאם ימצא העומר צצית רבו ראשון שלו הוא וממילא מוכרת שילך לשם דאל"כ ימות צרעב שהרי רבו זה שגנבו אפילו אם ירצה להחזיק צו אינו יכול שאין לו מה ליתן לאכול ואם להיפוך הולך אליו וכיון דליכא אלא עומר לגלגלת המשפט ממילא יעשה, וצאמת משה לא דן אותם כלום בזה אלא שהמן היה השופט מחמת שהאכלו צע"כ הלך למקום שהעומר שלו נתקבל. ומדויק בזה לשון הגמ' דלא כתבו שמה דן את ישראל בזה וגם לא כתבו כלל שדנו גם שאר דינים ע"פ המן אלא שהכל נתגלה ממילא וזה באשה ובעצד וצצין וכנ"ל.

ובמה שפירשתי צישוצ קושיא הכפ"ת נראה נמי ליישב קושיא אחרת שהקשו האיך צציו משה היה מלין הדין שאמר לבקר משפט ולא דן אותן צו ציום שהתחיל ולהג"ל י"ל דמשה כלל לא דן אותם צציה דיני, ואמר להם לבקר משפט ממילא נעשה ואולי לא רצה לדון בזה מפני שלא היה לו עדים. ולא צריך בזה מה שהציא מתורה תמימה צשלת (ט"ז ל"א) ותורת הנביאים להגר"ץ חיות דהא דאמרו תורה לא צשמים הוא רק לענין פסק הלכה אבל לענין צירור סמכין אנציא. אלא שמ"מ גוף דברי הר"ץ חיות נכונים הם וכ"כ גם שאר פוסקים.

ה' עיני משו"ת רדב"ז אלף נ"ט (תרל"ד) שפי' כמו שכתבתי וה' יודע שצ"ה צענמי כיוונתי ועיי"ש עוד אחרת בזה.

עוד העיר כ"ג לחקור אי הא' בן היה מחויב להזהר צקרוצי האשה שניה לחומרא עכ"פ כיון דשלמה לא עשה אלא שודא דדיינא ולא הוה צירור גמור ואף צצנצואה עשה מ"מ הא יתה צת קול שלא לדון דייני שצבל שלא בעדים והאיך סמך לענין זה צרה"ק. ואני אומר בזה דבר נכון וצצרה ישרה צס"ד דלענין ממון ודאי יש כח ציד המלך וראש צ"ד כמותו לדון אפילו צלא עדים, מכח הפקר צ"ד, או מלך פורץ גדר, וא"כ אפילו לקח מזה ונתן לזה מותר גמור הוא ודינו דין, וא"כ לענין דין ממון יפה דן שנטל הצן ונתנו למי שגראה לו שהוא שלה ולא נשאר עוד אלא האיסור צידי שמים שאין כח ציד צ"ד ושום אדם לשנות אצל על זה הרי נאמרה לו צנצואה שזה אמו נמצא לענין דינא יפה דן ויפה הורה, ולענין איסורי יפה סמך ארה"ק וממילא לא היה צריך להזהר כלל צקרוצי אשה שניה אפילו לחומרא כנלפענ"ד, וקצת ראייה מאצרהס שאמר הקצ"ה לאצמלך ועתה השצ אשת האיש כי נציא הוא וכבר הצאתי משום דאצרהס היה כהן צומן הוא ואשתו נלקחה צין העכו"ם אפילו צאונס אסור ואמר הקצ"ה כי נציא הוא ויודע שלא נגעתה צה ומותר להחזיר לו.

שנית אני אומר לפי מה שכתב מרן צשאלות ותשובות צי"ש יו"ד סימן של"א, של"צ דהא דאין סומכין על נציא משום דתורה לא צשמים היא והתורה ניתנה לנו עפ"י צצרת שכל אנושי כמ"ש צדרשות הר"ן אבל צמקום שהספק צמציאות אינו מעשה צ"ד והוראה רק צגדר עדות וצזה ל"ש לא צשמים הוא רק צמקום שצריך עדי ראייה דוקא כמו צדיני נפשות ודאי דאין סומכין עליו אבל צמקום דסגי צידיעה צלא ראייה כמו צד"מ עיין צצועות ל"ג בזה ודאי סומכין על נציא דמה לי צידע צנצואה או צאומדנא כהאי צצועות ושפיר סומכין על עדות הנציא וכ"ז היכא דיש מציאות להעיד גם שלא צנצואה רק עכשיו א"א להעיד אלא צנצואה אבל צדבר שא"א לקיים דין תורה צשום אופן רק ע"פ נציא צהא לא אמרינן שהתורה תסמוך דיינים על הנס וכמ"ש רמב"ן צצומש צכמה דוכתי עיין פ' נשא צד"ה וטעם כי שטת וצחקותי כ"ו סי"פ י"א וצ"י יו"ד סי' קע"ט ושו"ת רמב"ן סי' רפ"ב.

צמצא דצמקום שאנו רק צריכים לצירור האמת צענין אשר צמציאות לצרר לפעמים רק שעכשיו א"א לצרר סומכין בזה על עדות נציא ולפ"ז הכ"נ הרי דבר זה אפשר לצרר לעולם צן מי הילד הזה אלא שעכשיו אין עדים כה"ג סומכין על הנציא ולא אמרינן תורה לא צשמים היא וע"ש מה שהאריך עוד. ועיין צסמוך מה שהצאתי מגמ' גיטין מפורש דסמכין אנציא.

ובבר הלכו צו נמושות וודאי משה היה לו הא מדה דוהריחו ציראת ה' ועיין ח"א מהרש"א שם מפורש איפכא דדיין יכול לטעות ע"פ עדים אבל משיח בהריחו לא. והוא כפנתא פענא הנ"ל. עכ"פ דמשיח מריח ודן וצמקום אחר כתבתי על פי המעשה בחדש"א שעבר דרך נבלה ולא הרגיש ועבר דרך אדם רשע וסתם אפו שלא ירגיש ריח רע של הרשע, והוא על דרך והריח ציראת ה' ואמרתי עוד בס"ד דהנה אמרו ז"ל רשעים צחייהם קרויים מתים א"כ מי שהוא רשע ר"ל שנים רבות וא"כ הוא כבר מת שנים רבות משעה שנעשה בכלל רשעים קרויים מתים וממילא הסריח ביותר כמת של כמה שנים והנדיקים מרגישים זה.

איברא דכן מצוה צוה"ק פ' יתרו דף ע"ח ע"א דמשה לא נריך להצין צהני מילי לאשתמודעא צהו צני נשא בגין דרוחא קדשא הוא אחי לגביה ואודע ליה וציה הוא חמי כלל דכתיב כי יהי' להם דבר צא אלי צאים אלי לא כתיב אלא צא אלי דא רוח קדושא דהוא אחי לגביה וציה הוא ידע ולא אנטריך לכל דא לאסתכלא ולעינא אלא לפוס שעתא הוא ידע משה הרי מצוה דמשה רבינו דן צלא עדים ועיין בדברי חיים למרן אדמו"ר הגה"ק מאנא פ' דברים צד"ה ועד"ז צא"ד וצאמת אמרו שמההי' יכול לדון צלא עדים כי הי' צחתי' שמועה וכו' ע"ש.

אלא דמצוה עוד שם דגם שלמה המלך דן צלא עדים כמ"ש שם כה"ג, ידע שלמה מלכא ידע צכורסייה דרוח קדשא שרייה עליה דכל מאן דקריב צכורסייה דחולו ואימתא נפיל עליה וציה הוא דאין דינא צלא סהדין בגין דדיוקנין הוא צכורסייה וכל מאן דמקרב צשקרא מכשכשא ההוא דיוקנא והוא ידע שלמה מלכא דצשקרא קאחי בגין כך אימתא צכורסייה הוא נפיל על כלל וכלהו אשתכחו זכאין קמיה מלכא משיחא צרוחא כד"א וכו' ותלת אלין דנא עלמא צלא סהדין והתראה שאר צני עלמא על פוס סהדין וכו' עיי"ש.

ונראה עכ"פ דס"ל לזוה"ק דגם שלמה דן צלי עדים וא"כ לכאורה פליג אש"ס דילן שאמרו ציקש קהלת לדון דיין שצלב צלי צעדים ושלל צהתראה ולולי דמסתפינא נראה לומר חילוק חדש צין שלמה וצין משה ומשיח דמשה ומשיח השכינה מודיע לה לעצמם כדאמר כי יהי' להם דבר צא עלי כלומר רוח קדושא צא אליו ומודיע ליה אצל שלמה רוח קדשא שורה צכורסייה ואימתא נופלת על הצאים שם צשקרא וכמ"ש שאימת הכורסי' נפל על כללו ולכן הי' דן צלא סהדי אצל צמקום אחר וכגון שצאו אליו לדון ולא הי' יושב על כורסי' או שלא הי' צירושלים לא הי' דן צלא סהדי ולפי"ז הי' אפשר להשוות דברי הש"ס והזוהר דלא פליגי דהש"ס

שחמה כ"ג אמהר"ץ חיות מירושלמי (תענית פ"ד ה"ה) עה"פ ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל והמחולות רבי חלקיה צסם רבי אחא מיכן שלא יהא אדם דן אומדות (פי' אף דנאמר לו ממקודם מפי הקצ"ה לך רד כי שחת עמך וגו' ולא שבר את הלחות עד שראה את העגל הרי דאסור לדון אומדות וצריך דוקא לראות). לפי שיטת כ"ג דברי ירושלמי אלו צריכין ציאור רב שהרי ודאי אכן קיי"ל דדיין ע"פ אומדנא וכ"ג צענמו הציא מתשובת הרא"ש ועיין ירושלמי תרומות פ"צ ה"צ ור"ן סוכה פ"ד ואו"ח סי' תרנ"ח ומהרי"ק שרש קכ"ט ומהר"ם אלשקיר קי"ו וצספרי משנה הלכות למס' כחוצות סי' ק"ו ור"ד הארכתי צזה. ומעתה עד שמקשה על המרי"ץ תקשה להירושלמי ולהפוסקים.

אבל האמת יורה דרכו דודאי היכא דאפשר לצרורי צידי אדם מצריינן ולא סמכינן אאומדנא וזה כולי עלמא מודי וממילא הכא כיון דמשה היה יכול לצרר לעצמו ולראות צמו עיניו מה ששמע ולכן צריך לצרר וזה שאמרו מיכן שלא יהא אדם דן אומדות.

שנית י"ל דודאי היכא דהצבר צספק וצא הנציא וצירר שמעינן ליה, אצל זה רק לדיני ממונות אצל הכא שהיה נוגע לדיני נפשות אסור לדון אומדות.

אלא דצאמת ס"ל הפוסקים דמשה רבינו היה דן ע"פ ה' צלי עדים ועיין שו"ת ח"ס או"ח סי' ר"ה ד"ה ומשו"ה אין זה וכו' וצתורת משה עה"ת פ' אמור, לענין מגדף, אלא שלא קם צישאל כמשה וצזה אמרו צקש קהלת להיות כמשה ולדון צלב יצאה צת קול כתב יושר דברי אמת וצחדושי אגדות הארכתי צזה צס"ד. וע"ד שהציא כ"ג מצפנת פענא צראשית עמוד ק"צ דלדין לא מהני סתם נצואה רק גדר ראייה ממש צמרלה הנצואה דזהו צאמת גדול מן הראיה שלנו דזה הוא דבר אמייתא כוודאי, ומשה רבינו מי לנו כמשה אשר פנים אל פנים מדבר אמו ולכן דן ע"פ נצואה ולא קשה כלום מגמ' יומא אפילו צכל אופן.

ובגמ' סנהדרין ז"ג ע"ב והריחו ציראת ה' רצא אמר דמורה ודאין דכתיב ולא למראה עיניו ישפוט ושפט צצדק דלים והוכיח צמישור לעניי ארץ, צר כווצא מלך תרתינ שנין ופלגא, אמר להו אלא משיח אמרו ליה צמשיח כתיב דמורה ודאין נחזי אכן אי מורה ודאין כיון דחזויהו דלא מורה ודאין קטלוהו ע"כ. ופרש"י רצא אמר מאי והריחו דמורה ודאין שמריח צאדם ושפט וידע מי החייב שנאמר לא למראה עיניו ישפוט ולא למשמע אזניו יוכיח ואפילו הכי ושפט צצדק דלים כגון על יד הרחה ע"כ.

מיירי שצקש קהלת לדון שכלל שלם צעדים והתראה מעצמו ולא ע"י כורסיה וע"ז יצתה בת קול כתב יושר דברי אמת ולזה גם הזוהר מודה וצוהר מיירי דייקא ע"י כורסי' וצוה אפשר גם הש"ס מודה דדן צלי סהדי ונמצא לא פליגי. והי' אפשר לדייק כן קצת שדרשו בגמ' צקש קהלת לדון ולא אמרו צקש שלמה לדון וצוה"ק כתב ידע שלמה בכורסי' אבל י"ל לפמ"ש חו"ל דקהלת כתב צימי עניי ולא הי' אז על כורסי' וע"ז אמרו כתב יושר דברי אמת אבל צומן שיצב על כורסי' דן צלי סהדי כצוהר.

ובל זה כתבתי להשתעשע בדברי כ"ת אבל לדין קושיא מעיקרא ליתא דגמ' מפורשת הוא גיטין מ"ב ע"ב ח"ש דאמר רב משרשיא כהנא שנתערב ולדה בולד שפחתה הרי אלו אוכלין בתרומה וחולקין חלק אחד על הגורן הגדילו התערובות משחררין זה את זה ומשני הכי השתא התם אם יצא אליהו ויאמר בחד מינייהו דעבד הוא קנין כספו קרינא ציה הכא לאו קנין כספו הוא כלל ע"כ והרי מפורש דסמיכין על אליהו הנביא לזרר הספק אחיה עבד ואחיה צן חורין והי' מותר לעבד עבודה ופלא על צעל כפ"ת שלא הרגיש בזה ועיין תוס' שם ד"ה הרי אלו אוכלים בתרומה ומשמע לחי' הראשון דאפילו קודם שנולדו סמיכין אצירתו הנביא ונמצא אפילו צנן ז' לראשון וצן ט' לאחרון וא"כ ר"ש דלחי שפיר הכל וק"ל.

ויבא שהביא קצת אריכות צעניי חלומות מסנהדרין ל' וזכרות נ"ז שהראו לו בחלום ואין לדון מזה, ימחול נא לעיין בשו"ת מן השמים הוצאת מרגליות חל אצבי שהאריך שם הרבה והביא מכל המקומות צעניי הלכות מן החלומות ואסף גורנה ראה שם וימצא נחת.

ונזכה עוד בשנה זו לאכול מן הזבחים ומן הפסחים בארצינו הקדושה, ידיד נפשו המצפה להרמת קרן התורה והיראה מתוך נחת והרחבת הדעת בברכת התורה ללומדיה ובברכת חג כשר ושמה בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קסו

מי שעשו לו נתוח וחתכו בביצים שלו
אי נאמר באשתו משום פצוע דבא

ב"ה י"ז תמוז תבנה בית המקדש התשכ"ג ברוקלין נ"י יצ"א

כבוד ידי"נ ש"ב האהובי הרב הגאון החסיד צדיק תמים מתלמידיו של אהרן נאה דורש ומקיים זרע ברוך בנשיק וכו' כש"ת מוה"ר גבריאל איליאוויטש שליט"א אבד"ק שאמאן כעת דקהל מחנה חיים נ"י.

אחדשת"ר וכו'. ועתה באתי על ד"ת אשר דן כת"ר אודות צר ישראל אחד אשר חלה ר"ל במחלה האנושה ועשו לו הרופאים ניתוח על (הפראטא"ט צלע"ז) צילי המים צפנים ומנאו שם מהמחלה הידוע ר"ל וחתכו אותה וחתכו גם הציצים שלו וכשמוע כת"ר נפל צלצו שהרי הוא צכלל פצוע דבא וצוה להפריש מאשתו על כל פנים שלא יבא עליה עד שיצבר הענין וההלכה כדת מה לעשות ואם יעלה הדבר לאיסורא והוא צכלל פצ"ד נסתפק כת"ר אי מחוייב לגרשה ג"כ. ולפוס ריהטא נראה פשוט דמחוייב לגרשה אם יתצבר דהוא צכלל פצ"ד מידי דהוא אכל חייבי לאוין שאסור לדור עמהם דמ"ש פצ"ד משאר חייבי לאוין ואף שנשאה צהיתר מ"מ הרי עכשיו הוא צכלל חייבי לאוין ואף שבש"ע א"ע סי' ה' לא הביא הדבר מפורש י"ל דלרוב פשוטותיה לא הביאו או יהיה מאיזה טעם שיהיה אבל הדין דין אמת דאין נפ"מ צין אם כבר נשאה או לא דמחוייב לגרשה, אמנם שלא יהיו דברי צלי ראה אביא שהדבר מפורש כן לרבותינו הראשונים ז"ל.

וה"ל רבינו הבה"ג צה' מילין (דף ס"ה מדפי הספר צדפוס ווארשא) ולא מציעא ממזר דנסיב צת ישראל דמאי דמוליד ממזרי נינהו דאיסורא קא מודרע אלא אפילו כהן לוי וישראל דכשרין נינהו (יבמות ע"ה) אם פצוע דבא הוא ואם כרות שפכה הוא אסור ליה למינסב צת ישראל דכתב לא יבא פצוע דבא וכרות שפכה, ולא מיציעא דמעיקרא פצ"ד וכרות שפכה הוא אלא אפילו נסיב איתתא ואית ליה צני בכשרותיה ולבסוף הוה ליה פצ"ד או כרות שפכה מפקינן לה מינייה מ"ט דכממזר שויה רחמנא והני מילי דהוה ליה פצוע דבא וכרות שפכה וכו' ע"ש וכלשון זה ממש כתב מפורש בשאלות דר' אחאי גאון (פ' תלא סי' קנ"ב) ועיין העמק שאלה שם והרי מפורש מתורת הראשונים דפצ"ד אפילו נסיב אשה ונעשה אח"כ פצ"ד והוליד צנים בכשרותיה מכל מקום חייב לגרש אשתו כשנעשה פצ"ד וזה פשוט ובאמת צ"ע קצת על צעלי ש"ע שלא הביאו הלכה זו מפורשת בראשונים ז"ל.

ואין להביא ראיה מפרש"י ז"ל ר"פ הערל שפי' אהא מתני' דפצ"ד וכרות שפכה הן ועדיהן יאכלו ונשיהן לא יאכלו ואם לא ידעה משנעשה פצ"ד וכ"ש הרי אלו יאכלו ופרש"י שהיתה נשואה לו קודם לכן ולא צא עליה לאחר שנעשה פצ"ד ועיין רע"ב ותו"ט שם ולפוס ריהטא נראה דאוכלת בתרומה לפי שהוא מחזיקה ואינו מחוייב לגרשה אם לא צא עליה דאם לא כן האין אוכלת הא גירשה וצגמ' שם אמרו דאפילו לת"ק (דפ"ו מ"ג) צאלמנה לכה"ג גרושה וחליצה לכה"ד מן האירוסין לא יאכלו בתרומה לת"ק משום דמשתמרת לציאה פסולה לא תאכל הכא שאני שכבר אכלה

בממזרת ועיין ש"ע א"ע סי' ה' ס"א ועתה אי נימא דדעת רש"י כראצ"ד ורשצ"א וטור, דפצ"ד מותר בממזרת לא יכול לפרש בלא יבא פצ"ד כלומר שלא יבא ישראלית דשלא יבא ישראלית משמע שום בן ישראל וממזרת בכלל דאף בממזרת לא מקרי קהל דמפסולי קהל היא אבל הרי עכ"פ מורע ישראל היא וישראלית היא ולכן לא פי' בלא יבא פצ"ד שלא יבא בן ישראל אלא הניח על משמעתו בקהל ה' וכיון דממזרת לאו קהל הוא ממילא מותר בה. אלא דאמי מחשבה ומבטל מחשבה דא"כ בלא יבא ממזר דודאי ממזר מותר בממזרת נמי לא היה לו לפרש לא יבא ישראלית מטעם הנ"ל וקצת יש לדחוק דבממזר לא חש רש"י שמא יטעו דממזר אסור בממזרת דבת מינו הוא ומהיבא תיתי הו"א שחשסר עליו ולמאי ניוחש ולכן פי' שם לא יבא ישראלית.

שניית היה נראה לפי דעת הח"מ א"ע סי' ה' סק"א שכתב דכהן פצ"ד שיבא מקדושתו מותר בגרושה זונה וחללה וכן אין עליו שום קדושת כהן ומותר לטמא למתים ואין נושא את כפיו והוי כזר בעלמא ע"ש וא"כ איסור פצ"ד בקהל כולל גם שאר דברים יותר מלישא ישראלית ולכן לא פי' רש"י לישא ישראלית דאז הוה שמעינן מינה דלשאר דברים בקדושתיה קיים וכדעת הנ"ל ולכן לא פי' כלום בפצ"ד שלא נשמע מינה עכ"פ כדעת הנ"ל. אבל בממזר ליכא למיטעי בזה כמוצן. כך עלה במחשבתי אלא דבאמת קושיא זו קדומה הוא דדברי רש"י וכבר פירשה רבינו הט"ז ז"ל צפ"י כי תבא וכתב לאחר שעמד בקושיא דרש"י תיקן בזה שלא נפרש ולא יבא ממזר בקהל ה' לכל דבר שבקדושה כיון שנוצר בעצירה קמ"ל דעל נשואין הוא נאמרה וגבי פצ"ד לא נריך למעט פירוש זה ע"ש ודבריו צוררים הם וכנראה דהנדיקים האחרונים ז"ל לא היו לפנייהם דברי הט"ז הנ"ל.

ומעתה נחזור לדידן דכיון דהעלינו דפצ"ד מחויב לגרש את אשתו אם כן דידן נמי אם היא גבירה נעשה פצ"ד ח"ו א"כ עליו לגרש את אשתו ועלינו לחתור בתקנתא דהאי גבירה ואם לעשות שלום בין המחולקים נזה הקצ"ה למחוק את שמו כ"ש שלא לפרד בין הדבקים ולפי שלא נתבררו לי כל הפרטים הנריכים להלכה צענין זה לכן רק אכתיב לי רשומי דברים צענין זה להלכה ולא למעשה וזה יבא ראשונה.

ידוע מחלוקת הראשונים ז"ל בפצ"ד הנעשה על ידי חולי אי נאסר לבא בקהל דעת הרמב"ם פט"ז מא"ב שכל פסול שאמרנו צענין זה כשלא היו בידי שמים כגון שכרתו אדם או כלב או הכהו קוץ וכיוצא בדברים אלו אבל אם נולד כרות שפכה או פצ"ד או בלא ציזים או שחלה מחמת גופו ובטלו ממנו אברים אלו או שנולד בהן שחין והמסה אותן או

ולא דמי נמי לבת ישראל שניסת לכהן ומת דהתם פקע קניינה הכא לא פקע קניינה, אבל פשוט דזה אינו כלום דבגמ' דינא קמ"ל שאם נעשה פצ"ד ולא גירשה עדיין בין שלא גירשה שלא היה שהות עדיין או שעבר ולא גירשה או שהיה במדינת הים ואינו מצינו שנוכל לכופו או שאין כח ביד צ"ד לכופו באיזה אופן שהוא כל זמן שהיא תחתיו ולא גירשה ולא בא עליה באיסור אוכלת בתרומה כיון שכבר אכלה וקניינה היא ולא פקע קניינה ממנה עד שיגרש אבל אין זה נוגע לעצם דין אי מחויב לגרשה.

אלא שראיתי לשפתי חכמים פ' תבא אדפרש"י בחומש שפי' על לא יבא ממזר בקהל ה' לא יבא ישראלית וכן פי' על לא יבא עמומי אבל על לא יבא פלוני דכא לא פי' כן ופי' הש"ח דלכן לא פי' גבי פצ"ד דבממזר ועמומי אפילו אם נשאל כופין אותו להוציא ובפצ"ד אם נשאל לא יוציא והוא תמנו גדולה דודאי מחויב להוציא וכמו שהבאתי בשם הראשונים ז"ל, וצינוטי בספרים וראיתי בח"ס א"ע סי' י"ט שהגאון ר"י צנעט הביא לו דברי הש"ח הנ"ל ושפך עליו סוללה והח"ס ז"ל כתב עליו שיפה כיון אלא שהח"ס ז"ל צנעטו וענותניו כתב דהצנעט ש"ח לא מלבו הוציא כן אלא כי הגאון צעל באר שצב בספרו נדה לדרך כ"כ בשם מנא כתוב צס' קדמון כדברי הש"ח וג"כ דחה דבריו והח"ס ז"ל רצה קצת לישב דברי הקדמון הנ"ל ולצסוף כתב דק"ו של שטות הוא ע"ש וג"כ קצב מסמרים יחד אשר לא תימוט דפצ"ד כופין אותו להוציא ועיין שו"ת מוהרש"ם ח"ג סי' נ"ה שכתב ג"כ בפשיטות ולא הרגישו ג"כ הני גאוני בדברי רבינו הגאון הב"ה אהשאלות ז"ל.

ודברי רש"י הואיל ואתי לידן לא אפטרם בלא ליה והח"ס ז"ל כתב שם לישב דברי רש"י ז"ל ותלה אותה במחלוקת רמב"ם וראצ"ד פט"ז מא"ב דהרמב"ם ז"ל ס"ל דאין לוקין אלא"כ קידש ובעל והראצ"ד ז"ל השיגו מפ' אלו נערום דאמר אי ר' יצחק קשיא ממזרת מצוה דלקי ושוב כתב הראצ"ד בהשגה שניה והדין נותן שהציאה תיאסר שלא ירבו ממזרות בישראל ובפצ"ד שלא תזנה אשתו תחתיו והממזרות רבה וכו' וכתב דדעת רש"י והראצ"ד דאפילו נישואין אסור והא דפי' לא יבא ישראלית היינו אפילו נישואין ע"ש והרואה יראה שם כמה מן הדוחק דחק הגאון ז"ל ציטוט הדברים וכמעט שלא עלתה לו שהרי סיים בצופו יהיה אף שיהיה וכו' ע"ש.

ובהרהורי דברים בדברי רש"י עלה במחשבתי צ' אנפי, ראשונה לפי מחלוקת הראשונים ז"ל אי פצ"ד מותר בממזרת דעת הרמב"ם דאסור בממזרת ודאי שהרי אסורה מן התורה ודעת הטור והראצ"ד והרשצ"א דמותר

מי שיש לו שצירה או חולי האבן והוכרח לכוותה אין זה ציד"ש שהרי אינו צהכרח לכרות הציצים ע"ש ומצואר מדבריו ז"ל דאפילו נכרתו צידי אדם כיון שצאו ע"י חולי מקרי ציד"ש. וראיתי להח"ס ז"ל צקי"ט א"ע שכתב שפי' היש"ש בלשון הרמז"ס ז"ל אינו מוכרח כי יותר נראה לפרש שהחולה המסה או כרת הציצים ע"ש אבל באמת אין זה קושיא להיש"ש ז"ל דהמעין ציש"ש יראה דהיש"ש צעמנו כתב כן ח"ל גם נוכל לפרש דברי הרמז"ס או שכרת כלומר שהשחין כורת אותו אבל אין הלשון משמע כן אבל זה שפירשתי הוא הנכון שאפילו הוא כורת מחמת קלקולן שנימוסו וגמחו כזר הוא כשר, הרי דצעמנו הרגיש בזה אפילו הכי ה"י נראה ליה פשט הראשון יותר.

אלא שלכאורה צ"ע איש"ש ממקום אחר שהרי שם צקי"ח כתב היש"ש ח"ל דאפילו את"ל דכל המעשים בירושלמי צידי שמים איירי אבל צנכרת צידי אדם פוסל מ"מ נראה דאין פוסל אלא מי שנכרת כדי שלא יוליד או ע"י חולי שצא כבר ציציו שהיה צהכרח להכריחו וכו' וגם הרמז"ס לא עלה בדעתו לחלוק על זה וכו' ע"ש ולכאורה דברים אלו סתראי ניניהו ממה שכתב צקי"ט דכאן כתב דאינו פוסל אלא מי שנכרת וכו' או ע"י חולי שצא כבר ציציו וכו' וגם הרמז"ס מודה לזה ומשמע דע"י חולי כן פסול וצקי"ט כתב מפורש דע"י חולי כשר, וכ"ש להרמז"ס דס"ל דע"י חולי כשר, ואם היינו אומרים שע"י חולי כשנחתך ע"י אדם עכ"פ נמי פסול להרמז"ס היה אפשר לקיים ההלכה דצקי"ח מיירי לדעת הרמז"ס דחתכוהו הרופאים ולכן פסול אפילו ע"י חולי והרמז"ס שכתב דע"י חולי כשר מיירי שניטלו ע"י חולי לגמרי ולא נגע בהו יד אדם באמצע אבל היש"ש לשיטתו דס"ל דכיון שצא ע"י חולי אפילו נכרת ע"י אדם כשר א"כ דבריו סותרים.

ובמה שנראה בזה לומר צתרי אנפי, הפן הא' דהא שכתב צקי"ח דע"י חולי נמי פסול לא כתב כן רק בלשון ואח"ל שכתב שם ולפי שיטת ר"ת אמרה כן וכמ"ש שם לענין פסק הלכה אני אומר אפילו את"ל ר"ת שפי' צידי אדם וכו' ומפרש דלר"ת עכ"פ דוקא באופן זה פוסל אבל כשנעשה ע"י רופאים וכו' אין צידינו לפוסלו ומ"ש דגם הרמז"ס לא עלה בדעתו לחלוק ודאי לא קאי אנעשה ע"י חולי דשם מודה דפסול דהאריך יעלה על הדעת שיכתוב ח"ו היש"ש על הרמז"ס היפוך משיטתו המפורשת ומציאה במקומו ח"ו לומר כן אלא דהאי קאי אסוף דבריו שכתב דמה שכורחין עכשיו הרופאים מחמת האבן וכו' ודבר זה תלוי בצחמת הרופאים ע"י הרמז"ס לא פליג אבל צקי"ט כתב היש"ש לדעת הרמז"ס ודעימי דמכשירי בחולי לגמרי וגמלא דבריו מכוונים.

כרתן ה"י כשר לצא צקהל שכל אלו צידי שמים ע"כ. ודעת הקמ"ג מצואר כהרמז"ס ז"ל אבל הרא"ש ס"ל דהפצ"ד הנעשה ע"י חולי פסול ושכן משמע בירושלמי דליקוי ע"י חולי חשוב צידי אדם. ונחלקו הפוסקים ז"ל בשיטת רש"י ולכאורה נראין כסותרים והצ"י א"ע ס' ה' סק"ו ס"ל דדעת רש"י כרא"ש והצ"ח האריך להשיב והציא מיצמות כ' ועוד מקומות דדעת רש"י כרמז"ס, ובענייני צכפרי משנה הלכות כתובות (ס' ע"ב) הבאתי סמוכין לשיטת הצ"ח מרש"י יצמות ע"ה ע"א בסוגין אהא דת"ר אחוהו פצ"ד וכו' אמר רבי ישמעאל בנו של ריב"ז שמעתי מפי חכמים צכרס ציצנה כל שאין לו אלא ציצה אחת אינו אלא סריס חמה וכשר סריס חמה ס"ד ופרש"י סריס חמה ס"ד הא סריס חמה צידי שמים הוא מחמת חולי והאי לאו חולי הוא ע"כ נראה דמודה דמחמת חולי מקרי צידי שמים וכשר שהרי בזה מפרש דסריס חמה שמותר צידי שמים מפני שצא מחמת חולי והוא כשיטת הרמז"ס ז"ל ודלא כצ"י ועיין יש"ש יצמות פ' הערל ס' ט' וצחמת ישרים ס' נ"א וכנה"ג סק"ה וריב"ש ס' תי"ט.

ובש"ע א"ע ס' ה' סעי' י' פסק הצ"י כרא"ש ורש"י לשיטתו לאיסורא ע"י חולי אבל הח"מ והצ"ש פסקו כרמז"ס דע"י חולי מקרי צידי שמים וכשר והכא אולא ונקטי שיטת רוב האחרונים ז"ל להלכה ולמעשה דכל שצא ע"י חולי לא מקרי פצ"ד וכשר, אלא דמ"מ צריך למיגדר מילתא באיזה חולי הוא דכשר, וגם אי דוקא שניטלו ע"י חולי מעצמם כגון נחמסמם או נכרת ע"י חולי אבל נחלה ועשו לו הרופאים ניתוח וכרתו הציצים זה כבר מקרי צידי אדם או דילמא כל שצא ע"י חולי אפילו נכרתו צידי אדם כיון שכרת כן מפני החולי הוה ציד"ש וכשר, עוד יש להסתפק ולידע שאם חתכו הרופאים הציצים משום חולי שהיה לו על יד הציצים אבל לא ציצים עצמן אלא שחששו שלא יתפשט לשם אבל לא הגיע החולי עדיין ציצים ממש אי זה מקרי בכלל ע"י חולי כיון דסוף סוף אומד דעת הרופאים הוא שאם לא יכרתוהו יכנס צו החולי, גם יש לידע דינו שאם חתכו הציצים צכדי לעשות מקום צשציל חולי אחר.

והנה מדברי הרמז"ס לפוס ריהטא אין הכרע בדבר שכתב ח"ל או שחלה מחמת גופו וכו' או שנוול צהם שחין והמסה או כרתן ה"י כשר, ולכאורה משמע דדוקא שנעשה מעצמו מחמת החולי והכי מורה לשון והמסה אותן משמע שהשחין המסה אותן וכן או כרתן נמי לכאורה קאי שהשחין כרתן אבל יש לומר נמי דאו כרתן קאי כלומר שכרתן אדם, וכבר עמד על דברים אלו היש"ש פ' הערל ס' ט' ודייק מלשון הרמז"ס ז"ל דאו שכרתן משמע על ידי אדם לאחר שנחלו הציצים ואפילו הכי הוה צידי שמים וכתב שם אבל

ובישו"ת דברי חיים להגה"ק מצאנו א"ע סי' י"א תי' דבס"י ח' אזיל היש"ש לשיטת הפוסלין ע"י חולי או דאירי שנחלה ע"י מכת אדם, והנה התי' השני שתי' דאירי שנחלה ע"י מכת אדם לפענ"ד ז"ע דלא משמע כן למעיין שם דהרי כתב סתם או ע"י חולי גם התי' הראשון שפי' דאזיל לשיטת הפוסלין ע"י חולי לפום ריהטא ז"ע שהרי מביא שם דעת הרמב"ם ז"ל עלה ומשמע דגם לשיטת הרמב"ם מפרש כן ולפי מה שכתבתי לעיל דדברי הרמב"ם שהביא לא קאי אלא אסוק דבריו אחי שפיר מאד וזאמתי כי מדבריו ז"ל ראי' לתי' הראשון שכתבתי בס"ד וצ"ה וצ"ש שבינתי לדעתו הגדולה. ובשו"ת דברי מלכאל ח"ג סי' פ"ח תי' דבסימן ח' מיירי בחולה שצביה אצל עדיין לא נתמסמסה ולאחר הסליחה אין לדברים האלו טעם כי אין נ"מ כלום בין נתמסמסה ללא נתמסמסה והחילוק הוא רק אי מוכרחים לכורתן או לא והכי משמע לשון הרמב"ם ז"ל מפורש והמסה אותן או כורתן ומשמע בין זה ובין זה כלומר בין המסה ובין כורתן אפילו לא המסו כיון שזא מחמת חולי וזה פשוט, ויש לדחוק קצת דכוונתו כמו שכתבתי בתי' הב' לעיל שאין עוד החולי צביה עכ"ל אלא שצריך לכורתן מחמת החולי הבא ואף שאין לשונו מוכח כן מ"מ הכי מסתבר וכמ"ש. ובשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' ז"ה תי' דבס"י ח' מיירי בחותך כדי שיוכל להוליד ובס"י ט' מיירי שחותך להליל חייו ע"ש. ודבריו הקדושים ג"כ תמוהים הם שהרי אדרבה היש"ש כתב שם ח"ל אלא מי שנכרת כדי שלא יוליד או ע"י חולי שזא כבר צביה שהיה בהכרח להכריחו וכו' ומשמע מפורש דהאי או ע"י חולי אין לו שייכות אם הולדה או לא אלא ענין בפני עצמו הוא דקודם פי' מי שנכרת כדי שלא יוליד ואחריו פי' או ע"י חולי אף שאין לו שייכות להולדה כלל ורק שכרתו מחמת החולי וזה ברור למעיין שם.

והנה הב"מ כתב בטעם הדבר שזאם תחלתו זא ע"י חולי אפילו סופו ברופא כשר דאם זל"ה נרקב י"ל אפילו אדם כרתו הוא כמו עומד לקצור וכקצור דמי ועיין דברי חיים הג"ל מה שהעיר עליו ולפענ"ד יש להעיר לפי שהצאתי בספרי משנה הלכות ח"ב (סי' י"ד) ובמשנת העמרמי (סי' רע"ז) פי' בשם הרמ"ה סנהדרין זא דעומד לקצור דלא אמרינן עומד לגזוז כגזוז דמי ועומד לקצור כקצור דמי אלא דדבר שהנקר והגזוז מנד עצמיתו בטבעו עומד לגזוז ואם לא יגזוז יתקלקל כגון ענבים שנתבשלו שאם לא יצטרו או יתקלקלו על הגפן אצל דבר שעומד לגזוז מנד דבר אחר כגון שאנן צריכין ליה ואפילו ודאי גזוזו אין עומד לגזוז מקרי דכשהוא מנד עצמו לטובתו אינו עומד לגזוז וכגון שערות ארוכות שאינן עומדין לגזוז מנד עצמן לעולם עד שימות האדם ע"ש וא"כ הכא נמי לא שייך לפענ"ד לומר לקצור צביה חולים דמאי

האופן הב' י"ל דמה שכתב היש"ש מ"מ נראה דאין פוסל וכו' או ע"י חולי שזא כבר צביה שהיה בהכרח להכריחו אין כוונתו שהצביה נחלו כבר אלא שהחולי נתפשטה מבחור וזא צביה כלומר עד לציוו באופן שמוכרח לכורתן מחמת החולי שנתפשטה מבחור אל הצביה אצל הצביה בעצמן לא נחלו עדיין, ופי' זה מוכח דדברי היש"ש למעיין שם בלשונו הזהב שכתב ח"ל או ע"י חולי שזא כבר צביה שהיה בהכרח להכריחו ע"כ ולכאורה אריכות לשון קא חזינא הכא ואם כוונתו שהחולי הוא צביה והצביה נחלו הי"ל צקיור מי שנכרת כדי שלא יוליד או שנחלו ציוו ומדהאריך בלשונו לומר או ע"י חולי שזא כבר צביה שהיה בהכרח להכריחו משמע שהחולי אינו צביה עכ"ל זא ממקום אחר ונכנס צביה כך שמוכרח לברות הצביה משום החולי מבחור אף שהצביה עכ"ל אינם חולים עדיין מנד עכ"ל הכרח הוא להכריחו מכת החולי מבחור שנתפשט צביה ויחלו הצביה ג"כ אם לא יכריחו. ולפי"ז עלו דברי היש"ש כהוגן, ומיהו הלשון צביה אינו מכונן כ"כ.

וראיתי לקצת נדיקים האחרונים ז"ל שעמדו על מדוכא זו לפרש דברי היש"ש הג"ל ולפי שיש לי מקום עיון בדבריהם אפלטל זהם השו"ת שו"מ ח"א סי' קצ"ב הביא דבריו מס' ח' ויאל להסביר דברי היש"ש וסברתו לפי מה דקיי"ל צניטל הכליות דדוקא ניטל ציד או נכרף כך אצל כל שניטל ע"י חולי שנתקטנו אף שניטל לגמרי ונימקו לגמרי צמה יתכשרו כל שכבר נאסרו וזהו שמחלק היש"ש דאם היה ע"י שהיה לו חולי צביה וא"כ כבר התחיל לקטוט ולהתקטן איך תחזור להכשרו על ידי הכריחה צדי אדם אצל אדם החולי מחמת האזן א"כ לא התחיל להפסל ושפיר יש להכשירו, אלא שהקשה ליה לשיטת הרמב"ם ז"ל דחולי הוא ציד"ש עדיין קשה דאף שהיה לו חולי צביה מ"מ החולי הוא ציד"ש ותי' דאפשר דעד כאן לא הכשיר הרמב"ם אלא היכא שמתחלתו ועד סופו היה ע"י חולי אצל כל שנכרתו אח"כ צדי אדם פסול אף שניטל לגמרי ע"כ ע"ש. ודבריו ז"ל נפלאו ממנו ולא זכיתי להציג דאם כי אפשר לפרש כן דדברי הרמב"ם ז"ל וכמו שהצאתי לעיל אצל לא הועיל כלום ציטוט שיטת הרש"ל ז"ל שהרי היש"ש צסימן ט' צירר דשיטת הרמב"ם דכל שזא ע"י החולי אפילו נכרתו אח"כ צדי אדם כשר וא"כ האין פי' סברא זו לשיטת היש"ש דלדעת הרמב"ם כל שנכרתו ציד"א נפסל אפילו זא ע"י חולי והיש"ש כתב מפורש היפך זה, אלא דלפ"ז גם סברתו הראשונה שרצה לומר ציד"ש דסברתו לפי מה דקיי"ל צניטל הכליות וכיון דפעם נטרפה צמה יתכשר וא"כ הכ"נ זא ע"י חולי לא מתיישב כלל לשיטת היש"ש דס"ל מפורש דאפילו זא ע"י חולי יתכשר כשתכור אח"כ הרופאים וזה ברור, ודברי הגאון ז"ל ז"ע.

באה אין לו שום אחריות בדבר וכי אחריות כל הרשעים עליו היבא שאינו צדו ולכן סרים בידי שמים כיון דלאו איהו קא גרם מותר לישא אותה ולית בה משום פל"ד ולא חיישינן שמא תזנה ולא כן בפל"ד שבה בפשיעתו, אבל לפי זה אחי שפיר נמי דאפילו בזה ע"י חולי נמי מודה הראב"ד להרמב"ם דלא חיישינן שמא תזנה ואפילו תחלתו ע"י חולי וסופו ברופא כיון דאין בו פשיעה לא חיישינן שמא תזנה וכשר ולכן לא השיג הראב"ד להרמב"ם בזה שמעתתא.

ומעתה נראה דעכ"פ מבואר הסכמת רוב הפוסקים האחרונים (עיין שו"ת שם ארי' שיעות האוסרין) דע"י חולי אפילו נכרתו אח"כ מרופא, ציד"ש הוא, ולפמ"ש יש לומר דזה גם דעת הראב"ד והחיות"ן ז"ל והח"ס ז"ל בסי' י"ט הביא דעת הסמ"ג לאוין קי"ט שכתב אמר שמואל כל פסול בענין זה כשלא היה צי"ש אלא בידי אדם ע"י פשיעתו כגון שכרתו אדם וכו' ומדכתב ע"י פשיעתו מבואר דדוקא שבה לו ע"י פשיעה ולאפוקי אם כרתו לרפואה שהיה לו חולה וכרתו להושיעו מחליו מותר בקהל ועיין יש"ש שג"כ הביא דברי הסמ"ג הנ"ל ע"ש.

והעולה לן צדיק נמי שאם היתה המחלה ר"ל נחפשתה כבר צדיקים ולכן חתכו הציצים והוציאו נראה פשוט דהאי גברא מותר באשתו ולדור עמה כדרך כל הארץ אם יש לו כח גברא (עיין בח"ס דנשאר קצת כח אפילו לאחר הסירוס וראה מפוטופרע) דהרי זה הוא סרים בידי שמים כיון דמחמת החולי נכרתו אבל אם המחלה עדיין לא נחפשתה בתוך הציצים ורק חתכו שלא תחפשט אזי לפענ"ד לית תקנתא להאי גברא לדור עם אשתו וממילא מחויב לגרש כדין כל פל"ד. אלא דיש עוד קצת לעיין אם היה המחלה במקצת הציצים וחתכו כל הציצים אם יחא מותר כיון דמקצת צדיקים נחלו, והא פשיטא לי דאם לא היה אלא צדיקה אחת וכרתו שניהם דאסור דזכריתת הציצה שניה נעשה פל"ד בידי אדם שאסור לבה בקהל.

ותבט עיני צשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' ז"ה באחד שעלו חטטין בביסו (של ציצים) ונתהוה דלקת עד שנפל כל הכיס והציצים נשארו תלויים ונראים מבחוץ והרופאים אמרו שהציצים נתייבשו ויתהוה דלקת בכל צמר וימות אך שיעצו להמתין עוד ששה ימים וינסו לרפואת צממים אבל הוא רחוק שיעיל ובתוך חולים כמוהו נתרפא אחד מחמש עשרה, והאיך המוני וכרתו לו הרופאים צ' הציצים ונשאל אי מותר באשתו והמהרש"ם ז"ל לא רצה להחירו כיון שציוו הרופאים להמתין עוד ששה ימים מסתמא לא נכנס עוד המחלה בגוף הציצים ע"ש ומשמע לכאורה דאפילו לא נכנסה המחלה בגוף הציצים אפילו רק במקצת או היה מתירו וצ"ע ועכ"פ א"א לדייק

טובותא הוא לציצים הא אינו לקצור עומד אלא מצד הגוף שצריך לזה אבל לא מצד הציצים שאין זה לטובתם לקצור ולכרות אותן, ואפילו אם נדחוק צדיקים שנחלו בחולי המתמקמת אותם אבל בשאר חולי אין זה עומד לקצור דליכא טובתם ואדרבה יפקדו מיד.

ואם באנו ליתן טעם לדבר לולי דמסתפינא הו"א לפמ"ש החנוך מנחה (תקנ"ט) בטעם המנחה דפל"ד כי מעשה הסירוס מתועב והמלכים מסרסין עבדיהן שומרי הנשים ובג"א מתאווים לשלחן מלכים וימסרו עצמם להסתרים ע"כ רחוק הקצ"ה מעל גבול ישראל שלא ירגילו לעשות כן ומהו הטעם חלקה התורה בין פל"ד בידי שמים לנפסד בידי אדם ע"ש, ואומר אני דמטעם זה אחי שפיר נמי לענין בזה ע"י חולי ואחר כך בידי אדם דכשר כיון דהטעם דפל"ד שלא ימסרו עצמם לסירוס אבל כל זה כשעושה כן מדעתו ומרצונו הטוב אבל הבה ע"י חולי ומוכרח לכורתן שלא ימות מה היה לו לעשות ולכן אפילו שנכרתו אח"כ בידי אדם כיון שבה ע"י חולי לא קנסה אותו התורה וכשר הוא. אלא שקצת צ"ע לפ"ז לשיטת הראב"ד ז"ל שכתב בהשגותיו ברפט"ו מא"צ ח"ל והדין נותן שהציצה תאסר כדי שלא ירבה ממזרות בישראל ופסוע דכה שלא תזנה אשתו תחתיו והממזרות רבה ע"כ לשונו הזה. והנה מטעם זה לכאורה אין נ"מ בין בזה ע"י חולי או לא סוף סוף אשתו תחתיו.

איברא דבאמת כבר הקשה להראב"ד ז"ל בסי' מעיין החכמה דא"כ סרים בידי שמים נמי ליאסר שמא תזנה, וכן אני אומר עוד להוסיף בקושיא דא"כ אפילו כולו ע"י חולי נמי ליאסר שמא תזנה ועיין ח"ס א"ע סי' י"ט מה שכתב על קושית מעיין החכמה. ולפענ"ד נראה לומר בזה ולחלק דסרים בידי שמים כיון שנכרין ביה סימני סרים והאשה שנשאה לו ידעה בזה שהוא סרים שניכרין הדברים לעין כל וברפט"ו למ"ד דסרים צריך שיהיה לו כל הסימנים וא"כ קולו לקי ואין לו שערות שנראה גם מבחוץ ואפ"ה נתרצה לו שפיר אמרינן דאמדה בנפשה שחולל לדור עמו ולא תזנה דיודעת טבעה ומכירה בעצמה שלא תזנה אבל פל"ד בידי אדם כיון דלית לה למידע ולית ליה סימני סרים וכ"ש אם נשאת לו כשהוא צרי חיישינן דילמא תזנה תחתיו.

עוד אני אומר סברא ולישב גם לשיטתנו דנראה לחלק דלא אסרה התורה פל"ד אלא בכגון שבה על ידי גרמתו שאם הוא היה הגורם להיות פל"ד אז צריך לחוש משום שמא תזנה אשתו תחתיו שכיון שבה ע"י גרמתו צריך ליזהר בזה דהוא הוא הגורם והוא כמו ניחא ליה לחבר ליעצר איסורא זוטא ולא נעצר ע"ה איסורא רבה היבא דבה ע"י, אבל בדבר שלא בהגרמתו והוא לא חטא בזה כלום אלא משמים הוא

אפשר דהכ"נ אין קפידא. גם העיר מה יהא דינו כשהמגדל לוי דליכא למיחש לחורבה דמאי נ"מ אי ישראל הוא או לוי אלא זכהן איכא משום זכרה לזטלה כמובן ועוד הערות אשר העיר כת"ר.

הנה הא דאמרו כל המלמד את בן חצירו תורה הרי הוא כאלו ילדו כוונתו דכיון שלמדו מה שלא ידע הרי הוא הוליד בו חלק הדעת ההוא שלא היה בו עד עכשיו והוא הולידו בו ועיין במורה נבוכים ח"א פ"ז ערך ולד וז"ל מי שלמד איש ענין אחד והועיליהו דעת כאלו הוליד האיש ההוא באשר הוא בעל הדעת ההוא וזוהו הענין נקראו תלמידי הנביאים בני הנביאים כמו שאבאר ציטוף בן ע"כ. והגר"א ז"ל ציטוף לתקו"ז (מד' א' אות כ"ג) כתב כי בניס נקראו מצד הגופים ותלמידים נקראים בניס מצד החכמה שהוליד להם והוא רוח הפנימי שבהם והן צרימ הלשון והמאור ששניהם הם דעת המוליד אלא שזה מוליד גופני הזרע שהוא גופני מוליד הגופני והדיבור שהוא רוחני מוליד רוחני ומכאן כמה כח הדיבור שמווליד בניס רוחניים וז"ש (ערכין טו ע"א) נמצא האומר צפיו חמור מן העושה מעשה וכן כבוד רבו קודם לאצוי ע"כ ע"ש.

נראה דהני תרי מילי מיניה דודאי דאף שהם נקראים בניס ע"י הולדה רוחנית אבל אין לזה שייכות עם הולדה גופנית שהוא הולדה טבעית ודאי לא אמרינן שע"ז שלמדו תורה ונקראו בנו יאסר ככל קרובים שבנו אסור דהני איסורי איסור גופני הם ולא רוחני שאין לזה גבולים ואיסורים דומים לגופנים אף שגדול הולדה הרוחנית מהולדה הגופנית, עד שאמרו אבידת רבו ואבידת אביו אבידת רבו קודמת נמצא דגדול מאביו לענין זה וכבר העיר בס' מראית העין אהא דאמרו כל המלמד את בן חצירו וכו' דדוקא אם גם האב מלמד עם בנו זה תורה כההרן שלמד את בניו ג"כ תורה עכ"ז מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו אבל המלמד תורה לבן ע"ה שהאב אינו מלמדו כלל אזי רבו עדיף יותר מאביו שילדו ע"ש אבל זה גדר רוחני ולענין זה אפילו לא גדלו צביתו אלא שנתגדל צבית אביו הגשמי שהולידו או צבית אחר עכ"ז אכתי מי שמלמדו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו כמובן ועיין מהרש"א סנהדרין.

ובידן דידן מיירי צמי שמגדל ילד בתוך ביתו ואפילו אינו מלמדו תורה ולא דמי אלא להא דאמרו המגדל יתום בתוך ביתו וצאנו זזה למה שמצואר (בשאו' מיימ' סימן מ"ח) הביאה הרמ"א ז"ל חו"מ סי' מ"ב מי שמגדל יתום בתוך ביתו וכתב עליו בשטר צנו או היתום כתב על המגדלו אבי או אמי לא מקרי מוויף וכשר הואיל והם גדלוהו ראוי לכתוב

זוה כ"כ וכן ראיתי בח"ס ז"ל שכתב וז"ל ומ"ש שמה חתוך הרופאים יותר מהרקצון והגיע לבשר צרי מימי לא שמעתי ולא ראיתי לחוש לזה להחמיר ולהויתא אשה מצעלה ע"ש. אשר לכן נלפענ"ד דאם אמרו הרופאים דנתפשה המחלה אפילו עכ"פ במקצת צביצים והיו מוכרחים לכורתן מחמת חולי מקרי דמאן מפס והרופא צאונתו מהימן זוה ומותר לדור עם אשתו באהבה ואחיה כמקדם עד דאחי עם עוני שמיא וירפא לכל חולי עמינו צצ"א.

ומיירו היכא דהרופאים לא אמרו לו המחלה רק שאמרו שצריך לכוות צינה מחמת החולי והסכים להם צחצחו שכן הוא ובאמת המחלה אכתי לא נכנסה בתוך הציצים אי נאסר על אשתו אפילו צכה"ג יש לעיין כי אולי צכה"ג מחמת חולי מקרי שהרי לו אמרו שצריך להסיר מחמת חולי ובתר ידי' אולינן ולא בתר הרופאים שידעו שעדיין לא נכנסה המחלה לפנים וצ"ע.

ומעתה את קסתי אצפונה אף שנשארה עליו עוד דיו מ"מ לרוב הטרדות מוכרח אני לקצר כעת ואסיים מעין הפתיחה בברכת מז"ט ולא כתבתי כל זה להלכה ולמעשה אלא להתלמד ולהשתעשע בד"ת בכת"ר ידיד נפשו ש"ב המברכו בלב ונפש מכבדו ומוקירו כערכו הרם ונישא.

בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן קסו

אסור לגדל ילד לקראו על שמו בבונה
לשבח ממנו ההורים האמיתיים

ב"ה י"ט אדר התשכ"ט ברוקלין נ"י יצ"א
בחדש שנתהפך מיגון לשמחה, זכרו של עמלק ימחה, ויקבץ נדחנו מד' כנפות הארץ, ובתוכם כבוד ידידי אהובי כהן שדעתו יפה הרה"ג המפו' חוב"ט שמו מפארים וכו' כש"ת מוה"ר אשר קצמן שליט"א ר"מ בשיבה תו"ד ורב בברוקלין נ"י.

(א) **אחרשית"ר** צידידות צדבר הערמו צאותם המגדלים ילדים נכרים (אדאפטירט צלע"ו) וקוראין אותם על שםם ובעליה לתורה וכו' וכוונתם לשבח מהם מולדתם שצאמת יסברו שהם צניהם וגם אנשי המקום יסברו כן וישתקע לגמרי שם מולדתם עד שגם לפעמים כשמגדל הוי כהן או לוי רוצים לקראתם ג"כ כהן או לוי וכבר ראית עינו הצדולה מה שכתבתי זוה צצ"ד צידוש' שו"ת ח"ג סי' כ"ו שאין לעשות כן. וכת"ר העיר מהא דאמרו צגמ' סנהדרין י"ט כל המלמד את בן חצירו תורה הרי הוא כאלו ילדו ומייתי רא' מצני אהרן שנקראו על שם משה ע"ש וא"כ

כך ועיין קדושין ל"א ע"ב אמר אבי אמרה לי אם דמרביתיה הוית וצ"ב ט' רע"ב עולא מגשש ארחתיה דאמיה וצמוס' שם ד"ה אחיה אמיה. והרמזין צפ' פנחס כ"ו מ"ו כתב ושם צת אשר שרם נראה דלא משום שהיתה צת אשתו נקראה צמו רק משום שנתגדלה בציתו ועיין פתח עינים בשם מוהר"י הכהן וצית האוצר מהגר"י ענגיל כלל ק"פ.

נראה דבאמת מי שמגדל ילד בתוך ביתו קוראו על שמו והוא קורא עצמו על שם המגדלו וגם לזה אין שום שייכות עם אצות ואפילו בכבוד אינו מחוייב לו וכמ"ש מהרי"ק שרש ל' לענין מי שרואה לומר קדיש עבור זקנו או זקנתו דבני צנים הרי הם כצנים וכתב דבן הבן בכבוד הזקן זה לא מצינו בשום מקום והח"ס או"ח סי' קס"ד כתב אע"ג שהמגדל יתום יש לו מזה רצה ומעלה עליו כאלו ילדו וכו' מ"מ היתום אינו צמ"ע לכדו כמבואר להדיא בסוטה מ"ט ע"א וצרישי ד"ה איטפיל ציה וכו' ע"ש.

ובשוי"ת יעצ"ן סי' קס"ד עלה ונסתפק במגדל יתום בציתו וגם יש לו צנים ונדר מצנים סתם אם היתום בכלל או נדר הבן מאציו אי היתום בכלל ואי אציו המגדלו מקרי וכתב דבנדרים הלך אחר לשון צנ"א ועיין חו"מ סי' רמ"ז מאן דאמר נכסי לבני והארכתי בזה בס"ד בספרי שו"ת ח"ב (סי' מ"ד) וצפי' שו"ת הרא"ש דבלשון צנ"א אין צ"ב כצנים ע"ש דברים נכונים בס"ד.

(ב) **וראיתי** לאחרונים שרצו לדייק מכאן דכמו כן כשקטן עולה לתורה יכול לעלות בשם המגדלו פלוני בן פלוני כיון דלענין שטר לא מקרי מזויף וכשר וראוי לכתוב בן הכ"נ לענין עולה לתורה דמ"ש ולא קרבו זה אל זה ומרחק רב קא חוינא הכא דודאי לענין שטר לפסלו משום הכי אין לא פסלינן ליה דבשטר אין הולכין בתר כוונת הכותב ואין סהדי דכוונת הכותב היתה על היתום המגדלו שקראו בנו שכן דרך העולם לקרא ליתום המגדלו בנו וכן הוא קורא לו בשם אציו אבל לענין עולה לתורה שהתם נריך לומר שמו האמתי כדי שלא ליפוק מיני חורבה וכמו שאבאר בס"ד מאי שייכות הוא זה לשטר ולא דמי אלא להא.

שבת הרמ"א או"ח סי' קל"ט סעי' ג' דאסופי ושמוקי קורין אותו בשם אציו אמו והט"ז סק"א חולק משום דשמה יצא לגרש בשם זה ע"כ קורין אותו בשם בן אציהם ע"ש והא"ר חולק אט"ז וז"ל דא"כ צבן אציהם נמי יחוש ע"ש והלבוש א"ע סי' קכ"ט כתב דבגר הגט כותבים פלוני הגר או בן אציהם אציו ואם לא הזכיר רק בן אציהם סתם מחזי כשקרא ומזויף מתוכו והצ"ש ס"ק ל"ט כתב דפסול דמשמע שהוא בן אציהם. והמחבר א"ע סי' קכ"ט ס"ט כתב

דבשמוקי ואסופי אין כותבין אלא שמותיבן ועיין דג"מ שם דר"ל שיש לקרואו בשם אמו כדאשכחן רב מרי בר רחל ושוב כתב דאפשר דהתם לא היה ליה אב דאסור היה גוי משא"כ בשמוקי דיש לו אב אלא שאין יודעין מה שמו אין לכתוב שם אמו ע"כ והח"ס א"ע ח"א סי' מ"א כתב דמהיות טוב לכתוב שם אמו וכמ"ש הגאון גט פשוט ע"ש.

וראיתי בשו"ת הרא"ש כלל ט"ו סי' ד' וז"ל ושאלתם על גר שנתגדל ציניכס ורואה ליקח אשה אם יוכל לקרא לעצמו איזה שם שירצה כגון פלוני בן פלוני עם בניו וכו' אי מחזי כשקרא או לא, תשובה שאותה כתובה אינה כתובה כיון שלא הוחזק בעיר באותו שם עד היום הזה ונמצא משהיה את אשתו בלא כתובה וכו' אלא כך נוהגין לכתוב בכתובות וגויטין של גרים פלוני בן אציהם ושמו המוצהק כותבים ואב המון גרים הוא אבי כולם ע"כ נראה פשוט דבגר כל שלא כתב שם אציהם אציו אינו כלום דהרי שקר כתב שאין זה שמו.

ובעברי צין דפי הספרים מנאמי בספר מנחת יצחק סי' קל"ז שנתקשה בדברי הרא"ש בלשון שכתב כיון שלא הוחזק בעיר באותו שם וכו' משמע דוקא משום דלא אחזיק ואילו בכלל (י"ז הי"צ) כתב דשם אציו האין יכול לשנות ע"כ ואני אפילו ריח קושיא לא חוינא הכא דכוונת הרא"ש פשוט למענין שם דר"ל דכל שם שלא הוחזק בעיר ודאי אין זה שמו וממילא הוה שקר ובשם שהוחזק בו בעיר מוקמינן ליה אחזקתיה דזה שמו הוא אבל אי ידעינן ודאי דהוחזק עצמו בשקר וידעינן דלאו שמו אין לכתוב אלא שמו האמתי אפי' במוחזק בשם אחר חו"ש כיון שלא הוחזק בעיר באותו שם ע"כ שקר הוא ואין שמו הוא אבל להחזיק עצמו בשקר זה כתב בתשובה אחרת דא"א והוא בכלל י"ז הנ"ל דשם אציו א"א לשנות ובשלמא שמו יכול לשנות אבל שם אציו א"א לשנות וא"כ א"א גם להחזיקו בשם אחר לאציו חו"פ וא"כ צהאי גר כ"ש דידעינן דהדבר שקר דאין לכתוב בכתובה או גט מה שהוא שקר אף שהוחזק בן כיון שאין ידעינן דהדבר שקר ואינו אלא בן אציהם אציו ע"ה.

שוב התזונתי להח"ס א"ע סי' מ"א ח"א באחד שהחזיק במקום הכתיבה של גט בשם יצחק בר ישראל ונתודע ששקר דבר וכתב תקנה לפרסם בזהכ"נ ע"י הכרזה ג"פ שזה שהחזיק עצמו בן ישראל הוא שקר והוא בן מלכה וזוה נעקר שם הראשון ונקבע השני אע"ג דכ' הרא"ש צמ"ש כלל ט"ו סי' י"ד על גר שנתגייר שנתגדל ציניכס ורואה לישא אשה אם יוכל לקרות לעצמו איזה שם שירצה וכו' אלא ודאי א"א לשנות ולכתוב שם שלא הוחזק בו וכו' התם לצדות לו שם פלוני בשקר אבל הכא נהפוך הוא שהחזיק עצמו בתחלה בשם

סי' ל"ו בסופו ו"ל ויהי' נוהרים שלא יתגדל הולד בחזקת בנו של זה הנושא דלא תיפוק חורבה בכמה אנפי' שונים.

ד) **ועתה** אצא למצוא חשבון כמה חששות איכא אם לא יגידו לו האמת וישתקע שמו ושם משפחתו או מולדתו האמתית. א', דמבואר ביצמות דף ל"ו דאסור לשכות שם האב והאם שמא ישא אחיו את אחותו ונמצא מלאה הארץ זימה ואף שהולכין אחר הרוצ מ"מ לכתחילה היכי דאפשר לבזרר ולא לנפול לספק ודאי מבזרינין וממילא מחוייבים להגיד לו משפחתו אם ידוע.

ב', **אפילו** אין משפחתו ידוע כגון אסופי או שחוקי כגון הני שלוקחין מהבתי חולים ולא יודעים מי הם האב ואם האמתים בעונ"ה אפילו הכי צריך להודיעו מכמה טעמים, חדא שאם יתחזק כבנם וסבור שזה אביו ואמו ומותר להתייחד עמה כמו שאמרו בכל אסור להתייחד חוץ מאם ובנה ואביו ובתו ובאמת הוא אינו בנה וא"כ עובר על איסור ייחוד בכל עת שיתיחד עם א"א שהוא סבור שהוא אמו. וכן לחבקה ולנשקה שהבן מותר באמו ואם הוא אשה אחרת וא"א איכא לאו דאורייתא להרמז"ם ועכ"פ דרבנן לדברי הכל כיון דהוה עליו ערוה גמורה ואסור לו קריבה לא"א והוא בכל אצוריהו. ואם הוא בחולה יהיה החשש לכהן אם הוא גיורת ונחלקו הפוסקים בגיורת פחות מג' שנים לכהן.

ג', **שאם** ימות הבעל בלא בנים ויתחזקה לזן יפטור את אשתו מן היבום ולאמת חייבת ציצוס. ד', אם לאחר מיתת הבעל יבא עליה האי בן יאמרו שהולד ממזר ויפסלו אותו מקהל ובאמת אינו אלא כשר, דהוה בן הפנויה ואף אם היא תאמר שהוא בן כשר ושזה אינו בנה אין אנו מאמינין לה כיון שכבר נתחזק בנה (ועיין לקמן בסמוך). ה', אם יקדש אחת מהקרוצות של המגדל או יבא עליהם אשר לפי האמת הם מותרין לו אבל לפי שהוא בנם יאמרו שאין קידושו תופסין בהם ויתירו א"א לשוק צלי גט. ו', אם המגדלו כהן וישא את כפיו ויעבור ברכה לבטלה ובעשה עיין תוס' שבת לא ידע ר"י מאי איסורא איכא אם לא משום ברכה לבטלה וכבר הארכתי בזה בס"ד בס"י קצ"ו שו"ת ח"ג ע"ש. ז', כשיחזיק עצמו לכהן ויפדו אצלו בן ישראל ויהיה המעות אצלו גזל ואין הבן פדוי וגם את בנו לא יפדה שהוא יסבור שהוא כהן ופטור מן הפדיון ונהפוך הוא, גם אם המגדל לוי ג"כ יפטור את בנו מהפדיון ובאמת אינו, אלא מחויב בפדיון. ח', אם הוא ילד עכו"ם והוה גר ולא יגידו לו כלום שהוא עכו"ם ויכול למחות על גירותו לכשימודע לו אפילו כשיהיה גדול הרבה בשנים כיון דבי"ג היה אונס דלא ידע כלום שהוא גר, ואם יאמרו לו לא יכול למחות לאחר י"ג שנים. ט', גם לענין הכאה וכיבוד אב ואם ואם עבר

של שקר וכו' ויש לזה כדמות ראייה מתשו' הרא"ש כלל טו"ב דין י"ב והוא בש"ע סי' קכ"ט וכו' הרא"ש תמה אינו על המכשירים אף אם יכול אדם לשנות את שמו ולקרות לו שם אחר וכו' אבל שם אביו איך היה יכול לשנות וכו' ע"ש וזה ראייה למ"ש בס"ד דהני תשובות לא סתרי ואדרבה בא זה וגילה על זה דשם האב א"א לשנות ולא להחזיק בשקר ח"ו וק"ל. ועיין בפסקי מהרא"י סי' קפ"ד.

ג) **שנית** נראה דאפילו נימא במגדל יתום מותר לקרותו על שמו אפילו לתורה ג"כ לא דמי לדידן שהרי התם במגדל יתום (או אפילו אינו יתום אלא מגדלו) עכ"פ הוולד כשר הוא וודאי וידוע לכל בן מי הוא זה וגם לו ידוע שהוא אינו בנו ללידה (ואף אם יתעקש המתעקש דבסתם מיירי שאינו ידוע אבל מפשטות הדבר ולכל מי שידעה על האמת נראה דמיירי שהדבר ידוע שהוא יתום כמוצו). וממילא לא נפיק מיינה חורבה לענין גט משא"כ הכא. וכן לענין תערובות. ועוד שלישיה דדילמא ממזר הוא ויחסו אחר משפחתו משפחת המגדלו וישא בת ישראל ויעבור על לא יבא ממזר ומנזה לפרסמו שהוא ממזר כמבואר במהרי"ל ועיין ערוך השלחן יו"ד סי' רס"ה דהמל ממזר מפרסמין בשעת מילתו שהוא ממזר וקורין אותו כידור ע"ש כי דור תהפוכות המה ובאמת הוא גמ' מפורשת דמנזה לפרסמו. וקל"ט יש להציא רא"י מרצ מרי בר רחל דנחלקו הנוצ"י והח"ס אי לקרותו בשם אמו או לא משום דרב מרי בר רחל ולכאורה אמאי לא קראוהו על שם איסור גיורא דהרי נראה דאיסור גיורא גדלו וכמ"ש מדברי התוס' ב"ב ואפ"ה לא קראו אותו על שמו ומש"כ הנוצ"י דהתם לא היה ליה אב דאיסור היה גוי הרי איסור גייר עצמו והיה יכול לקראו על שמו אלא נראה דאין לקרוא כה"ג ואף שישנם טעמים אחרים ברצ מרי בר רחל מ"מ גם מזה אל תנח דידך.

ועוד זו מהרציעית אינו אומר דהכא אפילו להמקילין דאפילו לקרותו לתורה מותר בשם המגדלו צדיקן מודי דאסור דהרי התם מיירי ביתוס שידוע לכל שהוא יתום וגם היתום ידוע שאין זה אביו ואין מי שרוצה להעלים ממנו האמת או מכל העולם אלא שכיון שגדלו נקרא על שמו וכה"ג כיון דכל העולם יודעין האמת של מי הוא העלם הזה ולכן לא חייש ומותר לקרותו להמקילין בשם המגדלו משא"כ צדיקן דכל עיקר התחבולות ומחפשים כל מיני עזות לשכת ממנו מקור מולדתו וגם מהשכנים ומכל העולם וא"כ אדרבה מנזה לפרסם שהוא לאו בנו בכדי שידעו הכל וכ"ש כשהוא אסופי או שחוקי או גר שמנזה לפרסם או אפשר אפילו ממזר ח"ו ואם הוא רוצה להעלים עלינו מוטל החוב לפרסם שלא נכשל ח"ו באיסור כשיתקבל כבנו וישתקע מקור מולדתו. ועיין ח"ס א"ע

[איברא דכן איתא במדרש רבה דקחשיב שכל מי שעובר על לא תנאף כאלו עובר על כל עשרת הדברות ומפרש כיבוד אב ואם שמכבד ומתעבד למי שאינו אב וגם אינו מכבד לאם וגם עובר על חילול שבת כגון אשת כהן שנתעברה מישראל והוא עובר עבודה שבת והוא אינו כהן וחשב עוד שם כל העשרת הדברות והנה האי שמוקי נמי אס לא יגלו לו בן מי הוא או האמת שהוא שמוקי אז באמת הוא עובר על כל עשרת הדברות וכמדרש הנ"ל שהרי דידן נמי מתכבד ומתעבד למי שאינו אב וגם שאר ענינים ואם יהי מי שלקחו כהן יחזיק אותו לכהן וכיוצא בו ודו"ק.]

סימן קסח

היבן שההורים אינם ידועים מחויב המגדל להגיד להילד שהוא אינו בנו

עוד להג"ל

ונתתי אל לבי מה שראיתי לידיד נפשי הגאון המובהק מוהר"מ פיינשטיין שליט"א בספרו איגרות משה יו"ד סי' קס"ג דהיינו דכבר נשתקע השם האב ואם הילד, ששבו אינו מקלקל יותר אין לאסור להם שלא יאמרו לו שהוא אינו בנם כיון דליכא כאן עוד קלקול. ולא זכיתי להבין דבריו היקרים דודאי מקלקל יותר דאף דליכא קלקול לענין שלא יוכל לישא אחותו כיון דלא ידוע משפחתו ואוליין בחר רוב אצל מ"מ איכא קלקול גדול מכאן כל הני טעמי שכתבתי מטעם ב' עד י"ד וז"ע.

והנה הא פשוט דלענין להחירו בקרובות לנישואין צעין ב' עדים וכמו שאמרו אין דבר שצערות פחות משנים וכיון שהחזק בשכינותיה וכלל העולם שהוא בן משפחה זו אין צד עד אחד להוציאו מחזקתו וזה פשוט לפענ"ד. גם הני שמגדלים אותו אס לאחר שנתחזק בבנם בכל העולם ויראו לחזור בהם בלי עדים אין צדס לחזור כיון דסוקלין ושורפין על החזקות ולא יועיל עדותם נגד החזקה וכמו שאמרו בגמ' קדושין פ' עשרה יוחסין אר"ח בר אבאי אר"י מלקין על החזקות וסוקלין ושורפין על החזקות ומפ' הש"ס מלקין על החזקות כי הא דר"י אמר רב הוחזקה נדה בשכינותיה בעל לוקה עליה משום נדה סוקלין ושורפין כי הא דאמר רבא בר רב הונא איש ואשה תינוק ותינוקות שהגדילו בחוך הבית נסקלין זה על זה ונשרפין זע"ז ע"כ, פי' דהכא מיידי דבר שלא ראינו ולא נתברר אצלנו מעולם שזה בנה רק אחנו מחזיקין אותו כן מנא הנהוג שהוא כך ואפילו אשה באה ובנה מורכב על כתפה וגידלו כדרך אשה המגדלת בנה ומעולם לא אמרה לשכינותיה שהוא בן אשה אחרת ועי"ז

ח"ו ורואה לעשות תשובה נ"מ גדולה הוא. י', לענין חיוצין כגון קדיש ל"ז ועלויות דכל הקודם קודם דכשהוא בנו קודם לשאר אנשים ואם לאו הרי הוא גוזל את המתים. י"א, לענין שבעה ר"ל שאם הוא אביו חייב לישב שבעה ואם לאו פטור משבעה ונ"מ גם לענין הנחת תפילין דפטור ביום ראשון מן התפילין ואי לאו אביו הוא חייב בתפילין. ואסרו במלאכה ובתשמיש המיטה ובלימוד תורה נביאים וכתובים ולשנות במשנה במדרש ובהלכות ובהש"ס ובהגדות ועיין מ"ק דף כ"א ע"א ובש"ע יו"ד סי' ש"פ דברים שהאכל אסור בהם והאי לאו אביו הוא נמצאת מכשילן לעבור בכל אלו. י"ב, שאזן פטור מכל המצוות והאי לאו אביו הוא וחייב בכל המצוות וא"כ נמצאת אתה פוטרו ומכשילו ח"ו בכל מצוות התורה ע"י העלמת ממנו שאין זה אביו. י"ג, לפמ"ש הח"ס א"ע ח"ב סי' נ"ד דאין נכון להעלות שמוקי על כסא הרבנים מטעם ש' הרמ"א שהוא צוין לתורה וכתב הח"ס ז"ל דאע"ג דממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה היינו שהאמת הוא כן ואריך לכבדו אצל מ"מ אין ראוי להעלותו כי לא ישמעו לו ויאמרו לו לא יבדוק בתועבות אמן, וגם אין ראוי לסמכו כי איכא למיחש מחמת בוסה יחפה על עצמו במקום שאין מכירין ויודקק לחליצה וכמ"ש המרדכי שס"ת שכתב ממזר פסול מפני שאין סהדי שאינו מקדש השם של לא יבא ממזר בקהל ה' כמ"ש ש"ך סי' רפ"א סק"ח ואין נכון לשום קהלה לקבלו ולמנותו בראש וכל מן דן לא סמיכא לנא ע"ש דבריו הקדושים והבאתי זה לפי שיש גם בעונ"ה במשפחות חשובות ורואים להעלות בנים כאלו ודוקא שיעלו על מוצא הרבנות וזה אסור על פי הלכה כמ"ש פסק הח"ס.

י"ד, לענין ירושה שאם ימות וכן אין לו ויש לו קרובים שהם יורשיו מה"ת ולפי שהחזיק את זה כבנו נמצא נוטל ממון אחרים שלא כדין שהם היורשים והוי גזל אצלו. ואם יש בנים אחרים ונוטל חלק עמהם גזל מהם חלק אחד אס נוטלו בתורת ירושה אף שודאי המגדלו היה יכול ליתן לו במתנה אצל עד שלא נתן, בתורת ירושה אינו מגיע לו כמוצן. סוף דבר לפענ"ד המעלים מילד המגדלו מקור מחצבתו גורם ח"ו לעבור על כל התורה מרישא ועד סיפא כי הכל תלוי במשפחה מיוחסת ובדרך רמז אמרתי בזה לפרש מה שאמרו במדרש כשצאו האומות ובקשו ליתן להם התורה אמר להם הקב"ה לכו והביאו ספרי יחוסכם כמו שהביאו בני ולכאורה למה דוקא בקש ספרי יחוס אצל לפי הנ"ל נראה דכל התורה באמת תלוי בידועת ספר יוחסין שלו וכמו שכתבתי לעיל לצד ממה שאמרו אין השכינה שורה אלא על משפחות מיוחסות בישראל וכיון דהני עכו"ם לא היו להם ספר יוחסין לא נתנה להם תורה. [ועיין משנה הלכות ח"ז סימן י"ח].

ע"ש. אבל נחלקו הראשונים ז"ל באופן הנאמנות. דהרי"א ז"ל
בס' המכריע כתב ח"ג סי' כ"א ח"ל.

בשאלה לחכם אחד שנולד לו והכניסו אצו לבית מילה
ופרנסו וגדלו ולמדו תורה וכו' עד שנעשה בן
ארבעים שנה בחזקת כשרות ואח"כ אמר הזקן בפני אנשים
שפלוני אינו בנו ואותו החכם אמר שמהימן והרי"א ז"ל האריך
להקשות דלא מהימן ח"ל הילכך אין לפרש חינוך בין הבנים
אלא חינוך גדול קצת כמו חינוקות של בית רבן והבנים כמו
בן קטנים ויש לך נער שנראה קטן מחזירו מפני שהוא גוף
גופו ובאצוריו והוא גדול ממנו בשנים ובה"ג אמרינן מהימן
ואע"פ שהיינו מוחזקין עליו שהוא קטן מהם אמר ר' יהודה
שהוא נאמן לעשותו בבור ולהכחיש החזקה כך פירשו כל
המפרשים רבינו שמואל ור"י בן מייגש ורבינו שלמה הספרדי
ז"ל שהוא נאמן להכחיש החזקה שהיינו מוחזקין אבל על דבר
ברור שיעשה הקטן בבור והגדול ממנו ממור אין אחד מהם
שפי' כך ע"כ.

ובספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' כ"א הראתי לדעת
דדברי המכריע תמוהים הם שהרי בפ"י כתב רבינו
בה"ג הל' עריות דנאמן אפילו לשו"י ממור ח"ל האומר בני
זה ממור אינו נאמן דכי נמי קיי"ל הלכה כר"י דנאמן הג"מ
היכי דאמר על חינוך בין הבנים בבור הוא דכיון דקאמר על
דוטר מגדול ואמר האי בבור מגו דהימניה רחמנא על בבור
דכתב יכיר ואמרין יכיר יכירו לאחרים דממילא הו"י גדול
ממור ע"כ. ורבינו ירוחם נתיב כ"ג ח"ד כתב נאמן האב
לומר זה בני בן גרושה וכן חלו"ה וגם נאמן לומר בני זה
ממור ואפילו על עבור שבמעי אמו אם שניהם אומרים וכו'
וכתב בעל הלכות גדולות וכו', ונראה להמעיין שם שמפרש
פ"י אחר בדברי רבינו הבה"ג ואין נראה בן דעת התוס'
קדושין הנ"ל ע"ש ועיין תשו' מהר"ם פדוואה סי' י"ד ותה"ד
סי' רס"ז ותשו' הרשב"א סי' תר"י וחז"י סי' מ"ג ורעק"א
סי' קכ"ח ודו"ק.

והנראה דדא הוא מחלוקת הראשונים מתי ובאיזה אופן
נאמן האב לומר זה בני ואינו בני והמכריע כתב
מפורש דאינו מהימן לומר שאין זה בנו לאחר זמן ואפילו לדעת
רבינו הבה"ג ודעימיה דס"ל דמהימן מ"מ ס"ל דלא מהימן
אלא באופן שמכיר את בנו הקטן שהוא הבכור דעל זה נתנה
ליה התורה רשות להכיר וממילא נשאר בנו הגדול ממור, דהכא
שכא להכחיש בכלל שזה לא היה בנו ולא בן אשתו מעולם לכ"ע
לא מהימן וז"ע. והיש"ש פסק להלכה כדעת הרי"א ז"ל דלא
מהימן לומר על בנו זה אינו בנו אלא על נכרי שהוא בנו נאמן
ועיין שלטי גבורים קדושין בשם הרי"א ז"ל סי' ס"ד וביאר דבני
זה ממור רוחה לומר שנולד לו מאחותו אבל בנו הוא.

הוחזקו כ"ע שהוא בנה סוקלין ע"ז על סברת והאמנת
הבריות כמוכן.

ובירושלמי מיימי ממכה אצו ואמו והיינו אחר שגניח
דאזלינן בתר רובא ורוב בעילות שדינן אחר
הבעל ולא ממיעוט הנואף שהוא במקרה עם כל זה תינתן אם
ראו עדים רוב בעילותיו של בעלה זה ובעלת הנואף הם מיעוט
נגדו אך מאן יעיד לנו שבעל הבעל הזה רוב הבעילות דלמא
לא בעל כלל או אי' בשנה אע"כ ז"ל חזקה כך הוא בעל הדר
עם אשתו בהיתר ובמנה וע"כ הוחזקה שבעל כמה בעילות
והנואף בעל במקרה ועל זה הורגין על חזקה כזו ג"כ. ועיין
תוס' נזיר, וכמה מלות התורה נריכות לחזקה זו, ובתוס' יצמות
כתבו דזווג איש עם אשתו חסוד ממילא דהטבע מחייב כן,
ועיין ריב"ש סי' שע"ג ובספרי משנה הלכות ח"א בשו"ת סי'
ח' הארכתי בזה בס"ד ועיין סדרי טהרה ריש סי' קפ"ה.

והרי"א ז"ל בשלטי גיבורים פ' עשרה יוחסין כתב ח"ל והחזקה
הוא ע"פ המנהג וההרגל שרואים אותו העולם
נוהגת בו כדרך בן והנדה לובשת בגדי נדומה ונוהגת כדרך
נדה ועפ"י עצמה מוחזקת בכך אבל אם לא הוחזקה ע"פ
המנהג אין עונשין אותה עפ"י עצמה, ועתה כיון דהוחזק
לכו"ע שזה בנם אפילו יעידו עכשיו שאינו בנם ולדבריהם
עתה, מותר זהני ואסור זהני, מ"מ כיון שכבר מוחזק כבנם
אין אנחנו מאמינים להם בזה אם לא שיצאו עדים לדבריהם
שכן הוא שזה רק מגדול אללם כבן אבל כיון שהם לכ"ע
יגידו שזה בנם מנא להוא עדים לזה, וא"כ נמצאת אשה
מחזיקו בע"כ כבנם אם לא יגידו לשכנים האמת. עוד אני
אומר דאפילו יציאו עדים לאחר שנים שיודעים שהם קבלו
ילד אחד לגדלו אבל אינם מכירים אם זה הוא הילד שקבלוהו
נמי אין אנחנו מאמינים להם שזה אינו בנם דאכ"ל דתרווייהו
אמת דהם קבלו ילד לגדל וגם היה להם בן לאחר שקבלוהו
זה שקבלוהו הלך לו וזה בנם ודאי מאחר שאנחנו החזקנו
אותו כבנם ואין להם עדות להכיר שזה אינו בנם.

אלא שאכתי נריך עיין זהא דאמרו בגמ' האב נאמן לומר
על בנו שהוא ממור או בן גרושה וכן חלו"ה והוא בן
בין הבנים ונראה דהוחזק כן בבנו בכורו וכשר ואפילו הכי
נאמן להוציאו מבניו וליטול הבכורה ממנו ולפסלו וא"כ הכ"ג
מאי שנא.

והנראה דשני ושיי והוא דהתוס' קדושין ע"ד ויצמות מ"ז
וכן כתב רבינו הבה"ג הל' מילה והל' עריות דהאב
נאמן אפי' כשאשתו מכחישתו כיון דהתורה נתנה לו רשות
להכיר וכן נראה לכאורה דברי הרמב"ם ועיין א"ע סי' ד'
סכ"ט. וכן כתב הגמק"י פ' אלמנה לכ"ג בשם הריטב"א

חתיכה דאיסורא במה שנישאו זה לזו ואם א' בא עליה ה"ה באיסור א"א ודאי וע"כ נריכה גט כריתות מאברהם הנ"ל ואח"כ תיחסר לכהן איסור ודאי או משום גרושי בעלה אברהם או משום זונה שנבעלה באיסור ערוה לכן אחיה אל"י ע"ש.

ועיין ט"ז יו"ד סי' קפ"ה סק"צ האשה שצאה לירושלים ומינוק מורכב על כתיפה אם היתה אומרת בתחלה בשעת ביאתה לירושלים שאין זה צנה בפני שני עדים אלא שהיא תגדל אותו ותחזיקו בחזקת צנה בפני רבים דודאי לא היו סוקלין אותה אח"כ שאין כאן חזקה כלל כיון שסתרה אותה לכתחלה ואפילו אמרה אח"כ בפירוש שזה צנה כיון שבטלה תחלה מה שתאמר אח"כ כל זה נראה פשוט ע"ש אבל הא ודאי רק באופן הט"ז שידוע הוא הולד ומיכר לכל מה שהחזיקה בצואה לירושלים אבל בנידון הח"ס ז"ל נראה דגם הט"ז מודה ודו"ק.

והיוצא לנו מפורש מדברי מרן הח"ס ז"ל דאף שהעידו אביו ואמו שאין זה בנו אין מאמינים להם כיון שהוחזקו כן בשכינותם, וגדולה מזו דאף שהיו עדים אחרים וגם פנקס המוהלים שמסתבר דאברהם זה היה בן פנויה ולאנו בנו אלא כיון שלא היו עדים להכיר את אברהם הזה שזה הוא שהיה בפ"צ אצל המלמד אמרינן דשמא אחר הוא כיון דלא הכירוהו וא"כ הכ"נ צדיקן אפילו יעידו אח"כ אביו ואמו שאינו צנס נמי לא נאמין להו ולכן יש לחוש מכל הני טעמי ולפרסם בשכינות דאין זה צנס. דלא ניפוק מיניה חורבה. ואפילו במקום שאינו מכיר את הוריו מ"מ חיישינן לחורבה אף דלחומרא הוא דאסרינן ליה עכשיו גם בקרובי המגדלו אבל חומרא דאמי לדי קולא הוא כיון דנחזיק אותו כזנו ודאי ויאמרו דערוה ודאי עליו הוא ואם יקדש אחת מהעריות יאמרו תאז בלא גט והיא א"א גמורה לו ותנשא לאחר בלא גט ונמצא מרבה ממזרים בישראל ח"ו.

ועיין בשם' מוהר"י מיינ"ץ סי' י"ג בצבולה שמיאנה וכתבו החכמים שאין מיאונה מיאון ויש שכתבו שהיא א"א גמורה וכתב מוהר"י ז"ל דאף על גב דכוונתם לש"ש ולהחמיר יש לנו לדקדק על הלשון פן ח"ו ע"ה ילמדו מתוכה לשקר ותהי' חומרא דאמי לידי קולא כי יאמרו א"א גמורה היא ואם יקדשנו אחר יאמרו אין קידושי שני קידושין ותאז מן השני בלא גט או יאמר אין קידושין תופסין באחותה כדאיתא בפ' האיש מקדש וחששא זו פן נפיק מיניה ח"ו חורבה הביאנו עד הלום לגלות שיש כאן מקום שמיאנה מיאון וכו' ע"ש והכ"נ צדיקן ודאי יש לחוש לחורבה וכנ"ל.

וראה מעשה ונוכח הלכה מה שראיתי לקדוש אחד מדבר מרן הח"ס ז"ל א"ע סי' ע"ו ח"א באיש אחד דר בכפר עם אשתו ובניו כולם מוחזקים בחזקת בניו ותחתו עמנם על שם אביהם בן אל"י וכך נקרא לס"ת ועתה קם בנו הגדול הנקרא אברהם בן אל"י ונשא אחות אביו אל"י הנ"ל בחופה וקדושין ואח"כ נתעוררו ע"ז אנשי היישוב הדריס בכפר הנ"ל באומנם כי הוא נכשל בערוה דאורייתא לישא דודמו. ונשמע הדבר להרב המאה"ג בק"ק סאבאטיש וקרא להאז ר' אל"י והשיב האז שזה אברהם אינו בנו כ"א חורגו בן אשתו והיא גם היא אמרה שבהיותה פנויה הרחה לזנונים וילדה זה הבן והיא משרתת בק"ק פ"צ והבן נתגדל בבית ר' משה מלמד ואח"כ נישאת לר' אל"י הנ"ל וכדי להסתיר בושחה החזיקו הבן כאלו הוא מבעלה ר' אליהו הנ"ל אבל באמת אינו בנו כלל והרב חקר ודרש מפי עדים וכולם כאחד יעידון ויגידון שהאשה פלונית בשמה ושם עירה היתה משרתת בק"ק פ"צ וגם הילד בשמו אברהם היה בבית ר' משה מלמד והיה כבן ד' שנים ולמד אצל המלמד הנ"ל ז"ל סידור ותפילות ואח"כ נישאה לבעל ר' אל"י הנ"ל ותחילת דירתם היתה ציערגן סמוך לפ"צ וגם הראו כתוב צפנקס המוהל של ר' משה מלמד ז"ל איך שביום א' ז"ך ניסן תקמ"ז לפ"ק היה ר' משה ז"ל מוהל אצל הילד יהודה המכונה ליצ בר' אל"י נ"ש ציערגען אשר מזה נראה שבנו הראשון של ר' אל"י מאשתו זאת היה שמו יהודה ליצ וזה אברהם קודם לו אמנם אין א' מהם שיכול לסמוך על טביעת עינו שיכיר שזה אברהם שנשא אחות אל"י הוא בעצמו אותו אברהם שנתגדל בכאן או אם אולי הוא אחר הנוול מן אל"י בעצמו.

ורח"ם ז"ל אחר צירור דהמגדל יתום נקרא על שמו האריך זהא הלכתא ויסדו על ד' יסודות האחד אי מועיל החזקה שהחזיק כזנו. (ב) אי מועיל אמתלא להתירו ובאזה אופן תהי' האמתלא. (ג) אם לא יועיל האמתלא להתירו לקרובים מ"מ עכ"פ יועיל עדות האב במה שאומר זה אינו בנו שהרי התורה נתנה לו רשות. (ד) אם נמי לא יאמין לומר אינו בנו היינו ע"פ עצמו אבל הכא דאיכא עדים שמעידים כדבריו הזוג אולי מזורף כל הנ"ל נלמד להתירו באשתו שנשא ולאחר אריכות גדול האלה דהחזקה הוי חזקה אלימתא. ובענין אמתלא אינו מועיל. גם זהא דהתורה האמינתו לאב להכיר רבו החולקין בזה והביא דעת הפוסקים בזה. וסיים היוצא מן המקובץ אחרות של אל"י אסורה על אברהם המוחזק כזנו איסור כרת ערוה דאורייתא ע"י החזקה ואסורה נמי אכ"ע משום איסור א"א דשווי' נפשה

סימן קסט

מצוה גדולה לפרסם לכל מי שיודע בילד בזה שאינו בנו כדי לאפרושי מאיסורא

עוד להג"ל

העולה לדין דודאי מזה לפרסם במקום שאין יודעים שזה אינו בנו למען האמת ולאפרושי מן החורבה דנפיק מיניה ולכן לפענ"ד אין לקרותו לתורה בשם המגדלו כמו שכבר הארכתי בזה לעיל ואפילו לדעת המקילין כיון דעכשיו כל מגמתם בשביל זה לשכת את מקור מחצבתו הרי עי"ז מסייעים לו להוציא מחשבתו לפועל, ובכתובה אם הוא בן עכו"ם יכתבו בן אברהם אבינו ואם הוא בן ישראלית ואמו ידועה יכתבו על שם אמה ואם אינה ידועה והוא אסופי יכתבו רק שמו ולא שם אב כלל ואם רונה דוקא, אולי שיכול לכתוב אברהם בן פלוני שגדלו, וידעו שנקרא בנו מפני שגדלו וכולי האי ואולי.

ידידו דוש"ת בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קע

המגדל ילד בביתו אי מותר לקראו על שמו והאיך מברכין לו בשעת מילה

ב"ה אור ליום ה' ג' אדר ב' התשכ"ב ברוקלין נ"י יצ"א
משה שפיר קאמר, דרש קל וחומר, ה"ה ידיד עליין וידיד נפשי הגאון האמתי שר התורה, והאיש משה עניו מאד וכו' כהדר"ג מוה"ר משה פיינשטיין שליט"א ר"מ תפארת ירושלים נו"א יארק.

אדשבהדר"ג את קסתי נתתי בידי להשתעשע בדברי כבוד גאוונו כספרו שו"ת אגרות משה על א"ע בקי' ז' שכתב צמי שלקח ילד לגדלו שקורין (אדאפטירט בלע"ז) ויודע שאביו ואמו יהודים וליכא בו חשש ממזרות ואם נשתכח השם של אביו ואמו אין לאסור משום דאזלינן בתר רובא לענין דלא חיישינן שמא יקדש אחיו ואחותו אבל אם עדיין לא נשתקע ועל ידו ישתקע אסור וצ"ל למש"כ בחי"ד סי' קס"ג, זה זמן רב אשר ציינתי על גליון הספר אגרות משה יו"ד הנ"ל שהעלה שם וכן הכא כנראה חדא הוא דאם כבר נשתקע שם הוריו ששוב אין בו קלקול יותר דמה לו לעשות אין איסור אם המגדל קורא את הילד על שמו ואין מגיד לו בכלל שאינו בנו וכן נראה עוד ממש"כ בחי"ד שם סי' קס"א.

ולפענ"ד נראה פשוט דיש בזה עוד כמה קלקולים ואיסורים כשאינו מגלה לו שאינו בנו ובכל אופן

אסור להעלים ממנו האמת שהוא אינו בנו, ואחשד קצת מהאיסורים. א) כשיגדל הילד קצת יש בו משום איסור יחוד וחזוק ונישוק שהבן והצד מותרין באביו ואמו ואם לאו בנס אסור בזה והוא לא ידע ועבר ואשם בזה כל ימיו באיסורים הללו, ובאמת כי זה צריך להזהיר גם על הנתגדל בשומרי התורה שמקילין בזה ודומין להם שאין בזה איסור מאחר שהם מחזיקים אותו כבנם אבל באמת זה איסור גמור דסוף סוף האשה היא א"א גמורה ואסורה לגביה ככל א"א דעלמא, וכן להיפך לענין הבעל חיה פשוט ולא כתבתי רק לעורר. ב) שאם ימות הבעל ויחזיקוהו לבן יפטור את האשה מיצום ומן החליצה. ג) אם לאחר מיתת הבעל יבא על האשה שנקראה אמו ויוליד ממנה בן יאמרו הולד ממזר ובאמת כשר הוא ואינו אלא מציאת פנויה, ואף אם אח"כ תכחיש האשה ותאמר שאינו בנה לא נאמין לה כיון שהחזיק כבר כבנה אינה נאמנת ועיין ח"ס א"ע סי' ע"ו שהאריך הרבה בענין זה באיש אחד כפרי דר עם אשתו ובניו כולם מוחזקים כבניו ועמה קם בנו הגדול ונשא אחות אביו בחופה וקדושין ואמר אביו שהוא חורגו בן אשתו ואסרו הח"ס ז"ל כיון דנתחזק כבנו ואף שהיו קצת ראיות ורגלים לדבר שאינו בנו ע"ש.

ד) **שם** יקדש אחת מהקרובות של המגדל יאמרו שאין קדושין תופסין בהם, וכ"ג הרגיש בזה וכתב דעכשיו לא שכיח שיקדש קרובות וענותנותו דמר שנו כאן דודאי גם בזמן הש"ס לא היתה שכיח אבל למהש מיהו צ"ע לצד שכאן אמרו ג"כ לא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכין להם ואמאי נאסור עליו הקרובות שהם מותרים לו בלי חולק. ה) אם המגדל הוא כהן ויחזיק עצמו ככהן וישא את כפיו ואפילו לפי דעת ר"י דלא ידע מאי איסור יש אבל הלא כתבו ז"ל דמקום ברכה לצטלה עכ"פ לצד שכתבו בכתובות בעצמם דיש בו עשה. גם לענין פדיון בנו, ואחרים שיפדו אצלו, ויגזול ויפטור את בניהם שלא כדין גם אם הוא לוי יש בו חשש משום זה. ו) לענין כבוד אב ואם שאם יבא אביו ואמו ולפסלו לעדות וכדומה שנוגע בזמננו ג"כ, ואף שכתבו הפוסקים דגם להמגדל צריך לכבד ועיין מהרי"ק שורש ל' מ"מ לענין חיוב יש נ"מ. ז) לענין אונן ושבעה ר"ל שאונן פטור מכל המצוות על אביו ואמו ולא יינתן תפילין ציוס המר ואיסור מלאכה כל שבעה ותשמיש המטה ולימוד תורה וכל ענינים שהאבא אסור בהם והאי לאו אביו ואמו הוא נמנא חייב בכולם ועבר על כל מצוות התורה ציוס אלו ח"ו גם לענין חיובי קדיש ותפלה ושאר חיובים. ח) לפמ"ש הח"ס א"ע ח"ב סי' צ"ד דשמוקי אין נכון להעלותו על כסא רבנות שהוא ציון לתורה ואם לא ידע יעברו גם על זה. ט) לענין ירושה שאם ימותו הוריו הללו ויש לבעל קרובים אחרים והם היוורשים והוא יירש את הכל ואף שהבעל צידו ליתן הכל לזה הילד אבל זה רק בחזרת

סימן קעא

גר אי יבול להחזיק שם אב שהוא שקר

עוד להרה"ג הנ"ל

ולבאורה היה נראה לפוס ריהטא דאס הוחזק כן שפיר דמי וכמו שכתב כיון שלא הוחזק בעיר באותו שם עד היום הזה וכו' אלא דא"כ דבריו ז"ל בלתי מוציאים הם ולא רישא ספא דסוף סוף מחזי כשקרא הוא ולא עוד שמחזי כשקרא אלא שקר גמור הוא שהרי ודאי שאין הוא בן פלוני, ולטעם זה דמחזי כשקרא מאי נ"מ אס הוחזק כן או לא הוחזק, איצרא דבתא' הרא"ש כלל י"ז סי' י"ב כתב באחד שנשחמד אציו והיה שמו יוסף בן שמעון ואחר שנשחמד אציו הניח שם אציו וקרא שמו יוסף בן שמואל לימים גרש את אשתו באותו שם החדש והכשירו הגט והרא"ש ז"ל תמה על המכשירין וכתב דאף אס יוכל אדם לשנות את שמו ולקרות לו שם אחר כדאמרין שלשה דברים מצטלין את הגזירה וי"א אף שינוי השם כמו שמצינו באברהם ושרה אצל שם אציו האריך יכול לשנות וכו' ע"כ. הרי כתב מפורש הרא"ש ז"ל דשם אציו א"א לשנות, וכבר ראיתי לאיזה אחרונים ז"ל שרצו לדייק בדברי הרא"ש ז"ל דבריו סותרים מתשו' הג"ל ורצו לדייק מכאן דעכ"פ משעוהו מותר אפילו בשם אחר אלא דהקשה להו מדברי הרא"ש השניים ולפענ"ד אפילו רית קושיא אין כאן מתרי טעמי חדא דאפילו לפי שיטתם יש לומר דדוקא לשנות שם אציו א"א כיון שכבר יש לו אב והוחזק בו או היה לו אב שהרי עיקר כתיבת שם האב בגט הוא כדי לידע ושיהא מוכח מתוכו מי הוא ועיין נוצ"י, א"ע סי' פ"ח קי"ג אצל בגר שאין לו אב ושם אב כלל היה יכול לקרא לעצמו כל מה שרצה ואין זה שינוי שם אציו אלא צדא שם אב.

שנית אני אומר דודאי הני תרי תשובות חדא נינהו ואדרכה צא זה וגילה על זה דודאי אפילו בגר א"א להחזיק עצמו בשם שאינו והוא שקר גמור ולא שרק מחזי כשקר אלא הוא שקר גמור והאריך יאמר אברהם בן יעקב והוא אינו בן יעקב ומה שנתן הרא"ש ז"ל טעם מפני שלא הוחזק בעיר באותו שם עד היום י"ל דכוונתו לומר דכל שם שלא הוחזק בו ודאי אין זה שמו וממילא הוה שקר אלא שבשם שהוחזק בו באותו עיר מוקמינן ליה אחזקתו דזה הוא שמו כי עכ"פ לא ידעינן ליה בשם אחר אצל אי ידעינן ודאי שהוחזק בשם אחר בשקר והא שהחזיק לאו שם אציו הוא ודאי דלריך לכתוב שמו האמתי דאדם אינו יכול לשנות שם אציו וכמו שכתב הרא"ש ז"ל בכלל י"ז דזה הוה שקר גמור.

וראיתי להח"ס א"ע סי' מ"א ח"א באחד שהחזיק עצמו במקום הכתיבה של גט בשם יתכן בר ישראל ונתודע ששקר דבר וכתב הח"ס ז"ל תקנה לפרסם צדיהכ"ג

מתנה בחייו אצל לאחר מיתה הדרא הירושא לסיני ולקרוצים כחורת משה ועוד כמה מכשולות אשר אין צדי לפורטם כי רבים הם ממש נוגע בכל התורה כולה ע"כ לפענ"ד דבר פשוט דלעולם מנזה ומוכרח להגיד להילד כשהיה בר דעת מקור מחצתו כפי אשר יודע האמת אסור להעלים ממנו ולהחזיקו כבנו בכל אופן שהוא. ועיין לעיל סי' (קס"ז - ס"ט).

ובסי' קס"א יו"ד הנ"ל כתב באותן שלוקחים ילדי נכרים ומלין אותן וטובלין ואז יקראו להם שמות וכתב כ"ג שיצרכו זה הנוסח או"א קיים את הילד הזה לישראל ויקרא שמו בישראל פ"פ על שם המגדלו כי אף שבעצם היה נריך לומר בן אברהם אציו אצל כיון שרצה המגדל שיקרא על שמו יכולין לעשות כן כי יכולין לקרוא לאדם שהוא בן המגדל ואין לחוש לקלקול דשמה יקדש אחת מקרובי המגדל ואשתו ויאמרו שאין הקדושין תופסין משום שיאמרו שהוא בנם דלא שכיח שיקדשו בזמנינו קרובות שיהא קדושין תופסין וכו'.

והנה לצד מהאיסורין שהבאתי לעיל צילד ישראל שרובן שייכים גם כאן יש כאן עוד איסור שאם היא ילדה אסורה לכהן כרמז"ס פ"ח מא"ב וא"ע סי' ו' ועיין תוס' יצמות ס"א ע"א ותוס' ע"ז נ"ו, ואס הוא זכר נפסל לכל שררות שממנים על הקהל שאין ממנים אותם מגרים כרמז"ס פ"א מהל' מלכים, אלא שבעיקר הדבר אין דעתי הענייה מסכמת שיכול המגדל לקרא הילד על שמו אף שודאי כן הוא שהמגדל קורא את ילד המגדלו על שמו כמו שכתב המהרי"ק ז"ל שרש ל' אמנם זה דוקא במקום דליכא למיחש לקלקולא וגם צהא הארכתו צ"ד במקום אחר דלקרות לתורה ולכל דבר שצדושה וכ"ש צנחית השם שאסור.

והבאתי שם דברי הלבוש א"ע סי' קכ"ט דבגר הגט כותבין פלוני הגר או בן אברהם אציו ואס לא הזכירו רק בן אברהם סתם מחזי כשקרא ומוזיק מחוכו והצ"ש סק' ל"ט כתב דהגט פסול והרמ"א או"ח סי' קל"ט ס"ג כתב דאסופי ושתוקי קורין אותו בשם אציו אמו והט"ז ס"ק א' חולק דשמה יבא לגרש בשם זה ע"כ קורין אותו בשם בן אברהם והא"ר חולק ועיין דג"מ א"ע סי' קכ"ט ושו"ת ח"ס א"ע ח"א סי' מ"א. ובשו"ת הרא"ש כלל ט"ו דין ד' כתב ושאלתם על גר שנחגלל ציינס ורצה ליקח אשה אס יכול לקרא לעצמו איזה שם שירצה כגון פלוני בן פלוני עם בניו וכו' אי מחזי כשקרא או לא, תשובה שאותה כתיבה אינה כתיבה כיון שלא הוחזק בעיר באותו שם עד היום הזה ונמצא משהה את אשתו בלא כתובה אלא כך נוהגים לכתוב בכתובות וגיטות של גרים פלוני בן אברהם ושמו המוצהק כותבים ואז המון גוים הוא אציו כולם ע"כ.

האשה ולא הוציא שכבת זרע טהור אע"פ שהערה וכתב דלולי מה שכתב הרמב"ם דלא נטמאו דוקא בהערה ולא בגמר ציאה.

ובאמת כי לפענ"ד דקדקתי בדברי הרמב"ם ז"ל להיפך שהרי הרמב"ם ז"ל סיים בדבריו הקדושים וכן האשה טהורה עד שיוציא האיש ומשמע דלעולם טהורה היא קודם שיוציא ש"ז דהרי משמע עד שיוציא האיש וגם לשון הבועל את האשה וכו' משמע בעילה גמורה אלא שלא הוציא ש"ז טהור הוא ולשון אע"פ שהערה, שכתב הרמב"ם, נלפענ"ד כוונתו אפילו הכניס כל האבר דלא חילק הכתוב ציאה בין הערה לגמר ציאה כשלא הוציא ש"ז ואולי דהרמב"ם ז"ל כאן ר"ל כל זמן שלא הוציא האיש קרי ליה הערה כשם מושאל דלא קרי גמר ציאתו אלא כשהוציא דזה הוא גמר ציאה כמוזן עכ"פ מסוף דבריו מפורש דעד שיוציא האיש טהורים הם.

גם מה שהציא רא"י משפחה חרופה שג"כ נתמעטו שלא כדרכה והערה ומ"מ לא מצינו שינטרך הוצאת זרע בדיוקא הנה צירושלמי יצמות ר"פ הבב"י מחלוקת ח"ל ר"י אמר עד שתכנס העטרה רצא בר חי"א בשם ר' יוחנן נכנסה העטרה זו גמר ציאה מה אכן קיימין אם בשאר כל עריות עשה בהן את המערה כגומר אם בשפחה חרופה עד שיפלוט ואמר ר' ירמיה רבי בר ממל בשם רב ש"ז עד שיפלוט ע"כ וכן נראה בש"ס דילן יצמות נ"ה ע"כ מצינו רב ששת ש"ז אינו חייב אלא על ציאת המירוק ועיין רש"י שם ורש"י כריתות דף י' ע"כ ד"ה כל העריות אלא שהתוס' יצמות הנ"ל כתבו היפך זה וצחידושי שו"ת משנה הלכות ח"ב סי' ל"ג הארכתי בזה.

סימן קעג

אי מותר לנשק בת בנו בבת בתו הקמנה

עוד להרה"ג הנ"ל

עוד ראיתי לכ"ג בחלק א"ע סימן ס' שעלה ונסתפק על דעת השואל צענין צת הקטנה לענין חזוק ונישוק דבח"מ א"ע סי' כ"א סק"י כתב דמותר האב לחזק בתו ולנשקה דה"ה לבת בתו וכ"כ בצ"ש בצ"ק י"ד ותמה השואל למה לא כתב גם צת בנו וכ"ג כתב שם סברא חדשה שבת בנו גרועה מצת בתו והציא ראייה מהא דאמרנו פסחים נ"א ע"א עם הכל אדם רוחץ חוץ מאציו וחמיו ובעל אמו ובעל אחותו ופרש"י מתוך שרואהו נזכר שמעם י"א הוא ואשתו ואיכא הרהורא אלמא דאף שעשיית דבר שמעדה ליכא חשש והדבר בעצמו הוא היסור אלא אם יש לחוש שיהא נזכר ע"י

ע"י הכרזה ג"פ שזה שהחזיק עצמו בן ישראל הוא שקר והוא בן מלכה וצוה נעקר שם הראשון ונקבע השני אע"ג דכ' הרא"ש בתשו' כלל ט"ו סי' י"ד על גר שנתייר שנחגלל ציינים ורואה לישא אשה וכו' אלא ודאי א"א וכו' התם לבדות לו שם פלוני אבל הכא נהפוך הוא שהחזיק עצמו בתחלה בשם של שקר וכו' ויש לזה כדמות רא"י מתשו' הרא"ש כלל טו"ב סי' י"ב והוא בש"ע סי' קכ"ט וכו' ע"ש ומדבריו הקדושים רא"י בצ"ד לדברינו. ועיין שו"ת מהרא"י סי' קל"ח שכתב דאין לחלק בין אחזק או לא דשם אציו לעולם א"א לשנות ועיין עוד רדב"ז ח"א סי' שע"ו וצפת"ש א"ע סי' קכ"ט סעי' קטן כ"ד האריך הרבה בזה והציא מחלוקת הפוסקים.

והנה לא מצעיא לדעת הפוסקים שהצאתי דא"א לשנות שם אציו לעולם אפילו כשהוא מוחזק ועכ"פ לפי מה שציאתי בצ"ד דאפילו לא היה מוחזק מ"מ שקר ודאי הוא ודאי דאסור לנו בדין להחזיק את זה בשם המגדלו לעולם אלא אפילו לשיטות החולקים מ"מ נראה דאיכא כאן חשש יותר משינוי שם אציו דהתם עכ"פ אינם רואים לשכת מהחנינוק מקור מחצבתו משא"כ בדין שכל מגמתם דוקא לשכת את מקור מחצבתו שהוא גר ושאינו מזרע ישראל ולדין זה ודאי נ"מ גדולה שהוא אסור בדברים שהגר אסור בהם ואנחנו מציים על וזהבצת את הגר וכו'. ע"כ לפענ"ד פשוט דאין לקראו בשם המגדל ואדרבה צריך להודיע ולפרסם שאין זה ולד ישראל מיוחס כדי שלא יתערבו פסולי קהל או גרים עם עם קודש המיוחדים והי' צאמת בכלל הא דמכריו עליה דממזר הוא הכ"נ כן הוא לצד כי יש משום כל הני דברים שכתבתי והצאתי לעיל, והגם שגם כ"ג צאמנע הדברים כתב לגבי גר דיהא מוכרח להגיד לו בשעה שנעשה בן י"ג שאם ירצה לחזור בו הרשות בידו אבל הרי המציאות מעיד בזה שרובם מהם דוקא רואים לשכת את מקור מחצבתם ע"כ לפענ"ד למגדר מילתא היה מן הראוי לפרסם לכל האנשים מאמצי ילדים שלא יקראו הילדים בשמם כנלפענ"ד.

סימן קעב

בעל ולא הפליט ש"ז אי מטמא

עוד להרה"ג הנ"ל

בסימן ע"ב תמה על הגאון רנ"פ פרנק זצ"ל מירושלים צענין ציאה בלא הוצאת זרע לא מטמא הבא דבריו בספר אכן יעקב להגר"י הכהן מעסקין והגאון זצ"ל הציא דברי המל"מ פ"ג מציאת מקדש ה"ג ולא שפיל לסוף דבריו ולכן תמה אמנ"ח מנזה ק"פ וכ"ג האריך קצת והציא דברי הרמב"ם פ"ה מה' אבות הטומאה ה"י שכתב הבועל את

איברא דהדבר מפורש עוד מפי פוסקים ראשונים ואחרונים דבת דתו לאו דוקא אלא ה"ה בת דתו ורבינו המאירי קידושין בשלהי המס' כתב וז"ל דה"ה כבר ביארנו ומכל מקום כל שאינו עושה לכונה ייחוד ולסרך הרהור אלא דרך חיצה המולידים לפרסם ולהודיע להם שבניהם חביבים אלם מותר וע"ז אמרו הכל לשם שמים ע"כ והרי מפורש לשון המאירי שעושה דרך חיצה המולידים והיינו מולידים תרומיהו בין בתו ובין בנו, וביותר הדבר מפורש לרבינו הפרישה ופ"ד יו"ד סי' שס"ג והוא דהצ"ש א"ע הנ"ל ס"ק י"ד הקשה לשיטת הצ"ח והח"מ דבת דתו נמי מותר מדברי הר"ן שכתב בתו תנן בת דתו לא תנן ע"ש אבל באמת באצל רבתי תנן שהאם נקברה עם בן בנה זה הכלל כל שישן עמו נקבר עמו וכן פסקו הטו"ש ע"ד יו"ד סי' שס"ג ובריימא זו תיובתא להר"ן ז"ל, וראיתי בצר"י א"ע הנ"ל דהר"ן סבר דהיה צריימא דשמחות אינה הלכה וטעמו דבתלמודין שלהי קדושין אמרו על בת ברתיה דעבר אדשמואל דאין משתמשין אלמא בת דתו כאשה דעלמא וכמו שהקשה הצ"ש ז"ל על החולקים על הר"ן ז"ל ומיהו אנן קיי"ל כהיה צריימא דשמחות צו"ד הנ"ל א"כ הכא נמי כן ולא קיי"ל כהר"ן ע"ש.

והנראה מפורש דהני תרי הלכתא הא בזה תליא והפרישה יו"ד הנ"ל כתב אצריימא דשמחות וז"ל זה הכלל כל שישן עמו צחייו נקבר עמו במומו וכו' ומ"ש עם בן בנה הקטן ה"ה דהוא מותר עם בת דתו או בתו אלא במאי דקיים פתח וחדא מינייהו נקט וק"ל עכ"ל והעתיקו הש"ך יו"ד הנ"ל ס"ק ג' אות ב'אם להלכה הרי מפורש יוצא מכל הני פוסקים ראשונים ואחרונים דבת דתו לאו דוקא אלא ה"ה בת דתו וגם מוכרח מזה דהני דין אחד להם כל שמותר ביחוד מותר ביה וכו' גם כזה פקפק בספרו הנ"ל. ועיין מל"מ פ"א מסוטה ה"ג.

והא דיוקא מדברי רש"י פסחים נ"א שכתב באציו וחמיו דאסור לרחוץ שמתוך שרואהו מזכר שמשם י"א נותן לבו להרהר לפענ"ד יש לומר סברא ולחלק דדוקא כשרואה אותם ערומים ורואה הערוה ומהרהר צענינים אלו אז יש חשש להרהור אבל כשהם מלובשים ליכא חששא זו, עוד יש לחלק דדוקא בזה שהם אנשים גדולים דרים עם נשותיהם ורואה ערותם מהרהר בזה אבל הני קטנים שאינם צעלת ביאה אין כאן הרהור כ"כ ועכ"פ הרי רש"י ז"ל פי' גם בצעל אחותו נמי איכא הרהורא והתם ודאי ליכא הני טעמי וע"כ משום שהם ערומים, או משום דהם גדולים דבאמת באחותו הקטנה כתבו הפוסקים דליכא איסורא וכנ"ל.

מעשה זו מדבר שיצאנו לידי הרהור אסור ולכן גם בחזקו ונשוק לנכדתו הקטנה שייך לחלק בין בת דתו לבת דתו בתו תזכרנו כמחצק ומנשק בתו שהיא אינו מציא לידי הרהור אבל בת דתו כשיחצקנה תזכרנו בכלתו שהיא דבר שמציא לידי הרהור וכו'.

ודברים אלו הם כשגגה היוצא מלפני השליט דלא עיין בצ"ח בשעת כתיבה שהוא מקור מוציא דין זה שכתב וז"ל ונראה ודאי דרישא דוקא וסיפא לאו דוקא בתו אלא אפילו בת דתו וכל יוצאי חלציו שרי וכדמסיק דקאמר שמואל הכל לשם שמים ופרש"י שלא היה דעתו לחיצה אישות אלא לחיצה קורבא ולעשות קורת רוח לאמה כשאי מחצב את בתה עכ"ל. והרי מפורש בדברי הצ"ח דכל יוצאי חלציו בכלל והם בין בת דתו בין בת דתו דהכין הוא הפי' של כל יוצאי חלציו וזה פשוט, וממילא גם פירושו בדברי רש"י שם שפי' באידך דשמואל דאמר הכל לשם שמים אלא לעשות קורת רוח לאמה כשאי מחצב את בתה שודאי מזכר אודות אמה בחזקו את נכדתו שהרי בשביל זה עושה שיש מקום לאסור עכ"ל, אבל הרי הצ"ח הביא שם דברי רש"י הנ"ל ואדרבה מפרש בהם ראייה לדינו דכל יוצאי חלציו בכלל זה והוא גם בת דתו ולא חש לו אלא ע"כ דפירושו כפשוטו דכיון דלשם שמים כוונתו ליכא הרהור כלל ועכ"פ כן מפורש בצ"ח וזה ע"כ שיטת הח"מ וצ"ש שהציאו מקור הדין בצ"ח וכתב הכל לש"ש וכנ"ל וכן ראיתי מפורש בערוך השלחן א"ע הנ"ל שכתב בת דתו וכו' שם בת דתו ע"ש.

ובבר כתבתי בתשו' אחרת לידיד נפשי הגה"צ אדמו"ר מליובאוויטש שליט"א מה שכתב צ"ש"ש קידושין פ"ד סי' כ"ה והם דברי הריטב"א שלהי קידושין בזה דהכל לשם שמים וז"ל וכן הלכתא דהכל לפי מה שאדם מכיר צענמו ואם לעשות לו הרחקה ליצרו עושה ואפילו להסתכל בצגדי צעונים של אשה אסור כדאיתא במס' ע"ז ואם מכיר צענמו שיצרו נכנע וכפוף לו ואין מעלה טיבא כלל מותר לו להסתכל בצגדי צעונים של אשה ולדבר ולהסתכל צערוה ושואל בשלום אשה והיינו הדין דר' יוחנן דיתב אשערי טבילה ולא חייש לאיסור ע"ה ורצ דנפקי ליה אמהתא דבי קיסר וכמה מרבנן דמשמע דהדא הדין מטרומיתא ורצ אדא בר אבהו שאמר בכתובות דנקיט כלה אכתפיה ורקידו ביה ולא חייש להרהורא מטעמא דאמרן אלא שאין ראוי להקל אלא חסיד גדול שמכיר ביצרו ולא כל ת"ח בועטין ביצרו כדחזינן בשמעתינן כל הני עובדא דמיימי ואשרי מי שגובר על יצרו ע"ש נראה נמי דמפרשי דברי הגמ' שם כפשוטם דהכל לשם שמים כפי מי שמרגיש צענמו.

סימן קעד

קטנה שנתקדשה אסור לחבקה ולנשקה
ומה טעם יש בה

עוד להרה"ג הג"ל

ומה שחמה טובא כ"ג למה ננתקדשה אסור לחבקה ולנשקה
הא גם בלא קדושין היא ערוה דבת בתו עליו בשרפה
ומי"מ הוא מותר לחבקה ולנשקה ומה ניתוסף בזה שנתקדשה
שנעשית גם באיסור א"א שיאסר בשביל זה הוא מותיב לה
והוא מפרק לה לפי שיטתו הג"ל, ואני אומר מאן דקמותיב
שפיר קמותיב אלא שלפי שיטתינו הדרא קושיא שהרי כתבנו
דלא כשיטה הג"ל אבל באמת קושיא זו לאו דמתא הוא וכבר
פירשה רבינו המאירי שלהי קידושין הג"ל וז"ל כבר ביארנו
במשנה שכל שהביאה סימני נערות אע"פ שאינה בושא לעמוד
ערומה אם נתקדשה אסור שכבר נתלכשה מן היצר מצד מה
שהרגישה בקדושה וכן אסור לחבקה ולנשקה ע"כ. נראה
דהמאירי ז"ל מפרש לן דרך חדש בזה דהחסרון הוא מצדה
שהקטנה נתלכשה מיצר בשעה שהרגישה בקדושה, ונראה
כוונתו דבאמת האיסור הוא משום הקטנה ומצדה והרהורה
שנתלכשה מן היצר ולא מצדו דלגבי הרי לשם שמים מתכוין
וליכא שום חלוק לגביה אלא לגבה.

הגם שצדק החוקרים הי' אפשר לומר דידוע מחכמי המחקר
האמתיים דהאדם נתפעל מהרגש חצירו וא"כ י"ל כל
זמן שהקטנה לא אלכשה יצר ליכא חשש לחבקה ולנשקה דלא
תפעול בו להרהר אבל משהרגישה בקדושה ונתלכשה מיצר
תפעול בו ג"כ להרהר וממילא גם לו אסור מצדו משום שהיא
נתלכשה יצר.

עוד רגע אדבר מש"כ שם לפרש בדברי הרמב"ם וה"ה שם
ח"ל ואולי לפי"ו מש"כ הרמב"ם בפכ"א מא"ב ה"ו
לאיסור צניעות והמ"מ כתב שנשאת לאו דוקא דה"ה נתקדשה
בלבד אסור משום שעובדא דגמ' היתה בנתקדשה אבל מסיק
שבהלכות מנאח נוסחא אחרת בזה וכוונתו דלגירסת ההלכות
היה שם צניעות וא"כ אפשר שדוקא כתב צניעות שלכאורה
אזיה חלוק יש צין ניסת לנתקדשה ואדברה הא נתקדשה עוד
חמורה ע"כ.

ולבי אומר לי סברה ישרה לחלק צין נתקדשה לניסת די"ל
דס"ל להרמב"ם ז"ל כפי פי' המאירי הג"ל וגדולה
ממנו דס"ל דנתקדשה עדיין לא נתלכשה מן היצר אף שכבר
הרגישה בקדושין אבל כשניסת ג"כ אז ודאי דיצר אלכשה וזו
סברה ישרה לפענ"ד אלא דכל זה לפי מה שפי' כבוד גאונו
בכוונת ה"ה דשם, אבל תמהני הרבה בזה שכתב כבוד גאונו
דכוונת ה"ה דלגירסת ההלכות היה גרים צניעות א"כ אפשר

ניסת דווקא וזו לפענ"ד פליטת הקולמוס דהרי גירסת
ההלכות מפורש בקדשה ולא צניעות וז"ל הרי"ף ז"ל (שהם
ההלכות שמביא ה"ה לעולם בשם ההלכות כידוע) אמר רבא
לא אמרן אלא דמקדשה אבל לא מקדשה לית לן בה ע"כ
הרי מפורש גירסת ההלכות בנתקדשה ולא צניעות וזע"ג.

אבל פשוט דכוונת ה"ה שם בזה שכתב דבהלכות מנאח
נוסחא אחרת דכוונתו כמ"ש הרא"ש והר"ן שם אמה
שכתב הרי"ף ז"ל הגדילה וכו' וכמה אמר רב אחא וכו' וזה
זוהי עד דליכא שדים נכחו ושערך נמא אמר רפרס בר פפא
אמר רב חסדא לא שנו אלא שצושה לעמוד ערומה אבל לא
בושה לעמוד ערומה לא אמר רבא לא אמרן אלא דמקדשה
אבל לא מקדשה לית לן בה ע"כ וכתב הרא"ש ז"ל בהלכות
רב אלפס ז"ל א"ר אבא (ואגב דהרי"ף הגירסא רבא) לא
אמרן אלא דמיקדשה אבל לא מיקדשה לית לן בה ומשמע
דקאי אבושה לעמוד לפניו ערומה ולא ראיתי גירסא זו
בספרים וגם מעובדא דרב אחא בר אבא דשקל לבת ברתיה
בכנפיה ואמר ליה רב חסדא חתניה לא ידע מר דמיקדשא
משמע דכי מקדשה בכל ענין אסור ועיין ר"ן שם, והנראה
מפורש דהרי"ף ז"ל פי' דאפילו בושא לעמוד לפניו ערומה
אם לא מיקדשא אכתי ישן עמה וע"ז הקשה הרא"ש ז"ל וכן
הר"ן וכתבו דהי"ל להרי"ף גירסא אחרת בזה ולזה כיון ה"ה
ז"ל שכתב דברי"ף ז"ל נוסחא אחרת יש בזה אבל ודאי דלא
היה גרים צרי"ף ז"ל צניעות שהרי מפורש מכל הראשונים
ז"ל גירסת הרי"ף בקדשה ולא צניעות.

ובצת הי' אפשר עוד לומר בכוונת המ"מ דרצה לפרש למה
כתב הרמב"ם ז"ל צניעות ולא בשקדשה ור"ל דה"נ
דהרמב"ם גרס כגירסת הרי"ף ז"ל ומפרש דלהרי"ף ז"ל
תרתיה צעי אם אינה בושא לעמוד לפניו ערומה אפילו נתקדשה
מותר ואם בושא נתקדשה אסור, וצניעות אפילו אינו בושא
נמי אסור והכי מפרש לה ואם היתה הבת בושא לעמוד לפני
אביה ערומה ונתקדשה אסורה או שנשאת אפילו אינה בושא
לעמוד ערומה, אבל אין אלו אלא פטפוטי דברים כי העיקר
נראה בכוונת ה"ה לגירסת הראשונים ז"ל ולפירושם דברי
הרי"ף וכמ"ש הרא"ש והר"ן ז"ל.

סיומא דמילתא לפענ"ד פשוט וברור דמה שאמרו בת הבת
ה"ה בת הבן בכלל וכמו שכתבו מפורש הש"ך
והפרישה והצ"ח והמאירי והערוך השלחן וכן נראה דברי
הב"ש והח"מ וליכא בזה שום חלוק וממילא אין כאן שום
מקום להחמיר אפילו לבעל נפש ואדברה בעל נפש הוא דקיל
שהרי הוא יודע אי כוונתו לשם שמים או לא וזה לפענ"ד
ברור צ"ד.

סימן קע

הרוצה לישא אשה פסולה בני משפחתו יכולים
למחות בו וישוב לרמ"א בזה

עוד להרה"ג הנ"ל

עוד רגע אדבר צמה שהעיר שם בדברי הרמ"א ז"ל א"ע
סי' ב' שכתב צמי שרונה לישא אשה פסולה צמי
משפחתו יכולין למחות צו ותמה כ"ג דהא מילתא דפשיטא
הוא ולא רק על צמי משפחתו משום פגם משפחה הא על
כל צמי ישראל החיוב כשיכולין למחות ואף כשנשאו כופין אותו
להוציא אפילו בשותפין ומה שי"ך זה לצמי משפחה ומשום פגם
משפחה והניח צע"ג.

הנה צעיקר הקושיא מנאמי לו חצר צספר נתיבות לשבת
סק"ה הצאו דבריו צאוצר הפוסקים סי' ב' וכתב
דמלשון רמ"א משמע שאין צ"ד מוחין צידו אפ"ה צמי
משפחתו מוחין צידו וכתב דלא משכחת לה אלא לשיטת ר"ת
דרק להכשיר צתו לכהן צריך צדיקת ד' אמהות ולישראל אין
צריך צדיקה ומשכחת משפחת ישראל מיוחסים שאחד מהם
רואה לקחת אשה שאינה צדיקה שהוא מותרת לו רק צמי
משפחתו מוחין צו שרוצים להכשיר צנותיהם לכהונה ע"ש
וצאמת כי אפשר למצוא כמה אופנים צנשים אשר מדינא א"א
לאוסרם ולפוסלם אצל לכתחלה אין לנושאם למשפחות מיוחסות
ועיין צ"מ וא"כ י"ל בדברי הנתיבות הנ"ל.

אלא דלפענ"ד נראה דדברי רבינו הרמ"א ז"ל הם גמרא
מפורשת כתובות כ"ח ת"ר נאמן התינוק לומר קר
אמר לי אבא משפחה זו טהורה משפחה זו טמאה וכו'
ושאכלנו בקצצה של צת פלוני לפלוני וכו'. מאי קצצה דת"ר
כיצד קצצה אחד מן האחין שנשא אשה שאינה הוגנת לו צאין
צמי משפחה ומציאין חצית מליאה פירות ושוצרין אותה צאמצע
רחצה ואומרים אחינו צמי ישראל אחינו פלוני נשא אשה שאינה
הוגנת לו ומתייראים אנו שמא יתערב זרעו צזרעינו וקחו לכם
דוגמא לדורות שלא יתערב זרעו צזרעינו וזו היא קצצה
שהתינוק נאמן עליה ע"כ.

ולבג' זו כיון רבינו הרמ"א ז"ל וסיוס דבריו מוכיחים ע"ז
שסיים ואם אינו רואה להשגיח יעשו אחיה דבר לסימן
שלא יתערב זרעו צזרעם וכו' והוא כעין פי' גמר' שאז הביאו
חצית מלאה פירות ומפרש הרמ"א דחצית מלאה פירות לאו
דוקא אלא ה"ה כל דבר שהוא לסימן לדורות סגי, ובספרי
משנה הלכות למס' כתובות סי' קכ"א הארכתי קצת צפירות
הא שמעתתא דכתובות הנ"ל ובשיטת הפוסקים צה אצל אין
זה נוגע לעניינינו אצל בדברי הרמ"א נראה לפענ"ד כמ"ש.

ופה שבתה קולמסי מחמת רוב הטרדות הגם שיש לי עוד
להשתעשע בדבריו היקרים ואי"ה כשאפנה עוד קצת אתעלס
את כ"ג באהבים אהבה של תורה ועד התם הנני בזה ידיד
נפשו באמת החותם מתוך הוקרה ומתפלל בכל יום פעמים לבד
מצהרים, שיאריך ימים ושנות חיים, עד שיבא שליח מן השמים,
ויקבץ נדחנו לירושלים, בביאת בר נפלי בב"ד.

בלב ונפש,
מנשה הקמן

סימן קעו

אשה שנשאנה לנכרי בערכאות ופטרה
אי צריכה הבחנה מזמן הפטור שלהם

ב"ה ב' לסדר ברוך תהי' מכל העמים התשכ"ה ברוקלין
נ"י יצו"א

כבוד ידידי הרה"ג וו"ח נו"נ אי"א פ"ה וכו' כש"ת מוה"ר
ישעיה אברהם קעניגסבערג שליט"א. רב ווינטראפ מאס.
אחדש"ת יקרתו הגיעני צדצר אשר העיר שמוכת מדברי
דגם צאשה הנשאת לנכרי צערכאות ר"ל אשה
ישראלית ופטרה צערכאות צריכה הצחנה מזמן הגט שלהם
אפילו לא היו יחד זה זמן רב כמו צגט ישראל וזה חידוש
גדול עכ"ל, כנראה שאין לו ספרי משנה הלכות ח"צ [סי'
כ"ח] שצינתי עליו צמכתצי הצעיר ששם דנתי צהא דינא וחשב
כ"ח דכתצתי קן אפילו לאחר שנתפרדו אצל צאמת לא כתצתי
שם אלא לפ"מ דס"ל להצ"י צש"ע סי' י"ג ס"ו דזונה אינה
צריכה להמתין ג"ח ודלא כדעת הראצ"ה והרא"ש והטור
והרמ"א ז"ל שם מ"מ צאשה שנשאת לעכו"ם צערכאות מודה
המחבר דצעי להמתין ג"ח משעת פרישה ממנו ודקדקתי שם
לומר משעת פרישה ולא משעה שנתגרשה ממנו צערכאות
ע"ש ואני סמכתי צזה שכ"ח יעיין למה שצינתי ועכ"פ כנראה
דדא גרמה ליה טעותו מה שהכריח שיטתי צזה אצל לקושטא
לא כתצתי מזה כלל שם.

אלא דכיון דצא לידי נעיין צהא מילתא קצת דיש לעיין
צטעם הדצר שאשת עכו"ם צריכה להמתין אם הוא
מטעם גזירה שגזרו חז"ל צאשת איש ישראל וממילא כמו
דצאשת ישראל צריכה להמתין משעת הגט הכ"נ צאשת עכו"ם
והטעם והסביר צזה דכל זמן שהיא אוגדת לו כאשתו שכחא
ליה ואף דכרעג הם שונאים זה לזה מ"מ חיישינן שמא
יתפייסו צדקל יוכלו להתפייס ולכן גזרו לעולם דעד גירושין
לא ימנה אלא נחלקו אי משעת כתיבה או משעת נתינת הגט
כמצואר צגמ' גיטין י"ח מחלוקת רצ ושמואל ועיין רש"י שם
שלא יאמרו ולטעם זה דחיישינן להתפייס א"כ ודאי טעם זה
איכא נמי צישראלית שנשאה לעכו"ם ונפלה קטטה ציניהם

ויש להעיר דדבריו דמה שהביא רא"י מיפ"ת מדהוטרך להשמיענו וכו' ש"מ כל זמן שהיא צביתו אפילו יודעים ראה זו אינו מכיר שהרי כתב שם ה"ה ו"ל דהאי יפת תואר מיירי אחר ביאה ראשונה במלחמה וכיון דמיירי אחר ביאה ראשונה שלו א"כ ע"כ צריכה להמתין ז' יום לתקנת הולד מומן יביאה מציט בעלה וא"כ אפילו נדע צירור שלא נבעלה מבעלה הראשון אכתי צריכין לנו להצטנה מביאה שלו להצטין צין זרע שמרע בקדושה לזרע שמרע שלא בקדושה אבל אהכ"נ אי הוה ידעינן צירור שלא נבעלה מקודם הוה די לה צימי הצטנה גם כי צריך להצטין צין זרע בעלה ראשון לשני וסתם גויות מונות תחת בעליהן הם ואין אפטרופוס לעריות ועיין רש"י יצמות ז"ל ע"כ דהא דאין לעכו"ם אחוה מן האצ משום דסתמא עו"כ זונה ומאיש אחר הוה וצגמ' ע"ז כ"ה עו"כ אין אשתו משמרתו אבל ישראל אשתו משמרתו ופרש"י דלא קפדי איהו בקרי ואיתתא צצונינא ועיין ש"ע א"ע סי' כ"ב וצח' הארנתי בזה וא"כ י"ל דציפ"ת גרע מצת ישראל וי"ל דכיון דנשאה לישראל כותיהו היא, לצד כי יש לחלק עוד דדוקא ציפ"ת שהיא נכרית לנכרי הוה בכלל גזירה דהוה אשה גמורה וכ"ז שהיא יושבת תחתיו הרי היא א"א גמורה אבל בישראלית לנכרי אין כאן אישות כלל ואינה בכלל גזירה כלל וכבר צ"ן כעין זה בצא"ה פ' הנ"ל צסוגריים ע"ש.

סיומא דפיסקא דנראה פשוט דכל שנתפרדו זה מזה מתחילין ימי הצטנה וכל זמן שהם צבית אחד אפילו אומרת שלא נבעלה אין מאמינין לה כן נלפענ"ד להלכה ולמעשה צס"ד.

ידידו דוש"ת בלב ונפש.

משנה הקמן

סימן קעו

אשת מומר שנתגרשה ג' שנים אחר שנתפרדו זה מזה אי צריכה הבחנה לאחר הגט

ב"ה אור ליום ה' פנחס התשכ"ה ברוקלין ג"י יצו"א בין המצרים, ישלח לנו מדלג על ההרים, וישמיענו בקול שופר, גאולת עולם ברית לא תופר, ובתוכם כבוד ידידי הרה"ג נר"נ אי"א וכו' כש"ת מוה"ר ישעיה אברהם קעניגסבערג שליט"א רב בביהכ"נ תפארת אברהם וינטראפ מאס.

אחדש"ת, דדבר השאלה באשת מומר שנתגרשה צקשיים רבים אחר ג' שנים שנתפרדו זה מזה והיה הוה גר צמדינה אחת צברה"צ והיה צמדינה אחרת אי צריכה להמתין ז"ל יום ימי הצטנה קודם שתנשא והדבר שעת הדחק שהמשודק רוצה לזאת למקום רחוק ולקחת אותה עמו

שהרי גם צהם שי"ך שיתפייסו זה עם זה וא"כ היא נמי בכלל גזירת חו"ל או דילמא כיון דמה שאסרו חו"ל משעת הגט לעולם הוה משום לא פלוג וזה לא שי"ך רק צגט ישראל ולא צגט ערכאות שאינו גט ואין זה אלא כעין זנות ולא נאסר צה יותר מצוונה משעה שזנתה אף שכתבתי דיש לה דין א"א לכ"ע מ"מ זה רק לעיקר דין הצטנה כיון שהסכימה לדור עמו דעתה גם להצטבר ועצ"ש סק"א וצחוס' מגילה י"ג צ' וצברכ"י כאן אות ו'.

ולאחר העיון נראה פשוט דלא צריכה להמתין אלא כל זמן שהיא מיוחדת לו והיא עמו צבית דלא שי"ך דין הצטנה דחיישינן שמה נבעלה לו ואפילו היא אומרת שלא נבעלה לו זמן רב לא שמעינן לה כיון דהיא עמו צבית וחזקה שאין אדם מעמיד עצמו שלא לצעול יותר משלשים יום וכיון שהיא דרה עמו כאיש ואשה ודאי נבעלה ולא מהמנינן לה שלא נבעלה אבל לאחר שהפרידו זה מזה ואינם צבית אחד מיד מתחילין לה ימי הצטנה ואין לו לשטר פטורין של ערכאות שום שייכות בזה דליכא בזה משום גזירה כלל והגע עצמך אשת ישראל שנשאה לעכו"ם צערכאות והתפרדו והעכו"ם לא רוצה ליתן לה שטר פטורין צערכאות וכי לא מותרת היא לינשא פשוט דכל שהתפרדה ממנו מותרת היא לינשא לכל גבר די תצוין וממילא פשוט דאין לו שום שייכות לגט ערכאות עם ימי הצטנה ואין טעם לגזירה זו.

ועיין מל"מ פי"א מה"ג הכ"א שכתב דגר וגזירת וכו' דצמלתא דלא שכיחא לא גזרו רבנן כ"כ דלא אחי לחלופי באשה דעלמא והכ"נ צדין מילתא דלא שכיחא הוה (ואף צצענו"ה כעת שכיחא הוה מ"מ צומן גזירת חו"ל לא הוה שכיחא כמובן) וגם ליכא דין גירושין ונישואין וליכא למיטעי בזה כלל לכן נלפענ"ד פשוט דכל שנתפרדו זה מזה מתחילין ימי הצטנה ואין לה שום שייכות לגזירת חו"ל באשת ישראל.

ופקחתני עיני וראיתי צא"ה פ' אונ"ס סי' י"ג שהביא צאות ל"ז שם תשו' להגרי"א ק שכבר חקר בזה והביא רא"י מדברי הרמב"ם פי"א מה"ג הכ"א דיפ"ת אעפ"י שנתנה לה תורה ל' יום לתקנת עצמה צריכה להמתין ז' יום לתקנת הולד והל' מכלל הל' ומדהוטרך להשמיענו שהל' שצתה כבר יבאה מציטו הם מכלל הל' ש"מ שכל זמן שהיא צביתו אפילו יודעים שלא נבעלה בכלל אסור הצטנה היא כ"ז שהיא צביתו אפילו יודעים שלא נבעלה בכלל אסור הצטנה היא כ"ז שהיא מיוחדת לו והוסיף דכיון דצת ישראל לנכרי שאין להם נשואין אחרים היינו אשה גמורה והרי היא בכלל הגזירה כמו ציפ"ת וקיים דאין רוצה שום צד להקל וצריכה להמתין ימי הצטנה ע"ש.

ואולי כיון דבעלה מומר הוא ואסורה לדור עמו מדינא א"כ ליכא צה דין הבחנה ולא גזרו ז"ל צכהאי גוונא ורצה להציא קצת ראיות.

והנה במשנה יצמות פ' החולץ דף מ"א מ"ב וכן כל שאר הנשים לא יתארכו ולא ינשאו עד שיהיו להן שלשה חדשים אחד בתולות ואחד בעולות אחד גרושות ואחד אלמנות אחד נשואות ואחד ארוסות ר' יהודה אומר הנשואות יתארכו הארוסות ינשאו וכו' ובגמ' תנ' הרי שהיתה רדופה לילך לבית אביה או שהיה לה כעס עם בעלה או שהיתה חולה או שהיה בעלה חולה זקן או עקרה או איילוניית או קטנה או זקנה או שאינה ראויה לילד כולן צריכין להמתין ג"ח ע"ש. וצרמז"ס פ"א מה"ג הי"ח.

והפזר א"ע סי' י"ג כתב כל הנשים שמתו בעליהם או גרשום לא יתארכו עד שיהא להם ג' חדשים וכו' אפילו נתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין אפילו היה לה כעס עם בעלה ופי' הצ"ח דרך רבותא נקט אמר לא יתארכו אפילו נתאלמנה או נתגרשה מן האירוסין דליכא אלא איסורא למבעל קודם שנכנסה לחופה א"נ שפיר איכא למיגזר בראשון דלמא התיחד עמה ודילמא בעל וכן בשני איכא למגזר בהכי א"נ גזרינן אירוסין אטו נישואין אכ"כ אמר אפילו הי' לה כעס דאע"ג דליכא איסורא מ"מ ודאי לא שמשו אפילו הכי גזרינן אטו היכא שאין הכעס גדול כ"כ ואין החולץ כ"כ וכו' דלא פליג רבנן בתקנת גזרה שלהם בין אשה לאשה ובש"ע כתב ואפילו בעלה במדינת הים גזרו ע"ש בכל המקור.

והנה מדכתבו בנתגרשה מן האירוסין דגזרו חכמים אפילו שהוא אסור לדור עמה ע"כ מבואר דאפילו במקום שאסורים לדור יחד גזרו חכמים משום לא פלוג ולא מצביא לטעם דאיכא למגזר בראשון דלמא התיחד באיסור א"כ הכ"נ אפילו דאסורה לדור עמו איכא למגזר דילמא תתיחד עמו באיסור ודלמא בעל אלא אפילו לטעם דגזרינן איסורין אטו נישואין מ"מ צדיק נראה דלכ"ע גזרו דהרי היא אשה נשואה ומה דס"ל לכ"מ דכיון דאסורה לדור עמו וליכא טעם למגזר לא נהירא לן שהרי איכא ואיכא טעמא למגזר גם כאן דהרי פשוט דמומר שהמיר דתו קודם שהמיר היו שניהם יחד ובעלה כדרך כל הארץ וא"כ אכתי איכא למגזר בכל נשים אטו מומר שבעל ולמחר המיר דתו והתם צריכה ימי הבחנה מדינא וכיון דאיכא טעמא למגזר אפילו במומר ודאי דגזרו ביה כמו בשאר נשים אפילו הרחיק הגט מזמן שהמיר יותר מג' חדשים לא פליג רבנן כמו בשאר נשים דלא פליג וזה פשוט מאד. גם האמת דגזרו אפילו בנשים שהם חייבי לאוין שנשאו באיסור ואסורין לצא באיסור לאו.

וקצת רציתי להעמיד סדרת כ"ח כיון דקיי"ל המשחמד הרי זה גוי גמור לכל דבריהם וא"כ כיון שבעל אשה זו נשחמד ר"ל וינא לדת אחרת וממילא נהפך לאיש אחר גוי וכיון דכבר עברו יותר מג' חדשים משעת שנחמדו לא חיישין שמה נבעלה לגוי כמו דלא חיישין שמה נבעלה לגוי דעלמא אבל פשוט דלא שבוש הוא כיון דצריכין הימנו גט וכל זמן שלא גרשה אגודה ביה אף שהוא מומר לשמד מ"מ בעלה הוא וגזרינן כבכל נשים. ובספרי שו"ת ח"צ סי' כ"ח כתבו בישראלית שנשאת לעכו"ם צערכאותיהם ונתגרשה ממנו צערכאותיהם צריכה להמתין ג' חדשים ע"ש וא"כ כ"ש כאן דצריכה להמתין לכ"ע.

ובמה שהעיר כ"ח משו"ת נוב"י ק' סי' פ"ט שכתב דבאשת מומר יש לצרף שיטת המרדכי ריש פ' מי שאתו שכתב אולי בכל פסולי דרבנן יש להחיר בשעת הדחק צדיעבד ע"ש הרבה טעמים יש בדבר דהתם הרי עובדא דנוב"י מיירי באשת מומר שקבלה ממנו גט ויש בו שאלות ואם נפסול הגט תשאר עגונה לעולם כה"ג כתב הנוב"י שיש לצרף שיטת המרדכי ריש פ' מי שאתו שכתב דאולי בכל פסולי דרבנן יש להחיר בשעת הדחק צדיעבד אבל כל זה פסולים השייכים צדין גט אבל כאן הרי אין כאן שום חשש עגון ואם לא ישאנה היום ישאנה לאחר ז' חדשים ואף כי הדרך עליו דחוק לנאת מ"מ אין זה ענין של עגון צפרט בזמנים אלו אשר המטוסים עוזרים ושבים מידי יום ציומו אז או שהוא יחזור לאחר ז' חדשים או שהיא תסע אחריו וישאו זה לזה ואין זה רק ענין של ממונות וצבציל ממון ודאי לא נדחה גזרה דרבנן וזה פשוט.

שנית דלפי הנראה ס"ל לכ"מ דהטעם דס"ל להנוב"י שהוא שעת הדחק משום שהיא אשת מומר הוא הטעם דכל באשת מומר מקרי שעת הדחק אבל האמת כי סדרת הנוב"י הוא כיון דהגט שקבלה הי' מבעלה מומר וחששו שלא ירצה ליתן לה גט אחר לעולם ובאמת הוא הדין אלו הי' שם הגדון מאשת ישראל רק באופן שנעלם הבעל ואינו צנמא עד שיש לחוש שתשאר עגונה כל ימיה הי' הדין כן ואשת מומר לאו דוקא שם אלא שהגדון הי' שם כן באשת מומר ובאשת מומר חיישין דלמא המומר לא ירצה ליתן לה גט אבל צנמא דידן לענין ימי הבחנה אין כאן עוד שום התקשרות לאשה עם המומר כיון שכבר נתגרשה אין צוה שום סברא לומר דהוא שעת הדחק משום שהיא אשת מומר ואין כאן להקל כלל צוה.

ועל השלישית אני בא דאי נימא דכה"ג מקרי שעת הדחק ואינה צריכה להמתין ימי הבחנה א"כ צטלת כל ימי הבחנה דהרי עיקרי ימי הבחנה הם מדרבנן לפי דעת רוב הפוסקים (אף דגדולי הפוסקים ס"ל דהוה דאורייתא עיין

בניו פסולים ואי ישראלית ממ"ג צניה כשרים דהא נכרי ועצד הבא על צת ישראל הולד כשר. וכהדרג"ק ילא לדון בדבר חדש דנהי דבן שולד ממנו"ע הבא על צ"י הולד כשר וחשוב כישראל גמור מ"מ צגר שמל ולא טבל אף דדינו כנכרי מ"מ הולד הולד ממנו ע"י ישראלית שפיר גס הולד חשוב כנכרי והטעם דכיון דצש"ס יצמות (מ"ה ע"ג) מצואר הטעם דהולד כשר משום דנכרי ועצד לא תפשו זהו קדושין כלל וכמצואר צרשצ"א צסס רצינו צה"ג משום דאינו מתייחס אחריו דקרוי צנה אצל צגר שמל ולא טבל נהי דחשוב כנכרי נראה דחשוב צר הוי'. וראי' לדבריו נ"ל מש"ס גיטין פ"ה דאיחא התם א"ל תניתה לעצד ולנכרי עצד ונכרי נמי עצידי דמגיירי ודחי הנך לאו לאיגיורי קיימי (ובספרו שם ט"ס שחקר תיבת לאו) וכן דחי שם גירות לא שכיחא וקשה הא גר שמל ולא טבל חשוב כנכרי וצדידיה שפיר גירות שכיחא ותהדר קושיה הש"ס אע"כ דבאמת גר שמל ולא טבל חשוב כצר הוי' ושפיר פוסל צו שיוזר אס שיריו כמו צקטון וכיון דחשוב צר הוי' ממיילא צנו מתייחס אחריו ושפיר חשוב נכרי גמור עד שיתגייר והוא מלתא חדתא, ושפיר מיושב קושיה החוס' דלעולם נשא ישראלית ומ"מ צא לפסול עי"ז שאמר גיירתי ציני לצין ענמי את צנו דהוא אמר שהטבילה היה צינו לצין ענמו ומ"מ המילה היה שפיר צצ"ד וא"כ היה גס לפי דבריו גר שמל ולא טבל וחשוב צר הוי' כנ"ל והצן שולד ממנו מישראלית חשוב כנכרי כיון דמתייחס אחריו עכ"ל. עוד הביא שם ראיות ואי"ה צסמון נדצר מהם.

ואקדמות מילין אצקש רשות להעיר צדבריו הקדושים והאי תנא צמאי דסליק פתח צרישא מה שכתב דהמילה היה שפיר צצ"ד והיה גר שמל ולא טבל הנה ודאי שאפשר לומר שהיה הדבר כן אצל לא מצינו לזה רמז צש"ס דהמילה היתה צצ"ד ולא מציעא לשיטת הרמב"ן ודעימי' הבאו צדריהם צטוש"ע יו"ד סי' רס"ח אלא אפילו לעת שאר פוסקים צצעי מילה קודם טבילה דוקא מ"מ מאן נימא לן דהיה צצ"ד שנכריה מזה דין חדש לענין הוי' דגוי' גס מרהיטת לישנא דאמר רבי נחמן צר יצחק ה"ק ליה לדברין עו"כ אתה ואין עדות לעוצד כוכצים משמע לכאורה דעו"כ ממש קאמר ואפילו מילה צלא צ"ד, אלא מ"מ כגון מילתא דתליא בצצרא ודאי צטלה דעתי נגד דעתו הרמה מ"מ אפילו נימא כסצרת הדרי"ג דלמילה שפיר מל צצ"ד אכתי הא מלתא חדתא דעכו"ס כיון שמל אפילו לא טבל הוה צר הוי' לפענ"ד צ"ע.

(א) **ראשונה** מהא גמ' גופא דפריך ומי אמר רבי יהודה אבנים לא מהימן והתניא יכיר יכירנו לאחרים וכו' ומשני א"ר ר' נחמן צר יצחק ה"ק ליה לדברין עו"כ

א"ע סי' י"ג) ולדעת המרדכי צצשעת הדחק יש להחיר צכל פגולי דרצנן א"כ לעולם יעשו להם אמתלא שזה רוצה ליסע מפה וכדומה ויהי' שעת הדחק ונמצא גזירת חז"ל צטילה וכחוחא וטולולא ע"כ פשוט דכה"ג ליכא להחיר כלל צימי הצחנה ומה גס כי צאמת דעת קצת פוסקים דימי הצחנה דאורייתא ודאי דאין להקל צזה.

ומיחו אס קידש צדיעצד וצרח וכגון שלא הגיד להרב וע"פ סיבה לא נתצרה להרב שהוא צמוך צ"א יום או שקדש צלי רצ וצרח מצואר דינו צא"ע סי' י"ג ולמודעי אני צריך דמה שאמרו שם קידש וצרח היינו צשקידש ולא כנס אצל צקידש וכנס צמור יותר ועיין צית שמואל שם ס"ק י"ט ואס כנס וצרח לדעת הרמב"ם הצריחה לכפר על האיסור שעשה מהני הצריחה וכ"כ המגיד ולשאר הפוסקים דס"ל הצריחה היא משום דמגלה דעתיה שאינו רוצה לכנוס א"כ אס כנסה לא מהני הצריחה וי"א דמהני כמ"ש צנ"י והמגיד פי"א ע"ש.

ובזה הנני יידרו המברכו בברכת התורה ללומדיה דושל"ת לנצח, יידרו מכבדו מוקירו בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן קעח

בגדון חדש בגר שמל ולא טבל דמקרי צר הוי' לענין קידושין אף דדינו כנכרי לכל דבר

א' דר"ח מרחשון התשכ"ג ברוקלין נ"י יצו"א רב הרבנים גאון הגאונים בעל תרסין מדרבנא דעמא קברניטא דספינא תל תלפיות ע"ה פ"ה אוצר בלום חסיד ועניו תמים במעשיו טהור גברא רבן של ישראל כקהדרג"ת מרן ר' דוב בעריש וויידנפעלד (שליט"א) וצ"ל אב"ד ור"מ דק"ק טשעבין והגליל - ירושלים עיה"ק תובב"א.

אחרי מודים דרצנן הנני צזה לאשר קצלת יקרת ספרו הגדול שו"ת דוצצ משרים ח"ג ע"י הצי דואר וצמה אקדם פני מלכינו נא ונא לקצל את צרכתי צרכת הדיוט קלה שזכה עוד להרצין תורה צרצים לדיק כתמר יפרח כארז צלצנון ישגה וגו' עוד ינוצ צשיצה דשן ורענן יחדש כנשר נעוריו עד כי יצא שלה ולו יקחת עמים צצ"א.

ולפי שצצרי כ"ק עלי אהוצים אמרתי להשתעשע צהם מה שלא זכיתי להצין לפי קוצר המשיג ואתן קדימה למה שהערותי צספרו הגדול ח"א סי' ו' אות ג' ע"ד הש"ס יצמות (דמ"ז ע"א) מעשה צאחד צצא לפני ר"י ואמר נתגיירתי ציני לצין ענמי וכו' א"ל נאמן אתה לפסול א"ע ואין אתה נאמן לפסול את צנין, והקשו החוס' ה"ד אי אשתו עכו"ס ממ"ג

שום מצוה ממצות ישראל זה קבל עליו מקצת מצות קלות וחסדורות ומ"ש הר"ן ז"ל שאינו מקבלו אלא לאחר טבילה ליחא דניהו דלא מיענש עליהו אלא עד לאחר טבילה אבל מהשתא קבליהו עליה וחו דגר תושב לא מל זה מל ויחא מטומאת עכו"ם וחו דגר תושב לא קבל עליו דת ישראל זה כבר קבל עליו להיות כמונו אלא שנאם ולא היה יכול לגמור הדבר ומכל הלין טעמא תחיר היין במגעו אפילו לכתחלה ובספרי שו"ת ח"ג סי' י"ד הארכתי קצת בדבריו.

ומעתה י"ל דבזה תלוי דלדעת הר"ן ז"ל דס"ל דאינו מקבל עליו כלום עד לאחר הטבילה וגרע מגר תושב א"כ פשוט דעכו"ם גמור הוא לכל דבר עד לאחר הטבילה אפילו מל כבר אבל לדעת הר"י והרא"ש והרדב"ז ז"ל דס"ל דמקבל המצות משעת המילה א"כ כבר הוא יחא מכלל עכו"ם ונכנס לכלל ישראל במקצת ואינו אוסר יין א"כ י"ל דהכ"נ לענין הוי' וכשיטת כ"ג.

ג) אלא דבאמת אדרבה הרי כתב הרדב"ז שם היפוך זה דהשאלה היחא במי שמל ולא טבל ונגע ביין מה דינו וכן אם מומנין עליו או מאטרף לעשרה ואם קדש אשה אי חיישין לקדושי וסיים ח"ל ולענין להאטרף לכל דבר שבקדושה ולענין אי חיישין לקדושי הדבר ברור שאינו כישראל לשום דבר דקיי"ל מל ולא טבל כאלו לא מל אלא שיחא מכלל עכו"ם שמצוה להחיותו וכו' הרי כתב דלענין קידושין הדבר ברור דאינו כישראל לשום דבר ולשום דבר משמע ג"כ לענין שאינו בר הוי' ולא יתייחס הולד אחריו דאל"כ אכתי חוששין לקדושי עכ"פ במקצת לענין זה דהוה בר הוי' והבן הנולד ממנו ע"י קדושין אלו הוי נכרי גמור וכגון דא הי"ל להשמיענו דעכ"פ חוששין לענין זה לענין קדושין.

ד) ומה שהביא כ"ק מרן מתו"י יומא דף נ"ו לענין כותים דכיון שגר הוא ודאי צידו לתקן עזמו מיד בני ברית קרינן ציה לולי דבריו הקדושים לפענ"ד יש לחלק צינייהו דהתם ודאי הרי גר גמור הוא שהרי מל וטבל צפני צ"ד רק שהגירות היה מחמת מורא דאריות ורשע הוא צבונתו או אפילו במעשיו וזה ודאי צידו לתקן מיד ולעשות תשובה ולקבל מאהבה ונמא הוה גר גמור לכל אבל הכא החסרון הוא בעיקר הגירות שלא היה טבילה צ"ד ואינו ישראל עד שלא טבל וצריך מעשה טבילה לתקן בעיקר הגירות, ועוד נראה דהכי אף אין צידו לתקן שהרי צריך צ"ד לטבילה ואם טבל צינו לצין עזמו לא מהני וא"כ דילמא לא מתרמי ליה צ"ד בשעה שירצה ואין צידו לתקן מיד כשירצה וא"כ לא דמי דתו"י דכותי הוי גר גמור וצידו לתקן עזמו מיד ואין צריך צ"ד לחיקונו.

אתה וכו' ואי נימא דגר שמל ולא טבל חשוב בר הוי' כיון דכבר מל לשם יהדות א"כ לאו עכו"ם סתם הוא. ובח' הרשב"א יצמות ע"א ד"ה אלא דמוקי קרא דתושב ושכיר אחי לגר שמל ולא טבל וקשיא א"כ היינו עכו"ם ואע"פ שמל הרי הוא כערל דהו"ל כערבי מהול ותי' דליחא דשאני דמילתו לשם יהדות ואע"פ שלא נגמר גירתו מ"מ כבר התחיל ונכנס קצת בדת יהודית שאינו צריך אלא טבילה ע"כ וכ"ג הרגיש בדברי הרשב"א הללו והביא לשיטתו ראי' דגר שמל ולא טבל לאו עכו"ם גמור הוא אבל א"כ קשיא לן בדגמ' קורא ליה עכו"ם גמור כדאמר לדברין עכו"ם אתה ומשמע דדין עכו"ם גמור ליה וא"כ ממ"נ תקשה אי נימא דהאי גר היה מהול צ"ד ורק לא טבל אמאי קרי ליה עכו"ם והא לרשב"א כה"ג לאו עכו"ם גמור הוא דצריך קרא אחרניא למעטיה ואי נימא דאפ"ה קרי ליה עכו"ם א"כ תקשה לרשב"א דס"ל דכה"ג לאו עכו"ם הוא אע"כ צ"ל דגם לא מל צ"ד וא"כ אודא לן ראי' כ"ג דכבר היה מהול וצ"ע.

שוב נתיישבתי דודאי יש לומר דאפילו מל צ"ד ואפילו הכי הרי הוא גוי גמור ונראה דדא הוא גמר' מפורשת ברכות מ"ז ע"ב והנכרי אין מומנין עליו ופריך פשיטא הכא במאי עסקינן בגר שמל ולא טבל דאמר רבי זירא אמר ר' יוחנן לעולם אינו גר עד שימול ויטבול וכמה דלא טבול נכרי הוא הרי מבואר בגמ' דגר שמל צ"ד מ"מ כל כמה דלא טבול נכרי הוא ונכרי משמע נכרי ממש, ובהא יש לי לדייק קושיא עומה בגמ' שהאריך בלשונו וכמה דלא טבול נכרי הוא ולכאורה שפת יתר הוא והבי' הול"ל פשיטא הכא במאי עסקינן וכו' דאר"ז אר"י וכו' עד שימול ויטבול קמ"ל ע"כ וממילא ידעינן דאין מומנין עליו ולמה האריך בלשונו וכמה דלא טבל נכרי הוא ולהנ"ל דכיון האריך התנא בלשונו דלא נדייק מזה דעכ"פ כיון דצריך למעטו נימא דעכ"פ קצת יהודי הוא צמילה לחוד וקמ"ל דכמה דלא טבול נכרי הוא לכל דינו וזה לפענ"ד נכון ובאמת כי קצת צ"ע להרשב"א ז"ל ג"כ מכאן וי"ל.

ב) שנית נראה דלכאורה עלה במחשבתי דדבר זה תלוי במחלוקת הראשונים ז"ל הר"י והרא"ש צ"פ השוכר את הפועל צההיא מעשה בגר שמל ולא טבל והיה צבית ישראל ימים רבים ונגע ביין והתירו ר"י אפילו צשתיה וכן כתב הרא"ש הביאו בטור יו"ד סי' קכ"ב אבל הרשב"א צת"ה הארוך והר"ן צ"פ השוכר וצ"פ רבי ישמעאל חולק עליהם. וכתב הר"ן הטעם דגר אינו מקבל עליו המצות אלא לאחר הטבילה ולא דמי לגר תושב שמקבל מהשתא, אמנם הרדב"ז צתשובה סי' תתקי"ז (תע"ט) כתב דעדיף טפי מל ולא טבל מגר תושב מכמה טעמי חדא דגר תושב לא קבל

עצמו או עכ"פ לפני אחד וא"כ שפיר הוה צידו לתקן, אבל הראשון קשה. וגם לשיטת הרמב"ם ושאר פוסקים דבעינן שלשה קשה.

וה"ל להקשות אהא מי לא טבל לקריו והרי לטבילת גר צריך מקוה הכשר לטבילת נדה כמ"ש רמב"ם פ"ג מא"ב ה"ג וש"ך יו"ד סי' רס"ח וגם צריך בלי חציצה ומה מהני טבילה לקריו שהרי טבילת בעל קרי סגי ב"מ סאה שאובין כמ"ש מג"א סי' פ"ח ס"ק א' ומצואר צ"י ובפוסקים ועוד טבילת בע"ק מהני אפילו בחציצה ד"ל שידענו שטבל לקריו במקוה כשר, ולשון מי לא טבל לקריו משמע דפשיטא ליה שטבל לקריו והיו רואין אותו שטבל פעמים דאל"כ מאי פשיטא ליה כולא האי דילמא אה"נ לא טבל לקריו כיון שקראוהו צר ארמאה.

ועיין ח"י רמב"ן ביבמות הנ"ל דטבילה לשם קריו גופא עולה לו לטבילת גירות מ"מ הרי אפשר שלא טבל לקריו מעולם וצריכין לידע בצירור שטבל לקריו וכמ"ש טו"ז סי' רס"ח וא"כ שפיר מיירי כשידענו שטבל לקריו במקוה כשר. ובשו"ת בית שערס למרן זקני ז"ל יו"ד סי' ש"ס ראיתי שכתב עוד דהא דסגי לבעל קרי בטבילת שאובין או בחציצה היינו לתפילה וד"ת וכמ"ש הרמב"ם והר"ש שם רפ"ח דמקואות אבל לענין טומאה וטהרה צריך מקוה כשר כנדה ובלי חציצה וא"כ הא דקאמר בגמ' מי לא טבל לקריו היינו לטומאה וטהרה דהוה שפיר מהני לטבילת גירות, ועיין חידושי רשב"א קידושין הנ"ל מה שתי' בזה.

(ה) **גם** מה שהכריח מקושית האחרונים ז"ל וע"פ גמ' גיטין דקטן שפיר חשוב צר קדושין משום דאחי לכלל קדושין לכשיגדל ושפיר הבן מתייחס אחריו א"כ צגר שמל ולא טבל נמי כיון דבדואי לא יחזור ואחי לטבילה א"כ הלא אחי לכלל הוי' כשיטבול ושפיר חשוב גם עוד קודם שטבל צר הוי' כמו קטן דחשוב בכלל הוי' משום דאחי לכלל הוי' לכשיגדל, לפענ"ד מרחק רב איכא בינייהו דבשלמא קטן מקרי צר הוי' משום דאחי לכלל הוי' אבל התם אחי לכלל הוי' ממילא שהרי לא מחוסר רק זמן והזמן ממילא קאחי והוי בכלל הוי' אבל גר לא אחי לטבילה ממילא ולא יצא לכלל הוי' לעולם אם לא יטבול בפני ב"ד א"כ לא אחי לכלל הוי' מעצמו אלא שיטכרך לטבול ואז גברא אחרינא הוא דאחי לכלל הוי', וגררה ודאי דאם עבר עבירה שחייב עליה מיתה לאחר שמל ולא טבל ואח"כ טבל לשם ישראל כה"ג דאמרינן אישתי גברא אישתי קטלא הכ"נ היה נפטר ממיתה א"כ חזין דגברא אחרינא הוא דאחי לכלל הוי' והאי שלא טבל לעולם לא אחי לכלל הוי' דגר שנתגייר כקטן שולד דמי. ולא מצעיא למ"ד קטן אוכל נבלות ב"ד מצינן עליו להפרישו דא"כ נראה

ורא"י מפורשת נראה מגמ' מקידושין ס"ב צעא מיניה רב אסי מר' יוחנן אמר פירות ערוגה זו תלושין יהיו תרומה וכו' א"ל כל שצידו לאו כמחוסר מעשה דמי איחיציה האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שאתגייר לאחר שתתגיירי לאחר שאשתחרר ור"י בשלמא כולוהו לאו צידו אלא גר הוי צידו גר נמי לאו צידו דאמר רבי חייא צר אבא אמר ר' יוחנן גר צריך שלשה מ"ט משפט כתיב ביה כדין, מי יימר דמודקקו ליה הני תלתא ופרש"י מי יימר ור"י הלכך לאו צידו הוא ע"כ הרי מפורש דלהתגייר לאו צידו הוא דמי יימר דמודקקו ליה הני תלתא וע"כ צריך לחלק כנ"ל מתו"י עוד יש לחלק בצופן אחר אבל עכ"פ נראה דלא אמרינן צידו הוא ע"כ. ועיין שו"ת טוטו"ד יו"ד הל' גרים סי' קי"א ומכאן תמה אני נמי אפרישה א"ע סי' ל"ה אות י"א ד"ה והכותי שהקשה אמאי לא אמר נמי לפי שאינו צתורת קדושין ותי' ד"ל קצת דעכו"ם חשוב קצת צתורת קידושין הואיל דיש צידו להתגייר שהרי מפורש אמרו דלאו צידו הוא וז"ע.

וגדולה מוז כתב המקנה קדושין דף ס"ב הנ"ל אהא שאמרו שם מי יימר דמודקקו ליה הני תלתא דאפילו היכא שכבר קיבל עליו המצוות ומל כל זמן שלא טבל אינו יכול לקדש אשה אף אלאחר שיטבול דקידושין אין תופסין בה ולא צר הוי' הוא ע"ש ועיין בשומר יטון הנאמן קונטרס קנ"ו. ומה שדייק המקנה לשון הגמרא מי יימר דמודקקו ליה הני תלתא בחידושי הריטב"א כתב סתם מי יימר דמודקקו ליה צי דינא.

והמאירי קידושין הנ"ל כתב צפי' הגמ' ואע"פ דאמרו כל שצידו לאו מחוסר מעשה וכו' ובלאחר שאתגייר מיהא הרי צידו להתגייר אינו כן שהרי גר צריך שלשה ואף דדיעבד אין משיאין לו ישראלית אלא כשטבל בפני שלשה שלהשיאו צבת ישראל אם נתגייר צינו לבין עצמו אינו כלום ואחר שהוא צריך ב"ד אינו צידו והוא שאמרו מי יימר דמודקקו ליה צי דינא וגירסתו שאם נמי כצריטב"א וכן נראה גירסת הרשב"א למעין שם.

ורא ה' אפשר לישב קצת לפי דעת התוס' והרא"ש יבמות מ"ה ע"ב שהקשה בזה דאמר רב אסי מי לא טבילה לגדותה וכו' ותמיהו התוס' דהא גר צריך ג' דמשפט כתיב ביה ואין דרך נשים להציא איש עמיהן בשעת טבילה ותי' דהא דבעינן שלשה היינו לקבלת המצוות אבל לא לטבילה ועיין טור וב"י יו"ד סי' רס"ח והנה בגמ' שם הציא עוד ההוא דהוה קרי ליה צר ארמאה אמר ריב"ל מי לא טבל לקריו ע"כ. ולשיטת התוס' שם דבגדה שטבילה לא בעי שלשה לטבילה הכ"נ צבעל קרי שטבל לא בעי שלשה וסגי אפילו צינו לבין

לעולם גם אקטן איכא דין של קיום מצות אלא שאין נענש עליהם משום שהתורה הוא דחקה עליו וכמו שאמרו בגמ' סנהדרין הכי נמי תקלה איכא והתורה היא דחקה עליה בקטנה שזנתה וכן ראיתי למרן זקני צבית שערים יו"ד סי' שני"ט אהא דאמר ר"י הגדילו יכולין למחות וביאר למ"ד קטן או"נ ב"ד מצוין עליו להפרישו א"כ יש על הקטן חיוב מצות ואסור בכל איסורין אלא שהוא פטור מן העונשין לפי שאינו בר דעת שלמה וא"כ יש נמי על הקטן שנחגייר לקבל עול מצות כיון שקטן צאמת בר חיובא הוא אלא שהוא אינו בר דעת ולא מהני קבלתו ושפיר י"ל דלא הוא גר גמור בלי קבלת עול מצות ולכן אמר ר"י הגדילו יכולין למחות ואם אינן מקבלין עול מצות הויין גוים למפרע וניחא בזה מה שהתעורר הרשב"א ז"ל בשמ"ק בכתובות אהא דארי"ה כיון דהוי גר גמור אמאי יוכל למחות ע"כ ע"ש. וא"כ לדין נמי חלוק גדול ציינהו. אלא אפילו למ"ד קטן או"נ אין ב"ד מצוין עליו להפרישו וכנראה דאנן קיי"ל הכי וא"כ אין על הקטן חיוב מצוה כלל מ"מ שני כנ"ל כיון דעכ"פ אחי לכלל חיוב וגם לפי דעת התה"ד הביאו הרמ"א דאפילו קטן שחטא צריך עכ"פ לעשות תשובה כשנחגדל על חטאו ועיין בפי' הגדול ע"ש בב"ק ז"ח אכפיה רפרס ופרש"י והא"ו שם והביאו בהג"א פי' החובל ועיין ב"ח או"ח סי' שמ"ג ובחומ"מ סי' שמ"ט וגמ' שבת ז' ע"ב חגב חי טהור וצרש"י ד"ה דילמא אכיל וז"ע.

(ו) עוד נראה דהנה ידוע שיטת הר"י בר ברזילי הביאו בסוף ספר ראצ"ן ובמהרי"ק במל"מ דאז יכול לקדש אשה לזנו קטן מטעם זכיה דזכין לאדם שלא בפניו ויש זכיה לקטן וכ' הנוצ"י קמא א"ע סי' ס"ד דהיינו למסקנא דכיון דאחא לכלל הוי' מקרי בר הוי' גם אציו יכול לזכותו בקידושי אשה אבל להס"ד דלאו בר הוי' א"כ כיון דאחיה לא מצי עבד שליח לא מצי משוי' לאציו לזכות עצורו והח"ס בח' לגיטין דף פ"ה כתב עליו והנה אמת נכון הדבר, והנראה מדבריהם ז"ל דמי שהוא בר הוי' בקידושין גם שליח מצי למשוי' ליה לקדושין דהא בזה תליא ואף כי קטן אינו עושה שליח משום דאין שליחות לקטן מ"מ מטעם זכי' שפיר איכא ועכ"פ צמאיאות הוא לקדש לו קדושי דאורייתא ויש ליה דין קדושין נמא דמפרשים כיון דאחא לכלל הוי' כשגדיל השתא נמי בר הוי' הוא ואית ליה דין קדושין אפילו עכשיו אפילו בקטנותו אלא שחסר ליה דין גדלות מה שהוא תנאי בקדושין ולא ע"ש דין הקדושין אבל בעכו"ם ודאי עכשיו לית ליה דין קדושין ואין קדושין תופסין בו מעכשיו אף שמל ולא טבל אלא דבר הוי' הוא משום שיטבול לאחר זמן וא"כ לא דמי בזה לקטן כנלפענ"ד.

והא דאמרין בגמ' גיטין פ"ה א"ל תניתה לעצד וכרי עצד וכרי נמי עידי דמגיירי ודחי הנך לאו לאיגיורי קיימי וכן דחי שם גירות לא שכיחא והקשה כ"ג הא גר שמל ולא טבל חשוב כנכרי וצדידיה שפיר גירות שכיחא ותהדר קושית הש"ס אע"כ דצאמת גר שמל ולא טבל חשוב כבר הוי' ושפיר פוסל בו שויר כמו בקטן, הנה ודאי דקושיא חזקה והקשה אדם קשה כצדל אמנם לולי דצדל הקדושים נלפענ"ד דהנה הרשב"א פי' גירות לא שכיחא מיתה שכיחא פי' שכיחא טפי מגירות. ומעתה מציעא לי בזה שמגרשה בעלה וידענו מעכו"ם שדעתו להחגייר וכבר למד מנאות וכדומה ואפילו הזמין ב"ד למולו ולטבולו והכל מוכן לפנינו ומונח מופשט לפני המוהל צאופן שצדל לן שצדאי יתגייר וכגון שקבל עליו קנס ממון וכדומה עכ"פ נזייר שהיה צאופן אשר אנחנו בטוחים שצדאי ימול ויטבול ויגייר ואמר לה בעל האשה הרי את מותרת לכל אדם ושייר עכו"ם זה, שאמר אלא לעכו"ם זה וצאותה זמן היה לה בעל אחותה אדם צריא ושלם צביתה ולפי דרך הטבע יחי' מאה ועשרים שנה נמא דהכא ודאי הגירות יותר שכיחא ממיטה מ"מ פשוט דאפ"ה לעכו"ם לא הוי שויר והגט כשר ולבעל אחותה הוי שויר וא"כ אחתי הדרא קושית הש"ס מאי משני גירות לא שכיחא ומיתה שכיחא והרי איכא זמנים דגירות שכיחא ומיתה לא שכיחא ובקושית הדרי"ג צמל ולא טבל, והול"ל דהכל תלוי צאופן וצומן ולפי ראות עיני הדיין אע"כ דחכמים השוו מדותיהם ואוליין בחר רובא דעלמא וצדא דעלמא גירות לא שכיחא ומיתה שכיחא ולכן בעו"כ לא הוי שויר אפילו אם ימאץ לפעמים אופן שהגירות יותר שכיחא ממיטה וממילא צדידן נמי ז"ל דאף צמל ולא טבל דהגירות שכיחא לא תקשה קושית הגמרא דהאי שכיחא דקושית הגמ' הוא על עיקר הגירות ע"פ רוב וזה לא שכיחא וממילא אפילו ימאץ לפעמים צמל ולא טבל דשכיחא לא אמרינן בצביל זה דהוי שויר.

שנב מנאחי לרבינו המאירי בגיטין הנ"ל ראי' לדברי ח"ל ויראה לי שאם אין כאן מעוברת שיאמר עליה כן צפרט אינו שויר וכן יראה לי בעצד שאפילו נתגלה דעת רבו לשחררו וכן נכרי שנתגלה דעתו להחגייר שאעפ"כ אינו שויר הואיל ובשעת הגט מיהא אינו שויר ויכולה לינשא להם אחר שנשתחרר ונתגייר שלא היה התנאי כלום ע"כ וכן כתב עוד שם בסמוך האומר לה חוץ מצעל אחותך ויראה שאפילו אחותה גוססת הדבר ספק וכו' והנראה עכ"פ מפורש מדברי המאירי ז"ל דאפילו נתגלה דעת רבו ודעת עכו"ם ונמא גירות שכיחא בזה יותר או שהיתה גוססת אף דשכיח מאד מ"מ לא נשתנה הדין משום זה וא"כ הכי נמי צדידן אפילו מל ושכיח גירות לא נשתנה בצביל זה שיהיה בר הוי' כנלפענ"ד.

(ט) **ובעיקר** קושית התוס' שהקשו דהוה נ"ע הצא על צת ישראל והולד כשר וא"כ מאי נ"מ וה"ה צפי"ג מא"צ ה"ח תי' בשם קצת מפרשים דנ"מ צגר וגירות שהיו מוחזקין בישראלים ואמרו שנגיירו צינם לצין עצמן ולולי דמסתפינא ה"י נלפענ"ד דמשכחת לה נ"מ כגון שצא לפנינו ואמר שהוא גר מזרי שצא על צת ישראל וצגר מזרי הרי אגן קיי"ל הולד הולך אחר הפסול ואסור לצא בקהל וכגמ' יצמות ע"ז ע"צ ודע"ח נמצא האומר שהוא גר מזרי פוסל בזה את בניו ואמר שם מנימין גר מזרי היה לי חצר מתלמידי ר"ע ואמר אני מזרי ראשון ונשאתי מזרית ראשונה אשיא לבני מזרית שני' כדי שיהא בן בני ראוי לצא בקהל וא"כ י"ל דמעשה באחד שצא לר"י וא"ל נחגיירתי בני לצין עצמי היה שאמר שהוא גר מזרי וכיוצא בו מן הפסולים או כ"ש מואצי שאסור לצא בקהל וא"ל ר"י נאמן אהא לפסול את עצמך ואי אהא נאמן לפסול את בניך ושפיר מיושבת הקושיא מנו"ע הבא על צת ישראל ואף שצגמ' אמר סתם נחגיירתי ולא אמר גר מזרי מ"מ יש לומר דהכי הוה ור"י הוא דלא חש להאריך דממילא משמע מהתשובה דכוונתו על גר כה"ג שפוסל את בניו ה"י או ר"י דינא קא"ל דלענין עצמו נאמן הוא ולענין צינם לפסול אינו נאמן אס ה"י באופן שהצינם נפסלים. ועיין תוס' מכות דף ב' ע"א ד"ה צענין, קשיא היכא שמעדין שהוא מזרי שני וכו' וי"ל דמ"מ אשתו נפסלת דפסלה צביאחו.

ובבמה שכתבנו ה"י אפשר ליטב קושי' עיומה שהקשה הגאון בעל חמדת שלמה להגאון בית מאיר דהאיך שייך לומר שוי' אנפשי' חד"א בישראלית הא אין צ"ג מלווה רק על א"א של ישראל משא"כ בפנויה אינו מוזהר כמ"ש הר"מ וא"כ לדידי' אין כאן איסור כלל והיא מותרת צו דהיא אינה צריכה להאמינו כמו ציני שהם כשרים וכן הקשה בערל"ג והצ"מ ז"ל השיב דהכא ה"י בכלל ע"א נאמן באיסורין שנאמן על עצמו והח"ש תמה עליו ותי' באופן אחר ובחדושי שו"ת ח"ג סי' קכ"ה הקשתי גם על דבריו ע"ש אצל לפי הנ"ל אחי שפיר מאד דכיון שהוא גר מזרי ודאי אסור הוא בישראלית וגם היא אסורה לינשא לו ואתי שפיר מאד הגמ' מקושית הגאון ח"ש הנ"ל וק"ל.

סימן קעט

עבו"ם ששל ולא שבל אי יש בו דין ויבה

עוד להג"ל

בח"א סימן קל"ו נסתפק כג"ק לפי מה דקיי"ל דעכו"ס טומאת קרי טהור כמבואר בש"ס נדה דל"ד מה

(ז) **עוד** צו שלישיה דנראה דאפילו לשיטת כג"ק צפי' הגמ' אכתי אין מכאן הכרח לזאת ששל הוא צר ה"י דנראה לפענ"ד לומר סברא ישרה ולחלק דהכא גבי גט הרי הוא ענין של תנאי ותלוי בדעת המגרש מה שמתנה ומה דעתו בתנאי זה וגם בראות עיניו ה"ד דדעתו של מגרש וא"כ יש לומר דדעתו של המגרש ודאי לאוסרה על מי שהוא או שחושש שמה עיניה נתנה באחר או שהוא שונה להשני וכיוצא בזה ולכן תליין בדבר ששכיח יותר אס קדושין תופסין בהם אלא צמי שאין קדושין תופסין בהם לא ה"י שיוצא אפה"כ כיון דממילא לא תפסי בה קדושין לאו שיוצא ה"י דאומדין דעתו דודאי לאו לשיר קאמר דממילא לא תפסו בה קדושין ולכן במקום שהתנה לשיר באופן שיוכל להשתנות ויתפסו בה קדושין כגון מיתת הבעל או שיתגייר העכו"ם אמרינן דהתנאי ודאי היה צמילתא דשכיחא כי בזה אומדין דעתו וא"כ בעכו"ם ששל ולא טבל כיון דשכיח הוא שיתגייר וחישינן דילמא עיניה נתנה צו והבעל מתנה עמה ומשיר אותו אף דלא תפסו צו קדושין ה"י שיר כיון דהוה כעין תנאי אצל לענין קדושין א"כ שוב אין מכאן רא"י דליהו צר ה"י וי"ע.

(ח) **ועל** ארבעה אצא להשיב דנלפענ"ד גמ' מפורשת הוא ציבמות מ"ו וע"ז נ"ט ע"א ר' חייא צר אצא איקלע לגבולא חוזא צנות ישראל דמיעצבן מעוצדי כוכבים שאלו ולא טבול חוזא חמרא דמוזג עו"כ ושמו ישראל חוזא תורמאסא דשלקו להו עו"כ ואכלי ישראל ולא אמר להו ולא מידי אחא לקמיה דרבי יוחנן א"ל לא והכרו על צניהם שהן ממזרים ועל יין משום יי"ג וכו' ועל צניהם שהם ממזרים ר"י לטעמיה דא"ר יוחנן לעולם אינו גר עד שימול ויטבול וכיון דלא טביל עו"כ הוא ואמר רבה צב"ח א"ר יוחנן עו"כ ועבד הבא על צת ישראל הולד ממזר ע"כ והנראה מפורש דגרים שאלו ולא טבול ה"י וע"ז הכריז עליהם ר' יוחנן דממזרים הם ומשום דלטעמיה אילי לעולם אינו גר עד שימול ויטבול וכיון דלא טביל עו"כ הוא והוה ליה כל דין עו"כ ועבד הבא על צת ישראל אלא דהוא ס"ל הולד ממזר (ועיין תוס' יצמות ט"ז ע"צ דבאמת ר"י ס"ל הולד כשר) אצל למ"ד דנכרי ועבד הבא על צת ישראל הולד כשר הכ"ג דכשר אפילו דהו"ל נכרי שאל ולא טביל ולא אמרינן הולד נכרי הוא גם מדכללינהו נכרי ועבד כהדדי ואף דהכא הנכרי כצר מל ובשאר דוכתי היכא דכללינהו נכרי ועבד מיירי שלא מל משמע דלא מחלק צין מל ללא מל גם מדקאמר דלטעמיה אילי דס"ל אינו גר עד שימול ויטבול נראה לפענ"ד מפורש מכל זה דאין לחלק כחלוק כג"ק צין מל ולא טביל או לא מל אלא לעולם כל זמן שלא טביל ומל דין עכו"ם ליה לכל דבר לענין קדושין ואין לומר דהוה צר ה"י וא"כ ממילא הדרא קושית התוס' דממ"נ הולד כשר נלפענ"ד.

סימן קפ

מפני מה נתחייבו אנשי שבם מיתה לאחר שמלו

עוד להג"ל

בח"ג צ"י י"ט צמעה דשכס שנחלקו הרמז"ס והרמז"ן ז"ל דלהרמז"ס החיוב מיתה להם משום דצ"נ נטוו על הדינים ולהרמז"ן מפני שהיו עע"ז ומגלי עריות והקשה כהדר"ג לפי דעת הרמז"ס א"כ לר"א ור"י דס"ל צ"ס דיצמות דמל ולא טבל היו גר גמור והא קי"ל דאשתי דינא אישתי קטלא א"כ איך אפשר לדונם במיתה לר"א הרי ישראל אינו נהרג על הדינים וצ"ל להרמז"ן ניחא דהא גם ישראל נהרג על עצירות הללו ונהי דה"י צ"ל התראה ורק צ"נ נהרג צלי התראה מ"מ מצואר צתוס' סנהדרין דהיכי שעל ע"ס העברה ישראל נהרג עליה ורק הפטור שהיה צלי התראה שפיר צ"נ נהרג וא"כ לדעת הרמז"ן ניחא אצל לדעת הרמז"ס יקשה.

ולפענ"ד נראה דהרמז"ס לשיטתו שפסק בפ"ג מא"צ ה"ו דגר שמל ולא טבל או טבל ולא מל אינו גר עד שימול ויטבול וממילא אחי שפיר שיטתו מאנשי שכס דס"ל צ"ל צאמת דאין הלכה כר"א ור"י. לצד כי נראה דהרמז"ס ס"ל דגם האצות קודם מ"ת דין צ"נ להם וא"כ ליכא כיון דאישתי דינא אישתי קטלא דצאמת גם השתא מחייבי מיתה אגזל. וכבר הצאתי במקום אחר הא דאמרו השצטים צמעה דגזיע את אשר ימנא הגזיע צידו ומת וגם אנחנו נהי' עצדים לפרעה דק' הא הגונז ונמנא צידו משלם תשלומי כפל ואם אין ונמכר בגנבתו ולמה אמרו ופסקו דינו למיתה וגם מה שאמרו וגם אנחנו נהי' עצדים והלא הם לא עשו כלום אצל להג"ל י"ל דס"ל כשיטת הרמז"ס ז"ל דכיון שאחד גנז והם לא דנוהו גם עליהם חל עונש ולכן אמרו הגנז יומת דקודם מ"ת דין צ"נ להם וגם עליהם פסקו עכ"פ עצדות משום שלא עשו אותם צעזעמן מ"מ לא פסקו מיתה לכולם מפני שטענו שלא ידעו מהגנבה כלום. ויוסף השיבם גם עתה כדצריהם כן הוא ר"ל ששורת הדין כן אצל אני אעשה לפנים משורת הדין ואת אשר ימנא הגזיע צידו יהי' לי לעצד ואתם עלו לשלום אל אציקם, והארכתי שם צכמה אנפי אצל לא אאריך צדצרי אגדה.

סימן קפא

בתיבת הגרע"א וח"ס איך נוטלים שכר מקבורת מתים שאסורים בהנאה

עוד להג"ל

בח"ג סימן כ' הציא קושיית הגרע"א המוצא צשו"ת ח"ס אור"ח סי' קכ"ח דאין מותר ליקח שכר מקבורת

דינו צמל ולא טבל אם יהיה עליו טומאת זיבה ופשוט ספיקתו דאין צו טומאת זיבה והציא ראה מש"ס נדה מ"ג נכרי שהרהר וטבל מאי והלא כיון שירד לטבול א"כ ע"כ כבר מל דמלין ואח"כ טובלין ועכ"ז אי אוליין צתר עקירה הוא טהור.

ולפי' דצרי כ"ק יהיה זה תלוי צמחלותה הראשונים ז"ל צגר שמל לאחר שטבל אי הוי גר צמצואר צש"ע יו"ד סי' רס"ה דלדעת הפוסקים דצעי דוקא קודם מילה ואח"כ טבילה א"כ ע"כ דכבר מל אצל לדעת הרמז"ן דטבל ואח"כ מל נמי מהני א"כ אינו מוכרח עוד דכבר מל ורוב הפוסקים הראשונים והאחרונים פסקו כרמז"ן ודעת קצת פוסקים דגם הרמז"ס ס"ל כרמז"ן ולשיטתם אכתי ספיקתו צמקומו עומד.

אמנם לדינא רוח חלקים דבר צו והדבר מפורש צתוספתא וצגמ' מיר דף ק"ו א"ל רבא והתנן גר שנתייר מטמא מיד צזיבה א"ל אין לך חולי גדול מזה ופי' המפרש שם ד"ה א"ל רבא צצמס' צצין עו"כ שראה קרי ונתייר מטמא צזיבה מיד ותני עלה צצרייתא (עו"כ שראה קרי ונתייר מטמא צזיבה מיד) צד"א צומן שנתייר מהול והא הכא דליכא חולשא ואפ"ה לא תליין את הויבה צקרי ע"כ וצפי' הרא"ש שם כתב וצתוספתא מוקי לה צנתייר מהול וכן כתב הראב"ד צפ"צ מהל' מחסרי כפרה ה"ד אהא שכתב הרמז"ס עכו"ס שראה קרי ואח"כ נתייר וכו' א"א מפרש צתוספתא אימתי צומן שנתייר כשהוא מהול אצל מל ואח"כ ראה תולין לו כל זמן שמצטער והכ"מ כתב שם אינו יודע מה מלמדינו דכן הוא גם דעת הרמז"ס והוא מתוספתא צזיס פ"צ ה"ד. והר"ש צצמס' צזיס צד"ה אינו ז"ל אצל עו"כ שראה קרי ונתייר אע"פ שראה זיבות כשהי' עו"כ מטמא צזיבה צהך שניה שראה צתוך מעל"ע של קרי דנעשית לו כראייה ראשונה שמטמא צצונס וכו' דראיית זיבה של עו"כ כמאן דליתה דאין הכותים מטמאין צזיבה וצסוף מיר דף ק"ו תני עלה צד"א כשנתייר מהול אצל מל וכו' ומשמע דהיה גריס ליה צגמ' דמיר צד"א כשנתייר מהול וצגמ' שלפנינו ליחא אלא צתוספתא ומדצרי המפרש נמי נראה שהי' לו צרייתא כן.

וצ"ע אפי' הרא"ש צצמס' צזיס שכתב ג"כ וז"ל ותני עלה צשלהי מיר צד"א כשנתייר מהול משמע דג"כ היה גריס ליה כן צשלהי מיר אצל צפירושו צצמס' מיר כתב א"ל רבא וכו' וצתוספתא מוקי לה צנתייר מהול נראה מפורש דלא היה גריס ליה צגמ' מיר אלא צתוספתא וצ"ע. ועיין רע"ב צזיס הג"ל עכ"פ מפורש צכל הפוסקים הנ"ל ספקת כהדר"ג וכפשוטותיה דעכו"ס שמל ולא טבל אינו מטמא צקרי.

שאר הדברים וקצת ז"ע מהא דהאומר אם מת הוא לא תקברוהו מנכסיו אין שומעין לו לאו כל הימנו שיעשיר את בניו ופיל עזמו על הציבור כתובות מ"ח וזכורות נ"ב ע"ב ומשמע לכאורה דגם אע"פ קבורה קאמר.

איברא דמעתה אני אומר לדידן נמי שפיר יש לומר וליישב קושית הני גאוני דאפילו נימא דאע"פ הקבורה אסור לקבל מעות מ"מ ודאי אחרית הקבר שזה אינו ע"פ הקבורה מותר לקבל שכר וכן אהוצלה לקבר וסמימת הקבר ואנקיות ותכרוכים ושאר נרבי המת וקבורתו ע"י מותר לקבל שכר אבל לפי זה לא קשה מידי קושית הני גאוני איך הותר ליקח שכר מקבורת מתים דאסור בהנאה דבאמת י"ל דהקוצרים אינם נועלין שכר ע"פ הקבורה היינו הנחת המת בקבר אלא לוקחין השכר עבור חפירת הקבר ושאר נרבי המת שאינם מע"פ הקבורה עכ"פ פשוט דבשציל חפירת הקבר ושאר נרבי הקבורה מותר לקבל מעות ואין זה בכלל משתכר באיסה"ג. (וקצת הי' נראה לדייק מדברי חז"ל שדרשו עה"פ ולא נתמי ממנו למת לא לקחתי ממנו ארון ותכריכין למת, (מע"ש פ"ה מ"ב) ולכאורה למה לא אמרו לקבורת המת אלא לארץ ותכריכין אבל אי נימא דלקבורה אפילו מחולין אסור ליקח שכר אחי שפיר שלא אמרו לקבורה דאין זה רבותא דגם בחולין אסור ואז"ל במע"ש וק"ל).

(ב) **שניית** נלפענ"ד שיבוצ קושית הגרע"א ז"ל לפי מסקנת הגמ' ע"י ס"ב ע"א א"ר אבהי אר"י קנס הוא שקנסו חכמים בחמרין וצ"י נסך ובתוס' שם ד"ה מ"ט כתבו דחכמים שקנסו ראו לקנס בחמרין יותר משום דנפיש אגרייהו וכן פועל דיין נסך משום חומרא דיין נסך כדמסיק רבא בסמוך ודוקא בשנים אלו החמירו יין נסך ושביעית לפי שתופסין דמיהן ראוי לקנס בשכר דהו קצת כעין דמים אבל בשאר איסה"ג כיון שאין תופסין דמיהם מסתבר דלא קנסו ועיין בגהש"ס שם וא"כ י"ל דהה"ד בקבורת מתים אפילו נימא דמקבל שכר אע"פ הקבורה וכ"ש לשיטת הגרע"א דפשיטא ליה בע"ז הנ"ל דשכרו מותר ותמה לתוס' כ"ש דבקבורת מתים נמי מותר שכרו לשיטתו.

(ג) **עוד** צו שלישית דנראה לפענ"ד דלא דמי כלל הני אהדדי דהשוכר פועל לעשות עמו צ"י המלאכה אסורה ושכרו לעשות מלאכה אסורה ומקבל שכר בשציל מלאכה שאסורה לעשות ואסורה בהנאה, השכר שעושה זה ג"כ אסור בהנאה שלא ליהנות מלאכה האסורה בהנאה אבל הכא אדרבה הרי איכא מנא לעסוק בקבורת מתים שמנא לקברו וא"כ ע"פ המלאכה מותרת הוא ומנא איכא בעשייתו וא"כ אמאי

מתים דאסורים בהנאה הא הוה כשכר פועל לעשות עמו צ"י וע"ז תמה הרב השואל שלא הביאו משנה שלמה נזיר י"א א סבור הייתי שחכמים מחמירין לי מפני שאני קוצר את המתים הרי זה מותר ופי' התוס' דנריך לטפל בשכר מפני דחקו וכדהר"ג דחה דבריו ד"ל דה"י קוצר מתי עכו"ם בשכר ע"פ ירושלמי דמת עכו"ם מותר בהנאה והדר ביה דקשה ליה שיטת היראים במל"מ פ"ג מאכל וכו'.

ובאמת גם אני ציינתי זה כבר ממשנה נזיר הנ"ל אלא גדולה מזה תמהתי מאז ממשנה כתובות מ"ו ע"ב האז זכאי צבתו בקדושה בכסף בשטר ובציאה זכאי במציאתה ובמעשה ידיה וכו' ואינו אוכל פירות בחייה יתר עליו הצעל שאוכל פירות בחייה וחייו צמזמותיה ובפרקונה וקבורתה ופרש"י בקבורתה דאמרין לקמן קבורתה תחת כתובתה שהכניסה לו מצית אציה והוא יורשה במיתתה וצדק מ"ו ע"ב ת"ר תקנו ממונותיה תחת מעשה ידיה וקבורתה תחת כתובתה לפיכך צעל אוכל פירות ובתוס' שם ד"ה וקבורתה פירוש נדונייתה. הרי לן תקנת חז"ל מפורשת שתקנו שכר עבור קבורה.

עוד יש להעיר מירושלמי לא רצה הצעל לקבורה האז קבורה ומוציא ממנו צדן אמר רב חגי לא אמרו אלא אז אבל אחר אינו גובה רבי יוסי אומר צין אז צין אחר גובה ותליא בפלוגתא אלין פלוגתין וכו' והפוסקים נחלקו אי אחר גובה או לא אבל לגבי אז ד"ה גובה עיין רמב"ם פ"ד מאישות ור"ן כתובות מ"ו ויש שרצו לומר דאם הכניסה ערומה אינו חייב לקבורה לגמרי אלא שהמהרי"ל בתשובה כתב דלעולם חייב צעל לקבורה אפילו הכניסה ערומה הוצאו דבריו צ"ש א"ע סי' פ"ט, וכ"כ הריטב"א הוצאו דבריו בשט"מ כתובות נ"ג ד"ה או דלא פליג רבנן כיון דרוב נשים יש להם נדוניא והיינו דלא אמרו תחת ירושתה דומיין דלא ירית וחייו בקבורתה ע"ש. (ובספרי משנה הלכות על רבינו בה"ג סי' י"ד הארכתה קצת בזה) עכ"פ הרי לן מפורש דתקנו קבורה בשציל שכר ואדרבה אם האז קבורה יכול להוציא שכר קבורה ואם נאמר דאסור ליעול שכר קבורה האין תקנו חז"ל קבורה תחת נדונייה.

אלא דלכאורה דבר זה שיבוצ הוא דלעולם אסור ליקח שכר עבור הקבורה ומה שתקנו חז"ל הוא בשציל נרבי הקבורה ר"ל קניית קרקע לקבור ותכריכים ולר"י חלילין ומקוננות וכדומה שהם הכל נרבי הקבורה ואלו מותר לקנות ולעשות בשכר ואף דמשתכרים מחמת המת וכ"ש המקוננות והחלילים מ"מ לא אסרו אלא ליהנות ממנו ע"פ דברים הנרבים למת מותר לקנותם ולא אסרו אלא ע"פ הקבורה והקבורה הכ"י דחייב הצעל צחנס והשכר לא קבל אלא בשציל

דאדם יכול לחצוב קצר בחייו ואין מוטל על הרצים אלא להכניסו בקצר שאי אפשר זה אלא ע"י אחרים אם רוצה להטיל טורח החפירה על החיים רשאי לטול ממנו כמו שהתנו וכו' ע"ש מה שהאריך צוה ופלא אהי גאוני שלא הרגישו צוה.

וקצת נראה לפרש צוה צמתי מדבר שאמרו שהיו חופרים צורות ונכנסו בהם בכל שנה ולכאורה צ"ע למה נכנסו חיים בקצריהם וגם למה חפרו צורות בחייהם ולהנ"ל י"ל כיון דצאמת כל מה שיכול לעשות לעצמו אין מוטל על הרצים ולא מוטל על הרצים אלא להכניסו לקצרו לפי שזה אי אפשר אלא ע"י אחרים דאין אדם יודע יום מותו ונמצא דאם הי' אדם יודע אז היה מחויב ליכנס בעצמו לקצרו ג"כ וכדעת התשצ"ץ הנ"ל וא"כ צמתי מדבר שהם ידעו יום מותם שהגזירה היתה מבין עשרים עד ששים יודעו כל שנה ושנה חיזה מהם ימותו ולכן חפרו קצריהם ונכנסו מאליהם ג"כ כיון שכל שיכול לעשות מעצמו אין מוטל על הרצים וזה חדש. וז"ע. [ועיין משנה הלכות ח"ו סימן ס"ג].

סימן קפב

אי ייש חיוב על האם למוול את בנה מדין ב"ד

עוד להנ"ל

בסימן נ"ה דדברי הר"ם יומא פ"ה שכתב לפרש דמש"ה בקש השטן להמית החינוך מפני שנחשלה אמו ולא מלה אותו והעיר הרה"ג מא"י וולדנברג שליט"א דהא אין החיוב על האם למוולו כדדרשין בקדושין דכ"ט אותו ולא אותה ותי' ע"פ דברי המקנה שם שהעלה דנהי דאין עליה חיוב מכח אם מ"מ היא מחויבת מכח צ"ד דליף מקרא דהמול לכם כל זכר וכהדר"ג הביא לן סמוכין מהא דכתבו המפרשים דביום השמיני אין שום חיוב על הצ"ד למוול רק כשיעבור יום השמיני א"כ הקרא דאיתו ולא אותה אחי רק למעט אותה מחיוב דיומל אצרהם את יצחק בנו בן שמונת ימים דזה רק באז אצל לאחר שמונת ימים דהחיוב מקרא דהמול לכם וגו' י"ל דנוהג גם בנשים ועפ"י מיישב דברי רש"י יצמות ע"א ע"צ ד"ה חבוסין שכתב דמנות מילה מוטלת עליהן והמהרש"א חמה שם ולפי הנ"ל נחא.

ולא באחי רק להעיר מה דראיתי באו"ז הגדול ה' מילה סי' צ"ו וז"ל תנן פ"ק דקדושין דף כ"ט ע"א כל מנות הבן על האב האנשים חייבין והנשים פטורות ואמרין בגמ' מאי כל מנות הבן על האב אילימא כל מנות כו' עד אמר ר"י כל מנות הבן המוטלת על האב לעשות אנשים חייבין

ימא שמלאכה שמנאה לעשותה מן התורה והוא אינו עושה שום איסור בדבר יהיו הדמים היינו שכר מלאכתו אסורים בהנאה ולכן מותר השכר ואף שיש צוה משום נוטל שכר עבור עשיית המנאה אצל כזר אין זה בגדר האיסור של משתכר באיסה"נ וצוה כזר האריכו המפרשים למענייתם צנטילת שכר מנאה והציאו רא"י משומרי ספיחים ואדרבה אפילו היה רוצה לשמור צחנם לא היו מניחים לו וקצתם כתבו דשכר בטלה מותר ועוד טעמים אשר אי"ה אכתוב לקמן בס"ד ולא קשה קושית הגרע"א.

ויש לי קצת עיון לרבינו הח"ס שם שכתב דאי היה התם הו"א דלק"מ וחילק דדוקא היכי דרוצה בקיומו אסור אז שכרו אסור דהרי הפועל רוצה בקיומו לולי דהוה למעט תפלה אצל מת אין איסור הנאתו גורם איסור של קיומו אלא משום צויו או כפרה ואולי לא היה צריך כפרה ולא היה שייך צויו לאו מנאה לקוצרו אעפ"י שאסור בהנאה צוה שכרו מותר ועכ"פ חדש אפילו יהיה אסור בהנאה אין איסור בקיומו וכו' ומכ"ש המשומר לעומר דמנאה קעציד א"כ פשיטא דשכרו מותר ע"כ נראה דהרגיש צוה ופשיטא ליה דצמקום דמנאה קעציד אפילו באיסה"נ שכרו מותר וכמ"ש וא"כ למה לא פי' בפשיטות טעם זה גם בקצורת המת כיון דמנאה לקצרו שכרו מותר. ועיין שו"ת בית שערס יו"ד סי' רי"ט דירור הגון בצבא חדשה צדין רוצה בקיומו באיסה"נ.

והנה עד כה כתבתי לפלפל דדבריו הקדושים ודדברי הגאונים הצדיקים מלאכי אלקים אשר מיניהם אנו שומים אצל אי הוינא התם הו"א דלק"מ ולפענ"ד אישתמיטתיה מינייהו דהני גאוני לפי שעה תש' התשצ"ץ ח"ג סי' י"ג שכתב צקהל שתקנו חבורה לקצור מתים ומכלל התקנות שכל מי שמת והוא אמוד יוקח מנכסיו שלשים זוזים ואם הוא ציוני עשרים עד עשר וא' מהקהל נתעורר ואמר עבירה הוא זאת ואיסור גמור ציד החכמים אחרי שיקחו שכר מנכסי המתים אלא יתעסקו צחנם ורבינו שמעון בר נחמא כתב שלא כיון יפה להלכה והטעמים שנתן הם.

ראשונה בירר כי מת שיש לו קרובים יורשי נכסיו אין הרחוקין חייבין לקוצרו וכיון דהקצורה מוטלת על הקרובים אם רחוקין מטפלין בהם רשאי לטול ממון מנכסיהם לצורך מנאות קבורה דהוי כשכר מנאות הזאה וקידוש וכ"ש הכא שנראה שאינו אלא כהצאה ומילוי שהם טורח בהכשר מנאה שאין מנאות הקבורה אלא להכניסו לקצרו והחפירה הכשר מנאה היא שהרי האדם בחייו יכול לחצוב לו קצר כמו שכתב מה לך פה ומי לך פה כי תצבת לך פה קצר חצבו מרום קצרו וכן בקצרי אשר כריתת לי בארץ כנען שמה תקברני כפי הנראה מדרך הפשט וכו' וכיון

היפוך כל הפוסקים מלבד שכתב להיפך ממר אביו הגאון באו"ז שהבאתי לעיל דמפורש כתב להיפך צפי' גמ' הנ"ל ושאלו שום חיוב על האם לעולם. גם הרמב"ן והרשב"א והריטב"א כתבו בזה קושיא התוס' דלמה לי קרא ת"ל דהוה מ"ע שהו"ג ותי' דהא דנשים פטורות ממ"ע שהו"ג ה"ד מזה דנפשה אצל הכא מזה דבנה ס"ד דחייבת ללא גרע מצ"ד דחייבים למולו לכך אינטריך מיעוט ע"ש נראה פשוט דס"ל דאפילו מכא ס"ד ומלות שאר ישראל אימתמטה גם מדברי יראים מנ"י מ"ח משמע דפטורה לגמרי ועיין אחר"כ הל' מילה סי' רס"א. אצל מדברי הר"ח כפשוטו ה' נראה לכאורה ראוי לשיטת הר"ח או"ז הנ"ל דכיון דהכא נמי הרי משה לא היה יכול למולו אותו כמו שאכתוב אי"ה בסמוך ולכן חל החיוב עליה.

ובעיקר פי' הר"ח שפי' מפני שנתעללה אמו אמרתי בס"ד לפי מה שמפורש במכילתא יתרו עה"פ ואת שני בניה ר"א המודעי אומר בארץ נכריה אמר משה הואיל וכל העולם עמ' אני אעבוד לפני מי שאמר והיה העולם שבשעה שאמר משה ליתרו תן לי נפורה בתך לאשה אמר לו בן שיהיה תחלה יהיה לעבודה זרה מכאן ואילך לשם שמים וקבל עליו אמר לו השבע וישבע לו שנאמר ויאל משה וכו' לפיכך הקדים המלאך להרוג את משה מיד ותקח נפורה נר ותכרות את ערלת בנה וגו' והעולה מדברי המכילתא עכ"פ דמשה נשבע ליתרו שלא למולו את בנו הראשון נמצא דלא היה יכול למולו מפני השבועה אצל נפורה היה צידה למולו ומעתה לא מצעיד לדעת הר"ח או"ז מחויבת היתה מאחר דאין האב יכול חל החיוב על האם א"כ מחויבת היתה למולו וכיון שמתעללה בקש להמיתו אלא אפילו לשאר פוסקים מ"מ אף שלא היתה מחויבת מ"מ כיון שהאב לא יכול מכא שבעה שנשבע לאציה בשבילה א"כ היתה היא הגורמת וע"י בזה היה לה לתקן ולמולו ולא להמתין. [שוב נתעוררתי דשיבוש הוא שהרי כאן אליעזר היה והוא בן שני ולכאורה על הראשון התנה יתרו עם משה ואם כן מי' ראשון עיקר ובחז"ל אמר ואנא סכנה, הרי דהיה רוצה למולו ויכול לו וי"ל. ועיין משנה הלכות ח"ו סימן קע"ה]. ובפרט לפי מה שמבאר במפרשים דהנשים אף שלא נפקדו אמ"ע שהו"ג מ"מ חסור להם לגרום לצטל מ"ע מאיש שחייב בה וצריכה להוכיחו ולמחות בידו כשאפשר לה אם רוצה לצטל מ"ע ומלות תוכחה מ"ע שלא הו"ג היא כמ"ש החינוך פ' קדושים דנוהג בזכרים ונקבות ועיין גמ' יצמות מפקדין אחר"כ מלות עמך עמי אף דנשים אין מלות צמ"ע ועיין במנפח איתן שם וממילא אחי שפיר פי' הר"ח כנלפענ"ד.

ונשים פטורות תנינא להא דת"ר האב חייב צנו למולו וכו' עד למולו מנגל דכתיב וימל אברהם את יצחק בנו וגו' אותו ולא אותה הא למדת שהאם אינה חייבת למולו את בנה והיה דר"פ הערל (דף ע"א ע"א) דמסיק אלא זכריו דאיתנהו בשעת אכילה וליתנהו בשעת עשייה היכי משכחת לה ושקיל וטרי עד דאמר רבא כגון שהיו אביו ואמו חבושין צבית האסורין הא דנקיט אמה לא מפני שהאם חייבת למולו אלא כלומר דאילו לא הוות צבית האסורין הוות אינה מהלל ליה כדאמר פיר"א דמילה (קל"ד ע"א) תניא א"ר נתן פעם אחת הלכתי לכרכי הים ובאת אשה אחת לפני שמלה בנה ראשון וכו' וכתיב נמי ותקח נפורה נר ותכרות את ערלת בנה א"כ אבז שיטפיה נקט משום דנקט האי לישנא דפ"ק דשחיטת חולין בשמעמחא דמנ"ל דאוליין בחר רוצא ודלא כפרש"י שפי' התם ומזה מוטלת עליהם למולו משמע שרוצה לומר שגם האם מיפקדה הילכך הרי איחזירי דאין האשה מזה למולו את בנה. והא ליכא למימר דאינטריך קרא למעוטי אמו למילה שלא בזמנה דגם בזה לא מיפקדה על בנה דהא איפליגו בה תנאי וכו' הילכך לפי דבריו צין מילה בזמנה צין מילה שלא בזמנה לכ"ע אשה לא מפקדה וכו' ע"ש והנראה מפורש מרבינו או"ז דס"ל דאשה לא מופקדה צין בזמנה וצין שלא בזמנה וזה ע"כ אפילו בתור שאר ישראל וגם חולק ארש"י ז"ל בזה, ובישרש יעקב האריך בזה גם בערוך לנר ובמנ"ח מזה י"ז תמהו אמהרש"א.

אלא שראיתי בתשובת מוהר"ח או"ז בנו של רבינו האו"ז הגדול בתש' סי' י"א שכתב וז"ל והיה דמילת עבדיו (יצמות דע"א) אינתנהו בשעת אכילה וליתנהו בשעת עשייה דמוקי כגון שאביו ואמו חבושין התם נמי אין מוטל על האחרים לעסוק במילתו של זה עד שיצא אביו מצית האסורין ונראה לפי הענין שצ"ד בזה היה שעתא לא מיחייבי ביה כי היו בטוחין שאביו יצא ויעסוק במילתו ואם אמו לא היתה חבושה היא היתה חייבת לעסוק דלא ממעט לה קרא אלא היכא דאיתיה לאצרה ולא דמי לפדיון וכו' ואי מאתו לא מצינו לפוטרה אפילו כי ליתה לאצ דכל התורה בלשון זכר נאמרה והשווה הכתוב אשה לאיש ואם היא לא היתה חבושה נמצא שציום השמיני שהוא זמן המילה כבר הוטלה החוב עליה ואפילו אם היה האב יצא צין עשייה לאכילה לא היה מעכב שכבר הוטלה על האם ולא דמי לצי דינא ע"כ.

ולשיטתו זו נראה דהיכי דאין אב או שיטתו אלא שאינו יכול למולו ולהתעסק בצרכי מילה הכי נמי הוטל החיוב על האם אפילו ציום השמיני וזה פלא גדול שהוא

ועתה אבא אל כ"ק מרן שליט"א בגרגיר אחד מה
שנסתפקתי כעת למד קטן מוליד והוליד בן
בקטנותו אי אית ביה מנחה למול את בנו מדין אב או
לילמא כיון דקטן פטור מכל המנחות הכ"נ דפטור מלמול
את בנו כיון דסוף סוף קטן הוא, ועיין לרבינו בה"ג דמשמע
דס"ל למד קטן מוליד אם ילד בנים בקטנותו יא"א ידי
פור' נמצא דאע"פ שהוא קטן מ"מ קיים המנחה. גם
נסתפקתי אם הוליד בן למד דקטן מוליד אי מילת בניו
מעכבתו מלאכול בפסח, ובדמנ"ס פ"ה מק"פ ה"ו פליגי
גבי קטן אם מילת עבדיו מעכבתו מלאכול בפסח וא"כ יש
לומר דגם זה תלוי בפלוגמא. אבל ראיתי בנ"פ פ"ב מה'
מילה ה"א שכתב דזה תליא אם קטן מקרי בגדר מהול
ומנחה על המילה ועיין ירושלמי פ"א דתרומות ה"ב מהו
שיעשה בהם שליח ועיין יומא דמ"ג ע"א גבי קידוש דקטן
בתוס'. אבל י"ל דהכי לכ"ע חייב כיון דהתורה הקפידה על
האב שימול וזה עכ"פ אציו הוא ומיהו לפי דעת תוס' גיטין
מ"ג א' ד"ה ואי אמרת דסבר הש"ס דאי לאו קדושין הוא
אין בנו מתייחס אחריו וא"כ כיון שאין קדושין לקטן הרי
אין בנו מתייחס אחריו ואינו חייב למולו ונמצא דתלוי בהני
שיטות וא"כ לפי מה דקיי"ל דקטן חשוב בר קדושין משום
דאחי לכלל קדושין לכשיגדיל ונמצא שפיר הבן מתייחס אחריו
וא"כ אציו הוא לכל דבר אפשר דחייב למולו וכו'.

לא צעי צבית אלא מהני בחוץ. והטעם י"ל לפמ"ש ז"ל אסור לספר עם אשה בשוק ואפילו עם אשתו וא"כ בחוץ ליכא היכר בקול ולכן נריך היכר במראה אבל צבית דאפשר בקול סגי בקול.

ובמעתה נראה להוסיף עוד מדמני צבינו קול שלא יכנס אדם אחר ויכבש את אשתו בחוץ ביתו ומדלתיו טעם הקול שלא יכנס אדם אחר משמע דהכר קול צבינו הוא לצורך אשתו שחכיר בין בעלה לאחר ולא לצורך בעלה שיכיר אם זאת היא אשתו וז"כ למה תלה ההיכר בקול באשה ולא בצעל היפך ממנו שאמרו בגמ' צנ"א היאך מותרין בנשותיהן וע"כ ז"ל כחלוק היש"ש דכיון שהאשה צבית הצעל לא נריך היכר ושינוי דמעמידין האשה על חזקתה דזו שהניח צבינו היא היא שמצא דמה לה לאשה אחרת צבינו וכל כבודה בת מלך פנימה רק באיש כיון שיוצא ונכנס הוא חיישינן שלא יכנס אדם אחר ולפ"ז שפיר מוכרח לן חלוק היש"ש ז"ל דצבית לא חייש הצעל למידי ומותר באשתו אפילו בלי היכר קול, גם כי באמת האשה ג"כ יש לה חזקת כשרות ולא חיישינן שתזנה עליו ותצא למקום אחר ותכנס אשה אחרת לביתו וא"כ מוכרח מזה מ"י היש"ש ומיושבין נמי דברי הגמ' ואדר"ג דהגמ' מיירי בצנ"א שאינם צבינם ולהם אמרו האין צנ"א מותרים בנשותיהם כלילה ואדר"ג באשתו צבינו. ומה שהקשה הריעצ"ץ דא"כ דילמא קומא נמי מיירי דאינו מותר אלא צבינו ומאי מייתי הגמ' ראייה לפענ"ד לא קשה מידי דבגמ' באמת להכי מקשה מסומא וצנ"א דא"א לכל העולם שלא יהיו חוץ לביתו והבן.

ולפ"ז אחי שפיר נמי דהרי קי"ל דאין הצעל נריך לשות עם אשתו ואדרבה השם עבירה הוא צידו כדאמר מגיד לאדם מה שיחו אפי' שיחה קלה שבין איש לאשתו מגידין לאדם ביום הדין וקי"ל דבא עלי' צבינה בנים ולא נים וא"ז לשאול כלל ואמאי לא חיישינן לכל זה אבל האמת דאין לחוש לזה צבית וכנ"ל.

ולפ"ז מיושב נמי למה לא סמך יעקב אבינו אטע"ע דקלא דהרי פרשנו דטע"ע דקלא מהני לאשה כשהיא כבר צבית אבל בחוץ נריך מראה ולכן יעקב אבינו שאז הכניס את לאה לא סגי בזה דמה שאמרו דטע"ע דקלא הוא שחכיר את הצעל והיא כבר צבית ומוחזקת כאשתו אבל הכא הרי אכתי לא היתה אשתו וי"ל. [אלא דז"ע ממדרש רבה בפתחתה שטענה רחל להקצ"ה שלא קנאה בלאה ולא עוד שמסרה לה הסמינים ולא עוד אלא שנכנסה תחת המטה וכשיעקב שאל ללאה רחל השיבה לו מתחת המטה שלא יכיר יעקב קול לאה ואולי ס"ל להמרהש"א דאגדה היא.]

לבן אשה אחרת ותשנה קולה כרחל ולכן מסר לה סמינים לרחל ומיושבת קושי' שני' דאפשר אה"נ יעקב מסר לה לרחל סמינים אבל לא מטעם זה דלא הכיר בלאה אלא דלאה שנתה קולה לקול רחל ולכן לא הכירה. אלא דלפ"ז תקשה לן דא"כ מאי פשיטא לי' לר"י דקומא בכל עת וצנ"א כלילה מותרים בנשותיהם בטע"ע דקלא כיוון דאפשר להשוות הקולות א"כ אין לסמוך על זה והדרא קושי' ר"י היאך מותרים בנשותיהם כלילה וסומא בכל עת.

עוד יש להבין מה שאמרו ז"ל במסכת סנהדרין ל"ח תניא ה"י ר"מ אומר בשלושה דברים אדם משתנה מחצירו במראה וצדעת בקול ובמראה משום ערווה וצדעת מפני הגזלין ופירש"י משום ערווה שלא יתחלף לאשה בעלה לא ביום מפני המראה וכלילה מפני הקול. ובאדר"ג שלהי פ"ד תניא בשלושה דברים שינה הקצ"ה את צנ"א זה מזה אלו הן בקול בנעימה ובמראה כיצד מלמד ששינה הקצ"ה קולות צנ"א זה מזה שאלמלא לא שינה הקצ"ה את צני אדם זה מזה כבר היתה זנות הרבה בעולם כיוון שיוצא אדם מחוץ ביתו וצא אחר ויכבש את אשתו בחוץ ביתו לפיכך שינה הקצ"ה קולות צנ"א זה מזה וכו' במראה כיצד מלמד ששינה הקצ"ה מראה צנ"א זה מזה שאלמלא לא שינה הקצ"ה מראה הפנים זה מזה לא היו בנות ישראל מכירות את בעליהן ואין הזכרים מכירים את נשותיהם וכו' ויש להקשות למה נריך תרומיהו שינוי קול ומראה בשלמא שינוי מראה לחוד לא סגי אלא בשינוי הקול לחוד לסגי דבקול יכול להכיר בין ביום ובין כלילה.

ולפ"י דעת הרמב"ן ז"ל דאפשר להשוות קולות ה"י אחי שפיר דשינה הקצ"ה בקול ובמראה דאם ישנה קולו אכתי איכא שינוי מראה וא"כ באמת תרומיהו נריכי אלא דא"כ תיקשי באמת האין מותרים כלילה דשינוי קול גרידא לא מהני כיוון דאפשר לשנות ושינוי מראה אינו מועיל כלילה.

ועולא כלפי לפרש באדר"ג שכתבו כיצד מלמד ששינה הקצ"ה קולות צנ"א וכו' כיוון שאדם יוצא מחוץ ביתו וצא אחר ויכבש את אשתו בחוץ ביתו וכו' ויש לדייק בשינוי הלשון דגבי שינוי הקול נתנו טעם שלא יצא אדם אחר ויכבש את אשתו בחוץ ביתו וגבי שינוי מראה כתבו כיצד וכו' שאלמלא לא שינה הקצ"ה במראה בנות ישראל זו מזו לא היו בנות ישראל מכירות את בעליהן ואין הזכרים מכירים את נשותיהם לפיכך שינה הקצ"ה וכו' ע"ש. והמדייק יראה דבקול כתב שלא יהא אדם יכבש את אשתו בחוץ ביתו ובמראה לא הזכיר בחוץ ביתו כלל, וי"ל דבכיון שינה דהיכר קול מהני כשהאשה היא צבית ונריכה להכיר מי הוא בעלה היוצא ונכנס כשיצא לבית שלא יתחלף באחר אבל שינוי מראה

אחדשית ר' באהבה כראוי לירא ה', ראשית אבא צבקה אולי לא שמי עדיו כראוי לו כי לא ידעמו אצנהו ויקבל הכבוד לפי הראוי לו ואת כת"ר הסליחה.

ובדבר שאלתו באנשים ההולכים לעבודה בכל יום ונוסעים ע"י באס או סאבוויי בלע"ז וע"פ רוב בשעות הבקר וערב הבאס והסאבוויי מלאים אנשים ונשים ואז פשיטא ליה דאסור ליכנס משום נגיעות נשים שהחמירו זה חז"ל מאד אלא דמציעא ליה לפעמים כשהוא נכנס אין שם הרבה נשים ואח"כ על התחנה השניה נכנסו הרבה נשים אי צריך לזאת מיד כשיצא לתחנה הראשונה שלא יצא לידי נגיעה או שיכול ליעט למקומו.

והנה דין נגיעה באשה ודאי דאסור חמור הוא עד למאד ולהרמז"ס אסור מדאורייתא וגמנה בכלל הלאוין במצוה שני"ג וס"ל דלא קיי"ל כר' פדת שבת י"ג דלא אסרה תורה אלא קריצה דגילוי עריות אלא ס"ל דכל קריצות דאורייתא ועיין חנוך מצוה קפ"ח ור"ן פא"מ ונ"י ס"פ סורר ומורה וסמ"ג לאוין קכ"ו ואף שהרמז"ן חלק על הרמז"ס בהשגות על סה"מ דלא הוה אלא דרבנן מ"מ המגילת אסתר דחה דבריו גם הש"ך יו"ד סי' קנ"ז סק"י העלה כהרמז"ס והציא ראיות ברורות לדבריו והטע"ע א"ע סי' כ' סתם כהרמז"ס והצ"ש א"ע כתב דלהרמז"ס אפילו אינו עושה דרך חיבה אסור מדאורייתא ועיין צ"י יו"ד סי' קצ"ה ובכרתי ופלתי שם.

ובמד"ר בא פט"ז אמר הקצ"ה אשה שאינה שלך אסור ליגע בה כל עיקר כי לא ינקה כל הנוגע בה וכל מי שנוגע באשה שאינו שלו מציא מיתה לעצמו שנאמר רבים חללים הפילה וכתיב רגליה יורדות מות שאול כעדיה יתמוכו. מבואר דהנוגע באשה שאינו שלו מציא מיתה לעצמו ואפילו להפוסקים דלא כצ"ש וכן נראה רוב אחרונים דשלא כדרך חיבה ליכא איסורא דאורייתא מיהו דרבנן עכ"פ אסור. וממילא ודאי דיש לעיין בשאלה כזו.

ומיהו באמת לאו דוקא אנגיעה קפדינן אלא דה"ה אראיה נמי קפדינן כדאמרינן בגמ' ע"ז דף כ' ונשמרתם מכל דבר רע שלא יסתכל אדם באשה נאה ואפילו פנויה בא"א ואפילו מכוערת ואפילו צבגדי צבע אשה המכירה אסור להסתכל ואמרינן שם בגמ' מעשה דרשב"ג ור"ע שראו כותית נאה וזכרו ברכת שכהה לו בעולמו ומקשין שם ומי שרי לאסתכלי באשה הא כתיב ונשמרתם וגו' ומשני קרן זוית היה והיה באונס אבל בלאו הכי נראה דאפילו ראה בעלמא ואפילו בלי הנאה נמי אסור להסתכל בנשים דאל"כ היל"ל צר"ע דראה בעלמא שלא לשם יופי היתה, ובש"ע א"ע סי'

שנית נראה לענ"ד דבאמת לא צעי לטב"ע דקלא כלל ומותר בלי טב"ע ואדרבה מגונה הוא השם וזה נראה לענ"ד ליישב למה לא פסקו הפוסקים הא הלכתא דנריך לזכר בקלא אם היא אשתו ולא הוזכר לא ברמז"ס ולא בשו"ע והנראה כיוון דהקצ"ה צר בני אדם צנינו קול ומראה חו אינו צריך לצדוק בהם דהווי כעין כל הראוי לצילה אין צילה מעכבת זו והכ"נ כיוון שהוא יכול לשאול בקולה ולצדוק במראיתה ממילא לא חיישין לאחרת דחוששת והווי מלתא דעבידא לגלויי מירמתי וא"כ י"ל דחרש נמי כיוון שהרי צידו להדליק נר ולצדוק במראיתה וא"כ הווי מלתא דעבידא לגלויי ומותר בה אפילו בלאו הכי. וסומא נמי צידו לצדוק ע"י אחר.

ועוד צו שלישי לפמ"ש מחלוקת הראשונים צמי שהכיר בקול אי יכול להעיד עליו לענין שאר דברים ובתש"ר הר"י מיגאש סי' קמ"ט כתב דמותר להעיד עליו והציא רא"י מגמ' דהעלה זו אמנם הקצוה"ח ח"מ סי' פ"א סק"ג נסתפק בדבר זה מעצמו והעלה דלענין שאר עדות לא מועיל ולא הרגיש בדברי הר"י מגאש הג"ל והציא מפרי חדש ה"י עכו"מ לחלק בין קול רם לקול בלחש והקשה אחרות זה ובאמת דצ"ע דא"כ גם באשתו יהא אסור בשלושת אליו וי"ל ובנתיבות שם חלק אקצוה"ח דכן מהני ופלא שלא הרגישו הני גאונים בדברי הר"י מיגאש. והסתם סופר חו"מ סי' ב' העלה ג"כ כקצוה"ח ומחלק בין איש ואשתו דחוץ מקול יש משמוש משא"כ בעדים, ולפי"ז י"ל נמי דחרש כיוון שיש משמוש מותר אפילו אינו מכיר בקלא.

ועוד צו רביעי דנראה לפי מה שכתב המפרש נדרים פ"ז ע"ב ד"ה ורמיניהו דסומא יש לו מקצת ידיעה באיצנותא דליבא ורוב סומין מצינים לקול הכרה מהיכן היא יוצאה ואותה קצת ידיעה ידיעה הוא ועיין ר"ן שם ואומר אני דהכ"נ חרש יש לו מקצת ידיעה אחרת ולענין הכרה ודאי דמועיל וא"כ מועיל כה"ג אלא דא"כ צק"ע מגיטין הג"ל.

ובזה אתן החותמת להוגי בדת אמת עדי יבא איש האמת ויבשרינו בביאת הגואל באמת המברכו בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן קפו

אי מותר לנסוע בבאס או בסאבוויי לעבודה שבאים לידי נגיעה בנשים

ב"ה ליל ששי לסדר נשא את ראש התשכ"ז ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד הרה"ג וו"ח אי"א נר"ב שמו נאה לו וכו' כש"ת הרב מוה"ר משה גליק שליט"א אבד"ק זענטא והגלילות יצו"א.

וְלִפְיֵי ז"ל דאפילו לז"ש דס"ל דלהרמז"ס נגיעה אף שלא בדרך חיבה הוה דאורייתא ולהש"ך עכ"פ ס"ל דאסור מדרבנן ז"ל ולחלק דדוקא באשתו אסור הרמז"ס אבל בנשים אחרות גם הב"ש מודה דלא הוה להרמז"ס דאורייתא וראי' ברורה מהא דכתב הרמז"ס פכ"א מה' איסורי ביאה המחזק אחותו הגדולה ואחות אמו וכיוצא בהן אע"פ שאין תאווה ולא הנאה כלל הרי זה מגונה ביותר ודבר אסור הוא ומעשה טפשים ומדכתב לשון הרי זה מגונה ביותר ודבר אסור ומעשה טפשים ולא כתב בפתח אסור לחזק אחותו הגדולה ואחות אמו מן התורה כמו שכתב לעיל בהל' א' כל הבא על הערוה מן העריות או שחזק ונשק דרך תאוה ונהנה בקרוב בשר הרי זה לוקה מן התורה מבואר דדוקא בהני דהוה דרך תאוה לוקה מן התורה אבל בהני כיון דלא הוה דרך חיבה ותאוה אינו לוקה ואינו אסור מן התורה וזה ברור מאד וללא כב"ש שכתב דלהרמז"ס אפילו דלא בדרך חיבה הוה דאורייתא. ולהב"ש צריך לדחוק ולחלק בין אשתו לאחרות אבל גם זה לא עלתה לן לחלק שהרי מפורש כתב הרמז"ס בכל עריות בהל' א' אם הוה דרך תאוה לוקה ובה"ו כתב המחזק אחת מן העריות שאין לכו גם בהן כתב נמי פתח וס"ל דאין בהם איסור תורה.

וּמִבְּאֵן ז"ע נמי אצל תורת השלמים ס"ק ט"ו שדחה דברי הש"ך סי' קנ"ה סק"כ שכתב דלהרמז"ס שאסור מדאורייתא כל שנהנה מנגיעתה בקרוב בשר אפשר דאסור למשש לה הדפק דקרוב הדבר לבא לידי איסור דאורייתא ומה שהרופאים ממשמשים דפק של א"א ונכרית הוא משום דאין לכו גם באשה אחרת ע"ש וזה ע"פ החלוק שהבאנו בשם הרשב"א אבל מדברי הרמז"ס בה"ו שהבאנו לכאורה יש לדחוק ועיין סד"ט ס"ק כ"ד. ופוק חזי מאי עמא דבר דנוהגין ליגע באח ואחות ומעולם לא שמענו לאסור נגיעה באחותו ואפילו הרמז"ס לא כתב אלא המחזק ומנשק לאחותו הגדולה אבל בנגיעה לא שמענו. ועיין רמ"א א"ע סי' כ"א וי"א דכל שכוונתו לש"ש מותר ומה שהביא בפת"ש בשם הריטב"א.

וּבְדֶרֶךְ אגב אציין כאן מה שהבאתי ראי' לדברי הרמז"ס דאסור לנשק אחותו או אחיו הגדול ממקרא מפורש בשיר השירים מי יתן כח לי יונק שדי אמי אמנאך בחוץ אשקך גם לא יצחו לי והנה מבואר דדוקא אם היה כח יונק שדי אם אז אם הי' נושק לא היו מצוים אבל אם גדול אם היה נושק בשוק היו מצוים לה וזה שאמר הרמז"ס הרי זה מגונה ביותר ומצוים לו על עשיתו. [וע"ע שו"ת משנ"ה ח"ט סי' רס"ט-ע"ר].

כ"א צריך אדם להתרחק מהנשים מאד מאד ואסור לקרוץ בעיניו וגו' או להציט ביפיה ואפילו להריח בבשמים שעליה פגע באשה בשוק רץ ומסלקה לצדדין או לאחריו ואסור להלך אחריה.

וּבִם"ח סי' קע"ו כי אם כל מעשה יבא חלקים במשפט על כל נעלם זה שמדמין לו אשה בקרן זויות אם פגעה בו ולא נתכוין לראותה וראה אותה יפה ושמה על שראה אותה וחושב בלבו מאחר שכלא כוונתי ראייתה אין לי עון על ככה ועל זה נאמר יבא חלקים במשפט ובסי' קע"ח שלשה פנים אסורים לראות פני ע"א פני אשה פני רשע ורבינו יונה כתב המסתכל בנשים הוה מומר לדבר אחד הביאו החיד"א בס' לב דוד פט"ו ועיין גמ' שבת דף ס"ד ועירונין י"ח ויומא ע"ד ודו"ק.

אֵלֶּה מ"מ לשאילתן נראה דאין לגזור בגזירה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה ונראה דמותר לכ"ע ליכנס לבאס וסאבווי ולא גרע זה מנסיעה במסילת הברזל רכבת או בעגלה שמעולם לא נמנעו מלנסוע בהם וגדולי ונדיקי עולם קדמונינו נסעו בהם וכן על אירונים או באניות הכלל בכל מקומות שנוסעים בהם רבים ולא מנעו עצמם מזה ונראה דאין בזה טעם לאסור.

וּרְאִישׁוֹנָה נראה דאף שכתב הב"ש דדעת הרמז"ס אפילו בנגיעה שלא לשם חיבה נמי אסור מדאורייתא אבל הרי הש"ך חולק עליו וס"ל דלא הוה דאורייתא אפילו להרמז"ס וכן דעת האחרונים בהש"ך ז"ל ונראה עוד מדבריו ז"ל דאפילו איסורא דרבנן נמי ליכא שהרי הביא ראיה לדבריו ביו"ד סי' קנ"ו סק"י ממה שמצינו שהאמוראים היו מחזקים ומנשקים לבנותיהם ואחיותיהם ואי איכא איסורא דרבנן אכתי תקשה האיך עברו ח"ו אדרבנן דהעובר אדרבנן מותר לקרותו רשע, ועברייין.

וְהַשְׁנִית דהרשב"א בתשובה חלק קמ"ח כתב דלא אסור כל הני הרחקות שנאמרו באשתו נדה אלא לבעל לפי שלכו גם זה ודעתו קרובה אליה וחיישין שמה יבא לידי עבירה אבל בשאר נשים שאין לכו גם בהן אין בהם משום הרגל דבר וכשגזרו על כל ההרחקות שיש בהם הרגל איסור לא גזרו אלא באשתו נדה ולא בשאר נשים שאין לכו גם בהן. והרמ"א א"ע סי' כ"א החמיר שלא לאכול בקערה אחת אפילו עם שאר נשים כמו באשתו נדה אבל בשאר דברים לא החמיר וגדולה מזו תמיר במקום שרוב בני אדם מצוין אפילו לרחוץ משפחות עכו"ם ועיין ביאור הגר"א שם. ואף שהאחרונים ז"ל חולקין על הרמ"א דאין להחיר רחינה בשפחות מ"מ לענין שאר דברים וחילוק הרשב"א לא חלקו.

אגרות משה א"ע ח"ב סי' י"ד ד"ה ועוד ראוי מעכו"ס דעכו"ס שאני כמוצן. ואף דרגמ"ה ב"ב נ"ו כתב דאסור להסתכל בנשים שעומדות בשעת הכניסה ואפילו בנשים נכריות התם שאני משום הרהור ומה"ט לא תקשה נמי לדין מהא דאמרו בר"ע האריך מסתכל הי' בנכרית ומשמע דגם נכרית אסור בהסתכלות דיש לחלק בין הסתכלות שהוא משום הרהור וי"ל וצ"ע.

אבל לדין נראה דכיון דרוב הולכי סאבוויי הם עכו"ס א"כ הוי לכ"ע ס"ס ספק אם יגע באשה כלל ואפילו אם יגע זה הוה ליה באונס ולא במתכוין גם דילמא נכרית הוא וליכא זה איסורא עכ"פ בכה"ג. ובאמת כי מעולם נסעו בניי ממקום למקום והיו ג"כ נשים ואנשים ולא הקפידו זה ולא אכשיר דרא והנח להם לישראל שיסעו בהיתר ולא באיסור.

וב"ב ודאי מי שאפשר לו ליטש בין אנשים ושלל ליגע באשה צריך ליזהר בזה ושלל להיות כאפשר ולא מתכוין ויבא לידי מתכוין וכן אמרו ב"ב נ"ו בנשים העומדות על הכניסה דאם יש דרך אחר לא ילך בדרך הכניסה עיין ש"ע א"ע סי' כ"א ס"א.

גם באיסור הסתכלות שזכרנו יש ליזהר בזה הרבה ועכ"פ יענוס עיניו מראות ברע דהוא צעונ"ה איסור גדול ואף שהעולם נהגו לומר שסמכו בזה על דברי הלבוש שלהי א"ח שכתב דעכשיו אין נוהגין כ"כ משום דעכשיו מורגלות הנשים הרבה בין האנשים ואין כאן הרהור עצירה כ"כ דדמיא עלן כקאקי חיורא מתוך רוב ההרגל ציינו וכיון דדשו דשו אצל ח"ו לסמוך ע"ז והרי אפילו צויה"כ דהוא זמן תשובה ותענית כתבו התוס' מגילה ל"א ע"א ד"ה במנחה דלכן קורין פ' עריות לפי שהנשים מקושטות בשביל כבוד היום לפיכך צריך להזכירם שלא יכשלו בהן ע"ש א"כ כ"ש צעונ"ה כשהולכין בחוץ מלובשים בדרך שחץ וגאווה בגלוי בשר אוי לעינים שכך רואות וודאי כה"ג גם הלבוש לא התיר ועיין סוכה נ"א ע"ב ותיקון גדול היו מתקנים שם. וח"ו לחשוב להיתר מדברי הלבוש הג"ל ויש להאריך בזה. [וע"ע משנ"ה ח"ו סי' כ'] עכ"פ ההולך בסאבוויי או שיעצים עיניו ולא יסתכל בזה או שיהיה לו איזה ספר צידו וישום עיניו בו ולא יראה הערוה לפניו.

ובדאי להביא דברי מדרש אכזרי מובא בילקוט ויחי רמז קס"א מעשה מר' מתיא בן חרש שנקר עיניו שלא להסתכל באשה ולא רצה לרפאות מרפאל עד שהצטוהו הקב"ה שלא ישלטו בו יתה"ר עוד ואמרו חז"ל מי שאינו מסתכל בנשים אין יתה"ר שולט בו מ"מ לדינא נראה כמו שכתבתי.

ונראה עוד לומר סברא ישרה דאפילו להמתמירים דגם שלא לשם תאוה וחיבה נמי אסור וגם שלא נחלק בין אשתו לשאר נשים בנגיעה מ"מ נראה דלכ"ע לא אסרו אלא במתכוין עכ"פ לנגוע באשה אפילו דהוה שלא לשם חיבה כיון דליכא כאן כונת נגיעה חיישין שמא ע"י נגיעה יבא להתרגל בה אצל הנוגע באשה שלא במתכוין ודאי דליכא בזה שום איסור לכ"ע וזה לפענ"ד ברור ולא מצעיא למ"ד דבר שאין מתכוין מותר בכל איסורי תורה ואפילו אפשר שלא לעשות כן והרי קי"ל עיין שבת כ"ט ע"ב ופסחים כ"ו ע"ב מוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוין בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים ואפשר ולא קמכוין ושרי ועיין רמב"ם פ"י מה' כלאים וטוש"ע יו"ד ש"א ס"ו א"כ הכ"נ הרי לא התכוין הוא לנגוע זה כלל אלא אפילו להנעוץ דמושכין את ידיהם מ"מ היכא דהדבר בא לו שלא בידיעה ואינו עושה נגיעה ממש אלא שבא לו בלי כונה כה"ג נראה דמותר אפילו להנעוץ והטעם דכה"ג ודאי לא גזרו רבנן אנגיעה כזו בלי כוונה כלל וזה מלתא דמסתבר ולא צריך ראיות ועל כיוצא בזה אמרו סברא הוא קרא למה לי.

ול"פ פשוט בנוסע צבאס או סאבוויי ואינו מתכוין כלל לנגוע באשה וגם לא ברור שיגע זה אם ימצא לפעמים שחגע זה בלי כוונה אין בזה שום איסור לכ"ע ופשוט דהנוסע אין כוונתו לנגוע בנשים ח"ו ואדרבה מחפשים מקום שלא ליגע בהם ואין בזה שום איסור.

עוד נראה לחקור אי הני איסורין שאסרו נאמרו גם בנשים נכריות עכו"ס או דוקא בישראלית ולדעת הרמב"ם דלמדנו מלא תקרבו נראה דבנכריות דליכא איסור דאורייתא דדוקא דרך חיתון אסרה תורה וא"כ אפשר דגם רבנן לא גזרו ומלשון הרמ"א א"ע סי' כ"א ס"ה שכתב י"א דמותר לרחוץ מעובדת כוכבים שפחות ומדדייק שפחות עו"כ ולא אמר סתם מנשים משמע דעו"כ שני ליה ואף להפוסקים דחולקין על הרמ"א והמרדכי בזה מ"מ האיסור שלהם אינו אלא מטעם הרהור ולא משום נגיעה.

ובמקום יש להסביר החלוק כמו שחלק הרשב"א בין אשתו לשאר נשים משום דבאשתו לבו גם זה ולא בשאר נשים הכ"נ יש לחלק בין נשי ישראל לעו"כ דלגבי עו"כ נקרא לבו גם זה בשאר נשי ישראל כמו אשה לבעלה לגבי שאר נשים וחות דרגא אחת צעו"כ משאר נשי ישראל ואי נימא כן יש לן להסביר למה התיר הש"ך ז"ל לרופא ישראל למשמע בדפק ושאר נגיעות לנשים נכריות בשביל הרוחת ממון עיין סי' קנ"ה ס"ג ובש"ך שם ויש לדחות ראית הגרמ"פ בספרו

כ' וצו"ת מהר"ם א"ש כתב היפוך זה. ועיין משנה הלכות ח"ו סי' רכ"ד.]

וממילא כ"ש הוא היכא דאיכא כעין טעלעוויזשאן צמשרד שרואים הנעשה צעלעוועטער דמותר ליכנס מ"מ לא צריך לה, וודאי הנכנס צעלעוועטער שאינו נפתח מעצמו ואינו עומד על כל עליה כשמבקשין אותו לעמוד ולוקח זמן הרבה עד כדי שיעור כה"ג אם יראה שיש צו שיעור איסור אולי דאסור ואפשר דגם כה"ג סוף הוה כעין פתח פתוח לרה"ר כיון דיפתח מיד וצכל רגע חושב דילמא יפתח עכשיו ולכן לפענ"ד מדינא ליכא כאן איסור משום יחוד ומיהו הרוצה להחמיר על עצמו קדוש יאמר לו אצל לדינא אין להחמיר.

ובזה הנני ידידו בלתי מכירו ויהא שמיא מברך עד דאתי עם ענני שמיא ונזכה לשמוע קול שופר בביאת משיח צדקינו ולקבלת התורה באהבה כאות נפשו ונפש ידידו דוש"ת בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן קפח

אי יש איסור לפרסם בפריצות פנויות נכריות
איסור יחוד עם שפחה דאורייתא או דרבנן

ב"ה כ"ד סיון התשכ"ח ברוקלין נ"י יצ"א
שמואל שקול כנגד שנים תורה ויר"ש כבוד הרב הגאון
המפורסם פ"ה ג"א א"א נר"נ וכו' כהדג"ת מוה"ר שמואל
קיפנים בעמ"ס לקט שמואל על הזהר מנהל אוצה"פ
ירושלים עיה"ק.

אחדשה"ג צאהבה, צוה הנני מאשר קבלת ח"ט מאוזה"פ על א"ע וכו'.

ולא אפטר צלי הערה קטנה מה שראיתי בעצרי על דפי הספר היקר אוזה"פ צסי' כ"א א' ס"ק י"ז אות צ' באיסור להיות סרסור צפריצות ואם גם צפניות נכריות שייך איסור זה הציאו שם דצרי הגרש"ק ז"ל, יש להעיר על שלא הציאו ממה שהצאתי צס"ד צספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג סי' קכ"ח מירושלמי תענית פ"א ה"ד איתחמי לר' אצוהו פנטקקה יצלי ואמי מיטרא שלת ר' אצוהו ואייתיהו א"ל מה אומנך א"ל חמש עבירן יהוא גצרא עבד צכל יום מוגיר זנייתא משפיר תייטרון וכו' ופי' הק"ע שהי' מוגיר זונות משכירן והי' סרסור לזונות ומצואר שם דזונות נכריות היו ואפילו פנויות ואסור להיות סרסור גציייהו וכן הצאתי קצת ראי' שם ממכילתא מרחצ הזונה.

בפי' כ"צ סעי' צ' סק"ט א"ד ציחוד שפחה לדעת אונקלוס דשפחה הוא צלאו, היחוד אסור מה"ת ולהרמב"ם דשפחה היא רק איסור דרבנן נראה דהיחוד עמה נכלל צגזירת

וממילא מיושצת נמי שאלתו שנויה צמי שהולך לדאקטאר אם יכול ליסע צצאם או סאצוויי כמובן שאין צוה שום איסור כלל.

סימן קפז

הנבנם במעלית (עליוועטאר בלע"ז) ומצא שם
אשה אי יש בו משום יחוד

עוד להרה"ג הנ"ל

(ב) **ובדבר** שאלתו שנכנס צמעלית (עליוועטאר בלע"ז) ומצא שם אשה פשיטא ליה דצריך לצאת ומסתפקא ליה צמעלית שיש צו טעלעוויזשאן צאופן צצמשרד רואים מה שנעשה צעלעוועטאר אי הוה דצין צית שיש צו חלונות ומותר ליכנס או לא.

הנה מה דפשיטא ליה דצעלעוועטאר יש צו משום יחוד לדידי לאו פשיטותא הוא ואדרבה נראה לדינא אין איסור יחוד לעלות צמעלית ואשה צפנים דידוע דהיום העלעוועטארס הם צאופן שמי שרואה ליכנס מדגיש כפתור מצחוק והדלת נפתח מאליה וא"כ נראה דכה"ג הוה כפתח פתוח לרה"ר דליכא משום איסור יחוד כמצואר צא"ע סי' כ"צ ס"ט דצית שפתחו פתוח לרשות הרצים אין חשש להתיחד שם עם הערוה והנה פשוט דצצית שפתחה פתוח לרה"ר אין שכיח כ"כ שיכנסו צו אנשים מן השוק ואפ"ה ליכא ציה משום יחוד א"כ כ"ש צעלעוועטאר שנכנסים צו אנשים תמיד דהוה כ"ש מצית הפתוח לרה"ר וכן כ"ש הוא מאשה שצעלה צעיר דמותרת להתייחד משום שיכול צכל עת לצא הציתה והכ"ג כ"ש הוא שצכל עת יכול מי שהוא לצא צעליוועטאר ולכן ליכא צו משום יחוד.

אלא דיש לעיין קצת כיון דצשעת עליה מעליה לעליה או צשעת ירידה יש שם קצת זמן שהם מסוגרים יחד ולא יכול איש ליכנס שם מ"מ גם הא לאו תצרא הוא דנראה חדא דהרי המעלית עולה צמהירות הרבה כך שלעולם ליכא זמן צין עליה לעליה שיהיה שיעור יחוד דהיינו כדי לצלות ציאה קלה וכיון דליכא זמן זה ליכא כאן איסור יחוד ועל רגע כמימרא לא אסרו יחוד גם כי נדחוק לומר דהוה כחצי שיעור דאסור מה"ת נראה דהכי ליכא דין חצי שיעור כיון דעיקר האיסור הוא משום ציאה וכיון דאינו יכול לצעול צזמן קצר כוה א"כ ליכא למימר דהוה כחצי שיעור שהרי צמציאות אינו יכול לצעול וליכא לאיצטרופי ג"כ וידוע שיטת הפוסקים דצמקום שאינו יכול לצא לשיעור שלם לכ"ע חצי שיעור מותר מה"ת עיין צספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג קמ"ט נ' נ"א. [עיין מהר"ל דיסקין צשו"ת שלו צק"א אות

סימן קצ

במקום סבבה אי יבול לסמוך דמשמים ירחמו

עוד להג"ל

בפי' כ"ג סעי' ה' דן בסברה דמן השמים ירחמו והביא בשם אחרונים דיוקא בג' נשים שצטבע העולם איכא סכנה ידיה ס"ל לחכמים דמן השמים ירחמו, יש להעיר מדברי הריטב"א יצמות ע"כ אהא דאמרו בגמ' אר"פ הלכך יומא דעיבא וכו' לא מהלינן ציה וכו' והאידנא דשו צה רבים שומר פתאים ה' וכתב הריטב"א הביאו הנמ"י דמאן דלא צעי למימהל ציומא דעיבא ואינו רוצה לסמוך על שומר פתאים ה' הרשות צידו ופשוט דקודם שדשו צו רבים דאסור לסמוך אלא אפילו לאחר שדשו צו רבים אכתי אינו מוכרח למול כל שאינו רוצה לסמוך אשומר פתאים ולפי שיטתו אפילו צהני דדשו צו רבים אם אינו רוצה לסמוך על שומר פתאים הרשות צידו כ"ש היכי צאמת האי חולי אין לו שום שייכות אלא הוא מחלה אחרת שאסור לסמוך ולאנוס.

וגדוליה מוז כתב מרן צבית שערים יו"ד סי' ש"ג דככל מקום דקיי"ל שומר מצוה לא ידע דבר רע היינו נמי דוקא במקום שהסכנה אינה בדרך הטבע אלא ע"י סגולה וכדומה וכגון בקטלנית למ"ד מולה גורם אבל במקום שהסכנה בדרך הטבע לא סמכין איה והוא"א כן מפיה"מ להרמב"ם לחלק. וא"כ כאן אפילו אי הוה מצוה על האשה ג"כ לא הוה אמרינן משום שומר מצוה להחיר כיון דהסכנה הוא מדרך הטבע. ובתשובה אחת כתבתי צוה לישב סחירת המחצר ש"ע או"ח סי' תל"ג שכ' צס"ז חור שבין יהודי לעכו"ם אין צריך צדיקה שמא יצא לידי סכנה וצס"ח כתב כיון שיש צו סכנה עקרב שמנאים צגלים חיישינן שמא אחר שישלים צדיקתו שאינו עוסק במצוה יצא לידי סכנה, והקשה הצ"ח למה לא משני צס"ז ג"כ שמא תאצד מחט ועיין מג"א ואחרונים וע"ש שם מה שכתבו ולהג"ל אחי שפיר צס"ז דהסכנה הוא מלד הטבע צחור שבין יהודי לעכו"ם לא אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע אבל צס"ח שהחזיק מן הנחשים ולא ע"פ דרך הטבע כה"ג אמרינן שומר מצוה לא ידע דבר רע ומן השמים ירחמו. [וע"ע שו"ת משנה הלכות ח"ט סי' קס"א].

ומחמת חוסר הזמן הנני מוכרח לקצר וכל טוב ממנו לא יבצר ועוד חזון למועד ידירו מוקירו בלתי מכירו דושלה"ג בלוג"ח וי"ר שיזכה להמשיך ולהשלים את אוצרו הטוב בכי טוב בביאת דארוך ודן בב"א.

החותם בלב ונפש,

מנשה הקטן

שמאי והלל ע"כ. יש להעיר מתשובת הרמב"ם סי' שע"ה כתב שאלה צבנימין אשר קנה שפחה יפת תאר והוא צחור וזאת יושבת צביתו וכו' כי לא מנאנו שאסרו אלא יחוד פנויה ויחוד צגויה צאחה דין נאסור ישיבתה צביתו. תשובה ודאי מדין תורה צריך לגרשה משם ואפילו צגיותה כי לא צברה תורה אלא כנגד היצר כאשר אמרו חולין (י"ז) צאסורין וצתים מלאים כל טוב אפילו קדלי דחזירי ולא זו הדרך וכו' ע"ש. מצוה דדעת השואל דצפחה ליכא איסור דין יחוד כלל וכמ"ש כי לא מנאנו שאסרו אלא יחוד פנויה ויחוד צגויה אבל צפחה לא מנאנו איסור צוה, והרמב"ם שהשיב דמדין תורה צריך לגרשה משם ואפילו צגיותה אסורה מד"ת נמי לא צרור דפליג אשואל צדין שפחה צסתם דנראה לכאורה רק צאותה היה אסור מדין תורה מפני שנטען עליה והיה צדין צשר כוס כוס למעיין שם אבל צסתם שפחה נראה דלא פליג עליה דאל"כ הי' לו להשמיעם שטעו גם צהא שכתבו שלא מנאנו איסור יחוד צפחה ועכ"פ אין צה מגזירת הלל ושמאי ואי נימא דס"ל דככל שפחה איכא יחוד מה"ת הוה נמי אחי שפיר עכ"פ הי"ל לצין צאותה"פ לתשובה זו.

סימן קפג

בהא דקיי"ל אשתו של אדם משמרתו אי של בותי וגר משמרתו ואי עכו"ם מפקרי נשייהו

עוד להג"ל

פי' הג"ל סעי' ג' ס"ק י"ח לא תתיחד ישראלית עם הכותי שאין אשתו של כותי משמרתו ופרש"י אינו משמרתו דלא קפדה איהו צקרא ואיתתה צצוינא, יש להעיר משו"ת מהר"ם צ"צ (צודאפעסט) סי' תתר"כ צכמה תשובות שם דלא אמרינן איהו צקרי ואיתתא צצוינא אלא צושתי ואחשורוש וצהגהת משנת העמרמי על צית שערים יו"ד סי' רכ"ז הארכתי קצת צוה.

פי' הג"ל סעי' ח' סקל"א אות ח' ד"ה וציד שלום הביא אריכות אי עכו"ם מפקרי נשיהו, יש להעיר מתשו' מהר"ם צ"צ סי' תתר"כ הג"ל ולהלן דדעת השואל דגם צעכו"ם אמרינן דצעלה משמרה ודעת הר"ש יוסף ניגון מספקא ליה דשמא לא מפקיר הוה ודעת הר"י יוסף חיים דאף אם לא מפקיר מונה היא צסתה והרשב"א ז"ל כתב דאשתו לא מפקיר ח"ל אבל פשוט לך שאין המין שומר את אשתו וגם אין גוי יכול לשמור את אשתו אשתמיטתך ההוא דאמר וכו' ואידך נשיהו לא מפקרין ע"ש צאריכות גדולה ומצוה דדא הוה מחלוקת הראשונים ז"ל ורובם ס"ל דנשים לא מפקרי וק"ל.

סימן קצא

קונטרס בדיני תנאי בניטין

ב"ה אור ליום ג' לסד' והארכת ימים התשכ"ד ברוקלין
נ"י יצו"א

מחיי חיים, יכתב ויחתם לחיים, טובים וארוכים ושלום,
בספרן של צדיקים גמורים, את כבוד ידי"ג האי גאון
המפורסם בעולם בצדקתו וקדושתו, וחסידותו, וענותותו,
ויוסף הוא המשביר לחם ומים לבנ"י ת"ח כאלהיו שזן
לבני הנביאים וכו' ה"ה כקשהדרג"ת מוה"ר יוסף אליהו
הענקין שליט"א מנהל עזרת תורה נ"י.

אחדשכהדר"ג צאהנת אמת הנני בזה לקיים מצוה דרבנן
על דבר אשר כבדני לעיין בתשובתו
היקרה צדיני תנאים ומה שהביא מח"א שכתב דלא ככ"ג
וכ"ק כבדנו לעיין בדבריו היקרים ומה שגלפנע"ד להלכה,
ואף שידע אני מך ערכי שאני ראוי אף להצין דברי חכמים
ותדומם וכ"ש להעיר בהם ובודאי שלא להכריע שאין דעת
נוטה מכרעת מ"מ היות כי ענותותו דמר הדר"ג שנו כאן
אשר רצה לכבדניו בקשני לעיין בדבריו היקרים לי מאד אמרתי
לרשום איזה הערות כפי אשר ידי יד כהה מגעת ואת כ"ג
לקרב או לרחק.

וראשונה מה שכתב צדיני תנאים דאיתנייהו תנאים שונים
ומשונים ולא ראוי זה כראוי זה ולאו בכל תנאי
אמרו ז"ל שהתנאי מצטל המעשה ולמשל עשרה תנאים שהתנה
יהושע (ב"ק פ"ג) וגם דין לב צ"ד מתנה עליהם (כתובות
ק"ו) ובגדי כהונה ותנאי צ"ד הנאמר בקרבנות, ובשטרי
מכירת חמץ התנאי אסור בהם וכו' שכל אלה אינם תנאי אלא
שיור והאריך שם קצת בזה דברים אלו תורת משה הם וליכא
דפליג על זה ואני כמוסיף על דבריו דלשון תנאי אינו מחייב
שיצטל הענין והתנאי הוא מה שמתנים צ' בני אדם זה על
זה ובאופן זה הם מתנים לקבל עליהם איזה התחייבות וכיוצא
בזה, ועוד נראה דמילת מתנה הוא מלשון מתנה והיינו
שמתנים צ' נדדים או אפילו הצ"ד מתנה על כלל ישראל
שיוותרו דבר פלוני או ענין פלוני איש לרעהו אבל מ"מ אין
המתנה הזו שהתנה איזה ענין תולה תנאו זה בהדבר או
הענין שנתן או קבל ומאחר שלא תלה תנאו בענין ולא תלה
קיום הענין בתנאי זה א"כ לא הוה העובר על התנאי הזה
אלא דין של נאמנות או דיני ממונות היכי דלא הוה בכלל
אסמכתא ולא קיים התנאי כיון שלא תלה שום ענין בזה התנאי
מהיכי תיתי שיצטל המעשה בשביל שלא קיים זה התנאי ולא
אמרינן דכל שלא קיים תנאי צטלה המעשה אלא היכי דתליה
המעשה בתנאי והתנה כן בפירוש שכל המעשה או הענין
תולה בתנאי זה כה"ג אם לא קיים התנאי צטל המעשה,
וכמ"ש שם גם כ"ג איזה תנאי הוא המצטל המעשה דוקא

אם נשענים התנאים על המעשה שאינו מצורר בשעת קנין
למשל אם עשה דבר זה או לא עשה.

ואבתי למודעי אני צריך מה שגילה לן רבינו הגדול
הראש"ד ז"ל צקוד הנעלם (צ"ה דף כ') צהשגותיו
על צעה"מ ז"ל צההוא גצרא דאמר להו לצו להו ארבע מאה
זוזי לפלניא ולסוד צרתאי ונחלקו הראשונים ז"ל צפי' וצטעם
הדברים וכתב הראש"ד ז"ל עתה אגלה לך הסוד הנעלם מצני
אדם שהראשונים לא פירשוהו כי כל מה שאמרו חכמים צתנאי
כפול ותנאי קודם למעשה והן קודם ללאו ותנאי ומעשה צדבר
אחד כדאיתנהו צמי שחזו קורדיקוס ומעשה דאפשר לקיומיה
ע"י שליח כדאיתא צכתובות צענין חליצה מוטעת כל אלה לא
נאמרו אלא כשהמעשה נעשה מיד כעין נתינת גט וחליצת יבם
שאין התנאי מצטל המעשה למפרע אלא"כ נעשה כראוי וצחזוק
כעין תנאי צ"ג וצ"ר שהיו מצקשים ממשא שיתן להם צנחלתם
מיד ועל כן הוצרך משה לכפול התנאים שאם לא יקיימו אותם
התנאים יטלו אותה הנחלה מידם וכן דקדק צתנאי קודם
למעשה שהוא חזוק התנאי ובהן קודם ללאו דהואיל והמעשה
נעשה מיד אם קדם ללאו אין צו כח לעקור המעשה וכן
צתנאי צדבר אחד ומעשה צדבר אחר שכיון שהמעשה נעשה
מיד איך יתנה עליו מגופו לסותרו כגון על מנת שחזירי לי
את הנייר ואע"ג דמסקנא דההיא מטעמא אחרניא אסיקנא
מ"מ ילפינן מינה למלתא אחרניא היכא דליכא ע"מ אלא צאם
דלא הוי תנאי מעתה כל התנאים שצבעולם שהן צאים לעקור
המעשה כגון נתינת הגט לידה או קדושין וחליצת היבם שנעשו
מיד וכן צנתינת ממון שהוא נתן מיד אם אמר אדם לחבירו
הילך מנה זה ויהיה שלך אם לא צאתי מכאן ועד יום פלוני
אם לא כפל תנאו או לא דקדק צעניני התנאים אינו תנאי
גם י"ל עוד מתנה זו שאינה כחליצה ולא כנתינת הגט
וכקידושין לפי שאלו נתינתן הוא עשייתן אבל מסירת המנה
לידו של זה כיון שעל תנאי מסר אינו אלא פקדון צעלמא
וכל היכא דאיתא צרשותיה דמאריה איתא מ"מ אין ספק
צדבר שלא נעשה צו שום מעשה כגון זה שאמר תנו לפלוני
מאתים זוז אם יקח צתו לית דין ולית דיין שאם לא יקח לא
יעול והוא האמת ומעשה דההיא גצרא צמס' יו"ט דאם אמר
צאם אין צו ספק שלא יעול אם לא יקח הצת ע"ש דברים
כנתינתם מסיני והרצ"ן ז"ל שם צספר המלחמות קלסו
והציא רא"י לדבריו מירושלמי וסיים ג"כ דכל שלא הוחזקה
המתנה צידו הרי האם שלו כלאחר ואינו צריך לתנאי כפול
אפילו לר"מ והוא הדין לשאר חומרי דצ"ג וצ"ר והנה אמת
נכון עכ"ל.

ולפי הכלל שכלל לן הראש"ד ז"ל מוצן מאוד מה צתנאי
כתובה וגיעין וקידושין כל שלא היו כפולין לא מצטל

אומדן דעתא וא"כ מה לנו לדקדק בלשון שהוציא בו התנאי אם היה כפול או לא לא יהא אלא גילוי דעת בעלמא דמהימן ואוליין בתריה כבר תי' הבעה"מ ז"ל צ"ה דף כ' דשני צמי שמוציא בשפתיו ואינו מוציא כהלכה כמו שאנו למדין מתנאי ב"ג וב"ר דזה אינו תנאי כלום דחסר דדין התנאי ולא היה כב"ג וב"ר אבל מי שגילה דעתו ולא הוציא בשפתיו יש לומר אם היה מוציא בשפתיו היה מוציא כהלכה ולכן תנאו קיים ע"ש נמצא דאדרבא גרע המתנה שלא כהלכה ממני שאינו מתנה כלום, ונראה מזה דדעת בעה"מ ז"ל כדעת הי"א דרמ"א א"ע סי' ל"ח סעי' ג' בשם הגמ"י דאפילו לא פי' כל דיני תנאי רק אמר סתם שמתנה כתנאי ב"ג וב"ר היה תנאי גמור ובח"מ שם כתב דהגמ"י לא הוהלט הדבר ועיין ד"מ ובח"מ סי' רמ"א מתשובת הרא"ש דכה"ג הוי תנאי מעליא ועיין בזה"ט וביאור הגר"א א"ע הנ"ל ונראה דגם דעת בעה"מ כה"א מדתי' דגלוי דעת ואומדנא הוי תנאו קיים דאמרין אלו הוציא בשפתיו היה מוציא כהלכה א"כ כשאומר צפי' שיהיה כתנאי ב"ג וב"ר ודאי אמרינן דאלו הוציא בשפתיו כל התנאי היה מוציא כהלכה אלא דיש לדחות קצת דאלו גרע כשאומר ומוכיר ענין של תנאי דאז כבר היה צריך להשלים כל תנאי התנאי כהלכה ולא דמי לגילוי דעתא דלא התחיל כלל בתנאי כפול והראשון נראה עיקר.

עוד רגע אדבר מה שראיתי בס' ב"מ א"ע סי' ל"ח ס"א שכתב כתב הרשב"א ז"ל וא"ת דילמא בשנתקדשה ע"ת שיגרסנה לזמן ידוע דהשתא קיימא צדידה י"ל דאפילו כי מגרשה אכתי איכא למיפרך אטו צדידה קיימא לאונסו להאי מדבריו נלמד דאם נתקדשה בע"מ שגרש אותו יום זה נתקיימו הקידושין אם נתקיים התנאי ואם לא בטלים ולע"ד אלו הייתי כדאי להרהר אחרי הוראתו הי' נראה לי אחרי דקיי"ל האיך אינו מוציא אלא לרצונו הרי הוא כתנאי שאין לך עלי שאר כסות ועונה דלכ"ע חשוב מתנה ע"מ שכתוב בתורה דהתנאי בטל והמעשה קיים שהרי מכיון שקבלה קידושין ה"ה אשתו והצריכה צידו אם לגרש אם לאו וכי אשתו ע"מ שיגרש הוה ליה עוקר ומתנה ע"מ שכתב בתורה והציאו בפת"ש.

והנה ראשונה עלי להעיר אלו הייתי כדאי להרהר אחר הגאון ז"ל דמה שכתב דשאר כסות ועונה המתנה עליהם לכ"ע חשוב מתנה ע"מ שכתוב בתורה דהתנאי בטל והמעשה קיים הלשון נכתב שלא דקדוק דבשאר וכסות פליג ר' יהודה דהו"ל דבר שבממון ותנאי קיים וכן פסק הרמב"ם והפוסקים דקיי"ל כר"י דבר שבממון דבשאר וכסות תנאו קיים דהוה דבר שבממון וז"ל דכוונתו כשאמר שלשתן יחד וכוונתו אעונה דבזה כבר כתבו הפוסקים דבעונה לא הוה דבר

המעשה אפילו תלה המעשה בתנאי אלא שלא כפלו דכיון דמיד נעשה המעשה האיך אחי דבורו ומבטל מעשה אבל שו"ת להיות פטור מן השבועה ושומר שכר להיות כשואל (ב"מ נ"ד) והציאו כ"ג דזהני כיון דלא נעשה המעשה אם כפלו מועיל מגזירת הכתוב וזוה מובן נמי הא דמתנה בשעת התנאי א"כ הוה רק כבאם ולא צריך לבטל המעשה, ולא הוה מתנה על מש"כ בתורה דבאופן אחר לא הוה אלא פקדון גביה וכל היכא דאיתא ברשומיה דמרא איתיה אלא דיש בזה עוד טעמים אחרים דלא הוה מתנה עמ"ש בתורה ועיין תוס' כתובות דף מ"ו.

ובדברי הראב"ד ז"ל לישב נמי הא קושיא שהקשה כ"ג מגמ' נזיר י"א הריני נזיר ע"מ שאהיה שותה יין ומטמא למתים הוא נזיר ואסור בכולן ואיפליגו ריב"ל ורבינא ריב"ל סובר דר"ש פליג דאינו נזיר עד שיזיר מכולן בבסיפא ואין זה מתנה על מש"כ בתורה ורבינא ס"ל דר"ש מודה בזה דהוא מתנה עמ"ש כ בתורה ותני' כותיה דרבינא וכ"ג מישב שם לפי שיטתו ולפי דעת הראב"ד הנ"ל י"ל דכיון דאמר הריני נזיר מיד חלה עליה הנזירות ולאחר שאמר ע"מ הוה מתנה לבטל המעשה והוה מתנה עמ"ש כ בתורה שהרי כבר נתחייב בכל הנזירות כולה ושתיית יין ומטמא למתים בכלל וריב"ל ס"ל דר"ש פליג גם בזה וס"ל דאינו נזיר עד שיזיר מכולן וכיון דלא חלה עליו נזירות מיד ממילא יכול להסתנות ולא הוה מתנה עמ"ש כ בתורה וכיון דאין נזירות לתנאין לא חלה עליו.

היוצא לנו דבהרבה מקומות התנאים הם משונים וכל שלא נעשה התנאי בשעת מעשה אינו צריך כפול להראב"ד ולשאר גם שלא בשעת מעשה לכאורה נראה דצריכין כפול ובגיטין וקידושין לדעת רוב הפוסקים צעינן כפול ולדעת קצת פוסקים גם בגיטין וקידושין אינו אלא לחומרא דלדינא כיון דר"מ הוא דבעי תנאי כפול אכן לא קיי"ל כר"מ דיחידאה הוא וזה דעת הרי"ף ז"ל דלא קיי"ל כר"מ אלא כחכמים ודעת קצת פוסקים דלדיני ממונות לא צעינן כפול אלא לעניי גיטין וקידושין ועיין רמב"ם ובהשגות הראב"ד וקצתם תמחו דאדרבה עיקר קרא דבני גד ובני ראובן צממון הוא דכתיב ותיצאו דר"מ בלחוד הוא דבעי כפול ואיהו ודאי אפילו דבדר שבממון קא מנריך ואין הוא דלא קיי"ל כותיה דרבנן פליגי עליה אלא דשמואל חיקן בגט של שכ"מ המגרש את אשתו שיכפול תנאו לרווחא דמילתא שחשש דילמא איכא ב"ד דס"ל כר"מ והוה מחיר אע"פ שלא נתקיים התנאי ומעיקר הדין בשום מקום לא בעי לכפול ועיין ב"י.

ולדעת הפוסקים דכן צעינן תנאי כפול אפילו צממון לא תקשה ממה דקיי"ל צדיני ממונות דאוליין בתר

אמר ע"מ שלא תשמיטנו שביעית תנאו קיים שאינו אלא כמתנה על עצמו ומוחל אותו וכות שזכתה לו התורה וכן האומר ע"מ שאין זו אונאה יש זו אונאה (ב"מ נ"א ע"ג) ע"מ שאין לך עלי אונאה אין לו עלי אונאה דאין מתנה ע"מ שכתוב בתורה אלא מוחל וכותו ע"ש מה שהאריך ועיין תוס' כתובות הנ"ל אבל לפי זה דידן נמי האומר ע"מ שיגרש אותה באותו יום אע"פ שמן הדין אינו מגרש אלא לרצונו מ"מ מחל הצעל אותו הזכות שלו שלא יקיים לגרש בע"כ ורצה לחייב עצמו בתנאי זה כדי לפייסה שתתראה לקידושין ואין זה מתנה ע"מ שכתוב בתורה אלא מחילת זכות שצידו למחול על זכות זה.

ומעתה נבא לנידן דידן הנה כ"ג כתב ה' סעיפים בפרטיו התנאים וכתב כן להוציא מספר אחד שכתב היפך זה שאינו כהלכה ולא צ"ח כ"ק לאחיה ספר כוונתו כדי שאוכל לעיין בו ובתר טעמו וכנראה שכבוד ה' הסתיר דבר הוא ולכן לא אוכל לעמוד על הדברים מצפנים משום אותיות מחכימות ולכן לא אבא כאן רק להשתעשע בדברי כ"ק בדברים היקרים לי מאוד. ואבא אל העין עין עיוני בכל סעיף וסעיף על הסדר וזה יאל ראשונה. [ועיין משנה הלכות ח"ה סימן רמ"ב].

סימן קצב

בדין הן קודם ללא

עוד להג"ל

(א) הן קודם ללא נאמרו על המעשה יהא גט ולא יהא גט ובתנאי יכול להיות היפך למשל אם לא ישוב יהא גט ואם ישוב לא יהא גט ע"כ. ואומר כאן כי פשוט בזה דהדין דין אמת דאף דהדבר ידוע דמאי דבעינן הן קודם ללא ובתנאי קודם למעשה תרומתו ממקור אחד יהלכו דהיינו מתנאי ב"ג וב"ר וא"כ כי היכי דבהן קודם ללא לענין מעשה אם הקדים לאו להן התנאי בטל הכ"נ בתנאי היה סביר לומר דיטערך הן קודם ללא ועיין מל"מ פ"ו מאישות אמנם אין זה ענין לדידן דודאי בעינן תנאי קודם למעשה ודבר זה נלמד מב"ג וב"ר אבל להקדים הן ללא בתנאי נראה דלא צריך וראי' מדברי הב"י בסדר הגט בש"ע סעי' נ"ט שכתב וז"ל אם נתנו לה על תנאי יאמר לה בשעת נתינה ה"ו גיטך והרי את מגורשת זו ממני ומותרת לכל אדם ע"מ שאם לא באתי מהיום עד י"ב חודש יהא גט מעכשיו ואם אבא בתוך הזמן הנזכר ואראה בפני פלוני ופלוני לא יהא גט ותהא היא נאמנת עלי לומר שלא באתי ושלא פייסתי ע"כ ע"ש. והנה שכתב בתנאי לאו קודם להן דהיינו אם לא באתי יהא גט ואם אבא בתוך הזמן והיינו ההן שיבא לא יהא גט ומבואר ממילא

שבממון ובגמ' כתובות נ"ו האומר לאשה הרי את מקודשת ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה וכו' ופרש"י בדבר שבממון שאר כסות כמבואר דס"ל לרש"י דבעונה מודה ר"י לר"מ דתנאו בטל וכ"כ רש"י בפ"ק דקידושין דף י"ג בדבר שבממון דניתן למחילה הוי תנאו קיים אבל עונה דנערה דגופא הוא לא ניתן למחילה וכ"כ בפ' הזהב נ"א ובהשוכר את הפועלים בסופו וברש"י ב"ב קנ"ו וכ"כ תוס' בפ' אע"פ והרמב"ם פ"ו מאישות והטור ומחבר ס' ל"ח ס"ו וסימן ס"ט והר"ן בפ' האומר ור"י נתי' כ"ד ח"ד.

איברא דגם בעונה לאו דברי הכל הוא דצירושלמי ס"פ הפועלים אמרינן תני כל המתנה על מה שכתב בתורה תנאי ממון תנאו קיים שאינו של ממון תנאו בטל כיצד אמר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שאין לך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת שאם מחי לא תהא זקוקה ליבס ה"ו מקודשת ותנאו בטל ע"כ מבואר דגם תנאי דעונה ככל תנאי של ממון הוא והמהרי"ק שורש י' כתב דר"ת ס"ל דגם עונה ניתן לימחל וסדר דר"י פליג אף בעונה והביאו המל"מ פ"ו מה"א ה"י וכתב דאין ספק דחילה דר"ת מדברי הירושלמי והביא גם מריטב"א קדושין פ"ק י"ט שהביא דברי רש"י וכתב אבל צירושלמי אמרו דעונה נמי דבר של ממון הוא שהנאמה היא ויכולה למחול וכ"כ עוד בחידושו לכתובות ופליג ארש"י ורמב"ם גם המרדכי ס"ל דתנאי מועיל אפילו בעונה נמצא אית לן דעת הירושלמי ור"ת והריטב"א והמרדכי כלשונו ס"ל דתנאי מועיל בעונה א"כ קשה לשון הב"מ ז"ל שכתב דתנאי שאין לך עלי שאר כסות ועונה לכ"ע חשוב מתנה עמש"כ בתורה.

גם בעיקר קושיתו לפענ"ד מעיקרא קשה דכיון שהתנה עמה בפירוש לגרשה ציום זה הרי זה הוא לרצונו הטוב לגרש וברצונו הוא מגרש ציום זה וברצונו זה קדשה לגרש בזמן המוגבל לתרומתו והוסכם מתרומתו ונעשה הכל ברצון שניהם והוי גט לרצונו והיא היא שהתנה עמו תנאי זה שאם לא ניתנה לגרשה ציום פלוני לא תתקדש ולא תלך אחריו ומשום תנאי זה הסכים ברצונו הטוב ונתנה לגרשה וא"כ זה הוא לרצונו הטוב וברצון מגרשה שוב עיינתי בסקר אבני מילואים שכתב כעין זה.

שנית נראה לפמ"ש התשב"ץ ח"א סי' נ"ד דלא אמרינן מתנה ע"מ שכתוב בתורה תנאו בטל אלא כשהוא מתנה עמ"ש בתורה שיתבטל אבל אם הוא מתנה על עצמו שלא יקיים מה שכתוב בתורה אין תנאו בטל והיינו דאמרינן במכות ג' ע"ב האומר ע"מ שלא תשמיטנו שביעית תנאו בטל משום מתנה עמ"ש בתורה דרמנא אמר שביעית תשמיט אבל

דבתנאי לא צעינן שיהיה התנאי בהן קודם ללאו רק צמעשה וצעינן דין התנאי.

סימן קצנ

המשך, אי מהני חזרה תוך כדי דיבור בגיטין וקדושין בתנאי קודם המעשה

עוד להג"ל

(ב) כתב כ"ק חזרה תוך כדי דיבור דלא מהני בגיטין וקידושין הוא חזרה אחר המעשה אבל בתנאי שקודם המעשה ודאי שיכול לחזור בו אפילו לאחר כדי דיבור קודם שנגמרה המעשה ע"כ. ולפוס ריהטא יש לעיין בד"ץ זה ונראה שהוא מחלוקת הראשונים ז"ל דהרמב"ם פ"ו מה"א ה"ד כתב דהכל תלוי צמעשה וכל תנאי שקודם המעשה לא נריך להקדים תנאי למעשה אבל הראב"ד והרמ"ך והרשב"א והר"ן ורוב הפוסקים דאפילו צאמירה נריך להקדים התנאי ועיין ב"י וב"ש א"ע ס' ל"ח סק"ב וכיון דס"ל דאפילו צאמירה לחוד נריך להקדים התנאי למעשה י"ל דה"ה כל דיני תנאי נריך להיות וא"כ אפשר דלדידהו הכ"נ דאינו יכול לחזור ג"כ.

ולאחר העיון נראין דברי כ"ג ורא"י מגמ' גיטין ע"ה אתקין שמואל בגיטא דש"מ אם לא מתי לא יהא גט ואם מתי יהא גט אם לא מתי לא יהא גט ואם לא מתי לא חניש פורענותא לנפשיה אם מתי יהא גט ואם לא מתי לא יהא גט צעינן הן קודם ללאו ע"כ. מצואר מזה דאין הקפידה שיתחיל בהן דוקא אלא עיקר הקפידה שייסיים בלאו וכן כתב הר"ן ז"ל שם ח"ל ונ"ל דמאי דצעינן הן קודם ללאו היינו שלא יהא מסיים דבריו בהן דבגמר דבריו אדם נתפס ונמצא מעשה קיים ותנאי בטל הילכך אע"ג דמקדימין לאו להן כי היכי דלא לקדים פורענותא לנפשיה כיון שגמר דבריו בלאו סגי עכ"ל הרי לן מצואר דאין הקפידה אלא על סיום דבריו שלא יהיו בהן ואי נימא דאינו יכול לחזור בו א"כ מאי אהני ליה צמה שסיים בלאו כיון שהתחיל בלאו ואח"כ אמר הן נגמר התנאי בלאו קודם להן ומה שסיים אח"כ בלאו בסופו מאי מהני אע"כ דבתר גמר דבריו אולינן לעולם ואם חזר בו בסופו אולינן בתריה וכן כתב להדיא במל"מ פ"ו מה"א דאם התחיל בהן ואחר כך אמר לאו וחזר ואמר הן דלא מהני משום דבגמר דבריו אדם נתפס. הרי דברור מילל דבגמר דבריו אדם נתפס וכל שסיים בסופו הרי הוא קיים ואף שיט לדחות קצת דהכא אינו חוזר מתנאי שהתנה אלא משנה סדר התנאי דמתחלה אמר הן קודם ללאו ועכשיו אומר לאו קודם להן או להיפוך אבל אין כאן חזרה בעצם התנאי אינו דחוייה

שהרי הכא נמי כשחזר מהן ללאו או מלאו להן נעשה שינוי בכל התנאי שהרי אם הקדים לאו להן התנאי בטל ואם חזר וסיים בלאו אחר ההן התנאי קיים ונמצא הסיום עושה כל התנאי ואין לך חזרה גדולה מזו אשר לכן נראה כמ"ש דודאי יכול לחזור בו וגם מכאן רא"י למ"ש שם כג"ק צסעי' (ד') דצעינני תנאי לעולם בגמר דבריו אדם נתפס.

ולדעת הראב"ד הבאנו לעיל (ממס' צ"ה דף כ') פשוט דיכול לחזור בו כל זמן שלא נעשה המעשה דלדידיה העיקר צמעשה תלי' מילתא וגם לכ"ע נראה פשוט דיכול לחזור בו וכדלעיל וגם כי הרי צידו הוא לבטל כל התנאי או להוסיף תנאי על תנאו כדאנו כל זמן שלא עשה מעשה הגירושין כמצואר בגמ' ופוסקים.

והנה צמשו מהרלנ"ח ס"ס נ"ב כתב יש לי ספק אי הוי מעשה קודם לתנאי כיון שאמר ה"ו גיטך קודם כל דבר וכן נראה ממה שאמרו צפרק מי שאלחו ה"ו גיטך ע"מ שתחזיר לי את הנייר אמר רבא משום דמעשה קודם לתנאי עם היות שיש לחלק ולכן לכתחילה נראה שטוב שיאמר לה התקבלי גט זה אם לא מתי לא יהא גט וכו' אמנם אח"כ ראיתי שצעל הסמ"ג כתב צספרו ה"ו גיטך וכן צספר התרומה והעתיקו משמם צעלי הגהות גם הרשב"א כתבו צסדר תקון הגט וע"פ אלה הגדולים ראוי לעשות, ובס' יאיר נתיב ס' י"ד הקשה עליו דמה הפרש יש בין מי שאמר ה"ו גיטך לשיאמר התקבלי גט זה דבין כך ובין כך מספיקים דברים אלו להיות האשה מגורשת וכיון שאומר התקבלי גט זה נגמר מעשה הגירושין והו"ל מעשה קודם לתנאי ותי' דכשאומר התקבלי גיטך ואח"כ התנאי ואינו כופלו הו"ל מעשה קודם לתנאי ולא מהני אבל כשאח"כ כופל התנאי ואח"כ חזר ואומר ענין המעשה אז דבריו הראשונים אינם עיקר המעשה אלא הם כעין הקדמה והצעה לתנאי להודיע טובו של מעשה שרוצה לעשות והמעשה לא הוה אלא לאחר התנאי וכהאי גוונא מקרי תנאי קודם למעשה ע"ש מה שהאריך ויש לעיין צדברי הר"ן הנ"ל דבגמר דבריו אדם נתפס ואולי יש להעמיס זה צדבריו ונ"ע.

ורחוק הרבתי להמל"מ פ"ו מה"א ד"ה ויהיה התנאי קודם למעשה שנסתפק אם הקדים מעשה לתנאי ואח"כ אמר השני חלוקות כדינן וכגון שאמר הרי את מקודשת לי אם תחני לי מנה וחזר ואמר אם תחני מנה הרי את מקודשת ואם לא תחני לא יהא קדושין מי אמרינן החלוקה ראשונה כמאן דליחא דמי וא"כ התנה כד"ן וכ"ת פשיטא דמה שאמר בתחילה הוי כמאן דליחא משום דהו"ל כאילו חזר בו ואע"ג דקיי"ל בקידושין אפילו תוך כדי דיבור לא מהני חזרה היינו לאחר דמטו לידה הקידושין אבל קודם פשיטא דמהני

דיכול אדם לחזור צו מתנאו נמצא דאזלינן בחר סיפא דבסוף דבריו אדם נתפס, אלא דמ"מ כיון דחור צו מריש דבריו ז"ל דציטל דבריו הראשונים וסוף דבריו הם עיקר וא"כ לכאורה חסר דין כפילות בתנאי שהרי ציטל התנאי שבראש דבריו ולא נשאר רק סוף דבריו ועוד יש לעיין שהרי אחר שציטל ראש דבריו חסר דין תנאי אחר שצריך להיות הן קודם ללאו וכיון דתפס לשון אחרון וציטל ריש דבריו אין כאן הן קודם ללאו וז"ע.

ואשר נראה בזה דהנה בגמ' קידושין ס"ג המקדש אשה ע"מ שירצה אבא רצה האב מקודשת ואם לאו אינה מקודשת מת האב הרי זו מקודשת מת הבן מלמדין האב שיאמר לא רציתי ע"ש. ונתחבטו הראשונים ז"ל צפי' הא שמעתתא ובחלופי גירסאות שצטווגא זו כמבואר בתוס' ורשב"א ור"ן גם הרמב"ם והראש"ד נחלקו בפירושה והמאירי ז"ל אחר שהאריך צביאור השיטות כתב ע"מ שירצה אבא אין דינו ברור לנו ויש מפרשים שדינו כע"מ שישתוק (כ"כ הרא"ש) והואיחאיהו מדבריהם של גדולי המפרשים (הראש"ד ז"ל) הן ממה שכתבו בפירושהם הן ממה שכתבו בהגהותיהם (ראש"ד בהשגות פ"ז מה"א ה"א) וכן הציאורו מסוגיא שצפ' המדיר (כתובות ע"ג ז') אלא שאין זה הכרח כמו שיתבאר בסמוך ונשאר הענין מספק זה אם הוא כעל מנת שישתוק אם הוא כע"מ שיאמר הן ותאכל כחמור שבשניהם ע"ש. ובש"ע א"ע סי' ל"ח ס"ח כתב האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ שירצה אבי רצה האב מקודשת לא רצה או ששתק או שמת קודם שישמע הדבר אינה מקודשת ועיין צ"ש שם סק"ח וכיון לדברי המאירי הנ"ל.

והנה לדעת הפוסקים דבע"מ נמי צריך להיות תנאי כפול א"כ האומר לאשה הרי את מקודשת לי ע"מ צריך להתנות בתנאי כפול וע"כ שאומר ע"מ שירצה אבא הרי את מקודשת ואם לא ירצה אבא אין את מקודשת ותקשה לן דיוקא רישא לסיפא דכשאומר ע"מ שירצה אבא מקודשת יש לדייק אצל אם ישתוק או ימות מקודשת דבעינן דוקא שירצה ויאמר אין וכשחוזר ואומר ואם לא ירצה אבא משמע דאם שתק או שמת הוי קידושין דדוקא אם לא ירצה לא הוי קידושין ותקשה רישא לסיפא ונימא דהתנאי בטל ולעולם מקודשת. גם כשהאב מסופק בדעתו אם רוצה בשידוך זה תקשה דיוקא רישא לסיפא וכיון דלא התנה בכל הפרטים האלו נימא דהתנאי בטל ומעשה קיים.

עוד יש לעיין מהא דתנן (גיטין ע"ה ע"ב) הרי זה גיטך ע"מ שתשמי את אבא ע"מ שתניק את בני כמה מניקתו צ' שנים מת הבן או שמת האב הרי זה גט ע"מ

וכדאמרינן פ' האומר (דף נ"ט) באומר הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר שלשים יום דלכך מקודשת ואינה מקודשת לעולם משום דמספקא ליה אי תנאה הוי אי חזרה הוי אלמא חזרה מהני כמ"ס הריטב"א שם וא"כ צנ"ד הו"ל חזרה הא ליתא משום דאין ה"נ אילו הוי ידעינן ציה דחור פשיטא דמהני אצל הכא מי יימר דחור צו מדבריו הראשונים דלמא עדיין עומד בדבריו הראשונים וגזירת הכחוש הוא דתנאי כפול מהני לצטל המעשה וכו' ע"ש. והמבואר מדבריו ז"ל דאלו הוי ידעינן צודאי דחור ציה פשיטא דמהני לתנאי אלא שמסתפק אי כזה חזרה הוי או לא וממילא נפשט ג"כ דכל מקום דאיכא חזרה ודאי יכול לחזור ובלבד שמהא קודם המעשה והוא כמ"ס הדרג"ק.

סימן קצד

המשך, בתנאי כפול שהתנה בשני צדדים
ודיוקא דרישא סותר לדיוקא דסיפא

עוד להג"ל

ג) תנאי כפול מקרי אפילו לא כפל כל הפרטים ואם התנה שני חלוקים אם יאמר כך יהא גט ואם יאמר כך לא יהא גט נקרא תנאי כפול אף שלא פירש איך יהא אם לא יאמר כלום ואם אח"כ לא יאמר כלום כגון שמת או שאינו יודע נשאר בדיוק מלשון אחרון שהרי יכול לחזור צו מדיוקו של תנאי הראשון שאמר אם יאמר כך יהא גט ומשמע אם לא יאמר כלום לא יהא גט אצל מתנאי האחרון משמע שאם יאמר באופן אחר לא יהא גט ומשמע שאם לא יאמר כלום יהא גט ואם נאמר התנאי כהלכה קודם למעשה גט הוא גט משום הדיוק האחרון ואם הקדים המעשה לתנאי או הלוא להן הרי התנאי בטל והגט קיים כנלענ"ד עכ"ל"ק.

ואתא כי דבר זה סובל אריכות גדול מה שאין הפנאי מסכים לזה מ"מ נראה דקוטב דין זה סובב על צ' דינים מסכים אשר נכון לעמוד עליהם א' אי תנאי כזה אשר סותר דיוקא דרישא לדיוקא דסיפא הוה ליה דין תנאי בכלל או דנימא דלא הוי תנאי והמעשה קיים. (צ) את"ל דהוה תנאי כזה תנאי אי אזלינן בחר רישא או בחר סיפא. עוד יש לעמוד ולזכר כשאמר אינו יודע אי אזלינן בחר דיוקא דרישא או בחר דיוקא דסיפא. ואבא אל ראשון דלכאורה יש מקום לומר דכיון דדיוקא דסיפא סותר ליה לדיוקא דרישא א"כ חסר ליה צדין של תנאי כפול שהרי בתנאי כפול צעינן הן קודם ללאו וא"כ כיון דסיפא סותר לרישא וצריכין אנו לתמוך או ברישא או בסיפא ואחד מהם בטל וכיון דכבר העלינו

שתשמי את אבא ב' שנים וכו' מת הבן או שאמר האב אי אפשר שתשמיני שלא בהקפדה אינו גט רש"ג אומר כזה גט כלל אמר רש"ג כל עכבה שאינה הימנה הרי זה גט ובגמ' רמי לה מהא דתניא שמשו יום אחד הניקמו יום א' הרי זה גט ומשני רבא דמתניתין מייירי בסתם וצרייתא במפרש ורב אשי אמר כל סתם נמי כמפרש יום א' דמי ומתני' מוקי ביום א' מב' שנים לאפוקי שאם הניקמו לאחר ב' שנים ומסיק לרב אשי בקושיא, ונחלקו הפוסקים הלכה כמי.

ואיבא למידק במתנה ע"מ שתשמי את אבא בתנאי כפול ואומר אם שתשמי את אבא הרי זה גט ואם לא שתשמי את אבא אין זה גט ולא התנה מה יהא אם לא ירצה האב בין בהקפדה ובין שלא בהקפדה וכן כי ימות האב או הבן מה יהא דין גט זה ואי נימא דכל שחסר לזכר כל פרטי התנאי נמי התנאי בטל א"כ כשמת האב או לא רצה שתשמשו דקיי"ל הגט בטל אדרבה נימא כיון דלא נחזר מפורש פרט זה בתנאי מה יהא כשלא ירצה האב או כי ימות וממילא התנאי בטל והגט גט כשר בין שמשא ובין לא שמשא. עוד יש לדייק קצת דיוקא רישא לסיפא דכשומר ע"מ שתשמי את אבא משמע שתשמש ברגון האב ואם לא ירצה או כי ימות לא הוי גט וכשחזר ואמר ואם לא שתשמי נוכל לומר דלא תשמי בכל אופן שהוא וכל שמשא בכל אופן שהוא נתקיים התנאי וי"ל.

אשר לכן נראה פשוט דכל תנאי שהתנה בתנאי כפול אם תעשה או לא תעשה התנאי הוא נכון כשהוא לעצמו ואם נתקיים כפי המותנה הגט כשר ואם לאו הגט בטל דלא נתקיים התנאי וכל זה היכי שנתקיים כפי שהתנה ואין אנו חוזרים לזכר הפרטים שלא צירר בלשון התנאי כיון דאין נפ"מ לדין צדיני הפרטים שהרי נתקיים התנאי כמו שהוא ולא אזלינן בתר דיוקא דרישא לסיפא והוא תנאי גמור ולא אמרינן דכיון דסיפא סותר לרישא דדיוקא א"כ ליכא הן קודם ללאו שהרי התנאי נתקיים כפי שהתנה, אמנם היכא שהתנה בדבר אחד ולא נתקיים התנאי בזולו ואנחנו מסופקים עתה בזוונת התנאי וכגון דדידן דאמר איני יודע וכיוצא בזה דמסופקים בפרטי התנאי שלא התנה בזה צפ"י ויש לדייק היפוך מרישא לסיפא כיון דאנחנו מסופקים בזוונת הבעל כה"ג נראה דתלוי בזה בשיטת הפוסקים מאי כוונתו ביותר ולדינא נראה דמתמרינן מספקו וכמ"ש המאירי.

ועיין שו"ת מהר"י בן לב סי' ל"ב הרי זה גיטך ע"מ שלא תשמי יין לעולם ע"מ שלא תלכי לבית אביך לעולם אין זה כריתות שלשים יום הרי זה כריתות ויש להקשות דקשיא דיוקא דרישא אדיוקא דסיפא דרישא קמני ע"מ שלא תשמי יין לעולם הא סתמא הוי כריתות דלאו

לעולם משמע אלא יום אחד וסיפא קמני ע"מ שלא תשמי יין ל' יום הרי זה כריתות הא סתמא לא הוי כריתות דסתמא לעולם משמע ונוכל לתרץ רישא דיוקא או סיפא דיוקא או דסתמא ספק מגורשת ולא ראינו לשום מהפוסקים מי שדקדק בזה כלל ע"ש מה שהאריך בפלוגתא דרבא ורב אשי, ואני מנאחי להמאירי גיטין פ"ד שכבר נסתפק בזה וז"ל כבר ביארנו בלא תלכי לבית אביך לעולם שאינו כריתות ובשלשים יום הרי זה כריתות אמר לה ע"מ שלא תלכי לבית אביך ולא הזכיר שלשים ולא הזכיר לעולם מה דינו חכמי הדורות כתבו שכריתות הוא מפני שאינה אסורה אלא כל ימי חי' אביה והוא ליה ככל ימי חי' פלוני ומ"מ יש אומרים שאינו דומה בית אביך לביתך שאף לאחר מיתה הוא קרוי בית אביה ואף בזה כל שלא פרט זה זמן אע"פ שלא אמר לעולם אין זה כריתות, מובאר דכל שהתנה בתנאי דברים שאנו מסופקים בזוונתו דהוי ספק גירושין.

עוד זאת כתב בשו"ת מהריצ"ל סי' ל"ב (כ"ח) באחד רבי שמואל ברבי טיבוצא גירש את אשתו על תנאי שאם לא יבא תוך שלש שנים יהא גט מעכשיו ואם יבא תוך הזמן הנו' שלא יהא גט והאמינה עליו ושטר הנאמנות כתוב בזה הלשון והאמין ר"ש לאשתו נאמנות גמורה כשני עדים כשרים לכל שתאמר שלא בא שמואל הנזכר ולא יהיו עדים נאמנים שבה, ושמואל הנו' בא בעיר ויש עדים נאמנים שראוהו שבה בתוך הזמן והיא מכחשת אותם ונסתפק מהריצ"ל בשטר נאמנות הזה אם כוונתו שהאמין לאשתו כ"ז שתאמר שלא בא ולא יהיו עדים שבה כוונתו לומר שלא נאמין לעדים שיאמרו שבה והרי הוא כחזור ומפרש דצרי' הראשונים מהאמונה עליו כב' עדים או אם נאמר שחזר בו מדצרי' הראשונים שהאמינה כשני עדים כשרים ועתה חזר בו ואומר שהגט יהיה קיים אם לא יהיו עדים נאמנים שבה אצל אם יהיו עדים נאמנים שבה אינו מאמינה כנגד העדים.

ובתב שם דאף אם נאמר שכונתו לחזור מדצרי' הראשונים לכאורה לאו כל כמינה אפילו היה תוך כדי דיבור דהא אמרינן (ב"ב ק"ט) תוך כדי דיבור כדיבור דמי תוך מע"ז וקידושין וגיטין וא"כ הוי גט וכד מעיינן שפיר אשכחין דלאו מילתא הוא שהרי כתב הריצ"ש שלא בעד המעיד על הקידושין אמרו אלא במקדש עצמו או במגרש וחזר בו תוך כדי דיבור אין חזרתו חזרה לפי שהעושה דברים בגמר דעתו הוא עושה והיה אפשר לומר בנדון דידן לאו בגמר דעתו הוא עושה האמינה כשני עדים כשרים ואין ולא ורפיא בידיה ובתוך כדי דיבור חזר בו מהנאמנות שהאמינה כשני עדים, איצטרא שלפי דעת הריצ"ש י"ל דהוא גט ואין בו שום ציטול אצל לסדרת הרשב"א והר"ן שכתבו דאם קדש

ספק לא יאנו והוי ספק מגורשת וראי' מהא מתני' גיטין ע"ב זה גיטך מהיום אם מתי מחולי זה ועמד והלך בשוק וחלה ומת אומדין אם מחמת חולי הראשון מת הרי זה גט ואם לאו אינו גט ובספק הוי ספק מגורשת עיין טש"ע א"ע ס' קמ"ה ועיין עוד שם ס"ט ע"ה טובה שלא לסמוך על הרופא שמא יבא אדם שאינו הגון ומשדל עם הרופא שיאמר שלא מת מאותו חולי אלא מחולי אחר ולכאורה אמאי לא אמר שישדל עם הרופא שיאמר אינו יודע אם מת מאותו חולי או לא וי"ל דא"כ הי' בטל התנאי לפי הנ"ל אמנם מדלא כתבו כן מפורש דאינו בטל בזה התנאי וזה פשוט מאד כנלפענ"ד.

סימן קצה

המשך בתנאים הולכין בתר לשון אחרון

עוד להג"ל

(ד) **ביש"ב** תפוס לשון ראשון שייך צעניי התפסה שרואה להתפס שני דברים והדין מעכב מספקא לן אם העיקר אכלו הראשון שרואה בו יותר או האחרון אכל בתנאים ודאי אזלינן בתר אחרון אם יש בו דיני תנאי ע"כ, דברים אלו אין צריכים חזק והם אמתים וכבר הבאתי לעיל כן בשם הר"ן והמל"מ והמר"ב.

סימן קצו

המשך התנאים שבגט הם על הגירושין ולא על הגט

עוד להג"ל

(ה) **התנאים** שבגט הם על הגירושין ואפילו להמכשיר לעשות תנאי קודם הגט או אפילו לכחוז בתוך הגט אכל התנאי הוא על הגירושין ולא על הגט ע"כ. פשוט הוא כמבואר בטוש"ע א"ע ס' קמ"ז ובשאר מקומות.

מחמת האריכות הנני לקצר ואף כי יודע אני שאין בידי לא תורה ולא חכמה מ"מ בינת אדם לי ולקטתי מפה ומפה וה' יניחנו בדרך אמת שלא אכשל ח"ו בהלכה ובפרט באיסור א"א החמורה וכתבתי זה לא להלכה ולא למעשה אלא לפלפול בעלמא להשתעשע בדברי כ"ג שליט"א ואם יוטבו עכ"פ מקצת דברי אשמח מאד וי"ר שיזכה עוד להורות ולדין בישראל עד כי יבא דארח ודן במהרה בימינו אמן, ידיד נפשו באמת ואהבו הנאמן הדושכ"ג ומברכו בברכת כוח"ט בספרן של צדיקים גמורין לאלתר לחיים טובים ארוכים ושלום בלב ונפש.

מנשה הקמן

אשה וחזר בו תוך כדי דבור אין שומעין לו ומקודשת ואינה מקודשת וחומר דרבנן הוא פשיטא ופשיטא דבנדון דידן הוי חזרתו חזרה והגט הוא בטל כיון שבאו עדים נאמנים ואמרו שראו אותו שבה וי"ל דמשום חומר דא"א דנין בזה כדיון הספקות ע"ש באריכות והעולה דמשום דהשטר סובל ב' פירושים העלה בספק מגורשת וי"ל. עוד כתב שם ואם להשך אדם לומר שכתב מהר"ם בתשובה דמאי דאמרינן בגמ' הכל הולך אחר התחמתן היינו דוקא היכי דלא אפשר לכיוון השתי הלשונות אבל אם נוכל לפרש השתי הלשונות דנראה דסותרין אהדדי ואפילו במשמעות רחוק נכוין אותם וא"כ הכ"נ הי' אפשר לכיוון אותם שכוונתו שלא נאמין לעדים שבאו והוי מגורשת גמורה לא הוא די"ל דלא קאמר מהר"מ אלא היכי דלא הוי לישנא יתירא אבל צנידון דידן דאם נימא שהוא חוזר ומפרש דבריו ראשונים הוי לישנא יתירא ולישנא יתירא בשטרא לטפויי אחא ע"ש.

ולבדנו מדברי מהריב"ל הנ"ל ב' דברים חדא דפשיטא ליה בשטר התנאי שאם נראה בו סתירה וצדוקא אפילו דוחק גדול היה אפשר לישב מישצין ולא חשצין ליה לחזרה אבל אם אי אפשר לישב וע"כ צ"ל דהוי חזרה אזלינן בתר החזרה אף דראש דבריו נראים אחרת מ"מ יכול לחזור והכל הולך אחר האחרון וממילא הוא הדין לתנאי כפול דהולך אחר האחרון כשחזר בו, והשנית דלא אמרינן התנאי בטל מפני שקותר סיפא לרישא אלא דאזלינן בתר התחמתן ויש לדחוק דבתנאי כפול אינו כן לגמרי והבן. מ"מ למדין לידן דכל שהתנה בשני חלוקים ודיוקא דסיפא היפך לדרישא מ"מ התנאי קיים ואינו בטל בשביל זה, גם כי צידו הוא לחזור ובגמר דבריו אדם נתפס ועיין מל"מ פ"ו מאישות.

אלא דמ"מ אומר אני דהיינו דוקא היכי שהתנה ונתקיים התנאי ולמשל שאם התנה בזה שיאמר הרופא שמת מחולי זו הרי זו גט ואם יאמר שלא מת מחולי זו אין זה גט ואמר הרופא הן או לאו אבל אם התנה שיאמר הן או לאו והוא אמר אינו יודע או שמת הרופא ואי אפשר לצר ולעמוד על כוונתו אז לפענ"ד נשאר הדבר בספק אף דביררנו לעיל דתפס לשון אחרון ומסוף דבריו יש לדייק דוקא שיאמר אבל אמר אינו יודע או שמת הרי זה גט מ"מ כיון דתקשי לן דיוקא דרישא לדיוקא דסיפא ואיכא למימר דחזר בו בסיפא מצרישא אבל איכא למימר נמי דלאו אדעתיה בשעת התנאי למידק כולי האי דלאו כולי עלמא דיני גמירי למידיק צדיוקים כאלו ואמרינן דילמא שיגרר דלישנא נקט ורישא דוקא וי"ל נמי דעל זה שלא יאמר כלל או שימות לא התכוין כלל בשעת התנאי לכן לפענ"ד מידי

סימן קצו

במנהג באגדאד התמיה שנוהגין בליל חופה

ב"ה מוצש"ק יתרו התשכ"ד ברקלין נ"י יצו"א
כבוד ידיד עליין וידיד נפשי רב הרבנים גאון ישראל פ"ה
אי"א זקן הרבנים, חכם חרשים גדול האישים צדיק תמים,
ראש בשמים, משרידי גדולי הדור הישן וכו' כקש"ת
מוה"ר ישראל וועלין שליט"א ראב"ד בודאפעסט -
ירושלים עיה"ק.

אחדשבהדר"ג באהבת אמת, וכו'. וצד"ת אשר כדני
והציא דבר פלא מספר בן איש חי ח"צ

פ' וירא כי המנהג בעירו בגדאד מומן קדמון שהחתן שנשא
בתולה משמש בליל החופה שהיא ציאה ראשונה לאור הנר
אפילו הוא חכם וחסיד בלי שום פקפוק והוא ז"ל נתן טעם
לדבר יען דאין אשה מתעצרת מציאה ראשונה כי אם רק
לעשותה כלי ולכן אין חילונים מתגרים בזה ואין כאן עונש
של בנים נכפים דארו"ל יען אותו תשמיש אינו ראוי להריון
כי ענין זה הוא סגולי ע"כ. וכ"ג תמה עליו מנוצ"י ח"ע
ס' כ"צ שכתב שנשתנה הענין בזמן הזה והסכים עמו הח"ס
ז"ל ח"ע קמא ס' ו' וצו"ת תשורת ש' מהד"צ ס' ע"צ
וכיון דקיי"ל עכשיו דמתעצרת גם מציאה ראשונה אזל ליה
טעם הבן איש חי ע"כ.

תמיה קיימת הוא זו ואין לי פתרון על תמיהתו ואדבר
אני מוסיף לתמוה (אף כי אין לי הספר לעיין בפנים
משום אותיות מחכימות) דנראה מדברי הגאון ז"ל דס"ל
דאיסור שימוש לאור הנר אינו אלא משום בנים נכפים אבל
פשוט דזה אינו דודאי לשמש לאור הנר איסור בפני עצמו
הוא ובנים נכפים אינו אלא הפועל יוצא כלומר העונש שיקבל
בשביל ששימש לאור הנר אבל האיסור הוא השימוש בכל אופן
ולפי דעת הגאון ז"ל א"כ צוקנה או אפילו צילדה ששתתה
כוס של עיקרין ואינה ראויה להוליד וכדומה באופן שאינה
בת בנים ואין כאן עונש של בנים נכפים יהא מותר לשמש
לאור הנר ח"ו ושתקע הדבר, וטעם השימוש לאור הנר הוא
כנראה משום עזות שהוא דרך עזות כמו שאמרו צמשמש
מטמו ביום שאסור משום דעזות פנים הוא לו הבא צאו"ח
ס' ר"מ וצא"ע ס' כ"ה ס"ה ופשוט דאין נפ"מ צין ילדה
לזקנה ובין בעלת בנים או לא דלעולם אסור לשמש לאור הנר
אלא אם היא בעלת בנים יענש צבנים נכפים ואם לא יוליד
יענש בעונש אחר או שישוב, וכן נראה להמעין בגמ' פסחים
ק"צ ובגמ' נדה י"ז ע"א או אולי גם משום ואהבת לרעך
כמוך דאמר אביי שמא ימצא זה דבר מגונה ותתגנה עליו
ולזה הטעם אין נפ"מ אור היום או אור הנר כמוצ"ב ועכ"פ
פשוט דאין זה הטעם שלא ישמש בשביל שיהיו לו בנים נכפים
אלא זה ענין של עונש וא"כ דברי הגאון הנ"ל נע"ג.

ולאלי דמסתפינא לישב מנהג בגדאד עיר ואם של חכמים
וסופרים ודאי המנהג הזה נתיסד שם ע"פ גדולי
ישראל ז"ל דראו חכמי הדור תקנה לנושאי בתולות מפני
קטנות או מפני הרמאים שיוכלו לזרר ראיית דם בתולים
ואולי היו רמאים שהציאו דם ממקום אחר לאשה שלא היתה
בתולה וצבית אפל לא ראו ועשו רמאות בזה וראו חכמי הדור
בזו תקנה מפני הרמאים שאם יבעלו לאור הנר יראו לעין
אם ראו דם בתולות או לא ואולי מנהגם היה צנוי על הא
דאמרו בגמ' כתובות י"ג ציהודה צראשונה היו מעמידין להם
שני שושבינן אחד לו ואחד לה כדי למשמש את החתן ואת
הכלה בשעת כניסתן לחופה ובגליל לא היו עושים כן ציהודה
צראשונה היו שושבינן ישינים צבית שחתן וכלה ישינים זה
ובגליל לא היו עושין כן, וברש"י שם למשמש לפשפש ולמשמש
צמעשיהן צאותו הלילה שלא יקלקלו זה את זה צמעשיהם
צתרמית וכו', ועיין לעיל דף ו' ע"צ שושבין למה וברש"י
שם ד"ה שושבין למה וכו' שלא ינהגו צו רמאות צטענת
בתולים וצתוס' שם, ומשמע דמעשים היו צומניהם שהיו מוונים
שושבינים צבית חתן וכלה לפשפש צמעשיהם ושמעתי שעוד
ישנם אצל אחינו מאנשי ספרד שנוהגים כן בליל ראשונה
נכנסים השושבינן עד לאחר ציאה ראשונה ואולי ראו חכמי
בגדאד שליכנס השושבינן לפנייה היה דבר פרהסיא מאוד ואין
לבעול בפני שום אדם ובעלי חי ולכן תקנו עכ"פ לבעול לפני
אור הנר שיוכל החתן לזרר לעצמו וגם הכלה לא תכחש צו,
ואולי גם זה היתה גדר לצתולות שישמרו על צתוליהן ולא
ינאו ח"ו אחר צחורים שאז יתפשו עליהם צשעת חופה ולא
יוכלו לעמוד כן היה נראה לי לישב מנהג הנ"ל אשר לא
שמעתי ממנו צלמי היום, ועוד יש מילין בזה אלא שלקצר אני
צריך. [וע"ע ח"צ ס' ש"ז].

סימן קצח

אשה אי מתעברת מביאה הראשונה בזמן הזה
שנשתנו הטבעים לבמה דברים

עוד להרה"ג הנ"ל

(ב) **ובדבר** הערתו למרן הח"ס שגראים דצריז ז"ל כסותרים
דציו"ד ס' ק"א דחה דברי האומרים דבזמן הזה
נשתנו הטבעים ורמזתי עליו צספרי שו"ת ח"ג ס' קס"ט
וצא"ע קמא ס' ו' קיים דברי הנוצ"י א"ע ס' כ"צ דהאידנא
נשתנו העינים ואמרין אשה מתעצרת מציאה ראשונה וצקשני
אולי יש לי פתרון הדברים, ואף על פי שאיני כדאי וענותנותו
דמר כ"ג שנו כאן שרצה לכדנינו, ונראה דלא קשה מידי,
והוא דהנוצ"י צתשובה הנ"ל שהתיר אשה שנשתנה מציאה
ראשונה לבעלה לא משום דנשתנו הטבעים התירה אלא מכח

הקיל ואילו היה איסור דאורייתא אכתי היה מעיין בדבר ע"ש וא"כ י"ל גם כזה דמך כה"ג דאמרינן נשתנו אצל האמת הוא דכאן לאו משום נשתנו הטבעים אחי עלה אלא נשתנו העניינים לענין דלא מקרי נשתנה מציאה ראשונה אף שהציאה באמת ראשונה הוא לשיניהם כמוזן.

ודברי הנוצ"י והח"ס ז"ל הואיל ואחא לידן נימא כהו מילתא במה שכתב הנוצ"י הנ"ל לישב קושית המהרש"א יבמות ל"ד דפריך מתמר שנתעברה מציאה ראשונה והקשה המהרש"א למה לא פריך מלאה דאמרינן בפ' הערל דמציאה ראשונה איבערה דכתיב כחי וראשית אוני ותי כיון דיעקב אצינו כבש מעיינו פ"ד שנים ולא ראה קרי כבש מעיינו ג"כ ציאה ראשונה ולא הזריע ציאה ראשונה וציאה שנייה נשתנה, והנוצ"י ז"ל תי' דבאמת לאה מהמיעוט היתה שנתעברה מציאה ראשונה, ומן הח"ס ז"ל הביא דברי השואל שם שרצה לישב לפי דברי מהרש"א קושית המג"א שלא היה ראובן מצני תמורה שאפשר שציאה צ' היתה צלילה אחרת ובפרט שיעקב שמר התורה ופי' מחמת דם צתולים ולא בא עליה עד אחר טהרתה והח"ס ז"ל דחה דבריו דהמהרש"א בעצמו לא כתב כן לקושטא דמילתא שהרי כתבו חוס' יבמות ע"ו שמייעבד צאצא ולא כתב כן רק שהח"ס לא הו"מ להקשות מלאה, ומ"ש פי' מחמת דם צתולים דחה לפמ"ש הראשונים שקטנות היו האחיות ולכן קבל קידושין וא"כ זמנה עד שחיה המכה ולא צריך לפרוש גם מ"ש לישב קושית מג"א לא הרווית דאכתי תקשה דהו"ל בני שנאה אע"כ צלילה ראשונה נשתנה שהכיר זה ע"כ. וז"ל דאף שקטנות היו מ"מ הולידו דמנינו כן צדורות הראשונים שהולידו צקטניהם דאל"כ אכתי קשה דלא נשתנה ציאה ראשונה דצקטניה חיה נשתנה וצת שצב תוכיה.

אמנם אני העני תמהני אהני גאוני מרנן ורצנן נדיקים אשר מפיהם אנו חיים דאישתמיטתיה מנייהו דברי רבינו הגדול הראש"ד ז"ל בספר בעל הנפש בשער הקדושה אחר שחשב בני ט' מדות כתב וז"ל בני נדוי פי' בני נדה וכו' וי"מ אפילו צב' נשיו שהוא מתכוין לאחת ונודמנה לו האחרת והוא סבור כי היא חצרתה, ויש שואלין למה הפירוש א"כ יש מהשצטים שהם בני תמורה שהרי יעקב אצינו לרחל מתכוין ונודמנה לו לאה, יש לומר עדיין לא נתנה תורה ולא נאסרו בדקדוקי מלות אי נמי אפשר שלא נשתנה צלילה ההוא, אלא אי קשיא הא קשיא מאחר שהוא שוגג והוא סבור שהיא היא המתכוין אליה למה נקרא זה מורד ופושע אלא מחוורתא כלישנא קמא ע"כ. נראה מפורש מרבינו הגדול הראש"ד ז"ל דכבר הרגיש בקושית האחרונים ז"ל ותירוניהם, הרגיש בקושית המהרש"א ז"ל דאפשר שלא נשתנה צלילה

טעמים אחרים והיינו שכתב דאולי הערה זה ולא גמר ביאתו בפעם אחת וצין כך השיר צתוליה ולא הרגיש ולצסוף בעל וגם שמא מיעך ומשמש זה קודם ציאה ולא הרגיש בהשרת צתולים, נראה מצוהר כוונתו זה דאף דקיי"ל דאין אשה מתעברת מציאה ראשונה וגם בזמן הזה הדבר כן אצל אפילו הכי אשה זו שנתעברה מציאה ראשונה לא תלינן שמא זנתה מקודם אלא תלינן דציאה זו לענין שלא תתעבר לאו ציאה ראשונה מקרי דאולי הערה זה מקודם והשיר הצתולים או באופן אחר השיר הצתולים וממילא כה"ג מתעברת מציאה ראשונה ואפילו לפי דברי חז"ל דאין אשה מתעברת מציאה ראשונה, ולהדיא כתבו החוס' יבמות ל"ד דלאה מיעבד צאצא היתה וכה"ג מתעברת מציאה ראשונה וא"כ ס"ל להנוצ"י דכיון דראינו שנתעברה מציאה ראשונה תלינן דעשה מעשה כזה שנתעברה מציאה ראשונה. נמצא דהכי פירושו דהוא באמת ציאה ראשונה ולא בא עליה איש מעולם אלא לענין עיבור מתעברת אפילו הכי.

ובברת נוצ"י באמת כזה נכונה מאוד דציאה ראשונה לא מקרי אלא כל שצא על אשה צתולה פעם הראשון והכניס כל האבר בפעם הראשון זה נקרא ציאה ראשונה לענין שלא תתעבר אצל אם הכניס והוציא וחזר והכניס או שהכניס לאחר שהשיר צתוליה קודם כה"ג כבר מתעברת, ולפ"ו מצוהר דאין כוונת הנוצ"י כזה משום נשתנו הטבעים ואדרבה כה"ג גם בזמן הגמ' מתעברת, וראה צרורה מדקיים הנוצ"י וז"ל וגם נלע"ד שכוונת חז"ל שפ"פ רוב חיה מתעברת מציאה ראשונה וכו' נראה דגם תירונו הראשון קאי לפי טעם חז"ל דחיה מתעברת, אצל א"כ מיושצים ג"כ דברי הח"ס מתמיהה כ"ג דודאי הח"ס לשיטתו דלא אמרינן נשתנו הטבעים כיו"ד אלא דבע"א דקלקסיה לסדרת הנוצ"י אין זה מטעם שינוי טבע, ומדיוק כן בלשונו הזהב שכתב וז"ל מ"מ יפה כ' צס' נוצ"י דבזה"ו ליכא לסמוך אהך וכו' ודייק לומר אהך סברא ולא כתב שנשתנו הטבעים ולא זכר כלל משינוי טבע גם שכתב עוד שם דמיעוטא עכ"פ איכא שמתעברות מכל זה נראה דאין זה מטעם שינוי הטבע כלל כנלפע"ד.

הן אמת דבעיקר הקושית אפילו אי היה אומר כן הח"ס והנוצ"י הייתי יכול לישב דבריו ז"ל דלא תקשה דהח"ס יו"ד הנ"ל אף דדחה שם דברי האומרים דנשתנו הטבעים מ"מ המעיין שם הטיב יראה דהח"ס ז"ל שם כמסתפק אי אמרינן נשתנו או לא דמתחלה הביא לישב באופנים אחרים ואח"כ סמך על הרמז"ס שהיה רופא מובהק ואח"כ מיד חזר בו נמצא דרך מכה חומרא נשאר, א"כ י"ל דהכא נמי כיון דהיה קולא לגרש צת ישראל ולכן סמך דנשתנו והגם שסיים צסוף התשובה צא"א הנ"ל דרך משום דהוה דרצנן

ואת שהדבר נראה פשוט מ"מ אביא רא"י מהא דתניא נדה ס"ה ע"ב א"ל רבי אבא לרב אשי אלא מעתה בע"נ לא יגמור ביאתו כלומר אחר שאתה חושש לכל תינוקות משום נדה ואפילו לא הגיע זמנה לראות וכו', וכתב הראב"ד הביאו הרשב"א בת"ה וז"ל וצועל בעילת מצוה דקאמרינן פ"י הראב"ד לא פורש מיד שגמר דא"כ יציאתו הנאה לו כביאתו אלא ממתיך עד שימות ופורש מיד מן המטה כדרך שאמרו במשמש עם הטוהרה ואמרה נטמאתי ולנעץ נפורנו בקרקע עד שימות כמו שאמר שם א"ל שהרי התירו לו לגמור ביאתו אלא עומד עד שימות ופורש והו גמר ביאה דקאמר, ואינו מחזור בעיני ולמה ימתין עד שימות כדי שלא יהנה צפרישתו והרי אשה זו דמיה טוהרים וביאתה מותרת לגמרי ואפילו הדם שותם ויורד התירו לו לגמור ביאתו ולא תהא הנאה לו צפרישתו יותר מביאתו הגמורה שהתירו ותמה על עמך ליהנות בגמר ביאה מותר לפרוש בכדי שלא יהנה אסור, ועוד שאם אתה עושה אותו כמשמש עם הטוהרה ואמרה לו נטמאתי אף הוא לבו נוקפו וכו' וזו הוא תשובתו של רב אשי וזה ג"ל מבואר אפילו לבעל נפש וכן דעת הר"ה עכ"ל

לשמוע מכ"ג אך טוב כל הימים בצריות גופא ונהורא מעליא
עד כי יצא שילה ולו יקחת עמים ויגל יעקב ישמח ישראל,
צישועת ישראל.

דברי החותם באהבה וידידות נאמנה עד עולם בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן ר

טעם שאין נשים עולות לפנים חדשות

ב' ויגש התשכ"ג ברוקלין נ"י יצ"א

כבוד הרה"ג חוב"ט וכו' כש"ת מוה"ר אפרים גרינבלט
הי"ו אחדש"ת.

ובמה ששאל הטעם למה נשים אינם עולות לפנים חדשות
בשבע צרכות אף דאין עולות למנין עשרה הנה
הטעם בזה כיון דלשבע צרכות צעין עשרה זכרים דוקא
לכל דבר שצקדושה דצעי עשרה זכרים דוקא הם כמצואר
בגמ' ופוסקים ואם כן כאן אם אין כאן פנים חדשות אין
מצרכין ו"צ נמצא דהפנים חדשות הוא הגורם הצרכות וצריך
להיות ראוי להיות כעשרה כיון דהעשרה בלא הפנים חדשות
אי"א להם לצרך ומה"ט גם עבדים וקטנים לא חשיבי פנים
חדשות וכן כתב להדיא בזכור לאברהם הציאו הפ"ת א"ע סי'
ס"צ ע"ש. [עיין משנה הלכות ח' כתובות סימן ה'.]

ובמה שהעיר לבאר דברי רבותינו מנרצוגא שהציא בהגמ"י
פ"צ מה' צרכות סק"ה שפירשו אי איכא פנים חדשות
כלומר אם הפנים חדשות שצאו לחופה עודם שם שלא הלך
אחד מהן מצרך כללו ואפילו כל הו' ימים ובלבד שלא הלך
אדם מאותן שצאו לכבוד החופה אבל הלכו לא עכ"ל התוס'
עכ"ל הגמ"י. הנה ודאי דשיטת רבני נרצוגא שיטה הפוכה
הוא מכל המפרשים והפוסקים, אבל לחומר הנושא נראה דהם
היו גורסים בגמ' כתובות דף ז' ע"ב ת"ר מצרכין צרכת
חמנים כל שבעה אמר רב יהודה אי איכא פנים חדשות,
ומפרשים דרב יהודה צא לפרש הא דת"ר דמצרכין כל שבעה
היינו אי איכא פנים חדשות שצאו בשביל החופה וכל זמן
שלא הלכו להם מצרכין ולזה מורה לשון הגמ"י ורבני נרצוגא
פירשו אי איכא פנים חדשות כלומר וכו' אבל הגירסא שלפנינו
אמר רב יהודה והוא שצאו פנים וצאו פירשו שצאו לאחר
מכן וזה יש ליישב קצת שיטת רבני נרצוגא לפי גירסתם אבל
כל הפוסקים לא פירשו כן ואדרבה לדין הני דהיו בשעת
החופה לא עולין בשביל פנים חדשות ודו"ק.

ידידו המברכו בלב ונפש.

מנשה הקמן

ועיין מש"כ הרא"ש נדה ס"ה הנ"ל וצמעדני יו"ט שם וצ"י
יו"ד סי' קצ"ג.

והנה מחלוקת הראב"ד ושאר פוסקים הוא אי מותר לפרוש
באבר חי או לא ואין קי"ל כהפוסקים דמותר לפרוש
אפילו באבר חי ולא חששו להנאת יציאה וכן כתבו בש"ע אבל
פשוט דאפילו החולקין על הראב"ד ו"ל לא נחלקו ביציאה זו
שהתירו לו לבעול ולגמור מה שנקרא גמר ציאה היינו הכנסת
כל האבר אם רצה להוציא אבר חי מותר אף שהנאה הוא לו
כיון שהתירו לו להכניס כל האבר שהוא גמר ציאה לאחר
השרת הצמולים והדם שותם הכ"נ התירו לו להוציא האבר
אף שיש לו הנאה אבל לאחר שהוציא להכניס עוד ד"ה הוא
דאסור דכיון שגמר ציאתו אף שלא הפליט וליכא בזה מחלוקת
דזה מקרי גמר ציאה, דגמר ציאה אינו תולה בזריעה וכמו
שהבאתי לעיל, ומ"מ קודם שהוציא ודש מצפנים עד שיפליט
נראה דמותר וכגון שלא הפליט בהכנסת כל האבר מיד דזה
הוא בכלל מה שהתירו לו ציאה ראשונה כיון שנכנס בהיתר
ולדעת הראב"ד לא צרור כל כך דאולי גם לדוש אסור לאחר
שהכניס כל האבר שהוא גמר ציאה דומיא דהוצאת האבר
ונ"ע אבל לדעת שאר הפוסקים נראה דכל זמן שלא הוציא
ודש מצפנים הוי בכלל מה שהתירו לו לגמור ציאתו, אמנם
לאחר שהוציא פשוט דאסור עוד להכניס וכתבתי זה מפני
שלא ראיתי באחרונים שהעירו מזה צעלי ש"ע לפום ריהטא
ודאי לרוב פשוטתם להם לא כתבו כלל מזה אבל צעוני"ה
שנתמעטו הלצבות ראוי להעיר מזה אפילו ללומדי תורה
וביודעי ומכירי קאמינא שלא ידעו מזה כלום ואדרבה היה
זה להם דבר חידוש גדול.

ובהדי שותא נפל מילתא בלבאי לומר דבר חדש דלא אמרו
חז"ל אין אשה מתעצרת מציאה ראשונה אלא כשצא
על צמולה ציאה ראשונה כלומר שהכניס כל האבר פעם
ראשון והפליט מיד כשהכניס כל האבר וזה נקרא ציאה
ראשונה ממש אבל אם לא הפליט מיד ממש אלא לאחר
שהכניס כל האבר דש מצפנים כדרך הארץ מוליך ומציא
אלא שלא הוציא ואח"כ הפליט כה"ג שפיר מתעצרת דכיון
שמוליך ומציא בדישה אף שלא הוציא מחוץ לפרדודור מ"מ
כה"ג לאו ציאה ראשונה מקרי לענין שלא תתעצר ומה
שאמרו שאין אשה מתעצרת מציאה ראשונה היינו הכנסה
ראשונה ממש, צלי דשה מצפנים ואי נקבל סברה זאת
הרווחנו לישב קושית התוס' מלאה ועוד קשיות אלא דמ"מ
פשטות הלשון לא משמע הכי ונ"ע.

ופה שבתה קולמסי והארכתי יותר מהפנאי מסכים שההצה
מקלקלת השורה והנני בזה ידיד נפשו באמת המצפה

סימן רא

פ' בברכת קידושין ואריכות הלשון

ב"ה ב' לסדר חקת התשכ"א ברוקלין נ"י יצו"א

ישראל אשר בכ אתפאר תפארת עמו רב האי גאון חכם חרשים גדול האשים מרי דחיטי דיוו ליה כבר בתיה פ"ה ע"ה נ"א אי"א וו"ח חסיד ועניו וכו' כהדר"ג מוהר"ר ישראל וועלין שליט"א ראב"ד דק"ק בודאפעסט - ירושלים עיר הקדש תו"א.

אחדשהדר"ג בזהב אמת וכו'. וצדצר הערתו ע"ד צרכת קידושין אקב"ו על העריות ואסר לנו את הארוסות אשר הרא"ש ז"ל פ"ק דתובנות אור י"ב התפלה האין מצינו צרכה כזאת שמצרכין על מה שאסר לנו הקצ"ה והלא אין מצרכין שאסר לנו אצמיה"ח והחיר לנו השחיטה העיר משיטה מקובצת דבשחיטה חיקף בעשיית השחיטה נסתלק האיסור אצמיה"ח ואין להזכיר האיסור עוד משא"כ בקידושין ובשם פח"י אור ט' דעל טבילת כלים מצרכין ועל הגעלת כלים אין מצרכין משום שהטבילה מ"ע והגעלה מנזת ל"ת שלא לאכול נבילות והוא כניקור גיד שאין מצרכין מלבד לאו דעריות שמצרכין עליו אגב עשה דקידושין עיין אור"ה של רבינו יונה ס' נ"ח ע"ב אצל מה נעשה למאן דלא ס"ל דקידושין הוה מנזת עשה.

עוד הציא בשם צעל העקרים מאמר א' פ"ח הדת הנמוסיות וכו' ובהגה שם ע"פ הדברים האלה יש להבין נוסח צרכת אירוסין שמצרכין תחת החופה ולמה מצרכין על ל"ת ולמה מקדמין חופה לקידושין וכו' וכל יקר ראה עינו גם משד"ח פאת השדה מערכת צרכות ס' כ"ב צנוסח צרכת אירוסין מהגאון מהרש"ל הכהן מוויילנא וכבר הארכתי בצ"ד בספרי משנה הלכות על כתובות ס' ג' ועוד כמה מקומות שם אצל אין בהמ"ד בלא חידוש ולולי דמסתפינא הו"א דבר חדש בצ"ד צפי' הצרכה.

לפמ"ש הרמב"ן והרא"ש ז"ל דפלגש מותר ואפשר לקיים זה המצוה ואין מצוה לקדש אשה היינו שאין מ"ע צדצר וא"כ מעיקר דינא אין לנו שום דינים באישות אלא שנאסרו לנו העריות ושאר נשים הרואה יכול לדור עמה עם נתרצית בתור פלגש ולזה מתחיל אשר קדשנו במצותיו וזונו על העריות וממילא צריכין ליקח אשה שאינה ערוה אלא דלכאורה היה סביר לומר דארוסה ג"כ מותרת לבעלה מכ"ש דפלגש ולא מציעא למ"ד דפלגש בלא צרכה ומותרת לזקחה והזמינה כ"ש ארוסה שהיא בקידושין וצרך עליה תהא מותרת לו אלא אפילו לשיטת דפלגש נמי בצרכה עכ"פ כיון דמצינו דפלגש מותר זה מיד שיחדה הכ"כ ארוסה ולזה מוסיף והולך בצרכתו ואסר לנו את הארוסות דלא תימא כיון דהתחיל ואסר

לנו את העריות א"כ בשאר נשים כולם לעולם מותר מוסיף דאסר לנו את הארוסות נמי והוא דלא דמי פלגש לארוסה דפלגש לא הוה אלא פלג אשה היינו אשה לחצאין דכל זמן שמיוחדת לו מותר זה אצל יכול לשלחה בכל עת ולא בעי גט וגם היא אם לא תרצה צו אודה לה ולא כן ארוסה דאגידיה ציה לא ניתרת בכך (ולזה ארוסה אומיות אסורה וק"ל) ועתה כיון שהשמיענו דארוסה אסורה לנו הנריך להשמיענו האין וצמא ניתרת לנו לאשה.

ולזה מוסיף והחיר לנו את הנשואות ע"י חופה וקידושין והקדים חופה לקידושין כיון דקאי אלעיל והוא המשך הצרכה ופי' תהא דאסר לנו את הארוסות וצו להודיענו באיזה אופן ניתרות הארוסות ולכן אמר ע"י חופה שהחופה מתרת את הארוסה שדברנו זה למעלה.

והוסיף ג"כ וקידושין היינו חופה וקידושין שלא תימא דוקא ארוסה שקבלה קידושין קודם החופה הוא דאסורה עד שתכנס לחופה אח"כ אצל היבא דלכתחלה נכנסה לחופה תהא מותרת לבעלה אפילו בלא קידושין דנימא דאירוסין לחודיהו גריעותא הוא ובעי חופה אחריו אצל חופה לצדה סגי, או כדעת רב הונא, ולכן הוסיף חופה וקידושין דבעי תרוייהו, או משום דקאי אמה שאמר והחיר לנו הנשואות וקאי אנשואות היינו נשואות דעלמא דבעי תרוייהו אלא שכיון שהנריך להקדים כאן חופה קודם צעזיל היתר הארוסה שהזכיר כבר באיסורה הזכיר קידושין באחרונה דחופה ע"כ צריך להזכיר קודם משום היתר הארוסה שקדם. ומסיים ברוך אתה ה' המקדש עמו ישראל ע"י חופה וקידושין וקאי החתימה על הפתיחה ר"ל דלא תימא כיון דמנד' הדין מותר בפלגש למה לן חופה וקידושין בכלל ולזה מסיים מקדש עמו ישראל כלומר כי זה קדושה יחירה שנחנה לעם ישראל קדושים וע"י קידושין הללו בחופה וקידושין יתקדשו עם ישראל זה על זה וכדעת תוס' ר"ש קידושין דקידושי אשה הוא מעין הקדש שנמקדשה ונעשית הקדש לכל העולם ולא כן בפלגש דליכא קדושה כלל אלא פרישות מן העריות.

גם לדעת חז"ל דאמרו כל מקום שאתה מוצא גדר ערוה אתה מוצא גדר קדושה לא דמי פלגש לקידושין כלל דע"י קידושין ודאי מופרשין יותר ומתקדשין כמובן והתם רק גדר והכא קדושה עצמה חופה וקידושין ולא נתנה רק לעם ישראל והיינו מקדש עמו ישראל אצל צעזכו"ס אדם פוגע באשה וזומינה ואם רוצה משלחה כמובן ואחי שפיר קושיית הרא"ש ז"ל דהאין מצינו צרכה כזאת שמצרכין על מה שאסר לנו דבאמת הצרכה הוא וזונו על העריות אלא שע"י צריך להמשיך כל הסדר כפי מה שכתבתי בצ"ד. [ועיין משנה הלכות ח"ו סימן רל"ו].

והנני אוהבו באמת ידיד נפשו הטרוד מאד לקה בכפליים ומצפה להנחם פי שניים המכבדו ומוקירו כערכו הרם ונישא בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן רב

עוד להג"ל

ב"ה ד' מנחם אב התשכ"א ברוקלין נ"י יצו"א בין המצרים, ישלח לנו מדלג על ההרים, וגאל ישראל, בביאת יקותיאל, ובראשם ידיד עליון רב האי גאון מרי דחיטי פ"ה ע"ה המפורסם לשבח לתהלה בתוך עם ישראל וו"ח ועניו וכו' כהדר"ג מוה"ר ישראל וועלין שליט"א ראב"ד דק"ק בודאפעסט - ירושלים עיה"ק תר"א.

(א) **אחדשכהדר"ג** צאצא אמת לנצח, הנני בתשובה מאהבה על שלשה איגרות הקדש וגליא דרעא נפל נהורא זו תורה זה יוצא זה צא ואני היום סמכוני באישות רפדוני בתפוחים וגברא רבה צעי מילתא דצעי טעמא סותר ובוהא אצל אהבה מקלקלת השורה ואמרחי לפנות מכל להשתעשע בדבריו היקרים לי מאד.

ומאד שמחתי אשר כהדר"ג הביא רא"י לפירושי בצרכת קידושין אשר כתבתי דענין קידושין הוא דע"י קידושין מופרשין יותר ומתקדשין וגבי פלגש רק גדר והכא קדושה ענמה וכ"ג הביא רא"י מדברי זכור שור קידושין דף ב' שדקדק על לשון הרי את מקודשת לי למה נאדו חכמים מלשון תורה דקרי ליה קנין כדא"י ריש קידושין האשה נקנית ומ"ש התם דקתני האיש מקדש ותי' לפמ"ש בא"ע סי' כ"ו דמותר לייחד לו אשה בלא כתובה וקידושין וכ"ש בלא צרכה והיא פלגש אצל אס קדשה אסורה לו בלא כתיבת כתובה כמ"ש בכתובות דף נ"ד ובא"ע סי' ק"ו גם כלה בלא צרכה אסורה לבעלה כנדה וכפ"י רש"י כתובות דף ז' אמ"ש ואסר לנו את הארוסות פי' ארוסות שלנו אסורות לנו כנדה עד שצרך ולכן דלאורייתא קראו הקידושין קנין שאדם קונה מיד אצל רצון קראוהו בלשון הקדש לרמוז דאכ"ע אסורה כהקדש ואפילו לו היינו למקדש עצמו והוה מקודשת לי וידע שאסורה גם לו מעתה כ"א בכתובה וצרכה וכו' ואין לי די תודה על שהביא לי רא"י חילן גדול לסמוך עליו הזכור שור ז"ל כי מדבריו באמת רא"י צרורה לפירושי בס"ד.

והנני להוסיף דידוע מחלוקת הראשונים דעת השאילתות ורבינו צה"ג ז"ל דקידושין קודם לצרכת אירוסין וכ"כ העיטור בשער צרכת חתנים והא"י ח"א סי' כ"ה צ"ש רבינו צה"ג ונתנו טעם לדבר ח"ל מאן דצעי למינסב איתתא מיציעא לקידושא ברישא ולצרכי צרכת אירוסין ולא נצריך

ברישא טעמא מאי מכדי אכתי לא קניא לה והיכי מצרכין ואסר לנו את הארוסות אלא לקדש ברישא והדר מצרך ז"צ מידי דהוה אטצילה טעמא מאי טציל והדר מצרך משום דגברא לא חזי ה"נ עד דמקדש לא קניא לה ול"ש מטצילה עכ"ל. והרי"ף והרמב"ם ספ"ג מה' אישות כתבו דקודם מצרך והדר מקדש ואם קידש ולא צריך לא יצרך עוד אחר הקידושין דהוה צרכה לצטלה. והראב"ד נתן טעם אחר לצרך אחר הקידושין דחיישין דלמא הדרא צה והוי צרכה לצטלה והאחרונים הקשו עלי דצריהם דא"כ אמאי לא אמרו (פסחים דף ז') צי רב אמרו חוץ מצרכה אירוסין ג"כ כמו צטצילה והדברים עתיקים ועיין העמק שאלה מחננו מהרפ"ש ז"ל גם בספרי על מס' כתובות סי' א' הארכתי בזה.

ולפי"ש י"ל כזונת רבינו צה"ג והשאילתות כיון דעיקר הצרכה הוא על קנין ר"ל דמחמת דאיכא קידושין נאסרה על הארוס דבלא קידושין הרי לא נאסרה עליו כשיחדה ורצה לישא לשם פלגש אז לא נאסרה כלל ח"ש מכדי אכתי לא קניא לה והיכי מצרכין ואסר לנו את הארוסות כלומר דמלשון הצרכה ואסר לנו את הארוסות מוכח לן מפורש דהצרכה הוא עבור הקידושין וכמו שכתבתי וא"ל לי להמתיק יותר בקולמוס. והצ"ח ט"ס כתב ע"ד רבינו הצה"ג והשאילתות ח"ל וליתא להאי סברא אטו והמיר לנו את הנשואות נשואה הוא אלא טעמא דכפרישית עכ"ל ועיין העמק שאלה שם ולפמ"ש מסולקת ג"כ קושיית הצ"ח דהאי המיר לנו את הנשואות קאי אלעיל וכמו שכתבתי במכתבי הראשון בס"ד כנלפענ"ד.

סימן רג

טעם דבקידושין אומרים בדת משה וישראל ולא בשאר מצות

עוד להג"ל

(ב) **ומ"ש** כ"ג מש"כ ד"ו צילקה"ג קושיא צ"ש חכם אחד למה בקידושין אומרים כדת משה וישראל ולא אמרינן כן בכל קיום המצוה והלא כל המצות אנו מקיימין כדת משה וישראל ותי' דאלו לפי התורה דהוה קנין ראוי ח"ו לזלזל בקנינו כמו בכל דבר הקניו לו לאיש עושה זו מה שלצו חפץ אפילו בדרך ציווי ולכן נאדו חו"ל מלשון תורה ואמרו כדת משה וישראל ולשון מקודשת שתייה כחפצא של הקדש שצריכה כיבוד ושמירה יתירה וש"י.

וגם אני אמרתי בזה בס"ד הפעם דהנה בכל המצוה שאנו מקיימין המצוה היא כמו שהוא דאורייתא או דרבנן ומקיימה צבת אחת ע"פ רוב אצל בנישואין איכא נישואין

סימן רד

על מה שמכבד העולם לחלק
ו' ברבות תחת החופה

עוד להג"ל

(ג) **ובדבר** מה שצדק לן מר כ"ג שליט"א וכדנינו לבאר
אמאי שמכו האידנא תחת החופה בזמן שיש שם
כמה רבנים חולקין השבע ברכות אחת לאחת וכמעט שמקיימין
בה פטמה לחנאין כשרה ואפילו לשליש ולרביע וכו' לא שמענו
בחז"ל ומפורש כתב הגאון ר' אפרים זלמן מרגליות ז"ל בספרו
שער אפרים שער ט' ס"ק י"ט בפתחי שערים חז"ל אמר שכתב
דברכות שניות של מפטיר אין לחלקם לשני הקרואים. דברכות
המפטיר של אחריו הם ברכה הסמוכה לחצרתה שלכך אין
פותחין בצרוך ואין נכון לחלקם ואף ש"ל דשומע כעונה
והז"ל כאלו הוא עצמו פתח בצרוך מ"מ יותר טוב שאיש
אחד יברך כולם וכמו ז' ברכות שחופה שאין מחלקין רק
ברכה אחת שפותחת בצרוך בפני עצמה ע"כ וכבר דבר
בזה כ"ג עם רבנים הי"ו והרמב"ם להם דברי הגאון ואין פוגע
פה ומצפנף ואני איני יודע מה מנא צי הלא אין צי שמלה
ומה אדע אשר לא ידע כ"ג ולולי דידענא ביה רוב ענותותו
הו"א דרך למדודי קאמי אצל כיון שצא לידי ארשום כאן קצת
מה שליטתני אחת הנה ואחת הנה ואשאלה מה' ליתן לי לשון
לימודים ולא אכשל ח"ו ואת כ"ג הבכורה לקרב או לרחק.

וראשית הדברים אמת אגיד כי גם אני תמהתי על מנהג
זה שגם כאן הנהיגו אותו ושאילתי ג"כ לגדולי
רבנים דליטא ופולין ואמרו שגם שם לא נהגו בזה וחדשים
מקרב באו ובאמת כ"ק אדמו"ר מרן מקלוצניצבורג אס
מתבקש והולך לסדר קידושין מתנה עם המחתנים שלא לחלק
הברכות כ"א לשניים והיינו כנ"ל אחרת לא הולך אצל הרי
רוב העולם הולכים וכמו שהעיר כ"ג שגם שם נוהגין כן וכן
אני הייתי פעם צירושלים על חתונה נהדרה תלמיד הגרי"ז
סאלוויצ'ק זללה"ה והיו שם כמה גאוניס ולא אמרו דבר וגם
בני הגאון ז"ל ובטח ידע מזה גם הגאון מצריסק ז"ל שהי'
אז בחיים ונריך למשכוני נפשינו וגם כי כתב כ"ג בשם הל"ק ט'
ס' ט' כי כלל גדול צדינו הלכה רופפת פוק חזר כי באהבת
ה' את עמו ישראל יסיר מכשול מדרכיהם וע"כ אמינא תרי
ותלחא טעמי צס"ד.

ואומר אני דמה שקירב הגאון מהר"א ז"ל ברכת הפטירה
לברכת נישואין לפענ"ד נראה לחלק בין הדביקים
ומרחק רב קחוינא הכא והוא דצגמ' פסחים דף ק"ד ע"ב
מיתבי כל הברכות כולן פותח בצרוך וחותם בצרוך חוץ
מצרכת המלות וברכת הפירות וברכה הסמוכה לחצרתה וברכה

מה"מ ואיכא דת יהודית כמ"ס במשנה כתובות דף ע"ב ואלו
יולאות שלא בכתובה העוברת על דת משה ויהודית וכו'
ופרש"י דת יהודית שנהגו בנות ישראל ואע"ג דלא כתיבא
ואלו היה אומר סתם הרי את מקודשת כלשון חכמים או הרי
את קניה כלשון תורה הוי קני לה בכל אופן ואפילו אי עברה
על דת יהודית ולא היה יכול להוציאה בלי כתובה ולכן תקנו
חז"ל בקידושין כדת משה וישראל ר"ל שהוא כעין תנאי איני
מקדשך אלא בתנאי זה שתהיה כדת משה וישראל שאם לא
תשמרי דת משה וישראל אוליאך ותפסיד כתובתיך ולא הוה
תנאי גמור להוציאה בלי גט אצל מועיל להפסיד כתובתה וכ"ו
בקידושין אצל במזנות אחרות ליכא טעם זה.

עוד אמרתי לפמ"ש דרב מנגיד אמאן דמקדש צביאה ובלא
שידוכין אף דמדאורייתא הוה קידושין מ"מ מדת ישראל
שלא לקדש באופן זה ולכן תקנו הבא לקדש אשה אומר כדת
משה וישראל ולא יהיה באיסור דרבנן בלא שידוכין, ובה יש
לומר נמי למה נאדו חז"ל מלשון תורה ובקושיה הבכור שור
הנ"ל ובררו לעצמן לשון חכמים מרפא וי"ל דהנה צדיני קנין
אין קנין לחנאין ומדאורייתא המקדש קנה לה מיד אצל חכמים
תקנו תחלה שידוכין ואח"כ נישואין והוה כעין קנין למחנה
והנה מקודשת פירשו ג"כ מזומנת והוא לשון שמומין אותה
לו לאשה והיינו השידוכין וזה מדרבנן דמדאורייתא לא בעי
הזמנה וזה שתקנו הרי את מקודשת לי בטבעת זו ואמר דהיכן
מצינו הזמנה באשה ולכן מסיים כדת משה וישראל היינו
מדרבנן. שוב העיר לי עיני ומנאמי באבודרהם שפי' מקודשת
מזומנת כדת משה וישראל כדת מנהגינו של בנות ישראל
שאפילו ראות טיפת דם כחרדל יושבות עליהם וכו' ושישי
מעני כי כונתי לפי' הגאון.

ובל זה לפלפולא דבעיקר הדבר קושיא מעיקרא ליתא
לפמ"ס בגמ' כתובות דף ג' ויבמות דף ז' וגיטין
ל"ג, ובצ"ב מ"ח ועוד דצאמת עיקר הקידושין תקנו חז"ל
שיהיו דוקא על דעתם ורצונם וכמ"ס כל דמקדש אדעתא
מדרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקידושין מיניה וכתבו התוס'
דלכן אומרים בשעת קידושין כדת משה וישראל, ולדעת נמק"י
ועוד ראשונים צאמת מהאי טעמא סמכין בכמה פעמים להקל
בגט כיון דהם אמרו והם אמרו ואם לאו אפקעינהו ואף
שח"ו לומר אפקעינהו היכא דהם לא אמרו וכמ"ס להדיא
הרשב"א ז"ל הציאו הריצ"ש ס' שצ"ט והארכתי בזה צס"ד
בספרי (שו"ת ח"ב ס' ל"ה בקונטרס קדושת ישראל) ועיין
שו"ת הרשב"א ס' אלף קס"ב.

יד"ג באמת ובלב ונפש.

מנשה הקבן

איברא דבעיקר סברת הפת"ש הנ"ל שכתב דכיון דהוי ברכה הסמוכה לחצרתה אין לחלקם לא ברירה לי הא מילתא ונראה ראה להיפוך מדברי הירושלמי ברכות פ"א הציאו התוס' פסחים הנ"ל ו"ל והרי גאולה פי' אשר גאלנו דסמוכה לזכרה דקריאת הלל ומשני שנייא היא הלל אם שמע צביהכ"נ יאל הציב ר' אליעזר בר רב יוצי קומי ר' יוסי והרי סיפא א"ל שמים הנה אחת להבא אחת לשעבר הציבון הרי הבדלה שנייא היא דאמר רבא בר זבדא רבי היה מפזרן וחזר וכוללן על הכוס וכו' הרי נצרך שנייא היא שאם היו שניים יושבים ואוכלים שאין אומרים נצרך הרי הון את הכל קשיא פי' שאומר אחריו נודה לך ואין פותח בצורך אע"פ שפעמים אינה סמוכה לזכרת הון כשרנו השניים לזמן והשלישי מפסיק לרב ששת עד הון צריך לשמוע והלכה כרב ששת באיסורי וכשיגמור סעודתו קאמר התם בסוף שמעתא דרבנן אמרי יחזור למקום שפסק קשיא ע"כ.

והנה הא קושיא דוהרי זן הוא מחלוקת דר"ג ור"ש צ"ש ס' צבלי ברכות מ"ו ע"א כפי פי' התוס' בה שם צ"ה עד וד"ה ולמאן שפי' דשלשה שאכלו ושנים ראו מהן לזמן השלישי שותק עד נודה לך ויואל בצרכת הון ומצרך מנודה לך, והנראה מפורש דאפילו ברכה הסמוכה לחצרתה ומעכבות זו את זו וגם אין פותחת בצורך ואפ"ה יכולים לחלק הברכות ושניים מצרכין קודם והוא יואל בהם עד נודה לך ואח"כ הוא מצרך לעצמו, ולא חיישינן משום ברכה הסמוכה לחצרתה, וקצת יש לדמות ראה מגמ' שם דאמרי כתנאי תני חדא ברהמ"ז שנים ושלשה ותניא אידך שלשה וארבעה וכו' פי' היכא שכל אחד אינו יודע אלץ ברכה אחת אחד יצרך עד הון והשני נודה לך והשלישי עד צונה ירושלים אצל לחצאין אין לצרך אם האחד אינו יודע כי אם החצי ברכה והרי נמי דאפי' ברהמ"ז אפשר לחלק לשלשה.

מיהו יש לדחות ד"ל הכא דיעבד הוא כיון דאין אחד מהם יודע כל ברהמ"ז אצל לכתחלה ודאי טוב שאחד יצרך כל ברהמ"ז וכן כתבו האחרונים ז"ל צ"ע או"ח סי' קצ"ד דיותר טוב שאחד יצרך מלחלק פריקים פריקים והכי משמע קצת מגמ' חולין דאמר ל"י רבי להאי מצטר כוס של ברכה אחת שותה או מ' זהובים אחת נוטל ו"ל אצל מדברי ירושלמי לכאורה ראה דאפילו ברכות הסמוכין יכולין לחלק ציניהן ואפי' ברכות דמעכצין זה את זה כברהמ"ז וכו' ש"ס ז"צ שרובן מהן אינן סמוכין ולפי פי' רש"י ותוס' נראה דאפילו לכתחלה יכול לחלקם ולא דמי כלל לזכרת הפטרה שהם כולם נתקנו בשביל דבר אחד. ואדרבה אם יתעקש המתעקש יאמר דאפילו ברכות הפטרה יאמרו לחלק אצל לקמן אי"ה אציא דא"א בהפטרה לחלק מטעם אחר.

אחרונה שצ"ש וכו' והתוס' שם ד"ה חוץ מזכרה הסמוכה לחצרתה כתבו פירוש לפי שחתם בראשונה אין צריך לפתוח השני בצורך וזכרה שלאחר הפטרה דלור כל העולמים עד שכל דבריו האמת והנזק ויש הפסק במחזורים ומתחיל נאמן אתה הוא ואין שם ברכה לא בחתימת הראשונה ולא בפתיחת השנייה ונראה דכולה ברכה אחת הוא דכולה משתעיא בנאמנות ובאמיתות המקום ומה שיש הפסק במחזורים לפי שהיו רגילים כל הציבור להפסיק שם ולומר שזה כדאמר במס' סופרים (פי"ג הל' י') וכן משמע התם דזכרה אחת הוא דקאמר דמפטייר מצרך ו' ברכות כנגד ו' קרואים פי' בקריאת התורה בתחלה וסוף ואחת לפני הפטרה וד' אחריה הרי ז'.

ושבע ברכות של נישואין שהכל צרא לכבודו ויוצר האדם ואשר יצר את האדם וכו' שפותחין בצורך פרש"י בכתובות דשהכל צרא לכבודו נתקנה לאסיפת העם וכו' והוא ברכה בפני עצמה וכן יוצר האדם לא היתה צריכה שהרי אמר אשר יצר אחריה וכו' והרי היא כמו לעצמה ואשר צרא שפותחת בצורך לפי שאומר אותה לצדה כשאין פנים חדשות ע"כ.

והנראה לפי רש"י והתוס' החילוק בין ז"צ לזכרת הפטרה פשוט ומוכרח דזכרת הפטרה הם כולם נתקנו לאמרם כאחד וסמיכות חדא לחצרתה וא"א בשום אופן שיאמר ברכה זו בלא זו אלץ או כולם או ולא כלום דכולם נתקנו בשביל שבעה קרואים אצל ברכת נישואין הם ברכות בפני עצמן והיה באמת ראוי לאמרם כל אחד בזמנו וכגון משעת אסיפה וכדומה וגם יוצר האדם שלא היתה צריכה כלל וכיון דהם ברכות מחולקות בעצם אף שהנהגו לאומרם על הכוס יחד היינו טעמא הואיל ויש כוס סדרה עליו כמו בצרכת בשמים וזכרת האור במנ"ש כדאמרינן צירושלמי דברכות דרבי היה מפזרן וחזר וכוללן על הכוס ור' חייא היה מכנסן על הכוס הואיל ויש כוס. אצל ודאי אין שום עיכוב לזה שיהיו דוקא ביחד וזה ממש דומיא דזכרה אחרונה צ"צ שהגאון בעצמו שם כתב שפותחת בצורך בפני עצמה ולכן מחלקין אותה הכ"נ אמינא להני ברכות כיון דהם פותחין בצורך והיון ברכות בפני עצמן מותר לחלקן ולא דמי למפטייר דכולם כהדדי נינהו וכהדדי תקנוהו.

אלא שלפי טעם זה עכ"פ ברכת שוש תשיש ושמת תשמת לא היה ראוי לחלק כיון דהני תרתי לד"ה סמוכין לחצרתה נינהו ו"ל ובאמת כי ראיתי בכמה מקומות שאין מחלקין הני תרי ברכות אצל מ"מ קשה לומר דמטעם זה נגעו בה גם כי פי' זה לא אחי שפיר אלץ לפי רש"י ותוס' אצל ר"ת פי' פי' אחר גם ר' יונה ברכות דף מ"ו פי' אחרת ע"ש.

פעמים נוגע ופוגע בכבוד חכמים ועשה דכבוד התורה עדיף ואם באמת זוהי מכבדים ת"ח אפשר דאפי' לכתחלה מותר מ"מ לא מלאני לצי ח"ו להקל במקום שאין נוהגים אלא ליישב מנהג הנוהגים וכשם דנתי לכף זכות כך ידונינו מן השמים לכף זכות. שוב ראיתי לידיד נפשי הגר"מ פיינשטיין באגרות משה א"ע (ס' ז"ד) שג"כ מיישב המנהג ע"ש.

וברגע נפל מילתא בלצאי לפי מה דקיי"ל באו"ח סי' נ"ה דאסור להפסיק מצרון שאמר עד לאחר ישתבח דכולה חדא ברכה הוא דצרון שאמר נתקן קודם פסוקי דזמרה וישתבח לאחריו אבל אחד הוא ואפילו הכי מעשה רב מנהג בכל יום אשר מעמידים שליח לצור מראשית עד שוכן עד ומשוכן עד משנים, והשני מסיים ברכה ישתבח.

ועתה הנני לסיים כרגע אף שאכתי לא השבתי על מכתבו השלישי ואי"ה במוקדם האפשר אחפנה קצת גם לזה כי בעונ"ה אני טרוד מאד וכבר הארכתי בזה קצת ואהבה מקלקלת השורה ולכן ג"כ דקדקתי על כל הערותיו והשתעשעתי בכל דבריו וה' ית"ש יעזרו למען תורתו הקדושה ויאר עיני בתורתו ויזכנו לכון שמעתמא אליבא דהילכתא כל ימי חי' ולא יצא מכשול מעטי ח"ו עד דאמי עס ענני שמיא משיח נדקיא ויחזור האורים ותומים ולדיקים יחזירו לימי עולמים, מידיד נפשו באמת המתפלל בכל יום פעמים, לצד מזהרים, לאריכת שנים וחיים, לצדיקי עולם וירושלים, צננין בית הבחירה, ולישב מכל סחירה.

המכבדו ומוקירו כערכו הרם ונשא בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן רה

עור להג"ל

ב"ה ח' מרחשון התשכ"ב לסדר ונברכו בך ברוקלין נ"י יצ"א.

אחדשהדר"ג דעל ד"ת דשדר לן מר לעצור על כל הענין קשה מאד וקשה עתיקתא מחדתא וצפרט כי לדינא אין כאן חלוקי דעות כי גם אני כתבתי במכתבי הראשון דודאי לכתחלה אין לשנות מנהג שנהגו בו במקומותינו שלא לחלוק בין הדברים ברכת נשואין כל ברכה לאיש אחר אלא שחפשי להצדיק מנהג המקומות שנהגו לחלק כמובן וממילא ליכא כאן שום חלוקי דעות בזה לפענ"ד.

ומה שהאריך כ"ג להציא ראיות ולדחות ראיתי שהבאתי מש"ת לענין חלוק הברכות דמשום שמחה וכבוד התורה הקילו הנה ודאי דכמה דברים הקילו בשמחת תורה מה שלא נהגו בכל השנה וגם אני כתבתי כן במכתבי אלא

עוד נראה לפמ"ש הז"י א"ח סי' רפ"ד בשם הריצ"ש דאם נשתתק המפטיר באמנע הפטירה הצא לסיימה לא יתחיל ממקום שפסק אלא נריך לחזור ולצרך ולהתחיל ממקום שהתחיל האחד כמו בס"ת ולא דמי לש"ז שנשתתק באמנע התפלה שמתחיל מתחלת ברכה שטעה זה דהתם כבר יצאו הציבור י"ח מאותם ברכות שקרא הראשון משא"כ בהפטירה שצריך לצרך לפניה ולאחריה ע"כ.

נראה מדברי הריצ"ש ז"ל דברכת הפטירה מתחלה נתקנו דוקא שהמצרך יצרך לפניה ולאחריה ולא אחר כמו בעולה לתורה ולסדרתו ברכת הפטירה כל דין ברכה עליה לתורה ליה וכמו דבעולה לתורה לא אפשר שאחד מצרך ברכה ראשונה והשני ברכה שניה עיין סי' ק"מ הקורא בתורה ונשתתק דלא יוכל לסמוך על ברכה ראשונה שצריך הנשתתק שהמצרך בתורה אינו מצרך להוציא אחרים בצרכו אלא כאו"א מן הקוראים מצרך לעצמו וכיון דברכת הפטירה דמי לס"ת שצריך לצרך לפניה ולאחריה א"א לחלקם מטעם הריצ"ש ז"ל אבל בצרכי נישואין דליכא להאי טעמא א"כ ליכא איסורא ושפיר אפשר לחלקם ויצרכו שניים וכנ"ל.

ורביעי בקדש י"ל לפמ"ש מהרד"א והרל"ח אדברי הטור שכתב דברכת התורה פותחת וחותמת בצרון וכתבו אע"פ שהיא סמוכה לברכה שלפני הפטירה כברכת ישתבח לצ"ש שאינה פותחת בצרון אפ"ל כיון שתקנו ברכת הפטירה דומות לברכות שמצרכים על התורה כמו שנתבאר סי' קל"ט תקנו ג"כ ברכה שלאחר הפטירה שתהא פותח בצרון והרד"א כתב כי אמרינן פסוקים לא הוי הפסק ה"מ פסוקים הקצובים תמיד אבל בקריאת התורה כיון שאינם קצובים הוה הפסק וכן תפרש ברכה שאחר הפטירה הציאם בהגהות על הטור ע"ש. נראה נמי דפשיטא להו דברכת הפטירה דומות ממש לברכת התורה וממילא לא דמי לז"ב דהני מחולקים הם וכמ"ש.

וחמישיתו יוסף עליו דהרי בש"ת כתב המג"א דנהגו הרבה לצרך יחד על התורה והמג"א חולק עליהם ובא"ר מחזיק את מנהגם והשער אפרים שם כתב דבש"ת שקורין שנים לתורה אחד יאמר ברכות שלפניה והשני ברכות שלאחריה הרי דאף דבכל השנה אין לחלק הברכות מ"מ בש"ת הקילו אלא שבברכות אחרונות לא התיר משום דהוי ברכה סמוכה להצרכה אבל הרי כבר הבאתי דזה אינו מויק ועכ"פ ברכת נישואין דומה יותר לברכת התורה ולא לברכת הפטירה כיון דלא נתקנו יחד א"כ יש לומר כיון דחתונה הוא מקום שמחה והוי כעין שמחת תורה דמקילין הכ"נ מקילין בזה והראשונים נראו עיקר. כל זה טרחתו ללמד זכות על הנוהגים כן כיון דלאו קטלא קניא נינהו גם כי כמה

סימן רז

במימרא דר"ה לדידי בנתן עדיפא מבנן

ב"ה ד' מנחם אב התשכ"ד ברוקלין נ"י יצו"א

בין המצרים, ישלח לנו מדלג על ההרים, ויקבץ עם ה' הנבחרים, ובראשם כבוד קדושת אדמו"ר נזר תפארתינו, גאון עזינו, תפארת ישראל קברניטא דספינא צדיק ונשגב שר התורה תל תלפיות פרי עץ הדר כקהדרג"ת מרן ר' יקותיאל יהודה האלבערשטאם שליט"א אדמו"ר מצאנו קלויזענבורג.

אחר קידה והשתחויה זיראת הכבוד, יקרת מכתב כ"ק קבלתי בדברי תורה צענן הא דר"ח ז"צ קמ"א ולדידי צנתן עדיפן לי מצני וקראתי ושנתי זו ומאד נהנתי וש"י.

והיות כי אח"כ ג"כ עמדתי לחשוב קצת וחסדתי לפמ"ש בגמ' כתובות פ"ה ע"א ההיא איתתא דאיתחייבא שבעה צבי דינא דרבא אמרה ליה צת רב חסדא ידענא צה דחשודה על השצועה אפכא רבא לשצועה אשכנגדה זמנין הוו יתבי קמיה רב פפא ורב אדא בר מתנא אייתי ההוא שטרא גציה א"ל ר"פ ידענא ציה דשטרא פריעה הוא א"ל איכא איניש אחרינא צהדיה דמר א"ל לא א"ל אע"ג דאיכא מר ע"א לאו כלום הוא א"ל ר"א בר מתנא ולא יהא ר"פ צבת רב חסדא צת רב חסדא קים לי בגווה מר לא קים לי בגווה. והרי"ף כתב וחזין לגאון דקאמר דהאידינא לא אפשר ליה לדיין למימר קים לי בגווה דלא צרור לן קים לי בגווה היכי הוה הלכך ליכא לאורייעי שטרא או לאפוכי שבעה אלא צעדות צרורה הביאו הרא"ש וטח"מ סי' ט"ו. הרי דצת ר"ח היתה צדקנית גדולה כ"כ עד שסמך עליה רבא יותר מר"פ ומה שלא אפשר צומן הזה כלל ולפ"ז אמר ר"ח לדידי צנתן עדיפן ליה.

עוד עלתה צלצי הרהורי דברים דהנה עדיפת הן להאז על הצת הוא דהבן מחויב צביצודו כל ימיו אצל הצת לאחר שנשאת פטורה משום דנכנסת תחת רשות הצעל ואם הצעל לא מניחה אינה מחויבת צביצודו ולכן הדין עדיף ליה וא"כ היכי דהאז עשיר ואין צריך לשימוש או שהשיא את צתו לתלמידו שג"כ מחויב צביצודו א"כ אדרבה הצת עדיפה שמציאה לו עוד עמה חתנה שג"כ מכבדו כצנו וא"כ מהצת יש לו גם צן היינו החתן והנה רב חסדא היה עשיר גדול כמבואר בגמ' נדה ולא היה צריך לשימוש הצנים וגם השיא את צתו לרבא שהיה תלמידו דרב חסדא כמבואר א"כ תרומיהו הוה ליה שהרי התלמיד אינו יכול למנוע את אשתו מלכבד אציה שהוא רבו שהרי תרומיהו מחויבים צביצודו ולכן אמר לדידי צנתן עדיפן לי.

שכונתי לומר דלולי שהיה מקום להקל מעיקר הדין לא היו מקילים כל כך נגד ההלכה ח"ו וא"כ כיון שמעיקר הלכה אין איסור אלא מכח מנהג שלא נהגו כן הקילו במקום שמחה ולכן אמרתי דשפיר יש לזרף גם מטעם זה ולסמוך צשעת הדחק צצירוף טעמים האחרים כמבואר במכתבי הצעיר ומאד נהנתי מדברי גאוןי צזה.

ידידו מנשה הקמן

סימן רו

על מה סמכו לסדר קדושין במקום שיש תערוכות נשים ואנשים תחת החופה

עוד להרהרה צ הנ"ל

ועל דבר מש"כ צסי' קמ"ז ע"ד שנהגו לסדר קדושין תחת החופה צערצוציא אנשים ונשים ולא חששו כמו צאצל וכ"ש הוא צמקום שמחה וכתצתי דסמכו צזה אדברי הלבוש דדמי עלינו כקאקי חיוריי וצהדר"נ מכאז לצו מדבר דאינו דומה נשים צומן הלבוש מלוצשים צצניעות לא כן צומנינו אלה צעוני"ה דור פרוץ נשים וצחולות מלוצשים צגדי פריצות למחצה ולשליש ולרציע לא שמענו מימות אבותינו הפקרות כזה השם ירחם ועוד קנאת ה' צוערה צו ודאי הצדק את כ"ג והחולק על זה כחולק וכו' אצל אני כתצתי למה שנוהגין אפילו צחופות של אנשים שלמים הם אחנו יראים וחסידים ואדמורי"ס מסדרים קדושין ומרקדין לפני הכלה וגמלא שם תערובות אנשים ונשים יחד תחת החופה ועליהם כתצתי שסמכו אלבוש אצל אותם השחצניות אשר רמו עליהם כ"ג הם שקץ וודאי מי שיכול להזהר שלא לעמוד צד' אמות שלהם קדוש יאמר לו אלא שזה גזירה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד צה דעמך ישראל צריכים פרנסה ומוכרחין לנסוע על המכוונות (אויטאצאקס) אשר גם הם נוסעים ואולי רב שעת מפני מראות כאלו דקר את עיניו שלא לראות כזאת ואוי לי אם אומר ואוי לי אם לא אומר והשי"ת ירחם.

וש"י שהציא דברי הכ"ס סוס"י מ"ז צאצן העזר ד"ה ועוד רגע שנשאל על מנהג ישן להעמיד החופה לפני חצר ציהכנ"ס דצאים צערצוציא ומיישב המנהג וסיים ומ"מ ודאי טוב ונכון צלא"ה לתקן שלא יבאו צערצוציא ויקרא לו גודר גדר שובצ נתיצה לשצת וצאמת כי הצאתי צתשוצתי הנ"ל דצרבש"י מפורש לעשות מחילה שם וכ"ג כתב דצק"ק צודאפעסט תמיד היה גדר ע"י שלשלאות שלא יבאו צערצוציא מי יתננו כירחי קדם.

ידי"נ באמת המכבדו ומוקירו מאד בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן רח

בהא דלא יגרש אדם אלא א"כ
מצא בה ערות דבר לב"ש

ב"ה ער"ח תמוז התשכ"א ברוקלין נ"י יצו"א
אל הנשר הגדול אתו העז והמשל ממשלת שתי תורה
ויר"ש ירד עליון וידיד נפשי צפנת פענח הגאון המובהק שמו
מפארים חכם חרשים ע"ה פ"ה וו"ח אי"א כקש"ת מוה"ר
יוסף אדלר שליט"א מלפנים אבדק"ק טורדא ואגפיה נשיא
לישכת ארט' בטרנסילוואניא כעת בירושלים עיה"ק תו"א.

אחדשכ"ג צאהבת אמת הנני להודיעו משמחתי שמחת
תורה ששמחתי בקבלת מכתב כ"ק וגליא
דרעא ונפל נהורא זו אורה של תורה צקוגיא דשלהי גיטין
אשר כתב לייסד קושית האחרונים צפוגמא דצ"ש וצ"ה דלא
יגרש אדם את אשתו אלא"כ מלא זה ערות דבר ולאחר העיון
צש"ס צבלי וירושלמי העלה בדרך פשוט וצרור דאפילו לצ"ש
מותר לגרש לד"ה אפילו צע"כ ורק דענה טובה קמ"ל דלא
לגרש צע"כ וממילא כל הטרחות שטרחתי לייסד צספרי משנה
הלכות ח"צ סי' ל"ו לצ"ש עכ"פ כששניהם רואים מותר
לגרש הם למותר דאפי' צע"כ מודים צ"ש דמותר לגרש.

ובמאחר שדברי כק"ג הם עלי אהוצים מאד אשתעשע צהם
כפי מיסת הפנאי והנה כ"ג כתב דממקומו הוא
מוכרח מדבעיא ליה רב פפא לרצא צשלהי גיטין צגירש צלא
ערוה ולא דבר מאי ופשוט ליה רצא מדין אונס דהגט מועיל
וגם אין צריך להחזירה דדוקא צאונס צעמוד והחזיר קאי
נלמוד מזה שפיר דמעולם לא התכוונו הצ"ש לומר דיש איסור
תורה לגרש את אשתו צאם לא מחמת דבר ערוה דכיון דראינו
שרחמנא אסרה לגרש את אשתו של אונס צע"כ ידענו צעליל
שכל שאר אדם יכול לגרש את אשתו וגם צע"כ דצרכונה
וצהסכמתה ודאי גם אונס יוכל לגרש וצ"ש הלא צאו לחלוק
על קרא מפורש ועוד גם מפשטות הקרא צפרשת גירושין
ע"כ נשמע דגם צלא דבר ערוה יוכל לגרש והלא כתב הדר
הוא אם שגאה האחרון יוכל לכחוצ לה גט ולשלחה מציתו
ושגאה משמע צלי דבר ערוה מאיזה סיבה אחרת ואין נוכל
להעלות על הדעת שלצ"ש אסור לגרש צע"כ ע"כ.

בדבררי כ"ג מצאתי מפורש צדברי הלבוש צמשוזה שדפספה
צשו"ת מוהר"מ לוצלין סי' קכ"ג וז"ל צד"ה אך
אקדים כי ידוע ומפורסם הוא משנה שלמה שהוא צסוף גיטין
דף ז' שאמרו שם וז"ל צ"ש אומרים לא יגרש אדם את אשתו
אלא א"כ מלא זה ערות דבר וצ"ה אומרים אפילו הקדיחה
צצשילו שנאמר כי מלא זה ערות דבר וכו' מדלא אמר אסור

שוב אמרה לי לצי לפי מה שכתב הגר"א צ"צ פ"א
דף ט"ו ע"ב ר"ש צרבי אחילדה ליה צרתה הוה
קא חלש דעמיה א"ל אצוה רביה צא לעולם א"ל צר
קפרא תנחומין של הצל ניחמך אצין אי אפשר לעולם צלא
זכרים וכו' ותמה נחמו אציו ומאי א"ל צר קפרא והסציר
הצברים שיותר טובה לעולם כשנולדה נקצה מוכר שאם יש
עשרה זכרים ומאה נקבות כל זכר יכול לישא עשרה ויתרצה
העולם ואם יולד עוד זכר ליכא רביה שהרי הזכרים שישנם
צבר יכלו ליקח כל הנקבות ואין העולם צריכים לזכרים
מעכשיו אצל אם יולד נקצה צת רביה עוד צעולם מה
שלא היה אצל הטובה הזו הוא לעולם שלעולם יש יותר
טובה כשנולד נקצה מוכר אצל להאצ יותר טובה כשנולד
לו זכר משום דזכר אחד יכול לישא כמה נקבות ויהיה לו
זרע מכל אחת לאפוקי כשנולדה לו נקצה אין לו זרע אלא
מנקצה אחת ותו לו זהו שנחמו אציו רביה צא לעולם
היינו שלעולם יותר טוב הנקבות מהזכרים ואמר לי צר
קפרא תנחומין של הצל הוא שהטובה הוא לעולם אצל כך
היה יותר טוב כשהיה נולד זכר שישא נקבות רבות ויהיה
לו צנים מרובים, הציאו צליקוטי הגר"א על משניות, ואני
כמוסיף על דבריו דמי שיש לו נקצה אי אפשר לה לישא
אלא לאדם אחד וא"כ מציאה לו לציתו אחד אצל זכר
יכול לישא כמה א"כ מציא לו כמה נשים שהם כילדיו
והנה צת רב חסדא נשאה לשני נשים דראשונה נישאה
לרמי צר חמא ואחר מיתת רמי נשאה רצא ואולי גם היו
לה צנים מתרווייהו וצני רב חסדא לא נשאו רק כל אחד
אשה אחת ואולי רב חסדא ס"ל כסה"ת דפסק כר"א
יצמות ס"ה דאפילו מדינא דגמרא אין אדם נושא אלא
אשה אחת גם מהרש"ל צתשו' סי' י"ד שיטה חדשה לו
צזה ועיין שו"ת עצודת הגרשוני סי' נ"ג וצספרי משנה
הלכות כתובות סי' ז"א הארצתי קלת צזה. וא"כ עכ"פ
כיון דבתו נשאה לשתי אנשים א"כ ליכא כאן עדיפות הצן
על הצת לפי טעם הגר"א הנ"ל ולכן אמר לדידי צנתן
עדיפן ליה.

עוד נלפע"ד לפמ"ש נדה מ"ה צ' וצין ה' אלקים את
האלע אמר רב חסדא מ"ט דרבי דכתיב וצין ה' את
האלע מלמד שנתן הקצ"ה צינה יחירה צאשה יותר מצאיש
והנה אמר רב חסדא אליצא דרבי דאשה יש צה צינה יחירה
יותר מאיש וא"כ לשיטתו צנתן עדיפא.

ובזה הנני דסגידנא קמי' ומקמיה דיקר אורייתא.
בנשזה בן רחל לאה

הפוסקים דייקי מדברי ר' פפא דאסור לגרש בע"כ והכי דייקין מדשאל ר' פפא לרבא לא מנא זה לא ערוה ולא דבר ועבר וגרשה מאי וכו' ואי נימא דבשאר נשים אין שום איסור לגרש בע"כ א"כ מה היתה שאלת רב פפא דאם עבר וגירש והלא ליכא שום איסור לגרש בע"כ ומאי סברתו של רב פפא שאמר עבר וגירש גם רבא ל"ל למילף מאונס שגירש דאפילו בעבר אאיסור דאורייתא מ"מ הגט הוי גט לישני בפשוט דלא מנינו בשום מקום איסור לגרש בע"כ וז"ל המהרי"ט חו"מ סי' ז"ח ועוד אפילו אשתו שניה לא יגרשנה בשביל דמנא אחרת נאה הימנה או שנתן עיניו צממונה כדאמרינן התם א"ל ר"פ לרבא לא מנא זה לא ערוה ולא דבר מהו א"ל מדגלי רחמנא גבי אונס וכו' ובעמוד והחזיר קאי מכלל דהיכא דאי עבר עבר אלמא נהי דלא כייפינן ליה להחזיר איסורא איכא ע"כ ע"ש.

והא דייקא שדייק כ"ג מדאסרה רחמנא באונס לגרש מכלל דבשאר נשים ליכא איסורא לגרש י"ל דהם ס"ל דעיקר הפסוק בא ללמד דכל ימיו צעמוד והחזיר קאי ועיין רש"י שם ד"ה לא יוכל וז"ל ואמרינן צממ' מכות (דף ט"ו ע"א) דהאי כל ימיו קרא יתירא וצא ללמדך לא יוכל לשלחה ואם שלח לא יהא כשליחה כל ימיו שצ"ד כופין אותו להחזירה ואינו לוקה על שליחו שנתקו הכתוב לעשה של עמוד והחזיר מכלל דלכל המגרשים אינם צעמוד והחזיר דאי כל מגרשי נשותיהן צעמוד והחזיר למה ליה לגלויי דהאי ע"כ הרי שדייק רש"י בלשוננו הטעור דכוונת הקרא לומר דאונס צריך להחזיר גרושתו ושאר המגרשים אינם צעמוד והחזיר ואי ליכא שום איסור למה לן לגלויי זה אלא נראה דאף דאיכא איסור לגרש אפ"ה גילתה התורה באונס אי גירש אפילו לאחר גירושין צריך להחזיר ולא כן בשאר נשים עכ"פ לא ז"ל דצ"ש חולקים אקרא מפורש ושפיר מתפרש הכתוב לשיטתייהו אם לא שיש עוד ראוי מקרא זה לשיטתייהו.

ואפי' לז"ה דעת גדולי הפוסקים דצווג ראשון לא יגרש בע"כ וכן נראה דעת הרמב"ם והרשב"א בתשובה סי' י"ח כתב דלא תקנו ברכה על הגט משום דיש מקצת גירושין שהן בעצירה כגון דלא מנא זה ערות דבר ומגרשה והריצ"ש סי' קכ"ז כתב דאם א"ל אציו לגרש אשתו שאינו מחוייב לקיים מצות אציו בזה שהרי אם יאמר לו אציו לעבור על דברי תורה א"צ לשמוע לדבריו משמע דס"ל דמדאורייתא אסור לגרש בע"כ. ונפלאמי על כ"ג אשר הביא דברי המל"מ הנ"ל ולא הרגיש בזה פוסקים.

ובמה שחמה מהא דמפורש בתורה והלכה והיתה וגו' ושנאה האחרון ושלחה מציתו ולשון ושנאה משמע אפילו בלי ערות דבר והאיך נוכל להעלות על הדעת דלצ"ש אסור לגרש

לגרש אשתו משמע הלשון לא יגרש שהוא דרך ענה טובה שלא יגרש אלא"כ מנא זה ערות דבר אבל אם רוצה לגרש אפילו בלי מניחת ערות דבר יכול לגרש וכו' ע"ש הרי מפורש כתב דהאי משנה רק לכחילה הוא ודייק מלשון המשנה שכתבו לא יגרש ולא כתבו אסור לגרש ועיניו משוטטות בכל ראו והביאו דהכנה"ג סי' רל"ט כתב ג"כ דאין כאן שום מנא לא דאורייתא ולא דרבנן, וכ"כ בשו"ת מעיר עיני חכמים ומ"ץ ומהר"ש ומהר"א ששון סי' ק"ד ופ"מ ח"ג סי' ג' והביאם המל"מ פ"י מה"ג ורמזו עליו כ"ג במכתבו.

אבל לאחר העיון בזה שמעתתא נלפענ"ד מפי ספרים ומפי סופרים דודאי לצ"ש אסור לגרש בע"כ והוא מפורש בירושלמי סוטה הביאו התוס' ר"ש סוטה דף ג' ע"א וז"ל והתם בירושלמי פליג רבי אליעזר עליה דר' יהושע ואמר חובה ואמר אתיא דר' אליעזר בבית שמאי דבית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא א"כ מנא זה ערות דבר מנא זה דברים כעורים לגרשה אינו יכול שלא מנא זה ערוה לקיימה אינו יכול שמנא זה דברים מכוערים לפום כן הוא אמר חובה ע"כ והרי מפורש מדברי ירושלמי דלגרשה אינו יכול מפני שלא מנא זה ערוה ואפילו כב סוטה שאינו יכול לקיימה אפילו הכי אסור ליה לגרשה ולכן ס"ל דחובה לקנאה כדי שיוכל לזרר הדבר ואפילו לר' מנא שם שמי' אהא קושיא והא חני משום בית שמאי אין לי אלא היוצאת משום ערוה מניין היוצאת וראשה פרוע ודדיה מפורמין וזרעותיה חלוטות ת"ל כי מנא זה ערות דבר אמר ר' מנא קיימתיא בעדים ושלל בעדים פ"י הפנ"מ קיימתיא הא דקתני דאפי' דברים כאלו יכול לגרשה שיש עדים על זה ע"כ עכ"פ נראה בעליל דכלא דבר לצ"ש אסור לגרש בע"כ דאל"כ לא פריך התם כלום והא דבעדים מצי לגרשה בעוברת על דת הנ"ל ז"ל דכה"ג כבר לצ"ש ערות דבר מקרי.

ורמב"ם פ"י מה"ג כתב בזה כ"א וז"ל ולא יגרש אדם אשתו ראשונה אלא"כ מנא זה ערות דבר וכו' אבל שניה אם שנאה ישלחה ע"כ וכתב הבי"ו ז"ל בא"ע ומ"מ נראה מדבריו דהלכה כז"ה מדכתב שניה אם שנאה ישלחנה אלמא דלא צעין דבר ערוה כז"ש ע"כ נראה נמי דפשיטא ליה לז"י דלצ"ש אפי' צויווג שני צעי דוקא ערות דבר ושכן דעת הרמב"ם ז"ל.

גם בזה ראוי שהביא כ"ג משאלת רב פפא לרבא לא מנא זה ערוה ולא דבר ועבר וגירשה מהו ופשיט ליה רבא מדין אונס דהגט מועיל ודייק כ"ג מכיון דראינו שאסרה תורה באונס לגרש את אשתו של המאנס בע"כ מוצן דבסתם בנ"א אינו אסור ומגרש בע"כ דברצונה ובהסכמתה אפילו המאנס יכול לגרש לולי דברי כ"ג תיזהא חזינא הכא ואדברה

מטעם ערוה ואז אין לה כתובה ונפלה לב"ש כל תקנת כתובה אמינא בזה תרי ותלת טעמא. חדא די"ל דב"ש ס"ל כרשב"ג כתובות דף י' ועוד כמה מקומות דכתובות אשה דאורייתא ולא מתקנת חכמים, שנית י"ל לפי דעת ר' מנא צירושלמי דעוברת על דת נמי מגרש צעדים אצל לא אצדה כתובתה לפי שיטת כמה פוסקים ובגמ' סוטה איפליג אי עוברת על דת צעי התראה להפסיד כתובתה או לא ובש"ע א"ע פסקו דצעי התראה להפסידה כתובתה. ועוד שלישיה לפמ"ש בגמ' כתובות פ"ב ע"ב אמר רב יהודה בראשונה היו כותבין לכתולה מאתים ולא למנה מנה והיו מוקינין ולא היו נושאין נשים עד שצא שמעון בן שטח ומיקן כל נכסיו אחרתאין לכתובה ופירשו רש"י ותוס' שלא היו הנשים רואות לישא להם שהיו אומרות לכשימות או יגרש לא ימלאו לגבות כלום ובגמ' דף י"ב צ שמי תקנות הוו מעיקרא תקנו לכתולה ד' מאות זוזי ולא למנה מנה כיון דחזי דמזוללי בזהא תקינו לה מאתן כיון דחזא דקא פרשן מייניהו וכו'. הרי דבאמת כמה טעמים הוה לתקנת כתובה. וא"כ יש לומר דב"ש ס"ל אחד מהטעמים הנ"ל.

ובמה שאמרו בגמ' יבמות פ"ט מאי טעמא תקינו לה רבנן כתובה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ה"א תהא קלה בעיניו להוציאה כבר כתבו תוס' וז"ל ואע"ג דקיי"ל כתובה דאורייתא שכותבין בכתובות כסף זוזי מאתן דחזי ליכי מדאורייתא הכא אמר ר"י דה"פ מ"ט תקינו לה רבנן לא למנה כתובה שהיא דרבנן, ועיין עוד תוס' כתובות דף ל"ט ע"ב פ' טעמא ובחינושי למס' כתובות ס' נ"ד הארכתי בכתובת אשה דאורייתא או דרבנן. וכ"ז לשיטתיהו אצל לפי מה שכתבתי בס"ד דבראון שניהם ב"ש מודי דיכול לגרשה י"ל דחכמים תקנו לה כתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה אפילו בראון שניהם משום דשנוי המשלח או כיון דאם עבר וגירש גטו גט לד"ה ותקנו לה כתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ולא הוה זה כעין תקנתא לרשיעי עיין תוס' שבעות מ"ג ד"ה ויוציא ותוס' ב"מ ל"ד ע"ב ד"ה שמא ולא דמי לדהתם.

והא פ"י חדש שפ"י בדברי הירושלמי שהציאו תוס' שלהי גיטין דלכ"ש ל"ל דכתב רחמנא לא יוכל צעלה הראשון לשבז לקחתה ותי' לעבור עליו בשני לאוין ותי' כ"ג דשפיר ידעו החרטון והמקשן דלכ"ש נמי יכול לגרש צלי ערות דבר אלא דמ"מ פריך דהא עכ"פ האי לאו דלא יוכל לשבז לקחתה מוסיב גם על הקרא בגירש מחמת ערוה וצאופן זה הלל אין צריך לאו דאסורה ועומדת כסותה וע"ז משני דאפילו גירשה מחמת ערוה צריך קרא להוסיף עליו לאו אצל צתתם ודאי מצי לגרש. גם בזה ב"ה הארכתי בצפרי שם לפי מאי דקיי"ל

בע"כ אם לא מטעם ערוה. לפענ"ד נראה דאף דבאמת דלשון ושנאה לא משמע דוקא משום ערוה אצל לב"ש ז"ל או שהם יפרשו דהאי ושנאה ע"כ שראה צה דבר ערוה או עכ"פ כעירת דברים צעדים וד' מנא קיימתיא צעדים והוה בכלל ערוה אצל צלי ערוה או עדים הכ"נ דגם השני לא יוכל לגרשה ובאמת לב"ש דרשו הקרא זה הו"א רשעה מציתו וזה הכנים רשעה זכה גירשה לא זכה קוצרתו שציון שכבר זנחה תחת צעלה הראשון הכ"נ תחת צעלה השני ועכ"פ צאופן אחר לא יגרש לב"ש אפי' מצעלה השני.

וב"ש כ"ג כיהודא ועוד לקרא ה"א משנה דכתובות דף ס"א המדיר את אשתו וכ"כ בעוברת על דת יהודית או שהוא עליו צאקור לאו ודאי מנזה עליו לגרשה ואיך נתעקש דלכ"ש מותר רק ע"י דבר ערוה, דבר אמת הוא אף דלפי מה שהצאתי מירושלמי דעוברת על דת צעדים מנזה לגרשה אפי' לב"ש והכ"נ חייבי לאוין כיון דאיסורי ביאה ניניהו והיו בכלל דבר ערוה ויכול לגרשה ומנזה איכא לגרשה בע"כ אצל המדיר א"א לפרש כן.

ובבפרי שו"ת הנ"ל ס' ל"ו הצאתי גדולה מזו מדף מ"א ע"ב המדיר את אשתו מתשמיש המטה ב"ש אומרים שמי שצות וצ"ה אומרים וכו' הרי משנה מפורשת דלכ"ש אם הדיר אשתו לב' שצות יוציא בע"כ ויתן כתובה אצל צאמת לא קשה מידי דהא יש נ"מ אם בע"כ ידידה או בע"כ ידידה והתורה לא הקפידה אלא שהצעל לא יגרש את אשתו צעל כרחק צלי ערות דבר אצל המדיר את אשתו והיא רוצה להתגרש ממנו כיפיין ליה להוציאה לטובתה ואדרבה מזה הצאתי ראי' דלדעתיה אפילו ב"ש מודים דמצי לגרשה והכא כיון שהדיירה בהנאה והיא רוצה להתגרש ממנו כופין אותו ואפילו היכא דהיא נדרה והוא קיים לה נחלקו שם בגמ' דף נ"ב ר"א ור"י וזה ברור בס"ד.

ובאמת בחיבורי הנ"ל הצאתי ממראה הפנים שלהי גיטין לפי דעת ר' מנא צירושלמי ריש סוטה דאמר קיימתיא צעדים מאי פריך שלהי גיטין למ"ל קרא דלא יוכל צעלה הראשון לשבז לקחתה תיפוק ליה דהוה ליה סוטה ומשני לעבור עליו בשני לאוין ואי נימא דצדצרים מכוערים נמי מצי לגרש א"כ הא צעי קרא היכא דגירשה משום דברים מכוערים דהא אפילו להוציא אין כופין אותו ותי' דתרי תנאי אליבא דב"ש והתנא דמתניתן ס"ל דאין יכול לגרשה דצדצרים מכוערים ואני צעניי ישצתי צאופן אחר ועיין חכמת שלמה א"ע ס' קי"ט מה שהאריך להקשות בדברי הירושלמי הנ"ל עכ"פ דלדידן ודאי איכא ליישב כמ"ש בס"ד.

וב"ש דא"כ לב"ש למה תקנו חכמים כתובה לאשה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה דלכ"ש אסור לגרשה אלא

אלא כדי להצילה שלא תיפול ליצום לאח משומד או אהבת ממון וכדומה ובתורה לא מפורש אלא ושנאה ותמה עליו כ"ג מתוס' תמורה ריש דף ה' ע"א שהקשו למה מהני גט באונס ותי' משום דאיתקש מיתה לגירושין וגירושין למיתה מה מיתה מוסיפה מרשות העל אף גירושין וא"כ הכ"נ בגט מאהבה כיון דאיתקש גט למיתה א"כ לעולם הוה גט בין מאהבה ובין משנאה ע"כ. זה תמיה קיימת וראיה שאין עליה תשובה על דברי הלבוש במהרמ"ל ודפח"ח וגם כל האחרונים שהקשו על מהרמ"ל בעיקר דינא לא ראיתי שהקשו עליו כן וז"ע.

ולחומר הנושא לפוס ריהטא עלה דדעתי דהנה לכאורה התוס' תמורה דף ו' ע"א צד"ה והשחא הקשו נימא דפליגי בהכי כגון אדם שנשבע שלא יגרש את אשתו ואח"כ עבר וגירשה דלאב"י מהני ולרצא לא מהני גירושין כיון דעבר אמימרא דרחמנא וי"ל כיון דאין האיסור כמו לא יוכל לשלחה אלא שהוא צד האיסור צד"ה לא אמר רבא דלא מהני, ומפשטות הדברים נראה דהיכי דהאיסור הוה איסור גמור ולא צד מלבו אלא דאורייתא הוה הכ"נ דהגט לא מהני וצ"ל ודברים אלו סתראי נינהו ממה שכתבו צדף ה' וכבר ראיתי באחרונים שהקשו כן וכל אחד מיישב לפי דרכו בקדש ועיין שו"ת צשמים ראש סי' פ' ובערוך השלחן סימן קי"ט סעי' י"ז.

וראיתי בחו"ד ריש הל' שחיטה סק"ג שהקשה בשוחט בשבת אמאי שחיטתו כשרה לפמ"ש רבא דכל מידי דאמר רחמנא לא תעבוד אי עבד לא מהני ותי' דלא אמרינן דלא מהני רק במקום שמתקין האיסור במאי דלא מהני כגון במוציא שם רע שגירש דאם נאמר דלא מהני ואין גיטו גט נתקיים מה דאמר רחמנא לא יוכל לשלחה ונתקן האיסור וכן הוא בכל הכך דמיימי התם משא"כ בשוחט בשבת וכו' ע"ש ודבריו תמוהים דהרי להדיא כתבו התוס' ובגמ' שם דאפילו לרבא אונס שגירש גיטו גט אלא שצנעמוד והחזיר קאי.

וראיתי בשו"ת בית שערס לכק"ז מרן ר' עמרם גאון ז"ל בא"ח סי' רנ"א שהביא דברי החו"ד וכתב עליו דדבריו אלו הם שלא צדקדוק דודאי גיטו גט דאיתקש גירושין למיתה כמ"ש תוס' תמורה ה' ד"ה מיתבי אלא שמחייב להחזירה וכ"כ עוד באו"ח סי' ק"ח וגם בעיקר סברתו הביא שו"ת סברת המהרי"ט ז"ל צסי' ס"ט הידועה ומפורסמת ובעיקר סברת המהרי"ט פי' שם פי' חדש וי"ל דאין הכונה שאפשר לתקן העצירה שעשה אלמפרע דהא העצירה א"א לתקן לעולם דהא לקי עלה משום דעבר אמימרא דרחמנא אפילו היכי דעבד לא מהני אלא הכונה במקום שאין הקצ"ה רואה בקיום הפעולה הנמנח מן המעשה כגון באונס שגירש שאין האיסור צמעשה הגירושין אלא מחמת קיום הפעולה

דעכ"פ לדעתה ודאי מודי צ"ש דיכול לגרש וא"כ מאי פריך ל"ל דכתב רחמנא הא צעי היכא דגירשה מדעתה. מ"מ דעת הפוסקים נראה בזה דהם דייקי דצירושלמי פריך כן רק לצ"ש ולא לצ"ה וי"ל קרייא מקשי על דצ"ש לא יוכל צעלה הראשון אשר שלחה לשו"ב לקחתה מה אן קיימין אס לאסרה עליו כבר היא אסורה לו אלא כן אן קיימין ליתן עליו צלא תעשה ע"כ ופי' הפנ"מ קרייא מקשי על דצ"ש צמתי' דסברי משום ערוה קשיא למ"ל קרא לא יוכל צעלה הראשון וגו' תיפוק ליה דצלאו הכי אסורה עליו דהרי יש עדים שנתה ואסור להחזיר סוטתו ע"כ. וס"ל להפוסקים ז"ל כיון דפריך כן לצ"ש מה אן קיימין אס לאסרה עליו כבר הוא אסורה לו והיינו משום דצ"ש אין מגרשין אלא צערות דבר וע"כ דלשיטתייהו אזלי וא"כ ודאי ראיתם מכרעת דצ"ש ליכא גט צע"כ כמו שנראה מפשטות הלשון אצל צאמת כי עכ"פ לדעתה ודאי לצ"ש נמי מצי מגרש.

אבל לפ"ז צאמת תקשי סברת המקשה ולשון הירושלמי בכלל צ"צ ואף שצספרי כבר כתבתי מזה ליכא צה"מ צלא חידוש נראה כעת דהנה מסתבר דכשגרש אשה זו שרונה עכשיו להחזירה היתה שלא צרונה כמו שנראה פשוטת הקרא והיה אס לא תמצא חן צעיינו וגו' וצד"ה שנגרש צלי רונה אלא משום שלא מצאה חן צעיינו ע"כ א"א אלא צערות דבר וע"ז קאי מיד דלא יוכל לשו"ב לקחתה ופריך שפיר כיון דהאי קרא לא מיידי אלא צגירשה שלא לדעתה ורק מחמת שמצא צה ערות דבר א"כ ל"ל קרא דלא יוכל לשו"ב לקחתה תיפוק ליה דהוה ליה סוטתו ומשני לעצור עליו צלא תעשה כנלפענ"ד וצאמת גס פי' כ"ג סוצב על נקודה זו וא"כ ודאי מכאן ליכא לפשוט דצ"ש א"א לגרש צאופן אחר וצדקו דברי כ"ג בזה אלא דמ"מ לעיקר דינא ודאי דנראה דצ"ש אין לגרש צע"כ ויש צו איסור מה"ת כפי הירושלמי סוטה וכנ"ל.

סימן רמ

בתמיה העצומה מנא הא מילתא
דמהני גט מאהבה

עוד להג"ל

ועתה נחזור על הראשונות מה שמתה כ"ג על דברי מהר"מ לובלין (צאמת כי הוא שם תשובה הלבוש וקושיתו אלא שהוצא בשו"ת מהרמ"ל שם סי' קכ"ג וגם אני מתחלה טעיתי שהלכתי בחר קושית העולם שהוא ממהרמ"ל ז"ל אצל שו"ב דקדקתי בפנים וראיתי דו"ק קושית הלבוש שם וקיימתי מנ"ח החזרת אצידה לצעליה) שחקר דהיכן רמזא צאורייתא דגט מועיל מאהבה וכגון היכא דאין העל רואה לגרש אשתו

כזה לא כתבה התורה דאיכא גדר גט כלל וא"כ המגרש מחמת אהבה איכא פסול בעצם מעשה הגט שגט כה"ג לא הוה גט כלל דכזה"ג לא נותה התורה לגרש וממילא ליכא למימר איתקש גירושין למיתה כזה"ג דכה"ג לאו גירושין הוא בכלל וליכא לאקשוי דבשלמא התם כיון דבעצם הוה גט אלא שאנן רוצים לפסלו מטעם אי עבד לא מהני אמרינן דאיתקש למיתה דמהני בכל אופן אבל הכא ליכא דין גט כלל מאהבה ואין לנו מה להקיש.

ויש לדייק כן בלשון הלבוש ו"ל שכתב ו"ל ואני מיום עמדי על דעמי הייתי משתומם ומתמיה על זאת המשנה שמשמעותה שאפילו בלאו מציאת ערות דבר יכול לגרשה מהיכן למדו כן שמא דוקא גזירת הכתוב הוא דוקא אם מנאו זה ערות דבר וכתב לה ספר כריתות אבל אם לא מנא זה ערות דבר שמא הגט אינו כורת צנייהם וא"ל דילפינן לה מדאמר ל"י ר"פ לרבא וכו' ואינו מוכר לא ערוה ולא דבר דשמא משום דירדה התורה לסוף דעת המגרש דודאי איכא שנאה נטורא לו בלבו עליה שכן שכיח ומנאי הוא בצנ"א שלפעמים אדם שוגא את חבירו בלא טעם כמו שאמרו חכמי המחקר אהבה אין זה טעם כך אני אומר שלפעמים יש שנאה בין צנ"א בלי טעם וגבי גט אמרה תורה ושנאה אבל כשאנו רואין ומרגישין שיש לו אהבה גמורה וזא לגרש מחמת אהבה שמא אין הגט כורת וכמה פעמים נשאתי ונתתי עם רבתי וחצירי מענין זה ולא השיבו לי דבר מתיישב בו לבי. נראה מסבבתו ו"ל כמו שכתבתי בס"ד דהתורה לא נותה גט כזה דגבי גט כתיב ושנאה וא"כ ליכא גט אלא באופן שיש מין שנאה בעולם. וממילא לא דמי להמגרש אשה שאנס שהגט גט כשר ואיכא ושנאה וכל תנאי גט משא"כ הכא בגט מאהבה חסר בעיקר הגט היינו שגט כזה אינו גט כלל כן היה נראה לפוס ריהטא ליישב לחומר הנושא.

אבל לקושטא דמילתא נדקו בזה דברי כ"ג דמדברי התוס' מוכח דלעולם הוי גט דאיתקש מיתה לגירושין וגירושין למיתה ולעיקר דין כל האחרונים חלקו על דברי מהרמ"ל והלבוש הנ"ל בזה גט דנעשה בזוין לשכ"מ ועיין מ"צ סי' ע"ה עד סי' ע"ח ובש"ע א"ע סי' קמ"ה בצ"ש סקט"ז ובצ"ח סי' קמ"ח ובשו"ת משכנות יעקב סי' ל"ד רצה ליישב דברי המהרמ"ל ובערוך השלחן סל"א תמה עליו ובאמת כי דבריו שם ז"ע. ועיין ערוך השלחן סי' קמ"ה ס"א מ"ש אקושת הלבוש הנ"ל.

אלו דברי אהבה היוצאים מאהב נאמן המתגעגע על אמנו ציון וחכמיה ולהשתעשע בהם בדברי תורה ולהתעלס באהבים אהבה של תורה ומצוה ואסיים מעין הפתיחה בתורה רבה על הלקחו פנאי וכה לכתוב לי בד"ת ואני תפלה י"ד שיזכה לאריכת ימים

שנאמת מן המעשה שהיא מגורשת ממנו ורצון התורה שיהיה אשתו ולכן אמרינן דלא מהני וזה ניתקן שמתקיים רצון התורה שיהיה אשתו (היינו אם לא שיתקש גירושין למיתה כמוצן) וכן בתמורה אי לאו דגלי קרא והיה הוא ותמורתו יהיה קודש הו"א דלא מהני ופעולה שנמשך ממעשה עזירה שהמר היה בטל וממילא מתוקן האיסור אלהבא שאינו תמורה ונתקיים רצון התורה שלא ימירו וכן בפדיון חרמי כהנים שם במהרי"ט שהם ורה אמרה לא ימכר ולא יגאל ורצון התורה שלא יהא נפדה ואמרינן דלא מהני ואינו פדוי שיהיה מקוים רצון התורה אבל בשוחט בשבת וכי רצון השם שלא יהא הפעולה הנמשך מהמעשה ולא תהיה בהמה זו שחוטת הרי הכא רצון השם הוא רק שהוא לא יעשה מלאכת שחיטה זו בשבת אבל ע"כ מעשה היינו השחיטה אינו נגד רצון הצורא והמעשה עזירה שעשה א"א לתקן ועיין ט"א ר"ה כ"ח וח"ס סוכה ל"ב ע"ב לכן שפיר מהני ע"כ והביא סברא זו באו"ח סי' כ"ג וק"ח וק"ט ורנ"א וציר"ד סי' שנ"ד.

ובסברא זו פי' נמי תי' התוס' תמורה דף ו' דבאיסור שבושה שהוא איסור שצדה מלבו לא אמרינן אי עבד לא מהני דהכא המעשה והפעולה הנאמת מהמעשה אינו נגד רצון הצורא דהקצ"ה לא נזה לו לגרש את אשתו אלא הוא הוא שנדר או נשבע שלא יעשה המעשה שלא ידור עם אשתו או שיגרש וכדומה כה"ג לא שייך לומר אע"מ כדי שיתקיים רצון השם שהרי לא עשה מעשה שהוא נגד רצון השם ושפיר מהני ומיישב בזה דברי הח"ס יו"ד סי' ו' ועיין א"מ סי' י"ב מה שהקשה הנוצ"י ובישרש יעקב יצמות דף ל"ב ולפי שיטת הח"ס וכק"ו לדבריהם ז"ע.

והנלפענ"ד לומר סברא חדשה בדיוק לשון הלבוש ו"ל והוא דודאי גם הלבוש מודה להא דכתבו התוס' דאיתקש גירושין למיתה ומיתה לגירושין אלא דס"ל דזה דוקא היכי דאיכא צמציאות גט ואיכא שם דיני גירושין אלא שאמרה התורה לא תגרש אשה זו כה"ג אמרה תורה דאם עבר וגירש אף דמשורת הדין היל"ל דלא ליהוי גירושין מטעם רבא דאמר אי עבד לא מהני מ"מ גירושין שאני דאיתקש גירושין למיתה ובכל אופן מהני כיון דסוף סוף הגט גט כשר הוא והאשה שנאה הוא אכלו ורצויה להתגרש בכל דיניה אלא שיש שם דין אחר שהתורה נותה לו תהיה לאשה כל ימיו ואם גירשה עבר אדין זה ובכל ימיו צעמוד והחזר קאי אבל לענין הגט לא היה לן שום ריעותא לבטלו. אבל אי נימא דעיקר הגט הוא רק כשמגרש מחמת שנאה או דבר ערוה ולא מחמת אהבה א"כ מחמת אהבה מן התורה ליכא שום דין גט והמגרש מחמת אהבה לא הוה בכלל גט דבאופן

קאמר דא"כ ל"ל לא יוכל צעלה הראשון לשוץ לקחתה והלא אסורה היא לו וחייב לגרשה לכתחלה ועיין שירי קרבן מה שהקשה עליו וז"ע.

במ"ש כ"ג שהצין דלדידי יש פלוגתא צירושלמי צין ר' מנא לא היתה זה כונתי דיש שם פלוגתא אלא להדיגש המסקנא שתי ר' מנא וכמ"ש כ"ג וזה פשוט דליכא צוה פלוגתא.

ועיין עוד פני דוד עה"ת פ' אמור ואשה גרושה מאישה לא יקחו שמעתי מקשים לז"ש דסברי שלהי גיטין לא יגרש אשתו אלא"כ מנא זה ערות דבר א"כ אמאי אכטריך הכתוב להזהיר לכהן מגרושה הרי היא בכלל זונה דהרי נתגרשה על ערות דבר ולק"מ דאכטריך קרא לארסא דכתב מהרשד"ם א"ה סי' רל"א דלא פליגי אלא בנשואה אבל בארסא כ"ע מודו דאפי' מנא אחרת נאה הימנה א"נ וכו' הרי מהר"מ מלובלין דאפי' לז"ש ליכא אלא ענה טובה. א"נ צעבר וגרשה א"נ היכא דנחלו שניהם. א"נ כל היוצא למלחמה כותב גט כריתות לאשתו ע"ש.

ובדבר הג' טעמים צענין כתובה הנה יש להאריך הרבה בדברים אלו אלא שאין הפנאי כעת מסכים כמובן, ואומר אני עוד טעם חדש דהרי לז"ע אם עבר וגירש מגורשת אפילו לז"ש ומעתה י"ל דלז"ש לכן תקנו חז"ל כתובה לאשה אף דלא יגרש אלא א"כ מנא זה ערות דבר מ"מ תקנו שלא יגרשה באיסור ולא יהא קלה צעיניו להוציאה ואין להקשות בזה אטו תקנתא עבדינן לרשיעי כמובן. ועיין כתובות ל"ט ע"ב ור"י צ"ר יהודה סבר הא נמי מנער לה עד דאמרה היא לא צעינא לך וכתוס' שם ד"ה טעמא מאי דצחולה לא הוי טעמא שלא תהא קלה צעיניו.

ובמה שהעיר מה מנאמתי להקשות ארצות הח"ס הנה כוונתי בזה הוא דהח"ס ז"ל כתב מפורש דלא מנא צדוק מקום לרצונו הרמז"ס ז"ל שהביא דין זה דערלה וכלאי הכרס רק בדרך אגב בזה פסולי המוקדשין והתם הביא משנה זו בדרך אגב ואולי עת כתבו הי' מרגיש דצדקי הרמז"ס הנ"ל הי"ל דברים מפורשים שפסק הא מתניתא ולא לכתוב שרק בדרך אגב הביאה וזה לפענ"ד פשוט.

ומעתה הנני חוזר על הראשונות ברוך אתה בבוואך וברוך אתה בצאתיך ויתברך בכפליים מגאי ידיד נפשו באמת המצפה לישועה ונחמה ולביאת בר נפלי במהרה דידן המכבדו ומוקירו כערכו הרם ונישא בלב ונפש.

מנשה הקמן

ושנים דשנים ורעננים עוד ינובין בשיבה ויחזירוהו לימי עלומים עד דאתי עם ענני שמיא ופרקיננא בזכות צדקיא, ויבנה בית מקדשיא לעלם ולעלמי עלמיה בב"א.

בלב ונפש
מנשה הקמן

סימן רי

עוד בהא דל"ב"ש אסור לגרש אא"כ מצא בה ערות דבר, ואי מותר בששניהם רוצים לגרש

עוד להרה"ג הנ"ל

כ"ו לחדש הרחמים התשכ"א ברוקלין נ"י יצו"א.

אחדשכ"ק צמה שדחה כ"ג מה שכתבתי להוכיח מירושלמי סוטה פ"א ה"א דלז"ש אסור לגרש בלא ערות דבר מדאמרו שם דרבי לעזר כז"ש וכו' מנא זה דברים צרורין לגרשה אינו יכול שלא מנא זה ערוה וכו' וכ"ג התפלל צירושלמי אינו מפורש לשון אסור אלא צביטוי אינו יכול ולשון אינו יכול סובל שפיר הפי' שלא יכול היינו אם רואה לנאת ידי שמים ע"כ.

הנה ראיתי בזה דע"כ מיירי דגם איכא איסור דצבר וממקומו הוא מוכרח מדקאמר לגרשה אינו יכול וכו' לקיימה אינו יכול שמנא זה דברים כעורין ומדכתב לקיימה אינו יכול משום דמנא זה דברים מכוערין ומנא לגרשה ואפי"ה אינו יכול לגרשה ע"כ דאינו יכול שאסור לגרשה דאי נימא דלז"ש ליכא איסור לגרשה א"כ כיון דמנא לגרשה דמנא זה דברים כעורין אמאי אינו יכול ואפילו לסבא כ"ג משום לנאת ידי שמים אבל ודאי דהיכא דמנא לגרשה כמו הכא דמנא דברים כעורין משום לנאת ידי שמים לא היה אומר אינו יכול לגרשה אבל אי נימא דאיכא איסורא אחי שפיר.

גם צירושלמי סוף גיטין חז"ל קרייא מקשי על דברת שמאי לא יוכל צעלה הראשון לשוץ לקחתה מה אכן מקיימין אם לאוסרה עליו כזר היא אסורה לו אלא כן אכן קיימין ליתן עליו בלא תעשה. ופי' הפ"מ וק"ע קרא קשיא לז"ש צמאי אוקמת הך א"א שהרי הוציאה משום ערוה ע"כ ומוכח דבלא ערות אסור להוציאה דאל"כ מאי פריך אכתי למ"ל קרא הא צריך היכי דלא נאסרה עליו שהוציאה בלי ערות דבר כיון דליכא איסורא (ועיין רש"א שם) עכ"פ משמע דאיסורא איכא. ועיין שו"ת הרשב"א סי' תקנ"ז שפי' לז"ש דלא יגרש אדם את אשתו אלא"כ מנא זה ערות דבר דלאו צעדים ממש

שאלות ותשובות משנה הלכות חלק רביעי

חושן משפט

סימן ריא

שמעון טוען לפסול השלוש
מפני שדר בביתו של ראובן בחנם

ב"ה מוצש"ק ט"ו טבת התשכ"ה ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד ידי"ג הרב הגאון המפורסם וו"ח נו"נ אי"א וכו'
כש"ת מוה"ר חיים אברהם פינקוס שליט"א רב דביהכ"ג
בית יעקב אוהב שלום ומנהל ישיבה תורה ודעת ברוקלין
נ"י יצו"א.

אחרש"ת בזהב וידידות, בדבר השאלה שנשאל בנידון
ראובן ושמעון שיש להם סכסוך בדו"ד
והסכימו להציא הסכסוך לפני שלשה צדדים זורר לו אחד וחב"ל
והצוררים אינם לומדי תורה בכלל וזררו להם שלש שהם רב
ות"ח והנה הזב"ל שזררו להם לא היה שיפסקו להם ע"פ
ד"ת אלא ע"פ מנהגי הסוחרים ועתה קם ראובן וטוען
שזררו של שמעון פסול מלהיות זורר היות כי הוא קרוב
שנשא בת אחות אמו של שמעון ולאחר שראה שמעון כן קם
וטען לפסול את השלוש מלהיות שלשו דין זה היות כי הוא
דר בביתו של ראובן ללא תשלום שכר זה שנים וכיון שמקבל
ממנו מתנה גדולה כזו זה הרבה שנים פסול הוא להיות לו
דין ולדון דין זה וכת"ר עוררני לעיין בהא מילתא אי ראובן
יכול לפסול את זוררו של שמעון מטעם קרוב מאחר שהם
קבלו עליהם אלו שיפסקו עליהם ויכולין לקבל אפילו קרוב
ופסול כמבואר בחו"מ. שנית אי שמעון יכול לפסול את השלוש
בטענה זו שדר בביתו של חבירו בחנם, והיות כי אני טרוד
מאד כעת כמו שאמרתי לכ"ת אקצר מאד רק מה שנוגע
להשלוש כרגע כמ"ע רס ואם אפנה קצת אז אי"ה אעייין גם
בצד השני.

וראשונה נראה דגרסינן במשנה ד"מ ס"ד ע"ב המלוה
את חבירו לא ידור בחצירו חנם ולא ישכור ממנו
בפחות מפני שהוא רבית ובגמ' מוקי בתרי לישנא לישנא קמא
בהלוה ודר בחצירו וא"ד הלוינו ודור בחצירי מ"ד הלוהו

כ"ש הלוינו דאסור אצל מ"ד הלוינו אסור אצל הלוהו לא
מ"ט כיון דמעיקרא לאו אדעתא דהכי אחפיה לית לן צה
ע"ש וכתבו הרמב"ן והרשב"א והרא"ש וכן פי' דעת הרי"ף
שם וכן דעת הטור ותלמידי הרשב"א והגמ"י פ"ו מה"מ
דאם דר צו כזר ואין החצר קיימא לאגרא מותר להלוותו ואם
החצר קיימא לאגרא אסור וכן פסק המחבר ביו"ד סי' קס"ו
ס"ב ואין צו אסור אפילו לנאת ידי שמים ואפילו הוא גברא
דעבד למיגר בשלא קיימא לאגרא ולהרמב"ם הוי אצק רבית
ע"ש באריכות.

ומהחילוק שחלקו ז"ל בין דר צו כזר ובין אמר לו בשעת
הלוואה נראה דהטעם דכיון דמה שאסור ליתן
שום הנאת כסף להמלוה הוא מפני שנותנו לו בשביל ההלוואה
אצל הכא כיון דדרכו כך מכבד לתת לו הדירה בחנם מוכח
דלאו משום ההלוואה הוא נותנו לו וממילא ליכא צוה אסור
רבית ולפוס ריהטא ה"י אפשר לומר דגם בדין כיון דהעיקר
מה דאנן חיישינן שנותנו לו משום שוחד ויסלק דברי אדוקים
ויטה דינו של זה אצל כיון דרואין שזה דר צו מכבד ולא
נתנו לו בשביל הד"ת שיש לו וגם א"א לחושדו שצביל כך
כוונתו שהרי זה זמן אשר הוא מחזיקו בדירה זו ולא היה אז
בדעתו שיהיה לו ד"ת א"כ ליכא כאן משום שוחד וכנ"ל.

אבל כד דייקנן בהא מילתא נראה דלא דמי חדא שהרי
הכא ודאי דירה זו קיימת לאגרא וגם גברא עבד
למיגר הוא שהרי צריך לדירה לדור צו ואם לא יתן לו אז
ודאי שישכיר לעצמו דירה ועיין כנה"ג שכלל לן דצוה"ז כל
חצר קיימא לאגרא ובקיימא לאגרא וגברא עבד למיגר הרי
מבואר דאסור משום רבית דהוה הנאה ודאית ואפילו דר
מכבד אסור.

שנית דגם בעיקר הדמיון שבוש הוא דלא דמי כעוכלא לדני
שהרי אסור רבית אסורו לאו משום ההנאה שיש לו
למלוה מהלוה אלא האסור הוא ליהנות מן ההלוואה שלא יהא

כ"ש הוא שהרי הוא דר בצית חצירו ודן אותו אין לך נותן בפני בע"ד חצירו גדול מזה בשעת דין ממש ודאי יסתממו טענותיו של חצירו מטעם זה והחוש יעיד על זה.

וראיתי בצרכי חו"מ סי' ט' סק"א ברופא חנם שהיה רגיל אלל דיין ואריכות ארוכת תמיד נתנה לו וזא לפניו עם בעל דינו לדון ושאל בשו"ת דבר שמואל סי' נ"ד אי שרי למדיינייה והשיב ז"ל שאם הוא מרפאהו בחנם יש בו משום לתא דשוחד כדדינא שאילתא אך יש לחלק בין כשהיה רופאהו כבר מקודם טרם ינטרך לבא לפניו לדין ובין כשהתחיל לרפאותו בחנם בזמן הדין או סמוך לו שאם היה דרכו כך מקודם ואח"כ נולדה התביעה לא מפסיל כשיחמיד מנהגו ברפאות הדיין משום שחד ושמה ה"ה נמי ברגיל מקודם לשאל כלים ואח"כ נתמנה לדיין וחזר ושאל אפשר ללא פסל משום שוחדא וילף לה מיו"ד סי' ק"ס ואם הוא רופא בשכר הוה מקום לומר דמדת חסידות לסלק עצמו אך אין כח בצע"ד לפוסלו ע"ש והצרכי חלק עליו דודאי כל כמה דהיה מרפאהו בין קדם והן עכשיו וכן אם שאל שאל לפני כלים לעולם אית ביה משום שחד כיון דמטו ליה הנאה מהבע"ד וגם לעמיד לבא כי יקרא אחיא וכיון שהנייהו פסול לדינא משום שוחדא וכן משמע לשון הטור דקאמר כל דיין שצריך לשאל כלים משכניו פסול משמע בשגם עתה צריך אין בידו כלים מושאלים כל ששאל וצריך לשאל פסול ע"ש מה שהאריך ובסקי"ב מה שכתב לענין מעות ולענין אחד שנתן ופור מעות בעתים ידועים אי מותר לדונו. ובאמת כי כבר ביררתי בעוה"י צירור אחימי דאינו דומה רבית לשחד כלל דהני תרי דיני נינהו ופלא על הד"ש שלא הרגיש בזה.

ובעתה לא מציעא להצרכי דפליג על הדבר שמואל אפילו ברופא שרגיל לרפאותו שאסור לדונו א"כ כ"ש דמתהני בשעת הדין ממש אלא אפילו לדעת הד"ש ברופא חנם מחיר וגם בשכר אינו אלא מדת חסידות מ"מ צדיק נראה ודאי דהד"ש מודה דפסול הוא מדינא דגרע דר בחצירו חנם מרופא הבא לרפאות שהרי ברופא הבא לרפאות איכא תרתי לטובתא חדא שהרי דרכו של הרופא לרפאות חנם ורופא חנם הוא לכל א"כ אין ההנאה כ"כ לדיין שהרי לכל אדם הוא רופא חנם, ואפילו רופא בשכר והוא מרפאהו בחנם מ"מ הרי עכ"פ עושה הרופא מלוא שמואל עליו ומחויב לרפאות את כל ישראל בחנם ואדרבה אסור לטול שכר רפואה כמבואר במשנה בכורות כ"ט הנוטל שכר ובש"ע יו"ד סי' של"ו ס"ב והטעם משום דאצידת גופו הוא והתורה אמרה והשבותו לו לרבות אצידת גופו ואמרינן בענין עשיית מלוא מה אני בחנם אף אחת בחנם עיין ט"ז וש"ך שם ורק שכר טורח ובטלה מותר וא"כ י"ל כיון דמרפאהו חנם ס"ל מלוא

אגר נטר וגם שלא יהא נראה כאגר נטר ולא יהא כוונת אחד מהם לזה ולכן כל שדר בו מכבד בחצירו בחנם ועכשיו הוא דיין מוכחא מילתא דלאו אגר נטר הוא ושרי אלל איסור שוחד הוא משום עיוות הדין וכל דבר שיש לדיין בו זא הנאה אינו יכול לדון עליו דמקרבא דעתיה וכמבואר בש"ע חו"מ סי' ז' סי"ב וסי' ט' ס"א צדיק שצריך לשאל כלים משכניו פסול הוא לדון לזה שהשאלו ופסול היינו פסול מדינא וכ"כ להדיא בראש יוסף להגריי אישקאפא צסי' ט' ח"ל בטור סעי' ה' לכן כל דיין שצריך לשאל כלים משכניו פסול הוא הג"ה ונראה דבדי האזי גוונא פסול הוא מן הדין לכ"ע דהא יש לו הנאת ממון והוי בכלל כל דבר שיש לו שום הנאה לדיין פסול לדון וכו' ע"ש הרי מבואר דכל שיש לו לדיין הנאת ממון שהוא מהאי גבא אסור לו לדון מדינא לכ"ע וא"כ הכי נמי אף דהדר בחצירו מכבד מ"מ מקרבא דעתיה אללו והוי בכלל כל דבר שיש לו הנאה לדיין פסול ואדרבה הכי אולי גרע טפי שהרי זה כמה שנים שהוא מחזיקו ומקרבא דעתיה אללו יותר דאין אדם כפוי טובה לחצירו מה שעושה עמו הרבה שנים דירה בחנם לדור בו גם כי אי לא מיקרבא דעתיה דבעה"ב להאי דיינא לא היה נותן לו הדירה בחנם וכמים פנים אל פנים גם כי הדיין יהדר להצדיקו כי יחוש שאם לא יהפך בזכותו אולי יעוס עליו ויציאו מציתו וכמוצן בזה וזה ברור מאד.

וקצת נראה להביא מגמ' סנהדרין (דף ז') אושפיזיני דרב אחא לקמיה לדינא אמר ליה לאו אושפיזינא את אלל אין אלל מאי בעית אלל דינא אית לי אמר ליה פסילנא לך לדינא וכו' ועיין רש"י ומפרשים והנה נראה דכיון דרב ה' אושפיזיני דהאי ועשה עמו חסד מלפנים פסל עצמו לדינא, ואף שכתבו המפרשים דממדת חסידות עשה כן אמנם הרי כתב הצ"ח צ"ח התוס' שם דרב דוקא ממידת חסידות הוא דפסל עצמו לפי שצעת הדין לא יהב ליה כלום ורק שהזכיר לו מה שנתן לו כבר ולכן מדינא כיון דהשתא לית ליה שום הנאה היה כשר לדינא אלל היכא דבשעה שצא לדין הוא אושפיזיני ונותן לו מתנה הוא אסור מדינא לדון לו ע"ש וא"כ ה"ה צדיק כיון דהוא דר ציתו חנם גם עכשיו והרי הוא אושפיזיני בשעה שיש לו דין ממש ודאי דפסול הוא ליה מדינא.

ועוד בו לפמ"ש מהדר"ך בית כ"ו הביאו הקמ"ע סק"ז והש"ך סק"ד צחו"מ סי' ט' בזה דאם קדם התובע ושלח מנחה לדיין קודם שימין לנתבע לדין אין הנתבע יכול לפוסלו אלא"כ רואה הדיין לחשוך עצמו ממדת חסידות היינו כשעשה כן להדיין שלא בפני בע"ד חצירו אלל בפניו ודאי דאסור דודאי יסתמו טענותיו והציאו גם צד"מ וא"כ הכא

דין אמת אבל מ"מ פשיטא דמודה הוא דמי שמתברר מלד האחד נותן לבו להצין את דבריו ולעיין בזכותו ומטעמו לדיון חזרו וכן חזרו בהפך וליכא למיחש כה"ג פן יטה לזה יותר מלזה כיון שעיקר הדין בשלישי שמכריע ביניהם ע"כ ע"ש. וברמ"א חו"מ סי' ז' סעי' ז'.

לא דמי לדין דהתם רק במילי דלא מיפסלי מדינא מיירי ואפילו במפסלי עכ"פ מיירי בהבוררים אבל השלוש שע"י נחתך הדין ועיקר הדין נחתך על פיו נראה דמודה דפסל באופני הנ"ל ע"ש ודו"ק היטיב, ועיין פ"ת חו"מ סי' ז' ס"ק ט"ו וא"כ עלה לן ממילא דהשלוש כל שנהנה ממנו כפי' כמו צדיק שדר בחזירו בחנם וגם עכשיו בשעת שיש לו ד"ת ודאי דיש לו טענה חזקה שאינו רוצה בשלוש זה.

אלא דנדידון דידן מעיקרא דדינא פירכא דכבר כתב דהכרי"י חו"מ סי' ז' אות ל"א בשם מהרש"ך ח"א סי' ס"ז והר"ש ברוך ומהרש"ש א"ה סי' י"ח וי"ט דכי היכי דבעדים אפילו הן מאה נמצא בהן א' קרוב או פסול בטל כל העדות אף דיינין אפילו הם מאה נמצא מהם א' קרוב או פסול בטל הוועד כולו וכ"כ הרשב"א בשמ"א ח"א סי' ס"א דאפילו לשמואל דשנים שדנו דיניהם דין אס דנו ג' והא' קרוב כיון דמקלמ' צ"ד פסול בטל הדין דומיא דעדים עכ"ד ועיין רמב"ם פ"י מעדות ה"ה ובתשובת הרי"ש סי' תי"ג ובשו"מ מהד"צ ח"צ סי' ג' שנסתפק אם הדיינים הכשרים כשרים לפסוק אח"כ הדין שנית או אמרינן דעבד אינש לאחזוקי דיבוריה ועיין שו"ת פני" ח"צ סי' ז"ט צד"ה עוד יש לדקדק ורמב"ם פ"א מסנהדרין ובשו"ת מהר"י אשכנזי א"ע סי' קס"ד אות ג'.

ובמעתה אומר אני ממ"נ דאם הני תלתא צדיקין קבלו עליהם הני ג' בעלי דינים לפשרה ועשו בקאג"ס ואח"כ מערער ראובן לפסול צוררו של שמעון מטעם קורבה הנה אין ערעורו ערעור שהרי בפשרה ומנהגי הקוחרים ע"פ קבלה מהני אפילו קרובים ואינו יכול לפסולו מטעם זה ואלא ע"כ דראובן טוען דמכח דין קאמי עלה אבל א"כ דכיון דראובן טוען דדין דיינים להם א"כ כיון שנמצא מהם אחד קרוב או פסול בטל כל הוועד כולו וממילא גם השלוש בכלל הבטול ואריינן לברר להם צ"ד חדש ובדאי דאז יש כח ביד שמעון וצוררו החדש לברר להם שלוש אחר כפי רגונם מאחר שנבטל הוועד הראשון וקנין הראשון ע"כ לפענ"ד פשוט דיכול שמעון לבקש לו שלוש אחר מכל הטעמים שכתבתי לעיל ועיין שו"ת בית שלמה חו"מ סי' ה' מה שפלפל בצדרי האחרונים בחו"מ סי' כ"ב ובפ"ת חו"מ הנ"ל והנה כל זה כתבתי לפי מה שהנצי"ב כ"ג צדין זה. אלא מעתה איפשיט לן ספק הראשון ג"כ דאין ראובן יכול לפסול את צוררו של

קעבד ואינו מהנהו כלל דהרי מחויב לרפאותו חנם מה"ת אבל דהר בחצר חצירו חנם דאינו מחויב מה"ת לתת לו דירה חנם א"כ ודאי דזה ענין של הנאה יתירה ויש לו דין של שוחד אפילו להד"ש דודאי שיהפך בזכותו בשביל זה, ואף אם יתעקש המתעקש דהד"ש גם כהא פליג מ"מ הרי כבר ציררנו בעזה"י דלא כדבר שמואל לעולם וכ"ש צדיק ע"כ נראה פשוט דכה"ג אסור לדנו מדינא.

ואל תשיבני משו"ת מהרי"ק שורש י"ו אות ב' אודות הרב אם כשר לעדות או לדון לתלמידו או לאציו של תלמידו כשהתלמיד אינו נותן לו אלא שכר השעות בצמאם והציא שם מהא מאן דשאל שאלנא פסול למידן דינא וכתב בהג"ה צור"ך למדנו מתוך תשובת ריב"א דג' דנתבררו להיות צ"ד ונתבררו בחרם ונתנו ושאלו צדין שבעיים או יותר עד שבאו לגמור אלא שלא הספיקו לומר איש פלוני אתה חייב איש פלוני אתה זכאי וצתוך כך שאל אחד מהדיינים סוס מן שמעון הצעל דין לפי תומו והחזירו ואח"כ חשב שמעון בלבו לסלק אותו דין מהדין מחמת טובת הנאה שעשה לו והשיב ר"י דהא דאמר דהאי דיינא דשאל שאלנא פסול למידן דינא היינו דוקא צרגיל דמקרבא דעתיה אבל באקראי בעלמא וכו' ואפילו נאמר דסצירא ליה לריב"א צהני דאמר פסילנא לך לדינא פסולין לגמרי מפני שהיו מקצלין טובת הנאה כדכתב לעיל וכו', ועוד נלענ"ד דהא דאמר דלמאן דרחים ליה לא לידון אינש היינו צדין מומחה לרבים ובאים כולם לדון לפניו ועיקר הדין תלוי בו וכו' אבל כשהו צורר לו אחד עצורו וכן האחר וכו' אפילו שזה צורר לו אזהצו גם האחר יצורר אזהצו ויתברר הדין ע"פ הדין השלישי השוה לשיניהם אפילו מדת חסידות אין כאן לאסור דלא מציעא דלא לידון אינש, דודאי הדעת מכרעת כדכתבתי אלא אפילו בכל הני פסולי דהתם דא"ל פסילנא לך נראה דלא מפסלי בזה צורר לו אחד וכו' שהרי משנה שלמה הוא בפרק זה צורר (כ"ג) זה פוסל דיינו של זה זה פוסל דיינו של זה דברי ר"מ ותכמים אומרים בזמן שצביא עליו ראי' שהם קרובים או פסולים אבל אם היו כשרים או מומחים אין יכול לפסולן משמע דאין יכול לפסולם כל זמן שהם כשרים או מומחים ואפילו אית בהו חד מהני טעמי דפסולי דריש פ' בתרא דכתובות והיינו משום דפשיטא דארישא דמתניתין דהתם קאי דקתני זה צורר אחד וכו' ושיניהם צוררין להם עוד אחד דברי ר"מ וכו' דודאי התם דעיקר הדין תלוי צדין הזה אם יהיה לבו נוטה כלל כלל לצד זה מלגד זה איכא למיחש פן יבא לדי עיוות הדין אבל כשהו צורר לו אחד זה צורר לו אחד אע"פ שכתב רבינו אשר דאפ"ה אין לדיינים לטעון טענה בשביל אותו שצוררו אם לא יהיה נראה בעיניו

עמך בעירי שהתוצע הולך אחר הנתצע, וכשנצא על הני דברים אי"ה יתבאר נידון דידן.

והנה בחו"מ סי' י"א נתבאר כיצד מומנים לדין וצקי' י"ד נתבאר כשאחד מצע"ד אינו רוצה לדין בעירו וכתב הרמ"א דאכסנאי שמוצע לבן העיר לדין או צ' אכסנאים שמוצמו בעיר אחד וטענו זה לזה לדין בעיר ההוא נריך לדין עמו מיד ולא יוכל לדחותו וכן בן העיר שמוצע לאכסנאי צכ"מ שימצאו ויש שם צ"ד מכריחו לדין והוא מדברי מהרי"ק שורש י"ד שכתב וז"ל ועל דבר הרב שרצה לכוף לדין בעירו הנה המנהג פשוט הוא בין האשכנזים כשמוציא אדם את צעל דינו במקום שיש שם צ"ד שמכריחו לדין שם, וק"ו הגאון רבי רבי העשל כתב ליישב דלא תקשה מזה דהוא היפוך מדברי רמב"ן ז"ל פ' משפטים שכתב דאין צעלי הדין יכולים לכוף זא"ו לדין אלא צפני צ"ד שבעירם ולא צפני צ"ד שבעיר אחרת ואפילו היו שני צעלי הדינים בעיר אחרת יכול לומר נלך לפני צ"ד שבעירנו ותי' דהרמב"ן מייירי כששני צע"ד הם מעיר אחת יכול לומר נדון צ"ד שבעירנו אצל הכא מייירי שכל אחד מעיר אחרת ואם לא ידונו כאן יהיה החיוב על התוצע לילך אחר הנתצע בזה אמרינן כיון שמוצמו כאן ידונו כאן עכ"ל ק והציאו צפ"ת ע"ש.

ובן נראה מפורש בתש' הרשב"א הביאה מהרי"ק שורש ז' וז"ל ועוד גדולה מזו כתב הרשב"א בתשובה המלוה כופה ללוה ואין הלוה כופה למלוה משום דעבד ליה וכו' וכן אם אלו מודמן למלוה דרך למקום צ"ד היפה ואף הלוה יכול לעכב ולומר הרי אחת מעמך הולך למקום צ"ד היפה ואינך נריך על דיני לא הוצאה ולא טורח ושומעין לו עכ"ל הרי לך להדיא שמאחר שאין הדרך שזה לשניהם צאשר מודמן לו דרך שם למלוה ולא ללוה שאף הלוה יכול לעכב וכו' ע"ש. והנראה פשוט מזה כיון דראובן שצא ממדינת הים וכבר הוא פה בעיר הנתצע לדין עמו או אפילו לשום דבר אחר צעולס מאחר שהוא כבר בעיר מוכרח הוא לדין עם שמעון בעירו אפילו שראובן נעשה הנתצע ולא יכול לומר בעירי אדון עמך.

אלא שמ"מ נראה לענ"ד ג"כ פשוט דזה דוקא כשיכול ראובן התוצע להשאר פה בעיר שמעון ולהשתהות משך זמן הד"ת אצל אם טוען ראובן שהוא מוכרח לחזור מבח הממשלה או אפילו הכרח אחר שגראה צעיני הדיינין אמתי ואפשר אפילו אונס ממון ולא יכול להשאר פה זמן שידונו שניהם אלא או שישמעו צ"ד טענת ותביעת ראובן נגד שמעון או להיפוך תביעת שמעון נגד ראובן וידונו על אחד ולא על השני ואח"כ מוכרח ראובן לחזור למד"ה והוצרך הדבר לצ"ד שראובן אינו מערים בטענתו נראה פשוט דהצ"ד דיין קודם תביעת ראובן אף שלאחר הפסק דיין

שמעון מטעם קרצה אם קצלו עליהם לפסוק ע"פ שלשה דקבלה מהני אפילו בקרובים אם לא בלא ידעו וכתור צ"ד וכנ"ל ודו"ק כי קרנתי.

ומחמת הטרדות אקצר ואי"ה לכשאפנה קצת אשמח להשתעשע עוד בד"ת בכ"ג, דברי ידידו עוז הירושל"ת ומברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן ריב

ראובן בא ממדינת הים ותובע לשמעון לד"ת
ושמעון טוען שישליש ראובן מעות שאם
יתחייב בדין לא יחזור למדה"י בלא לצאת דינא

ב"ה ר"ח אדר ב' התשכ"ב ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד ידידי רוב חביבי בנן של קדושים, הרב הגאון המפורסם ג"א ג"ה אוהב שלום ורודף שלום, יחזקהו א"ל עדי יבא באורים ותומים ה"ה כש"ת מוה"ר שלום יחזקאל שרגא רובין הלברשטאם שליט"א אדמו"ר מציעשינוב.

אחדשכ"ג עתה נצחתי להשתעשע בדבריו היקרים לי בנידון ראובן שצא ממדינת הים תובע את שמעון לדין תורה ושמעון משיב לו אחדדין עמו עד שישליש מקודם על תביעתו ממנו על מה שאתדין עמו אח"כ ושמעון נותן טעם לדבריו היות שראובן התוצע הוא פה רק באקראי ומוכרח לחזור למדינתו מעבר לים ואם לא ישליש המעות אזי לאחר הד"ת יחזור ראובן לביתו ולא יהיה לו לשמעון עם מי לתצוע ולכן רוצה שישליש קודם על תביעתו, וכ"ג פתח במקור הא שמעתתא מגמ' צ"ק מ"ו מנין שאין נזקקין אלא לתוצע תחילה וכו' אמרי נהרדעי פעמים שנוקקין לנתצע תחילה והיכי דמי דקאי זילי נכסי ופרש"י שיש כאן חגרין שיקנהו צדמים יקרים ומחר ילכו להם, ואם משום מניעת הריח כמ"ש שיקנהו צדמים יקרים אפ"ה נחשב זילי נכסי ונוקקין לתוצע תחילה כ"ש צנ"ד שיהיה לו היזק צרור כ"ש דנוקקין לנתצע תחלה (וט"ס מש"כ שם לתוצע תחלה), והאריך שם קצת בראיות כדרכה של תורה.

ולפי שיקר הדין תלוי בטענת שמעון שראובן יחזור למד"ה נראה לבאר טענתו בזה ונריך להצין מה כוונתו שראובן פה רק באקראי צעלמא ומוכרח לחזור למדינתו ומאי כולי האי ומה היה עושה אם לא צא כלל ראובן הנה ומה עושים שאר אנשים אשר צעלי דין שלהם צמדינת הים או צמקומות אחרים רחוקים ממקום זה. גם לא ציאר מה כוונתו שהוא מוכרח לחזור מתי הוא מוכרח לחזור וכמה זמן יכול להשאר פה. גם נריך קצת ציאר אם ראובן שהוא התוצע נעשה נתצע כשתצו שמעון יכול לומר לשמעון צא ואחדדין

לשמעון למכור אם יתחייבוהו וישמעו העולם שצריך למכור מיד ויזלזלו בנכסיו ואם ימחיו עד שימנע עדיו לפי ראשון או יקבלו עדיו מיד לפי שני שלא יזקק למכור נכסיו דשמה יזכה צדין ע"כ ע"ש ונע"ק).

בחזור לדין ועיין ערוך השלחן חו"מ סי' כ"ד ועכ"פ נראה פשוט שאם הדבר אמת שאין לו זמן להשאר לראובן פה יותר אלא על ד"ת אחת או נוקקין לראובן תחלה ואין טענת שמעון כלום.

ואשר טען שמעון שאם יסע מכאן ולא יהיה לו את מי לתבוע לדין לא ראיתי בזה טענה דפשיטא הוא דאין לראובן להפסיד בשביל זה ואם אין שמעון יכול לילך למד"ה יעמוד מורשה מזדו ויתבוע את ראובן לדין במד"ה וחזר הדין למקומו הראשון כמי שלא היה כאן ראובן מעולם וכעין זה מנאמי ראיתי במהרי"ק שורש ז' בסופו שכתב ח"ל ואשר טען ואמר כי הוא עני וגם אינו רשאי ללכת למיסק לארעה דישאל לא ראיתי בזה שום טענה דפשיטא טפי מביעתא בכותחא דמשום כך לא יתחייב בעל דינו דמה לי אם הוא עני או אם הוא עשיר אם רשאי לזא או אם אינו רשאי לזא יעמוד אנטלר דפשיטא דלא דמי למאי דכתב המרדכי דאם אמר הלוי כתבו דבריו וישאר צנייתו דלא כי כמיניה דהתם הוא ששורת הדין כך הוא לכופ הלוי לדון בעירו היכא שהמלוה רוצה לדון בעירו משום דעבד ליה וכו' ומשום כך יכול לטעון ולומר שהוא רצה לזכר דבריו אל הדיינים פה אל פה אבל הכא שאין הדין נותן לכופ הנתבע כדפרישית לעיל פשיטא ופשיטא שלא יגרע כח הנתבע משום עוני הנתבע או משום שאינו רשאי לזא אלא יעמוד אנטלר ע"כ.

ומעתה הכי נמי צדיקין אם היה ראובן באמת מוכרח לחזור למד"ה ויטערך שמעון לחזור אחריו לתבוע לדין משום זה עדיין לא היינו נוקקין לשמעון ולחייב את ראובן בשביל זה ממון ר"ל משום שלא היינו נוקקין לדינו תחלה אלא שכל זה היכא דראובן מוכרח לחזור צלי ערמה (וגם מזה נדבר עוד לקמן אולי כיון שיש לו כסף פה צעיר שמעון אפשר לעקל). אבל היכא דחיישינן דלמא צערמה הוא שדבר ראובן או ודאי נשתנה הדין שהרי אז כבר טענתו של שמעון הוא טענה חזקה דילמא יחזור למד"ה ולא יוכל לתבוע ואף שאם לא בא לכאן ממילא היה מוכרח שמעון לחזור אחריו למד"ה דהתובע הולך אחר הנתבע אבל כיון שהנתבע כבר כאן צעיר התובע כיון שהוא מחויב לדין צעיר הנתבע א"כ ודאי דטענה הוא דילמא לאחר שיסיים הד"ת יחזור למד"ה ולא יוכל לדון אמו.

אלא שזה כבר תלוי בראות עיני הדיין בכוונתו אם כוונתו לרמאות ולזכרות למד"ה או כוונתו רצויה אלא שאין

באמת ראובן יעוזב המדינה וגמלא צריך שמעון לחזור אחריו למד"ה מ"מ כיון דאי אפשר לדון תרומיהו כאחד הדרא דינא דנוקקין לתבוע תחלה כשמעתחא דגמ' וכהילכתא בטוח"מ סי' כ"ד.

ובעין זה פירשו הפוסקים ז"ל בהא דאי זיילי נכסי ופי' כלומר שיגיע להתבוע היזק בזה כגון שעדיי הנתבע ילכו למד"ה או שהם חולים מסוכנים וכיוצא בזה ואם לא יקבלו עדותן נמלא היזק להתבוע ונוקקין לנתבע תחלה אבל אם גם בהתבוע יש חשש זה נוקקין לתבוע תחלה דמה שאמרו ז"ל דאי זיילי נכסי דנתבע נוקקין לו בתחלה היינו כשזיילי נכסי הנתבע ולא של התובע אבל אם ממ"נ זיילי נכסיה דחד מינייהו דהר דינא דנוקקין לתבוע תחלה.

וז"ל הב"ח וראוי לתת לב דהרא"ש ורבינו כתבו האי נפקותא דאם ימיתו עדיו וכו' ולא חששו להך תימא שתמהו התוס' על זה וא"ל לומר דלהאי נפקותא אמרי' בכה"ג שגם עידי התובע הם חולים או הולכים למד"ה ולפיכך נוקקין לתבוע תחלה דא"כ אפילו היכא דזיילי נכסי דנתבע נמי לא היו נוקקין לנתבע תחלה כדי שלא יגיע היזק לנתבע כיון דע"י כך יגיע היזק לתובע הרי דפשיטא ליה דהיכא דע"י הקדם תביעת הנתבע לתובע נמלא היזק להתובע דהר דינא דנוקקין להתבוע תחלה וזה פשוט.

וקצת יש להעיר בכוונת המהרי"ק שהצאתי לעיל בסמוך שכתב ח"ל ואף הלוי יכול לעבד ולומר הרי אחת מעמך הולך למקום צי"ד היפה ואיך צריך על דיני לא הוצאה ולא טורח ושומעין לו ע"כ והאי טענה דאינו צריך לא הוצאה ולא טורח צריך ביאור מה כוונתו דודאי קשה לומר למשל שאם ינטרך ראובן להוציא איזה הוצאה עבור שהותו צעיר שמעון עד שיעבור הד"ת שיכול לסרב בשביל זה לדין עם שמעון דא"כ מי שצא ממד"ה לעולם יכול לטעון שצריך להוסיף הוצאות צעדו שינטרך להשאר עוד איזה ימים בשביל הד"ת ונ"ע.

(ואגב) מה שכתב שם הב"ח הג"ל להקשות להרא"ש והטור דלפי האוקימתא דמייירי שהעדים הם חולים א"כ אפילו זיילי נכסי דנתבע נמי לא היו נוקקין לנתבע תחלה כדי שלא יגיע היזק לנתבע ולכך פי' דלא מיירי שעדיי של הנתבע הם חולים או הולכים למד"ה אלא פירשו נוקקין לקבל עדות של התובע תחלה ונע"פ שאפשר דבתוך כך ימיתו עדיו של הנתבע צמיחה חטופה, עיין בש"מ צ"ק הנ"ל ד"ה אין בלשון הר' ישעיה ז"ל ח"ל א"נ יש לפרש שיש לראובן עדים מביעתו ורואים לילך למד"ה דקאמר מוטב שיפסק שמעון וימתין עדיו עד שישבו משיפסק ראובן והאיל ותבועו תחילה והדר קאמר פעמים שנוקקין לנתבע תחלה דזיילי נכסי' שצריך

והרמ"א חו"מ סי' י"ד כתב התובע צריך לילך אחר הנתבע אם הוא בעיר אחרת וכו' ואפילו היה לנתבע מעות בפקדון בעיר התובע או בעיר אחרת אלא"כ יכול לעכב מעותיו בעירו או צריך להודיעו לנתבע ואז צריך לדון במקום שמעותיו שם והמהרי"ק שורש ק"ט כתב וז"ל ועל מנהג בני שיש לו תביעות ממון על חבירו וימנע ממנו ביד אחר שמעכבו על ידי שליח הקהל עד שירד עמו לדון וכו' עיקר הדבר ושורש הוא באשרי פ"ק דצ"ק כתוב שם וז"ל וכן נמי מי שבא לפני צ"ד ואומר יש לו תביעה על פלוני ומנאמי מנכסיו במקום ידוע ואני ירא שאם יבוא לידו יצריחם ולא אמנא מקום לגבות ממנו חובו ומבקש שיעכבו צ"ד הנכסים עד שיתברר תביעתו וכן ראובן שיש לו שטר על שמעון ולא יגיע זמנו עדיין וכו' הכל לפי הענין אם רואה הדיין אמתלא בדבר התובע וכו' מזה הדיין לעכב ממון הנתבע עד שיתברר התובע תביעתו ע"כ.

ובת"ה סי' ש"ה האריך הרבה עיקול מעות פקדון והלוואה מאחר דהקדמונים עשאו כמאן דחובל אכול נפש דבכל שעתא ושעתא עבר אי לא מהדר והציא דעת ראבי"ו ור"ת שהשיב לרבני זרפת והסכים להם דאיתא לתקנות העיקול ואחר האריכות סיים וז"ל מהשתא נראה על תחילת שאלתנו דכך הדין אם עיני הדיינין רואים דראובן איניש דליית דין הוא ואין לו כח להשמיט תחת יד צ"ד שבעירו או הסמוך לו ולא יכול לדחות אותו ולא להתעלם נגד שמעון בכה"ג לא יכול שמעון לעקל הפקדון או הלוואות ראובן שבעירו של לו כדי שיהיה ראובן ציית לו דינא באתו העיר אפילו לא נהג בו תקנת העיקול באתו העיר משום דנכסי איניש אינן ערובין וכו' ותנן לא יתבע מן הערב תחילה כיון דמ"מ חלה התביעה מקודם על עצמו מעל הנכסים וכו' אבל אם עיני הדיינים רואות דליתנהו בראובן כל הני מיילי דפירשנו לעיל ונראה דיש לחוש שאם יפטר ממון זה שבעיר לו תחת ידו לא יכול לשוב להשיג דין ומשפט מראובן בכה"ג א"כ מחוייבים צ"ד לעכב הממון מיד בדין גמור וכו' וכיון דמדינא מעיקל הממון בעירו של שמעון ועל פי צ"ד שלו אם ירצה ראובן שיפטיר ממנו צריך לדון עם שמעון בעיר וצ"ד שלו ע"כ.

והנראה פשוט מכל הנ"ל דהכל תלוי בראות עיני הצ"ד אם ראובן הוא איניש ציית לדינא או לא וגם אם יש ממש בטענת שמעון בכלל כי אולי שמעון הוא רק משמיט עצמו שלא ינטרף לשלם ואין לו על ראובן שום טענה ומענה, והגם דהת"ה מירי התם בעיקול ממון של לו, כ"ש כשהממון תחת יד שמעון כמובן שאין צריך לחזור אחר השליש דכה"ג קיל טפי ולדעת כמה פוסקים אמרינן כה"ג אפוכי מטרתא למה לי כמובן.

בידו באמת להשאר פה ואם למראה עיני הדיין נראה טענת שמעון טענה יש חשש שראובן לאחר שידון איתו יפשוט לו את הרגל או ודאי דיש לדון לו קודם ואדרבה לא בעי לעקל לו כלום אלא שומעין טענת הנתבע תחלה שהוא שמעון שתובע מראובן כמו גבי דיני דוילי נכסי או שמעקלים עליו את הכסף והדבר נמסר ביד צ"ד כפי ראות עיניהם וכך מפורש במהרי"ק שרש י"ד בסופו וז"ל ועל אשר לא רצה ליתן לו זמן מבלתי ערבות מה אוכל להשיב בזה הלא אין לתפוס על הדיין אם לא בראיה ברורה כי ידעת שבדי הדיין לפעמים לעשות דבר יראה כנגד הישר אם יראה לו שהצעל דין דוחה או מרמה דבר זה תלוי בראות עיני הדיין רק שיעשה לשם שמים ע"כ. וכ"כ שאר פוסקים.

וב"ש כיון דנפיש רמאי טובא בזמן הזה ויבא כל מי שנמנא נתבע לדון ע"י עשיר ממקום אחר יטעון הוא חייב לי ואינו הולך אחר לדון עד שישליש ונמנא לקמה מדת הדין ועיין מהרי"ק שורש כ"א ובש"ע חו"מ סי' ע"ג סעי' י' אימתי הצ"ד רואין לעכב מעות הנתבע ואחד הוא כשהלוה רוצה לילך למדינת הים ותובע המלוה את שלו וכנראה דזה רק בני שהיה דר בעיר עם המלוה ויאל משם והניח ממנו בעיר שיאל משם יכולים התובעים לכופו לדון עמהם בעירם שלא יהא כל אחד ואחד לזה והולך למד"ה ועיין ש"ך שם ס"ק ל"ד.

גם כי עיקר דין עיקל הוא ענין מסובך מאד ותלוי באשלי ברבני והמרדכי ר"י צ"מ כתב ויש פוסקים דאם תובע לחבירו מנה והלה אומר הן ודאי שאני חייב לך אלא אני תופס אותו בעבור מנה שאתה חייב לי או עבור חפץ פלוני לא כל כמיניה לטעון עליו מלוה ישנה אלא צ"ד אומרים לו תן המנה שהודית שאתה חייב לו, והחוב שאתה טוען עליו תבא עמו לדון וכן פרש"י צ"ק מ"ו גבי נזקקין לתובע תחלה והמקדק דפרש"י יראה דמשמע דהתובע והנתבע שניהם מודים זה לזה תביעותיהם מדקאמר נזקקין לתובע תחלה ויוציא לו המנה שהודה הנתבע ואח"כ יעיין לכמה עולה קלקולו של תובע וישלם לנתבע ע"כ אבל פוסקים אחרים פי' דמיירי שאין התובע מודה בתביעת הנתבע וכן נראה דעת הרי"ף והרשב"א והטור והרמ"א סי' ק"ח כתב דהא דאין נזקקין אלא לתובע אינו אלא כשהנתבע מודה לתובע רק שאומר שיש לו טענות אחרות שחייב לו ממקום אחר אבל אם הנתבע אומר שיש לו שום טענות נגד השטר והשעבוד שנתחייב לו בזה לא שייך דינא דנזקקין לתובע תחלה כי מי יודע אם נקרא זה התובע מדינא או לא ואף בדבר שברור לדיין שיתחייב לנתבע עכ"פ צריך לשמוע טענותיו תחלה ועיין כנה"ג חו"מ סי' כ"ד והג"א פ' א' דיני ממונות ודו"ק.

קשה וכמו שכתב שם צפי' הד"ח דאפילו לפוסקים דמעקילן בלי אמתלא אבל להכריח להשליש מעותיו על טענה שאינה ברורה בלי אמתלא לית מאן דפליג דלא יכול לעכב טענותיו עדי יושלים מעות כי דין זה דעיקול חידוש הוא ואין להוסיף עליו כמבואר במהרשד"ם ז"ל. וסיים דכל זה אפילו היה נראה נד אלמות אבל התובע אין הדין להשמיט עצמו עד שישלים וכ"ש הכא דאין נראה בו נד אלמות ואין ראה שזה אלס.

ומעתה הכי נמי הרי שמעון אינו טוען טענה ברורה על זה גם מה שכתב דהכי אית ליה אמתלא ודברים של טעם כבר כתבתי דזה תלוי בראות עיני הצ"ד כי אולי באמת איש ישר והגון הוא, גם האי חלוקה דרבנן דהכא לאו כל נחצט יטעון, אינו מוכרח דלדבריה הכא נמי איכא למיחש דכל התובע הבא ממד"ה יטעון כך כדי להשמיט עצמו כיון שידוע שבא ממרחקים ואין לו זמן הרבה לשהות בכאן וזה שכיח מאוד, וגם הא טעם שכתב אדונינו הד"ח ז"ל דא"ל דהוי זילי נכסי כיון דעדיין לא ידענו מה לו על חצרו אם יש ממש בדבריו כלל ובודאי דכה"ג מוקקין לתובע תחלה וכבר בררתי זה בעוה"מ לעיל בס"ד. ע"כ לפענ"ד דאם אין הצ"ד רואין בראובן הבא ממד"ה שום רמאות דנינא וליכא למיחש שיצטרך בחזרה או באופנים הנ"ל שמוכרח לחזור לפענ"ד פשוט דאין בטענת שמעון ממש ואם לא ירצה להשיב עדי יושלים דין מסרב לו וכמו שפסק הד"ח ז"ע אבל אם יראה הדיינים שיש ממש בטענות שמעון אזי צידם לעשות כפי ראות עיניהם להציל עשוק מעשקו כנלפענ"ד.

ובהדי שותא אעיר עוד אמש"כ צריש דבריו צפרש"י דזילי נכסי שיש כאן תגרין שיקנהו צדמים יקרים ומחר ילכו להם וכתב כ"ג ואם כי זה יכולין לחשוב בגדר מניעת הריעות כמ"ש שיקנהו צדמים יקרים אפ"ה נחשב זילי נכסי מכ"ש צנ"ד שיהיה לו היזק ודאי. ואני לא באתי לידי מדה זו דלפענ"ד כוונת רש"י פשוטה דקרקע שזה הרבה הוא אלא שצריך למצוא הסוחרים לזה או המטלטלין שהם והיום יש לו תגרין מחפשיין וישלמו לו דמים יקרים והיינו השוי עבור נכסיו (וצפרט דאין אונאה לקרקעות) ומחר ילכו להם וינטרך להחיל הנכסים ולמכרם בזול ואין כוונת רש"י שהיום יתנו לו יותר משווי והכי מורה לשון הגמ' זילי נכסי כלומר שחולו הנכסים משוים ואם כוונתו שלא יקבל ריוח לא שייך לשון זילי נכסי, ומה שכתב רש"י לשון שיקנהו צדמים יקרים ר"ל שהנכסים שוים דמים יקרים והם ישלמו בעצורן כי הם תגרין יודעין שיוי וצריכין לו לא כן כשילכו ולא יהיה מי שישלם השאר.

ופה שבתה קולמסי לגודל הטרדות ידידו המברכו בברכת התורה ולומדיה בלב ונפש.

מנשה הקמן

ומלשון תה"ד הנ"ל ז"ע קצת להש"ך חו"מ סי' ע"ג ס"ק ל"ד שכתב אדברי המחבר דהרואה המלוה שהלוה מצונו נכסיו אפילו בתוך זמן הלוואה מצוה על הצ"ד לעכב המעות וכתב הש"ך דוקא מצונו אבל אם אינו מצונו אע"פ שמתמוטט מידי יום יום ולא יוכל לשלם לזמן אפילו במטלטלין לא יוכל המלוה לעכב תוך הזמן וכו' אבל ממה שכתב תה"ה שם מדברי הרא"ש פ"ק דצ"ק ח"ל וכן מי שעדיין לא הגיע זמן שט"ח וצא לצ"ד ואמר כך הכל לפי ראות עיני הדיינים יכולין צ"ד לעכב ממון הנחצט עד שיצטרך חציתו או עד שיגיע זמן השטר ע"כ ומפשטות הדברים משמע לכאורה דגם כשאמר דירא שלא יוכל עוד להיות נפרע ממנו צ"ד מעכבין המעות ועיין הגהות אמרי ברוך שם שהקשה ג"כ מדברי הרא"ש גיטין וז"ע ועיין מהרי"ק שורש ק"ט ד"ה והרי לך וצממ"ע חו"מ סי' י"ד ס"ק ט"ו. [וע"ע משנה"ה ח"ז סי' רס"א].

וראיתי לכ"ג שהביא דברי ק"ז מרן הגה"ק בעל דברי חיים (חו"מ ח"ב סי' ז') בעובדא כעין דידן וכתב דלא ידע שום מקום לומר שלא להשיב על טענת התובע עדי יושלים לו מעות על התביעה שלו וא"ל דזה הוי זילי נכסי כיון דעדיין לא ידענו מה לו על חצרו ואם יש ממש בדבריו ובודאי דכה"ג מוקקין לתובע לכ"ע דא"כ כל נחצט יטעון כן. גם אין לצא עליו מכח עיקול דהרי ידוע פלוגתא הראשונים ז"ל אי מעקלים ואפילו לפוסקים דמעקלין אפילו בלי אמתלא מ"מ להכריח להשליש מעותיו על טענה שאינה ברורה ואין אמתלא לית מאן דפליג דלא יכול לעכב טענותיו עדי יושלים ע"כ.

ובת"ר כתב דהמעין שם היטב בלשון קדשו יראה ששונה לגמרי מנ"ד מתרי טעמי דהרי אומר דברים של טעם שחושש שהתובע יחזור למד"ה, (3) הא טעמא מצד עיקול דא"כ כל נחצט יטעון כך נמי שונה הוא דהכי לאו כל נחצט יטעון כך, גם מדסיים דצעי תרמי טענה שאינה ברורה ואין אמתלא משמע דאם אית ליה טענה ברורה או אמתלא שומעין ליה והכי עכ"פ אית ליה אמתלא שפיר יכול הנחצט לעקל מצלי להשיב על טענותיו עדי יושלים, ולכן אפשר גם הד"ח מודה צדיקן שחייב להשלים עכ"ל.

ולפענ"ד אין זה מוכרח, חדא דלכאורה כבר העלתי דהכל תלוי בראות עיני הדיינים אמנם אפילו כן נראה מדברי כת"ר דעיקול והשלשה כהדיני נינהו וכמ"ש א"כ שפיר יכול הנחצט לעקל מצלי להשיב על טענותיו עדי יושלים אבל באמת דהני רחוקי נינהו דעיקול עכ"פ אית לן סברא קצת כדעת הפוסקים דמעקלין אפילו בלא אמתלא וכ"ש אם הוא בעצמו חייב לו מעקל אבל להשליש מעות מכיסו זה כבר דבר

סימן ריג

אי מותר להיות (דוֹשורֵאֵר בלע"ז) אחד מהשופטים במשפטי עכו"ם, ואי יש חלוק בין ד"מ לדניי נפשות, לעו"ד במשלתו

ב"ה יום ג' לסדר ואברכם התשכ"ד ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד העו"ד היועץ המשפטי, מב' סילווער נ"י.

שלוש וזרכה אחדשה"ט בדבר השאלה שאל בני שהומן להיות דוֹשורֵאֵר בלע"ז (פי' לפי חוק המדינה בארה"ב בערכאותיהם כשיצאו בעלי דינים לדין ומשפט הן דיניי ממונות והן דיניי נפשות והעו"ד מבקשים מהשופט שאל ידון יחידי אזי הבית משפט מומין אנשים מאזרחי המדינה פשוטי עם בעלי מלאכה או סוחרים שאינם יודעים בטוב דיני המשפט וחוקיה וזכררים הסכום אשר ישוו זה שני הנדדים למשל חמשה או ששה או תשעה או י"ב או כ"ד פחות או יותר והאנשים האלה יושבים על מידין בבית המשפט ושומעין הטענות של העו"ד והבעלי דינים ואחר גמר כל הטענות ודבר השופט אל האנשים האזרחים הנבחרים האלו ומקציר להם ומלמדם חוק המדינה למשל שאומר להם בדרך כך אם לפי חוות דעתם ראובן אשם באשמה זו שמאשימין אותו או החוק המשפטי לחייבו בכך וכך ואם נראה בעיניהם שאינו אשם אז יפטור ע"פ חוק המשפט ואחר שדבר לפניהם השופט סוגרים את האנשים האלה בחדר מיוחד שאין שם איש והם נושאים ונותנים בטענות הבעלי דינים. ומחוק הזה ג"כ שישוו כולם לדעה אחת או לפטור או לאשמה ואם לא יוכלו להשוות אז בטל הדין ואריכים לזכור אנשים אחרים ומתחילים הטענות מחדש. ולאחר שהשוו בדבר והסכימו כולם לדעה אחד הם נעשים דינים ומוציאים הפסק שלהם להשופט שיענוש את האדם בכך וכך וכך והשופט מוציא את הפסק על פיהם חייב או פטור).

והנה אותם האזרחים זה דרך צורתם צומין אותם שאם יודעים בלשון המדינה בכתיבה וקריאה וכיוצא בו עוד ענינים אם הם אנשים בדרך כלל מכובדים, ולא היו בבית האסורים וכדומה ואחר שנתברר להם שיש להם הקוולפיקאציעם לפי דעתם אז מומינים אותם מבית משפט להיות דיין שזוע אחד בבית המשפט כלומר שכל יום משזוע זו הם מוכרחים להופיע בבית המשפט וכל המשפטים שיצאו לבית משפט זה שזוע זו על פיהם יחזקו, גם לפעמים בוצרים אנשים דוקא למשפט ידוע, ולפעמים יהיה המשפט בדיני ממונות ופעמים בדיני נפשות, ולפעמים הבעלי דינים עכו"ם הם גוי עם גוי או גוי נגד המדינה ופעמים הם עכו"ם עם ישראל או ישראל עם ישראל חצירו. עוד נריך לעניינינו לדעת דלפעמים האזרחים האלו הם אנשים ולפעמים

נשים או בתערובות מחנה על מחנה או פחות או יותר כפי הנראה להם, והשאלה אם הזמינו מבית המשפט אדם מישראל שומר התורה או אשה ישראלית שומרת התורה אי שפיר דמי להם להשתתף בזה או אסור ע"פ חוקי התורה ולא פשוט שהשופט וצית המשפט ישתררו אותם מזה כי מדינתנו הוא מלכות של חסד ה' ירום הודו ומצותה לכל אמונה ושומריה שלא להכריחם לעבור על דתם בכל שהוא ח"ו.

ולפענ"ד אסור לישראל להשתתף במשפטים כאלו ולהיות דיין בזה דרך כתיב בתורתנו תורת משה אמת הנחנה לנו מפי הקצ"ה בזה סיני צפ' משפטים ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ותניא בגמ' גיטין דף (פ"ח ע"ב) היה ר"ט אומר כל מקום שאתה מוצא אגוריות של עובדי כוכבים אע"פ שדיניהם כדיני ישראל אי אתה רשאי להיזקק להם שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם ולא לפני עו"כ, דבר אחר לפניהם ולא לפני הדיוטות ע"כ ועיין רש"י שם. וברש"י עה"מ ואפילו ידעת בדין אחד שהם דיין אותו כדיני ישראל אל תציאיו בערכאות שלהם שהציא דיני ישראל לפני ארמנים מחלל את השם ומיקר שם האלילים להשציחם שנאמר, דברים ל"ב לא כזרינו זורם ואיצינו פלילים כשאויבינו פלילים זהו עדות לעלוי יראתם ועיין ביאור הגר"א חו"מ סי' כ"ו בשם הגמרא. והרמב"ם ז"ל הוסיף שאפילו נתרכזו שני בעלי דינים לילך לפני דיניי עכו"ם אסור אפילו בדין שדינם כדינו וכ"כ הרשב"א ז"ל בתשובה הביאו הב"י.

והרמב"ם פכ"ו מה' סנהדרין ה"ז כתב כל הדין בדיניי עכו"ם ובערכאות שלהן אע"פ שהיו דיניהם כדיני ישראל הרי זה רשע וכאלו חרף וגדף והרים יד בתורת משה רבינו שנאמר ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם לפניהם ולא לפני עכו"ם וכו' וצטוש"ע חו"מ סי' א' כתב אסור לדון בפני דיניי עכו"ם ובערכאות שלהם וכו' הג"ה ויש ציד ב"ד לנדותו ולהחרימו עד שיסלק יד עכו"ם מעל חצירו וכן מחרימין המחזיק ציד ההולך לפני עכו"ם והוא מדברי הריב"ש בתשובה סי' ק"ב ע"ש באשה שיש לה נדא"ק בסוף התשובה. הנה מפורש מן התורה ותלמוד וכל הפוסקים גדול האיסור לדון בערכאות שלהם ולהיות מחזיק ציד ההולך לדון בערכאות והמחזיק בו פשוט דהוא בכל אופן שהוא מחזיק אסור.

ומעתה פשוט דאסור לישראל להשתתף ולעשות דיין בדיניהם מפני כמה טעמים חדא שהרי ק"ו הוא ומה לילך לדון בפניהם אסור משום דנותנים עי"ז חשיבות להם כ"ש לילך ולדון כלומר להיות דיין מהם ולדון ע"פ דיניהם ודאי דאסור הוא, ועוד בו שניה דנראה ודאי דעכ"פ מחזיק הוא ציד ההולך לפניהם שע"ז יראו שגם ישראל משתתפים בדיניהם ויצאו לדון לפניהם ואין לך מחזיק גדול

להם דיינין אצל אנן לדון להם דדיניהם אפשר דאכתי הוה שבת להם ואסור.

ובפ"ח מה"מ כתב הרמב"ם דכל ז"ל שלא קבל על עצמו מצוות ז"ל הורגין אותו אם ישנו תחת ידינו משמע לכאורה שיש חיוב על הז"ל לכוף העכו"ם וכ"כ מהרש"א הובא במל"מ פ"י ממלכים, אצל במחנה חיים ח"צ יו"ד סי"ח נתקשה בו דמנ"ל שיש כח או חיוב לז"ד לכוף לז"ג, עוד חקר במל"מ פ"י הנ"ל אם חכמים עשו גדרים וסייגים לז"ג ובמ"מ הנ"ל ח"א סי' ז"א מתפלל עליו שז"ד של ישראל אין להם כח על בן נח ומביא להח"ס יו"ד סי' רצ"ה מה הוא כח ז"ד יפה ובמ"מ ח"ג סי' מ"ו חור וחזק דבריו מקושיה בעל המקנה דאין חיוב על ז"ד של ישראל להענישו רק ז"ד שלו. ועיין בספר המקנה (סופר) ח"א דף כ"ו ובסופו בח"ג. בהשמות. ולכאורה לפי זה הוא דבר במחלוקתם שנו אי ז"ד של ישראל מצוין על ז"ג לכוף אותו, והשתא אי נימא דיש חיוב א"כ הי' אפשר לומר דבמקום שהם שני גוים שצאו לדין מותר גם לישראל לדון להם בערכאותיהם דדיניהם שהרי הם מצוין על הדינים.

אבל י"ל דאם ז"ד של ישראל מחויבים לכוף דוקא דדיני ישראל השייכים לעכו"ם ולא דדיניהם שנעשו מכח מנהג המדינה וחוקיה דאף דלהם הוה דינא כמבואר בפוסקים לענין מקח וממכר וכדומה אצל לא לז"ד של ישראל שאסור לדון אפילו להם דדיניהם משום שלא להחשיב את דיניהם ויש לעיין בזה כי אין הפנאי מסכים כעת לזכר, אמנם אפילו נימא דז"ד של ישראל כח ז"ד יפה עליהם ומה שהקשה המחנה חיים מנ"ל בענייני אמרתי להביא ראיה גדולה ומוכרחת לפי דעת הפוסקים דהאבות יצאו מכלל ז"ג א"כ תקשה למ"ש הרמב"ם דאנשי שכס נתחייבו הריגה מפני ששכס גזל והם ראו ולא דנוהו אצל כיון דבני יעקב ז"ד של ישראל היו דינא מכלל ז"ג א"כ האין הרגו את אנשי שכס הא אין כח ז"ד ישראל יפה עליהם אצל אי נימא דז"ד של ישראל נמי כופין אז אחי שפיר ואין לי ספר מחנה חיים לעיין בו וטעמו אלא ממה שהביאורו האחרונים. עכ"פ נראה מכאן דז"ד של ישראל יכול לכוף.

ובהדי שותא נפל מילתא בלזאי לישב דברי המדרש התמוהים בפרשת ויגש דכתיב ויגש אליו יהודה איתא במדרש צנימוסו ואם אין לו ונמכר בגנבתו והאי יש לו והדברים תמוהים מה זה שספר יהודה ליוסף נימוסי ישראל אצל להנ"ל י"ל כיון דיהודה היה לו דין עם יוסף וחס אולי יעבור על לפנייהם ולא לפני עכו"ם ולכן נגש אליו ויאמר כתיב צנימוסו ואם אין לו ונמכר היינו שיש לן דיני ישראל

מזה ולא מצעיא דהיכי דהבעלי דינים תרומיהו מישראל שהוצאו לבית משפט בערכאותיהם וצאו בע"כ או אחד או תרומיהו שעובר הוא באיסור אלא אפילו צאו ברצונם הטוב מ"מ עוזרים כולם משום לפנייהם ולא לפני עכו"ם ופשוט ג"כ שאם דן דדיניהם והוציא ממון מזה ונתן לזה באופן שבדיני ישראל לא היה מוציאין אלא דדיניהם שהמעות גזל ציד המקבלו וזה הדיין הרי גזל ממון מזה ונתן לזה והרי בכלל גזל לבד מהאיסור של לפנייהם ולא לפני עכו"ם והמעות גזל ציד שני ואם קידש בו אשה באותו מעות אינה מקודשת דלא קיי"ל כר"ש דסתם גזילה יאוש צעלים כדאיתא ר"פ האיש מקדש (נ"ב ע"ב) ופשוט שאם חייבו ממון ע"פ דדיניהם שלא היה מחויב דדיני ישראל שצידו לקחתו לדין ישראל על שחייבו ממון בערכאות שלא כדין ואם נטל ונתן ציד מחייב בכלל גזל ואפילו אם לא נתן ונתן ציד מ"מ חייב כדין גורם היזק לחצירו וצ"ע כשהאחרים היו עכו"ם אם הוא משלם כולו או לפי חלקו ואין כאן מקומו להאריך בזה.

ואפילו היכא דדיניהם שוה לדיני ישראל ולא הוציא ממון שלא כדין מ"מ רשע מקרי שהרי עכ"פ הוא מסייע ומחזיק ידי ההולכים בערכאות וגם שודאי שמתייקר בזה דיני עכו"ם. אלא אפילו היכא דאחד ישראל ואחד עכו"ם שצאו לדון בערכאות נמי אסור והכי מפורש בילמדנו במדרש תנחומא ובשאלות פ' משפטים ופ' שופטים ח"ל ומניין שישארל ועכו"ם שיש להם דין ועסק זה עם זה שאסור לומר לעכו"ם לך עמי לערכאות לפי שהוא עובר בלאו שנאמר מגיד דבריו ליעקב וגו' לא עשה כן לכל גוי ע"כ וכיון שכן גם כל הנ"ל שייך באופן הנ"ל ג"כ ומה שהולכים היום עם העכו"ם לערכאות כתבו הראשונים ז"ל דהוא רק כדי להגיל מידם אם א"א באופן אחר עיין חוט המשולש הנ"ל וא"כ אם יהיו שני הבעלי דינים אחד עכו"ם ואחד ישראל באופן שאסור להביאו לדיניהם נמי עובר, ועיין אור"ת חו"מ סי' כ"ו מה שערער על ק"ק מין ועוד קהילות שעוזרים בהולכים לערכאות צידן דת"כ וכתב שאין שומעין לו והמצטל שכר הרבה יכול ע"ש.

ויש לחקור היכא דהיו הבעלי דינים תרומיהו עכו"ם די"ל דאפה"כ אסור דאף דז"ג מצוה על הדינים מ"מ הם מצוין לעמוד להם דיינים משלהם וכמו שכתב הרמב"ם פ"ט מה' מלכים ה"י ח"ל וכי"ל מצוין על הדינין חייבין להושיב דיינין ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשם מצות אלו ולהזהיר את העם וז"ל שעבר על אחת משבע מצות אלו יהרג בסייף ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכס הריגה שהרי שכס גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו וז"ל נהרג בע"א ובדין אחד בלא התראה ועפ"י קרובין אצל לא בעדות אשה ולא תדון אשה להם ע"כ. נראה לכאורה מפורש דהן בעצמן חייבין להעמיד

ואם לא יחפוץ אז הוה עכו"ם רשע ולהציל ממנו יכול לילך בערכאותיהם. ובחידושי הארכתי באופנים אחרים.

אלא דמ"מ אומר אני אפילו נימא דיש כח וחיוז על צ"ד של ישראל לדון לעכו"ם בעכו"ם ואפילו צדיניהם כיון שהם מנווין על המצות שלהם ודינין אחד מהם הרי רק כמסייע לו ישראל לקיים המצוה שלו ולדון ולא נימא דאיכא שבחא להם בזה מ"מ צדיק להיות מדיינין (זוראר בלע"ז) אסור עכ"פ שהרי כתב הרמב"ם ז"ל דצ"נ לא תדון אשה ולא תעיד להם וא"כ אשה פסולה לדון ולהעיד לצ"נ ג"כ והכא הרי הם מקבלין גם נשים לדון ועדות נשים ואדרבה הם עוזרים בזה, ודיניהם אינו דין וכל דין שנפסק ע"י אשה בעכו"ם הוי עיוות הדין והמשתתף עם האשה לדון ודאי דעבר איסורא לפי שאז אינו דין כלל ועובר אלפ"ע ואף שבעכו"ם דיין ע"פ דיין אחד מ"מ אם לא דנו אלא כולם ביחד אין לומר דכיון דהיה שם גם איש נימא דדינו דין כיון דכולהו נכנסו לשם זה ואדרבה התנו ציניהם שצאם לא יסכימו כולם לא הוי דין וא"כ ע"כ דגם הסכמתה מכרעת וממילא לא הוי דין וא"כ פשוט דאסור להשתתף. ואף דלאו בכל פעם ישנם שם גם אנשים וגם עדות נשים או שופט אשה מ"מ כיון דאפשר שיזכרו גם נשים וזה כבר אינו ברשותו אה"כ לחזור א"כ לכתחלה אסור ליכנס לצד כי אפשר שיעוותו הדין בקבלת עדות אשה או עדות שאינו ברורה אלא מוכרח ולא ראו העדים הנקרא (סירקאמטענשיאל עוידענס בלע"ז) ולכן אסור ליכנס בזה. וכיון דנמצאו בערכאותיהם דינים שהם נגד התורה והמצות שנתחייבו בהם אסור להשתתף בהם כנלפענ"ד ברור ואפילו צין עכו"ם לעכו"ם לצד כי נראה באמת דיש בזה משום משבח לדיניהם אף כשאין הדין בשביל ישראל. וקצת יש לדייק מדברי רש"י שכתב שהמציא דיני ישראל לפני ארמיים וכו' משמע דייקא דיני ישראל וצ"ע. ובמקום אחר נסתפקתי לפי מה דקיי"ל דצ"נ קרובים נאמנים להם אם הם אשתו בכלל או דילמא אשתו כגופו ממש והוי בשר אחד והוי כעצמו ממש אבל באמת הכא אין נפ"מ כיון דפסולה להעיד ולדון כמובן. ודעת קצת פוסקים דצ"נ נענש אפילו על הודאת עצמו ועיין ח"ס יו"ד סי' ע' ובמנ"ח האריך בזה.

ועד הנה דברתי אם המשפט הוא צדיני ועיני ממונות אבל אם המשפט שהוזמן עליו להיות דיין זו הוא לדון צדיני נפשות חמור יותר ואם הוא צבר ישראל כמעט שהוא ציהרג ואל יעבור חדא שהרי לדון דיני נפשות צדינין סנהדרין סמוכין איש מפי איש עד משה רבינו ע"ה דוקא ובצ"ד של כ"ג ולא פחות מהם מה שצבוע"ה לא נמצא צדיניו זה ערך זמן הגלות ואפילו מ' שנה קודם החורבן כבר הפסיקו לדון דיני נפשות וכל הדין דיני נפשות שלא ע"פ

דין תורה הרי הוא סתם בכלל רוצח נפש ישראל ועיין גמ' מכות דף ה' ע"ב ציהודה צן טבאי שהרג עד זומם שנחזק יחידי להוציא מלבן של צדוקים שהיו אומרים הרגו אפה"כ נהרג ואנן קיי"ל הרגו אינו נהרג ואמר ליה שמעון צן שטח ששפך דם נקי והיה ר' יהודה צן טבאי משתטח כל ימיו על קברו של אותו העד לפייסו והיה קולו נשמע וקבל על עצמו שלא להורות כ"א צפני ר"ש צן שטח וק"ו צן צנו של ק"ו כה"ג. שנית שהרי צדיני עכו"ם אין להם שום רשות לדון דיני נפשות ישראל אפילו בזמן שינשם צ"ד סמוכין ומגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל.

אלא אפילו אי הוה דיני נפשות של עכו"ם נמי נראה דאסור להשתתף עמהם כי הם מכין ועונשין שלא מדין תורה ומקבלים עדות נשים וגם שופטים נשים מעמידים להם מה שמבואר ברמב"ם דאסור להם לעמוד ולקבל עדות נשים וגם הורגים על השערות וכיוצא בזה ולכן פשוט דאסור להשתתף בזה.

אמנם היכא שחושב שיוכל להציל את צן ישראל וכגון שידע לאיזה משפט יקראו אותו וידע שהוא צן ישראל ויכול להצילו ע"י שהוא לא יסכים עם האחרים להורגו כה"ג נראה דמותר לו לילך ואדרבה גם מצוה הוא להציל נפש מישראל וצודאי צריך לעשות כל טעדיקות להציל נפש מישראל, ועיין ע"ז דף י"ח ע"ב לאיצטדיין מותר מפני שזוהו ומציל אבל צריך אז שידע כשנכנס דבכל אופן לא יסכים ח"ו להורגו דאל"כ הרי גרם להרוג נפש מישראל ובכלל רוצח הוא כנלפענ"ד.

ואין להקשות דהא בגמ' גיטין פ"ח שם חני נמי לפניהם ולא לפני הדיוטות ואנן הדיוטות אכן כיון דהאידנא ליכא מומחין וכדאמר ליה אביי לרב יוסף דהא כבר תי' זה בגמ' שם דצוהדות והלואות ועשוי גט והדומה לכל זה אכן שליחותיהו דמומחין עבדין לאפוקי דיני קנסות דהוא מידי דלא שכיח ואית ציה חסרון כיס לא עשעיין לעבור שליחותיהו, וכבר הקשו החוס' בקבלת גרים דכתיב ציה משפט וצעי צ"ד מדאורייתא והשתא ליכא מומחין האין מקבלין אותם ותי' דבדא שליחותיהו עבדין והתי' דחוק וכן כתב בחוט המשולש והרשב"א תי' דממשמעות הפסוק מציין למעבד הכי דכתיב וכי יגור אחכם גר או אשר בתוככם לדורותיכם משמע שכל הדורות ראשין לקבל הגרים אע"כ שידוע שכל הדורות ליכא צ"ד מומחין ומהאי טעמא נמי אמרינן בצ"ד ממחוסרי כפרה (ט' ע"א) דהרצאת דמים לא מעבדא. נחבאר עכ"פ דאע"ג דמלפניהם אימנעו נמי הדיוטות דכשרים הוא מטעם שליחותיהו עבדין אבל צדיני נפשות לא אמרינן הכי דהוא בכלל קנסות. ואין לומר דעכו"ם נמי שליחותיהו עבדי ועכ"פ

סימן ריד

לאיזה דברים בע"ח קונה משכון
שלא בשעת הלואה

ב"ה אור ליום ד' לסדר שופטים התשכ"ה ברוקלין נ"י
יצו"א

מחיי חיים, יכתב ויחתם לחיים, בספרן של צדיקים חיים,
את כבוד ידידי היקר הרב הגאון חסיד ועניו פ"ה אי"א
נר"נ כש"ת מוה"ר חיים בערנער שליט"א רב ור"מ
בברוקלין נ"י.

אחרש"ת"ר, את קסמי נחמי צידי זהני מילי דשמיא השבוע
צלמדי עם תלמידי צמס' קידושין דף ט'
צמס' ד"ה משכון דאחרים עלה צרעיוני ומכרתי שהקשה לי
כ"ג זה לפני איזה שנים לפרש דברי צמס' שהקשו דר"י
איירי צמס' שלא בשעת הלואה ומי' דכיון דצ"ח קונה
משכון שלא בשעת הלואה קנין גמור עד שיפדה בשעת הלואה
נמי אלים שיעבדיה לחשז ממון לקדש צו האשה ולקנות צו
עבדים וקרקעות וכן פי' הא דהמלוה על המשכון אינו משמט
ותמה כח"ר מה סברא הוא זו דמשום דשלא בשעת הלואה
קונה קנין גמור לכן בשעת הלואה נמי קונה עכ"פ קנין קצת
ומה שהשכתי אז איני זוכר כבר וגשכח ממני הענין עד
שלמדתי ומכרתי מזה עוד הפעם ואמרתי להעלות על הכתב
הפעם מה שעלה צידי צמ"ד.

והנראה לפענ"ד לפמ"ש הר"ם והציאו הר"ן כתובות
פרק תשיעי צד"ה המוכר שט"ח לחצירו וחזר
ומחלו מחול אע"פ שמכירתו מדאורייתא יכול למחול לפי
ששני שיעבדים יש לו למלוה על הלואה שיעבד גופו של
לוא שהוא מחוייב לפרוע והוא עיקר השעבוד ושעבוד על
נכסיו אם הוא לא יפרע מדין ערב כדאמרין (צ"צ קע"ד)
נכסיה דבר איניש אינון ערצין ציה ושעבוד הגוף שיש לו
למלוה על הלואה לאו צר מכירה הוא הלכך אינו נמכר אלא
שעבוד נכסים ואע"פ שאינו נמכר אלא פקע אצל כי חזר
ומחלו פקע שעבוד הגוף וממילא פקע שעבוד נכסים שאינו
אלא מדין ערב ומיהו כשמת לוא אע"פ ששעבוד גופו פקע
שעבוד נכסיו לא פקע לפי שעיקר ערבותו של נכסים צענין
זה הוא שכל זמן שלא ימלא הלואה שירד לנכסיו ויפרע מהן
אצל כל שנפקע מחמת המלוה אף שעבדא של נכסים נפקע
אלו דברי ר"ת ז"ל ע"ש ועיין לח"מ סי' ס"ו וצ"ע סכ"ג
שם ומש"כ הסמ"ע וצחומים נתקשה צדצרי ר"ת אצל עיין
צקנאה"ח מה שכתב עליו.

ומעתה נחקור צמלוה על המשכון איזה שעבוד יש לו ללוא
הגוף ושעבוד נכסי צמלוה צלא משכון או דילמא
אין לו עליו שעבוד הגוף אלא שעבוד נכסי או דילמא שעבוד

צדיני ממונות וצומן צדיני כדינו דהא עכו"ם לאו צני שליחות
נינהו ולא שליחות דמומחין דין עבדי ואינם מודים
צאמונחיו ולא מכויני לשליחות חכמים ולכן נשאלו צאסור
של לפניהם ולא לפני עכו"ם.

ואבתי פש לן לצר מילתא חדא מה שישאל השואל שהרי
אין קי"ל כשמואל דדינא דמלכותא דינא וצפרט
לענין דיני ממונות וא"כ הכי נמי לענין הערכאות נימא הכי,
אמנם זה אינו דכבר כתבו הראשונים ז"ל דלא אמרו דינא
דמלכותא דינא אלא צמאי דאיכא הורמנא דמלכא וצדצרים שהם
מדיני המלכות כי כמו שיש לנו לישראל משפטי המלוכה כך
בשאר העכו"ם דינים ידועים יש למלוכות ועליהם אמרו כלומר
אדינין אלו מה שנוגעים למלוכות דדיניהם דין אצל דינים שדינים
בערכאות אין אלו ממשפטי המלוכה אלא הערכאות דנים לעצמן
כמו שימצאו צספרי הדיינים שאם אי אהא חומר כן צטלה ח"ו
דיני ישראל כ"כ הרשב"א צתשובה הציאו הצ"י צחור"מ סי' כ"ו
צסופו, ועוד שהרי אין המלוכות מקפדת שיהא השטר נידון
צדיניהם דוקא עיין צתצ"ץ טור ג' סי' ו' וכ"כ צס הרמב"ן
ז"ל וממילא לית צזה ח"ו זילותא למלוכות ואין נצטונו להחפלה
צשלמה של מלוכות וצפרט מלוכות של חסד אצל המלוכות צענמה
אינה מקפדת שדיני ישראל ושטרותיהם ודיניהם יגמרו דוקא
בערכאותיהם וכן כל כיוצא צזה ואדרבה הם מתחשצים צפסק
דין שיצא מצ"ד ישראל ע"פ התורה וממילא אין כאן שום
זילותא למלוכות ח"ו, וגדולה מזו כתבו הפוסקים דאפילו אי
יעמוד מלוכות ויגזור להדיא שכל דיני המדינה ויושציה יחתכו
דוקא ע"פ ערכאות שלהם אין על דיני ישראל לקיים זה דעל
צזה לא אמרו אלא על דברים מחוקי המלוכה עיין ש"ע חו"מ
סי' שס"ט צסופו צרמ"א צס מהרי"ק שרש קפ"ח וצסמ"ע
שם (ועיין חכ"ש שם) וצרמ"א חו"מ סוף סי' ע"ד וצש"ך סי' ק"ק
כ"ח ומהר"מ אלשיך סי' ע"ט וקט"ו וקט"ז וקכ"ט וצתשו'
צן לב ח"ג סי' ק"ו וצמצי"ט ח"צ סי' קע"א ורשד"ם סי' ע"ה
וק"ג וש"ג פ' ג"פ ומהרי"ט סי' יוד וסי' ע"ד וש"ך יו"ד סי'
קס"ו קס"ח והש"ך ז"ל ציין להני פוסקים ע"ש וצאחרונים
ודו"ק. ועיין סה"ת שמו' חלק ח' אות צ' ושו"ת הריצ"ש סי'
תצ"ה, ואין צריכין לתפוש צתורחיו הקדושה תורת משה אמת.

ואי שפיר דמי לישראל להעיד לפני ערכאות צדיניהם ימחול
נא לעיין צטוש"ע חו"מ סי' כ"ח ס"ג פרטי דינים
ואופנים יש לי צזה אריכות דברים אלא שאין הפנאי מסכים
יותר כעת.

ובזה הנני חותם למען התורה ברגשי כבודה והוקרה.

הרב מנשה הקמן

יו"ר וועד הלכה דאיגוד הרבנים

דלענין שמיטה גזירת הכתוב הוא ולא של אחיך צידך אצל אחיך אין לזה שום סכרס שקונה המשכון, אצל לפמ"ש אחי שפיר דכיון דבשעת משכון פקע ליה שעבוד נכסי א"כ יש לו שעבוד חלים בהאי משכון ולא נריך לילך עוד לגבות את ממנו מיד הלוי וממילא סכרס שקנה מעט בשעת הלואתו ולכן לא משמט ואף שהכתוב קראו של אחיך צידך ודאי של אחיך הוא אצל קנאו עכ"פ לענין הפקעת שעבוד נכסי וכן"ל וזוהי מצואר נמי מה שכתבו עוד מדברי הגמ' פסחים ל"א ישראל שהלוי עו"כ על חמנו וק"ל.

איברא דלאחר העיון נראה זהה חקירה במלוה על המשכון בשעת הלואתו באיזה שעבוד מתחייב נראה באמת לומר דנפטר משעבוד הגוף ונשאר בשעבוד נכסי היפוך ממנו שכתבנו לעיל והסכרס לזה דכיון שלא רצה להלוותו בלי משכון הרי הראה שאינו רוצה לסמוך על שעבוד גופו ונכסי שלו בתורת ערב כשאר מלוה אלא בקש ממנו משכון על חובו שהוא שעבוד נכסי דהמשכון למי הוא נכסי ושעבוד משכון שהוא נכסי לזה להמלוה שאם לא ישלם לו יגבה ממשכון זה וא"כ המלוה לא איכפת ליה תו בשעבוד גוף הלוי לו אלא במשכון שהוא שעבוד נכסי אלא דלא סמך ג"כ על סתם שעבוד נכסי שנשתעבדין מכה שעבוד הגוף אלא בקש לחלים שעבודיה במשכון שיהיו לו הנכסים המשועבדים תחת ידו וז"ש התוס' בשעת הלואה נמי חלים שעבדי לחשב ממון וכו' דכיון דע"י שעבוד זה פקע ליה שעבוד הגוף חלים שיעבודיה וקנה קצת במשכון זה, לחשב ממון שלו לקדש אשה וכו'.

ואין להקשות דכיון דפקע שעבוד הגוף בהלוה על המשכון האריך יתחייב שעבוד נכסי נימא כמו בחזר ומחלו דפקע שעבוד ממון עס שעבוד הגוף הכ"ה, זה אינו כלום כמ"ש הר"ן ובקצוה"ח הנ"ל בסדרת ר"ת בשמח ליה דאע"פ ששעבוד גופו פקע שעבוד נכסיו לא פקע דדוקא היכא דהמלוה מוחל לו כל המלוה או אמרינן כיון דפקע שעבוד הגוף פקע נמי שעבוד נכסי אצל היכי דהמלוה לא מחל כלום בעצם ההלואה אלא אדרבה קבל עליו משכון אף ששעבוד הגוף אינו שעבוד נכסי שהוא על המשכון נשאר עליו וזה פשוט.

ומעתה מיושבים דברי התוס' כמין חומר ומיושב מאד לשון הספרי שהבאנו לעיל דהמדייק בלשונם ז"ל יראה כמה מדויק לשונם הקדוש את אחיך תשמט ידך ולא של אחיך צידך והכוונה את אחיך כלומר כל זמן שיש לך על אחיך שעבוד הגוף דאז מקרי את אחיך אלכלך ממש ששעבוד גופו אלכלך הוא או תשמט ידך דשעבוד הגוף אתה מחויב להשמט

הגוף יש לו ושעבוד נכסי אין לו ולפוס ריהטא נראה דהמלוה על המשכון מתחייב בשעבוד הגוף אצל אינו חייב עוד בשעבוד נכסי והטעם מאחר דשעבוד נכסים אינו אלא מדין ערב והרי מלוה זה לא נתנה ערבות שעבוד נכסי של לזה אלא לקח לעצמו משכון לערבות וא"כ פקע מלוה שעבוד נכסי ולא נשתייר ללוה אלא שעבוד הגוף שקבל עליו כשאר לזה והמשכון שחררו משעבוד נכסי וזה במלוה על המשכון בשעת הלואה אצל משכנו שלא בשעת הלואה כיון דבע"ח קונה משכון לגמרי א"כ פקע ליה מהלוי השמי שעבדים שעבוד הגוף ושעבוד נכסי אלא דהתורה נתנה רשות לפדותו ועד שלא יפדה קנה ליה קנין גמור לענין שעבדים ופקע ליה צין שעבוד הגוף וצין שעבוד נכסי.

ודיוצא לן חלוק צין מלוה על המשכון בשעת הלואה למשכון שלא בשעת הלואה דבשעת הלואה פקע ליה שעבוד נכסי ושלא בשעת הלואה פקע צי' שעבדי. אצל כי כן נמצא דהמלוה על המשכון בשעת הלואה ג"כ יש לו קצת קנין במשכון דהיינו ע"י שאלים שיעבדו על המשכון עד שפקע שעבוד שאר נכסי על משכון זה ויש לו תפיסה בו ואם אצל המשכון אצל חובו ולפ"ז שפיר מובנים דברי התוס' דכיון דבע"ח קונה משכון שלא בשעת הלואה קנין גמור עד שיפדה והקנין הוא שמפקיע השעבוד דהרי לענין פדיה אחיך ציד הלוי לפדותו נמצא דהקנין שיש לו במשכון הוא להפקיע שעבדו של לזה א"כ בשעת הלואה נמי עכ"פ חלים שעבודיה כלומר דהשעבוד שלו חלים כ"כ שמפקיעו משעבוד נכסים אחרים וחלו על משכון זה וכיון דאית ליה למשכון הפקעת חצי שעבוד של הלוי שפיר כתבו התוס' דכיון דבמשכון שלא בשעת הלואה קנה לגמרי עד שיפדה הכ"ה משכון בשעת הלואה חלים שעבודיה לחשוב ממון לקדש בו האשה וכו' כיון דעכ"פ יש לו קצת קנין.

ובזה אחי שפיר מאד מה שתי' שם האי דהמלוה על המשכון אינו משמט משום דקני ליה דר"י והקשו ג"כ דר"י הו' שלא בשעת הלואתו ותי' דכיון דקני בשעת הלואתו לגמרי סכרס הוא דקונה הוא בשעת הלואתו שלא ישמט דחשיב של אחיך צידך ודרשינן בספרי את אחיך תשמט ידך ולא של אחיך צידך, ואני צער ולא אצין דמה סכרס הוא זו הרי אין לו במשכון כלום משעת הלואה ולא דמי למשכון שלא בשעת הלואה דאז הוה כעין תשלומין ומשכון בשעת הלואה לא הו' אלא בטחון, שנית קשה דהתחיל בסכרס הוא וסיים בדרשא מספרי את אחיך תשמט ידך ואדרבא כיון דהקרא קראו של אחיך צידך א"כ לא קנאו כלל שהרי הכתוב קראו של אחיך משמע דעדיין הוא של אחיך והאריך אמרו דסכרס הוא דקנה בשעת הלואתו, ואפילו אם נימא

סימן רמז

ישוב לדברי ח"ס התמוהים
בשמיטת כספים בזה"ו

ב"ה ד' כסלו התשכ"ו ברוקלין נ"י יצו"א
שומר ישראל שמור שארית ישראל ויארץ ימי ישראל ה"ה
כבוד ידיד עליון וידיד נפשי ישראל אשר בכך אתפאר הרב
הגאון הצדיק משרידי הדור הישן פ"ה אי"א מרי דחיטא
בע"פ וכו' כקש"ת מוה"ר ישראל וועלין שליט"א ראב"ד
בודאפעסט - ירושלים ת"ו.

אחרשכ"ק, יקרת מכתבו הגיעני בזמנו וזד"ת אשר נשלחתי
לעיין בדבר תמימתו על מרן רבינו הח"ס
שכתב בא"ח סי' ט"ו בשלחי התשובה וכיוצא בזה השתא הכא
שנת השמיטה אינם ראויים לקרות בתורה לא יגוש את רעהו
למי שלא עשה פרוחצב ער"ה העבר בכניסת שמיטה וגם יעשה
פרוחצב ער"ה הצעל"ט ציניאמו ללאת ידי כל הפוסקים
המולקים בזה ע"י חו"מ סי' ס"ז כיוצא באלה ראיה להסודים
לזהר ע"כ ובח"מ סי' נ' כתב מרן ז"ל עוצדא ידענא שמ"ו
החסיד ז"ל מסר דבריו לפני יחד דעומי בקוף שנת תקמ"ד
הנכנס לתקמ"ה דהיינו סוף שמיטה וידענא שלא עשה פרוחצב
בקוף תקמ"ג כי לא זזה ידי מתוך ידו ממש לידע כל דרכיו
מוצאיו ומוצאיו וכו' וגמלא דבריו סתראי נינהו ע"כ, ולכאורה
הוא תמיה גדולה וקיימת.

ולחומר הנושא נלפענ"ד לומר דהנה בתשובה ט"ו בא"ח
שם לא כתב הח"ס ז"ל דחייב לנהוג כן ולא כתב
אלא לחזק דבריו אמה שכתבו דהאומר שתפלת ספרד משונה
מתפלת אשכנז ואינה סובלת בגדי זמר שהם דברי הצל ולחזק
דבריו כתב כי הגם שהגאון ר"נ אדלר ז"ל נהג בקובות שלא
לקרות ללוי למי שאכל חדש כי באותו זמן כבר נקצרו השעורים
שהם חדש קודם העומר והלוי קורין לפניו צדי"ט של סוכות
ולחם וקלי וקרמל לא תאכלו עד עכ"ס היום הזה והאין זה יצרך
על התורה ויקרא לפניו מקרא זה ושוב ישתה שכו"מ של
חדש שלרוב פוסקים זה בזמן הזה דאורייתא וכיוצא בזה השתא
הבא שנת השמיטה וכו' כלומר ע"ז וכיוצא בזה באלו מי שרוצה
להיות חסיד ראוי להיות זהיר בהם כיון שיש לו מקור בפוסקים
אצל גם באלו אין הכרח לכל חסיד להזהר בהם אלא כלומר
דהנהר באלו אין בהם משום יוהרא כיון שיש לו סמך אצל ודאי
אין בהם חיוב והא ראיה שלא כתב הח"ס דגם בשמיטה נהג כן
הגאון מהר"ן ז"ל אלא כתב וכיוצא בזה השתא שמיטה וכו'
כלומר דכמו צענין חדש ה"י מהדר הגר"נ שלא לקרות ללוי הכ"נ
יכולים לעשות כן צענין שמיטה אף שרבו הגאון לא נהג כן
דאל"כ הי"ל לכתוב דגם בזה נהג רבו כן אלא ע"כ דרך לדוגמא
הביאו דעל כיוצא באלו ראוי לחסיד להיות מזהר בהם אם ירצה
אצל לענין לבישת זמר הצל הוא כיון שאין לו סמך בפוסקים.

אצל לא של אחיך צידך כשיש לך רק שעבוד נכסי כמשכון
שהוא רק של אחיך צידך אצל שעבוד הגוף שהוא אחיך ממש
אין לך אז אינו משמט נמצא זה רא"י ברורה דמשכון בשעת
הלואה מפקיע שעבוד הגוף ולא מקרי אחיך צידך וממילא
הכ"נ לפ"ז אלים שעבודה עכ"פ לענין לקדש אשה וכדעת
התוס' כנלפענ"ד נכון דעת התוס'.

עוד ה"י נלפענ"ד קלת לומר דסברת התוס' כפי דעת
הג"א ע"ז הביאו המג"א או"ח סי' רמ"ו אי שכירות
קניא שנחלקו זה הפוסקים דלכאורה נראה בזה סתירה
דבגמ' ז"מ אמרו שכירות קניא ובגמ' ע"ז דף כ"א אמרו
שכירות לא קניא והתוס' שם פי' לענין אונאה ובמקום אחר
הארכתי לבאר דשכירות קניא לגמרי אצל לא קניא בגוף
הדבר אלא קניא לשימוש ולהנאת תשמיש שיש בו והבאתי
כן חזל ראשונים עיין יש"ש ז"ק פ"ה סי' ל"ג, אמנם
בהג"א כתב וז"ל ר' אפרים בר"א כ' שאם ישראל שכר בית
מגוי אסור לישראל להניח ע"ז בתוכו וכן אם שכר בהמה
וחמר אחריה בשבת חייב חטאת דשכירות קונה קלת ע"ש
ועיין מחנה"ש א"ח הנ"ל. ובהג' מרדכי סוף"ק דעירובין
ס"ל ג"כ בהג"א וס"ל דשכירות קניא לחומר וצ"ק דע"ז
דלא קניא נמי לחומר דוקא ועיין סה"ת סי' קל"ט הביאו
הא"ר סי' רמ"ו דנהי דשכירות כמכר מ"מ לא מקרי בהמתו
של שוכר ועיין עוד נה"מ ח"מ סי' שי"ב סקי"ג ובמקו"ת
סי' ת"מ סק"ה.

נראה מדברי הג"א דשכירות דקיי"ל מכר הוא אפ"ה לא
הוא מכר ממש ככל קנינים אלא קניא במקצת ושייר
במקצת והכ"נ במשכון בשעת הלואה יש לו קנין במקצת כי
אלים שעבודה ומקדש בו אשה וקנה בו קרקע אצל לשאר
דברים אינו שלו וצ"ע. ובמקום אחר נסתפקתי במלוה על
המשכון ומשכן לו בית והמלוה דר בבית באופן שמותר לדור
בו אי מחייב במוזזה, ואם מחייב אי מחייב במוזזה מדאורייתא
כיון שיש לו קנין קלת במשכון זה או אינו חייב אלא מדרבנן
וכמו בשוכר ודקדקתי מדברי התוס' שכתבו אלים שעבודה
משמע דרק שעבוד משכון יש לו אצל אין לו בגוף המשכון
אף שיכול לקדש בו ויש בזה אריכות דברים והדר בבית
ממושכן לאחר הלואה היינו משכון דר"י פשוט דמחוייב
במוזזה דאורייתא אם דר בו באופן המותר וגם בזה יש תנאים
והארכתי בתשובה אחרת.

אלה דברי ידידות מידדו הנאמן אשר ראיתי להעלות על הכתב
ומצפה אני אשר כ"ג ישים עליהם עין בקורת לטובה
הדושת"ר בכל עת וחותר מעין הפתיחה בברכת כוח"ט בספרן
של צדיקים המאזה בלב ונפש.

מנשה הקמץ

המשכון ואין שביעית משמטת ועוד טעם הואיל וכותצין בשטר לגבות הן דייני ישראל והן דבא"ה הו"ל כמתנה שלא תשמטנו שביעית והתומים דחה גם דבריו והמהרי"ק שורש נ"ב נתן טעם משום דקיי"ל כב"ש דשטר העומד לגבות כגזי דמי והב"ח השיג עליו דלא קיי"ל כב"ש.

ובב' התרומות שער מ"ה ח"א אות ד' האריך הרבה דין זה ובתחלה הביא דעת בעל העיטור בשם הר"י אלברללוי דשמיטת כספים אינו נוהג בחו"ל גם הצעה"מ בחשו' פסק כן והראב"ד כתב דמי שנוהג שמיטת כספים אינו אלא מידת חסידות, אמנם הרמב"ם כתב דמדברי סופרים שיהי' שמיטת כספים נוהגת בזמן הזה בכל מקום ע"ש וא"כ ודאי דחלוק גדול יש בין חדש לשמיטת כספים דבשלמא חדש דאיסורו מדאורייתא לרוב וא"כ עכ"פ הוה ספיקא דאורייתא נכון להזהר בזה משא"כ שמיטת כספים דלכמה פוסקים גדולי ראשונים לא הוה אפילו דרבנן ואינו נוהג כלל ואפילו למ"ד דנוהג אינו אלא מדרבנן א"כ ודאי דכה"ג אפשר דאפילו ממדת חסידות אינו צריך להזהר מלקרות לתורה למי שלא עשה פרוצבל בתחלת השנה דהרי איכא כאן כמה ספיקות חדא דלמא קיי"ל כמ"ד דבחול"ל אינו נוהג כלל וכיון דהוה דרבנן הוה ספיקא דרבנן ולהקל ואפילו נימא דחייב בחול"ל מדרבנן דילמא הלכה כמ"ד בסוף השנה ולא בתחלת השנה ועוד ספיקות לקולא ולכן לא חש בזה הגר"י משא"כ בחדש וכנ"ל, הן אמת דדעת הרמב"ן ז"ל משמע דס"ל דגם שמיטת כספים הוה דאורייתא מ"מ דעה יחידה הוה וגם כי אינו מוכרח כ"כ דס"ל דאורייתא עכ"פ מרחק רב איכא ביניהו כמונן, וי"ע.

ובאמת בעיקר דין פרוצבל בזמן הזה בחול"ל כנראה דגם מרן הח"ס ז"ל הקיל בו וגם מתלמידיו לא שמעתי שעשו פרוצבל בכלל בחול"ל ולא שמעתי כן מרבותי מו"ר הגאון הקדוש מרן ר' יוסף אלימלך כהנא אבד"ק אוגוואר ולא מאחמו"ר הקדוש מרן ר' אליעזר זאב הי"ד וכן לא שמעתי משאר נדיקים צגזלינו שהקיפו על זה. ועיין שו"ת תשובה מאהבה ח"א ס' ע"ב שהאריך הרבה בדבר וכ' שצפראג היו יושבין כמה צתי דינין ערב שנת השמיטה והכריזו שכל מי שיש לו חוב ילך אלל ב"ד וימסור לו חובותיו ומיהו הביא תש' מהרי"ט ח"ב ס' קי"ד דלא נוהגין לכתוב פרוצבל ור"ת ז"ל כתב פרוצבל צימיו צאצאות פרוצנינה והבאים אחריהם לא עשו כן ובצאצאות ספרד הרא"ש צווח ככרויבא על השמטת כספים ולא אשגחו צי ואעפ"כ לא הי' קוטר מנהגם כלל ושזב מלא טעם לדבר ועיין כנה"ג ס' קי"ז בהגהות לנ"י בשם הרבה גדולים דאינו מועיל טענת שמיטה וקצת אחרונים החמירו בדבר הרבה ולדעתי אין להחמיר בדבר שיעקרו

ובזה מדויק לשון הח"ס ז"ל שבתחלה הביא בשם מורו הגר"י ז"ל שלא קרא ללוי ואח"כ כתב וכיוצא בזה וכו' זה כבר לא הביא בשם רבו אלא מדידיה והכוונה פשוטה דבאמת מורו הגר"י לא נהג בחומרא זו וכמו שהעיד עליו הח"ס ז"ל בעצמו בח"מ הנ"ל אלא דהח"ס ז"ל הוסיף זה מדעתי דמי שרוצה להזהר בכגון זה ראוי הוא לעשות כן אם הוא מן החסידים אף דרבו לא נהג בזה כן ובאמת כי הכי מוכח להדיא בתשובה נ' בח"מ הנ"ל שלאחר שהביא מרבו הגר"י ז"ל והאריך בזה דינא כתב ח"ל נחזור למה שאנו צו דמעיקר הדין אין לחוש כלל ומ"מ אם נפשו אותה ויעש אין מוחיזין אותו ומהיות טוב א"ת רע ואין כאן משום יהורא דחש ליה להמהרש"ל והביאו המג"א ח"ה ס' ק"ג ס"ק ב' דהא פרוצבל המוקדם כשר וכל שעמיה ושעמיה זמניה הוא זכור לטוב ע"כ. הרי מפורש דהגם דכתב דרבו הגר"י לא נהג כן מ"מ כתב דמי שרוצה לנהוג בחומרא זו וזכור לטוב וא"כ דבריו אלו עולים בקנה אחד עם תשובתו בח"ה ס' ט"ו דדברים כאלה ראוי להחסידיים להזהר בהם אבל מ"מ אינו מן החיוב וע"כ ז"ל כן דאל"כ תקשה ליה להח"ס מיניה וביה בסי' נ' דבריש דבריו כתב דהגאון ר"י ז"ל לא נהג לעשות פרוצבל בריש שחא ובאמצע התשובה כתב דראוי לעשות כן זכור לטוב וע"כ דכוונתו כנ"ל.

שנית נראה דיש ליישב דברי הח"ס בנקל ולומר הא דידיה והא דרביה כלומר דמה שכתב בח"ה שלא קרא ללוי בסוכות למי שאכל חדש וכו' דרביה הוא והוא ז"ל מוסיף דהכ"נ בשמיטה הדין כן אף שרביה לא נהג בחומרא זו ובח"מ כשהשיב לו לתלמידו נמי מתחלה השיב לו מעיקר דינא ושכן נהג רבו הלכה למעשה ולבסוף השיב לו ידידיה דמהיות טוב גם בזה יכול לעשות מתחלת השנה אף דמעיקר הדין אין צריך ואין בזה משום יהורא ואחי שפיר דברי מרן.

אלא דאכתי יש לעיין בעיקר הדבר מה שדימה מרן הח"ס ז"ל חדש לשמיטת כספים כי לפענ"ד מרחק רב איכא ביניהו דדין חדש לדעת רוב פוסקים גם בזמן הזה דאורייתא וכמ"ש הח"ס בעצמו ולכן ודאי שפיר צריך עכ"פ לזהר בזה ממדת חסידות משא"כ דין שמיטת כספים דאינו אלא מדרבנן לדעת רוב פוסקים כמבואר בח"מ ס' ק"ז ס"א וי"א דאין שמיטה נוהגת כלל בזמן הזה והרא"ש כתב דעליהם סמכו במדינות אלו שאין נוהגין דין שמיטה כלל הביאו הרמ"א ובתה"ד נתן טעם דז"ל דמדינות הרחוקות מא"י לא היו בכלל גזירת חז"ל כמ"ש התוס' לענין חיוב מעשרות והאחרונים ראו לדחות דבריהם דמנהו זו חובת הגוף הוא ואינה מפאת א"י עיין תומים כאן ובלקוטי מהרי"ל כתב הואיל וכותצין ברובי שטרות והקנתי לו ד' אמות קרקע בחצרי הוה כמלוה על

לענין הפקר והירושלמי י"ל דמיירי שחל על הפירות קדושת שביעית ולא לענין הפקר.

וּלְפִי שדברי רבותינו בעלי התוס' נראים תמוהים לפי דעת הרש"ש הנ"ל וגם לדעת המנ"ח וכ"ש שגראה ח"ו דטעו בדבר משנה אמרתי אענה אף אני חלקי מה שלבי אמרה לי בשוב דברי רבותינו בעה"מ אשר מפיהם אנו חיים וח"ו דנעלמה מינייהו משנה וגמ' מפורשת.

וּתְחַלֵּה נחקור דל"ע לרבינו הגדול הרמב"ם ז"ל שלא הביא בפסקיו דברי הירושלמי שהביא הרש"ש ז"ל דהנוטע כרם להקדש חייב בשביעית והלא דבר הוא מאחר דמפורש בירושלמי כאן וצירושלמי פסחים ותגדל התימה עוד דצירושלמי אימא עוד שם הנוטע כרם להקדש פטור מן הערלה מן הרצעי ומן העוללות וחייב בשביעית.

והרמב"ם בפ"י ממע"ש ה"ז כתב הנוטע למזוה כגון שנטע אחריו ללולב או זית למזורה חייב בערלה הקדיש ואח"כ נטע פטור מן הערלה נטע ואח"כ הקדיש חייב בערלה, ובפ"ד מה' מחנות עניים הכ"ג כתב המקדיש כרמו עד שלא נודעו העוללות אין העוללות לעניים וכו' הרי דפסק הני אחרוני שנסנו שם ולמה השמיט הרמב"ם ז"ל הא דחייב בשביעית שוב ראיתי דכבר תמה במל"מ על דבר השמטה זו.

וּלְוֹלֵי דמסתפינא נלפענ"ד לומר דהרמב"ם והתוס' ס"ל לית הלכתא כהירושלמי זהא דהקדש ואפרש שיחתי. דהנה צירושלמי שם אמר ר"ז בשם ר' יוחנן ושבתה הארץ שבת לה' דבר שהוא לה' שביעית חלה עליו ופריך רבי חייא בר אבא קומי רבי מנא לאוכלו בלא פדיון אי אפשר וכו' פי' רמב"ם הקשה אהא דקתני וחייב בשביעית והלא א"ל לנאח מיד הקדש בלא פדיון ואם לפדותו מן ההקדש ולאכלו בקדושת שביעית נמי אי אפשר שהרי נמאץ בלוקח לו קרדוס מדמי שביעית כלומר שנהנה מדמי שביעית דהא שביעית אין לו פדיון וכשזה פודה מן ההקדש הרי הדמים נעשים דמי שביעית מפני שאיסור שביעית שבו חל על הדמים וכשאוכל מכרם הזה נהנה מחמת דמי שביעית שנתן עבורה.

וְרַבִּי אמר רב מתניא ולמה לית אגן אמרין צ"י דא"ר יוחנן דברי רבי יוסי מפני שקדם נדרו להצקרו ובא מפני שקדם הצקרו להקדשו אמר ר"י מעשה היה והורו כרבי יוסי. ופי' הפנ"מ דר' מתניא בא לישב קושיא רבי חייא בר אבא דמאי קשיא ליה הרי אנחנו יכולין לפרש לזה בפשיטות כהא דר' יוסי דאמר צנדרים מ"ז גבי המודר הנאה מחצירו והיו מהלכין בדרך ואין לו מה לאכול נותן לאחרים לשום מתנה והלה נוטל ואוכל ואם אין עמהם אחר מניח ע"ג הסלע או

מד"ס, לכ"ע ורוב פוסקים מקילין אמת כי פה יראי ה' מחמירין זה ומהיות טוב מקיימין גם זה אצל אגן להחמיר זה כמובן. ושוב בא לידי תשובה הגאון שליט"א והביא במכתבו ח"ל וראיתי בספר שאילת יעקב סי' ק"ה שר' לחלמיו ח"ל מ"ש למה לא נהגתי לכתוב פרוצל בשנת תרל"ה שלמדת אצלי האמת אגיד כי הייתי בשנת רכ"ח צבית מו"ח ה"ג ז"ל בעל (מהר"ם שיק) לא ראיתי שנהג כן וגם לא שמעתי לא ממנוקאטש וסיגעט שנהגו זה ע"כ ועדותו נאמנה והרי שגם תלמידי ח"ס לא נהגו צח"ל לעשות פרוצל ע"כ וצ"ח לשו"ת תשובה מאהבה הנ"ל.

ובזה הנני נותן החותמת להוגי בדבר אמת וי"ר שנזכה לכיין האמת עד כי יבא איש האמת, ויבשר ביאת משיח לשומרי דת האמת, ידי"ן בתמים ובאמת, הדושכ"ק מתפלל בכל יום לארוכת ימיו ושנותיו בבריות גופא ונהורא מעליא בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רמז

בלאי הברם וברם של הקדש אי שייך בהו שביעית, ודין הפקר אי הוה אפקעתא דמלכא

ב"ה שלש עשרה מדות הרחמים התשכ"ב ברוקלין נ"י יצ"א

מחיי חיים יחתם לחיים ארוכים טובים את כבוד האי גאון ישראל זקן שבסנהדרין פ"ה ע"ה דזיו ליה כבר בתיא חכם חרשים הנשר הגדול כהדרג"ק מוהרי"ז מינצבערג (שליט"א) זצ"ל מרא בארעא דישראל עבגצ"א.

אחדשכג"ק מכתבו קבלתי ואין לי די מילין לכתוב מהשמחה בקראי דצרים נכתבים בכתב יד קדשו כי ידוע לי אשר עיניו הצדולמים כדו קנת ה' ית"ש ישלח דברו וירפאם והיה לי לכבוד גדול שכדני באזה הערות ומראה מקומות על דברי התוס' צ"ק דף ס"ט שנסתפקו אי שייך בכלאי הכרם דין שביעית ועיני ישראל לנוכח יציטו צהגהות רש"ש שם שמתה עליהם תמיה קיימת ממשנה מפורשת בפ"ה דמעשר שני מ"ה שם, ומה שהביא הרש"ש שם עוד מירושלמי פ"ז ה"ז דפאה דגם על הקדש חל שביעית יש מקום לדחות דשם מיירי שחל על הפירות קדושת שביעית ולא לענין הפקר ונתוס' מנחות פ"ד ע"א ד"ה שומר כתבו אחד תירוצא דממעטין הקדש מקצירך ומירך אמר רחמנא דידך אין ולא של הקדש ע"כ, ש"י. והנה הרש"ש ז"ל לא הרגיש בדברי התוס' מנחות הנ"ל אמנם כבר הקשה לדברי התוס' מנחות צמנ"ח מזוה שר' מירושלמי הנ"ל והניח צמימה וכ"ג צחכמה פותח שערי תשובה ליישב דברי התוס' דצרים קצרים דהתוס' מיירי

שביעית תשמטנה מה ת"ל ונטשתה יש לך נטישה אחרת שהוא כזו מה זו בין לעניים בין לעשירים אף זו בין לעניים ובין לעשירים ואמר ר' בון לישנא דמתני' מסייע לר"ל עד שיפקיר אף לעשירים כשמיטה ע"ש ובתוס' גיטין מ"ז והנזכר קמא א"ע ס' נ"ט כתבו דקיי"ל בזה כר"ל אף דהלכה כר"י לגבי ר"ל בפלוגתא דבש"ס ירושלמי לא ס"ל להאי כללא, והארכתי שם בזה.

ובעת אומר אני לדייק דיוק אחר שכתב הרמב"ם ז"ל מ"ע להשמיט כל מה שהוציא הארץ בשביעית וכו' וכל הנועל כרמו וכו' ציטל עשה זו אלא יפקיר הכל ויד הכל שוין זו ולכאורה יתור לשון נראה הכא שכפל אלא יפקיר הכל וכו' והלא כבר כתב מ"ע להשמיט כל מה שהוציא הארץ וכו' ואמר וכל הנועל וכו' ציטל מ"ע זו הרי כבר סיים כל הדין של שביעית היינו שמ"ע להשמיט ומי שאינו משמיט ציטל המ"ע ומה חסר לן עוד שסיים אלא יפקיר הכל ויד הכל שוין זו וכו' ונראה לומר דביון דייק הרמב"ם ז"ל לומר אלא יפקיר הכל וכו' דכל זמן שלא הפקיר הכל אינו הפקיר דהכל תלוי זו ואינו אפקעתא דמלכא וס"ל כשיטת הב"י ז"ל ולכן אתי שפיר מה שמשמעינו הרמב"ם ז"ל דנריך להפקיר הכל ולקיים המ"ע ואם לא יפקיר לא קיים העשה ממילא אף שלא נעל וגדר אלא נריך להפקיר בפה צפי' ושיהיה יד הכל שוין זו.

גם מדברי ר"ל הנ"ל בטעם הב"ה דהפקר צעין בין לעניים ובין לעשירים דילפינן לה משמטה דצעי שיפקיר בין לעניים ובין לעשירים נראה דהפקר כשמיטה ושמיטה כהפקר ועכ"פ מדיוק הנ"ל יש לדייק כן.

ואם כנים אנחנו בזה דשביעית מנזה אקרקפתא דגזרזא הוא להפקיר ואם לא הפקיר אינו הפקר א"כ ע"כ לא קיי"ל כתי' ר' מתניא צירושלמי דאחיא כר' יוסי דלכן הקדש חייב בשביעית מפני שקדם הפקר להקדשו דשביעית אפקעתא דמלכא הוא קודם ההקדש שהרי באמת בשביעית נריך להפקיר ואם לא הפקיר לא היה הפקר וא"כ ע"כ דלא קדם ההפקר להקדש וליכא לאוקמי כר' יוסי והדרא ליה קושיא רבי חייא בר אבא קומי ר' מנא לאכלו בלא פדיון אי אפשר, ואף שהשיב ר' מנא הגיזר מחליפו ביד אחר מ"מ גם הא פלוגתא הוא אי שביעית מתחלל דרך חילול ועיין רידב"ז שם. דר מן דין הרי קשה קושיא תוס' הרי"ד שם סוף סוף כיון דבשש שנים הוה שלו שפיר חל ההקדש אז והאיך פקע ההקדש בשביעית ותי' שלו דהוא אפקעתא דמלכא הרי לא קיי"ל ורק לשיטת הירושלמי הוא איזל כל הצעי דס"ל דשביעית אפקעתא דמלכא ממילא ימנא שהקדש חייב בשביעית שקיל וטרי באיזה אופן יהיה ותי' ר' מנא ע"י גיזר ור'

ע"ג הגדר ואומר הרי הם מופקרין לכל מי שיחפזן והלה נוטל ואוכל ר' יוסי אומר ומפרש החם טעמיה דר"י מפני שקדם נדרו להפקרו וכבר חל האיסור על זה מנכסיו אבל אם היה הפקר קודם מודה ר"י דלא חל הנדר על מה שהפקיר והכ"נ היינו טעמא דחייב בשביעית כיון דשביעית אפקעתא דמלכא הוא ונמנא קודם הפקר תורה דשביעית להקדשו ולא חל כלל ההקדש על שנת השביעית דהוה בכלל מקדיש דבר שאינו שלו ולא הוה הקדש כלל ולא קשה קושיא רחב"א ע"ש ועיין קושיא תוס' הרי"ד דלמה באמת לא חל הקדש ותי' ג"כ מטעם דשביעית אפקעתא דמלכא הוא ולא חל ההקדש עליו שנפקע מקודם ע"ש.

ברם ראיתי לרבותינו האחרונים ז"ל שנחלקו בזה דרחמנא אמרה והשביעית תשמטנה ונטשתה אי הוה זה מנזה אקרקפתא דגזרזא דרחמנא ליהוה להפקיר פירותיו בשביעית וכל זמן שלא הפקיר נהי דעובר אמימרא דרחמנא ועובר על עשה מ"מ אינו הפקר ואין אחר רשאי ליטלו והוא גזל ביד אחרים כ"ז שלא הפקירו או דילמא הפקר זה אין נריך הפקר בעלים דהוה אפקעתא דמלכא שהוא ממילא הפקר רק אם נעל כרמו עובר עשה והוא גזל את הרצים אבל הפירות נעשים הפקר ממילא, ודעת הב"י דאינו אלא מנזה עליו וכל זמן שלא הפקיר אינו הפקר כלל אלא שהתורה נותנת לו להפקיר ולא אפקעתא דמלכא והמהרי"ט ח"א ס' מ"ג הרבה להקשות עליו אבל בפאת השלחן חולק על המהרי"ט ודחה ראיותיו ודעתו כהב"י שהוא רק מ"ע להפקיר ומציא ראיה מכמה מקומות ועיין מנ"ח מנ' פ"ד.

ולאבנים ראשי בין ההרים הרמים חוששני שמא ירצו מחי אמנם לכאורה מדברי הירושלמי הללו נראה ברור דלא נריך הפקר בעלים והוה עכ"פ אפקעתא דמלכא דאל"כ מאי משני רב מתניא אבל מדברי הרמב"ם נראה לכאורה לדייק כשיטת הב"י וכבר הצאתי בספרי שו"ת ח"ג (ס' קל"ז) מה שכתב בפ"ד מה' שמיטה הכ"ד וז"ל מ"ע להשמיט כל מה שהוציא הארץ בשביעית שנאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה וכל הנועל כרמו או סגר שדהו בשביעית ציטל מ"ע אלא יפקיר הכל ויד הכל שוין זו בכל מקום וכו' ותמה השואל דמאחר דיפקיר הכל ודאי דיד הכל שוין זו ול"ל קרא דיד הכל שוין זו בכ"מ.

ואמרת צ"ד דברי' פ"ו דפאה נחלקו ב"ש וב"ה ב"ש ס"ל הפקר לעניים הוה הפקר וב"ה סביר דצעי בין לעניים ובין לעשירים וצירושלמי איפליגו ר"ל ור"י בטעמיהו דב"ה ר"י ס"ל דב"ה ילפי דלא מהני הפקר לעניים בלבד מדכתיב לעני ולגר תעזוב אותם ואותם מיעוטא הוא זו לעניים ולא לעשירים וכו' ור"ל אמר טעמא דב"ה דכתיב גבי

מתניא כר' יוסי אצל אס נאמר דהקדש לא הו אפקעתא דמלכא
א"כ מעיקרא דדינא ליכא פירכא דהרי אין שביעית חל על הקדש
ובקושים התוס' הרי"ד שם וכתב' ר' מתניא בירושלמי.

לאחר שנים רבות מלכתי בשו"ת זרע אברהם סי' י"ז אות
א' שכתב ח"ל וקצת רא"י מהא דב"ב (ל"ו.) אכלה
שביעית אס הוה חזקה וע"ש בתוד"ה ה"ג בירושלמי ב"ב
פ"ג ה"ב והרי שביעית הוה הפקר ואכילת הפקר אינה חזקה
וע"כ כשלא הפקירו דאזי אינו הפקר ועי' נתיבות קמ"א
סק"ב וכו' כתב יראים סי' רע"ח בענין שמיטת כספים שאינו
הפקעת החוב רק שמ"ע על המלוה להשמיט אצל הלוה מחויב
הוא ע"ש והנאני.

וביון שעלתה לן כן איכא למימר דהתוס' ס"ל ג"כ כהב"י
וכהרמב"ם דשביעית לא הוה הפקר ממילא ולא הוה
אפקעתא דמלכא וא"כ ע"כ לא קי"ל כהירושלמי הנ"ל
דהקדש חייב בשביעית וממילא אחי שפיר דברי הרמב"ם ז"ל
שהשמיט הא דהקדש חייב בשביעית מקושים המל"מ דבכיון
השמיטו הרמב"ם דס"ל דאינו הלכה וכמ"ש ואחי שפיר נמי
דברי התוס' מנחות לחד תי' שהביא דבריהם כ"ג דממעטין
הקדש מקצירך ונוזרך ולא תקשה עליהם תמיהת המנ"ח
שהבאתי לעיל דבאמת התוס' ס"ל דלית הלכתא בירושלמי ואחי
שפיר תירוצא דממעטין הקדש משביעית מקצירך ונוזרך
ומיושב קושיה המנ"ח והרש"ש ז"ל. בס"ד כנלפענ"ד.

ומעתה אשונה ליישב תמיהת הרש"ש ז"ל שנעלמה מייחיו
דרבותיו משנה מפורשת ח"ו ומחייבין למשכניו
נפשין ולא לשוין טועין בדבר משנה ואומר אני דהנה במשנה
שם פ"ה מ"ד ממע"ש כיצד פודין נטע רבעי מניח את הסל
על פי ג' וכו' ובשביעית פודהו בשויו ואס היה הכל מופקר
אין לו אלא שכר לקיטה וכו'. והרש"ש ז"ל הביא שם ח"י
הר"ש אמה שהקשה מ"ש דהפקר יש לו שכר לקיטה ולמה
לא יהא כמו בשביעית ותי' דלא דמי שביעית הואיל ודינו
להיות הפקר ואין ראוי ליתן בו שכר לקיטה וכו' והרא"ש
כתב שאין שכר שמירה ולא עבודת קרקע ע"כ נראה מפורש
דבנטע רבעי שייך שביעית והפירות הוה הפקר. ולפוס ריהטא
דההכרח הוא מכה קושיה הר"ש דמ"ש הפקר מנטע רבעי.

אבל הרמב"ם ז"ל פי' טעם אחר בקושיא זו ח"ל וכשלקט
סל של ענבים מכרם רבעי הפקר פודה אותו בסלע
פחות איסור ולא נעשה כן בשנת השמיטה לפי שכל אחד
מלקט לעצמו ע"כ וכן פי' הרע"ב ע"ש ודבריהם ז"ב מה
כוונתם בזה. וראיתי לרבינו התו"ט שפי' טעם משום דאין
הכל בקיאיין בדיני שביעית וכשיאמר הא לך איסור ולקוט לי
בו הדמים נתפסים בקדושת שביעית אלא צריך שיאמר לקוט

לי כדחתן במ"ד פ"ח דשביעית והלכך נמנעים בנ"א מלקוט
בשכר. והלח"ש תפס עליו בזה וכתב דפשוט כיון דשביעית
כשוכר ללקוט מוכרת הוא ליתן יותר משכר לקיטה גרידא
דאטו בשופטני עסקינן שהרי אלו הפירות שלוקט לו בשכר
מועט יכול לזכות בהן לעצמו וע"כ שנותן לו שכר יותר
וזה הוה כמכר ממש ולכן הצריכוהו לתפוס לשון שאינו
נראה למכירה מ"מ פשוט דשכר לקיטה בשביעית מרובה
משאר שני שבוע ומעתה אס היה מנכה לו שכר לקיטה
בשביעית לא היה שוה מאומה לפדותו ששכר לקיטתו הוא
דמישוי משא"כ במופקר שאס קדם והחזקת במקצת השדה
זכה בכולו ואין לפועל אלא שכר לקיטתו בלבד ע"ש וכן
פי' הרש"ש מדנפשיה.

ולפענ"ד נראין דברי התו"ט דמאי דטענו אטו בשופטני
עסקינן שהרי הפירות אלו יכולים לזכות לעצמן
יש לומר פשוט דהאי שכר כבר לקט פירות די נרכו ואין
צריך לו יותר וללקוט ולמכור אסור דלאכלה ולא לסחורה אמר
רחמנא גם כי ינטרך לשמרים שלא יפסדו דלאכלה ולא להפסד
ולכן אינו רוצה ללקוט לעצמו ולזכות בהם ואעפ"כ רוצה
להשתכר מעות בשכר לקיטה ומעות צריכין לו ואמאי לא ישכיר
עצמו בשכר לקיטה של כל השנה, ואדרבה אומר אני דשביעית
לוקט הפירות בשכר יותר זול מכלל השנה, והטעם דבכל השנה
שעובדים האדמה ושדות וכרמים המלאכה מביאה לבעלי
מלאכות ומבקשין שכר הגון אצל בשנת השמיטה שליכא עבודה
וכולם בטלים והוא רוצה להשתכר מוזיל עצמו והולך ללקוט
רק שיסתכר מעות כידוע בדומן שאין מלאכה הפועלים צוול,
ועיין סנהדרין כ"ו ע"א משרבו ממציאי מעות לעניים ואולי
עניים ואספו להו ומייתו, ולכן חפש התו"ט טעם משום דאין
הכל בקיאיין.

אלא שלפענ"ד יש לומר עוד צפי' הרמב"ם בדרך פשוט
דהרמב"ם בא ליישב קושיה הר"ש דלכן בשנת
השמיטה לא מנכה שכר לקיטה לפי שכן הוא המציאות שכל
אדם מלקט לעצמו יהיה מציאה טעם שיהיה אצל כיון שכל
אדם לוקט לעצמו א"כ לא שייך לנכות שכר לקיטה אפילו
בכרם רבעי דשביעית ליכא שכר לקיטה ואין אנו יודעין כמה
הוא שכר לקיטה לנכות ולא דמי להפקר דעכ"פ איכא שכר
לקיטה בכרמים והמציאות הוא שפועלים לוקטין בשכר משא"כ
בשביעית שהמציאות שכל אחד לוקט לעצמו וליכא כאן שכר
לקיטה, ואפילו בכרם רבעי אפילו נימא דמותר לשכור ולא
שייך ביה שביעית מ"מ המציאות דשביעית כל אחד לוקט
לעצמו וליכא שכר לקיטה. ועיין לשון מוהר"י בן מלכי צדק
ואין צריך כלום שומא שאין מוציאין כלום הוצאות בשביעית,

הגדול, ידיו רב לו בדבר קטן ודבר גדול, כל רז לא אניס ליה, כך דכולה ביה, ה"ה ידיו עליון וידיד נפשי כהדרג"ק מוה"ר ישראל זאב מינצבערג (שליט"א) זצ"ל, מרא בארעא דישראל עבגצ"א.

אחדשכג"ק ומודים דרצנן, נתמלא הצית אורה, זו תורה נקבלי מכתב מאת כ"ק ודאגה בלב איש ישחנה כי המכתב ידי אומן מכונה אשר לא כן הראשונות כתב ידיו גלולי זהב טהור גברא ועל זה לצי עלי דוי כי כל המשנה ידיו על התחמונה וכנראה שקשה על כ"ק הכמיה ואני תפלה, לנורא תהלה, לאריכת ימיו ושנותיו עוד ינוב בשיצה דשן ורענן עד כי יבא ינון ויגזור חיים ממלך עולם, מן העולם עד העולם.

ולפי שדברי כ"ק עלי אהובים אשתעשע בהם כפי מיעוט השגתי וידיעתי בתורה וראשונה מש"כ בס"ק א' דגס לדעת הדי"ק בחשו' דפליג אמהרי"ט ומצי"ט בח"א סי' מ"א דס"ל דפירות שציעית הפקר מכתב אפקעתא דמלכא מ"מ מודה הדי"ק ז"ל דבעצם הפירות הוה הפקר והם מופקרים לכל אדם וגם הצעה"כ אין לו זכות בהם ולא נחלקן אלא לענין פטור מן המעשר מאיזה טעם נפטרו לדעת הדי"ק הוא מטעם הפקר וממילא אם הצעה"כ נעל כרמו נתחייב לעשר פירותיו דהא סוף סוף לא הפקירם והמצי"ט חולק וס"ל דפטור המעשרות שציעית אינו מכתב הפקר אלא גוה"כ כמ"ש מדרשת המכילתא והספרי ע"כ.

ונראה להביא ראיה לשיטת הד"ג מדברי הדי"ק בשו"ת אצקת רוכל סי' כ"ג ד"ה ועתה ראיתי שכתב וז"ל ועתה ראיתי מה שכתב החכם כמוהר"ר משה מטרנאני נר"ו לפטור שציעית ממעשרות גדולי שנת השמטה בקרקע גוי ולקחם ישראל ממנו קודם מירוח ומירחן וטען ראשונה כי מן המורה אין שנת השמטה חיוז מעשרות וכו' ואני אומר כי מה שהוא סובר שהוא עקשות הוא היושר כי לא נפטרו פירות שציעית ממעשרות אלא מטעם הפקר וכל שאינו מופקר לא נפטר ממעשרות ומה שטען אטו ישראל שגדר כרמו ולא הפקיר וכו'. יש לומר שזהו כמודיע הדבר בסתום ממנו דאיכא למימר בהא אה"נ שהיא חייבת אע"ג דרחמנא אפקריה כיון דאיהו לא אפקריה וכו' ע"כ.

ומדברית ודייק בלשוננו אע"ג דרחמנא אפקריה כיון דאיהו לא אפקריה וכו' נראה דרחמנא באתא אפקריה לעולם והוה אפקעתא דמלכא אפילו לדעת ב"י. שוב צא לידי בשאלה ספר תורת הארץ ומנאמי צפ"ח סעי' כ"א שכבר קדמני בדיוק זה בדעת ב"י והאריך הרבה לזכר דזה הוא שיטת הדי"ק ז"ל וכשיטת כ"ג בזה אמנם מ"מ לא קשה מזה למה שכתבתי במכתבי הצעיר בשיטת הרמב"ם שהרי אני

ולכן אינו מנכה לו שכר לקיטה אבל אין מוכרח מזה שהוא משום שציעית דינו להיות הפקר ואין ראוי ליתן בו שכר לקיטה וכפי"ה הר"ש.

ומעתה יש לומר דהתוס' מפרשים פי' המשנה בפירושינו לכן אין נוטל שכר לקיטה או אפילו כפי"ה הי"מ שהביא הר"ש ז"ל שם על מנת להוציא הוצאות הכרס חפירה וחמירה וצציעית פודהו בשוויי דכל הקן מלאכות לית ביה דאסורין שציעית ולזה מודי גם התוס' דאסורין לחפור ולמור אפילו אי נימא דליכא שציעית בכרס רצעי היינו צפירות אבל לחפור ולמור בקרקע מודי דאסור אפילו בכרס רצעי דהרי הקרקע והגפנים לא הוי הקדש וגם לפי פי' זה אין מוכרח כלל ממשנה זו דכרס רצעי שציעית נוהג בו ולכן שפיר כתבו התוס' אי שציעית נוהג בכרס רצעי דמספקא להו בזה.

ובאמת נראה שגם הרש"ש ז"ל הרגיש קצת בחולשת הקושא ולא היה צרור ליה ממשנה זו שאמר שהביא שם להקשות ממשנה הנ"ל לרבותינו צעה"ת הביא דברי הירושלמי דהקדש חייב שציעית וסיים וראה אני שהדברים ק"ו לכרס רצעי, והדברים מתמיהים דלמה ליה לדייק מק"ו מהקדש דמפורש בירושלמי כיון שכבר הביא ליה ראה ממשנה מפורשת שציעית נוהג בכ"ר, ע"כ נראה דהרש"ש ז"ל הרגיש דהתוס' י"ל דמפרשי באופן אחר פי' המשנה דלא תקשה להו ולא תדייק משם דכ"ר שציעית נוהג ולכן תמה עליהם מק"ו מירושלמי אבל הרי כבר הבאתי דמירושלמי ליכא לאקשויי להו דלא ס"ל כהירושלמי להלכה ונמצא התוס' לשיטתייהו אזלי ממנחות הנ"ל דס"ל דההקדש ליכא איסור שציעית וכמו שהעיר כ"ג וא"כ לא נשאר רק הראיה מהמשנה ולזה יש לדחות כנ"ל וכו' שטעו ולא ראו רבותינו בעלי התוס' משנה מפורשת כנלפענ"ד.

ומחמת קדושת החג הממשמש ובא מוכרח אני לקצר ואשמח לשמוע חות דעת כק"ג בנידן זה ואם אזכה אולי אחזור עוד לפרק זה ועד התם הנני דסגינדא מקמה דיקר אורייתא המסיים בגמח"ט בספרן של צדיקים גמורין בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן ריו

עוד בהנ"ל ואי שייך דין שביעית בערלה (ועיין שו"ת שארית ישראל להגמרי"ז מינצבערג זצ"ל יו"ד סי' ע"ו וע"ז)

ב"ה יום ד' בשבת לסדר אשר תשים לפנייהם התשכ"ב ברוקלין יצו"א

רב הרבנים גאון ישראל זקן שבסנהדרין פ"ה ע"ה צדיק וחסיד קדוש יאמר לו, חכם חרשים מבחר האנשים, הנשר

כתבתי שם לפי הצגת רוב האחרונים בשיטת הב"י ושיטתם מבוארת דס"ל דלא הוה הפקר כלל אם לא הפקיר והכל תלוי בדעת בעלים וכמו שכתב המנ"ח והתורת הארץ בעצמו שכן דעת כל האחרונים ז"ל.

איברא דלולי שאין אני כדאי הכרח לא חזינא לפרש כן בשיטת הב"י ויש בידי לישב שיטת האחרונים בפי' הב"י ז"ל ולפי שראיתי בספר הג"ל שהקשה כמה קשיות לשיטת האחרונים אמרתי אסורה נא ואראה המראה הגדול הזה מדוע לא נבאר דבריהם בכתב יושר ולא נשווהו בטועה בדבר קטון, הקשה למה כתב דהגודר את כרמו בשביעית חייב במעשר יותר מזה הו"ל לומר דכל שלא הפקיר בפירוש הפירות חייב במעשר אף שלא עשה שום פעולה לגדור, ודוחק לומר משום דהמצי"ט כתב בגדר את כרמו פטור ממעשר כתב גם הוא דכה"ג חייב במעשר. וכן יקשה על זה מדברי הרמב"ם בהל' שביעית (פ"ד הכ"ד) וז"ל מ"ע להשמיט כל מה שתוליא הארץ בשביעית שנאמר והשביעית תשמטנה ונטשתה וכל הנועל כרמו או סג שדהו בשביעית ביטל מ"ע עכ"ל והא דכתב מ"ע להשמיט לישנא דקרא נקט ואפשר דהכונה שיפקיר בפירוש אף מזה שכתב וכל הנועל כרמו ביטל מ"ע ואם היה הדין שצריך להפקיר בפירוש הרי עבר על מ"ע כשלא הפקיר בפירוש ולמה נריבין דוקא שנעל כרמו או סג שדהו שיעשה מעשה בידים נגד ההפקר.

ואני אומר כי מה שהוא סובר לדוחק הוא היושר דאח"כ וודאי שהב"י אחר שמציא לשון המצי"ט ועליה קאי שדן בגדר כרמו פטור ממעשר כתב עליה דחייב במעשר ומה דוחק יש כאן והלא הוא שואל כענין ומשיב כענין והלכה. ומה שתמה מדברי הרמב"ם ז"ל אדרבה מלשון הרמב"ם לפענ"ד ראוי להיפוך דלכאורה יש לדייק בלשון הרמב"ם שכתב וכל הנועל את כרמו ביטל מ"ע הי"ל וכל הנועל כרמו בשביעית עבר על מ"ע או לא קיים המצוה ולשון ביטל משמע שביטל ע"י מעשה וזה כשנעל וגדר או סג ומדפחח במ"ע להשמיט כל מה שתוליא הארץ בשביעית סיים דכל הנועל וכו' ביטל מ"ע זו ואפילו אם יחזור אח"כ ויפקיר עוד מ"מ כבר ביטל המ"ע בפועל. גם מקיום לשון הרמב"ם וז"ל אלא יפקיר הכל ויד הכל שוין זו ולכאורה למה ליה לכפול ולכתוב אלא יפקיר הכל והלא כבר פתח במ"ע להשמיט כל מה שתוליא הארץ ולפמ"ש י"ל דזה בא להשמיטנו דהכל תלוי בהפקרו וכמו שדייקתי כן במכתבי הראשון בדברי הרמב"ם ז"ל. וקצת יש לומר דכונתו בזה לומר דאפילו לאחר שנעל וסג וגדר אכתי מחויב להפקיר לכל באופן שיהו יד הכל שוין זו.

ולפמ"ש מתבארים בדרך פשוט דברי הרמב"ם ז"ל בזה"מ מ"ע קל"ד שכתב וז"ל שציונו להפקיר כל מה

שתוליא הארץ בשנת השמיטה וכ"כ החינוך מצוה פ"ד ופשטות הדברים שהוא מ"ע להפקיר בפה. וראיתי בת"ה שרצה להציא ראוי מדברי הרמב"ם בזה"מ שם שכתב בסמוך והתיר נמיחת קרקעותינו לכל אדם וכו' ואם נאמר דצריך הפקר ואם לא הפקיר לא הוה הפקר מה זה שכתב והתיר כיון שהפקיר אין זה היתר בשביעית יותר מומן אחר דלעולם כשאדם מפקיר פירותיו מותרין לכל אדם ע"כ.

ולפענ"ד ראיה זו איני מכיר לאחר בקשת סליחתו אלף פעמים דכוונת הרמב"ם י"ל בדרך פשוט דודאי לולי התורה שזתה להפקיר כל הפירות והארץ בשביעית לא היה מפקירן לעולם ולא מדעתו עושה ההפקר אלא מכח צוי הקב"ה שזו להשמיט ולהפקיר לכל אדם וא"כ שפיר נופל הלשון והתיר נמיחת קרקעותינו לכל אדם אפילו אם גם הבעלים צריכים להפקיר שוב ראיתי דהרגיש קצת בזה ודחק עצמו ליישב אבל לפי שיטת האחרונים ממשיב הכל ברוחה בס"ד.

ובמילא מה שהציא שם מפאה"ש הל' שביעית סי' כ"ג שהאריך טובא לחזק דברי הב"י דהבעלים צריכים להפקיר והציא דברי כמה ראשונים שכ' מצוה שיפקיר וכתב עליו הת"ה שאין זה מכריע די"ל הכונה רק שיניח הפקר ולפענ"ד ודאי ראוי גדולה הוא. עוד הקשה מלשון הרמב"ם פ"ו מהל' תו"מ ה"ה שכתב שנת השמיטה כולה הפקר ואין בה לא תרומה ולא מעשרות כלל משמע דליכא שום אופן שיהיה זו תו"מ וכן מרש"י זכאים ע"ה ע"כ דשביעית לאו בת תו"מ הוא ומשמע דאין שום אופן שיתחייב במעשר. ולפענ"ד אין מזה הכרח כלום די"ל דהרמב"ם כתב דין תורה דשנת השמיטה שצריך להפקיר הכל ובודאי לאו בת תו"מ הוא ולא דבר כלום ממנו שעובר אמימרא דרחמנא, דאטו ברשיעי עסקינן.

ועוד דהאי מאי קושיא הוא לשיטת האחרונים ולדידיה מי ניחא דכיון דשנת השמיטה פטורה ממעשר לעולם מטעם הפקר ואפקעתא דמלכא א"כ לדעת הב"י דמחייב במעשר אמאי מחייב במעשר היה לו ליפטר לגמרי כיון דהוה הפקר שהרי אפילו נעל בפניהם לא מהני כלום לענין מעשר ג"כ אמאי חייבים וקושיא שהקשה להו תקשה ליה לדידיה שוב ראיתי שהגאון ז"ל הרגיש בעצמו גם בזה.

ואת ועוד אחרת לפי דעת ר"ת שלהי יבמות דף קכ"ב ע"א בתוס' ד"ה של עזקה שחולק על רש"י וס"ל דפירות שביעית המשומרים נאסרו אפילו קודם זיעור מהא דתניא בת"כ ואת ענבי נזירך לא תצזור מן המשומר אי אתה צוצר אבל אתה צוצר מן המופקר וכן דעת רבותיו של רש"י

לענין הפקר הוה הפקר מכה אפקעתא דמלכא דא"כ צמה נתייבז צמעשר וכנ"ל.

ומעתה אני אומר דאפילו מה שכתב הב"י בצדקת רוכל דאיכא למימר צהא אה"נ שהוא חייבת אע"ג דרחמנא אפקריה כיון דאיהו לא אפקירה פירושו פשוט דהא התורה נותה להשמיט ולהפקיר כל היוצא מן הארץ בשנה השביעית וקרא נזוה ונטעמה וא"כ אפקעתא דמלכא ודאי איכא הכא אלא שחלה הכתוב צו צהפקר צעלים ואם הם לא הפקירוהו אף דאיכא אפקעתא דמלכא לא נעשה הפקר דעכ"פ יש כאן יד צעלים עליו. וקצת יש להסביר הענין דהרי צדין צעלות איכא תרי מילי והגונב דבר עובר איסור גניבה שגנב מן האדם ומן המקום וא"כ הכ"נ לענין הפקר איכא תרי מילי הפקר מכה המלך וצריך עוד צעלים שנויים הצעה"צ הארצי וצלא זה לא סגי. וכעין דוגמא הא דאמרו ז"ל השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם כאן קודם צרכה כאן לאחר צרכה וא"כ נמצא שהוא כעין שותפות כביכול ולכן אף דמאד התורה רחמנא אפקריה בקשה עוד שהצעה"צ יפקיר ג"כ ואם לא הפקיר עבר אמימרא דרחמנא אצל לא הוה הפקר. וא"כ עלתה שיטת הב"י צס"ד כדעת האחרונים ז"ל.

וב"ש כ"ג רציה מגמ' נדרים מ"צ ע"צ דגם ארעא רחמנא אפקרה ללקיטת הפירות לולי דצרי כ"ג י"ל דהגמרא מיירי לאחר שהפקיר הצעה"צ וצריך הפקר צעלים קודם ומנ"ל לומר דמיירי קודם שהפקירו הצעלים הפירות גם הא ראי' מגמ' מכות דף ג' ע"צ שלא מהני תנאי על מנת שלא תשמיטנו שביעית משום דמתנה על מה שכתוב צתורה תמהני על זה דודאי לד"ה מתנה על מה שכתוב צתורה הוא שהרי התורה נותה להפקיר ונטעמה והאי שמתנה היפוך זה מתנה על מה שכתוב צתורה אצל מ"מ אין זה מחייב ההפקר צלי דעת צעה"צ אי נימא כדעת הב"י דצעי דוקא צעלים אלא שהתורה נותה לצעלים להפקיר והמתנה שלא להפקיר מתנה על מה שכתוב צתורה הוא, ועכ"פ הרי מחזיק צו ואין יד הכל שוין צו.

וב"ש צס"ק צ' ראי' מירושלמי שביעית פ"ד הלכה צ' מאמתי אדם זוכה צפירותיו צשביעית ר' ירמיה סבר מימר משינתם צתוך כליו ר' יוסי סבר מימר אפילו נתנם לתוך כליו לא זכה צהו דהוא סבר דאינון ידיה ולית אינון ידיה וצמח"א מסביר מחלוקתם צהל' קנין ומשיכה ועיין חוס' צ"צ נ"ד ע"צ ד"ה אדעתא ומצואר מלשון הירושלמי דצעה"צ צעצמו צריך לעשות קנין צפירותיו מדאמר מאימתי אדם זוכה צפירותיו צשביעית ומהו רציה מוכרתה דאפילו צעה"צ עצמו אין לו זכות צפירותיו עכ"ל.

דפירות משומרים אסורים לעולם ואי נימא דהפקר הוא אפקעתא דמלכא לעולם א"כ איך נאסרו הפירות צמה שאדם נועל את כרמו ואיך יאסור פירות הפקר על כל העולם צשציל ששמרם וצמה נאסרו כיון שהפירות אינם שלו ואם כי עבר אמימרא דרחמנא שאסור לנעול צפני פירות שביעית אצל צמה אסר הפירות, אצל אי נימא דכל זמן שלא הפקירן הרי הן צרשותו שפיר מוצן שכיון ששמרן נאסרו.

וראיתי צת"ה הנ"ל שיצא להקשות ולתרוץ דכיון דשביעית אפקעתא דמלכא והוה הפקר ממילא א"כ אמאי הוזה צה חייב צמעשר (והוא קושיא שהקשינו צסמוך) ומי' לפי דעת הירושלמי ריש מעשרות דאמרין שם המפקיר קמה וחזר וזכה צה ועבר והפריש הוה תרומה ונחלקן הרמב"ם והראצ"ד (צפי"צ ה"צ) מהל' תרומות אי דוקא עבר והפריש צדיעבד או אפילו לכתחלה מפרש עכ"פ נראה דאף צפירות הפקר משכחת לה תרומה א"כ י"ל הכ"נ צשביעית אלא צצדעת הרמב"ם א"א לומר כן עוד מי' דאפשר צאמת הפירות הם הפקר אפילו לאחר שגדר אלא שכיון צצפועל אינו מניחו ליקח הפירות אינם פטורים מן המעשר ע"כ.

ודבריו תמוהים הרבה חדא דלא קרצ זה אל זה צצשלמא צהא דירושלמי שהפירות והשנה שנת מעשר הוא אלא שהוא הפקיר ונפטרו ממעשר וכיון שחזר וזכה צהם שפיר י"ל דאיגלאי מילתא לנפרע דצני מעשר הן ועכ"פ היה עליהם חיוב מעשר אצל צפירות שביעית לשטיטו דהפירות לעולם הוה הפקר מכה אפקעתא דמלכא מאי שייך צה שיתחייב צמעשר מפני שזכה והלא לא גרע הוא מכל אדם שלקט פירות שביעית וזכה צהם ולא נתייבז צמעשר וע"כ צריך לומר משום דיש שום צעלות עליהו חוה פשוט וצבור. גם מה שתי' דצאמת הפירות הפקר אף לאחר שגדר אלא כיון שאינו מניחו ליקח הפירות אינם פטורות ממעשר תיובתא חזינא הכא דא"כ כל מי שלוקט פירות שביעית ומכניסן לציתו יהיה הכא.

ועב"פ מדויל ידיו משתלם ליה מה שהקשה לעיל מדצרי הרמב"ם ורש"י ז"ל לשיטת האחרונים דשנת השמיטה פטורה ממעשר ואין חיוב מעשר צעולם צשנת השמיטה משכחת ליה והא משכחת ליה ג"כ כה"ג כשנעל לשיטת הב"י וא"ת דצהא לא מיירי הרמב"ם א"כ גם לעיל לא קשה מידי צמוצן. ועכ"פ סוף סוף הרי פירות הפקר הם והאיך נחייב פירות הפקר צמעשר. כיון דלשטיטו אפילו כשנעל לא יצאו מידי הפקר. ולא דמי להא דירושלמי דעכ"פ חזר וזכה צהם ונעשים שלו חוה פשוט וצבור צס"ד. וממילא קשה לומר דהב"י רק לענין מעשר קאמר דמחייב צמעשר אצל

ור"ל שהרי באמת כשצא זמן הדיעור חייב צדיעור וגם אסור לעשות בהם סחורה ואינם שלו רק לאכלה וכמו אמרו ז"ל לאכלה ולא לסחורה ולא לשאר דברים שהם של גבוה.

ובראיה לדייק כן מלשון הירושלמי שאמרו מאמתי אדם זוכה בפירותיו לפי הפי' דהאציעא קאי אבעל הבית היל"ל מאמתי בעל הבית זוכה בפירותיו ומדקאמר מאמתי אדם זוכה בפירותיו משמע דאכל אדם קאי הלוקט פירות שציעית ומציעא מאמתי זוכה בהם והא דקאמר פירותיו ר"ל הפירות שלקטן ונעשים פירותיו וזה לפענ"ד נכון בפי' הירושלמי.

אלא שעיקר דברי ר' יוסי באמת צ"ב לפענ"ד שכתב ר' יוסי סבר מימר אפילו נתנם לתוך כליו לא זכה בהו דהוא סבר דאינון ידיה ולית אינון ידיה ולפי הפי' דהאציעא הוא אבעל הבית בפירותיו, לא זכיתו להדין טעמו ונימוקו של ר' יוסי שנתן טעם דהוא סבר דאינון ידיה ולית אינון ידיה דהיכי מיירי ר' יוסי אי מיירי קודם שהפקיר ונתנם בכליו תקשה מאי טעמא דר' ירמיה דס"ל משיטנו בתוך כליו זכה בהם וכיון דלא הפקיר הפירות הפירות אסורים עליו לעולם ולא זכה בהם לעולם וע"כ דמיירי לאחר שהפקיר וא"כ ר' יוסי דפליג עליו ע"כ דפליג כותי' אהא דינא דס"ל לר' ירמיה דזכה בהו והוא לאחר שהפקיר ס"ל לר' יוסי דלא זכה בהו אפילו לאחר שהפקיר.

ועיינתי בס' מחנה אפרים ה"ל קנין ומשיכה סי' ד' שהביא דברי הירושלמי ומפרש מחלוקתם דהא פליגי ר' ירמיה סבר שהלוקט פירותיו שציעית נהי דאין ידו זוכה לו משום דאינו מכון לזכות שסבור שהם שלו מ"מ כל שנחנם לתוך כליו זכה דכליו של אדם זוכה לו מדין חצר כדמוכח פ"ק דמציעא וקיי"ל חצירו של אדם זוכה לו שלא מדעתו ור"י סבר חצירו מדין יד קאמו וכשם שאם אחוס צידו וסבור שהוא שלו לא קנה כך חצירו משמע לכאורה דמפרש בפירות של שדהו אצל מ"מ אינו מוכרח שמיירי קודם שהפקירם דאל"כ תקשה ל' לר' ירמיה וכי לית לי דהפירות אסורים עליו והא דסבר שהם שלו י"ל משום דס"ל לאחר שהפקיר קנה לו שדהו דהמפקיר פירותיו אין שדהו הפקר אלא כדי שיכנסו לקציר אצל עיקר הקרקע אינו הפקר.

לבד כי מדברי המחנ"א שם אין להביא רא' כי חסר סוף דבריו וא"א לעמוד על כוונתו לפענ"ד.

בר מזה קשה לפירוש זה מה שאמר ר' יוסי דהוא סבר אינון ידיה ולית אינון ידיה דמהיכי תיתי יסבור דאינון ידיה וכי לא קרא בתורה וצציעית תשטמנה ונטמנה ואכלו אציוני עמיק, אלא ש"ל דבאמת זה הוא הטעם שלו דהוא סובר דאינון ידיה עד שלא הפקיר ובאמת אינם ידיה אצל

ולאלי דבריו הקדושים הכרח לא חזינא ואמינא תרי ותלתא טעמא. ראשונה שהרי נחלקו הראשונים ז"ל בדין אי בעלים מותרים ללקט פירותיהם שצציעית דהרמב"ם פ"ד משו"י ה' כ"ד כתב דהבעלים רשאים לזכות כמו אחר בתורת הפקר ואם הביא יתר מזה מותר ובמשנה ראשונה שציעית פ"ה מ"ז פי' דדעת הרע"ב והרא"ש דאין הבעלים יכולין לזכות בפירותיהם כלל ואף בפחות מה' כדים ועיין באחרונים ז"ל וא"כ י"ל דהא הוא באמת מחלוקת הירושלמי אי אדם יכול ללקט פירותיו שצציעית דר' ירמיה סבר מימר דיכול ללקט ומשיטנס בתוך כליו הרי הם שלו זוכה בהם ור' יוסי ס"ל דצעה"ב אסור ללקט משלו אצל תרומתו מיירי לאחר שהפקיר פירותיו.

שנית י"ל דמחלוקת ר"י ור' יוסי בירושלמי הוא לבתר שהפקיר פירותיו שצציעית ורובה גם הצעה"ב לזכות בהן כמו אחר ונחלקו דמאמתי זוכה בהן דעת ר"י לבתר שנתן בתוך כליו ודעת ר"י דאפילו נתן לתוך כליו אינו שלו משום דפירות שציעית לעולם הפקר הם ולקמן עוד מדבר מזה בצ"ד בסדרת ר' יוסי אמאי אינו שלו.

ועוד צו שלישיה דאפילו נפרש דמיירי קודם ההפקר מ"מ לא תקשה לדין דהנה כ"ג הדגיש ח"ל וכן מלשון רבי יוסי דהוא סבר דאינון ידיה ולית אינון ידיה נראה דמזה עיקר ההכרח דאפילו צעה"ב אין לו זכות בפירותיו אצל הרי כתבתי במכתבי הקודם דרבי יוסי ס"ל בירושלמי דשציעית נוהג בהקדש מפני שקדם הפקרו להקדשו וא"כ רבי יוסי לשיטתיה הוא וודאי דס"ל דשציעית אפקעתא דמלכא הוא וכן הבאתי במכתבי הנ"ל אלא דהעלתי בצ"ד דאין לא קיי"ל כרבי יוסי בזה משום דקדם הפקרו והרמב"ם ג"כ לא פסק כוותיה וכמ"ש.

ועל ארבעה אשיבנו דלפענ"ד נראה לומר פי' חדש בפי' הירושלמי הנ"ל והיינו דלפענ"ד הא פלוגתא דרבי ירמיה ור"י לא קאי דוקא אבעל הבית הלוקט פירות שדותיו אלא קאי אכל אדם הלוקט פירות שציעית שהם פירות הפקר, דקיי"ל דפירות שציעית כשזוכה בהן ממנו הוא עיין רש"י ותוס' קדושין נ"ב, ועיין ירושלמי שבת פ"ח ופ"י דפסחים ה"א דיואלים י"ח צ"ן שציעית, ועיין רש"ש סוף פסחים. ונחלקו בזה ר"י ור"י מאמתי זוכה בהם שיהיו שלו ולא יהיו של הפקר ובהא פליגי רבי ירמיה סובר משנתנם בתוך כליו זוכה בהם והרי הם שלו ר"ל דס"ל לר"י דפירות של הפקר לאחר שזכה בהם ידיה נינהו לכל דבר ככל דבר של הפקר שקונהו אצל רבי יוסי סבר דאף לאחר שנתן בתוך כליו לאו שלו נינהו אלא שאיהו סבר דאינון ידיה ר"ל דאדם הלוקט סבר מאחר דקניניהו מהפקר הוה שלו אצל באמת אינם שלו

לאיסורו ולכן היה צידו לאסור בששית וכיון שנאסרה בששית חל האיסור גם אשציעית אף שצציעית נעשית הפקר מאליו מכה אפקעתא דמלכא. למ"ד דנעשית הפקר מאליו אכל לשטת דס"ל דכל שלא הפקיר לא נעשית הפקר אמי שפיר דאוסר בששית ונאסרה צציעית ודו"ק.

שבתי וראיתי בירושלמי נדרים פ"ד ה"ו אמתי' שם ח"ל המודר הנאה מחזירו לפני שציעית אינו יורד לתוך שדהו ואינו אוכל מן הנוטות וצציעית לא ירד לתוך שדהו ואוכל מן הפירות וכו' רבי שמעון בן לקיש פתר מחזירא המודר הנייה מחזירו לפני שציעית לא יורד לתוך שדהו ואינו אוכל מן הפירות ואם נדר צציעית לא יורד בתוך שדהו אכל אוכל מן הפירות נדר ממנו מאכל לפני שציעית יורד לתוך שדהו ואינו אוכל מן הפירות ואם נדר צציעית יורד ואוכל ותייא דרשב"ל כרבי יוסי דו רבי יוסי אומר מפני שקדם נדרו להפקירו בן רשב"ל אמר שקדם נדרו להפקירו ולא הפקירו לנדרו רבי יונה רבי בא בר חייה בשם רבי יוחנן מודה רבי יוסי בהבקר תורה שהוא מותר ע"כ.

והנראה דבאמת דא הוא מחלוקת בירושלמי אמאי אוסר ולרבי יוסי הכ"נ דאינו חל שהרי כתב דמודה שהוא מותר בהפקר תורה וא"כ כיון דאנן קיי"ל שחל וכש"ס צבלי ודאי דלא קיי"ל כר"י וזה אכל צש"ס צבלי פליגי בנוסחא אחריתא וכבר האריכו בזה המפרשים. עכ"פ נראה מדר"י בירושלמי קשה להכריח ההלכה, בזה.

והא ראה שהביא כ"ג לחלק בין רבים ליחיד מנדרים פ"ג ע"כ קונס כהנים ולוים נהנים לי יטלו על כרחו ופי' התו"ט והמלכות שלמה דכיון דמזוה לתת ללוי אינו יכול לאסרו אע"ג דמותר לזרים וכ"כ לענין שציעית אם אוסר על כלל ישראל אפילו אם אסרם בשנת הששית אינו חל איסורו בשנת השציעית מפני שהוא כנגד התורה כמו דמתנה שלא תשמיטנו שציעית ע"כ. אם קבלה הוא נקבל ואם לדין אדון לפני כ"ג חדא לפי מחלוקת בירושלמי דתלוי אם קדם הפקרו לנדרו או להיפוך נראה פשוט דאין ג"מ בין רבים ובין יחיד אלא אפילו לדין לפענ"ד לא דמי אהדדי דבמשנה דף פ"ג שם מיירי כשאמר קונס כהנים לזים נהנים לי יטלו על כרחו דהנדר היה עליו ולא על הנכסים והנכסים מעולם לא נאסרו עליהם אלא שהוא לא רצה להנות הכהנים ולכן לא חל הקונס עליהם שלא ליטול צע"כ דכשנוטלים צע"כ אין לו טובת הנאה וממילא חל הנדר ואמי שפיר הכל אכל הכא הרי קיימינן באומר הניית נכסים אלו אסורין עליך ואסר הניית הנכסים על כל העולם אפשר דהכ"נ מהני אפילו לכל העולם כמו ביחיד, וודאי אדם יכול לאסור נכסיו אכל העולם ולא גרע ממקדיש נכסיו דאוסרם אכל העולם.

זה דוחק לומר בכוונת ר"י וגם עכ"פ קשה דא"כ באמת אסורין לו ולא די שלא זכה בהם וכמ"ש לעיל בשם ר"ת שיליה יצמות ואם נדחוק דר' יוסי אחי לשיטת רש"י א"כ תיובתא מדברי בירושלמי לשיטת ר"ת ויש להאריך בזה אכל אי נימא דמחלוקתם לאחר שהפקיר אחי שפיר הכל וכנ"ל.

רלפי פי' זה א"כ אין כאן שום ראייה והכרח דפירות הפקר אין לו לבעה"ב בהם זכיה קודם שהפקירם והכא לא מיירי כלל מצעל הצית אלא שהכא מיירי לאחר הפקר כנלפענ"ד.

וב"ש אהא קושית הרידצ"ו נדפס בצאה"ש סי' ד' סעי' י"ג לדעת המצי"ט דצציעית הוי אפקעתא דמלכא תקשה ממס' נדרים מ"צ ע"א דאם אדם אוסר דבר שצירשמו אפילו לכשינא מרשמו ה"ה אם אוסר פירות על אחד לפני שציעית ישאר האיסור גם צציעית וכן פסק הר"מ פ"ו מה' נדרים ה"ג י"ד ואי נימא דהוא אפקעתא דמלכא האין יכול לאסור אלאחריו וכ"ש הוא מהא דשותפין דאין שותף יכול לאסור על חזירו משום דמה שחזירו משתמש בו לא היה שלו לעולם וכ"ש צציעית. והרידצ"ו ינא ליישב דהוא דומיא דמאן דמתפס בצבור הוה דבר הנדור אף דקדוש מאליו כיון דמזוה עוד להקדישו צפה הכ"נ מזוה להפקירו עוד ע"י צעלים אף דהוא אפקעתא דמלכא. ותמה עליו כ"ג דלא דמי דהתם כיון דמזוה להקדישו חשוב דבר הנדור אכל הכא כיון דהתורה הפקירה ואין לו צעלים ומאי ג"מ אם מפקירה עוד צפה לענין זה. ש"י משיב דברים נחובים, ובאמת ראיתי שהביאו מחידושי אהבת חסד נדרים להגאון מטשעכענאווי דהוכיח מגמ' הנ"ל דה"ה רב ושמאל דשיטת הרמב"ם ז"ל שאם אינו מפקיר את הפירות צציעית לא הוה הפקר וכשיטת הצ"י ז"ל ע"ש.

אלא שכ"ג מיישב קושית הפאה"ש דבגמ' נדרים מיירי באיש פרטי שאסר עליו בשנת הששית או חל האיסור גם על השציעית אכל האוסר פירותיו על כלל ישראל בשנת הששית לא חל האיסור על פירותיו שהוא נגד התורה שהפקירם לכלל ישראל ותייתי לי' שצ"ה צעמני ישצתי בן וחייתי לדעת גאונו הרמה בזה. אלא שצעיקר הדין לא ניחא דעתא שהרי הצאתי צמכתי הקודם וגם כ"ג הביא צמון צס"ק ג' דהאי דאמר רבי יוחנן דברי רבי יוסי מפני שקדם הצקרו להקדשו ונראה דבאמת אם נימא דהפקרו קודם להקדשו אין חל ההקדש אשציעית והכ"נ לענין נדר כן הוא דהייז דקדם הפקירו לאיסורו לא יכול לאסור וא"כ תקשה ליחיד אמאי יכול לאסור. ואריך לומר דדעת המצי"ט דצציעית אפקעתא דמלכא הוא משעה שמתחיל שנת השציעית ונעשה הפקר עם ביאת שנת השמיטה ודלא כרבי יוסי דס"ל שקדם הפקרו

וממילא הוא נפקע אלמנא דא צורכא דהרי ע"כ מיירי אפילו כשמכר לו ערב שביעית או בשביעית עצמו.

והא קושא דלא קאמר נמי שביעית בגמ' מנאמי קושא זו כזר נפתחה בגדולי עולם מרן כק"ז בשו"ת בית שערים עם הגאון מהר"ם שי"ק ובשו"ת צ"ש יו"ד סי' ת"ד הקשה בדברי התוס' ע"ז ט"ז ד"ה מי דמי בא"ד תדע שפי' דע"כ כוונת התוס' שם משום שביעית שדה בשביעית ושביעית אינו נוהג אלא בא"י ובא"י בלאו הכי מכירת שדה אסור מה"ת ולאחר שקליא וטריא עם הגאון מהר"ם שי"ק ז"ל תי' דמשום שביעית לא הוה שי"ך לאסור שכירות אטו מכירה דהיה יכול להשכיר עד השמיטה ולא יטעה למכרה כיון דלא התרת לו אלא עד שנת השמיטה יזכור. משא"כ מעשר שהוא בכל השנה שפיר גזרינן שכירות אטו מכירה. עוד תי' דבאמת לשון דמפקע לה ממעשר לאו דוקא אלא אמר מעשר וה"ה שביעית וכל מצות התלויות בארץ והאריך שם בדרכו בקדש עכ"פ הראתי בס"ד מקום לישב דברי הקודמים ודברי הרמב"ם ז"ל.

ובבבא שהביא בסק"ד דברי הירושלמי פ"ז דפאה ה"א והתוס' מנחות וקושית המנ"ח עליהם ותמה כ"ג דלא הרגיש צירושלמי הנו' ששם איכא מחלוקת שמה שהקדש חייב בשביעית דלר"י פירושו היינו פירות יש עליהם קדושת שביעית אבל אין הקדש יוצא בלא פדיון וזה כמד תי' בתוס' דשמואל מותר בהקדש וכו' הנה במכתבי הראשון הארכתי קצת בדברי הירושלמי הג"ל ואף כי לא יאמיני ידי חובתי כעת ות"ל יש עוד להאריך אבל לרוב הטרדות אקצר גם כי יש לי כמה שאלות להשיב הלכה למעשה ורק מחמת אהבת נפש לכ"ק הקדמתי להשתעשע בדבריו הטעורים.

והנני לסיים מעין הפתיחה בתפלה לאריכת ימיו ושנותיו המשתתחה ויוצא ומצפה להשתעשע עוד בדבריו הקדושים.

מנשה הקטן בן רחל לאה

סימן ריח

בקושיית מהרש"א בהנים גופיהו מתי קוראים

ב"ה בין כסא לעשור התשכ"ב ברוקלין נ"י יצו"א

מע"כ הרב הגאון הצדיק המפורסם אי"א ג"א פ"ה שבחו מי ימלל אין גומרים עליו את ההלל וכו' בנשי"ק מוהר"ר דוד יצחק אייזיק רבינוב"ץ שליט"א אדמו"ר מסקאליע.

אחדשכ"ג את ספרו היקר תולדות יצחק קבלתי באהבה ותודה רבה על שהנאני צו והנני שולח לו תמורתו ספרי הדל שו"ת משנה הלכות ח"ג וי"ר שימלא חן בעיניו כאשר צ"ה נתקבל לרצון צין הלוואים בס"ד.

והא קושא דא"כ הוה מתנה כנגד התורה שלא תשמיטנו שביעית לפענ"ד לא קשה דהרי בשנה הששית לא היה לעלות על דעתו בשביל זה ועכ"פ הרי הוא אינו עושה פעולה נגד הפקר שביעית אלא שאוסר נכסיו וממילא לא יוכלו ליהנות מהם והוה דומיא קצת לקוץ העלים וממילא לא יגדלו הפירות ומ"מ לא נקרא מי שעושה כן נגד התורה ועכ"פ מצינו דלא חיישינן בזה ביחיד אף דלגביה ע"כ נמי מתנה הוא שלא תשמיטנו שביעית ובגמ' מכות ג' אמרינן דאפילו לגבי יחיד הוה מתנה אמה שכתוב בתורה במתנה על מנת שלא תשמיטנו וא"כ מאי שגא הכא בדברים דלא חיישינן לגבי יחיד שאם אסר עליו הוה אסור ולא הוה מתנה על מה שכתוב בתורה והתם במכות אפילו לגבי יחיד חיישינן דהוה מתנה על מה שכתוב בתורה א"ו צרור דכה"ג לא מקרי מתנה על מה שכתוב בתורה שהרי הוא לא מתנה כלל על הקרקע אלא שאוסר אחרים מליהנות וכיון שחל האיסור חל צין איחיד צין ארבים כנלפענ"ד צרור. ואי יכול לאסור אכל העולם יש לעיין קצת במתני' נדרים ל"א שישראל נהנין לי ואיני נהנה להן.

ורא"י גמורה לדברי מנאמי לרבינו אהרן הלוי בספר החנוך מצוה ת"פ שלא להמנע מלהלות מפני פחד השמיטה וכתב החינוך ואולי יעלה במחשבתך צני לומר ואיך ימנע אדם מהלוואה לעולם מפני השמיטה ולמה נכתב על זה לאו והלא צידו להמתות עמו ע"מ שלא תשמיטנו בשביעית וכדרך שאנו עושין תמיד בשטרותינו, אל יזהלך דבר זה כי הזהרנו בדברים ואע"פ שאפשר בתקנות ותנאים ע"כ מצואר כוונתו פשוטה דאף אם אפשר באופן שהוא להוציא עצמו מאיסור תורה וכגון צמעות שילוו על תנאי שלא תשטט או תקנה אחרת כגון של פרוחבל וכיוצא בזה מ"מ התורה הזהירנו במקום שאין תקנה ותנאי, אבל המתנה בתנאי הכ"נ דמותר ולא הוה מתנה כנגד התורה וא"כ י"ל צדידן נמי דהתורה לא תנאה שלא לאסור נכסיו קודם שש ואם באו אח"כ שנת השמיטה אין לו קרקע וזה צרור בס"ד.

ולפום ריהטא נפל מילתא בליצאי מהא דאמרו בגמ' ע"ז כ"א ע"א אין משכירין להן שדות ובגמ' מאי אין צריך לומר שדות אלימא משום דאית ציה תרתי חדא חניית קרקע וחדא דקא מפקע לה ממעשר ופי' התוס' דאמיא כמ"ד יש קנין ומכירה וכשמוכרה מפקיע ממנו מן המעשר שאפילו ישראל ירע לא יתחייב צמעות. ולכאורה יש לעיין שכתב דאית ציה תרתי חניית קרקע ומפקיע מידי מעשר ולא הזכירו כלום דקמפקע לה נמי משביעית והיה נראה לומר כיון דאינו מתנה על שביעית כלל אף שסוף סוף מפקיע מידי שביעית לא חיישינן לזה ולא דמי חנייה בקרקע וכן מעשר שמפקיע מיד אבל שביעית לא מפקיע עד שנת השמיטה ואו

עליו הרצה מש"ס ערוך קידושין ל"ה ע"א השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה ואפי"ה איש ואשה זמנים חלוקים להם והכ"נ לענין עבד כן והעיקר שצנה עליו יסודו דהזמנים אלו אינם גזירת הכתוב אלא דדרך הטבע הוא דאשה נעשית גדולה קודם לאיש כמבואר בגמ' נדה וא"כ מאי נ"מ שהוא עבד סוף סוף הוא ממין אנשים.

ולאחר בקשת סליחתו אלף פעמים לפענ"ד א"א לומר כן שהרי כתב הרא"ש והאחרונים דשיעור קטן וקטנה ל"ב וי"ג הם הלכה למשה מסיני ועיין רמב"ם פ"ד ממ"א ופ"ט מה' מלכים ה"י ורדב"ז שם וחיתון מל"ה רכ"ט ע"ש ודו"ק ולא נתנו שיעורין אלא לישראל ולא לב"נ ובצ"נ תלוי בדעת שאם הוא בר דעת אפילו בן ג' ד' הוא בר עונשין וא"כ עבד נמי כל זמן היותו עכו"ם שיעורו לעונשין כשצא לכלל דעת אלא שאחר שכל וטבל צא לידי דין חדש שהרי מל וטבל וצא מכלל עכו"ם וצדאי גם לענין עונשין יצא מכלל עכו"ם אבל לכלל ישראל נמי לא צא שהרי אינו בכלל ישראל גמור וס"ל להשדי יצחק דההלכה למשה שנאמרה בישראל לא קאי עליה וא"כ איזהו שיעורו לעונשין וע"ז המציא דכיון לכלל הדינין דינו כאשה אף שהוא זכר מ"מ לענין דיני תורה הקישו הכתוב לאשה א"כ הכ"נ לענין עונשין עונשין אותו כאשה דזמן י"ג שנים לישראל גמור נאמרה ההלכה ולא לעבד כן נ"ל בדברי השדי יצחק.

ובמה שתמך כ"ג וכתב הטעם דקטן נעשה גדול בן י"ג וקטנה בת י"ב דזה תלוי בטבע האדם כמבואר בגמ' נדה מ"ה ע"ב אר"ח מ"ט דרבי מלמד שנתן הקצ"ה בינה יחירה באשה יותר מבאיש וכתב בתוס' הרא"ש פי' הקדים צה בינה יותר מבאיש עכ"ל, רמ"ז ז' כ"ד ביאור דלפי שיטת כ"ג א"כ יהיו דברי הרא"ש סותרים וכן דברי הרמב"ם ז"ל דלפי הצנח כ"ג דזה אינו גזירת הכתוב אלא הכל תלוי בצנייה והלא הם מפורש כתבו דהוי הללמ"מ. ועכ"פ מדהקשה לי להשדי יצחק תקשה לי להרמב"ם והרא"ש דמפורש דהכל תלוי בצנייה ולא בהללמ"מ וזה ודאי נ"ע.

ברם לפענ"ד נראה דלא קשה והוא דכבר כתבתי במקום אחר לפרש דברי הרמב"ם בפ"ב מה' ט"מ וז"ל ואע"פ שהשיעורין כולם הללמ"מ הן אמרו חכמים תחלת ברייתו של אדם כוית ולפיכך שיעור טומאת בשר כוית ע"כ ועיין כ"מ והדברים תמוהים כפשוטן דמאחר שאמר דשיעור טומאה הללמ"מ א"כ מאי זה שאמר כיון שתחלת ברייתו של אדם כוית לפיכך שיעור טומאת בשר כוית ומשמע דמשום זה הוא בכזית ולא משום הללמ"מ ואמרתי בפ"ד דכשצא הללמ"מ צא דשיעור טומאת בשר הוא כתחלת ברייתו ולא צא הלכה

ובדי להראות חציבות ספרו היקר בעיני ואשר עיינתי בו מפה ומפה הנני לציין איזה זיונים שעלו במדנתי לפוס ריהטא לעיין בהם, בדף י"ד הביא קושית המהרש"א במשנה ברכות בשעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן והקשה המהרש"א כהן גופי' מתי קורא ק"ש ימחול נא לעיין בספרי הנ"ל סי' קצ"ה מה שהעלתי שם דבר חדש בס"ד וכעת נראה עוד בדיוק הלשון בשעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן ולא סגי דלא נכנסין לאכול בתרומה הי"ל בשעה שאוכלין בתרומתן או שאר לשונות וי"ל דהכוונה בשעה שהכהנים נכנסים ר"ל שהכהנים נכנסים בגדר אכילת תרומה ופי' נכנסין היינו שנכנסין בגדר אכילה שכבר מותרין וכבר פירשתי במקום אחר בכמה אנפין.

עוד ראיתי שם האריך בדברי הגל"ח אי קק"ל הוה מ"ע לאכלה וסמירת דבריו מברכות לבינה וגם אני בענייני הארכת זיה בספרי הנ"ל צסי' הנ"ל וצסי' רי"ז ורי"ח עד רכ"א ע"ש וגדולה מזו הקשתי עליו דלדברי הכל לא הוה מל"ה חיוצת אכילת תרומה ולא שייך לומר ציה עוסק במל"ה גם מה שהקשה להרדב"ז ז"ל דשלהי תרומות והניח בנ"ע"ג י"שצתי שם בס"ד והבאתי גם פיה"מ להרמב"ם בזה הלכות והוספתי להציא מה שנעלמה מהני פוסקים דברי הרמב"ם בספר המצות מל"ה פ"ט וגם כ"ג לא הרגיש בזה ימחול נא לעיין בכל הדברים ובהרצה דברים כיונתי בס"ד.

ברך 102 האריך בני שעושה מל"ה בשכר אי יש לו מל"ה והציא דברי כ"ס אר"ח סי' קי"ט ועיניו משוטטות בין ספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים מענין לענין ורק להעיר באחי עיין נתיבות חו"מ סי' ע"ב ס"ק י"ט ודבריו נ"ע מדברי מהרי"ק שורש ו' וצו"ת יד אליהו סי' נ"ד כתב בגבאי נדקה שמקבל שכר פסיעות וז"ל אבל אם מקבל שכר אינו בכלל עושה מל"ה כלל וזה פשוט ע"כ. ועיין מנחות פ"ד וב"מ קי"ח שומרי ספיחין בשביעית היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה ואין מקבלין בחנם. ועיין תוס' שבוועות דף מ"ד ע"ב ד"ה ור"י משמע דלא ס"ל כהנתיבות הנ"ל ועיין תשצ"ך ח"ג סי' י"ג ומ"ש בשם הרמב"ן והרשב"א יצמות בני שעושה מל"ה ומקבל שכר ועיין חידושי רמ"ן אר"ח סי' י"ד ודבריו נ"ע ובענייני הארכת זיה בתשובה לידידי הרה"ג מוהר"י ג"ו אצד"ק חוסט והעלתי בס"ד דהחלוק בין אם מקבל שכר בטילה דמקרי עוסק במל"ה או מקבל שכר המל"ה כולה כמובן וזיה יצא כל המקומות בשלום בס"ד.

ברך נ"ח הביא דברי שו"ת שדי יצחק סי' ט' שחדש דבעבד מתחיל זמן חיובו לעונשין משנת י"ב כאשה לפ"מ דילפינן בחגיגה דף ד' דבר שאשה חייב עבד נמי חייב וממילא לכל דבר הקשו [וע"ע משנ"ה ח"ו סי' קנ"א] וכ"ג תמה

הקדושים אקזר. [ועיין משנה הלכות ח"ו סימן קנ"א. וע"ע משנה הלכות ח"י סימן רמ"ז].

ידי"ג המכבדו ומוקירו כערכו הרם בלב ונפש.

משנה הקמן

סימן רי"ב

סתירה בדברי הצ"ח ברבות אי קק"ל
הוי מ"ע לאבול

עש"ק לסדר כי כל העדה כלם קדושים ברוקלין נ"י יצו"א כבוד ידיד עליון וידיד נפשי משיכיל לאיתן חכם חרשים מובחר האישים הרב הגאון המפורסם נודע בשערים באלה הדברים ביושר נאמרים דתילד כות' תילד כהדר"ג מוהר"ר יהושע גרינוואלד (שליט"א) זצ"ל מלפנים אבדק"ק חוסט ברוקלין נ"י.

אחדשכ"ג צאהצת עולם השצוע קצלתי ספרו היקר חסד יהושע ג"ח ותשח"ח למר ולתורתו כלו נאה כלו יאה כתר תורה ויראה הלכה צרורה ערוכה וקדורה חכו ממתיקים וי"ר שיזכה ויארץ ימים על ממלכתו מלאכת הקודש ולהצרות תורה ודעת צחן וחסד יהושע ולהושע בכל טוב סלה עד ציאת צר נפלי צצ"א.

ומחמת שדברי כ"ג עלי אהוצים אמרתי להשתעשע קצת בדבריו ולהראות אשר לא השלכתי ספרו אחרי גווי ויסלח לי על מיעוט פלפולי כי אני טרוד בעניינים אחרים וכי קאי רבי וכו' וכ"ש אכן.

בח"א סי' י' הציא קושית הצ"ח על התוס' פסחים ריש כיצד צולין שכתבו דמות למלות הפסח קודם צלייתו והגאון ז"ל מסתפק צו כיון דמליה הרי כרותה דל"א א"כ שייך צו צלי מחמת דבר אחר וכ"ג כתב עליו דאף דמלות כרותה דל"א מ"מ אינו פוסל כיון דפעולת הצלי לא נשאר צו לעולם ומיד שהדיח את הבשר אין צו פעולת צלי והוא חי כמעיקרא וצריך צלי חדשה וצלי מחמת דבר אחר אינו פוסל רק כשנשארה לעולם והוא צרור ע"כ.

ולפענ"ד ליכא לדחות קושית רבינו הצ"ח בגילא דחיתתא וי"ל כוונתו לפי מה שהציא בכו"פ ס' צ"צ ס' ג' דעת מוהר"ר יונה ל"ס אקושיתו דהיכא שסילק תיכף החמיכה אמאי נאסר דאין כאן איסור צצ"ח דאורייתא כי מצואר בגמ' באציה צישול אמרו צבישול שאחרים אובלים אותו ותי' הגאון הנ"ל ע"פ דעת הרא"ש צצצת דהך דבשרא דתורה אינו מתבשל רק אצל אש מ"מ לתלחת שצו מתבשל תיכף רק הצריחא לענין מלקות נשנית ולית צה צלחלת שיעורא וצריך הבשר כדי צישול צ"ד אצל לענין ח"ש אסור מה"ת ע"ש

דהשיעור כחית אלא צה ההלכה דשיעור טומאה הוא כתחילת צרייתו של אדם ונתנה התורה רשות לחכמים לשער כמה הוא שיעור תחלת צרייתו של אדם ושיעור חכמים דשיעור תחלת צרייתו של אדם הוא צחית ולפיכך שיעור טומאת צשר צחית והשתא שפיר מדויק לשון הרמב"ם אע"פ שהשיעורין כולם הללמ"מ הן אמרו חכמים וכו' כלומר דצלאו זה אכתי לא ידענו איזה שיעור הוא שיעור הטומאה אלא מאחר שהם אמרו דתחילת צרייתו חית לפיכך שיעור טומאת צשר צחית נמצא דתרווייהו אחת דאף דשיעורין הללמ"מ מ"מ אכתי תלוי צאמירת חכמים וצאומד דעתם והצן, והארכתי צזה צצ"ד צמקום אחר לייצב שיטת רש"י ושא"ר פוסקים ודברי גמ' יומא שאמרו שיעור חכמים דיתוצי דעתא צכותצת ופריך עוג מלך הצצן וכו' ואי נימא דשיעורין הלכה למשה מסיני מאי פריך והלא כך צה ההלכה דצכותצת חייב ולפי הנ"ל אחי שפיר דצא ההלכה דשיעור אכילת יו"כ לחייב הוא ציתוצי דעתא ושיעורי חכמים דיתוצי דעתא הוא צככותצת ולכן פריך שפיר כיון דזה תלוי צשיעור חכמים א"כ עוג מלך הצצן אמאי מחייב אכותצת והלא מההלכה אינו חייב אלא ציתוצי דעתא ומשני שגם לו הוא יתוצי דעתא אלא כ"ע הרצה ולדידיה פורטא ודו"ק כי קצרתי כאן.

ולפי הנ"ל אחי נמי שפיר דודאי שיעור י"צ וי"ג צקטן וקטנה הלל"מ הוא אלא דההלכה למ"מ היתה דכשיציאו צ' שערות צקטן וקטנה הם נקראים צני עונשים אצל איזה שערות אמרו על זה שיערו חכמים דקטנה צת י"צ שנה ויום אחד וקטן צן י"ג ויו"א הוא זמן הצצת צ' שערות וקודם לכן הוי שומא ולפיכך קצעו ההלכה למ"מ שהוא צן י"צ וצן י"ג ונתנו חכמים טעם לדצריהם למה קצעו שיעור ההלכה למשה מסיני צקטנה שנה קודם לקטן דמאחר דהלכה למשה מסיני הוא מאי נ"מ צין קטן לקטנה וכ"ש כיון דהשוא הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שצחורה וע"ז נתנו חכמים טעם לדצריהם צגמ' נדה מלמד שנתן הקצ"ה צינה יתירה לאשה יותר מצאיש וממילא זמן הצצת שערות של אשה מוקדם מצאיש וחמנה צשנת י"צ ושל קטן מיי"ג ואחי שפיר הכל צצ"ד צישראל, אצל אכתי צעצד שאין לו הלל"מ דשיעורין לישראל נאמרו ולא לעכו"ם לא ידענא מחי הוא צר עונשין אי כעכו"ם שחלוי הכל צדעת ולא שייך ציה דין קטן כלל, הרי צצר מל וטובל ואי צישראל גמור צן י"ג הרי לא הוה ישראל גמור דנימא עליה ג"כ הללמ"מ ולכן שפיר המציא השדי יצחק כיון שהקישו הכתוב לאשה לכל דצריה הקשה ואחי שפיר דברי השדי יצחק מקשית כ"ג אמנם לעיקר דינא אם כדברי השדי יצחק כן הוא לא אומר כעת לא הן ולא לאו כי אין אחי עסוק כעת דצברים אלו וגם אין לי הספר לעיין צו ולחוסר הפנאי מחמת ימים

קשה חי ודאי הוה שלא כדרך הנאתו וכן מצוה צמרדכי
פרק כל שעה ע"ש.

ואף שצנ"ה דף כ"ד אמרו דיכול לשחוט צי"ט אם
יכול לאכול כוית חי והרי בשר חי הוה שלא כד"א
וא"כ איך מותר לשחוט צי"ט שלא לצורך כדרך אכילה חי'
בעט"ח צחידושי למס' פסחים צסגא דמכות שיש לחלק בין
הנאת גרון למילוי כרס דאכילת בשר חי לא מקרי אכילה כי
אין הנאה לחיך צבליעת דבר חי מ"מ הנאה יש במילוי כרס
ולצורך הנאת הגוף מותר לעשות מלאכה צי"ט ע"ש. ועיין
טוש"ע או"ח סי' ש"ח סעי' ל"א בשר חי אפילו תפל שאינו
מלוח כלל מותר לטלטלו משום דחזי לאומנא וצמג"א בשם
יראים ובעה"מ כתב דמיירי צמין דרכיך ועיין נתיב חיים, שם
וצא"ר כתב דהיה להם חילופי גירסאות צגמ' ועיין צחמד
משה מש"כ בזה וצירושלמי עירובין פ"ג ה"א וצק"נ פ' מפנין
וצשו"ת מהרי"א יו"ד סי' קכ"ז וסי' ק"כ. וישו"ע סי' תרי"ב
וכ"ס או"ח סי' קי"א ומראה מקום אני בזה.

ובעיקר ראיתו ממשנה מנחות (נ"ט ע"ב) דהצבליים היו
אוכלין אותו לערב חי יש לדחות לפ"מ שראיתי
בס' מנחת כהן שהקשה מתוס' חולין דף י"ד ע"א אי שרי
לאכול אומנא ותפשוט מהכא דאוכלין אותו חי ומי' דחי לאו
דוקא אלא דאוכלין אותו ע"י מליחה וכיון דמליחה הוא מטעם
עיבוד ואין עיבוד באוכלין ואף דהוא אסור דרבנן מ"מ אחי
עשה דואכלו את הבשר ודחי אסור דרבנן וכן משמע מפרש"י
ד"ה שער וכו' ולא יוכל לבשלו אבל מליחה במקדש מותר
ועיין צחז"ט דלהרמז"ס פ"ו מהמ"א דאסורו בלא מליחה
יפה יפה ע"כ דמלחו קודם. ומחמת חוסר הפנאי לא עיינתי
במקומות אחרים צמנ"ח אם הרגיש בכל זה. ועיין רש"ש
מנחות שם דבאמת לא קיימו מלוח באכילה אלא שעכ"פ לא
בא לידי נותר. ועיין מ"ש בצפרי שו"ת ח"ג ס' רי"ח ד"ה
ונראה ונ"ע.

סימן רבא

אי קיי"ל דבעינן סובה ראויה לשבעה

עוד להג"ל

(ב) **בסי'** י"ד פלפל צדין סוכה הראויה לשבעה ויש להעיר
דבאמת אכן לא קיי"ל הא דינא דבעינן סוכה
הראויה לשבעה ובש"ע לא הציאו דין זה ועיין צחכמת שלמה
להגאון רש"ק ו"ל וצחידושי הארכתי בזה צס"ד. ועיין רמ"א
סי' תרכ"ט סי' י"ב וצר"ן סוכה דף י"ג ורמז"ס פ"ח מה'
סוכה וגם הרי"ף לא הציאו הא הלכתא ועיין פמ"ג או"ח
הג"ל ס"ק י"ג בשם הלבוש וצגמ' סוכה כ"ג ע"א לר"ש

וא"כ הכ"נ י"ל דרתיחת המלח שהוא כלי צישל צו הלחלחת
שבו שהוא קל להתבשל ונשאר צו פעולת המלח שהוא כלי
לעולם וצדקו דצרי צינוו הל"ח, בזה.

בר מן דן י"ל דס"ל להצ"ח ו"ל דמאן נאמר לן דגם צבשר
לא נשאר מעט פעולה מן המלח על הפסקה מצחון אפילו
לאחר הדחה כי ודאי שהבשר נשאר מלוח לאחר הדחה ג"כ
ונשאר צו מפעולת המלח כידוע לכל יודעי טבעית הבשר
ויהיה עי"ז אסור לאכול כל הפסקה כמצוה צפכ"ז גבי נטף
מרוטצו על החרס דהרוטצו אסור להפסקה כיון שנבלע צו
והכ"נ אפשר צפסקה מפני רתיחת המלח שהוא כלי, וכעין זה
צפסקה שנחבשל קצת ואינו כמאכל צ"ד דאינו בלאו דמבושל
ודינו כחי ואח"כ בלאו פשיטא דאסור לאכול הבשר מטעם זה
ועיין מנ"ח מלוח ז' והכ"נ, ועיין ר"ן ע"ז ע"ד ע"ב שכתב
והרמז"ן ו"ל וכו' ומשמע דצצירא ליה דמולח צשבת חייב
משום מבשל וס"ל דמלוח הוא כמבושל וא"כ הוה בכלל ובשל
מבושל לדעת הר"ן, ועיין שו"ת צ"ש למרן כק"ז ו"ל או"ח
סי' קי"א שפי' כוונתו שהוא כמבושל צחמי טצרי' ואסור
מדרכנן ועוד האריך שם צדברים ע"ש ודו"ק, ועיין שו"ע
או"ח סי' שיה"ס ק"ט וצמג"א שם ס"ק כ"ט ומ"מ פשוט
דעת הרב"י משמע דווקא כשהוא עדיין מלוח אז המלח מקייע
לציטול וכמ"ש הצ"ח בשם רי"ו ועיר"ד סי' ק"ט ק"ט וט"ו
או"ח הג"ל ס"ק י"ג. שוב מלאחי צמהר"מ שיק"ק יו"ד סי'
נ"ג שהעיר על הצ"ח מדצרי הר"ן ע"ש וכו' נעלמה מיני
דכת"ר, ונ"ע כי לא דקדקתי כל צרכו.

סימן רב

האובל בשר חי אי הוי שלא בדרך אכילתו

עוד להג"ל

ולא אכחד מעיטי מלהזכיר הרהורי צברים מה שראיתי
צמנ"ח הנ"ל שהקשה אכו"פ שכתב דצשר חי וקודם
שנחבשל כמז"ד הו"ל שלא כדרך אכילתו וכתב עליו וכבר
כתבתי כמה פעמים צחיצורי זה דחי הוה כדרך אכילתו
ממשנה דמנחות דשעיר יוה"כ שחל צע"ש ואכלו השעיר לערב
צליל צבת חי ושם מ"ע דאכילה כתיב ואכלו וכו' ולפוס
ריהטא תמהתי עליו מנ"מ פסחים כ"ד ע"ב כל איסורין
צבחוריה אין לוקין עליהן אלא דרך אכילתו למעוטי מאי אמר
רב שמי צר אשי למעוטי שאם הניח חלב של שור הנסקל
ע"ג מכתו שהוא פטור וכ"ש אוכל חלב חי שהוא פטור
וצתוס' הקשו מפ' גיד הנשה דאכל צפור טהורה צחיה צכ"ש
צמיחתה צכית ושני שאני עוף שהוא רך אבל צשר צהמה

מטהרה מטומאה דתנן (תרומות פ"ט מ"ז) שחלי תרומה שנטמאו ושתלן טהורין בתשו' ר"ג מנאחי ע"כ.

והראיה דרש"י כתב להדיא כדעת הרמב"ם דהשקה הוא שנותן הכלי במקוה עד שעוזרים מי המקוה על פיו והיינו מה שכתב הרמב"ם דצעי קף על פני הכלי והכל עולה למקום אחד ולכוונה אחת וע"ז כתב רש"י דהוא רק מטעם זריעה ולא מטעם טבילה עוד שמענו מדברי רש"י שכתב ומי' סלקא להו טבילה בהשקה וכו' ונראה דהשקה קרי טבילה וע"ז מפרש דטבילה זו היא מכאן זריעה וא"כ ודאי כן ג"כ דעת הרמב"ם וכמ"ש במקוה טהרה דהוא מכאן זריעה וכדעת רש"י ובחידושי שו"ת משנה הלכות ח"ב ס' ו' הארכתי בזה בס"ד, ומשם תקחנו. ועיין עוד רש"י זכאים ע"ה ע"כ ד"ה כאלו ח"ל דכיון שעברו מי המקוה על פיו ונשקו לאותן שנתוכו נעשו חבור להם וטהר והרי ג"כ שכתב כהרמב"ם ז"ל.

סימן רבג

אי מותר להלוות לבניו ברבית

עוד להג"ל

(ד) **במ"ת** ס' טו"ז הביא קושית המל"מ פ"ד מהל' מלוה הל' ח' אהא דאמר רב מותר לו לאדם להלוות בניו ע"ה דאמר רב יהודה אמר רב מותר לו לאדם להלוות בניו ובני ביתו ברבית כדי להטעימן טעם רבית ולא מילתא הוא משום דאחי למיסרך, ופרש"י למיסרך להרגיל שיחמוד לבס השכר ותמה דלמה לא פירשו דהאי דילמא אחי למיסרך קאי אלא וכמו שפרש"י לעיל דף ע"א דאסור להלוות לעכו"ם יותר מכדי חייו משום דילמא אחי למיסרך הכ"נ דכוותיה. וכ"ג תי' לפמ"ש בגמ' פסחים י"א הוא עזמו מחזר עליו לשרפו מיכל אכיל מיניה הכ"נ הוא מלוה להפרישם מזה לא אחי למיסרך ע"כ.

ולפענ"ד לא דמי הני אהדדי דנשלמא התם דחיישינן לזמן מועט צערה שימנא החמץ שיאכל ממנו באותה רגע כמימרא אמרינן הוא עזמו מהדר עליו לשרפו ואחי לאכול מיניה אצל הכא הטעם משום דמתוך שיתרגל בזה יחמוד נפשו אחר רבית לא שייך לומר הוא עזמו מהדר דסוף סוף נפשו יתרגל באיסור ויהי' קשה לו להפריש ממנו וזה ענין של יסרך כאן וכמ"ש החינוך מלוה ט"ז ח"ל דע כי האדם נפעל לפי פעולותיו ולבו וכל מחשבותיו תמיד אחר מעשיו שהוא עוסק בהם אם טוב אם רע ואפי' רשע גמור בלבבו וכל יצר לבו רק רע כל היום אם יערה רוחו וישים השתדלותו ועסקו בהתמדה בתורה ובמצוות אפילו שלא לש"ש

ובתוס' שם ד"ה סוכה אלא אפשר שמנא הדין יהא מותר לכל שצעה ועיין טעם המלך ה' חמץ ומנא פ"ו ה"א וגם בזה מקשים מגמ' עירובין מחילה שכשרה מכאן מגו דהיה מחילה לענין שבת הוה מחילה לענין סוכה והא מנא הדין נמי לא כשרה כל שצעה כמובן וי"ל.

וראיתי לכפ"ז בשו"ת צ"ש או"ח ס' של"א שכתב לישיב הא קושיא צ"כ אנפין חדא דלא פסלו סוכה שאינה ראויה לכל שצעה אלא דוקא שהיכא שעשה סוכה והעשויה אינה ראויה לעמוד ל' אצל לא היכא שהפסול מחמת שלא עשה דופן כלל ולפי"ז צצצת שבתוך החג שפיר כשר הסוכה אף דאינה ראויה ל' מ"מ מה שאינו ראויה ל' אינו חסרון מחמת מה שעושים אלא מחמת מה שלא עשה שאין דופן השלישי טפח. עוד תי' דמה בכך דהלא בלאה"נ הלחי אינו כשר לדופן סוכה לפי שאינו רחב טפח אלא דאמרינן מיגו דהוי דופן לשבת הוי נמי דופן לסוכה וה"נ לענין דופן שאינו ראוי ל' נהי דנשאר ימות החג פסולה לדופן סוכה ואינו דופן מ"מ בסוכה דשבת כשירה דמידי דהוי דופן לשבת הוי נמי דופן לסוכה.

ובאמת כבר כתבתי צ"ה צעמתי סברא כזו דסוכה הראוי לעמוד נ"ל דפירשו כל מה שהוא וכמו שהוא והיא ראוי לעמוד בהכשרו כל ז' והנה האי לחי ודאי ראוי לעמוד כל שצעה היא אלא שלאחר שבת ניטל ממנו הכשר הסוכה היינו האד ההלכה המכשירו אצל ע"ס הסוכה לא נשתנה וא"כ ראוי לעמוד מקרי דהרי לא נפלה ולא נסתה שום דבר בו כמובן וסייעתא לדברי מדברי כק"ז הנ"ל והבן.

סימן רבב

השקת מים למים הוא מטעם זריעה או טבילה

עוד להג"ל

(ג) **בפי' מ"ט** צד"ה רש"י בסוגיין כתב דהשקה היא מטעם זריעה והביא מחלוקת הגידולי טהרה עם כק"ז במקוה טהרה ס' קל"ג אי השקת מים למים דמועיל להכשירם הוא מטעם טבילה או מטעם זריעה ונ"מ אי בנגיעה בעלמא סגי או צעי דוקא טבילה דעת הג"ט דצעי טבילה והמקוה טהרה דסגי בנגיעה וכ"ג התפלל על שדחה בגילא דחיתתא ראית הג"ט ולפענ"ד נראה דעת המקוה טהרה וכוותיה מפורש צרש"י בכורות דף כ"ב ע"א ד"ה והטהור ח"ל ומי' סלקא להו טבילה בהשקה שנותן הכלי במקוה עד שעוזרים מי המקוה על פיו ונשקין עם המים שבתוך הכלי ואע"ג דאוכל ומשקה לית להו טהרה במקוה מי' סלקא להו השקה דהוי כמי שזרען וחזר ונטלן דזריעה

דנוטל שר לתקוע אינו רואה סימן ברכה ומבואר בט"ז ומג"א בסו' סי' תקפ"ה דאסורא ליכא וכיון דמדינא מותר ליטול שר לא שייך בזה פרוטה דר"י כנ"ל.

וְלִדְרִי דברי הנתיבות ז"ע כמה שמחלק בין גבאי נדקה לשומר אצידה ועוד, לענין פרוטה דר"י מכמה מקומות חדא מ"ש המהרי"ק שורש ו' על דבר ארנקי של נדקה אשר הופקד ביד מה"ר חיים חלפן נ"ע ור"ל הקהל לחייב אלמנתו בסך אשר נמנא חסר מאותו ארנקי וכתב המהרי"ק ז"ל ואולם כי מה שכתב הרב וז"ל גם כי אמרו שהיא כש"ש לשכר מצוה וזה לא נמנא בשום מקום עכ"ל יען כי תורה הוא וללמוד אינו נריך אמרתי לכתוב דפשיטא שכן הוא לפי הנלע"ד לדברי ר"ח ורז אלפס והרמב"ם והריטב"א שפסקו כרז יוסף דאמר שומר אצידה כש"ש דמי בההיא הנאה דלא בעי למיכתב ריפתא לעניא ופשיטא דלר"י מחייב שומר אצידה בגניבה ואצידה כדמוכח בהדיא בפ' הכונס דף נ"ו דפריך ליה ר"י לרבה מההיא דגנבה או אצדה חייב באחריותה וכו' אלמא דלדידיה חייב בגניבה ואצידה אמנם פשיטא דרז נמא גאון ורבינו יצחק פסקו כרבה וכן נראה דעת הסמ"ג ומאחר דהוה פלוגמא דרבוותא פשיטא דאמר המע"ה.

הרי דמהרי"ק ז"ל דימה הא דארנקי של נדקה לשומר אצידה ולדעת רבי יוסף היתה מחויבת לשלם בגניבה ואצידה אלא פטרה משום דהוה מחלוקת הפוסקים אי קיי"ל כר"י או לא והנה לשומר ארנקי של נדקה ודאי נמי אין החיוב על כל אדם ואינו מצוה חיונית כנדקה שהחיוב על כל אדם אבל לשומר ארנקי של נדקה לא שייך אלא בגבאי נדקה ואפ"ה כתב המהרי"ק ז"ל דאיכא ציה פרוטה דר"י ודלא כהנתיבות בזה איברא דלדעת הנתיבות גדולה מזו היה ליה לומר ולפלוג וליתני צדידה דהרי באצידה גופה לפי שיטתו צוקן ואינו לפי כבודו שפטור מלהשיב צד"ת ואזל והחמיר על עצמו חלול בעצמו והשיב האצידה יהיה פטור מגניבה ואצידה משום דאין המצוה מוטלת עליו להשיב תו לא הוי בכלל פרוטה דר"י וא"כ לפלוג וליתני צדידה צד"א בשומר אצידה שמחויב להחזיר אבל צוקן ואינו לפי כבודו אפילו שמר אצידה פטור מגניבה ואצידה דלית ציה חיוב.

עוד כתב המהרי"ק ז"ל וז"ל גם בלא זה כתב הרב יו"א דאפי' חשבינא ליה כש"ש פשיטא שהיא פטורה כדכתיב גבי ש"ש לשומר ולא לחלק לעניים ולא מצביא בגניבה ואצידה דפטור מי שהפקידו בידה מעות של נדקה אלא אפי' בפשיעא פטור כמו שכתב הרמב"ם והסמ"ג ואפילו לדברי הפוסקים כרז יוסף בשומר אצידה אפ"ה פטור אף מפשיעא דאין לומר דכי פטרינן מלשומר היינו דוקא ש"ש מגניבה ואצידה דהיינו

מיד יטה אל הטוב ומתוך שלא לשמה בא לשמה ובכח מעשיו ימית הינה"ר כי אחרי הפעולות נמשכים הלצבות ואפילו אם יהי אדם נדיק גמור ולצבו ישר ותמים חפץ בחורה ובמנות אם יעסוק תמיד בצדדים של דופי כאילו תאמר דרך משל שהכריחו המלך ומנוהו באומנות רעה באמת אם כל עסקו תמיד כל היום באותו אומנות ישוב לזמן מן הזמנים מצדקת לבו להיות רשע גמור כי ידוע הדבר ואמת שכל האדם נפעל כפי פעולותיו כמו שאמרנו וכו' ע"ש דבריו בלהבות אש. ולדידן נמי כיון דיעסוק באיסור רבית אפילו רשאי מ"מ חייבין דלמא יתרגל בהם ואחי למיסרך ולא כן במהדר לשרוף החמץ דהתם אדרבה פעולותיו המה לטובה.

אלא דבעיקר קושית המל"מ לא זכיתי להבין דרש"י מעולם לא פי' בגדול משום דאחי למיסרך ולעיל דף ע"א שזיין לה המל"מ לא גרס לה רש"י כלל דבגמ' אמרו שם הטעם במלוה לעכו"ם כדי חייו שמא ילמוד ממעשיו וכיון דת"ם הוא לא אחי ללמוד ממעשיו ופרש"י טעמא מאי אמרו רבנן רבית נכרי אסור שמא ירגיל הנכרי אצלו וילמוד ממעשיו ולא גרסינן דילמא אחי למיסרך ע"כ הרי מפורש דרש"י לא גרס כלל דילמא אחי למיסרך וכ"ש דלא מפרש הכי וילמוד ממעשיו אין כוונתו באיסור רבית אלא ילמוד ממעשיו בכלל ובאמת דין דאחי למיסרך לא מצינו אלא בקטן בשחית כוס בצרית בט"ב או ציו"כ אבל בגדול לפענ"ד לא מצינו טעמא דילמא אחי למיסרך אלא שמא ילמוד ממעשיו והוא גדר אחר וז"ע, ועיין עוד ב"י או"ח סי' שכ"ב ובח' הריטב"א ב"מ הנ"ל ובצרא"י סי' שג"ח וראצ"ן סי' שפ"ד.

סימן רבד

בתוס' שבועות המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו והא מתהני פרוטה דר"י, והנוטל שבר לקיים המצוה אבר המצוה

עוד להג"ל

(ה) **בב"י** מ"ו מהד"ת הביא תוס' שבועות דף מ"ד ע"ב ד"ה ור"י שהקשו בזה דאמרו צר"ה כ"ח המודר הנאה מחבירו מותר לתקוע לו תקיעות מצוה ואמאי הא מתהני פרוטה דר"י ותי' לפי דעת הנתיבות חו"מ סי' ע"ב ס"ק י"ט דגבאי נדקה לא הוי שומר שר משום פרוטה דר"י דלא שייך פרוטה דר"י לא במקום דעוסק במצוה שהוא מ"ע ומוטל עליו בחיוב ואסור לקבל עליו שר כגון בהלוואה ובשעת אצידה אבל נדקה החיוב מוטל על כל אדם שיתן נדקה אבל אין החיוב להיות גבאי נדקה והממונים רשאים לקבל שר על זה לא שייך פרוטה דר"י ולפ"ז בתוקע לחבירו

לשם מנחה פטורין מהנחת תפילין כל היום והסופרים שלנו שעושים לשם פרנסה מחויבים להפסיק בכל ענין ע"כ.

ובבר הארכת בתשובה אחרת (לידידי האדמו"ר מניעשינוב שליט"א) והבאתי משו"ת יד אליהו סי' נ"ד שכתב בשאלה בגבאי נדקה שנוטל שטר פסיעות אי צריך לעמוד בפניהם כמו שצריך לעמוד בפני כל עוסק במנחה וכתב דודאי צריך לעמוד בפני גבאי נדקה דהוה בכלל עוסק במנחה אבל אם מקבל שטר אינו בכלל עושה מנחה כלל וזה פשוט ע"כ ע"ש וחלקתי התם מעמלי חלוק המג"א צין אי נוטל שטר בטילה או שטר סתם. גם הלום ראיתי בשו"ת כת"ס אור"ח סי' קי"ט שהאריך הרבה בדברי רש"י סוכה הנ"ל ובפי' המג"א ולאחר אריכת דברים קיים שלמדנו מדברי רש"י דכל העוסק במנחה פטור מן המנחה ליכא רק כשהוא כולה לה' ואין לו זה הנאה לעצמו והוא מילתא דשויה לכל שיטות ובנידון ידידיה שם דהשליח לעצמו מתכוין לא נפטר ממנחה סוכה ע"ש.

ורחן בקודש חזיתי בתשצ"ז ח"ג סי' י"ג צקהל שהיה להם טורח למנחה קוצרין ותקנו חצורה בתנאים ותקנות שכל מי שמת והוא אמוד יתן שלשים זוזים ואם הוא ציוני עשרים עד עשרה ועני יתעסקו צו בחנם וזה המעות עם עוד מעות שנהגו לקבץ יגנוזו ללרכי קצורה לנצרכים ויש שערער בדבר דבני החצורה נוטלין שטר עבור המנחה והתשצ"ז ז"ל כתב דכיון דקצורת מת שיש לו קוצרין אינה מוטלת אלא על קרוביו ומי שיש לו קרובים יורשי נכסיו אין הרחוקים מחויבים לקוצרו לכן אם החצורה נדבה רוחם להתעסק בכל המתים אלא שרואים עבור זה ממון ענין קצוב לא אבדו מפני זה שטר מנחתם כיון דשאר בני העיר לא ראו לקבל עליהם זה בתנאי הנזכר רש"אין הן צדק ולענין שטר המנחה אמרו מלמדי הלכות קמיצה היו נוטלין שטרן מתרומות הלשכה (כתובות ק"ו ע"א) ועיין שקלים פ"ד ומנחות פ"ד ע"א וב"מ קי"ח ע"א שומרי ספיחין בשביעית היו נוטלין שטרן מתרומת הלשכה ואפילו אמרו לעשות בחנם אין מקצלין מהם אע"פ שהוא מנחה עשה ואסור לטול שטר המנחה שגא' ואמי נזה ה' ללמד אתכם ודרשו חז"ל מה אני בחנם אף אתם בחנם אמרו בכורות כ"ט ע"ב שאם בטלו ממלאכתם נותן לו שכרו כפועל בטל וכן השבת אצידה ועוד אמר הרמב"ן ז"ל שאפילו שטר מנחה עצמה אם פסק עמו נותן לו כמו שפסק כמו שהאריך בספר תורת האדם וגם הרשב"א ז"ל הסכים עמו ביצמות פ' מנחה חליצה וכו' ואם רחוקים מטפלין בזה רש"אין לטול ממון מנכסיהן לצורך מנחה ומי שהוא צריך למעשה ידיו רשאי לטול שטר כפועל בטל או כמו שהתנה עמהם ע"כ.

החיוב שלו וכן ש"ח בפשיעה אבל ש"ס בפשיעה חייב שהרי הרמב"ם פוסק בפ"ג מה' גזילה דשומר אצידה ש"ס כרז יוסף ואפילו הכי פוסק בה' שאלה ופקדון דמי שהפקידו אצלו מעות עניים שהוא פטור אפי' מפשיעה ש"מ דאפילו הפוסקים כר"י אין לחייב שומר מעות עניים בפשיעה וכו' והביא שם דברי הסמ"ג עשין פ"ח ופ"ט צמי שהפקידו אצלו מעות של עניים ושמירת הקדש דפטור משום דדרשו ז"ל לשומר ולא לחלק ולא של הקדש וצירושלמי פרק שבעות הדיינין דרשינן כי יתן איש אל רעהו עד שתהא תביעה ונתינה שוין בגדול וכו' ע"ש הרי דהצרכי ז"ל טעמים אחרים לפטור את מי שהפקידו אצלו מעות של נדקה ולדעת הנתיבות ממילא פטור דלא הוה בכלל ש"ס. ואין לומר דרק משום פשיעה הצרכי הדרש כמובן.

ובש"מ צ"ק ז"ל ופסק הר"מ ז"ל מסרקטא ח"ל הפקיד אלא חצירו מעות של נדקה על מנת לחלקם לעניי עולם ופשע פטור שאין להם תובעין אבל אי קיין להו לעניי העיר וכו' ופשע בשמירתם חייב דממון שיש לו תובעים הן דכיון דקיין לה כמאן דגבי להו דמי וכן נראה לומר דאפילו בגנבה ואצדה מחייב דהא כשומר שטר דעוסק במנחה הוא וכן אמרינן בעלמא גבי שומר אצידה דכשומר שטר דמי דעוסק במנחה הוא ולא צריך למייחב ריפתא לענייא ע"כ הרי דהיכי דקיין הכ"נ דמחייב ליה אפילו בגניבה ואצידה כשומר אצידה דהוה כש"ס משום פרוטה דר"י אלא בדלא קיין פטריה משום דהוה ממון שאין לו תובעים.

גם מה דפשיטא ליה דגבאי נדקה מותר לטול שטר והשוה גבאי נדקה עם שאר ממוני הקהל ומשמע מדבריו דבכל מנחה שאינה מוטלת עליו בתור חיוב יכול לטול שטר ז"ע מאי כוונתו בזה דלכאורה העושה מנחה ונוטל שטר עליה אבד המנחה וכמ"ש רש"י סוכה דף כ"ח.

ובש"ע אור"ח סי' ל"ח ס"ח ז"ל כותבי תפילין ומוזות הם ותגריהם ותגרי תגריהם וכל העוסקים במלאכת שמים פטורין מהנחת תפילין כל היום ובמג"א סק"ח ותגריהם פרש"י הלוקח כדי להוציאן למכור למי שצריך להם עכ"ל משמע דאם עושה כדי להשתכר צו לא מקרי עוסק במנחה וז"ע בנדרים דף נ"ג משמע דמחזיר אצידה הוה עוסק במנחה אע"פ שנוטל עליו שטר וי"ל דהתם אינו נוטל אלא שטר בטלתו א"נ התם עיקר כוונתו להשיב אצידה אבל הכא עיקר כוונתו להשתכר ע"כ. ועיין מתנהש"ק שם. ובערוך השלחן סק"א כתב וכן אמרו חז"ל שם דכותבי תפילין ומוזות בשעה שעוסקין במלאכתן שאין כוונתם לשם פרנסה אלא לשם מנחה וכן תגריהם ותגרי תגריהם וכל שעוסקין במלאכת הקודש רק

נריך לטמאות זהם וליטפל בהן בשכר מחמת דוחק, וכו' ה"ז מותר הרי דזומן המשנה כבר ה" קוצרין מתים בשכר.

שוב מנאמי לכק"ז מאה"ג צצית שערים או"ח סי' רע"ט שכתב צישוב דברי החת"ס לפמ"ש השעה"מ ה"ל לולב ליישב הא דעירובין ל"א דמתהני בהדי מלוא אינו אוסר אלא בהנחת הגוף מדבר שאסור עליו כמו תק"ש ותשמיש משא"כ בהאי דעירובין שאין הנחת הגוף מדבר האסור בעצמו דהיינו ציה"ק רק שציה"ק גורם לו שיהנה גופו מצית המשתה צה"ג מתהנה גופו בהדי מלוא שרי לכ"ע ע"ש ועיין חידושי רמב"ן ע"ז ר"פ השוכר דכל הנחת משתרי הוי רק גרם הנאה ואפי' מכונה ועיין ח"ס יו"ד סי' ק"ל ורשב"א סוכה מ' ורש"י פסחים כ"א ע"כ שכל הנאות לאכילה הן באות ולפ"ז אף דמתהני בהדי מלוא פרוטה דר"י הוי רק הנחת משתרי ואינו נהנה הנאות הגוף מדבר שאסור רק גורם לו שיהנה הנאות הגוף ע"י פרוטה דמשתרי לי וצכה"ג הנחת הגוף בהדי מלוא שרי ע"כ וע"ש עוד אריכת בדברי החת"ס הנ"ל.

והא קושיא דציו"ט ליכא בטילה וא"כ קוצרי המת ציו"ט אמאי מותרים ליקח שכרם כיון דציו"ט ליכא ציטול מלאכה לא ידענא כוונתו צוה שהרי הוא באמת קושית הט"ז ויש"ש והט"ז סיים דבאמת האי פסקא לאו דסמכא איהו ואפשר דט"ס בהרי"ו וצ"ל מותר ליתן אם לא נמצא מי שהוא עושה צחנם אבל אותו שאינו רוצה לעשות כ"א בשכר הוא בכלל המונעין את עצמן מן המלוא ולא תהא כזאת בישראל וצ"ש ג"כ אוסר ליטול שכר וכתב דאם אינו רוצה לעשות צחנם מטעין ליה כמו בחליצה ע"ש ולפוס ריהטא רצימי לומר מטעם דיו"ט שני כחול שזוהו רבנן לגבי מת והכ"נ לגבי שכר אבל שוב ראיתי דהט"ז ג"כ עלה צמחשצתו לומר כן ודחה לעצמו ע"ש עכ"פ דברי הרמ"ן לפענ"ד צ"ע בהא פסקא.

ובעיקר דברי התוס' עיין שפת אמת ר"ה כ"ח שתי' לפמ"ש תוס' צפ"ג דסוכה דבולבז של אשרה לא מיפסל מטעם מזהב"ע משום דלא צא המלוא ע"י העצירה ע"ש כן הכא אין המלוא ע"י העצירה דהיינו משום אותה הנאה דפטור ליתן פרוטה לעני דהרי גם אם לא יהיה שם עני מ"מ לא יבטל המלוא משא"כ אי ליהנות ניתנו ובגוף המלוא איכא הנאה מיקרי שפיר צא ע"י העצירה דא"א בלא זה כנ"ל ע"כ ואכתי לא מתורץ דקושית התוס' אמאי כתבו מותר לתקוע לו דמשמע מותר לכתחילה וליכא כאן עצירה אפילו לאחר המלוא ודו"ק ועיין שו"ת שער אפרים סי' ל"ח וצעה"מ ה"ל לולב פ"ח צטעם המלך ה"א ד"ה ובגוף.

נראה לכאורה דפליג אנ"ל וס"ל דאפילו נוטל שכר מלוא אבל אפשר דשנוטל שכרו משלם נותן לו כמי שפסק אבל אין לו המלוא אבל היכא דנוטל שכר בטילה שצריך לזה אז המלוא נשאר לו וזה ראיה ברורה לחלוק המג"א הנ"ל אקשימו מגמ' נדרים וגם הלום ראיתי בחידושי הרמ"ן או"ח סי' י"ד אות ט' שהביא דברי המשצ"ן הנ"ל ולא היה לו הספר לעיין בו והקשה עליו לפי הצנחו לפי מה שפי' דרך שכר בטילה הוא נוטל היינו הקצרנים דשאלתו ממ"ש ר"י הוצא צטוש"ע סי' תקכ"ו דקוצרי המת ציו"ט שני מותרים ליקח שכרם וצ"ז הקשה דהוי שכר שבת ועיי"ש צמג"א וצ"ש"ש והא בלא"ה קשה דהוי שכר מלוא שאסור ציו"ט וציו"ט ליכא בטילה דאסור במלאכה ומ"ש ראיה מסנהדרין כ"ו צהנהו קצוראי דלקח שכר ציו"ט מאן ימר דעבדו צהיתר ות"י כיון דקצורה הלא הוי חיוב רק על קרובי המת יכולים לקבל שכר ע"ש וכיון צאמת צוה לדעת המשצ"ן מעצמו אלא דאפ"ה כתב המשצ"ן דרך שכר בטילה יקחו.

עוד כתב הרמב"ן ז"ל דהא דמבואר צש"ס וס"ע יו"ד דהחופר קבר למת פטור מק"ש וכן המשמר את המת אפילו אינו מתו פטור מק"ש משום דהעוסק במלוא פטור מן המלוא משום דאף דמקבל שכר מ"מ מקרי עוסק במלוא כמו צעוסק צררי רבים דפטור מק"ש כמ"ש שם צטוש"ע סי' ע' והוא מירושלמי אף שרשאי לקבל שכר ע"ז והך דמה אני צחנם הוא רק בדבר מלוא המוטלת על כל אדם צשוה כעין ללמוד תורה ולהעיד ולדון ודוקא במלוא דאורייתא אבל במלוא דרבנן רשאי לקבל עליה כמבואר בהג"מ הוצא צטוש"ע יו"ד סי' רמ"ו ס"ה ועיין יו"ד סי' רס"א וסי' של"ו צענין שכר מילה ורפואה ע"כ.

נראה נמי דפשיטא ליה כסדרת הנתיבות ז"ל דאף דמקבל שכר מ"מ מקרי עוסק במלוא כיון דאין המלוא עליו חיובית ומשמע אפילו שכר שלם ולא רק שכר בטילה ודבריו ז"ל תמוהים מש"ע או"ח הנ"ל דהם ותגריהם שכתבו מפורש דדוקא אם לא מקצלים שכר ועכ"פ אינם עוצדים לשם שכר אלא שמקצלים שכר בטילה הוה בכלל עוסק במלוא ובהא אין נ"מ בין מלוא דעליה ידיה רמיא או לא אלא החלוק בין אם כוונתו לשם מלוא ולא מקבל רק שכר בטילה ומה שמוכרח להחיות את נפשו או לא וצ"ע.

ועיין נזיר דף י"א ע"א צמשנה הריני נזיר על מנת שאהא שותה יין ומיטמא למתים וכו' יודע אני שהנזיר אסור ציין אבל סבור הייתי שהחכמים מתירין לי מפני שאין אני יכול לחיות אלא ציין או מפני שאני קוצר את המתים הרי זה מותר ור"ש אוסר. וצחת"ס ד"ה יודע אני כלומר שאני

לא היתה תקנת הש"ס אבל צעושה מנין לעצמו בשבת אף שאנשים זה מועטים מ"מ בשבת מאחר דאיכא התקנה שוב אין מחלקין בין רבים ובין מועטים וודאי אפילו לא יתפללו רק מנין מזמנא חל עליה התקנה.

אלא שמטעם אחר היה אפשר לכאורה לעיין בזה כיון המנין של צעה"צ ולא של רבים אומר דציתי כל הכיבודים שלי הם ואני המכבד למי שארצה וליכא בזה משום אנאויי דעל דעת צעה"צ הם באים וכעין מה שכתב מהר"ם מרומנובז' לענין צרהמ"ו בסעודות גדולות שנשאל למה נוהגים ישראלים לצרף אף במקום שיש כהנים ע"ש בסי' ק"ו ועיין ד"ח ברכות פ' ג' שאכלו ס"ק מ"ח ולא ראה דברי המהר"מ הנ"ל ועוד עיין ש"ך יו"ד סי' רמ"ו (ס"ק י"ד) בסעודה דרבים. אמנם לכאורה נראה משם לדחובה דדוקא בצרהמ"ו הוא דלא חיישין מדלא תקנו כן אבל בתפלה חיישין אפילו ציתו ובספרי הנ"ל [ח"ג] סי' כ"ח הבאתי דצריהם וק"ל.

אלין מלין דרחומאי מידיד נפשו הטרוד בנגעי ופגעי הזמן השם ירחם ולרוב הטרדות לא התפנתי לעיין כראוי המצפה לרחמי שמים מרובים ולהרמת קרן התורה ויראה המכבדו ומוקירו כערכו הרם ונשא, ובברכת התורה ללומדיה בלב ונפש.

משנה הקמין

סימן רכו

ראובן העמיד מבונה ושלם מעות במדחן (מיטער בלע"ז) ושמעון בקשו להניחו לעמוד במקומו ויחזיר לו חצי דמיו וחזר בו

ב"ה ר"ח ניסן התשכ"ו ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד ידידי היקר וו"ח בנ"ה הרה"ג וכו' כש"ת מוה"ר
אפרים גרינבלאט שליט"א.

אחדשבת וצדצר השאלה צראוון שהניח מכונית (קאר בלע"ז) ליד מדחן (מיטער בלע"ז) שמשימים בו 20 סענט או כיוצא בו תשלום צעד עמידה שעה להעיריה ולחמור שהטיל ראובן מעותיו צמדחן ושהה שם לערך עשר דקות היה רוצה לצאת משם עם מכונית וצא שמעון ורצה ליכנס צמקום הזה ואמר לו ראובן שיתן לו 15 סענט יצא ויניח לו המקום ועכשיו צא ראובן ומצקש ה-15 סענט ושמעון אינו רוצה לשלם האם חייב שמעון לשלם או לא. וכ"ת קיצר צביאור הדבר האם ראובן ממילא הי' רוצה לצאת משם ורק צמקרה צא שם שמעון או שראובן לא רצה עדיין לצאת רק ששמעון הפציר בו שיתן לו את מקומו וכ"ת כתב דאין לראובן טענת ממון על שמעון.

ולאלי דצריהם הקדושים של צעלי התוס' הי' נראה לפענ"ד ליישב דהנה הא פרוטה דר"י מילתא דלא שכיחא הוא כמו שכתבו הפוסקים מ"מ ר"י חייש לה אבל אמינא אנא דאף דחייש לה ר"י היינו דוקא צימי החול עכ"פ דשכיחי עניים דמהדרי צתר צדקה ומתהני בזה מפרוטה זו אבל ציו"ט דלא שכיח דאולי עניים צתר פרוטא וצפרט צר"ה דודאי כל אחד מכין לעצמו ליו"ט והקופה של צדקה נותנת לעניים הנצרכים וא"כ הוא כמעט לא נמצא שיתנה מפרוטה דר"י כיון דציו"ט לא שכיחא עניים צכה"ג גם ר"י מודה דלא היה ש"ס דלא שכיח כלל וממילא צתוקע לצצירו צר"ה שכל ישראל טרודי צתפלה וצתקיעות ולא שכיח כלל עני שילך עכשיו צתר ריפתא דהעני ג"כ מתפלל עכשיו ממילא מותר לתקוע לו ולא חיישין משום פרוטה דר"י וצאמת חי' זה מעין חי' התוס' אלא דגדולה מהם שהם אמרו שיכול לילך למקום שאין שם עני מצוי ואני הוספתי דצאמת צר"ה אין עני מצוי וכנ"ל וזה לפענ"ד נכון. וצפרט למ"ד דמתענין צ' ימים של ר"ה וא"כ ודאי דליכא עני שכיח דאזיל צתר ריפתא כנלע"ד.

ובאמת מדצרי התוס' שצעות הנ"ל מוכח להדיא דלא ס"ל חלוק הנתיבות שהציא כ"ג בין מצוה דאית צה חיוצ לליכא שהרי תקיעת שופר לצצירו ודאי דלאו מצוה חיוצית הוא ואפ"ה הוקשו משום פרוטה דר"י וכנ"ל וק"ל.

סימן רכה

העושה מנין בביתו אי רשאי לקרא ישראל במקום בהן
עוד להנ"ל

(ו) **בסי'** י' תליתאח צמי שעה מנין לעצמו צתוך ציתו אי יכול לכבד ישראל צמקום כהן ושכן שמע משמיה דגצרא רצה וכ"ג כתב דהן אמת דמצואר צגיטין שם דרך צצצמות וי"ט דשכיחי רבים צציהכ"ג אבל צצו"ה יכול כהן למחול וכ"כ הרא"ש והטור א"כ י"ל דה"ה צעושה מנין לעצמו שאין שם רבים יכול הכהן למחול אולם צש"ע לא הוצא חילוק זה כלל ומשמע דלאו הלכתא הוא וכו'.

ולפענ"ד הנה התוס' צסס ר"ח כתבו דהאידינא אין מחלקין בין צצצמות וי"ט ועיין פמ"ג סי' קל"ה וז"ל ואין חילוק בין צצת וי"ט לשני וחמישי ושאר זמנים שקורין כהן ועיין מ"צ והמהרש"ם ח"א סי' רי"ד כתב דצצו"ה ליכא תקנת הש"ס אלא שהתוס' וכו' ואין כל העמים והמקומות שוים בזה ע"ש נראה דמחלק צינייהו וצחידושי שו"ת משנה הלכות (ח"ג סי' י"ג) הארכתי בזה צס"ד. אבל זה דוקא אפילו לשיטתיה רק צצו"ה דכה"ג

גזל עכו"ם וכו' והציא רא"י מס' יראים דאפילו למ"ד גזל עכו"ם שרי מ"מ לכס לא מקרי ואח"כ הציא תשו' רש"צ"א ס' תחנ"צ דגם דעת רש"י דגם מעכו"ם אסור וסיים דא"כ אסור לעשות סוכה ברה"ה שהעכו"ם לא מחלי על כך ע"ש וא"כ כ"ש צדיקן דאיכא אסור גמור דהכי ליכא למימר נמי כל ישראל מוחלין דבשלמא לענין סוכה לקיים מצות סוכה ודאי כל ישראל מוחלין או משום דישאל ערבים זה לזה ויחא ליה דליעצד מצוה או משום הפקר ב"ד הפקר דכופין אותו אבל הכא מאן לימא ליה דיעמיד המכונה ברה"ר ויגזול את הרבים ואדרבה לפעמים הוא שמתנגדים על שמניחים המכונים לפני בתיאם ומנערים את בעלי הבתים ועכ"פ איכא כאן גזל הרבים וז"ע מאד אמאי סמכו אפילו שומרי התורה שמניחין המכונים נגד החק.

סימן רבו

ראובן יבול להעמיד המכונה במקום שאינו צריך לשלם אי צריך לחפש מקום שני ולשלם

עוד להג"ל

הנה צמה שציארנו ממילא יבואר נמי חקירתו השניה בראובן שמא צ' מקומות פנויים ובמקום אחד יש רשות לעמוד חצי שעה והשני צריך לשלם צעד הזכות עמידה חצי שעה אם יכול לעמוד במקום שיש עוד נשאר עמידת חצי שעה או שדינא דמלכותא דינא וצריך לשלם מחדש כדי שלא להפסיד לערי' ולא לגזול מרבים ולהג"ל נראה דכיון דנכנס במקום שמותר לו לעמוד צלי תשלום הוה כמי שמחלו לו דינא להו לכ"ע כן והוה הכוחלת כן ואמנהגא סמך כנלפענ"ד.

ובזה הנני דושלת"ה בידידות יתירה המברכו בברכת חג כשר ושמה בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן רבח

הלומד בספרים שהופקדו אצלו ונאנסו אי חייב לשלם

ב"ה ח"י לחדש הרחמים התשכ"א ברוקלין נ"י יצו"א מחיי חיים יכתב ויחתם לחיים טובים ארוכים ושלום וכט"ס אל כבוד ידיד נפשי א"א אשכול הסופר ת"ח יר"א מלאכתו מלאכת שמים וכו' כש"ת מוה"ר דוד גרינצווייג הי"ר.

אחדש"ת את קסתי נתתי בידי להשגב בתשובה מאהבה על מכתבו היקר אשר קבלתי השבוע ומחמת כי הזמן גרמא ואין הלצלר יוצא בקולמסו צימים האלו ימי העליה ע"כ אקצר ככל האפשר ורק להראות חציבותי גבן.

הנה אם במקרה היתה המעשה ודאי יפה כיון צוה להלכה ולהסביר הדברים נראה דהנה רחוב העיר הוא רשות רבים וכל מי שרוצה לעמוד שם צלי רשות אסור לעמוד צו יותר מהצריך לו לצורך משאו או הליכתו ככל שאר בני העיר. אלא דנצחרי העיר עם המושל שהוא הראש העיר החליטו ליתן רשות השתמשות וחכות לעמוד בזמנים ידועים ברחוב העיר צעד תשלום שכר, וידוע דתשלום שכר זה אין נפ"מ אם עומד שם רק חמש דקות או שעה שלמה שכר השכירות אחד הוא וא"כ אין התשלום הזה על רגעים כלומר שכל רבע שעה הוא נותן 5 סענט אלא התשלומין דוקא בפעם אחת ואם יצא בנתיים מולו גרם נמא דשכר התשלומין אינו על משך זמן לכל רגע ורגע כמה אחוים מהעשרים סענט כפי העולה לחשבון אלא התשלום הוא על עיקר הזכות וברגע ראשונה שהוא רוצה לעמוד באמצע הרחוב מיד נתחייב 203- סענט עבור זכות העמדה אלא שזכות זה נמשך שעה אם הוא עומד שם ומחזיקו אבל ברגע שיצא משם מיד הדרא רחוב לרה"ר כמעיקרא שאסור לאדם לעמוד שם צלי נתינת רשות וצלי תשלום שכר ואפילו הוא צעמנו אם הי' רוצה לחזור ולעמוד שם הי' מוכרח לשלם מחדש וזה אם הי' להם מדחנים כאלו שהיו סוגרים מיד צאתו משם ויכנס השני אבל כיון שאין להם מדחנים כאלו שיוכלו לכיון הזמן שיצא זה ויכנס השני צע"כ תקנו לשעות וכל שנכנס השני ועדיין המדחן תפוס בכסף הראשון עומד שם צלי כסף אבל באמת לעיקר דינא אולי הי' צריך לשלם מחדש אף שיש שם עדיין כסף אבל אין זה כסף שלו אלא מהראשון ואולי דהוה כאלו התנו מתחלה כן שכל שיכנס ויהיה עדיין כסף מן הראשון השני פטור משלם ומחלו ע"ז כיון שפעם שנית יהיה להיפוך שהשני ייח לו זכות עכ"פ כה"ג אזלינן בתר מנהגא אבל הא ודאי פשוט כי כל שיצא משם אולי ליה זכות השתמשות של הראשון ואין לו עוד שום זכות יותר מהשני וממילא אינו יכול לבקש ממנו כלום.

ורא אכחד מעטי כי כבר הי' לי הרהורי דברים באנשים שיש להם מכונות (קאר צלע"ז) ולא מנאו מקום ליכנס עם המכונות ומעמידים ברחוב במקום אשר אסור מדינא לעמוד שם לצד ממה שעוברים צוה על דינא דמלכותא דינא יש צוה עוד אסור של גזל הרבים כיון דהרחוב שייך לכל העולם והוא גזול מהם ופלא שהעולם לא מזהיר צוה כי קשה גזל הרבים ורא"י ברורה ליה ממה דכתב (בהגהות אשר"י וא"י) דאסור לעשות סוכה בקרקע שהוא של רבים הציאו הרמ"א א"ח ס' תרל"ז ס"ג וכתב עליו המג"א וז"ע שנהגו קצת לעשות סוכה ברשות הרבים וא"כ סוכה גזולה היא וא"ל דבני העיר מוחלין להן דהא ברה"ר יש לכל העולם חלק בהם (עיין ח"מ ס' קס"ב ס"ב) ואח"ל דכל ישראל מוחלין מ"מ הרי יש לעכו"ם חלק בהם והמג"א דחק לישב שם מל' רש"י סוכה דף ל' ע"ב דמעכו"ם שרי אע"ג דקיי"ל

המנחה וצין מנחה פרי' ורציה שיש צה תרי הנאות הנאת הגוף והנחת מנחה וכ"ת העיר הט"ז יו"ד סי' רכ"א ס"ק מ"ג שכתב ליישב סתירת המחבר שבסעי' י"א כתב אם אסר ספרו על חזירו אסור לנאסר ללמוד בו ובסעי' י"ג כתב המודר הנאה משופר מותר לתקוע בו תקיעה של מנחה ותי' דפעמים שאדם נהנה במה שהוא תוקע והכ"נ בספר כיון דהתורה משמחת לב שהרי אסור ללמוד צימי אכלו א"כ לא דמי האי מנחה לשאר מנחות דאמרין לאו ליהנות ניתנו אלא בזה נמשך הנאה לאדם וכו'.

בנראה שלא עיין היטב בתשובתי שם בד"ה איצרא שהרי גם ספרים וכו' שהצאתי שם דברי הגהמ"י וכחצתי לעיין בט"ז וש"ך יו"ד סי' רכ"א והאיך חשדני שלא ראיתי דברי הט"ז אשר רמזתי עליהם לעיין בהם ואי משום שכנראה שרמזתי רק על סק"מ ולא על ס"ק מ"ג הגדיל התימה והלא לא כתבתי באיזה ס"ק והכל במשמע אלא אפילו לפ"ז עכ"פ הט"ז צעזמו רמז שם על דבריו שבס"ק מ"ג, אבל האמת כי הגהמ"י ושאר פוסקים כתבו כולם דהנאה הוא רק מה שיכול לטול שכר זה לומד בו בחנם וגם הט"ז צעזמו כתב שם חלוק זה ועיין ש"ך וכנראה דס"ל דהוא עיקר אבל מה שנהנה בשעת לימודו משום שהתורה משמחת לב לא מקרי הנאה לענין זה וטעם השני שכתב בס"ק מ"ג שם כבר הקשה עליו בשו"ת פני ארי' סי' מ"ז רמז עליו הפת"ש סק"ד ואין לי הספר לעיין בו.

שוב ראיתי לרצינו הלבוש ז"ל או"ח סי' מ"ז שכתב בצרכה"ת שתקנו ז"ל לדרך צ' ברכות לעסוק בדברי תורה ואשר בחר בנו וכתב דברכה אחת הוה ברכה לאחריה כמו שמצרכין על ס"ת והוה לאחריה אדאחמול ובשו"ת שם הקשה עליו השואל ורצה לומר משום דכלומד איכא המנחה וההנאה ולכן תקנו שתי ברכות ואחת היא ברכת המנחה אקב"ו לעסוק וכו' והאחת הוא ברכת הנהנין כי הלימוד הוא הנאה וכמו שמצרכין שתי ברכות על המנחה של מנה אפי' אין לו רק כזית לפי שהנחת הגוף שיש בו מנחה עשה מצרכין בפ"מ וברכת הנהנין וכן באכילת פסת, ושאר קרצנות וכו' על זאת אשוב שאין נראה לי כלל טעם זה אלא נ"ל דס"ל לחז"ל שאין הנחת מנחה זו דומה לשאר מנחות שנהנין מהן כגון מנה ופסח ושאר זבחים דהתם ההנאה והמנחה שני עניינים הם הנאה הוא מה שנהנה גופו מנחת האכילה אפילו לא היה זה מנחה כמו שנהנה משאר לחם ובשר והמנחה הוא מה שאוכל מנה ולא חמץ ושאלו לשם מנה וכן בקרבן.

אבל הכא המנחה וההנאה חדא מילתא הוא שמנחה הלימוד הוא שידע מה שלמד כדכתיב ולמדו ליראה את ה'

ובדבר מה שהעיר מעט"ז או"ח סי' י"ד שכתב דהלומד בספרים שהפיקדו אכלו או משכנו אכלו שאם נאנסו הספרים באתו הזמן שהוא לומד בהן חייב באונסין ומשמע דלא ס"ל כהקדמה"ח חו"מ סי' ע"ב ס"ק ל"ד דהשואל ספר מחזירו ונאנס אכלו אינו חייב באונסין משום דמנחה לאו ליהנות ניתנו, יפה העיר בזה אף שקצת יש לחלק בין שאלה לפקדון דהנזול פקדון שלא מדעת בעלים מועיל בו ונתחייב בכל כמוצן מ"מ מפורש בדבריו שם לעיל בסמוך דלא ס"ל כהקדמה"ח וס"ל גם בשאלה חייב לשלם חו"ל כיון דבשעת הלואה לא אמר כלום וזה הת"ח בתורת שאלה רק כל מה שקילקל ישלם לו הרי מפורש דעל שאלה נמי ס"ל דישלם ולא היה צריך לדייק ממשמעות בסוף דבריו בפקדון כי הכי מפורש שם.

גם מה שהציא משו"ת מהרש"ג ח"ב סי' רי"ג מהגאב"ד סעמיהאלי שהציא רא"י מדברי הרא"ש סוכה בסוגיא דמתנה על מנת להחזיר שפוסק שם שאם נאנס עכ"ז צריך לשלם אחריו ולמה לא נאמר מללה"נ שהרי התם מיירי ששאלו לחזירו עבור המנחה ונראה דלא כהקדמה"ח הנה ספר מהרש"ג על יו"ד אין לי ולא יכולתי לראות טעמו ונימוקו ואסמוך על כ"ת בזה אף שיש לחלק בין אחריו שראוי גם לאכילה ובין ספר שאינו ראוי כי אם למנחה ולקושטא דמילתא עיין רש"ס צבא בתרא דף קל"ו ע"ב דבור המתחיל הרי זה מוקדש ומחזור חו"ל ונראה בעיני דאם מת בתוך הזמן דפטור מלשלם דלא הוה שואל להתחייב באונסין ואף לא שומר להתחייב בגניבה ואצידה אלא מקבל מתנה הוא ולא נתחייב אלא בפשיעה ע"כ וזה דלא כדעת הרא"ש שהציא המהרש"ג ועיין לקט יושר או"ח דף 149 ד"ה וחרונו אבל מ"מ נראה דרק מטעם מתנה פטור אפי' הרש"ס ז"ל ולא משום מללה"נ ודו"ק, ועיין עוד שו"ת ב"ש לכנ"ז או"ח סי' של"א בד"ה שוב הקשית קושי' נאה שפשיטא ליה ג"כ לפמ"ש הקדמה"ח דכלולב ואחריו שאל פטור מאונסים והקשו אמאי לא מקרי לכס וכנ"ז תי' דאם נאנס פטור, דהא דשואל פטור מאונס אינו מנזל קנינו דנימא שלו נאנס אלא משום דאין כל ההנאה שלו, דמללה"נ אינו מקבל עלי' שמירת אונסין ועי' תוס' כתובות נ"ו סד"ה ה"ז שפיר לא מקרי לכס משום פטור אונסין דהא הפטור אונסין הוא חסרון קנין שאין לו זה הנאה ע"ש ועי' עוד מש"כ בזה לידידי הר"ח צקר בק"ז צענין מתנה ע"מ להחזיר מ"מ כמו שאמרתי שאין לי ספרו לעיין בו לא אחרונה גם כי האחרונים השיגו בזה ע"ד קדוה"ח א"כ נראה לדקדק בזה דברי הגאון ז"ל.

ובמה שהציא שם החלוק שכתבתי בספרי שו"ת ח"ג סי' קנ"ג בין לומד בספרים שאין לו הנחת הגוף וההנאה הוא

דהכא בספרים הרי איכא הנאה צראה ולכן אסור משא"כ
בשופר דליכא איסור זה מותר לתקוע בשופר. שוב עיינתי בשו"ת
מהר"מ שיק יו"ד סי' שד"מ שרמו עליו כ"ת וראיתי שגם הוא
ז"ל הביא דברי הט"ז בס"ק מ"ג הנ"ל ונתקשה בו ובמירוצו
וכתב דלפי הנראה האי איסור לא הוי אלא משום קול ומראה
ורית וכו' ע"ש וכנראה דג"כ לא הרגיש בדברי הלבוש וי"ל.
ומחמת הטרדות לא התפנתי להאריך מה שיש להעיר בדברי
הלבוש ז"ל. [וע"ע משנה ח"ח סי' ז', חט"ו סי' קצ"א].

סימן רבט

גרם הנאה אי מותר בנדרים

עוד להג"ל

ובבמה שהציא להעיר אי גרם הנאה ג"כ אסור בנדרים הנה
כבר הבאתי בזה מחלוקת הראשונים הרשב"א ביצמות
דף ק"ג ע"ב הביא קושית הרמב"ן ז"ל בחוללת צמנעל של
אסרה"נ אמאי חליטתה כשרה הרי האשה ניהנית צמה שניתרת
לשוק והנית הדברים צ"ע משמע דס"ל דאפילו גרם הנאה
והנאה מן הנד נמי אסור אצל הרשב"א (שהוא הריטב"א)
סוכה ל"א כתב ואע"ג דמתהני בעשות המצוה שמקבל שכר
בעוה"ז ובעוה"ב לא תשוב נהנה באסרה"נ אלא כשנהנה בגופו
של איסור אצל כל שאינו נהנה מגופו אלא שגורם לו הנאה
והוא ממקום אחר אינו הנאה ע"ש ועיין בספרי שו"ת ח"ב
סי' נ"ט דף 186 ד"ה ובעיקר גם בספרי למס' נזיר סי'
כ"ד דף 100 ד"ה וכשקבלתי. ומה שהעיר מדברי הר"ן נדרים
ל"ג ע"א ד"ה סוס יפה העיר ועיין תו"ט נדרים ריש פ"א
ד"ה שאני וציו"ד סי' רט"ו וצ"ח נדרים דף מ"ז ובגמ'
צ"ק פ"ט מ"י ודו"ק.

אלו דברי יוצא חפזון, נבער מדעת כתולעת וחלזון, המצפה
לישועת ה' כהרף עין המברכו בברכת כתיבה וחתימה טובה
ובברכת התורה ללומדיה בלב ונפש.

משנה הקמן

סימן רל

בסתירת הרמב"ם דפסק בת"ק במובר עצמו
אין מעניקין לו ופסק ברבי נתן

ב"ה ג"ל למטמנים יומא דהלולא לרשב"י התשכ"ב,
ברוקלין נ"י יצו"א

כבוד ידידי הבחור החשוב פאר המעלות החור"ב נר"נ עוסק
בתורה בנש"ק וכו' כש"ת הב' יצחק ארי' ליבוש שליט"א
היילפרן, כעת חתן ידי"נ הרה"ג מוהר"ש אונסדארפער
לאנדאן עיר הבירה.

וגו' וההנאה הוא ג"כ שידע מה שלמד והרי הכל ענין אי'
הוא לכך לא תקנו עליה בשום פעם רק ברכת המצוה והוא
הוא ברכת הנהנין משא"כ בהנאת שאר מצוות כנ"ל דו"ק
עכ"ל הרי מפורש בס"ד כמו שכתבתי דאין לדמות האי הנאה
לשאר הנאות המצוה וזה ודאי הוא בכלל הנאות המצוה דללה"נ
ולכן אין מצרכין עליה ג"כ ולא הוה בכלל נהנה בלא ברכה
כמוצין. ועיין כלי חמדה פ' האזינו בעיקר ברכת התורה
לאחריה שהציא דברי הלבוש ומה שכתב שם ודו"ק.

גם לפי סדרת הכ"ס שהבאתי שם בספרי הנ"ל שפי' בשיטת
הרשב"א דבאמת הנאה הצאה עם המצוה מותרת כיון
שמחוייב בדבר זה מה לי אם גופו נהנה כך הוא המצוה אלא
בפ"ו כיון שאפשר לו לקיים באחרת והוא מקיימה צו שאסרה
לו בקונם מוכחא מילתא דלהנאת עצמו וגופו הוא מכיון מלבד
המצוה כי נפשו חשקה בגוף זה ודייקא זה אסור אצל בשופר
שלא שייך בזה שיש לו הנאה בזה יותר מתקיעה של זה מותר
וא"כ הכ"נ בספרים כן היא בשופר ממש וא"כ ה' מותר
אפילו אי יש לו הנאה בשמחת התורה ואני לשיטת הרשב"א
כתבתי שם כמוצין.

אלא שבעיקר הדבר ראיתי בלבוש יו"ד סי' רכ"א סעי' י"א
שכתב וז"ל מי שאסר ספריו על חזירו אסור לנאסר
ללמוד בו ולא אמרינן שלא יאסר עליו משום מצוות קריאה
שיש לו הנאה מן הראייה בו חוץ מן הקריאה ע"כ נראה
דמטעם אחר הוא דאסור משום דנהנה צראה צלי הקריאה
נראה נמי דפשיטא ליה דבקרר ליכא שום איסור אפילו נהנה
דכך הוא מצותו אלא דאיכא איסור משום ראייה. וראיתי
בשו"ת יעב"ץ ח"א סי' ס"א שהציא משו"ת הלק"ט שגשאל
במי שאסר ספרו על חזרו אם מותר ללמוד ע"י הרהור
תשובה קול ומראה ורית אין בזה משום מעילה אצל איסורא
מיהא איכא ע"כ.

ובכתב עליו היעב"ץ ז"ל דהשאלה שלא כהוגן הוא דמאי אריא
ע"י הרהור אפי' ע"י דיבור תיבעיא כיון דמ"מ אין
נהנה מן הספר אלא ע"י ראייה והציא ראייה משופר וכ"ש הוא
מה התם דבגופו עושה מעשה ושרי הכא דצראה בעלמא הוא
מצביע ולצסוף חזר בו ומיישב שאלת הלק"ט וכתב בכל אופן
אסור ע"ש וצ"ע שלא הרגיש הגאון ז"ל מדברי הלבוש ז"ל
דראה איסור בפני עצמו הוא ואף אם לא היה לאסור הקריאה
משום מללה"נ מ"מ על הראייה חל האיסור דהאי הנאה אחרת
הוא גם לשאלת הלק"ט ראי' מדברי הלבוש ז"ל דגם הרהור
אסור דעכ"פ איכא ציה ראייה וזה פשוט.

ובדברי הלבוש שפיר מיושב סתירת המחבר מקושיית
האחרונים ז"ל דמה הפרש יש בין שופר לספרים

ועוד כמה מקומות וכך פסקו רוב הפוסקים דקיי"ל כשדר"ג א"כ ודאי דאין לדקדק כאן ולומר דאין הלכה כר"ג משום דר"א קאי כוותיה ושמותי הוא ועל כרחך צריך לומר דאיתא להא ואיתא להא, דהא ודאי נמי ליכא למימר דלפסוק לגמרי כר"א גם לענין הענקה ולא כרצון דכיון דרצון פליגי אדר"א ודאי כוותיהו קיי"ל בלי טעם אחר, אלא ע"כ צריך לומר דאיתא להא ואיתא להא ועיין ש"ך חו"מ סי' פ"ו ובאו"ז סי' פ"ד צ"ק.

וקצת ז"ע אש"ך שם ס"ק ג' שכתב דכן פסקו כל הפוסקים כרבי נתן דצאמת איכא מקצת רבנותא ולא ס"ל כר"ג היש מדקדקים שבתוס' וכן רבינו יהונתן באו"ז הגדול הציאו בהגמ"י (ואגב בהגמ"י הנ"ל הציא דר"ת מתחלה הי' ס"ל דאין הלכה כר"ג ולצפוף חזר בו ופסק הלכה כרבי נתן והציא כן גם באו"ז הנ"ל ואני בספרי הנ"ל הציאתי קצת סתירות בשיטת ר"ת וי"ל דכאן קודם חזרה וכאן לאחר חזרה) וי"ל דכוונת הש"ך לרוב פוסקים אף שכתב כל הפוסקים ורובו ככולו. וזה כוונתי במה שכתבתי למה לא כתב החלוקים אחרים ר"ל חלוק הנ"ל שבתוס' ועיין שו"ת מהרש"ך סי' י"ב שתי' ג"כ כלח"מ וכן הג"ת והציאם הש"ך ז"ל ואי"ה בצמון עוד נדבר מזה.

ולפי שיטת התוס' אין להקשות דא"כ סוף סוף דאין יכולין לדרוש תרי דרשות מקרא אחד ולפסוק כר"א וכת"ק עיין קריית ספר ח"ל ענק עבד עברי לעצמו וכו' ואף ע"ג דאמרין לעיל לו ולא למוכר עצמו כתב (הר"מ ז"ל) דהלכתא כוותיה אפשר שהר"מ ז"ל נקט כי האי תנא דאמרין התם תני חדא ענק עבד עברי לעצמו וענק אמה העבירה לעצמה ואמרין לעצמו פשיטא וכו' הא מני תנאי היא וכו' נראה דהאי תנא אע"ג דדריש לו ולא לבצל חוב מצי למידרש נמי לו ולא למוכר עצמו כת"ק דצרייתא דלעיל ולא תימא תרי דרשות מחד קרא דכתיב לו משמע לו דוקא וממילא אימעיט מוכר עצמו דאינו בהענקה ושהענקה היא לעבד ולא לבצל"ח וכיון דהאי תנא תנא הא מילתא צהדי אמה העבירה הענקה לעצמה כשאין לה אצ דהלכתא הכי צהא נמי הלכתא הכי ומפיק לה נמי מדכתיב לו ע"ש. והאחרונים לא הציאו דברי הק"ס הללו, וכדאי לזיין שנראה שהיה לו גירסא אחרת ממה שהיא בש"ס, דבש"ס דידן הגירסא הא מני תוטאי הוא וכן גרסי התוס' ע"ש דף ט"ז ע"ב בגמ' והק"ס גרס הא מני תנאי הוא, ותוטאי הוא שם חכם, ועיין או"ז צ"ק שגרס תונאי הוא ובדאי כוונתו ג"כ שהוא שם חכם ששמו תונאי צנו"ן צמקום ט' אצל הק"ס הי' גורס תנאי הוא.

והייש"ש קדושין הנ"ל סי' כ"ב כתב ח"ל אצל דברי הרמב"ם קשה ליישב שפסק כת"ק וכו' אם לא

אחדש"ת קבלתי מכתבו היקר. א' אמה שכתבתי בספרי משנה הלכות כתובות בסימן רל"א אדברת הלח"מ על מה שפסק הרמב"ם פ"ג מה' עבדים כתנא קמא דמוכר עצמו אין מעניקין לו ובפ"ב מה' מלוה פסק כרבי נתן ובש"ס קדושין ט"ו ע"א אמרין דת"ק לא ס"ל כרבי נתן ונמנא הרמב"ם ז"ל מוכה שטרי אליבא דתרווייהו, ותי' הלח"מ דהרמב"ם ז"ל ס"ל כרבינו נתנאל בתוס' קדושין הנ"ל דס"ל לחלק בין מלוה לשכר ובמלוה אפילו ת"ק מודה להך דרבי נתן וממילא לא כתב שם אלא לענין הלואה, ובספרי הנ"ל כתבתי עליו צעניתי ללולי דבריו הקדושים מאי דוחקא לפרש בדברי הרמב"ם דוקא אליבא דרבינו נתנאל הרי התוס' כתבו שם עוד חלוקים אחרים וגם כתבו דאין מכאן ראיה דילמא צהאי אין הלכה כמותו אצל באחריתא הלכה כוותיה וכו'.

וב"ת כתב דיגע מאד ולא מנא להצין כוונתי בזה דלתיירוים אחרים צריך לומר דהלכה כרבי אליעזר בהענקה אצל הרמב"ם פסק מפורש בפ"ג מעבדים כרצון דמוכר עצמו אין מעניקין לו והדרא קושיא לדוכתא ומוכרחים לצא לתיירויו של רבינו נתנאל וכו'.

הנה כוונתי בזה דכיון שהתוס' כתבו די"ל דאין מכאן ראיה ודילמא צהאי אין הלכה כמותו ר"ל כר"א אצל באחריתא הילכתא כוותיה פי' דאף דינמא דלענין הענקה קיי"ל כת"ק דר"א דמוכר עצמו אין מעניקין לו מ"מ צהא דר"ג הלכתא כוותיה דר"א ואית לן שדר"ג וא"כ אפשר לפסוק תרווייהו צהא כר"א וצהא כרצון וממילא אחי שפיר הרמב"ם שפסק כתרווייהו כת"ק דאין מעניקין לו וכר"א בשדר"ג. וע"ז הוספתי שם לתוספות ציאור וצאמת כמה פעמים מצינו כן בש"ס דאף דאין הלכה כוותיה דחד תנא מ"מ היכי דאיפליגי ציה אמוראי וכו' הלכה כוותיה והכ"ג כן, וכוונתי היתה צזה דהתוס' עלו צזה ליישב דלא תקשה קושיא היש מדקדקין שהציאו התוס' לראשונה שכתבו דיש מדקדקין מכאן דאין הלכה כרבי נתן דהא ר"א ורצון פליגי בדר"ג ור"א שמותי הוא סבר כר"ג והלכה כרצון, ולזה דקדקתי דאף דאין הלכה כוותיה דחד תנא היינו ר"א דשמותי הוא מ"מ היכי דאיפליגי ציה אמוראי או שקלי וטרי וכו' הלכה כוותיה אף דבשאר מקומות היכא דיחידאי הוא אין הלכה כוותיה.

ואם כן הכי נמי אף דאין הלכה כר"א לגבי דת"ק ועוד דשמותי הוא מ"מ נראה ליה להרמב"ם ז"ל דאין לדקדק מזה כיון דסוגיית הש"ס בכל מקום אולא כוותיה דר"א כלומר דבכל מקום מציא הש"ס הא דרבי נתן בפ' האשה שנאחרמלה ובפ' שור שנגח דו"ה ובפ' השולח ובפ' כל שעה

שאמרה תורה כי משנה שבר שכי'ר עבדך ופרש"י דזה טעם הענקה והוא ליה דין שכירות לכל קמ"ל דפטור דהוא כעין נדקה והבן.

ובקצת יש להביא רא"י לנצרא זו ר"ל דשכירות לאחר שצא לידו גם כן אינו גובה הימנו כמו בהענקה מכה שעבד אלא מכה מנחה דמונח אקרקפתא מלשון המהרש"ך שכתב שם וז"ל אצל אכתי קשה קצת שהיה לו להרמז"ס לפרש דדוקא בחוב דהלוואה אית ליה דר' נתן אצל לא בחוב דשכירות וז"ל שסמך על מה שכתב דה"ל עבדים פ' הנו' ענק ע"ע לעצמו ואין בע"ח גובה הימנו וכיון דשכיר קרייה רחמנא היינו שכירות ממנו הרי דבאמת ס"ל דלענין שעבדא דר"נ ממנו כהדדי נינהו אלא דמה שמחויב לפרוע הוא חיוב הגוף ולא שעבד ואם היינו יכולים לומר דדעת הלח"מ וסייעתיה ס"ל כהתומים וז"ל דבהענקה ג"כ מחויב לאחר שגבה מכה חיוב הגוף לשלם אם יש לו, רק שיעבד ליכא וכמו שאכתוב לקמן בס"ד א"כ ודאי לא קשה כלל דבאמת שכירות הו' ממנו דומיא דהענקה ודו"ק כי קצת.

איברא דדברי השעה"מ מקושי הצנה הם ואדמקשי ארצינו הש"ך וז"ל דבנדקה אפילו אחר שצא לידו אינו גובה בע"ח ממנו ולא שייך זהא דר"נ, מדוי'ל ידיו משתלם ליה דלדידיה מי ניחא דבסמוך שם הביא בקושיא אלת"מ דבהענקה אפילו לאחר שצא הענקה ליד העבד אין בע"ח גובה הימנו והכי דייק מדברי הרמז"ס וז"ל, וא"כ כיון שאפילו לאחר שצא לידו אינו גובה בע"ח ממנו לא שייך דר"נ כלל והא עכ"פ לד"ה הוא דאפילו לאחר שצא לידו אינו גובה הימנו ובאמת כי דא הוא קושיא האחרונים בעיקר פ"י הגמ' ולא רק אלת"מ ועיין בסמוך.

סימן רלב

אי חייב הענקה תולדה היבא
דרבו בופה אותו לישא שפחה

עוד להג"ל

(ג) **מה** שהקשה אשעה"מ צמה שהקשה לזבל מל"מ פ"ג מה"ע שכתב לתרץ דברי הרמז"ס וז"ל דמאחר דידעינן דמוכר עצמו אין רבו מוסר לו שפחה כנענית א"כ לא צריך מיעוט להענקה כיון דאינו עובד זיוס ובלילה ואחי המיעוט למיעוטא דר' נתן והקשה השעה"מ לדעת מוהרשד"ס יו"ד סי' ק"ז והרדב"ז ח"א סי' קפ"ח שכתבו דדעת הרמז"ס דאיסור שפחה מדברי סופרים ע"כ דהא דממעט הקרא מוכר עצמו דאין רבו מוסר לו שפחה כנענית היינו בע"כ אצל מדעתיה הכי נמי דשרי דלא עדיף משאר ישראל

שנאמר מה שכתב הרמז"ס אין בע"ח גובה הימנו לאו דמפיק ליה מקרא דהא בעינן למעוטי מוכר עצמו אלא דפשיטא ליה דבשאר שכירות לא קיי"ל כר' נתן ע"כ ולא ביאר דבריו וז"ל ונראה דס"ל ג"כ כהלח"מ אלא שקינר ודו"ק. עוד יש לומר כשיטת הרש"ב וז"ל גיטין נ"ו שרמזתי עליהם בספרי הנ"ל והש"ך חו"מ הביאו באריכות ומיישב ע"פ דבריו שיטת הרמז"ס ע"ש ועיין בסמוך.

סימן רלא

בע"ח אי גובה משכירות והענקה

עוד להג"ל

(ב) **ומה** שהביא קושית השעה"מ דה"ל עבדים (מה שכתב כמ"ע שהשעה"מ הקשה כן בשם הגידולי תרומה לא השגיח כאן בשעה"מ דבריו והוא טעות כי זו הוא קושיא השעה"מ אצל לח"מ ואצל גידולי תרומה, שהגידולי תרומה ג"כ כתב בישוב הרמז"ס כהלח"מ וכן כתב מהרש"ך סי' י"ב ועיין ש"ך חו"מ הנ"ל וע"ז הקשה השעה"מ גם אג"ת ע"ש) שהקשה לחי' הלח"מ דהר"מ ס"ל כרצינו נתגאל בתוס' והא דלא חילק בין שכירות להלוואה משום שסמך עצמו אמ"ש בהענקה ע"ע לעצמו ואין בע"ח גובה הימנו שהרי משמע מדברי הרמז"ס דס"ל דאפילו לאחר שצא הענקה ליד העבד אין בע"ח גובה הימנו וכמו שדקדק מוהריי"ט מדבריו ואלו בשכירות פשיטא ודאי דלאחר שצא לידו בע"ח גובה הימנו וא"כ איך אפשר דסמך למ"ש דדין הענקה.

ולפענ"ד י"ל דס"ל להלח"מ וז"ל דודאי לאחר שצא לידו גובה משכירות ולא פליג בזה אצל אין זה מכה שיעבדא דרבי נתן אלא שעבד עצמי שחייב כל הלוה לפרוע חובו או מטעם שאמרו וז"ל כתובות דר"פ פריעת חוב מנחה והאומר איני רוצה לקיים מנחה כופין אותו עד שיאמר רוצה אני לכן לאחר שגבה השכירות יכול לגבות ממנו את חובו כאשר לא היה האי מעות ביד אחר לעולם כיון שנעשה המעות שלו, ובהענקה חידש לן גם לאחר שצא לידו אינו יכול לפרוע ממנו בע"כ דשעבדא ליכא (ומעצמו אי מחייב עיין לקמן בסמוך) עד שיהיה לו כסף ממקום אחר, ועיין פנ"י קדושין הנ"ל דתניא ר"נ אומר. גם אם נאמר דדעת הש"ך וז"ל דהענקה יש לו דין מיוחד והוא כעין נדקה ולכן אין גובה אפילו לאחר שנגבה ולא כן בשכירות סתם ואף שהשעה"מ הקשה שם גם על הש"ך דהא דטעם דנדקה דאם איתא מאי איירא משום דר"נ הרי בנדקה אפילו לאחר שצא לידו אינו גובה ע"ש ז"ל דס"ל להש"ך אהכ"נ והכתוב משמיענו דאית ליה דין נדקה דלא תימא כיון דהכתוב קראו שבר שכיר וכמו

למעט בע"ח ע"כ. והנראה דהמל"מ ז"ל כתב דמוכר עצמו אסור בשפחה וס"ל דלפינן לה מקרא דלו ועל כרחך דס"ל דמוכר עצמו מדאורייתא אסור בשפחה לשיטתו ז"ל שהרי אחי קרא למעט עצד עצרי ואם כל ישראל אסור שפחה מדרבנן קרא למה לי למעוטי וכי עדיף הוא מישראל וא"כ ע"כ דלא ס"ל בזה כהרשד"ס והרדב"ז ז"ל ואחי שפיר תירושו מקושיט השעה"מ, ועיין ריטב"א קדושין הנ"ל מה שהאריך להוכיח דמוכר עצמו מותר בשפחה כנענית מדעתו ולשיטתו נמי ע"כ אסור שפחה לישראל דאורייתא ע"ש והבן.

וקצת יש להעיר בפנ"י קדושין הנ"ל ד"ה הענק תעניק לו ולא למוכר עצמו וז"ל וקשיא לי מאי אינטריך קרא תיפוק ליה דכתיב גבי הענקה אל יקשה בעינך כי משנה שכן שכיר עצדך ודרשין בסמוך שרבו מוסר לו שפחה כנענית וכיון דלהאי חנא למוכר עצמו אין מוסרין לו ש"כ א"כ ממילא אין מעניקין לו וכו' ע"ש ודבריו מטין לשיטת המל"מ. אלא דלמ"ד דמוכר עצמו לדעתו רבו מוסר לו שפחה כנענית אחתי כריך קרא דאין מעניקין לו אפילו כשרבו מוסר לו שפחה כנענית מדעתו אבל אי נימא דכה"ג מעניקין אחי שפיר וקצת.

ובעיקר דברי המל"מ עיין גמר' קידושין ס"ט ע"א דר"ט הי' מנסב ליה ענה ואמר ליה זיל גנוב ואיזדינן בעצד עצרי ופריך וצנני דרבי שמלאי ע"ע מי הו' ועיין שם בהגהות מהרז רנשבורג שהביא מדברי דוד לט"ז פ' משפטים שהקשה ממקרא מלא דאם בגפו יבא בגפו יבא והכא ע"כ לא הי' נשוי והכרית מזה דאם הוא רוצה מותר בשפחה וכדעת הריטב"א שהביא המל"מ ז"ל. אמנם עיין עוד שו"ת יד אליהו סי' צ"ח מה שהאריך להקשות אשיטות אלו. ודי בדברי הגמ' הנ"ל.

סימן רלג

אי שייך שייעבודא דר"נ בע"ע
וביאור בדברי התומים

עוד להג"ל

(ד) **ומה** שנתקשה בתירושו של התומים חו"מ סי' פ"ו בדברי הרמב"ם הנ"ל ובפרט לפי שמוצא בנתה"מ דזה תי' היותר נכון וכתב תוכן תירושו צ"ע מאחר דאנן קיי"ל שעבודא דאורייתא אחי קרא למעט דאין בע"ח גובה אפילו כבר גבה העצד ותקשה מהיכי ידעין דאינו גובה עד שלא בא ליד העצד ע"כ.

ולפי שדברי רבינו התומים הם עמוקים מאד בכל מקום וכן כאן אצאר את דבריו הקדושים ופשט הדברים הם

וא"כ אחתי כריך קרא למעט מוכר עצמו היכא דמסר לו רבו מדעתו שפחה כנענית ע"כ. וע"ז הקשה כ"ת דרק אם נאמר דהצעה"צ יכול לכופו מחויב בהענקה אז הו' כי משנה שכן שכיר עצדך אבל היכא דאין רבו יכול לכופו ורק מדעתו מותר בודאי לא מקרי כי משנה שכן שכיר וע"ז אין מגיע לו הענקה והניח צ"ע.

ולא ידענא איפה מנא דהענקה תליא בכפיה, ונראה דברי השעה"מ אי בעית אימא גמרא ואי בעית אימא סברא אי בעית אימא סברא שהרי דין הענקה הטעם זה משום תוספות עצודה שעצד לאדוניו וכמו שפרש"י, ציוס וציללה ועצד עצרי עוצד ציוס ולא ציללה וכיון שהוסף בעבודתו כריך לשלם לו שכרו בהענקה וכיון דטעם הענקה הוא משום תוספות עצודה הסברה נותנת דכיון דעצדו במשנה שמסר לו שפחה נותן לו הענקה ומה לי אם מדעתו נתנה בזה והסכים לעצדו משנה, סוף סוף הוסף על עבודתו וחייב בהענקה, ואי בעית אימא גמרא שהרי המורה אמרה כי משנה שכן שכיר וגו' ולא חילקה באיזה אופן משנה שכן שכיר והכא עכ"פ משנה שכן שכיר עצדך איכא שהרי עצדו בכפלים וחייב בהענקה.

ואם לחלוק היה אפשר לחלק בין היכא דהוא ציקש מרבו למסור לו שפחה כנענית או שרבו צקש ממנו והסכים לו, ואף על פי דתירווייהו לדעתו הוא אבל מרחק רב איכא צינייהו דהיכי דהעצד צקש מרבו למסור לו שפחה ונתנה הרב יכול לומר לו לעצד להנאתך נתכוונת ולא לעצד אותו במשנה, וגם אני רק לעשות לך קורת רוח עשיתי ומסרתי לך שפחה ולכן לא הו' בכלל משנה שכן שכיר עצדך אבל היכי דרבו הפציר צו וצקש ממנו והסכים לו ודאי דלרבו עצד אף שהיה לדעתו ובהסכמתו אבל הרי לא הסכים אלא לצקשת רבו וממילא כה"ג ודאי רבו מחויב להעניק, וזה סברא ישרה. ומעתה מה נעמו דברי השעה"מ שדייק בלשונו דאנטריך קרא דהענקה למעט מוכר עצמו היכא דמסר לו רבו מדעתו שפחה כנענית וכו' ודייק לכתוב מסר לו רבו ור"ל שצא מצד רבו ואף שהיה מדעתו ולא שהוא צקש מרבו דכה"ג היה כריך לומר נתן לו רבו דנתן לו משמע מה שצקש ומסר לו משמע שהוא מסר לו אלא שהיה לדעתו וצדקו דברי הרב בזה.

אלא שהמדייק במל"מ יראה דהמל"מ ז"ל נשמר מקושיט השעה"מ ולא קשיא עליה שהרי כתב חז"ל דהא דאינטריכו בגמ' לומר דת"ק לא ס"ל דר' נתן היינו מקמי ידיעין טעמא דת"ק דס"ל דמוכר עצמו אסור בשפחה כנענית אבל לפי האמת דדרשין אם אדוניו יתן לו למעט מוכר עצמו וכו' ממילא משמע דמוכר עצמו דאסור בשפחה ממייעוטא דלו אינו חייב להעניק וא"כ אייתר לן לו דהענקה

הקרא דלו ולא לבעל חובו וע"כ דרשין לו ולא למוכר עצמו ומיושבים דברי הרמב"ם ז"ל זה הפי' הראשון.

(ואגב) מדברי התומים שכתב ואף ד"ד כופין על זה נראה פשוט דס"ל ד"ד כופין אמתות הענקה ומל"מ מספקא ליה אי הוה כמאות עשה שמתן שכרה צריכה שאין ד"ד כופין ולבסוף מסיק ג"כ דכופין והציאו במנ"ח מזה תפ"ב ע"ש אבל במקנה קדושין צטוגיין ד"ה אלא פשיטא ליה להיפוך דאין ד"ד כופין על הענקה, ועיין מאירי קדושין הנ"ל ד"ה הענקה נראה נמי פשוט דכופין ודברי הפלאה ז"ע).

עוד פי' התומים באופן הב' לפי מה שכתבו המהרי"ט והש"ך והמל"מ ושאר פוסקים (עיין שעה"מ) דלהרמב"ם הא דדרשו בגמ' לו ולא לבעל חובו אפילו כשהגיע כבר ליד העבד אין לבע"ח שום זכות בו ואין יכול להוציא חובו וכולם תמחו דא"כ אין זה תלוי כלל בשדר"ג דשדר"ג הוא להוציא מיד לזה שני למלוא ראשון אבל אם כבר גבה מלוה שני חובו פשיטא דמלוה שלו גובה ממנו כמו שגובה כל חובו מהלוה בעצמו ולא צריך לזה שעבד ואין בו שום שעבד דר"ג ואלו בהענקה אפילו בכבר גבה אין מוציאין ממנו ופשיטא דבעי כהאי גוונא ללמוד מקרא דלו ולא לבעל חובו וע"ז חידש התומים דודאי הא דאמרין לרמב"ם אפילו גבה אין לבע"ח של עבד שעבד לגבות ממנו היינו שאין ד"ד יורדין לנכסיו ונותלין ממנו הענקה בזרוע אבל ודאי דעל העבד בעצמו מוטל חיוב לפרוע חובו אם יש לו יותר מכדי סידור פרעון חוב דמאי שנא אם הגיע לו ממקום זה או ממקום אחר סוף סוף פריעת בע"ח מזה וכמו שאם בא לו כסף ממקום אחר ודאי מחויב לפרוע חובו מכח שעבד הגוף שלו הכ"נ מהענקה אם יכול מחויב לקיים המלוה אם יש צרכו.

ולפ"ז בשלמא למ"ד שעבדא דאורייתא בכל מקום ומפקינן נכסים דמשעבדי למלוה כמבואר בסוף ד"ב אחי שפיר בהענקה מיעטה תורה דלא נשתעבדו נכסי ולא נחתינן לנכסיו ואין ממשכנין בו דכתיב לו ולא לבע"ח, להוציא דאין ממשכנין, אלא למ"ד שעבדא לאו דאורייתא בכל מקום ולעולם לא נחתינן לנכסי לזה דנכסי לא משתעבדו רק אקרקפתא דלוה מוטל מזה לפרוע אם כן מיותר הלימוד דלו ולא לבע"ח בהענקה דלמאי אתא אי להשמיעי צא דלא לשתעבדו נכסי לבע"ח לזה לא צריך קרא דבכל דוכתי נמי כשאנו עבד לא משתעבדי ומאי שנא ע"ע משאר ישראל גם ליכא למימר דלו ולא לבע"ח צא להוציא שיהא פטור לפרוע אפילו כשיש לו ולמימר דליכא עליו מזה פרעון כלל אפילו צלי שעבד נכסי כלומר דאפילו שעבד הגוף אין עליו על

כך ראשונה כתב דיש חלוק בין אי קיי"ל בכל מקום שעבדא דאורייתא או דרבנן, דאי אמרינן בכל מקום שעבדא דאורייתא לא נכסי לזה הראשון ולמשל ראובן לזה משמעון ושמעון מלוי נשתעבדו נכסי ראובן ללוי משעבדא דר' נתן ואם רוצה ראובן להחזיר מעות לשמעון אם רוצה לוי יכול לצא לראובן ולהוציא ממנו כסף המשועבד לו מה שחייב לשמעון וזה מדר' נתן אבל בהענקה אף דכופין ד"ד על זה מכל מקום אין כאן שעבד נכסי האדון לעבד ואין האדון משועבד בשום דבר לעבד רק שאקרקפתא דאדון מונה לקיים מצות הענקה ככל מצות התורה אבל אין כאן שום שעבד נכסי אלא שעבד גופי מכח המלוה ולא שייך בזה דין דר' נתן כלל, נמצא דיש חלוק גדול בין בע"ח דעלמא דמדאורייתא יש שעבד להענקה עבד עברי דאינו משועבד כלל וממילא לא צריך קרא למעט ע"ע מלו ולא לבע"ח דממילא ידעינן דלא לבע"ח כיון דאין כאן שעבד נכסי.

אבל אי אמרינן שעבדא לאו דאורייתא א"כ לעולם בכל דוכתא ליכא שעבד נכסים בשום חוב רק שעבד הגוף מדר"פ בגמ' כתובות דאמר ר"פ פריעת חוב מלוה, והא מזה איכא גם בהענקה ושעבד הגוף שחייב להעניק לעבדו שהתורה נותה הענקה תעניק לו ואם כן לכאורה שוין הם שיעבד שאר חובות שהם שעבד הגוף אקרקפתא דאדם לשלם חובו עם שעבד האדון לעבדו דאיכא נמי שעבד הגוף אקרקפתא דאדון להעניקו וא"כ אי נימא שדר"ג צארא על כרחך צריך לומר נמי שדר"ג בעבד עברי, כיון דאין חלוק ציינים לענין חיוב ולכן צריך קרא למעט בע"ע דאף על גב דשוה הוא לשאר חובות אפ"ה רחמנא פטריה מלו ולא לבעל חובו, ואין בו שדר"ג.

אבל אם כן כיון דכל הסוגיא בקדושין אליבא דאבי אולא דס"ל שעבדא לאו דאורייתא וממילא כל השעבדים שוים הם דע"ע ודשאר חובות ולכן ע"כ צריך קרא אליבא דאבי למעט ע"ע משדר"ג דאין לבע"ח מהענקה אף בדמקום כיוצא בו בשאר חובות יש שדר"ג בהענקה גזירת הכתוב הוא מלו ולא לבע"ח וכל זה אליבא דאבי, אבל לפי מה דאין קיי"ל שעבדא בכל מקום דאורייתא וא"כ כל השעבדים בשאר חובות ממילא מחולקים משעבד האדון דשאר שעבדים ישנם על הנכסים ושייך בהוא שעבדא דר"ג ולא כן שעבד האדון דהענקה שאינו אלא שעבד הגוף ולית ביה שעבדא דר"ג דשעבדא דר"ג לא הוה רק על שעבד הנכסים לפי פי' זה ולא על שעבד הגוף וממילא לא צריך קרא מיוחד למעט שעבד האדון דלו ולא לבעל חובו דממילא ממועט ומיותר

הע"ע ממיעוטא דקרא דזה אין סבא דודאי מוטל עליו חוב לפרוע חובו כשיש לו וא"כ מאי אחי לו ולא לבעל חובו ע"כ דאחיה להוציא דאדון שלו היינו של העבד אינו משועבד לבע"ח של עבד.

אלא דלפי זה נריך לומר דבעלמא בשאר חובות דומיא דחייב האדון היה משועבד והיינו שעבדא דר"ג, ובא הכתוב למעט ע"ע דאינו משועבד מדר"ג וממילא שפיר תליא הא דלו ולא לבע"ח בשדר"ג דאל"כ מאי אחי למעט. ולפ"ו אחי שפיר דלא ציי"ל דס"ל שעבדא לאו דאורייתא וכיון דשעבדא לאו דאורייתא בכל מקום א"כ הכי נמי העבד אינו משועבד בנכסיו ואפילו הכי כתבה התורה להוציא שעבד העבד ע"כ נריך לומר להוציא שעבד האדון בא והוא שדר"ג דשעבד אחר אין לו וממילא ממעיט שדר"ג לא ציי"ל אצל לפי מאי דקיי"ל אן שעבדא דאורייתא א"כ כשבא הכתוב למעט ע"ע משעבד דלו ולא לבע"ח משעבד נכסי סתם בא למעט והיינו שאין על העבד שיעבד נכסי בהענקה משא"כ בשאר בע"ח דיש להם שעבד נכסי אצל לא מיירי זה משעבדא דר"ג ושעבד האדון כלל והאי פטור שהתורה פטרו מלו ולא לבעל חובו הוא שעבד נכסי דעבד עצמו מה שכל אדם נכסיו משועבדים נכסי העבד של הענקה פטורים ואפילו לאחר שבה לידו וממילא לא תליא זה כלל בשדר"ג ושפיר פסק הר"מ כר"ג בשדר"ג וכת"ק בהענקה.

והא דקשה ליה דאחיה מנא לן דאינו גובה עד שלא בא ליד העבד פשוט כיון דאליבא דאמת דלא דמי כלל הא דינא לשדר"ג כיון שקיי"ל שעבדא דאורייתא א"כ מהיכי תימי יתחייב האדון בשעבד נכסיו לעבד קודם שגבה שהרי אין זה דין של שדר"ג אלא שעבד העבד הוא שיש ולאחר שגבה הרי כבר פטור דמעט הכתוב לו ולא לבע"ח וא"כ קודם שגבה לא נריך לפטור דקודם שגבה אין לו לעבד והאדון אינו מחויב דאין כאן שדר"ג. ולאחר שגבה נפטור מגזירת הכתוב.

שנית היה אפשר דמאחר דמעט קרא משעבד דהענקה, גם על האדון ליכא שעבד אפילו אי נימא שדר"ג בכל מקום והסבא ליה דלא אמרה תורה שעבדא דר"ג אלא היכא דאיהו בעצמו נשתעבד לו במעותיו אלו בחוב או מוציאן מזה ונותנין לזה אצל היכא דאיהו אינו משועבד לבע"ח שלו א"כ השני שמחויב לו אינו משועבד מדר"ג דלא יהא כמו גדול מכה עצמו דהוא בעצמו אינו משועבד ובע"ח משועבד, והכא הרי העבד בעצמו כשכבר בא לידו אינו משועבד דמעטיה הקרא ואין יהיה האדון על חובו כן משועבד על חוב שעבד בעצמו אינו משועבד והבן כי היא סבא ישרה.

ומצאתי תו סבא כעין זו במאירי צ"ק ח"ל יש אומרים בזו נד אחר והוא שכל שלא נשתעבד ראובן לשמעון מנד ממון הבא מיד שמעון ליד ראובן אלא שנשתעבד ראובן לאחיה סבה אין זה משועבד ללוי ונמצא מוסיק של שמעון אינו משלם ללוי בחובו ורואיה לדבריהם שהרי הענקה של עבד עברי אין מוציאין אותה מאדון לימנה לבע"ח כמו שהתבאר במקומו ע"כ ע"ש ומה קצת רא"י למה שכתבתי אלא שהמאירי ז"ל הקשה שם וחלק אשיטה זו וכתב דאף בזו אין דבריהם כלום דלא נאמר כן בע"ע אלא מכה המקרא שנאמר הענק תענק לו ולא לבעל חובו ע"כ ע"ש אצל התומים יכול לסבור או כשיטא קמייא או כמו שכתבתי, צס"ד. ואחי שפיר דברי התומים.

אלא שצדיק דברי התומים מה דפשיטא ליה דאף דשעבד נכסי לית ליה לע"ע אצל מ"מ חייב קרקפתא לשלם אית ליה ואפילו מהענקה אם יכול ליסדר דפריעת בע"ח מזה אם יש לו, בקצוה"ח הקשה עליו בזה דילמא אפילו חייב דגוף לית ליה דהוי דומיא דלדקה והוי כמי שנותנין לו על מנת שלא ישלם בו חובו דאין עליו חייב לשלם ממעות זה הכי נמי אפילו חייב גופני לית ליה דצפי' אמרה תורה לו ולא לבעל חובו ועיין באחרונים עוד מה שהאריכו ואין כאן מקום להאריך.

סימן רלד

אי שייך בעכו"ם שעבדא דר"ג

עוד להג"ל

(ה) **ובמה** שהעיר עוד במה שהבאתי דברי הרשב"א בתשו' תתקס"א שנתתפק אי אמרינן בעכו"ם שעבדא דר' נתן ובתשו' המיוחסות סי' כ"ג כתב להדיא דהכי נמי לעכו"ם שחייב לישראל אמרינן שדר"ג וכתבתי בסקרי הנ"ל דלכאורה הני דברים סתראי נינהו וכתב כמ"ר דאפשר לחלק צין ליה ראשון ללוה שני ולא ידענא כונתו בזה שהרי הרשב"א מיירי סתם לענין שעבדא צב' מקומות כמבואר למעין שם ודברי הרשב"א ז"ע.

(ו) **ועל** דבר קושייתי על הש"ך חו"מ סי' פ"ו ס"ק י"ז מה שצ"ן שכבר עמד בזה בעל צרוך טעם תמהני על ציון זה הלא בעצמי ציינתי שם כן ח"ל ועיין בהגהות אמרי צרוך שם וכוונתי לדברי הצרוך טעם הנ"ל ע"ש וכנראה שלא עיין רק מקופיא וכתב מן הבא בידו אצל לא כן ידידי דברי תורה נריכין עיון רב ודיוק גדול ועכ"ז סיעתא דשמיא.

סימן רלה

על דברת הש"ך ח"מ אי שייך שדר"ג
היבא דיש לו ללוה לפרוע

עוד להג"ל

זו ועל דברת הש"ך חו"מ הנ"ל בס"ק ה' שהקשה הש"ך אדברי הרשב"א והר"ן וה"ה והריב"ש דחוב זה הוא כמשועבדים ואין גוזין נכסים משועבדים במקום שיש בני חורין וכתב הש"ך דהא דאין גוזין ממשועבדים במקום שיש בני חורין משום דחשו חכמים לתקנה דלקוחות דלא ליפסדו והכא מאי תקנה שייך ומאי פסידא איכא, וע"ז הבאתי דהרשב"א ז"ל נתן טעם לדבר דאמר הנחתי לך מקום לגבות והבאתי סמוכין מגמ' ב"ב וכתובות צמי שמכר כל נכסיו לשמעון והלך שמעון ומכר שדהו ללוי דרובה מזה גובה ורצה מזה גובה ואפילו הכי היכי דלא מכר רק מקצת נכסיו אומר לו הנחתי לך מקום לגבות ע"ש. וכ"ת העיר דהתם יהא הפסד ללוי אם יטרוף ממנו ולכן יוכל לומר הנחתי לך מקום אצל שמעון לגבות אצל הכא מאי נפק"מ בין כך ובין כך יטרוף הלוה השני לשלם, או לראובן או לשמעון.

נראה בזה דודאי טענא גדולה הוא מכמה טעמים חדא דהרי הכא נמי אפשר נ"מ אם הני הוי משועבדים ויש לו נכסים בני חורין מן הוצורית דמקום משועבדים גוזין מהם ואם הני אינן משועבדים נוטל מהם או שיש לו קרקע שניחא ליה בה או שאינו רוצה מטעמים אחרים, ואולי הוא לטובת המשועבד בשדר"ג ואמר שאין מויליין ממנו כדאמר וטעמא דאמר ליה הנחתי לך מקום לגבות ממנו והיינו דאמר מי שרצו להוציא ממנו מכא שדר"ג שילכו אצל המלוה שלו שהניח להם מקום לגבות משם ודו"ק, ועכ"פ ודאי אית ליה טענא בזה וכדעת הרשב"א.

ועל של עתה באתי ולהוסיף אני בא על מה שכתב שם הש"ך ראייה לדבריו נגד פסק המחבר דשעבודא דר"ג הוא דוקא כשאין לשמעון נכסים ליפרע ואחר אריכות גדול כתב חו"ל ועוד ראייה (נגד הפוסקים הנ"ל) ממאי דגרסינן בפסחים ב' כל שעה דף ל"א דפרכינן התם לרבא דאמר בעל חוב מכאן ולהבא הוא גובה וכו' ומשינין שאני התם דאמר להו כי היכי דמשעבדנא ליה לאזכוכן וכו' מדר"ג וכו' והא התם ודאי משמע דמיירי אפילו אית ליה נכסי דהא הך דאמר רב נחמן יתומים שגבו קרקע בחובת אביהן בע"ח חוזר וגובה מהן משמע דבכל גוונא מיירי אפילו הניח אביהן נכסים מטלטלין אם גבו קרקע בחובת אביהן בע"ח חוזר וגובה מהן וכו' ע"ש.

אבל באמת המעיין בדברי הא"ז יראה מפורש דבפירוש הא שמעתתא פליגי הראשונים וכל אחד מייתי ראייה לדבריו

מהא שמעתתא גופא הני דוקא כשאין לשמעון נכסי ליפרע והני להיפוך וטענותיהם מפורשים באו"ז הגדול ב"ק פ"ד ס' קפ"ט חו"ל מורי רבינו יהונתן ז"ל היה אומר דלא איירי ר"ג שמויליין מזה ונותנין לזה אלא היבא דיש לו ללוה לפרוע אצל יש לו בזה לפרוע לא מפקינן מיניה ולכאורה נראין דבריו וכו' ומורי רבינו יהונתן ז"ל היה מדקדק מפ' כל שעה דאמר רבא בע"ח מכאן ולהבא הוא גובה ופרכינן ומי אמר רבא הכי והאמר רמי בר חמא ראובן שמכר שדה לשמעון באחריות חקפן עליו במלוה ומת ראובן ואחא בע"ח דראובן וקא טריף משמעון ואזיל שמעון ופייסיה בזווי דינא הוא דאחי בני ראובן ואמרי ליה אן מטלטלי שבק אביוהן גבך ומטלטלי דיתמי לבע"ח לא משעבדי ואמר רבא אי פקח שמעון וכו' שאני התם דאמר להו כי היכי דמשעבדנא לאזכוכן משעבדנא נמי לבע"ח דאזכוכן מדר"ג וכו' הא למדת דמשום דמטלטלי דיתמי לא משעבדי לבע"ח להכי מחייב ליה מדר"ג דליכא (לאשתלומי) מן היתומים, ע"ש נראה דה"ר ר' יהונתן אדרבה מייתי ראייה מגמ' זו שמקשי מינה הש"ך לשיטתו הנ"ל הר"י מייתי ראייה לשיטתייהו דאינו יכול להוציא מדר"ג כל זמן שיש לו בזה לפרוע.

והא"ז השיב על דברי רבו ז"ל חו"ל ואני המחבר נראה בעיני דאע"ג דליכא לאשתלומי מראשון מחייבין ליה להאי מדר"ג כדמסיק כי היכי דאשתעבדנא ליה לאזכוכן משעבדנא ליה לבע"ח דאזכוכן, משמע להדיא דהתורה שיעבדה לזה של שמעון למלוה של שמעון שיעבוד גמור ועשתה מלוה של שמעון כאילו הוא עצמו הלוה ללוה של שמעון כדמסיק נמי בשמעתין כי היכי דמשעבדנא לדידך הכי נמי משעבדנא לניחך שלך וה"ה אילו מטלטלי דיתמי משעבדי לבע"ח היה בע"ח דראובן מויליין משמעון אלא האזי דמטלטלי דיתמי לא משעבדי אהני אע"ג דמגבי להו ארעא לא הוה הדר ומגבי לה מינייהו אי לאו דר"ג וכו' ע"ש ומדברי הא"ז ראייה להש"ך עכ"פ ראינו דהא ראייה שהביא הש"ך לאו חדתא הוא ולא מוכרחת הוא שהרי הני פוסקים אדרבה מסוגיא זו מביאים ראייה לשיטתם. והש"ך ז"ל כנראה לא ראה דברי הא"ז הללו, כי הם נדפסו מאוחר.

ומבאין נמי קשה אמת שכתב עוד הש"ך בחו"מ הנ"ל בא"ד חו"ל ולפ"ז נראה דמ"ש כל הפוסקים הנ"ל דהך דינא דר"ג היינו בלית ליה נכסי דאי בדאית ליה נכסי אין מויליאים דה"ל חוב זה כמשועבדים דאין גוזים במקום שיש בני חורין מיירי כל הקך פוסקים דלעיל בדאית ליה פסידא ללוי או שאין לו רוצה עוד להשתמש במעות מדעת שמעון וכמו שכתבתי והשתא לא קשיא מה שהקשה הרשב"ל פ"ד ב"ק ס' י"ט על הר"ן חו"ל והנה מ"ש הר"ן דחוב זה

דומה לנכסים משועבדים וכו' אמנם דברים של טעם וכו' דהכא מאי תקנה שייך ומאי פסידא איכא וכו' והא"ז פסק להדיא בשם אבא מורו אף דהיכא דאית ליה נכסי עכ"ל ולפענ"ד לא קשי' מידי על הר"ן דהר"ן קאי התם להדיא אאומר שטר אמנה או פרוע דאיכא פסידא ללוי וזהו א"ז בשם אבא מורו מודה דנהי דהא"ז כ' דר' נתן מייירי בדאית ליה נכסי היינו דמשמעוד מדאורייתא מדר' נתן אצל מ"מ מתקנתא דרבנן אין גובים מחוב זה היכא דאית ליה פסידא בדאית ליה נכסי וכו' ע"ש מה שהאר"י להקשות ארבינו מהרש"ל.

אמנם הרואה בדברי רבינו אר"ז בגוף הדברים נראה שדקדק בזה דברי המהרש"ל ז"ל דהא"ז כתב להדיא שם באריכות ובתוך הדברים כתב ג"כ וז"ל ואני המחבר נראה בעיני דאע"ג דאיכא לאשתלומי מראשון מחייבין ליה להאי מדר"נ כדמסיק היכי דאשתעבדנא ליה לאזכרון משמעודנא ליה לזע"ח לאזכרון מדר"נ משמע להדיא דהתורה שיעבדה ליה של שמעון למלוה של שמעון שיעבדו גמור ועשה מלוה של שמעון כאלו הוא עצמו הלוה ללוה של שמעון כדמסיק נמי בשמעתינן כי היכי דמשמעודנא לדידך ה"נ דמשמעודנא לניזק שלך וכו' משמע דשעבדו זה ממנו ע"ש מה שהאר"י עוד ודברי רבינו הש"ך ז"ע.

ופה שבתה קולמסי והנני בזה ידידו המברכו בברכת צלח ורכב וי"ר שיזכה לעלות מעלה מעלה ברום המעלות לתורה ולגדולה המברכו בברכת התורה ולומדיה בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רלז

**אי הולבין בממון אחר הרוב
היבא דחוקה מסייע לרוב**

ב"ה עש"ק וארא התשכ"ג ברוקלין נ"י יצו"א

שלום וברכה מאלקי המערכה יוסף ה' אלף פעמים ככה לכבוד אהובי גיסי היקר בנש"ק חוב"ט וכו' כש"ת הב' משולם פייש פרענקל הי"ו כעת ר"מ בישיבתינו הקדושה.

אחדשה"מ צאהבה רבה, ועל ח"ת שהצאת מחידוש כ"ק מרן א"ז צבית שערים יו"ד סי' ל' שכתב דנ"ל ברור אף דאין הולבין בממון אחר הרוב אצל חס חוקה מסייע לרוב ודאי אזלינן בתר הרוב וחוקה נגד חוקה ממון, וכחצת דדבר זה תלוי במחלוקת דהתוס' ריש אלו נערו ד"ה ועל הכותית תי' דכל אחת מוקמינן לה אחזקת אזהמתא שהיו כותים ע"ש נראה דהיכא דאיכא חוקה צהדי דרובא אפילו לשמואל אזלינן בתר רוב אלא דהח"ס צחדשו לכתובות שם הקשה אחי' התוס' דלא שמענו דהולבין בממון אחר

הרוב אפילו איכא חוקה וציאר כוונת התוס' עפ"י סברת הפלאה הידועים דהיכא דנמצא מוחזק לדבר אחר גם לענין ממון אזלינן ונמצא לכאורה הוא מחלוקת הח"ס וצ"ש אי הולבין בממון אחר הרוב היכא דאיכא חוקה דמסייע לרוב, ושם הערת דפלוגתתם לכאורה מצוה"מ דצעה"מ והרמב"ן והח"ס כרמב"ן ומרן זקנינו כצעה"מ ושיטת התוס' כמלחמות ולכן כתבו דלרב פריך ע"כ.

ואני אומר יפה כיוונת אצל לא תפסת אפס קנאו ודברי מרן א"ז צב"ש צרורים הם ודברי הח"ס תמוהין הם ואפרש שיחתו, והוא דלפוס ריהטא יש להציא רא"י לדברי הח"ס ז"ל דבגמ' כתובות דף ט"ו ע"א שם כתבו וכיון דרוב נשים בתולות נישאות כי לא אחי עדים מאי הוי פי' קושיא הוא ואמאי לא מהימנא ותקבל כתובתה וכתבו התוס' ז"ל לרב פריך דאית ליה הולבין בממון אחר הרוב וכוונתם פשוט דלשמואל דס"ל דאין הולבין בממון אחר"ר א"כ מאי פריך כי לא אחי עדים מאי הוה ודאי הוה והוה דאין הולבין בממון אחר"ר, והנה הכא איכא נמי חוקת הגוף דמסייע להרוב ואפ"ה פשיטא להו דרב לרב פריך וא"כ איך יחא להו לקמן בדף כ"ט ד"ה ועל הכותית וכן כתבו עוד צב"ק דף ל"ח דבכותית לכן משלמין להם קנס משום דכל אחת מהם מוקמינן אחזקת אזהמתא שהיו ולכאורה מאי תי' בזה הא אכתי תקשה דאין הולבין בממון אחר הרוב אפילו היכא דאיכא חוקה המסייע ונמצא דצריהם סותרים לכאורה אצל לפמ"ש הח"ס אחי שפיר דלא סתרי דברי התוס' וממילא מוכרחים דברי הח"ס ז"ל.

אמנם הח"י כתובות הנ"ל בגליון שם כתבו אפשר דאפילו לשמואל הוה לן למיזל בתר רובא ולא אחר חוקת ממון כיון דחוקת הגוף מסייע לרוב ופריך שפיר אפילו אליבא דשמואל ע"ש וכ"כ הצעה"מ וז"ל אפילו לשמואל כלומר ונהימנא אע"ג דאין הולבין בממון אחר"ר משום דהכא איכא תרתי רובא וחוקה דגופא והכא חדא חוקה דממוןא מידי דהוה אטענה משארסתני נאנסתי דמהימנא לה משום האי טעמא דהכא תרתי והכא חדא הכא גבי ידיה איכא תרתי צרי וחוקה דגופא והכא גבי ידיה חדא חוקה דממוןא ושמא ע"כ, וכ"כ התוס' רי"ד שם ע"ש הרי דכולהו ס"ל דהיכא דאיכא תרתי חוקה דמסייע להרוב כה"ג מוציאין אפילו לשמואל. אמנם צירושלמי כתובות פ"ב ה"א כתבו וז"ל והלך אחר הרוב ורוב הנשואות בתולות נישאות אמור מעתה בתולה נישאת זאת אומרת שלא הולכים למידת הדין ולממון אחר הרוב ע"ש וכבר הביא העב"ל מלחמות דברי הירושלמי הללו בהשיגו על צעה"מ אלא שהי' לך להציא גם התוס' רי"ד והח"י במקומם דס"ל כצעה"מ אחר שהרגשת צצעה"מ דשם.

אזהתא מסייע לרוב מוציאין קנס אפילו לשמואל ודאי דיותר נכון לפרש דברי התוס' כפשוטן וכשיטת כל הפוסקים הראשונים ז"ל מלשנים חולקים אכל הני ראשונים ז"ל ולדחוק לישב דבריהם ע"פ דעת הפלגה הנ"ל כמ"ש הח"ס ז"ל.

נמצא עלתה לן ראי' ברורה מכל הראשונים ז"ל כדעת א"י הצי"ש ז"ל ופלא על רבינו הח"ס ז"ל שכתב בפשיטות דלא שמענו דהולכין בממון אחר הרוב אפילו אי איכא חזקה בזה שיהי עלתה לן אדרבה דשמענו ושמענו ואיפכא לא שמענו (ועיין בסמוך) וכן ראייתי ביד רמה צ"צ דף נ"צ שהקשה דדייקין בשמעתין וליחוי דמי היכי דשמעת מינה דאזלינן בחד דמים ומ"ש גבי נמד בקר דלא אזלינן בחד דמים ותי' דלא תקשי דכל היכי דאיכא רובא וחזקה דמסייע למוכר כגון נמד בקר דרובא לא קרי ליה לבקר נמד ואיכא נמי חזקה דמסייע ליה למוכר דאוקימנא בחזקת מרי' והמוציא מחזירו עליו הראי' לא אזלינן בחד דמים לאוריעי רובא וחזקה ע"ש בכל הסוגיא ועיין תוס' צ"ק מזה עכ"פ מפורש יוצא מכל הראשונים כא"י וקנא נ"ע גם אא"י שכתב כן מסבירא דנפשיה דנ"ל ברור ולא ציין השר התורה דהדברים מבוארים כותיה. [וע"ע משנה ח"ט סי' רמ"ז].

וראיתי בחתן סופר ששיטת רוב צדיני ממונות ס"ק נ"ד שכתב וז"ל כשאכא חזקה מסייע לרוב אי אזלינן בתרה בממון פלוגתא הראשונים צ"פ האשה שנתארמלה דע"מ דמקשה התם צ"ש הא רוב נשים בתולות נישאות ותהי' כתובתה מאתיים כתבו התוס' לרב פריך וצעה"מ כתב דשמואל מודה דאיכא חזקה מסייע לרוב ע"ש וכתב דתליה מחלוקתם בטעם הדבר שאין הולכין בממון אחר"ר דאי אמרינן כהה"ד סי' שמ"ט משום גוה"כ אינו מועיל אפילו איכא חזקה ואי נימא כטעם התוס' משום דאיכא חזקת ממון המתנגדת א"כ אי איכא חזקה עם הרוב הולכין צו אחר"ר ע"ש מה שהאריך. ובמחכ"ת כי רצ הוא לפענ"ד לא נחית בעומק ההלכה ובחנם עשה מחלוקת בין תוס' וצעה"מ לעיקר דין חזקה המסייע לרוב בממון כי התוס' התם לא נחתו לזה ואדרבה אישתיטתיה מיניה דברי התוס' צדף כ"ט שם שכתבו מפורש כצעה"מ וז"ל דמפרש שם צדף כ"ט כדעת זקינו הח"ס ז"ל אכל מ"מ גם מכאן אינו מוכרח וכמ"ש לעיל. וממה שכתבתי נל"ע מש"כ באו"מ בקיצור תקפו כהן אות כ"צ בדבר קושיא האחרונים ז"ל בזה דקיי"ל דכל ספק ממון אפילו איכא רובא אמרינן המוציא מחזירו עליו הראי' למה לא יהא דין זה ככל ספק איסור תורה וניזיל בחד רובא שהרי הלאו דלא תגזול הוי כלאו דלא תאכל חלב והתומים שם האריך הרבה ודחה כל התירושים בזה וכתב דאין כאן קושיא כלל כי כך הוא הלאו של לא תגזול דוקא גול ודאי

איברא דצנעס הדין נמי לפענ"ד דברי הח"ס ז"ל תמוהין אפילו לפי דעת הרמב"ן ודברי צי"ש ברורין לדברי הכל דנראה דצנעס דין דצעה"מ והני ראשונים דעימיה דס"ל דאיכא חזקה המסייע לרוב הולכין בחד רוב אפילו בממון לשמואל, מודה להו הרמב"ן ז"ל ואינו חולק עליהם כלל בזה היכא דאיכא חזקה המסייע לרוב דהולכין אחר"ר אפילו לשמואל ולא פליגי אלא צפי' הגמ' כתובות הנ"ל היינו היכא שהיא טוענת בתולה הייתי והוא טוען אלמנה ואיכא רוב נשים שבתולות נישאות ואיכא חזקת בתולה המסייעת להרוב דהצעה"מ ודעימיה ס"ל דחזקת בתולה הוה חזקה וממילא הוה חזקה המסייעת לרוב והמלחמות פליג וס"ל דהכא ליכא חזקה כלל כלומר שחזקת בתולה נישאת לא הוה חזקה שאין האשה עומדת בחזקתה שלא נישאת מעולם וממילא אין לך זה אלא רוב היינו רוב נשים בתולות נישאות אכל שזו הייתה בחזקת בתולה לא אמרינן אף שלענין זנות אמרינן שהרי הוא בחזקת שלא זינתה עומדת, נמא מחלוקתם רק באשה שנשאת אי אית בה חזקת שלא נישאת עד השתא או לא אכל היכא דאיכא חזקה ודאי בזהדי רוב לענין ממון מודה הרמב"ן ז"ל לצעה"מ ודעימיה דהולכין בחד רוב אפילו לשמואל כיון דאיכא חזקה דמסייע.

וז"ל המלחמות שם אמר הכותב ליכא הכא חזקה דגופה וכו' ומפורש כן בירושלמי זאת אומרת שלא הלכו למדת הדין לממון (עיין קרבן עדה ירושלמי הנ"ל גירסא למידת הדין ולממון וכתב שכן צריך להיות ומרמז"ן נראה כגירסא אחרת ודו"ק). אחר הרוב ופירשו ואמרו אכל בממון אחר הלכו למדת הדין לממון אחר הרוב ע"י רוב וע"י חזקה ע"כ, הרי לן מפורש מדברי הרמב"ן ז"ל דבממון אחר היכא דאיכא חזקה המסייע אזלינן בחד רובא ומבואר כן בירושלמי לפי פירושו של המלחמות דהא דלא הלכו הכא אחר הרוב הוא דוקא הכא משום דליכא חזקה אכל היכא דאיכא חזקה בזהדי רובא אזלינן בחד רובא נמנא אומר דלעיקר דינא גם הרמב"ן ז"ל מודה לדין הצעה"מ ולא פליגי בזה וזה כדעת א"י צי"ש.

אלא דמעתה אומר אני דגם דעת התוס' ז"ל שפי' לרב פריך נמי לא פליגי אדין דצעה"מ ושאר הראשונים ז"ל דהיכא דאיכא חזקה המסייע לרוב אזלינן בחד רוב אלא צפי' הגמ' דכתובות מפרשים כהמלחמות דס"ל דכאן ליכא חזקה דגופא דאשה אין עומדת בחזקת שלא נשאת מעולם, אכל לפי זה אחי שפיר נמי כפשיטות תירוצם צדף כ"ט ע"א ולא סתרו דבריהם לכאן דהכא ליכא חזקה דגופא אכל התם איכא חזקה דאצוהא ומוקמינן אחזקת דאזהתא וכיון דאיכא התם רוב שאינם מן התערובות עם העצדים ושפחות וחזקת

לעניים וא"כ שוב לית לה מצד הדין כיון דאין לו חוקת ממון והולכין אחר הרוב אף בממון ואמרין דלאו שפחה הוא ע"ש.

שנית יש לומר דכיון דקנס מצוה הוא וצמצום שפיר אזלין בחר רובא וכן ראיתי בבית אהרן הגדפס מחדש אצל לא משמע כן מדברי התוס', ועוד זו שלישיה דיש לומר דבאמת בכאן התוס' חולקין וס"ל כצעה"מ ומצינו כמה פעמים ולא הוה סמירה דידוע דהתוס' לא נתנו מרועה אחד.

וראיתי בשערי ישר הג"ל שהאר"י הרבה צהא דאין הולכין בממון אחר הרוב וכתב טעם חדש שהסוד צוה שהחליטו חכמים בצרתם שכל זמן שלא יצרור צראה צרורה שנפקע זכות בעלים ראשונים הוא ראוי להיות הבעלים והשליט בכל אופני השתמשות ומשו"ה לא שייך צוה לדון מספק איסור גזל דמתחלה עלינו להחליט מי הוא הבעלים שראוי להיות בידם שליטות והשתמשות החפץ ואח"כ יחול דין איסור גזל וכיון דעפ"י משפט סצרת השכל החפץ שייך למוחזק הרי זה חפץ שלו כאילו זכה צו עפ"י שאר הסכמות שכללים והתופס ממנו הוא הגזול ע"ש אריכות גדול.

ולפענ"ד לאחר הסליחה חישב הגאון ז"ל לתקן ולא תיקן דסוף סוף כיון דלא נחזרר לן שהחפץ שלו הוא ג"כ והחפץ הזה יש לו בעלים אמתיים ואם הוא לאו הבעלים שלו נמצא משתמש בחפץ שאינו שלו כיון שהשני לא נתנה לו צרכו הטוב ומצד הרוב אדרכה הדבר שייך להשני והשני צרור ליה שהוא שלו ג"כ אלא שזה טוען המע"ה מהיכא תיתי לא יעבור על ספק איסור גזל ואולי כוונתו דהוא כעין הפקר צ"ד שהצ"ד הסכימו דצעה"ג דאיכא ספק אפילו רוב מותר להשני להשתמש צו עד שיביא ראיה השני אצל א"כ לא היה צריך לכל ההקדמות אלא יאמר סתם דהוא מכח הפקר צ"ד ומנהג המקום שכך הסכימו צייניהם דכל מקום שיהיה ספק בממון יניח במקום שהוא וכמו שכתב הרמב"ם צעין דיני ממונות כלל גדול דהולכין אחר המנהג, וז"ע.

ומה שנלפע"ד בקושיא זו לפי מה שחדש מרן א"ו עוד שם צי"ש הג"ל דהא דאין הולכין בממון אחר הרוב דוקא אם המוחזק טוען צריא שהוא מהמיעוט דאין רוב מועיל נגד מי שטוען צריא עיין רש"א יצמות וצמהרש"א שם ופנ"י כתובות וכן משמע מלשון רש"ם צ"ב צ"צ ד"ה יכול לומר ולפ"ו אחי שפיר הכל דודאי היכא דהמוחזק טוען צריא דהממון שלו הוא ליכא למיחש משום ספק גזילה שהרי הוא בעצמו יודע שאינו גזל אלא שהוא שלו והוי כ"ש משנים אומרים מת ושנים אומרים לא מת דאם נשאת לא תצא ואוקמה רב ששת בכתובות כ"ב כגון שנשאת לאחד מעדיה ואומרת צרי לי ופרש"י אין לצי נוקפי אילו היה קיים היה

ולא ספק וכמו שאמרה התורה ממזר ודאי ולא ספק ושעירי ודאי ולא ספק הכ"נ גזל ודאי ולא ספק, ובאמת כי לאחר נסיקות עפרות לו לא ידענא מנא לן הא וכי גזל ספק מותר מן התורה ועיין שערי ישר ש"ג פ"ג שג"כ תמה עליו ולפי מה שכתבתי מדברי הראשונים ז"ל דהיכא דאיכא חזקה דמסייע לרוב אזלין בחר רובא הרי הכא נמי אכתי לאו ודאי הוא ואפ"ה לא אמרינן המע"ה ונמצא דבריו ז"ע ודו"ק.

שוב מנלתי בתוס' בזכרות כ' ע"א ד"ה ורבי יהושע שהקשו וא"ת והא מסקינן לקמן דר"י לא חייש למיעוטא וכו' ועוד דצעה"ג דהכא אפילו ר"מ לא חייש כדאמר צרפ"כ דיצמות קי"ט ע"צ דהיכא דאיכא רובא וחזקה הוי המיעוט מיעוטא דמיעוטא והכא איכא רובא דאין מטנפות וחזקה שהיא בחזקת שלא ילדה וי"ל דמ"מ לא הוי ודאי צבור שנתן לכהן דאיכא חזקה דממונא דעדיפא והמוציא מחזירו עליו הראיה ע"כ נראה מדברי התוס' ז"ל דאפילו היכא דאיכא חזקה דמסייע לה ואפ"ה אמרינן דחזקה דממונא עדיפא ולא אמרינן דהולכין בחר רובא אפילו כה"ג וזה דלא כהראשונים הג"ל וקצת ראיה להח"ס. והחת"ס ז"ל אף שיש לחלק קצת, דלא לשוי' חולק אראשונים הג"ל. אצל מלשון שכתבו מ"מ לא הוי ודאי צבור משמע דלהוציא ממון צעין שיהיה ודאי ממש והיינו צראה צרורה והבן. ועיין תוס' צ"ק דף מ"ו ע"ב ד"ה מידע, וז"ע.

והא דלא תקשה דא"כ יהי דברי התוס' סותרים מכתובות כ"ט וצ"ק ל"ח דס"ל דחזקה עם הרוב מהני אפילו בממון יש לומר צתרי אנפי או יאמר כהח"ס ז"ל שפי' עפ"י דברי הפללה או יאמר לפי מה שכתב הים התלמוד צ"ק ל"ח שתמה דדברי התוס' סותרים דצד"ה שלא יהא חוטא נשכר צדף ל"ט שם כתבו דלרצא ל"ל האי סברא שלא יהא חוטא נשכר אלא היכא דאית ליה מצד הדין אצל היכא דמצד הדין ל"ל בצביל שלא יהא חוטא נשכר לא יהציגין ליה וא"כ האיך כתבו הכא דיהציגין לה קנס בצביל שלא יהא חוטא נשכר כיון דגם כאן ל"ל מן הדין ותי' לפי דעת הש"ך חו"מ סי' פ"ט דבחזונוי על פנקסו מש"ה לא אמרינן אוקי ממונא בחזקת מריה משום דכיון דסוף סוף תיפוק האי ממונא מרשותיה דצעה"ב או להפועלים או לחזונוי לא אקרי ממון זה חזקת ממון ולא אמרינן כה"ג אוקי בחזקת מריה וא"כ כאן משום הא דאין הולכין בממון אחר הרוב משום דאיכא חזקת ממון נגדו וא"כ הכא דבאמת מקשה הש"ס וניתניה לעניים ומשני משום דהוה ממון שאין לו תובעים וכיון דעכ"פ ממון הזה מוכרח לנאת ממנו דמחוייב ליתציה לעניים א"כ שוב אין לו חזקת ממון ושפיר אזלין אחר הרוב אפילו בממון ולכך שפיר כתבו התוס' משום שלא יהא חוטא נשכר אפ"ה מחייב הוא ליתן

וקצת יש לדייק מלשון החוס' ז"ל שכתבו ח"ל וא"ת ולרצא וכו' אמאי יש להן קנס נימא לה אייתי רא"י דלאו שפחה את ושקול ולכאורה היל"ל אמאי יש לה קנס דילמא שפחה היא ואין לה קנס ומדקאמר נימא לה משמע דהבא עליה אומר לה דוקא בלשון זה כלומר לי ברי שאת שפחה ואם רוצה את קנס אייתי רא"י דלאו שפחה את ושקול וא"כ אדרבה לא די דלא הוה קושיא לשיטת א"י אלא אדרבה אפילו קצת רא"י איכא דלר"ך המוחזק לטעון בריא, ועיין הגמ"י פט"ז מהל' מכירה סק"ז אבל התם מצי א"ל אני מן המיעוט, וקצת יש להציא רא"י ג"כ לשיטת מרן ז"ל מק"ע ושירי קרבן ירושלמי ר"פ האשה שנתארמלה בירושלמי ע"ש ודו"ק.

אלא דמ"מ יש לעיין עוד בגמ' ב"ק דף מ"ו ע"א זה כלל גדול בדין אפילו ניזק אומר בריא ומויק אומר שמא המוציא מחזירו עליו הרא"י ועיין תוס' שם ד"ה ואפילו גם בתוס' בכורות דף כ' ד"ה ורבי יהושע סבר מוששין לטינוף דמיירי בזהמה שטנפה ואין יודעין אי ילדה או לא וליכא למטען ברי ואפ"ה אמרינן דאיכא חזקת ממנוא אף שלא יכול לטעון ברי ע"ש אבל לרב דס"ל דהולכין בממון אהה"ר כתבו מפורש דהוא משום דאומר ברי ח"ל ואפילו לרב דאיל בממנוא אחר הרוז בהיה דמוכר שור לחזירו ונמנא נגחן (ב"ק מ"ו) היינו משום דאמר קים לי בנפשי שאני מן הרוז ע"ש ודו"ק בכל זה.

וראיתי עוד במכתבך די"ל לדעת הח"ס דשאני חזקה דגופא דעדיפא משאר חזקות כמ"ש בספר ש"ש ש"צ פ"א נראה כוונתך בזה ליישב שיטת ח"ס דלעולם לא אמרינן דהולכין בממון אהה"ר אפילו היכא דאיכא חזקה המסייע אלא דהכא שאני דאיכא חזקה דגופא ולכן ס"ל לבעה"מ דאולינן בזה, ולפענ"ד לא נראה כן ודיחוי מעיקרא ליתא חדא שהרי אדרבה חזין הכא דהאי חזקה חזקה קלישתא הוא והרמב"ן ס"ל דלא הוי חזקה כלל וא"כ מסתבר דאפילו הבעה"מ ועימיה דס"ל דהוי חזקה אבל עכ"פ מודי דלא הוי חזקה אלימתא משאר חזקות דעלמא דלמה נרחיק פלוגתתם כ"כ וז"ע. שנית נראה דע"כ א"א לומר כן דיל בחר טעמא הוא שהבעה"מ ז"ל כתב טעם לדבריו דהכא תרתי והכא חדא ר"ל רוב וחזקה נגד רוב לחודיה הרי דהדיק משום דתרתי נגד חדא הוא וכן כתב הרמ"ה הנ"ל גם הרמב"ן ז"ל במלחמות שכתב דהכא ליכא חזקה אבל בממון אחר הלכו בו אחר הרוז היכא דאיכא חזקה המסייע מפורש דאין ג"מ צין חזקה זו לחזקה אחרת לענין זה וכן נראה פשוט דהגמ' מיייתי קושיא מזה על זה והפוסקים בפשיטות דימו הני אהדדי וזה פשוט.

בא ע"ש, וכ"ש לפי מה שכתב הרשב"א דלעולם לא אמרה תורה דאולינן בחר חזקה אלא למי שמסופק בדבר ועשהה תורה ספק זה כודאי עד שהב"ד עונשין וסוקלין על חזקה משא"כ אם העובר אומר ברי נגד החזקה לא שייך לגבי' לומר שהוא מזהר על הספק כודאי מחמת החזקה ועיין פנ"י כתובות הנ"ל ד"ה ועדיין וא"כ היכא שהוא טוען ברי לי אפי' הוא נגד הרוז מ"מ כיון דאין הולכין בממון אהה"ר והאי יודע ברור שהממון שלו ליכא למיחש משום איסור ספק גזל דהאי ברי ליה והב"ד לא מוקקין ליה כיון דאיכא למימר קושטא קאמר ולדידיה הא ליכא איסור וזה לפענ"ד נכון.

ובהא נמי ניחא מה שראיתי לאחרונים שהקשו הא דמשני בגמ' כגון שנשאת לאחד מעדיה אכתי מאי ניחא ליה בזה והרי היא אינה יודעת ודאי אם מת בעלה והעדים הוה מרי ותרי וסליק את העדים והבעל יש לו חזקת חיים ומה מועיל שנשאת לאחד מעדיה ולפי דברי הרשב"א ניחא דלא אמרה תורה דאולינן בחר חזקה אלא למי שנסתפק בדבר אבל למי שאומר ברי לי נגד החזקה לא שייך גביה לומר שהוא מזהר על הספק כודאי מחמת החזקה וקצתני בזה.

וראיתי במכתבך שהקשת לסברת א"י הנ"ל מתוס' כתובות כ"ט הנ"ל ד"ה ועל הכותית שהקשו למ"ד בפי' עשרה יוחסין דף ע"ו ע"א דפסול כותים משום דעבד ושפחה נטמעו בזה אמאי יש להם קנס נימא לה אייתי רא"י דלאו שפחה את ושקילו לשמואל דאמר (ב"ק מ"ו) אין הולכין בממון אהה"ר וכו' והא התם לא יכול לטעון בצירור שהיא שפחה ואפ"ה מקשים תוס' דנימא אין הולכין בממון אהה"ר, ולכאורה הוא קושיא גדולה.

ונראה לחלק ביניהם דבשלמא בשפחה דאומר לה אייתי רא"י דלאו שפחה את נראה דיכול לטעון ברי שהרי הוא יכול לטעון ברי לי שהוא שפחה וכך מקובלני שהיא ממשפחת המעורבין והגם שאין אנו יודעין אם האמת אתו או לא מ"מ הוא טוען ברי ואנחנו מסופקים ואין בידינו להכחישו אם לא בעדים ולכן מצי לטעון ברי אבל גנב השוחט אינו יכול לטעון ברי שהיה טרפה ונקוצה במקום השחיטה דמנא ליה הא שהרי זה דבר שא"א לו לידע ואין סהדי בזה דכמו דאין לא ידעינן הכ"נ הוא לא יודע וא"א לומר ברי ולא דמי לכותית שיכול לומר מקובלני ואי טוען שבדק הושט קודם שחיטה ונקב היה בושט וזה א"א להכחשו אבל א"כ הכ"נ דמהימן כה"ג ופטור מדו"ה דטרפה שחט והזהמה אסורה באכילה ונמנא החילוק פשוט דכותית כיון דאין לא יכולים להכחישו יכול לטעון ברי ולא כן בשוחט ושפיר מקשי תוס'.

כי הוא מחפש צנפקי הישיבה ומצטל זמן של הפקידים האחרים בישיבה גם כי אשתו גומה למסור לערכאות וכדומה.

וב"ג הניח ג' הנחות שיש לעיין בהם. (א) אי משולח הוא כפועל פשוט ויכולין לסלקו בגמר עצודתו. (ב) אם הוא כשררה שכבר קבלו כל האחרונים שהוא לעולם. (ג) הצורר מנצח המשולח טוען לפי דעת הקהל"ח סי' רס"ד סק"ד דעני אפילו בשכר הוה כנדר ואמרינן סתם הוה לעולם. (ד) לפמ"ש בחו"מ של"ד ס"ד והכ"נ המשולחים יודעים שדרך העיירות לעשות פעדערישאן לקופת צדקה.

והנה קודם כל דבר רצוני להדגיש כי ידוע שאין לכתוב ולפסוק צדיני ממונות צלי לשמוע טענת שניהם דאולי יש עוד טענות או יש ח"ו ענין של מחלוקת וכדומה ולכן אני מתנה שדברי אלו הם רק להשתעשע בדבריו היקרים לפי הדברים שנמסרו במכתבו היקר והגם כי אני יודע כי כת"ר אזהב שלום ושמו שלום וה' ישפות עלינו שלום ואמינא צס"ד מה הורינו מן השמים בזה ענינא ובתפלה שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו צי חצרי.

ולפיהם ריהטא אמרתי דהאי משולח דין גבאי צדקה יש לו שהרי הוא זה עצודתו לילך ולגבות צדקה לישיבה או למוסד שהוא ממוסדות צדקה וחסד כידוע. ואף שאין לו רשות לחלק הכסף אלא לגבות אין זה כלום שהרי כל הגבאים נמי אין להם רשות לחלק הכסף ואמרו ז"ל צדקה נגזית בשניים ומתחלקת בשלשה וא"כ אותם הגבאים אינם יכולים לחלוק מה שגובים כפי שהוא ואפילו אי נימא דמ"מ יוכלו לחלק בשלשה משא"כ המשולח גם זה אינו כלום דודאי תרי מיילי נינהו והקהל יכלו למנות גבאים לגבות ואחרים שיחלקו הצדקה וכל הגבאים של קופת ר"מ צעה"נ בחו"ל הכי נהגו מימות אבותינו ואבות אבותינו שמינו גבאים לגבות מעות ר"מ צעה"נ ושלחו הכסף לארצה"ק ושם היו גבאים אחרים שחלקו הצדקה לעניים והגבאים דחו"ל לא היו להם רשות לחלוק ומעולם לא ערער אדם לומר שמפני זה אין להם דין גבאי צדקה ואדרבה התפללו ז"ל י"ר שאהיה מגבאי צדקה ולא ממחלקי צדקה וא"כ הכ"נ האי משולח שהוא גובה מעות צדקה בשביל אחיה ישיבה או מוסד הוה בכלל זה לכאורה.

ואין להקשות דהרי גבאי צדקה מצויר בש"ע חו"מ סי' קס"ג דכל עניני הקהל נעשים ונגמרים עפ"י רוב דעות של אנשי הקהלה וכן המנהג פשוט בכל הקהילות לעשות גבאים וכל צרכי הקהל עפ"י רוב דעות או עפ"י צוררים שנצברו מיד הקהל והכא הלא לא נצבר מהקהל זה לא קשה דהכא הראש ישיבה הוא המציר דהוא הוא הממונה מהמתנדבים והם נותנים על דעתו וסומכים עליו שיעשה הכל

ובדבר שכתבת שמנחת צקונץ שיעורים להגר"א ווסרמן כתובות ל"ד אות קי"ח שהרגיש בזה קושיא אין מתחייב צדו"ה בשחיטה הא קונה בשחיטה קודם ששחטה בשינוי ומי כמו שכתבתי אני צס"ד תש"ח לך ואין לי הקונץ הנ"ל לעיין בו.

ובזה הנני גיסך המברכך בברכת התורה מאהבה וצלה ורכב על דבר אמת בלב ונפש.

מנשה הקמן

סימן רל"ו

משולח שהיה לו הסכם לאסוף למוסד בעיר אחת ועבשיו גבאי העיר החליטו לשלוח בסף בלי משולח ומבקש המשולח אחוים מהבסף

ב"ה ב' לסדר כי כל העדה כלם קדושים ברוקלין נ"י יצו"א

שלם תנינא, משמי מעונה, לידיד נפשי, מחמד לבי, הרב הגאון המפורסם, בנש"ק ג"א איש אשכולות, ור"ח שבחו מי ימלל חוב"ט פ"ה וכו' כש"ת מוה"ר שלום יחזקאל שרגא רובין הלבשרשטאם שליט"א אדמו"ר מציעשינוב ברוקלין נ"י.

אחדשת"ה בזה"ר קבלתי מכתבו היקר מלא דבר תורה בדבר משולח (שד"ר) לישיבה אחת שאסף מעות ט' שנים רפופים צעיר אחת מערי השדה צעד מחנה שכר היינו שמכל דאללאר שגבה עבור הישיבה הוא נטל חצי דאללאר ונתן לישיבה חצי דאללאר וכך נהג ט' שנים רפופים ועכשיו קמו אנשי העיר ועשו שם קופת צדקה מאוחדת ר"ל שאין נותנים עוד למשולחים מיוחדים לילך מצית לצית אלא שאנשי העיר אוספים הכסף בקופת של קהל הנקרא (פעדערישאן) והם שולחים הכסף ישר להישיבות בכלל וגם ישיבה זו בתוכם ועתה קם המשולח הנ"ל ומצקש חצי הכסף ששולחין להישיבה מהעיר הנ"ל וקראם לד"מ בזבל"א ואלו טענותיהם.

המשולח טוען שהוא מוכן בכל עת לנסוע לעיר הנ"ל ולגבות מעות כמקדם ומן השמים הוא דקזכי ל"י שצאו אנשי העיר ועושים הגזיה בשבילו והוי בכלל זכה מלאכתו נעשית ע"י אחרים.

הישיבה טוענת אדרבה נסתחפה שדך שאין רוצים עוד להניחך לגבות מעות צעיר הנ"ל ומה ששולחים מקופת של צדקה שולחים לישיבה ולא לך. (ב) טוענת הישיבה שצבכלל הם אינם מרוצים מהמשולח הגובה הנ"ל ורוצים לפטרו מכל וכל מהמוסד ולא ילך אף למקומות אחרים לגבות מעות עבור הישיבה כי טוענים דמסני שומעני וזיק להישיבה גם

תשס"ד ותשס"ה השיבו הגדולים לר"א שהי' מוחזק לגלול ס"ת וראו אחרים והוסיפו לזדקק בעד הגלילה והשיבו כיון שיש ריוח לעניים אין למנוע מהם דאין לגזול עניים ומחלק כמו שחילקתי בס"ד. ועיין או"ח סי' קנ"ג סעי' י"ז שפסק דמי שהיה ציתו ציהכ"נ ימים רבים דאין הציבור רשאין לשנותו וכתב המג"א אפילו אם יש קצת טעם לשנות מוכח בגיטין דף ס' דאין לשנות דאיתא שם מערבין צבית ישן מפני ד"ש ועיין מהרי"ק שורש קי"ג שהוכיח כן.

אלא שחמה מהר"מ אש ו"ל דהיכן מלאו חכמים דבר כזה דהיכי שהקהל נתנו לאחד מזהו צניורף הרב שנחנה לו ולזרעו אחריו והאריך שם בדבר וקצת יש לפענ"ד לדייק מעורר שתיקן שיטתו מעשר לכהנים ולקחה מלוים וי"ל והוא ו"ל מי ע"ש.

וראיתי לקדוש אחד מדבר הגאון מהר"מ שיק חו"מ סי' י"ח דבג' אופנים שיין חזקה במצוה. (א) מי שמתאמץ שלא יתבטל המצוה ההוא ולולי פעולתו היה נתבטל המצוה לזמן ועי"ז הוה כמיל מן הנחר וזמן הגייס דקנה וכן מצינו בחשני' דף כ"ח שחקנו הנביאים שצנייהם שלעולם יהיה להם דין קדימה בזמן ההוא להקריב עזים לזורך המזבח. (ב) מי שבידו אותו הקהל במצוה אחת שהיו אחרים יכולין לעשות מצוה זאת ובחרו בו ומחלו לו זכות המצוה זכה מטעם חזקה. (ג) אפילו אין לו טעם לטעון טענת חזקה מ"מ כיון שעשה הוא הדבר הזה זמן הרבה אין לקחת ממנו מפני דרכי שלום. ובאופן השני שזכה מטעם מחילה אף דקיי"ל דשלז"ל לא מהני מחילה כבחז"מ סי' כ"ט ז"ל דקהל שאני דדברי קהל ככתובין וכמסורין דמי ע"ש. ועיין ריב"ש סי' רע"ב ובהגהות רע"א או"ח סי' קנ"ג.

ומעתה אי נימא דהאי שליח דין גבאי זדקא לו הכא נראה דזכה במצוה מכת חזקה וכולהו טעמי אית צהו לטובה טעם א' דאפשר אם לא היה אזיל הוא להחם לגבות זדקא ולולי פעולתו היה נתבטל המצוה החם באותו זמן ולא היה להם אחר שילך שם. (ב) הרי כיצדו אותו מצוה זו. (ג) כיון שהוא עשה מצוה זו לערך תשע שנים והוא זמן הרבה ודאי מחלו לו לעולם והכי כתב המהר"מ שיק דהיכן דשתקו לו זמן מרובה דאין דרך לשתוק זמן מרובה אלא"כ רוצין להניחו לו לעשות כן עד עולם ומוכח מהשתקה דמחלו לו לעולם וא"כ הכ"נ היה נראה כן לכאורה.

אלא שלאחר התיישבות נראה דאף שהדין דין אמת אמנם אין הנדון דומה לראיה דראיתי בשו"ת יד אליהו סי' נ"ד ששאל השואל הנה מצוה דברע"ב פ"ג מ"ג דבכורים והציאו השל"ה דקדק רמ"א שיש לעמוד מפני נושא התינוק

כדת וכדין והמנהל הישיבה הוא צא כמו של הראש הישיבה והוא הממנה הגבאים לגבות כסף לישיבה שהוא לזדקק וא"כ נמצא שהוא ג"כ נבחר ממי שיש בידו לבחור שהרי הצע"ב נתנו לו כח ורשות לכל זה והוי צכח הקהל.

ומעתה יש לעיין איזה זכויות יש לו אם נאמר דיש לו דין גבאי והנה כ"ג כתב דאם הוא כשררה כבר קבלו האחרונים שהוא לעולם ולפענ"ד יש לעיין בזה דהנה בגבאי זדקא אי זכה במצוהו לעולם באלו צמחלות אי יש חזקה למצוה ובש"ע חו"מ סי' קמ"ט כתב דחזקה במצוה שיין דווקא אם יש לו חזקה שיש עמה טענה ועיין בתומים שם שהיינו שמחלו הציבור זכותם או שקנו זכותם או שמוכח מצד המנהג שמחלו להאיש המתחיל במצוה ההיא. והב"י או"ח סי' קנ"ג העתיק דברי המרדכי בפ' ח"ה שהשיב מהר"ם אם אדם אחד רגיל בשום מצוה כגון גלילה ואירעו אונס או עוני ונתנו הקהל המצוה לאחר והעשיר ורואה שיחזירו לו המצוה והשיב מהר"ם דאם לא היה בידו ליתן בעד המצוה כמו שהיה רגיל ליתן ולכן נתנו הקהל לאחר ועכשיו כי העשיר וחפץ ליתן כמאלו ולחזור למצוהו הוא קודם ומחזירין המצוה אליו והביא רא"י ממש"כ הר"י צפרנס שעבר ע"י אונס דאחרי עבד האונס חוזר לגדולתו נראה מזה דיש חזקה במצוה.

שוב העתיק הב"י דברי המרדכי במגילה בשלי המסכ' ציין להבדלה שכל מי שיתן יותר לזדקק זוכה דאין ירושה למצוה ובשיורי כנה"ג כתב מדלא העתיק הב"י בש"ע הך דאין ירושה למצוה וגם הרמ"א בחז"מ סי' קמ"ט לא הביאו משמע דס"ל דחור דברי המרדכי סוף מגילה אלא דגם בס' חסידים סי' תשנ"ה כתב דאין ירושה למצוה ומחלק הרב שירי צב' אנפי. או דהמרדכי סוף מגילה מיירי צבנו שצא להחזיק במצוה אציו בזה אמרינן דאין ירושה למצוה ומהר"מ מיירי במחזיק עצמו שאין להעביר ממנו או דכוונתו דאין ירושה למצוה מן הסתם אצל אם היה מנהגם שהזוכה במצוה אחת תשאר לו ולזרעו אחריו בזה לא יאמר המרדכי דאין ירושה וכ"כ מהר"י צי רב בתשובה.

ולפענ"ד עלה ליישב סתירת הכנה"ג צין אם ראה המחזיק להחזיק המצוה ורואה השני ליתן יותר עבור מצוה זו לזדקק או זוכה השני במצוה ובה מיירי המרדכי סוף מגילה שכתב שכל מי שיתן יותר לזדקק ועי"ז אין ירושה במצוה והא דאמרו דיש חזקה למצוה היינו כל זמן שהמחזיק נותן עבור המצוה כמו שנותן השני ולא מפסיד כלום לזדקק כה"ג יש חזקה למצוה ובה מיירי המהר"מ במרדכי בפ' ח"ה שמיירי צמי שהעני או אירעו אונס וחור והעשיר ויכול ליתן כמו השני או הוא קודם כיון שכבר החזיק במצוה זו. שוב ראיתי בשו"ת אמרי אש יו"ד סי' קט"ז שפי' כעין זה ע"ש. והביא מס' חסידים סי'

השכר שמקבל הוא הולך ובלאו הכי לא היה גובה כלל וממילא לא הוה שליח מזה ולא בכלל זה. ועיין מש"כ בזה לידד נפשי הגאון ר"י גרינוואלד אבדק"ק חוסט.

איברא דאפילו נימא דדין גבאי לו אחתי לא פשוט לי מה דברור ליה לכת"ר דלעולם הוא דהרי כתב הרמ"א יו"ד סי' רנ"ז ס"ב ח"ל וכשרוצים הציבור יכולין לסלק הגבאי ולמנות אחר ואין כאן משום חשד וה"ה שאר ממונים ע"כ וכתב עליו הש"ך בסק"ד בכל זו כתב דכיון שנהגו למנות אנשים ידועים לזמן ובהגיע זמנם יאלו אלו ונכנסים אחרים תחתיהם א"כ אחרי שנהגו בכך ליכא משום חשד ומציאו ד"מ הרי דגבאי נדקה נמי יכולין הקהל לסלקו וכן שאר ממונים וא"כ לא יהא אלא גבאי נדקה או ממונה מקהל שיש בידם לסלקו. ואף שכתבו שבתוך הזמן אין הציבור יכולין לסלקו משום חשד אמנם זה במקום שיש זמן קצוב אל דידן כיון שלא קצבו לו זמן כלל א"כ לא הוי בתוך הזמן ויכולים לסלקו וכן כתב הערוך השלחן ע"ש וכו"ש דידן דידוע דמנהג המקום במשולחים שמשלחין ומחליפין אותם מידי פעם בפעם לרצונם ושלא לרצונם ודאי ליכא הכא שום חשש אפילו אי נימא דדין גבאי נדקה לו מה שבאמת גם זה אינו כמ"ש.

ולא הצינותי מה שכתב כת"ר ח"ל. (ז) או הוה כשררה שכבר קבלו האחרונים שיהא לעולם ע"כ דהתם מיירי בשררה שאין מנהג לסלקו אלל בגבאים הרי פסקו האחרונים דכן יכולין הקהל לסלקו כמ"ש לעיל וגבאי נמי מקרי שררה כמ"ש בש"ע רנ"ו ע"ש וזה לפענ"ד פשוט.

והנה עד הנה דברתי לעיקר הדין אלל לטענת המשולח אני תמה האיך יעלה על דעת מי שהוא לחייב הישיבה לתת לו מחאה נדקה ממנה שהם מקבלים ועל הראשונים או בושים ואתה צא להוסיף עליהם שהרי בעיקר גביית כסף על אחוים כאלו שלוקח חמישים ולפעמים שבעים וחמש ולפעמים אפילו תשעים אחוים להמשולח והיתר להישיבה הרבה יש להרהר בזה אי לא הוה גזל ממש וליצא לפומא לא גליא אלל שכיון שבא לידי אגלה מה שבמצפוני לצי בהלכה זו ואני רבות בשנים אשר הארכתי בזה דלפענ"ד אין לזה שום היתר.

והמעם דהרי ידוע ומפורסם הוא לכל דמי שנותן נדבה למשל מאה דוללר או פחות או יותר אלו ידע שהמשולח יקח לעצמו שמונים דאללר מזה או תשע מאות או חמש מאות מאלף מעולם לא היה נותנם לו והוה יותר אומדנא דמוכח מההיא דזבין נכסי על מנת למיסק לארעא דישראל ולא סליק דהמכר בטל ופשוט דאם יכנס המשולח לעצמו או יכנסו שניהם יחדיו לנדבן אחר וזה יאמר שגובה לישיבה והשני יאמר שגובה לעצמו לזה יתן בשביל הישיבה

וכו' אם יש לעמוד ג"כ בפני הגובה נדקה בשעה שהולך וגובה מאיש לאיש כנהוג אם הוא ג"כ בכלל עושי מזה ואם תמצא לומר שזה ג"כ בכלל עושי מזה אם האיש הגובה מקבל שכר על פסיעתו שמשלמין לו בעד טרחתו אם זה ג"כ בכלל מתעסקין במזה או לא ולאחר אריכות דברים קיים לנידון השאלה פשוט דנכון לעמוד בפני כל עושי מזה בשעה שמתעסקים א"כ נכון לעמוד בפני המתעסק הגובה כמ"ש יהיה חלקי מגבאי נדקה אכן אם הוא בשכר נראה לי דאינו בכלל זה דהא להנאת עצמו מכיון וכו' אלל זה הגובה נדקה הוא עושה משום שכר א"כ אינו בכלל עושה מזה כלל וזה פשוט ע"כ ורמז עליו בפת"ש יו"ד סי' רנ"ו ועיין יו"ד סי' שס"א ובט"ז שם ואחרונים דדין לעמוד בפני עושי מזה ובאה"ט א"ע שיש לעמוד תחת החופה ותמהתי על המהרש"ק במקום אחר שכתב שלא מציא דנריך לעמוד תחת החופה. ועיין בערוך השלחן יו"ד סי' רנ"ז סעי' י"ב דגבאי נדקה אינם נריכים ליתן חשבון ויראה לי שבמקום שהממונה נוטל שכירות ודאי דמחויב ליתן חשבון ע"כ, ולפמ"ש בשם יד אליהו דבר פשוט הוא שדריך ליתן חשבון שאם מקבל שכר אינו בכלל עושי מזה כלל ואין זה הגבאי שנפטרו מליתן חשבון שבאמונה הם עושים.

ולפ"ז עלתה לן דידן נמי כיון דהאי משולח עושה בשכר ואדברה רק שכרו הוא נוטל ובלאו הכי אינו רוצה לגבות א"כ פשוט דאין הוא בכלל גבאי נדקה שהוא בכלל עושה מזה ואינו אלל ככל פועל שבמלאכתו הוא עוסק ואין לו דין חזקה משום מזה דאינו מזה כלל והרי הוא ככל פועל הישיבה ופקיד שעוסק במשרד לקבץ מעות לישיבה או עושה שאר מלאכה וזה פשוט. (וצריך לחלק בין משולח זה להני שלוחי דרבנן שכל ימיהם עוסקים בגביית נדקה לש"ש אלל שא"ל להם לחיות בלא זה ונוטלים כדי מחייתם שא"ל בלאו הכי כמובן דאין זה להנאת עצמו כי באמונה הם עושים ולא ניחא למרייהו לימא דכל הני נדיקים שעוסקים כל ימיהם בנדקה רק שמקבלים דבר מיעוט כדי מחייתם לא הוי שלוחי מזה ותרי מילי נינהו וצתר כוונת הלז ואומדנא דמוכח הן הן הדברים. וקצת ראוי לדבר שהרי באמת כל העוסק צמ' נדקה או בשאר מצות מקרי עוסק בשכר לדברי ר"ח ורי"ף ורמב"ם וריב"ז א שפסקו כרז יוסף דאמר שומר אבדה כש"ש דמי בזההיא הנאה דלא בעי למיתב ריפתא לענייא וכו' וקא משתכר בפרוטא דרז יוסף ואף שרז נמא גאון ורבינו יצחק ועוד פסקו כרזה וכן נראה דעת הסמ"ג מ"מ להני שפסקו כרז יוסף כל עוסק במזה הוה בשכר פרוטה דרז יוסף ועיין שו"ת מוהרי"ק שורש ו' מה שהאריך בענין זה אלל ודאי דצתר אומדן וכוונת הלז הן הם הדברים והכא דידן אכן סהדי דרק בשביל

דכלא"ה היה צריך ליתן חלה לכהן רק שגרם לו איסור וזה לא מעלה ולא מוריד לענין גזל ופי' זה השני פי' כ"ק אדמו"ר מרן מקלוענבורג והחילוק לפי זה דצדקה אם נדר הרי יצטרך לשלם מכיסו לעני אחר ונמצא הפסידו ואם נתן בלא נדר כ"ש שמפסידו שאם לא היה נותן היה נשאר הממון אצלו לכן חשיב שפיר גזלן אצל בחלה הרי עכ"פ צריך היה ליתן ודו"ק.

ולפענ"ד נראה פשוט שאם אחד המתנדבים נודע לו שהמשולח לקח לעצמו חמש מאות זוז מהאלף שהוא נתן להשיצה וקראו לדין שיחזיר לו המעות שנתן לו בטענת גזל ואומדנא דמוכח שלא נתן המעות אלא לישיצה ולא להמשולח חייב להחזיר לו מדינא ואפי' בצדקה דהוי מעות שאין לו תובעים מ"מ הכא כיון שהנודר לא קיים בזה נדרו א"כ הרי מחייבו לשלם מעות אחרים כנגדן ודאי דיכול להוציאו צדיקים ולא דמי לכהן המפגל את הקרבן דאף שמחייב להביא קרבן אחר לצעלים מ"מ אין חייב לשלם דהתם משום דחזק שאינו ניכר הוא או למ"ד דפיגול איכא במחשבה ואמחשבה ליכא לחייבי לשלם או מטעם תקנה כמ"ש בגמ' גיטין נ"ג ועיין רש"י שם ד"ה ותדוש ומהר"ם ש"ך שם בד"ה שדדוש ועיין רמב"ן וריטב"א גיטין הנ"ל שהקשו דשחיטה פסולה הוה חזק ניכר ומי' דכי חשבי שחיטה פסולה חזק ניכר היינו כשנבלה בשחיטה דנמצא דאינה שחיטה אלא גזירה אצל כאן גזי פיגול שחיטה ראויה הוא אלא שדבר אחר גרם לה לפסול היינו מחשבת פיגול ולכן הוי חזק שאינו ניכר ועיין רמב"ן גיטין צדיני דגרמי וש"ך ח"מ סי' כ"ה ס"ק ו' אצל הכא שמפסידו צדיקים ולא קיים נדרו ודאי דיכול להוציאו ממנו הממון. ובר מן דין לא דמי דהתם הרי הקרבן כבר נשחט ונפסל והכא הרי המעות לא נפסל ושנו אף שהוציאו מ"מ נהנה ממנו כמובן ופשוט.

ובדי שלא להוציא בלי ראי' נראה הדבר מפורש בשו"ת רדב"ז ח"ב סי' קנ"ח ו"ל ראובן שאמר שהוא עני ועמדו ופרנסוהו בכלל העניים ואח"כ נודע בצירור שיש לו אם מוציאים מידו מה שנתנו לו או לא תשובה הדבר ברור שאם הפרנס מעצמו עמד ופרנסו ודאי דמוציאין מידו מה שלקח כיון דאגלאי מילתא דאית ליה דמאן פייס ומאן שבק אצל אם פרנסו מדעת הצבור איכא פלוגתא בירושלמי ולא איפסקא הלכתא כמאן ולא מפיקין מיניה וכו' ומ"מ מסתברא לי דלא פליגי אלא במתנה מועטת דבר מחילה הוא וסתמא מחלה אצל מתנה מרובה מפיקין מיניה ע"ש. הרי מפורש מדברי הרדב"ז דהיכי דנתנו לו מעות נדקה ויש לו והוה אומדנא דמוכח דלא מחלי ליה מפיקין מיני' והכ"נ כן הוא הוא.

מאה פעמים ולמשל לישיצה יתן מאה דאללאר ולהיחיד יתן דאללאר אחד או אפילו חמשה או עשרה דאללאר אצל דבר ברור הוא שלא יתן לו חמישים אחוז ממנה שנתן להשיצה וכ"ש לא שמונים ובפרט במעות ונדבות יותר גדולות וזה פשוט לכל בר דעת. וגדולה מזו דאפילו באים בשביל ישיצה רק בלתי ידועה כל כך יתנו לו סך עשרה דאללאר למשל וכשיבקש לישיצה מפורסמת יתנו לו מאה פעמים ככה הרי שהוא נותן הצדקה עבור הישיצה ות"ת ומעולם לא היה נותן כסף כזה להמשולח נמצא שהוא אומדנא דמוכח דלאו לו נתן. וגם שהמשולח בא עמו בטענה ובחמחקה דברים מספר לו שיש בהשיצה ככה וככה ילדים וראשי ישיבות וכו' ועליהם הוא נותן ובלאו הכי לא היה נותן ואיכא כאן גניבת הדעת מפורש ואומדנא דמוכח כזה דלאו לדידיה הוא נותן.

סימן רלח

הנודר מעות לצדקה ונתנו לעני
ונמצא עשיר אי קיים הנדר

עוד להג"ל

בר מן דין לפענ"ד יש כאן עוד איסור למי שנדר מעות לצדקה ונתנם לו וסובר שקיים בזה הנדר ובאמת חזי מעותיו הלך לעשיר שאינו ראוי לצדקה וא"כ לצד ממנה שלקח המעות הרי הנודר לא שילם את נדרו, ועיין קדושין דף מ"ו מתיב רבינא המפריש חלתו קמח אינו חלה וגזל ציד כהן ואמאי גזל ציד כהן נימא אדם יודע שאין מפרישים חלה קמח ונתן לשם מתנה וכו' הרי דהיכי שלא יודע ודאי דהוה גזל. והמהרש"א שם על תי' הגמ' ואי בעית אימא משום בעל הבית כתב ואין להקשות נמי אמאי לא משני בפשיטות כיון דבעה"ז סבר משום טירחי דכהן והא קבלה הרי אינו נותן לשם מתנה והוה גזל ציד כהן דמ"מ כיון דבעה"ז אינו נותן תרומה אחרת לפי סברתו משום טירחי דכהן א"כ לא גזלו כלום אלא דעשאוהו גזל ציד כהן משום חורבה דבעה"ז שלא יאכלנה טבל עכ"ל. הרי דס"ד דאפילו היכי שהבעה"ז מעצמו נתן לכהן אלא שסבר משום טירחי דכהן ולא לשם מתנה הוה ס"ד דהוה גזל צידה אלא שמשני דמ"מ כיון דהבעה"ז אינו נותן תרומה אחרת לפי סברתו משום טירחא דכהן א"כ לא גזלו כלום והסברא לזה י"ל צ"ב אנפי או דכיון דהוא מעצמו נתן לו מרצונו הטוב ומסברתו שהוא סובר שהוא שייכי לכהן לא גזלו הכהן כלום דאיהו הוא דאפסיד אנפשיה בסברתו הנפסדת ונתנה לכהן וכו' א"כ לא גזלו כלום שהרי הוא מדעתו נתנו אלא דאעפ"כ עשאוהו חז"ל גזל צידו משום חורבה. פן הב' דהנה הכהן באמת לא הפסיד לו כלום

מחזקתו שהיה לו לגבות מעות נדקה בעירם כמובן אבל ודאי שאין להשיבה שום אחריות ואין לו שום טענות עליהם והם לא עשו כלום בזה וגם לא סייעו לזה כלל וכלל וזה ברור כשמש בס"ד.

ו"ל הד"מ א"ע סי' פ"ט סק"ג בשם מוה"ר"מ זא' שלא היו יודעים לו ממון וקצרו אשתו ממעות נדקה ואחר כך נודע לו מעות ופסק לזריך לשלם ע"ש ועיין עוד רבינו ירוחם נתיב י"ט ח"א ו"ל אם גבו מעות למת והותירו מה יעשה מהמותר כתבתי בנתיב כ"א ח"א מכאן דקדק רבי שברשב"ץ שמי שה' עני ונטל מן הנדקה כשהעשיר אינו חייב לשלם וכו' כיון שלא היו לו נכסים באותה שעה אמנם אם היו (לו) נכסים או קרקעות אפילו היו ציד אחר חייב לשלם אם חזירו תוצעו וזלתי ביתום עני כמ"ש בספר התרומות בשם תשו' הרי"ף והמרשד"ס חו"מ סי' שמה הביאו ופסק ג"כ כותיה וכן ראיתי להדיא בתשו' מהר"מ שיק באחד שאסף מעות על מנת למיסק לארץ ישראל ולצסוף נתעכב מכח הממשלה שלא נתנוהו לנאל ושאל כדת מה לעשות עם המעות והשיב שכיון דלא נתנו המעות אלא על מנת למיסק לארץ ישראל נריך לחזור לכולם אם לא לאותן שנתנו רק דבר מועט ובטות שנתנו ליבם.

ובערתה אפילו אי נימא דהפעדעריישאן בלע"ז הקופה של נדקה של העיר דשם שולחים המעות בפתח על דעת ראש הישיבה שיעשה בזה כפי חוות דעתו וא"כ יש רשות ציד המנהלים לשנותו לכל מה שרוצים ויכולין ליתן ממעות זה גם להמשולח אם רוצים בתור מתנה ואפילו כל הכסף של הפעדעריישאן אבל אין לו שום טענות על זה אלא שאם רוצים הראשי ישיבות יתנו לו מתנה כמו לכל אחד או כשהוא עני ונריך לנדקה אבל יותר אין לו שום טענה להשיבה לפענ"ד ואם יש לו טענה יעוון עם הפעדעריישאן שהם סלקוהו ולא הישיבה.

ובמילא אין שום טעם וריח גם לטענת הצורר שלו לפי דעת הקצה"ח חו"מ סי' רס"ד סק"ד דבעני שהצטיט שכרו מחויב ליתן כל מה שפסק דאינו דומה לזה כלל ואין לו שום דמיון כלל להכא. ולצד מטענת כ"ג דהכא הרי המשולח יש לו יותר, אין אלו דומים אלא שאפי' לפי סברת כת"ר והצורר הנ"ל לא דמי הא כלל להא דינא דקצה"ח דהקצות מיירי התם צמי שהצטיט שכר למי שהוא, יותר ממה שמגיע לו כדי להעבירו מעצרת כגון שצרת מצית האסורים וכיוצא בו כמ"ש שם המחבר בס"ז וע"ז כתב הרמ"א שרגילות ליתן יותר חייב ליתן כל מה שהתנה וכלל אלו כתב המחבר דוקא שלא נתן לו אבל נתן לו אינו יכול להוציא וע"ז המציא הקצה"ח ז"ל דאפילו היכי דלא נתן עדיין כיון דהצטיט לעני

והא דכתב הרדב"ז דצפרנסי ציבור איכא פלוגתא צירושלמי לא ביאר כוונתו בזה וזה לערך קרוב לעשר שנים אשר אמרתי דכוונתו לדברי ירושלמי שקלים פ"ב הל' ה' על משנה מותר המתים למתים מותר המת למת ובגמ' גבוי בחזקת שאין לו ונמנא שיש לו ר' ירמיה סבר למימר מותר המת ליורשיו א"ל ר' אידי דחוטרא הגע עצמך דלא כוונן אלא ליה וכו' עיי"ש ופי' הק"ע ופנ"מ נראה דר"י ס"ל דאף שנתודע שיש לו מ"מ מאחר שכבר גבו לזכרו אין נריך להחזיר להנותן אלא ליורשיו ור"א פליג וס"ל שלא נתנו אלא לזכרו וכיון שיש לו נריך להחזיר (וח"א שמע זאת ממני וכתב כן על שמו במקום אחר). ונראה עכ"פ דזה הוא דברי ירושלמי שהביא הרדב"ז אלא שמה שכתב הרדב"ז ז"ל דלא איפסיקא הלכתא כמאן ציו"ד סי' רנ"ג סעי' ז' ובציאור הגר"א שם נראה להדיא דקיי"ל כרב אידי דחוטרא והצ"ש א"ע סי' פ"ט ס"ק ג' כתב בשם ד"מ שאם קצרו אשה מנדקה ואח"כ נודע שיש לבעלה מוציאין ממנו עיי"ש.

ובערתה הכא צדיקן שאפילו מה שיש לו אין לו מה שאין לו ודאי דאין לו, ואם יתעקש המשולח להרבות בטענות אומר אני אדרבה אני אציע לזכר הדבר ונקרא לנערה ונשאלה אם פיה יכתבו להפעדעריישאן אם הם שולחים המעות למתנה על מתנה או עכ"פ שאם יסכימו שיתנו מתנה להמשולח הנ"ל ויעשו כרצונם שהם בעלי המעות, ואם יאמר המשולח והצורר שלו שזה א"א כיון שודאי הפעדעריישאן יפסיק המעות אפילו לישיבה או שעכ"פ יבא התשובה בשלילות שהמעות הוא להשיבה ולא לו א"כ מה הוא רוצה להוציא ממון הקדש נגד רצון הצעלים. והרי הכא הקופה של נדקה מאותה העיר והגבאים דשם נווחים שאין רוצים ליתן המעות להמשולח ואסרו אותו לצא לעירם ואפשר דגם טעם הנ"ל איכא בזה שידועים שככה היחידים גוחלים רוב הממון של נדקה (אף שאני יודע שכבודו יאמר נא ומה עם הפעדעריישאן הם כולם נדיקים אבל אין זה נוגע לדין שלנו) עכ"פ יהיה מאיזה טעם שיהיה אבל צפי' התנו שאינם רוצים בשום משולחים וסרסורים וגבאים רק הם ישלחו הכסף ישר להשיבה ולא לאחר א"כ באיזה כח בעולם יכלו לשנות דעתם ורצונם ליתן כספם למי שהם אינם רוצים.

ובזה אני אומר נמי מה שחש כת"ר אי הישיבה יכולים לסלק המשולח או לא ואני אומר דהכא הישיבה לא סלקוהו מעולם שהרי הם עד השתא מסכימים שילך ויביא כסף מהעיר הזאת אלא שהצעה"ב שצער הזאת סלקוהו מלהיות גבאי שלהם והם שמינו גבאים אחרים לגבות הנדקה שלהם להשיבה ומה לו טענות עם הישיבה, ילך אל העיר ויעשה ד"מ עם הצעה"ב והפעדעריישאן שהם שסלקוהו

לפי האמת נראה כמו שכתבתי ולכן אני מסכים את כ"ג צפה מלא שיכולים לסלקו ואם יראו שלא זיקק להם יחזיקו עוד איזה זמן עד שימנע לו מוסד אחר.

דברי ידיד נפשו הטרוד מאד ומחמת שהדבר נחוק כמש"כ לי כת"ר נתתי לו דין קדימה ואני חוזר בסופו שלא לפסוק הלכה כתבתי את זה כי שמוע בין אחיכם כתיב אלא כתבתי לפי המבואר במכתבו היקר. המכבדו ומוקירו כערכו הרים בברכת התורה ללומדיה ובאהבת נפש.

מנשה הקמן

סימן רלח

לשרי המדינה בדין צעב"ח ע"פ ד"ת ומעם
דשחיטה לא הוי צעב"ח אריכות גדולה נגר
שונאי השחיטה

ב"ה ליל ששי לסדר כי תשא את ראש התשכ"ו ברוקלין
נ"י יצ"א

כבוד ידידי היקר והנחמד שמו מפארים עוסק בצ"צ ג"א
נר"נ וכו' כש"ת הרב ב. בומרינגר שליט"א.

אחדש"ת, דבר אשר בקשני בשם הרבנים הגאונים שליט"א וצ"ח כמה ארגונים לזכר הא שמעתתא מה שעומד על הפרק צענין זער צעלי חיים אשר הי' לכם משא ומתן עם השררה צאלצאני על אשר ח"ו רואים שם להכניס איזה שינוים צאופני השחיטה ע"פ חק המדינה ותלו עיניהם צי לזכר להם עד כמה מגיע דין צעב"ח מדאורייתא לצנ"י ואף שאיני כדאי מ"מ לגדול הענין לא אמנע מלהביא קצת ענינים, וראשונה עלינו לזכר כי אנחנו עם ישראל זרע קודש היינו מן הראשונים מעת נתינת התורה ועוד קודם לזה שנצטוונו להזהר שלא לצער צע"ח וכן אנו נוהגין עד היום וכל מה שהתירה לן התורה ודאי אין צוה משום צעב"ח מאחר דבאיזה מקומות הזהירה התורה עלינו שלא לעשות כן משום צעב"ח מבואר דהתורה הקפידה שלא לצעב"ח ואם במקום אחר צוה תורתינו הקדושה על דבר מקוים לעשות מוצן שאין צוה משום צעב"ח דאילו הי' צוה משום צעב"ח לא צונו התורה לעשות כן שהרי התורה הקפידה שלא לצעב"ח, והקצ"ה הוא היודע איזה נקרא צעב"ח ואסור ואיזה לא נקרא צעב"ח כי הוא אשר צרא את כל יודע תוכן כל הנצרכים ומאחר שצכמה מקומות הזהירונו שלא לצעב"ח כמו שנצאר צסמוך אי"ה ואפילו על זער כל דהוא הקפידה התורה שלא לצער שום צעלי חי ואפילו יתושים ולאידך גיסא צונו לשחוט צהמה טהורה צשחיטה הראויה ע"כ שאין צוה משום צעב"ח וצסמוך נדבר מזה.

בתיב צתורה (פ' משפטים פכ"ג פסוק ה') כי תראה צמור שונאך רוצץ צחת משאו וחדלת מעוצ לו עוצ מעוצ

מחויב ליתן כל מה שהצטיח אפילו הוא יותר ממנה שרגילים ליתן וכמבואר צתשו' מיי' לס' משפטים סי' ס"ד מירושלמי פ' הזהב אמר ליתן מנה לצזירו וציקש לחזור צו חוזר הדא דתימא צעציר אצל צעני נעשה נדר אצל הכא הרי לא הצטיח הראש ישיבה כלום להמשולח ליתן לו שום ממון צעולם אלא שנתן לו רשות שיכול לילך לגבות מעות צצור הישיבה ואם יגבה מעות יוכל לקבל מחצה לעצמו ואין כאן הצטחה שהצטיחו ליתן לו אף פרוטה משלו והחלוק פשוט דהתם היכי שהצטיח מה שהוא למי שהוא וכיון שהוא עני צומדין דעתו דכיון ליתן צדקה לעני זה והוא צכלל נדר לצדקה זה צצרת הירושלמי כנראה למעין שם אצל הכא הרי לא הצטיח כלום משלו ולא נדר כלום משלו ואין שייך כאן כלל לומר שנדר ליתן לו צדקה הצעלי צתים שהוא ילך עליהם לגבות וזה פשוט וצורר דאפילו הוה עני לא שייך הכא טעם הקצ"ה הנ"ל. גם שהכא הרי הוא עומד צהצטחתו שהצטיח ליתן לו ממנה שהוא גובה אצל מעולם לא הצטיחו ליתן לו ממנה שהפעדעריישאן שולחים להישיבה אלא דלא צריכנא ליה כנ"ל.

ומה שטוענים מנהלי הישיבה דלכן נתנו לו אחוים גדולים כדי שלא יהא לו אח"כ טענות שאני הצאתי הנדבנים הגדולים חוץ מכבודם זה אינו אמת כי צעוני"ה כך נותנים כל המוסדות והוי יותר דומה לדברי הרמ"א סי' רס"ד הנ"ל דהיכי דרגילי כך וזה נמי הכא הוא אצל האמת אמת כי אין לו שום טענה כי המנהג צוה שיכולין לפטרו צכל זמן שיראו ומעולם לא שמעתי צמוסדות שיש להם משולחים שלא יכלו לפטר המשולח לעולם ואדרבה המנהג לפטר וצוה הולכין אחר המנהג וצפרט כי יש להם קצת טענה צמוזיק להם אף שהוא ג"כ טענה קלושה כי האמת נראה שעבד אצלם חשע שנים ורק מחמת הקטט הזה הוא שטוענים אצל מ"מ אני מסכים להלכה עם כ"ת דיכולים לשלחו וצפרט כי ישנם מוסדות אחרים המצקשים משולחים וימנע מוסד הגון לנפשו אדם שהוא מלומד צצבר ולא יהיה לו שום קשיים למנא מוסד אחר. ולא אמנע מלרשום מה שראיתי צסמ"ק מצוה רמ"ח שכתב ו"ל וכן דין מי שיש לו מאתים צו אינו נוהג ציינו נראה צוונתו דכגון זה הכל תלוי לפי המקום והזמן כמובן.

אבל עם כל זאת המתינות הוא דבר הגון צכעין זה ואולי הוא איש שטפלי תלוי ציה היה מן הראוי שהמוסד יתן לו עוד רשות זמן מה לגבות מעות להישיבה כמקדם ויקח אחוים לפרנסתו עד שימנע לו מוסד אחר יותר מתאים לו אצל לפשר אותו צכסך אין דעתי נוטה כי מאד צריך לזהר צמעות צדקה שהוא הקדש אף שרגיל אני לומר שגם איש ישראל הוא הקדש שנאמר קדש ישראל לה' ומאי אולמי' אצל

לי רצנן ומה לי עומד הא מני ר' יוסי הגלילי הוא דאמר
נעצ"ח דרצנן ע"ש כל הסוגיא.

הנה מצינו מחלוקת בין ת"ק לר"י אי נעצ"ח דאורייתא או
דרצנן (ואגב זהא ליכא שום חולק דמדדצנן איכא
נעצ"ח לכ"ע ולא נחלקו אלא אי נעצ"ח דאורייתא הוא כמוצן)
ופשוט בפוסקים ועכ"פ רובם ככולם דקיי"ל כת"ק נגד ר"י
דנעצ"ח דאורייתא ואציא רק קצתם הרי"ף ב"מ הג"ל כתב
ת"ר אהב לפרוק ושונא לטעון מזה לטעון וכו' שניהן
אזהבין שניהן שונאין מזה לפרוק משום נעצ"ח וכתב עליו
בעה"מ ז"ל קיזר כאן וסתם הדברים וקרוצים להטעות דכיון
דאמר רבא מדברי שניהם נלמוד נעצ"ח דאורייתא וכיון דר"י
הגלילי הוא דס"ל נעצ"ח דרצנן ולית הלכתא כוותיה אלא
כרצנן היה לו להרי"ף ז"ל לפרש משנתינו ע"ש, ודברי תורה
עניים במקום אחת ועשירים במקום אחר דהרי"ף ז"ל במס'
שבת (דף קכ"ח ע"ב) כתב מפורש דנעצ"ח דאורייתא
דגרסינן הסם אמר רב יהודה זהמה שנפלה לאמת המים
בשבת מציא כרים וכסתות ומניח תחתיה ואם עלתה עלתה
קסבר מצטל כלי מהכנו דרצנן ונעצ"ח דאורייתא ודמי דרצנן
ופסק הרי"ף ז"ל כרב יהודה דאמי נעצ"ח דאורייתא ודמי
ביטול כלי מהכנו דרצנן.

והנמק"י ב"מ הג"ל כתב פסקו הגאונים ז"ל ורב אלפסי
ז"ל כרבא דאמר נעצ"ח דאורייתא והכי מוכח
בפ' מפניין וכיון דנעצ"ח דאורייתא זקן ואינו לפי כבודו למה
אינו פורק ותי' הרמב"ן אינו נראה צעני הרנב"ר אלא כיון
דנעצ"ח הותר לתשמישן של בני"א כ"ש לכבודם צבא ואל
תעשה גדול כבוד הדברות וכן' השלמה כתב אמר רבא
מדברי שניהם נלמד נעצ"ח דאורייתא והלכתא כרבא ואע"ג
דבמסקנא אוקימנא למתניתין כר"י הגלילי ולא אצריכינן להני
שנוי אפ"ה הלכתא נינהו ואע"ג דר"נ ס"ל בפ' מי שהחשיך
דף (קנ"ד) נעצ"ח דרצנן אפ"ה הלכתא כרב יהודה ורבא
ע"ש וכן יש לדייק מדברי הר"ש שכ' ר"י הגלילי אומר אם
הי' עליו יותר ממשהו אין זקוק לו וליתא לדרי"י הגלילי מצואר
דלא ס"ל כריה"ג.

והרמב"ם צפ"ג מה' רוצח דבריו סתומים מאד והכ"מ
שם ה"ט כתב דס"ל נעצ"ח דאורייתא והאריך
לבאר דבריו ובאמת כי בפכ"ה מה' שבת כתב הרמב"ם
מפורש דס"ל כן דפסק שם הא דר"י דזהמה שנפלה לאמת
המים מניח כרים וכסתות אף דמצטל כלי מהכנו משום נעצ"ח
לא גזרו מצואר דס"ל דהוי דאורייתא וכן ס"ל הרא"ש ז"ל,
והמרדכי צפ"ק דע"ז כתב דנעצ"ח דרצנן ומיהו במקום אחר
כתב דהוי דאורייתא ובהגמ"ר הרגיש בסתירה זו, והטור ח"מ
סי' ער"ב כתב קיי"ל דנעצ"ח דאורייתא והרמ"א ב"ש ע"ש

עמו, ופרש"י עיזבה זו לשון עזרה עזב תעזב עמו לפרק
המשא ע"ש מצואר מן הקרא דלזה הקצ"ה כשנראה בהמת
אדם ואפילו הוא שונאך ואין רצונך לעזוב לו אצל כיון
שהזהמה היא רוצח תחת המשא והיא צנער הרי אחת מחויב
לפרוק המשא מן הזהמה שלא תצטער וכ"ש כשהוא אזהבך
שאתה מחויב בדבר ולא דברה תורה אלא אפילו כשהוא שונאך
שתרצה לנקום בשונאך הזה עזוב מה שצלבך עליו עכ"פ בשעה
זו ועזור לו, ומה שכתב חמור שונאך לאו דוקא דה"ה כל
זהמה בכלל אלא שדבר הכתוב בזהה שדרך הי' להביא משאות
על החמורים. ובפ' כי תלך כתיב לא תראה את חמור אחיך
או שיו נופלים בדרך והתעלמת מהם הקם תקים עמו ופי'
ג"כ משום נעצ"ח, ומכאן לנעצ"ח דאורייתא ויש שלמדו
מקרא (דברים כ"ה ד') לא תחוסם שור גדישו (ספר השלמה
על הרי"ף).

ובגמ' ב"מ (דף ל"ב ע"א) משנה פרק וטען פרק וטען
אפילו ארבעה וחמשה פעמים חייב שנאמר עזב תעזב
עמו הלך וישב לו ואמר הואיל ועליך מזה אם רצונך לפרוק
פרוק פטור שנאמר עמו אם הי' זקן או חולה חייב מזה
מה"ת לפרוק אצל לא לטעון וכו' ובגמ' פריך מ"ש פריקה
דכתיב עזב תעזב עמו טעינה נמי הכתיב הקם תקים עמו
אלא מזה מה"ת לפרוק בחנם ולא לטעון בחנם אלא בשכר
ר"ש אומר אף לטעון בחנם מאי טעמייהו דרצנן דאי ס"ד
כר"ש לכתוב רחמנא טעינה ולא צעי פריקה ואנא אמינא ומה
טעינה דלית זה נעצ"ח וליכא חסרון כיס חייב פריקה דאית
ציה נעצ"ח וחסרון כיס לא כ"ש אלא למאי הלכתא כתביה
רחמנא לומר לך פריקה בחנם טעינה בשכר וכו' אמר רבא
מדברי שניהם נלמד נעצ"ח דאורייתא ואפילו ר"ש לא קאמר
אלא משום דלא מסיימי קראי אצל מסיימי קראי דרשינן ק"ו
משום מאי לאו משום נעצ"ח דרשינן וכו' תדע דנעצ"ח
דאורייתא דקתני סיפא רבי יוסי הגלילי אומר אם הי' עליו יתר
על משהו אין זקוק לו שנאמר תחת משהו משהו שיכול לעמוד
בו לאו מכלל דת"ק סבר זקוק מ"ט לאו משום דנעצ"ח
דאורייתא ומשני דלמא בתחת משהו פליגי וכו' תדע דנעצ"ח
לאו דאורייתא דקתני רישא הלך וישב לו ואמר לו הואיל ועליך
מזה לפרוק פרוק פטור שנאמר עמו ואי ס"ד נעצ"ח
דאורייתא מה לי איתנה למריה בזהדיה ומה לי כי ליתיה למריה
בזהדיה ודמי לעולם נעצ"ח דאורייתא מי סברת פטור פטור
לגמרי דלמא פטור בחנם וחייב בשכר וה"ק רחמנא כי איתניה
למריה בזהדיה עבד גציה בחנם וכי ליתיה למריה בזהדיה עבד
גציה בשכר ולעולם נעצ"ח דאורייתא וכו' ת"ש רוצח ולא רצנן
רוצח ולא עומד תחת משהו ולא מפורק תחת משהו משהו
שיכול לעמוד בו ואי אמרת נעצ"ח דאורייתא מה לי רוצח מה

מחויב במצות לא קשה דכבר תי' זה הרמב"ן ז"ל דעשה דכה"מ עדיף ודומה לנצבה"מ והרמב"ר הקשה עליו דזקן דהכא לאו דוקא ששנה וקנה חכמה אלא כל שהוא מכובד דאמרין כל ששלו פורק וטוען בשל חצירו נמי וכמבואר ברמב"ם פ"א מגזילה אלא הכא כיון דנצב"מ הותר לתשמישן של בני"א כ"ש לכבודם בשב ואל תעשה דגדול כבוד הצריות ע"ש הציאם הנמק"י, והאירו לנו זה דין חדש דדבר שזריך לתשמיש בני"א ליכא זה משום נצב"מ ואפילו לכבודם בשוא"מ והדבר מוכרח דאל"כ אמאי מותר בכלל לתת משא על בהמות דודאי מנטערים גם במשא שיכולים לישא ואינם רוצים מ"מ ע"כ איכא ומאן מפיו איזה ע"כ מותר איזה אסור אבל ע"כ דכל שמשתמשים בה בדרך תשמיש בני"א אין זה משום נצב"מ ועיין תוס' מה שהקשו מהא דעוקרים על המלכים, אלא דהנמק"י ב"מ הנ"ל כתב דנצב"מ גדול הוא דאסור אבל ע"כ מועט לא והציא ראי' מדתנן בפי' משילין בינה (דף ל"ז) גבי אותו ואת בנו שנפלו לבור דלא שרינן להעלותו אלא יעשה לו פרנסה במקומו דלאו ע"כ הוא כולי האי וכן הציא הב"י בנ"מ ע"ש.

ובא"ר הארוך סי' נ"ט הציאו הרמב"א א"ע סי' ה' כתב כל דבר הנריך לרפואה או לשאר דברים לית ביה משום אסור נצב"מ ולכן מותר למרט נזות מאוזות חיות וליכא למיסר משום נצב"מ (מהר"א סי' ק"ס) ומ"מ העולם נמנעים דהוי אחריות ע"ש מבואר דדבר הנריך לבני"א לית ביה משום נצב"מ ועיין בס' בנין ציון סי' ק"ח דמסקא ליה אי מותר לישראל לעשות נסיונות בגוף בע"מ בדרך הרפואה שאין זה לרפואה אלא ספק תועלת ונצב"מ ודאי אמנם בשוא"מ שבות יעקב ח"ג סי' ע"א שנשאל מרופא אי מותר להשקות סמים ארסיים לנצב"מ למען ידעו פעולת סמים בענין רפואות האדם והשיב להחיר, ובס' חסידים סי' תרס"ו כתב שמי שמשים משא על בהמה יותר מכדי יכולתה עמיד ליתן את הדין ואינו מותר רק במקום הכרח ע"ש.

וגדולה מזו הקפידה תורה עלינו שלא לנער בהמות לא רק זאת ע"כ גופני אלא אפילו ע"כ נפשי אף שאין להם לבהמות דעת מ"מ ע"כ נצב"מ אית להו וזוהי התורה שלא לאכול אצמיה"מ ונתנו ז"ל הטעם כיון דאסור לנצב"מ ואין לך ע"כ ואחריות גדולה בעולם מזו שיחתוך אבר או בשר בע"מ בעודנו חי לפניו ויאלכלנו לעיניו עיין חנוך מ"ה תנ"צ ובספרי סמ"ה שם, וגזירה חכמתו ית"ש שלא לחרוש בשור וחמור יחדיו וה"ה לכל צ' מיני בהמות שאחת היא טהורה ואחת היא טמאה ולאו דוקא חרישה אלא ה"ה לכל מלאכה שאסור לעשות והטעם היות דכח השור גדול מהחמור ואם יזווגם בעבודה ינטער החמור הרבה ונצב"מ דאורייתא

ס"ט כתב וי"א לפרק חייב אפילו אין העכו"ם שם משום נצב"מ דהוי דאורייתא וכן בכ"מ דפטור לפרוק מ"מ משום נצב"מ מיהו חייב ונפ"מ שיכול לקבל שכר ע"ש. מבואר עכ"פ דדעת רוב הפוסקים רוב בנין ורוב מנין דנצב"מ דאורייתא הוא.

אלא דמ"מ אפילו למ"ד נצב"מ דרבנן לעצם דינא אין נפ"מ דודאי אפילו לר' יוסי הגלילי דס"ל דרבנן אסור לנצב"מ ואין חלוק ביניהם אלא לענין זה דלמ"ד נצב"מ דאורייתא כל היכא דאיכא נצב"מ אפילו רבנן אינו פטור לגמרי אלא דמה"מ חייב לפרוק ולעזוב כל בהמה שמנטערת בחנם ואסור לו לקבל שכר עבור מותו אבל הבהמה שדרכה בכך והיינו מה שאמרו רובץ ולא רבצן אז יכול לקבל שכר אם נותן לו בעל הבהמה והטעם דבאמת כאן בעל הבהמה פשע במה שנתן משא על בהמה שהיא רוצת תמיד תחת משאה אבל למ"ד נצב"מ דרבנן אינו חייב רק בבהמה שהיא רוצת תחת משאה אבל ברבצן שהיא מועדת לזה אינו חייב לעזוב דהיה לו לבעה"ב למנוע מלהשיב עליה משא אחר שהוא יודע טבעה שהיא רבצנית. ולולי דמסתפינא הי' נראה עוד טעם בזה דהנה קי"ל בלא תחסום שור בדישו דה"ה בני"א כן כמבואר בקרא כי תבא בכרם רעך ואכלת כנפשך שבעך ואל כלך לא תתן ודרשו ז"ל שאם התנה עם בעה"ב שלא יאכל אסור לאכול ולא הוה מתנה על מה שכתוב בתורה שהטעם בזה משום ע"כ והאי מחל על ע"כ ע"כ שמשכר יותר מ"מ אם התנה על בניו הקטנים אינו תנאי כיון שאין צידו למחול על נעמם מבואר דהיי' דהוא גורם לעצמו ואף שאח"כ באמת מנטער שאינו יכול לאכול אמרינן דלא הי' ליה להנטער ולפי"ז י"ל דבבהמה נמי דוקא בהמה שבאמת מנטערת תחת משאה חייבו חכמים לעזוב מנערה אבל ידוע שישנם בהמות שדרכם לנצב"מ צבעיהם ואינם רוצים לעבוד ויותר הוא שכיח בקוסים וחמורים ורמז לזה מקרא מחמורו של בלעם שטענה ההסכן הסכנתי לעשות לך כה ויאמר לא משמע דישנם שדרכם בכך ואם הי' דרכו של חמורו בכך לא היה לו טענות למה הכה אותו אף שהכהו במקל שנצב"מ הוא אלא ע"כ שאם דרכו בכך הוא הגורם לעצמו וספיר הכהו אבל כיון שלא הי' מוסכן לכך לכן נזהר למה הכנתי זה שלש רגלים. וא"כ הכ"נ י"ל היינו טעמא דרובץ ולא רבצן דכיון דבהמה זו מועדת בכך באמת אינה מנטערת אלא דרכה בכך או אפילו מנטערת היא היא גרמה לזה ומה"ט אמרו רובץ ולא רבצן כן יש להסביר שיטת רבי יוסי דפטור ברבצן לגמרי והבן.

עוד חל עלינו חובת ביאור לפמ"ש דנצב"מ דאורייתא תקשה אמאי צוקן ואינו לפי כבודו אינו פורק וכי זקן אינו

בפרי מעלליה (ועיין סמ"ה מנז"ה וצמנ"ח) ומה"ט
אמרה תורה שור ושה אותו ואת בנו לא תשחטו ציום אחד
כי השי"ת רחמיו על כל מעשיו וזה מדת אכזריות ואין ראוי
לאדם מ ישראל להתנהג במדת אכזריות בשום אופן אלא נזהר
הקב"ה לקבוע צנפשינו מדת החמלה והרחמנות שהוא מדה
טובה מאד ולהרחיק מאתנו מדת אכזריות.

ומהאי טעמא נמי אותה התורה כי יקרא קן ציפור בדרך
והאם רוצת על צינים או אפרוחים שלא נקח האם
על הצינים אלא שלח משלח את האם ואת הצינים תקח לך
ומה מתקן צוה דברי רבינו הרמב"ן ז"ל ואעתיק קצת מלשונו
הזהב שכתב בטעם מנז"ה זו וצטעם אותו ואת בנו לפי שיש
לבהמות דאגה גדולה בראותן צער צניהן כמו לבני אדם כי
אהבת האם לבן אינו דבר נמשך אחר השכל אצל הוא
מפעולות הכח המחשבות המצויה בבהמות כאשר הוא מצויה
באדם וכן פ' הרמב"ם ז"ל ואמר אל תשיב מלין ממאמר
החכמים האומר על קן צפור יגיעו וגו' כי זה סברת מי
שיראה שאין טעם למצות אלא חפץ הצורא והו מחזיקים
בסברא השנית שיש בכל המצוות טעם, והקשו עליו ממה
שנאמר בצראשית רבה וכי מה איכפת ליה להקב"ה צין שוחט
מן הצואר לשוחט מן העורף הא לא ניתנו המצוות אלא לזרף
בהן את הצריות שנאמר כל אמת ה' נרופה והרמב"ן ז"ל
חי' כל הקוסיות וצירר כל הענין צירור שלם ונחמד דודאי
בכל התורה יש טעם ותועלת ותיקון מלבד שברן מאת המצוה
עליהן וכבר נתגלו כל טעמי תורה למשה רבינו ולשלמה המלך
לכד מפרה אדומה וצח"ל אלה הדברים עשיתם ולא עזבתם
שכבר עשיתם לר"ע כלומר שר"ע ידעם בעולם הזה מבואר
שאין מניעת טעמי תורה ממנו אלא עוררן בשכלנו וטעם
ההגדה מה איכפת ליה להקב"ה צין שוחט בהמה ואוכל לנוחר
בהמה ואוכל כלום אמת מועילו או כלום אמת מזיקו או מה
איכפת ליה צין אוכל טהורות צין אוכל נבילות ואם חכמת
חכמת לך הא לא נתנו המצוות אלא לזרף בהן הצריות הכוונה
שכחו לומר שאין התועלת עליו ית' במצות דרך משל שיטתך
לאור שזה להדליק המנורה וכו' למעשה בראשית ושאר
הנפלאות שהזכיר אין התועלת לו אלא התועלת לנו שזוכה בו
להיות מגן עלינו ושנעד האמת כי כבודינו וסיפורינו בתהלותיו
מאפס ותהו יחשבו לו והציאו ראיה מן השוחט מן הצואר
והעורף לומר שכולן לנו ולא להקב"ה הוא לפי שלא יתכן
לומר בשחיטה שיהיה צו תועלת וכבוד להצורא ית"ש צואר
יותר מן העורף או הנחור אלא לנו הם להדריכנו בנתיבות
הרחמים גם צעת השחיטה והציאו רא' אחרת או מה איכפת
ליה צין אוכל טהורות והם מאכלים המותרים לאוכל הטמאים
והם מאכלים האסורים שאמרה בהם התורה טמאים הם לכם
רק שהן להיותינו נקיי הנפש משכילי האמת הזכירו המצוות

עיין בספרי סמ"ה מנז"ה תק"ג והחינוך מנז"ה הנ"ל כתב
דידוע שיש למיני הבהמה והעופות דאגה גדולה לשכון עם
שאינו מינו וכל שכן לעשות עמם מלאכה וכמו שאנו רואין
בעינינו באתן שאינן תחת ידינו כי כל עוף למינו ישכון וכל
הבהמות ושאר המינין ג"כ ידבקו לעולם במיניהם ויש צוה
לעצ"ה אם יזווגם שני מינים וסיים וכל חכם לב מזה יקח
מוסר שלא למנות שני אנשים לעולם בדבר מכל הדברים שיהיו
רחוקים בטבעם ומשונים בהנהגתם כמו לדיק ורשע והנקלה
בנכבד שאם הקפידה התורה על הנער שיש צוה לבעלי חיים
שאין בעלי שכל כ"ש צבני אדם אשר להם נפש משכלת לדעת
יורם עכ"ל.

ומבאן קשה לי מה שראיתי לאחד מגדולי האחרונים הגאון
בעל חו"י סי' קצ"א דדוקא לעצ"ה דבהמה
דאורייתא דחסיירה דעת ולכן הקפידה התורה עליה משא"כ
אדם דיש לו דעת ונפש המשכלת לסבול איבעיא ליה ליתובי
דעתיה ולקבל מאהבה אשר יארע לו וכמ"ש בסוכה אע"פ
דמנטער פטור מן הסוכה ולמדו מזה האחרונים ז"ל דלעצ"ה
ליכא באדם וקצתם חלקו דגם בצנ"א איכא לעצ"ה אצל הרי
מבואר לרבינו החנוך דלעצ"ה באדם כ"ש הוא מלעצ"ה
דבהמה, עוד קשה לי מהא דאמרו בגמ' בהמת העו"כ והמשה
של ישראל אם ה' העו"כ מחמיר וכו' ואם לאו חייב לפרוק
ולטעון משום צער ישראל ועיין כ"מ פי"ג מה' רותא ושמיירת
נפש ה"ט אצל מה שנראה צוה האמת דודאי כ"ש הוא אדם
מבהמה והרי צער בעלי חיים בבהמה דאורייתא ומ"מ מותר
להשתמש בה לצורך צנ"א שלא ינטערו צנ"א אלא דהחלוק
הוא במקום שהישראל הביא על עצמו הנזר או שבה לו צדי
שמים אמרינן דאיבעיא ליה ליתובי דעתיה ולקבל באהבה
מאשר יארע לו אצל היכי דאחרים מלעצ"ה לו כה"ג ודאי
דלעצ"ה דאורייתא וכ"ש הוא אדם מבהמה ובסמוך עוד נדבר
מזה בס"ד.

[וע"ע] רגמ"ה ערכין ד"ז שכתב נמי דבאדם נמי שייך
לעצ"ה ולזה הערני מח' הגאון מוה"ר שאול אלתר
שליט"א וע"ע שו"ת הרשב"א סי' רנ"ב וצדד"ז ח"ב סי'
תשכ"ח שו"ר לרבינו יונה בספר היראה שלו אות רס"ו השמר
מלנער בעלי חיים צין בהמה צין עוף וכ"ש שלא לנער אדם
שהוא עשוי צלם (אלקים) המקום ע"כ. [וע"ע משנה הלכות
ח"י סימן רפ"ה].

בחזור לדין וצפ' אמור כתיב בתורה שיהיה כל קרבן
שנקריב מן שמונת ימים שנאמר ומיום השמיני
והלאה ירצה לקרבן ואמרו ז"ל בטעם מנז"ה זו כי הוא יתברך
אז הרחמן ורחמיו על כל מעשיו אף על בע"ח ולכן צוה
שהיה שבעת ימים תחת אמו לתת נחת רוח לאמו להשתעשע

ועיין ש"מ שם, ובגמ' ברכות וגיטין אסור לו לאדם לאכול פתו קודם שנתן לזהממו שגאמר ונתתי עשב בשדך לזהמתך והדר ואכלת ושבעת וכנראה שהוא נמי מגדר נעצ"ח וזוהי התורה לזהמת ישראל שנתנו ציוס השבת ולא תטעור והוא ממה שגאמר למען ייח שורך וגו' וזהמתך ולא תעשה מלאכה אתה וגו' וכמו שזוהי התורה לבעלים לנוח יום אחת בשבוע לא תאמר שזהמה תעבוד ואדרבה תעבוד יותר מימי השבוע כיון שהבעלים נוחים לזה התורה לשבות גם הזהמה, ובגמ' פ' במה בהמה יואלא מנינו כמה הלכות שהתירה תורה בשבת בשביל נעצ"ח ולדוגמא יואלץ הסייחין בטרסקלין שצפיהם בחצר משום שיש להם צער לשוח ע"ג הקרקע משום דלוארן קטן והחמור נותנין עליו מרדעת בשבת מפני הצניע והסוס של"ל צער צינה אסור וצ"ח הל' שבת ס' ש"ה במה בהמה יואלא שכמה דברים התירו משום נעצ"ח וצ"כ מותר לומר לאינו יהודי לחלוצ בהממו בשבת משום נעצ"ח שהחלצ מצערה ובמקום שאין עכו"ם יש מקילין בצופנים אחרים ובתשו' רמ"א הביאו המג"א שם סק"י צ"ד דה"ה דמותר לומר לעו"כ להמרות האווחות פעם אחת ציוס משום נעצ"ח דאין יכולין לאכול וכחצ המג"א ומשמע שם דאי ליכא עו"כ שרי ע"י ישראל משום נעצ"ח וטוב לעשות ע"י קטן ע"ש וצ"כ ש"ח ס"מ כל בהמה חי' ועוף מדדים אותם בחצר אם צריכין הבעלי חיים לכך ובלבד שלא יגציהם צענין שיעקרו רגליהם מן הארץ דמוקצין הם ואסור לטלטלן וקשה כיון דמוקצין הן ואסור לטלטלן א"כ אמאי מותר לטלטלן מיקצתן וכחצ הר"ן דמשום נעצ"ח התירו הביאו המג"א הרי דכמה דברים התירו משום נעצ"ח עיין עוד שם.

ובב' תולדות יעקב יו"ד ס' ל"ג כתב בזהם האנשים שעושים שחוק מכלצים וחזירים ומשקים אותן זה על זה ומנערים אותן עתידים ליתן את הדין והנה הארכתי קצת להראות עד כמה דקדקה התורה עלינו צענין נעצ"ח ורבותינו חז"ל ובעזר מקודש הביא חקירה בזה שנוסע עם עגלון ואינו ממנהר ביותר והעגלון מכה הסוסים שירוו חוש מהר אי שייך בזה משום נעצ"ח כיון דמריצם שלא לצורך ע"ש מה שכתב דמותר מאיזה טעם שלא יהא בכלל נעצ"ח. והנה הרבה יש עוד להעיר מכמה מקומות בש"ס ובספרי אחרונים ז"ל מה שחששו משום נעצ"ח ועיין חולין דף ז' ע"ב ע"ז י"ג ע"א ובתוס' שם י"א ע"א ד"ה עוקרין ובמנחות ע"ו והשקית את העדה ואת צעירים, אמנם היות כי כבר הארכתי יותר משהפנאי מסכים ולכן אסתגר כעת.

ובמעתה נשוב להתבונן מאחר דהקפידה התורה כ"כ שלא לנעצ"ח א"כ האין לנו הקצ"ה על השחיטה שגאמר וזכחת ואכלת מאחר דאין קי"ל נעצ"ח דאורייתא

המעשיות כגון שחיטת הזאח ללמדינו מדות הטובות והגזירות צמיים לזקק את נפשותינו ומטעם זה נמנעונו מלשחוט אותה ואת צנו הכל ללמד אותנו מדת הרחמנות ושלא נתאכזר כי האכזריות תתפשט צנפס האדם כי ידוע צטצחים שוחטים השוורים הגדולים והחמורים שהם אנשי דמים וצחי אדם אכזרים מאד ומטעם זה אמרו טוב צטצחים שוחטו של עמלק, ע"ש דברים יקרים הביאו החינוך וידוע גם כהיום שהקצרנים (אנדערטייקארס צלע"ז) הם צטצעים אכזרים ולא נכנעים לקול צכיות וכיוצא בזה, ואף שהרמב"ן סיים דאין זה מכח הרחמנות דוקא על הבהמה אצל לפי הדומה גם הא איתא לפי מה דקי"ל נעצ"ח דאורייתא ומאי טעמא י"ל נמי באיסור צשר צחלצ שאסרה לנו התורה כדי לרחק ממשחצותינו מדת אכזריות וגם נעצ"ח שיטול אדם הגדי מתחת אמו וישחטה ויבשל צחלצה לעיניה ואפילו שלא צפניה מ"מ מדת אכזריות הכניס צעצמו המבשל וידוע שצשל גדי צחלצ אמה והרחיקנו התורה מזה וכיוצא בזה.

ובגמ' שבת דף ל' ע"ב איתא שלא שלמה המלך לצי מדרשא אבא מת ומוטל צחמה וכלצים של צית אבא רעצים מה אעשה שלחו ליה חתוך נצלה והנה לפני הכלצים ואציך הנח עליו ככר או חינוק וטלטל ולא יפה אמר שלמה כי לכלב חי טוב מארי מת ופרש"י לשחי שאלות הללו הוצרך ולא יפה אמר שלתקנת הכלצים לא הנריכוהו לשנות טלטול נצלה ואת הארי המת אסרו לטלטל אלא ע"י ככר ל"א שהקדימוהו תשובת הכלב לתשובת הארי ע"ש ובאמת טעמא צעי למה הוא קודם, ולולי דמסתפינא נראה דשאלת שלמה היתה שהיה לפניו שני ענינים אחת להכניס אציו מן החמה שלא יתבזה והוא ענין של כיבוד אב והשניית ליתן לכלצים לאכול דאיכא נעצ"ח ולא ידע האי מינייהו קודם כבוד אציו שהוא מלך ישראל שמת או אכילת הכלצים ושלא לציחמ"ד והשיבוהו חתוך נצלה צשוק ואציך וכו' והקדימו לו לחתוך נצלה לכלצים משום נעצ"ח ואח"כ הנח ככר או חינוק והטעם כיון דזהו איכא נעצ"ח ולאציו ליכא צערא רק אי כבוד נעצ"ח עדיף וזה שגמר טוב לכלב חי וגו' ואולי ספיקתו היתה שהרי הצאנו לעיל דאפילו לכבוד צנ"א יכול למנוע מלפרוק ולא חיישינן משום נעצ"ח וא"כ כ"ש משום כבוד מלך אף שמת הדין כן אצל הם השיבוהו דדוקא צבעל חי דשייך ציה זקן ואינו לפי כבודו הוא דפטור אף דאיכא נעצ"ח אצל באציך מת אפילו שהי' מלך נעצ"ח קודם. ויש להעמיס זה צכוונת לשון רצותי שם.

ובגמ' צ"ב דף כ' באבר ובשר המדולדלין צבהמה חוצצין צפני הטומאה ופרין צגמ' אמאי חוצצין ניחוש דפסוק ושדי ליה לכלצים ומשני כיון דאיכא נעצ"ח לא עביד

התורה שנצטוו ע"י משה רבינו ז' מלות צ"ג וענפיהם אצל ודאי דלצ"ג שאינם מחסידי א"ה אסור לאכול בשר מכ"ש דע"ה ישראל דאסור לאכול בשר כ"ש צעכו"ס דנהרגין על שהי' להם ללמוד ולא למד כמבואר בגמ' מכות.

בביצור כל שנשחטה בהמה כפי שנמסרה לנו הלכה למ"מ אין צוה משום צעצ"ח דהסכימה בהמה אמיתה כזו אצל נשחטה באופן אחר כל שלא נעשית בהלכתה עובר משום צעצ"ח דהבהמה לא הסכימה בזמן ברייתה אלא להשחט באופן הכשר ואסור לערה באופן שחיטה אחרת גם כי לא מתעלה צוה וא"כ אפילו אם הי' במציאות להמציא אופן אחר לשחוט בהמה באופן שלא תרגיש צער ולא מטעור בשחיטה כלל מ"מ אכתי היה אסור להמית בהמה בעלת חיים בשבילנו שלא הסכימה להמית באופן זה, אלא באופן שהתנו עמה וא"כ כל שנעשה כפי קבלתינו ושחט היה מטעור בשחיטה ואסור משום צעצ"ח, וזה לפענ"ד ברור וכ"ש שחז"ל העידו לנו שאין לך אופן קל ממימת שחיטת הנזיר שמיד כששוחט שני הסוממים נוטל ממנה צ' מיני החיות הדם מיד נוזל ע"י עורקיו וע"י נחירותיו ונשימת האויר נפסק ע"י פסיקת הגרגרת ומיד הוא מתה וודאי שכל אופן אחר הוא יותר קשה ומצער בהמה והנסיון מעיד לזה וכל מי שרוצה להודות על האמת יודה לזה ועיין סמ"ה מזה תנ"א וז"ל ומיהו הזהירנו התורה והלכה למשה מסיני כששוחטין בהמה שלא לשחוט בסכין פגום וצריך לצדוק הסכין צי"צ בדיקות מחודה ומן הצדדין ושלא לשהות ושלא לדרוס ושלא לחלוד ושלא לגרום וכן שאר הלכות טרפות המבואר בגמ' חולין וציו"ד כל ה' שחיטה רוצה ככולם סובצים על הלכה זו שלא לצער בהמה יותר ממה שצויתה לנו התורה מסיני. וודאי הקצ"ה היוצר כל והבהמות בכלל יודע בצירור מאיזה מקום וכד ובאיזה אופן היא מטערת ובאיזה אופן אין לה צער כי הוא צראה ומי יודע יותר בתקון הכלי מהאומן שתקנה וודאי שבאופן זה דוקא הוא דאין לה צער ואין זה משום צעצ"ח אצל באופנים אחרים איכא משום צעצ"ח בכל אופן שהי' כיון שאין זה שחיטה מה"מ.

שנ"ב העיר לי ה' עיני ומנחתי בש"מ צ"צ דף כ' מפורש כוותי וז"ל אהא דאמרו בגמ' וכן האבר והצמר שהם מדולדלין בהמה או בחיה שהוא מוגה בחלון חוץ בפני הטומאה ופריך והא חזי לזבונה לעכו"ם ושחית לה ואכיל לה הוא אבר צהדה ופריך בכתובה דלא חזיא לאכילה ואקשינן נהי דלאכילה דעכו"ם לא חזיא דהא כיחש הוא אכתי חזיא אבר למפסקיה ולמשדיה לכלבים ופריך כיון דאיכא צעצ"ח לא אחי למיעבד הכי. וליכא למימר דשחית ליה ופסיק לה להאי אבר אבר ושדי לכלבים חדא דלאו אורח ארעא למשחט לה

ומאדם ועד נח באמת לא הותרו לאכול בשר כמבואר בקרא ויאמר אלקים הנה נתתי לכם את כל עשב זרע זרע אשר על פני כל הארץ ואת כל העץ אשר צו פרי עץ זרע זרע לכם יהיה לאכלה ומנח ואילך הוא דהחיר להם בשר בעל חי ועיין רש"י שם השוה להם בהמות וחיות למאכל ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכול בשר אך כל ירק עשב יאכלו יחד כלם וכשצאו צ"ג החיר להם בשר שנאמר כל רמש אשר הוא חי וגו' כירק עשב שהתירתי לאדם הראשון נתתי לכם את כל אגמם הדבר מובן לפי דברי חז"ל שפי' לנו שכל מעשה בראשית לעתה נצראו ופי' ז"ל שהקצ"ה צ"ה וצ"ש שאל כל בריה ובריה שצרא בעולמו בשעת בריאתה אמר לה שע"מ כן הוא צראה ושאל אם תסכים לזה וכולם הסכימו באופן זה להצראות ובהמות הכשרות הסכימו להצראות ע"מ שישחטו אותן שחיטה כשרה ע"פ אופני השחיטה שנאמרו למשה רבינו הלכה מקיני ועי"ז יתעלו בקדושה להתדבק ולהיות חלק מהאדם ודבר זה עליו הוא להם, והבהמות טמאות ג"כ הסכימו להיותם נמחים ע"י נחירה עכ"פ לעו"כ לשיטת רש"י ותוס' חולין והרמ"ע צי"מ דלעכו"ס ג"כ לא הותרה בשר נצילה אלא ע"י נחירה כמו לישראל בשחיטה.

והנה מבואר בחכמי המחקר כי כל הנצראים נצראו לתקן עצמם ולהתעלות במעלה העליונה והם דומים צומח חי מדבר וכולם נצראו באופן כזה הדומם שואף ומתאווה להתעלות למדרגת צומח ולכן הארץ מוציאה מעצמה נמחים שרצון הארץ להתעלות למדרגת צומח שהם נמחים והצומח מתאווה להתעלות למדרגת חי ולכן הנמחים מסכימים להיותם נאכלים מהבהמות וכ"ש מבני אדם שמתעלים צ' מדרגות והחי שהוא מדרגה ה' מתאווה ושואפת להתעלות למדרגת מדבר שהוא האדם והאדם שואף להתעלות למדרגת המלאכים ולדבק נשמתו עם מלאכי מעלה משרתי אל שהוא היתה כוונת הבריאה כידוע. ופשוט שמה שהחי מתאווה להתעלות במדרגת מדבר ומרוצה להמית עצמו כדי לחיות ולהתעלות במדרגת מדבר היינו דוקא אם יתעלה עי"ז למדרגה גבוהה ממה שהי' אצל אם אינו מתעלה עי"ז ודאי דאסור להמיתו משום צעצ"ח ומהאי טעמא אמרו ז"ל ע"ה אסור לאכול בשר כיון דהתורה המשילם לבהמה כדכתיב אדם ובהמה צנ"א הדומים לבהמה ועל צת ע"ה אמרו ארור השוכב עם בהמה וכיון דהם דומים לבהמה אין הבהמה מסכמת להשחט בעצורם דאם יאכלוהו לא תתעלה למדרגה גבוהה של מדבר כי האי מדבר דומה לבהמה הוא והוא כחמורו של בלעם שפתחה את פיה ודברה מ"מ לא היה בכלל המדבר שהוא המדרגה הגבוהה ולא הסכימו הבהמות להשחט בשבילם. אצל הסכימו להשחט בשחיטה כשרה כהלכה למשה מקיני בצרכה לישראל כראוי ולצ"ג מותרת בנחירה והיינו לצ"ג מחסידי אומות העולם שומרי מצות

שכליות וכבר העידה לנו התורה בחמורו של בלעם שדבר תוכחה וחמורו של ר' פנחס בן יאיר לא רצה לאכול שאינו מעושר וגבי איל של אליהו בזה הכרמל אמרו ז"ל שהאיל השני לא רצה לילך לנביאי הצעל עד שהצטיתו אליהו שגם ע"י יתקדש שמו של הקב"ה וצירושלמי איתא עובדא צישראל שמכר שורו לעו"כ והצטית לו שהוא טוב לחרישה וכשצא שבת לא רצה השור לחרוש ואחא העכו"ם להמוכר ואמר לו שרמה אותו והוי מקח טעות שהשור לא רצה לעבוד וינא אליו הישראל ולחש לאזנו של שור שמוחר לו לעבוד כי עד עכשיו הי' בהמתו של ישראל והי' אסור לו לעשות מלאכה ציוס השבת אבל עכשיו הוא מכרו לעכו"ם ומוחר לו לעשות מלאכה ציוס השבת והתחיל לחרוש והעכו"ם תמה על זה והלך והתגייר ממעשה זו ונקרא בן תוריתא הנזכר צירושלמי.

וגדולא מוז רלו קנת ראשונים לומר דבהמות וחיות הם גם בכלל קבלת שכר ועונש אהא דכתיב וגם את דמכם לנפשותיכם אדרוש מיד כל חיה אדרשנו ותמה הרמב"ן ז"ל אם הפי' כמשמעו מיד החיה כמו מיד האדם להיות עונש בדבר ואין בניה דעת שתקבל עונש או שכר וכתב ואולי יהיה כן גזרת המלך צענין דם האדם לבדו שכל החיה שחטורף אותו חטורף כי גזרת מלך הוא חיה הטעם סקול יסקל השור אבל האבן עזרא פי' בסתם לידרוש מיד כל חיה שינא הקב"ה לאחרת שיהרגנה ע"ש ומשמע דהוא ענין של עונש אחי' וגדולה מוז מנינו בקרא שקלל הקב"ה האדמה שנאמר ארורה האדמה צעבורך ודרשו ז"ל שנתקלקלה האדמה לאדם, ולקין צענה שפלתה את פיה לדם הבן יש להאריך בזה. עכ"פ מוצא כדברינו בזה בס"ד.

ואל תשיצנו מגמ' צ"מ פ"ז בהאי עגלא שרצו לשוחטו וטמן תחת חלוקו של רבינו הקדוש ואמר לו רבינו הקדוש לך כי לך נצרת ונענש רבינו הקדוש בכאז שניס י"ג שנה וצ"ב דכיון שהאמת הוא כי לך נוצר והסכים לזה וכמו שבארנו לעיל בצריכות, אין זה קושיא דודאי ישנם בזה כמה ענינים וכבר פי' בזה הראשונים ז"ל דכי מה חטא רבי בזה והלא הוא האמת השיב לו ותי' דכיון שטמן העגל הזה ודאי דהי' בו חיזה גלגול וידע שעדיין לא תיקן את אשר שחת והי' רוצה עוד להשאר בארץ ולתקן מה ששחת בדור הקודם או שצא לרבינו הקדוש שיתקנו בקדושתו ולכן התחפש תחת בגדו ורבינו הקדוש לא הרגיש בזה כרגע או משום טעם אחר ואמר לו לך כי לך נוצרת כאשר הוא האמת אבל באמת לא הי' לו לדחותו ולכן נענש. ואדרבה מכאן ראי' דגם לבהמות איכא דעת וכו"ל.

וראייתי מלאכי אלקים זה לעומת זה מנגחים ומנחמים בשו"ת עבודת הגרשוני סי' י"ג צרופא נאמן עלה

לבהמה כי היכי דניחתוך לה לפני כלבים, ועוד כיון דלאו בת שחיטה היא שחיטתה נמי צע"ת דהא הריגה היא ולא שחיטה ע"כ הרי"י בן מיג"ש ז"ל. הרי מפורש ינא מדברי רבינו הגדול הרי"י בן מיג"ש שהי' מגדולי הראשונים ז"ל דכל בהמה שנשחטת שלא כדין ואפילו מן הנאור כיון דלאו בת שחיטה היא הרי זה הריגה ולא שחיטה ואיכא נער בעלי חיים חיה כמ"ש בעזה"י ושישי מעי שכינותי צ"ה לדעת האמת.

וי"ל שערי אורה עה"פ זאת תורת הבהמה והעוף הנני פותח לך מפתח גדול מה ראה השי"ת לזוות בתורה לשחוט בעלי חיים לאכילת אדם והלא כתיב כי טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו ואם הוא מרחם האין צוה לשחוט הבהמה זו לאכילת אדם אלא הסוד הוא ראש הפסוק שאמר טוב ה' לכל צודאי ולפיכך ורחמיו על כל מעשיו חיה הפי' צמעה צראשית נסתכם עם בהמה זו לשחטה ואמרה היא טוב ומה טעם לפי שהבהמה אין לה נשמה עליונה להשלים מעשה ה' וגבורותיו ואמר השי"ת צריאת העולם להעמיד לפניו הבהמות ואמר להם רצונכם להשחט ויאלל אחכם אדם ותעלו ממדרגת הבהמה שאינה יודעת כלום למדרגת האדם שיודע ומכיר את השי"ת ואמרו הבהמות טוב ורחמים הוא עלינו שהרי כשהאדם אוכל חלק מחלקי הבהמה חוזרת ונעשית חלק מחלקי האדם והרי חזרה הבהמה אדם ושחיטתה רחמים היא לה ובדרך זה אדם מיתמו חיים הוא לו שעולה למעלת המלאכים וזהו סוד אדם ובהמה תושיע ה' א"כ התצונן ותתצונן סוד השחיטה של בעלי חיים והכל מלך רחמיו וזהו הטעם שאסור לע"ה לאכול בשר לפי שלא צוה הקב"ה לשחוט אלא למי שיודע התורה שנאמר וזאת תורת הבהמה והעוף כל העוסק בתורה מותר לאכול בשר וע"ה שהוא בבהמה ואין בו נשמה אסור לאכול בשר שלא צוה לשחוט בהמה שתאכלה בהמה אחרת אלא"כ נתגבלה או נטרפה ע"ש והבן.

ונראה לי להסביר עוד הדברים ע"פ מה שכתב מהר"ם מרעטנבורג שמקובל הוא שכל מי שמוסר עצמו על קידוש השם אינו מרגיש שום כאב ויסורין צענה שנהרג והטעם כתבו שכיון שהסכים בדעתו למסירת נפש ממש לו יתצרך שמו ורוצה להתעלות בקדושה עליונה להדבק בצכינה מיד אינו מרגיש כאב ונער גשמי כלל שזה עיקר כוונת הצריאה ועד"ז אומר אני דגם בהמה כשרה כל ששוחטין אותה כהלכה למשה מקיני שהסכימה לזה משעת הצריאה בשחיטה כמו לית לה נער כלל וא"ת האין נאמר דיש להם דעת לזה י"ל דהתנאי המדובר הי' עם שר שלהם כמובן ועוד דע"כ צריך לומר דגם בהמות יש להם דעת בהמות דאל"כ גם נער אין להם אלא ע"כ דגם להם יש קצת בהמה והרגש אלא שלא הגיע דעתם לדעת צע"ת המדבר שיש לו נפש

כשאל שאלה אי מותר לנחור בהמות כשרה לטריפה אי יש
 בזה משום נעצ"ח ודעת הרופא חולים שיש בזה משום נעצ"ח
 ובעל עבודת הגרשוני ינא בחרצ חדה לנחור בהמות ודחה
 דברי הרופא בשתי ידיים והעלה דבר חדש דנעצ"ח ליכא רק
 בבהמה חיה כלומר כל זמן שהיא בחייה וכגון רובץ תחת
 משאו וכיוצא בו אבל בבהמה שנוחר את הבהמה במקום שיכול
 לשחטה אין בזה משום נעצ"ח דהתורה לא נותה לנו בבהמה
 צרור לה מיתה יפה כמו בחדם דכתיב ואתה תרעך כמור,
 והביא ראי' לדבריו מכודנייתא דרבי ר' חולין דאמר ליה רבי
 לרפצ"י עקרנא להוא איכא נעצ"ח קטלינא להו איכא כל
 תשחית ואי נימא דלהרוג נמי איכא נעצ"ח א"כ למה השיב
 קטלנא להוא אחר שכבר השיב לו דבעקירא איכא נעצ"ח א"כ
 הכ"נ בקטלנא כן הוא עוד הביא ראי' מדאמר רב כהנא ר"פ
 השוחט מניין לשחיטה מן הזואר שנאמר ושחט ממקום ששח
 וכו' ואימא אזנו צעיקן דם הנפש וליכא ואימא נקרע ואזיל
 עד דם הנפש וכו' ואי אמרת משום נעצ"ח אנו מזהים לצרור
 מיתה יפה אפילו לבהמה מה עלה על דעת המקשן להקשות
 ואימא מאזנו וקורע ואזיל עד דם הנפש שהוא נעצ"ח פשיטא
 שיש לנו לומר שהשחיטה מן הזואר כדי שלא יהא נעצ"ח
 והיא מיתה יפה אלא ודאי שאין אנו מצוין לצרור מיתה יפה
 לבהמה ע"ש מה שהאריך.

וּלְפַעֲנִי ד' נראין דברי הרופא וראיות אלו שהביא העצה"ג
 יש לדחות ואדרבה יהי' ראי' להיפוך מקצתן
 ופלא דאישתמיטתיה מיינה דהגאון ז"ל דברי הראשונים
 ראשונה דעת הר"י מיג"ש שהצאתי לעיל דכל שהבהמה לא
 נשחטה כראוי ואינה בת שחיטה הריגתה הוא נעצ"ח וא"כ
 כ"ש אם הוא בת שחיטה שאסור להרגה אלא לשחטה והשנית
 דברי החנוך במצוה ת"ג הצאתי דבריו לעיל דכתב מפורש
 דלכן נותה התורה שחיטה מן הזואר לפי שהוא השחיטה
 היותר נוחה ולא תטעור בהמה וכן מבואר לרדב"ז במצ"ד
 על המצות ח"ל טעם לשחיטה וצדיקת הסכין ומקום השחיטה
 וה' דברים המפסידיים השחיטה כולם משום נעצ"ח דקיי"ל
 נעצ"ח מה"ת שהדבר צרור שאם שחט את הסמנים מיד תמות
 הבהמה וצרכין פגום מנעטרת וכן אם יוצאו נפשה ממקום
 אחר ע"ש ועיין מאה שערים מה שכתב בזה והאריכו בזה
 הפוסקים דפסול הפגם צרכין הוא משום נעצ"ח ומבואר
 מדבריהם ז"ל דגם בשחיטה אית לן משום נעצ"ח וצריך להזהר
 בזה, ודלא כעצה"ג (ואגב עיין ט"ז יו"ד סי' קי"ז סק"ד
 ויש להאריך בזה).

וַיִּבֶה שהביא ראי' מכודנייתא דרבי דאמר קטלינא להו
 ומשמע דליכא משום נעצ"ח להמית לא זכיתי להצין
 ראיתו דילמא הכ"נ דאיכא משום נעצ"ח אלא התם משום

הזיקא דרצים שמצוה להרגם וכל מזיקין דקיי"ל דנהרגין
 אפילו בשבת ואף שלא היו מזיקין ממש אלא באפשר להזיק
 ולכן חשב דכה"ג מותר להרגן ולכן שאל אקטליניהו והשיב
 ליה איכא כל תשחית דסוף סוף כיון דאינן מזיקין ממש לית
 לן למקטליניהו משום כל תשחית ומשום נעצ"ח ליכא דהכ"נ
 היה רוצה להמיתם במיתה היפה להם והקל ביותר שלא
 ינטערו הרבה. גם ראיתו השניה דמה היתה סבבת המקשה
 ואימא מאזנו וכו' אף דלכאורה נראה כן אבל לאחר העיון
 תיובתא לא חזינא די"ל דמאחר דראה המקשה דאמר רב כהנא
 מניין לשחיטה מן הזואר שנאמר ושחט ממקום ששח הבין
 המקשה מרב כהנא דאקרא קא סמיך דשחיטה צעי מן הזואר
 כיון ששח משם ואין לזה טעם אחר ועכ"פ ראה שלא סמך
 אסבבת משום נעצ"ח אלא גז"כ הוא דאל"כ הו"ל לרב כהנא
 לומר מניין לשחיטה מן הזואר משום נעצ"ח וצרור לו מיתה
 יפה וכיון דהבין כן מדברי רב כהנא דגז"כ הוא שפיר
 הקשה ואימא מאזנו כיון דגז"כ הוא ואין טעם לדבר א"כ
 נימא דגזירה התורה לשחוט מאזנו ואף שיהיה לה צער יותר
 אין לן להקשות אגז"כ ככל גז"כ וכמו שמצינו מליקה
 בקרבן העוף א"כ דלמא הכ"נ בשחיטת בהמה לא איכפת לן
 משום נעצ"ח ומשני וכו' אבל ודאי אחר שהשיב דשחיטה מן
 הזואר הדרינן נמי לכלל נעצ"ח דאורייתא ואסור לזער יותר
 מכדי צרכה ואדרבה אפילו אי הוה ילפינן שחיטה מן הזואר
 וכדעת המקשה ג"כ לפענ"ד פשוט דהיינו חייבין למעט צער
 אחר כל שאינו מעצם השחיטה ח"פ וצרור לפענ"ד וכמ"ש
 לעיל בשם הר"י מיג"ש.

עוֹד הביא שם ראי' אחת מתוס' פ' הנשרפין דף פ' ד"ה
 שור שלא נגמר דינו ח"ל (ואגב עיין ז"פ הל' מאכלות
 אסורות פ"ד הכ"צ דגבי שוה"נ מלמד הדין של צ"ד יש בו
 דין של ובערת הרע משום דהוא בגדר דין של בעלים ולכן
 פסקינן דשור של טריפה ושל אדם טריפה פטור וכן אין
 גומרינן דינו אלא בפני השור ע"ש) תדע דלר"י אמאי כונסין
 אותו לכיפה ועציד נעצ"ח וכו' אדרבה לערפיניהו בקופין
 ולקצריניהו עכ"ל משמע להדיא אי ממית השור בקופין לית
 ביה משום נעצ"ח עכ"ל ואני צעני תמהני הרבה אראה זו
 ואדרבה מכאן ראי' צרורה דאפילו במיתה צריך לזרר לה
 מיתה יפה שהרי בהא דלר"י מכניסין אותו לכיפה בכדי שימות
 הוא ומעתה אי נימא דבמיתה אין נפ"מ באיזה אופן ממיתין
 ואפילו ע"י צער גדול א"כ מאי מקשים התוס' דלר' יהודה
 אמאי כונסין אותו לכיפה ואיכא נעצ"ח אדרבה לערפיניהו כיון
 דהכנסה לכיפה הוא כדי להמית וכיון דבמיתה ליכא משום
 נעצ"ח מאי נפ"מ באיזה אופן ממיתין ולא הי' להם להקשות
 אלא אמאי מכניס לכיפה ומקלקל חזירו וכיפתו וכו' ומדהקשו
 מנעצ"ח ראי' צרורה דגם בשחיטה אסור לנעצ"ח יותר

מבואר דכלאו הכי איכא וכתש' רמ"א הבאתי לעיל דמלעיטין אווזות ע"י עכו"ם בשבת משום נעצ"ח ובמשנה שבת קכ"ח כופין את הסל לפני האפרוחים כדי שיעלו וירדו וכו' ובש"ע סי' ש"ח סל"ט אסור לטלטל בהמה חיה ועוף ואעפ"כ מותר לכפות את הסל וכו' וכנראה שהוא משום נעצ"ח וכן כתב כל בהמה חיה ועוף מדדין אותם בחצר וכו' חוץ מתרנגולת מפני שמגבהת עצמה אם לריכין לכך והוא משום נעצ"ח ונע"ג גם מה שכתב דכלכל וחתול כנראה דאיכא נעצ"ח הנה לצד מה שמבואר כן ביש"ש הבאתי לעיל לענין סם המות ליתן לכלב המזיק ראי' מפורשת עוד מכמה מקומות ועיין חגיגה י"ד שאלו לבן זומא מהו לסרוסי כלבא ויש להאריך מ"מ לקצר אני נריך.

אלף דברי תורה אשר לקטתי בס"ד מפה ומפה צענין נעצ"ח מה שהקפידה התורה עלינו שלא לער שום צעלי חיים כקטון כגדול מקרני ראש עד ציצי כנים אם לא שהוא דבר המזיק וכו"ש שאין לער לשום בן אדם והלואי שידעו ויבינו אותם אשר בחשיכה יתהלכו ויראו תורתנו הקדושה האריך הקפידה על כל הנצרכים ומי שרוצה להודות על האמת יודה על האמת כי דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום ויראו אותם המעמידים עצמם כדואגים שלא לנעצ"ח שכבר נותה לנו התורה יותר אלף פעמים ממה שהם עומדים ואנו מקיימים צ"ה בעצמינו כל דיני נעצ"ח וגם שיעמידו הם חקים שלא לער נעצ"ח בסירוס, צדיקה, לא תקח האם על הבנים, אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד, לא תבשל גדי ישראל בכל עת ואיפה היו המה הדואגים הללו בשעה שהשמידו רוב עם ישראל כשהיינו במחנות אושיותן בזכנוואלד ראינו האריך רצחו והרגו ושרפו צנ"י אנשים נשים וטף לרצבות ורובי רצבות והם שתקו (ואיזו שמתק נחיסר ביוסורין על ד' היותר טוב) או שעורו וכשצאו צ' ספינות מאחינו צנ"י על שפת הים ובקשו היתר כניסה בצרה"צ מהפרעזידענט דאז ולא נתן להם וחזרו מפה ובקשו ולא מצאו בכל העולם מדינה שיכניסם עד שמצאום הנאצים על אם הים וטבעו הספינות צים ואף אחד מהני הדואגים עבור נעצ"ח לא נעקו נעצ"ח השם ירחם על עמו ישראל עכ"פ זהא נחתין דאין לך עם בעולם המצווה כ"כ על נעצ"ח כישראל והם עושים ע"פ תורתנו הקדושה וח"ו לשום אומה ולשון להחערב בשחיטת ישראל שכל הנוגע בהם כנוגע צבת עינו וי"ר שזכה לישועת ה' כהרף עין ולציאת משיח נדקיני במהרה צימינו אמן, ועל חסידי אומות העולם אנו מתפללים לשלומם ולשלומם כמו שנצטוונו מחכו"ל ואנו מתפללים בשלומה של מלכות יהפוך ה' לב מלכים ושרים עלינו לטובה ויגלינום בכל אשר יפנו לטובת המדינה ולטובותינו יהי דרכם

מהנריך ולכן מאחר שזוהי התורה בשחיטה דוקא אסור באופן אחר דכה"ג הוה נעצ"ח ורק בשחיטה מן הנזכר מותר וכנ"ל.

ובמה שהביא עוד מדברי יש"ש צ"ק פ' הגזל בתרא סי' ל"ז ח"ל ומוס' (דף קט"ו ע"ב) פירשו דאפילו לבהמה טמאה נמי אסור משום כל תשחית מכאן יראה מי שיש לו כלב צביתו שמזיקו ומפסיד המאכל צביתו אפילו אינו נושך שיכול ליתן לו סם המות ואינו עובר על נעצ"ח עכ"ל. ועיין צ"ח סי' קי"ו צענין זה וכתב העצה"ג דיש לו הרהורי דברים עליהם ממ"ש גבי כודנייתא דרבי נראה כוננו דהרי התם רבי רצה להרגם ורפצ"י השיבו דאיכא נעצ"ח ולקטלינהו איכא כל תשחית ולפענ"ד יש לישב בתרי אנפי או יאמר דהכא שאני דהכא מיירי שיתן לו סם ולא להרגו צידים וע"י סם קיל כיון שלא הרגו צידים שנית והוא העיקר דהתם הני כודנייתא באמת לא הזיקו לבנ"א דצבית רבי שמרו עליהם וח"ו לא עבר רבינו הקדוש על לא תשחית דמים צביתין אלא לכבודו של רפצ"י רצה להורגם ולכן השיב לו דאיכא משום צ"ח אבל הכא הא כלב מזיק הוא ומפסיד מאכל הבעלים ומשחית יותר ממה שהוא שוה א"כ אדרבה הוא הוא המשחית אם לא יהרגנו וכל שמשחית יותר מכדי שזיו לית ציה משום צ"ח וליכא אלא משום נעצ"ח ומשום נעצ"ח נמי ליכא כה"ג כשמוזק ומפסיד כנלפענ"ד.

עוד רגע אדבר ולא אכביר במלין מה שראיתי קדוש אחד מדבר בשו"ת יעב"ץ סי' ק"י בהא דינא דנעצ"ח יאא בחקירה אם הוא כלל לכל צעלי חיים גדול וקטן ואפילו שקצים ורמשים (לצד שלא יהיו ממתינ כי כל המזיקין נהרגין אפילו בשבת) וכתב דנראה לו דאינו אלא צעלי חיים דבני מלאכה נינהו כענינא דקרא דכתב צבהמה הנושאת משא ואפשר שאפילו כלב וחתול בכלל לפי שגם המה בני תרבות ובני מלאכה כמ"ש במג"א לענין להקדים להם האכילה כבהמה (ע"ל סי' י"ז) אבל הקטנים שאינם ראויים למלאכת אדם לא.

משמע דס"ל דעפופות ליכא דין נעצ"ח וגם בכלב וחתול מספקא ליה, ואני תמה פה קדוש יאמר כן ואשתמיטתיה מיניה דהגאון ז"ל עת כתבו דברי הפוסקים וש"ס מפורש בגמ' צ"ב ע"ג צ' בהני אווזא דשמטי גדיייהו מחמת שמנותן אמרו שם עמידין ישראל ליתן עליהם את הדין ופרש"ש שצחטאחם מתעבב משיח ויש להם נעצ"ח ובפסקי מהרא"י סי' ק"ה אהא שאמרו בגמ' שבת ק"י הרוצה שיסרס תרנגול יטול כרבלתו ומסתרם מאליו ודייק מהרא"י דמשום נעצ"ח ליכא כיון שיש לו ריוח בדבר מבואר דאי לאו הכי איכא משום נעצ"ח גם באיסור והיתר הארוך כל דבר הנריך משום רפואה וכו' והביאו רמ"א א"ע סי' ה' סי"ד ולכן מותר למרוט נוצות מאווזות חיות וליכא למיחש משום נעצ"ח

לליחה צמדינה זו מלכות של חסד וודאי יראו חוקקי המשפט האמת וח"ו לא יטעו בזה חזיה אנשים פוחזים ורקים ולא יתערבו צמספטי עם ישראל וחקותיה כ"ש צמלכות של חסד שנתן חופשה לכל עם ועם לעשות כרצונו וחופשה נתן להם צעניי הדת ואנחנו צסם ה' אלקינו נלך עדי יערה ה' רוח מן השמים וישלח לנו הולך תמים ויעשה שלום בעולם ויוליכנו קוממיות לארצינו.

והנני נותן החותמת, להוגי בדת אמת, י"ר שתצליחו למען האמת, עדי תצמח מארץ אמת.

ידידו דושלח"ר בלב ונפש,

מנשה הקטן

אבר"ק ליאדי ור"מ ישיבת בית שערים
י"ו"ר וועד הלכה דאיגוד הרבנים

סימן רב

סופר שבשעת תיקון תפילין נפלה דיו על אות
ונפסלו אי חייב לשלם

אור ליום עש"ק ה' להדלקה התשכ"ה ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד ידי"נ ור"ח נר"נ אשכול הסופר הרה"ח שמו מפארים,
פאר המעלות ת"ח ובע"מ וכו' כש"ת מוה"ר הרב דוד
גרינצווייג הי"ו סופר סת"ם בירושלים עיה"ק ת"ו.

אחדש"ת יקרת מכתבו קבלתי בדבר שאלתו בסופר שנתנו לו תפילין או מזוזה לצדוק ומנא צהם דברים כריכים תיקון וצשעת תיקונו של הסופר אירע לו מקרה בלתי טהורה שנפלה טיפת דיו על אחיה אות ונתקלקלה צורתו באופן שא"ל לתקן עוד ונפסלו התפילין או המזוזות והבעלים מוצעים מהסופר שישלם מה שקלקל אי יש על הסופר חיוב לשלם ההיזק שנגרם על ידו וכ"ת שאל את כבוד הרה"ג ר' אשר ראט שליט"א ראש הסופרים בירושלים שעשה חיבור גדול בהל' סת"ם והשיב לו ג"כ שלא נתברר לו הלכה זו וע"כ נפשו בשאלתו לברר לו הלכתא דא שנוגע הלכה למעשה, וראשונה אגיד היות כי הטרדות רבות מאד ולולי אהבתו יתירה לא יכולתי כעת להשיב מחמת טרדות השיבה ותלמידים שכמעט לא נשאר לי זמן לדבר אחר ולכן לא אפלפל כעת באריכות רק להלכה ואי"ה עוד חזון למועד לפלפולא.

גרסינן צמסנה צ"ק צ"ח ע"ב נתן לאומנין לתקן וקלקלו חייצין לשלם נתן לחרש שידה חיצה ומגדל לתקן וקלקל חייב לשלם והצנאי שקבל עליו לסתור את הכותל ושיצר האצנים או שהזיקן חייב לשלם וכו' וצגמ' אפילו צפסט המשנה ואי אומן קונה צשצח כלי ע"ש בכל הסוגיא, וצדף צ"ט ע"ב אמר שמואל טבח אומן שקלקל חייב לשלם מוזיק הוא פושע הוא וכו' ופר"ך למה ליה למימר מוזיק הוא פושע

הוא אי אימר מוזיק הוא הו"א הנ"מ היכא דקא עציז צשכר אצל היכא דקא עציז צחנס לא קמ"ל פושע הוא ומסיק דהאי ר"מ הוא ואמר רצצ"ח אמר ר' יוחנן טבח אומן שקלקל אס הוא עושה צחנס פטור דאונס הוא וצשכר חייב דמוזיק חייב צאונסין וע"ש צסוגיא דנותן צמר לצצע וכו' וצרמצ"ס פ"י מהל' שכירות פסק כן צה"ד.

והמזו"ח מ' סי' ש"ו כתב וקיי"ל דאין אומן קונה צשצח כלי הילכך לא שגא נתן לו שידה חיצה ומגדל לנעון צו מסמר ושצרו לא שגא נתן לו עצים לעשות שידה חיצה ומגדל ועשאן ואח"כ נעץ צהם מסמר ושצרו בכל ענין צריך לשלם דמי שידה חיצה ומגדל וכו' נתן צהמה לטבח ונצלה אס הוא אומן צחנס פטור וצשכר חייב ע"ש, וכן פסק צש"ע שס ס"ו. אלא שהצ"ח רצה לדייק מדצרי רש"י וחס' דדוקא כשהציא האומן המלאכה לציתו הוא דנחצי צלם לשלם כשקלקל אצל אס תקן צציתו של צעה"צ וקלקל פטור מלשלם ע"ש והאחרונים חלקו עליו ועיין מל"מ פ"י מהל' שכירות.

ומעתה נראה פשוט דצדידן נמי כיון דהסופר מקבל שצר עבור תיקון התפילין והמזוזות והוי צכלל שאר אומן שקלקל צשעת תקנתו שנתחייב לשלם צמה שקלקל דמ"ש סופר מאומן אחר לענין זה אף שמלאכתו מלאכת הקודש מ"מ צכלל אומן הוא.

וא"ל לפוס שיטת הרצצ"א הציאו ה"ה שחלק על הפוסקים צענין ראית המטבע וס"ל דאפילו צשכר פטור מלשלם וכן פסק מהר"י צן לצ ח"ג סי' ל' (הציאו הש"ך) ומהרש"ל פ' הגזול עצים וא"כ אולי גם צהא פוטר הרצצ"א ז"ל אמנס נראה דלא דמי שהרי הטעם שכתב הרצצ"א הציאו המ"מ וז"ל אצל הרצצ"א נחלק על המפרשים ואמר שהצקי הגמור צראית המטבע פטור אפילו צשכר ושאינו צקי כ"כ אפילו צחנס חייב ונתן טעם להפריש צין טבח לשולחני לפי שמלאכת השחיטה דבר תלוי צאומן ידיים ואפילו אומן צקי הרצה מצוי שיטעה וכשהוא טועה הרי זה אינו צאונס וכיון שיש לו שצר חייב אצל ראית המטבע שהוא תלוי צמראית העינים והצקיאות צצריות כל שהוא אומן צקי הרצה אינו מצוי שיטעה וכשהוא טועה הרי זה אונס גמור וש"ש פטור מן האונסין וכן נראה עיקר עכ"ל והנה כי כן פשוט דנידון דיין דמי לשחיטה כיון דצמציאות שלפעמים יקלקל כשלא יכוין היטב וגם כשנפלה טיפת דיו הוא נמי ודאי לפי שלא כיון יפה יפה צמלאכתו והוי דומה לשחיטה ולא לראית המטבע, וחייב אפילו להרצצ"א ודעימיה אלא שגם הא אמת דהש"ך חלק גם אדצרי היש"ש שפסק כהרצצ"א ע"ש.

וא"ל תשיצנו מדצרי שו"ת הרצצ"א ח"א סי' אלף נ"ו הציאו הרמ"א חו"מ הנ"ל וז"ל הנותן מעות לחצירו לכתוב

מנהגא בשלמא אם עשו חכמי המדינה שהם כמו צ"ד שום תקנה הכל לפי צורך והזמן יש כח צידם אפילו להעביר מד"ת וליטול מזה וליתן לזה אבל על פי המנהג לא ידעתי איך יתנו ממונו של זה לזה והנה מצוה מדבריו ו"ל דאפילו יש מנהג צדיי ממונות מאחר שאינו מנהג מדין תקנת חכמים וצ"ד לאו מנהגא הוא לענין ממון ולא דמי להדיא דהרשב"א ועיין שו"ת מורחבי סי' ט"ז ושו"ת מהר"י בן לב סי' ס"ג שהביא תשובת הרא"ש אחרת שסותר לדבריו אלו וע"ש מה שתיירו בזה וימצא נחת. עכ"פ נראה דהכא לא מהני מנהג ג"כ אלו הי' לצד כי קשה בזה לומר מנהג כי רוב סופרים יר"ש מרבים הם שמלאכתם מלאכת שמים ולכן הם נוהרים ודבר שאינו צמחא הרבה לא שייך למימר בזה מנהג כמוצא, ומצוה צפוסקים.

וזהו למודעי דדוקא אם נפלה טיפת דיו על התפילין או מוחה באופן שנפסלו לגמרי אבל אם נפלה טיפת דיו באופן שלא נפסלו התפילין רק מכה חומרא או כספיקא דינא וכיוצא בו לא מפקעינן מיניה וגם הא מפורש שם במחבר ה"ה דדוקא שניבלה ודאי אבל אם עשה בזה טריפות הפוסלת מספק אע"ג דאנו נוהגין לאסרו אפ"ה פטור מממון דלא מפקינן ממון מספק כ"כ הרמ"א ו' אבל התה"ד חולק בסי' קפ"ו והש"ך ו"ל ס"ק י' האריך להקשות ארמ"א דכיון דהדין מפורש בזה' שחיטה שאנו אוסרין ספק כזה הו"ל ליזהר בכה"ג ונראה כן שהסכים עמו הת"ש סי' ד' ס"ק י"ז עיין ברוך טעם ציונים על הש"ע. והקצוה"ח שם עשה פשר דאם עשה קלקול בשהיה כ"ש פטור דהו"ל היזק שאינו ניכר ובנתיבות חלק עליו אלא שמוסיף מדליה לענין בודק שנתק סרכות כדי להכשיר והטריף שפטור אפילו לדעת הש"ך דהיזק שאינו ניכר הוא וא"כ צדידן נמי הי' אפשר לחלק ולמשל כשהחמיל לתקן האות ובאמצע הכתיבה נתקלקל האות ונפסל מספק אז לכ"ע פטור מלשלם דהוא היזק שאינו ניכר אבל אם נפלה טיפת דיו על אות אחר שלא בא לתקן ופסל מכה ספק מ"מ חייב לשלם וכדעת הש"ך והבן.

אלא דבעיקר סברת הקצוה"ח והנתיבות לעיל אישתיטתיה מיניה דברי היש"ש צ"ק פ"ט סי' כ"ג שכתב מפורש דלא כותיהו ו"ל אבל מה שהוא מקלקל בהדיא לא זו מה שהוא מדרבנן אלא אפילו מה שהוא שרי מדרבנן אלא שנהגו בו חומרא בעלמא כגון השהיות שמטריפים באשכנו בכל שהוא אפילו בכה"ג חייב לשלם וכו' סוף דבר כל הכתוב בזה' שחיטה אפילו הן חומרי חומרות שנהגו כן אמרינן דה"ל לאסוקי אדעתיה וחייב לשלם ע"כ ע"ש. ופלא שלא הרגיש בזה הקצוה"ח ו"ל, ולפ"ז לכאורה גם צדידן כיון דהאחרונים חולקים ארמ"א וס"ל כה"ד דלעולם הו"ל לאסוקי אדעתיה

לו ס"ת וממצא טעות בו וצריך לשכור אחר שיגיה אותו אם הוא טעויות שדרך סופרים לטעות אין הסופר חייב כלום אבל אם טעה כל כך שאין דרך לטעות חייב ומ"מ אזלינן בזה מנהג אם מנהג המקום שכותבי ספרים מגיחים אף זה צריך להגיה ובסתם מקומות שאין על הסופר להגיה אם הגיה מעצמו חייבים הצעלים לשלם לו ע"כ ומשמע לפוס ריהטא דהנותן לסופר לכתוב אע"ג דעשה בזה טעויות אינו חייב לשלם לו אפילו בעד ההגאה תלוי במנהג מקום וא"כ הכ"נ הי' אפשר לומר דתלוי במנהג המקום שבוש הוא דהתם הסופר כתב כל הס"ת בעצמו וגם מה שכתב בטעות אפשר לו לתקן אלא דאיכא קצת טעויות כה"ג כיון דשכיח כן פטור מלשלם משא"כ הכא הרי קלקל לו לבצעה"צ תפילו שכתב לו אחר והקלקול צידים ממש ודאי דחייב.

אלא דיש לעיין קצת בכוונת הרשב"א שכתב שאם הם טעויות שדרך סופרים לטעות וכו' דאולי גם צנידון דידן כיון דמקרי לפעמים וא"כ אפשר דגם זה דרך סופרים לטעות מקרי, ולאחר העיון זה אינו דראיתי שם שכתב ו"ל אם הם טעויות שדרך הסופרים לטעות בכך אין הסופר חייב כלום שאע"פ שהנותן מעות לכתוב לו ס"ת על ס"ת כשר הוא נותן וכל שהוא חסר אות אחת אינו כשר מ"מ טעויות הנמצאות בכתב שכיח ואין לך סופר שידקדק בנתיבותיו שלא יטעה כלל וכל כיוצא בזה מן הסתם אין דעת הצעלים להקפיד ואחוליה מחיל ליה ומיהו אם טעה כ"כ שאין דעת הסופרים לטעות חייב לפי שזה מיעוט השגחת הסופר ומפשיעתו וכאותה שאמרו גבי טיטופת שבפירות רובע שכיחא יותר לא שכיחא ואיהו הוא דעריב וכיון דעריב קנסוהו רבנן בכולה דמשלם וכ"ש אם טעה בו כ"כ שיפסל בו הספר לגמרי ע"ש מצוה דהטעם דפטור מלשלם בטעויות משום דבכה"ג אין דעת הצעלים להקפיד ואחוליה מחיליה ועיין ביאור הגר"א חו"מ הנ"ל אבל צדידן ודאי אין לומר דאין דעת הצעלים להקפיד ואחוליה מחיליה ולא דמי אלא לאומן שקלקל.

וגדוליה מוז נראה לי דאפילו אי היה מנהג בדבר זה צעיר או במדינה אחת שהנהגו שלא לשלם בכה"ג מ"מ אי אחי אחד ובקש שישלם לו ז"ע אי אזלינן בזה בזה מנהגא ואחולי' מחיל דאף שכתב הרשב"א דכיוצא בדברים אלו תלויין במנהג מקומות אבל הרי כתב הרא"ש בתשובה כלל נ"ה סי' י' ו"ל כל המנהגים שאז"ל שיש לילך אחר המנהג אינו אלא במנהג של איסור שרצו לעשות דרך סייג והרחקה בלבד כגון בהנהו מנהגי דפ' מקום שנהגו אבל בענין ממון לא ידעתי איך יתנו ממון של זה על פי המנהג בשלמא לענין איסורא מתפשט המנהג שנהגו בני המדינה לנהוג איסור בדבר אע"פ ששאר המדינות נוהג בו היתרא אבל בממון מה שייך ביה

הוא גזל אלכל ואסור לך להשתמש במקרה שלי אלא תחזירו לי ע"כ הם הטענות כפי מה שסידרן כ"ג אלי.

ואף שקשה מאד להשיב בלי ידיעת עוד פרטים צענין זה כי לכל דבר מועט וטענה קטנה ישמנה הענין והדין מ"מ אכתוב לפי הצנת הענין ממכתב כ"ג וממילא מינה אפשר אח"כ להצין וללמוד באופנים אחרים המשמנים כי היסודות והכללים שוים ורק הפרטים יחלקו כמובן.

ומתחלה עלינו לזכר ד' יסודות עליהם הדין נבנה. (א) דין קנין שכירות עד כמה קונה ומתי קונה. (ב) אי שכירות קונה, מה כח נשאר לבעה"ז אחר השכירות ואם יש לו בכלל שום כח. והנה על דבר קנין שכירות נראה דאין לספק בזה דכל שנתן דמי השכירות קונה המעון על משך זמן השכירות שהתנו ציינאם ומקורו מצרייתא ז"ק (ע"ט) תניא נמי הכי דדרך שתקנו משיכה בלקוחות וכו' וכשם שהקרקע נקנית בכסף בשטר ובחזקה כך שכירות נקנית בכסף בשטר ובחזקה, וכן מבואר בגמ' ז"מ (דף ז"ט) ופרש"י שכירות קרקע השכיר לו ביתו משנתן לו כסף או שכתבו לו בעלים ביתו מושכר לך או שהחזיק זה השוכר אין אחד מהם יכול לחזור ע"ש וכן פסק הרמב"ם פ"א מה' מכירה ה"ח והטור ח"מ סי' קצ"ז וקצ"ה. וביאר הב"י בסי' קצ"ה דאפילו במקום שכותבין שטר קונה בכסף לבדו דדוקא גבי מכר אמרו דלא סמכה דעתיה דלוקח עד שיכתוב שטר אבל גבי שכירות בכל דהו קנין סמכה דעתיה והדין סתם הרמ"א ז"ל בש"ע שם ס"ט ועיין ביאור הגר"א שם סקל"ז שצ"י לדברי תוס' ז"ל נ"ד ויבמות ז"ג ועוד. נראה עכ"פ מבואר דשכירות קונה קנין גמור בכסף לחוד בלי שום קנין אחר וא"כ הכ"נ צדיק כיון שראובן ושמעון תרוייהו נתנו מעות כל אחד בשביל המעון שלו קנו הצמים בשכירות ראובן את שלו ושמעון את שלו.

אלא דאכתי יש לעיין אי קנו גם המטלטלין שבו כגון המקרה וכיוצא בו דלכאורה נראה דלא קנו בכסף שהרי אמרו שם בגמ' להדיא שכירות דמאי אי לימא שכירות דמטלטלין מטלטלין בני שטרא נינהו פרש"י בתמיה הא לא קנו מטלטלין אלא במשיכה כדאמרין בקדושין (דף כ"ו) ונהי נמי דמקני בכסף לקבולי מי שפרע מיהו בשטר לא מקני מידי ע"ש מבואר דמטלטלין לא קנו בכסף וכן הלכה ואי נימא דלא קנו המטלטלין עד שימשוך א"כ הרוחנו דשמעון לא קנה המקרה עד שבא למעונו והחזיק בו ולא כבר לא היה בו המקרה שלקחו הבעה"ז קודם שמשך בו ואף דאי נימא דאם חזר בו עבר אמי שפרע מ"מ אין זה בכלל גזל ואין זה גזלן כלל לא הבעה"ז ולא ראובן המחזיק המקרה ולקמן עוד נדבר דגם אמי שפרע לא עבר, אלא דלאחר הישוע קצת י"ל

וחייב א"כ הכ"נ לענין תפילין אמנם אפילו אי נימא דבעה"ג איכא למימר קים לו כרמ"א מ"מ צודאי פסלה לד"ה חייב לשלם כנלפענ"ד, ומחמת כי אין ה"ג לא יכולתי לעיין בספרי רבותינו שו"ת הנדיקים האחרונים וסמכתי על בעלי הש"ע וגמ' וה' יראני נפלאות בתורתו ושלא אבזש ושאלה להרצין תורה צרבים עבג"ל.

ידיד נפשו המברכו בברכת התורה ללומדיה בלב ונפש מכבדו ומוקירו כערכו.

מנשה הקמן

סימן רמא

ראובן שבר מעון קיין ובעה"ב נתן לו מקרה ממעון אחר שהשכיר לשמעון ובא שמעון ומוען לראובן שיחזיר לו המקרה

ב"ה ב' בלק התשכ"ה ברוקלין נ"י יצ"א
ישאו הרים שלום וברכה וחיים, לכבוד ידי"נ הרב הגאון המפורסם בנש"ק חו"פ פאר המעלות וכו' וכו' כש"ת מוה"ר שלום יחזקאל רובין האלבערשטאם אדמו"ר מציעשינוב שליט"א.

אחדש"ג, בדבר השאלה צראובן ששכר מעון קיין (צאנגאלאו) שדר זה משנה לשנה ושלא לבעה"ז דמי קדימה על שכירת קיין זה כנהוג וגם קרא לבעה"ז חודש קודם ובקשו לעשות מנעול על הדלת בכדי שלא יוכלו השכנים להחליף כלי המעון והבעה"ז לא עשה ובאו גנבים וגנבו את המקרה מהמעון וכשצא למעון קיין ראה שהחליפו לו המקרה (פרעודער צלע"ו) קטן במקום גדול אמר לבעה"ז היות כי אני התנתי עמך שהמעון קיין יהי כדאשתקד ועכשיו שנית המקרה ע"כ אני נותן לך ג' ברירות. (א) שתתן לי הוצאותי ואני אחזור העירה. (ב) שתעמיד לי מקרה אחר גדול כדאשתקד. (ג) אם תרצה אשכור לי מקרה על חשבוך. הבעה"ז צשמעו כן לקח לו מקרה גדול ממעון קיין אחר (צאנגאלאו) שהשוכרו עדיין לא בא לחופש ונתנו לראובן ונתרצה ראובן. לאחר איזה ימים בא שמעון ששכר מעון קיין השני וראה שאין לו מקרה הגדול (ומסתמא הודיעו לו שנתנוהו לראובן) ואחא שמעון ותובע מראובן המקרה שלו השיב ראובן הבעה"ז נתן לי מקרה זה ולא צעל דברים ידי את, לך אלל בעה"ז ויתן לך מקרה כאשר השכיר לך וכן עשיתי גם אני כשצאתי ולא הי' לי מקרה, השיב הבעה"ז אי אתן לו מקרה גדול צעוד שצועיים, שוב השיב שמעון לראובן אתה יודע שהבעה"ז לקח המקרה ממעון שלי בלי רשות כי אני שכרתי המעון רק עם מקרה גדול וכיון דהבעה"ז לקח המקרה לאחר ששכרתי ועשה שלא כדין הרי

שיקבל עליו מי שפרע או שיעמיד לו מקרר אחר ולא קאי גם צמי שפרע.

ומעתה נבא ליסוד השני בטענת שמעון דצעה"צ שלקח המקרר שלו ונתנו לראובן ולו רוצה ליתן מקרר אחר משום זה נקרא גזלן לא ברורה הא מילתא דמנ"ל הא ואדרבה איפכא שמעון דנראה דבר זה במחלוקת שנויה אי המשכיר דבר לחצירו ורוצה לדחותו וליתן לו דבר אחר כיצא צו אי יכול ואפילו התנה עמו שיתן לו דבר זה ממש נמי נחלקו הראשונים ז"ל דהרמ"ה ז"ל הביאו הטור ח"מ סי' שי"א ס"ל דהמשכיר חמור זה אין יכול לדחותו וליתן לו חמור אחר או ספינה אחרת כיצא זה ודייק לה מצרימא דהשוכר את הספינה וטענה לה בחצי הדרך צ"מ (דף ע"ט) אמנם הרמב"ם ז"ל והרשב"א כתבו דהא צרימא לאו למימרא דמעיקרא אם רצה להחליף יין זה ביין אחר שלא יהא רשאי דהא ודאי רשאי דמאי איכפת ליה צין יין זה ליתן אחר אלא שמא כאן קפידה שטענה ספינתו ויש לו ריוח בקפידא ע"ש הביאו ה"ה והטור בשם י"א דודאי בעלמא יכול לשנות וכן דעת הרא"ש ז"ל ועיין צ"י שם ובש"ע פסק כן המחבר צ"י שי"א ס"ב עיין סמ"ע וש"ך שם וכ"כ הלבוש צ"ע. מבואר דהמשכיר דבר לחצירו ורוצה לשנותו ולהחליפו באחרת רשאי.

ובתשובה אחרת כתבתי להסביר מחלוקת הראשונים ז"ל דלכאורה לפי מה דקיי"ל שכירות הוה כמכר א"כ תקשה כמו במכר, שאם מכר לו חפץ אין יכול להחליפו אפילו כיוצא בו אם אין הקונה מתרצה ואמאי יכול להחליף לו בשכירות בחמור יוצא צו כיון שהוא כמכר והסבירתי הדברים לפי דעת הריטב"א קידושין מ"ז שהקשה דשאלה מתנה ליומי הוא א"כ אמאי לא קני' שואל במשיכה ומי' בשם מורי ז"ל דבשאלה לא מקני ליה גוף הכלי כלל אלא תשמיש שבו ואין התשמיש ההוא ראוי לקנות במשיכה עוד מי' כיון דשואל חייב באונסין מבואר דלא הקנה ליה גופו דאילו הקנה ליה גופו האריך מתחייב באונסין דהרי שלו הוא ע"ש ולפ"ז בשכירות נמי הרי אין השוכר קונה בגוף הבית כלום אלא להשתמש בו ולכל הנאת שמוש שבו קונה בשכירות זו אבל א"כ כיון דהקונה לא קונה רק השמוש מאי איכפת ליה באיזה חפץ הוא משתמש סוף סוף השמוש שקנה ממנו הוא מקבל ולכן ס"ל להראשונים ז"ל דיכול לשנות בחפץ אחר כיצא צו ודעת הרמ"ה ז"ל דס"ל כיון דהתנה עמו חמור זה א"כ גילה דעתו דרוצה דוקא בזה הוה כתנאי צדיני ממונות דכל תנאי צדיני ממונות קיים וזה לפענ"ד נכון צ"ד.

וביין שכן הרי פשוט דצדידן נמי המשכיר מעון קיץ לראובן או לשמעון ציד צעה"צ לשנות ולהחליף המקרר שלו במקרר אחר כפי רצונו וליקח מקרר של שמעון ולתנו לראובן

דזה אינו דומה אלא למה שכתב הטור חו"מ סי' שט"ו כשם שמתנה אדם כל תנאי שירצה במקח כך מתנה בשכירות שהשכירות מכירה לזמן קצוב ובסוף הסימן שם כתב ששאלת ראובן שכר נער לשמשו וא"ל שמעון לסמוך עליו שישלם לו כל מה שיפסיד בהיות נער צביתו ולא היה קנין בדבר אם יכול ראובן ליטול משמעון בהיתר דמי הפסדו תשובה שכירות הוא וכל תנאי של שכירות א"ל קנין ע"ש ועיין פרישה והטעם דכל תנאי של שכירות א"ל קנין דכשקנו מידו על השכירות מסתמא גם על התנאים הללו קנה הכל אפילו בלא קנין ועיין קצוה"ח שם שכתב דטעות נפל בספרי הטור וש"ע והנתיבות מיישב גירסת הספרים ע"ש ודו"ק.

וא"ב לדידן כיון דהמקרר י"ל דהוא מתנאי השכירות שהרי השוכר באמת שוכר הבית ומתנאי השכירות הוא שיתן לו מקרר וכדומה וכיון דקנה הבית בכסף לצד קנה נמי כלי הבית מכא תנאי השכירות בלי קנין אחר וכיון שכן הדרה טענתו של שמעון כיון ששמעון כבר קנה המעון והמקרר בתוכו מכא תנאי שכירות וכנ"ל, ועיין ח"מ סי' ר"ב ברמ"א וי"א דאפי' קרקע בשכירות ומטלטלין במתנה ועיין ש"ך סק"צ וקצוה"ח שם ובמת"א ה"ל קנין חזר סי' ס"ז ובנתיבות סי' הנ"ל ובר"ש פ"ה דמע"ש מ"ט אלא די"ל נמי דכלי הבית נמי שכירות בפני עצמו הם ולא מתנאי השכירות אלא דבשכירות הכלים משלם יותר והיו שכירות לעצמו ולא משום תנאי אף שקנת קשה לומר כן דלא ימלא צ"ח שישכור המקרר לעצמו בלי הבית.

אלא דמעשה אני אומר דממ"נ הדין עם ראובן ואין טענת שמעון כלום דאם תאמר כלי הבית הוה תנאי של שכירות וקנה בלאו קנין אחר א"כ מאחר דצעה"צ לא קיים אחד מתנאי השכירות שהוציא ממנו המקרר הגדול והחליפו בקטן א"כ החיוב מוטל על הצעה"צ להעמיד לו מקרר גדול ולקיים תנאו שיתן לו מקרר גדול ואם לאו ציד שמעון לחזור משכירתו או אולי לדעת כמה פוסקים גם יכול לשכור לעצמו מקרר על חשבון השכירות אם לא ירצה הצעה"צ אבל אין לו על ראובן שום טענה אלא על הצעה"צ שיקיים תנאו, ומה שהוציא המקרר הגדול אין זה גזל כלל ואין על הצעה"צ דין גזלן ולא על ראובן חשש כלי גזולה אלא שצריך הצעה"צ לקיים תנאו ולהשים מקרר גדול במעון שמעון, מה תאמר דכלי הבית אינם בכלל תנאי השכירות אלא הם שכירות בפני עצמו א"כ לא קנה שמעון המקרר ולא כל כלי הבית בכסף עד שיחזיק או ימשוך אלא לעצור צמי שפרע וא"כ אם חזר צעה"צ ולקח המקרר ונתנו לראובן אין לו עליו אלא תרעומת או מי שפרע ולא גזל הוא כלל שהרי מעולם לא קנאו שמעון, וחייב צעה"צ להחזיר לו דמי השכירות של המקרר לאחר

סימן רמב

ראובן השביר דירה לשמעון והתיר לו לעשות
שם מלאכה ורוצה לחזור

ב"ה א' דר"ח אדר ב' התשכ"ה ברוקלין נ"י יצ"א

ברבות השמחה, זכר עמלק ימחה, וברכתא במותב תלתא,
לכבוד ידי"נ וידיד ה' כבוד הרב הגאון המפורסם בנש"ק
פ"ה וכו' כש"ת מוה"ר שי"ש האלבערשטאם שליט"א
אדמו"ר מציעשינוב.

אחדש"ר, את נדרי אשלים להשיב על יתר דבריו אשר
נשארתי צע"ח דבר ספיקתו בראובן שהשכיר
דירה לשמעון והתיר לו לשמעון שאשמו תוכל לעשות שם
מלאכה ועתה אשת שמעון עשתה שם חנות ליופי נשים
ומרצים העם לזא ביום וזלילה עד שעה אחד עשר בערב
ובא ראובן בטענה שתפסיק אשת שמעון מחנות זה שמעולם
לא הסכים לו לעשות חנות כזה ציתו שמויק לו דירתו ומרצה
עליו נכנסים ויוצאים ולא התיר לו רק מלאכה דלדית ונסתפק
כ"ג אם כה"ג מקרי ראובן מודה במקצת וחייב שבעה או
אין זה מודה ממין הטענה. שנית נסתפק אם נאמר דהוה
מודה במקצת אי שייך ביה שבעה דהוי בקרקעות דדין
שכירות כקנין קרקעות הוא עכ"ל.

והנה כת"ר קי"ר כאן בטענות ראובן ושמעון שהתיר לו
לעשות מלאכה ולא פי' מחי התיר לו אם זה הי'
בשעת השכירות והוה כתנאי בשכירות או שהתיר לו לאחר
מכאן ונפ"מ גדולה בינייהו. דאי הוה כתנאי דין אחר לו ואי
הוה מחילה דין אחר לו. וראשונה אדון אם ההיתר היה בשעת
שכירות ודין זה מצוה צרמז"ס פ"ז משכירות ה"ז המשכיר
צית לחזירו לשנה ונתעברה השנה נתעברה לשוכר וכו' וכן
צעה"ז שאמר לזמן זה השכרתי לך והשכיר אומר לא שכרתי
אלא סתם או לזמן ארוך על השוכר להביא רא' ואם לא
הביא צעה"ז נשבע היסת ומוציאו מן הבית ע"כ ופי' ה"ה
הטעם שקרקע בחזקת בעליה עומדת וכן הדין בכל מילתא
דלא עבדא לאיגלוי כמו שנתבאר צפ' זה ע"כ. והטור חו"מ
סי' שצ"ג הביא דברי הרמב"ם אלו ועיין צ"י וצ"ח שם. ובסי'
שט"ו כתב הטור כשם שהקרקע נקנה בכסף ובשטר ובחזקה
כך שכירות קרקע נקנית בכסף ובשטר וחזקה וכשם שמתנה
אדם כל תנאי שירצה במקח כך מתנה אדם בשכירות
שהשכירות מכירה לזמן קצוב הוא.

ובש"ע חו"מ סי' שצ"ג סט"ז כתב צעה"ז שאמר לזמן על
השוכר להביא רא' ואם לא הביא צעה"ז נשבע
היסת ומוציאו מן הבית הג"ה וכן בכל ספק שנופל צין הדר
בצית חזירו וצין חזירו (ה"ה פ"ז דשכירות) אם לא שאכלה
שני חזקה דלא נאמן במגו דלקחתה (רש"א ועיין ל' סי'
שט"ו ושי"ו) וכתב הש"ך שם סקט"ו צעה"ז נשבע היסת

או להיפוך רק שצריך ליתן לשמעון או לראובן מקרר אחר
כיוצא בו כפי תנאי השכירות וא"כ פשוט דמה שלקח צעה"ז
המקרר מבית שמעון ונתנו לבית ראובן לא עשה בזה שום
איסור לא גניבה ולא גזילה ואפילו לא עולה כלל שהרי צידו
לשנות וליתן לו מקרר אחר כיוצא בו וכיון דצעה"ז שלקחו
נתכוין להעמיד לשמעון מקרר אחר א"כ צרשות הו"א מקרר
של שמעון ונתנו לראובן ולכן מותר לראובן להשתמש בו בלי
שום פקפוק שהרי זה מקרר של צעה"ז שנתנו לו, אלא שכיון
שהצעה"ז הו"א מקרר זה מבית שמעון כדי להחליף לו באחר
מחויב הצעה"ז להעמיד לו לשמעון מקרר אחר כיוצא בו
שלקח ובאם לא יעמיד לו מקרר אז יכול שמעון לנכות דמי
שכרו או אולי לבטל כל השכירות אם ירצה בזה או שאר
טענות שיהי' לו עליו אצל פשוט דאין על צעה"ז דין גולן
ואינו פסול לעדות ולשום דבר ואין על שמעון שום טענה
לראובן אפילו ממדת חסידות ומהיות טוב, ובפרט דבזמן
שלקח הצעה"ז המקרר מביתו של שמעון עדיין לא בא למעונו
כלל וחש צעה"ז שיחזיר לו אחר עד שיבא ועכ"פ ראובן
בטח כך בדעתו הי' ולכן בשעת לקיחה היתר גמור הי'.

אלא דעד הנה כתבתי מעיקר דינא אצל נראה דהנה כתבו
המפרשים ז"ל דצדיני כהני נוהגים בהן כפי מנהג
המדינה כי על דעת כן יורדין השוכרין לשכור והמשכירים
להשכיר וכפי הידוע לי פשוט דיש כח ורשות לצעה"ז לשנות
כלי הבית ממעון למעון כרצונו ולהוציא מקרר מדירה אחת
ולהכניסה באחרת כל זמן שנותן לו מקרר אחר כיוצא בו או טוב
ממנו דודאי מותר כל זמן שלא נכנס השוכר לדירה וא"כ הכ"נ
כן הוא ודאי הצעה"ז אינו מחויב להפסיד משכרתו כשראובן
רצה לחזור משכירתו משום דהצעה"ז לא קיים תנאו ויש ציד
הצעה"ז לקיים תנאו במקרר זה של דירה אחרת וכשיבא הדייר
השני יקיים תנאו במקרר אחר ובאמת כי גם שמעון לא הי'
מקפיד כלל אלו הי' הצעה"ז כבר מניח לו מקרר אחר גדול
כראשון קודם שזא או חיכך כשזא אלא ששמעון נכנס מפני
שיקח לו שצויעים להביא המקרר וזא ודאי טענתו נזקקת על
הצעה"ז ועשה שלא כהוגן שלא הזדרז יותר ועליו לפנות את
שמעון ולפייסו אצל אין לו על ראובן שום טענות ולא תרעומת
כל עיקר כנלפענ"ד צרור צס"ד והארכתי קצת מפני שאפשר
יש שם פרטי טענות שלא נתפרשו אלי מ"מ לפי מה שצדדתי
מכל הצדדים יכול לידון מזה על הכלל.

ובזה הגני ידי"נ באמת דושל"ת בכל עת ושמחתי לשמוע מכ"ג
אשר זה זמן רב לא שמעתי משלומו וטובו וגם במכתב זה
לא כתב כלום ממצב בריאותו ואני מקוה שב"ה טוב הוא
וטבא ליהוי עד דאתי עם ענני שמיא דארוך ודן במהרה דידן
המברך בלב ונפש

מנשה הקמן

ואע"פ שהוא מודה במקצת מ"מ כיון דחולקין על הדירה דינו כקרקע דאין נשבעין רק היסת דשכירות קרקע כקרקע הוא לענין אונאה כדלעיל סי' רכ"ז סל"ז וכן לענין קני' ע"ש ובס"ק י"ז הוסיף דאפילו בעדים דאיכא עדים שידועים לאיזה זמן השכירו לא שצקין ליה מכאן ולהבא ע"ש ובס"י שט"ו ס"ז כתב המחבר כשם שמתנה אדם וכו' ובס"ג השוכר בית מחצירו וטוען ששכרו על תנאי שיכניס עמו דיורין אחרים והמשכיר מכחישו ישבע המשכיר שלא התנה כן והוא הדין לכל טענות שצייניהם וכתב הסמ"ע דזה מכלל שנתבאר בס"י ש"ז דכל ספיקות הנופלים בין השוכר והמשכיר צענין הקרקע אמרינן קרקע בחזקת בעליה עומדת וישבע המשכיר ויטול ע"כ והאי שצוה היסת הוא כמ"ש לעיל וע"ש עוד סי' ש"ז.

מבואר מכל זה שכל התנאים שמתנה אדם בשוכר בית תנאו קיים ואפילו לא התנה בקנין כמבואר שם בס"ד ואם הכחישו זה את זה הדין עם המשכיר דהקרקע בחזקתו עומדת שהוא הבעלים של הקרקע ומבואר נמי דאף במקום דהוא מודה במקצת אינו נשבע עליו כמ"ש הש"ך שם להדיא ואינו נשבע רק היסת וממילא איפשט ספיקון דאם התנאי שהתנה לאשמו שעתשה מלאכה היתה צעעת השכירות ועכשיו נולד ההכחשה צייניהו אפילו נאמר דבעה"ז הוא מודה במקצת דהוא מעין הטענה דמודה הוא שהתיר לה מלאכה מ"מ אינו נשבע מה"ת מטעם דעיקר הטענה הוא על התנאי של השכירות ואם לא קיים זה התנאי אז בטל כל השכירות שהרי על תנאי זה לא השכירו.

אבל אם ההיתר שנתן לה לעבודה היתה שלא צעעת השכירות אלא לאחר זמן נתרצה לו ומחל לו נמי נראה דבעה"ז מהימן מטעם אחר דגרסינן בגמ' ז"ב דף כ' ע"ב חנות שצחצר יכול למחות צידו ולומר לו איני יכול לישן מקול הנכנסין ומקול היוצאין אבל עושה כלים יוצא ומוכר בתוך השוק ואינו יכול למחות צידו, וכתב הרמב"ם בפ"ו מהל' שכנים הי"ז הטעם דאינו יכול למחות ולומר איני יכול לישן מקול הפטיש או מקול הרחיים שהרי הוחזק לעשות כן, והתוס' כתבו הטעם דלא נפיש נכנסים ויוצאים כמו בגרדי כיון דלעצמו עושה ולא לאחרים. והרשב"א ז"ל כתב דלאו מקול הנכנסין והיוצאין ממש קאמר דהא אינו יכול לעכב מחמת הפטיש והרחיים אלא מפני רבוי הדרך כלומר אינו יכול לעמוד ולישן מפני רגל הרצים שמרצים עליו הדרך וכתב הרשב"א ז"ל אלא שאכל הנכנסין והיוצאין אפילו עשה ברשות יכולין לומר סבורין היינו עכשיו אינן יכולין לקבל וזהו שאמרו חנות ולא אמרו ופתח חנות והציאו ה"ה ע"ש.

וה"ל הטור חו"מ סי' קנ"ו ודקדק הרשב"א מדתן חנות שצחצר יכולין למחות צידו ולא קאמר ולא יעשה אדם

חנות צחצר ש"מ אפילו חנות שצחצר שנעשה ברשות אפ"ה יכולין למחות צידו ולומר סבורין היינו שיכולין לנו לקבל ועכשיו אין לנו יכולין לקבל וכ"כ הרמב"ם ז"ל שהגאונים הורו שאם החזיק ונעשה אומן או גרדי ולא מיחו צו שכנו שאין לזמן זה חזקה דהוי היזק קצוע כקטרא וזה"כ וכתב הרמ"ה דוקא בעלי אומניות ויוצא צהן שאין קצצה לנכנסין ויוצאין דאין קציעות לכניסתם ויציאתם ע"ש ועיין דרישה מה שהאריך. ובש"ע ח"מ הנ"ל ס"ד כתב בני חצר או בני מבוי שנעשה אחד מהם אומן ולא מיחו צידו שהרי הוחזק והיו העם נכנסין ויוצאין לקנות יש להם בכל עת לעכב ולומר אין לנו יכולין לישן מקול הנכנסים ויוצאין שהיזק זה הוא כעשן והאבק שאין להם חזקה ועיין ביאור הגר"א שם ס"ק י"ד. שהוא מחלוקת בירושלמי ועיין סמ"ע וס"ך שם הביא צ"ס הגהות אשר"י דמהני חזקה דדיעבד ומיהו הרמב"ן צחי' ובג"י כתבו להדיא דזה דומה לקטרא וזה"כ דלא מהני חזקה והוכיחו כן מירושלמי עיין חרע"א שם.

נמצא לדידן אפילו נימא דמחל לו לעשות חנות מ"מ יכול לומר לו סבור הייתי שאוכל לקבל ועכשיו איני יכול לקבל מפני רבוי הנכנסין והיוצאין ואינון אוליין ואחיין ומרצין עליו הדרך ואינם מניחים לו לישן ואם הוא חולה והקול מזיק לו לכ"ע יכול למחות ואפילו אם תסכים שלא לעשות רק ציוס נמי יכול למחות מטעם שאינו יכול לישן דהרצה אנשים ישינים שינת נהרים או תינוק או אשתו וכ"כ הכסף הקדשים שם ע"ש ובשו"ת ח"ס סי' נ"ז צחו"מ מה שצידד ע"פ תש' רלצ"ח ובסופו העלה גם הוא דיכול למחות וכיון שכן אין לשוכר שום טענה דאפילו נודה לו לדבריו דמחל לו לגמרי מ"מ הרי יכול למחות ובפרט כי גם זה לאו ודאי הוא דהרי מכחישים זה את זה והבעה"ז מוחה צידו עכשיו ומה לו לעשות ואולי דנאמן במיגו דיכול לומר סבור הייתי לקבל וכנ"ל.

אלא דצחו"מ סי' קנ"ה סעי' ל"ו כתב דאפילו צמקין שאין להם חזקה היינו דוקא צמקם לפי שאין דעתו של אדם סובלת צמקין אלו וצמקתו שאינו מוחל שהיזק היזק קצוע אבל אם קנו מידו או שמכרו לו או שנתן לו אפילו צמקין אלו אינו יכול לחזור צו וא"כ הכא נמי אלו ה"י קנין צעעת מחילה ואינו יכול לחזור אמנם זה אינו דהרי מבואר שם דכל שלא קנה ממש אפילו מחל להדיא יכול לחזור צו דדמי לאומר קרע כסותי והפטר שיכול לחזור צו אף שהתחיל כבר לקרוע לכן צריך קנין לאלם הדבר והחו"ד צנתיצות וציאורים שם כתב ג"כ הכי והוסיף עוד דאפילו צמקין ג"כ לא מהני מחילה בלא קנין למאן דס"ל דבעינן חזקה ג"ש ע"ש מה שהאריך וא"כ צדידן כיון דנראה דה"י בלא קנין מהני אפילו

אם היה נותן רשות ממנו ורואה לחזור בו יכול לחזור בו משום דסבור הייתי וכנ"ל.

ועיין רא"ש ב"ב דף ג' אות ב' ד"ה ושותפין שחלקו אם יש עדים שמחלו זה לזה על חזק ראה זכה במחילתו בלא קנין ואין יכולין לחזור בהן ובקובץ שיעורים שם דחה את דבריו וכת' למס' ב"ב הארכתיו לישב דבריו ע"פ דעת הראב"ד מוצא ב"ר"ן ב"ה ר"ז ע"ש ודו"ק.

ובעיקר שאלתו שהשוכר טוען שנתן לו רשות והמשכיר טוען שלא נתן אלא לאומנות קטן אף שאין נפ"מ לדין מ"מ להתלמד במקום אחר הנה הטור סי' קנ"ה כתב וז"ל כתב ר"ת כל ניזק שאין לו חזקה אפילו הקנה לו בעדים יכול לחזור בו דקנין בטעות הוא וכו' ויש מחלקים שאם יש לו ראי' שמכר או שנתן לו מהני אצל אף מועיל ראי' שמחל לו אצל ר"י פי' דנהי דלא אהני להו חזקה אצל אם יש ראי' שמחל לו מהני ולזה הסכים הרא"ש ז"ל עוד שם המחזיק בנזק שאין לו חזקה וטען שקנה מידו של ניזק על המחזיק להציא ראי' ואם לא יציא ראי' ישבע הניזק היסת שלא קנו מידו על כך ויסקל זה היזקו ע"ש מביא דהיכי דמכחישים זה את זה על המחזיק להציא ראי' ואם לא יציא ראי' ישבע הניזק היסת והיינו היכי שטען שקנה מידו בקנין והחזיק בן.

העולה לן מכ"ז דהיכי דהתנה בשעת שכירות והוא תנאי בשכירות הדין עם המשכיר ונשבע היסת, והיכי דלא התנה בשעת השכירות אלא לאחר מכאן מחל לו ולא קנה מיני' כיון שהוא מעין הדברים שאין דעתו של אדם מקבלת אותן יכול לחזור בו ואומר סבור הייתי לקבל ואם קבל קנין אז אינו יכול לחזור בו ועל המחזיק להציא ראי' ואם אין לו ישבע הניזק היסת.

אלה דברי אהבה וידידות אשר הספקתי לעיין קצת אחת הנה ואחת הנה ולרוב הטרדות אקצר ידיד נפשו הדוש"ת מברכו בברכת התורה ללומדיה ובשמחת פורים מכבדו ומוקירו בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רמג

אי שייך מצות מעקה בחו"ל

ב"ה ב' לסדר כלם קדושים ברוקלין נ"י

כבוד ידידי הרב הגאון המפורסם משה שפיר קאמר דרש בק"ו דולה ומשקה מבאר מים חיים וכו' כש"ת מוה"ר משה שטערן שליט"א אבד"ק דעברעצין בעמ"ס באר משה.

אחדשת"ר וכו' מ"ש בספרו באר משה דף רס"ד במלות מעקה וז"ל והנה בחו"ל רוצן ככולן הגגין

משופעין באופן שאין ראוי להשתמש עליהן אולם בא"י וכו' גם ברור אם בן חו"ל הבא לא"י ושוכר בית שגגו שזה מחויב לעשות ולבנות מעקה ע"כ והנה העובר על דברים אלו לפוס ריהטא נראה כפי שאין בחו"ל דין מעקה ואין בחו"ל גגין שוין ובאמת כי דברים אלו שלא דקדוק הם כי עיינו רואות אשר רוב בניי מדינה זו ועכ"פ העיר ברוקלין ונא יארק אשר אנחנו גרים בה גגותיהם שוין הם ואפשר להשתמש בהם וגם למעשה משתמשים בהם ומעשה רב שהרבה מאחינו בניי אפילו עושים סוכות על הגג וגם שאר תשיש וצפרט צימי הקיץ וגם הא מעשה רב שכבר שמענו כמה פעמים שצעוני"ה נפלו אנשים מהגגים והמפורסם אין לריך ראה.

ובבר תמהתי על דבר זה בספרי מלות המלך מלוא תקמ"ו למה אין מזהרין בזה לעשות מעקה על בתי ישראל המחויבים בדבר כיון שמלוא זו נוהגת בארץ ובחו"ל בזמן הבית ושלל בזמן הבית בזכרים ונקבות דגם נשים מחויבות לעשות מעקה לבתיהם ולא מציעא מי שיש לו בית שלו ויש לו גג שזה שייך להשתמש בו שודאי מחויב במעקה ואם לא עשה עובר בכל יום בלאו ועשה מדאורייתא, אלא אפילו השוכר בית כזה אם לא עשה הצעל הבית מעקה על השוכר לעשות מעקה מדרבנן כדקיי"ל בחו"מ סי' שצ"ד ולדעת הכנה"ג על השוכר לעשות מעקה מדאורייתא אצל נחלקו עליו האחרונים. ויש להזהיר על זה אחינו בניי כי פשוט שמפני שלא עלתה על דעת היראים והחרדים לדבר ה' מפני שצחי אירופא אשר אנחנו באים משם לא היו גגים שוין אלא משופעין וכמ"ש כ"ג ולא הנהגו בזה אצל הכא נשתנה המצב מפני שהגגין כאן הם שוין, ואפילו בית השותפין חייבין, ואף דקיי"ל בבית הכנסת ובית המדרש פטורין ממעקה מיהו אם יש בהם בית דירה חייבים ולפ"ז גם רוב בתי כנסיות בכל חייבין במעקה ומלוא לפרסם דבר זה בין החרדים והיראים לדבר ה'.

ותחלה עלה בדעתי לישב מנהג אחינו בני ישראל פה ולחפש היתר שלא לעשות מעקה דהר"א ממי"ץ ביראים סי' מ"ה כתב וז"ל ונ"ל שהעומד בבית אחרים פטור מן המעקה אותו העומד מדלל מרצין אלא לקח וירש ונתן לו במתנה אלא מעקה לאו חובת הדר וכן בבית שותפין צ"פ ראשית הגז קל"ז ע"א דאמרין מודה ר' אילעי דשותפות חייב במעקה ואע"ג וכו' ור"א פוטר בבית השותפין ממעקה וכו' וכי היכי דקיי"ל כר' אילעי בראה"ג בחו"ל לענין פטור וכו' קיי"ל כוותיה לפטור ממעקה בשותפות דחד טעמא נינהו ולפי שראיתי בניי שמנעו מלות מעקה וגילו טעמן בלא דבר דרשתי גם אני ותליתי טעמי בדבר עכ"ל. נראה לכאורה דס"ל דמעקה לאו חובת הדר הוא וא"כ היה פטור ממעקה וגם השותפין. והטור ח"מ סי' תכ"ז גם כן לא הביא דין מעקה

יש לו לבית למשל ה' קומות על מי לעשות מעקה ומקום הספק כי לכאורה הדיורים של הד' קומות התחתונות יכולים לומר שהם לא שכרו רק הדירה התחתונה ואין להם שום עסק עם המעקה וא"כ רק הדיורים של הקומה חמישית חייבים לעשות המעקה ולא דמי לבית של שותפין דכולם חייבין דהתם יש לכל אחד חלק בכל הבית בגג כמו בדירה, אבל יש לומר דכיון שכולם דרים בבית זה ויש לו חלק בו מ"ד השכירות וכיון דהבית נתחייב במעקה כולם חייבים לעשותה.

והנראה לפענ"ד לפשוט מתשו' המצי"ט ח"א סי' ק"י שכתב במי שיש לו חוקת שימוש שטחת בגדים וכיבוס וטיוול בגג חצירו ונסתפק אם יהיה חיוב בגג זה במעקה ומי מחויב לעשות המעקה ושאל את פי מרן הב"י ז"ל והשיב לו כי לפי האמת אין צוה דין מעקה כמבואר ברמב"ם פ"א מרוואח דכל שאינו בית דירה אינו חייב במעקה והאי כיון שאין לו שם תשמיש בית דירה אינו חייב במעקה ואפילו אם ת"ל דכיון שיש בית דירה למטה בביתו הגג חייב במעקה המשתמש על הגג צריך לעשותו ולא צעל הבית וכדמצינו פ' השואל שהמעקה הוא על השוכר ולא על המשכיר והציאו הרמב"ם פ"י מה' שכירות וה"ה דאין צע"ה הוה חייב במעקה ואפשר דבמכ"ש אחי' אשרי הדור שכ"ת שרי בחיוב ע"כ.

והנראה מדבריהם ז"ל דאפילו מי שיש לו בית דירה למטה בביתו והוא צע"ה אינו מחייב במעקה כיון שהוא לא משתמש בגג ומשמע דהכל תלוי במי משתמש בהגג ומי יש לו רשות להשתמש בו או חוקה להשתמש בו ומעתה צדיקן נמי הכל תלוי שאם יש לכולם רשות להשתמש על הגג אז החיוב חל על כולם לעשות מעקה שם ואם אין רשות אפילו לעליונים ויש רשות לתחתונים נראה דהתחתונים מחויבים ולא העליונים כיון דלהעליונים אין רשות להשתמש בגג ואם הצעל הבית לא נתן רשות להשתמש אף לאחד מהם אז אין עליהם חוב לעשות מעקה לכאורה כיון שאין להם רשות לעלות על הגג ולא שכרו את הגג להם וצ"ע. ואז נראה דבעה"כ מחויב לעשות המעקה אפילו להצ"י והמצי"ט הנ"ל, ודו"ק, ומעתה צדיקן נמי תלוי במי שיש לו רשות להשתמש בגג הזה. (וקצת יש להעיר אי עליה הוה בכלל בית בכלל). ועיין בית ישראל צפא"ש הל' א"י סי' כ' מה שכתב אדברי המצי"ט הנ"ל ואשר ר"ז לפרש דברי המצי"ט דאינו חייב במעקה עד שיהיה בית דירה על הגג והוא ז"ל כתב עליהם ר"ל מהאי דעתא והאריך הרבה שם.

והנה בשותפות עכו"ם נחלקו הרש"ל והרמ"א אי חייב עיין ש"ך ח"מ הנ"ל ומיהו השוכר בית מן העכו"ם ויש לו רשות להשתמש על הגג נראה פשוט דחייב לפי מה שכתבו

כלל והש"ע העתיק דין מעקה מלשון הרמב"ם עיין סמ"ע שם ואם נאמר דאין צו"ל דין מעקה היה אפשר לישב השמטת הטור דכיון דדרכו שלא להציא אלא המצות שנוהגין בינינו כידוע בכמה מקומות. אלא דמה שכתבתי שבוש הוא. חדא שהרי הטור ח"מ סי' שצ"ד בהמשכיר בית לחצירו כתב מפורש דכל דבר שהוא מעשה הדיוט כגון מעקה ומרזב וסולס ולהטיח הגג ומקום המזוזה והמזוזה על השוכר לעשות ע"ש הרי שכתב מפורש שהשוכר מחויב במעקה כמזוזה.

איברא דגם הרא"ם שלמד זכות על הנמנעים מלעשות המעין צדצירו הקדושים נראה דלא ס"ל שהלכה כן אלא שלמד זכות חדא שכתב שם בסוגרים ח"ל ומה שדקדקתי ספק צדי כי יש להשיב ע"כ הרי שכתב ז"ל צעמנו שיש להשיב על דצירו ועיין ווי העמודים שם, (3) שהרי שם מפורש שרק לפי שראה נמנעים דרש לתלות איזה טעם צדציר אבל לא מדינא, ועוד צו שלישיה שהרי היראים ג"כ לא כתב דצירו אלא על העומד בבית אחרים ושהעומד פטור מן המעקה והיינו השוכר אבל על הצעל הבית צעמנו גם הוא ז"ל מודה שאין לפטרו אפילו צו"ל דבזה כבר אין טעם משום חובת הדר או לא אלא כיון שצנה בית מחויב לעשות מעקה ורק על השוכר ראה ללמד זכות וזה פשוט למעין שם אף שקצת אחרונים לא הבינו כן צדצירו הקדושים המעין יראה שכן הוא לפענ"ד, לצד כי כל האחרונים תפסו עליו וגם דעת רוב הראשונים אינו צדצירו אלא דגם על השוכר איכא חיוב מדרבנן עכ"פ ולדעת קצתם עיקר החיוב על השוכר וכן פסקו בטור ש"ע והגמ"י וכל האחרונים ז"ל א"כ נראה דלא ס"ל צוה כהיראים ז"ל. (ועיין סמ"ג ורבינו ירוחם).

ויש לחקור בצוה בית ויש לו גג שוה ואין לו פתח מן הבית לעלות עליו וכגון שסגור ומסוגר מכל הצדדים אי חייב במעקה ומקום הספק כיון דליכא כי יפול הנופל שהרי לא יכול לעלות שמה או דלמא ינמא כיון דיכול להניח שם סולם ולעלות עליו חייב במעקה והדעת מכרעת דפטור דאם באנו לחוש למי שיעלה שם באופן מאופנים א"כ יחוש נמי אפילו יהיה לו מעקה שיעשה איזה פעולה ויפול אלא כיון דהוא לא עשה באופן שיכול ליפול וכגון שלא אפשר לעלות אין לך מעקה גדולה מזו כנלפענ"ד.

סימן רמד

על מי לעשות מעקה על השוכר או בעל הבית

עוד להג"ל

אלא שמה שנסתפקתי עוד בבית גדול שיש בו הרבה דירות והצעל הבית לא עשה מעקה והשכיר הדירות לישראל

לזרר בכלל ענין נתינת דם שנוהגין פה במדינה זו הרבה בני אדם שנותנין לבלאט בענק דם מבשרו אי שפיר דמי כשאין בזה משום רפואה לו או לחולה אחר ישראל שיש בו סכנה ומה' אבקש דעת שלא אכשל ח"ו בדיני נפשות.

תנן התם במס' צ"ק (נ' ע"ג) ומעשה באחד שפרע ראש האשה בשוק באת לפני ר"ע וחייבו ליתן לה ד' מאות זוז וכו' א"ל לזו אני נותן ארבע מאות זוז א"ל לא אמרת כלום החובל בעצמו אע"פ שאינו ראוי פטור אחרים שחבלו בו חייבים. ובגמ' דף נ"א ע"ג מוקי לה להא מתניתא בתנאי דאיכא למ"ד אין אדם ראוי לחבול בעצמו ואיכא מ"ד אדם ראוי לחבול בעצמו ואמרו מאן תנא דשמעת ליה דאמר אין אדם ראוי לחבול בעצמו אילימא האי תנא הוא דתניא ואך את דמכס לנפשותיכם אדרש (בראשית) ר' אלעזר אומר מיד נפשותיכם אדרוש את דמכס ודלמא קטלא שאני אלא האי תנא הוא דתניא אמר ר"א הקפר דברי מה ת"ל וכפר עליו מאשר חטא וכי באיזה נפש חטא זה אלא שציער עצמו מן היין הלא דברים ק"ו ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין נקרא חוטא המצער עצמו מכל דבר על אחת כמה וכמה.

ונחלקו רבותינו הראשונים ז"ל הלכה כמי הרמז"ס פ"ה מחובל ומזיק ה"א כתב אסור לאדם לחבול בין בעצמו בין בחבירו וכעין זה כתב משבועות ה"ז, והר"ף והרא"ש ז"ל הביאו המשנה כדורתא וכנראה דהכי ס"ל דאל"כ היה להם להביא התנא דברייתא דמתיר לחבול בעצמו וכן כתבו הפוסקים. אבל הטור חו"מ סי' ת"כ הביא הא דאמרו דאין ראוי לחבול בעצמו וכתב ח"ל כתב הרמ"ה שאינה הלכה אלא האדם ראוי לחבול בעצמו, ומשמע לכאורה דהסכים עם הרמ"ה מדלא הביא דעת הרמז"ס ז"ל שם שדרכו להביאו וגם לא הביא דברי אביו הרא"ש ז"ל נראה דהכי ס"ל, וכתב הב"י דנראה טעם הרמ"ה כיון דר"א הקפר הוא דאמר דאינו ראוי משמע ליה להרמ"ה דבשום דוכתא ליה הלכתא כר"א הקפר בזה דציער עצמו. והב"ח ז"ל כתב הטעם דרמ"ה דבסוגיא פ"ו דשבועות דף ח' משמע דרבנן הוא דפליגי עליה דר"א הקפר ויחיד ורבים הלכה כרבים ע"ש.

ובדברי הב"ח נלפענ"ד לישב קצת דברי הפלפולא חריפתא על הרא"ש הנ"ל שנראה לפוס ריהטא פלואיס שכתב אמה שהביא הרא"ש המשנה דאינו ראוי לחבול בעצמו ח"ל ואית תנא דס"ל דראוי לחבול בעצמו כדחניא בפ' שבועות שמים דף כ"ז ועיין ס"פ שבועות העדות עכ"ל, והדבר פלא הוא דלמה ליה להביא ממרחק לחמו מדחניא פ' שבועות שמים והרי השלחן ערוך ומפה פרוסה בגמ' דידן בדף נ"א מוקי לה כתנאי ונע"ג, ולפי מה שכתב הב"ח בטעם הרמ"ה י"ל בכוונת הפלפולא חריפתא דזה בא לרמוז אחר

הפוסקים דמעקה חוצת הדך כמזוזה וכמו דשוכר מעכו"ם דירה חייב כמזוזה הכ"נ חייב במעקה, ומיהו אם לא השכיר לו רשות להשתמש בגג פשוט דפטור דהא אפילו בישראל כה"ג פטור מידי דהוה ארואה ישראל חבירו שלא עשה מעקה לגגו שאינו מחויב לעשות לו מעקה וכ"ש בעכו"ם וזה פשוט וזרור בס"ד. והנה היוצא לן דכיון דהעלינו לכל הפוסקים דדין מעקה נוהג בחו"ל לצד מיראים שרצה ללמד זכות על השוכר אבל לצד הבית גם הוא מודה דחייב במעקה ע"כ מזה לפרסם ולהזהיר על זה תושבי עירינו ושאר עירות כאלו אשר גבותיהם שוות והיראים וחרדים לדבר ה' ותורתו ודאי יקיימו המצוה כתקונה, וקורא אני על נפשי דברי הפאה"ש הנ"ל ואי אישר חילי מן בריי הייתי כופה לכל בעלי הבתים והשוכרים שיעשו מעקות לגבותיהם ויתן ה' ויקבל האמת ממי שאמרו.

די"נ בלב ונפש.

בגנשה הקטן

סימן רמה

אדם שיש לו סוג דם יקר המציאות אי מותר לו למכור מדמו או להשתתף בבאנק הנקרא בלאד באנק, ואי סתם בג"א מותרים למכור מדמם לישראל או עכו"ם

אור ליום עש"ק לסדר ואזכור את בריתי התשכ"ד ברוקלין
נ"י יצו"א

חיים חן וחסד ורחמים, עם כט"ס יהיו על ראש תמים,
ה"ה כבוד ידידי הב' המופלג מלא פלג בראי חו"ב כש"ת
הב' חיים וואלקין הי"ו.

אחדש"ת מכתבו היקר קבלתי בדבר שאלתו צמי שיש לו מין דם מיוחד משונה בטבעו משאר רוב בני אדם ואם יצטרך ח"ו לעירוי דם (בלאט טראנספיוזשען בלע"ז) לא יוכל לקבלו בנקל אלא ציור גדול האם מותר לו להשתתף בחברה הנקרא (בלאט באנק בלע"ז) והיינו שמתחפים כמה אנשים ממין הדם הזה וכל אחד נותן למנוח מדמו מדה מסוימת כמה שיכול ונכתב על שמו והדמים הללו משתמשים בהם לאנשים הצריכים לזה הדם וכמעט זרור שישתמשו בו לגוים ורשעים, אמנם בשביל זה אם יצטרך לפעמים הנותן לדם הזה אז יתנו לו מהבאנק הנ"ל מדם המכונס שם בחנם ולא דוקא מדמו שהכניס כי אין מניחין כל כך להתיישן הדם בצקבוקים.

עוד שאל באם אינו רוצה להיות חבר בהבאנק הנ"ל אלא רוצה למכור להם מדה מסוימת מדמו להבאנק הנ"ל שמשלמים עבורו כסף רב היום כי אינו בגמלא רק בבני אדם מועטים אם ראוי למכור מדמו לאחרים ע"כ. וראשונה עלינו

שהצין דהרא"ש פסק כר"א הקפד רמז דאית תנא צפ' שבעות שמים דס"ל דרשאי לחבול ור"ל דהרי חסם פליגי רבנן עליה דר"א וכיון דרבים פליגי אפשר דהלכה כרבים וכדעת הב"ח גם כזה.

ובש"ע חו"מ סי' ת"כ סעיף ל"א כתב החובל בעצמו אע"פ שאינו רשאי פטור אחרים שחבלו בו חייבים, ופי' הקמ"ע דמשמיענו דל"ת כיון דזה עובר על דעת המקום צמה שחבל בעצמו אף שאינו רשאי וגם אנו רואים שאינו מקפיד בצערנו וחבלתו גם אחרים שחבלו בו יהיו פטורים קמ"ל. וכן נראה לכאורה מרוב הפוסקים שפסקו כהרמב"ם דחובל בעצמו אינו רשאי.

ב', וי"ש לעיין להסבירים דאינו רשאי לחבול בעצמו אם הוא דאורייתא או דרבנן ולפוס ריהטא נראה דהוא דאורייתא וכן נראין דעת התוס' פ' החובל הנ"ל ד"ה החובל ומסמ"ע הנ"ל שכתב כיון דזה עובר על דעת המקום משמע נמי דהוא דאורייתא וגם מפשטות הגמ' דכיון דפסקו כר"א הקפד הרי ק"ו הוא וק"ו דאורייתא הוא, אלא דראיתי להמאירי ז"ל ב"ק הנ"ל דברים שצריכים ציור שכתב ב"דף ז"ב וז"ל זה שבארנו במשנה שאין אדם רשאי לחבול בעצמו מן התורה הוא שנאמר אף את דמכם לנפשותיכם אדרוש, ושם תאמר דוקא בהריגה הא בחבלה מניין ת"ל וכפר עליו וגו' והלא דברים ק"ו וכו' ע"ש. ולכאורה הרי כתב מפורש דהוא מן התורה אבל בסמוך שם כתב וז"ל אע"פ שאמרו אין אדם רשאי לחבול בעצמו אם נשבע שיחבול עצמו שבעה חלה עליו עד שאם לא חבל לזמן שקבע לעצמו חייב משום שבעת בטוי שאין זו מצוה גמורה אלא מדברי סופרים והמקרא אינו אלא אסמכתא ע"כ ע"ש.

ובראיתי הדברים השתוממתי שעה חדה דקשיא לי בתרתי חדא דנראים הדברים סותרים מיניה וביה מרישא לסיפא דפתח דהחובל בעצמו מן התורה הוא והביא ראיה מקרא או ק"ו דתרווייהו מה"ת הם ומיניה וביה בתוך כדי דיבור סותר דבריו הראשונים דלא הוי אלא דברי סופרים וקרא אסמכתא בעלמא. שנית ז"ב מה שכתב וקרא אסמכתא בעלמא דלכאורה אין לו מוזן שהרי בגמ' דחו ילפותא דקרא דקטלא שאני וגם המאירי בעצמו כתב ושם תאמר דוקא בהריגה וא"כ קרא לא קאי כלל בחובל וא"כ היאך אמר וקרא אסמכתא בעלמא דהא אפילו אסמכתא לא הוי דלא קאי כלל אחובל אלא אקטלא, וז"ע.

ולאחר התישבות נראה דלא קשה מידי ופשר הדבר דהר"ן פ"ג דשבעות נשבע לבטל את המצוה כתב אהא דאמרו אצא נשבע להרע לעצמו ולא הרע שהרשות בידו כתב הר"ן ז"ל דע"ג דבפ' החובל ז"א ע"ב אמרינן דאין אדם

רשאי לחבול בעצמו מדרשא אחיא לן וכל דליתא מן התורה מפורש לא מקרי מושבע ועומד דלא תחול עליו שבעה, והר"ן בנדרים דף ח' ע"א ד"ה הא קמ"ל חזק דבריו בראיה דכל מידי דאיתא מדרשא אע"פ שהוא מן התורה כיון דליתא מפורש בקרא בהדיא שבעה חלה עליו ע"ש מצואר מדבריו ז"ל דהא שאין אדם רשאי לחבול בעצמו מן התורה הוא אלא דליתא מפורש בקרא אלא אחיא מדרשא ולכן השבעה חלה עליו ועיין יו"ד סי' רל"ט ס"ו דכל דאיתא מדרשא שבעה חלה עליו. והנה ידוע דכל דאיתא מדרשא להרמב"ם דברי סופרים קרי ליה אף שדינו דין תורה ממש וצוה מיושז קושיא ראשונה דהמאירי ז"ל לעולם ס"ל דאין אדם רשאי לחבול בעצמו מן התורה הוא אלא דלענין שבעה שחלה עליו כיון שאינו מפורש בקרא אלא דאיתא מדרשא דברי סופרים קרי ליה וצוה מדויק לשונו שכתב וז"ל שאין זו מצוה גמורה וכו' וכוונתו לומר דאין זה מצוה גמורה המפורשת בקרא אלא מדרשא והוי דברי סופרים, ועוד מדויק לשון שכתב דברי סופרים ולא כתב שאין זו מצוה אלא מדרבנן.

ובד"י דלא תקשה ליה הרי בקרא כתיב ואף את דמכם לנפשותיכם אדרוש תי' דקרא אסמכתא הוא ונראה דבא ליטב דהרי בגמ' דחו ודלמא קטלא שאני ולכאורה אין כאן קרא כלל דלא קאי כלל אחובל אלא דהמאירי ס"ל דהא דחויא לאו דחויא גמורה הוא שהרי המקשן דחה רק ודלמא קטלא שאני משמע דלא פסיקא ליה דשאני וצאמת כי מצוה צ"ס מה לי קטלא כולה ומה לי קטלא פלגא ועיין תוס' כתובות וא"כ אפשר הכ"נ דלא שם אצל לפ"ז א"כ הרי מפורש בתורה דאינו רשאי לחבול ולא תחול השבעה וע"ז תי' המאירי דאפילו נימא הכי קרא אסמכתא בעלמא הוא, והכין נראה שפירש המאירי ז"ל בגמ' לעיל בסמוך ד"ה זה שבארנו וז"ל שנאמר אף את דמכם לנפשותיכם אדרוש ושם תאמר דוקא בהריגה וכו' הרי שכתב ושם תאמר כלומר דזה לא ברור הוא וכמ"ש בגמ' ודלמא ולכן פירש דקרא אסמכתא הוא כדי שלא תקשה ליה בכל אופן.

וקצת נראה לפי דעת הפוסקים דאין למדין דין מקודם מתן תורה כמצואר צירושלמי הוצא בתוס' מו"ק דף כ' אמנם במקום אחר מצואר דלמדין ועיין מו"ק שם דף ח' ע"ב ובתוס' שם ובגמ' כתובות נותנין לבתולה י"ב חדש וילין מתעב הנערה וציצמות ס"ד מי ששהתה עשר שנים ולא ילדה ובגמ' וצחים ק"ח ויבן נח מוצא אצל בגמ' יומא כ"ח ע"ב אמרינן ואנן מאצרהים יקו וגמור ועיין ט"ז או"ח סי' תקע"ד ותשו' רמ"א נדפס יו"ד סי' קפ"ה ובמקום אחר הארכתי בזה דלר"ך צירור גדול. ועיין רמב"ם פ"ה המשנה סוף פגה"ג ושם לב וכו' ואפ"ה מביא בכמה מקומות מקודם מ"ת

המקץ דם הנ"ל ר"ל הרופא או האחות הוא ישראל א"כ הרי הוא עובר על לאו מפורש בתורה דפן יוסיף דאסור להכות נפש מישראל ולחבול בו וכמ"ש הרמב"ם מפורש וז"ל ולא החובל בלצד אלא כל המכה אדם כשר מישראל וכו' הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא יוסיף להכותו וכו' והנותן שאם הוא מסייע עובר ג"כ אדידיה דאינו רשאי לחבול בעצמו והבא לעולם מסייע הוא שהרי בלאו הכי לא יכולים ליטול הדם כמוכן, ואם המקץ דם הוא עכו"ם כלומר שהרופא עכו"ם או האחות חייבים מיתה כמבואר בגמ' סנהדרין נ"ח ע"ב ורמב"ם פ"י ממלכים דעכו"ם שהכה את ישראל אפילו חבל בו כל שהוא אע"פ שהוא חייב מיתה אינו נהרג ועכ"פ חייב מיתה הוא על שחבל בישראל ועיין רדב"ז וכו"מ שם.

ודבריו הרמב"ם הואיל ואמי לידן נימא בזה מילתא שכתב בה' חובל ומויק ה"א ולא החובל בלצד אלא כל המכה אדם כשר מישראל צין קטן צין גדול צין איש צין אשה דרך נציון הרי זה עובר בלא תעשה שנאמר לא יוסיף להכותו אם הזהירה התורה מלהוסיף בהכאת החוטא ק"ו במכה הזדק, ולכאורה חידש לן הרמב"ם כאן דין חדש דהמכה אדם מישראל אינו עובר בפן יוסיף אלא במכהו דרך נציון פירוש דרך ריב ומצה ולשון נציון הוא משורש שני אנשים עברים נעים, (וצרמב"ם שלי הגיה המגיה במקום נציון ציון ולפענ"ד שגה בזה דכוונת הרמב"ם בזה ברורה דהוא מלשון נעים אלא דמצינו בזה חילופי גירסאות בספרי הרמב"ם ובסמ"ג ודו"ק), נראה עכ"פ דכל שהכהו שלא בדרך נציון אלא אדרבה הוא בקש ממנו לחבול בו אינו עובר בלאו זה וצ"ב מנ"ל כן. וקצת רציני לישב דמצינו באונס שחייבה התורה למאנס בצער וצמפותה פטרה התורה משום דמחלה על צערה הרי דהיכי שמחלה לית ביה איסורא אמנם דבר זה שיבוש הוא שהרי התם לצער זו היא עומדת והתורה התירה צער זה והוי כעושה בהיתר אלא שעשה שלא כדין עונשין אותו אבל בחבלה מי התיר לו לחבול בסתם נפש מישראל אפילו מרצונו. ועוד הרי ק"ו הוא ומה אם לעצמו אינו רשאי לחבול בו אפילו הוא רוצה בו כ"ש שלאחרים לא יוכל להחיר לחבול בו מה שהוא בעצמו אינו יכול. ועיין רדב"ז פ"ח מהל' סנהדרין ד"ה גזירת הכתוב הוא לפי שאין נפשו של אדם קניינו אלא קנין של הקב"ה וכן הבאתי בספרי סמ"ה מזה (ת"י"ג ת"ג) לשון הרמב"ם וז"ל שאין נפשו של אדם אלא קנין של הקב"ה ולכן אפילו הנרצח מוחל לרוצח אינו יכול למחול לו ע"ש ועיין חנוך שם וצ"ע.

וצ"ל דהרמב"ם ז"ל לא בא להוציא אלא דלרפואה מותר לחבול או יאמר דהרמב"ם כתב כן מה שמדרך לחבול בחבירו ע"י נציון וריב דאינו מדרך לחבול בחבירו מאהבה ונקט הרמב"ם דבר הרגיל, ועיין צ"ק צ"ב במשנה האומר

ראיות מקרא ועיין פמ"ג בפתיחה כוללת לאו"ח ס"ק כ' המדרגה ומעלה החמישית צענין אסמכתא, ובתשובה אחרת הארכת צענינים אלו קצת, ואי נימא דדעת המאירי כדעת הפוסקים דאין למדין מקודם מ"ם הוה אמי שפיר מאד דכתב דאפילו נימא דקרא מפורש הוא ולא שני צין קטלא לחבול אבל מכל מקום אכתי אסמכתא הוא דהרי מקרא זה קודם מ"ם נאמר ואין למדין ממנו וע"כ דאינו אלא אסמכתא והבן כי קצתני בזה. ומיושבת קושיא שניה מהמאירי.

ובמה שכתבתי יש ליישב קצת דברי הערוך השלחן שכתב בחו"מ סי' ת"כ סמ"ג כשם שאין אדם רשאי לחבול בחבירו כך אין רשאי לחבול בעצמו דכתיב השמר לך ושמור נפשך וכתיב ואך את דמכם לנפשותיכם אדרש ופלא הוא שמציא הדרש שדחה בגמ' לכאורה והלימוד הוא למסקנא מהק"ו דר"א הקפר ולא מקרא הנ"ל ולפמ"ש י"ל דס"ל דקרא זה לא נפרך לגמרי ועכ"פ אסמכתא הוא כדעת המאירי אלא דמ"ם לא עלתה לן ארוכה מה שהציא מדכתיב השמר לך ושמור נפשך דאינו ענין לזה וצ"ע.

יחיה איך שיהיה שמעינן מיהו דדעת המאירי והר"ן ז"ל ושאר הראשונים דאיסור שאין לחבול בעצמו דאורייתא הוא ומעמה ודאי דאזלינן בזה לחומרא חדא שהרי רוב הפוסקים לא ס"ל כרמ"ה לפטור ואף שאם היה איסור דרבנן היינו יכולין לדחוק דדברצבן אזלינן לקולא אבל כיון דמדאורייתא הוא ודאי דלחומרא צריכין ליל ולפרט כי כן נראה דעת רוב הפוסקים, ועיין ביאור הגר"א יו"ד סי' רל"ו סק"ו דק"ל כמ"ד א"א רשאי דסתם מתני' כוותיה ועיין פרישה חו"מ הנ"ל. וממילא שמעינן נמי לפשוט שאילתא דידן דודאי אסור לישראל ליתן מדמו לבלאט צאנ"ק דהרי כשנותן דם לצאנק הרי חובל בעצמו הוא והעיקר חבלה הוא כל שהוציא דם וכיון דק"י"ל אין אדם רשאי לחבול בעצמו א"כ אסור ליתן דם מעצמו שהרי בזה הוא חובל בעצמו ואע"פ שרוצה אינו רשאי. והוא באיסור תורה. ודאי אם אומרים לו הרופאים שצריך להקץ דם אין בזה איסור דלרפואה מותר, וגם אם יש ישראל חולה מסוכן שצריך לדם מותר ומזה להצילו בגופו כממנו ואפילו היבא דצריך להכניס עצמו בצפק סכנה נחלקו הפוסקים וצירושלמי משמע דצריך להכניס עצמו אפילו בצפק סכנה אבל הרי"ף ושאר ראשונים רובם לא פסקו כירושלמי הנ"ל וספק נפשות להקל. ועיין באחרונים בזה כי אין זה נוגע לדיננו.

איברא דהרי הנותן דם לצאנק הנ"ל אינו הוא בעצמו החובל אלא אחרים חובלים בו הרופא או האחות המקבלים ממנו הדם שהרי ידוע שאין האדם בעצמו הוא המוציא הדם ומעמה עלה לן לפענ"ד עוד איסור חדש שאם

דמאחר דהוא צעמנו עובר כשחובל צעמנו האין הוא נותן רשות והלא אין לו מה ליתן רשות וזה לפענ"ד ברור מאוד.

ומעתה העולה לידן מאחר דציררנו דאין ראשי לחבול צעמנו א"כ פשוט דאסור ליתן דם לצלאט צענק צחנס. איצרא דראיתי ציש"ש צ"ק הנ"ל שהאריך צהא דינא דאסור לחבול צעמנו ופסק כרוב הפוסקים דאסור אלא שהוסף דמכל מקום אפילו לפי הרמ"ה אינו מותר אלא לצורך דאי לא לצורך לכ"ע אסור אפילו להזיק בגדים ושאר דברים משום כל תשחית אלא דס"ל דכמו שמותר להשחית ממון מחמת צורך כגון הא דחשוב צפ' האורג להטיל אימה צחוק ציתו הכ"נ מותר לחבול צעמנו מחמת צורך אחר וא"כ ליתן דם צמי שאין צו צורך כלל להנותן פשוט דאפילו להרמ"ה ז"ל אסור ואם יעני הנותן דכל תשחית עכ"פ ליתא שהרי יתנו דמו להצריך, איצרא דודאי איכא שהרי הכא ע"פ רוב יתנו מדמו לעכו"ם וליכא צורך כלל אדרכה עובר עוד צלאו דלא צחנס לא חתן להם מחמת חנם, וגם עובר צאיסור דאסור להפאות צחנס והרי ודאי מרפאהו, ועיין ע"ז דף כ"ו ע"א סבר ר"י למימר אנוקי צשכר שרו משום איצה א"ל אצי יכלה למימר והכ"נ יכול למימר כמוצן. לצד כי אין מן הראוי ליתן מדם ישראל שיש צו נפש נשמת רוח ה' דכתיב כי הדם הוא הנפש וצשראל שנתקדש דמו וחלצו בקדושת ישראל ולהעבירו בגוף טמא צעכו"ם ר"ל וקול דמיו צועקים מן העכו"ם שמסרו צמקום טמא ומטומא.

ומעתה נבא צנידון שאלתו מאחר דציררנו דצחנס אסור ליתן דם לכ"ע ממילא איפשט נמי שאלתן דהנה פשוט דמי שיש לו דם מיוחד כזה צו נדברנו שאינו מרוב האנשים הרי צשעה שהוא נותן הדם הוא צריא ואולינן צתר רוב דודאי לעולם לא יצטרך ג"כ מן הדם ועיין תוס' פסחים דף מ"ו דחולה שיש צו סכנה לא שכיח, אלא שזה חושב שמה ח"ו יחלה ויצטרך מדם זה ויעלה לו ציוקר ולכן רוצה שעכשיו ליתן דם וא"כ הרי אין צוה אלא ספק שירויח ממון וא"כ עיקר השתתפותו ג"כ משום הרווח ממון הוא וא"כ שאלה שניה תליה צראשונה ואדרכה הכא גרע עוד דצשאלה שניה שעכ"פ מקבל המעות צשעה שנותן הדם מיד א"כ משתכר מיד אצל התם אכתי ספק הוא שמה לא יצטרך כלל לדם הזה ואדרכה ע"פ רוב אולינן דלא יצטרך וא"כ הוי כעין נותן הדם צחנס להם דודאי אסור, אלא אפילו אם יצטרך לדם צומן מן הזמנים מכל מקום לא יתנו לו דם זה שהניח אלא יתנו לו דם אחר מהמכונס צצאנק אלא שירויח צוה שלא יצטרך לשלם עצורו א"כ גם צוה העיקר משום ריוח וא"כ צדידן אפילו לשטת הרמ"ה ציש"ש דמתיר לצורך מ"מ כהאי גוונא לאו לצורך מקרי דמי יימר שיצטרך כלל דם והוי ספק,

סמא את עיני וכו' ע"מ לפטור חייב וצגמ' שם דף ז"ג מ"ש רישא ומ"ש סיפא רישא לפי שאין אדם מוחל על ראשי אצרים ומסיק יש הן שהוא כלאו ויש לאו שהוא כהן ועיין שם בכל הסוגיא ומשמע לכאורה דאי מחל צאמת פטור ועיין צספר ההשלמה אצל י"ל צצגמ' לא מיירי אלא לענין תשלומין אצל לענין דין דהלאו דפן יוסיף לעולם חייב דלאו צידו למחול הוא כמו צנרנא שאין צידו למחול לרונא האיסור ששעה כמ"ש צספרי הנ"ל, דעכ"פ ק"ו הוא אם צעמנו אינו ראשי לחבול לאחרים האין מתיר דלא טוב הוא מעצמו ואין לדחוק משום דצעמנו ילפינן מק"ו או מרק את דמכם לנפשותכם אדרוש ולאחרים ילפינן מפן יוסיף דסוף סוף חובל הוא צו וצ"ע. כי אין הזמן מסכים להאריך כעת.

עוד קשה להרמב"ם מגמ' סנהדרין פ"ד ע"ב רב לא צציק לצריה למשקל ליה סילוא דילמא חביל והוה ליה שגגת איסור ופריך אי הכי אחר נמי ומשני אחר שגגת לאו צנו שגגת חנק והתם פשוט דאינו דרך נציון וע"ז הערני ידיד נפשי הגאון ר"מ פיינשטיין שליט"א ועיין עוד כ"מ פ"ה מ"ה ממרים ד"ה אע"פ צא"ד ומה וכעת נלפע"ד ליסב דברי הרמב"ם ז"ל דהרמב"ם ז"ל מחלק צין החובל להמכה צלי חבלה דהחובל עובר צלאו צין שהוא לרצונו או לא אצל המכה אדם כשר מישראל צלי חבלה אם הוא דרך נציון חייב ואם הוא דרך חיבה ואהבה פטור וצוה מדויקים דברי הרמב"ם שכתב ח"ל אסור לאדם לחבול צין צעמנו צין צחצירו ור"ל דזה אסור לעולם ואח"כ קאמר ולא החובל צלצד אלא כל המכה אדם כשר מישראל וכו' דרך נציון הרי זה עובר צלא חשעה כלומר דהחובל לעולם אסור אצל כל המכה אדם מישראל אינו עובר אלא דרך נציון וכתב כל המכה היינו צלא חבלה וזה לפענ"ד נכון.

שוב מנאמי צשו"ת הריצ"ש סי' תפ"ד כתב ח"ל ואע"ג דמסקינן התם (צ"ק) דכל שאומר לו צפירוש על מנת לפטור וכו' פטור וכדתי הכני ופעני ע"מ לפטור מ"מ אינו אלא לענין פטור הממון וחיוצו כשהכהו ופלעהו אצל שיוכל להכותו ולפענ"ו לכתחילה ולעצור צלאו של מכה צחצירו דאזהרתיה מקרא דארבעים יכנו ולא יוסיף מפני הרשות שנתן לו זה הא ודאי לא אפשר, וצהעמק שאלה לשאלות ס' ש"ס כתב שאף שאב שמחל על כבודו מחול אצל הכאתו וקללתו לא וקיימ"ל צפ' החובל דאסור לחבול עצמו ג"כ והרי דלא מהני מחילה צוה ועיין ט"א מגילה כ"ז א' שחקר אי נתינת רשות של המוכה מועילה להסיר האיסור מהמכה ומחלק צין אב לצנו וצין אדם אחר וצש"ע הרב הל' נזקי נפש ס"ד כתב דאין לאדם רשות על גופו כלל ופלג על המנ"ח מנ"ח דפשיטא ליה מסבא דמועיל נתינת רשות דאז אין המכה עובר על איסור

ורוצה לתקן זה ע"י ניתוח פלאסטי הנהוג בזמן הזה שהמציאו הרופאים שחותכין מן החוטם ומתקנים אותו וכ"ת מסתפק כיון דקיי"ל דאסור לחבול בעצמו, שנית שהרי אפשר שחבא עיי"ז לידי סכנה וגילה לן מעשה רב באשה שעשתה ניתוח על החוטם ומני אז סובלת מחולי החוטם וגרון והרופאים אומרים שאין לה רפואה אלא שנותנין לה תרופות להקל עליה וכן תשאר כל ימי חייה וכיון שאפשר לבא לידי סכנה ודאי שהיה לן לאסור עכ"ל.

ובמאי דפתח מר נתחיל לראשונה לדין אי אית זה משום חבול ולפענ"ד נראה מגמ' כתובות (ע"ב ע"ב) המקדש את האשה על מנת שאין זה מומין ונמלאו זה מומין אינה מקודשת כנסה סתם ונמלאו זה מומין תלא שלא בכתובה כל המומין הפוסלין בכהנים פוסלין בנשים ע"כ לשון המשנה. ובגמ' דף ע"ד הביאו מתוספתא תנו רבנן הלכה אצל חכם והחירה מקודשת אצל רופא וריפא אותה אינה מקודשת מה בין חכם לרופא חכם עוקר את הגדר מעיקרו ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא. ופריך אי הכי סיפא דקתני אצל הוא שהלך אצל חכם והחירו אצל רופא וריפא אותו מקודשת ליתני אינה מקודשת פי' אם אמר לה הוא על מנת שאין עלי מומין ונדרים ומשני איהי בכל דהו ניחא לה כדר"ל דאר"ל טב למיתב טון דו מלמיתב ארמלו ע"כ ע"ש.

נראה מבואר דאשה או איש שיש לה מום ציפי מותרת לילך לרופא לרפאותה ממום זה ומדברי התוס' נראה דהיכי דנתרפאה ממומה קודם שנתקדשה אף שהיה זה מום זה מקודשת שהרי תלו שם הטעם דאינה מקודשת דאף לאחר שנתרפאה היא נמאסת בעיניו כשזוכר שהיו זה מומין אצל זה דוקא כשראה אותה במומין בשעת קדושין אז איכא למימר שזוכר שהיו זה מומין אצל אם לא ראתה כך וכשקדשה כבר נתרפאה מקודם ולא היו זה מומין הללו א"א לו לזכור המומין וממילא מקודשת וי"ל.

והנה במומי כהנים חשבו בגמ' בכורות וזרמז"ס פ"ח מציאת המקדש מאה וארבעים מומין הפוסלים בכהנים שמנה בראש ושנים בלואר ותשעה באזנים ותשעה בגזינים ושבעה בכיס העין ותשעה עשר בעינים ותשעה בחוטם ותשעה בפה ושלושה בצנן ושלושה בגב ושבעה בידיים וששה עשר בצדרי הזרע ועשרים צרגלים ושמונה בכל הגוף ושמונה בעור הבשר ושבעה בכח הגוף וריחו ומי שנשרו ריסי עיניו ונטלו שיניו פסולים מפני מראית העין ויותר על אלו בנשים ריח רע וזיעה וריח הפה וקול עבה ודדין גסין מחברותיה טפח וטפח בין דלד ונשיכת כלב ועשה כלקת ושומא שעל הפדחת אפילו קטנה.

ולצורך נראה דעכ"פ אית לו צורך עכשיו בזה והאי אולי לא יהיה לו צורך לעולם. וזה לדעת הרמ"ה אצל לפי דעת רוב הפוסקים וכפי דאנן קיי"ל דאין אדם ראוי לחבול בעצמו פשוט דכל שאינו לצורך רפואה אסור לחבול בעצמו ולהקזי מדמו בשביל שכר ורווחת ממון.

ונראה הדבר מבואר במשנה שם דאסור לחבול בעצמו בשביל ממון דהרי מעשה שהביא שם באשה זו שגילתה ראשה וטפחה שמן על ראשה ביחיה עצמה בשביל ממון ועיי' אמר ר"ע שם שאינו ראוי לחבול בעצמו ולבנות בעצמו בשביל ממון ודימה תרומתו להדדי וכמו שזה בשביל ממון הכ"נ חבלה בשביל ממון אסור, וכן הדבר מפורש ביש"ש ב"ק הנ"ל בס' נ"ט וז"ל דין שאסור לחבול ולצייש עצמו בעבור צורך ממון וכו' ולאחר האריכות כתב בא"ד ולי נראה דהלכה כמתניתין שאסור לחבול ולצייש בעצמו מחמת צורך אחר דמתניתין עיקר לצרייתא וכן הרי"ף והרא"ש לא הביאו רק המשנה וא"כ אפילו לצורך אסור דהא מעשה דר"ע לצורך ממון היה ואפילו הכי אמר ר"ע שאינו ראוי לחבול בעצמו וק"ו חבלה ממש וכו' ע"ש, וא"כ מפורש דאסור לחבול בעצמו בשביל ממון וכיון דדין דידן נמי חבלה הוא, אסור להשתתף בנתינת דמים בכל אופן אם לא בפק"נ או שהוא לרפאותו. ועיי' תוס' ב"ק הנ"ל ד"ה אלא האי תנא הוא וד"ה החובל ובפני"י שם שהקשה דילמא איירי דאיכא צורך קצת ועיי' מהרשש"ך וקקיון דיונה ובס' צית אהרן.

ופה שבתה קולמסי והארכתי יותר מדאי ועכ"פ משהפנאי מסכים כי בעונ"ה אני טרוד מאד מ"מ מחמת אהבתו וידידותו כתבתי קצת באריכות ובפרט לצמ"ד להלהיב לבם לתורתנו הקדושה הפך בה והפך בה דכולה בה ידידו המצפה לראותו מעלה מעלה במעלות התורה ולאלילנא רבא ותקיף יתעבד עד דאתי עם ענני שמיא.

המברכו בברכת התורה בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רמו

אשה שיש לה בפניה מום של יופי
אי מותרת לעשות ניתוח פלאסטי

ב"ה ח' להדלקה התשכ"ד ברוקלין נ"י יצ"א

כבוד ידיד נפשי נחמד ונעים, הרב הגאון המפורסם גן הדסים ג"א וכו' בנש"ק כש"ת מוה"ר שלום יחזקאל שרגא רובין האלבערשטאם שליט"א אדמו"ר מציעשינוב.

אחדשת"ר יקרת מכתבו קבלתי ובדבר השאלה באשה שיש אחיה שינוי צפניה והוא מום לה ציפי כגון חוטמה ארוך וכיוצא בזה וקשה לה להזדווג ומאד נמאס לה

שקובלת על הגרון חולי אצל ודאי אי"ה תחיה עד מאה ועשרים שנה, ואף שאילו ראינו כולם הם כך ודאי היינו אוסרים אצל האמת הוא כי נהפוך הוא אשר כל הרופאים הבקיאים באומנות זו אומרים שאין בזה ענין של סכנה כלל וכלל כי מה שהם עושים הוא רק ענין חלואי ולא פנימי בפנים הגוף והחוש מעיד ע"ז, ואף לפי מה שהעלה הח"ס ז"ל ביו"ד סי' קע"ה דלא סמכין על אמירת הרופאים בגוף ידוע וכ"ש רופאי זמנינו שידועים בשקרא שודאי אין לסמוך עליהם מ"מ מודה כשמעמידים בכתם והכ"נ אינם מעידים על גוף ידוע רק מעידים בדרך כלל שניתוחי פלאסטי שושים בדרך כלל אין בו משום סכנה וכה"ג סמכין עליהו ועיין שו"ת בית שערים יו"ד סי' ער"ב.

ועוד אומר אני סביר דלא אמרין דהרופאים אינם נאמנים אלא במקום שלא היה מילתא דעבידא לגלויי אצל במילתא דעבידא לגלויי ודאי דמהמנין והכא נמי מילתא דעבידא לגלויי הוא דיתברר הדבר אם מתו מניתוח כזה, אלא דמעתה אני מוסיף דהכא אין לא סמכין כלל אעדותם דלא צעין לסמוך על עדותם אלא במקום שלא ידעין בעצמנו אצל הכא גלוי הוא לכל שהוא דבר הנעשה על הגוף ואין צריך לזה עדות הרופאים ואין סהדי בזה דכמה וכמה עושים ניתוחים אלו ולא מסתכנים לכן נלפענ"ד דצניחותי פלאסטי מבחון שאין בהם משום סכנה וליתר שאת אפשר שעכ"פ הרופאים ג"כ יאמרו שאין בו משום סכנה ליכא בזה משום איסור לתקן ולרפאות את מומה והנה להם לצנות ישראל אם אינם נביאות צנות נביאות הן ואולי לפעמים גם מזה איכא במקום שא"א לה ליגשא באופן אחר ואף שאין מצוות על פ"ו מ"מ טב למיתב טן דו וצעי חוטרא בידא ומרה לקצורה וגם ח"ו יואאות לתרבות רע בעונ"ה וכמה שקדו לתקנות עגונות מטעם זה והאי נמי עגונא היא עלובתא דא שנבראת במומין אלו שא"א לה ליגשא ואפשר לה לרפאות עזמה וצנות ישראל נאות הן אלא שהגלות מנוולת אותן. ודאי אם אומר רופא שצאיזה מום שצריך לתקן יש בו משום סכנה או אפילו ספק סכנה דאז אסור לעשות ניתוח כזה דאסור לסכן עצמו אצל בכל מקום שאין בו משום סכנה ע"פ חו"ד הרופאים וגם באמת כי עיינו רואות כה"ג נראה לפענ"ד דאין בזה שום איסור.

סימן רמו

איש שיש לו מום יופי אי מותר
לעשות לעצמו ניתוח פלסטי

עוד להג"ל

ונסתפקתי אי מותר לעשות ניתוח כזה גם לנשים כיון
דהוא נעשה לשם יופי אולי יש בזה משום לא

ובמומי הפרטוף חשבו החוטם מי שאמצע חוטמו בולט
למעלה ומי שעיקן חוטמו נוטף למטה מי שחוטמו
עקום לזד אחד מי שחוטמו גדול מאבריו ומי שחוטמו קטון
מאבריו וכי"ד משערין אותו באמצע קטנה שעל ידו אם היה
חוטמו גדול ממנה או קטן ממנה הרי זה מום ועיין שם
במומי אזנים ושפתים, עכ"פ באשה שחוטמה גדול מאמצע
קטנה שלה או שחוטמה עקום לזד אחד וכיוצא בזה הרי זה
מום אלא באופן שאם התנה ע"מ שאין בה מומין ונמלא
בה מומין אלו אינה מקודשת ומינה שמעיין לכאורה ג"כ
לדין דמותרת ליתך לרופא ולרפאות עזמה דבכל מומין אמרו
הלכה אצל רופא וריפא אותה ופשוט דכל שהוא מום באדם
מותר לרפאות עצמו ממנו שלא יהא בעל מום דמאי שנה
מום זה משבירת הרגל דמותר לו לתקן את רגלו או ידו
ממום שבו הכ"נ והכין נראה מסבירא דכל שהתורה העידה
עליו שזה מום כזהנים או באשה אם יכול לרפאות את מומו
הרי זה מרפא וודאי דאדם שמרפא את מומו ליכא בזה משום
חובל בעצמו דחובל בעצמו ליכא אלא כשחובל בעצמו שלא
לשם רפואה אצל אם עושה כן לשם רפואה אין זה חובל אלא
מרפא והתורה אמרה ורפא ירפא מכאן שנחנה רשות לרופא
לרפאות וכל שהוא מותר לרפאות הרופא מותר לעשות וכן
להיפוך וזה ברור בס"ד. נמצא עלה לן דכל שעושה לתקן
מומה אין בה משום חובל.

אלא דטענתו השניה דיש כאן משום סכנה צריכה לפנינו ודאי
צדקו דברי כת"ר דכל מקום שיש לחוש משום סכנה
ואפילו סכנה רחוקה או ספק סכנה פשוט דמשום לרפאות מום
כזה שבו אסור להכניס עצמו לידי סכנה, ולא מצעיא צמי שאין
בו מחלה רק מום כזה אלא נראה דאפילו מי שיש לו חולי שיש
בו סכנת אבר אחד מ"מ נראה דאסור להציא עצמו לידי סכנת
כל הגוף ואפילו לדחות חיי שעה או ספק חיי שעה משום ספק
חיי עולם כתב השצו"י ח"ג סי' ע"ה באריכות הרבה ע"ש
ועיין ב"י סי' תרי"ח ובס' חסידים סי' תס"ו נשים שהיו נותנים
לחולים עשבים לבשל שאם יועיל יתרפא בתוך ז"י ואם לאו ימות
תוך ז"י וכו' ומקור הדברים (בע"ז כ"ז ע"ב) ספק חיי ספק
מת ע"ש ובאחרונים אריכות גדולה אלא דכל זה היכי דיש עכ"פ
חשש סכנה ואפילו ספק סכנה וגם על הרופא יש איסור אצל
היכי דליכא סכנה ליכא איסור.

אמנם צעיקר הדבר אי יש צניחות פלאסטי הנ"ל סכנה לא
צריכה לי הא מילתא ומה שהציא ראי' כת"ר ממעשה
רב מאשה אחת שקלקלה הרופא וסובלת חולי על גרונה הנה
י"ל דאין מכאן ראי' חדא דאיכא למימר דהאי רופא לאו
אומן הוא וכל מעשיו בחזקת מקולקלין ואין מציאין ראי' מן
השוטים, ומה גם כי באמת גם אשה זו לא נסתכנה אלא

ילבש גבר לאנשים, ונראה דהיכי דהוה מוס ודאי וכגון אלו שחשבו ז"ל דהוה מוס צהנים פשוט דגם באנשים מותר לרפאות עצמו דכיון דלענין רפואה אין נפ"מ בין נשים לאנשים מ"ש הוא ואף דמתכוין גם ליפות עצמו לית לן בה כיון דרפואתו צדק ופשוט דכהן בעל מוס אם היה יכול לרפאות עצמו היה צריך ומחויב לעשות כן כדי שיוכל לעבוד עבודה במקדש ולית בה משום לא ילבש גבר, אמנם המומין קטנים שהם רק מוס יופי יש לעיין בזה.

וראיתי בשו"ת לבושי מרדכי צמי שיש לו כתמים על פניו הנקרא (וזאממער שפרענקלין) אם מותר להעבירן ע"י קמים או יש בזה משום לא ילבש ומתחלה חקר אם המנהג גם באנשים להעביר דאז קיי"ל להחירא כמ"ש הרמב"ם פ"י מע"ז והר"ן ע"ז ד' כ"ט ורמ"א סי' קנ"ו ודרישה סי' קפ"ב ודרישה כתב דאפילו אם דרך גוים זכרים מקרי מ"מ מנהג אנשים ע"ש ובאמת כי קצת ז"ע לדרישה בגמ' נזיר ל"ט ע"א ותו דלכצני סביא דקניהון חוורן עיקרי נימיהון וכו' ופי' הרא"ש שם יש זקנים לזבעים זקניהם שחורים כדי שיהא נראים בחורים ע"ש ומשמע דהיו זקנים לזבעים זקנם ואפ"ה אסור לזבוע ולפוס ריהטא הני זקני גוים הם דזקני ישראל אסורים ועיין מש"כ במשנת העמרמי סי' י"ט ובספרי משנה הלכות ח"צ למס' נזיר סי' י"ח בשם הגאונים.

שוב העלה הגאון ז"ל סברה חדשה דלא אמרינן לא ילבש אלא בדבר שרואה לשנות הטבע כגון לזבוע שערות וכיוצא בזה אבל לגרר גילדי המכה וזוהי רק מעביר בזה מה שניתוסף על צריאת טבעו והני כתמים כיון שבאו מלקחי החמה הוא דבר שנתחדש בו הוה כרוחן ממנו המכה ולהסירים הוה לכבוד קונו וצותן כליות ולב יודע כמ"ש התוס' ע"ז לענין הצטה במראה. וסברה זו לכאורה ז"ע קצת למעין, עוד חתר דהוה בזה כעין מומין צהנים דמותר לרפאות וברפואה ליכא משום לא ילבש וודאי דגם זה ז"ע דבזיממער שפרענקלין ודאי דאין זה מוס לכהן ואם הי' פלעק גדול אולי כה"ג דהוה בכלל מוס אבל בסתם שפראלצען אין זה בכלל מוס. וגם הגאון ז"ל דחק עצמו והניח בצ"ע ודבר זה ז"ע רב והעיקר דאולינן בזה בחר מנהג המדינה וצמדינה זו כמדומה לי שגם האנשים נוהגים בכל אלו ואף שבאנשי שלומינו לא נמצא כזה אבל מ"מ הרבה אנשים ואפילו בין שומרי התורה שמעתי שמתחשין באלו וא"כ הרי זה נכנס בכלל הצטה במראה כמובן ולפי שלא נשאלתי על זה לא אעתיק עצמי בזה להלכה.

שוב נתישבתי בדבר דהדין זה תלוי במחלוקת בגמ' שבת נ' ע"ב אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי אייתי לקמייהו צרדא אמימר ורב אשי משו מר זוטרא לא משא

אמרו ליה לא סבר לה מר להא דאמר רב ששת צרדא שרי אמר להו רב מרדכי בר מיניה דמר דאפילו בחול נמי לא ס"ל סבר לה כי הא דתניא מגרר אדם גלדי זואה וגלדי מכה שעל בשרו בשביל לערו אם בשביל ליפות אסור ואינהו כמאן סברוה כי הא דתניא רוחן אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו משום כל פעל ה' למענהו ע"כ וכתבו התוס' בשביל לערו ואם אין לו נער אחר אלא שמתצייש לילך בין בני אדם שרי דאין לך נער גדול מזה ע"כ מבואר דהיכא דאית ליה נער שמתצייש מבג"א אין בו משום לא ילבש ולפ"ז צמי שיש לו כתמים נמי אם מתצייש מפני זה בין בני אדם מותר להעבירן ואם אינו מתצייש אלא עושה כדי ליפות עצמו, הדרינן למש"כ לעיל וזה ברור בצ"ד וצותן כליות ולב יודע אם כוונתו וכו'. [ועי' שו"ת משנה הלכות חט"ו סוס"י ק"ן].

סימן רמח
אי מותר לחתוך טיטול בשר לתינוק
עוד להג"ל

ומעתה פש לן לבאר מה שהציא כת"ר משו"ת אבני נזר יו"ד סי' שכ"צ בענין אי מותר לחתוך טלטול בשר בעלמא למטה במילה שאינו מחויב לנטול וכתב דחושש לאסור לחבול בשראל חיים ויש בו משום לאו דלא יוסף להכותו וכו'. והנה שו"ת הנ"ל על יו"ד אין לי אבל לפי הנראה ז"ל בתרי אנפי. א) דהתם כשבאנו לחבול בקטן ולחתוך הטלטול אולי לא ניחא ליה לקטן בזה שאין לו כאז ממנו וגם במקום מונע הוא ולא יתצייש בו שאין כל אדם רואהו וגמלא ודאי חובל נפש ישראל הוא שלא בצדונו אבל הכא הרי רואה ברפואתו ודאי דליכא בזה משום חובל וראי' ברורה ממי שיש יתר צידיו או צרגליו שש ושש עשרים וארבע אלצעות דר' יהודה מכשיר וחכמים פוסלים במשנה בזכרות ונדה מ"ט ובגמ' היתה בו יתרת וחתכה אם יש בה ענש פסול ואם לאו כשר וע"ש כל הסוגיא וברמב"ם פ"ח מפהמ"ק הי"א ששה צידים וכו' ואם חתך את היתירה כשר ואם היה בה ענש אפילו חתכה פסול ע"ש הנה מבואר דאם היה זה לדלול שאין בו ענש כלל מותר לחתוך ונתכשר בזה לכהונה ומבואר דלדלול מותר לחתוך וע"כ צריך לחלק כמו שכתבתי כדי שלא תקשה ליה להגאון מהלכה זו.

ב) יש לחלק דהתם מיירי בטלטול בשר בעלמא שאינו מקפיד עליו שום אדם לחתכו ולית ביה משום מיאוס אבל הכא הרי מקפיד עליו לחתכו והוה דומיא דמי שיש לו שומא בפניו שמותר לחתכו כמבואר בגמ' כתובות באשה שהיה לה שומא בפניה ע"ש ולא אכחד מעיטי דכמדומה לי בזכרוני

שמחה אדמו"ר מציעשינוצ זללה"ה ולא הסכים ואמר שאסור לה לסקן נפשה כדאי שיהיה לה בנים מפני שהיא אינה מנוה ע"כ. הנה כבר ביארנו לעיל דפשוט דכל שיש חשש סכנה שאסור לה לעשות ניתוח אלא דמה שנתן בזה הטעם מפני שהיא אינה מנוה צפ"ו לא הציוותי דמשמע דאלו היתה מנוה היה מותר לה להכניס עצמה בסכנה ודבר זה צ"ע דלפענ"ד פשוט דאפילו אי היתה מנוה אי יש בזה חשש סכנה אסור ליכנס וכן אנו מורים באיש שכן מנוה צפ"ו אם יצו לו הרופאים לעשות ניתוח שיש בו סכנה כדי שיוליד שאסור לו לעשות ניתוח ולסקן נפשו דפק"נ דוחה כל המצות שבתורה ולא גרע מחילול שבת שאם היה חשש סכנה שמותר לחלל את השבת דפק"נ דוחה ואפילו ספק פק"נ ואם במקום שאין סכנה נראה פשוט דגם היא יכולה לעשות לה רפואות ואפילו בניתוח לפענ"ד כדי שיוליד ובה כנראה שמודה גם וקינו ז"ל שהרי לא אסר אלא מפני הסכנה.

אלא שאני אומר דגם מחויבת לטפל ברפואות שחולד בנים חדא לפי דעת הפוסקים דבשבת גם נשים מחויבות עיין בא"ע ובס' משנה הלכות כתובות סי' פ'. שנית בדומן הזה שיש לן חרס דרצ"ג מאה"ג שלא לישא שתי נשים ושלל לגרש בע"כ א"כ בע"כ תלוי הבעל זה לבנים אם לא שימתין עשר שנים ויגרש וגם זהא כבר מסובך עניינים רבים וצין כך וצין כך יבטל הוא מפ"ו וא"כ ודאי שיש עליה ענין וחלק במצוות שא"ל לו לקיים זולתה כל זמן היותה תחתיו, ג) אם רצונה לבנים והרי משום טענת דבתי חוטרת לידה ומרר לקבורה כופין לגרש אם הוא אינו בר הכי כ"ש דמניחין לה להתרפאות גדליכא סכנה. ובאמת יש להעיר ממקרא מפורש באמנו רחל שאמרה ליעקב אבינו הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי הרי דאשה חשוכת בנים נקראת מתה וא"כ ודאי שצריך לעשות כל תחבולות ורפואות שלא תהיה מתה אלא תשאר צין החיים ומכאן לכאורה יש קצת סמך לנשים שעושין ניתוחים אף שיש בזה קצת סכנה ואף שלהלכה ח"ו להורות להסתכן אצל אם עשתה כן מעצמה יש סמך.

(ב) **וקצת** יש להעיר מתרגום יונתן בן עוזיאל (פ') ויצא לי' כ"א) שכו' וז"ל ושמייע קדם ה' כלותא דלחא ואיתחלפא דלחא וכן איתא בפיוט ליום א' דר"ה עובר להמיר בצטן עוברא במעיהן והוה יהיב יוסף במעלה דרחל ודנה במעלה אחות וכו' סילף דינה ציהוסף ועיין מהרש"א נדה ל"א ע"א בח"א ד"ה ואת דנה בתו שהביא כן בשם פענח רזי ופלא שלא הרגיש בת"י הנ"ל ועיין ירושלמי ברכות פ"ט ה"ה וצ"ר פע"צ ותנחומא וילא סי' ח'. ובשו"ת הרצ"ו תשובה מבנו הביא שמכאן דייק הרצ"ו ז"ל שצאם יללחו הרופאים להעביר עובר ממעי אשה לאחרת נקרא הולד על

שראיתי באיזה מקום צמי שיש לו שש שש אצבעות שאם הם היותר שיש בהם עשם שאסור לו לחתוך היותר ואיני זוכר כעת באיזה מקום ראיתי וגם אי באמת ראיתי כן או להיפוך ובעונ"ה גברה עלי השכחה בזה.

ובמה שהביא עוד בשם האב"נ מסי' הקודם לענין ילד הנולד ברגל עקום ר"ל שהמיר להניחו (באגב"ס) לפני המילה אף שמדחה מילה בזמנה עי"ז וסיים אף אם היה זה אפערנציא לא היה מסכים כלל לעשות אפערנציא וכל אפערנציא בחזקת סכנה ואף שהרופאים מצטיינים הנסיון מגיד שאין לסמוך עליהם בזה ע"כ. הנה ודאי דלפי העתק כת"ר צ"צ הדברים וכוונתי בזה דהא ודאי לאו כל אפערנציאם בחזקת סכנה הם וכגון אפערנציא באברים חלונים וכגון לחתוך דלדול בשר בעלמא וא"ל להכחיש המציאות בזה (ועיין שו"ת ח"ס יו"ד סי' רמ"ה מה שפי' על הקרא כי עליך הרגנו כל היום זה מילה שהרי המציאות מראה שאפילו אחד מאלף אינם מתים מחמת מילה והאין אמר הרגנו כל היום ע"ש מה שתי, ועיין צי"ש יו"ד סי' שמ"ב ובחידושי הארנתי בזה אצל פשוט לחתוך דלדול בשר בעלמא ליכא בזה משום סכנה מבחון צמח) וז"ל דכוונתו בניתוחי פנימי או בחיטון באופן שיש בו משום סכנה. גם מה שכתב שהנסיון מגיד שאין לסמוך על הרופאים בזה הנה ודאי כי רוב הרופאים בחזקת שקרנים הם בעינינו אלו וכיוצא בהם וכ"ש דהוה לפעמים נוגעי בדבר בשביל צנע כסף וכ"ש רופאי זמנינו שירדו כמה מעלות אחורנית מרופאי זמנו אצל לאידך גיסא אי אפשר להכחיש המציאות משינוי העניינים בחכמת הרפואה בעיני ניתוח לבד כי כבר הבאתי בשם מרן הח"ס ז"ל וצ"ש דכשהרופאים מעידים על ענין דדרך כלל ולא על גוף פרטי אי שומעין להם וגם כי האמת הוא שסמכין עליהו בכל עניני ניתוח ופוק חזי מאי עמא דבר היכא שהלכה מתרופפת, וכן ראיתי מורים גדולי ישראל בכל ניתוחים וכן נוהג אני העני להורות בשאלה כו' שאם שואלים לי בענין ניתוח אני מנוה לשאול אצל צ' או ג' רופאים ועל פיהם יגמר הדבר לטובה אשר לכן לא ידעתי מה לדון בדברי הגאון ז"ל ואלו אי היה לי הספר לעיין בו הייתי נחכם מאותיותיו הקדושים ולפרש כוונה אחרת בדבריו.

סימן רמח

אשה חשוכת בנים ר"ל ויעצו לה הרופאים לעשות ניתוח ותוליד אי מותרת ואם יש בכלל חיוב לאשה לטפל ברפואה שתוליד

עוד להג"ל

עוד הביא מעשה רב באשה חשוכת בנים שיעצו לה הרופאים לעשות ניתוח ותוליד בנים ובאת לפני כק"ז בעל דברי

שם היולדת ולא על שם מי שהולד נוצר בה, ואין ללמוד מכאן דמותר להחליף דשאני תפלה מניחת צידים אבל עכ"פ הערה הוא שהוא דבר במציאות.

אלו דברי ידי"נ דושת"ר בכל עת בלב ונפש.

מנשה הקטן

סימן רנ

הכשר לקבל טומאה לאתרוג פחות מכביצה

ב"ה אס"ח סוכות התשכ"ה ברוקלין נ"י יצו"א
כבוד ידי"נ הרב הגאון המפורסם גן הדסים ערוגת הבשם
ראש בשמים צדיק תמים חסיד ועניו פ"ה וכו' כקש"ת
מוה"ר לוי יצחק גרינוואלד שליט"א אבד"ק ערוגת הבשם
ור"מ דמתיבא.

אחרשבהדר"ג, צידידות נאמנה הנני צהא קושיא אשר העיר צסם האחרונים ו"ל לנמ"ד דאוכל אינו מקבל טומאה פחות מבית תקשה אמאי לא משני בצוכה ל"ה ע"צ בצאחרוג של תרומה טהורה לא יעול ואם נטל כשר ופליגי ר"א ורב אסי חד אמר מפני שמכשירה וחד אמר מפני שמפסידה ופי' שמכשירה שהולבז נותנין אותו צמים כדי שלא יכמוש וכשנוטלו נוטפין מימיו על האחרוג והנה צמשנה שם איפליגי ר"מ ור"י צשיעור אחרוג הקטן ר"מ אומר כאגוז ור"י אומר כציף ושיעור אגוז הרי קטן הוא מכציף א"כ לר"מ אמאי לא יעול של תרומה טהורה לכתחילה כיון דכאגוז כשר ואינו מקבל טומאה ולא חיישינן משום הכשר עכ"ל כ"ג.

ובעניינה השבתי די"ל ב"ב אנפי א' דהא שאמרו דאכולין אין מקבלין טומאה פחות מכביצה לא אמרו אלא בקטת אכולין אבל היכא דהמאכל הוי שיעור גמור לענין דבר אחר אף דלא הוי כביצה וכגון דדידן דכאגוז הוי שיעור לענין אחרוג הכי נמי דהוי שיעור לענין טומאה ומקבל טומאה אפילו פחות מכביצה והבאמי ראי' לדברי בסק"ד ובי"א כי אמת מורקה צפי וראי' לדבר מגמ' שבת ז"א מיגו דחשיב שיעור לגבי טומאה מייחייב נמי לענין שבת ובגמ' סוכה דף ז' עוד מצינו מגו דהוי דופן לענין סוכה הוי דופן לענין שבת וכן להיפוך מיגו דהוי דופן לשבת הוי דופן לענין סוכה שוב ראימי בזה"ש ס' א' אות ל"ג לחדש כן אבל לפ"ז אחי שפיר אפילו לר"מ דבתרומה טהורה לכתחילה לא יטול.

איברא דהרמז"ן בשם רבינו שמואל כתב דאף דכל האוכלין שיעורן בגרוגרת מ"מ המוציא אוכלין של תרומה חייב בכזית והטעם דכיון דהוא אוכל לענין חיוב זר ללקות עליו בכזית ה"ה דחשוב לחייב עליה משום שבת והציא ראי' מהא דבעי זרק כזית תרומה לבית טמא מאי מדמאטקרא לענין

טומאה מחייב נמי לענין שבת ע"ש (ועיין רמב"ם פ"י מתרומות ופ"ט מסנהדרין וצירושלמי ציבורים פ"ב ה"ח אוכלי תרומה וכו' טהור שאכל את הטמא והרמב"ן תמה עליו דהא שתי הלחם ולחם"פ שיעורן כנגרוגת ומשום דלא מהני חשבות גרס לפסול כיון דאינן צאים כאחת והלא מ"מ דבר חשוב הוא ללקות עליו וכו' חר לוקה על אכילתו ועוד דא"כ כל האוכלין האסורין יתחייב עליהן כזית וסתמא שנינו כנגרוגת לכולן.

ובירושלמי שבת פ"ג ה"ג פריך כן אני אומר המו"א מנה מרה"י לרה"ר אינו יוצא זה יד"ח בפסח משום מהב"ע ומנה שיעורה בזכית ומשמע דמכח דאמרינן מיגו דהוה שיעור לענין מנה חשוב שיעור לענין שבת וכבר תמה מינה בחורת חסד א"ח סי' ל"א להרמב"ם פ"ח מהל' שבת דעלה בספק צורק אוכלין לבית טמא אי אמרינן מיגו דהא צירושלמי מפורש דאמרינן, וצירושלמי פ"ז דפסחים המו"א כותב שגר הפסח חייב ותמה המנ"ח דהא בפסחים פ"ה ב' אמרינן דהולאה כתיב זה כשצת וליציעא כגורגות ות' דמיגו דמהי לפסול יוצא בזכית מהמי נמי לחיוב הולאה בזכית.

ובקושיית הרמב"ן ז"ל על הר"ש לכאורה ה" אפשר לחלק
בין תרומה דאיכא מנזה באכילתה ובין כל
האוכלין האסורין ועיין רש"ב"א שבת הנ"ל ובקו' תולדות חיים
הולאת תרומה מה שהאריך בזה נראה עכ"פ דלא הוא
מחלוקת הראשונים ז"ל ובדין אולי גם הרמב"ן ז"ל מודה
כיון דאיכא תרמי חסודות ושלומות ודו"ק.

ויהנה במוס' רי"ד שבת הנ"ל כתב זהה דלכא שאל דשמי הלחם ולחם"פ כגרוגרת הקשה והא נפסלו צינורא ותו לא חזי לאכילה וכי מפיק להו לרה"ר לאו אוכלין קמפיק ומ"ש מעלי אשרה דפטור תשובה אע"ג דלא חזי לאכילה נריך להנניעו כדי לשפרו וכיון דאיכא מ"ע לשרוף פסוהמ"ק דין ה' להתחייב בזית כיון דלאו לאכילה קיימי שהרי בזית ממנו חשוב ומצוה לשורפו אלא כיון שמכא אוכלין הן באין לא יד' סופן חמור מתחלתן אלא דינן כאוכלין עכ"ל ומצוה דלולי הטעם דלא יהא סופן חמור באמת ה' מחייבין אותו בזית. ובגמ' כריתות י"ג יש אוכל אכילה אחת ומחייב וכו' ר"מ אומר אם היתה שבת והוציאו בפיו וו' אמרו לו אינו מן השם ותמיהו האחרונים דהא באכילה בזית יתחייב גם משום שבת כיון דבאין כאחת א"כ שפיר מן השם הוא זה דבלי אכילה ליכא שיעור והו"ל באין כאחד ואפילו לפ"מ דאמרו בירושלמי אינו מן השם שזה מהלך וזה מניח ובק"ע כתב דרבנן סברי דבליעתן לאו היינו הנחתן ולא מחייב משום שבת עד שיעבוד וחיוז אכילה גם צעת שמהלך ורק לר"מ אמרינן הנחתן זו הוא בליעתן מ"מ אכתי ליחייב משום מיגו לשיטת הר"ש הנ"ל וי"ל.

סופרים והא דתניא בספרי מכל האוכל מלמד שהוא מטמא בכ"ש יש מפרשים אותה בצירוף כלי ע"ש ועיין ס' דברי אמת קונטרס בענין חלה ובשעה"מ הל' זרכות מה שהקשו עליו אצל האחרונים הביאו דגם דעת הר"ה פ' המזניע כרש"א ועיין ספר עצי אלמוגים ס' קג"ח. ולפ"ז קושיא היעיר"ד במקומה עומדת לכאורה ולפמ"ש אחי שפיר צ"ד.

ועל קושיא ראשונה עוד צו שלישיה דהמאירי בגמ' שבת דף ז"א ודף קמ"ה העלה לן שיטה חדשה דהא דאוכל אינו מקבל טומאה בפחות מכביצה והא דאיתא בספרא מכל האוכל מלמד שהוא טמא בכ"ש י"מ אותה בצריה שלא אמרו שיעור בכביצה אלא לאוכלין המכונסין כגון פת וכיו"צ דכל מה שהוא צרי' בפני עצמו כגון אגוז ולח וערמון ואפילו חטה עצמה ועדשה מקבל טומאה בכ"ש מצויר עכ"פ דכל שהוא כצריחו מקבל טומאה בכ"ש ולפ"ז אחי נמי שפיר דחיישין באחריו של תרומה משום הכשר אפילו לר"מ דס"ל שעורו כאגוז שהרי הכא כצריחו ומקבל טומאה בפני עצמו בכ"ש.

ואי קשיא הא קשיא שהתוס' פסחים ל"ג ע"ב ד"ה לאימת כתבו בשם הר"ר יוסף דאפילו לרש"י דס"ל דאוכל מקבל טומאה בכ"ש מהת' אצל הכשר אין מקבל בפחות מכביצה משמע דס"ל להר"ר יוסף דאפילו להסוברים אוכל מקב"ט פחות מכביצה הכשר לכ"ע צעי כביצה וא"כ הדרא קושיא לר"מ דס"ל בכאגוז ואמר מפני שמכשירה לקבל טומאה הא להכשיר לכ"ע צעי כביצה ולהתירוץ שכתבתי לעיל י"ל דהכ"ג לענין הכשר כן ועיין מהרש"א פסחים דס"ל דעת התוס' דאפילו מדרבנן אינו מקבל הכשר פחות מכביצה ועיין תוס' כריתות י"ג וז"ע. ועיין שבת דף ז"א תוד"ה אי לענין טומאה שמצויר הכי.

ובידיהו ברא"ש יוסף פסחים הנ"ל נסחפק דעת הרמב"ם אי לקבל הכשר צעי כביצה דוקא או לקבל הכשר מקבל אפילו בכ"ש ע"ש. [ובפיה"מ להרמב"ם פ"א מ"ז דפרה ובר"ש ורע"ב שם כתבו דתרומה טהורה מפני שמכשירה מוכח לכאורה דגם פחות משיעור ביצה מקבל הכשר. ועיין הגהות מהרש"ם פסחים ל"ג ד"ה והר"י תי"].

וראיתי בריטב"א בכורות שהקשה בגמ' בכורות י"ב ע"ב דמקשו שם האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה ואמאי כיון דאילו מטמא צת שריפה הוא לאכלה אמר רחמנא ולא לשריפה ומשני שאני הכא דכתיב לדורותיכם והקשה הריטב"א לפי מה דקיי"ל דחלה לית לה שיעור מה"ת והמפריש אפילו פחות מכזית תיקן העיסה א"כ מאי פריך כיון דאילו מטמא צת שריפה הוא והא אפשר שיפריש פחות מכביצה ולא מטמא והאחרונים עוד הקשו

שנית אמרתי די"ל דלענין הקדש דקיי"ל חיבת הקודש מכשיר י"ל דמטמא נמי אפילו פחות מכזית וכת"ר התפלא על סברא זו ות"ל מנא חיי ראי' לסברא זו לאחד מגדולי האחרונים השעה"מ פ"ו מה' זרכות י"א לחדש דבבב"ש שחמירין חיבה הקודש מכשירתן לדעת התוס' והראב"ד דעניי' ולבונה טומאתם דאורייתא משום דחיבת הקודש מכשירתן ומשוי ליה אוכלא ה"ג גבי אוכל פחות מכביצה אמרינן דחיבת הקודש משוי ליה אוכלא אפילו לפחות מכביצה והביא ראי' מהא דגרסין בפ' ג"ה דק"א ר"י הגלילי אומר טמא שאכל את הטהור חייב טמא שאכל את הטהור פטור אמרו לו אף טמא שאכל את הטהור מכי נגע צו טמאו ופרכינן שפיר קאמרי ליה רבנן לר"י הגלילי וע"ש וקשה דאמאי לא קאמר דמשכחת לה באוכל כזית צער קודש שאינו מקבל טומאה מדאורייתא וא"ג באוכלין שלא הוכשרו ע"ש אצל אי נימא דחיבת הקודש מכשיר אחי שפיר ע"ש אלא שבסוף הביא דברי הרשב"א בפ' שלשה שאכלו דף מ"ט דמצויר מדצרי' דאפילו בבב"ש ס"ל דפחות מכביצה אינו מקבל טומאה נמא דעכ"פ דא הוא מחלוקת ושפיר י"ל סברתי לפי דעת הפוסקים הנ"ל ולישב משום חיבת הקודש מכשיר אפילו פחות מכביצה ושמחתי מאד שכינתי צ"ה לדעת הגדולים.

ואף שהוא ז"ל דחה לעצמו חידושו מ"מ דידן עדיף דהוא ז"ל כתב דבכל מאכל יקבל טומאה פחות מכביצה אצל לדידן רק אוכל היכא דהוי שיעור במקום אחר אמרינן דהוי שיעור נמי לענין טומאה מכת מיוג דהוי שיעור הכי הכ"ג ליהוי שיעור לענין טומאה וק"ל.

גם הא קושיא שהביא כ"ג אגמ' חולין הנ"ל ראיתי שהביאו קושיא זו בשם היעיר"ד על מ"ש התוס' דמדאורייתא אין אוכל מקבל טומאה פחות מכביצה תקשה דא"ל רבנן לריה"ג אף טמא שאכל את הטהור כיון שנגע צו טמאוהו ולפימ"ש התוס' הא משכחת לה בטמא שאכל קודש בזית דחייב כרת על אכילתו ומ"מ אין האוכל טמא שהוא פחות מכביצה ובחוט המשולש שבסו"ס מש"ח כלל צ' כתב צוה לפשוט ספיקו של המל"מ פ"ו מתרומות ה"א צכהן טמא שאכל תרומה טמאה דרבנן אין חייב מיתה דנימא גם צת"ט מדרבנן דפטור ממיטה דאקרי כאן כי יחלוהו פרט לזו שמחוללת ועומדת כמו מה"ת ולפ"ז נפשט ספיקו דהא פחות מכביצה מקבל טומאה עכ"פ מדרבנן ושפיר הקשו לריה"ג דשוב פטור ממיטה שהכזית כבר מחולל ועומד מדרבנן עכ"פ ומיושבת קושיא היעיר"ד ע"ש אלא דעת הרשב"א שבת ז"א דלמאן דס"ל דפחות מכביצה אינו מקבל טומאה אפילו מדרבנן לא וז"ל פחות מכביצה אינו מקבל טומאה לא מד"ת ולא מדצרי

לדעת הרשב"א דאפילו מדרבנן פחות מכביצה אינו מקבל טומאה. ולפענ"ד קושיא מעיקרא ליתא דמה שאמרו בגמ' ואמאי כיון דאלו מטמא את שריפה י"ל צ"צ אנפין או יאמר כיון דאלו מטמא כשהוא עדיין בתוך העיסה וכגון שנטמאה כל העיסה קודם שהופרשה ואז הרי כל העיסה כבר הוכשרה לקבל טומאה ויש צו שיעור טומאה ונטמאה ממש הכל ואף שאח"כ מפריש פחות מכשיעור אבל הרי כבר נטמאה בתוך העיסה שאז היה שיעור, צ' דאפילו נימא דהכונה דהאי מטמא קאי אחלה ר"ל שנטמאה כשכבר נעשה חלה אבל מ"מ י"ל דלאחר שקרא עליה שם חלה פחות מכשיעור התחיל להפריש ונטמאה עד שלא הפרישה לגמרי מכל העיסה ובעודה מחוברת נטמאה ומנטרף העיסה לכשיעור ונריך שריפה וא"כ שפיר מקשה בגמ' שם כיון דאלו מטמא את שריפה הוא שהרי צמחאות הוא שינטרף שריפה דוקא ונימא לאללה אמר רחמנא ולא לשריפה ואפי' שפיר קושיא הריט"א.

ובמה שז"ע דאכתי אמאי לא משני דעיסת שביעית לש צמי פירות דאין מכשירין ואינו מקבל טומאה וחייב בחלה והא דעת הרמב"ם דאפילו עיסה שנילושה צמי צינים חייבת בחלה וכן דעת הרשב"א והרא"ש מסתפק בדבר עיין טויו"ד סי' שכ"ט וצ"י שם והסמ"ק סי' רי"ח הביאו הב"י כתב דרבינו נתנאל היה מקפיד צמי צינים כשהיו לשים שיעור חלה מפני שהיא טהורה שמי פירות אין מכשירין ומה יעשה מחלתה דאע"ג דעכשיו שאין לנו מי חטאת אין אדם טהור מטומאת מת מ"מ כיון שנילושה צינים שלא הוכשרה בשום משקה אינה מקבלת טומאה וא"כ מה יעשה מחלתה לשורפה אינו יכול כיון שהיא טהורה ולאכולה אינו יכול כיון שאין רובן טהורין ע"ש והכ"נ בעיסות שביעית אפשר ללוש צמי פירות שאין מכשירין ולא יכשרו לקבל טומאה ועיין חידושי רש"ש סוכה ל"ה ע"ב ד"ה מפני שמכשירה דפריך דלאסור קמח תרומה שלא הוכשר ללוש צמים ולפמ"ש לעיל נראה דלא קשה דודאי קודם שנעשה קמח ליכא איסור להכשירו כיון דאכתי ליכא עליו שום דין חלה וממילא אם נטמא קודם ואח"כ עשאו קמח החלה ממילא טמאה וא"כ ליכא למימר דילוש עיסות שביעית דוקא צמי פירות דמה יעשה אם נטמאה קודם או שהוכשרה וע"כ אפשר שיטמא ולכן לא פלוג בזה.

והנה עד השתא כתבתי לפלפל בדברי רבותינו הנדיקים האחרונים ז"ל אל אכל קושטא קאמינא דבעיקר הקושיא לפענ"ד דהכ"נ היכא דליכא למיחש משום טומאה היה יכול ליעול אחריו של תרומה וכגון באופן שהוא כאגוז אפילו לא נימא כהמירוצים הנ"ל ואפילו הכי לא תקשה להפוסקים דס"ל דאין אוכל מקבל טומאה מכביצה דהרי רוב אחרונים גדולים הם מכאגוז ודאי דאסור ליעול באחריו של תרומה משום דמכשיר וא"כ באחריו הקטן אף דליכא משום מכשיר לא פלוג רבנן ואסור הכל וכבר הארכתי בספרי שו"ת משנה הלכות ח"ג צס"ד דכה"ג אמרינן לא פלוג רבנן עיין שם צסי' קצ"ט באריכות קצת, והא ראי' דלא פלוג בזה שהרי רש"י והתוס' פי' דהטעם שגזרו באחריו של תרומה משום שמניחין הלולב צמים ואח"כ מכשירין האחריו כשנוטלין הלולב ולכאורה אכתי תקשה אמאי לא הוה צמי שלא הניח הלולב צמים ויהא מותר ליקח לכתחילה והא דאי דליכא מ"ע להניח הלולב צמים וכי קפריך בגמ' מאי צינייהו לשני איכא צינייהו מי שלא הניח לולבו צמים או מי שלקח לולב יבש דמפני שמכשירו ליכא ומפני שמפסידו איכא אע"כ משום דלא פלוג רבנן צכה"ג והכ"נ לענין אחריו הקטן באגוז לר"מ וצכל אופן גזרו כיון שרוב אחרונים מכשירו אסרו הכל וזה לפענ"ד ברור ואמת צס"ד.

ובזה אתן החותמת, להוגי בתורת אמת, וי"ר שנוכח לכוון אל האמת, עד דאתי עם ענני שמיא ויתקן העולם באמת, והנני בזה ידי"נ הדושלכ"ג בכל עת באהבת נפש ובלב ונפש.

בגשה הקטן

ג"ב. בזה שנתקשתי כעת לדעת הפוסקים דצ"י אינו מזה על שיתוף כמבואר ברמ"א אור"ח סי' קנ"ו ומג"א שם וש"ך יו"ד סי' קנ"א ותקשה לכאורה מדברי הרמב"ם פ"א מע"ז צימי אנוש טעו צמי האדם טעות גדול וכו' וכך היו אומרים עובדיה היודעים עיקרה לא שהן אומרים שאין שם אלו-ה אלא כוכב זה וכו' מבואר דעו"כ שלהם היתה ע"י שיתוף ואפ"ה נקראו ע"ז כמבואר צס"ס ואפילו עבד ע"ז כדור אנוש ועוד צכמה מקומות וצ"ע ואין הזמן מספיק כעת להאריך מחמת הטרדות שאני טרוד כעת צסידור הישיבה יתן ה' צי להנליח אמן ידי"נ הנ"ל.

וה' אלקינו אחד בעליונים ובתחתונים מיוחד, נעלם וגם מצוי באחד, עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות יחיד, אין כיחודו בכל מיני האיחוד, סופר ומונה ביחוד, וסוקרן כאחד, הוא אחד, ושמו אחד, ועמו ישראל גוי אחד, מאמין בה' אחד, קשור באהבתו ותורתו כאחד, ומיחדים שמו בכל יום פעמים בשמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד.

תם ונשלם שבח לאל בורא עולם

מפתחות ענינים במשנה הלכות מדור התשובות חלק רביעי

אורח חיים

- א.** אי יש חטאת בא נדבה. בדין מתעסק בדבר עבירה, ובדברי הפנ"י דמתעסק בשבת פטור ומותר, או יש בו איסור דאורייתא. ושיטת הגר"א דמתעסק הוי בכלל שוגג, חילופי גירסאות בתוספתא נדרים, ובגמ' חסידים הראשונים וישב לקושיית המג"א א"ח סי' א' אי חטאת בא נדבה.
- ב.** הגזול תפילין ומניחם אם יצא ידי חובתו, ישוב להירושלמי דמדמה הקורע בשבת להוציא מצה מקושיית הגר"א. הלוקח לאחר יאוש אי הוה מהב"ע.
- ג.** מי שיש לו גבס (קעסט בלע"ז) על שבר ידו השמאלית כיצד יעשה בתפילין. מפלפל במחלוקת הראשונים אי מותר להניח תפילין של יד או של ראש על דבר חוצץ, הנחת תפילין על הכובע היכי דא"א בענין אחר, וצ"ע להמג"א. אי אמרינן בתפילין קלוטה כמי שהונחה דמיא.
- ד.** הקונה תפיליו של אדם גדול אי צריך לבדקם. מבאר באריכות בדין אי מחזקין כל אדם בחזקת כשרות ושיטת הרמב"ם דבזה"ז לאו כל אדם בחזקת כשרות. צ"ע לבעל הלבושים יו"ד סי' קי"ט, וישב סתירת הד"מ ודברי הטור מקושיית הש"ך היכא בעינן מוחזק לכשרות.
- ה.** תמיה לפמ"ג שכתב דמי שיש לו מכה על ידו השמאלית יניח תפילין על ימינו.
- ו.** עוד בהנ"ל.
- ז.** ביהכ"נ שלא היה שם עשרה בשעת תפלת שמ"ע בלחש, ואחר השמ"ע קראו אדם מן השוק אי יתפללו חזרת הש"ץ. עשרה שהתפללו כל אחד ביחידות אי יכולין לקבץ ולהתפלל חזרת הש"ץ.
- ח.** בדין לצרף קטן עם חומש למנין בשעת הדחק, פסק מהרם ב"ב בזה, ומהו נקרא שעת הדחק.
- ט.** ביהכ"נ שיש להם מנין מצומצם אי יכול להתחיל חזרת הש"ץ כשקצתם עדיין עומדים בשמ"ע. ישן אי מצטרף למנין וישב סתירת המחבר בזה. אנשים המשיחין אי מצטרפין למנין. אם יותר טוב לצרף מי שעומד באמצע התפלה ממי שמישח בשמ"ע.
- י.** ביאור דברי המג"א בברכת בוני ירושלים ברחמים, וביאור ראיתו ממסכת ביצה התמיה.

יא.

העומד באמצע ק"ש ושמע ש"ץ סיים ה' אלקיכם אמת אי יצא בו. ובמחלוקת הגאונים בדין שומע כעונה ואי הוה הפסק בתפלה. וסתירת הב"י בזה.

יב.

כהן שהתיר מנעליו לדוכן ברצה ולא עקר רגליו עד מודים אי יעלה לדוכן. ואי עקר רגליו מהני אף שלא עלה עד רצה. עקר לרחוץ ידיו אי מקרי עקירה. ישוב למה כהן שלא עקר רגליו חייב לצאת לחוץ, וכהן שלא עקר רגליו אם אמרו לו עלה לדוכן.

יג.

אם מותר לקרות בתורה ביום ראשון לבר מצות שלא יבאו לידי חילול שבת. בעיקר תקנת הקריאה בב"ה ובמחלוקת בבלי וירושלמי, ותמיהת המג"א סי' קל"ה. אי יש להוסיף על מנין הקרואים בחול לצורך צבור שבטלו קריאת התורה בשני יכולין לקרות בשלישי בשבת ולא במנחה בשני.

יד.

ביום שלא תקנו לקרות אי יש איסור להוציא ס"ת ולברך עליו. תמיה בגו"ר הספרדי בזה. טעם למה תקנו לברך הקורא בתורה. איסור לגרום ברכה שאינה צריכה.

טו.

אי מותר לקרות בהפטרה ביום א' עם הברכות, שלא לעשות חגיגות ליום ראשון.

טז.

מי שבירך בה"ת ומיד קראוהו לעלות לתורה אי חוזר ומברך וישוב להב"י מקושיית הב"ח.

יז.

המפליג בספינה ויוצא בשיירה למה התירו חז"ל לחלל שבת בשעת סכנה.

יח.

מאיזה טעם התירו לבני ישראל לילך לצבא המדינה.

יט.

בהא דקיי"ל הלכה כבתראי דוקא כשראו דברי הראשונים, אבל היכי שלא ראו דברי הראשונים הלכה כראשונים.

כ.

ס"ת שנמצא בה חסר תיבה אחת אי צריך להוציא אחרת או יכולין לברך עליה, באיזה חסירות אין להוציא ס"ת אחרת. אי יכולין לקרות בדיעבד בס"ת פסול ולברך עליה.

כא.

לעו"ד ממשלתי אי מותר למכור ביהכ"נ של כרכים. ושאין כח ביד שום אדם בעולם לשנות ההלכה אפילו יבא נביא ויאמר לשנות. חלוק בין ביהכ"נ שנבנה מאנשי המקום או מכל העולם. ביהכ"נ של כרכים שאין שם עוד מנין, ותמיה להמר"ם שי"ק.

שידליק ביום השבת ויתבשל המאכל כולו בשבת. מעשה מאנשי פראנקפורט בענין בישול קאפפע בשבת. במחלוקת האחרונים בהמניה תבשיל על האש בשבת ונתבשל במוצ"ש אי חייב על הבישול.

לת. בתפלת לכה דודי למה הקדים המחבר שמור לזכור. גם הרמב"ם בתפלת מוסף שבת הקדים שמור לזכור. טעם לאמירת וינוחו בה בערבית ובשחרית בו ובמנחה בם.

לו. להגרע"א בפיה"מ פ"א מ"א דברכות שאסר לטעום קודם התפילה.

לו. אם יש לסמוך להוריד הטס עם הנרות לאחר שכבו בשבת, ע"י שישימו דבר היתר על הטס.

לח. אי מותר לצאת בשבת בחלוק (טיש חלאטעל) בלי לקשור האבנט. ההולך ברה"ר בשבת ולא דבק אזורו במתניו אי הוה כמשא.

לט. המניה נייר בתוך הכובע בשביל שלא יפול על אזניו, או מניה קש, או מוך, או אבק, (פעדערווייס בלע"ז) במנעליו אי מותר לצאת בהם בשבת.

מ. אשה אם מותרת לצאת בתכשיטין תחת הכפפות (הנטשוך בלע"ז) בשבת.

מא. מי שיש לו כלב לשמירת הבית אי מותר להוציא בשבת ורצועה קשורה בידו.

מב. ראובן צלצל הטעלעפאן בלי הפסק בביתו בשבת והרים השפופרת ונמצא שהי' המצלצל חולה שיבס"כ והי' צריך אליו אי צריך תשובה. דיבור על הטעלעפאן אי יש בו איסור דאורייתא. המצאה חדשה לצלצל בשבת לשומרי התורה בשביל חולה שיבס"כ.

מג. כלי מאכל שנתלכלכו בסעודה בשבת אי מותר להניחם במכונת כביסה (דיש וואשער בלע"ז)

מד. אי מותר להניח בגדים מלוכלכים במכונת כביסה (וואשינג מאשין בלע"ז) בשבת.

מה. אי מותר לנקות השלג ע"י עכו"ם בפני הבית בשבת. ואי יש דין רה"ר בנוא יארק. במקום הזיקא דרבים לא גזור על שבות בשבת. בישוב לרבינו בה"ג דבאיסורא דאורייתא נמי התירו משום הזיקא דרבים. עד כמה מקרי הזיקא דרבים מחלוקת הריב"ש והתשב"ץ. מביא שיטת הראב"ד דאמירה לעכו"ם בדבר שאפשר לעשותו ע"י ישראל מותר.

מו. במחלוקת בעה"מ והרא"ש במת בשבת אי נעשה המטה בסיס לדבר האסור. וישוב למג"א התמיה בזה המניה מוקצה בשבת אי נעשה בסיס לדבר האסור. ישוב לקושית הגרע"א בגה"ש שבת מ"ג.

כב. ביהכ"נ של כרכים מותר למכרו לביה"מ אפילו של יחיד. אין אדם חייב להציל ממון אחרים בממונו.

כג. אי מותר למכור ביהכ"נ של כרכים אחר שבנו חדשה. וחלוק בין בנאו במקום הראשון או רחוק ממנה. אסור למכור ביהכ"נ אפילו לדבר קודש. מה נקרא כרך. בנדון חדש דביהכ"נ במדינה זו אין להם דין ביהכ"נ של יחיד ודין זט"ה.

כד. בדין דאסור לאכול קודם שיתן לבהמתו אם הוא דאורייתא או דרבנן. אי אסור לעשות שאר צרכיו ומצוה קודם שיתן לבהמתו או דוקא לאכול. אי שייך האי דינא בשוי"ט. אי מותר לאכול משל אחרים, ופי' חז"ל אבא מת וכלבים רעבים.

כה. עוד בהא דלא יאכל אדם קודם שיתן לבהמתו בין בחול ובין בשוי"ט, ותמיה על הפוסקים דס"ל מצילין מזון ג' סעודות לבהמה בשבת.

כו. מי שאינו יכול להאכיל לבהמתו בהיתר כגון בשבת אי מותר לו לאכול קודם שיתן לבהמתו. מי שיש לו עבדים שמאכילין לבהמתו אי מותר לו לאכול קודם שיאכיל לבהמתו.

כז. הלומד את הגדול אי מותר להוציא השם כתיקונו כלומד עם הקטן. הלומד תורה לעצמו אי מותר לפרש השם.

כח. אי מותר לכתוב ד"ת על גלויה ולשלחו בבית דואר (פאסט קארט בלע"ז).

כט. אכל ונסתפק אי הוה כשיעור לברך מעין שלש, ואכל כשיעור ודאי ממין אחר, אי יכול לכלול הספק בברכה ולא הוה הפסק.

ל. המאחרים לעשות הקפות בש"ת אי מוטב לקדש ולאכול קודם ערבית או להתפלל קודם ערבית ואח"כ יקדש.

לא. במצות טבילת שחרית בכל יום קודם התפלה.

לב. מי שהכניס מכונת כביסה (וואש מאשין) אוטומטית בבית עכו"ם לשכר כיצד ינהג בשבת. בשיטת הפוסקים כירושלמי דיש שביתת כלים בשבת. וחילוקים בזה. בדין להפקיר כלים או בהמתו לשבת. איסור שכר שבת וכמה חלוקים בדין שכר שבת.

לג. המעמיד מכונה אוטומאטית ברחובות קרי' שמוכרין סוכריות (קענדי בלע"ז) כיצד יתנהגו הבעלים בשבת. איסור מקח וממכר בשבת אי הוה דאורייתא.

לד. חיל שומר התורה שנשלח למקומות הרחוקים ואינו יכול לסדר מאכלו בעש"ק אלא ע"י שעון אוטומאטי

שכירות היכי דאינו יכול לשכור, כמו שהתירו ברבית, והשגה על מהר"ם שיק.

נו. יצא עכו"ם אחד ונכנס אחר במקומו אי צריך לחזור ולקנות רשות מבעה"ב.

נו. אינו בעיר והעירוב מונח בביתו אי מותרים שאר דיורי החצר לטלטל בדירותיהם. עירוב המונח בביהכ"נ של רעפארמער או קאנסערוואטיווען אי הוי עירוב.

נח. הדר בבית עם מומרים ר"ל היאך יעשה עירוב.

נח. עוד בדין קנית רשות והעיקר לשכור רשות מבעה"ב והסופער אינו אלא כשכירו ולקטו של הבעה"ב ולא של הדיורים שם. עד כמה קונה שכירות ואיזה כח נשאר לבעה"ב. המשכיר חפץ לחבירו ורוצה לשנותו באחרת כיוצא בו.

ס. עוד בדין שכירת רשות ובירור גדול במחלוקת הראשונים ז"ל, ושכירו ולקטו הוא מטעם שליחו או מטעם בעלים ונפ"מ אם מוחה בעה"ב, תמיה וישוב לרשב"א בזה. למ"ד משום שליחות הא אין שליחות לנכרי. ישוב להגרש"ז דשכירו ולקטו צריך להיות בביתו דוקא. פי' מה שאמרו בידו לסלקו. בדין קונה רשות מאדון העיר. בחדר המדרגות (האלל בלע"ז) לעולם הוא של בעה"ב.

סא. בדין שכירות רשות לשבת מהמשכיר.

סב. שכירו ולקטו בלי תשלום שכר.

סג. אי מותר להניח חמץ בכלי האשפה המונחת בחצירו ערב פסח.

סד. עיסת מצה שהניחה במקרר (פריזער בלע"ז) אי מותר לאפות ממנו מצה בחוה"מ.

סה. מי שהוא בבית האסורים אי מותר למכור לעכו"ם מנתו שיגיע לו בפסח.

סו. ביצים רחוצים אי יש בהם חשש שרחצם במים חמוצים לפסח.

סז. ההולך מביתו לפסח כיצד יעשה בבדיקת חמץ בביתו קודם שיצא.

סח. הכשר שיניים תותבות (פאלשע ציין) לפסח ומבשר לחלב אי בעי הכשר.

סט. אינו יכול לשתות הרבה יין אי יותר נכון ליקח כוס גדול כשיעור ג' ביצים לד' כוסות ולשתות רוב כוס מליקה כוס קטן ולשתות כלו, ואריכות גדולה בדין דנתקטנו שיעורים.

ע. מי שלא הניח עירוב תבשילין אי יכול להיות שליח לבשל למי שהניח עירוב.

עא. מי שלא הניח עירוב תבשילין אי נאסר גם קמחו.

מו. אי מותר להיות סרסור בעתונים הנדפסים גם בשבת. ואי מותר להזמין עתונים שנדפסים גם בש"ק. ולקרות בהם. ואי יש חלוק בין המדפיס ישראל או עכו"ם.

מח. אי מותר לתת מים או שאר משקין במקרר בשבת לעשות מהם קרח (אייז קיובס בלע"ז). בדין גרמא בשבת. ואי יש בנין באוכלין, ובכלים, בדברי הירושלמי בנין לשעה אי הוה בנין. בענין מגבן אי הוה איסור דאורייתא. שיטת בעה"ת דאסור להניח רוטב דגים או רגל קרושה בשבת. בדין נולד בשבת. תמיה על הפמ"א בפ"י על בעה"ת. שלג ברד וכפור דין מים או אוכל להם. ישוב סתירת רמ"א א"ח מסי' שי"ח לס"י ש"כ והשגה על דובב משרים בנידון הנ"ל ע"ש באריכות בכל הענינים.

מט. מודד חם שהשתמשו בו בשבת אי מותר להוריד הכסף חי. מדידת הזמן אי מותר בשבת.

נ. חולה שיש בו סכנה וספק אם הרופא בביתו אי מותר לחלל שבת ללכת לרופא מספק. ראי' מדברי המג"א דבעינן שתהא רפואה ידועה ולבסוף דחווה לדבריו. בדין דאין הולכין בפק"נ בתר רוב. חלוק בין הספק על הרפואה או הספק במציאות. באיסור שבת דחווה או הותרה הוא אצל חולה. מי שמוכרח לנבלה או לחלל שבת איזה מהם דוחין. ישוב למהרי"ק שתמהו עליו מתוס' שבת ע"ב. פי' חדש בדברי ירושלמי חגיגה באלישע בן אבויה ה"י הורג גדולי ישראל. העושה מלאכה לחולה אי הוה מלשאצל"ג. העושה מלאכה באונס ויכול לעשותה ע"י שנים לא מקרי אצל"ג. במלאכה דרבנן אי שייך שנים שעשאוהו. ראי' דאפילו על ספק רפואה מחללין השבת ודברי מג"א צ"ע. אין מחללין שבת על רפואה סגוליות.

נא. אי מותר ליקח כדורים (ווייטאמין פילס בלע"ז) לבריאים בשבת. אות ב' מי שאינו יכול לישן אי מותר לו ליקח כדור שינה.

נב. איסור להשתמש לחזנים בשטימגאבעל לסדר נגינותיו בשבת. אי יש היתר לכלי שיר בזמן הזה ותמיה על בעל מלמד להואיל ועה"ש סי' של"ח. אי מותר לקרא חבירו בצפצוף פה בשבת.

נג. בסוגיא דפרס מחצלת ע"ג הקורה והגביה ג"ט ובמחלוקת הרא"ש והרשב"א.

נד. הרוצה לעשות עירובי חצרות אי מוטב לקנות רשות מבעה"ב. או משומר הבית (סופער בלע"ז) או צריך לקנות מכל הדרים דוקא. שכירו ולקטו דמהני בזה הוא מטעם בעלים או מטעם שליחות.

נה. נסתלק שכירו ולקטו אי צריך שכירות מחדש. בזמן הזה שרוב הדירות בין העכו"ם אי יש להקל בלי

גוש. ישוב סתירת המחבר ופי' חדש במה שאמרו סכין רוב תשמישתו בכלי ראשון. היתר להכשיר השניים לפסח.

יורה דעה

צד. בדין מפרכסת לב"נ ואי ב"נ מצווה על הנחירה. בקושי הראשונים אמאי שוחט נאמן אשחיטה נגד חזקת איסור. בן פקיעה אי מותר לב"נ בלי שחיטה. אי אמרינן בעכו"ם איסור חל על איסור. אבמה"ח בב"נ מקרי יש היתר לאיסורו, וישוב לדברי הרמב"ם בתלש אבמה"ח ואכלו חייב שתים. נחירה אי מתרת לעכו"ם מפרכסת בשחיטה לישראל. ישוב לקושי הגאון מאוסטראווצע.

צה. ישוב לקושי א"ז שוחט אמאי מהימן במאי דאיתחזק איסורא. ישוב לדברי רבינו ברוך שבמרדכי ריש חולין. מי שנתנו לו בשר לאכול ולא ראה בית השחיטה במה נאמין לו. ישוב לקושי פנ"י אשיטת הרא"ם דע"א כשהוחזק בכשרות נאמן היכא דאיתחזק איסורא. כל כולו או רבו משמע. שחיטה הוה רוב התלוי במעשה ואי אמרינן סמל"ח הוה רוב קלוש מאד. שיטת בעהע"ט באריכות בזה.

צו. איסור דם ביצים במדינתנו שרובא דרובא נולדים בלי זכר. קושי הריב"ש במצא עוף ואינו מכירו יהי טהור דרוב עופות טהורות הן ובנמצא הלך אחר הרוב.

צז. ישוב סתירת הרשב"א בסוגיא דמסיקין כלים שבת וביצה. אי מבטלינן איסור דרבנן לכתחילה. ופי' הגמ' התם מקלי קלי לאיסורא. בשיטת הרשב"א דמוקצה מותר בהנאה היכא דההנאה בלי טלטול. וישוב לקושי הח"ס. ישוב לסתירת המג"א באיסור הסקה במוקצה. איסורי הנאה לאחר שנשרפו מותרים בהנאה. השורף שרץ לאכול אפרו לרפואה.

צח. עוד להנ"ל במחלוקת הראשונים בדשיל"מ דאפילו בדרבנן לא בטיל היכי דמקלי קלי לאיסורי בטל ובפי' הגמ' ביצה. אי מותר להדליק מוקצה ביו"ט בלי לטלטלה, מביא שיטת הבעה"מ דהא וכל חמץ ע"פ אחר חצות עד הלילה מקיים מצות תשבתו.

צט. אי מותר להוציא דם מבשר ע"י מכונה (מאשין) המוציאה דם מבשר ולבשל בלי מליחה. מביא ג' אופנים להכשיר בשר לבשל. מחלוקת הרמב"ם והראב"ד אי מותר לאכול בשר חי בלי מליחה. שלחו ממתבתא דהאידינא לא בקעין בחליטה. במחלוקת הראשונים אי מליחה מוציא כל הדם מן הבשר או רובו. ג' טעמים בפעולת המלח דעת הרמב"ן שהמלח שורף הדם ודעת הרשב"א רק מושכו לחוץ ודעת

עב. ביהכ"נ שעושים ריקודים בנשף שנתי רק איש ואשתו אי יש בזה איסור.

עג. ראשון דהגבלה שחל ביום א' אי מותר להסתפר ע"ש הקודם.

עד. עוד בענין הנ"ל.

עה. חולה שיבס"כ ביוה"כ אי מותר לאכול כל צרכו בבת אחת או יאכל פחות פחות מכשיעור.

עו. טעם דאין מברכין ברכת המצות על אכילת עיו"כ.

עז. מי שצוהו הרופא שלא יתקע בשופר ועבר ותקע אי הוה מצוה הב"ע.

עח. בנות יעקב אמרו תהלים ברבים אי מותרים לומר שלש עשרה מדות וכל דבר שצריך עשרה.

עט. במה שרצו לחדש קצת מחכמי ירושלים דבזה"ז צריך להרבות שמן לחנוכה שידליק עד חצות.

פ. אם מזכירין של חנוכה בברכת מעין שלש.

פא. בבתי כנסיות נכון לסדר המנוחה בדרום והנרות בין מזרח למערב בחנוכה.

פב. במי שיש לו תינוק בביתו אי מוטב שיניח את בנו הקטן בן י"א שנה אצלו ותבא אשתו לביהכ"נ לשמוע קריאת המגילה או שמוטב שבנו הקטן ישמע.

פג. משרד ארץ ישראלי שלח מפועליו לסניף ארה"ב לג' שנים מה דינו ליו"ט שני.

פד. עוד בענין הנ"ל.

פה. השומע קריאת המגילה או שאר מצוה על רעדיא או טעלעפאן אי יצא.

פו. קול אשה על הראדיא ומייקראפאן וטעלעפאן אי הוה ערוה.

פז. השולח מנות מאינה מוקפת חומה למוקפת חומה אזלינן בתר הנותן או המקבל.

פח. איש הנמצא במקום שאין שם רק נשים מה יעשה בשילוח מנות.

פט. אם יכולין לקיים שלוח מנות על הטעלעפאן, הנותן משלוח מנות מאיסורי הנאה לחולה שיבס"כ.

צ. השולח מנות למי שנשכר כלוט אי קיים המצוה.

צא. אי מקיים מצות משלוח מנות בחידושי תורה ששולח.

צב. פ' בדברי תוס' מגילה נאמרה לקרות ולא לכתוב דף ז' ע"א.

צג. שיניים ותחבות שאוכל בהם כל השנה כיצד יעשה לפסח. במחלוקת הרמ"א והרש"ל בכלי שני בדבר

- קח.** אשה שהניחה שפחתה (נכרית) בבית והי' שם יין מה דינו.
- קמ.** ביהכ"נ שהכניסו בה שעון עם צורת אדם. אי חצי פרצוף נמי אסור או דוקא פרצוף שלם ועוד בענינים אלו.
- קי.** אי מותר להתפלל בביהכ"נ שיש שם צורה. ואי שפיר עבדין המציירים על הכתלים מיני חיות ועופות.
- קיא.** שעון שמונח על בית תפלתם מבחוץ אי מותר לישראל לראות בו השעות.
- קיב.** בדין סוחר הגורע משיוו המקח עבור תשלום מזומנים (הנקרא קאסע שקאנטא או קעש דיסקאונט בלע"ז) אי יש בזה משום איסור רבית וארוכות גדולה בחלוקים בין שאומר קודם גמר המקח או לאחריו ואי יכול לחזוק המקח ולהתנות ועוד חלוקים מדברי רבותינו הרשד"ם ורדב"ז מהר"ם ש"ך ובית שערס ומחנ"א. מחלל שבת בפרהסיא אי מותר להלוותו ברבית.
- קיג.** סוחרי יהלום שמקבלים טשעק מאוחר לשנה עם 6 אחוזים רבית נכתב על הטשעק. והבנק נותן להמוכר המעות מיד ולוקח הרבית מהלוקח אי יש בזה משום רבית, ואת"ל יש דאורייתא או דרבנן.
- קיד.** הקורא עצמו או לבנו בשם עכו"ם אי עובר משום ובחקותיהם ותמיה למהר"ם ש"ך בזה. איסור להסיק שם בשם רשע.
- קמו.** בני אדם שלובשין במלבושי מאדערן בלע"ז אי עוברים משום ובחקותיהם לא תלכו חיוב על כל בני ישראל להיותם מצויינים במלבושיהם אנשים ונשים.
- קמז.** ם יש שיעור לאורך הפאות. ביאור בגמ' ב"ק פ"ג נהורא שקיל מניה וכו'.
- קיו.** שאובים שהמשיכו על גבי רצפת אבנים אי מהני למקוה. מפלפל בתוס' ב"ב ס"ו ע"ב. נסים שנעשו בבית ראשון אי נעשו בבית שני. צ"ע לתוי"ט פ"א דדמאי דאישתמיטתיה מיניה דברי ירושלמי. במחלוקת הראשונים בשיעור הצריך להמשכה, וישוב לסתירת הרמ"א מתמיהת הנ"ח ומ"ב א"ח ס"י שנ"ז ובחיבור לטהרה כלל ג'. המשכה מאיזה טעם מהני.
- קיא.** דבר חדש דלהפוסקים דס"ל נתקטנו השיעורים ובני אדם נתקטנו א"כ בזמנ"ז שיעור שפופרת הנוד צריך להיות ד' אצבעות שלנו וישוב לשיטת הגרש"ז דבעי טפח לשיעור שפפה"נ. שיעור ביטול כלי ושיעור שפפה"נ תרוייהו כמוציא רמן.
- קיג.** הנשבע שלא לשחוק אי רשאי להגריל לשם מצוה כגון לשם קדיש.
- החינוך שמיבשו. מביא דעת הריב"ש שבהלכות התורה אין לסמוך על חכמי הטבע.
- ק.** כבוד שנצלה מכורך בנייר כסף (אלומיניום פויצל) אי הוה כמבשל.
- קא.** דג טמא שנמצא במעי דג טהור ושהה בו מעל"ע אי אסור משום כבוש כמבושל. אי שייך כבוש ביבש ביבש והשגה אפרי צדיק דבמבושל לא שייך כבוש. שיעור כבוש כמה הוא. דם הכנוס בלב מעל"ע אי הוה כבוש ותמיה בדברי מהרש"ק בזה שדבריו סותרים. מונח בקרח אי הוה כבוש.
- קב.** על דבר התוארים הגדולים שכותבין בזה"ז.
- קג.** שמננת וחלב של עכו"ם אי מותרים במקום דאיכא פיקוח המדינה. חלוק בין שמננת הנקרא סוויט קרים שעושים ע"י מכונה ושמננת המוקפה מאליו. אי יש לסמוך אנסיון של כעמיקער בדינים אלו. פי' בדברי הפ"ח בענין זה, בשיטת רש"י דחלב נאסרה במנין ופי' הח"ס וקושיית החז"א עליו. ישוב בשיטת רש"י מקושיית התוס' מפני מה גזרו על הגבינה. לדעת הפוסקים דחלב לא נאסרה במנין חמור לדין דא"כ אסור מטעם נדר. טעם דישראל יוצא ונכנס או יושב מבחוץ מהני, וסברה חדשה היכי אמרינן מירתת.
- קד.** אי מותר לקנות נבילות וטריפות להאכילו לבהמתו או לכלבו, מחלוקת הראשונים לקנות נו"ט להאכילם לפועליו עכו"ם. מו"מ בנו"ט אסור דאורייתא או מדרבנן. לקח לפועליו והותירו אי מותר לחזור ולמכור וראי' מירושלמי מביאו בא"ח. איסורי דרבנן מותר להשתכר בהם. (ועיין בסמוך סי' ק"ו).
- קה.** בדבר השמן זית הבא מאיטאליא שמרננין עליו שמעורב בו שמן חזיר, מביא תשובת רמ"א שהתיר בזה, ואין לחפש לגבב איסורין על אחבנ"י בדברים המותרים, (ועיין שאילת יעב"ץ תש' מ"א וז"ל ואין דרכי להחמיר להמון העם בדבר שאין איסורו ברור ולא נפיק מיניה חורבה אלא לכ"ע שרי ע"כ ע"ש).
- שמן של איסור אי יוצא בו ידי נר חנוכה.
- קו.** מי שיש לו מכולת (גראסערי בלע"ז) אי מותר לו למכור נו"ט לעכו"ם. במחלוקת הפוסקים באיסור סחורה בנו"ט אי הוה דאורייתא או דרבנן, ובנודמנו דמותר לסחור ומה הנקרא נודמנו. תמוה על שו"ת זקן אהרן ושאין לסמוך ארבי' שפסק היפוך כל הפוסקים. ביאור בדברי הטור בדין סחורה ובדברי המדרש שהי' מבשל בשר טהור ובשר חזיר. קופסאות של מאכלי כלבים מנו"ט מה דינם. (ועיין לעיל סי' ק"ד).
- קז.** אי מותר לשתות מי סודא הנקחים ממאשין שלא נטבלו הבקבוקים. ובסופו מכתב מהגאון בעל מחנה חיים דלהמציא איסור חדש הוא אחריות גדול.

קב. בן מזורז עד מתי הוא קודם לאביו ללמוד תורה.

קבא. בחיוב מצות מילה אם הוא על הקטן או על האב ונפ"מ לענין חיוב כרת ועוד.

קבב. הנוהג במעשר כספים אם מותר לשלם בו נדרים ונדבות שלו.

קבג. הנודר לצדקה ומחשבתו לעני ידוע אי יכול לשנות לעני אחר. במחלוקת הרי"ף ובעה"מ ושאר ראשונים אי צדקה דינה כהקדש דאמירתה לגבוה כמסירתו להדיוט, ונתחייב גם במחשבתו הלב או דינה כנדר. ישוב לסתירת הטור בהא דאין משנין מצדקה לצדקה. דברים שבלב דלא סותרין להדבור לכ"ע הוה דברים. כתיבה אי מהני לחייב בצדקה.

קבד. נשים אי מותרת לקבץ מעות לצדקה.

קבה. אי יאי לבתי ספר של בנות לשלחם לקבץ מעות לצדקה.

קבו. בדברי הט"ז אלמה שאומרים בברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים.

קבז. אי נשים חייבות במצות כתיבת ס"ת.

קבת. סת"ם שיש בהם נגיעה וניכר ההפסק ע"י זכוית המגדלת מיקרסקאפף.

קבט. צילום של תנ"ך שאין האותיות נקראות אלא ע"י מיקרסקאפף אי יש בו קדושה.

קל. ס"ת שנפלה על הארץ מצד אחד ר"ל ומצד השני מחזיק בידו אי חייב להתענות. ומי הם חייבים להתענות ומקור לתענית זה. עוד שם בס"ת שצריך להחליף יריעה אי סגי ביריעה אחת שלא לגרום גניזה לשאר יריעות.

קלא. הנכנס לבית שלו בחו"ל אי מחויב במזוזה מדאורייתא מיד.

קלב. השוכר בית ונתן דמי מפתח אי חייב מיד במזוזה.

קלג. הקונה בית משותף (קאפעראטיווע בלע"ז) ויש בו שותפים עכו"ם אי חייב במזוזה ואת"ל חייב דאורייתא או דרבנן. מפלפל במחלוקת הראשונים בשותפות עכו"ם אי חייב במזוזה.

קלד. הדר במעוני קיץ (קאנטרי בלע"ז) יותר משלשים יום אי חייב במזוזה, ואת"ל חייב אי מברך עליה. ב' טעמים דעד ל' יום פטורין מן המזוזה בחו"ל. השוכר חייב במזוזה דאורייתא או דרבנן. ביאור הא דשכירות ליומא מכר הוא וגם שאלה ומתנה הוי כמכר. הבדל לשוכר מישראל לעכו"ם לענין חיוב מזוזה.

קלה. הדר בבית של הפקר, של גזל, של משכון, ושל מתנה ע"מ להחזיר, אי חייב במזוזה מדאורייתא או דרבנן עכ"פ. תמיה על הרמב"ם וש"ע והפוסקים שלא הביאו דין מזוזה בבית של הפקר. ובירור גדול בס"ד בדינים אלו.

קלו. עוד בהדר בדירת ארעי יותר משלשים יום אי חייב במזוזה. בדברי היש"ש לחלק בין מכירה לשכירת הבית, ותמיה ביש"ש ב"ק דהמשאל יכול לאסור בקונם.

קלז. בדברי הרמב"ם פ"ב מנדרים דהפקר הוי מטעם נדר, ובדברי קצוה"ח התמוהים בזה.

קלח. ישוב סתירת רש"י מפסחים ר' וע"ז ט"ז ועוד כמה מקומות דשוכר חייב במזוזה דאורייתא, וביאור רחובות פסחים הנ"ל דמזוזה חובת הדר אפילו בשוכר בית שאינו שלו.

קלט. בפסק חכם אחד שארונים קיר (קלאזעטס בלע"ז) חייבים במזוזה אפילו אין להם ד' אמות וביאור רחובות איזה פתחים חייבים במזוזה ואיזה מהם פטורים.

קמ. בית שהדלת שוקפת על המזוזות מבחוץ ואין מקום להניח המזוזה על המזוזות אי יניח המזוזה אחורי הדלת מבחוץ על הצד. פירוש בדברי הרמב"ם והטור בהניחה אחורי הדלת פסולה. ומהוא נקרא אחורי הדלת לדעתם וישוב לדעת הרמ"א והטור שכתבו שאם שנה אינו מעכב ואריכות גדול לישב הפוסקים שלא יחלוקו זה על זה. באות י"ב הערה שאין לדבק מזוזה בנייר דבק.

קמא. מי שהוא בדרך רחוקה ויש לו בן לפדות יכול לעשותו על הטעלעפאן ומקרי ע"י עצמו ולא ע"י שליח. תינוק שנולד בחו"ל ואביו נמצא בשעת פדיון בא"י ונפל שם בשבת ובמקום שהתינוק הוא חול. מפלפל בחקירת הגרע"א בנותן מעות שיחול הקנין בשבת ותמיה עצומה על האחרונים שלא הזכירו משו"ת מוהר"י ברונא דפשיטא ליה לאיסור.

קמב. בכור שלא נימול עד יום שלשים ויש לפניו ב' מצות מילה ופדיון איזה מהם קודם, מי שלא פדה ביום שלשים מתי עובר בעשה.

קמג. חכם אי רשאי להורות לעצמו באיסור והיתר. ואי יש לחלק בין איתחזק איסורא ללא איתחזק. ובסופו חקירה אי היו משקין סוטה במדבר.

קמד. אונן שלא חל עליו עדיין אבלות אי חייב בתפלין. אבל ביום ראשון אסור בתפלין אפילו לאחר הקבורה. ביאור בדין נמסר לכתפים.

קס. אשה שנתעברה ע"י הזרעה מלאכותית מפסול לה אי הוה הולד ממזר. איסור להשתמש בהזרעה כזו ליקח זרע מאיש אחר, ואפילו נימא דאין הולד ממזר מ"מ איסור חמור הוא להעוסק בה. אשה שעברה וקבלה זרע מאיש אחר ע"י הזרעה אי נאסרה לבעלה.

קסא. בשאלת מי הוא יהודי ע"פ דין תה"ק ואיזה תנאים צריך לקבל עליו יהדות. היאך ובמה נעשה אברהם אבינו ע"ה היהודי הראשון, מי שאינו מאמין בתורה שכתב ושבעל פה אינו בכלל יהודי.

קסב. עוד בנידון הנ"ל מי הוא יהודי. ב' מי הוא היוצא מכלל ישראל ע"פ הלכה. משומד לאמונה אחרת אם אעפ"כ בשם ישראל יכונה, ישוב סתירת הדברים דפעמים אמרו דיש לו דין ישראל ולפעמים אין לו גדר ויסוד חדש בכל זה, ופי' מאמר אע"פ שחטא ישראל הוא.

קסג. אי יש סמך בהלכה להכרת אב ובנו ע"י בדיקת דמים שלהם.

קסד. אב או אם אי נאמנים לומר זה בני ממזר, בדבר ר' סעדיא גאון דסמכינן על בדיקת דמים להכיר הבן. אי יש לסמוך אנביא להכיר הבן.

קסה. בדברי הגמ' יומא שסמכו לפסק הלכה במה שהמן הי' מודיע. ואי סמכינן אדברי נביא בהלכה, וישוב להכפ"ת. [והאיך סמכו על המן במדבר] משה רבינו הי' דן ע"פ ה' בלי עדים. ושלמה המלך אי הי' דן בלי עדים נחלקו בו הש"ס ס"ל דלא הי' דן בלי עדים ובזוה"ק ובמדרש מבואר דדן בלי עדים.

קסו. מי שנחתכו ביציו ע"י נתוח מחמת חולי אי נאסר באשתו. פצ"ד אי כופין אותו לגרש. ביאור פרש"י לא יבא ממזר ובמחלוקת הראשונים ז"ל. אי פצ"ד מותר בממזרת. מחלוקת הראשונים פצ"ד ע"י חולי אי נאסר לבא בקהל וחלוק בין חולי לחולי. ישוב לדברי יש"ש התמוהים. מ"ש סריס בידי שמים מסריס בידי אדם, וטעם איסור פצ"ד.

קסז. המגדל ילד בביתו אי מותר לקראו על שמו ולשכחו ממנו ההורים האמתיים. בדברי חז"ל כל המלמד את בן חבירו תורה ובהא דהמגדל יתום בתוך ביתו. בדברי רמ"א אי קטן עולה לתורה בשם המגדלו. אסופי ושתוקי וגר על שם מי קורין אותם. י"ד דברים עליהם נבנה האיסור לשכח ההורים אמתיים.

קסת. עוד בהנ"ל. בילד שנשכחו ההורים או לא נודעו ההורים שלו אי מחייב המגדלו להודיעו שאינו בנו.

קסט. עוד בהנ"ל מצוה גדולה לפרסם לכל מי שידע בילד כזה שאין זה בן המגדלו כדי לאפרושי מאיסורא

קמה. בדין לפנות קבר מארצות תחת מסך הברזל לארץ ישראל. אי יש מצוה לקבור בא"י למי שמת בחו"ל. ואת"ל יש מצוה אם יש חלוק בין נקברו כבר בחו"ל או לא נקברו ועוד כמה חלוקים.

קמו. כהן אל יבקר בבית חולים. כהן צריך רפואה ואין בו סכנה אי מותר ליכנס לביה"ח לרפואה. כהן שמת ועשו לו נתוח (אטאפסי בלע"ז) בניו אסורין לטמא לו. מקור לט"ק למת.

קמז. ישוב לתמיהת מהרש"ק אי מת מקרי אדם שהניח הגאון בהפלא ופלא, ודבריו ז"ל נפלאו עד למאור. במחלוקת הראשונים בקברי צדיקים אי מטמאין וישוב הגמ' סוכה כ"ה ולקושית הרשב"א שם.

קמח. לשר המדינה באיסור הלנת המת, והיכן מבואר בתורה דהוי איסור דאורייתא. ועל מי חל האיסור.

קמט. עוד בענין הנ"ל.

קנ. מי שצוה שלא לקברו חייבין לקברו מ"מ, ואין לו כפרה, וי"א דאפה"כ יש לו כפרה.

קנא. ישוב לדברי הרא"ש מסתירת הח"ס עליו בדיני גוסס בידי אדם. חלוק בין גוסס בידי אדם לגוסס בידי שמים, כהן אסור ליכנס לגוסס.

קנב. אי מותר לקרא שם לולד שנולד ביום שנפטר בו בעל השם.

קנג. מי שיש לו יא"צ בשבת ורוצה להתפלל כל התפילות ואחד יש לו יא"צ באמצע השבוע ורוצה להתפלל מוסף. מקור נכון לחיוב תפילה ועליה למפטיר ומוספין וקדישים.

אבן העזר

קנה. אשה שנתעברה ע"י הזרעה מלאכותית אי יצא הבעל בולד זה ידי פ"ו.

קנה. איסור להשתמש בהזרעה כזו ליקח זרע מאיש אחר להתעבר. (ועיין בסמוך סי' ק"ס).

קנו. בתמיהת האחרונים היאך חייבה תורה להוליד בנים מה שאין בידו אלא בידי שמים.

קנו. מי שנשא אשה ולא זכה להוליד ממנה אי קיים מצות פ"ו במה שהשתדל להוליד.

קנה. אי קיים מצות פ"ו בבן ממזר ר"ל. ומפלפל בדין מצוה הבאה בעבירה. האומרת טמאה אני.

קנז. אי כופין על מצות פ"ו. ביאור בסתירת דברי הרא"ש בדין כפי' וי"ל בין כופין לגרש ובין כופין לישא אשה. אות ג' לטעום מים קודם הבדלה.

קפד. למ"ד קטן מוליד אי חייב למול את בנו מדין אב הגם דאת עצמו אינו חייב למול עד שיגדיל.

קפה. בקושיית היש"ש סומא חרש היאך מותר באשתו. תמיה היאך לא הרגיש יעקב בטביעת עין דקלא. בשיטת הרמב"ן דבנ"א יכולים להשוות קולם א"כ היאך אכתי בנ"א מותרים בנשותיהן בלילה. פי' באבות דר"נ מלמד ששינה הקב"ה קולות בנ"א. חילוק חדש דבבית לא צריך טב"ע דקלא. מחלוקת הראשונים במי שהכיר בקול אי יכול להעיד עליו לענין שאר דברים.

קפו. אי מותר לנסוע בבאס או סאבוויי בלע"ז רכבת תחתית לעבודה שבאים לפעמים לידי נגיעה בנשים. איסור נגיעה באשה שאינו שלו ואיסור הסתכלות בנשים. נגיעה שלא לשם חיבה אי אסור להרמב"ם מדאורייתא. ראי' להרמב"ם דאסור לנשק אחותו הגדולה. הנוגע באשה שלא במתכוון אי יש בו איסור, אי יש לחלק בין נשי עכו"ם לישראל לדין נגיעה.

קפז. הנכנס במעלית (עליוועטאר בלע"ז) ומצא שם אשה אי חייב לצאת משום יחוד.

קפח. אי יש איסור להיות סרסור בפרוצות נכריות לנכרים. אי יש יחוד בשפחה מה"ת.

קפמ. עכו"ם, כותי, או גר, אי אמרינן בהו אשתו משמרתו ואי עכו"ם מפקרי נשיהו.

קצ. באיזה סכנה יכולין לסמוך אהא דמן השמים ירחמו. בדין דשומר מצוה לא ידע דבר רע אימתי יכול לסמוך על זה.

קצא. קונטרס בדיני תנאי בגיטין כמה מיני תנאים, ושלאו בכל תנאי אמרינן שהתנאי מבטל המעשה. בסוד הנעלם להראב"ד בהשגות על בעה"מ ביצה כ'. טעם מבעה"מ דתנאי שאינו כפול גרע מגלוי דעת. מתנה בשאר כסות ועונה אי הוה מתנה על מה שכתוב בתורה.

קצב. בדין הן קודם ללאו ותנאי קודם למעשה.

קצג. אי מהני חזרה תוך כדי דבור בגיטין וקדושין, בתנאי קודם המעשה. ראי' מגיטין ע"ה אתקין שמואל בגיטא דשכ"מ. לדעת הראב"ד פשוט דיכול לחזור.

קצד. תנאי כפול שהתנה בשני צדדים ודיוקא דרישא סותר לדיוקא דסיפא אי בטל התנאי, ואת"ל לא בטל אזלינן דיוקא דרישא עיקר דיוקא דסיפא עיקר.

קצה. ראי' דבתנאים הולכין בתר לשון אחרון.

קצו. התנאים שמתנה בגט הם על הגירושין ולא על הגט.

קצז. במנהג באגדאד זר ותמיה שנוהגין בליל חופה.

קצח. בזה"ז אי אשה מתעברת מביאה ראשונה דנשתנו הטבעים. מה נקרא ביאה ראשונה. בדברי מהרש"א

כשרואה שהמגדלו אינו רוצה להגיד לו. אבל סתם לבזותו ח"ו.

קע. עוד בדין המגדל ילד. מי שלקח ולד נכרי ומל וטבל אותו לשם גירות האיך יברך בנתינת השם שלו.

קעא. גר שרוצה להחזיק עצמו שם אב שהוא שקר. ואם ישראל יכול לשנות שם אביו.

קעב. בא על האשה ולא הוציא זרע אינו מטמא לא את האיש ולא את האשה.

קעג. אי מותר לנשק בת בנו הקטנה כבת בתו הקטנה, בדינא דאסור להסתכל בבגדי צבעונים. בדברי הריטב"א והיש"ש דהכל לש"ש, וברש"י פסחים נ"א דאסור לרחוץ באביו וחמיו.

קעד. טעם בקטנה שנתקדשה דאסור לחבקה ולנשקה סברא ישרה לפי דעת המאירי קידושין.

קעה. הרוצה לישא אשה פסולה בני משפחתו מוחין בידו וישוב לדברי רמ"א א"ע סי' ס"ב.

קעו. אשה שנשאת לנכרי בערכאות ונתרחקו זה מזה ולאחר זמן פטרה בערכאות מאימתי מתחילין ימי הבחנה. נשאת לעכו"ם אי צריכה להמתין ג"ח ומאיזה טעם. יפת תואר צריכה הבחנה.

קעז. אשת מומר שנתגרשה אחר ג' שנים שנתפרדו זה מזה אי צריכה להמתין ימי הבחנה אחר קבלת הגט. ואי יש להקל בשעת הדחק כנוב"י סי' פ"ט. קדש אשה וברח וחזר לאחר צ"א יום.

קעה. בנידון דבר חדש דגר שמל ולא טבל מקרי בר הוי' לענין קידושין. מביא גמ' ברכות מ"ז לעולם אינו גר עד שימול ויטבול ומחלוקת הראשונים בגר שמל ולא טבל ונגע ביין אי נאסר היין. גר אי בידו הוא לגייר. פי' בגמ' מי לא טבל לקריו. חלוק בין קטן דחשוב בר קידושין ובין גר שמל ולא טבל בד' אופנים. ישוב קושיית התוס' דנכרי ועבד הבא על בת ישראל וישוב קושי' הח"ש דשו' אנפשי' חד"א.

קעט. עכו"ם שמל ולא טבל אי שייך ביה טומאת זיבה.

קפ. מפני מה נתחייבו אנשי שכס מיתה.

קפא. ישוב לקושיית הגרע"א והח"ס היאך נוטלין שכר מקבורת מתים שאסורים בהנאה. ותמיה על דבריהם ממשנה כתובות ותשב"ץ.

קפב. אי יש שום צד חיוב על האם למול את בנה. פי' בדברי הר"ח יומא פ"ה. שיטת ר"ח א"ז דהיכי דליתא לאב, החיוב על האם למולו ודבריו תמוהים.

קפג. בדברי ספר האשכול דבשליל אינו חייב משום אותו ואת בנו.

ישלם ולא יחזור למדה"י בלי לציית דינא. אכסנאי שתובע לבן העיר לדון נזקקין תחילה לתובע ואי זיילי נכסי דנתבע נזקקין לו תחלה. בדין עיקול מתי יכולין לעקל המעות.

ר"ג. לעו"ד ממשלתי אי מותר להיות (דזוראר בלע"ז) כלומר אחד מהמשתתפין לפסוק במשפטי עכו"ם. אי יש לחלק בין היכי דדיניהם שוין לשל ישראל או לא. ואם יש לחלק בין בעלי דינים עכו"ם או ישראלים. ב"ד של ישראל אי מצווה לכוף עכו"ם לדון בדיני ישראל השייכין להעכו"ם. אי יש נפ"מ בין דיני נפשות לדיני ממונות. אי יש בזה משום דינא דמלכותא.

ר"ד. משכן שלא בשעת הלואה לאיזה דבר נקנה. חלוק בין המלוה על המשכן בשעת הלואה או שלא בשעת הלואה. הלוה יש עליו ב' שעבודים. המלוה על המשכון אינו משמט. בסתירת הדברים שכירות אי עושה קנין ולמה קניא. שכירות לאיזה דין הוא כמכר.

ר"ו. אי שייך שמיטת כספים ואי כותבין פרוזבל בזה"ז בחו"ל וישוב לסתירת ח"ס בזה. אי יש לקרות ללוי למי שאוכל חדש.

ר"ז. כלאי הכרם וכרם של הקדש אי שייך בהו דין שביעית. ישוב דברי התוס' מתמיהת הרש"ש ומנ"ח שנעלמה מהם משנה מפורשת. הנוטע למצוה חייב בערלה, הקדיש ואח"כ נטע פטור מן הערלה. תמיה על הרמב"ם שהשמיט ירושלמי מפורשת, במחלוקת הב"י והמבי"ט בחיוב להפקיר פירות שביעית. אי מותר ללקוט פירות שביעית בדמים, וישוב לפי הרמב"ם.

ר"ז. עוד בפירות שביעית אי צריך להפקיר או הם מופקרים מאפקעתא דמלכא. מה טעם פירות הפקר פטורים מן המעשר. פי' חדש בירושלמי שביעית מאימתי אדם זוכה בפירותיו בשביעית. האוסר פירותיו על כל ישראל בשיטת אם חל עליהם איסור שביעית. בשיטת ר"ת דשומר פירות שביעית אסורים לעולם. (ועיין שו"ת שארית ישראל להגר"ז מינצבערג זצ"ל יו"ד סי' ע"ו - ע"ב).

ר"ח. בקושיית מהרש"א ר' ברכות כהן גופיה מתי קורא קק"ל אי הוה מ"ע לאכלם וסתירה בדברי הצ"ח בזה. העושה מצוה בשכר אי יש לו שכר מצוה. עבד שדינו כאשה מתי נתחייב בעונשין בשנת י"ב או בשנת י"ג. בדברי הרמב"ם פ"ב מהט"מ דשיעורין הלמ"מ.

ר"י. בקושיית הצ"ח פסחים על התוס' דמותר למלוח הפסח והא הוי כבישול. שיטת הר"ן דמולח בשר בשבת חייב משום מבשל.

ונוכ"י וח"ס אי לאה נתעברה מביאה ראשונה, ופלא שלא הביאו דברי הראב"ד בבעה"נ.

קצט. בהא דאמרו יבעל בעילת מצוה ופורש מהו, ואזהרה לחתנים בזה.

ר. טעם למה אין נשים עולות לפנים חדשות. פי' בדברי רבותינו מנרבונא הביאם בהגיי"מ פ"ב מברכות דפנים חדשות פי' שבאו לחופה ולא הלכו להם כל ז' והוא פלא.

רא. פי' ארוכת הלשון בברכת קידושין.

רב. עוד בהנ"ל

רג. טעם דדוקא בקידושין אומרים כדת משה בישראל ולא כן בשאר מצות.

רד. על מה סמכו העולם לחלוק ז' ברכות תחת החופה, מחלק בין ז"ב דהפטורה לז"ב דנשואין. ראי' מירושלמי דברכות הסמוכות לחברתה מותר לחלקם לאומרם בשנים. וחלוק בין לכתחלה ודיעבד.

רה. עוד בענין הנ"ל.

רו. על מה סמכו העולם לסדר קידושין כשתחת החופה תערוכת אנשים ונשים.

רי. בפי' מימרא דר"ח לדידי בנתן עדיפא מבנן.

רח. במה שחידש ג"א דלא יגרש לב"ש אלא א"כ מצא בה ערות דבר אינו אלא עצה טובה, מבאר דלב"ש הוה באיסור לאו גמור וראי' מירושלמי סוטה ובבלי שלהי גיטין, ולב"ה נמי בזווג ראשון לא יגרש בע"כ. קושיא לב"ש דלא יגרש בע"כ למה תקנו חז"ל כתובה שלא תהא קלה בעיניו להוציאה. פי' בדברי תוס' שלהי גיטין.

רי. בתמיהת הלבוש דמנא הא מילתא דמהני גט שנותן מאהבה וישוב לדבריו. פי' חדש בהא דאמרו כל מה דאמר רחמנא לא תעבור אי עביד לא מהני.

רי. עוד בהא דלב"ש לא יגרש אא"כ מצא בה ע"ד, אם הסכימו שניהם לגירושין לב"ש אי מותר לגרש.

חושן משפט

ריא. ראובן רוצה לפסול השליש מפני שדר בביתו של שמעון בחנם. מפלפל במשנה ב"מ המלוה את חבירו ודר בחצירו חנם, ומחלק בין איסור רבית ובין איסור שוחד. רופא חנם שהי' רגיל אצל דיין העיר אם יכול לדון לו. רב אי כשר לעדות ולדון לתלמידו או לאביו של תלמידו. ב"ד שנמצא בהם אחד פסול בטל כל הב"ד.

ריב. ראובן בא ממדינת הים ותובע את שמעון לד"ת ושמעון טוען שישליש ראובן מעות שאם יתחייב

רב. האוכל בשר חי אי מקרי שלא כדרך אכילתן, וישוב לסתירה בדבר זה ממקום למקום בש"ס ופוסקים, צ"ע במנ"ח וישוב לדברי הכו"פ.

רבא. אי קיי"ל כמ"ד דבעי סוכה ראויה לשבעה.

רבב. דין דהשקה במים אם היא מטעם זריעה או מטעם טבילה.

רבג. אי מותר להלות לבניו ברבית להטעימן טעם רבית. ותמיה על המל"מ פ"ד ממלוה ה"ח.

רבד. המודר הנאה מחבירו דקיי"ל מותר לתקוע לו שופר והקשו התוס' דהא מתהני מפרוטה דר"י. הנוטל שכר לקיים מצוה אבד המצוה. מיהו בירושלמי משמע דמותר לקבל שכר על קיום המצוה. ישוב קושית התוס' בפרוטה דר"י.

רבה. העושה מנין בביתו אי רשאי לקרא ישראל במקום כהן.

רבז. ראובן העמיד מכונה לפני מדחן (מיטער בלע"ז) ושלם, בא שמעון ובקש שיניחנו במקומו ויחזיר לו חצי תשלומין ואח"כ לא רצה שמעון לשלם. המעמיד מכונה (קאר) במקום שאסור מדינא דמלכותא אי יש בזה משום גזל הרבים.

רבז. מי שיכול להעמיד המכונה (קאר) במקום שאינו חייב לשלם בעד זכות עמידה אי צריך לחפש מקום שצריך לשלם.

רבח. הלומד בספרים שהפקדו אצלו ונאנסו הספרים אי חייב באונסין. מחלוקת הט"ז והקצה"ח בזה. מביא פסק הרא"ש באתרוג שקבל במתנה עמ"ל ונאנס חייב בתשלומים. חלוק בין הנאה שיכול ליטול שכר עליה ובין מה שנהנה מלימודו שהוא הנאה רוחנית. מ"ש דברכה"ת הוי ברכת הנהנין. הנאה הבאה עם המצוה אי מותרת. הנאה ע"י דיבור אי הוה הנאה.

רבט. גרם הנאה אי אסור בנדרים, מחלוקת הרמב"ן והרשב"א יבמות ק"ג.

רל. ישוב לסתירת הרמב"ם שפסק דמוכר עצמו אין מעניקין לו כת"ק, ובהל' מלוה פסק כר"ג. היכא דסוגית הש"ס אזלי אליבא דחד הלכה כותיה. וצ"ע בש"ך בשדר"ג.

רלא. שדר"ג אי חל אשכירות והענקה של עבד לגבות לבע"ח מהם. פלפול בדברי השעה"מ בהל' עבדים הנ"ל.

רלב. חיוב הענקה לעבד אי תולה בעבד שכופין אותו לישא שפחה. ישוב למל"מ פ"ג מה"ע מקושית השעה"מ.

רלג. ביאור לדברי התומים ח"מ סי' פ"ו ואי שייך שדר"ג בע"ע. שיעבודא דאורייתא או דרבנן. אי ב"ד כופין

על מצות הענקה. אפילו למ"ד דבע"ח אינו גובה מעבד מכח שדר"ג, מ"מ מצוה על העבד לפרוע חובו. שדר"ג לא נאמר אלא היכי דהלוה עצמו ה' מתחייב אבל היכי דהבע"ח בעצמו לא ה' מתחייב ליכא שדר"ג.

רלד. אי שייך שיעבודא דר"ג בעכו"ם.

רלה. אי שייך שדר"ג היכא דיש לו להלוה לפרוע ובא"ז ב"ק פ"ס מבואר דהוא מחלוקת הראשונים ז"ל ודברי הש"ך בח"מ צ"ע.

רלו. היכא דחזקה מסייע לרוב אי הולכין בממון אחר הרוב. מביא מחלוקת בעה"מ ומלחמות ות"י ריש כתובות בזה, ותמיה בח"ס. סתירת התוס' מכתובות לבכורות, ישוב לקושית האחרונים דאין הולכין אחה"ר הא איכא ספק גזל דהולכין בתר רוב.

רלז. משולח שה' לו הסכם עם ישיבה לקבל אחוזה מעיר אחד ועכשיו החליטו גבאי אותה עיר שמאספים הכסף ושולחים אותו להישיבה בלי משולח והמשולח תובע אחוזה גם מזה. משולח דינו כפועל או כשררה ואי יש לו דין גבאי צדקה. גבאי צדקה אי זכה במצותו לעולם מתי יש טענת חזקה במצוה. גובה צדקה עומדין מלפניו, ואם גובה בשכר אינו אלא כפועל. משולח שנוטל אחוזה גדולים אי הוה בכלל גזל הרבים.

רלח. הנודר מעות לצדקה ונתנו לעני ונמצא עשיר אי קיים נדרו. היכא דאיכא אומדנא דמוכח דבעה"ב לא ה' נותן כסף רב כזה למשולח אי יכול להוציא בדיינים. ישיבה מתי יכולה לסלק את המשולח. משולח אי הו"ל דין עני.

רלט. קונטרס נגד שונאי השחיטה במדינה זו בדין צעב"ח שנצטווין ע"פ ד"ת הק'. שנתבקשתי לכתוב מטעם אירגוני הרבנים דפה. צעב"ח אי הוה בכלל לכל בעלי חיים גדול וקטן ואפי' שקצים ורמשים (לבד מן המזיקין דנהרגין אפילו בשבת).

רמ. סופר שפסל תפילין בשעת תיקונם אי חייב לשלם. מפלפל במשנה נתן לאומנין לתקן וקלקלו חייבים לשלם, ובדברי הרשב"א והריב"ל באחד שראה מטבע ובכותב ס"ת ונמצא טעות. היכא דיש מנהג בזה שאין משלמין אי הוה מנהג.

רמא. ראובן שכר מעון קיץ ובעה"ב נתן לו מקרר מדירת שמעון ושמעון טוען לראובן שיחזיר לו המקרר. שכירות למה הוא קונה ואיזה כח נשאר לבעה"ב. השוכר בית אי קונה המטלטלים בתוכו. מחלוקת הראשונים בהמשכיר דבר לחבירו ורוצה ליתן לו דבר אחר כיוצא בו.

רמב. ראובן השכיר בית לשמעון והרשה לו לעשות מלאכה ועתה רוצה לחזור בטענה דסבור הייתי. חלוק בין נתן לו הרשות בשעת השכירות והוא מתנאי השכירות או לאח"כ. נזקין שקנו מידו אי יש להם חזקה. שוכר טוען נתן לו רשות לכל דבר והמשכיר מכחישו שלא נתן רשות אלא לדבר קטן.

רמנ. אי שייך חיוב מצות מעקה בחו"ל ותמיה על מה סומכין העולם שאין עושין מעקה. מביא שיטת היראים בזה. השוכר מחויב במעקה, ומי שיש לו גג וא"א לעלות עליו פטור ממעקה.

רמד. בית גדול ובה דיורים הרבה על מי לעשות מעקה. בית של שותפות עכו"ם אי מחייב במעקה.

רמה. מי שיש לו סוג דם יקר המציאות אי מותר לו למכור מדמו או להשתתף בחברה הנקרא בלאט בענק בלע"ז. אי כל אדם מותר למכור מדמו. מחלוקת הראשונים אי מותר לחבול בעצמו, ואיסור חבלה בעצמו אם הוא דאורייתא או דרבנן. אי למדין הלכות מקודם מ"ת. הנותן דם, הרופא הוא החובל ואם הוא עכו"ם וחובל לישראל חייב מיתה.

רמו. אשה שיש לה מום בפניה אי מותרת לעשות לעצמה נתוח פלאסטי. וחלוק בין היכא דיש סכנה בנתוח או לא. נאמנות הרופאים בזה"ז לא הוי אלא בדרך כלל ולא על הפרט.

רמו. איש שיש לו מום אי רשאי לעשות נתוח פלאסטי. מי שיש לו זאממער שפרענקלין אי רשאי למשחן במשחה כדי לאבדן.

רמח. אי מותר לחתוך טלטול בשר לתינוק. תינוק שצריך נתוח קודם מילה כיצד יעשו.

רמט. אשה חשוכת בנים ר"ל אי מותרת לעשות לעצמה נתוח כדי שתיליד. ואי יש חיוב לאשה לרפאות עצמה שתוליד.

רנ. אתרוג פחות מכביצה אי מקבל הכשר לקבל טומאה. מדאורייתא אין אוכל מקבל טומאה פחות מכביצה. חלוק בין שיעור עצמי כגון אגוז וכיוצא בו דהוי שיעור שלם ובין שיעור כביצה. ראי' מאכילת כזית בסוכה בליל ראשונה דקבעה לחיוב סוכה בכזית. במחלוקת הר"ש ורמב"ן המוציא אוכלין של תרומה בשבת חייב בכזית. צ"ע למ"ד דעכו"ם אינו מוזהר על השיתוף.

קול קורא

לידידי אהבנ"י די בכל אתר ואתר, יצו ה' אתכם את הברכה!

גזירות וקוראים ולועקים לתשובה כי מפני הרעה נאספו הנדיקים וכ"ש בזמנינו דור יתום כזה שנשארו אודים מוללים אחדים ממנו שהוא בעוג"ה מכה נוראה מאד, והעולם מחריש ואין עונה. ולא שמנו על לב כראוי זה בטענה כי זקנים היו, הגם דהלא זקנתם היה משונה זו מזו וזה בטענה אחרת או בלי טענה כלל רק בעוג"ה עזבנו הכל על המקרה.

בינתיים עלה עוד מדת הדין ואתא מלאך המות ושחט לחמשת השוחטים יראי ה' כשהלכו לדרך מלוא והזדעזעו הכלל כולו עצור היתומים והאלמנות ועשו נפלאות לאסוף מעות ועשו מין נדקה פונד בשבילם ע"י עסקנים חשובים, אבל כנראה שעל עצם האסון אחי לא שמנו לב, על עצם השחיטה שא"א שהיתה בלתי השגחה פרטית אלא כמאמין ואינו מאמין, שאולי במקרה בלתי השגחה פרטית היתה כי מקרה הוא שהנהג טעה בדרך וירד הטריעלער כנגדו ונעשה תאונת דרכים אקסידענט בדרך התאונות המתרחשים יום יום שלפי דעתם הנפקדת כל התאונות דרכים וכיוצא בזה הכל מקרה הוא.

האמנם האחרון הכביד, ברכות אשה מעוברת כשרה לנועה וקדושה מרת פייגא רחל ברעכער הי"ד, בת הרבני ת"ח וכו' מוה"ר צבי קליין הי"ו, אשת חבר צ"ת מוה"ר אשר שמחה הכהן ברעכער יושב כולל על התורה ועבודת ה', בת עשרים שנה שמסרה נפשה על קדוש השם וטהרת ישראל שלא הניחה עצמה להתמלא מערל רשע ימ"ש ורצחה בשריפה ובארבע מיתות צי"ד ר"ל ומזדעזע כל בית ישראל, והלא דבר הוא ולא מקרה, אלא השגחה מן השמים שרצו בקרבנות גדולות כאלו (ואשרי ההורים שזכו לגדל זרע קודש כזה שמסרה נפשה בפועל ממנו על קדושת וטהרת ישראל למען שמו ית' וכמ"ש בגמרא כתובות ומשום לנועות דמסרי נפשיהו), אבל אי ואצוי להנשארים שכך עלתה בימינו שגריכים אנו לקרבנות כאלו שלא בדרך הטבע לעורר אותנו מתרדמתינו ומתנומתינו.

ועתה אחי היקרים, עורו ישנים משנתכם והקיפו מתרדמתכם, נשימה עיינו על המאורעות הנוראות האלו ועל הקרבנות הגדולות שמן השמים לקחו מאתנו, קרעו

גלוי וידוע הוא אללנו עם ישראל המאמינים בה', כי אין שום דבר מקרה בעולם, אלא הכל בהשגחה פרטית מאתו ית"ש. והתולה מאורעות במקרה הזמן או מקום, ח"ו ענוש יענש גם בשביל שחלה השגחת ה' ית"ש במקרה וכמ"ש (פרשת בהר) ואם תלכו עמי קרי (מלשון מקרה) והלכתי אף אני עמכם בחמת קרי ויסרתי אתכם שבע כחטאתכם, והטעם לענוש שבע על החטא אינו מובן למה אלא שאז יראו שהענוש בלתי טבעי ושלל כדרך הטבע אלא בהשגחה פרטית, כי העונשין והשכר הכל בהשגחה פרטית. והנה לפעמים השגחת ה' בענוש פוגע ביחיד בממונו או באנשי ביתו או בגופו, כדי שיצין וישיביל להטיב דרכיו וכמ"ש ו"ל (ערכין ל' ע"ב) ולפעמים שיד ה' פוגע בנפשות באופן שנוגע לכל המשפחה הקרובים אליו, או לכל העיר הקרובה אל החלל, ולפעמים פוגע באופן שנוגע לכלל ישראל, ומובן דכל הפוגע בו יד ה' והשגחתו הוא כדי שיפשפש במעשיו ויתקנס באופן הראוי, וכמ"ש ו"ל הרואה שיקורים באים עליו יפשפש במעשיו פשפש ולא מנא יתלה בציטול תורה ואל יתלה ח"ו במקרה.

- מה זאת עשה אלקים לנו -

בזמן האחרון באה על כנסת ישראל מכה אשר לא כתובה בתורה בעוג"ה, שאמרו ו"ל זו מיתת נדיקים, והגם שאמרו מיתת נדיקים מכפר כיו"כ ולכן ודאי נדיק שמת הוא לכפר על עון הדור, אבל נדיקים הרבה שמתו ר"ל זו מכה אשר לא כתובה בתורה. והנה בזמן האחרון לקינו ונטלו בעוג"ה המאורות הגדולים גאוני ארץ קדושי עליון עיני העדה ניס"ע נשיאי ישראל אשר כל בית ישראל נשען עליהם, בתחלה הגה"צ אדמו"ר מפאלטעשאן הגה"צ אדמו"ר מנאצאמינסק הרה"צ ר' איציקל אדמו"ר מפשעווארסק הרה"ג מוהרי"י ברייש, הגאון מהר"י אבראמסקי, הגאון מוהר"י אדלר מטארדע, והאחרון הכביד מרן כ"ק אדמו"ר מגור, זכר כולם לה"ה זי"ע ועכ"י. הללו הם נדיקים קדושים מפורסמים בכל העולם לצד מעוד כמה בעוג"ה נעדרו שהיו נדיקים נסתרים ולא מפורסמים כ"כ בעולם. והיה העולם משתוהה ומחריש, והלא אפילו בזמן שהיה העולם כולו תורה וישראל על אדמתם ושינים כתיקונם, אבידת ארצי הלבנון כאלו במשך זמן קצר של אחיה חדשים היה זה אסון נורא לכלל ישראל והיו גוזרים

לצבכם ונשוצה לה' כל בית ישראל, נקרא לה' בחזקה אולי יחוס ויחרם עלינו ועל עוללנו. ואל תצטו מי הוא המעורר אחכם אלא מה המעשה המעוררת אחכם, כי בשעה שהאש צוער ומתלהב בבית אין בודקין מי המעורר ויזעק צואו והצילו, אלא כל מי ששומע קול צעקת אש ממחר לכבות השריפה להציל כל מה שאפשר וכ"ש במקום שיש חשש שלא תתפשט השריפה החוצה כי דרכו של אש ששורף הכל ואינו מניח דבר כדכתיב כי תנא אש ומנאה קוים וגאכל גדיש או קמה ודברי רז"ל ידועים.

וגם כי עפ"י הרוב מי שאכלו התחיל האש מעורר ויזעק הצילו הצילו. ולכן הגם שיודע אני שאין אני כדאי להזכיר ולומר דברי מוסר וכיוצא לבני ישראל הקדושים, ואת עזמי לא תקנתי, ודבר זה ראוי לגדולי הדור. אבל אחי היקרים, צעקתי אליכם ראו כי יאחז אש והנה צוער צעוני"ה, המעוררו נא וצואו והצילו אני ואחם וכלנו יחד אולי נוכל להשקיט השריפה הזאת ולהציל אותנו ואת כל בית ישראל, גם כי זה אמת שאכלנו צוער האש שהקדושה הנ"ל היא בת אחי היקר באנשים הנ"ל, ובקרוצי אקדש ועל פני כל העם אכבד וכל בית ישראל יצבו את השריפה הזאת, ולכן הרהבתי בנפשי לכתוב המכתב הזה, ולעורר ולבקש מכם אחי ורעי שכלנו בני אש אחד אנחנו מזרע אברהם יצחק ויעקב צואו ונשוצה לה', ראשונה להרבות בלמוד וקציעות התורה ממה שהיה עד עכשיו, וכל אחד יוסיף על לימודיו שיעור בכל יום, ובפרט בהלכה למעשה כדי שנדע את הדרך נלך בה. כי אפילו נדע את כל התורה שבתנ"ך והש"ס כולו ולא נדע השלחן ערוך והפסק הלכה למעשה כהמג"א והפמ"ג גרע"א והחת"ס והמ"צ והחז"א עד כל האחרונים לא נדע איך להתנהג בכל אשר נפנה כי אפילו כל פינות שאדם פונה צריך להיות עפ"י ההלכה שהוא לימין וכיוצא בזה שא"א לדעת הכל בלי להיות בקי בספרי ההלכה בע"פ כמעט כי א"א בכל עת לפנות ולחפש במ"צ וכיוצא בו.

לקבוע שיעור בספרי מוסר ויראת שמים ולהתחמק עם קונו כדי שישא לנו פנים לפנינו משורת הדין. לסור מלהיטות אחר תאוות עולם הזה כגון אכילה ושתייה לשם תאוה, ולבישת בגדים נאים יותר מדאי ודירות נאות עד למדי וכיוצא בו מהנהגות יתרות מה שלא צריך לצריאות הגוף ולעבודת השם ית"ש, והנה רבים אומרים מי יראנו טוב וכל מיני תאוות הן במאכלות הן בשאר תענוגי וחשקי עוה"ז מותרות הן רק שהיו התאוות עם הכשר גלאט כשר, ואז אדרבה מזה עושה שהרי אוכל ועושה בהכשר גלאט כשר ומהנה את הכל עי"ז. אבל באמת התאוה בעצמה הוא גלאט טריפה ודרכים הללו מציאים לידי רעצנות ונטיה למותרות

ולמשוך את בשרם בתענוגים והוא אסור מה"ת למשוך אחר התאוות אפילו הם בהכשר גמור. התאוה בעצם הוא הדבר הכי טריפה שבעולם כמוצא בכל הפוסקים. ובתורה כתיב והאספסוף אשר בקרבם תאוה וכן סורר ומורה על שם תאוה כשרה הוא נדון. בקש שלום ורדפהו לארגן חבורות חבורות שיהא מותרם לעשות שלום בין אדם לחבירו ובין איש לאשתו שכ"כ הוא צורך השעה וזה הקצ"ה ששמו הגדול ימחה כדי לעשות שלום בין איש לאשתו ומזבח מוריד עליו דמעות. להרבות דמעות הקצ"ה צעוה"ז בכל האפשר ולהעמיד תולדות רבות כדכתיב וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ והוא הצרכה המיוחדת שנתצרכו בה בני ישראל וכחול אשר על שפת היס אשר לא יספר מרוב, היפוך אנשי רצח שממעטים הדמות עד שהחירו רציחה מצטון ועי"ז כל מיני רציחה הזלו צעוני"ה, כ"כ שאין איש שם על לב מרציחות והריגות הנעשים יום יום.

והנה מצינו לרז"ל שע"י מעשה שצא לידם עמדו ותקנו עינים, וכמ"ש באותה שעה גזרו על סנדל המסומר מפני מעשה שהיה ועוד כמה מקומות לפי שראו שהיה מעשה זו הערה מן השמים לתקן צענין זה והיה זה שכרם שע"י נתגלגל הדבר.

ולבן גם עתה שראינו מעשה נורא זו שקרה בעצם היום באשה כשרה ונעוה שירדה עם העליועטאר יתגלגל זכות על ידה שמהיום והלאה יזכרו בני ישראל הכשרים בכל הדברים דלהלן וישמע חכם ויוסף לקח להוסיף כהנה וכהנה.

אמריו ז"ל לא תתייחד אשה עם עובדי כוכבים ואפילו הם רצים ונשותיהם עמהם ואפילו היא אשה חשובה וקרובה למלכות (ש"ך יו"ד קנ"ג). ולכן יראו הנשים בכל חוקף שלא יכנסו בשום מקום יחידי עם עו"כ בין שהוא בבית או בפעקטארי ולא בעליועטער בין שהוא בבית חרושת או בבית שיש בו עליועטאר ולא בשאר מקומות רק לכל הפחות שמים או יותר.

לא תנא אשה יחידית בלילה לשום מקום אפילו קרוב לביתה אלא בהתלוות חברתה או בעלה וכיוצא בזה אם צריך לה, ויותר טוב שלא ללכת בלילה כלל. גם ביום לא ירבו ציציאות והליכות בדרך אלא במקומות ההכרח וכמ"ש כל כבודה בת מלך פנימה ממשצרות זהב לבושה. כשנשים יוצאות לבתי חרושת או חנויות מה שקורין שאפינק צלע"ז, אפילו ביום ילכו לכה"פ שמים או יותר יחד בחצרות, ועכ"פ יראו להתרגל בנות ישראל הכשרות שלא יצאו יחידות לעולם כל כמה דאפשר כי עירות גדולות בכלל ונא יארכך בפרט צעוני"ה מקום דשכיח היקא הוא ואפילו כי תרי אפשר ליתוק ח"ו

גם לאנשים גזרו חז"ל שלא להתייחד עם העכו"ם מפני שהם חשודים על שפיכות דמים (ע"ז כ"ג) ואם נזדמן לו עכו"ם בדרך חגור סייף טופלו לימינו, עוד שם כמה דברים שצריכים להתרחק מן העו"ם משום שפיכות דמים והוצא בש"ע יו"ד סימן קנ"ג קנ"ד קנ"ה קנ"ו, והם הלכות פסוקות בענייני סכנת נפשות וחמירא סכנתא מאיסורא, והעולם לא נוהגים בהם מחמת חסרון ידיעה או רגילות, או מחמת הטועים שעכו"ם שבזמנינו נשחטו למעלייתא ולא עליהם גזרו חז"ל, אבל באמת גזירות חז"ל אמת ויציב ודצריהם קיימים עולם, ואדרבה כהיום נשחטו לגריעותא כפי שעינינו רואות. וכן עלינו ליזהר בכל דצריהם וכ"ש דחמירא סכנתא. ולפענ"ד אפילו בכמה דברים שהקילו במקומות שיש אימתא דמלכא שמכין ועונשין להעוברין אבל בזמן הזה ובפרט במדינתנו שאנו רואין דליכא אימת מלכות כלל ובתי המשפט שם מקום הרשע שמשחררין כל מיני אשמים ואפילו רוצחים כמעט בלי כלום, שוב יש לחוש אפילו בדברים שהקילו משום מורא מלכות כנלפענ"ד. ועכ"פ ספק סכנה הוא ואם ספק פק"נ דוחה שבת וכה"ת כולה כ"ש שצריך ליזהר בזה.

והנני בזה ידידכם המחכה שאזכה לתשובה שלמה בתוך כלל ישראל ולביאת משיח צדקינו, אסקופה הנדרסת לכל בית ישראל כלי אדמה קנה רצון ושובור,

בלב ונפש
מנשה הקטן
ניסן ה'תשל"ז

וכ"ש ביחיד. ולפענ"ד מנזה ללמד את בנות יהודה קשות בבתי חינוך ולהסביר להם כמה ישיבת כרכים קשה וכ"ש בזמנים הללו ואיך לנהוג לאשה כשרה.

בשעה שיוצאות נשים או בתולות באופן המותר, לא ילבישו מלבושים גאים ומתוקנים ביותר וצממים ותמרוקי נשים ושאר קישוטים דיימאנדס וכיוצא בהם, כי זה גורם שיחשדו אותם ויתפשטם ויתעללו עמהם וכן מבואר (שבת קי"ג) צרות ותורד הגורן ותעש ככל אשר נותה חמותה, ופירש"י הדר שם בגורן סכה ולבשה שמלות נאות ועל הדרך לבשה בגדי חול שלא יפגשו זה כשהיא מקושטת בדרך ויאמרו זונה היא ויתעללו זה אחד מבני בליעל הכלבים כ"כ במד"ר, וכ"ש בזמן דליכא מורא מלכות כלל, שיש בו גם חשש סכנת נפשות.

לא תלך אשה בשוק וצנה או בתה אחריה אלא לפנייה או בצדה שמא יתפס צנה ותלך אחריה להחזירו ויתעוללו זה הרשעים שתפסוהו (סנהדרין י"ט וש"ע א"ע סימן כ"ב סי"ד).

במה פעמים צאים בעלי מקצוע לתקן כלי הצית כגון לתקן הטעלעפאן, הפרידזעדער, געז, עלעקטריק וכיוצא בזה, תראה האשה שלא תהיה יחידה עם העכו"ם בצית, או פעמים שצא לנקות הצית או החלונות, אלא תהא שכנה עמה בצית או ישאר הצעל בצית או יעשו אפוינטמענט עם האומן בשעה שהצעל בצית.